

YALOVA ARAŞTIRMALARI KONGRESİ

BİLDİRİ KİTABI

22-23 EKİM

YALOVA RESEARCH CONGRESS PROCEEDINGS BOOKS

YAK 2021

Yalova Araştırmaları Kongresi

KÜNYE

Kongre Tarihi : 23-23 Ekim 2021

Basım Yılı : 2021

Basım Evi :

Adres :

Kapak : Yüstra TATAR

E-Kitap Dizgi : Tuğrul AKTAŞ

Kitap Dizgi :

YAYINLARI

ISBN

978-605-69912-2-6

EDİTÖR

Doç. Dr. Harun CEYLAN

Öğr. Gör. Tuğrul AKTAŞ

EDİTÖR YARDIMCISI

Araş. Gör. Kubilay ÇAKICI

Araş. Gör. Enes ATAY

* Bildiriler ile ilgili tüm hukuki sorumluluk, bildiri yazar(lar)ına aittir.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ/TAKDİM/TEŞEKKÜR.....	ix
DÜNDEN BUGÜNE YALOVA.....	1
19. YÜZYILDA YALOVA VE SUGÖREN (ÇENGİLER)'DE PROTESTAN MİSYONERLİK FAALİYETLERİ	16
19. YÜZYILIN İLK YARISINDA YALOVA (YALAKABAD) NÜFUSU VE NÜFUS DEFTERLERİ.....	31
1933-1938 YILLARI ARASINDA ATATÜRK VE YALOVA, YALOVANIN İMARI VE GELİŞİMİ	38
2020-2021 YILLARI ARASINDA YEREL MEDYADA YALOVA'DAKİ ENGELLİ BİREYLERİN YER ALDIĞI HABERLER VE BU HABERLERİN ANALİZİ.....	53
AKILCI İLAÇ KULLANIMI VE ETKİLEYEN FAKTÖRLER: YALOVA İLİ ÖRNEĞİ	59
AKILLI KENTLER YOLCULUĞUNDA YALOVA'NIN DÜNÜ, BUGÜNÜ VE YARINI.....	68
ALTINOVA İLÇESİ SUALTI KÜLTÜR VARLIKLARI.....	79
ANTİK ÇAĞ'DA YALOVA ve 2021 YILI YÜZEY ARAŞTIRMASI.....	91
ARMUTLU'NUN KÜLTÜR TURİZMİ POTANSİYELİ VE YENİ BİR ÖNERİ: FİLM TURİZMİ. 98	
ARONYA (<i>ARONIA MELANOCARPA</i> (MICHX) ELİOT) MEYVESİ, ÜRÜNLERİ VE İNSAN SAĞLIĞI ÜZERİNE POTANSİYEL ETKİLERİ	114
BÖLGESEL KALKINMADA ETKİLİ OLAN, GEMİLERİN HAVUZLARDAKİ ÇEŞİTLİ BAKIM ONARIM FAALİYETLERİNİN YILIN İLK 6 AYININ İNCELENMESİ VE DEĞERLENDİRİLMESİ: YALOVA'DA ÖRNEK BİR TERSANE	121
CEVİZİN AR-GE MERKEZİ YALOVA	129
EĞİTİMCİLERİN SOSYAL HİZMETE YÖNELİK METAFORLARININ BELİRLENMESİNE İLİŞKİN NİTEL BİR ARAŞTIRMA: YALOVA İLİ ÖRNEĞİ.....	134
GDM ALGORİTMASI İLE GÖKÇE BARAJ HAZNESİ SU SEVİYESİ TAHMİNİ	151
HAVUZDERE (YALOVA) ORTA ÇAĞ POPÜLASYONUNDA KOL KEMİKLERİNDEN METRİK ANALİZLERLE CİNSİYET TAYİNİ	157
İL ÖZEL İDARELERİ VE MİKROKREDİ UYGULAMALARI: YALOVA İL ÖZEL İDARESİ ÖRNEĞİ.....	166
KADINA YÖNELİK ŞİDDET KONUSUNDA MESLEK YÜKSEKOKULU ÖĞRENCİLERİNİN TUTUMLARININ DEĞERLENDİRİLMESİ	181
KIVI PESTİLİ ÜRETİMİ VE BAZI DUYUSAL VE RENK ÖZELLİKLERİ.....	191
MÜTAREKE DÖNEMİNDE YALOVA ÇEVRESİNDEKİ RUM ÇETECİLİK FAALİYETLERİ. 197	
OSMANLI'DAN GÜNÜMÜZE YALOVA'DA SPOR'UN TARİHSEL GELİŞİM SÜRECİ	205
PANDEMİ SÜRECİNDE DEZAVANTAJLI GRUPLAR İÇİN YAPILAN ÇALIŞMALAR; ÜSKÜDAR BELEDİYESİ VE YALOVA BELEDİYESİ KARŞILAŞTIRMASI	212
SELÇUKLULARIN YALOVA VE ÇEVRESİNDEKİ FAALİYETLERİ	228
SELLİMANDIRA (YALOVA) DERESİ ALT HAVZASININ COĞRAFİ BİLGİ SİSTEMLERİ YARDIMIYLA HAVZA KARAKTERİSTİKLERİNİN BELİRLENMESİ.....	237
SOSYAL MEDYA (TWITTER) PAYLAŞIMLARININ VERİ MADENCİLİĞİ İLE DUYGU ANALİZİ: YALOVA İLİ ÖRNEĞİ.....	245
SÖZLÜ TARİH ÇERÇEVESİNDE BİR YEREL TARİH ÇALIŞMASI: YALOVA GÜNEYKÖY ÖRNEĞİ.....	253

A LOCAL HISTORY STUDY WITHIN THE FRAMEWORK OF ORAL HISTORY: THE CASE OF YALOVA GUNEYKOY	254
SU HASADI.....	270
TERSANE TAMİR-BAKIM FAALİYETLERİNE COVID-19 PANDEMİ SÜRECİNİN ETKİSİ: YALOVA'DA ÖRNEK BİR TERSANE.....	276
TERSANECİLİK VE YALOVA	285
TÜRKİYE GEOFİTLERİ VE YALOVA'DA GELİŞTİRİLEN GEOFİT SÜS BİTKİSİ ÇEŞİTLERİ	293
TÜRKİYE'DE ENGELLİ İSTİHDAMINDA İŞVERENLERİN YAŞADIĞI SORUNLAR VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ: YALOVA İLİ ÖRNEĞİ	305
YALOVA'DA İŞVERENLERİN ENGELLİ İSTİHDAMINDA YAŞADIĞI SORUNLAR ÜZERİNE BİR ALAN ARAŞTIRMASI	310
TÜRKİYE'DE ORTANCA YETİŞTİRİCİLİĞİNİN GELİŞTİRİLMESİ VE ÇEŞİT İSLAHI	320
VAKFİYE KAYITLARINA GÖRE OSMANLI DÖNEMİNDE YALOVA VE ÇEVRESİNDE VAKIF FAALİYETLERİ	330
YALOVA/ALTINOVA ÇOBANKALE KAZISI'NDA ELDE EDİLEN BULGULAR VE HEDEFLER	343
YALOVA ALTINOVA TERSANELER BÖLGESİNDE YAŞANAN İŞ KAZASI İSTATİSTİKLERİNİN ANALİZLERİ VE DEĞERLENDİRİLMESİ	353
YALOVA ALTINOVA TERSANELER BÖLGESİNDEKİ GEMİ İNŞAA KALİTE KONTROL SÜREÇLERİNDE TAHRİBATSIZ MALZEME MUAYENE (NDT) YÖNTEMLERİ VE DEĞERLENDİRİLMESİ.....	362
YALOVA İLİ FİDANLIKLARINDA EN SIK GÖRÜLEN BİTKİ HASTALIKLARININ TESPİTİ	373
YALOVA İLİ HİDROMETEOROLOJİK SORUNLARININ DEĞERLENDİRİLMESİ.....	377
YALOVA İLİ'NDE DEZAVANTAJLI GRUPLAR ALANINDA ÇALIŞAN SİVİL TOPLUM KURULUŞLARI HAKKINDA DURUM TESPİTİ.....	387
YALOVA İLİNDE FAALİYET GÖSTEREN ALTERNATİF OKULLARIN DEĞERLER EĞİTİMİ FAALİYETLERİNE AİT BİR DURUM TESPİTİ.....	397
YALOVA İLİNDE KESME ÇİÇEK YETİŞTİRİCİLİĞİNİN FİTOPATOLOJİK SORUNLARI VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ	416
YALOVA İLİNİN DENİZCİLİK SEKTÖRÜ AÇISINDAN SWOT ANALİZİ İLE DEĞERLENDİRİLMESİ.....	424
YALOVA İŞGÜCÜ PİYASASININ TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTLİĞİ AÇISINDAN İNCELENMESİ	438
YALOVA KESTANE BALININ BAZI ÖZELLİKLERİ VE COĞRAFİ İŞARET TESCİLİ	447
YALOVA PROPOLİSİNİN BAZI ÖZELLİKLERİ VE COĞRAFİ İŞARET TESCİL SÜRECİ	454
YALOVA YER ADLARI ÜZERİNE	460
YALOVA, ALTINOVA, ÇOBANKALE GİRİŞ KAPISININ ARANMASI ÇALIŞMALARINDA ARKEOJEOFİZİK ARAŞTIRMALAR.....	470
YALOVA'DA BİR MÜBADİL KÖYÜN TEŞKİLİ:	478
DEMİRHİSAR'DAN SUGÖREN'E	478
YALOVA'DA ENGELLİLERİN AİLE YAŞAMINI İYİLEŞTİRME ÇALIŞMASI: KOÇUM BABAM PROJESİ.....	496
YALOVA'DA KAYBOLMAYA YÜZ TUTMUŞ MESLEKLERDEN SICAK DEMİRCİLİK	507

YALOVA'DA VERİLEN KLİNİK – POLİKLİNİK HİZMETLERİNİN GELİŞİM SEYRİ (2015 – 2019) *	523
YALOVA'DAKİ KADIN STK'LARIN FACEBOOK PAYLAŞIMLARININ ÇERÇEVE ANALİZİ	535
YALOVA'DAN DOĞAN MUHALEFET DENEMESİ:SERBEST CUMHURİYET FIRKASI	542
YALOVA'NIN DEPREMSELLİĞİ VE DEPREM AFETİNE KARŞI ALINMASI GEREKEN ÖNLEMLER	560
YALOVA'NIN İDARİ VE DEMOGRAFİK YAPISI (1935-1950).....	570
YALOVA'NIN KENTSEL YAPISINA TERMAL TURİZMİN ETKİSİ: YALOVA TERMAL OTELİ	586
YALOVA'NIN OSMANLI DÖNEMİNDE İSTANBUL'UN TÜKETİMİNİN KARŞILANMASINA KATKILARI	601
YALOVA'NIN ULUSLARARASI TURİZM POTANSİYELİNİN GOOGLE VERİLERİNE DAYALI ANALİZİ	610
YALOVA'YA GÖÇLER (1878-1919).....	617
YENİ BULUNTULAR ÜZERİNDEN BITHYNIA-MYSIA BÖLGELERİNDE KULLANILAN BİZANS SERAMİKLERİ.....	626
YENİ MEDYANIN YEREL MEDYA ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ “YALOVA ÖRNEĞİ”	636
YALOVA ALTINOVA TERSANELER BÖLGESİNDEKİ GEMİ İNŞAA İMALATINDA ÇELİK KAYNAKÇILIĞI YÖNTEMLERİNİN VE MESLEKİ EĞİTİM ÖNCELİKLERİNİN BELİRLENEREK BÖLGESEL KALKINMADAKİ ROLÜNÜN DEĞERLENDİRİLMESİ	6499
2020 YILINDA BÖLGESEL KALKINMAYA BİRÇOK ALT SEKTÖRLE BİRLİKTE ETKİ EDEN TERSANE HAVUZLARINDAKİ BAKIM ONARIM SÜREÇLERİNİN İSTATİSTİKSEL OLARAK İNCELENMESİ VE DEĞERLENDİRİLMESİ.....	658

ONUR KURULU

- Muammer EROL
Yalova Valisi
- Prof. Dr. Suat CEBECİ
Yalova Üniversitesi Rektörü
- Mustafa TUTUK
Belediye Başkan Vekili
- Hasan SOYGÜZEL
İl Genel Meclisi Başkanı

DÜZENLEME KURULU

- Prof. Dr. Senay YÜRÜR KARSLIOĞLU
Kongre Düzenleme Kurulu Başkanı
- Doç. Dr. Harun CEYLAN
Bilimsel Program Sorumlusu
- Öğr. Gör. Tuğrul AKTAŞ
Bilişim Sorumlusu
- Mustafa ÖZÇELİK
Yalova İl Özel İdaresi Temsilcisi
- Yusuf Deniz İNAN
Yalova Belediyesi Temsilcisi
- Arş. Gör. Enes ATAY
Kongre Sekreteryası
- Arş. Gör. Kubilay ÇAKICI
Kongre Sekreteryası

BİLİM KURULU

Prof. Dr. Ahmet TAŞAĞIL	Yeditepe University
Prof. Dr. Alican DAĞDEVİREN	Yalova University
Prof. Dr. Arzu YILDIRIM	Yalova University
Prof. Dr. Bülent YİĞİT	Yalova University
Prof. Dr. Candan DEDELİOĞLU	Yalova University
Prof. Dr. Emrah DOĞAN	Sakarya University
Prof. Dr. F. Jülide HIZAL YÜCESOY	Yalova University
Prof. Dr. Fethi GÜNGÖR	Yalova University
Prof. Dr. Fikret YÜKSEL	Yalova University
Prof. Dr. Gültekin RODOPLU	Kocaeli University
Prof. Dr. Hanife KONCU	Mimar Sinan Fine Arts University
Prof. Dr. Hatice ŞAHİN	Uludağ University
Prof. Dr. İbrahim SEVİM	Yalova University
Prof. Dr. İrfan AR	Gazi University
Prof. Dr. Lüdmila DONCEVA-PETKOVA	Bulgarian Academy of Sciences
Prof. Dr. Metin ÇANCI	Yalova University
Prof. Dr. Mohammed Ali FAYYADH	University of Duhok
Prof. Dr. Muharrem ES	Yalova University
Prof. Dr. Muharrem ÖNDER	Yalova University
Prof. Dr. Murat AZALTUN	Yalova University
Prof. Dr. Mustafa ÖZTAŞ	Yalova University
Prof. Dr. Naci GENÇ	Yalova University
Prof. Dr. Nedret YAŞAR	Yalova University
Prof. Dr. Rabia HACIHASANOĞLU AŞILAR	Yalova University
Prof. Dr. Rahmi KARAKUŞ	Yalova University
Prof. Dr. Savaş Zafer ŞAHİN	Ankara Hacı Bayram Veli University
Prof. Dr. Senay YÜRÜR KARSLIOĞLU	Yalova University
Prof. Dr. Suat CEBECİ	Yalova University
Prof. Dr. Süleyman KIZILTOPRAK	Mimar Sinan Fine Arts University
Prof. Dr. Tarkan OKTAY	İstanbul Medeniyet University
Prof. Dr. Yusuf ERBAY	İstinye University
Prof. Dr. Yusuf OĞUZOĞLU	Uludağ University
Prof. Dr. Zaza TSURTSUMIA	Tamar Mefe University of Georgia
Assoc. Prof. Dr. Kamala GAHRAMANOVA	Baku State University
Assoc Prof. Dr. Mirvari AGEYEVA	Baku State University

Assoc. Prof. Dr. Otar KHİNİKADZE	Technical University of Georgia
Assoc. Prof. Dr. Selçuk SEÇKİN	Mimar Sinan Fine Arts University
Assoc. Prof. Dr. Şükrü SÖNMEZER	Mimar Sinan Fine Arts University
Asist. Prof. Dr. Filiz İNANAN	Uludağ University
Asist. Prof. Dr. İbrahim HASSANEİN	Fayaum University of Egypt
Asist. Prof. Dr. Natia PUTKARADZE	Caucasus Universty of Georgia
Asist. Prof. Dr. Serdan KERVAN	Prizren University
Asist. Prof. Dr. Serkan GÜNDÜZ	Uludağ University
Dr. David NASKİDASHVİLİ	Tbilisi state university
Dr. Des Nur GÜNEŞ	Rheinische-Wilhelms Universty of Bonn
Dr. Enes Battal KESKİN	Uludağ University
Dr. Furkan KAYA	Yeditepe University
Dr. Luan VARDARİ	Prizren University
Dr. Necmi ÖZDEMİR	Kocaeli University

ÖNSÖZ/TAKDİM/TEŞEKKÜR

Şehirlerin tarihlerinde bazı önemli zamanlar vardır ki mutlaka hatırlanması ve çeşitli şekillerde kutlanması gerekir. Yalova'mızın düşman işgalinden kurtuluşunun 100. yıldönümü nedeniyle biz de öyle yaptık ve ilimizin tarihindeki bu önemli olayı yıl boyunca düzenlediğimiz bir dizi etkinlik ile andık ve kutladık. Birçok kişi ve kurum da bu organizasyonlarda görev aldı ve bu çerçevedeki programlara katıldı. Bir yıl süresince düzenlenen etkinliklerden biri ve belki de en önemlisi; 22-23 Ekim tarihleri arasında gerçekleştirilen Yalova Araştırmaları Kongresi oldu.

Ülkemizin farklı şehirlerinden bilim insanlarını ve araştırmacıları ilimizde ağırlamanın onurunu ve mutluluğunu yaşadık. Kongrede sunulan birbirinden değerli akademik tebliğler sayesinde; Yalova'mıza bilimin penceresinden bakma ve ilimizdeki gelişmeleri bu bakış açısıyla bir kez daha değerlendirme fırsatı bulduk. İnanıyorum ki bu kongrede üretilen bilimsel bilgi; şehrimizin ekonomik, sosyal, kültürel ve bilimsel gelişimine büyük katkılar sağlayacağı gibi bu alanda yeni bilgiler üretilmesine de kaynak teşkil edecektir.

Yalova İl Özel İdaresi, Yalova Belediyesi ve Yalova Üniversitesi'nin yakın iş birliğiyle ve uzun bir hazırlık sürecinin sonunda gerçekleştirilen Yalova Araştırmaları Kongresi; kurumlar arası eşgüdüm ve ortak çalışma kültürünün de iyi örneklerinden biri olarak kayıtlara geçmiştir. Benzer bilimsel çalışmaların artması ve istikrarlı bir biçimde sürdürülmesi hem yerel kurumlarımız hem de Yalova'mız için hayati öneme sahiptir. Zira şehrin geleceğini ancak bilimsel bilgiye dayalı olarak rasyonel bir biçimde planlayabiliriz.

Bu vesileyle, Gazi Mustafa Kemal Atatürk başta olmak üzere Millî Mücadele'nin bütün kahramanlarını rahmetle ve minnetle anıyor; o büyük mücadelenin bir sonucu olarak tezahür eden Yalova'nın Kurtuluşunun 100. Yıldönümünü en kalbi duygularla kutluyor; 2021 yılı boyunca gerçekleştirdiğimiz bütün etkinliklerde ve Yalova Araştırmaları Kongresi'nde emeği geçen herkese teşekkürlerimi sunuyorum.

Muammer EROL
Yalova Valisi

TAKDİM

Yalova Valisi Sayın Muammer EROL'un himayesinde, üniversitemizin Yalova İl Özel İdaresi ve Yalova Belediyesi ile ortaklaşa düzenlediği Yalova Araştırmaları Kongresi, çok değerli araştırmacıların sundukları birbirinden güzel bildirimlerle bilgi şöleni şeklinde gerçekleşmiştir. Yalova hakkında araştırmalar yapmış ve yapmakta olan bilim insanlarını bir araya getirerek bu şirin ilin tarihi, kültürü, sanatı, sosyal dokusu ve antropolojisi gibi pek çok konuda sağlanan bilgi birikimini kamuya sunmayı amaçlayan kongre maksadına ulaşmıştır. Kongrede sunulan bildirimleri kitap haline getirip yayımlamak da üniversitemiz için bir kıvanç vesilesi olmuştur.

Kongrenin gerçekleştirilmesinde gösterdiği yakın ilgi ve desteklerinden dolayı Yalova Valisi Sayın Muammer EROL Beyefendi'ye, kongrenin düzenlenmesinde ortaklarımızın sağladığı çok değerli katkı ve destekleri için Yalova Belediye Başkanı Sayın Mustafa TUTUK Beyefendi'ye ve Yalova İl Özel İdaresi Başkanı Sayın Hasan SOYUGÜZEL Beyefendi'ye kalbi şükranlarımı sunuyorum. Kongrenin düzenlenip yürütülmesini sağlayan tertip heyetine, kongrede görev alan bütün personelimize ve kitabın editörlüğünü yapan Sayın Harun CEYLAN ve Sayın Tuğrul AKTAŞ hocalarımıza teşekkür ediyorum.

Türk Milleti'nin yazılı birikimine, bilgi ve kültür hafızasına kazandırdığımız bu değerli eserin hayırlı olmasını diliyorum.

Prof. Dr. Suat CEBECİ
Yalova Üniversitesi Rektörü

DÜNDEEN BUGÜNE YALOVA

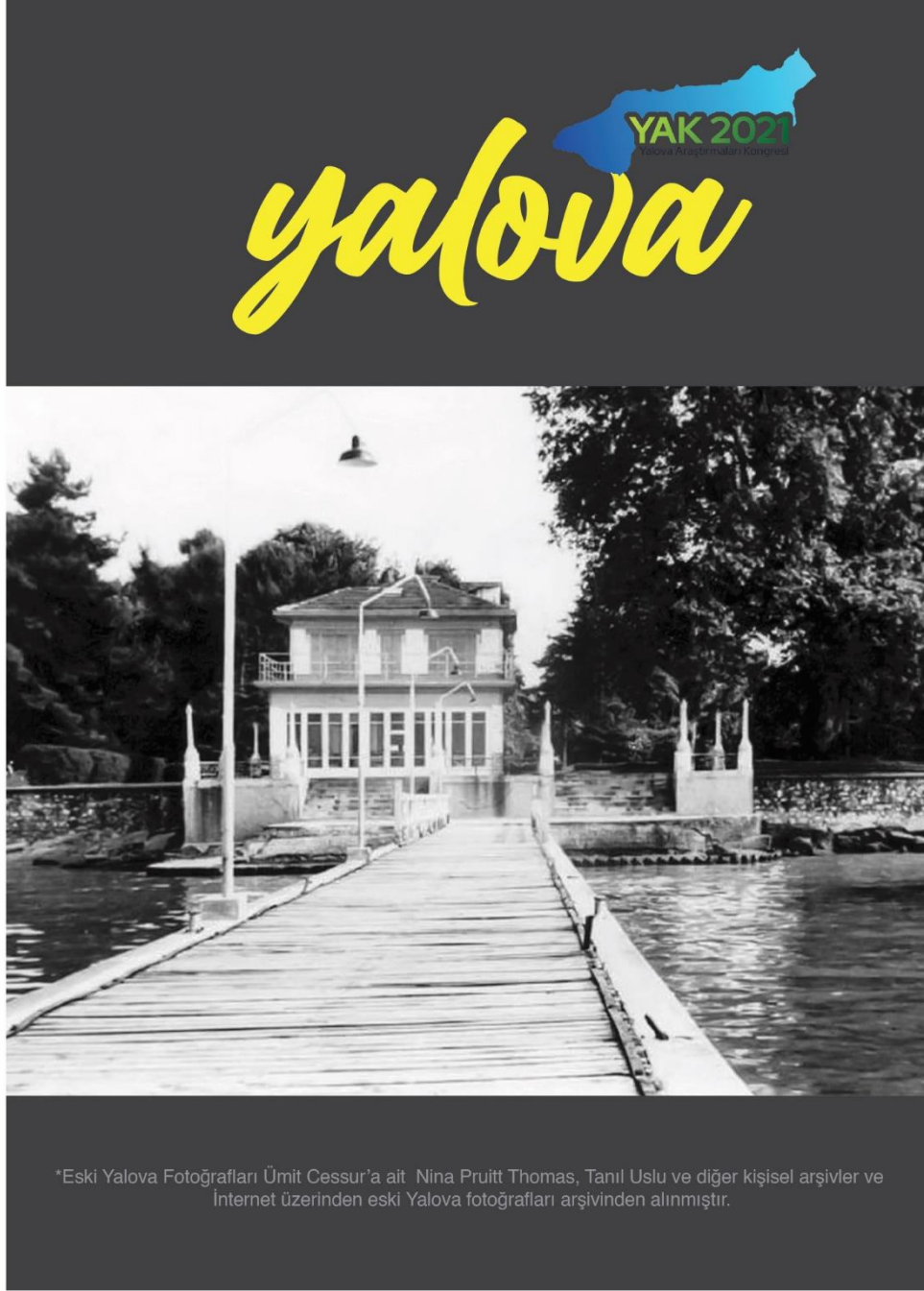
Yasin YILMAZ

Öğr. Gör. Yalova Üniversitesi

info@yasinyilmaz.net

Türü : Fotoğraf Sergisi

Kategori : Kişisel Sergi

Fotoğraf 1: Kurşunlu Hammı (1895)**Fotoğraf 2: Kurşunlu Hammı (2021)**

Fotoğraf 3: Termal (1930)

Fotoğraf 4: Termal (2021)

Fotoğraf 5: Halk Eğitim Merkezi (1936)**Fotoğraf 6: Halk Eğitim Merkezi (2021)**

Fotoğraf 7: Hükümet Konağı (1940)**Fotoğraf 8: Eski Hükümet Konağı-Atatürk Müzesi (2021)**

Fotoğraf 9: Yürüyen Köşk (1950)**Fotoğraf 10: Yürüyen Köşk (2021)**

Fotoğraf 11: Donanma Mevkii (1952)**Fotoğraf 12: Donanma Mevkii (2021)**

Fotoğraf 13: Cumhuriyet Caddesi (1955)**Fotoğraf 14: Cumhuriyet Caddesi (2021)**

Fotoğraf 15: Gazipaşa Caddesi (1967)

Fotoğraf 16: Gazipaşa Caddesi (2021)

Fotoğraf 17: PTT Mevkii (1968)**Fotoğraf 18: PTT Mevkii (2021)**

Fotoğraf 19: Atatürk İlkokulu (1969)**Fotoğraf 20:** Atatürk İlkokulu (2021)

Fotoğraf 21: Dere Mevkii (1969)**Fotoğraf 22: Dere Mevkii (2021)**

Fotoğraf 23: Vali Konağı Mevkii (1971)**Fotoğraf 24: Vali Konağı Mevkii (2021)**

Fotoğraf 25: Valilik Önü (1971)**Fotoğraf 26: Valilik Önü (2021)**

Fotoğraf 27: Meydandan Yalı Caddesi (1972)**Fotoğraf 28: Meydandan Yalı Caddesi (2021)**

19. YÜZYILDA YALOVA VE SUGÖREN (ÇENGİLER)'DE PROTESTAN MİSYONERLİK FAALİYETLERİ

Üyesi Muhsin ÖNAL

Dr. Öğretim Üyesi, Yalova Üniversitesi

muhsinmengusoglu@hotmail.com

ORCID: 0000-0003-3329-3471.

Öz

Yalova stratejik konumu ve sahip olduğu maddi değerlerle adı öne çıkan bir kenttir. Marmara bölgesinde önemli bir kavşak noktasında bulunan Yalova'nın sunduğu fırsatlar her dönemde dikkatleri çekmiştir. Bununla birlikte Cumhuriyetin ilanı ve Mustafa Kemal Atatürk'ün şehre yönelik ilgisiyle ismi daha çok duyulmaya başlayan Yalova'nın çok uzun bir tarihsel geçmişi vardır. Bütün bu hususiyetler kentin yabancı seyyah ve misyonerlerce de tanınmasını sağlamıştır. Özellikle de 19. yüzyılda Anadolu'nun muhtelif bölgelerinde misyonerlik faaliyetleri yürüten ABD'li Protestan misyonerler için Yalova önemli bir durak noktası olmuştur. 1832 senesinde İstanbul'a, 1834 yılında ise Bursa'ya ulaşan misyonerlerin özellikle de söz konusu iki önemli kent arasında gerçekleştirdikleri yolculuklar sırasında ziyaret ettikleri Yalova'da bir dizi faaliyette buldukları bilinmektedir. Bu çalışmada 19. yüzyılın en önemli Protestan misyonerlik teşkilatı olan Amerikan Board örgütü mensubu misyonerlerin Yalova'ya dair izlenimlerine yer verilecektir. Çalışmada ayrıca bugün Yalova ili sınırları dahilinde bulunan Sugören (Çengiler) köyünden de bahsedilecektir. Zira bu köy Yalova ve çevresinde Board örgütü mensubu misyonerlerin dikkatini çeken en önemli yerleşim birimidir. Çalışma misyonerlerin Yalova ve Sugören hakkında kaleme aldıkları arşiv belgelerine dayalı olarak hazırlanacaktır. Yazım sürecinde farklı türden mektup, yıllık ve resmi raporlardan müteşekkil arşiv belgelerinin yanı sıra ikincil kaynaklara da müracaat edilecektir.

Anahtar Kelimeler: Yalova, Sugören, Çengiler, Protestan, Misyoner, ABD

Abstract

Yalova is a city whose name come to the forefront with its strategic location and its material values. Located at an important crossroads in the Marmara region, the opportunities offered by Yalova have attracted attention in every period. On the other hand, Yalova, whose name began to be heard more with the declaration of the Republic and Mustafa Kemal Atatürk's interest towards the city, actually has a very long historical past. All these features also made the city known by foreign travelers and missionaries. Especially in the 19th century Yalova was an important stopping point for Protestant missionaries from the United States who carried out missionary activities in various parts of Anatolia. It is known that the missionaries who reached Istanbul in 1832 and Bursa in 1834 engaged a series of activities in Yalova, which they visited especially during their journeys between these two important cities. In this study, the impressions of the missionaries, who are members of the American Board organization, the most important Protestant missionary organization of the 19th century will be given about Yalova. The study will also mention the village of Sugoren (Chengiler), which is located within the borders of Yalova province today. Because this village is the most important settlement in and around Yalova that attracts the attention of the missionaries who are members of the Board organization. The study will be prepared based on archival documents penned by missionaries about Yalova and Sugoren. During the writing process, as well as archival documents consisting of different types of letters, annuals and official reports, secondary sources will be used.

Keywords: Yalova, Sugoren, Chengiler, Protestant, Missionary, USA

Giriş

19. yüzyıl Hıristiyan misyonerler için ‘*Büyük Uyanış*’ çağı olarak tanımlanabilir. İnanıtları dini dünyanın dört bir yanına yayma konusunda Hıristiyanlığın kutsal kitabı İncil’in öğretisini tatbik etmekte hayli heyecanlı ve arzulu olan Batı dünyası 19. asırla birlikte misyonerlik teşkilatlarının nicelik ve niteliğini ciddi boyutta çoğaltmışlardır. Burada maksat Tanrı’nın kendilerine yüklediği misyonu yani dünyayı aydınlatma ve kurtuluşa erdirme vazifesinin şiddetini arttırmak ve Hıristiyan olmayan toplumların tamamını kutsal kitap ve Hz. İsa’nın öğretisiyle tanıştırmaktır (Erdoğan, 2008: 43). Bu doğrultuda hareket eden ülkelerden belki ismi en çok öne çıkan Amerika Birleşik Devletleri (ABD) olmuştur. Tarih sahnesine hayli geç bir dönemde çıkan ABD’nin dünya sömürgecilik haritasında yer edinmek ve pastadan pay alabilmek için misyonerleri kullandığı bilinmektedir. Başlangıçta dini hedeflerle dünyaya Protestanlığı yaymak maksadıyla hareket eden ABD’li misyonerlerin zamanla rol değiştirerek adeta ülkelerinin yarı-resmi temsilcileri gibi hareket ettikleri bilinmektedir (Önal, 2019: 7).

Protestan misyonerliği adına Anadolu’da en etkili ve güçlü misyonerlik faaliyetlerini yürüten Amerikan Board Teşkilatı (American Board of Commissioners for Foreign Missions [ABCFM])’da benzer hedeflerle 1810 yılında Boston’da kurulmuştur (Strong, 1910: 3). Teşkilatın Osmanlı topraklarına yöneldiği tarih ise 1819’dur. Söz konusu tarihte Pliny Fisk ve Levi Parsons adlı iki misyoner dualarla Boston’dan Filistin’e doğru yola çıkmışlardır. İki misyoner 1820 yılında İzmir’e ulaşmışlardır. Burada ani bir karar değişikliği ile Fisk’in İzmir’de kalmasına karar verilirken Parsons Filistin’e hareket etmiştir. Ancak yolculuk sırasında hastalanan misyoner Filistin’e ulaşmadan İskenderiye’de ölmüştür. Bu durum planları değiştirmiş ve İzmir’de kalmasına karar verilen Fisk beraberinde bir diğer misyoner Jonas King ile birlikte 1823 senesinde Filistin’e ulaşmıştır (ABCFM, 1910: 12).

Filistin’de Yahudilerin Protestanlaştırılması için mücadele verecek misyonerlerin Anadolu’daki ana hedef kitlesi ise Müslüman nüfus olacaktır. Ancak Board mensupları ülkenin temel unsuru olan Müslümanlar üzerinde herhangi bir tesir uyandıramayacaklarını çok çabuk kavramışlardır. Nitekim İslam dini açısından değerlendirildiğinde din değiştirmek günah kabul edilmekle birlikte toplumsal manada ciddi bir itibar kaybına da neden olacaktır (Gündüz, 2006: 75).

Müslümanlar üzerinde beklentilerini karşılayamayan Protestan misyonerlerin yeni muhatapları diğer mezhep mensubu Hıristiyan gayrimüslim unsurlar olacaktır. Aslında bu durum da doğal karşılanmalıdır. Zira Hıristiyan mezhepler açısından değerlendirildiğinde diğer din mensupları kadar kendi dinlerine tabi olmuş farklı mezhep taraftarları da ‘*sapkın*’ olarak kabul edilmektedir. Protestanlar için de durum farklı değildir (Donahoo, 1977: 28-54). Dolayısıyla Protestan misyonerler Katolik ve Ortodoks Rum ve Ermeni unsurlar ile Gregoryen Ermenileri kendilerine ana hedef kitlesi olarak belirlemişlerdir.

Bu noktada Protestan misyonerlerin davalarını yaymak adına ne tür vasıtalar kullandıklarına da değinmekte yarar vardır. İlk araç eğitimidir. Misyonerler açtıkları okullar ve yetimhaneler vasıtasıyla ciddi faaliyetler yürütmüşlerdir (Sezer, 2001: 949). 1870 senesi itibarıyla Protestan misyonerliğine hizmet eden ilkokul sayısının iki yüz yirmiye ulaşmış olması eğitim öğretim sahasında kat edilen mesafeyi göstermesi açısından önemlidir. Bu dönemde bahsi geçen okullarda eğitim alan öğrenci sayısı ise beş binli rakamları aşmıştır (Başaran, 1997: 37).

İkinci faaliyet alanı ise basın yayındır. Board mensubu Protestan misyonerler 1822 yılında Malta’da bir matbaa kurmuş, nicelik ve nitelik açısından hayli önemli miktarda yayın yapmışlardır (Evro, 1971: 172). Söz konusu matbaa Anadolu’daki faaliyetlerin yaygınlaşması ile birlikte 1833 senesinde önce İzmir’e taşınmış ardından da 1853 yılı itibarıyla İstanbul’a nakledilmiştir (Kocabaşoğlu, 2000: 39). Üçüncü faaliyet alanı tıp hizmetleridir. Board mensubu Protestan misyonerlerin ilki 1879 yılında Gaziantep’te açılmış olmak üzere 1911 senesine kadar Anadolu’nun muhtelif kentlerinde toplam on iki hastane açtıkları bilinmektedir (Yücel: 2017: 111). Kuşkusuz misyonerlerin Türkiye coğrafyasında en etkili faaliyet yürüttükleri vasıta dini kurumlardır. Mezheplerine yeni üyeler kazandırmak için mücadele veren Board mensuplarının kiliseler açarak propaganda faaliyetlerine girişmelerinden daha doğal bir durum yoktur. Bu doğrultuda ilk Protestan Kilisesi üçü kadın toplamda kırk üye ile 1 Temmuz 1846 tarihinde İstanbul’da kurulmuştur. Bu kilisenin ardından aynı yıl yine yaz aylarında İzmit ve Adapazarı’nda, sonbaharda ise Trabzon’da yeni kiliseler açılmıştır (ABCFM, 1910: 16).

Üstelik söz konusu kiliselerin üye sayısının çok kısa sürede 140'a ulaşmış olması ibadethaneler vasıtasıyla gerçekleştirilen misyonerlik faaliyetlerinin başarısını da ortaya koymaktadır (Erol, 2020: 263).

Bütün bu bilgilerin ışığında değerlendirildiğinde ABD'li Protestan misyonerlerin ne derece sistemli ve bilinçli bir metotla hareket ettikleri anlaşılacaktır. Kısa sürede dünyanın dört bir yanına yayılan ve kaçınılmaz bir biçimde Türkiye coğrafyasına da ulaşan Board mensuplarının insanın bilhassa da gayrimüslim unsurların bulunduğu her yerde var olmaya çalıştıkları gözlerden kaçmamaktadır. Amaçları dünyayı dönüştürmek olan Protestanlar bu maksatla Yalova'yı da mesken edinmişler ve bahsi geçen bölgede faaliyet yürütmüşlerdir. Bu çalışma misyonerlerin Yalova ve hemen yanı başında yer alan bir köy olan Sugören'de verdikleri mücadeleyi konu edinmektedir. Ancak misyonerlerin bu bölgeyle alakalı izlenimlerinden önce Yalova'nın tarihsel geçmişine ve 19. yüzyıldaki gelişimine yer verilecektir.

19. Yüzyıla Kadar Yalova'nın Kısa Tarihi

Türkiye'nin kuzey batısında bulunan Yalova, Marmara denizine kıyısı bulunan bir şehirdir. Bugün yüz bininin üzerinde bir nüfusa sahip olan kent gerek coğrafi konumu gerekse de sahip olduğu doğal zenginliklerle dikkatleri çekmektedir. Her ne kadar Cumhuriyetin ilanı ve Mustafa Kemal Atatürk'ün kente verdiği değerle ismi daha çok duyulmaya başlanmışsa da Yalova'nın tarihi çok daha eski dönemlere kadar uzanmaktadır. Ne zaman iskân edildiğine dair kesin bir bilgi olmasa da şehrin tarih öncesine uzanan bir yerleşim birimi olduğu varsayılmaktadır. MÖ 4 ve 3 bininci yıllarda kent ve civarında Anadolu'nun neredeyse tüm bölgelerinde şahit olduğu üzere başta Hititler olmak üzere farklı Anadolu kavimleri görülmüştür (Zengin, 1987: 52). Bir diğer iddiaya göre ise Yalova MÖ 8000 yılına kadar yani Neolitik çağa kadar uzanan bir geçmişe sahiptir (Kazel, 2019: 14). Bununla birlikte Yalova ve çevresinin eskiçağlarda Bitinya sınırları dahilinde bulunduğu bilinmektedir. Dolayısıyla Bitinya'nın tarihi hakkında fikir sahibi olmak Yalova'nın geçmişini anlama konusunda önemli ipuçları sunacaktır (Zengin, 1987: 52).

Yalova'nın hayli kadim bir tarihe sahip olduğunu ortaya koyan bir diğer husus da kent ve civarında bulunan kaplıcalardır. Zira bu kaplıcaların uzun soluklu bir tarihsel geçmişe sahip oldukları yapılan araştırmalar neticesinde ortaya konmuştur. Bugün Termal ilçesi sınırları dahilindeki bu kaplıcalar civarında bir yerleşim biriminin bulunma ihtimali çok yüksektir. Bir anlamda Yalova'nın bu şifalı su kaynakları ve doğal zenginlikleriyle paralel bir gelişim arz ettiği de varsayılabilir (Tuncel: 2013, 306).

Öte yandan Batı Anadolu'da uzun bir süre hüküm süren ve bölgeyi adeta istila eden Friglerin MÖ 1200'lü yıllarda Yalova'ya da ulaştıkları tahmin edilmektedir (Tunay, 1986: 507). Yine MÖ 600'lü yıllarda Bitinya bölgesinin Kimmerler tarafından istila edilmesi kuşkusuz Yalova'yı da olumsuz etkilemiştir. Hititler döneminde kültürel ve sosyal anlamda önemli mesafeler kaydetmiş olan şehrin istila neticesinde ciddi boyutta gerilediği düşünülmektedir (Akyol, 2003: 22). MÖ 500'lü yıllarda Lidyalıların eline geçen kentte toparlanma sürecine şahit olunmuştur. Lidyalıların hemen ardından Pers hakimiyetine giren bölgenin Helenistik kültürden etkilendiği ve Yunanlıların tesiri altına girdiği tahmin edilmektedir (Tunay, 1972: 85). Yalova'da Pers İmparatorluğundan sonra sırasıyla Makedonya, Roma ve Bizans'ın egemen olduğu bilinmektedir (Bostan, 2018: 78).

Yalova'nın adı döneminin en parlak İmparatorluğu olan Roma döneminde de çok fazla duyulmamıştır. Zira önemli kentlerin kavşak noktasında bulunup onların gölgesinde kalması nedeniyle ticari anlamda yeterince gelişmemesi Yalova'yı ikinci plana itmiştir (Küçük, 2008: 21). Diğer taraftan Yalova, Roma İmparatorluğunun ikiye bölünmesinin ardından Doğu Roma sınırları içerisinde kalmıştır (Doğan, 2009: 76). Yalova'nın adının öne çıktığı ve üne kavuştuğu dönem ise Bizanslılar zamanına denk gelmektedir. İmparator Konstantions tarafından İstanbul'un başkent olarak ilan edilmesi ve Bursa ile İznik rotasının Yalova üzerinden geçmesi kentin stratejik önemini arttırmıştır (Zengin, 1987: 55-56). Bizans döneminde sahip olduğu kaplıcalar ile de dikkatleri üzerine çekmeye başlayan Yalova'nın İstanbul'dan pek çok ziyaretçisi olması şehrin ticari anlamda da zenginleşmesini sağlamıştır (Tuncel, 2013:).

Sırasıyla Roma ve Bizans hakimiyetine giren ve Bizans döneminde yıldızı parlayan Yalova'da Süleyman Şah zamanında kısa bir süre Selçuklular egemen olmuşlardır (Sevim, 1990: 27). Haçlı seferleriyle birlikte Selçuklu Devleti bölgeden çekilmek zorunda kalmıştır. Çiftlikköy'de Pylai

kalesinin inşası ve Hıristiyan göçmenlerin bölgeye yerleşmeleri sonucu yeniden el değiştiren Yalova bir kez daha Bizans hakimiyetinin izlerine şahit olunmuştur (Zachariadou, 2000: 96).

Yalova'nın ne zaman Osmanlı Devleti'nin hakimiyetine girdiği konusunda farklı rivayetler mevcuttur. Kentin 1325 senesinde fethedildiğini iddia edenler olmakla birlikte bu tarihin 1326 olduğunu varsayanlar da bulunmaktadır (Kurt ve Haybat, 2014: 328). Fetih öncesinde Bizans İmparatorluğu ile Osmanlı Devleti'nin Yalova için verdikleri ilk mücadele Çobankale civarlarında olmuştur (Akyol, 2003: 35). Bafeus Muharebesi olarak kayıtlara geçen bu savaşın 27 Temmuz 1302 tarihinde gerçekleştiği ifade edilmektedir (İnalçık, 2003: 12). Savaşın mağlup ayrılan Bizans askerleri kaleye sığınarak kendilerini koruma altına almışlardır. Bahse konu olan kalenin dönemin en önemli geçiş rotalarından birisi olan İznik-İstanbul yolu üzerinde bulunduğu bilinmektedir (Seçkin, 2018b: 536).

Osmanlı Devleti'nin bölgeyi fethinden sonra hızlı bir imar sürecine girildiği ve Yalova'nın kentleşme safhasına geçtiği bilinmektedir. Şehrin iskanı tipik Osmanlı kent modeline uygun bir biçimde gerçekleşmiştir. Yalova'nın ilk Osmanlı camisi Rüstem Paşa'nın etrafına kümelenen ev ve çarşılar şehrin nüvesini oluşturmuşlardır (Kaplanoğlu, 2021: 20). Diğer taraftan 19. yüzyıl öncesinde Yalova'yla ilgili olarak Evliya Çelebi'nin seyahatnamesinde bazı bilgilere rastlanmaktadır. Seyyah öncelikle Yalova'nın Kara Yalvaç tarafından fethedildiğini ifade etmektedir. O, kentin adını Bandırma, Gemlik, Halidere, İzmit, Darıca ve Mudanya ile birlikte anarak bahse konu olan yerleşim birimlerinin Marmara Denizi kıyısında hayli mamur kasabalar olduklarını söylemektedir (Zengin, 1987: 65). Bütün bu bilgiler ışığında değerlendirildiğinde tarihsel geçmişi hayli eski dönemlere dayanan Yalova'nın 19. yüzyıla kadar olan gelişimi ile ilgili belge ve araştırmaların bu köklü ve kadim tarihle paralel bir seyir arz etmediği anlaşılmaktadır.

19. Yüzyılda Yalova

19. yüzyıl Yalova'nın yıldızının parladığı çağ olarak kabul edilebilir. Kentin özellikle Sultan II. Mahmut dönemindeki idari düzenlemelerle ismi daha fazla zikredilmeye başlanmıştır. Bir kaza merkezi olarak Yalova 1834 yılında Kocaeli Sancağı vasıtasıyla Hüdavendigar Müşirliğine bağlanmıştır (Kaplanoğlu, 2021: 17). Bununla birlikte Yalova'nın nahiye merkezi olduğu 1530 tarihinde bile Kocaeli Sancağına bağlı olduğu bilinmektedir (Narin, 2011: 769). 19. yüzyılın ikinci yarısında Yalova'nın kısa bir süreliğine Hüdavendigar sancağına bağlandığı hatta Gemlik'e bağlanması konusunda bazı çalışmalar yürütüldüğü de bilinmektedir (Kaplanoğlu, 2021: 18).

Her ne olursa olsun Yalova söz konusu dönemde bin dört yüz otuz yedi hanelik orta ölçekli bir yerleşim birimi olarak dikkatleri çekmektedir. Nüfusun önemli bir kısmının Hıristiyan olması ise kasabayı misyonerler için değerli kılacaktır. Müslüman nüfusun takribi bin yedi yüz elli olduğu kasabada gayrimüslimlerin ise yaklaşık beş bin beş yüz kişi oldukları tahmin edilmektedir (Yardımcı, 2016: 7). Yalova'ya 19. yüzyılın ikinci yarısında Kırım bölgesi ve Kafkasya'dan ciddi göçler gerçekleşmiştir. Bu durum nüfus konusunda dengeleri belirli ölçüde değiştirmişse de Yalova ve çevresinin tam manasıyla Türk beldesi olması için Cumhuriyet dönemini beklemek gerekecektir. Nitekim Cumhuriyetin ilanından sonra gerçekleşen nüfus mübadelesi sırasında Yalova'ya ciddi bir Türk göçü gerçekleşmiştir (Günalp, 2015:). Kuşkusuz bu durum kasabadaki dengeleri tamamen Türkler lehine değiştirmiştir. Ancak o dönemde Yalova'nın gayrimüslim unsurları merkezden ziyade köylerde yaşamaktadır. Kasaba merkezi eski tarihlerden itibaren Türk nüfusun yoğun olarak yaşadığı bir bölgedir.

Bütün bu gelişmelerden ve kasabanın bir Türk beldesine dönüşmesinden önceki süreçte Yalova ve çevresindeki gayrimüslim nüfusunun önemli bir kısmını Rumlar teşkil etmektedir. Ermenilerin bu nüfus içerisindeki oranı sadece yüzde on civarındadır (Yardımcı, 2016: 8). Bölgedeki Ermeni nüfusun 16. yüzyılın sonu itibarıyla Yalova'ya yerleştikleri düşünülmektedir. Bu kimselerin ağırlıklı olarak bugün Erzincan'a bağlı Kemaliye ilçesinden geldikleri tahmin edilmektedir. Bununla birlikte yüzyılın son çeyreğinde Yalova sınırları dahilindeki Ermeni nüfusun hayli arttığı görülmektedir. Nitekim o dönemde kasaba ve çevresinde Müslüman sayısı on üç bin yüz yirmi beş iken Ermenilerin iki bin iki yüz elli sekiz kişilik bir nüfusa ulaştıkları görülmektedir (Seçkin, 2018a: 147). Söz konusu dönemde Yalova'ya bağlı köyler içerisinde en kalabalık Ermeni nüfusun Sugören (Çengiler)'de olduğu görülmektedir. Köyde bir elin parmaklarını geçmeyecek sayıda Müslüman hanesi varken Ermenilerin

yedi yüz elli dört kişilik bir erkek nüfusa sahip oldukları bilinmektedir (Yaşayanlar, 2016: 231). Bu bilgiler çerçevesinde değerlendirildiğinde ABD’li misyonerlerin Sugören’i neden propaganda faaliyetleri için önemli merkezler olarak kabul ettikleri anlaşılmaktadır. Nitekim Anadolu’daki gayrimüslim unsurların tamamı için misyonerlik faaliyeti yürütmek hedefindeki Protestan misyonerlerin ana hedef kitlesinin Ermeni nüfusu olduğu bilinmektedir. Müteakip bölümlerde misyonerleri Yalova ve Sugören’e ulaştıran süreç ve gerçekleştirilen misyonerlik faaliyetlerine yer verilecektir.

Misyonerlerin Yalova ve Sugören (Çengiler)’e Ulaşma Serüvenleri

Türkiye coğrafyasına Filistin üzerinden ulaşan Amerikan Board Teşkilatı üyeleri Anadolu’ya 1831 yılında açılmışlardır. William Goodell adlı misyonerin İstanbul’a ulaşmasıyla birlikte Türkiye topraklarında misyonerlik faaliyetleri adına yeni bir sayfa açılmıştır (Bartlett, 1878: 4). İstanbul ile başlayan bu serüven çok kısa bir sürede çevre yerleşim birimlerine yayılacak zamanla ise Anadolu’da misyonerlerin ayak basmadıkları neredeyse hiçbir yerleşim birimi bulunmayacaktır. Misyonerler faaliyet yürüttükleri bölgeleri istasyon ve dış istasyon şeklinde ikiye ayırmışlardır. Bu bölünme sadece yerleşim birimlerinin gelişmişlik düzeyi ve büyüklükleri ile alakalı değildir. Aynı zamanda bölgenin stratejik konumu ve barındırdığı Rum ve Ermeni nüfusta bir kent yahut kasabanın istasyon yahut dış istasyon olarak belirlenmesinde önemli gerekçelerdir. Bununla birlikte istasyonlar bizzat misyonerler tarafından kontrol edilmekteyken dış istasyonlarda yerli yardımcı yahut vaizler görevlendirilmektedir (Yıldız, 2009: 25).

İstanbul 1831 yılında Goodell’in kente ayak basmasıyla istasyona dönüştürülmüştür (Eddy, 1913: 62). Benzer şekilde 1833 yılında İzmir, 1834 yılında ise Bursa istasyona dönüştürülmüştür. Trabzon’un istasyon olduğu tarih 1836, Erzurum’un ise 1839’dur. Bu beş merkez aynı zamanda Board mensuplarının ilk istasyonları olarak kayda geçmişlerdir (ABCFM, 1910: 13). Bu noktada misyonerlerin faaliyet yürütecekleri bölgede başlangıçta nasıl bir tutum içerisinde bulduklarından da kısaca bahsetmekte yarar vardır. Board mensupları öncelikle kendileri için Rum yahut Ermeni nüfusun yoğun olarak ikamet ettiği bir bölgede ev kiralama yoluna giderlerdi. Bu bilinçli bir tercihti. Zira hedefleri Ermeni veya Rumları dönüştürmek olan misyonerler için çok fazla seçenek bulunmamaktaydı. Sonrasında adeta bir tür ‘*sondaj*’ çalışması yürütülerek yerli halkın nabzı tutulurdu. Kahvehane ziyaretleri, ev sohbetleri, yardımlaşma faaliyetleri ve kısa vadeli hayır hizmetleri ile halkın teveccühü kazanılır güven uyandırılırdı. Nitekim itibar kazanılıp hedeflenen propagandanın gerçekleştirilebilmesi için halk nazarında olumlu bir izlenim bırakmak hayli önemliydi (Akgün, 1994: 2123).

Koşulların sağlanması ile konuşlanılan istasyondan çevre bölgelere doğru yayılmaya başlanır ve tebliğ halkası genişletilirdi. Misyonerlerin Yalova ve Sugören’e ulaşmaları da benzer bir stratejinin neticesinde olmuştur. İki merkez istasyonun ortasında bulunan Yalova ve bilhassa da Ermeni nüfusun hayli yoğun olarak yaşadığı Sugören’in misyonerlerin gözünden kaçması beklenen bir durum değildi. Müteakip bölümde doğal bir akışın neticesinde Yalova ve Sugören’e ulaşan misyonerlerin bölgeye dair izlenimlerine ve bu bölgede yürüttükleri faaliyetlere yer verilecektir.

Yalova ve Sugören (Çengiler)’de Misyonerlik Faaliyetleri

ABD’li misyonerlerin Yalova ve Sugören’deki faaliyetlerini tek başlık altında incelemek daha sağlıklı olacaktır. Zira Board arşivlerindeki evrakların neredeyse tamamında iki yerleşim birimi aynı başlık altında birlikte zikredilmiştir. Muhtemeldir ki geçmişte Ermenilerin yoğun olarak yaşadığı ve Cumhuriyet dönemi ile birlikte adı Sugören’e dönüştürülen Çengiler köyünün Yalova’ya sadece on iki kilometrelik bir mesafede yer alması misyonerlerin böyle bir tercihte bulunmalarının en önemli gerekçesini oluşturmuştur. Bununla birlikte Board arşivlerinde Yalova’nın ismine ilk kez 1833 yılında rastlanmaktadır. Aslında bu son derece doğal bir durumdur. Zira Yalova’nın kuzey ve güney komşuları İstanbul ile Bursa sırasıyla 1832 ve 1834 yıllarında istasyona dönüştürülmüşlerdir. Yine Yalova’ya komşu bir diğer stratejik yerleşim birimi olan İzmit İstanbul ile aynı tarihte Board

mensuplarınca ziyaret edilmiştir (Yıldız, 2012: 98). Bütün bu hususlar Yalova'yı da kaçınılmaz sona doğru sürüklemiştir.

1833 tarihli söz konusu belgede Gemlik'ten sonra bozuk bir yoldan ve önemli bir dağ silsilesinin ardından ulaşılabilen Yalova'nın İzmit körfezinde bulunduğu değinilmektedir. Kendisinden köy olarak bahsedilen Yalova, Karamürsel'e birkaç mil uzaklıktadır ve önemli bir Müslüman beldesidir. Köyde iki tane cami bulunmaktadır. Aynı belgede Sugören'de değinilmiş köyün Gemlik'e yaklaşık iki saatlik bir mesafede bulunduğu ifade edilmiştir. Misyonerlerin beyanına göre Sugören'de hane sayısı yaklaşık üç yüzdür ve nüfusun tamamı Ermeni'dir. Belgede köydeki kiliselerle ilgili herhangi bir bilgi bulunmamakla birlikte cami sayısının sadece bir olduğundan söz edilmektedir. Misyonerler köye hava kararmak üzereyken ulaşmışlar ve köy ağasının evine konuk olmuşlardır. Ağa, kahyasına misafirlerini hiçbir fedakârlıktan kaçınmadan ağırlaması talimatını vermiştir. Kâhya görünüşte bu vazifeyi büyük bir zevk ve memnuniyetle yerine getirmektedir. Akşam yemeği ağanın haremindeki kadınlardan birisi tarafından hazırlanmıştır. Ağa da yemekte misyonerlere eşlik etmiştir. Misyonerlerin dikkatini en çok kendilerine bıçak ve çatal verilmemesi çekmiştir. Sofrada herkes için ayrı tabaklar da bulunmamaktadır. Dolayısıyla herkes aynı tabaktan yemek zorundadır. Konuklara sadece tahta kaşık servis edilmiştir. Ev sahipleri büyük bir başarıyla ve sırayla tabağa kaşıklarını daldırıp çıkarırlarken misyonerlere onları şaşkınlıkla izlemekten başka bir çare kalmamıştır. Her şeye rağmen misafirler kendilerine gösterilen saygı ve hürmetten memnun kalmışlardır. Neyse ki sabah kahvaltısı da önlerine konan bal ve ekmek onları sevindirmiş ve karınlarını doyurmuştur. Kahvaltının ardından ayrılık vakti gelmiş ve misyonerler hayli verimli arazilere sahip olduğunu fark ettikleri köyden ayrılmışlardır (Goodell, 1833: 191).

Belgeden anlaşıldığı kadarıyla Board mensupları Yalova ve Sugören'i misyonerlik faaliyetlerinde bulunmaktan ziyade keşif yapmak amacıyla ziyaret etmişlerdi. Özellikle Sugören'de ciddi bir Ermeni nüfusun bulunması ve yine köy ağasının kendilerine yönelik ilgisi misyonerleri bir hayli heyecanlandırmıştı. Aslında misyonerler Müslümanların hürmetine mazhar olmaya alışkınlardı. Zira misafir oldukları neredeyse her yerleşim biriminde onlara yol gösteren ve yardımcı olanlar Müslümanlardı. Gayrimüslim unsurlar ise genel itibarıyla tam tersi bir yaklaşım sergileyerek onları dışlamaktaydılar. Nitekim Anadolu'nun bu yeni misafirleri Hıristiyan nüfusun pek de alışık olmadığı ve hoşuna gitmeyen bir din anlayışıyla hareket etmekte ve gerek Katolik gerekse de Ortodoks unsurları etkilemekteydiler. Buna bağlı olarak da Türkiye coğrafyasındaki pek çok bölgede tahmin edilen aksine Board mensuplarına şiddetli muhalefet sergileyenler Müslüman din adamları veya yöneticileri değil diğer mezheplere mensup Hıristiyan ruhban sınıfı olmuştur (Önal, 2013: 309-324).

Yalova ve Sugören ile alakalı ikinci belge 1838 tarihlidir. Belgeden anlaşıldığı kadarıyla misyonerler Yalova ve Sugören'e İstanbul'dan başlattıkları bir Bursa yolculuğu sırasında uğramışlardır. Seyahat tekne ile gerçekleşmiştir. Misyonerler İstanbul'a kırk mil mesafede bulunduğunu ifade ettikleri Yalova'ya güneş batarken ve takribi üç saatte ulaşabilmişlerdir. 1833 tarihli belgede kendisinden köy diye bahsedilen Yalova bu sefer kasaba konumuna yükseltilmiştir. Misyonerler her ne kadar Yalova'nın idari statüsü konusunda kesin bir fikre sahip değillerse de bölgenin İzmit körfezinin güney sahili boyunca uzandığını belirterek konumu konusunda doğru bir tespitte bulunmuşlardır. Board mensupları geceyi Yalova'da harap bir handa geçirmişlerdir. Sabah erkenden posta atlarıyla Bursa'ya doğru yola koyulmuşlardır. Kuşkusuz bu yolculuktaki ikinci durak noktası Sugören olmuştur. Misyonerler önemli bir posta noktası olduğunu ifade ettikleri Sugören'in Yalova'ya sekiz millik bir mesafede bulunduğunu ifade etmişlerdir. Onların ifadesiyle Sugören hayli büyük bir Ermeni köyüdür ve Yalova'nın güneyinde İznik gölünün kuzeyindedir (Dwight, 1838: 460).

Belgede bir kez daha Yalova ve Sugören'in coğrafi konumundan bahsedilmiş detaylı bir bilgilendirme yapılmamıştır. Her iki yerleşim biriminin de misyonerler için önemli durak noktaları olduğu anlaşılacakla birlikte ayrıntılı açıklamalarda bulunulmaması ne Yalova'nın ne de Sugören'in henüz istasyon veya dış istasyona dönüştürülmediğini göstermektedir. Bu durum aynı zamanda bölgede herhangi bir misyonerlik faaliyetinin yürütülmediğini de ortaya koymaktadır.

Misyonerler açısından 1844 yılı Sugören için dönüm noktası sayılabilir. Zira Board arşiv belgelerinden anlaşıldığı kadarıyla bahsi geçen sene ilk kez bir misyoner köyü vaaz vermek ve çeşitli faaliyetlerde bulunmak üzere ziyaret etmiştir. Adı geçen misyoner Bursa'da görevli Benjamin Schneider'dır. Schneider, Anadolu'da en uzun süre görev yapan misyonerlerdendir. 1834 yılında

Bursa'ya atanmıştır (Good, t.y: 8). 1849'da ise Bursa'daki vazifesi sona ermiş ve Antep'te görev yapmaya başlamıştır (ABCFM, 1850: 6). Schneider'ın büyük bir dağ silsilesinin yamacına kurulmuş köyle alakalı ilk izlenimleri hayli olumludur. Meyve bahçeleri, üzüm bağları ve buğday tarlaları köyü hem güzelleştirmekte hem de halkı zengin kılmaktadır. Dağlardan vadiye akan bol miktardaki kaynak suyu toprakların verimini arttıran en önemli faktördür. Yaklaşık bin kişinin yaşadığı köyün yegâne sahibi Ermenilerdir. Köyde üç rahibin görev yaptığı eski bir kilise bulunmaktadır. Yine öğrenci sayısı kışın yüzü bulan bir okul da mevcuttur. Kilisede görevli rahiplerden birisi aynı zamanda bu okulda öğretmenlik yapmaktadır. Zaten asıl mesleği de öğretmenliktir. Ancak zamanla kendisine rahiplik vazifesi de tevdi edilmiştir. Köylüler tarafından bu makama layık görülmesinin en önemli nedeni bölgede bu görevi hakkıyla yerine getirebilecek en ehil ve zeki kişi addedilmesidir. Bu durum misyoneri oldukça memnun etmiştir. Çünkü Schneider'ı köye davet eden de bu din adamıdır. Ayrıca araştırma ruhunu yakalamış bu din adamının sadece okulda değil köylüler nazarında da bu derece saygı görmesi hayli önemlidir (Schneider, 1844: 53-54).

Diğer taraftan Schneider daveti kabul ettiğini bildirdiğinde kendisine köyün ileri gelenlerin birisinin evinde bir oda tahsis edilmiştir. Misyoner köydeki kısa konukluğunda okul yatahanesinde bulunduğu birkaç Ermeni'ye kutsal metinlerden okuyup şerh etmiştir. Gece Kitabı Mukaddes okurken ise rahiple birlikte kendisini iki kişi daha takip etmiştir. Misyoner akşam yemeğinden önce yaptığı okumalar sırasında güzel bir tepki almıştır. Pasajların İncil'den olduğunu bilmeyen adamlardan birisi misyonere dönerek okunan kitabın hayli ilginç olduğundan söz etmiştir. Bu anlık ve samimi bir tepkidir. Bu sözler adamın ağzından büyük bir içtenlikle ve planlanmadan çıkmıştır. Ayrıca Tanrı kelamının gücünü göstermesi açısından da çok önemlidir. Zira misyonerin beyanıyla bu sözler anlaşıldığı bir dille ifade edildiğinde insanları derinden sarsmaktadır (Schneider, 1844: 54).

Misyonerlerin bu ziyarette Yalova'dan ziyade Sugören'i ön planda tutmalarının nedeni hiç şüphesiz ki köydeki nüfusun tabiiyetidir. Buranın bir Ermeni köyü olması ve Anadolu'da Protestan misyonerlik faaliyetlerine yönelik en ciddi teveccühün Ermenilerden gelmesi Schneider'ı Sugören'e yönlendiren en önemli etkenlerin başında gelmektedir. Diğer taraftan misyoner her ne kadar köyde bir kilise bulunduğunu ifade etmişse de Ermeni kaynakları bu sayının iki olduğunu beyan etmektedir (Seçkin, 2018a: 154). Yine Sugören'de Schneider'a eşlik eden kişilerin bölgedeki ilk Protestanlar yahut sempatanlar olma ihtimalleri yüksektir. Muhtemelen bu kimseler Bursa ziyaretleri sırasında misyonerlerle tanışmış ve Protestanlık davasına ilgi göstermeye başlamışlardır.

Board arşivlerinde Schneider'ın bölgeye gerçekleştirdiği 1844 tarihli seyahatin ardından uzun süre Yalova veya Sugören'in adı zikredilmemiştir. Bu durum misyonerlerin söz konusu süreçte bölgeyi kalıcı olarak ziyaret etmedikleri gibi bir ihtimali akıllara getirmektedir. Ancak Yalova ve Sugören'in coğrafi konumları göz önüne alındığında bu çok olası bir durum değildir. Üstelik Ermeni nüfusun hayli yoğun olarak yaşadığı bir köyün misyonerlerce boş bırakılması pek mümkün gözükmemektedir. Bir diğer ihtimal ise bölgeyle alakalı belgelerin tahrifata uğramış olma olasılığıdır ki bu daha güçlü bir varsayımdır.

Netice itibariyle 1859 yılında Sugören'in adı bir kez daha arşiv belgelerine yansımıştır. Belgede Marmara Denizinin güneyinde bulunan Sugören'de en üst makamdan başlayarak adeta özel bir tazelenme gerçekleştiğinden söz edilmektedir. Her ne kadar sayı belirtilmemişse de köyde ciddi bir Protestan nüfus bulunduğu ifade edilmiş ve bu kimselerin neredeyse yarısının kendileri hakkında ümit beslenen kişiler olduğu bilgisi kaleme alınmıştır. Bu bağlamda yirmi dört kişinin kiliseye kabulü gerçekleşmiştir. Bu kilisenin mevcudiyetinden itibaren dört yıllık sürede mensuplarının ne derece aktif ve fedakârca bir yaklaşım sergiledikleri ve adeta hayırlarda yarıştıkları anlamına gelmektedir (ABCFM, 1859: 54).

Bütün bu bilgiler ışığında değerlendirildiğinde her ne kadar arşivlerde belge ve bilgi bulunmasa da en azından Sugören köyünün Board mensuplarınca boş bırakılmadığı ve bölgede Protestanlık davası için ciddi mücadele verildiği rahatlıkla anlaşılmaktadır. Zira köyde Protestan olanların sayısı her geçen gün artmakta ve yüzler gülmektedir. Ayrıca belgeden anlaşıldığı kadarıyla köyde 1855 yılında bir Protestan kilisesi kurulmuştur. Bunun müstakil bir kilise olup olmadığı konusunda kesin bir bilgi bulunmasa da Protestanlığa iman edenlerin ibadet edecekleri bir mekânın varlığı misyonerlerin elini bir hayli güçlendirmektedir.

Söz konusu belgede aynı zamanda Protestanlık davasına kazandırılan yerli Hıristiyanların Board mensuplarıyla omuz omuza hizmet edebilir hale getirilmesinin önemi de vurgulanmaktadır. Bölgede hizmet veren ve civar köylere kitap dağıtan gezgin kitapçıların tamamının kilise tarafından tayin edilmiş olmaları da davanın büyüklüğünü ve bölgedeki etkisini göstermesi açısından önemlidir. Bu kimseler köylülerin dualarıyla her gün dört bir tarafa dağılmakta ve kitap satarak tebliğde bulunmaktadır. Hatta Sugören’de halkın en büyük teveccühü gösterdiği toplantılar gezici kitapçıların Tanrı’nın merhamet ve faziletlerini anlatmak maksadıyla gerçekleştirdikleri seyahatlerden döndükten sonra tertip ettikleridir. Protestanlar bu vesileyle bir araya gelip kitapçıların anlattıklarını merakla etmektedir (ABCFM, 1859: 54-55).

Görüldüğü kadarıyla 1859 yılı itibarıyla Sugören’de işler yolunda gitmektedir. Protestan misyonerler belirli oranda bölgeye nüfuz etmiş hatta bir ibadethane etrafında sayısı tam olarak belirtilmemişse de önemsenmesi gereken güçte bir cemaat bile teşkil edebilmişlerdir. Köyde herhangi bir yerli yardımcı bulunup bulunmadığı konusunda bir bilgilendirme yapılmamışsa da gezici kitapçıların varlığı bu ihtimali kuvvetlendirmektedir.

Yalova ve Sugören ile alakalı bir diğer belge ise 1864 tarihlidir. Söz konusu belgede kendilerinden kasaba olarak bahsedilen bu iki yerleşim biriminin birbirlerine çok yakın oldukları ve ciddi bir etkileşim içerisinde bulduklarından söz edilmektedir. Ayrıca Yalova’daki Müslüman nüfusa karşılık Sugören’in bir Ermeni kasabası olduğuna değinilmekte ve bu yerleşim biriminde misyonerleri olumlu anlamda şaşırtan ve heyecanlandıran bir manzaranın bulunduğu bahsedilmektedir. Nitekim tercüme ve Protestan İncilleri vasıtasıyla kasaba halkından bazı kimseler çoktan aydınlanmış ve münevver bir hayat sürmeye başlamıştır. Bahsi geçen şahıslardan biri de ipek tüccarıdır. Kendisi kısa bir süre Bebek Ruhban Okulu’nda eğitim almıştır. Ancak çok sık vuku bulmayan bir hadise zamanla onun da başına gelmiş ve bu adam batıl itikatları terk etmek adına dini inançlarını ve manevi değerlerini kaybetmiştir. Bir önceki sene ise Tanrı’nın rahmet ve inayetiyle içinde bulunduğu itikadı ve manevi boşluğu bir kurtarıcı aracılığıyla gidermeye çalışmış ve doğruyu Protestanlık inancına meyletmekte bulmuştur (Greene, 1864: 9).

Belgede ifade edildiği kadarıyla kendisinden uzun uzun bahsedilen bu şahıs dışında hakikati kavrayan başka kimseler de vardır. Ancak bu şahısların hiçbirisi İsa Mesih’i gerçek dost kabul edememiştir. Misyonerleri sevindiren husus ise paskalyadan önceki büyük perhiz döneminde kasabada, Protestanlar tarafından kaleme alınan modern Ermeni İncilinin yoğun bir biçimde okunmuş olmasıdır. Misyonerlerin bu durum karşısında yaşadıkları mutluluk belgeye şu şekilde yansıtılmıştır: “*Bazen Takdiri İlahi gereği inanılmaz gibi gözükten şeyler de gerçekleşmektedir. Örneğin bu toprakların karanlıkta kalmış pek çok bölgesinde büyük bir kudret gerektiren muazzam çalışmalara şahit olabilmekteyiz*” (Greene, 1864: 9).

Bu belge bir kez daha ortaya koymaktadır ki Protestan misyonerlik faaliyetleri bağlamında değerlendirildiğinde daha büyük bir merkez olmasına rağmen Yalova, Sugören’in gölgesinde kalmıştır. Zira daha önce de ifade edildiği üzere misyonerler için mühim olan nicel yahut coğrafi büyüklük değil davalarına yeni üyeler kazandırabilecekleri potansiyelin fazlalığıdır. Bu açıdan değerlendirildiğinde nüfusunun neredeyse tamamı Ermeni olan bir yerleşim biriminin Board mensupları için Müslüman bir beldeden daha fazla değer arz edeceği ve daha fazla ön planda yer alacağını anlamlandırmak hayli kolaylaşmaktadır.

Sonraki yıllara ait belgelere göz atıldığında misyonerlerin belirli bir nüfuz elde ettikten sonra Yalova ve bilhassa da Sugören’de daha rahat bir yaklaşım biçimi sergilemeye başladıklarına şahit olunmaktadır. Anlaşıldığı kadarıyla müteakip senelerde misyonerler aşikâr bir biçimde tebliğ faaliyetlerini sürdürerek halkı kazanma mücadelesini arttırmışlardır. Nitekim 1867 tarihli bir arşiv belgesi bu durumu ortaya koymaktadır. Söz konusu belge öncelikle körfezin güney ucundaki Yalova’da altı tane Ermeni köyü bulunduğu söz etmektedir. Köylerin toplam nüfusu ise on bin civarındadır (Richardson, 1867: 393).

Yine aynı belgede ifade edildiği kadarıyla misyonerler bir Pazar ayini için Sugören’i ziyaret etmişlerdir. Köylülerin çoğu sabah ilahisini duyar duymaz misyonerleri dinlemek için bir araya gelmişlerdir. Misafirler köylülere toplantı tertip edebilecekleri daha güvenli ve müsait bir yer olup olmadığını sormuşlardır. İçlerinden birisi yakınlardaki bir dut bahçesinde bulunan büyük kestane ağacının gölgesini önermiştir. Teklife olumlu yaklaşan misyonerler birkaç köylüyle birlikte bahsedilen

yere gitmişlerdir. Burada onları heybetli bir ağaç karşılamıştır. Ağacın geniş dalları yemyeşil tepenin üzerinde harikulade bir gölge oluşturmaktadır. Topluluk uygun bir yer bulup omuz atıklarını yere sererek oturmuş ve ilahiler söylemeye başlamıştır. İlahiler bittiğinde misyonerler elli hatta daha fazla kişilik bir cemaatin sessizce yanlarında oturduğunu fark etmişlerdir. Board mensuplarından birisi bu fırsatı iyi değerlendirerek sürekli cebinde taşıdığı Ermenice Ahit'i çıkarmış ve kitaptan pasajlar okumaya başlamıştır. Misyoner etraftakilerin iştahından o kadar etkilenmiştir ki kendisini böylesine can kulağıyla dinleyen bir topluluğa daha önce hiç rastlamadığını ifade etmiştir. Tarifsiz bir huzur ve mutlulukla kendinden geçen misyonerin bu heyecanını paylaşan bir diğer Board mensubu bu sefer de Türkçe Ahit'ten pasajlar okumaya başlamıştır. O sırada şiddetli bir yağmur başlamış ancak kimse ortamı terk etmemiştir. Aksine dinleyiciler ısrarla sohbetin devam etmesini arzulamışlardır. Misyonerler sağlıklarından endişe ederek gönülsüzce de olsa bir sığınak arayışına girene kadar vaazı sürdürmüşlerdir (Richardson, 1867: 393).

Arşiv belgesinden anlaşıldığı kadarıyla Protestanlar açısından her ne kadar işler yolunda gibi gözükse de misyonerlerin hala bazı çekinceleri bulunmaktadır. Onlar tedbirli davranmak ve dikkat çekmemek için vaaz hizmetini köyün dışında bir yerlerde gerçekleştirmek istemişlerdir. Ancak şahit oldukları, korkularını unutturmuş ve onlara daha rahat hareket etme imkânı sağlamıştır. Nitekim vaaz sonrası kahvehaneye uğrayan misyonerler altmış kişilik bir dinleyici kitlesine dünya hayatıyla ilgili bilgiler verme imkânı yakalamışlardır. Bununla da yetinmeyen Board mensupları Türkiye'nin de dahil olduğu Batı Asya istasyonlarını resmeden misyon haritasını kahvehanenin duvarına asma cüretini gösterebilmişlerdir. Harita köylülerin dikkatini fazlasıyla çekmiştir. Ardından bir ilahi seslendirilmiş ve yüksek bir platforma çıkarak kahvehaneyi ve önündeki sokağı dolduran kalabalığa İsa Mesih'in çarpmış gerilişi vaaz edilmiştir. Board mensupları günahlarıyla ölüme giden insanlar için son bir şans olarak addettikleri bu vaazın neticesinde kendilerini rahatsız edecek hiçbir hadiseye şahit olmamışlardır. Konuşma, ibadet ve takdis duası ile neticelenmiştir (Richardson, 1867: 393).

Misyonerlerin hamleleri bu kadarla da sınırlı değildir. Onlar kendilerine iltifat eden bir köylünün evine de misafir olmuşlar kahvehaneye asılan haritalardan bir tanesini de bu eve bırakmışlardır. Evden ayrıldıktan sonra ise misyonerlerin peşinden ayrılmayan dolayısıyla sokağı dolduran yaklaşık yüz kişilik kalabalığa hitap edilmiştir. Daha da mühimi Board mensuplarının köyden ayrıldıktan sonraki yaklaşımları olmuştur. Zira onlar köyde şahit olduklarının neticesinde yaşadıkları mutluluğu bir tepenin yamacında bulunan geniş bir ağacın altında Tanrı'nın hizmetlerini karşılıksız bırakmamasından dolayı ona dua ederek göstermişlerdir. Sugören'deki muvaffakiyet misyonerleri hayli cesaretlendirmiş olacak ki onlar rotalarını Yalova'ya çevirmişlerdir. Burada pek çok kez Türklerle konuşma fırsatı yakalamışlardır. Hatta daha da ileri giderek onlara risale dağıtmışlardır. Faaliyetlerini Tanrı'nın teveccühüne mazhar olmak için gerçekleştirdiklerini her fırsatta dile getiren misyonerlerin bu konuyla alakalı yorumları ise şu şekildedir: *"Böylelikle teşkilatımızın Hıristiyanlığın esasları ve Hz. İsa'nın öğretisini dünya üzerindeki her beşere vaaz etme yönündeki kararını yerine getirmiş oluyorduk"* (Richardson, 1867: 394).

Misyonerlerin Yalova ve bilhassa da Sugören'e düzenledikleri kısa ama bir o kadar da tatmin edici bu seyahat Protestanlık davasının bölgeye ne derece nüfuz ettiğini göstermesi açısından hayli manidardır. Bu durumun farkına varan Board mensupları kendileri için oldukça önem arz eden ve onların uzun vadeli planlarını ifşa eden misyon haritasını bile halkla paylaşma cesaretini göstererek önemli bir hamle gerçekleştirmişlerdir. Daha da mühimi Yalova'da Müslüman halk ile kurulan temastır. Misyonerler onlara İncil'den pasajların bulunduğu risaleler dağıtma cüretini göstererek kendilerince çok önemli bir işe imza atmışlardır. Müslümanların bu davranış karşısında sessiz kalmaları ve herhangi bir tepki göstermemeleri ise Osmanlı Devleti'nde gayrimüslim unsurlara özellikle de tebaadan olmayan Hıristiyanlara gösterilen hoşgörünün önemli örneklerinden birisi olsa gerektir.

Bütün bu gelişmelerin ardından bölgede kalıcı olmak isteyen Board mensupları teşkilatın kronik sorunlarından birisine temas ederek Boston'daki genel merkezden Yalova ve çevresi için bir yerli yardımcı tayin edilmesi talebinde bulunmuşlardır (Richardson, 1869: 13). Misyonerlerin bu talebi kısmen de olsa karşılık bulmuş ve Merzifon Teoloji okulunda eğitim gören bir öğrenci 1869 sonbaharında Sugören'de görevlendirilmiştir. Bahsi geçen yerli yardımcı kalıcı değil ama geçici olarak bölgede hizmetlerde bulunacaktır. Yerli yardımcının etkisi kısa sürede hissedilmiş ve kendisi özverili bir biçimde çaba sarf ederek bölgede yararlı işlere imza atmaya başlamıştır. Misyonerlerin ifadesiyle yerli yardımcı Sugören'de derin bir iz bırakmıştır. Nitekim uzun süredir ekili olan tohumlar birdenbire

filizlenmiş ve yavaş yavaş meyve vermeye başlamıştır. Board mensuplarının talebi her ne kadar yerli yardımcının bölgede kalıcı olması yönünde ise de bu istek yerine getirilmemiş ve genç adam kısa bir hizmetten sonra Merzifon'a geri dönmüştür. 1869 yılına ait bir diğer husus da Yalova ve çevresinin bir dış istasyon olarak hangi istasyona bağlanacağı konusundaki kafa karışıklığıdır. Board mensupları bu konuda en kısa zamanda karar verip genel merkezi bilgilendirecekleri taahhüdünde bulunmuşlardır (Schneider, 1870: 17).

Schneider'ın kaleminden çıkan belgeden anlaşılacağı üzere Yalova 1870 yılı itibarıyla bile henüz bir dış istasyona dönüştürülmemiştir. Bu konuda bazı adımlar atılmış olsa da belirsizlik sürmektedir. Aynı zamanda yakalanan başarıya rağmen bölgede kalıcı bir yerli yardımcının görevlendirilmemiş olması da dikkat çekicidir.

Bununla birlikte 1870 yılı Sugören'deki Protestan misyonerlik faaliyetleri açısından önemli bir döneme işaret etmektedir. Söz konusu tarihe ait bir belgede anlatılanlar yerli yardımcının niçin bölgeden uzaklaştırıldığını gözler önüne serdiği gibi Yalova ve çevresinde misyonerlere yönelik ciddi bir muhalefetin baş gösterdiğini de ortaya koymaktadır. Belge öncelikle Sugören'de iki bin beş yüz Ermeni'nin yaşadığından söz etmektedir. Buna bağlı olarak da köyde bir kez daha Merzifon Teoloji Okulu'nda eğitim gören bir öğrenci yerli yardımcılık vazifesiyle görevlendirilmiştir. Köylüler onu büyük bir içtenlik ve samimiyetle kucaklamışlardır. O, bu durumu izah ederken Tanrı'nın bir meleği gibi ifadesini kullanmaktadır. Çabaları sonucunda halk üzerinde derin bir etki bırakmıştır. Bu öylesine derin bir etkidir ki dost kadar düşman kazanması da çok uzun sürmemiştir. Kuşkusuz düşmanlığın neticesi zulüm ve baskı görmektir. Nitekim Protestanlık davasının hasımları yerli yardımcının evinin etrafına toplanmakta, pencereleri taşıyarak camları kırmaktadır. Genç adam canını kurtarmak için kaçmak zorunda kalmıştır. Köydeki Protestanlar gecenin karanlığında kaçması için ona yardımcı olmuşlardır. Yaşananlar konusundaki şikayetler Türk yetkililere de ulaşmıştır. Bu noktada misyonerlerin beklentisi adaletin tesis edilmesidir. Onlar için adalet köyde tamamen dini özgürlüğün güvence altına alınmasıdır. Zira onlar böylesine bir ortam oluşursa pek çok kimsenin Protestanlığı kabul edeceğini düşünmektedir. Zira tohumlar ekine durmuş ve hasat mevsimi yaklaşmıştır. Yine misyonerler şiddetli muhalefetin uzun vadede kendilerine olumlu sonuçlar üreteceği düşüncesindedirler. Bu kanaat belgeye şu şekilde yansıtılmıştır: *"Her ne kadar dava dostlarımızın bir kısmı içinde bulunulan durumun ıstırabını çekse de bizler Sugören'de hakikatin kökleşmeye başladığını görerek mutlu oluyorduk"* (ABCFM, 1870: 185).

Belgede ortaya konulduğu üzere Sugören'de belirli bir güç ve nüfuz kazanan Protestanların cemaatlerini gün geçtikçe genişletmeleri köyde mukim diğer mezheplere mensup gayrimüslim unsurları rahatsız etmiştir. Bu koşullar altında Protestanların şikâyet mercii olarak Türk yetkilileri tercih etmeleri onların adalete güvendiklerini ortaya koymaktadır. Gerçekten de Müslüman yöneticiler farklı gayrimüslim unsurlar arasında yaşanan ihtilaf ve çekişmelerde tarafsız kalmayı yeğlemiş ve sıkıntıları suhuletle ve sağduyuyla tarafsız bir bakış açısıyla çözmeye çalışmışlardır. Bununla birlikte takdir haklarının özellikle de Katolik unsurlarla yaşanan sıkıntılarda Protestanlar lehine kullanıldığına dair çok sayıda örnek bulmak mümkündür (Önal, 2019: 225).

1872 tarihli bir diğer belge de Sugören'de gerçekleştirilen misyonerlik faaliyetleriyle ilgili kısa bilgiler vermekte yaşanan sıkıntılara değinmemektedir. Buna göre sayısı belirtilmemekle birlikte köyde meskûn olanların bir kısmının Protestanlığı tercih ettiği ifade edilmektedir. Misyonerler köyde art arda iki Pazar ayininde bulunmuşlardır. Ayrıca bu iki haftalık süre içerisinde hafta içi toplantılar düzenlenmiştir. Öte yandan bölgede üç Protestan ailesi olduğu iddia edilse de toplamda on sekiz aile Pazar ayinlerine katılmıştır (Richardson, 1872: 12).

Her ne kadar bu belgede köyde sükunetin sağlanıp sağlanmadığı konusunda herhangi bir bilgi verilmemişse de 1875 yılına ait başka bir misyoner evrakı bu konuda önemli ipuçları içermektedir. Belgede ifade edildiği kadarıyla önceki senelerde halk kendilerine yönelik muhalefet neticesinde davalarına sahip çıkma konusunda bir müddet korku yaşamışlarsa da baskılar yavaş yavaş etkisini yitirmiş hatta Protestan olduğunu açıkça beyan eden küçük bir grup bile oluşmuştur. Ayinlerde de bir araya gelen sekiz ila on arasındaki aileden müteşekkil bu grup kendilerine vaaz verebilecek bir yerli yardımcı talebinde bulunmuşlardır (Richardson, 1875: 10). Belgeden anlaşıldığı kadarıyla Sugören'de Protestanlar lehine işler bir kez daha yoluna girmeye başlamıştır. Ancak 1872 yılında Pazar ayinlerine

katılan aile sayısı on sekiz iken üç yıl sonra bu rakamın tekli hanelere kadar düşmesi şiddet ve baskının etkisini ortaya koymasından önemlidir.

Board arşivlerinden anlaşıldığı kadarıyla misyonerler uzun süredir kendisine dair herhangi bir kayıt tutmadıkları Yalova'yı 1875 yılında ziyaret etmişler ve çeşitli faaliyetlerde bulunmuşlardır. Bu ziyaretle alakalı tutulan belgede ifade edildiği üzere misyonerler yanlarında getirdikleri kitapları bölge halkına dağıtmışlar özellikle Yalovalı erkekler bu eserlere fazlasıyla ilgi göstermişlerdir. Hatta Müslüman vatandaşlardan birisi misyonerlere oruç tutmak ile ilgili bir soru yöneltmiştir. Misyonerlerin cevabı hayli etkileyicidir. Onlar insanların ömürleri boyunca oruç tutup ibadet etmeleri gerektiğini ifade etmişler ve orucun Müslümanlar kadar Hıristiyanlar için de önemli bir ibadet olduğunu vurgulamışlardır. Misyonerlerin sözleri bu kadarla da sınırlı değildir. Onlar, Tanrı indinde bağışlananlardan olmak ve kurtulmak için İsa Mesih'e inanılması gerektiğini söyleyerek onun yolundan yürüyüp buyruklarını yerine getirmek mecburiyetinden de söz etmişlerdir. Müslümanların nabzını tutma konusunda hayli mahir olan Protestan misyonerlerin üzerinde durdukları bir diğer husus da oruç tutanların aynı zamanda şarap içerek sarhoş olmalarının dinen makbul bir tutum olmadığı vurgusudur (ABCFM, 1875: 43). Konuşmanın bu noktada sonuçlanıp sonuçlanmadığı konusunda net bir bilgi bulunmasa da bu sözlerin ardından Müslümanlara söyleyecek çok fazla bir söz kalmamıştır. Bu yaşananlar amaca ulaşmak için her yolu mubah gören Protestan misyonerlerin aynı zamanda Müslümanların psikolojisini ve ruh halini anlamakta ne kadar mahir olduklarını da ortaya koymaktadır.

1880 yılında kaleme alınan bir diğer arşiv belgesinde Yalova ve çevresinde Hıristiyanlık namına dini hizmetlerde bulunanların sadece Protestan cemaati olduğuna vurgu yapılmış Müslüman yurdu olması itibarıyla her ne kadar Yalova'nın merkezinde kayıtlı bir Protestan bulunmasa da bazı sempatizanların varlığından söz edilmiştir. Sugören'de ise sekiz Protestan ailesi bulunmaktadır. Ancak dini faaliyetlere katılım gösterenlerin sayısı çok daha fazladır. Bununla birlikte köyün daimî bir vaizi yoktur. Ancak istasyon okullarından mezun bir öğrenci köyde gönüllü hizmetlerde bulunmaktadır (ABCFM, 1880: 12). Belgeden anlaşıldığı kadarıyla misyonerler açısından işler yolunda gitmektedir. Yeterli sayıda bir cemaat oluşturulamamışsa da bölgede var olmak ve faaliyetler yürütebilmek bile son derece önemlidir.

Tespit edilebildiği kadarıyla Board arşivlerinde Yalova ve Sugören ile alakalı son evrak 1881 tarihlidir. Bu belgede bir kez daha nüfusunun neredeyse tamamı Müslümanlardan müteşekkil Yalova'nın merkezinde çok fazla varlık gösterilemediğinden söz edilmektedir. Sugören'de ise işler yolunda gitmektedir. Zira köyde Protestan unsurunun güçlü ve etkili olma durumu devam etmektedir. Bölgenin ileri gelenlerinden birkaç yaşlı Ermeni Protestanlara daha yakın durmaktadır. Pazar ayınlarına katılım konusunda da yüzde otuzluk bir artış söz konusudur (Baldwin, 1881: 6).

Sonuç

1819 yılında Filistin'de faaliyet yürütmek amacıyla Osmanlı Devleti'ne doğru yola çıkan 1832 senesinde ise İstanbul'da bir istasyon kurarak Anadolu'da Protestan misyonerlik faaliyetlerini başlatan Amerikan Board Teşkilatı üyelerinin Yalova ile tanışma tarihleri ise 1833'tür. Bursa ve İstanbul gibi iki merkezi ve önemli istasyonun ortasında bulunan Yalova ilk kez Bursa'dan İstanbul'a seyahat etmekte olan misyonerlerce ziyaret edilmiştir. Bu ziyaret propaganda faaliyetleri yürütmekten ziyade keşif maksatlı gerçekleştirilmiştir. Misyonerler Yalova'daki kısa misafirlikleri sırasında Sugören'e de uğrama imkânı yakalamışlardır. Yalova'nın büyük oranda bir Müslüman beldesi olması neticesinde beklentilerinin karşılanamayacağını hisseden Board mensupları yönlerini Ermeni yurdu olan Sugören'e çevirmişlerdir. Bu tercih doğrudur ve Sugören misyonerler için yeni imkânlar doğuracak bir köydür. Bunun farkına varan misyonerler köyde üstelik de köy ağasının evinde bir gece konaklayarak ahaliyi ve köyün koşullarını tanıma fırsatı yakalamışlardır. Sugören'de oldukça iyi ağırlanan misyonerler bu bölgede uzun vadeli çalışmalar yürütebileceklerinin farkına vararak köyden ayrılmışlardır.

Board arşivlerinde Yalova ve Sugören' dair ikinci belge ise birincisinden beş yıl sonra 1838 senesinde kaleme alınmıştır. Belgeden anlaşıldığı kadarıyla söz konusu tarihte de ne Yalova ne de Sugören'de henüz kalıcı bir biçimde misyonerlik faaliyetleri yürütülmektedir. Bu durum Board mensuplarına göre şartların yeterince olgunlaşmadığı gerekçesiyle açıklanabileceği gibi bir diğer neden de söz

konusu yerleşim birimlerinin Bursa ve Yalova'ya hayli yakın bir konumda bulunmaları olabilir. Zira bir beldenin istasyona dönüştürülmesi için orada mutlaka bir misyoner görevlendirilmek zorunludur. Diğer taraftan dış istasyonlarda ise bizzat örgüt mensuplarınca eğitilmiş bir yerli vaiz istihdam etmek mecburiyeti vardır. Cemaatlerine üye kazandırma ve yerli vaiz yetiştirme konusunda her daim sıkıntı yaşayan misyonerlerin söz konusu yakınlığı bahane ederek bölgedeki faaliyetleri dışarıdan kontrol etmeye yoluna gittikleri varsayılabilir.

Arşiv belgelerinden anlaşıldığı kadarıyla Yalova konusunda ümitleri erken sona eren Board mensuplarının Sugören'de ilk ciddi faaliyetlerini gerçekleştirdiklerinde takvim yaprakları 1844 senesini göstermektedir. Bahsi geçen tarihte Bursa misyoneri Benjamin Schneider vaaz vermek için köyü ziyaret etmiştir. Sugören'de bir gece konaklayan misyoner üç kişilik bir cemaatle bir araya gelmiş fikir alışverişinde bulunmuş muhtemeldir ki köyde gerçekleştirilecek uzun vadeli misyonerlik faaliyetleri için bir planlama yapmıştır. Bu ziyaretten yaklaşık on beş sene sonra kaleme alınan bir diğer belgede verilen ipuçları Sugören'de kısmi bir başarı yakalandığını gözler önüne sermektedir. Zira köyde küçük bir ibadethane tesis edilmiş ve bu ibadethaneye önemsenmesi gereken sayıda üye kaydolmuştur. Bölgedeki Protestanların sayısı konusunda kesin bir sayı verilmemişse de üç haneli rakamlara ulaşıldığı varsayılabilir.

Muhtemeldir ki Board mensupları için 1867 yılının ayrı bir önemi vardır. Zira söz konusu tarihte misyonerler bir kez daha Yalova ve Sugören'i ziyaret etmişler Yalova'da bildik manzaraya şahit olunurken Sugören'de ciddi propaganda faaliyetleri yürütmüşlerdir. Hatta başlangıçta çekinceler taşıırken halkın ilgisi karşısında adete mest olarak kendilerinden geçmişlerdir. Bu ziyarette yüzölçümü rakamlara ulaşan bir kitle ilgiyle misyonerleri takip etmiş ve herhangi bir itirazla karşılaşmamıştır. Bu ilgi öylesine etkileyicidir ki Board mensupları misyon hedeflerini gösteren ve kısmi bir gizlilik taşıyan Batı Asya istasyon haritasını bile halkla paylaşabilme cüretini gösterebilmişlerdir.

Bütün bu cesaret verici gelişmelerin ardından 1869 yılında Sugören'de kalıcı bir yerli yardımcı görevlendirilmiştir. Bu durum özellikle Board Teşkilatının Boston'da bulunan genel merkezinin de bölgedeki gelişmelere kayıtsız kalmadığının en önemli işareti olmuştur. Zira bir yerleşim biriminde misyoner yahut yerli yardımcı vazifelendirmek için sadece çevre bölgelerdeki misyonerlerin değil aynı zamanda Board genel merkezinin de ikna olması gerekmektedir. Bu bağlamda misyonerlerin 1867 yılında gerçekleştirdikleri ziyaret süresince şahit olduklarının etki ve büyüğü iki yıllık bir sürenin ardından meyvelerini vermiştir. Ancak bu yerli yardımcı kısa bir süre sonra yine genel merkezin kararıyla bölgeden ayrılmak durumunda kalmıştır.

Diğer taraftan köylülerin baskısı ve şiddetli arzuları neticesinde bir yıl sonra Sugören'de yeni bir yerli yardımcı daha görevlendirilmiştir. Atılan bu adımlar Protestanları fazlasıyla heyecanlandırmakla birlikte diğer mezheplere mensup Hıristiyan gayrimüslim nüfusu da ziyadesiyle öfkelenmiştir. Bölgenin yerli Hıristiyan unsurları misafir olarak kabul ettikleri Protestanların bu hızlı yükselişlerine kayıtsız kalmamış ve kendi cemaatlerine mensup dindaşlarını kaybetmemek için başta yerli vaiz olmak üzere Protestanlığa meyleden kimselere yönelik şiddetli bir muhalefet kampanyası düzenlemişlerdir. Zulüm ve baskı faaliyetlerinin ardından yerli vaiz bölgeyi terk etmek zorunda kalmış misyonerler Anadolu'nun muhtelif bölgelerinde pek çok kez şahit olduğu üzere Türk yetkililere müracaat ederek yardım talebinde bulunmuşlardır. Her ne kadar arşiv belgelerine yansımamışsa da müteakip senelerde şahit olunan hadiseler bu taleplerin geri çevrilmediğini göstermektedir. Nitekim 1870 yılı sonrasında kaleme alınan belgelerin tamamında belki Yalova'da değil ama Sugören'de Protestan misyonerler için işlerin yolunda gittiğini göstermektedir.

Netice itibarıyla Board Teşkilatı mensubu misyonerlerin 1833 yılında ilk kez adım attıkları ve belgelerden tespit edilebildiği kadarıyla 1881 senesine kadar çeşitli fasılalarla birlikte ziyaret etmeye çalıştıkları Yalova ve Sugören'de iki farklı sonucun hasıl olduğu varsayılabilir. Bunlardan ilki Yalova ile ilgilidir. Bu yerleşim biriminin nüfusu Müslüman ağırlıklı olduğu için burada misyonerlerin beklentileri karşılanamamıştır. Gerçekleştirilen ziyaretlerde halk ile diyaloga girmek ve bazı küçük dini eserler dağıtmanın ötesine geçilememiştir. Yalova'da belki de misyonerlerin kendileri için kâr sayabilecekleri durum herhangi bir tepkiyle karşılaşmamaları ve Müslüman unsurların her ne kadar Protestanlıktan etkilendiklerine dair bir bilgi olmasa da kısmi ilgisidir.

Diğer taraftan Board mensuplarının Ermeni yurdu olarak tasvir ettikleri Sugören'de ise belirli bir başarı yakalanmış Pazar ayinleri göz önüne alındığında on sekiz ailelik bir katılıma ulaşılmıştır. Bu da

en az kırk elli kişilik bir grubun Protestanlığa intisap ettiği ihtimalini doğurmaktadır. Yine bahsi geçen köyde çok uzun süreli olmasa da bir yerli yardımcının vazifelendirilmesi, gezgin kitapçıların civar yerleşim birimlerini de içine alacak şekilde kitap dağıtımında bulunmaları belirli bir mesafe kat edildiğini göstermektedir. Bir diğer husus da kiliseyle ilgilidir. Her ne kadar arşiv belgelerinde Protestanların müstakil bir kilise kurup kurmadıklarına dair kesin bir bilgi bulunmasa da bir araya gelip ibadet edebilecekleri bir tapınak mevcuttur. Son olarak 1810 yılında ABD’de teşkil edilen Amerikan Board Teşkilatına mensup misyonerlerin 19. yüzyılda Yalova ve Sugören’de gerçekleştirdikleri faaliyetleri konu alan bu çalışma Protestanların beklentilerini karşılayabilecek bir başarı yakalayamadıklarını ortaya koymaktadır.

Kaynakça

- ABCFM. (1850). Survey of the missions of the Board. *Missionary Herald*, 46(1), 6-7.
- ABCFM. (1859). Northern Armenians. *Reports of the American Board*, 50(10), 48-55.
- ABCFM. (1870). Western Turkey mission. *Missionary Herald*, 66(6), 184-186.
- ABCFM. (1875). Western Turkey mission. *Missionary Herald*, 71(2), 43-44.
- ABCFM. (1880). Broosa station report. *Papers of American Board Commission*, 59(48), 001-014.
- ABCFM. (1910). *Condensed sketch of the missions of the American Board in Asiatic Turkey*. Boston: American Board Press.
- Akgün, S. (1994). Kendi kaynaklarından Amerikalı misyonerlerin Türk sosyal yaşamına etkisi (1820-1914). *X. Türk Tarih Kongresi içinde* (2121-2145. ss.). Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Akyol, A. (2003). *Zaman tüneline Yalova*. İstanbul: Diner Ofset.
- Baldwin, T. (1881). Broosa station report. *Papers of American Board Commission*, 60(49), 001-010.
- Bartlett, S. C. (1972). *Historical sketches of the missions of the American Board*. New York: Arno Press.
- Başaran, B. (1997). *Reinterpreting American missionary presence in the Ottoman Empire: American schools and the evolution of Ottoman educational policies (1820-1908)*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Bilkent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Bostan, H. (2018). Nüfus coğrafyası açısından bir inceleme: Yalova. *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(17), 75-105.
- Doğan, M. (2009). Socio-economic structure of the population in Yalova. *Academic Journal*, 5(2), 76-84.
- Donahoo, W. D. (1977). *The missionary expression of American evangelical social beliefs*. (Yayımlanmamış doktora tezi). John Hopkins Üniversitesi, Maryland.
- Dwight, H. G. O., (1838). Constantinople-Journey of Mr. Dwight. *Missionary Herald*, 34(12), 460-61.
- Eddy, D. B. (1913). *What next in Turkey*. Boston: The Taylor Press.
- Erdoğan, D. İ. (2008). *Amerikan misyonerlerin faaliyetleri ve Van Ermeni isyanları*. İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık.
- Erol, M. (2020). “All we hope is a generous revival”: The evangelization of the Ottoman Christians in Western Anatolia in the nineteenth century. *Osmanlı Araştırmaları*, 55(55), 243-280.
- Good, J. I. (t.y.) *Life of rev. Benjamin Schneider, at Broosa and Aintab, Turkey 1834-1877*. Philadelphia: American Board Press.
- Goodell, W. (1833). Constantinople-Journal of Mr. Goodell. *Missionary Herald*, 29(6), 190-192.
- Greene, J. K. (1864). Broosa station report. *Papers of American Board Commission*, 43(32), 001-012.
- Günalp, Ö. S. (2015). *Yalova benim kentim*. İstanbul: Yalova Belediyesi Yayınları.

- Gündüz, Ş. (2006). *Misyonerlik*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı.
- İnalçık, H. (2003). *Osmanlı İmparatorluğu klasik çağ*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Kaplanoğlu, R. (2021). *Kocaeli livası tahrir defterleri Yalak Âbâd kazası*. Bursa: Avrasya Etnografya Vakfı Yayınları.
- Kocabaşoğlu, U. (2000). *Anadolu'daki Amerika*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Kurt, S. ve Haybat, H. (2014). Population distribution by geomorphological units in Yalova. *Turkish Studies*, 9(1), 327-336.
- Küçük, N. (2008). *Kurtuluş Savaşında Yalova*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Layton, E. (2016). The Greek press at Malta of the American Board of Commissioners for foreign missions (1822-1833). *The Gleaner*, 9, 169-193.
- Narin, R. (2011). Osmanlı Devleti zamanında Kocaeli ormanları. *Bellekten*, 75(274), 769-783.
- Önal, M. (2013). Amerikan Board kayıtlarına göre Bursa'da papaz dövüşü: Amerikalı misyonerlerle yerli ruhban sınıfının iktidar mücadelesi (1832-1860). *Uludağ Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 14(25), 307-326.
- Önal, M. (2019). *Türkiye'de Amerikalı Protestan misyonerlerin faaliyetleri çerçevesinde Ankara, İstanos ve Muratça istasyonları*. (Yayımlanmamış doktora tezi). Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.
- Richardson, S. (1867). Western Turkey Mission-Letter from Mr. Richardson. *Missionary Herald*, 63(12), 390-394.
- Richardson, S. (1869). Broosa station report. *Papers of American Board Commission*, 48(37), 001-018.
- Richardson, S. (1872). Broosa station report. *Papers of American Board Commission*, 51(40), 001-015.
- Richardson, S. (1875). Broosa station report. *Papers of American Board Commission*, 54(43), 001-012.
- Schneider, B. (1844). Broosa-Journal of Mr. Schneider. *Missionary Herald*, 40(2), 52-58.
- Schneider, B. (1870). Broosa station report. *Papers of American Board Commission*, 49(38), 001-019.
- Seçkin, S. (2018a). Osmanlı döneminde Yalova'daki Ermeni yapılarının inşası ve onarımı. *History Studies*, 10(4), 141-165.
- Seçkin, S. (2018b). Tarihsel süreçte Yalova/Altınova Çobankale. *Cedrus*, 6, 535-553.
- Sevim, A. (1990). *Anadolu fatihi Kutalmışoğlu Süleyman Şah*. Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Sezer, A. (1999). Osmanlı döneminde misyonerlik faaliyetleri. *Yeni Türkiye Dergisi*, 2(38), 948-959.
- Strong, W. (1910). *The story of the American Board*. Boston: The Pilgrim Press.
- Tunay, M.İ. (1971). Yalova'nın tarih ve arkeolojisi. *Arkitekt*, 1971(2), 85-86.
- Tunay, M.İ. (1986). Yalova'nın tarih ve arkeolojisi. IX. *Türk Tarih Kongresi* içinde (507-518. ss.). Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Tuncel, M. (2013). Yalova. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* içinde (Cilt 43, 306-308. ss.). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Yardımcı, M. E. (2016). *19. yüzyılda Yalova kazasının ekonomik ve sosyal durumu*. Kocaeli: Volga Yayıncılık.
- Yaşayanlar, İ. (2016). Bursa Pazarköy (Orhangazi) Ermenilerinin demografik yapılarına yönelik bir değerlendirme. İ. Yaşayanlar, S. Kırılı (Ed.), *Osmanlı'nın Seçkin Tebaası iken Yabancılaşan*

Topluluk: Bursa Ermenileri içinde (227-241. ss.). Bursa: Türk Ocakları Bursa Şubesi Yayınları.

Yıldız, Ö. (2009). *Misyonerlik ve Amerikan Board Teşkilatı*. İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık.

Yıldız, Ö. (2012). İzmit'te (Nicomedia) Amerikan misyoner faaliyetleri. *Gazi Akademik Bakış*, 5(10), 97-111.

Yücel, İ. (2017). *Anadolu'da Amerikan misyonerliği ve misyon hastaneleri (1880-1934)*. Ankara: Türk Tarih Kurumu.

Zachariadou, A. E. (2000). *Osmanlı Beyliği (1300-1389)*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

Zengin, K. (1987). *Yalova*. İstanbul: Edebiyat Fakültesi Basımevi.

19. YÜZYILIN İLK YARISINDA YALOVA (YALAKABAD) NÜFUSU VE NÜFUS DEFTERLERİ

Mustafa Mesut Özekmekçi
Dr. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi
mesutozekmekci@comu.edu.tr

Öz

Amaç

H. 1246'da (M.1830-1831) yapılmaya başlanan Osmanlı nüfus sayımlarına dair çeşitli görüşlerin tartışılması ve ayrıca 19. Yüzyılın ilk yarısında Yalova kazasının nüfusunun ortaya konulmasıdır.

Model

Bu çalışma Osmanlı arşivindeki birincil kaynaklar ve konu üzerine yapılmış olan eserlerden derlenmiştir.

Bulgular

Çalışmanın bulguları iki farklı yönden açıklanabilir. Bunlardan ilki Osmanlı nüfus sayımları üzerine oluşmuş literatürdeki izahların eksik olduğudur. İkinci husus ise Yalova nüfusuyla ilgilidir. Bu çerçevede kaza nüfusuyla alakalı 19. yüzyılın ilk yarısına tarihlenmiş belgeler nicelik olarak fazladır. Ancak sözü edilen arşiv belgelerinin nitelik olarak yetersizliği kaza nüfusunun tarihsel gelişimini tüm yönleriyle ortaya konulması imkân vermemektedir.

Özgünlük

Bu çalışmada Osmanlı nüfus sayımlarıyla Asakir-i Mansure-i Muhammediye kanunnamesi arasındaki bağlantı ortaya konulmuştur. Ayrıca daha önce her hangi bir eser/çalışmaya konu olmayan Yalova'nın H. 1246 (M.1830-1831) yılına ait ilk nüfus sayımına değinilmiştir. Bu çerçevede sözü edilen yılda kazadaki Müslüman nüfusa dair bilgiler verilmiş ve Yalova'nın Müslüman nüfusu yaş gruplarına göre tasnif edilmiştir. Ek olarak Yalova'nın gayrimüslim nüfusuna dair veriler ilk kez bu çalışmada ifade edilmiştir.

Giriş

H. 1246 (M.1830-1831) yılında başlayan ve modern benzeri diyebileceğimiz nüfus sayımları ve sayımların çıktıkları olan nüfus defterleri Osmanlı taşrasının sosyo-ekonomik durumunu ortaya koymak adına en önemli kaynaklardandır.

Osmanlı'da modern benzeri nüfus tahrirleri aslında ilk kez 1826'da Yeniçeri ocağının kaldırılmasından sonra İstanbul'da yapılmıştır (Lütfi Efendi, 1999: 640). Ayrıca 1827-1828 yılları arasında Rumeli'deki Evlâd-ı Fâtihân mensuplarının da sayımlarının yapıldığı söylenmelidir (Özekmekçi, 2020: 24). Özellikle Evlâd-ı Fâtihân gruplarına dönük sayımların genel tahrirden önce pilot bölgelerde yapılmış bir deneme olduğu göz ardı edilmemelidir.

19. Yüzyılın İlk Yarısındaki Sayımlara Genel Bir Bakış

Osmanlı Devletinde genel sayımlar diyebileceğimiz tahrirler ilk kez 1830-1831'de Anadolu ile Rumeli'nin belirli bölgelerinde, İstanbul'dan gönderilen görevliler tarafından yapılmıştır. Sayımların asli amacı Müslümanlar için askere alınabileceklerin, gayrimüslimler içinse cizye mükelleflerinin tespitidir. İlk sayımdan sonra ayrıca taşradaki demografik hareketlerin izlenebilmesi için nüfusun 6 ayda bir yoklanmasına da karar verilmiştir. Sayım sonuçlarının temize çekilmesi ve istatistik benzeri diyebileceğimiz verilerin oluşturulması için de başkente Ceride Odası ismi verilen bir büro ihdas edilmiştir.

Literatürde sayımları genel olarak tahlil edip, çeşitli yönlerden izah eden pek çok çalışma mevcuttur. (Çadırcı, 1980, Aydın, 1990, Bilgi, 1999-2000, Karal, 1995, Karpat, 2000). Mutat yoklamalar dışında 19. yüzyılın ilk yarısında genel manada üç kere daha nüfus sayımı yapılmıştır. Bu sayımların yapıldığı yıllar 1834-1835, 1838-1839 ve 1844-1845'tir.

Sayım yıllarına geçmeden önce tahririn uygulanışıyla alakalı bazı hususları biraz açmak gereklidir. Bunlardan ilki nüfus defterlerindeki yaş kayıtlarıdır. Defterlerde 14-40 yaş arasında olan yani celp edilebilecek nüfus için mim rumuzu kullanıldığı bilinmektedir (Aydın, 1990: 83). Ancak nüfus defterleri tekil olarak tahlil edildiğinde askere alınabilecek en büyük yaş olan 40'ın neredeyse hiç değişmediği, ancak en küçük yaşınsa zaman zaman 10'a kadar düştüğü görülür (Karal, 1995: 44). Bu duruma sebep ise sayımla alakalı bir nizamname vb. düzenleme olmaması ile sayım memurlarının kişisel tercihleri ile açıklanmaktadır (Karpat, 2010: 70, Shaw, 1978: 326, Şaşmaz, 1995: 290).

İlk sayımla alakalı bir diğer husus sayım coğrafyasıdır. Bilindiği üzere ilk genel nüfus sayımı Rumeli ve Anadolu'nun belirli bölgeleri ile Akdeniz adalarında yapılmıştır. Buna karşın sayım tarihinde Osmanlı hâkimiyetinde Suriye, Irak, Mısır, Arabistan, Bosna, Arnavutluk vb. pek çok coğrafya mevcuttur ve buralarda her hangi bir sayım yapılmadığı bilinmektedir. Ülkenin tamamının sayılmaması ile alakalı yorumlarda tahrir yapılacak coğrafyanın büyüklüğü, memur sayısının yetersizliği gibi nedenler öne sürülmekte ve bütün bölgelerin sayılamamasının bir eksiklik olduğu düşünülmektedir (Karpat, 2010: 70, Elibol, 2007:152)

Aslında nüfus defterlerinde, celp sınırını belirleyen en küçük yaşın farklı farklı işaret edilmesinin birkaç sebebi mevcuttur. Bunlardan ilki hukuki prosedür, bir diğeri ise fiili şartların dayattığı mecburiyettir. Bu bağlamda sayımların kanuni mevzuatını (yaş, coğrafya) belirleyen temel husus Asakir-i Mansure-i Muhammediye kanunnamesidir. Bu çerçevede 1826'da yürürlüğe giren kanunnamede askere alınabilecek nüfusunun yaşı 15-30 olarak tespit edilmiş ancak kişilerin fiziksel durumu iyiye bu sınırın 40'a kadar yükseleceği belirtilmiştir (Yıldız, 2009:143). Nitekim defterlerdeki yaş tasniflerinde –çok nadir istisnalarla- en büyük yaşın 40 olarak tespitinin sebebi de budur. Zorluktan kasıt ise fiili bir savaş durumuyla ordunun ihtiyaçlarıdır. Bu çerçevede Mansure ordusunun kurulmasından çok kısa bir süre sonra meydana gelen 1828-1829 Osmanlı-Rus savaşında çıkan fetvalarla orduya devşirilebilecek kişilerin en küçük yaşı 12'ye kadar inmiştir (C.HR, 38-1864, Bingöl, 2009: 47). Buna ek olarak celp edileceklerin yaşının 12'ye çekilmesi de Mansure ordusunun değişen ihtiyaçlarıyla alakalıdır. Nitekim ilk etapta 12.000 kişiden oluşması düşünülen orduya 1826-1837 yılları arasında 150.000'den fazla asker yazıldığı da söylenmelidir (Yıldız, 2009: 139). Bu hususta son olarak sayımın bürokratik ayağını temsil eden İstanbul'daki Ceride Odası'nın, 12 yaşın altını sağır (küçük) 12 yaşın üstünü ise kebir (büyük) olarak belirlediği de ifade edilmelidir (İ.DH, 29-1360). Özellikle 1844-1845 sayımlarına kadar yapılmış olan tahrirlerin tamamı bu kanunnameye göre tatbik edilmiştir. (Özekmekçi, 2020: 65-76).

İlk sayımın coğrafyasını belirleyen temel kıstasın da Mansure kanunnamesi olduğu söylenmelidir. Zira yeni ordu için arzulanan neferlerin Anadolu ve Rumeli'den olması gerekliliği Mansure kanunnamesinde de belirtilir (Yıldız, 2009:144 ve 212). Ayrıca sayımla alakalı yazışmalarda tahrir için görevlendirilen memurların Sivas'tan ötesine geçmesine gerek olmadığı da ifade edilmektedir (HAT:334-19185). Buradan hareketle ilk nüfus sayımında kaydedilip sonrasında askere alınan/alınması planlanan kitlenin temelde Türk'ler olduğu da anlaşılmaktadır (Aksan, 2011:375).

Mansure kanunnamesinin sayımları etkilediği bir diğer konu tahrir yıllarıdır. Daha önce belirtildiği üzere H. 1246 (M.1830-1831)'den başka Osmanlı'daki genel sayım yılları diyebileceğimiz tarihler 1834-1835, 1838-1839 ve 1844-1845'tir. Bunlar içerisinde 1834-1835 sayımları yeni kurulmuş Redif ordusu içindir ve ilk sayıma dâhil edilmeyen Doğu ve Güneydoğu Anadolu'daki pek çok yerde 1834-1835'de sayımlar yapılmıştır (Özekmekçi, 2020: 71). Bir diğer yıl olan 1838-1839'da da başta İstanbul olmak üzere farklı farklı bölgelerde 6 aylık yoklamalar dışında *müceddeden* yapılmış sayımlar mevcuttur (Özekmekçi, 2020: 45). Ayrıca Tanzimat Fermanının ilanından sonra ülkenin büyük çoğunluğunda yeniden nüfus sayımları yapılmaya başlamış ve defterlere yapılan kayıtlar 1844'e kadar Mansure kanunnamesindeki hükümlere göre tatbik edilmiştir.

1844-1845 sayımları ise diğer sayımlardan pek çok yönüyle ayrılır. Buna ilk sebep ülkedeki askerlik sisteminin değişimidir. Bilindiği üzere Tanzimat Fermanıyla, Osmanlı Devletinde bundan böyle

askerliğin herkes için zorunlu ve süresinin bir nizama bağlanacağı beyan edilmiştir. Bu beyan aslında ülkedeki askere alma sisteminin de kökünden değişeceğini ortaya koymaktadır. 1843'e geldiğinde ise fermanla askerlikle ilgili üzerinde durulan konular fiiliyata dökülmeye başlamıştır.

İlk olarak 1843'te Osmanlı ülkesi Hassa, Dersaadet, Anadolu, Rumeli ve Anadolu olarak 5 askeri bölge şeklinde taksim edilmiştir (Çakaloğlu, 2001: 45). Askerlik sistemi ise aynı yılda komple değişerek Kur'a usulü denilen yeni bir uygulamaya geçilmiştir. Bu usule göre askere alınabilecek nüfusun yaşı 20-25 (*Esnan-ı Askeriye*) olarak belirlenmiş ve her yıl bu yaştakilerin kura sonucuna göre askere alınması kararlaştırılmıştır (İ.MSM, 10-206). 1843'te belirlenmiş bu usul aynı yıl kamuoyuna ilan edilmiş ve 1846'da ise kanunname olarak (Kur'a Kanunnamesi) yürürlüğe girmiştir (Heinzelmaan, 2009: 146-147).

Ülkenin idari olarak yeniden yapılandırılması ve değişen askerlik yaşı dışında bir diğer önemli konu asker celplerinin nereden ve sayımların ne şekilde ve kimler tarafından yapılacağıdır. Bu çerçevede her bölgenin kendi içinden asker alması kararlaştırılmıştır. Nitekim 22 Mart 1844 tarihli bir yazışmada Hassa ve Dersaadet ordularına ayrılmış coğrafyanın sayımı için bu iki bölgenin içinde konulanmış sancak ve kazalarda bir sayım yapılmasına karar verilmiş ve tahririn yapılması için subaylar görevlendirilmiştir (İ.MSM, 11-221). Ek olarak 1844 sayımı için çıkartılmış olan detaylı bir talimatname olduğu da ifade edilmelidir (İ.MSM, 11-221).

Tanzimat Fermanında herkesin askerlik yapacağını belirtmesi 1844-1845 sayımının coğrafyasının genişlemesine sebep olmuş ve ilk defa Arabistan, Suriye, Irak gibi yerlerde de sayım yapılmasına karar verilmiştir. Bu çerçevede ilk defa 1847'de buralarda sayım denemeleri başlamış ancak sözü edilen bölgelerin tahrirlerinden hiçbir zaman istenen verim alınamamıştır (Özekmekçi, 2020:147).

Yalova Nüfusunun Kaynakları

Devlet arşivleri Osmanlı daire başkanlığı nüfus defterleri fonunda (NFS.d) Yalova'ya (Yalakabad) ait 59, Bab-ı Defteri Ceride fonunda da (D.CRD.d) ise 3 tane nüfus defteri vardır. Bununla beraber her iki fondaki ve 1830-1850 yılları arasına tarihlenmiş toplam defter sayısı 52'dir. Kaza nüfusunun kaydedildiği defterler sayıca fazla olmakla birlikte bunların çok büyük çoğunluğunun sadece 2-3 sayfadan ibaret yoklamalar olduğu anlaşılmaktadır. Bu durum kaza nüfusunun tarihsel seyrinin detaylı şekilde takip edilmesine ve kapsayıcı bir bakış açısının oluşmasına engeldir. Bu sebebe bağlı olarak kaza nüfusuyla alakalı genel bir fikir sahibi olunmasına yarayacak kaynaklar seçilmiş ve bunlar tablo-1'de gösterilmiştir.

Tablo-1: Yalova Nüfus Defterleri

Kod	Yıl	Açıklama
NFS.d 586	H. 1246/M.1830-1831	Müslüman Nüfusa ait Mufassal Defter
NFS.d 588	H.1246/M.1831-1832	Müslüman Nüfusa ait Mufassal Defter
NFS.d 592	H.1246/M.1830-1831	Yabancı Gayrimüslim Nüfusa ait Mufassal Defter
NFS.d 668	H. 1246/M.1830-1831	Müslüman Nüfusa ait İcmal Defter
NFS.d 666	H.1256/M.1840-1841	Gayrimüslim Nüfusa ait Mufassal Defter
NFS.d 664	H.1256/M.1840-1841	Müslüman Nüfusa ait Mufassal Defter
NFS.d 3870	H.1260/M.1844-1845	Genel İcmal (Reaya)
NFS.d 971	H.1260/M.1844-1845	Genel İcmal (Müslüman ve Reaya)

Yalova Nüfusu

Yalova (Yalakabad) H. 1247'de (M.1830-1831) Kocaeli Sancağına bağlı kazalardandır. Nitekim çalışmanın temel kaynakları olan nüfus defterlerinde de Yalova'nın Kocaeli sancağı içerisinde bir kaza olduğu belirtilir (NFS.d, 586)

İlk sayımda Yalova'nın Müslüman sakinlerinin 2 mahalle ve 16 köyde ikamette oldukları görülmektedir. Kazanın ilk sayımındaki Müslümanlara ait verilerde ufak farklılıklar vardır. Bu

çerçevede H.1246 (M.1830-1831) yılına ait bir defterde toplam Müslüman sayısı 924'tür (NFS.d, 688). Aynı yıla ait bir başka mufassal nüfus defterinde ise bu rakam 927'dir (NFS.d, 586) Bir başka kaynaktaysa kazanın Müslüman nüfusu 918 olarak verilmektedir (Karal, 1995:202).

Yalova'daki yerli reayanın nüfusu ise 3.011'dir (Karal, 1995:202). Kazadaki yabancı/misafir reaya nüfusun defteri olmasına rağmen Yalova'nın yerlisi durumunda olan gayrimüslimlerin ilk sayımına ait deftere ulaşılammıştır. 1830-1831 yılına ait nüfus verilerinden hareketle kaza nüfusunun toplamının 4.000 kişiye yakın olduğu anlaşılmaktadır.

Tablo-2: H.1246'da (M.1830-1831) Kazadaki Müslümanlar

Yer	12-40	0-11	40 ve Üstü	Toplam
Rüstem Paşa Mah.	32	34	15	81
Süleyman Bey Mah.	29	20	7	56
Fevkani Koca Dere Karyesi	14	13	25	52
Soğucak Karyesi	10	9	4	23
Çalica Karyesi	16	14	8	38
Kirazlı Karyesi	14	20	8	42
Çınarcık Karyesi (Müslim)	32	33	30	95
Dere Karyesi	13	16	12	41
Deniz Çalı Karyesi	20	17	17	54
Aşağı Koca Dere Karyesi	21	16	18	55
Tavşanlı Karyesi	16	9	11	39
Kılıç Karyesi (Müslim)	8	12	4	24
Yortan Karyesi	6	9	8	23
Kaçık/Gaçık Karyesi	20	33	29	82
Çukur Karyesi	12	15	10	37
İlyas Karyesi	23	25	12	60
Ak Karyesi	32	30	17	79
Samanlı Karyesi	25	15	6	46
Toplam	343	340	241	927

H. 1250'ye ait icmal deftere göre kazadaki Müslüman nüfus kısmi bir artış göstermiştir. Rum nüfusun ise azaldığı anlaşılmaktadır. Ayrıca ilk sayımlarda kayıtları geçmeyen bir miktar Ermeni'nin de Yalova'da yaşadığı görülmektedir. Ek olarak bu yılda kazadaki mahalle sayısı aynı kalmakla köy sayısı 29'a yükselmiştir (NFS.d, 671:2). İcmal verilerden hareketle bir haneye düşen Müslüman ve Rum erkek sayısı 2.4, Ermeni sayısı ise 2.7'dir.

Tablo-3: H. 1250'de (M.1834-1835) Yalova Hane ve Nüfusu

Millet	Hane	Nüfus
İslam	446	1.086
Rum	1.071	2.590
Ermeni	263	714
Toplam	1.780	4.390

Kazaya ait en detaylı defterler 5 Mart 1840 tarihli olanlardır. Bu defterler içerisinde 664 numaralı ve Müslüman nüfusa olanı günümüz alfabetine aktarılarak müstakil bir yaygın haline getirilmiştir

(Sevencan, 2016). Aynı tarihte tutulmuş ve gayrimüslimlere ait olan defter sayısı ise 2'dir (NFS,d, 666 ve 667). Bununla beraber yapılan inceleme sonucunda 666 numaralı olan defterin eksik olduğu anlaşılmıştır.

Bu tarihte Müslüman nüfusun sayısının geçmiş tahrirlere göre arttığı görülmektedir. Gayrimüslim nüfusta ise küçük bir düşüş söz konusudur. Tablo-4'te Müslümanların buldukları mahaller ile yaş gruplarına göre dağılımı, tablo-5'de ise gayrimüslimlerin kaza içinde yaşadıkları yerler ile nüfus ve hane sayıları paylaşılmıştır.

Tablo-4: 1840'da Yalova'da Müslüman Nüfus

Yer	0-12	13-40	41 ve Üstü	Toplam
Rüstem Paşa Mah.	19	44	14	77
Süleyman Bey Mah.	10	25	12	47
Tavşanlı Köyü	19	32	14	65
Denizçalı Köyü	18	29	16	63
İlyasköy	19	35	15	69
Kılıç Köyü	13	9	7	29
Çukurköy	11	24	9	44
Dereköy	19	15	12	46
Gacık Köyü	40	39	29	108
Yortan Köyü	12	12	7	31
Kocadere-i Bala Köyü	12	30	18	60
Kocadere-i Zir Köyü	12	22	4	38
Çınarcık Köyü	22	49	21	92
Çalca Köyü	7	15	14	39
Akköy	27	52	17	96
Soğucak Köyü	3	9	4	16
Kirazlı Köyü	17	21	4	42
Samanlı Köyü	11	31	6	48
Kula Çiftliği	-	12	2	14
Yabancı Müslüman	-	29	1	30
Aşağı Kocadere'de Rençberler		10	1	11
Samanlı Yabancı	1	10	-	11
Akköy Yabancı	-	7	3	10
Soğucak Yabancı	-	3	-	3
Kasaba Merkezi	-	7	-	7
Toplam	292	571	230	1.093

Tablo-5: 1840'da Yalova'da Gayrimüslim Nüfus

Yer	Hane	Nüfus	Yabancı
Çağsak Karyesi (Ermeni)	67	170	5
Kılıç Karyesi (Zimmi)	76	200	5
Çukur Karyesi (Zimmi)	30	63	
Lala Dere Karyesi (Ermeni)	125	308	5
Elmalık Karyesi (Rum)	128	259	13
Katırlı Karyesi (Rum)	249	517	
Engere (?) Karyesi (Rum)	120	286	
Çınarcık Karyesi (Rum)	58	88	
Kuru (?) Karyesi (Rum)	146	346	
Hacı Mehmet Çiftliği (Rum)	65	146	
Zaferand (?) Rum	25	53	
Kadı Karyesi (Rum)	131	232	
Samanlı Karyesi (Rum)	12	20	
Kız Derbenti Karyesi	199	550	
Çavuş Çiftliği (Rum)	11	13	
Kasım Efendi Çiftliği	8	9	
Tavşanlı Karyesi			4
Kirazlı Ağılı			4
Yer Belirtilmemiş			3
Toplam	1.350	3.260	39

Kazanın 1840'dan sonraki detaylı diyebileceğimiz verileri H. 1260 (M.1844-1845) yılına ait iki icmalde yer almaktadır. Bunlardan bir tanesinde sadece gayrimüslimlere dair veriler bulunmaktadır. Bu yıla ait veriye göre kazadaki gayrimüslim nüfusun toplamı küçük bir artışla 3.280'e yükselmiştir. Ayrıca evrak içinde yapılan cizye tasnifiyle 375 kişinin *ala (iyi)*, 1546 kişinin *evsat (orta)* ve 671 kişinin *edna (en düşük)* bedelleri üstünden cizyesini ödediği anlaşılır (NFS,d, 3870:2). Aynı yıla diğer vesikada ise kazanın Müslüman ahalesinin nüfusu yerli ve yabancı olarak toplam 1.094 erkektir. (NFS.d, 971:35-37)

Sonuç

Yukarıda değinildiği üzere Mansure kanunnamesi yaş ve coğrafya üzerinden sayımların yasal sınırlarını çizmektedir. Nitekim konuyla alakalı kalem oynatan herkes nüfus sayımlarının asli amacının askere alınabileceklerin tespiti olduğu konusunda hem fikirdir. Buna karşın konuyla alakalı yapılmış çalışmalarda bu durum ya göz ardı edilmiş ya dikkate alınmamış, ya da sayımlarla Mansure kanunnamesi arasındaki paralellik kurulamamıştır. Hâlbuki askere alınacakların belirlenmesi için yapılmış olan sayımların meri olan askerlik mevzuatını dikkate almaması mümkün değildir.

Sayımların yapıldığı dönemde Kocaeli sancağı içerisinde yer alan Yalova'nın toplam nüfusunun 4.000 ile 5.000 arasında olduğu söylenebilir. İlk sayımda Müslümanların en kalabalık olarak ikamet ettiği yer Çınarcık köyüken, 1840'daki sayımda en fazla nüfusun olduğu yer Gacık köyüdür. Kazadaki Müslümanların yapılan yaş tasniflerinden hareketle Yalova nüfusunun çoğunluğunun Osmanlı sayım terminolojisinde güçlü, kuvvetli manasına gelen tüvanalardan oluştuğu anlaşılır.

Gayrimüslimlerin ilk sayımına dair detaylı veriye sahip olmadığımızdan 1830-1831'de en yoğun olarak yaşadıkları mahali tespit edemiyoruz. Buna karşında 1840 sayımında en kalabalık gayrimüslim nüfusun Kız Derbendi köyünde olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca Yalova'nın gayrimüslim ahalesinin çok büyük çoğunluğunun cizye yükümlüğü yönünden orta halli (evsat) olduğu da ifade edilebilir.

Kaynakça

- Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA)*
C.HR, 38-1864
İ.DH, 29-1360
İ.MSM, 10-206; 11-221.
NFS.d, 586;588,592,664, 666,668, 971, 3870.
Ahmed Lütfi Efendi (1999), *Vak'anüvis Ahmed Lütfi Efendi Tarihi 2-3*. İstanbul: YKY.
Aksan, V. (2011), *Kuşatılmış Bir İmparatorluk Osmanlı Harpleri (1700-1870)*. (Çev. Gül Çağlalı Güven), İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları
Aydın, M. (1990), Sultan II. Mahmud Döneminde Yapılan Nüfus Tahrirleri. Sultan II. Mahmud ve Reformları Semineri. *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Araştırma Merkezi*, 81-106.
Bilgi, N. (1999-2000), Osmanlı Dönemi Nüfus Sayımları Hakkında. *Türk Yurdu*, 19-20 (148-149),117-124.
Bingöl, S. (2009), İstanbul'da 1829 Nüfus Sayımı ve Bazı Mahallelerin Nüfusu. *Tarih Araştırmaları Dergisi*, 23 (36), 43-60.
Çadırcı, M. (1980), 1830 Genel Sayımına Göre Ankara Şehir Merkezi Nüfusu Üzerine Bir Araştırma. *Osmanlı Araştırmaları*, I, 109-132.
Çakaloğlu, C. (2001), 1843 Askeri Düzenlemesi Çerçevesinde Anadolu Ordusu'nun Kuruluşu. *Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi*, 5, 41-54.
Elibol, N. (2007), Osmanlı İmparatorluğunda Nüfus Meselesi ve Demografi Araştırmaları. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 12 (2), 135-160.
Heinzelmann, T. (2009), *Cihaddan Vatan Savunmasına Osmanlı İmparatorluğunda Genel Askerlik Yükümlülüğü 1826-1856*. (Çev. Türkis Noyan), İstanbul: Kitap Yayınevi
Karal, E.Z., (1995), *Osmanlı İmparatorluğunda İlk Nüfus Sayımı 1831*. Ankara: T.C. Başbakanlık DİE.
Karpat, K. (2010), *Osmanlı Nüfusu 1830-1914*. (Çev. Bahar Tırnakçı), İstanbul: Timaş.
Özekmekçi, M.M, (2020), *İlk Osmanlı Nüfus Sayımları (1830-1850) ve İngiltere, Abd Nüfus Sayımları ile Mukayesesi* (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Manisa:2020.
Sevencan, M. (2016), *Kocaeli Sancağı Yalakabad (Yalova) Kazası 1840 Müslim Nüfus Defterleri*. Yalova: Mega Ofset Matbaa
Shaw, S. (1978), The Ottoman Census System and Population 1831-1914. *International Journal of Middle East Studies*, 9, 265-277.
Şaşmaz, M. (1995), The Ottoman Censuses and the Registration System in the Nineteenth and Early Twentieth Centuries. *OTAM*, 6, 289-305.
Yıldız, G. (2009), *Neferin Adı Yok Zorunlu Askerliğe Geçiş Sürecinde Osmanlı Devleti'nde Siyaset, Ordu ve Toplum (1826-1839)*. İstanbul: Kitap Yayınevi.

1933-1938 YILLARI ARASINDA ATATÜRK VE YALOVA, YALOVANIN İMARI VE GELİŞİMİ

Mine ERSEVİNÇ

Doç. Dr., Bursa Uludağ Üniversitesi

mineersevinc@uludag.edu.tr

Öz

Atatürk ilk kez 19 Ağustos 1929'da Yalova'ya gelmiş ve 1 Şubat 1938'de Yalova'dan son defa ayrılmıştır. Atatürk Yalova'da kimi zaman uzun süreli kalmış, kimi zaman da kente günübirlik seyahatler gerçekleştirmiştir. Bu süreçte Atatürk Yalova'yı hem dinlenme mekânı olarak kullanırken hem de bir nevi yazlık başkent olarak kullanmıştır. Atatürk, devlet adamları, askerler ve bürokratlar ile temaslar gerçekleştirerek devlet işleri ile de ilgilenmiş zaman zaman devlet işlerine dair toplantılar Yalova'da gerçekleştirilmiştir.

Dönem gazetelerinde "Su Şehri", "Zümrüt Yalova" sıfatları ile anlatılan Yalova'nın imarı da Atatürk'ün Yalova gezileri ile daha da artmıştır. Bu yıllarda kara ve deniz ulaşımını geliştirmek için alt yapı çalışmaları, ulaşım araçlarının geliştirilmesi gibi hizmetler ile özellikle kaplıca turizmini canlandırılma isteği belirleyici olmuştur. Yurdun çeşitli bölgelerinden gelen göçmenler ile sosyal hareketlilik sağlanırken, üretimin çeşitlenmesi de gerçekleştirilmiştir. Nüfus hareketi şehrin nüfusunun artmasını sağlamıştır. Yalova'nın planlı bir şekilde büyümesi için şehir planlamacıları ile yapılan çalışmalar da yapılmıştır. Yalova'nın merkez ve köylerinde öğretmenlerin çalışmalarıyla eğitim alanında ise gözle görülür ilerleme olmuştur. O yıllarda bir kasaba olan Yalova'nın merkezi ile birlikte bucak ve köylerinde de ekonomik, sosyal ve demografik hareketlilik yaşanmıştır.

Bildirimizde amacımız; Atatürk ile başlayan Yalova'nın iktisadi, sosyal ve kentsel gelişimini ve Atatürk'ün Yalova'ya ilgisinin bu gelişime etkisini dönem gazeteleri ve arşiv belgeleri ile değerlendirmektir.

Anahtar Kelimeler: Yalova, Atatürk, imar, kent, gelişme-büyüme

ATATÜRK AND YALOVA BETWEEN 1933-1938, THE CONSTRUCTION AND DEVELOPMENT OF YALOVA

Abstract

Atatürk came to Yalova for the first time on 19 August 1929 and left Yalova for the last time on 1 February 1938. Atatürk sometimes stayed in Yalova for a long time and sometimes made daily trips to the city. In this process, Atatürk used Yalova both as a resting place and as a kind of summer capital. Atatürk was also interested in state affairs by making contacts with statesmen, soldiers and bureaucrats, and his meetings on state affairs were held in Yalova from time to time.

The construction of Yalova, which was described as "Water City" and "Emerald Yalova" in the newspapers of the period, increased even more with Atatürk's trips to Yalova. In these years, services such as infrastructure works and development of transportation vehicles to improve land and sea transportation, and especially the desire to revive spa tourism have been decisive. While social mobility was ensured with the immigrants coming from various parts of the country, the diversification of production was also realized. Population movement has increased the population of the city. Studies with city planners were also carried out for the planned growth of Yalova. In the center and villages of Yalova, there has been a noticeable progress in the field of education with the work of the teachers. In those years, economic, social and demographic activity was experienced in the center of Yalova, which was a town, as well as its sub-districts and villages.

Our purpose in our statement; The aim is to evaluate the economic, social and urban development of Yalova, which started with Atatürk, and the effect of Atatürk's interest in Yalova on this development with period newspapers and archive documents.

Keywords: Yalova, Atatürk, construction, city, development-growth

Giriş

Atatürk 1933 yılında Yalova'ya ilk seyahatini 14 Temmuz Çanakkale gezisi sonrası gerçekleştirmiştir. Temmuz ve Ağustos aylarının büyük bir kısmında Yalova'da kalmış, bu aylarda zaman zaman İstanbul'a giderek geri dönmüştür. Eylül ayının da bir kısmını Yalova'da geçirmiş ve 30 Eylül'de Ankara'ya dönmüştür. 1934 yılı Mayıs ayının 2'sinde Yalova gelmiş ve dinlenmiştir. 5 Mayıs'ta Derince'den trenle Ankara'ya dönmüştür. 3 Temmuz'da geldiği Yalova'da Temmuz ve Ağustos ayı süresince kalmıştır. 1935 yılı Mayıs ayında Yalova'ya birkaç kez gelmiş, 10 Temmuz'dan 15 Temmuz'a kadar burada kalmış ve Köşk'te dinlenmiş, kaplıcalara gitmiştir. Bu yıl Yalova'da kalış süresinin oldukça azaldığı ve odasında daha fazla zaman geçirdiği dikkati çekmektedir. Yıllar içinde Yalova'da kalış süresi azalan Atatürk 1936 yılında, 31 Mayıs'ta gelerek bir gün kalmış 1 Haziran'da İstanbul'a geri dönmüş, 10 Ağustos'ta geldiği Yalova'dan 16 Ağustos'ta ayrılmıştır. 1937 yılında Atatürk 19 Haziran'dan 26 Haziran'a kadar Yalova'da kalmış, 9 Ağustos ve 3 Ekim'de bir günlük ziyaret gerçekleştirmiştir. 1938 yılında hastalığı ağırlaşmaya başlayan Atatürk son ziyaretlerini yapmıştır. 20 Ocak'ta gelmiş ve 22 Ocak 1938'de açılışı gerçekleşen Termal Otel'in ilk misafiri olmuştur. 1 Şubat'ta Bursa'ya geçişine kadar Yalova'da kalmıştır ve bu son ziyaretidir.

Atatürk'ün Yalova ziyaretleri kentin büyümesini ve gelişmesini sağlayan en önemli faktörlerden birisi olmuştur. Ayrıca kentin verimli toprakları, kaplıcaları ve İstanbul, Bursa, İzmit arasında geçiş noktasındaki konumu iktisadi, demografik ve kentsel gelişimini sağlamıştır. Yalova'da ulaşımı kolaylaştırmak için yapılan planlar ile kara ve deniz ulaşımı İstanbul, Bursa ve İzmit ile Yalova'nın bağlarını güçlendirmiş, Kaplıca turizminin büyümesini sağlamıştır. Özellikle Atatürk'ün büyük desteğini alan Baltacı ve Millet Çiftlikleri ile tarımsal ve hayvansal üretim çoğalmıştır. Kent nüfusunun artması kentin mekânsal büyümesini sağlarken iktisadi zenginliği de sağlamıştır. Yalova'ya atanan öğretmenlerin özverili çalışmaları eğitsel ve kültürel gelişmeyi yaratmış aynı zamanda iktisadi büyümeyi getirmiştir. Cumhuriyet dönemi ile birlikte kentsel gelişim, planlı kentleşme çalışmalarını da başlatmıştır. Avrupa ülkelerinden gelen şehircilik uzmanları, örneğin Fransa'dan gelen şehircilik uzmanı M. Prost, Yalova'nın planlı kentleşmesini sağlamışlardır. 1933 yılından 1938'e kadar Atatürk'ün seyahatleri ile birlikte Yalova'nın gelişimi ve modernleşmesi hızlanmıştır.

1933 Yılı

Atatürk 14 Temmuz Cuma günü Ertuğrul yatı ile Marmara'da bir gezinti yapmış ve Çanakkale boğazını geçerek Gelibolu yarımadasının batısındaki Ece limanına kadar gitmiştir. Dönüşte Çanakkale'de bir süre kalmış, Çanakkale valisini, kumandanını, belediye ve Halk Fırkası başkanlarını kabul etmiş sonrasında Yalova'ya gelmiştir (*Cumhuriyet*, 16.07.1933; *Son Posta* 16.07.1933; *Milliyet* 16.07.1933; *Hâkimiyeti Milliye* 16.07.1933). Atatürk, Çanakkale gezisinden dönüşte bir gecesini Yalova Kaplıcalarında geçirmiştir (Banoğlu, 1973: s. 31). 15 Temmuz saat 15.00'de Yalova'dan ayrılmış ve 19.45'de Dolmabahçe Sarayı'na dönmüştür (Şahingiray, 1955: 182).

18 Temmuz'da Yalova'ya tekrar gelen Atatürk bu tarihten sonrasında, Temmuz ayı ile Ağustos ayının hemen hemen hepsinde, Yalova'da kalmış zaman zaman İstanbul'a giderek geri dönmüştür. Yalova'da kaldığı zamanlarda Köşk'te dinlenmiş, kaplıcalara gitmiş, Baltacı ve Millet Çiftliklerini ziyaret etmiş, at binerek, denize girmiştir. Başbakan ve Bakanlar ile görüşmeler gerçekleştirirken, zaman zaman önemli konularla ilgili demeçleri olmuş ve kendisini ziyaret edenleri kabul etmiştir. Örneğin; İş Bankası'nın kuruluşunun 9. Yıldönümü nedeniyle İstanbul Beyoğlu ve Kadıköy'deki şubeleri tatil edilmiş ve memurları Yalova'ya gelmiştir. Atatürk burada banka müdürlerinden oluşan bir heyeti kabul etmiştir (*Vakit*, 27.08.1933; *Cumhuriyet*, 27.08.1933).

Bu bağlamda başka bir örnek 13 Ağustos'ta Eğitim Bakanlığı'ndan istifa eden Reşit Galip Bey yerine bakanlığa atanan Dr. Refik (Saydam) Bey öğleden sonra Yalova'ya gelmesidir. Önce Atatürk

tarafından kabul edilmiş sonra İsmet Paşa ile görüşmüştür. Dr. Refik Bey, vapurla Meclis Başkanı Kâzım Paşa, İçişleri Bakanı Şükrü Kaya Bey, Müdafaa-ı Milliye Bakanı Zekâi Bey, Halk Fırkası Genel Sekreteri Recep Bey ve Afyon milletvekili Ali Beyler ile birlikte aynı gün 17.50 vapuru ile İstanbul'a dönmüştür (*Cumhuriyet*, 14.08.1933).

Aynı tarihli Vakit Gazetesi'nde Yalova muhabirinin verdiği habere göre kabinenin değişimini Atatürk ve İsmet İnönü Yalova'da onaylamıştır. Haberin detayları şu şekildedir:

“Yalova- Maarif vekili Dr. Reşit Galip Bey bedeni yorgunluk ve sıhhi arızalar dolayısıyla bir zaman dinlenmeye mecbur olduğundan ve doktorların tavsiyesi de bu yolda bulunduğu gerekçesi ile bakanlıktan affını rica etmiş ve istifası kabul edilmiştir.

Reşit Bey Bey beyanatında; Maarif İşleri Sağlık Bakanı Refik beyefendi tarafından ifa edilecektir bilgisini vermiştir.

Ayrıca haberde; tedavi mecburiyetinde bulunan Mustafa Abdülhalik Bey'in dönüşüne kadar Bayındırlık Bakanı Hilmi Bey Maliye Bakanlığı'na, yine tedavi mecburiyetinde bulunan İçişleri Bakanı Şükrü Bey'in dönüşüne kadar Dışişleri Bakanı Tevfik Rüştü Bey'in getirilmelerinin Cumhurbaşkanlığı Hazretlerinin tasdikine sunulduğu belirtilmiştir.

Reşit Galip Bey yerine vekâleten atanan Refik Bey Ankara'dan Yalova'ya çağrılmış ve Yalova'da Atatürk ve İnönü'yü ziyaret etmiş, gerekli talimatı almış ve aynı gün İstanbul'a dönmüştür.

Aynı gün İktisat ve Ziraat Bakanı Muhlis Bey'de Yalova'dan İstanbul'a gelerek Sümerbank'a gitmiş ve yeni açılacak fabrikalar hakkında bilgi almıştır” (Vakit, 14.08.1933).

30 Ağustos'ta Genelkurmay Başkanı Fevzi Paşa Yalova'ya gelmiştir. Atatürk saat 16.00'da Fevzi Paşa'yı kabul etmiştir. 18.30'da Millet Çiftliği'ne gitmiş, 20.30'de geri dönmüştür (Şahingiray, 1955: 195).

Eylül ayında Yalova'da kalış süresi Temmuz ve Ağustos aylarından daha az olmuş ve çoğunlukla dinlenerek zamanını geçirmiştir. 30 Eylül'de İstanbul'a gitmiş, 10 Ekim 1933'te Ankara'ya dönmüş ve bu yıl Yalova'ya bir daha dönmemiştir.

1933 yılında Yalova'nın imarı, ekonomik ve sosyal açıdan geliştirilmesi için bu yıllarda faaliyet süregelmiştir ve bu oluşumlar dönem basınına yansımıştır. Bu yayınlardan birisinde, 6 Ocak tarihli Vakit Gazetesi'nde, Yalova'da Fransız bir şirketinin Yalova'ya yatırım yapmak istediği ifade edilmiştir. Haberde yer alan ayrıntılar şu şekildedir: *“Yalova'da Bir Fransız grubu tesisat yapmak istediğini bildirdi.*

Bir Fransız mali grubu Yalova'da tesis kurmak için Hükümete başvurmuştur. Grup Yalova'da büyük gazino ve oteller, asfalt yollar, eğlence yerleri yapmak, Yalova-İstanbul yolunu kısaltmak için çok hızlı vapurlar getirmek istediklerini bildirmiştir.

Grup ayrıca Yalova'ya dünyanın her tarafından turist getirmek için modern araçlar ve filmlerle reklamlar yaptıracağını bu şekilde Türkiye'ye gelen turistlerin oldukça artacağını ileri sürmüştür. Grup ayrıca toplam hasılatın bir kısmını Belediyeye ve hayır kurumlarından birisine vereceğini, bu işe birkaç milyon lira harcayabileceklerini teklifleri içinde belirtmişlerdi” (Vakit, 06.01.1933).

Yalova kaplıcalarının düzenlenmesi ve geliştirilmesi çalışmaları 1933 yılında da devam etmiştir. 5 Nisan tarihli Cumhuriyet Gazetesi'nde bu konuya dair bir haberin ayrıntıları aşağıdaki ifadelerle anlatılmıştır: *“Yalova Kaplıcaları Bugün Açılıyor. Bu sene yeniden mükemmel bir tesisat yapıldı. Bayram nedeniyle Yalova kaplıcaları ve hamamları bugünden itibaren açılacaktır. Yönetim bu yıl Yalova'da yeniden mükemmel ve muazzam tesisat oluşturmuştur. Seyrisefain yönetimi genel müdürü Sadullah Bey bir yazıımıza şu açıklamayı yapmıştır:*

Bu yıl Yalova'da yapılan tesisat geçen yıllara oranla çok daha çeşitlidir. Kaplıcaların asıl açılma zamanından önce eksikler tamamlanacaktır. Yapılan işler kısmen parkların genişletilmesi, süslenmesi ve kısmense otel ve gazinoların düzenlenmesi gibi şeylerdir. Bundan başka büyük otele yazlık güzel ve büyük havuzlu bir salon yapılmıştır. Mevcut büyük gazino da çok iyi bir lokanta haline getirilmiş ve birçok da özel salonlar yapılmıştır. Büyük otele giden yola parke döşenmektedir. Çınar Gazinosu da iyi bir hale getirilmiş, ortasına güzel bir havuz yapılmıştır. Yalova'da ayrıca bir de çocuk bahçesi

yapılmıştır. Yalova'da bütün bunlardan başka sudan elektrik üreten bir elektrik fabrikasının küçücük bir minyatürü yapılmıştır. Bu da halka sudan nasıl elektrik üretilceğine dair bilimsel katarım yapılacaktır. Yeni yapılan Güney parkı başlı başına bir güzelliştir. Parktaki bu havuzun fiskiyesinden çıkan sular elektrik cereyanı ile hareli ve janjanlı bir kumaş gibi akmaktadır. Bahçeye yeniden birçok ağaç dikilmiştir. Panorama tepesine kadar yapılan tesisat sayesinde artık büyük otele kendiliğinden soğuk su da gitmektedir” (Cumhuriyet, 05.04.1933).

1933 yılında Kaplıcaların imarı ve geliştirilmesi Hükümetin desteği ile gerçekleştirilmiş ve zaman zaman Avrupa menşeli şirketler tarafından çalışmalar yapılmıştır. Kaplıcalar ve kaplıca turizminin büyümesi için ulaşım ve altyapı çalışmaları da yapılmıştır. Tüm bunlar Yalova kentsel gelişimine katkı sağlamıştır.

1934 Yılı

Atatürk'ün 1934 yılında Yalova'yı ilk ziyareti 2 Mayıs olup; saat 17.00'de, Dolmabahçe Sarayı'ndan Akay isimli şirketin Kalamış vapuruna binerek Moda'ya gelmiş, buradan İsmet Paşa'yı alarak 17.45'de Yalova'ya hareket etmiştir. Yalova'ya 19.45'de gelerek doğruca kaplıcaya gitmişlerdir (Cumhuriyet, 03.05.1934, Haber, 03.05.1934, Milliyet, 03.05.1934, Vakit, 03.05.1934). 5 Mayıs'ta Atatürk, saat 10.30'a uyanmış ve refakatindekilerle birlikte saat 14.00'de Yalova Kaplıcadan, 14.15'de Yalova'dan Kalamış vapuru ile hareket etmişlerdi. 16.30'da Derince'ye gelmiş, burada bekleyen trenle 16.15'de Ankara'ya dönmüştür (Cumhuriyet, 06.05.1934; Haber, 06.05.1934; Milliyet, 06.05.1934; Vakit, 06.05.1934; Hâkimiyeti Milliye, 06.05.1934; Akşam, 06.05.1934).

Atatürk'ün 1934 yılında yeniden Yalova'ya gelişi 3 Temmuz'dur ve Atatürk, 26 Haziran 1934'te İstanbul'a gelmiştir. 3 Temmuz 1934 Salı günü Atatürk gündüz sarayda özel dairesinde dil konusu üzerinde çeşitli kitaplar okumuş, incelemeler yapmıştır (Banoğlu, 1973: 88). Saat 16.30'da, İstanbul'dan Ertuğrul Yatı ile Yalova'ya gelmiştir (Cumhuriyet, 03.07.1934; Hâkimiyeti Milliye, 03.07.1934).

Zaman zaman İstanbul ve Ankara'ya gitmiş ancak Temmuz ve Ağustos aylarının büyük bölümünde Yalova'da kalmıştır. Bu süreçte yine Köşk'te dinlenmiş, kaplıcalara gitmiş, Baltacı ve Millet Çiftliklerini ziyaret etmiş, at binerek, denize girmiştir. Hükümet işleri ile ilgilenmiş ve devlet adamları ve yabancı ülke temsilcileri ile temasları olmuştur.

Örneğin; 06 Temmuz 1934 Cuma günü İçişleri Bakanı Yalova'ya gelmiştir. Bu ziyaret Cumhuriyet Gazetesi'nde şu şekilde verilmiştir: “Dâhiliye Vekili Şükrü Kaya Bey dün Ankara'dan gelmiş, Pendik'te trenden inerek Yalova'ya geçmiş ve Gazi Hazretlerine arzı tazimat ettikten sonra şehrimize gelmişlerdir” (Cumhuriyet, 07.07.1934). 22 ve 23 Temmuz'da ise Yalova'da bulunan Atatürk'ün yanına Başbakan İsmet İnönü gelmiştir. İsmet Paşa yanında Büyük Millet Meclisi İnhisarlar Vekili Ali Rana ve Bükreş sefirimiz Hamdullah Suphi Bey ile TBMM Başkanı Kazım Bey olmak üzere Ertuğrul yatı ile seyahat etmiştir (Cumhuriyet, 23.07.1934).

9 Ağustos günü Atatürk, Yalova Kaplıcalarındaki köşkünde, Fransa eski Maliye bakanlarında M. George Bonnet'i kabul etmiştir. Bonnet'in Yalova ziyareti Cumhuriyet Gazetesi'nde şu şekilde verilmiştir: “M. Jorj Bonnet Gazi Hz. Tarafından kabul buyruldu. Birkaç gün evvel şehrimize gelen Fransa'nın eski Maliye Nazırlarından M. Georges Bonnet refakatinde hükümetimizin maliye işlerinde müstahdem M. Alphand olduğu halde Yalova'ya gitmiştir. M. Bonnet, Yalova'da Dışişleri Bakanı Tevfik Rüştü, İçişleri Bakanı Şükrü Kaya Beyler tarafından karşılanmıştır. Öğle yemeğini hep birlikte yemişlerdir. M. Bonnet, bilahare Cumhurbaşkanı Gazi Hz. Tarafından kabul olunmuş ve Başbakan İsmet Paşa Hz.'nin yanında da uzun süre kalmıştır. M. Bonnet, gazetecilere verdiği beyanatında bu görüşmelerde M. Herriot'un son seyahati ile pek samimi safhaya giren Türk-Fransız ilişkilerinin konuşulduğunu ve her iki milletin aynı şekilde daima bir sulh siyaseti takip etmekte anlaştıklarını söylemiş ve Gazi Hz. Tarafından kendisine gösterilen güzel ağırlamadan dolayı müteşekkir olduğunu eklemiştir” (Cumhuriyet, 10.08.1934).

1934 yılında Yalova'nın imarı ve gelişimine dair gazete haberlerinde yer alan bilgiler değişimi ve büyümeyi yansıtmaya devam etmektedir. 23 Mart 1934 tarihli Vakit Gazetesi'nde kentle ilgili verilen bilgiler şu şekildedir; “Mahalleler-Çarşı-İskele-Yalova Transit Şehri...

Yalova kasabası eskiden sıtmal ve bataklı bir yer olduğundan hiç kimse buraya ehemmiyet vermemiş ve herkes rasgeldiği yere ev yaptırıp oturmuştur. Bu yüzden eğri büğrü ve daracık sokaklar oluşmuş ve kötü manzaralı bir köy halinde yıllardır yüzüstü kalmıştır.

Fakat şu son seneler zarfında buradaki dağ kaplıcalarının birçok hastalıklara şifa olduğu anlaşıldığından bir taraftan kaplıcalara Kasabanın beş sene önceki haliyle şimdiki hali arasında yüzde oranla tarif edilemeyecek derecelerde büyük bir değişiklik oluşmuştur. İskeleye çıkar çıkmaz kasabanın girişiyle karşılaşan bir insan burada bir ferahlık hissetmekte ve daha ileriye doğru giderek asfalt cadde üzerine çıktığı zamanda da büyük bir zevk ve sevinç duymaktadır.

Yalova'nın Yoğurtları

Buranın çiftliklerinde yapılan yoğurtlar çok şöhret almışlardır. Bu çiftliklerin ürünlerinden olan yoğurt, yağ ve peynirlerle yumurtalar için Beyoğlu ve Kadıköy'de satış şubeleri vardır.

Böyle olmakla beraber şurası da tuhaftır ki o yoğurtlar buranın çarşısında satılmıyor...

Yalova'da Pazar

Buranın çok meşhur bir pazarı vardır ve cumartesi günleri kurulur. Bu pazarda bütün kaza ve köyleri geldikleri gibi İstanbul, Karamürsel, Orhangazi ve Gemlik'ten de katılım olur.

Bu pazarda o kadar kalabalık olur ki adım atacak yer bulunmaz ve omuz omuza insan dalgalarından geçilemez" (Vakit, 23.03.1934).

24 Mart tarihli Vakit Gazetesi'nde de oldukça önemli bilgiler verilmeye devam etmiştir. Gazetede bilgilerin aktarımı aşağıda ayrıntıları ile verilmiştir:

"Yalova'da Bir Postane Binası Lazım

Öğretmenler-Yemek, İçmek, Yatmak İş-Tekel-Sağlık

Yalova'da eğitime çok önem verilmiştir. Kaymakam Şefik Bey'in yardımı ve genç öğretmenlerin çabalarıyla buranın eğitimi yeni ve önemli ilerleme göstermiş ve ciddi bir eğitim alanı oluşmuştur. Kazanın 30 köyünde 30 okul yapılmıştır ki bu başarı zannedersen hiçbir kazada yoktur. Bu okullarda 52 öğretmen ile öğretmen vekili eğitim ile ilgilenmektedir. Müfettiş Ziya Bey büyük bir zevkle köyleri dolaşarak okulları gözden geçirmektedir.

Merkez Okulu

Kaplıcalara giden asfalt cadde üzerinde yapılmış olan bu şirin okul Yalova'nın övünülecek olan binalarındandır. Okul Başöğretmeni Ziya Bey bir süreden beri tedavi gördüğünden (Arpaçay) eğitim memurluğundan buraya atanmış olan Cemal Atalay Bey o görevi vekâleten yerine getirmektedir. Gerek Ziya gerekse Atalay Beyler değerli eğitimcilerimizdendir. Cemal Atalay Bey hasta başöğretmenin bulunmadığını belli etmeyecek derecede görevini yapmakta ve harcadığı mesai ile büyük takdir almaktadır. Okulun mevcudu 225 öğrencidir. Kaymakam Şefik Bey'in yardımıyla Çocuk Esirgeme tarafından okul karşısındaki ahşap binada bir çocuk yuvası yapılmıştır. Burada köylerden gelen 23 fakir çocuk barınmaktadır. Bunlar 4. ve 5. sınıflarda okumak için buraya gelmişlerdir.

Lokanta ve Oteller

Yalova'da belli başlı 3 otel ve 1 lokanta vardır. Bunlardan İstanbul Oteli Yalova'nın yegâne işletmesidir. Muradiye Oteli de çok hoştur. Bilhassa deniz kenarında ve iskele başında bulunması kendisine bir değer katmaktadır. Diğer oteli gezip göremedim. Fakat İstanbul Oteli'nde mükemmel bir lokanta bulunduğu buraya gelecek müşteriler hem yatak ve hem de yemek bulabilmektedirler. Kiracısı Hayri Bey bu işlerin ehli olduğundan lokantada 70 kişilik bir ziyafet için çift takımlar hazırlanmıştır. Hayri Bey yanı başındaki gazinoyu da kiralarak orasını da alkol alacaklar için düzenlemiştir. İşte bu mükemmeliyetten dolayı Yalova'daki resmi ve özel ziyafetler hep burada verilmektedir.

Tekel

Burası tütün üretiminde gittikçe ilerleyen bir kaza olmuştur. Önce 20.000 kiloya düşümü olan tütün üretimi bu sene 100 bin kiloya çıkmıştır. O noksan üretimin nedeni de bundan önceki memurların kötü

yönetimi yüzünden halkın gücenmesi ve bu sebeple tekel yönetiminden uzaklaşmasıdır. Şimdiki memurlar ile eksper Kemalettin Bey'in halka karşı göstermekte oldukları kardeşçe davranıştan dolayı tütün ziraatı yükselmiştir. Geçen seneden tütün kalmadığı gibi önceki senelerden kalmış olanlar da satın alınmış olduğundan çiftçilerin eline para geçmiştir. Burada basma ve başı bağlı cinsten tütünler yetiştirilmektedir.

Tekel yönetimi burada asfalt cadde üzerinde pek şirin bir binada yaptırılmıştır. Çoktan beri arsası alındığı halde bir türlü üzerine bina yaptırılmamışken memur Sami ve eksper Kemalettin Bey'in ciddi savaşıları sayesinde Yalova'ya şık ve zarif bir köşk kazandırılmıştır. Yönetim ve memurlar şimdi kirada oturdukları daracık binayı terk ederek bugünlerde oraya taşınacaktır.

Postane Binası

Buranın posta memuru Cemal Bey Kınalı Ada'ya tayin edilerek Ziya Bey isminde yine değerli ve düzeni seven bir memur gönderilmiştir. Yalova'nın posta binası garip bir durumdan kurtulamamıştır. Bu binanın yeri o kadar sapaadır ki onu kolaylıkla bulmak mümkün değildir. Artık sokaklarda gelen geçenden postanenin nerede olduğunu sormaktan herkes usanmıştır. Hem bu bina kesinlikle postaneye elverişli değildir. Burada ya yeni bir posta ve telgraf binasının inşası ya da asfalt cadde üzerinde uygun bir yere nakli lazımdır. Çünkü Yalova gibi güzel bir kasabada posta binasının bu şekilde olmasına kimsenin gönlü razı değildir.

Sağlık İşleri

Kazanın sağlık işleri çok iyidir. Ve belli başlı hastalıklarda yoktur. Buranın en büyük derdi sıtma hastalığı iken hükümetimizin sayesinde önüne geçilmiştir. Kaza halkına sağlığın önemi uygun fırsatlarla anlatıldığından eski zamanlarda olduğu gibi şimdi halk doktor ve dispanserden kaçmamaktadır. Buradaki dispansere bu nedenle başvurular çoğalmıştır. Bundan dört yıl önce dispansere gelen hastaların sayısı (433) iken geçen sene bu sayı (2440) a çıkmıştır. Üç sene içinde (11.000) kişiye çiçek aşısı yapılmış ve 51 frengiliden 31'nin tedavisi yapılmıştır.

Ragıp Kemal" (Vakit, 24.03.1934).

27 Mayıs tarihli Akşam Gazetesi'nde Yalova'da görevli öğretmenlerin köyleri ziyareti ile ilgili yer alan haberde; "Yalova öğretmenleri bir aydan beri yaptıkları inceleme gezilerinde Yalova'nın hemen bütün köylerini dolaşmışlardır. Öğretmenler Reşadiye köyünde beşinci haftalarını geçirmişlerdir" ifadesi yer almaktadır (Akşam, 27.05.1934). Burada özellikle Cumhuriyet'in değerlerinin kırsal alana götürülmesi ve öğretmenlerin bu sorumluluğu aldıkları yorumlaması yer almaktadır. Yurdun her bölgesinde olduğu gibi Yalova'da da öğretmenlerin bu sorumlulukla çalışmaları buradan anlaşılmaktadır.

1935 Yılı

Atatürk Yalova'ya 1935 yılı Mayıs ayında birkaç kez gelmiş, 10 Temmuz'dan 15 Temmuz'a kadar burada kalmıştır. 10 Temmuz'da Atatürk maiyetleri ile birlikte Söğütlü yatıyla Yalova'ya gitmiştir. 15 Temmuz günü saat 12.00'de kalmış ve Yalova'dan Bursa'ya gitmiş ve 17 Temmuz'da Bursa'dan geri dönmüştür (Cumhuriyet, 16.07.1935). Atatürk bu ziyaret döneminde daha çok Köşk'te dinlenmiş, kaplıcalara gitmiştir. Bu yıl Yalova'da kalış süresinin oldukça azaldığı ve odasında daha fazla zaman geçirdiği dikkati çekmektedir.

1935 yılında Yalova'nın kentsel imarı ve gelişimine dair önemli bir gelişme Fransız şehir planlamacısı M. Prost'un kenti ziyareti ve planlama çalışmalarıdır. 25 Mayıs 1935'de Akşam Gazetesi'nde yer alan haber şu şekildedir: "Yalova yakında tamamen bir su şehri olacak. Köşkler Mahallesi, eğlence yerleri çarşı kısmı ayrıldı. Yalova'nın bayındırlık plânını yapacak olan Fransız şehircilik mütehasssısı M. Prost'un bugün İstanbul'a gelmesi bekleniyor, M. Prost'un muavini M. Ruvaye bir haftadan beri şehrimizdedir. M. Ruvaye Yalova'ya giderek Pariste hazırlanan plân taslağındaki tesisatın haritasını yerlerine tatbik etmiştir. Projeye göre kaplıcaya girmezden evvel sırtlarda sağ taraf köşkler mahallesi olacaktır, Burada, isteyenler plâna uygun olmak şartı ile köşk yaptırabileceklerdir. Her köşkün bir bahçesi olacaktır. Köşkler mahallesinin karşısındaki sırtın alt kısmı garaj, üst kısmı çarşı haline getirilecektir. Eğlence yerleri için şimdi büyük otel gazinosunun bulunduğu saha ayrılmıştır. Bundan

başka plânda kaplıcalar için lüzumlu olan gezinti yollarına esaslı yer verilmiştir. Kaplıcalar tesisatı da ıslah edilecek ve Avrupa'nın su şehirlerinden farksız bir şekle konulacaktır. M. Prost muavini ile birlikte Yalova'ya gidecek, plânda icap edecek değişiklikler yerinde kararlaştırılacaktır. Şehircilik omü uzmanı İstanbul'da 10 gün kadar kalacaktır. Geçen yıl o belediye, İstanbul plânı için bir müsabaka açtığı zaman M. Prost'u da çağırmış, ancak Profesör Paris civarında genişletme işleri ile uğraştığı için İstanbul'a gelemediği, o müsabakaya giren üç şehircinin proje ve raporları hakkında henüz karar verilmemiştir. Bu sebeple belediye İstanbul plânı için M. Prost ile de görüşmeğe karar vermiştir, M. Prost İstanbul plânını üzerine almasa bile fikirlerinden istifade edilecektir" (Akşam, 25.05.1935).

27 Mayıs tarihli Cumhuriyet Gazetesi'nde Yalova imarı ile ilgili yer alan haber ise şu şekildedir: "Yalova için gelen Fransız şehircileri M. Prost projeye göre tetkikat yapıyor. Yalova'nun modern bir su şehri haline getirilmesi için bir plân hazırlamak üzere getirilmiş olan Paris Belediye baş mimarı Prost düinden itibaren Yalova'da tetkikatına başlamıştır. Akay İdaresi şeflerinden Kemal ve Muzaffer de mütehassısla beraber Yalova'ya gitmişlerdir. Prost evvelce muavini Jan Ranye tarafından yapılmış olan bir projeye göre Paris'te bir plân taslağı hazırlamıştır. Şimdi bu plânı tatbikken Yalova'da etütlerde bulunacak ve bir hafta sonra şehrimize dönecektir. Fransız mimarı burada belediyecilerimizle görüştüktan sonra Paris'e gidecek ve asıl plânını orada hazırlayarak gönderecektir. Kaplıcaların Avrupa'daki benzerleri gibi tamamen modern bir hale getirilmesi için ne kadar para gerekeceğı Yalova'da yapılan etütlerden sonra belli olacaktır. Prost'un söylediğine göre Yalova'nun bayındırlık işi beş sene içinde bitirilecektir. Mütehassıs Yalova'da yeni yapılacak olan büyük otelin yeri ve plânı üzerinde tatbikatta bulunacaktır" (Cumhuriyet, 27.05.1935).

14 Haziran 1935 tarihli Ulus Gazetesi'nde İhsan Arif Gökpınar Yalova'ya yaptığı ziyareti kaleme almıştır. Makalede Yalova ile ilgili bilgiler ile Yalova'ya gelen yerli ve yabancı turistler arasındaki farka dair değerlendirme dikkati çekmektedir. "... Yalova'ya biri sabah, diğeri akşam olmak üzere iki vapur var. Tabiat, Yalova'ya karşı bir ana gibi cömert ve fedakâr hareket etmiş, Güzel nesi varsa hepsinden bol bol vermiş.

Yalova, suları çok şifalı bir kaplıcadır. Bunu herkes biliyor. Fakat Yalova'ya niçin gidilmek lazım geldiğini bilmiyor. Bizim halkın ekserisi Yalova'ya Kâğıthane'ye, Çırçır Suyu'na, Beykoz'a gider gibi gidiyor. Bütün bir günün yorgunluk, argınlığına bir sürü masrafına mukabil ağaçlıklı bir yerde yemek, içmek, gezmek, koşmak.

Ecnebi, Yalova'ya sağlığı için gidiyor. Banyoları muntazam alıyor. Sağlık durumunu oradaki doktorlara kontrol ettiriyor. Rejim yapıyor. Bununla birlikte Yalova'nın güzelliklerinden de yararlanıyor. Ormanları geziyor, tepeleri tırmanıyor, uzun yürüyüşler yapıyor....

Yalova'nın modern bir su şehri haline getirilmesi için inceleme yapan Paris şehri baş mimarı Henry Prost buraları gördükten sonra hayretinden ağzı bir karış açık kalmış ve etrafındakilere:

-Dünyanın hiçbir yerinde bu kadar güzel manzara bulunmaz. Hele renkler arasındaki değişiklik, çeşitlilik ve güzellik emsalsizdir. Ben mümkün olsa buralardan bir dakika ayrılmak istemem demiş...

Şimdi ihtiyacı karşılamak üzere 150 yataklı büyük bir otel yapılıyor. Çünkü rağbet günden güne artıyormuş. Hali hazırda kaplıcaların dört otelinde 240 yatak var. Temmuz, Ağustos, Eylül aylarında o kadar çok gelen oluyormuş ki, birçok müşteriler geri dönmeye, geri dönmemekte ısrar edenler de banyoların şezlonglarında yatmaya mecbur kalıyormuş...

Geniş bir alana dağılmış bu büyük işletme şebekesi seçkin ve çok dirayetli bir genç olan kaplıcalar direktörü Muzafferin başarılı yönetimi altında en ufak bir aksama göstermeden işliyor.

Bir taraftan Yalova kaplıcaları modern bir su şehri haline getirilirken onu kucağında besleyen şirin Yalova kasabası da çok değerli kaymakamı Şefiğin yönettiğı bir planla esaslı bir imar işine katılmış bulunuyor.

Yalova-Bursa yolu yeniden yapılıyor. Şimdiki yol yedi metre genişletiliyor, virajlar kaldırılıyor.

Yalova'ya şimdiye kadar üretici ve çalışkan Romanyalı göçmenlerden üç bin kişi yerleştirilmiş. Bahçe ve meyve işine önem veriliyor. 300 dönüm arazide bir meyvelik oluşturulmuş, buraya 12 bin ağaç

dikilmiş. Birkaç sene sonra Yalova, yurdun en güzel şeftalilerini, en lezzetli armutlarını, en güzel kokulu elmalarını, en halis vişne ve kirazlarını yetiştirecek.

Bursa'ya müthiş bir rakip geliyor” (Ulus, 14.06.1935). Gazete haberlerine yansıyan bilgiler Yalova'nın zaman içinde gelişimini ve büyümesini açıkça yansıtmaktadır. Oteller, kara ve deniz ulaşımı, evler ve alt yapı hizmetleri ile büyüyen bir Yalova'dan söz edilmektedir.

1936 Yılı

Atatürk Yalova'ya 1936 yılı 31 Mayıs ayında gelerek bir gün kalmış 1 Haziran'da İstanbul'a geri dönmüştür. 31 Mayıs'ta Atatürk, geceyi Florya'da geçirdikten sonra, saat 07.30'da uyanmış, 17.00'de, Sakarya motoruyla Yalova'ya hareket etmiştir. 20.20'de Baltacı Çiftliği'ne gelmiş, 31 Mayıs/1 Haziran gecesi sabaha karşı kaplıcadaki köşkte kalmıştır. 1 Haziran günü Sabah saat 08.00'de yatan Atatürk, 12.30'da uyanmış, 17.30'da Yalova'dan hareketle Florya'ya gitmiştir (Akyol, 1998: 70).

1936 yılında tekrar Yalova'ya geliş tarihi 10 Ağustos olup 16 Ağustos'a kadar kalmıştır. Köşk'te dinlenmiş, kaplıcalara gitmiş, Baltacı ve Millet Çiftliklerini ziyaret etmiştir. Ve bu yıl odasında daha fazla zaman geçirdiği de gözden kaçmamaktadır.

1936 yılında şehrin imar faaliyetleri ile ilgili 31 Mayıs tarihli Tan Gazetesi'nde önemli bilgilerle aktarılmıştır. Gazetede yer alan bilgiler şu şekildedir: “*Yalova Köylerinde Bayındırlık İşleri*

Kaymakamlık çeşitli işler hakkında şu açıklamaları vermiştir.

Belediye 10 bin lira harcayarak bir bina satın almıştır. Önündeki köhne dükkânlar yıkılarak park haline getirilecektir. Kaza dâhilindeki çiçek bahçeleri güzelleştirilmiş, hükümet bahçesinde güzel bir park yapılmıştır. 3 bin lira harcanarak bir hal binası inşa etmek üzere temel atılmıştır. Ayrıca 40 otobüs alacak büyüklükte bir garaj inşa edilmektedir. Hal sahilde olduğu için ağaçtan örmeler yapılmaktadır. İlerde iskele meydanındaki rıhtımla birleştirilecektir. İskele meydanındaki türbe halini andıran bahçenin demir parmaklıkları kaldırılmış, güzel bir bahçe şeklinde düzenlenmiştir.

Köy yolları inşaatı devam etmektedir. Yeni yapılardan sonra bütün köylere çok yağmurlu havalarda bile otomobille gidip gelmek mümkün olabilecektir. Çınarcık bucağı yolu Haziran'da tamamlanacaktır. Kılıç bucağına bağlı köy yolları da Karamürsel şosesine bağlanmaktadır. Merkez köylerin yolları da tamamlanmak üzeredir.

Kılıç bucağında bütün ihtiyacı karşılayacak ahşap bir hükümet konağı meydana getirilmiştir. Laledere'de köy konağı yapılmıştır.

Koru köyünde inşa edilecek okul binasına ait hazırlıklar bitirmek üzeredir. Safran köyünde çit evler içerisinde yaşayan 50 ailenin evleri yıktırılacaktır. Bunun yerine mükemmel köy evleri inşası kararlaştırılmıştır. Çınarcık köylüleri harap halde bulunan Çınarcık Jandarma Karakolu'nu yeniden inşa etmek üzere faaliyete girişmişlerdir.

Yalova köyleri konum ve toprağın verimine göre çeşitli kısımlara ayrılmıştır. Bu yerlerde böcekçilik, bağcılık, meyvecilik, zeytincilik ve tütüncülüğün teşviki kararlaştırılmıştır. Bunun için de merkezde yetiştirilen uzmanlar köylere gönderilmektedir. Köylüler buna karşı büyük ilgi göstermişler, kaza merkezindeki fidanlığın genişletilmesi, her türlü meyve aşısına elverişli bağ çubuğu yetiştirilmesini istemişlerdir. Bunun için kazada 30 dönümlük arazinin fidanlık haline gelmesi sağlanmıştır. Ak köyünde bu yıl çilek yetiştirilmiştir. Bu meyvenin ekimini teşvik için gerekli yardımlar yapılacaktır” (Tan, 31.05.1936).

1936 yılında Yalova'ya ulaşımın kolaylaştırılması ve kasabanın hareket kazanması için yeni düzenlemeler yapılmıştır. Konuyla ilgili 24 Haziran tarihli Tan Gazetesi'nde haber aşağıdaki şekildedir:

“*Yalova Yolu İçin Yeni Mühim Kararlar*

Yalova Belediyesi ile Akay yönetiminin ortak aldıkları önlemler sayesinde halkın daha güvenli ve daha ucuzca seyahatleri sağlanmıştır. Bu önlemler sayesinde ki, bazı nedenlerle Mudanya yolunu tercih eden Bursa yolcuları da tekrar Yalova hattına rağbet etmeye başlamışlardır.

Yeni karara göre; Akay Yönetimi el ile götürülecek valiz, çanta, gramofon vb. eşyalardan para almayacaktır. Aynı zamanda gidip gelme süreleri 12 saat olan biletler, 48 saate çıkarılmıştır. Bundan başka Ekonomi Bakanlığı'nun onayı sonrası bilet ücretlerinde 1. mevkide 10, 2. mevkide 5 kuruş indirim yapılacaktır.

Yalova Belediyesi'ne bağlı otobüslerde Akay Yönetiminin bu fedakârlığına karşılık olarak Bursa'ya 1 liraya taşıdıkları yolcuları 75 kuruşa götürmeye başlamışlardır. Bursa yolu üzerinde onarımı devam ettiği için diğer yol yapıncaya kadar rahatça gitmeleri sağlanacaktır” (Tan, 24.06.1936, Cumhuriyet, 25.06.1936).

15 Temmuz tarihli Tan Gazetesi'nde Yalova köyleri ve kasabaları ile ilgili bilgilendirme devam etmiştir: “Yalova Köylerinde Bit İnceleme Gezintisi

Kazanın bayındır köylerinden birisi olan Kuru köyünde çalışan muhtarın çabalarıyla ve köylünün büyük yardımları ile mükemmel bir iskele ve şık bir köy konağı yapılmıştır. Ayrıca yeni bir ilkokul inşa edilmektedir. Köyün yolları kaza ve ilçeye bağlanmaktadır.

Çınarcık bucağında da büyük bir imar faaliyeti göze çarpmaktadır. Yeni bir Hükümet Konağı yapılmış, kaza müdürünün gayreti ile (Hasan baba) denilen en iyi içme suyu Çınarcık'a getirilmiştir. Halkın çoğu odunculukla meşgul olmaktadır.

Halkın bütün dileği reçetesiz alınabilen ilaçların bucakta bulundurulmasının sağlanmasıdır. Bucağın Aşağı Kısadere köyü canlı bir yol çalışmasına sahne olmaktadır. Yeşil ovanın güzelliği, suyunun bolluğu köyü büsbütün şirinleştirmektedir. Bana refakat etmek nezaketini gösteren bucağın değerli müdürü; Burası Yalova'nın Nil'idir demekle çok doğru söylemiştir. En çok fasulye ihraç eden bu köy bu sene fasulyelerin çok ucuza satıldığından şikâyetçidir. Yolların düzlenmesi yakında tamamlanacak ve köy evleri badanalanacaktır.

Yukarı Kocadere köyünde de büyük bir inşaat hevesi göze çarpmaktadır. Kurtuluş Savaşı sıralarında çok yanan bu köy henüz toparlanamamıştır.

Çınarcık-Yalova yolu 3-4 ay içerisinde başarılı ve mükemmel bir hale getirilmiştir. Bütün köylülerin isteği kendilerine arazi verilmesidir. Tek sıkıntıları, arazi darlığıdır. Bu konuda yetkililerin gerekli önlemleri alacaklarına şüphe yoktur” (Tan, 15.07.1936).

Bu bilgiler ışığında kent merkezi ile Yalova'nın köylerinin imarı, üretiminin artışı, ulaşım olanaklarının gelişmesi, çevre düzenlemelerinin yapıldığı ve geliştirildiği görülmektedir.

1937 Yılı

1937 yılında Atatürk 19 Haziran'da yanında belirli kişiler olduğu halde saat 17.00'de Dolmabahçe Sarayı'ndan ayrılarak Ertuğrul Yatı ile Yalova'ya, oradan da Kaplıcalardaki köşküne gitmiştir (Akşam, 20 Haziran 1937; Son Telgraf, 20 Haziran 1937; Cumhuriyet, 20 Haziran 1937). 26 Haziran'da saat 17.00'de uyanmış, saat 19.00'da motorla hareket ederek Dolmabahçe Sarayı'na gitmiştir (Şahingiray, 1995: 625). 9 Ağustos ve 3 Ekim'de bir günlük ziyaretleri olmuştur. Köşk'te dinlenmiş, kaplıcalara gitmiş, Baltacı ve Millet Çiftliklerini ziyaret etmiştir. Bu yıl da odasında zaman geçirmiştir.

1937 yılı 22 Haziran'da Atatürk'ün isteği üzerine Prof. Dr. Nihat Reşat Belger tarafından muayenesi yapılmış, bu muayenede dikkate değer bir bulguya rastlanmamıştır (Kocatürk, 1992: 373). Atatürk aynı gün, Eskişehir'deki alayından izin alarak Yalova'ya gelmiş ve Atatürk'e saygılarını sunmuştur. Gökçen'in ziyareti Cumhuriyet Gazetesi'nde şu sözlerle anlatılmaktadır.

“Türkün Kanatlı Amazonu”

Hava kahramanımız Sabiha Gökçen Yalova'da Atasına Saygılarını Sundu. “Yalova'da bulunan Atatürk'e saygısını sunmak için Eskişehir'deki alayından izinle Yalova'ya gelen kadın pilotumuz Sabiha Gökçen dün bütün Yalovalıların katılımı ile yapılan törenle Yalova'dan ayrılarak görevinin başına gitmiştir.

Sabiha Gökçen'in uçağının bulunduğu meydanda memur, öğrenci, tüccar, köylü kadın ve erkek dört bin kadar halk birikmişti. Meydanın ortasına bir tribün kurulmuştu. İlk önce ilkokul öğretmenlerinden Sadriye (Hanım) tribüne çıkararak nutku söylemiştir.

Takiben Yalova Savcısı tribüne gelerek şunları söyledi:

Uzun bir ihmal ve unutulmuşluktan, mukaddes bir kurtarıcının mucizeli eylemiyle kurtulan Türk kadınlığının kısa bir zamanda ulaştığı gelişme ve başarıların en güzel örneklerinden biri olan pilot Sabiha Gökçeni Yalovalılar adına selamlamakla mutluyum.

Bu genç başarılı havacımız, ilk Türk kadın pilotumuz olmak mutluluğunu tattığı gibi yakın günlerde yaptığı unutulmaz kahramanlıkla da dünya askeri kadın pilotlarının ilki olmak şerefini de kazanmıştır.

Türk havacılık tarihinde Atatürk kızı Gökçe'nin ismi başarının, cesaretin ve kahramanlığın timsali olarak geçecektir.

Kadınlık âleminde vatani için çalışmak ve başarılı olmak insanlığın en büyük mutluluğudur. Bununla beraber Sabiha Gökçen yalnız görevini yapmıştır. Bir Türk kızı için bundan tabii bir şey olamaz. Sabiha Gökçen bu vazifeyi yaparken Türk kadınlığını, yüksek kabiliyetini, fedakârlığını ve kahramanlığını havacılık sahasında da gösteren bir örnek olmuş ve Batı basını ona "Türkün Kanatlı Amazonu" adını vermiştir" (Cumhuriyet, 23.06.1937).

Kentin imarı ve gelişimi 21 Temmuz 1937 tarihli Akşam Gazetesi'nde; "Yalova'nın dış görünüşü hayli aldattıcıdır. Uzaktan Yalova'yı görenler 30 köylü, 17.000 nüfuslu bir ilçe merkezi olduğuna pek inanmazlar. Boyunu boşunu denizden karaya doğru uzatmış iskeleden geçip toprağa ayak basılınca da hayli şaşılır. Doğrusunu söylemek lazım gelirse bizler temiz meydanlı, asfalt kaldırım, parklı, bahçeli şehir görmeye pek alışık olmadığımızdan yolları eğri büğrü, kaldırımsız, tozlu topraklı bir büyük köy yerine, temiz otobüsler sıralanmış, yol ağzına gözleri okşayan küçük bir park yapılmış, asfalt şosenin iki yanı ağaçlarla süslenmiş, küçük beton evlerle bezenmiş Yalova'yı görenler biraz olsun hayret ederler.

..... Otomobille iki buçuk saatte Yalova'nın otuz köyünü gezmek mümkündür. Her köy muntazam yollarla birbirine bağlanmış ve her yol şose ile bağlanmıştır. Yalova köylüsü 60 kilometre şose, 10 kilometre de köylerde kaldırım yapmıştır. Dokuz unsurdan oluşan Yalova köylerinde bugün yalnız Türkçe konuşulmaktadır. Yalova hapishanesinde hırsızlık ve cinayetten mahkûm tek suçlu yoktur. Kız kaçırma gibi yanlış adetlerden köylü vazgeçmiştir. Potur, şalvar, çarşaf ortadan kalkmıştır. Yollarda yaya köylü göremezsiniz, köyden köye, köylerden ilçeye araba ile gelip gidiyorlar.

Her köyün bir ilk mektebi ve bir halk salonu vardır. Köylerin çoğunda kahveler kapanmış, kâğıt oyunu kaldırılmıştır. Köylü işinden dönünce halk salonlarında toplanıyor, oturup sohbet ediyor, gazeteleri okuyor. Yalova ve köylerinde çok ihtiyarlar müstesna, okuma olmayan hiçbir kişi yoktur.

Yalova'nın 60 kilometrelik şoselerinden geçerken Yalova'ya neden zümrüt dendiği derhal anlaşılır. Yalova toprakları sağlı sollu yemyeşildir. Ekilmemiş bir karış toprak göremezsiniz. Boş durun sahalar verimli olmayan yerlerdir.

Beş bölgeye ayrılan Yalova'da kadın erkek 0n bin nüfustan fazlası çalışıyor. Bölgeler tütüncülüğe, sebzeçiliğe, zeytinciliğe, meyveciliğe ve kozacılığa ayrılmıştır. Geçen yıllar yapılan fındıkçılık tecrübesi çok iyi sonuç vermiştir. Karadeniz uluslararası fındıklarının ancak %2'si tutmamıştır.

Geçen yıl sebze, tütün, zeytin, meyve ve kozadan Yalova'ya iki yüz bin lira girmiştir. Bu para Bursa ve İstanbul pazarlarından gelmiştir. Yüz bin lirayı sebze ve tütün sağlamıştır. Bu yıl fındıktan da köylü para kazanacaktır.

Cumartesi günleri Yalova'da kurulan pazarın denetim altına alınması da köylünün yüzünü güldürmüştür. Yalova pazarı İstanbul'un en işlek ve en ucuz pazarlarından biridir. Cumartesi günleri Köprü'den, Kadıköy'den, Adalar'dan vapura boş getirilen küfeler, irili ufaklı sepetler akşam ağzına kadar dolu tekrar vapura getirilir. Mürdüm eriğinin kilosu yüz para, en iyi şeftali on kuruştur. Toptan yumurta on para, nihayet on beş paradır. Sebzenin bol olduğu zamanlarda bir küfe patlıcan beş kuruşa kadar satılıyormuş, Kıvırcık etin kilosu 35, dağlıç 25 kuruştur. Dana otuza satılıyor. Pazar yeri Yalova Belediyesi'ne 10,000 lira gelir sağlamaktadır.

Yalova Kaymakamı Hüsnü Erkin'in çalışmaları övgüye değerdir. Devlet ve Parti birliğinin hiç aksamadığı yürüdüğü Yalova'da hükümetin kurduğu spor, müzik, köycülük, avcılık, sosyal yardım kuruluşları partinin himayesindedir.

Yalova'da henüz Halkevi olmadığı için bu kuruluşlar Halkevi çalışmalarını başarıyorlar. Aydın zümrenin topraklandığı bir de Yalova Şark Kulübü vardır. Parti 30 fakir çocuğun bakımı ve barınmasını sağlayarak okutuyor.

Küçük Yalova'da belediye faaliyeti göze çaracak kadar büyüktür. İki sene önce yapılmış olan imar planı hızla uygulanıyor. Çeşmelerin tamiri bitmiş, ara sokakların kaldırımları yapılmış, elektrik sokaklara verilmiş, bahçeler düzenlenmiştir. Birkaç yıldır Yalova'ya gitmemiş olanlar bugün Yalova'yı tanıyamıyorlar. Birkaç yıl sonra Yalova daha da güzelleşecektir.

Kaplıcalara büyük bir rağbet vardır. Yapılmakta olan büyük otelin inşaatı bitmek üzeredir. Bu kış açılırsa, Yalovalıların bir dileği de yerine gelmiş olacaktır. Bu dilek Yalova'ya kışın da gidip gelme vapur işletilmesidir.

Yalovalıların üç önemli dileği daha vardır ki, bu dileklerin yerine getirilmesi çok yerinde olur. Yalova'da birçok çeşme vardır ama suları pek içilir gibi değildir. Yalova'da içilen su "Paşa" suyudur. Yalovalılar bu suyun merkeze indirilmesini istiyorlar ki bu isteklerinde çok haklılar.

İkinci dilekleri dispanserdir. Gerçekte bugün bir dispanser var ama elverişsizdir, ihtiyaca yeterli değildir.

Üçüncü dilekleri orta mekteptir. Yalova her geçen yıl yüz, yüz elli ilkokul mezunu vermekte, bu mezunlardan ancak dört beş tanesi Bursa veya İstanbul'da orta öğretimini tamamlamaktadır. Geri kalan yüzlerce çocuğu orta öğretimsiz bırakmamak için Yalova'nın bir ortaokula ihtiyacı kesindir" sözleri ile verilmiştir (Akşam, 21.07.1937). Bu haberde kentin merkezi ve köylerinin gelişimi verilirken amaçlar ve beklentilerde ifade edilmiştir. Yollar, okulların inşası, üretimin çeşitlendirilmesi ve artırılması, sokakların ışıklandırılması, çeşme yapımı, park-bahçe düzenlemesi gibi Belediye hizmetlerinin artışı söz konusudur. İçme suyu, dispanser ve orta okul yapımı için ise istekler yer almıştır.

15 Ağustos 1937 tarihli Akşam Gazetesi'nde; inşaat işlerini gözden geçirmek için Akay İşletme Müdürü B. Cemil Bey'in Yalova'da bulunduğu ifade edilmiştir. Kaplıcaların sağlık direktörü Dr. Nihat Reşat'ın da sağlık bakımından incelemeleri devam etmiştir. Beş sene için de modern bir şekle dönüştürülmesi planlanan Yalova'nın maketi yapılmıştır. Oyun bahçeleri ile köşkların inşasına gelecek mevsimde başlanması planlanmıştır. İlk önce örnek olmak üzere etrafı bahçeli, villa tipi birkaç ev yapılması, sonra arazinin halka satılması da düşünülmüştür. Yalova kaplıcalarında yapılacak köşkların Florya'da inşa edilecek villa şeklindeki evlerin aynısı olması düşünülmüştür. (Akşam, 15.08.1937). Tüm bu planlamalar ile Yalova'nın modern bir yerleşim olarak planlanması düşünülmüştür.

1938 Yılı

Atatürk 1938 yılında Yalova'ya 20 Ocak ayında gelmiştir ve 22 Ocak 1938'de açılışı gerçekleşen Termal Otel'in ilk misafiri olmuştur. Yalova'ya çağrılan Prof. Dr. Neşet Ömer İrdelp tarafından muayene edilmiş, teşhis Reşat Belger'in ki ile aynı olmuş ve "Siroz başlangıcı" teşhisi konulmuştur. Aynı gün Termal Otel'in açılışını yapmıştır.

"Atatürk Yalova'daki otelin ilk misafiri oldu.

Cumhurbaşkanımız, Yalova kaplıcalarına teşrif buyurmuşlar ve Akay tarafından yaptırılan yeni otele inmişlerdir. Refakatlerinde başvekil, dâhiliye vekili, üçüncü umum müfettişi Tahsin Üzer, İstanbul valisi Muhiddin Üstündağ, Yalova kaymakamı Hüseyin Erkin, Saygılardan Profesör Ömer, Şakir Ahmet, Ziya, Naki, Salih Bozok, Ali Kılıç, İsmail Müştak, Devlet ziraat işletmeleri kurumu meclisi azasından Kavalalı İsmail Hakkı vardır.

Yeni bitmiş olan otelin ilk misafirleri Atatürk ve refakatindeki kişilerdir.

Her türlü konforu ve güzelliği içinde toplamış olan otel Atatürk'ün de takdirlerini kazanmıştır. Otelin ismi "Otel Termal Yalova" konulmuştur (Haber, 23.01.1938).

Kurun Gazetesi'nde;

"Büyük Şef sabahleyin saat sekizde otele teşrif etmişlerdir. "ideal" vasfı ile nitelediklerini duyduğumuz bu pek nefis ve modern istirahat evini takdir ettiler. Mühim bir harcama ile birkaç yıl içinde inşa edilmiş olan bu mükemmel işletme her türlü konfor araçlarına sahiptir.

Otel beş katlıdır. 98 odası ve 148 yatağı vardır. Odaların hepsinde banyo tesisatı, dâhili ve harici telefon bulunmaktadır. Ayrıca tedavi banyoları vardır. Otelde Atatürk için özel bir daire ayrılmıştır. Bu daireye asansörle bağlı çeşitli duşları ihtiva eden bir banyo dairesi vardır.

Otel yaz ve kış açık kalacak şekilde yapılmıştır. Modern bir şekilde dağıtım yapan kalorifer tesisatı vardır. Döşemesi de tamamen Türk işçileri elinden çıkmıştır. Isparta halıları baştanbaşa parlak mermer olan zemini yer yer döşemektedir.

Otelin kütüphanesi, rahat oyun salonları, bir de laboratuvarı vardır.

Masajla zayıflatmak ve modern buğu daireleri ve türlü tedavi aletleri bulunmaktadır. Banyo yapacak müşterilerin herhangi bir husus için serbestçe danışabilecekleri uzman bir doktor heyeti oluşturulmuştur. Henüz ismi koyulmamış olup "Zümrüt Otel" adını alacağına dair bir rivayet vardır" (Kurun, 23.01.1938). Gazete haberlerinde Termal Otel'in açılışı ve Otelin özelliklerine dair detaylı bilgiler mevcuttur.

Asım Us kaleme aldığı eserinde Yalova'da açılan otelin; doksan odalı, yüz yataklı, tam bir Avrupai otel manzarasında olduğunu ifade etmiştir. Yalova memleketimizin en medeni bir su mevkiî olduğunu yeşillik ve çiçekleriyle bütün manasında Zümrüt Yalova şeklinde nitelendirildiğini vurgulamıştır. Otelde adam başına bir pansiyon ücretini 325 kuruş olduğunu belirterek, kışın aylarında da Yalova'da oturulabileceğini belirtmiştir (Us, 1966: 175).

1 Şubat Salı günü Atatürk Merinos fabrikasını açmak için Bursa'ya gitmiştir. Atatürk, bugün saat 11.00'de uyanmış, öğle yemeğinden sonra, saat 13.30'da, beraberinde Başbakan Celal Bayar, İçişleri Bakanı ve Parti Genel Sekreteri Şükrü Kaya, Bayındırlık Bakanı Şakir Kesebir, General Kazım Dirik, milletvekilleri ve mutat zevat olduğu halde Yalova'dan Bursa'ya hareket etmiştir (Şahingiray, 1955: 698). Bu Atatürk'ün Yalova'yı son ziyareti olmuştur.

1938 yılında Termal Otel'in açılışı ve Kaplıcaların kentin gelişimine kattığı değer dikkati çekmektedir. Bunun yanı sıra Kaplıcaların yönetimi ile ilgili yapılan düzenlemelerin bir uzantısı olan ulaşım konusunda da Denizbank denetiminde yeni bir teşkilatlanma Yalova'da oluşturulmuştur.

"Denizbank Otobüsleri Evvela Yalova Hattında İşletilecek

Denizbank'ın otobüs servisleri için yeni bir işletme teşkilatı kurmakta olduğunu yazmıştık. Banka bu iş için ayrıntılı incelemeler yaptırmaktadır. Bu arada çeşitli hatlarda ve sahil yollarında çalışacak otobüsler için bir tip kabul edilmiştir. Bu tip arabalar Amerika'da en fazla kullanılan ve çok rağbet görmüş olan otobüslerdir. Gerek yapılış gerekse düzeni ile şehrimizdeki otobüslere hiç benzememektedir.

Denizbank otobüs seferlerine deneme olarak önce Yalova hattında başlayacaktır. Yalova kaplıcalar, Yalova-Bursa ve Bursa-Karaköy yolları bu hatta dâhildir.

Banka bu yollar üzerinde fenni incelemeler yapmaktadırlar. Getirteceği arabalara bu yolların ve bu yollardaki köprülerin dayanma ve direnç dereceleri uzman bir kurul tarafından belirleniyor. Banka yakında otobüslerinin ilk partisini ismarlayacaktır. Bunlar gelinceye kadar işletmeye ilk açılacak olan yolların geçici onarımına başlanacaktır.

Denizbank otobüslerinin işleyeceği ilk hatlardan olan Mudanya-Bursa yolu tamir edilmektedir. Bu yol bir buçuk yıl içinde tamamen asfalt yapılmış olacaktır. Bursa-Yalova yolu 940 yılsonunda bitecektir" (Haber, 24.05.1938).

Gazetelerde Yalova'nın ekonomik ve kentsel gelişimi ile ilgili detaylı bilgiler bulunmaktadır. Detaylı bilgilerin yer aldığı 31 Mayıs 1938 tarihli Kurun Gazetesi'nde haber ayrıntıları aşağıda yer almaktadır;

“Yalova ile Millet Çiftliği Arasındaki Bahçeler

Kazanın Gelişmesi İçin Bazı Çareler Daha Düşünülemez mi?

Trak vapuru İstanbul ile Mudanya arasındaki yolu çok kısalttığı ve Bursa yolcularına konfor ve büyük rahatlıklar sağladığı için Yalova ile Bursa arasında çalışan otobüsler müşterisiz kalmaya başlamış.

Yaz tarifesine göre sabahları saat 09.30'da köprüden kalkan vapur Büyükada'ya yanaşiyor. Yalova kasabasına vapur yanaşırken karşı bayırlarda yeşeren çimenler insanın içinde bahar ufukları açıyor. İskele meydanı ve kazaya giren cadde geniş, ferah ve modern bir stildedir. Buraya ilk gelenler Yalova'ya sihirli bir elin değdiğine derhal hükmediyor.

Yalova banyoları hakkında şimdiye kadar pek çok yazılar yazıldı. Ben bu yazımda Yalova kazasından ve köylülerden bahsedeceğim.

Burada çeşitli esnaf ve ticaret erbabı ve kasabaya gelen köylülerle yaptığım görüşmelerde, ilerleyişin ve modernleşmenin sadece kasabada olmadığını 32 köye sahip olan zengin ve verimli kazanın da son süratle ekonomik ve zirai alanda ilerlediğini öğrenerek sevindim. Bursa'daki ipek böceği enstitüsünden bütün köylülere tohum dağıtılmıştır. Senelerden beri ziraat memurlarının parasız verdiği dut fidanları eskilere eklenmiştir.

Koza ve ipekçilik yakın seneler içinde Yalova kazasının büyük servet kaynağı olacaktır.

Bağcılık bütün köylere yayılmaya başlamıştır. Köylüler arasında bu hususta rekabet de vardır.

Haftanın cumartesi günleri kurulan pazara bütün köylüler geliyor. Yalova'nın enerjik kaymakamı Hüsnü Ergin modern bir Pazar yeri kurdurmaya başlamıştır. Burada esnafa mahsus tuğladan çepçevre dükkânlarla, hayvanları sulamaya mahsus büyük bir havuz yapılmıştır. Esnafa kolaylık olmak üzere Pazar mahalli kapılarla kapatılarak bir bekçi konulacak ve esnaf, malını dükkânında bırakabilecek.

Yalova'dan Baltacı çiftliğine giden yolun üzerinde çok büyük ve geniş modern bir garaj yapılmıştır. Bursa, Eskişehir ve ta Ankara'ya kadar işleyen otobüsler kasabanın içinde bırakılmayarak bu garaja sokuluyor. Garajın su, temizlik ve bütün modern tertibatı var. Yine kasabanın kenarında bir jandarma karakolu ile hapishane yapılıyor. Bu büyük binayı ikmal etmek üzere işçiler geceli gündüzlü çalıştırılıyor. Pazar yerine giden yolun üzerinde bir park meydana getirilmek üzeredir. İskele meydanı istimlak edilerek şimdiki hükümet konağı, karakol ve diğer binalar ortadan kaldırılacak; burada açılacak geniş meydana Atatürk'ün büstü koyulacaktır. Belediye bütçesi fakirdir. Fakat kaymakam ve aynı zamanda belediye başkanı olan Hüsnü Ergin kasabanın suyunu sağlamak için çalışıyor.

Paşaköy ismi ile bilinen güzel bir su kasabaya getirilecektir. Bursa'ya giden yolun her iki tarafı açılıyor. Buraya bir çocuk bahçesi yapılmak üzere eskiden sokakları ayıran çalılar kaldırılmış ara sokaklara kaldırımlar döşenmiştir.

Kasabanın her iki tarafından Atatürk'ün millete hediye ettiği Baltacı ve Millet çiftlikleri uzanıyor. Fakat kazanın işlenecek toprağı azdır. Tütün, meyve, sebze, koza, üzüm yetiştiren köylüler yiyecek tahıllarını Yalova'daki zahirecilerden satın alıyor. Tütün, ipek ve sebzedden aldığı parayı da buğday ve arpaya veriyor. Sonuç olarak boş ne kadar çiftlik arazisi varsa bunların köylülere dağıtılması için teşebbüse geçilmiştir. Yalova ve Millet çiftliği arasındaki boş bahçeler halka ve memurlara dağıtılmış fakat memurlar başka yerlere nakil ve değişim oldukları zaman aldıkları bahçeleri başkalarına devretmekte ve bu suretle ortaya bir danişıklı satış işi çıkmamaktadır. Bunun doğru şekli tam maaşla emekliye ayrılan 500 zabıt ve memuru buraya çekebilecektir.

Hükümetten aldığı emekli maaşı ile geçimini sağlayan bir memur buraya gelip yerleşecek olursa ve bu güzel bahçelerden beş, on dönümlük yer parasız verilirse zümrüt gibi yemyeşil olan bu cennetlerde modern köşkler ve evler yükselecektir.

Burada görüştüğüm birçok kişi hep bu fikir ileri sürüyor ve Yalova'nın daha fazla gelişmesinin bu şekilde buluyor. 500 memur buraya yerleştirilecek olursa bir inşaat kredi kooperatifi maaşlarından taksitle ödenmek şartıyla kendilerine evler kurabiliyor. Birçok emekli memurlar hayatlarını ucuzca sağlamak için Bursa'ya gidiyor hâlbuki bunlardan bir kısmını Yalova'ya çekebilmek mümkündür. Çünkü Yalova civarında yemiş, yağ, meyve, sebze yerleri vardır. Hayat burada pahalı değildir.

Yeni birçok evlerin kurulması sayesinde kiralar eskiye oranla çok ucuzlamıştır.

5 lira verilince 2,3 odalı ev kiralamak mümkündür. Kasabanın tek derdi su meselesidir ki çok çalışkan belediye başkanı bu işi de başaracaktır. Deniz kenarına rıhtım yaptıran, sokakları gece gündüz temizleten bu zattır.

Kasabanın bir mızıkacı heyeti, gençler kurumu, memurlar kulübü, spor kulübü vardır.

Solakoğlu isminde girişimci bir Türk burada bir kan kurutma fabrikası açmıştır. Bu fabrikada çalışan 20, 30 kişi kesilen hayvanların kanlarını pişirip kurutmakta ve toz haline getirilip çuvallara doldurulan bu kan hülasaları ülke içine ve dışına gönderilmektedir. Bazı kimyevi işler için kullanılan kan hülasaları için önceden ülke dışına çıkarılan 70-80 bin Türk lirası bu girişimci Türkün zekâsı sayesinde Yalova içinde kalıyor.

Buraya serbest yerleşim suretiyle yerleşen göçmenler kendi gayret ve çalışmaları ile kasabanın ticari hayatında önemli yer tutarak varlıklı hale gelmişlerdir. Bunlardan bazıları tahıl ticareti, bakkaliye, dericilik işlerine girişmişler ve İstanbul'da büyük tüccarlar ile hatta Almanya ile doğrudan doğruya ticarete başlamışlardır” (Kurun, 31.05.1938).

Atatürk'ün Yalova ziyaretleri kentin büyümesi, planlaması, iktisadi ve sosyal değişimine bu yıllarda açık bir şekilde etki sağlamış ve modern Yalova'nın temelleri oluşturulmuştur.

Sonuç

Yalova'ya 1933 yılında ilk kez 14 Temmuz'da gelen Atatürk, 1 Şubat 1938'de Yalova'dan son defa ayrılmıştır. 1933-38 yılları arasında Atatürk Yalova'da kimi zaman uzun süreli kalmış, kimi zaman da kente günübirlik seyahatler gerçekleştirmiştir. Yalova'da kaldığı süreçte Atatürk, kaplıcalardan yararlanmış, deniz gezileri yapmış, ata binmiş, çevre köyleri gezmiş, Baltacı ve Millet Çiftliklerinde denetlemeler gerçekleştirmiştir. Ayrıca Atatürk, devlet adamları, askerler ve bürokratlar ile temaslar gerçekleştirerek devlet işleri ile de ilgilenmiştir. Hatta Başbakan ve Bakanlar ile Bakanlar Kurulu toplantılarını Yalova'da yaparak kararlar alınmıştır. Bir nevi yazlık başkent işlevini görmüştür Yalova.

Söz konusu yıllar arasında Türk dili ve tarihine yönelik önemli çalışmalara Yalova'dan destek vermeye devam etmiştir. Atatürk Yalova'da bulunduğu zamanlarda gerek iç politika gerekse dış politika açısından önemli açıklamalar ve bildirimlerde de bulunmuştur. Lozan Antlaşması'nın 10. Yıldönümü nedeni ile İsmet İnönü'ye gönderdiği telgraf, İş Bankası'nın 9. kuruluş yıldönümü nedeni ve Banka çalışanlarının ziyareti dolayısıyla İş Bankası'nın önemini vurgulayan demeci, Alman Devlet Başkanı Mareşal Hindenburg'un ölümü üzerine oğluna ve Hitler'e çektiği başsağlığı mesajı örneklerinde olduğu gibi. Atatürk'ün hastalığı ile ilgili ilk teşhisin konulması da Yalova'da gerçekleşmiştir.

Yalova'nın imarı da Atatürk'ün Yalova gezileri ile daha da artmıştır. Bu yıllarda kara ve deniz ulaşımını geliştirmek için alt yapı oluşturulması, ulaşım araçlarının geliştirilmesi için çalışmalar yapılmıştır. Özellikle Kaplıca turizmini canlandırılma isteği Yalova'nın imarı çalışmalarında belirleyici olmuştur. Kentin zengin ve verimli topraklarının değerlendirilmesi, hayvansal üretimin artırılması için Baltacı ve Millet Çiftlikleri ile yapılan hizmetler kente büyük bir girdi sağlamıştır. Yurdun çeşitli bölgelerinden gelen göçmenler ve Cumhuriyet'in ilk yıllarında Mübadele ile gelenlerle sosyal hareketlilik sağlanırken, üretimin çeşitlenmesi de gerçekleştirilmiştir. Nüfus hareketi şehrin nüfusunun artmasını sağlamıştır. Yalova'nın planlı bir şekilde büyümesi için şehir planlamacıları ile yapılan çalışmalar da gerçekleştirilmiştir. Yalova'nın merkez ve köylerinde öğretmenlerin çalışmalarıyla eğitim alanında ise gözle görülür ilerleme olmuştur. O yıllarda bir kasaba olan Yalova'nın merkezi ile birlikte bucak ve köylerinde de ekonomik, sosyal ve demografik hareketlilik yaşanmıştır. Köy yollarının yapımı, alt yapı hizmetleri, üretime destek ile Yalova köyleri de geliştirilmiştir.

1933-38 yılları arasında özellikle üzerinde durulan konulardan bir başkası kaplıcalar, kaplıca otelleri ve kaplıca turizminin büyümesidir. İlk yıllardan itibaren kente gösterilen rağbet, 1938 yılında modern standartlarda donatılmış Otel Termal'in açılışı ile artış göstermiştir. Özellikle basında bu gelişime dair ayrıntılı bilgiler yer almıştır.

Sonuç olarak günümüzün Yalova'sının ekonomik, sosyal ve kentsel gelişiminin 1929 yılında Atatürk ile başladığını ve kentin kısa sürede büyük bir gelişme gösterdiğini söylenebilmektedir. Bugünün Yalova'sının zemini hazırlanmıştır.

Kaynakça

- Akyol, A. (1998). Atatürk ve Yalova, Yalova Valiliği Yayınları.
Banoğlu N. A. (1973). Atatürk'ün İstanbul'daki Hayatı II 1933-1937, Milli Eğitim Basımevi.
Kocatürk U. (1992). Doğumundan Ölümüne Kadar Kaynakçalı Atatürk Günlüğü, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
Şahingiray Ö. (1995). Atatürk'ün Nöbet Defteri 1931-1938, Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Yayını.
Us A. (1966). Atatürk, İnönü, İkinci Dünya Harbi Ve Demokrasi Giriş Devri Hatıraları, Doğruluk Matbaası.

Gazeteler

- Akşam Gazetesi
Cumhuriyet Gazetesi
Haber Gazetesi
Hakimiyeti Milliye Gazetesi
Kurun Gazetesi
Milliyet Gazetesi
Son Telgraf Gazetesi
Son Posta Gazetesi
Tan Gazetesi
Ulus Gazetesi
Vakit Gazetesi

2020-2021 YILLARI ARASINDA YEREL MEDYADA YALOVA'DAKİ ENGELLİ BİREYLERİN YER ALDIĞI HABERLER VE BU HABERLERİN ANALİZİ

Safa HEYBET

Fatma HEYBET

Öz

Medya, bir endüstri olarak enformasyonun kitlelere yayılmasında kritik öneme sahiptir. Bununla birlikte medyanın toplum üzerindeki etkisi, medyanın, engellilerin ayrımcılığına katkıda bulunmaya devam ettiği, özellikle engellilikle ilgili olarak, toplumun yararına her zaman kullanılmadığı da bir gerçektir. Yerel medyanın engelli haberleri analizi, toplumun engelli bireye bakışımı özetleyecek bir parametre olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu çalışmanın amacı Yalova'da yerel medya tarafından bir yıl boyunca engelliler hakkında üretilen haberlerin tespiti ve analizidir. Çalışma kapsamında Yalova'da faaliyet gösteren 14 haber web sitesi incelenmiş ve ölçütleri karşılayan sekiz haber sitesi seçilmiştir. Bir yıl boyunca engelliler konusunda kamu görevlisi açıklaması, mesleki eğitim, yardım/destek, spor, ziyaret, röportaj/söyleşi, proje, erişilebilirlik, adli olay ve diğer alt başlıklarında toplam 119 haber yapılmıştır. Yapılan haberlerin çeşitlilik gösterdiği, en sık, kamu çalışanlarının engelliler konusunda yaptığı açıklamaların haberleştirildiği, haberlerin acıma, küçümseme şeklinde bir içeriğe sahip olmadığı, tekerlekli sandalye basketbol ligi haberlerinin, tüm spor haberlerini domine ettiği tespit edilmiştir. Mesleki eğitim ve istihdam konusunda daha fazla haber yapılması gerektiği anlaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Yalova, Engelli, Medya

Abstract

The media, as an industry, is critical in disseminating information to the masses. However, the effect of the media on society is a fact that the media continues to contribute to the discrimination of people with disabilities, and that it is not always used for the benefit of society, especially regarding disability. Disability news analysis of the local media emerges as a parameter that will summarize the society's view of the disabled person. The aim of this study is to determine and analyze the news about the disabled by the local media in Yalova for a year. Within the scope of the study, 14 news websites operating in Yalova were examined and eight news websites meeting the criteria were selected. During one year, a total of 119 news items were made on the subject of disability, under the headings of public official announcement, vocational training, assistance/support, sports, visit, interview/conversation, project, accessibility, judicial event and other subheadings. It was determined that the news made varied, the statements made by public employees about the disabled were reported most frequently, the news did not contain pity or contempt, and the news of the wheelchair basketball league dominated all sports news. It is understood that there is a need for more news on vocational education and employment..

Keywords: Yalova, Disabled, Media

Giriş ve Amaç

Medya, bir endüstri olarak enformasyonun kitlelere yayılmasında kritik öneme sahiptir. Bununla birlikte medyanın toplum üzerindeki etkisi, medyanın, engellilerin ayrımcılığına katkıda bulunmaya devam ettiği, özellikle engellilikle ilgili olarak, toplumun yararına her zaman kullanılmadığı da bir gerçektir. Medyada engelli bireylerin temsili konusunda ortaya çıkan kalıp yargılar, genel olarak iki grupta ortaya çıkmaktadır. Buna göre ilk olarak engelli bireyler acıma, merhamet duyguları veya yetersizlikler ile betimlenirken diğer yandan süper kahramanlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Bir

yanda toplumun ezdiği ve hor gördüğü engelli bireyler yer alırken, diğer yanda süper kahraman stereotipine sahip, tüm zorluklardan başarıyla geçen kişi tanıtımları yer alır. Bu iki uç arasında medyanın, engelli bireylere “hak odaklı” haberler ile yer vermesi, engellilerin sahip olması gereken görünüş konusunda bizlere bilgi vermektedir (Sönmez, Karatekin, & Merey, 2013:2080).

Yapılan araştırmalar engelli bireylerin ve engelliliğin basın, sinema, televizyon gibi kitle iletişim araçlarında çoğunlukla olumsuz kalıp yargılarla temsil edildiğini göstermektedir. Engelli bireylerin medyada temsili konusunda belirtilmesi gereken bir konu da engellilere yönelik içeriğin engelli olmayan bireyler tarafından hazırlanması ve engelli karakterlerin engelli olmayan oyuncular tarafından canlandırılmasıdır. Bu nedenle yalnız insan manzaraları, trajedi ve kahramanlık öyküleri ortaya çıkmaktadır. Dramatik hava oluşturmak için yapılan yapımlarda engelli karakterler normal rollerde yer alamadığı gibi aile üyesi, eş, işçi veya işveren olarak da görülmemektedir. Yeterli duygusal yoğunluğun elde edildiği bu temsillerin ardından toplumda oluşan engelli algısı: “Eş, işveren, aile üyesi olarak sosyal hayatta yer alamayan zavallı insanlar” şeklinde ortaya konulmaktadır (Kuyucu, 2019:60).

Habercilik anlayışında engellilerin daha fazla yer alması için, medyanın aşağıdaki ilkelere bağlı kalması gerekmektedir:

- Hak ihlallerini haber yapıp, takip eden bir habercilik yapmak.
- Bütün haberleri "ötekiler" lehine odaklı kılmak,
- Haber yaparken hak ihlali yapmamak, haklar konusunda bilgilendirici, kullanımları konusunda cesaretlendirici olmak (Sönmez et al., 2013:2075).

Bu çalışmanın amacı, 2020-2021 yılları arasında yerel medyada Yalova orijinli engelli haberlerini analiz etmek ve bu haberlerin, engelli bireyleri toplumun diğer kesimlerine nasıl gösterdiğini belirlemektir.

Gereç ve Yöntem

Araştırma kapsamında Yalova yerelinde yayın yapan haber sitelerinin ve gazetelerin Haziran 2020 ile Haziran 2021 yılları arasındaki yayınları incelenmiştir. Değerlendirilen web siteleri aşağıda listelenmiştir.

- Yalova
- Fark Yalova’da
- Revizyon
- Yalova Pusula
- Yalova Haberci
- Yalova Çizgi
- Yalova Hayat
- Yalovatan Gazetesi
- Bölge
- Çevre
- Yalova Haber
- Ajans Yalova
- Yalova77.com
- Atakent

Haberlerin değerlendirilmesi için aşağıdaki kriterler baz alınmıştır:

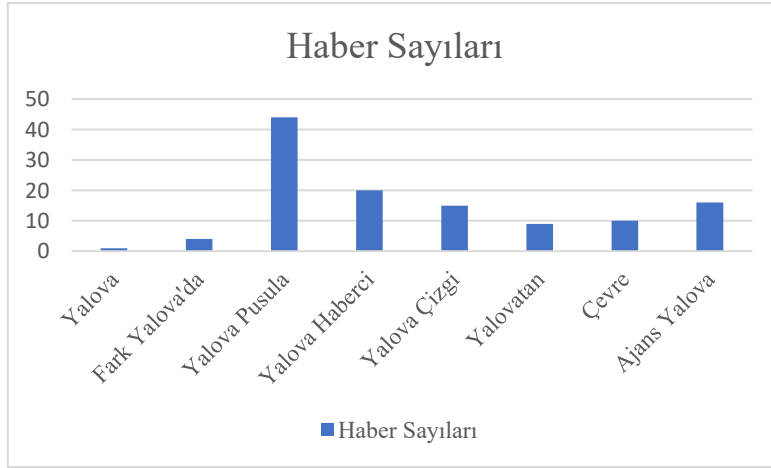
- Yalova yerel sitelerinde yayınlanmış olması
- 01 Haziran 2020-01 Haziran 2021 tarihleri arasında yayınlanmış olması
- Birebir aynı haber olmaması
- İnternet sitesinde arama motorunun bulunması

Yukarıda adı geçen haber sitelerinden Atakent, yalova77.com, yalovahaber, bölge, yalovahayat, revizyon adlı sitelerden çeşitli nedenlerle (aynı haber, engelli kelimesinin aranması sonucunda veri bulunamaması, tarih kriterlerine uyan haberlerin bulunmaması vb.) veri alınamamıştır. Bu nedenle elde edilen veriler sekiz internet sayfasından alınmıştır.

Yapılan haberler, haber sitelerinin site içi arama alanlarında “engelli” anahtar kelimesi ile aranmıştır. Haberler, kamu açıklamaları, hizmet/destek, spor, adli olay, mesleki eğitim, erişilebilirlik, röportaj, ziyaret ve diğer kategorilerine ayrılmıştır.

Bulgular

Yukarı kriterleri karşılayan sekiz haber sitesinde 119 haber değerlendirildi. Haberlerin internet sitesine göre dağılımı aşağıda verildi.

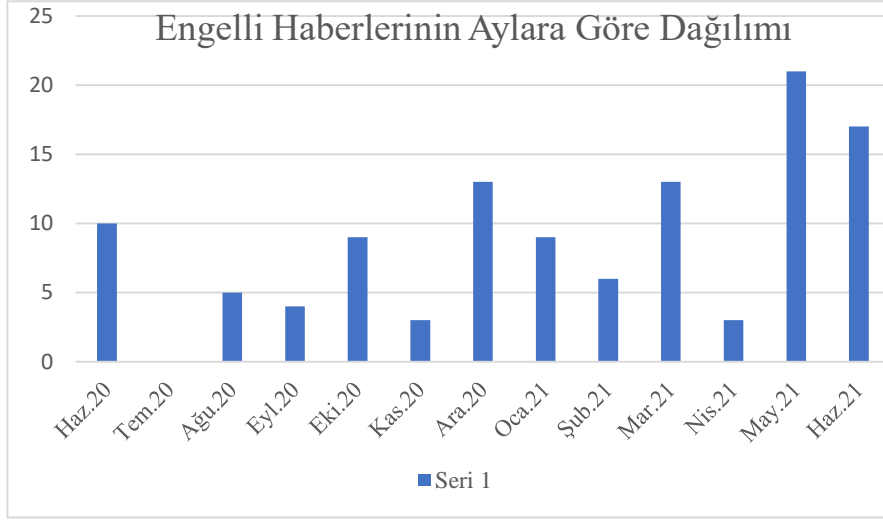

Şekil 1: Yerel internet sitelerinde yayınlanan haberlerin sayısı

Tablo 1: Yerel internet sitelerinde yayınlanan haberlerin sayısı

Haber Kaynağının Adı	Haber Sayısı
Yalova	1
Fark Yalova'da	4
Yalova Pusula	44
Yalova Haberci	20
Yalova Çizgi	15
Yalovatan	9
Çevre	10
Ajans Yalova	16
Toplam	119

Haberler, yayınlanma tarihlerine göre değerlendirildiğinde en fazla haberin Mayıs 2021’de verildiği tespit edildi. Engelli haberlerinin, yayımlandığı tarihe göre dağılımı şekil 2’de yer almaktadır.

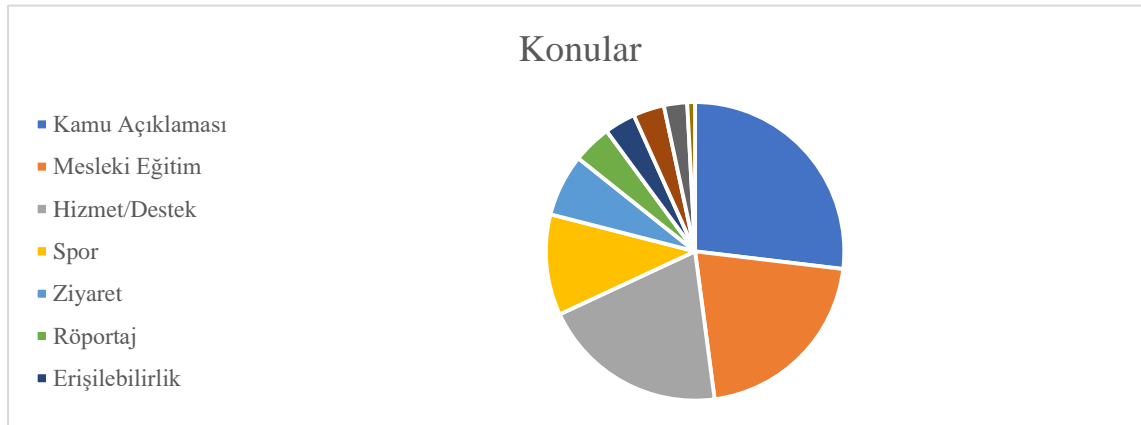

Şekil 2: Engelli haberlerinin yayımlandığı tarihe göre sayısı

Haberler konularına göre değerlendirildiğinde kamu görevlilerinin açıklamalarının, mesleki eğitim duyurularının ve yardım/hizmet/destek haberlerinin yoğun şekilde yer aldığı tespit edildi. Tüm haber sitelerinde yer alan haberlerin konularına göre dağılımları aşağıda verildi.

Tablo 2: Engelliler İle İlgili Haberlerin Konularına Göre Dağılımları

Konu Adı	Haber Sayısı
Kamu Görevlisi Açıklaması	32
Mesleki Eğitim	25
Yardım/ Destek	24
Spor	13
Ziyaret	8
Röportaj/söyleşi	5
Proje	4
Erişilebilirlik	4
Adli Olay	3
Diğer (Aşı)	1
Toplam	119

Şekil 3: Engelli Haberlerinin Konularına Göre Dağılımları

Son bir yılda yayınlanan haberler incelendiğinde kamu açıklamalarının engelliler haftası, serebral palsi günü gibi özel gün ve haftalarda, valilik, belediye başkanlığı, aile ve sosyal politikalar il müdürlüğünün resmi açıklamaları olduğu görülmektedir. Adı geçen resmi açıklamaların tüm yerel sitelerde ortak olarak yayımlandığı tespit edildi.

Mesleki eğitim haberlerinde İŞKUR Yalova il müdürlüğünün son bir yıl içerisinde Yalova'daki engelliler için hazırladığı tüm kurslar, sertifika programları, tersane ile yaptığı mesleki anlaşma yer almaktadır.

Hizmet/destek haberlerinde belediyelerin ve çeşitli derneklerin engelliler yararına yaptıkları uygulamalar, tekerlekli sandalye hibeleri, zabıtalının çarşı-pazar alanlarında uygulamaları ve bozulan tekerlekli sandalyelerin tamiri gibi konular işlendiği tespit edildi.

Spor başlığında yer alan haberlerin tamamı, tekerlekli sandalye basketbol ligine aittir. Ligin Yalova'da gerçekleşmesinin bu denli çok engelli spor haberinin değerlendirmede yer almasını sağladığı tespit edildi.

Ziyaret başlığındaki haberler, kamu görevlilerinin ve engelli derneklerinin gerçekleştirdiği ziyaretlerden oluşmaktadır.

Röportaj haberleri, engelliler yararına çalışan toplum gönüllüleri ve engelli dernek yetkililerinin açıklamalarından oluşmaktadır. Haberler incelendiğinde Yalova'da sistemli ve düzenli bir engelli bakım politikasının yer aldığı anlaşılmaktadır.

Erişilebilirlik haberleri incelendiğinde iki olayla karşılaşılmaktadır. Birincisi, bir üst geçitte çalışmayan asansör nedeniyle geçidi kullanamayan bir bedensel engelli ve kaldırım kenarlarında yer alan ve arabaların park etmesini, dolayısıyla yayaların kaldırımı fonksiyonel olarak kullanmasına olanak tanıyan mantar dubalar nedeniyle tekerlekli sandalyesinden düşen bir engellinin haberi yer almaktadır.

Adli olay haberlerinde iki olay yer almaktadır. Birinci haber arazide kaybolan bir otizmli çocuğun bulunmasını konu alırken, diğeri ise Bursa'da engelli bir vatandaşın gasp eden iki şahsın Yalova'da yakalanmasını haberleştirmiştir.

Son olarak konu başlıklarına uymayan haberin, engelli yakınlarına aşı sırasının geldiğini bildiren haberdur.

Tartışma

Araştırmamızda Yalova'da engelliler konusunda yapılan haberlerin sayısı ve haberlerin türü incelenmiş ve veriler sunulmuştur. Çalışmamızda engellilere yönelik yapılan haberlerin pozitif ve engelli bireyin onurunu kırmadan yapıldığı görülmektedir. (Zhang & Haller, 2013:61)'a göre medyada gerçekçi temsiller olmadan, basmakalıplar toplumun belirli bir grubun sahip olduğu hâkim imaj haline gelmektedir ve bu nedenle medyanın engelli insanları "hasta ve çaresiz kurbanlar" olarak göstermesi, "engelli bir kişinin hayatının yetenekli bir insanın hayatından aşağı" olduğu algısını yaratmaktadır. Yine Basılı medyada engelli bireylerin ne şekilde algılandığı ile ilgili çalışmalarında (Inimah, Ndeti, & Mukulu, 2014:15) engelli bireylerin medyadaki temsillerini topluma yük olarak ve kederli olarak algıladıklarını göstermiştir. Çalışmamız bu açıdan bakıldığında literatür ile uyum göstermemektedir.

Literatürde engelli haberleri ile incelenen bir diğer nokta, engelli haberlerinin toplam haberler içerisinde hangi oranda yer aldığıdır. Bu konuda araştırmacılar, engellilerin, toplumdaki oranları kadar medyada yer almadıklarını bildirmektedir. Bununla birlikte bizim çalışmamızda oran analizi yapılmamıştır.

(Ergüden, 2008:61) sosyal dışlanma açısından bedensel engelli bireyler ile yürüttüğü araştırması kapsamında, araştırmasına katılan engellilerin 2/3'sinden biraz fazlasının genel olarak medya görüntülerinde engellilerin acınacak şekilde sunulduğunu, kişisel özellikleri yerine engelinin temel alındığını ve yardıma muhtaç bireyler olarak yansıtıldıklarını düşündükleri göstermektedir. Araştırmamızda engellileri acınacak bireyler olarak gösteren haberlere rastlamamaktadır. Bununla birlikte destek/yardım haberlerinin tüm engelli haberlerine oranı 1/5 gibi bir oran görülmektedir. Bu oranın da literatürden düşük çıkması sevindiricidir.

Engelli haberlerinin yayınlandığı tarihler değerlendirildiğinde Mayıs ayındaki engelliler haftası ve Aralık ayındaki dünya engelliler gününün, bu aylarda daha sık engelli haberi yapılmasını sağladığı belirlenmiştir.

(Sönmez et al., 2013:76) engelli haberlerini analiz ettiği araştırmada en çok haber yapılan konunun engelli istihdamı olduğu görülmektedir. Araştırmamızda ise en sık haber yapılan konunun kamu görevlilerinin engelliler için özel günlerde yaptığı açıklamalar olduğu tespit edilmiştir. Araştırmamız, mesleki istihdam konusunda daha fazla haber yapılmasının ve literatür bilgisine yaklaşılmasının daha uygun olduğu kanaatindedir.

Sonuç

Engellilerin haber kaynaklarında temsili konulu araştırmamızda aşağıdaki sonuçlar elde edilmiştir:

- Engelliler yerel medyada yer almaktadır.
- Engellilerin yer aldığı konular çeşitlilik göstermektedir.
- Kamu görevlilerinin açıklamaları, en sık görülen engelli haber türüdür.
- Yalova'da tekerlekli sandalye basketbol liginin yer alması medya görünürlüğü açısından avantaj sağlamaktadır.
- Haber dili incelendiğinde engellilere acıma, küçümseme şeklinde bir üsluba rastlanmamıştır.
- Mesleki eğitim ve istihdam konusunda daha fazla haber yapılması, literatürdeki ortalamaların yakalanmasını sağlayacaktır.

Teşekkür

Engelli erişilebilirliği ve görünürlüğünün artması konusunda yaptığımız araştırmalara, konunun yerel bazda da ele alınmasının önemini yaptığı kongre ile gösteren Yalova Üniversitesi, Yalova İl Özel İdaresi ve Yalova Belediyesi'ne ve şehirde engelli bireylerin varlığını pozitif dili ile okuyucularına ve takipçilerine ulaştıran Yalova yerel medyasına teşekkürlerimizle.

Kaynaklar

- Ergüden, D. (2008). *Sosyal Dışlanma Açısından Bedensel Engelli Bireylerin Yaşantılarının İncelenmesi*. Hacettepe Üniversitesi.
- Inimah, G., Ndeti, N., & Mukulu, E. (2014). Portrayal of People with Disabilities in the Print Media in Kenya. *IOSR Journal of Humanities and Social Sciences*, 19(7), 9–16.
- Kuyucu, M. (2019). Engelli Çocuk Ve Medya: Engelli Çocukların Medyadaki Temsili. In *Sosyal Bilimler Alanında Araştırma Makaleleri-4* (pp. 54–84). Ankara: Gece Akademi.
- Sönmez, Ö., Karatekin, K., & Merey, Z. (2013). Ulusal Televizyon Kanallarında Engelli Hakları. *International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 8(8), 2073–2095.
- Zhang, L., & Haller, B. (2013). Consuming Image: How Mass Media Impact the Identity of People with Disabilities. <http://dx.doi.org/10.1080/01463373.2013.776988>, 61(3), 319–334. <https://doi.org/10.1080/01463373.2013.776988>

AKILCI İLAÇ KULLANIMI VE ETKİLEYEN FAKTÖRLER: YALOVA İLİ ÖRNEĞİ

Emel AVÇİN
Yalova University
emel.avcin@yalova.edu.tr
Öğretim Görevlisi, Yalova Üniversitesi

ORCID: 0000-0002-8867-4039

Şeyda CAN
Yalova University
seyda.cann@hotmail.com
Dr. Öğr. Üyesi, Yalova Üniversitesi

ORCID: 0000-0001-9733-133X

Öz

Amaç

Bu araştırma ile Yalova ilinde yaşayan bireylerin akılcı ilaç kullanımı ve etkileyen faktörlerin belirlenmesi amaçlanmıştır.

Metodoloji

Araştırma, tanımlayıcı nitelikte ve kesitsel tipte gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın evrenini, 01.07.2021-15.08.2021 tarihleri arasında Yalova ilinde yaşayan 18-65 yaş arası bireyler oluştururken örneklemi, belirtilen tarihler arasında örneklem kriterlerini karşılayan ve araştırmaya katılmayı kabul eden 154 kişi oluşturmuştur. Araştırmanın verileri, “Katılımcı Bilgi Formu” ve “Akılcı İlaç Kullanım Ölçeği” kullanılarak toplanmıştır. Veriler kendi kendine uygulanan çevrimiçi anketlerle elde edilmiştir.

Bulgular

Katılımcılardan 67 (43.5)’si kadın, 87 (56.5)’si erkektir. AİKÖ’nden alınan toplam puan ortalaması 31.25 ± 1.83 ’tür. Katılımcılardan 46-55 yaş arası olan grup Akılcı İlaç Kullanım Ölçeğinden en yüksek puana sahip iken 56-65 yaş arası grup en düşük puana sahiptir ve gruplar arasında anlamlı fark bulunmuştur ($p=0.003$). Kadın katılımcıların Akılcı İlaç Kullanım Ölçeği puan ortalaması erkeklerden, yükseköğretim mezunu olan katılımcılar diğer eğitim seviyesine sahip olanlardan, kronik hastalığı olanlar da kronik hastalığı olmayanlara göre daha yüksek Akılcı İlaç Kullanım Ölçeği puan ortalamasına sahiptir ($p<0.05$). Katılımcılardan düzenli ilaç kullananların, ilacın kullanma talimatını okuyanların ve evde bulunsun diye ilaç yazdırmayanların akılcı ilaç kullanımına ait bilgi sahibi olduğu görülmüştür. Doktora danışmadan ilaç kullanmayanlar ve yakınlarının tavsiyesi ile ilaç kullanmayanlar Akılcı İlaç Kullanım Ölçeğinden en yüksek puanı almıştır ($p<0.05$).

Sonuç

Katılımcıların akılcı ilaç kullanımı hakkında yeterince bilgi sahibi olmadığı belirlenmiştir. Aynı zamanda ilaç kullanım davranışlarında da hatalar olduğu görülmüştür. Özellikle kişilere hem sağlık hizmetinin her basamağında hem medya aracılığı ile eğitimler, bilgilendirmeler yapılmalıdır.

Anahtar Kelimeler: Akılcı İlaç, İlaç, Yalova

RATIONAL DRUG USE AND AFFECTING FACTORS: CASE OF YALOVA PROVINCE

Abstract

Purpose

With this study, it was aimed to determine the rational drug use of individuals living in Yalova and the affecting factors.

Methodology

The research was carried out in descriptive and cross-sectional type. While the population of the research consisted of individuals between the ages of 18-65 living in Yalova between 01.07.2021 and 15.08.2021, the sample consisted of 154 people who met the sampling criteria between the specified dates and agreed to participate in the research. The data of the study were collected by using the "Participant Information Form" and the "Rational Drug Use Scale". Data were obtained through self-administered online questionnaires.

Findings

Of the participants, 67 (43.5) were female and 87 (56.5) were male. The mean total score obtained from the Rational Drug Use Scale was 31.25 ± 1.83 . Among the participants, the group aged 46-55 had the highest score in Rational Drug Use Scale, while the group aged 56-65 had the lowest score and a significant difference was found between the groups ($p=0.003$). The female participants had a higher Rational Drug Use Scale mean score than men, higher education graduates had higher education levels than those with other education levels, and those with a chronic illness had a higher Rational Drug Use Scale mean score than those who did not have a chronic disease ($p<0.05$). Among the participants, it was observed that those who regularly use drugs, read the instructions for use of the drug and do not prescribe drugs to have at home have knowledge of rational drug use. Those who did not use drugs without consulting a doctor and those who did not use drugs with the advice of their relatives got the highest score in the Rational Drug Use Scale ($p<0.05$).

Conclusion

It was determined that the participants did not have enough knowledge about rational drug use. At the same time, it was observed that there were errors in drug use behaviors. In particular, education and information should be given to people both in every step of health care and through the media.

Keywords: Drug, Rational Drug Use, Yalova

Giriş

İlaç, sağlıklı bireyleri hastalıklara karşı koruyan, hastalık halinde iyileştiren ve gerekli tedavilerin yapılmasına olanak tanıyan, içeriğinde birçok maddenin de bulunduğu bir üründür (Özata vd. 2008). İlaç sektörü her geçen gün değişen ve gelişen dinamik bir sektördür. Teknoloji ve tıbbi yöntemlerdeki gelişmelerle birlikte yeni ilaçlar da kullanıma girmektedir. Artmış ilaç miktarı, kişilerin reçeteli veya reçetesiz ilaçlara ulaşmalarının kolaylaşması ilaçların etkin şekilde nasıl kullanılması gerektiği sorusunu ve Akılcı İlaç Kullanımı (AİK) kavramını ortaya çıkarmaktadır (WHO, 2002). Akılcı İlaç Kullanımı (AİK) tanımı ilk kez 1985'te Kenya-Nairobi şehrinde gerçekleştirilen Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) Uzmanlar Konferansı'nda yapılmış ve "bireylerin klinik bulgularına ve bireysel özelliklerine göre; uygun ilacı, uygun doz ve yeterli süre içinde, kendilerine ve topluma en düşük maliyetle ulaşabilmeleri olarak tanımlanmıştır (WHO, 1985).

İlaçları iki tarafı keskin bir bıçak olarak algılamak mümkündür. Yanlış kullanıldığında yaşama son verebilirken, doğru kullanıldığında insan sağlığını ve yaşamını tehdit eden olumsuzluklara son verebilmektedir (Chauhan ve ark., 2018). Başka bir deyişle; temelde her ilaç toksik bir maddedir, uygunsuz kullanıldığında ölüme kadar varabilen ciddi hasarlar oluşturan bir üründür. İlaçların uygun seçimi ile uygun dozda ve yeterli sürede kullanıldığında insan ve toplum sağlığının sürdürülebilmesi ve geliştirilebilmesi için vazgeçilmezdir (Pirinççi ve Bozan, 2016). AİK ise hastalıkların önlenmesi, kontrol edilmesi ya da tedavi edilmesine yönelik olarak, doğru ilaç seçimi, gerektiği zamanda, uygun miktarda ve daha uygun fiyatlı olanın kullanılmasıdır. İlaçların hem kullanıcı açısından hem de ulusal ekonomi açısından en faydalı biçimde kullanılmalıdır (Pirinççi ve Bozan, 2016). AİK ilkeleri; uygun ilacın, uygun doz, süre ve uygulanma yoluyla, gerekli bilgilendirme yapılarak ve ekonomik açıdan uygunluğu da göz önünde bulundurularak kullanılmalıdır (Akıcı ve Kalaça 2013). Akılcı ilaç kullanım ilkelerinden bir veya daha fazlasına uyulmaması sonucu "Akılcı Olmayan İlaç Kullanımı (AOİK)" kavramı ortaya çıkmaktadır. Tedavi uyumundaki bozulma; antibiyotik direnci gelişimi, ilaç yan etki ve toksik etkilerinin görülmesi, tedavi masraflarında artma AOİK'nın olumsuz sonuçlarını oluşturmaktadır (WHO, 2002). Türkiye'de hekime danışmadan eczanelerden ilaç alma, evdeki ilaçları tavsiye ile kullanma, farklı dozda ilaç kullanma, tedaviyi yarıda bırakma ve bilinçsizce ilaç yazdırma gibi AOİK davranışları yaygındır (Pınar 2012). Tavsiye ile reçetesiz ilaç kullanımında aile, arkadaşlar, komşular, daha önceden kullanılan ilaçlar ve medya bilgi alınan kaynaklar arasındadır (Shankar et al. 2002, Fadare and Tamuno 2011).

İnsanların sağlık durumu, ülkenin mali yapısı ve ilaç kaynaklarının verimli kullanılması gibi faktörlerden etkilenen AİK tüm dünyada olduğu gibi Türkiye için de giderek oldukça önem arz etmektedir. 2010 yılında T.C. Sağlık Bakanlığı İlaç ve Eczacılık Genel Müdürlüğü tarafından "Akılcı İlaç Kullanımı Şube Müdürlüğü" oluşturulmuş bu sayede Türkiye'nin rasyonel ilaç kullanımına yönelik olarak yapılan araştırmaların derlenmesi ve bir araya getirilmesi amaçlanmıştır (Akıcı, 2013). İlaçlar içerisinde özellikle antibiyotik kullanımı artmakta bu durumda antibiyotiklere karşı direnç gelişmesine neden olmaktadır. 2050 yılına gelindiğinde dünyada her yıl 10 milyon insanın antibiyotiklere karşı gelişen direnç sebebi ile hayatını kaybedebileceği ön görülmektedir. Antibiyotiklerde görülen direncin temel belirteçleri arasında ilaçların akılcı olmayan, hekim kontrolünün dışında, belirtilen dozda ya da yeterli sürede kullanılmamasından kaynaklı olduğu belirtilmektedir (AİFD, 2021).

Akılcı ilaç kullanımında etkin rol olan hastalardır. Bu nedenle AİK'nın sağlanması için toplumun kullanacağı ilaçlar hakkında bilgilendirilmesi gerekmektedir (Oktay 2006). AİK için bu aşamada yer alan hekimler, hemşireler ve konu ile ilgili sorumluluğu olan tüm paydaşlar toplumu ve hastaları bilinçlendirmelidir (Snyder et al. 2012). Kişi ve sağlık hizmetinde bulunan meslek gruplarının AİK konusundaki tutum ve davranışları, ilaç kullanım sürecinin akılcı yönetilmesini doğrudan etkilemektedir (Akıcı vd. 2011). Dolayısıyla toplumun ilaç kullanım konusundaki eğitiminin desteklenmesi amacıyla öncelikle kişilerin ilaç kullanım alışkanlıklarının belirlenmesi oldukça önem taşımaktadır (Şahingöz 2012, Akıcı ve Kalaça 2013). Sonuç olarak AİK toplumun her kesimini yakından ilgilendiren, dikkat

çekilmesi ve geliştirilmesi gereken bir konudur. Bu çalışma ile katılımcıların akılcı ilaç kullanımının ve bunu etkileyen faktörlerin incelenmesi amaçlanmaktadır.

Metodoloji

Araştırmanın Amacı ve Tipi

Araştırmada, Yalova ilinde yaşayan bireylerin akılcı ilaç kullanımı ve etkileyen faktörlerin belirlenmesi amaçlanmıştır. Araştırma, tanımlayıcı nitelikte ve kesitsel tipte gerçekleştirilmiştir.

Araştırmanın Evren-Örnekleme

Araştırmanın evrenini, 01.07.2021-15.08.2021 tarihleri arasında Yalova ilinde yaşayan 18-65 yaş arası bireyler oluşturmuştur. *Örnekleme ise*, belirtilen tarihler arasında örneklem kriterlerini karşılayan ve araştırmaya katılmayı kabul eden 154 kişi oluşturmuştur. Çalışma bitiminde örneklemin evreni temsil gücüne bakılmıştır. Yapılan güç analizinde (G*Power 3.1.9.4) 0.5 etki büyüklüğünde ($d=0.05$), %5 alfa hata payı ($\alpha=0,05$) ile çalışmanın gücü %69 olarak bulundu.

Örnekleme Dahil Edilme Kriterleri: Çalışmaya gönüllü olarak katılmak istemek, 18-65 yaş arasında olmak, Türkçe anlayabilmek ve konuşabilmek.

Araştırma Soruları

- S1. Bireylerin akılcı ilaç kullanımı hakkındaki bilgi düzeyleri nedir?
- S2. Bireylerin akılcı ilaç kullanımına yönelik tutumları nedir?
- S3. Bireylerin akılcı ilaç kullanımını etkileyen faktörler nelerdir?

Veri Toplama Araçları

Araştırmanın verileri, “Katılımcı Bilgi Formu” ve “Akılcı İlaç Kullanım Ölçeği” kullanılarak toplanmıştır.

Katılımcı Bilgi Formu: Bilgi formu araştırmacılar tarafından literatür doğrultusunda hazırlanmıştır (Demirtaş ve ark., 2018; Pirinççi ve Bozan, 2016; Ekenler ve Koçoğlu, 2016). Katılımcıların sosyo-demografik özelliklerine ilişkin 6 soru ve ilaç kullanımına ilişkin 8 soru olmak üzere toplam 14 sorudan oluşmaktadır.

Akılcı İlaç Kullanım Ölçeği: Demirtaş ve arkadaşları tarafından geliştirilen ölçek, bireylerin akılcı ilaç kullanımı bilgi durumunu gösteren 21 sorudan oluşmaktadır. Ölçeğe verilen cevaplar Evet: 2 puan, Bilmiyorum: 1 puan, Hayır: 0 puan şeklinde puanlanmaktadır. Ölçekten en fazla 42 puan en az 0 puan alınabilmektedir. Ölçekten alınan puan arttıkça bilgi seviyesi artmaktadır. Ölçeğin kesme noktası 34’tür. 34 üzeri puan alanlar, akılcı ilaç kullanımı bilgisine sahip olarak değerlendirilmektedir. Ölçeğin Crohnbach’s alfa değeri 0,78 olarak saptanmıştır (Demirtaş ve ark., 2018). Bu çalışmada ölçeğin Crohnbach’s alfa değeri 0,76 olarak bulunmuştur.

Verilerin Toplanması

Veriler kendi kendine uygulanan çevrimiçi anketlerle elde edildi. Araştırmada kullanılan anket formu Temmuz-Ağustos 2021 tarihlerinde katılımcılara mesaj veya mail aracılığıyla online olarak ulaştırıldı. Anketi doldurmaya başlamadan önce katılımcılara çalışmanın amacı, kapsamı ve kendilerinden ne beklendiği ve hakları konusunda bilgi verilerek katılımcılardan onam alındı. Sorular hazırlanırken “zorunlu cevaplama” seçeneği kodlandığı için unutulmuş ya da atlanılan sorular sistem tarafından uyarıldı ve anket formunun eksik doldurulmasını önledi.

Verilerin Değerlendirilmesi

Verilerin değerlendirilmesinde SPSS for Windows (Statistical Package for the Social Science for Windows, Version 20.0) paket programı kullanıldı. Parametrik (sürekli) değişkenlerin değerlendirilmesinde; aritmetik ortalama, standart sapma, nonparametrik (sürekli) değişkenlerin

değerlendirilmesinde ise frekans ve yüzdelik kullanıldı. Değişkenler arası farklılıkların saptanması için Student-t testi ve tek yönlü varyans analizi (ANOVA) testi ile karşılaştırıldı. Testlerde anlamlılık düzeyi $p < 0,05$ olarak alındı.

Bulgular

Tablo 1. Katılımcıların Tanımlayıcı Özellikleri ile Akılcı İlaç Kullanım Ölçeği Puanlarının Karşılaştırılması

n=154		n (%)	AİKÖ ORT±SS	Test ve p	Post-Hoc Bonferroni
Yaş	18-25 yaş	28 (18.2)	31.76±2.16	F=5.464 p=0.003	1-2, 1-4; 2-3, 2-4, 2-5; 3-4
	26-35 yaş	34 (22.1)	33.54±3.52		
	36- 45 yaş	37 (24.1)	31.87±4.62		
	46-55 yaş	31 (20.2)	34.26±2.37		
	56-65 yaş	24 (15.4)	31.68±5.26		
Cinsiyet	Kadın	67 (43.5)	31.50±4.28	t=2.826	
	Erkek	87 (56.5)	30.98±5.21	p=0.031	
Öğrenim Durumu	Okuryazar	26 (17.1)	31.02±3.12	F=6.215 p=0.001	1-2, 1-3, 1-4; 2-4; 3-4
	İlk/Ortaokul mezunu	24 (15.4)	33.45±3.44		
	Lise mezunu	63 (40.8)	33.57±4.71		
	Yükseköğretim Mezunu	41 (26.7)	34.01±2.35		
Gelir Düzeyi	Gelir giderden az	52 (33.7)	31.57±5.06	F=1.816 p=0.162	
	Gelir gidere eşit	69 (44.8)	32.05±4.58		
	Gelir giderden fazla	33 (21.5)	31.74±3.27		
Sosyal Güvence Varlığı	Var	118 (76.7)	31.57±7.04	t=1.076	
	Yok	36 (23.3)	31.26±3.49	p=0.184	
Kronik Hastalık Varlığı	Var	72 (46.7)	33.76±4.03	F=5.758 p=0.001	1-2, 1-3
	Yok	51 (33.1)	30.49±6.27		
	Bilmiyorum	31 (20.2)	31.02±2.48		

AİKÖ: Akılcı İlaç Kullanım Ölçeği, ORT: Ortalama, SS: Standart Sapma, F: One Way Analysis of Variance(ANOVA), t: Bağımsız Gruplarda t- testi

Tablo 1’de katılımcıların tanımlayıcı özellikleri ile akılcı ilaç kullanım ölçeği puanlarının karşılaştırılması verilmiştir. Katılımcılardan 46-55 yaş arası olan grup AİKÖ’nden en yüksek puana sahip iken 56-65 yaş arası grup en düşük puana sahiptir ve gruplar arasında anlamlı fark bulunmuştur ($p=0.003$). Kadın katılımcıların AİKÖ puanı erkek katılımcılardan daha yüksek ve gruplar arasında anlamlı fark tespit edilmiştir ($p=0.031$). Yükseköğretim mezunu olan katılımcılar ölçekten en yüksek puanı alırken okuryazar olan katılımcılar en düşük puanı almıştır ve gruplar arasında anlamlı fark belirlenmiştir ($p=0.001$). Katılımcılardan kronik hastalığı olanların ölçek puanı kronik hastalığı olmayanlara göre daha yüksektir ve gruplar arasında anlamlı fark olduğu görülmüştür ($p=0.001$). AİKÖ’nden alınan toplam puan ortalaması 31.25 ± 1.83 ’tür, bu da katılımcıların akılcı ilaç kullanım bilgisine yeterince sahip olmadıklarını göstermektedir.

Tablo 2. Katılımcıların İlaç Kullanımına Yönelik Cevapları ile Akılcı İlaç Kullanım Ölçeği Puanlarının Karşılaştırılması

n=154				n (%)	AİKÖ ORT±SS	Test ve p	Post-Hoc Bonferroni
Düzenli ilaç kullanıyor musunuz?	İlaç kullanıyor	Evet		78 (50.6)	34.43±6.55	t=5.217	
		Hayır		76 (49.4)	32.76±3.59	p=0.002	
Doktora danışmadan ilaç kullandınız mı?	ilaç kullandınız mı?	Evet		45 (29.2)	30.61±3.89	F=7.816	1-2, 1-3;
		Hayır		72 (46.7)	34.23±4.55	p=0.000	2-3
		Bazen		37 (24.1)	32.79±3.60		
Akraba, arkadaş, komşu vb. yakınlarınızın tavsiyesiyle ilaç kullandınız mı?	ilaç kullandınız mı?	Evet		28 (18.2)	30.93±8.95	F=4.752	
		Hayır		87 (56.5)	33.97±4.48	p=0.012	1-2, 1-3
		Bazen		39 (25.3)	33.06±5.18		
İlaç kullanmadan önce kullanma talimatını okur musunuz?	ilaç kullandınız mı?	Evet		57 (37.1)	34.96±3.52	F=4.286	
		Hayır		62 (40.2)	32.73±8.53	p=0.018	1-2, 1-3
		Bazen		35 (22.7)	32.86±3.67		
Hiç kullandığımız ilaca bağlı yan etki yaşadınız mı?	ilaç kullandınız mı?	Evet		49 (31.8)	31.98±5.35	F=1.168	
		Hayır		78 (50.6)	31.75±3.06	p=0.194	
		Bazen		27 (17.4)	31.66±4.72		
Evde bulunsun diye ilaç yazdırdınız mı?	ilaç kullandınız mı?	Evet		82 (53.3)	32.57±7.52	F=5.126	1-2, 1-3;
		Hayır		43 (27.9)	34.22±3.25	p=0.004	2-3
		Bazen		29 (18.8)	33.79±5.71		
Evde kullanılmayan artmış veya yedek amaçlı saklanan ilaç/ilaçlar var mıdır?	ilaç kullandınız mı?	Evet		63 (40.9)	31.87±6.43	t=2.156	
		Hayır		91 (59.1)	32.06±3.73	p=0.053	

AİKÖ: Akılcı İlaç Kullanım Ölçeği, ORT: Ortalama, SS: Standart Sapma, F: One Way Analysis of Variance(ANOVA), t: Bağımsız Gruplarda t- testi

Katılımcıların ilaç kullanımına yönelik cevapları ile akılcı ilaç kullanım ölçeği puanlarının karşılaştırılması tablo 2'de verilmiştir. Katılımcılardan düzenli ilaç kullananların akılcı ilaç kullanımına ait bilgisinin olduğu söylenebilir ve gruplar arasında anlamlı fark olduğu görülmüştür (p=0.002). Doktora danışmadan ilaç kullanan katılımcılar en düşük puana sahip iken danışmadan ilaç kullanmayanlar en yüksek puana sahip ve gruplar arasında anlamlı fark bulunmuştur (p=0.000). Yakınlarının tavsiyesi ile ilaç kullanmayanlar AİKÖ'nden en yüksek puanı almış ve gruplar arasında anlamlı farklılık olduğu belirlenmiştir (p=0.012). İlaç kullanmadan önce kullanma talimatını okuyan katılımcıların yeterli akılcı ilaç kullanma bilgisine sahip olduğu görülürken gruplar arasında anlamlı fark tespit edilmiştir (p=0.018). Katılımcılardan evde bulunsun diye ilaç yazdırmayanlar yeterli akılcı ilaç kullanım bilgisine sahip ve gruplar arasında anlamlı fark bulunmuştur (p=0.004).

Tartışma

Akılcı ilaç kullanımı toplum sağlığı, ülke ekonomisi ve kaynakların gerekli durumlarda kullanılması gibi sebeplerden ötürü önemi her geçen gün artmakta olan bir konudur. Bu araştırma, Yalova ilinde yaşayan bireylerin akılcı ilaç kullanımı ve etkileyen faktörlerin belirlenmesi amacıyla yapılmıştır. Bu

amaç doğrultusunda, 67 (43.5)'si kadın, 87 (56.5)'si erkek olmak üzere 154 kişiye ulaşılmıştır. AİKÖ'nden alınan toplam puan ortalaması 31.25 ± 1.83 'tür, bu da katılımcıların akılcı ilaç kullanım bilgisine yeterince sahip olmadıklarını göstermektedir. Demirtaş ve ark.'nın yaptığı araştırmada akılcı ilaç kullanımını ölçeceğinden puan ortalaması 33.6 ± 6.2 saptanmış ve katılımcıların çoğunluğunda akılcı ilaç kullanım bilgi düzeyi düşük bulunmuştur (Demirtaş ve ark., 2018).

Katılımcılardan 46-55 yaş arası olan grup AİKÖ'nden en yüksek puana sahip iken 56-65 yaş arası grup en düşük puana sahiptir ve gruplar arasında anlamlı fark bulunmuştur ($p=0.003$). Dağtekin ve ark. (2018)'nin erişkin bireylerin akılcı ilaç kullanım tutumlarını araştırdığı çalışmada, 18-39 yaş aralığı, 40-64 yaş aralığı ile 65 yaş ve üzeri grup arasında anlamlı fark bulunmuştur. Diğer çalışmalarda olduğu gibi yaş ilerledikçe ve kronik hastalık sayısı arttıkça akılcı ilaç kullanım bilgi düzeyinin azaldığı bizim çalışmamızda da görülmüştür.

Kadın katılımcıların AİKÖ puanı erkek katılımcılardan daha yüksek ve gruplar arasında anlamlı fark tespit edilmiştir ($p=0.031$). Demirtaş ve ark. ASM' ye başvuran 768 yetişkin ile yaptığı çalışmada; grubun %46,1'inin kadın olduğu, yaş ortalamasının 41.9 ± 14.5 olduğu belirtilmiştir. Bu çalışmada ise AİK Ölçeği'nden aldıkları puanlar 30 yaşının altındakilerde ve kadın cinsiyet grubunda daha yüksek bulunmuştur. (Demirtaş ve ark., 2018). Özyiğit ve Arıkan'ın çalışmada ise erkeklerin %41,6'sı, kadınların ise %20,9'nun akılcı ilaç kullanım (AİK) davranışı gösterdiği, erkeklerde AİK davranışının kadınlara göre daha yüksek saptandığı belirtilmiştir (Özyiğit ve Arkan, 2015).

Yükseköğretim mezunu olan katılımcılar ölçekten en yüksek puanı alırken okuryazar olan katılımcılar en düşük puanı almıştır ve gruplar arasında anlamlı fark belirlenmiştir ($p=0.001$). Hatipoğlu ve Özyurt (2016)'un aile sağlığı merkezine başvuran kişilerle yaptıkları çalışmada ilkökul ve altı eğitim seviyesine sahip olanlar ile ortaokul ve üstü eğitim seviyesine sahip olanlar arasında anlamlı fark olduğu görülmüştür. Demirtaş ve ark.'nın yaptığı çalışmada, eğitim seviyesi yükseldikçe AİK bilgi düzeyinin arttığı gösterilmiştir ve eğitim ile AİK bilgi düzeyi arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğu belirtilmiştir (Demirtaş ve ark., 2018). Eğitim seviyesi arttıkça akılcı ilaç kullanım bilinc düzeyinin arttığı söylenebilir.

Geliri ile gideri eşit olan katılımcıların AİK ölçeğinden aldıkları puan diğerlerine göre daha yüksektir. Erzurum ilinde dahiliye servisinde yatan hastalar ile yürütülen çalışmada, katılımcıların gelir durumları incelenmiş ve gelir durumunu orta düzeyde olarak tanımlayanların prospektüs okuma, tedavi sonrası artan ilaçları evde saklama, reçetesiz ilaç alma, aldığı ilacın reçete ile karşılaştırma yapma oranları daha yüksek bulunmuştur (Bayrak, 2018).

Kronik hastalık varlığı ve düzenli ilaç kullanımında hastaların tedavi uyumu azalmakta, yaşadığı zorluklar nedeni ile akılcı ilaç kullanımından uzaklaşmaktadır. Katılımcılardan kronik hastalığı olanların ölçek puanı kronik hastalığı olmayanlara göre daha yüksektir ve gruplar arasında anlamlı fark olduğu görülmüştür ($p=0.001$). Köse ve ark.'nın Sakarya ilinde yaptığı araştırmada, katılımcıların %41,3'ünün en az bir kronik hastalık tanısı olduğu, %46,3'ünün de devamlı ilaç kullandığı belirlenmiştir. Kronik hastalığı olanların olmayan kişilere göre doktordan bilgi alma sıklığı ve hekim önerisiyle ilaç kullanma sıklığının daha fazla olduğu tespit edilmiştir (Köse ve ark., 2018).

Hastaların tedavi konusundaki yanlışlarından biri de daha fazla ilaç reçete etmenin ve çok sayıda ilaç kullanmanın daha hızlı iyileşmeyi sağlayacağına inanmalarıdır. İlaçların ancak doğru ve gereken miktarda alındığında etkili olduğu, eksik miktardaki ilacın tedavinin önünde engel olabileceği ya da fazla miktarda ilaç alınmasının zararlı etkilere yol açabileceği unutulmamalıdır. Katılımcılardan düzenli ilaç kullananların akılcı ilaç kullanımına ait bilgisinin olduğu söylenebilir ve gruplar arasında anlamlı fark olduğu görülmüştür ($p=0.002$). Doktora danışmadan ilaç kullanan katılımcılar en düşük puana sahip iken doktora danışmadan ilaç kullanmayanlar en yüksek puana sahip ve gruplar arasında anlamlı fark bulunmuştur ($p=0.000$). Çalışmamızda doktora danışmadan ilaç kullanmayan %46,7'dir. Bu da ülkemizde yapılan diğer çalışmalarla benzerlik göstermektedir (Büyükturan ve Büyükturan, 2017; Korkut ve ark., 2020). Hekime danışmadan ilaç kullanmayanların yüzdesi kullananlara göre

daha yüksek düzeyde olsa da henüz hekime danışmadan ilaç kullanan ya da bazen kullanan sayısının az olduğu söylenemez.

Yakınlarının tavsiyesi ile ilaç kullanmayanlar (%56,5) ilaç kullananlara (%18,2) göre AİKÖ'nden en yüksek puanı almış ve gruplar arasında anlamlı farklılık olduğu belirlenmiştir ($p=0.012$). Mensah ve ark.'nın Etiyopya'da yaptığı araştırmada, çevrenin ya da yakınlarının tavsiyesi ile ilaç kullanma sıklığı %32,7 olarak bulunmuştur (Mensah ve ark., 2019). Çalışmamızla benzer sonuca ulaşan Gürhan'ın çalışmasında kişilerin %19,8'i yakınlarının tavsiyesiyle ilaç kullandıklarını belirtmiştir (Gürhan, 2016).

İlaç kullanmadan önce kullanma talimatını okuyan katılımcıların (%57,1) yeterli akılcı ilaç kullanma bilgisine sahip olduğu görülürken gruplar arasında anlamlı fark tespit edilmiştir ($p=0.018$). Hatipoğlu ve Özyurt'un çalışmasında, katılımcıların %66,7'sinin ilaç kullanmadan önce kullanma talimatını okuduğunu belirtmiştir (Hatipoğlu ve Özyurt, 2016).

Katılımcılardan evde bulunsun diye ilaç yazdırmayanlar yeterli akılcı ilaç kullanım bilgisine sahip ve gruplar arasında anlamlı fark bulunmuştur ($p=0.004$). De Bolle ve ark. (2008)'nin 288 kişi ile yürüttüğü çalışmada, evde bulundurulmuş ilaçların 1/3'ünün uygun olmayan koşullarda saklandığı ve katılımcıların uygun koşullarda saklanmayan ilaçların kolayca bozulabileceğini bilmediği ifade etmiştir (73).

Sonuç

Verilerin analiz edilmesi sonucunda ulaşılan bilgiler ışığında, katılımcıların akılcı ilaç kullanımı hakkında yeterli bilgi düzeyine sahip olmadıkları belirlenmiştir. Buna bağlı olarak, öncelikle sağlık profesyonellerine bu konu hakkında eğitim verilmeli, tüm basamaklarda sağlık hizmeti sunan sağlık profesyonellerinin hastalara akılcı ilaç kullanımı hakkında bilgi vermeleri, medyanın bu konu hakkında daha aktif kullanılması, eczanelerin bu konuda daha temkinli olmaları, akılcı ilaç kullanımı hakkında politikalar geliştirilerek hem devletin üzerindeki hem de hastanın üzerindeki yükün azaltılması önerilmektedir. Araştırmamızın yalnız Yalova ilinde küçük bir örneklem grubu ile yapılması Türkiye'ye genellenmesini sınırlandırmaktadır.

Kaynakça

- Akıcı, A., Dülger, G.A., Toklu, H.Z. ve Uysal, M.K. (2011). Akılcı ilaç kullanımı sürecinde hasta uyumuna hekim ve eczacının katkısı. *Türkiye Aile Hekimliği Dergisi*, 14, 139-145.
- Akıcı, A. ve Kalaça, S. (2013). Topluma yönelik akılcı ilaç kullanımı. *Sosyal Güvenlik Kurumu Başkanlığı*, SGK Yayın.
- Akıcı, A. (2013). Akılcı İlaç Kullanımı. T.C. Sağlık Bakanlığı Sağlık Araştırmaları Genel Müdürlüğü Yayını, 1. Baskı, Ankara, 1-54.
- Araştırmacı İlaç Firmaları Derneği (AİFD) Raporu, 2016, https://www.aifd.org.tr/wpcontent/uploads/2017/03/Tepav_Uretim_Rapor_Eylul2016_TR.pdf, Erişim Tarihi: 13.07.2021.
- Bayrak, N. Y. (2018). Dahiliye kliniklerinde yatan hastaların akılcı ilaç kullanımı konusunda bilgi ve davranışlarının belirlenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İç hastalıkları Hemşireliği Anabilim Dalı, Erzurum.
- Büyükturan, Ö., ve Büyükturan, B. (2017). Attitudes and behaviors of drug use in a grup of patient and their relatives. *Sakarya Med J*, 7(4), 211-216.
- Chauhan, I., Yasir, M., Kumari, M., ve Verma, M. (2018). The pursuit of rational drug use: Understanding factors and interventions. *Pharmaspire*, 10(2), 48-54.
- Coşkun, N. C. , Sungur, M. A. , Aydın, M. , Solmaz, C. İ. , Turhan, E. Ç. , Dizman, B. , Çaput, F., ve Yıldırım, İ. (2021). Batı karadeniz bölgesinde bir üniversite hastanesine başvuran hasta ve hasta

- yakınlarının akılcı ilaç kullanımına yönelik bilgi ve davranışlarının değerlendirilmesi. *Düzce Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Dergisi* , 11 (2) , 206-213 .
- Dağtekin G. , Demirtaş Z. , Alaiye M. , Sağlan R. , Önsüz M. F. , Işıklı B. , Kılıç F. S., ve Metintaş S. (2018). Birinci Basamak Sağlık Kuruluşuna Başvuran Erişkinlerin Akılcı İlaç Kullanım Tutum Ve Davranışları. *ESTÜDAM Halk Sağlığı Dergisi*, 3(1), 12-23.
- De Bolle, L., Mehuys, E., Adriaens, E., Remon, J. P., Van Bortel, L., ve Christiaens, T. (2008). Home medication cabinets and self-medication: a source of potential health threats?. *Annals of Pharmacotherapy*, 42(4), 572-579.
- Demirtaş, Z., Dağtekin, G., Sağlan, R., Alaiye, M., Önsüz, M.F., ve Işıklı, B. (2018). Akılcı ilaç kullanımı ölçeği geçerlilik ve güvenilirliği. *ESTÜDAM Halk Sağlığı Dergisi*, 3(3), 37- 46.
- Ekenler, Ş., ve Koçoğlu, D. (2016). Bireylerin akılcı ilaç kullanımıyla ilgili bilgi ve uygulamaları. *Hacettepe Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Dergisi*, 3(3), 44-55.
- Fadare, J.O., ve Tamuno, I. (2011). Antibiotic self-medication among university medical undergraduates in Northern Nigeria. *Journal of Public Health and Epidemiology*, 3, 217-220.
- Gürhan, B. (2016). Bir üniversite hastanesine başvuran hastaların akılcı ilaç kullanım ilkeleri açısından değerlendirilmesi (Tıpta Uzmanlık Tezi). Ankara: Ankara Üniversitesi.
- Hatipoğlu, S. ve Özyurt, B. C. (2016). Manisa ilindeki bazı aile sağlığı merkezlerinde akılcı ilaç kullanımı. *TAF Preventive Medicine Bulletin*, 15(4), 1-8.
- Korkut, S. , Kaplan, A. , Şahin, S., ve Avsarogullari, L. (2020). Acil servise başvuran hastaların akılcı ilaç kullanımı konusundaki tutum ve davranışları . *Ankara Sağlık Bilimleri Dergisi* , 9 (2) , 67-78 .
- Köse, E., Erdoğan, N., Bedir, N., Demirbaş, M., İnci, M. B., Karabel, M. P., ve Ekerbiçer, H. Ç. (2018). Sakarya'nın taraklı ilçesindeki erişkinlerde akılcı ilaç kullanımı ile ilgili bazı bilgi ve tutumlarının incelenmesi. *Sakarya Tıp Dergisi*, 8(1), 80-89.
- Mensah, B. N., Agyemang, I. B., Afriyie, D. K., ve Amponsah, S. K. (2019). Self-medication practice in Akuse, a rural setting in Ghana. *Nigerian Postgraduate Medical Journal*, 26(3), 189.
- Oktay, Ş. (2006). Akılcı ilaç kullanımının genel ilkeleri. *Türk Geriatri Dergisi*, 9, 15-18.
- Özata, M., Aslan, Ş., ve Mustafa, M. (2008). Rasyonel ilaç kullanımının hasta güvenliğine etkileri: Hekimlerin rasyonel ilaç kullanımına etki eden faktörlerin belirlenmesi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 529-542.
- Özyiğit, F., ve Arıkan, İ. (2015). Kütahya ilinde üniversite öğrencilerinin akılcı ilaç kullanımı hakkında bilgi, tutum ve davranışları. *Bozok Tıp Dergisi*, 5(1), 47-52.
- Pirinççi, E. ve Bozan, T. (2016). Bir üniversite hastanesinde çalışan hemşirelerin akılcı ilaç kullanım durumları. *Fırat Tıp Dergisi*, 21(3), 129-136.
- Shankar, P., Partha, P. ve Shenoy, N. (2002). Self-medication and non-doctor prescription practices in Pokhara valley, Western Nepal: A questionnaire-based study. *BMC Family Practice*, 3, 17-28.
- Snyder, B.D., Polasek, T.M. ve Doogue, M.P. (2012). Drug interactions: Principles and practice. *Australian Prescriber*, 35, 85-88.
- Şahingöz, M. ve Balcı, E. (2013). Hemşirelerin akılcı ilaç kullanımı. *TAF Preventive Medicine Bulletin*, 12 (1), 57-64.
- World Health Organisation (WHO). (2002). "Policy perspectives on medicines, promoting rational use of medicines: core components", Geneva. <http://apps.who.int/medicinedocs/pdf/h3011e/h3011e.pdf>, Erişim Tarihi: 16.07.2021.
- World Health Organization, (1985). The rational use of drugs: Report of the Conference of Experts Nairobi. <https://apps.who.int/iris/handle/10665/162006> Erişim Tarihi: 16.07.2021

AKILLI KENTLER YOLCULUĞUNDA YALOVA'NIN DÜNÜ, BUGÜNÜ VE YARINI

Yusuf Deniz İNAN
Memur, Yalova Belediyesi
yusufdenizinan@gmail.com

Öz

Amaç

Bu çalışmayla, Yalova'nın pek çok alanda önderlik ettiği akıllı kentler yolculuğu adına geçmişte yapılanları, bugün içinde olduğumuz durumu, gelecekte önümüze çıkması muhtemel risk ve fırsatların ortaya konulması amaçlanmıştır.

Model / Metodoloji / Yaklaşım

Çalışmayla, temel kavram ve tanımlardan sonra, tündengelim yöntemiyle Dünya ve Türkiye sahnesini ortaya konulması ve Yalova'da bu süreçte ortaya konulan ilerici adımların incelenmesi hedeflenmiştir. Yalova Belediyesi nicel verilerine dayanılarak, çalışmalardan elde edilen tecrübe ve kazanımlar ele alınmıştır. Yeni teknolojileri ve yenilikçi yaklaşımları kullanan, veri ve uzmanlığa dayalı olarak hayata değer katan, geleceğe dönük daha yaşanabilir ve sürdürülebilir bir Yalova'nın fotoğrafı çekilmek istenmiştir.

Bulgular

Dünyamız ve toplumlar hızlı bir değişim içinde dönüşürken, Yalova, nitelikli insan kaynağıyla zamanın ilerisinde işlere imza atmıştır. Türkiye'de ilk Bilişim Vadisi Projesi olarak görülen eco-tech uygulaması Yalova'da yapılmıştır. Günümüzden dokuz yıl önce, Yalova Belediyesi'nde görgül uygulamayla ortaya konulan, Zamandan ve Mekândan Bağımsız (ZAMBAK) projesinin, pandemi süreci ile ne kadar doğru bir iş olduğu ortaya çıkmıştır. Bu projenin, Türkiye'nin tüm kamu kurumlarında kısmen dahi uygulanma imkânı olsaydı, pandemi dönemi çok daha bereketli bir şekilde atlatılabileceği değerlendirilmektedir. ZAMBAK, bilindiği kadarıyla kamuda geniş kapsamlı canlı verilerle uygulanan Türkiye'de ve dünyada ilk projedir. Ulusal Adres Veri Tanımlama (UAVT) çalışmalarında Yalova Belediyesi Türkiye'de ikinci olarak verilerini tamamlamış ve diğer belediyelere eğitim vermeye devam etmektedir. Önümüzde düzensiz göçler, iklim değişikliği, sanayi tabanlı gelişmenin çevreye olumsuz baskısı, ekonomik düzensizlik gibi tehditler bulunmaktadır. Ancak, her dönüşüm zamanında tüm toplumlar şartlar karşısında eşitlenmektedir. Şehrimizde Yalova Üniversitesi akademik çalışmalara ağırlık vermekte, önemli ulaşım ve dış ticaret kapıları açılmakta, profesyonel iş insanları ve yatırımları (tersaneler, IMES, TOGG, dış sermaye vb.) şehrimizde yatırım yapmakta, Teknoloji Geliştirme Bölgesi açılması kararları alınmaktadır. Zaman kaybetmeden inovatif ekosistem ve akıllı kent kolektif çalışmalarına ağırlık verilmelidir. Devam eden imar planları ve fon kaynaklarıyla, meyve işleme mükemmeliyet merkezinin, Süpürgelik'te yüksek teknoloji bölgesinin, Termal ve doğal güzelliklerimize sağlık turizmin önü açılmalıdır. Türk toplumunun kültür kodlarına uygun, insan ve çevre odağında, yeşil mutabakat çerçevesinde, veriye dayalı, hayata değer katan çözümler üreten, daha yaşanabilir ve sürdürülebilir bir Yalova ortaya konulması imkânsız değildir. En büyük ihtiyacın, tüm paydaşlarla ortaya konulacak irade olması gerektiği ortaya çıkmaktadır. Yalova İli, tüm paydaşlarıyla birlikte teknoloji ve kültür altyapısıyla, Yalova Araştırmaları Kongresi'nde bu iradeyi ortaya koymuştur. Bu tür arama kongrelerinin değişik temalar altında, artan sıklıkta yapılmasının kente büyük fayda sağlayacağı değerlendirilmektedir.

Özgünlük

Yapılan araştırmalar sonucunda, Yalova'nın dijital dönüşüm ve akıllı kentler üzerinde, bütüncül yaklaşımla, iklim değişikliğini de ele alan farklı bir çalışma bulunmadığı gözlemlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Akıllı Kentler, Sürdürülebilir Şehirler, İklim Değişikliği, Yalova.

ON THE JOURNEY TO SMART CITIES OF YALOVA'S PAST, PRESENT AND FUTURE

Abstract

Purpose

This paper deals with the efforts have been done in the past, the situation we are in today, the risks and opportunities that may arise in the future on behalf of the smart cities journey that Yalova leads in many areas.

Design/Methodology/Approach

With the study, after the basic concepts and definitions, it is aimed to reveal the world and Turkey scene with the deductive method and to examine the progressive steps that Yalova put forward in this process. Based on the quantitative data of Yalova Municipality, the experience and gains obtained from the studies are discussed. An effort was made to create a digital reflex between the institution and the citizens.

Findings

While our world and societies are transforming in a rapid change, Yalova has accomplished works ahead of time with its qualified human resources. The eco-tech application, which is seen as the first IT Valley Project in Turkey, was made in Yalova. Nine years ago, the Time and Space Independent (ZAMBAK) project, which was put forward with empirical practice in Yalova Municipality, has proven to be a correct job with the pandemic process. It is considered that if this project had the opportunity to be implemented even partially in all public institutions of Turkey, the pandemic period could be overcome in a much more fruitful way. ZAMBAK, as far as is known, is the first project in Turkey and in the world, implemented in the public with extensive live data. Yalova Municipality has completed its data for the second time in Turkey in the National Address Data Description (UAVT) studies and continues to provide training to other municipalities. There are threats such as irregular migration, climate change, negative pressure of industry-based development on the environment, and economic disorder. However, at each time of transformation, all societies are equalized across circumstances. Yalova University focuses on academic studies in our city, important transportation and foreign trade doors are opened, professional business people and investments (shipyards, IMES, TOGG, foreign capital, etc.) invest in our city, decisions are made to open a Technology Development Zone. Innovative ecosystem and smart city collective studies should be focused on without wasting time. With the ongoing development plans and funding sources, the fruit processing center of excellence, the high-tech area in Süpürgelik, and health tourism to our thermal and natural beauties should be paved. It is not impossible to create a more livable and sustainable Yalova, which is compatible with the cultural codes of Turkish society, focuses on people and the environment, produces solutions that add value to life, based on data, within the framework of green consensus. It turns out that the greatest need is the will to be put forward with all stakeholders. Yalova Province, together with all its stakeholders, with its technology and cultural infrastructure, demonstrated this will

at the Yalova Research Congress. It is considered that holding such search congresses with increasing frequency under different themes will provide great benefits to the city.

Originality/Value

As far as is known, there is no other study on smart cities of Yalova that takes a holistic approach that also deals with climate change.

Keywords: *Smart Cities, Digital Transformation, Sustainable Cities, Climate Change, Yalova.*

1.Giriş, Tarih, Tanım ve Kavramlar:

İnsan, yeryüzünde ilk dolaşmaya başladığı günden bu yana, sürekli değişim ve dönüşüm içindedir. Yaşam biçimi, üretim, tüketim, yönetim, hatta zaman ve mekân kavramları tümüyle değişmektedir. Geçmişte ticaret kervanlarının, daha sonra hızlı ulaşım ağlarının yaydığı uygarlığın, günümüzde hızlı ve güvenli internet yolları üzerinde bilgiyi üretme, depolama, kullanma, yayma ve yeniden kullanma becerileriyle yükseldiğini değerlendirilmektedir. (İNAN Y.D. 2021: XI)

Dijital dönüşüm kavramını, insan ve çevre odağında, teknolojinin sosyolojiyle etkileşiminden ortaya çıkan “yaratıcı yıkımla”¹, toplumsal olarak yeni bir yönetim, üretim ve yaşam sürecine geçişerek dönüşümü olarak ifade edebiliriz. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, 2020 yılında yaptığı çalışmada akıllı şehir kavramını “Paydaşlar arası işbirliği ile hayata geçirilen, yeni teknolojileri ve yenilikçi yaklaşımları kullanan, veri ve uzmanlığa dayalı olarak gerekçelendirilen ve gelecekteki problem ve ihtiyaçları öngörerek hayata değer katan çözümler üreten daha yaşanabilir ve sürdürülebilir şehirler” olarak tanımlamıştır. (Çevre ve Şehircilik Bak. 2020:20) Dijital dönüşümle kendi kültür kodlarımızı kullanarak akıllı şehir yolculuğu Yalova’da uzun zaman önce başlamıştır. Yunus Emre’ye atfedilen “biriktirdiğin değil, paylaştığın senindir” sözü günümüzü çok güzel ifade etmektedir. Paydaşlar arasında bilgi güvenliği ve bilmesi gereken prensibinde açık veri paylaşımının önemi çok daha fazla artmıştır.

Yalova 847 km² ile coğrafi olarak en küçük yüzölçümüne sahip ve 2018 yılı il nüfusu 262.234 kişi, kent nüfusu 124.956 kişidir. Yalova’da öne çıkan sektörler tersanecilik, kimya (karbon elyaf), turizm ve tarımdır. (Yalova Valiliği : 2020)

Dünyada tarih boyunca geniş coğrafyaya uzun süre hükmedebilen toplum sayısı oldukça azdır. Türk toplumu, özellikle Anadolu gibi zor bir coğrafyada, bunu başaran toplumlardan biridir. Bunu başarmak için yalnızca bilek kuvveti yetmez, üstün bir organizasyon gücü, akıl ve bilim gerektirir. Toplum ve sanayi gelişim evrelerini aşağıdaki gibi gösterebiliriz:

1.1.Toplum 1.0 Avcı-Toplayıcı Toplum:

Bilinen en eski yaşam biçimidir. Doğanın zor koşullarında, mağara ve doğal yükseltiler gibi korunaklı bölgelerde yaşanan zaman dilimidir. Bu yaşam biçiminde öncelikli olan hayatta kalabilmektir.

1.2. Toplum 2.0 Tarım Toplumu:

İnsanlığın tarımla uğraşarak yerleşik düzene geçmesi ve üretime başlamasıdır. Türkiye’nin Anadolu topraklarında yer alan Göbeklitepe bulguları bu döneme ışık tutacaktır. Bu dönemde medeniyetlerin bereketli nehirler ve ticaret yolları üzerinde kurulduğunu yazılı tarih ve kalıntılardan anlayabiliyoruz. Tarım toplumunun yazılı tarihin başlangıcı kabul edilen Sümer medeniyetiyle, Mezopotamya topraklarında başladığı düşünülmektedir.

1.3.Toplum 3.0 Sanayi Toplumu:

Buhar ve barut gücünün yaygınlaşması, mekaniğin ustaca kullanılmaya başlandığı içten yanmalı motorların icat edildiği sanayi toplumdur. Bu dönüşümün 20.yüzyılın başında olgunlaşmasıyla bant usulü seri üretimler başlamış, bunun sonucu olarak mesai saati kavramları ve ücretlendirme hayatımıza

¹ Schumpeter fırtınası olarak bilinir. Teknolojik inovasyonun ekonomik büyüme konusunda önemine vurgu yapan ilk kişidir. Burada teknolojinin sosyolojik yapıyı geri döndürülemez şekilde etkilediğine vurgu yapılmaktadır.

girmiştir. Değerleme yöntemleri (kâğıt para (banknot), bankalar, merkez bankaları, borsa, kredi vs.) ve ücretlendirmenin yaşantımıza girmesi, toplumsal yaşamın tüm alışkanlıklarını değiştirmiştir. Sanayi toplumları, acımasızca kendi kaynak ve hammadde ihtiyaçları için diğer toplumlara savaş açmış ve sömürüye başlamışlardır. İşten eğlenceye neredeyse her şey kitlesel bakış açısıyla merkezleştirilerek yönetilmiştir. İnsanlar için mesai saati başlamış, fabrikalar vardiya sistemine girmiştir. Çocuklar dört duvar arasında önce sıraya girip, sonra topluca sınıflara gitmeye başlamışlar Hatta eğlence hayatında kitle turizmi kavramı kullanılmıştır. Ancak, çevre kirliliği sanayi toplumunun önde gelen ülkeleri tarafından göz ardı edilmiş, çevreye olan baskı giderek artmıştır.

1.4. Toplum 4.0 Bilgi ve Ağ Toplumu:

20. yüzyıl ortalarında, yarı iletken teknolojilerinin geliştirilmesiyle başlamıştır. Teknolojinin gelişimiyle bilgi giderek artan bir hızda üretilmiş ve akışkan olmaya başlamıştır. Üretilen bilgi, kurulan ağlar üzerinden ışık hızında yayılmaya ve böylece bambaşka bir sürece evrilmeye geçilmiştir. Bilginin giderek hammaddenin, emeğin ve diğer kaynakların yerini aldığı ve geçişin şimdiye kadar bilinen toplumdan tümüyle farklı bir bilgi ve ağ toplumuna doğru gerçekleştiği görülmüştür. (Masuda'dan aktaran Çoban 1997: 5).

1.5. Toplum 5.0 Akıllı Toplum:

Almanya'da düzenlenen bilişim fuarı CeBIT 2017'ye katılan Japonya Başbakanı Shinzo Abe, fuarda Toplum 5.0 (Society 5.0) felsefesini "*teknoloji toplumlar tarafından bir tehdit olarak değil, bir yardımcı olarak algılanmalı*" inancı üzerine geliştirdiklerini söylemiştir. Bilgi ve iletişim teknolojilerinin akıllı telefonlarla, nesnelerin interneti, bulut bilişimle birlikte yaygın ve etkin kullanılmasıyla ortaya çıkmaya başlamıştır. 2010'lu yılların ilk çeyreğinde bilgi üretim hızında büyük bir artışla başladığı söylenebilir.

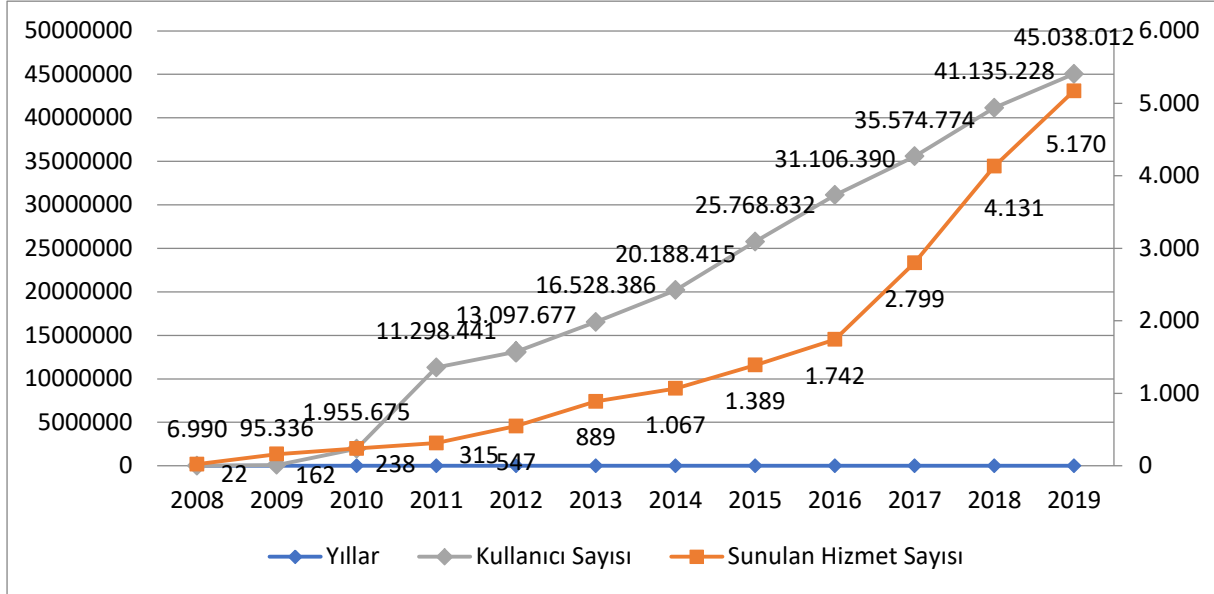
Toplum 1,0 Avcı-Toplayıcı ve Toplum 2,0 Tarım Toplumlarında yenilenebilir enerji kaynakları kullanılmıştır. Her iki dönemde karbon salınımı sifıra yakındır. Toplum 1.0 tarım toplumunun binlerce yıl sürdüğü, Toplum 2.0 Tarım Toplumunun yüzlerce yıl, Toplum 3.0 Sanayi Toplumunun yaklaşık yüz yıl, Toplum 4.0 Bilgi ve Ağ Toplumunun onlarca yıl sürdüğü değerlendirilmektedir. Türkler, kurdukları devletler ve özellikle Osmanlı İmparatorluğu ile Toplum 2,0 Tarım Toplumunun süper güçlü devletleri arasındadır. Toplum 3,0 Sanayi Toplumuna geçişi Cumhuriyet'in ilanı ile, Gazi Mustafa Kemal ATATÜRK ve silah arkadaşları önderliğinde, dünyaya nazaran biraz gecikmeli olarak başarmıştır. Genç Türkiye Cumhuriyeti doğru adımlar atarak, tarıma dayalı sanayi hamlesinde hızlı bir yükseliş kazanmıştır.

2. Türkiye'de Dijitalleşme Çabaları:

Türkiye, toplum 3,0 bilgi toplumuna geçişte gecikmeler yaşamıştır. Türkiye'de ilk dijital iletişime geçilmesi kararı, Bülent ULUSU hükümetince alınmıştır. PTT (Posta, Telefon, Telgraf), 1982 yılında sayısallaşmaya geçiş için "1983-1993 Haberleşme Ana Planı" nı hazırlamaya başlamış ve 1983 yılında rapor devletin ilgili birimlerine sunulmuştur. Rapor, yurtiçi haberleşme ihtiyaçlarımız açısından sayısal teknolojinin zorunlu hâle geldiği, iletişimin ulusal kalkınmaya doğrudan ya da dolaylı katkıda bulunacağı, ulusal güvenlik ve savunma açısından önemli olduğu vurgulanmıştır. Bu dönüşüm sayesinde refahın yurdun her bir köşesine dağılarak toplumun kentlere yığılmasının önüne geçebileceği vurgulanmıştır. Bu arada, 1983 yılında TÜBİTAK bünyesinde yarı iletken teknoloji üretim laboratuvarı (YİTAL) kurulmuştur. (TÜBİTAK :2021) Bu laboratuvar 1999 yılında savunma sanayinin ihtiyacı olan sayısal kripto devrelerinin üretimini yapmaya başlamıştır. Üniversiteler arası ilk bağlantı 1986 yılında Ege Üniversitesi'nde, ilk dünya ile internet bağlantımız 12 Nisan 1993 yılında ODTÜ (Ortadoğu Teknik Üniversitesi) tarafından kurulmuştur. Ancak ilk internet bağlantısı maliyeti çok yüksek olduğundan ertesi gün kapatılmıştır. Savunma sanayi, dijital altyapıda TAFICS (Turkish Armed Forces Integrated Communications System) adı altında büyük bir dijital altyapı hamlesi yapmış, TÜBİTAK, HAVELSAN ve ASELSAN gibi kurulan AR-GE firmalarıyla savunma sanayide bilgi güvenliğini dışarıya bağımlı olmaktan kurtarmıştır. 2000'li yılların ortalarında bilgi güvenliğinde tam bağımsızlığını ortaya koymuştur. Türkiye e-devlet kapısı 2005 yılında www.turkiye.gov.tr internet adresinde kurulmuştur. T.C. Cumhurbaşkanlığı Dijital Dönüşüm Ofisi, 10 Temmuz 2018 tarihli ve 30474 sayılı Resmi Gazete 'de yayımlanarak yürürlüğe giren 1 Sayılı

Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile kurulmuştur. Gelişen teknolojiler, toplumsal talepler ve kamu sektöründeki reform eğilimleri doğrultusunda, farklı kurumlar altında ayrı ayrı sürdürülen dijital dönüşüm (e-Devlet), siber güvenlik, milli teknolojiler, büyük veri ve yapay zekâ ile ilgili çalışmaların tek çatı altında toplanması amaçlanmaktadır.

Türkiye e-Devlet kapısında 2008-2019 yılları arası kullanıcı ve sunulan hizmet sayıları karşılaştırmalı olarak grafikte görülmektedir:

Şekil-1. Türkiye e-Devlet kapısında 2008-2019 yılları arası kullanıcı ve sunulan hizmet sayıları karşılaştırmalı grafiği. (Cumhurbaşkanlığı Dijital Dönüşüm Ofisi :2020)

Grafikte 2010'lu yıllarda e-Devlet kullanıcı sayısında büyük artış olduğu gözlenmektedir. Aynı yıllarda dünyada da internete bağlı cihaz sayısı ve veri üretiminde büyük artış olduğu bilinmektedir. Dijitalleşmenin hızlanmasıyla 2015 yılından sonra sunulan hizmet sayısı artışa geçmiştir. Türkiye nüfusunun neredeyse yarısının dijital e-Devlet kapısından hizmet almayı tercih ettiği söylenebilir.

3.Yalova'da Dijital Dönüşüm ve Akıllı Kent Çalışmaları:

Yalova'da, Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün önderliğinde Cumhuriyet'le birlikte zamanın ruhuna uygun çalışmalara başlanılmıştır. Baltacı ve Millet çiftliklerinde tarıma dayalı üretimde, Termal kaplıca tesisleri dönemin çok üstünde sağlık turizminde önemli ilklere imza atılmıştır. "Cumhuriyet'in yazlık başkenti" olmuştur. Birçok yabancı devlet adamı Yalova'da ağırlanmış, önemli devlet kararları burada alınmıştır. Kur'an'ın Türkçe 'ye çevrilmesi, Türk Tarih Kurumu ve Türk Dil Kurumu kurulması, çok partili siyasi yönetime geçiş kararları bunlardan bazılarıdır.

Yalova'da, 1995'te il statüsü kazanıldıktan sonra, 1998 yılında Yalova Kongresi düzenlenmiştir. Kongrede şehir her yönüyle ele alınarak, nasıl bir gelişim göstermesi gerekliliği yerel katılımcılarla birlikte ortaya konulmaya gayret gösterilmiştir. Bunlardan bir tanesi de bilişim sektörüdür. Yüz ölçümünün yaklaşık %60'ı orman olması ve bunun sonucunda tarım topraklarının azlığı sebebiyle, ağır sanayi bölgeleri yerine, ilerici bakış açısıyla bilişim sektörüne yatırım yapılması hedefi konulmuştur. 1999 Yılı Marmara Depremi'nin yaraları sarılırken şehrin yöneticileri bu tavsiye kararları yönünde çalışmalar yapmışlardır. 2000'li yılların başında, Yalova'da eko-tech yerleşim yerinin kurulması Türkiye'nin ilk akıllı kent uygulaması olarak kabul edilen Bilişim Vadisi Projesi başlatılmıştır. (Alkan, 2015: 73) Yalova, 2001 yılında e-TR yerel yönetim uygulamalarında pilot il olarak seçilmiş ve iyi yönetim uygulama örneği olarak "Yerel Gündem 21" kurulmuştur. Yalova Eurocities (Telecities) ve Global Cities diyaloglarına Türkiye'den davet edilen tek il olmuştur. 2006'da yapı stoklarının her bağımsız bölümüne numara verilerek Ulusal Adres Veri Tabanına uyum çalışmalarında pilot illerden bir tanesi olmuştur. UAVT çalışmalarında Türkiye'de ikinci olarak tamamlamıştır. Günümüzde Mekânsal Adres Planlamada en sağlıklı verileri kayıt altına alan illerden bir tanesidir.

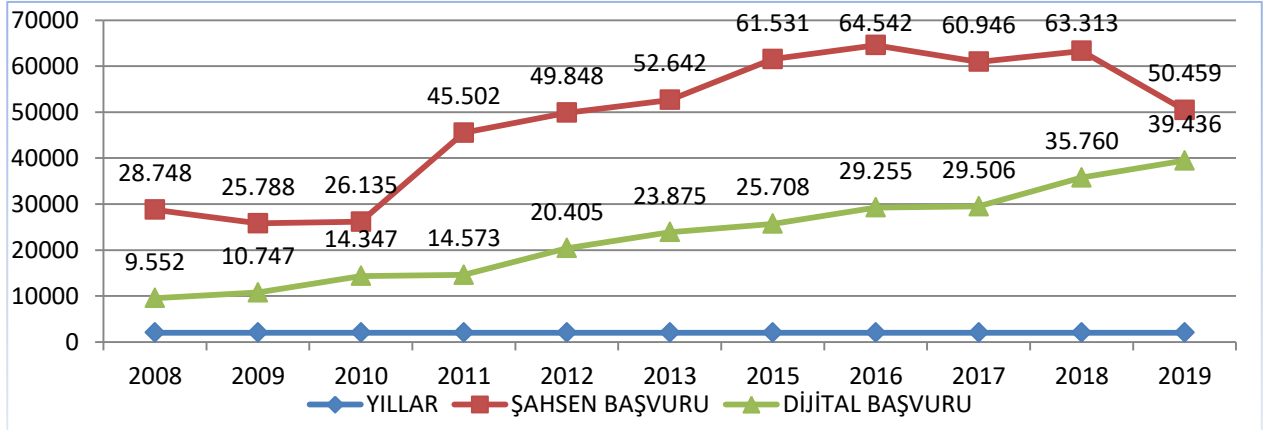
3.1. Yalova Belediyesi:

3.1.1. Zamandan ve Mekândan Bağımsız Kamu Yönetimi (ZAMBAK): Yalova Belediyesi, 2010'lu yıllarda dijitalleşme çabalarına hız vererek ZAMBAK projesini başlatmıştır. ZAMBAK projesiyle, 2013 yılında 473 çalışandan 350'si uzaktan veya esnek çalışır duruma gelmiştir. Kamuda uzaktan ve esnek çalışmayı, kalite yönetimi ve iş zekâsıyla birleştirerek somut olarak gerçek ve canlı verilere dayanarak uygulayabilen Türkiye'de ve bilindiği kadarıyla dünyada ilk ve tek kamu kurumu Yalova Belediyesi'dir. ZAMBAK, 12 Aralık 2013 tarihinde TBMM Başkanlığı makamının himayesinde Türkiye Bilişim Vakfı tarafından Ankara'da düzenlenen törende, bağımsız jüri oylaması sonucu kendi sınıfı yerel yönetimler e-Kamu alanında birincilik ödülünü almıştır.

Yalova Belediyesi stratejik plan değerlendirme raporlarına göre, vatandaşlar son yıllarda giderek dijital kanallardan hizmet almayı talep etmektedirler. Yalova Belediyesi ile vatandaşlar arasından başvuru kanalları ve dijitalleşme oranı aşağıda gösterilmiştir:

YILLAR	ŞAHSEN BAŞVURU	DİJİTAL BAŞVURU	DİJİTALLEŞME ORANI %	TOPLAM HİZMET ADEDİ
2008	28.748	9.552	33%	38.300
2009	25.788	10.747	42%	36.535
2010	26.135	14.347	55%	40.482
2011	45.502	14.573	32%	60.075
2012	49.848	20.405	41%	70.253
2013	52.642	23.875	45%	76.517
2015	61.531	25.708	42%	87.239
2016	64.542	29.255	45%	93.797
2017	60.946	29.506	48%	90.452
2018	63.313	35.760	56%	99.073
2019	50.459	39.436	78%	89.895

Tablo-1. Vatandaşların Yalova Belediyesi'nden hizmet alma tercihleri.

Şekil-2. Vatandaşların Yalova Belediyesi'nden hizmet alma tercihlerinin grafik halinde gösterimi.

Grafikte 2011 yılında kalite sisteminin yürürlüğe konulmasıyla işlem adımlarının tanımlanması sayesinde iş sayısında artış görülmektedir. Türkiye genel seçimlerinin 2014 yılında yapılması sebebiyle verilerin sağlıklı olduğu düşünülerek dâhil edilmemiştir. 2019 Yılında dijitalleşme oranının %78 olduğu görülmektedir. Özellikle yeni neslin ve göçmenlerin son dönemlerde artarak teknolojiyi kullanmayı tercih ettikleri söylenebilir. Mobil İletişim Araçları ve Bilgi Teknolojileri İş Adamları Derneği (MOBİSAD), Nisan 2021 tarihinde yayımladığı raporda Türkiye'de akıllı telefon kullanımının %97,2'ye ulaştığını açıklamıştır. (TRT :2020) Tüm kamu kurumlarının bu gelişmeyi göz ardı etmeden uyum sağlaması beklenmektedir.

Tüm bu çalışmalar zaman zaman maalesef siyasi çekişmelere sahne olmakta veya önem sırasında arka planlara atılabilmektedir. Ancak giderek hızlanan dijital dönüşüm, bu çalışmaların ne kadar doğru ve yerinde olduğunu göstermektedir. Örneğin pandemi, şirketlerin dijitalleşme alanında 5 yılda kat etmesi beklenen mesafeyi 8 haftada almasını sağlamıştır. Şirketlerin dijital dönüşüm hızının tüm dünya ortalaması 7 yıl, Asya ülkelerinde 10+ yıl hızla, kararlı ve kalıcı olduğu ifade edilmektedir. (McKinsey Company: 2020) Türkiye, ortada bir ülke olduğundan dijitalleşme hızının en az 7 kat olduğu söylenebilir. Zamandan ve Mekândan Bağımsız (ZAMBAK) projesinin, pandemiyle ne kadar doğru bir iş olduğu ortaya çıkmıştır. Bu projenin, Türkiye'nin tüm kamu kurumlarında kısmen dahi uygulanma imkânı olsaydı, pandemi döneminin çok daha bereketli bir şekilde atlatılabileceği değerlendirilmektedir. Bu değişim hızına tüm kamu kurumlarının ayak uydurması artık bir gereklilik değil zorunluluk olmuştur.

3.1.2 Coğrafi Bilgi Sistem (CBS): Yalova Belediyesi, dijitalleşme çalışmalarında Coğrafi Bilgi Sistemlerine (CBS) önem vererek şehrin imar durum planı verilerini açık olarak sunmaktadır. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı akıllı kent çalışmalarına toplantılara katılarak bilgi paylaşımında bulunmakta ve destek verilmektedir. Çevre, Şehircilik ve İklim Bakanlığı tarafından Kasım 2021 tarihinde Erzurum Büyükşehir, Pendik İlçe ve Yalova İl Belediyesi CBS çalışmalarında pilot bölge olarak seçilmiştir. Tabelalar üzerinden gidilerek veriye dayalı dirençli ve akıllı şehir çalışmalarında faz1 çalışmaları devam etmektedir. Faz2 çalışmalarında CBS üzerinde katmanlar halinde yapı stokunun UAVT verileriyle (yapı kullanım izin belgesi, enerji, mekanik vb.), bilmesi gereken prensibinde nüfus yoğunluğunu gözeterek AFAD durumlarının çalışılması ve hatta sokak hayvanlarının dijital dünyaya adım atması hedeflenmektedir. Bu veriler üzerinde yapay zekâ koşturularak senaryoların oynanması ve gelecekte blockchain üzerinde veri transferleri ileride düşünülebilir.

Yalova Belediyesi bünyesinde ve aynı zamanda da belediye sınırları içerisindeki her mahallede oluşturulan Hizmet Masaları (Muhtarlık Bünyelerinde oluşturulan Hizmet İletişim Merkezleri) sistemin başlangıç ve hizmetlerden yararlanan vatandaşlarla buluşma noktasını oluşturmaktadır. Sistemin ilk ve en önemli girdisi vatandaşlarımızın belediyeden talep ve şikâyetleridir. Bu bakımdan tapu, defterdarlık veya halkın yoğun olduğu bölgelerde hizmet iletişim noktaları sayesinde talepler yerinde alınmakta ve süreç tetiklenmektedir. Böylece dezavantajlı (yaşlı, engelli, azınlık, kimsesiz vb.) gruplara daha yakın olmakta ve kamuyla ilgili sorunlarına bir nebze de olsa destek olunmaktadır. Tüm bu süreçlerde hizmet kalitesini arttırmakta, zaman ve enerjiden tasarruf sağlarken karbon ayak izinin azaltılmasına katkıda bulunmaktadır.

3.2. Eğitim Kurumları, İstihdam ve IMES:

Yalova, nitelikli insan kaynağı ve eğitim alanında önemli olaylara sahne olmaktadır. Yalova Üniversitesi, 31.05.2008 tarih ve 26892 sayılı Resmi Gazete 'de yayımlanan 5765 sayılı kanunla kurulmuştur Üniversitenin 2020 yılında öğretim görevlisi 578, öğrenci sayısı 14.599'a ulaşmıştır. (Yalova Üniversitesi: 2020) Yalova Üniversitesi, Altınova Belediyesi ve Tersan Tersanesi arasında yapılan protokolle 2019 yılında kurulan Yalova Üniversitesi Altınova Meslek Yüksekokulu ülkemizin iş garantili tek okul olma özelliğini taşımaktadır.(Yalova Üniversitesi: 2020) Şehrimiz, İstanbul Madeni Eşya Sanatkârları (İMES) gelmesiyle daha da güç kazanmıştır. İMES ve Yalova Üniversitesi işbirliği kısa sürede meyvelerini vermeye başlamıştır. 25 Kasım 2020 tarihli ve 31315 sayılı Resmî Gazete 'de yayımlanan 3196 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararı gereğince, Yalova Üniversitesi Teknoloji Geliştirme Bölgesi'nin kurulmasına karar verilmiştir. Aynı şekilde 17 Ağustos 2021 tarihinde İMES ile Milli Eğitim Müdürlüğü arasında okul-sanayi işbirliği çerçevesinde imzalanan protokolle, bir lisemiz ihya edilerek istihdam odaklı eğitim verilmeye başlanması sevindiricidir. (Yalova Milli Eğitim Müdürlüğü: 2021) İMES'in şehrimize yeşil mutabakat çerçevesinde, gelecekteki problem ve ihtiyaçları öngörerek, akıllı kent olma yolunda büyük katkı sunduğu söylenebilir.

3.3.Tersaneler:

Yalova Altınova Hersek bölgesi ve Karamürsel, ilk Türk gemilerinin inşa edildiği bölgedir. Yine aynı bölgede 2000'li yıllarda yatırımcılarla birlikte Yalova Altınova Tersane Girişimcileri AŞ kurulmuştur. Anadolu Ajansının haberine göre Yalova tersane bölgesi ocak-eylül 2021 dönemi ihracatı, geçen yılın aynı dönemine göre yaklaşık yüzde 53,5 artışla 246 milyon 675 bin dolardan 378 milyon 582 bin

dolara çıktığı ifade edilmektedir. Yalova'nın, sektörün toplam ihracatından aldığı pay ise yüzde 38,34 olarak gerçekleştiğine vurgu yapılmaktadır.(Anadolu Ajansı: 2021) Tersanelerde çalışan sayısının toplam 25 bin civarında olduğu ifade edilmiştir.(Deniz net: 2019)

3.4.Çevre Kirliliği ve Akıllı Su Yönetimi:

Sanayi toplumunun çevre üzerine olumsuz baskısı ve içme sularının azalması riski göz ardı edilmemelidir. Uzun süredir devam eden Marmara Deniz kirlenmesi 2020 tarihinde “müsilaj” ismi verilen deniz salyasıyla gözle görünür duruma gelmiştir. Marmara Deniz etrafında yoğunlaşan yanlış sanayi ve tarım politikası sonucu ortaya çıkan kirlenme bir “ekolojik yıkıma” neden olmaktadır. Aynı şekilde 2014 ve 2019 yıllarında tatlı su kaynaklarında yaşanan olumsuz durum, Yalova'nın bir dizi ciddi önlem alması gerekliliğini ortaya koymuştur. Konuyla ilgili, Yeşil Körfez Su Birliği tarafından 30 Eylül 2021 tarihinde “debimetre montajı” yapılarak önemli adım atılmıştır. Diğer yandan Türkiye’de içme su hatlarında meydana gelen kayıp-kaçak oranlarının yüksek olduğu bilinmektedir. Su kayıp-kaçaklarıyla tüm kurumlar, vatandaşlarla birlikte mücadele ortaya koymaktadır. Yalova Belediyesi'nin yıllardır çözülemeyen Samanlı Köyü içme suyunun çözülmesi sevindirici bir gelişmedir.

3.5. Tarım ve Atatürk Bahçe Kültürleri Merkez Araştırma Enstitüsü: Millet Çiftliği arazisi üzerine kurulu Atatürk Bahçe Kültürleri Merkez Araştırma Enstitüsü yeni ürünler geliştirmeye devam etmektedir. Enstitü, Türkiye'nin ilk ve tek Geofit Bahçesine ev sahipliği yapmakta ve nitelikli insan kaynağıyla yeni ürünleri ülkemize kazandırmaya devam etmektedir. Yalova Tarım ve Orman Müdürlüğü'nün girişimleriyle kivi ve aronya ürünlerine Coğrafi İşaret Belgesi alınmıştır. Yalova İl Özel İdaresi'nin desteğiyle organik üretim desteklenmektedir. Araştırma, meyve işleme mükemmeliyet merkezi hedefini yüksek sesle vurgulamaya başlamıştır. Diğer kurumlar ve tüm paydaşlarla böyle bir gelişimin desteklenmesi beklenmektedir. Tarım bölgelerinde kooperatif çatısı altında üretim ve işleme tesisleri bölgemize güç katacağı öngörülmektedir. Özellikle mülkiyet değişimleriyle tarım topraklarının küçülmesi ve girdi maliyetlerinin artması en büyük engel gibi durmaktadır. Kooperatiflerin bu noktada tarım topraklarını işleyerek bütüncül olarak bölge topraklarının değerlendirilmesi düşünülebilir. Kesme çiçek üretimi amacıyla kurulan Garden AŞ şehrimizde güzel bir örnektir.

3.6.İmar Planları ve TOGG:

Şehrimizde üst ölçekli imar plan çalışmaları devam etmektedir. Bir şehrin geleceğini belirleyen imar planları, eşsiz coğrafyamızı ilmek ilmek işleyen ve gelecekte tüm ihtiyaçları karşılamaya çalışan bir akılla hazırlanmalıdır. Bu planlarda şehrimizin temiz içme suyu, tarım ve orman topraklarını garanti altına alan çalışmalarına ağırlık verilmelidir. Şehrin tamamını kucaklayan ve çevresiyle uyumlu, bütün şehir kavramında yaklaşılması ve ele alınması ön planda olmalıdır. Böylece kaynakların etkin, etkili ve verimli olarak kullanılmasına katkı sağlanabilir.

Gemlik'te kurulumu devam eden Türkiye Otomobil Girişimciler Grubu (TOGG) fabrikası yüksek teknolojisi ile çevresini etkileyecektir. Bursa Büyükşehir Belediyesi, Orhangazi'nin hemen sınır bölgemiz olan Süpürgelik'te, imar planlama faaliyetlerine ağırlık vermiştir. İki yıl süren çalışmalarda artık sona gelinmektedir. Yalova'nın zaman kaybetmeden, Orhangazi ile plan bütünlüğü içinde, tarım özelliğini kaybetmiş Süpürgelik bölgesini yüksek teknoloji bölgesi olarak imar planına işlemesi yerinde olabilir. TOGG yan üreticileri için bölgede üretim alanına ihtiyaç verebilecek uygun bir arazi, bölgeye yerli ve yabancı yatırımcıyı çekme potansiyeline sahip olacaktır.

Pandemi etkisiyle doğala kaçışın hızlandığı ve köylerde yerleşim baskısının arttığı gözlenmektedir. Bu durum kaçak yapılaşma gibi sorunların ortaya çıkmasına sebep olmaktadır. Örneğin Sugören Köyü sınırları içinde Höyüktepe SİT alanının hemen bitişiğinde tarım arazisine, onlarca düzensiz yapı inşa edilmiştir. Konuyla ilgili 2019 yılında başlayan şikâyet ve açılan mahkeme davaları maalesef yeterli olmamaktadır. (İNAN: 2019) Bu durumu avantaja çevirmek için imar baskısını önceden öngörerek sıkı bir imar plan uygulaması önemlidir. Doğa ile uyumlu ulaşımı kolay ve erişilebilir akıllı bir Yalova şehri, ulaşımı kolay olan ilimize kaliteli nüfusu çekecektir.

Şehrimizde 1999 Marmara Depremi'nin izleri halen tazedir. Bir sonraki deprem hazırlığı için imar planlarıyla birlikte kentsel dönüşüme önem verilmelidir. Son zamanlarda site şeklinde daha kaliteli

yerleşim alanları yapıldığı gözlenmektedir. Ulaşım, enerji vb. kaliteli altyapısı ve güzel mimarisi olan Yalova, kaliteli nüfus çekmeye devam edecektir.

3.7. Turizm ve Sağlık:

Şehrimizde şehir hastanesi inşasında sona gelinmiştir. Aynı şekilde, üniversite bünyesinde tıp fakültesinin kurulma çabaları sevindiricidir. Termal İlçesinin imar durumu düzenlenerek sağlık turizminin önü açılmalıdır. Doğal güzellikleri koruyarak, yurtdışı sermaye gelişini arttıracak sağlık turizmi girişimleri önemlidir. Ticaret ve Sanayi Odası Termal üzerinde çalışma dosyası hazırlanmış, İl Özel İdare tarafından Fransız Evi gündeme getirilmektedir. Turizm ve otel kapasitesinin artırılması yolunda çabaların somut adımlarla ilerlemesi yerinde olacaktır.

3.8. İklim Değişikliği ve Göç:

Paris İklim Anlaşması, iklim değişikliğinin azaltılması, adaptasyonu ve finansmanı hakkında 2015 yılında imzalanan, 2016 yılında yürürlüğe giren bir anlaşmadır. Türkiye, Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi (BMİDÇS) kapsamında Paris İklim Antlaşması'nı imzalama kararı almıştır. Antlaşma, 7 Ekim 2021 tarihli ve 31621 sayılı Resmi Gazete' de yayımlanmış, 10 Kasım 2021 de yürürlüğe girecektir. Bu durum, kurumların, firmaların yaptığı veya neden olduğu tüm faaliyetler sonucu çevreye bıraktığı Karbon Ayak İzi (Sera Gazı emisyonu) salınımı yaptığı gazların CO2 cinsinden hesaplanmasını içermektedir. Bu envanter artık ilgili tarihlerden sonra uluslararası bir gereklilik haline gelecektir. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı ismi, "Çevre, Şehircilik ve İklim Bakanlığı" olarak değiştirilmiştir.

Ticaret Bakanlığı internet sayfasında "*Avrupa Birliği (AB), 2020 yılında 69 milyar dolar ile ihracatımızdan %41,3 oranında pay almakta olup toplam ihracatımızda ilk sırada yer almaktadır (Ticaret Bakanlığı: 2021) ...İklim değişikliğinin önümüzdeki yıllarda AB'nin sanayi ve ticaret politikaları da dâhil tüm politikalarına nüfuz etmesini öngören Avrupa Yeşil Mutabakatı, 11 Aralık 2019 tarihinde açıklanmıştır. Avrupa Yeşil Mutabakatı ile hayata geçirilmesi hedeflenen değişiklikler, sanayiden finansmana, ulaştırmadan enerji ve tarıma uzanan bir dizi alanı kapsamaktadır.*" (Ticaret Bakanlığı: 2021) Sınırdaki Karbon Düzenleme Mekanizması bu uygulamalardan bir tanesidir. AB, 14 Temmuz 2021 tarihinde "Fit For 55" çalışmasıyla süreci somutlaştırarak 1 Ocak 2023 tarihinde karbon vergisi uygulaması kademeli geçiş, 31 Aralık 2025 kademeli geçiş sonu ve 1 Ocak 2026 sıkı dönem uygulamaları kararı almıştır. Bu satırlar yazılırken BM İklim Değişikliği Konferansı İngiltere'nin Glasgow şehrinden devam etmektedir. Türkiye'nin bu gelişmelerden büyük oranda etkileneceği çok açıktır. İklim değişikliği konusunda alınan kararların dikkatle takip edilerek, uluslararası standartları kendi bünyemize uyumlaştırılması önemli hale gelmiştir. Politika olarak kendimizi iyileştirirken, Türkiye'nin savunduğu, günümüze kadar en çok kirleten gelişmiş sanayi ülkelerinin bu sorumluluktan pay almaları doğru bir yaklaşımdır.

Dünya, yine iklim değişikliği ve bölgesel karışıklık gibi meseleler yüzünden büyük toplumsal göçlere sahne olmaktadır. Bu göçlerden Türkiye ve Yalova'da etkilenmektedir. Düzensiz göçler önümüzde büyük bir risk olarak durmaktadır. Bu göçlerle başta hukuk, sağlık, eğitim vb. sistemlerimiz zorlanmaktadır. İnovatif ekosistemle beyin göçüne ev sahipliği yapma, göç edenleri toplumsal refahı etkilemeyecek ve üretime kazandıracak şekilde bir dizi önlem alınmasına ihtiyaç olduğu gözlenmektedir.

3.9. Kimya Sektörü ve Aksa Akrilik Kimya Sanayii:

Akkök Holding'e bağlı Aksa Akrilik Kimya Sanayii, 1968'de Yalova'da kurulmuş, 2020 yılında 330 bin ton/yıl üretim kapasitesiyle dünyanın en büyük, Türkiye'nin tek akrilik elyaf üreticisidir. Aksa Akrilik, 1200 çalışanıyla akrilik elyaf alanında dünyada %19'luk en büyük pazar payına sahiptir. 2020 yılının 4,4 milyar TL büyüklüğüne ulaşmıştır. (Dünya Gazetesi: 2020) Aksa Akrilik geniş ürün gamıyla yer döşeme halısından battaniyeye, iplikten tel örgüsüne, tente ve endüstriyel filtreler kadar tekstil ve teknik tekstil maddesi üretmektedir. DowAksa, 2018 yılında Proje Bazlı Teşvik Sistemi kapsamında, "karbon elyaf ve ara ürünlerinin üretimi ve geliştirilmesi" başlığı altında 1.864 milyon TL karbon elyaf ve kompozit malzeme üretim alanında süper teşvik almıştır. (BLOOMBERGHT: 2018) Firmadan yapılan açıklamada, "*karbon elyaf etrafında bir ekosistem oluşturacağız. 2023'e kadar 195 bin kişinin istihdam edilmesine destek olacağız.... Karbon elyaf, çelikten 4,5 kat hafif*

olmasına rağmen 4-5 kat dayanıklı, koruma gücü yüksek, korozyona dayanıklı, elektrik iletken, ısı yalıtkan bir ürün. Çok farklı sektörlerde kullanılabilmesine rağmen bugün ağırlıklı olarak havacılık sektörü, uçak ve savunma sanayisi, rüzgâr enerjisi başta olmak üzere enerji sektörü, altyapı ve otomotiv sektörlerinde kullanılmaktadır. Karbon elyaf, rüzgâr türbinlerinin enerji üretiminin artırılmasından otomobillerdeki yakıt tüketiminin azaltılmasına, altyapı ve yapıların güçlendirilerek ömürlerinin uzatılması gibi dünyanın karşı karşıya olduğu en önemli sorunlara yönelik inovatif çözümler sunmaktadır. " sözlerine yer verilmiştir. (Anadolu Ajansı: 2018) Yalova'da kimya üzerine YALKİM İhtisas OSB, aktif olarak devam eden tek OSB'dir. (MARKA: 2021)

3.10. Fon Kaynakları:

Yalova, son yıllarda daha çok yerli ve yabancı fonlardan faydalanmaktadır. Ancak bu fonların artırılması gerekmektedir. Karbon elyaf, tersaneler, fan üretimi (EMAK) ve tarım alanında teşvik ve destek fonları şehrimize güç katmaktadır. Yalova Belediyesi, Türkiye Belediyeler Birliği tarafından düzenlenen proje yarışmasında "Akıllı Tabelam" projesiyle ödüle layık görülmüştür. Projeyle, Türkiye Belediyeler Birliği tarafından sağlanan fon desteğiyle, tabelalar üzerinden gidilerek, veriye dayalı yönetilebilir dirençli ve akıllı bir şehir hedeflenmektedir. Yine Çevre, Şehircilik ve İklim Bakanlığı'ndan Coğrafi Bilgi Sistemleri pilot bölge çalışmalarından davet alınmış olması sevindiricidir.

4.Değerlendirme

Dünyamız ve toplumlar giderek hızlanan şekilde değişerek dönüşmektedir. Bu dönüşüm hızı, bireyleri, toplumları, kurumları ve hatta devletleri her yönüyle test etmektedir. Kimliksiz bir kent kimliğinden sıyrılarak şehir kültürüne sahip olma, liyakat ve aidiyet esasına dayalı, yukarıda sıralanan kuvvet çarpanlarının insan ve çevre odağında, kültür ve sanatın içinde olduğu çabalarla mümkündür.

İçinde bulunduğumuz zamanlar, Yalova için pek çok risk ve fırsatları barındırmaktadır. Yalova akıllı kentler yolunda tarım, orman, deniz, kaplıca gibi önemli doğal güzelliklerinin yanında, kimya, çelik sanayii, tersaneler gibi sektörlerde güçlü bir zenginliğe sahiptir. Çok önemli ulaşım ağlarına sahip, liman ve havaalanı gibi yurtdışı kapılara yakındır. Dijital dönüşümün avantajlarını kullanarak, doğru politika ve planlamalarla, veri ve uzmanlığa dayalı çözümler üretilebilmektedir. En önemlisi dönüşümü omuzlayabilecek eğitilmiş ve kültürlü insan kaynağına sahiptir. Doğru bir iradeyle önderlik yapıldığında çok büyük işler başarılabilir. Merkezi hükümet ile yerel hükümetin uyum içinde ve yerel aktörlerin koordineli çalışma ortamında çok başarılı gelişmeler olduğu gözlenmektedir. Yalova Araştırmaları Kongresi gibi çalışmalar, istişare kültürünün artmasına ve uygun ekosistem oluşmasına büyük katkılar sağlamaktadır. Konu başlıkları zenginleştirilerek, yerli ve yabancı otoritelerin şehrimize davet edilmesiyle daha sık yapılmasının uygun olacağı değerlendirilmektedir.

Valilik bünyesinde, mümkünse Teknoloji Araştırma Bölgesi'nde konuşlanmış, şehrin bütünsel gelişimini takip ve koordine eden, sinerjiyi ortaya çıkartan proje bazlı çalışmaları destekleyecek, "Akıllı Kentler Çalışma Grubu" kurulması değerlendirilebilir. Bu grup, kurumlar ve firmaların koordinasyonu sağlama, proje bazlı fon kaynaklarını takip etme ve şehrimize kazandırma, dönemsel raporlarla bilgilendirme faaliyetleri yapabilir.

Albert Einstein "yaşam, bisiklet sürmeye benzer. Dengeyi sağlamak için pedal çevirmeye devam etmek gerekir." demiştir. Akıllı kent Yalova yolunda çabalara devam edilerek geleceğe daha güzel bir şehir bırakılması bu kuşağın çalışmalarına bağlıdır.

5.Kaynakça

- Alkan, Tunay (2015), “Akıllı Kentler ya da 21. Yüzyıl Şehirleri”, Bilişim Dergisi, Sayı: 182 (Aralık), s. 73
- Anadolu Ajansı resmi internet sayfası <https://www.aa.com.tr/tr/ekonomi/yalovanin-gemi-ve-yat-ihracati-9-ayda-yaklasik-yuzde-53-5-artti/2394743> adresinden Kasım 2021 tarihinde alınmıştır.
- Anadolu Ajansı resmi internet sayfası <https://www.aa.com.tr/tr/sirkethaberleri/finans/dowaksanin-yatirimi-2023e-kadar-195-bin-istihdam-saglayacak/644451> adresinden Kasım 2021 tarihinde alınmıştır.
- Bloomberg ht internet sitesi <https://www.bloomberght.com/haberler/haber/2110272-tesvik-belgesi-alacak-firmalar-aciklandi> adresinden kasım 2021 tarihinde alınmıştır.
- Cumhurbaşkanlığı Dijital Dönüşüm Ofisi Resmi sosyal medya hesabı <https://twitter.com/dijital15> şubat 2021 tarihinde alınarak derlenmiştir.
- Çevre ve Şehircilik Bak. (2020) “2020-2023 Ulusal Akıllı Şehirler Stratejisi ve Eylem Planı” s.20
- ÇOBAN, Hasan (1997), Bilgi Toplumuna Planlı Geçiş, İstanbul: İnkilap Kitabevi, s.5.
- Deniz.net internet sitesi <https://www.7deniz.net/haber-yalova-tersanelerinde-25-bin-kisi-istihdam-ediliyor-30717.html> adresinden Kasım 2021 tarihinde alınmıştır.
- Doğu Marmara Kalkınma Ajansı (MARKA) (2021) “Yalova'nın 25 Yıllık Gelecek Perspektifi”
- Doğu Marmara Kalkınma Ajansı (MARKA) (2020) “Yalova'nın 25 Yıl Raporu” s.26
- Dünya Gazetesi resmi internet sitesi <https://www.dunya.com/ozel-dosya/global-sampiyonlar/aksa-dunyanin-en-buyuk-akrilik-ureticisi-haberi-479880> adresinden Kasım 2021 tarihinde alınmıştır.
- İNAN Y.D: (2021) “Dijital Dönüşüm”, Platanus Yayınevi, s.IX.
- İNAN Y.D. <https://www.youtube.com/watch?v=ms1vq5ddcmq&t=37s> adresinden Kasım 2021 tarihinde alınmıştır.
- McKinsey Company resmi internet sayfası “<https://www.mckinsey.com/business-functions/strategy-and-corporate-finance/our-insights/how-covid-19-has-pushed-companies-over-the-technology-tipping-point-and-transformed-business-forever>” adresinden 26 Ocak 2020 tarihinde alınmıştır.
- Yalova İl Milli Eğitim Müdürlüğü resmi internet sayfası <https://yalova.meb.gov.tr/www/okul-sanayi-is-birligi-protokolu-imzalandi/icerik/4208> adresinden kasım 2021 tarihinde alınmıştır.
- Yalova Üniversitesi 2020 Yılı İdare Faaliyet Raporu S.33,44
- Yalova Üniversitesi resmi internet sayfası <https://www.yalova.edu.tr/tr/page/icerik/yalova-universitesinden-turkiyenin-ilk-istihdam-garantili-meslek-yuksekokulu> adresinden Kasım 2021 tarihinde alınmıştır.
- Yalova Valiliği resmi internet sayfası <http://www.yalova.gov.tr/yalova-rehberi> ve <http://www.yalova.gov.tr/egitim-durumu06-03-2014> adreslerinden Kasım 2021 tarihinde alınmıştır.
- Ticaret Bakanlığı resmi internet sitesi <https://ticaret.gov.tr/dis-iliskiler/avrupa-birligi/yani-basimizdaki-dev-pazar-avrupa-birligi> ve <https://ticaret.gov.tr/dis-iliskiler/avrupa-birligi/sinirda-karbon-duzenleme-mekanizmasi> adreslerinden Kasım 2021 tarihinde alınmıştır.
- TRT haberleri <https://www.trthaber.com/haber/ekonomi/akilli-telefon-harcamalari-son-bir-yilda-yuzde-50-artti-571161.html> adresinden Kasım 2021 tarihinde alınmıştır.
- TÜBİTAK – Ulusal Elektronik Kripto Araştırma Enstitüsü (UEKAE)- Yarı İletken Teknoloji Laboratuvarı - <https://bilgem.tubitak.gov.tr/tr/urunler/yital-yari-iletken-teknolojileri-arastirma-laboratuvari>; adresinden 01 Aralık 2020 tarihinde alınmıştır.

ALTINOVA İLÇESİ SUALTI KÜTÜR VARLIKLARI

Serkan Gündüz
Dr. Öğr. Üyesi, Bursa Uludağ
Üniversitesi
sgunduz@uludag.edu.tr

0000-0002-8923-8888

Işıl Akalan Gündüz
Dr. Öğrencisi, Hamburg Üniversitesi
akalangunduz@gmail.com

0000-0002-0751-5678

İlke Ekizoğlu
MA, Sinop Üniversitesi
ilkeekizoglu@sinop.edu.tr

0000-0003-0143-7610

Öz

Marmara Denizi günümüzden yaklaşık 7500 yıl önce İstanbul Boğazı'nın açılması ile yaklaşık bugünkü formuna ulaşmıştır. MÖ 5500 yılından günümüze kadar gerek iklimsel gerekse jeolojik faktörler Marmara Denizi'nin kıyı şeklinin değişmesinde önemli rol oynamışlardır.

2018 yılında ilk kez hayata geçirilen “Yalova İli Kıyıları Antik Liman ve Sualtı Yüzey Araştırması” projesi Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın izni, Bursa Uludağ Üniversitesi ve Altınova Belediyesi'nin destekleri ile kesintisiz bir şekilde günümüze kadar devam etmektedir. İlk çalışmalara Altınova ilçesinden başlanılmasındaki nedenler arasında Doğu Roma İmparatorluğu'nun önemli liman kentlerinden olduğu bilinen Helenopolis'in, Barrington Atlas'ta Limnae Antik Kenti'nin ve I. Haçlı Seferleri'nde önemli bir liman görevi gören Kibotos Kalesi'nin bu coğrafya içerisinde lokalize edilmesinin yanı sıra Altınova Belediyesi'nin desteğini de sayabiliriz.

4 yıldır gerçekleştirdiğimiz arkeolojik sualtı araştırmalarımız esnasında kıyı şeridi karadan ve farklı yıllara ait hava fotoğrafların incelenip kıyı şeridinin yıllar boyunca değişimini anlaşılmıştır. Ayrıca side scan sonar ve scuba dalışlar ile de incelenmiştir.

Bugüne kadar yaptığımız çalışmalarda Hersek Deltası'nın uç kısmında kısmen karadan da görülebilen bir adet iskele ve deniz feneri ile Hersek Lagünü'nün güneybatısında sualtında Barrington Atlas'ta Limnae Antik Kenti olarak gösterilen kıyı şeridinin sualtındaki bölümünde bir yapı kompleksine ait kalıntılar tespit edilmiştir. 2021 yılında Yalova Müze Müdürlüğü başkanlığında ve bilimsel danışmanlığımızda su altındaki yapı kompleksinde arkeolojik sualtı kazısına başlanılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Altınova, Helenopolis, Limnae, Kibotos, Sualtı Arkeolojisi

Abstract

The Sea of Marmara reached its present form approximately 7500 years ago with the opening of the Bosphorus. From 5500 BC to the present, both climatic and geological factors have played an important role in changing the coastal shape of the Sea of Marmara.

"Yalova Province Ancient Harbour and Underwater Survey" commence for the first time in 2018, continues uninterruptedly until today with the permission of the Ministry of Culture and Tourism and the support of Bursa Uludağ University and Altınova Municipality. The town of Helenopolis, which is known to be one of the important port cities of the Eastern Roman Empire, the ancient city of Limnae located in the area in Barrington Atlas and the Kibotos Castle, which served as an important port during the First Crusades, were among the reasons why the surveys started from the Altınova district. Another reason was the support of Altınova Municipality.

During our four years of underwater archaeological research, the coastline was examined from land, old aerial photographs were analyzed, and the transformation of the coastline was understood. Moreover, the underwater surveys were conducted with side-scan sonar and scuba dives.

As the result of our research, a pier and a lighthouse, which are partially visible from the land at the tip of the Hersek Delta, and an underwater building complex located at the Southwest of Hersek Lagoon in the area of the Ancient city of Limnai located by Barrington Atlas were detected. In 2021, under the

chairmanship of the Yalova Museum Directorate and with our scientific consultancy, underwater archaeological excavations were started in this underwater building complex.

Keywords: Altınova, Helenopolis, Limnae, Civetot, Underwater Archaeology

Yalova İli Kıyıları Antik Liman ve Sualtı YüzeY Araştırması, Yalova ilinin Marmara Denizi kıyılarındaki olası sualtı kültür varlıklarını, liman kentlerinin Marmara Denizi ile bağlantısını ve dönemsel olarak kıyı şeridi değişimini incelemeyi amaçlayan multidisipliner bir projedir. Arazi çalışmaları Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın izni, Bursa Uludağ Üniversitesi, Altınova Belediyesi ve Türk Tarih Kurumu'nun² destekleri ile gerçekleştirilmiştir.

Yalova İli Kıyıları Antik Liman ve Sualtı YüzeY Araştırması Projesi ilk olarak 2018 yılında Yalova ili Altınova ilçesi sınırlarında başlatılmıştır (Gündüz ve Akalan Gündüz 2019). Geçen dört yıllık süreç içindeki arazi çalışmaları Altınova odaklı gerçekleştirilirken, Çiftlikköy ilçesi kıyı şeridi de bu dönem içerisinde incelenmiştir.

Yalova ilinin 105 kilometrelik kıyı şeridinin 17 kilometrelik bölümünü kapsayan Altınova, Yalova ilinin en doğu sınırındaki ilçesidir. Bölgede gerçekleştirilen arkeolojik ve tarihsel araştırmalara göre özellikle Doğu Roma İmparatorluğu Dönemi ile bölgenin ismi tarih sahnesinde oldukça sık duyulmaya başlanmıştır. Helenopolis antik kentinin Altınova ilçesi Hersek Mahallesi'nde lokalize edildiği bilim dünyası tarafından kabul görmüş bir eşleştirmedir (Ainsworth 1842:42–44; Belke 2020:595; Doğancı 2012:99; Foss 1987:193, 1997:93; Leake 1824:10; Lenski 2016; Mango 1994:143; Sevin 2016). Ammianus Marcellinus'a göre Helenopolis'in önceki ismi Drepanum'dur ve İmparator Konstantin annesi Helena'nın onuruna kentin ismini Helenopolis'e çevirmiştir (Amm. Marc. 26.8.1.4). Helenopolis'in Justinianus Dönemi'nde önemli bir liman yerleşimi olduğu Procopius sayesinde bilinmektedir. Procopius'a göre İmparator Justinianus Chalkedon (Kadıköy) ile Dacibiza (Gebze) arasındaki yolu iptal ederek posta teşkilatını direkt olarak Helenopolis limanına inmeye zorlamıştır (Proc. anek. 30.8). Daha sonra 17. yüzyılda Evliya Çelebi eserinde Helenopolis'ten bahsetmese de Hersek iskelesinden bahsetmektedir (Çelebi 2008:75). Evliya Çelebi'nin bahsettiği bu hat 20. yüzyılın başlarına kadar çizilmiş haritalarda da görülebilmektedir (Faden 1876; Stanford 1901).

YüzeY araştırmamız esnasında Helenopolis ve çevresinde kentin limanına ait izleri tespit amacı ile gerçekleştirilen yüzeY araştırması esnasında dilin en uç kısmında kısmen su üstünden de görülebilen bir adet deniz feneri ve askeri saha içerisinde Evliya Çelebi'nin de bahsettiği iskele tespit edilmiştir (Gündüz 2022). Bölgede yaptığımız araştırmalar son 10 yılda topografyanın Osmangazi Köprüsü nedeni ile çok değiştiğini ve yakın çevresindeki kalıntıların tahrip edildiğini göstermiştir. Askeri alan içerisinde korunan iskele kıyıdan yaklaşık 60 metre uzaktadır ve anakara ile hiçbir bağlantısı yoktur (Resim 1-2). Harita Genel Müdürlüğü'nden temin ettiğimiz eski tarihli hava fotoğraflarından kıyı şeridindeki değişim çok açık bir şekilde gözlenebilmektedir. 1940 tarihli hava fotoğrafında iskele ile anakaranın bağlantısı varken 1974 tarihli belgelere göre bağlantı kopmuş gözükmektedir (Resim 3). Bu değişimin nedeni olarak da 1963 yılında Kuzey Anadolu Fay Hattı üzerinde Çınarcık açıklarındaki deprem ön görülebilir.

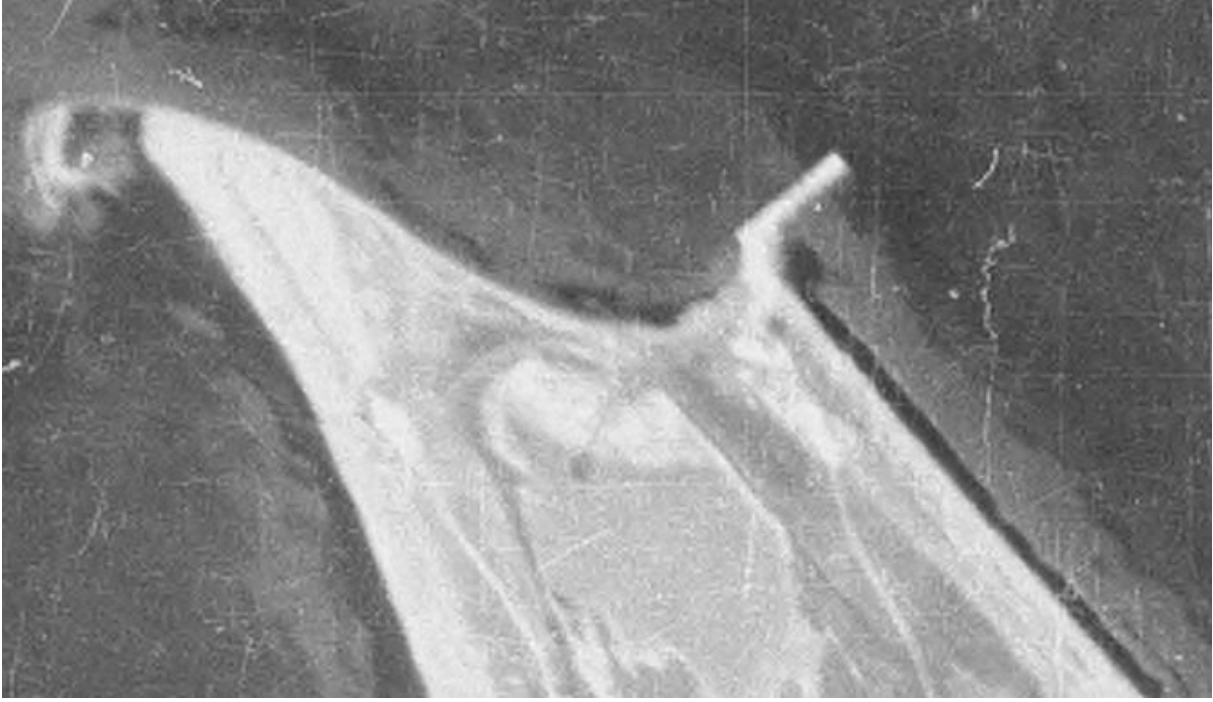
² Türk Tarih Kurumu tarafından sadece 2019 yılı çalışmaları desteklenmiştir.

Resim 1: Ankara ve İskelenin Konumu (Google Earth)

Resim 2: İskeleden Ankaraya Bakış (Foto: S. Gündüz 2020)

Resim 3: 1940 Tarihli Hava Fotoğrafi (HGM 2020)

İskelenin doğusunda kısmen suyun içinde kısmen de karada gözlenebilen yapı kalıntısı dikkat bir diğer buluntu olarak kaydedilmiştir. Söz konusu mimari yapı yarım yuvarlak formdadır ve 10 Aralık 1863 tarihinde Fransız Collas et Michel şirketi tarafından inşa edilen Osmanlı Deniz Feneri'nin hemen uç kısmında yer almaktadır (Gündüz ve Akalan Gündüz 2019:860; Thobie 2004:275). Gerek konumu gerek boyutu dikkate alındığında bu yapının daha Roma Dönemi'ne tarihlenebilecek bir deniz fenerine ait yapının temelleri olduğu öngörülebilir (Resim 4) (Gündüz 2022).

Resim 4: Yarım Yuvarlak Yapı (Foto: S. Gündüz 2020)

2019 yılının son günlerinde Karamürselbey Eğitim Merkezi Komutanlığı kıyı şeridinde gerçekleştirdiğimiz sualtı araştırmaları esnasında kıyı şeridinden yaklaşık 20 metre uzakta ve -20 cm ile -2,5 metre derinlikler arasında bir yapı kompleksi tespit edilmiştir (Resim 5). 1970'li yılların ortalarına kadar Amerikan Üssü olarak kullanılan komutanlık bu tarihten sonra Deniz Kuvvetleri Komutanlığı'na devredilmiştir. Bölgenin Amerikan Üssü olarak başladığı askeri amaçlı korunaklı konumunun günümüze kadar devam etmesi nedeni ile bölgede yapılan birçok arkeolojik araştırmada göz ardı edilmiş bir bölgedir.

Resim 5: Sualtında tespit edilen kalıntılar (Foto: S. Gündüz 2020)

Karamürselbey Eğitim Merkezi Komutanlığı sınırları içerisinde gerçekleştirilen çalışmalarda iki farklı noktada arkeolojik kalıntılar ile karşılaşmıştır. Bölgedeki ilk kalıntılar 9 numaralı gözetleme kulesinin yaklaşık 70 metre kuzeyinde Marmara Denizi ile karanın birleştiği yerde ve toprak kesitinde gözükmektedir. Birbirine paralel iki sıra duvar kalıntısının kesitin içerisine doğru devam ettiği anlaşılmaktadır (Resim 6).

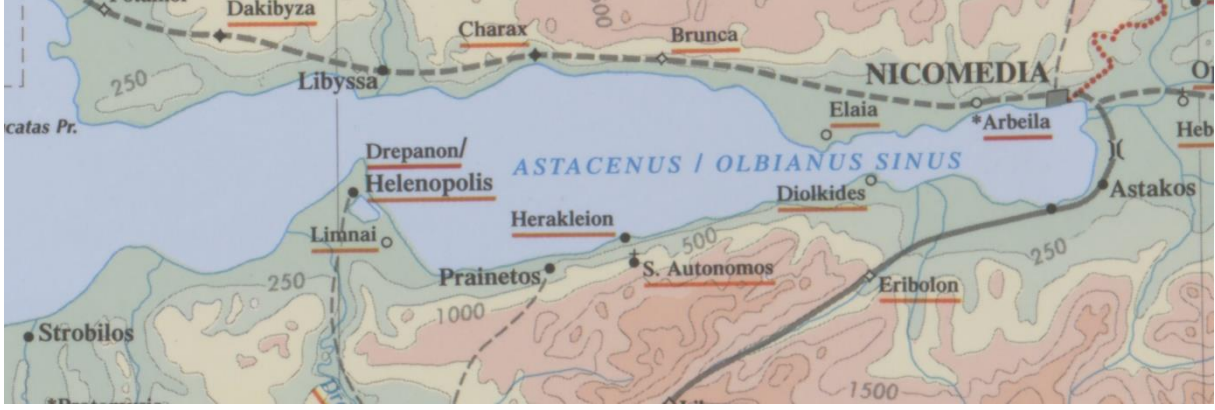
Resim 6: Anakaraya devam eden duvar kalıntıları (Foto: S. Gündüz 2019)

9 numaralı gözetleme kulesinin yaklaşık 175 metre güneydoğusundaki kalıntılar oldukça dikkat çekici ve önemlidir. Kıyıda bakıldığında görülememesine rağmen söz konu noktada yaklaşık 50x70 metre ölçülerinde bir alana dağılmış duvar ve yapı kalıntıları tespit edilmiştir (Resim 5). 2020 yılı çalışmalarında tespit edilen duvar kalıntılarının daha net anlaşılabilmesi amacı ile alanda midye temizlik çalışmaları gerçekleştirilmiştir.

2020 yılında yaptığımız çalışmalar sonucunda duvarların tek bir yapıya ait olmadığı birden fazla yapının bulunduğu bir yapı topluluğu olduğu anlaşılmıştır. Kazı yapılmaksızın temizlik çalışmaları neticesinde fonksiyonu tahmin edilebilen yapılar olduğu gibi halen gizemini koruyan yapılar da söz konusudur. 2020 yılında temizlenen midyelerin ardından alanda en az 6 farklı yapının varlığı anlaşılmıştır. Yüzeysel araştırması sonucunda fonksiyonu kesin olarak anlaşılan 1 yapı ile fonksiyonu hakkında öneri sunabileceğimiz 3 yapı mevcuttur. 2021 yılında Yalova Müze Müdürlüğü başkanlığında arkeolojik sualtı kazılarına başlanılmıştır³.

Tespit edilen mimari buluntular ile bölgede ismi geçen yerleşimler karşılaştırıldığında Limnae ve Civetot (Kibotos) ismi ön plana çıkmaktadır (Resim 7). Limnae ismi MS 4. yüzyılda yaşamış Aziz Autonomous'un hikayesinde karşımıza gelmektedir. Aziz'e göre Limnae halkı pagandır ve Hristiyanlar pagan tapınağına zarar vermişlerdir. Bunun üzerine Limnae'deki paganlar Soreoi'deki şapele saldırmış ve Aziz Autonomous'u altarda şehit etmişlerdir (Foss 1987:187-88). Limnae etimolojik olarak bataklıklar, lagünler anlamına gelmektedir. Foss'a göre bölgede tek bir lagün vardır (Foss 1987:195). Fakat kıyı şeridinin tamamında araştırma yaptığımızda günümüzde dahi askeri saha içerisinde küçük lagün ve diğerlerinin izleri gözlenebilmektedir.

³ Kazı başkanımız olan Yalova Müze Müdürü Ali Sinan ÖZBEY'e teşekkürlerimizi sunarız.

Resim 7: Limnae Antik Kentinin Konumu

Bir diğer dikkat çekici isim ise Civetot/ Kibotos ismidir. 11. yüzyılın sonlarında İmparator Alexios tarafından İzmit Körfezi'nin güney kıyılarında inşa edilen kalenin I. Haçlı Seferleri'nde Haçlıların karagahı görevini gören Kibotos Kalesi ile eşleştirilmesi kabul gören bir eşleşmedir (Faral 1940:112–30). Kale, Bizans İmparatoru Alexius tarafından İngiltere'den kaçan ve Bizans İmparatorluğu'nda paralı asker olarak çalışan Anglo Saxon askerler için yaptırılmıştır. Kibotos – Civetot Kalesi 1096 yılında I. Haçlı Seferleri sırasında ismini duyurmuş ve 1207 yılında Guillaume de Sains ve Theodore Laskaris arasında geçen savaştan sonra bir daha tarih sahnesinde gözükmemektedir. Civetot/Kibotos hakkında bazı kaynaklarda kale isimlendirmesi yapılırken bazılarında ise manastır, liman ve yerleşim olarak geçmektedir. Kaynaklara göre Helenopolis (Hersek) ile Nicomedia (İzmit) arasına lokalize edilen bu kale, modern araştırmacıların birçoğunda bölge coğrafyası hakkındaki bilginin azlığı nedeni ile Helenopolis ile eşleştirilmiştir. Fakat aynı tarihte her iki ismin de karşımıza çıkması her iki yerin aynı yer olmama ihtimalini güçlendirmektedir. Zaten akademik camiada daha önce Edmond Faral tarafından da iki yerin aynı olmadığı ve bazı tarihçiler tarafından isim benzerliği ve Anna Komnena'nın yanlış beyanı ile Kios ile de aynı yer olmadığı kanıtlanmıştır (Faral 1940:123–24).

2021 yılında Altınova ilçesi sınırlarında yaptığımız araştırmalarda 2019 yılında tespit ettiğimiz ve Civeot/Kibotos Kalesi'ne ait olduğunu düşündüğümüz kalıntıların çevresinde yeni mimari kalıntılar tespit edilmiştir. Kalıntıların yaklaşık 300 metre kuzeyinde ve 500 metre güneydoğusunda iki ayrı noktada sualtında mimari kalıntılar tespit edilmiştir. Kuzeydeki kalıntıların birden fazla odaya sahip olduğu anlaşılabilirken midye yoğunluğu, duvarların tahribatı, araştırma süresinin sonuna gelmesi ve deniz şartlarının el vermemesi nedeni ile tam planı anlayamamıştır. Dış hatları tespit edilen noktalardan anlaşıldığı kadarı ile iki farklı kalınlıkta duvar mevcuttur. Bazıları 1,5 metre iken bazı duvarlar 1 metre civarındadır (Resim 8).

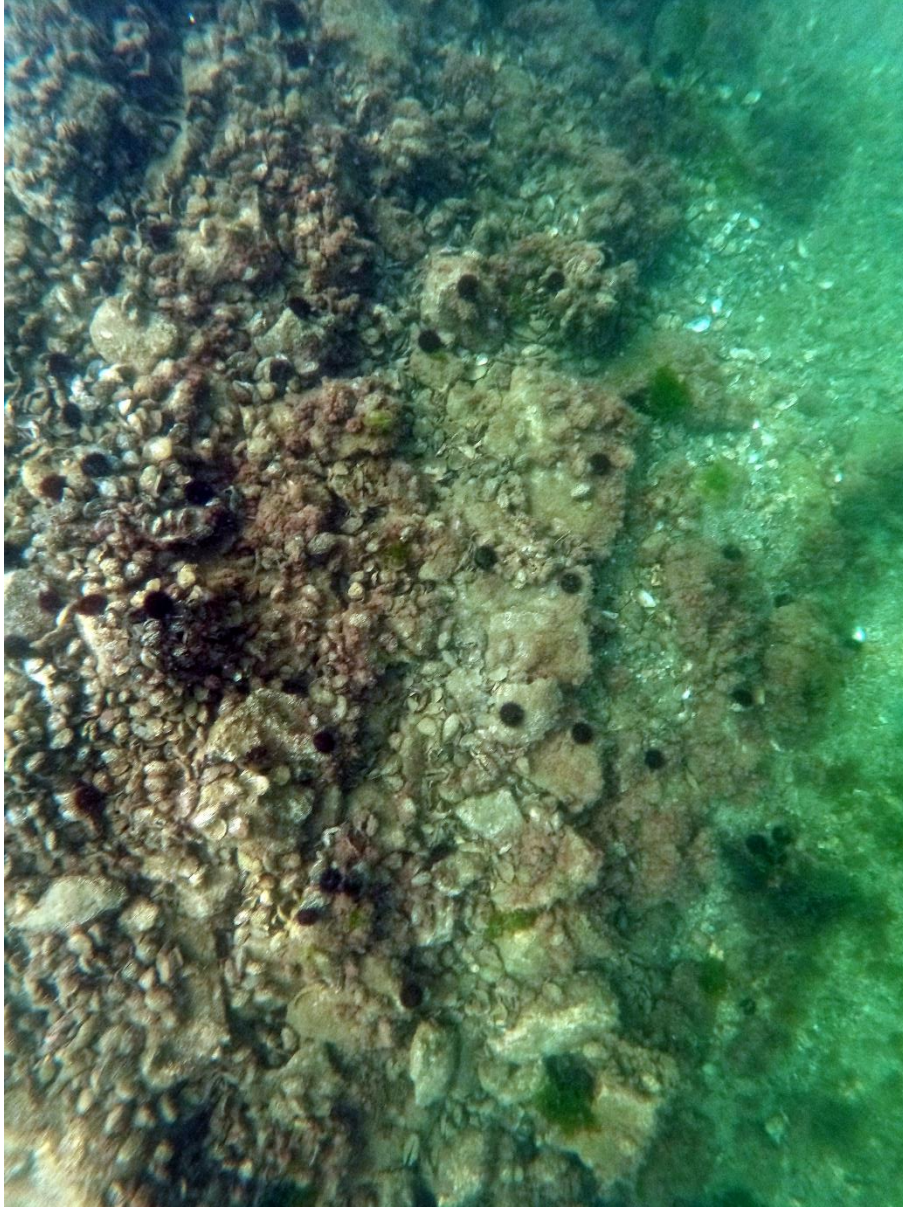

Resim 8: Kuzeydeki duvar kalıntıları (Foto: S. Gündüz 2021)

Güneydoğudaki duvar ise yine kuzeydeki duvar gibi yoğun tahrip olmasına rağmen dış hatları rahat bir şekilde izlenebilmektedir. Yoğun tahribata rağmen belirli bir bölümde duvar kalınlığı net bir şekilde görülebilmektedir (Resim 9-10). 4 metre kalınlığa sahip olan kalıntılar karaya dik olarak kıydan 175 metre uzaklıkta birden başlamakta ve yaklaşık 70 metre düz bir şekilde devam etmektedir. Taşların üzerlerindeki kekamozlar, yosunlar ve midyeler nedeni ile net bir plan çizilemese de dış hatlarının düzleştirilmiş taşlar ile inşa edildiği anlaşılmaktadır.

Resim 9: Güneydoğudaki duvar kalıntıları (Foto: S. Gündüz 2021)

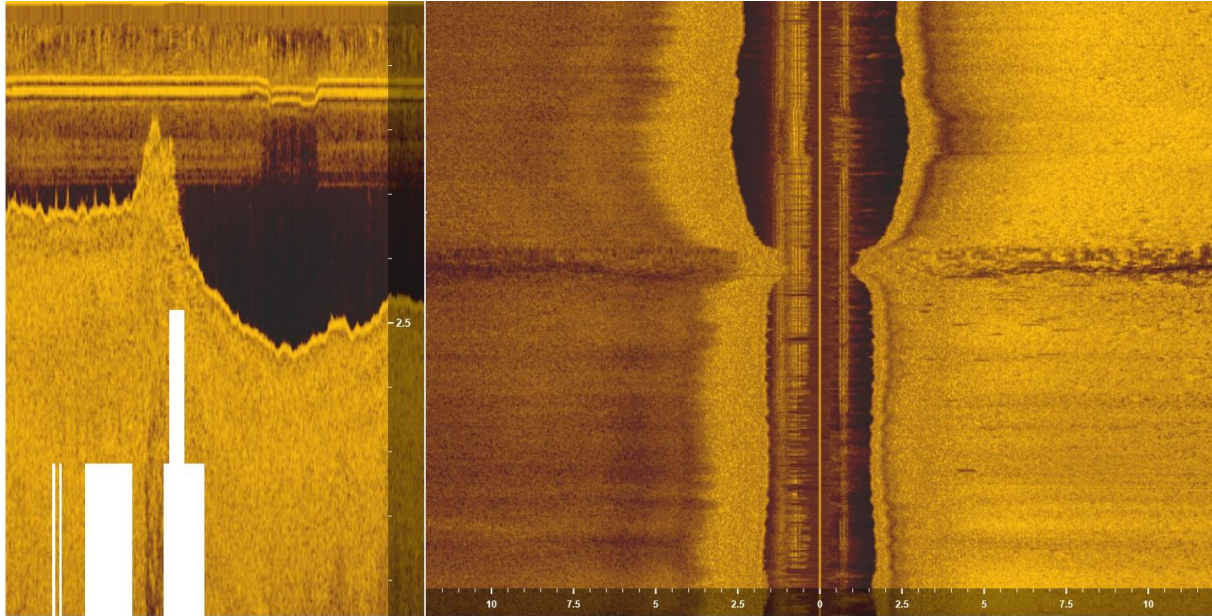

Resim 10: Güneydoğudaki Duvarın Dış Hattı (Foto: S. Gündüz 2021)

Hersek lagünü önünde yaptığımız çalışmalarda betonarmeden yapılmış modern setin önünde iki farklı set daha gözlemlenmiştir. İlk set 2018 yılı çalışmalarında tespit edilmiştir. Lagünün önündeki Atatürk Evi olarak adlandırılan yapının yakınında kireç taşından düzgün bloklar ile inşa edilen taş sırasının kum dolgu nedeni ile sadece 50 metrelik bir bölümü görülebilmektedir (Gündüz ve Akalan Gündüz 2019:862). 2021 yılı çalışmalarında ise lagünün askeri sınıra yakın olan bölümdeki araştırmalarımızda üçüncü bir set tespit edilmiştir (Resim 11-12). Su altında görülebilen şekli ile L formu olan set diğerlerine oranla daha geniş ve şekilsiz taşlardan inşa edilmiştir. Ortalama 7 metre genişliğe sahip olan setin yüksekliği değişken olsa da görülebilen yaklaşık 60 cm civarındadır. Setin tam dış hatları yoğun yıkıntı ve deniz canlıları nedeni ile tespit edilememiştir.

Resim 11: Hersek Lagünü Önündeki Üçüncü Sıra Set (Foto: S. Gündüz 2021)

Resim 12: Üçüncü Sıra Setin Sonar Görüntüsü (Foto: S. Gündüz 2021)

Yine 2021 yılında araştırmalarımız esnasında anakaradan yaklaşık 200 metre uzaklıkta ve 3,5 metre derinlikte kargosunu mimari blokların oluşturduğu bir batık tespit edilmiştir (Resim 13). Batık üzerinde yaptığımız incelemelerde taşların mermer değil de bölgede de Doğu Roma İmparatorluğu ve özellikle Osmanlı Dönemi'nde yoğun olarak kullanılan Od Taşı olduğu anlaşılmıştır. Batığın bulunduğu noktaya en yakın taş yatağı ise Dereköy sırtlarında bulunan ve günümüzde de aktif olarak

kullanılan taş ocağıdır. Yapılacak olan çalışmalar geminin gideceği yeri olmasa da sefere başladığı nokta hakkında bilgi verebilecektir.

Resim 13: Kargosunu mimari blokların oluşturduğu batık (Foto: S. Gündüz 2021)

Sonuç:

2018 yılında ilk kez başlanılan Yalova İli ve Kıyıları Antik Liman Sualtı Yüzey Araştırması Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın izni ve Altınova Belediyesi'nin destekleri ile kesintisiz olarak devam etmektedir. Geçen dört senede Altınova'nın tarihsel zenginliği ile bağlantılı olarak sualtı zenginlikleri de gün yüzüne çıkmaya başlamıştır. İmparator Justinianus Dönemi'nde yoğun olarak kullanıldığını bilinen ve daha sonra Evliya Çelebi'nin de Seyahatnamesini yazmaya başladığı yer olan iskele tespit edilmiş, iskelenin hemen yakınında yarım yuvarlak formlu deniz feneri kalıntısı, erken dönemde Limnae antik kenti ve daha geç dönemde Civetot Kalesi/Manastırı/Limanı olarak kullanılan Haçlı karargahı olduğu düşünülen yapı kompleksi ve iskelesi ile birlikte yeni keşfedilen bir adet batık bölgenin kültür zenginliğini bir kez daha gözler önüne sermiştir.

Teşekkürler: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı'na, Bursa Uludağ Üniversitesi Rektörlüğüne, Bursa Uludağ Üniversitesi Arkeoloji Bölüm Başkanı ve İznik Bazilikası Sualtı Kazıları Bilimsel Danışmanı Prof. Dr. Mustafa Şahin'e, Yalova Müze Müdürlüğü'ne, Bakanlık Temsilcisi olarak çalışmalarımıza katılan tüm Onur Kamiloğlu'na, Uğur Gündüz'e, Ramazan Sayim'e, T. Gültekin Yanbeyi'ne, Altınova Belediye Başkanı Dr. Metin Oral nezdinde ana sponsorumuz olan Altınova Belediyesi'ne, Sabire Şentürk Yazıcı'ya ve çalışmalarda öz veri ile çalışan Tuğberk Elseven, Derin Güneş Erdem ve Baturay Yağcı nezdinde tüm ekip üyelerimize teşekkürlerimizi borç biliriz.

Kaynakça:

Bizans Kaynakları:

Amm. Marc. Marcellinus, A., *Rerum Gestarum*, John C. Rolfe, Ph.D., Litt.D., Ed. <http://www.perseus.tufts.edu/hopper/text?doc=perseus%3atext%3a2007.01.0082%3abook%3d26%3achapter%3d8%3asection%3d1> (January 2021)

Proc. anec. Procopius, 1961, *Procopius: Secret History*, translated by Richard Tupper Atwater (1892-1948) (Chicago: P. Covici, 1927; New York:). <https://topostext.org/work/809> (January 2021)

Modern Kaynaklar:

Ainsworth, W. F. (1842). *Travels and researches in Asia Minor, Mesopotamia, Chaldea and Armenia* 2.

<http://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=edsbvb&AN=edsbvb.BV010629421&site=eds-live>

Belke, K. (2020). *Bithynien und hellespont*. Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften.

Çelebi, E. (2008). *Günümüz Türkçesi ile Evliya Çelebi Seyahatnamesi: Bursa-Bolu-Trabzon-Erzurum-Azerbeycan-Kafkasya-Kırım-Girit* (S. A. Dağlı, Yücel Kahraman (ed.)). Yapı Kredi Yayınları.

Doğancı, K. (2012). Antik Dönemde Bithynia'dan Geçen Ticari ve Askeri Yollar. İçinde T. Yiğit, M. A. Kaya, & A. Sina (Ed.), *Ömer Çapar'a Armağan* (ss. 93–104). Hel Yayınları.

Faden, W. (1876). *The Sea of Marmara or Propontis*, London <https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/btv1b531006374/f1.item.zoom#> (Eylül 2021).

Faral, E. (1940). Kibotos-Civetot. *Comptes rendus des séances de l'Académie des Inscriptions et Belles-Lettres*, 112–130. https://www.persee.fr/doc/crai_0065-0536_1940_num_84_2_77305

Foss, C. (1987). St. Autonomus and His Church in Bithynia. *Dumbarton Oaks Papers*, 41, 187–198. <https://doi.org/10.2307/1291557>

Foss, C. (1997). Strobilos and Pylae: Two ports of Bithynia. *Epigraphica Anatolica*, 28, 85–96.

Gündüz, S. (2022). The Harbor Structures of Helenopolis, Turkey, *IJNA* (Makale yayına kabul edilmiştir. DOI: 10.1080/10572414.2021.2021485)

Gündüz, S., & Akalan Gündüz, I. (2019). Ancient Harbors and Underwater Surveys of Yalova Coasts – Altınova District. 4. *Uluslararası Bilimsel Araştırmalar Kongresi*, 857–867.

Leake, W. M. (1824). *Journal of a Tour in Asia Minor*.

Lenski, N. (2016). *Constantine and the Cities: Imperial Authority and Civic Politics*. University of Pennsylvania Press.

Mango, C. (1994). The Empress Helena, Helenopolis, Pylae. *Travaux et Mémoires du Centre de Recherche d'Histoire et Civilisation de Byzance*, 12, 143–158.

Sevin, V. (2016). *Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası I* (4. baskı). Türk Tarih Kurumu.

Stanford, E. (1901). *The Sea of Marmara*, London http://www.davidrumsey.com/luna/servlet/view/search?q=list_no=5075.055&showfirstdetail=1 (Eylül 2021)

Thobie, J. (2004). *L'administration générale des phares de l'Empire Ottoman et la société collas et michel (1860-1960): un siècle de coopération économique et financière entre la France, l'Empire Ottoman et les états successeurs*. L'Harmattan.

ANTİK ÇAĞ'DA YALOVA VE 2021 YILI YÜZEY ARAŞTIRMASI

Cennet Pişkin-Ayvazoğlu

Dr. Öğr. Üyesi, Harran Üniversitesi

cennetpa@harran.edu.tr / cennetpa@gmail.com

ORCID: 0000-0002-4052-8171

Öz

Yalova ili, Antik Çağ'da Bithynia Bölgesi'nin sınırları içinde yer almaktaydı¹. Güneyindeki Samanlı Dağları'nın adı ise Arganthonios (ve ya Arganthonis) idi. Arganthonios, MÖ 4. ve 3. bin yıllarda Anadolu'da yaygın olarak görülen tipik ... nth... 'li yer adıdır ve sözü geçen bin yıllarda bu bölgede Anadolu yerli halkların yaşadığına işaret etmektedir (Mansel 1936: 3-4). Bunun dışında Yalova'nın Hellenistik Dönem öncesine ait bilgilerimiz yok denecek kadar azdır. Hellenistik Dönem'e ait bilgilerimiz ise oldukça sınırlıdır. Yine de Erken Demir Çağı'ndan itibaren Bithynia Bölgesi'nin genelinde olduğu gibi Thrak boylarının kültürel etkisinde kalmış olduğu ve Eski Yunanların MÖ VIII. yy.da başlattığı, Marmara Denizi'nin güney kıyılarında da etkili olan kolonizasyon hareketlerinden payını almış olduğu öngörülebilir. Bölgede kültürel değişim söz konusu kolonizasyon hareketleri ile başlamış, Hellenistik Dönem'de baskın hale gelmiştir². Topraklarını Roma İmparatorluğu'na vasiyet eden son Bithynia kralı IV. Nikomedes'in MÖ 74'de ölümünün ardından bölge Roma egemenliğine girmiştir. MÖ 64 yılında Romalı komutan Pompeius, Pontos Krallığı'nın batısı ile Bithynia Krallığı'nı birleştirerek Bithynia-Pontos eyaletini (Provincia Pontus et Bithynia) kurmuş, Yalova da bu eyaletin içinde yer almıştır.

Yerleşmeler ve Kentler

Yalova gibi yeterince araştırma yapılmamış yerlerin tarihi konusundaki bilgilerimiz çoğunlukla antik kaynaklara dayanmaktadır. Buna göre Yalova'nın MS IV. yy.da, Roma İmparatoru I. Konstantin'in (306-312) kendi adıyla Konstantinopolis şehrini (bugünkü İstanbul) kurmasını izleyen süreçte Helenopolis şehrinin de kurulmasıyla birlikte önem kazandığı anlaşılmaktadır. Antik kaynaklar Helenopolis'in kuruluşu ile ilgili benzer bilgiler vermektedir: Jerome, Drepanum adındaki küçük bir yerleşmenin Konstantin tarafından Aziz Lukianos onuruna civitas³ ilan edildiğini ve annesi Helena'nın adının verildiğini (*Hist. Eccl.* II 2,5); Socrates Scholasticus, Konstantin'in Drepanum'u imar ettiğini ve annesinin adı ile Helenopolis olarak adlandırdığını; Ammianus Marcellinus Drepanum'un sonradan Helenopolis olarak adlandırıldığını (*Rerum Gestarum* 26.8.1) yazar. Paskalya Kroniği'nde Konstantin'in Aziz Lukianos onuruna Drepanum'u onarttığı ve annesinin adı ile Helenopolis olarak

¹ Bithynia bölgesi, kuzeyde Pontus Euxenijs (Karadeniz), batıda Hellespontos (Çanakkale Boğazı) ve Rhyndakos (Kocaçay), güneyde Sangarios (Sakarya Nehri), doğuda ise Billaios (Filyos çayı) ile sınırlanmıştır. Sözü geçen bölge günümüzdeki Kocaeli, Yalova, Sakarya, Bolu, Düzce, Bursa, Bartın, Zonguldak illerinin önemli bir bölümünü ve İstanbul İli'nin Anadolu yakasını içine almaktadır (Bkz. Strabon *Geographika* XII.IV.1)

² Yalova'nın Hellenistik Dönem'de Yunan kültürü ve dininin etkisi altında olduğu Termal Kaplıcaları'nda bulunan kabartmalardaki figürlerden ve Yalova'nın çeşitli yerlerinde bulunmuş yazıtlarından anlaşılmaktadır.

³ Civitas, Roma Cumhuriyet Dönemi'nde "Roma yurttaşları" anlamında kullanılan bir terimdir. İmparatorluk Dönemi'nden itibaren Eski Yunanların "polis" sözcüğü ile aynı anlamda kullanılmaya başlanmıştır. Yani *civitas*lar (plu. *civitates*) imparatorluğa bağlı şehirleri ifade etmektedir. Roma *civitas*larının Yunan polislerinden temel farkı otonom bir egemenlik unsuruna sahip olmamalarıydı (Doğancı 2013: 168). Helenopolis'in civitas ilan edilmesi onun köy statüsünden çıkıp şehir statüsüne yükseltildiğini göstermektedir.

adlandırdığı, aynı zamanda civitas ilan edip vergiden muaf tuttuğu bildirilmiştir (*Chronicon Paschale* 527). Philostorgius'a göre ise Helenopolis, bir yunusun Antakyalı Lukianos'un naaşını getirip bıraktığı Nikomedia Körfezi'nin ağzındaki bir yere bizzat Helena tarafından kurulmuştu (*Hist. Eccl.* 2.12-13). Konstantin'den yaklaşık iki yüz yıl sonra yaşamış olan Prokopios, Drepanum'u Helena'nın doğum yeri olarak gösterir ve Konstantin'in bu yüzden buranın adını Helenopolis olarak değiştirdiğini yazar (*De aedificiis* V.II.1-5). VIII. yy.da yaşamış olan Theophanes Confessor kendinden önceki bilgileri derlemiştir, Konstantin'in Bithynia'daki Drepana kentini Aziz Lukianos onuruna yeniden inşa ettiğini ve annesi Helena'nın adını verdiği yazmıştır (*Chronographia* 28, 3-4). Tüm bu bilgiler doğrultusunda Aziz Lukianos'un mezarının bulunduğu Drepanum'un (Yun. Drepana= Drepanon) kutsal kabul edilerek yeniden kurulurcasına imar edildiği ve Konstantin'in annesi Helena'nın adı ile Helenopolis olarak adlandırıldığı anlaşılmaktadır.

Helenopolis, Hersek Deltası'nın kuzeyindeki Dil Burnu üzerinde, Dedeler Tepesi olarak adlandırılan mevkide lokalize edilmektedir⁴. Drepanon, Eski Yunanca bir sözcük olup "tırpan" anlamına gelmektedir (Lat. Drepanum)⁵. Dil Burnu'na kuş bakışı bakıldığı zaman batı yöndeki yay biçiminde formu ve İzmit Körfezi'ne dönen sivri ucu ile bir tırpana benzediği görülür. Malalas, Helenopolis olarak adı değişen kentin "Drepanon Burnu'ndaki Souga" olduğunu yazmıştır (*Chronicle* 13.12)⁶. Dolayısıyla yerleşimin adının Souga, Dil Burnu'nun adının Drepanon olduğu anlaşılmaktadır. Ancak Drepanon adı daha yaygındır. Buna göre gerçek adı Souga bile olsa halk arasında daha çok Drepanon'un kullanıldığı ve belki zaman içinde Drepanon adının yerleştiği yorum yapılabilir.

Dedeler Tepesi, güneyinde verimli düzlükler, güney doğusunda bu düzlükleri besleyen sulak alan (lagün) ve jeopolitik konumu ile antik çağ yerleşmeleri için idealdir. Dolayısıyla Helenopolis'in kurulduğu IV. yy.dan önce burada bir yerleşmenin bulunması şaşırtıcı değildir. Drepanum ya da Souga; Drepanum Burnu'ndaki Souga olarak tanımlanan bu eski yerleşmenin IV. yy.da imar edilmesinin ardından çevre köylerde yaşayan halk bir araya toplanarak burada iskân ettirilmiş ve yerleşme bu şekilde bir kent statüsüne kavuşturulmuştur⁷. I. Konstantin'in kenti bir sur duvarı çevirttiği, saraya ait dini bir misafirhane ve Aziz Lukianos adına bir kilise inşa ettirdiği bilinmektedir (Seçkin 2018, 537).

⁴ Helenopolis antik kentinin lokalizasyonu hakkında uzun yıllar farklı bilim insanları çeşitli öneriler sunmuşlardır. 1818 yılında Joseph Hammer Helenopolis'i Jalova (Yalova) ile Pronectus'u ise Hersek ile eşleştirmiştir (Hammer 1818: 153). William Martin Leake (Albay Leake), 1800 yılında yaptığı ziyaret sırasında Dedeler Tepesi'nde antik bir kente ait kalıntılar görmüş ve 1824 yılında bunların Heleneopolis'e ait olduğunu yazmıştır (Leake 1824: 10). Leake'in lokalizasyonu Prokopios'un verdiği bilgilere dayandığı için güvenilir kabul edilmektedir (Mango 1994: 143; Ayrıca bkz. Ramsay 1960: 205.).

Helenopolis'e ait olduğunu 1824 yılında yayınladığı kitabında yazmış ve bilgi bu şekilde literatüre girmiştir.

⁵ Sözcük Drapane / Drepana – Trapani- Tırpan şeklinde değişerek dilimize geçmiştir.

⁶ Helenopolis'in Drepanon'un imar edilerek kurulmuş olması, Drepanon'un "tırpan" anlamına gelmesi ve Dil Burnu'nun kuşbakışı tırpanan benzeyen formu birlikte ele alındığında lokalizasyonun doğru olduğu anlaşılmaktadır.

⁷ Buna göre Helenopolis'in Antik Yunan şehirciliğinde synoikismos adı verilen yöntemle kurulduğu anlaşılmaktadır. Synoikismos iki şekilde gerçekleşir:

1. Köyler içlerinden birini siyasi merkez olarak seçer ve merkez seçilen köyün bulunduğu arazide toplanırlar. Atina'nın kuruluşu örnek verilir.
2. Bir kaç köy yeni ve boş bir arazide şehir kurmak üzere birleşir. Rhodos'un kuruluşu örnek verilir (Akarca 1998: 20).

Helenopolis'in kuruluşu 1. synoikismosa örnektir. Olasılıkla konumu itibarıyla çevresindeki diğer köylerden daha gelişmişti. Zira bu tip synoikismosta merkez seçilen köy diğerleri arasında bir ya da birkaç bakımdan en güçlü olardı.

Anlaşıldığı gibi Konstantin'in bu küçük yerleşme ile ilgilenmesinin sebebi olarak ilk Hristiyanlardan biri olan ve azize sıfatını alan annesinin doğum yeri olması; Antakyalı Aziz Lukianos'un burada gömüldüğüne inanılması yani kutsallık atfedilmiş bir yer olması gösterilmektedir. Ancak hiç kuşkusuz imparatorun temel amaçlarından biri İstanbul ile Anadolu arasında kestirme bir güzergâh yaratmaktır. Zira IV. yy.a kadar İstanbul'dan Anadolu'ya geçiş, İzmit (Astakos) Körfezi'ni karadan dolaşmak suretiyle sağlanıyordu. Helenopolis'in kurulmasından sonra İzmit Körfezi'ni dolaşmak istemeyenler Dil İskelesi ile Dil Burnu arasındaki güzergâhı tercih etmiştir⁸.

Helenopolis'te I. Konstantin Dönemi'nden sonraki en geniş çaplı inşa faaliyetleri VI. yy.da İmparator Justinianus Dönemi'nde gerçekleşmiştir⁹. Prokopios'a göre imparator kente büyük bir su kemeri¹⁰ kent yakınlarındaki Dracon (Yalakdere) nehri üzerine bir köprü, kiliseler, stoalar, ders salonları ve magistrat üyeleri için konaklama yerleri inşa ettirmiş, eski hamamı onartmıştır (*De aedificiis* V.2). Prokopios, Helenopolis'ten Justinianus Dönemi'nde posta yolları üzerinde önemli bir durak noktası olarak bahseder. İmparator, posta hizmetine önemli bir yenilik getirerek Kadıköy (Chalcedon) ile Gebze (Dacibiza) arasındaki güzergâhı iptal etmiş, posta teşkilatını gemiyle Konstantinopolis'ten Helenopolis'e gitmeye zorlamıştır (*Anecdota* 30.8). Bu, Helenopolis'i başkentle doğrudan bağlantısı olan Anadolu'da önemli bir liman haline getirmiştir. VIII.yy.dan sonraki kayıtlarda Helenopolis'ten söz edilmez. XII. yy.a ait kayıtlarda ise Eleinopolis (perişan şehir) olarak karşımıza çıkmaktadır (bkz. Faral 1940: 120 dn. 3'e göre Annales IV partie, p. 609, l. 15; Ramsay 1960: 203). Bu tarihlerde artık Anadolu'ya bağlanan limanlar olarak doğusundaki Prainetos ve batısındaki Pylae limanları önem kazanmıştır (Mansel 1936: 14).

Pylae, Astakos Körfezi'nin batısında, Helenopolis ile Poseidion Burnu arasında bir kıyı yerleşimidir (Ramsay 1960: 204). Pylae (ve ya Pylai) yer adı, Eski Yunanca olup "kapı / geçit" anlamına gelen pyle kökünden türemiştir (Çelgin 2010: 582) ve "kapılar, geçitler" olarak tercüme edilir. Bu adlandırma, Pylae'nin İstanbul'dan Anadolu'ya geçişte kullanılan bir liman olduğu bilgisine uygundur¹¹. Her ne kadar Helenopolis'in artık tercih edilmediği XI. ve XII. yy.larda önem kazanmışsa da Pylae adının IV. yy.dan itibaren kullanıldığı bilinmektedir (Ramsay 1960: 204).

Çiftlikköy'de bulunmuş bazı yazıtlardan Pylae ile aynı yörede Strobilos adında bir yerleşim daha olduğunu öğreniyoruz. Bir görüşe göre Strobilos, Pylae'nin eski adıdır ve Pylae adını aldıktan sonra halk arasında Strobilos olarak anılmaya devam etmiştir (Sevin 2016: 41; Şahin 1978: 108). Bununla birlikte tarihsel haritalarda Pylae Yalova'nın merkezine yakın ve kıyıda, Strobilos ise Çiftlikköy'de Karakilise civarında gösterilmektedir (Talbert 2000, Map 52).

⁸ Buna göre İstanbul'dan yola çıkanlar karayoluyla Dil İskelesi'ne geldikten sonra buradan kayıklarla karşı kıyıda Helenopolis'e ulaşır, daha sonra İznik (Ascanius) üzerinden Anadolu'ya bağlanırdı (Seçkin 2018: 538; Ramsay 1960: 203). Dil İskelesi ile Dil Burnu arasındaki böylesine bir kestirme yolun IV. yy. öncesinde kullanılmadığını düşünemeyiz. Olasılıkla daha seyrek olarak kullanılan bu geçiş, IV. yy.da sistemli, güvenli ve etkin bir hale getirilmişti.

⁹ Bazı araştırmacılara göre son Roma İmparatoru, bazı araştırmacılara göre ise ilk Doğu Roma imparatoru olan Justinianus, tüm Roma coğrafyasını imar ettiği sırada Bithynia'da da önemli imar faaliyetlerinde bulunmuştur. Justinianus'un Bithynia'daki imar faaliyetlerini, genel imar programı içinde değerlendirmek eksik olur. Zira bölge onun döneminde ardı ardına yaşanan depremlerle büyük zarar görmüştü ve yeniden imarı gerekli hale gelmişti. Ayrıca Bithynia, doğuya yapılan seferler sırasında garnizon ve güzergâh olarak kullanılmıştı ki bu bakımdan imparatorluk için önemli bir bölgeydi (Tosun 2018: 596, 603).

¹⁰ Hersek Lagünü üzerinde bugün görülen su kemeri ayağı olasılıkla Justinianus tarafından yaptığı su kemerine aittir (Bu kemer ayağı için bkz. Rizos ve Sayar 2017: 91, Fig.7).

¹¹ Pylae, bir aktarma limanı olmasının yanı sıra Doğu Roma imparatorlarının yazlık saraylarının da (kaiser basiliskos) bulunduğu bir sayfiye yeri idi (Corsten 1987: 101; Mansel 1936: 6). Burada ayrıca imparatorlar için bir misafirhane de (ksenodokheion) bulunmaktaydı (Corsten 1987: 101; Mango 1994: 154).

Varlığından haberdar olduğumuz bir diğer yerleşim Sangaros'tur. Antik kaynaklardan Helenopolis yakınlarında bir emporion olduğunu ve IV. yy. sonunda Angarum olarak adlandırıldığını öğreniyoruz (Socrates *HE* IV.28, V21-22). Fonetik benzerliği sebebiyle Çınarcık İlçesi'ndeki Şenköy'de bulunan Engüre ile özdeşleştirilmektedir (Belke 2020: 984; Foss 1987: 191).

Kutsal Alanlar

Antik Yalova'nın en büyük kutsal alanı günümüzdeki Termal İlçesinde, Üvezpınar ve Gökçedere köyleri arasında bir vadinin içinde yer alan ve şifalı suları ile bir sağlık merkezi olan Termal Kaplıcaları'nın olduğu mevki olmalıdır. Burada Hellenistik Dönem'den itibaren bir hamam yapısının olduğu öngörülmektedir. Hellenistik Dönem'de basit bir hamam yapısının bulunduğu, Roma Dönemi'nde işlevlerine göre ayrılmış bölümlerden oluşan büyük bir yapının inşa edildiği ve çeşitli onarımlarla Doğu Roma Dönemi'nde de kullanıldığı düşünülmektedir (Atasoy 2020: 43). IV. yy.da I. Konstantin'in annesi Helena, Kudüs seyahati sonrası tedavi için kaplıcalara gitmiş, buradaki tesisleri onartmış ve genişletmiştir (Atasoy 2020: 45). Termal kaplıcalarının tanınması da bu vesileyle olmuştur. O zamana dek Prousa kaplıcalarının gölgesinde kalmış olan Termal kaplıcalarına ulaşım Helenopolis yolu ile de kolaylaşınca ziyaretçi sayısı artmış olmalıdır (Anadolu 2002: 17)¹². Termal kaplıcalarının VI. yy.dan itibaren Pythia Therma; Pythion şeklinde adlandırıldığı bilinmektedir (Anadolu 2002: 17; Atasoy 2020: 50; Belke 2020: 964). Pythia ve Pythion sözcükleri, mitolojide Apollon tarafından öldürülen dev yılan Python'un adından türemiştir. Yılanı öldürmesinin ardından Pythios epithetini alan Apollon'a (=Apollon Pythios) tapınılan yerlere Pythion (ya da Pytheion), rahibelerine de Pythia adı verilmektedir. Şifalı su kaynağının varlığı Apollon kültürünün burada VI. yy.dan daha erkene gidebileceğine işaret etmektedir. Zira Delphoi, Didyma ve Klaros gibi antik dünyanın önemli kehanet merkezleri başta olmak üzere Apollon kutsal alanlarının pek çoğunun kuruluşunda temel öge su kaynağıdır. Apollon sağlık tanrısı olarak da baskın bir kimliğe sahiptir (Graf 2009: 65 vd.) Mitolojide Apollon'un oğlu olarak gösterilen ve doğrudan Hippokratik tıp ile ilgili bir tanrı olan Asklepios da Termal Kaplıcaları'nda yerini almıştır. Kurşunlu Hamam'ın¹³ kubbe kasnağı altındaki adak steli biçimindeki kabartmalardan birinde, merkezde bir sunağın sol tarafında Asklepios sağ tarafında Herakles betimlenmiştir. Herakles, kabartmaların çoğunda üstte tek başına, altta üç nymphe olacak şekilde iki frizden oluşan kompozisyonlarda da karşımıza çıkar (Atasoy 2020: 53 vd.; Larson 2001: 196). Nympheler, kaplıcalar gibi şifalı suları, özellikle de suyun kaynağını koruduğuna inanılan dinsel kimliklerdir (bkz. Larson 2001). MÖ II. yy.da yaşamış olan Aelius Aristides, Herakles'in Mysia'da su kaynaklarına adını verdiğini ve nymphelerle birlikte su kaynaklarından sorumlu tutulduğunu yazar (*Orations* 40.20). Asklepios ve nymphelerle betimlenmiş olması Herakles'in buradaki şifalı kaynağı yöneten, koruyan tanrı olduğunu ortaya koymaktadır. Öyle görünüyor ki Termal Kaplıcaları antik çağda Herakles, Nympheler (Nymphiades), Asklepios ve Apollon'a tapınılan çok tanrılı bir kutsal alandı ve hiç kuşkusuz ki kutsal alan olarak seçilmesinde buradaki su kaynağı etkili olmuştu. Kuruluşu coğrafi nedenlere bağlı bu gibi kutsal alanlar genellikle kent dışı kutsal alanlar olup birçok farklı bölgeden insanı toplayan tapınım merkezleridir ve kökleri Erken Demir Çağı'na kadar dayanır. Nitekim A. M. Mansel, olasılıkla benzer bir öngörü ile MÖ 3.bin yılda burada yaşayan Anadolu yerli halkların Samanlı Dağları'nda yer yarıklarından çıkan su ve buhara tapınılan bir dine sahip olduklarını ileri sürmüştür (Mansel 1936: 3-4). Olasılıkla IV. yy.a kadar çevresindeki yerleşme ve kentlerde yaşayan insanların ziyaret ettiği, tanrılarına tapındığı ve şifa umduğu bir kutsal alandı. IV. yy.da üne kavuşup ziyaretçi sayısının artmasıyla birlikte etki alanı daha geniş büyük bir kutsal alan ve sağlık merkezi haline geldi.

Varlığını bildiğimiz bir diğer kutsal alan ilin en batısındaki Armutlu Burnu üzerinde yer almaktadır. Armutlu burnu antik çağda Poseidion olarak adlandırılmaktaydı. Poseidion "Poseidion'a ait kutsal

¹² Anadolu 2002: 17; İmprator Konstantin'in de Konstantin'in ömrünün son yıllarında bunlardan yararlandığı bilinmektedir (Eusebius *Vita Constantini* IV.6).

¹³ Kurşunlu Hamamı, Justinianus tarafından yaptırılmış ancak kullanımı bittikten sonra harabe haline gelip toprağa gömülmüştür. Geç Osmanlı Dönemi'nde keşfedilen yapı, kazı ile açığa çıkarılmış ve restore edilip 1900 yılında işler hale getirilmiştir (Başkurt 2020: 86 vd.).

yer”i, yani tanrıya ait bir kutsal alanı ifade eder. Poseidon kutsal alanları için genellikle deniz kıyısındaki konumlar tercih edilmiştir. Denize çıkıntı yapan, çevreye hâkim konumdaki burunlar idealdir. Benzer kutsal alanlar göz önüne alınarak burada bir sunak ya da tapınak olması beklenmelidir¹⁴.

Lokalizasyonu C. Foss tarafından yapılan Limnae¹⁵ hakkında çok az bilgimiz bulunmaktadır. Ancak bildiklerimiz buranın da bir kutsal alan olabileceğini düşündürmektedir. Foss’a göre IV. yy.da Limnae’de pagan bir tapınak ve bir sunak vardı. Burada hala kendi tanrılarına tapınıp sunularda bulunan insanlar yaşamaktaydı. Yeni Hristiyanlar bu pagan halka ve rahiplerine saldırmış, tapınağı da yıkmıştı (Foss 1987: 188). Limnae (=Limnai) sözcüğü Eski Yunanca olup *limne* kökünden türemiştir (Çelgin 2010: 400). Limne, durgun su birikintisini ifade eder ve "göl, bataklık, bataklık gölü" anlamlarına gelir (Pişkin-Ayvazoğlu 2018: 297). Limnae’nin yakınına lokalize edildiği Hersek Lagünü de aynı nitelikte bir göldür. Antik Çağ’da bu gibi alanların yakınına kurulmuş yerleşim ve kutsal alanların Limnae olarak adlandırıldığı sıkça görülür. Ancak bataklıklar yerleşim için pek uygun olmadığından kent dışı kutsal alan olarak kullanımı yaygındır. Antik Çağ’da adı Limnae olan yerler genellikle Artemis, Apollon ya da Dionysos’a ait kutsal alanlardır (Bu konuda bkz. Pişkin-Ayvazoğlu 2018). Foss’un verdiği bilgi Limnae’nin de Hristiyanlıktan önce bir kent dışı kutsal alan olduğuna işaret ediyor olabilir. Kent dışı kutsal alanlar bir ya da birkaç kente bağlı, farklı merkezlerden ziyaretçi alan yerlerdir. Eğer burası bir kutsal alansa, en yakınındaki Drepanon’a bağlı, çevredeki diğer küçük yerleşmeler tarafından ziyaret edilen bir kutsal alan olması muhtemeldir¹⁶.

2021 Yılı Yüzey Araştırması

Tarafımızdan yürütülen “Yalova İli ve İlçeleri Antik Çağ Yüzey Araştırması”, Yalova’nın kara sahasında Eski Yunan ve Roma Dönemi’ni araştıran ilk ve en kapsamlı arkeolojik çalışmadır. İlk sezonu 2021 yılının eylül ayında Helenopolis’in lokalize edildiği Dedeler Tepesi mevkiinde gerçekleşmiştir. Altınova İlçesi’ne bağlı Hersek Mahallesi’nde, Hersek Deltası’nın kuzeyine bulunan Dedeler Tepesi günümüzde büyük ve yer yer sık ağaçlar ile yoğun çalılardan oluşan bir bitki örtüsüne sahiptir. Söz konusu bitki örtüsü özellikle tepe kısmında yoğunlaşmıştır. Bu yüzden tepede sadece bitki örtüsünün nispeten az olduğu kısımlar ile tali yollar çevresinde gözlem yapılabilmiş, ancak az sayıda kiremit parçası dışında bir bulguya rastlanmamıştır. Arkeolojik malzeme gözlemlenen asıl alanlar tepenin etekleridir. Bu, bitki örtüsü dışında yerleşmenin yamaçlarda gerçekleşmiş olmasıyla da açıklanabilir. Buralarda malzeme yoğunluğunu, farklı dönemlere ait amorf seramik parçaları ile mimari kiremit (kalypter, stroter ve taban tuğlası) parçaları oluşturmaktadır.

Araştırma dönemi içine giren seramiklerin büyük çoğunluğu Roma Dönemi’ne aittir. Bunlar içinde IV-VII. yy.a ait Phokaia üretimi kırmızı astarlı seramikler yoğun grubu oluşturmaktadır. Roma Dönemi’ni temsil eden diğer malzeme grubu birkaç profilli cam parçasıdır. Az sayıda olmakla birlikte Hellenistik Dönem’e ait seramik parçası da ele geçmiştir. Buna göre söz konusu mevkide Hellenistik

¹⁴ Burunlarda inşa edilmiş Poseidon sunaklarının antik dönem denizciliğinde yön belirleyici ve geceleri (olasılıkla sunak üzerinde) ikaz ateşi yakılarak deniz feneri işlevi kazandıkları bilinmektedir. Didyma’daki Tek Ağaç Burnu (Kap Monodendri) üzerinde Arkaik Dönem’e ait bir Poseidon sunağı; Kıta Yunanistan’da Attika Bölgesindeki Sounion Burnu’nda (Kap Sounion)’da daha erken bir sunağın üzerine inşa edilmiş Klasik Dönem’e ait bir Poseidon Tapınağı; Peloponnesos’un güneyindeki Mapatan Burnu üzerinde bir Poseidon tapınağı bulunmaktadır (Bu konuda detaylı bilgi için bkz. Mert 2017: 196 vd.).

¹⁵ Foss’a göre Limnae, Helenopolis ile Eribolon arasında, Nikomedia’nın karşısındaki limanda yer almaktaydı ve Soreoi adlı bir köye yakındı (Foss 1987: 192-193; Ayrıca bkz. Ramsay 1960: 205). Bu konum Barrington Atlas’ta da işlenmiştir (Talbert 2000: Map 52). Limnae için ayrıca bkz. Belke 2020: 739.

¹⁶ İlk sezonu 2021 yılında tamamlanmış olan Dr. Serkan Gündüz başkanlığındaki Limnae-Civetot Su Altı Kazıları zaman içinde daha güvenilir sonuçlara ulaşmamızı sağlayacaktır. Dr. Gündüz’ün bölgede yürüttüğü çalışmalar için bkz. Gündüz-Akalan Gündüz 2019).

Dönem'den itibaren yerleşim olduğu anlaşılmaktadır. Dönem ayırmaksızın alanda gözlenen seramik malzemeden yola çıkarak burada Hellenistik Dönem'den günümüze dek kesintisiz bir yerleşimin olduğu anlaşılmaktadır.

Antik kaynaklar ve gezginlerin notları sayesinde kentte bulunan bazı yapılar hakkında bilgi sahibiyiz. Ancak bitki örtüsü sebebiyle yapı kalıntılarını görmek mümkün olmamıştır. Görülebilen tek in situ yapı kalıntısı olasılıkla Justianus tarafından yaptırılmış olan su kemerine ait bir ayaktır. Bunun dışında in situ olmayan birkaç mimari parça görülebilmektedir.

Alanın genişliği sebebiyle Dedeler Tepesi'ndeki araştırma ilk sezonda tamamlanamamıştır. Bu yüzden önümüzdeki yıl da çalışmalar buradan başlayacak ve Altınova İlçesi'ndeki diğer noktalar araştırılacaktır.

Sonuç ve Değerlendirme

Yalnızca antik kaynaklara dayanarak yazılan Yalova tarihi IV. yy.da başlamaktadır. Olasılıkla ulaşım zorluğu sebebiyle öncesinde uğrak yer olmayan Yalova'nın iç kesimlerdeki yerleşme ve kutsal alanlardan daha erken kaynaklarda söz edilmemiştir. Araştırma eskiliği sebebiyle IV. yy.a ait arkeolojik veri de çok azdır. Bu yüzden Yalova'da devam eden ve ileride yapılacak olan arkeolojik çalışmalar çok önemlidir.

Antik çağ Yalova'sında yukarıda sözü geçenler dışında da yerleşimlerin olduğu epigrafik veriler yoluyla bilinmektedir. Ancak bunların bazılarının lokalizasyonu yapılmamış, bazılarının konumu ise hala tartışmalıdır. Yüzey araştırmamız kapsamında bunların doğru konularının tespit edilmesi mümkün olacaktır. Ayrıca inceleyeceğimiz yüzey buluntusu arkeolojik malzemeler bu yerleşmelerin niteliği, önemi, varlığı, bağlantıları gibi konularda bilgiler sunacak ve somut verilere dayanan geniş bir Yalova tarihçesi yazılabilecektir.

Kaynakça

(Antik kaynaklar metin içinde verilmiştir.)

Anadolu 2002 Anadolu, M. (2002) Yalova'nın Dünü. *Arkeoloji ve Sanat Dergisi*, 24(106), 16-22.

Akarca 1998 Akarca, A., *Şehir ve Savunması*, Ankara: TTK.

Atasoy 2020 Atasoy, S. (2020) Roma ve Bizans Devirlerine Yalova Termal, N. Atasoy, N. Görürü, C. Şengör, S. Atasoy, A.Ç. Başkurt, M.B. Topsöğüt (Ed.) *Tarihi ve Çevresiyle Yalova Termal Kaplıcaları* içinde, 33-62.

Baştürk 2020 Baştürk, A.Ç. (2020) Osmanlı İmparatorluğu Devrinde Yalova Dağ Hamamları. Termal, N. Atasoy, N. Görürü, C. Şengör, S. Atasoy, A.Ç. Başkurt, M.B. Topsöğüt (Ed.) *Tarihi ve Çevresiyle Yalova Termal Kaplıcaları* içinde, 63-104.

Belke 2020 Belke, K., Bithynien und Hellespont (Tabula Imperii Byzantini 13, Teil 1-2), Wien: Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften.

Corsten 1987 Corsten, T. (1987) *Die Inschriften von Apameia (Bithynien) und Pylai (Inschriften griechischer Städte aus Kleinasien 32)*, Bonn: Rudolf Habelt Verlag GMBH.

Çelgin 2010 Çelgin, G. (2010) Eski Yunanca-Türkçe Sözlük, İstanbul: Kabalcı.

Doğan 2013 Doğan, K. (2013) Antik Kaynaklara Göre Bithynia'daki Civitaslar. *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi* 24, 2013 /1, 167-186.

Faral 1940 Faral, E. (1940) Kibotos-Civetot. *Comptes rendus des séances de l'Académie des Inscriptions et Belles-Lettres* 84(2), 1940, 112-130.

- Foss 1987 Foss, C. (1987) St. Autonomus and His Church in Bithynia, *Studies on Art and Archeology in Honor of Ernst Kitzinger on His Seventy-Fifth Birthday, Dumbarton Oaks Papers* Vol. 41, 187-198.
- Graf 2009 Graf, F. (2009) *Apollo*, London and New York: Routledge.
- Gündüz-Akalan Gündüz 2019 Gündüz, S.-Akalan Gündüz, I. (2019) Ancient Harbors and Underwater Surveys of Yalova Coasts-Altınova District. B. Karaca, E. İslamoğlu, E. Kirik (Ed.) 4. Uluslararası Bilimsel Araştırmalar Kongresi (14 – 17 Şubat 2019 / Yalova) Bildiri Tam Metin Kitabı 3: Sosyal Bilimler içinde, 858-866.
- Hammer 1818 Hammer, J.v. (1818), *Umblick auf einer Reise von Constantinopel nach Brussa und dem Olympos, und von da zurück über Nicäa und Nicomedien: mit Kupfern, Karten und Inschriften*, Pesth: Hartleben.
- Larson 2001 Larson, J. (2001) *Greek Nymphs. Myth, Cult, Lore*, Oxford; New York: Oxford University Press.
- Leake 1824 Leake, W.M. (1824) *Journal Of A Tour In Asia Minor*, London: Murray.
- Mango 1994 Mango, C. (1994) The empress Helena, Helenopolis, Pylae, *Travaux et mémoires* 12,143-158.
- Mansel 1936 Mansel, A.M.(1936) *Yalova ve Civarı / Yalova und Umgebung*, İstanbul: İstanbul Müzeleri.
- Mert 2017 Mert, İ.H. (2017) kap Monodendri Poseidon (Enipeus) Altarı: Bir Altar mı Yoksa Deniz Feneri mi?. *OLBA XXV*, 183-210.
- Pişkin-Ayvazoğlu 2018 Pişkin-Ayvazoğlu, C. (2018) Dionysos'un Tapınım Alanı Olarak Bataklıklar: Anthesteria ve Klaros Örneği. O.Zunal, Y. Polat, H. Cevizoğlu, G. Polat, G. Günata, E. Doğan Gürbüz, C. Pişkin Ayvazoğlu (Ed.) *Prof. Dr. Nuran Şahin'e Armağan Kitabı 'EPIPHANEIA' A Festschrift for Prof. Dr. Nuran Şahin from her Colleagues, Friends and Former Students* içinde. Ege Üniversitesi Yayınları Edebiyat Fakültesi Yayın No: 198, 297-306.
- Ramsay 1960 Ramsay, W.M., *Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası*, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Rizos ve Sayar 2017 Rizos, E. ve Sayar, M.H., Urban Dynamics in the Bosphorus Region during Late Antiquity. E. Rizos (Ed) *New Cities in late Aniquity*, Turnhout: Brepols, 85-99.
- Sevin 2016 Sevin, V. (2016) *Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası I*, Ankara: TTK.
- Seçkin 2018 Seçkin, S. (2018) Tarihsel Süreçte Yalova / Altınova Çobankale. *CEDRUS VI*, 535-533.
- Şahin 1978 Şahin, S. (1978) Bithynische Studien / Bithynia İncelemeleri (*Inschriften Griechischer Städte aus Kleinasien 7*), Bonn: Rudolf Habelt Verlag GMBH.
- Talbert 2000 Talbert, R.J.A.(Ed) *Barrington Atlas of the Greek and Roman World*, Princeton: Princeton University Press.
- Tosun 2018 Tosun, S.P. (2018) Doğu Roma İmparatoru I. Iustianus'un (MS 527-565) Bithynia'daki Faaliyetleri. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi* 80, 595-608.

ARMUTLU’NUN KÜLTÜR TURİZMİ POTANSİYELİ VE YENİ BİR ÖNERİ: FİLM TURİZMİ

Ersoy SOYDAN
Doç. Dr. Kastamonu Üniversitesi
RTS Bölüm Başkanı
ersoy.soydan@gmail.com

Öz

Yalova’nın Armutlu ilçesi kendi adıyla anılan yarımadaının batı ucunda kurulmuş tarihi bir yerleşimdir. 18 kilometrelik sahil şeridi sayesinde Armutlu’da yazlık (ikinci) konutların ağırlıkta olduğu deniz turizmi ve tarihi kaplıcaları sayesinde de sağlık turizmi gelişmiştir. Armutlu Yarımadasının büyük bölümü ormanlarla kaplı olduğu için kırsalında da ekoturizm ve yayla turizmi de gelişmektedir.

Armutlu’da deniz turizmi sezonu kısa olduğu alternatif turizm türlerinin geliştirilmesi gerekmektedir. Bunların başında kültür turizmi gelmektedir. Zira Armutlu’da 24 tescilli tarihi ev, tarihi kaplıca ve hamam, Hacı Ali Paşa Camisi, köprü ve Arnavutköy’deki Bizans dönemine tarihlenen manastır kalıntısı gibi pek çok tarihi yapı bulunmaktadır. Adeta doğal bir film platosu olan Armutlu’nun cazibesini arttıracak yollardan biri de televizyon dizileri ya da sinema filmlerinin burada çekilmesini sağlamaktan geçmektedir. Kültür turizmi kapsamında değerlendirilebilecek olan film turizmi Armutlu’nun yılın on iki ayı ziyaret edilmesini sağlayacaktır. Film turizmi diğer turizm türlerini de destekleyip, onların sezonunu da uzatacaktır.

Bu çalışmada Armutlu’nun adının kaynağı ve tarihi, turizmin gelişimi ve kültür turizmi potansiyeli incelenerek; çözüm önerilerinin sunulacağı bir analiz yapılacaktır. Armutlu hakkında daha önce bu kapsamda bir inceleme yapılmamıştır.

Anahtar Kelimeler: Armutlu, Yalova, Kültür Turizmi, Film Turizmi.

CULTURAL TOURISM POTENTIAL OF ARMUTLU AND A NEW PROPOSAL: FILM TOURISM

Abstract

Armutlu district of Yalova is a historical settlement established at the western end of the peninsula named after itself. Thanks to the 18-kilometer coastline, sea tourism in Armutlu, where summer (second) residences are dominant, and health tourism have also developed thanks to its historical spas. Since most of the Armutlu Peninsula is covered with forests, ecotourism and highland tourism are also developing in its countryside.

Alternative tourism types need to be developed in Armutlu as the sea tourism season is short. One of them is cultural tourism. Because there are many historical buildings in Armutlu, such as 24 registered historical houses, historical spa and bath, Hacı Ali Paşa Mosque, bridge and the ruins of a Byzantine monastery in Arnavutköy. One of the ways to increase the attractiveness of Armutlu, which is almost a natural film setting, is to have television series or feature films shot here. Film tourism, which can be evaluated within the scope of cultural tourism, to be Armutlu to be visited twelve months of the year. Film tourism will also support other types of tourism and extend their season.

In this study, by examining the historical development of Armutlu and the source of its name, the development of tourism and its cultural tourism potential; An analysis will be made in which solution suggestions will be presented. There has been no previous study on Armutlu in this context.

Keywords: Armutlu, Yalova, Cultural Tourism. Film Tourism.

Giriş

Yalova'nın Armutlu ilçesi kendi adıyla anılan yarımada'nın batı ucunda kurulmuş tarihi bir yerleşimdir. Armutlu; 18 kilometrelik sahil şeridi, tarihi kaplıcası ve bozulmamış doğasıyla "Marmara'nın incisi" olarak adlandırılır. Bursa'nın Gemlik ilçesinin bucağı iken 1995 yılında ilçe merkezi yapılmış ve beş köyüyle birlikte Yalova'ya bağlanmıştır.

Armutlu, tarihi kaplıcası sayesinde turizmle uzun yıllar önce tanışmıştır. Bir sahil yerleşimi olan Armutlu'da sezon kısa olduğu için turistik işletmeler yerine yazlık (ikinci) konutların yapımı tercih edilmiştir. 2006 yılında Armutlu Termal Turizm bölgesi olarak ilan edildikten sonra kaplıca bölgesi dışında da termal oteller açılmaya başlanmış ve sağlık turizmi hızla gelişmeye başlamıştır. Armutlu Yarımadasının büyük bölümü ormanlarla kaplı olduğu için özellikle ilçenin köylerinde ekoturizm ve yayla turizmi de gelişmektedir.

Armutlu'da deniz turizmi sezonu kısa olduğu için alternatif turizm türlerinin desteklenmesi gerekmektedir. Bunların başında da kültür turizmi gelmektedir. Armutlu'da 24 tescilli tarihi ahşap ev, tarihi kaplıca ve hamam, Hacı Ali Paşa Camisi, köprü ve Arnavutköy'deki Bizans dönemine tarihlenen manastır kalıntısı gibi pek çok tarihi yapı bulunmaktadır. Armutlu'nun cazibesini attirmanın yollarından biri de televizyon dizileri ya da sinema filmlerinin burada çekilmesini sağlamaktır. Kültür turizmi kapsamında değerlendirilebilecek olan film turizminin geliştirilmesi Armutlu'nun yılın on iki ayı ziyaret edilmesini sağlayacak, belirli bir mevsime bağlı kalan diğer turizm türlerini destekleyeceği gibi, onların sezonunu da uzatabilecektir. Doğal bir film platosu olan Armutlu'da çekilecek dizi ya da filmler ilçenin tanıtımına ve turizm potansiyeline de olumlu yönde katkı sunacaktır. Kırk yıl önce çekilen bir filmin hala daha Armutlu'ya turist getirdiğini de hatırlatmak gerekir.

Bu çalışmada Armutlu'nun doğal çevresi ve nüfus özellikleri, adının kaynağı ve tarihsel gelişimi, turizmin gelişimi ve kültür turizmi potansiyeli incelenerek; ilçenin etkin bir şekilde tanıtımını gerçekleştirebilmek için film turizminin önerildiği bir analiz yapılmıştır. Armutlu hakkında daha önce bu kapsamda bir inceleme yapılmamıştır. Bu çalışmanın Armutlu'nun geleceğinin planlanmasına da katkı sunacağı öngörülmektedir.

1-Armutlu'nun Doğal Çevresi

Armutlu, kendi adıyla anılan yarımada'nın batı ucunda yer almaktadır. 28 bin hektar yüz ölçüme sahip olan ilçe arazisinin büyük bölümü dağlıktır. Yarımada'nın en yüksek yeri olan Daz Dağı 922 metre yüksekliğindedir. Armutlu ilçe merkezini ikiye bölerek Gemlik Körfezine dökülen Armutlu Deresi'nin oluşturduğu ova ilçenin en verimli arazisini oluşturmaktadır. İlçe merkezinin arazisi ortalama 80-100 metre yüksekliğindedir, çevresinde de yaklaşık 300 metre yüksekliğinde tepeler yer almaktadır (Ardel, 1947: 56-69). İlçenin tarım arazilerinin büyük bölümü zeytinliklerle kaplıdır. Armutlu'ya adını veren ve bir zamanlar çevresini kuşatan armut (ahlat) ağaçlarından eser kalmamıştır. Eskiden sarayın üzüm ve muşmula ihtiyacını Armutlu karşılamaktaydı. Üzüm bağları ve muşmulalıklar da artık tarihe karışmıştır.

Armutlu Yarımadası'nda Akdeniz ikliminin ılıman etkisi görülmektedir. Kıyılarında geniş bir alanı kaplayan makilikler ve zeytinlikler rakım yükseldikçe yerini ilçe topraklarının da büyük bölümünü kaplayan ormanlara bırakmaktadır. Orman alanlarının bir bölümü Fıstık çamıyla kaplıdır. "Fıstık çamı" hem Armutlu'nun geçim kaynaklarından da biridir hem de Fıstıklı köyüne adını vermiştir. Önemli doğa alanı olarak kabul edilen Armutlu Yarımadası çok sayıda bitki ve hayvan türüne ev sahipliği yapmaktadır. Küresel ölçekte tehlike altında olan "Çatalca peygamber çiçeği" ve "Ümraniye çiğdemi" gibi endemik bitki türlerinin yanı sıra nesli tükenme tehlikesi olan "Şeritli engerek" ile "Sarı lekeli zıpzıp" adlı kelebek türüyle; "Ortanca ağaçkakan" ve "Kara ağaçkakan" gibi ender görülen hayvan türleri Armutlu Yarımadasında varlığını sürdürmektedir (Eken v.d., 2006:134-135).

2-Armutlu'nun Adının Kaynağı Ve Tarihi

Ünlü gezgin Evliya Çelebi kasabanın etrafının armut (ahlat) ağaçlarıyla kaplı olduğu için Armutlu olarak adlandırıldığını belirtir (Çelebi, 2005:70). Bir başka görüşe göre Armutlu adının kökeni donanma anlamına gelen “*armoda*” sözcüğünden gelmektedir (Soydan, 2008).

Armutlu; Osmanlı döneminde Gemlik ve Mudanya'yla birlikte Kete/Kite'ye bağlı bir kasabaydı.¹ 1335 yılında Orhan Gazi tarafından Osmanlı topraklarına katılan Armutlu birkaç kez yer değiştirip, başka köylerle birleştikten sonra günümüzdeki yerinde tekrardan kurulmuştur. Osmanlı'nın ilk yıllarında Armutlu'nun bir diğer adı Burunhisar idi. Asporça Hatun Vakfı'na ait olan Burunhisar harap olunca, burada yaşayan Rum nüfusun Gemlik'e göç ettiği bilinmektedir (Kaplanoğlu, 2021: 710). Armutlu yakınlarındaki Cem Sultan Türbesi Vakfı'na ait Bohyalı ve Bük köyleri boşalıp Koçaç'a göç etmiştir. Koçaç köyü daha sonra terk edilmiş ve önceleri dağlık alanda yaşayan tamamı Müslüman olan bu köylüler Armutlu'nun bulunduğu yere yerleşmiştir. Sonra da aynı vakfa ait Bük köyü terk edilmiş ve ahalisi Armutlu'ya yerleşmiştir (Kaplanoğlu-Çalay, 2019:210-212) Kaplanoğlu'na göre 1521 nüfus sayımında Armutlu civarındaki Koçaç ve Bohyalı köyleri ayrı ayrı yazılmıştı, 1573 nüfus sayımında ise “*Karye-i Koçaç nam-ı diğer Armudlu, Koçaç dağulub, Armudlu nam mevziye gelmişler*” ifadesi yer almaktaydı. Bir başka kayıta ise “*Koçaç nam-ı diğer Armudlu*” olarak yazılmıştır (Kaplanoğlu, 2021: 729). Buradan hareketle Armutlu ilçe merkezinin günümüzde bulunduğu mevkide 16.yüzyılın ikinci yarısında kurulduğu anlaşılmaktadır. Yapılacak yüzey araştırması ve arkeolojik kazılarla da yok olmuş ve terk edilmiş civardaki eski yerleşimlerin izlerini bulmak olasıdır.

Armutlu Yarımadasının en batı ucunda ise bir zamanlar gemicilerin korkulu rüyası olan Bozburun yer almaktadır. Bozburun adının antik dönemin tanrılarında Poseidon'dan geldiği bilinmektedir. Zira eski haritalarda Bozburun, Poseidon Burnu olarak geçmektedir. Burada tanrı Poseidon'a adanmış bir tapınak olduğu da bilinmektedir. Yerel kaynaklardan Bozburun Fenerinin olduğu yerde antik kaynaklarda söz edilen tapınağın mermer temellerini gördüklerini öğrenmiştim. Günümüzde bu tapıntan iz yoktur. Bir zamanlar Bozburun civarında görülebilen bu kalıntıların Osmanlı döneminde bu civarda olduğu ve Rumların da yaşadığı bilinen Burunhisar köyüne de ait olma olasılığını da hesaba katmak gerekir. Yunan mitolojisinde deniz, deprem ve atlar tanrısı olan Poseidon, üç dişli yabasını yere vurup, deprem yaratır ya da denizi yatıştırırmış. Poseidon'un aynı zamanda deprem tanrısı oluşu Armutlu'nun Kuzey Anadolu Fayı üzerinde yer alması nedeniyle son derece anlamlıdır (Soydan, 2008). Öte yandan tarihsel kayıtlar ve 2005 yılında kurulan Armutlu Sismik Ağı (ARNET) ölçümleri Armutlu ve çevresinin aktif bir depremselliğe sahip olduğunu, üstelik yarımadaının batı ucundaki aktivitenin arttığını ortaya koymaktadır (Tunç v.d., 2011:1-2).

Evliya Çelebi Bozburun'u geçemeyen gemicilerin günlerce buradaki iskelede denizin sakinleşmesini beklediğini anlatır. O dönemde burada bir han, birkaç misafirhane, küçük bir cami ve birkaç dükkân bulunduğunu belirtir (Çelebi, 2005: 69). Evliya Çelebi'nin söz ettiği gemicilerin sığındığı bu iskele Bozburun civarındaki Handere Koyu'nda yer almaktaydı. Zaman içinde bu iskele ve yakın geçmişe kadar görülen tarihi yapıların temel kalıntıları yok olmuştur. Handere Koyuna devremülk esasına göre çalışan ve kaplıcanın suyunun da verildiği, deniz otobüslerinin yanaştığı iskelesi de olan Türkiye'nin en büyük tatil köylerinden biri inşa edilmiştir (Soydan, 2008).

17.yüzyılda Armutlu'ya gelerek bir gece kalan Evliya Çelebi kasabada 300 hane bulunduğunu ve Bursa'ya bağlı bir naiplik olduğunu belirtir. Armutlu'da bir cami, bir hamam, üç mescit, bir han ve on dükkânı bulunduğunu da anlatır (Çelebi, 2005:70). 1908 yılında ise Armutlu'da 333 hane yaşamaktaydı (Kaplanoğlu, 1996: 69).

İlçe merkezinin kuzeyinde günümüzde “Nusretiye Çiftliği” olarak adlandırılan mevkide cumhuriyet öncesinde “Arnavutköy” adlı bir Rum köyü vardı. Tahrir defterlerine göre terk edildiği bilinen Yakup/Gözcü köyünün bulunduğu yere 18.yüzyılda bölgede asayışı bozan Hıristiyan Arnavutlar yerleştirilmiş ve yeni yerleşim Arnavutköy olarak adlandırılmıştır. Köyün ahalisi Osmanlı

¹ Kete/Kite bir zamanlar önemli bir kaza merkezi iken 19. yüzyılda önemini kaybederek köye dönüşmüştür. Günümüzde ise adı Ürünlü olarak değiştirilmiştir ve Bursa'nın Nilüfer ilçesinin bir mahallesidir.

donanmasına kürek yapmakla görevliymiş. Bu köyün arazisi günümüzde özel mülktür ve çiftlik olarak kullanılmaktadır (Kaplanoğlu-Çalay, 2019:213-214). Arnavutköy'ün yaklaşık 300 metre yukarısındaki kayın ormanlarıyla kaplı yamaçlarda yer alan Kilise Mevkiinde bir Bizans manastırının kalıntıları bulunmaktadır. 5.yüzyıldan 19.yüzyıla kadar aralıksız olarak kullanıldığı anlaşılan manastır definecilerin kaçak kazıları sonucu tahrip edilmiş, mermer sütun başları etrafa dağılmıştır (Auzépy, 2008: 327-328). Bizans döneminde önemli bir merkez olduğu sanılan manastırın arkeolojik kazılarla ortaya çıkarılması ve acil olarak korumaya alınması gerekmektedir.

Mübadele öncesinde Armutlu'da 920, Arnavutköy'de ise 654 Rum yaşıyormuş ve her iki yerleşimde de yaşayan Rumların ana dili Türkçe imiş (Nakracas, 2003: 137). Armutlu'da 18.yüzyıla kadar Rumların yaşadığına dair bir bilgi yoktur. Osmanlı'nın ilk yıllarında Burunhisar'da yaşadığı bilinen Rumlar bir süre sonra Gemlik'e göç etmiştir. Bir Yunan kaynağına göre 20.yüzyılın başında Armutlu'da yaşayan Rumların kökeni 1790 civarında Batı Yunanistan'ın dağlık Agrafa yöresinden göç eden bir aileye dayanmaktadır. Bu kaynağa göre de 1800'lü yılların öncesinde Armutlu'da yalnızca Türkler yaşıyordu. 20.yüzyılın başında Hagios Nikolaos adlı kilisenin etrafındaki Rum (Karşıyaka) Mahallesiinde 180 hane Rum'un yaşadığı bilinmektedir (Glavakis, 2021)². 1920'li yıllara kadar Türklerle Rumlar Armutlu'da bir arada ve barış içinde yaşamıştır. Kurtuluş Savaşı yıllarında Gemlik Körfezinin etrafındaki Türk köylerinin halkı can güvenliklerinin sağlanabilmesi amacıyla gemilerle İstanbul'a götürülmüş, Armutlulular da İstanbul'daki Selimiye Kışlasında yaşamaya başlamıştır. Bu süreçte dokuz Armutlulu Türk Yunanlılara esir düşmüştür³. Armutlu Deresinin iki kıyısında yer alan Bayır Mahalle Türklerin, Karşıyaka ise Rumların Mahallesiydi. 1922 yılında Rum mahallesi yakılmış ve ilçe merkezinde Rumlardan geriye ayazma gibi yer adları dışında hiçbir şey kalmamıştır. Türk mahallesi olan Bayır Mahalle ise yangından kurtulmuştur (Soydan, 2008).

Mübadeleyle Yunanistan'a giden Armutlu Rumları değişik yerlere dağılmıştır. Gemlik, Mudanya ve Tirilye Rumları Yunancada yeni anlamına gelen Nea Kios, Nea Mudania, Nea Triglia ve Rafina kasabalarını kurarken Armutlu Rumlarının yeni bir yerleşim kurmadıkları ya da topluca bir yere yerleşmedikleri bilinmektedir. Mübadelenin üzerinden yüzyıl geçmesine rağmen Armutlu Rumlarının torunları ilçeyi ziyaret etmeyi sürdürmektedir.

Günümüzde ilçe halkını yerli Manavlar, 93 muhaciri Gürcüler, Drama mübadilleri, Malatyalılar, Bayburtlular, Siirtliler ve Türkiye'nin dört bir yanından buraya yerleşenler oluşturmaktadır (Soydan, 2008). İlçenin başlıca geçim kaynakları zeytincilik ve balıkçılıktır. İş sahalarının kısıtlı olması ve 1960'lı yıllara kadar karayoluyla ulaşımının bulunmaması nedeniyle ilçe halkının önemli bir bölümü başta Bursa ve İstanbul olmak üzere büyük kentlere göç etmiştir. Armutlu; 6 Haziran 1995 tarihinde 550 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile ilçe yapılmış ve yüzyıllardır bağlı olduğu Bursa'dan

² Eski Avrupa Parlamentosu Yunan milletvekili (2004-2009) Ioannis Glavakis ikinci kuşak Armutlu göçmenidir ve ilçe hakkında pek çok makale kaleme almıştır. Bu bilgiler Türkçe literatürde henüz bilinmemektedir. Söz konusu makaleler Tanas Cimbis tarafından Türkçeye çevrilmiştir.

³ Armutlu Türkleri Selimiye Kışlasına nakledildikten sonra sıkıntılı günler yaşadılar. Armutlulu dokuz genç kışlada kalanlara yiyecek getirmek için 1922 yılının Ağustos ayında bir sandalla yola çıktılar. Uzun ve zorlu bir yolculuktan sonra Armutlu'ya vardılar. Sandalı çeşitli yiyeceklerle yüklediler, Bozburun'u aşip Keçikaya açıklarına geldiklerinde İngiliz donanmasına ait devriye gemisi önlerini kesti. İngilizler, Marmara Denizi'nde Anadolu'ya silah taşıyan Kuvay-ı Milliyecileri yakalamaya çalışıyordu. Ki bazı yerel kaynaklar gençlerin aslında Kuvay-ı Milliye'ye katılmak için Anadolu'ya geçerken yakalandığını da anlatmaktadır. İngilizler dokuz genci tutukladı ve Mudanya'ya götürüp Yunan işgal kuvvetlerine teslim etti. Bursa'daki Yunan Askeri mahkemesi gençlerin "Mustafa Kemalci" oldukları gerekçesiyle kurşuna dizilmeleri kararını verdi. Yunanlılar infazı gerçekleştirilmeden Bursa'yı terk ettiler ve dokuz genci de savaş esiri olarak yanlarında götürdüler. Selanik Havaalanı yakınlarındaki esir kampında tutulan dokuz gençten babamın amcası "Sarıbekiroğlu Tahsin (Soydan)" dizanteriye yakalanarak burada yaşamını kaybetti. Diğer sekiz kişi esir değişimi sonrasında Armutlu'ya geri döndü. Bu çalışmayı da mezarını dahi bilmediğimiz ve esarete yirmi yaşında yaşamını yitiren büyük amcamız Tahsin'in anısına ithaf ediyorum.

alınarak Yalova'ya bağlanmıştır (yalova.gov.tr/armutlu). İlçeye bağlı Fıstıklı, Mecidiye, Kapaklı, Hayriye ve Selimiye adlarında beş köy bulunmaktadır: 2017 yılında Armutlu'da 2497'si köylerinde olmak üzere toplam 8848 kişi yaşamaktaydı (webdosya.csb.gov.tr/db/mpgm/icerikler/plan-aciklama-raporu).

3.Armutlu'da Turizm

16.08.2021 tarihinde onaylanan “Yalova İli 1/50.000 Ölçekli Çevre Düzeni Planı Değişikliğine” göre Armutlu ilçe sınırlarının büyük bölümünün turizm amaçlı olarak kullanılması planlanmıştır. Buna göre Armutlu ilçe sınırlarının bir bölümü sağlık turizmine, turizm tesislerine, günübirlik turizme, deniz turizmine, yayla turizmine ve ekoturizme ayrılmıştır (mpgm.csb.gov.tr/yalova-ili-1-50.000-olcekli-cevre-duzeni-plani-i-86163).

Yapılan planlamalarda Armutlu'nun deniz, doğa ve sağlık turizmiyle birlikte; zeytincilik ve tarım faaliyetleriyle de ön plana çıkması hedeflenmektedir (webdosya.csb.gov.tr/db/mpgm/icerikler/plan-aciklama-raporu). Turizm hareketliliğinin bütün bir yıla yayılabilmesi için farklı turizm türlerinin değerlendirilmesi gerekmektedir. Armutlu'da yapılabilecek turizm türleri şunlardır; Deniz (Kıyı) Turizmi, Sağlık (Termal) Turizmi, Ekoturizm ve bu çalışmanın da ana eksenini oluşturan Kültür Turizmi.

3.1 Deniz (Kıyı) Turizmi

18 kilometrelik sahil şeridi sayesinde Armutlu'da yazlık (ikinci) konutların ağırlıkta olduğu deniz turizmi gelişmiştir. Armutlu'da deniz turizminin sezonu tüm Marmara'da olduğu gibi iklim nedeniyle kısadır. Ege ve Akdeniz kıyılarında yoğunlaşan turistik işletmelerin yerini Armutlu'da yerli turistlerce ikinci konut olarak kullanılan yazlıklar almıştır (Soydan, 2008). Armutlu'da son yıllarda sayısı artan termal oteller ve adeta bir kasaba büyüklüğündeki tatil köyü ilçenin turistik işletmelerini oluşturmaktadır.

Kırk yıl öncesine kadar Armutlu'nun sahillerinde yalnızca Yalı olarak adlandırılan mevkide birkaç ev ve vapur iskelesi yer almaktaydı. İskelenin sağında ve solunda uzanan sahil şeridi zaman içinde yazlık konutlarla dolmuştur. Deniz turizmi amacıyla inşa edilen ikinci konutlar Armutlu'nun verimli tarım arazilerinin ve doğasının tahrip olmasına neden olmuştur. Armutlu'da sanayi tesisi olmadığı için Marmara Denizinin en temiz plajlarına sahiptir ve sahilleri her türlü su sporuna da uygundur (Soydan, 2011).

Armutlu'nun Fıstıklı ve Kapaklı köylerinde de çok sayıda ikinci konut ve turistik işletme yer almaktadır.

3.2 Sağlık (Termal) Turizmi

Armutlu'nun turizmle tanışması tarihi kaplıcaları yani sağlık turizmi sayesinde olmuştur. Çok eski zamanlardan bu yana Armutlu kaplıcaları sayesinde ziyaret edilmektedir. Gazi Mustafa Kemal Atatürk'te Armutlu'yu 1934 ve 1938 yıllarında iki kez ziyaret ederek o zamanlar kaplıcanın tek oteli olan iki katlı Çam Otel'inde kalmıştır⁴. Eskiden yalnızca büyük bir tatil köyü ve ilçe merkezindeki hamama verilen kaplıcanın suyu 2006 yılında Armutlu Termal Turizm Merkezi ilan edildikten sonra başka tesislere de verilince kaplıca bölgesi dışında da termal oteller açılmaya başlanmış ve böylece sağlık turizmi hızla gelişmeye başlamıştır. Özellikle ikinci konut ağırlıklı deniz turizminin yaygınlaştığı Armutlu'da kaplıcaları ve termal suyu sayesinde yılın on iki ayı sağlık turizmi hareketliliği yaşanmaktadır.

Sağlık turizminin tanımı; “Tedavi amacından hareketle başlayan ve tedavi olanaklarıyla birlikte, bireylere tatil fırsatı da sunan seyahatler, konaklamalar ve organizasyonların sonucunda ortaya çıkan olay ve ilişkilerin bütünü olarak ifade edilmektedir” şeklinde yapılmaktadır (Ekiyor, 2020:6). Armutlu Kaplıcaları, Armutlu Deresinin içinde yer alan ve sıcaklığı 57 -73 C° arasında değişen birçok

⁴ Gazi Mustafa Kemal Atatürk 1934 yılında geldiği Armutlu Kaplıcalarından Başbakan İsmet İnönü'ye bir telgraf yollamış ve dikkatini çeken bazı konuları bildirmiştir.

kaynaktan oluşmaktadır (yalova.gov.tr/armutlu). Armutlu'ya 4 km uzaklıktaki ormanlarla çevrilmüş bir vadinin içindeki kaplıcaların varlığı Roma döneminden bu yana bilinmektedir. Halk arasında “*Dağ Hamamı*” olarak adlandırılan tarihi kaplıcanın hamamının havuzu yekpare bir kayanın içine oyulmuştur. Tarihi Kaplıca, eskiden Rumlarca kutsal kabul ediliyordu. Bizans döneminde Nimfodora, Metrodora ve Menodora adlı üç azizeye adanan kaplıca bu yüzden ziyaret ediliyormuş (Hasluck, 1973:466). Daha sonra Müslümanlar da kaplıcayı kutsal bir mekân olarak kabul etmeye başlamıştır. Zira bir evliyanın burada gaipten haberler aldığına inanılmaktaydı⁵. 19.yüzyılda Armutlu'da yaşayan Numan adlı keramet sahibi bir evliya hamamın havuzuna tasını bırakıyor, söyleneceye göre kaybolan denizcilerin yerini ya da başlarına ne geldiğini söylüyordu (Soydan, 2008).

Bilimsel araştırmalara göre Armutlu Kaplıcaları Türkiye'nin en yüksek radyoaktiviteye sahip kaplıcasıdır. Şifalı sularının kalp ve damar hastalıkları, romatizma ve kadın hastalıkları olmak üzere pek çok hastalığa iyi geldiği, iltihap, yara ve şişlikleri giderdiği ve ürenin vücuttan atılmasını sağladığı bilinmektedir (Soydan, 2011).

3.3 Ekoturizm

Flora ve fauna açısından oldukça zengin olan Armutlu Yarımadası ciddi bir yaban yaşamına ev sahipliği yapmaktadır. Armutlu ilçesinin topraklarının büyük bölümü ormanlarla kaplıdır, bu nedenle önemli bir ekoturizm ve yayla turizmi potansiyeline sahiptir. Armutlu'nun Mecidiye, Selimiye, Hayriye gibi dağ köyleriyle Fıstıklı köyü organik tarım havzası olarak belirlenmiştir (Soydan, 2008). Bu köylerin sınırları içinde av turizminin gelişmesi amacıyla Yalova'yı bir uçtan diğer uca kat eden 200 kilometrelik “Yeşil-Mavi Turizm Seyir Yolu” üzerindeki 9,052 hektar büyüklüğündeki avlak alanı 21 Kasım 2007 günü hizmete açılmıştır. Esasen ilçenin ekoturizm iddiasıyla çelişen av turizmi kapsamındaki avlakta yalnızca yaban domuzu avının yapılacağı, diğer tüm memeli ve kuş türlerinin korunacağı ifade edilmektedir. Çok sayıda yürüyüş rotasının da bulunduğu 14.522 hektarlık orman alanı ekoturizmin geliştirileceği alan olarak belirlenmiştir. Ekoturizm faaliyetleri kapsamında Armutlu'nun kırsalında eko pansiyonlar açılmıştır. Trekking, doğada kamp ve atlı yürüyüş gibi çeşitli etkinliklerde yapılmaktadır (yalova.gov.tr/armutlu).

3.4 Armutlu'nun Kültür Turizmi Potansiyeli Ve Yeni Bir Öneri: Film Turizmi

Turizm, Dünyada ve Türkiye'de en hızlı gelişen sektörlerin başında gelmektedir. Türkiye turizm sektöründe Dünya'nın ilk on ülkesi arasına girmiştir. Onlarca farklı sektörü canlandırdığı bilinen turizm sosyo-ekonomik açıdan da büyük bir işleve sahiptir. Ertürk'e göre; “*turizm, yatırımları ve iş hacmini arttıran, gelir yaratan, döviz getiren, yeni istihdam alanlarının açılmasını sağlayan, sosyal ve kültürel hayatı etkileyen bir ekonomik faaliyettir*” (Ertürk, 2009:2). Türkiye'de daha çok deniz (kıyı) turizmi yapılmaktadır. Ancak turizmden istenilen seviyede gelir elde edilmesi ve turizm hareketliliğinin bütün yıla yayılması, alternatif turizm türlerinin gelişmesine bağlıdır. Alternatif turizm türleri özellikle kitle turizminin neden olduğu olumsuz etkiler nedeniyle de önem kazanmıştır (Kuter, 2007: 77). Kişilerin değişen seyahat eğilimleri ve farklı yerleri ziyaret etme istekleri alternatif turizm türleri arasında kültür turizmini öne çıkarmaktadır (Çalışkan, 2009:7). Küresel ölçekteki turizm hareketliliğinin yüzde 40'ının kültür turizmi kaynaklı olduğu kabul edilmektedir. Türkiye kültür turizmi açısından çok zengin bir potansiyele sahiptir. Kültür turizminin en önemli özelliği sürdürülebilir niteliğe sahip olmasıdır. Kültür turizmi yılın her mevsimi yapılabilir olması sebebiyle de diğer turizm türlerini de destekler ve sezonlarını uzatır. Ekoturizm, trekking gibi alternatif geziler, doğa gezileri, inanç turizmi ve film turizmi gibi her türlü kültür ürünü kültür turizmi tanımının içine girmektedir (Pekin, 2011:151-152).

Dünyanın birçok ülkesinde dizi ve filmlerin yarattığı turizm hareketliliği görülmektedir. Kültür turizmi kapsamında değerlendirilebilecek olan film turizmi, ekranda destinasyonun gösterimiyle birlikte turistlerin ekranda gördükleri kentleri ya da mekânları ziyaret etmesini sağlamaktadır (Hudson ve Ritchie, 2006:256-258). Ünlü dizi ve sinema filmlerinin çekimlerinin yapıldığı mekânlar izleyicilerin ilgisini çekmektedir. Hayranı oldukları yapımların çekildiği yerleri merak edenler büyük bir turizm

⁵ Numan adlı evliyanın torunları günümüzde de Armutlu'da yaşamaktadır ve mezarı da Armutlu Mezarlığındadır.

potansiyeli oluşturmaktadır (Soydan, 2016: 706-707). Televizyon dizileri ve filmler, turistlerin tarihe, kültüre, insanlara, ülkelere bakış açılarını değiştirebilmektedir (Frost, 2006: 78). Dizileri ya da filmleri izleyen insanların etkilenip, bölgeyi, ülkeyi, kenti ziyaret etmesi; “*diziler ve filmler tarafından teşvik edilmiş turizm hareketliliği*” olarak adlandırılmaktadır (Şahbaz ve Kılıçlar, 2009: 32-34). 1935 yapımı “*Gemide İsyan*” filmi, turizm hareketliliğine neden olan ilk filmlerden biri olarak kabul edilmektedir. 1970'ler ve 1980'lerde büyük bir gelişme içine giren film turizmi, turizm sektöründe giderek ön plana çıkmaya başlamıştır (Roesch, 2009). Filmlerle sağlanan turizm hareketliliği medyadaki tanıtım kampanyaları sayesinde daha çekim aşamasındayken başlamaktadır. Bir yandan turizm şirketleri turlar düzenlemekte, diğer yandan da izleyiciler dizi ve filmlerin çekildiği bölge, kent ya da mekânları kendi olanaklarıyla gezmektedir (Yılmaz ve Yolal, 2008:176). İzleyiciler filmde geçen kent ve mekânlarda bulunmak için çaba göstermektedir (Vagionis- Loumioti, 2011). Film turizminin sağladığı ekonomik hareketlilik, bölgenin alt yapı ve üst yapı olanaklarının iyileştirilmesi ve yöre insanına yeni istihdam sağlaması gibi birçok fayda sağlamaktadır (O'Connor vd., 2008:425).

Son yıllarda Türkiye'nin pek çok köy ve kasabası dizi ya da filmlerle ünlenerken turizmle tanışmıştır. Türk televizyonlarında yayınlanan “*Kınalı Kar*” (Bursa-Cumalılık), “*Firar, Sila ve Bir Bulut Olsam*” (Mardin-Midyat) ve “*Babaocağı*” (Muğla-Bozüyük) gibi diziler çekildikleri yörelerin tanıtımına büyük katkı sağlamış ve dizilerin çekildiği köy ve kasabalara yönelik ciddi bir ziyaretçi akını başlamıştır. Türk dizilerinin turizme etkisi, 2002 yılında Ürgüp'te çekilen “*Asmalı Konak*”la başlamıştır. Diziler sayesinde başta Kapadokya bölgesi olmak üzere Mardin, Gaziantep gibi kentlerimiz de turların gözdesi olmuştur (sabah.com.tr). Diziler sayesinde çekimlerin yapıldığı yöre ve mekânlara yönelik turlar düzenlenmeye başlanmış, yeni turistik işletmeler açılmış ve bunun sonucunda yeni iş sahaları açılmıştır. Babaocağı dizisi sayesinde ünlünen Muğla'nın Bozüyük kasabasında yapılan bir alan çalışmasında dizi nedeniyle kasabayı ziyaret edenlerin sayısının arttığı ve ekonomik anlamda katkı sağladığı sonucuna varılmıştır (Saltık vd., 2010: 43-46). Yapılan başka bir çalışmaya göre televizyon dizisi “*Diriliş Ertuğrul*” Bilecik'i ziyaret etmede önemli bir etken olmuştur. Yabancı turistlerin ili ziyaret etmesini arttırmış; iç turizmde ise on yıllık süreçte Bilecik'in ziyaretçilerinin sayısı dizinin etkisiyle yüzde yüz oranında artmıştır (Çınar, 2020: 81-83).

Armutlu'nun diğer turizm türlerine göre henüz değerlendirilmemiş önemli bir kültür turizmi potansiyeli bulunmaktadır. İlçe merkezindeki tescilli taş köprü, suyu kaplıcadan gelen Osmanlı hamamı, 17.yüzyılda yapıldığı kabul edilen Hacı Ali Paşa Camisi, Bayır Mahalle'de bulunan 24 adet sivil mimari örneği ahşap ev, Atatürk'ün Uzunyel'da halka hitap ettiği parkın önündeki mermer çeşme ve Arnavutköy'deki Bizans dönemine tarihlenen manastır kalıntıları Armutlu'nun görülmeye değer tarihi ve kültürel zenginlikleri arasındadır. 93 Muhaciri Gürcülerin yaşadığı Mecidiye, Selimiye, Hayriye adlı üç dağ köyünde de Gürcü kültürü bütün yönleriyle yaşatılmaktadır.

Armutlu günümüzde Yalova'nın bir ilçesidir, ancak yüzyıllar boyu bağlı olduğu Bursa'yla da bağımlı koparmamıştır. Bursa'nın en önemli değeri ve markası olan Bursaspor sevgisi Armutlu'da da yaşatılmaktadır. Hatta Türkiye'deki ilk ve tek “*Bursaspor Sokağı*” da Armutlu'da bulunmaktadır. Sokağın içinde Şahap Gümüş tarafından kurulan “*Anılar Hayaller Müzesi*” yer almaktadır. Üç yıl önce açılan bu özel müzede Bursaspor'la ilgili belge ve fotoğraflar başta olmak üzere, sayısı her geçen gün artan yüzlerce farklı takıma ait forma ve Armutlu'yla ilgili çeşitli eşya ve fotoğraflar sergilenmektedir. Anılar ve Hayaller Müzesi kısa süre içinde ünlenmiş ve Armutlu'ya gelen ziyaretçilerin uğrak noktalarından biri olmuştur.

Armutlu adeta doğal bir film platosu gibidir. İstanbul'a ve dolayısıyla film sektörüne yakınlığı sebebiyle son derece uygun bir konumdadır. Armutlu'nun çekim gücünün ve cazibesinin artması için burada film turizminden yararlanmak gerekmektedir. Bunun içinde dizi ve sinema filmlerinin ilçede gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Bu çalışmada Armutlu için önerdiğimiz film turizminin çekim gücünün ve yaratacağı katma değer uzun yıllar boyunca süreceğini de öngörebiliyoruz.

Armutlu için yeni bir öneri olarak sunduğum film turizmi konusunda tek ve başarılı örnek ise Yusuf Kurçenli'nin ilk filmi olan 1983 yapımı “*Ve Recep ve Zehra ve Ayşe*” adlı filmidir. Baştan sona Armutlu'daki mekânlarda çekilen “*Ve Recep ve Zehra ve Ayşe*” adlı filmin etkisinin uzun yıllar boyunca sürdüğü; pek çok yerli turist filmi etkilenerek Armutlu'yu ziyaret etmeye karar verdiği, filmin senaristlerinden ve başrol oyuncularından Mahmut Cevher tarafından da ifade edilmektedir.

Armutlulu sinema oyuncusu Mahmut Cevher ile yaptığımız görüşmede yeni bir filmi Armutlu'da çekmek için çalıştığını da belirtmiştir. “Ve Recep ve Zehra ve Ayşe” adlı filmin senaryosu Mahmut Cevher'in ifadesiyle “kibrit kutusu” büyüklüğünde bir haberden esinlenerek kaleme alınmıştır⁶. Necla Nazır, Mahmut Cevher ve Pembe Mutlu'nun başrollerini paylaştığı film; üniversitede okumak isteyen kasabalı Ayşe'nin evli bir adam olan Recep'le yolların kesişmesini ve böylece karısı Zehra'yla birlikte hayatının altüst oluşunu anlatmaktadır (tsa.org.tr). Bu Filmde Armutlu'nun somut doğal ve kültürel mirası kadar; somut olmayan kültürel mirası da yani gelenek ve görenekleri de başarılı bir şekilde izleyiciye sunulmuştur. Armutlu halkına ve belediyesine teşekkürle başlayan film uzun yıllar boyunca Armutlu'nun tanıtımına katkı sağlamıştır. Armutlu'nun tarihi ve doğal güzelliklerinin çarpıcı bir şekilde sunulduğu film günümüzde tekrar izlendiğinde yazlık (ikinci) konutların Armutlu'nun silueti üzerindeki tahribatının etkisi daha iyi anlaşılmaktadır.

Bu filmden sonra Armutlu'da başka bir film ya da dizinin çekilmediği bilinmektedir. Oysa Armutlu'nun karşı kıyısında yer alan Bursa'nın Mudanya ilçesine bağlı Tirilye kasabası bu konuda çok başarılı olmuş, çekilen dizi ve filmler kasabanın bilinirliğini arttırmıştır. Tarihi ve doğal güzelliklerine rağmen daha önceki yıllarda fazla tanınmayan Tirilye'nin kaderi “*Melekler Adası*” dizisiyle birlikte değişmiştir (Tütüncü-Civanoğlu, 2004). Hatta Melekler Adası adı Tirilye'nin önüne geçmiştir. 2004 yılı ve sonrasında Tirilye'nin çekilen televizyon dizileri yoluyla tanınması sayesinde gününbirlik turlarla gelenlerin sayısı aşırı derecede çoğalmış; konaklayanları sayısı ise yalnızca beş yıl içinde dört kat arttırmıştır (Ertürk, 2009:9-21). Melekler Adası'ndan sonra Tirilye'de sinema filmleri başta olmak üzere yirmiden fazla film ya da dizi çekilmiştir. Tirilye'de çok sayıda turistik işletme açılmış, yöre halkı için önemli bir istihdam sağlanmıştır.

Sonuç

Alternatif turizm türlerinin gelişmesinde dizilerin ve sinemanın büyük katkısının olduğu bilinmektedir. Son yıllarda Türkiye'nin pek çok kasaba ve ilçesi çekilen dizilerden sonra büyük bir turizm hareketliliği yaşamıştır. Yerel yöneticiler ve turizmciler yörelerini tanıtabilmek için film turizmini kullanmaktadır. Dizilerin ve sinemanın büyük bir izleyici kitlesine ulaşarak turizm merkezlerinin cazibesini ve yörenin turizmden aldığı payı arttırdığı bilinmektedir.

Armutlu'nun kıyı şeridi deniz turizmine açılırken kontrolsüz bir şekilde yapılaşmaya açılmış, ilçenin doğal kaynakları tüketilmiştir. Yılda en çok bir-iki ay kullanılan yazlık konutlar ilçenin kıyılarını bir duvar gibi sarmış ve verimli tarım arazilerini de tahrip etmiştir. Orta ve uzun vadede bu yapılaşmanın Armutlu'nun çekiciliğine daha da zarar vereceği ve turistlerin başka yerleri tercih edeceği öngörülmelidir. İkinci konutların teşvik edilmesi yerine yılın on iki ayına yayılan turizm türlerinin desteklenmesi gerekmektedir. Turizm potansiyelinin doğru değerlendirilmesi Armutlu'nun kalkınmasına daha fazla katkı sağlayacaktır. Bunların başında gelen türlerden olan sağlık turizmi yıllardır Armutlu'da turizm hareketliliğini bütün yıla yaymaktadır. Bunun yanında çekilecek dizi ve filmlerle sağlanacak bir film turizmi hareketliliğine de ihtiyaç duyulmaktadır. Üstelik film turizmi on iki ay süren çekicilik sağladığı için Armutlu'da turizmden elde edilen ekonomik kazanç bütün bir yıla yayılacaktır. Bu nedenle film turizmini Armutlu için yeni bir öneri olarak sunmak istiyorum.

Bir yörenin yapımcıların ilgisini çekmesi yalnızca o yörenin doğal ve kültürel bir cazibeye sahip olmasına bağlı değildir. Bunun yanı sıra film ekiplerini ağırlayabilecek belli bir alt yapı ve üst yapı olanaklarına da sahip olması ve düzenli olarak tanıtımının yapılması gerekmektedir. Armutlu'nun film turizm açısından bakıldığında altyapı ve üstyapı açısından eksiği yoktur, ancak tanıtım konusunda daha fazla çaba harcanmalıdır. Yerel yöneticiler film turizmini Armutlu'nun tanıtımı açısından bir fırsat olarak görmelidir. Armutlu'da yaklaşık kırk yıl önce çekilen bir sinema filmi hala etkisini sürdürmektedir. Uzun yıllar boyunca Armutlu'yu tanıtarak yerli turistlerin gelmesini sağlamıştır. Turizmin olumlu etkilerinden uzun dönemde yarar sağlamak için yerel yöneticilerin film yapımcılarını çalışmalarını Armutlu'da gerçekleştirmeleri için ikna etmeleri gerekmektedir.

⁶ Armutlu doğumlu yönetmen ve oyuncu Mahmut Cevher ile 7 Ekim 2021 günü yapılan görüşmenin notlarından.

Yapılan araştırmalara göre ülkemizin en önemli sorunlarının başında işsizlik başta gelmektedir. Turizm bu sorunun üzümünde bir çıkış noktası olarak görülmektedir. Turizm sektörü diğer sektörlere göre ekonomiye daha fazla katma değer sağlamakta ve sürdürülebilir kalkınma yaklaşımını desteklemektedir. Doğal bir film platosu olan Armutlu'da çekilecek dizi ya da filmler ilçenin ulusal ve uluslararası tanıtımına ve turizm potansiyeline de olumlu yönde katkı sunacaktır. Bu gelişmeler yeni istihdam alanları sağlayacak ve öte yandan sürdürebilir bir kalkınma modeli de sunacaktır.

Armutlu'da film turizmi hareketliliği yaratmanın ilk adımı yaz aylarında düzenlenecek bir film festivali olmalıdır. Böylece ilçenin tanıtımı yapılabilir ve yapımıların ilgisi çekilerek Armutlu'da yapımlarını gerçekleştirmeye ikna edilebilir. Ayrıca yapımılara verilecek çeşitli destekler orta ve uzun vadede film turizminin gelişmesine katkı sağlayacaktır. Karşı kıydaki Tirilye'nin film turizmi konusunda model alınması bile Armutlu için yeterli olacaktır.

Kaynakça

- Ardel, A. (1949). Armutlu Yarımadası (Jeolojik ve morfolojik Etüt) . *Türk Coğrafya Dergisi*, 0, 35-78
- Auzpy, M.F. (2008). Survey of The Byzantine Monasteries on The South Coast of The Sea of Marmara (29.08.2005-09.09.2005) 25. *Araştırma Sonuçları Toplantısı 1.Cilt* İçinde (327-340) Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayını.
- Çalışkan, S. (2009). *Tarihi Konut İşletmeciliği ve Kültür Turizmi İlişkisi Beypazarı rneği*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Turizm İşletmeciliği Eğitimi Bilim Dalı, Ankara.
- ınar, İ. (2020). *Televizyon Dizilerinin Bilecik İli Turizm ve Ekonomisine Etkisi*, (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Bilecik Şeyh Edebalı Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Maliye Anabilim Dalı, Bilecik.
- Çelebi, E. (2005) *Evliy ćelebi Seyahatnmesi*. Haz: Yücel Daęlı- Seyit Ali Kahraman, İstanbul: YKY, 2.Cilt 1.Kitap.
- Eken, G. v.d. (ed.) (2006). *Türkiye'nin önemli Doğa Alanları*. Ankara: Doğa Derneği.
- Ekiyor, A. (v.d.) (2020). *Sağlık Turizmde Dijital Pazarlar*. Ankara: İksad Yayınları.
- Ertürk, S. A. (2009) Zeytinbağı (Trilye)'nda Turizm İmkanları. *İstanbul Üniversitesi Coğrafya Dergisi*. 19, 1-27.
- Glavakis, G.. (2021). *Ap tyn Mıkr Aşia styn Makedonıa*, (Armutlu zerine Yunanca makaleler). ev: Tanas Cimbis.
- Hasluck, F. W. (1973). *Christianity and Islam Under The Sultans*, New York: Octagon Books.
- Hudson, S. -J.R. Brent Ritchie, (2006). Film tourism and destination marketing: the case of Captain Corelli's Mandolin. *Journal of Vacation Marketing*. 12(3), 256-268.
- Kaplanoğlu, R. (1996). *Bursa Yer Adları Ansiklopedisi*. İstanbul: Bursa Ticaret Borsası Kültür Yayınları.
- Kaplanoğlu, R. ve alay, T. (2019). *Hüdavendigâr Livası Tahrir Defterleri Kete Kazası (Keles, Nilüfer, Mudanya, Gemlik ve Armutlu İlçeleri)*. Bursa: Avrasya Etnografya Vakfı Yayınları.
- Kaplanoğlu, R. (2021). *Sultan III. Murad Dönemi ve Bursa (XVI. Yüzyılda Köylerin Terkedilmesi ve Birleştirilmesi Sorunu)*. İstanbul: Bursa Osmangazi Belediyesi Yayınları.
- Kuter, N. (2007). ankırı kenti ve evresinin Turizm Açısından Değerlendirilmesi. *ZK Bartın Orman Fakültesi Dergisi*. 9 (11), 71-77.
- Nakracas, G. (2003). *Anadolu ve Rum Göçmenlerin Kökeni*. İstanbul: Belge Yayınları.
- O'Connor, N., Flanagan S., Gilbert D. (2008). The Integration of Film-induced Tourism and Destination Branding in Yorkshire, UK. *International Journal of Tourism Research*. 10, 423-437.
- Pekin, F. (2011). *zm: Kültür Turizmi*. İstanbul: İletifim Yayınları.
- Roesch, S. (2009). *The Experiences of Film Location Tourists*, Bristol: Channel View Publications.
- Sabuncu , A. (Yapımı). (1983). Őasa, A.- Cevher, M.- Kurçenli, Y.(Senarist). Kurçenli, Y. (Yönetmen). Ve Recep ve Zehra Ve Ayşe [Film]. Türkiye: Ekin Film.

- Saltık, I. A., Coşar, Y., Kozak, M. (2010). Televizyon Dizilerinin Destinasyon Pazarlaması Açısından Olası Sonuçları. *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 21(1), 41-50.
- Soydan, E. (2008). *Marmara'nın Gözdesi Armutlu*. BirGün Gazetesi, 28.06.2008., s.2. Erişim tarihi: 10.10.2021.
- Soydan, E. (2011). *Nereye Gidelim*. İstanbul: Heyamola Yayınları.
- Soydan, E. (2016). Televizyondaki Dizilerin Kültür Turizmine Katkısı ve Nilüfer İlçesinin Kültür Turizmi Potansiyeli. *Odryses'ten Nilüfer'e Uluslararası Nilüfer Sempozyumu* Kitabı İçinde (699-712), Ankara: Nilüfer Belediyesi Yayını.
- Şahbaz, P., Kılıçlar, A. (2009). Filmlerin ve Televizyon Dizilerinin Destinasyon İmajına Etkileri. *İşletme Araştırmaları Dergisi*. 1/1, 31-52.
- Tunç, B. v.d. (2011). Armutlu Sismik Ağ (Arnet) ve Armutlu-Yalova-Gemlik Çevresinin Tektonik Özellikleri. *1. Türkiye Deprem Mühendisliği ve Sismoloji Konferansı*. ODTÜ-Ankara. 11-14 Ekim 2011, 1-8.
- Tütüncü, U., Civanoglu, B. (2004) “Şimdi Melekler Adası Tirilye Moda”
[HTTP://ARSIV.SABAH.COM.TR/2004/04/04/GNY101.HTML](http://ARSIV.SABAH.COM.TR/2004/04/04/GNY101.HTML)
- Vagionis, N.L., Loumioni M. (2011). Movies As A Tool of Modern Tourist Marketing, *Tourismos. An International Multidisciplinary Journal of Tourism*. 6, 353-362.
- Yılmaz, H., Yolal, M. (2008). Film Turizmi: Destinasyonların Pazarlanmasında Filmlerin Rolü. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 8(1), 175–192.
- <https://www.tsa.org.tr/tr/film/filmgoster/470/ve-recep-ve-zehra-ve-ayse> Erişim Tarihi: 10.10.2021.
- <http://www.sabah.com.tr/turizm/2014/04/11/sinema-ve-televizyon-filmleri-cekildigi-yerin-turizmini-ucuruyor>
Erişim Tarihi: 09.10.2021
- <http://www.yalova.gov.tr/armutlu> Erişim Tarihi: 10.10.2021.
- https://webdosya.csb.gov.tr/db/mpgm/icerikler/plan-aciklama-raporu_16.08.2021-20210831092446.pdf Erişim Tarihi: 10.10.2021.
- <https://mpgm.csb.gov.tr/yalova-ili-1-50.000-olcekli-cevre-duzeni-plani-i-86163> Erişim Tarihi: 10.10.2021.

Ekler

Armutlu Sahilleri

Tarihi Kaplıca

DEVLET
Telgraf muhaberatından
dolayı mes'uliyet kabul

T.C. P.T.T. TELGRAFNAME

15 (NG: 251)

etmez. T. C. BAŞBAKANLIK CUMHURİYET ARŞİVİ

Adres: İstanbul dolmuş bahçe
bazı vekil ismet paşa H2

Tarih: 5-9-18

[*] R = Resmî demektir.
G = Gayri resmî demektir.

İLK MERKEZ	No	KELİME	VERİLDİĞİ		R. G. [*]	ORTA MERKEZ	ALINDIĞI		İMZA
			Tarih	Saat			Tarih	Saat	
Armutlu	15	Armutlu	5-9	1		İstanbul	5-9-18	4	R. G.

1 Olım size söylediğim gibi Armutlu kaplıcalarına geldim burada beni enteres eder gibi görünen noktalar hakkında doğrudan doğruya alakalı vekil arkadaşlarımdan bazı şeyler istedim onların birer suretleride size geçirdim tabiri caza isabeti temas ederse devlet için mühezzim

-3- 030 10 2 11 18

Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün Armutlu'dan çektiği telgraf.

1983 yılında Armutlu'da çekilen "Ve Recep Ve Zehra Ve Ayşe" filminden bir kare.

Bursaspor Sokağı

Atatürk Çeşmesi

Anılar Hayaller Müzesi -Armutlu

Bayır Mahalle

Armutlu Sahil

Bir zamanlar Bozburun'da Poseidon'a adanmış bir tapınak vardı.

ARONYA (*ARONIA MELANOCARPA* (MICHX) ELIOT) MEYVESİ, ÜRÜNLERİ VE İNSAN SAĞLIĞI ÜZERİNE POTANSİYEL ETKİLERİ

Aysun ÖZTÜRK

Atatürk Horticultural Central
Research Institute, Turkey

aysun.ozturk@tarimorman.gov.tr

Yasin ÖZDEMİR

Atatürk Horticultural Central
Research Institute, Turkey

yasin.ozdemir@tarimorman.gov.tr

Seda KAYAHAN

Atatürk Horticultural Central
Research Institute, Turkey

seda.kayahan@tarimorman.gov.tr

Öz

Amaç

Özellikle hastalıklardan korunmak için antioksidan potansiyeli yüksek gıdalar diyetlerde tercih edilmektedir. Bu sebeple yüksek antioksidan içeriğinden dolayı “süper meyve” olarak adlandırılan aronyanın Dünya’da ve ülkemizde popülaritesi giderek artmaktadır. Bu çalışmada güncel çalışmalar ışığında aronya meyvesi ve ürünlerinin insan sağlığı üzerine potansiyel etkilerinin toplu olarak sunulması amaçlanmıştır.

Model / Metodoloji / Yaklaşım

Bu çalışmada, aronya ile ilgili 2012’den beri Atatürk Bahçe Kültürleri Merkez Araştırma Enstitüsü tarafından yürütülen çalışmalarla birlikte farklı ülkelerde yapılan bilimsel çalışmalar yer almaktadır. Aronya meyvesi ve ürünlerinin besin bileşimlerinin yanısıra bu bileşiklerin insan sağlığı üzerindeki potansiyel yararlı etkilerinin araştırıldığı çalışmalar incelenmiştir.

Bulgular

Aronyanın içeriğinde bulunan proantosiyanidinler, antosiyaninler, fenolik asitler, flavonoller ve flavanoller yüksek antioksidan aktivitesini belirleyen en önemli biyoaktif bileşenlerdir. Aronya taze olarak tüketilebildiği gibi buruk tadından dolayı genellikle gıda endüstrisinde meyve suyu, meyve suyu konsantresi, reçel, kuru meyve, çay, şarap ve diğer alkollü içeceklere işlenmektedir. Aronya meyvesi ve ürünlerinin kanda aşırı oranda yağlanma, hipertansiyon, obezite, glikoz metabolizma bozuklukları, iltihap yapıcı durumları ve kan pıhtılaşması riskleri ayrıca kök hücre kanseri, lösemi, bağırsak kanseri ve göğüs kanseri dahil olmak üzere birçok kanser tipinin gelişmesini engelleyici potansiyele sahip olduğu bildirilmektedir.

Özgünlük

Bu çalışmada, aronia meyvesi, ürünleri ve insan üzerindeki potansiyel etkileri hakkında en son araştırma bulgularını değerlendirilmiştir. Böylece farklı kesimlerdeki okuyucular için faydalı olabilecek bilimsel ve objektif bilgiler anlaşılır şekilde sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Aronya, antioksidan aktivite, anti kanserojen, antosiyanin, aronya suyu

Chokeberry (*Aronia melanocarpa* (Michx) Eliot) Fruit, Products and Potential Effects on Human Health

Abstract

Purpose

In particular, foods with high antioxidant potential are preferred in diets to prevent diseases. For this reason, the popularity of chokeberry which is called "super fruit" due to its high antioxidant content, is increasing in the world and in our country. In this study, it is aimed to present the potential effects of chokeberry fruit and its products on human health in the light of current studies.

Design/Methodology/Approach

In this study, scientific studies carried out in different countries together with the studies carried out by Atatürk Horticultural Central Research Institute since 2012 related to aronia are involved. In addition to the nutritional composition of aronia fruit and its products, studies investigating the potential beneficial effects on human health of these compounds were examined.

Findings

Proanthocyanidins, anthocyanins, phenolic acids, flavonols and flavanols in the content of chokeberry are the most important bioactive components that determine its high antioxidant activity. While chokeberry can be consumed fresh, it is generally processed into fruit juice, its concentrate, jam, dried fruit, tea, wine and other alcoholic beverages in the food industry due to its acrid taste. It is reported that chokeberry fruit and its products have the potential to prevent the development of many types of cancer, including excessive adiposity in the blood, hypertension, obesity, glucose metabolism disorders, inflammatory conditions and blood clotting risks.

Originality/Value

This study evaluated latest research findings on aronia fruit, its products and its potential effects on human. Thus, scientific and objective information presented in an understandable way that can be useful to readers from different segments.

Keywords: Chokeberry, antioxidant activity, anticarcinogen, anthocyanin, chokeberry juice

Giriş

Aronya (*Aronia melanocarpa* (Michx) Elliot) günümüzde yetiştiriciliği, tüm dünyada olduğu gibi Türkiye'de de giderek artan bir üzümü meyve türüdür. Anavatanı Kuzey Amerika olan aronya, üzümü meyveler grubunda yer almakta olup, sağlık üzerine olumlu etkisi nedeniyle 1900'lü yılların başlarında Rusya'ya getirilmiş ve yetiştiriciliğine başlanmıştır (Boz vd., 2021:1). Ülkemizde ise aronya yetiştiriciliği ile ilgili ilk çalışmalar 2012 yılında Atatürk Bahçe Kültürleri Merkez Araştırma Enstitüsü'nde mikro çoğaltım projesi ile başlamış ve daha sonra deneme alanında plantasyon oluşturulmuştur. 2014 yılında Yalova ve Kırklareli'de küçük bahçeler kurulmuş, 2017 yılında başta Yalova olmak üzere Çanakkale, Samsun, İstanbul, Antalya ve Bursa'da küçük bahçeler kurulmaya başlanmıştır (Poyraz Engin ve Boz, 2019:247). *Aronia melanocarpa* (siyah aronya), polifenollerin, özellikle antosiyaninlerin yoğun içeriklerinden kaynaklanan koyu mor ve hemen hemen siyah pigmentasyona sahiptir (Özder, 2021:6). Aronya meyvesinin son yıllarda özellikle dikkat çekmesinin ve birçok bilimsel çalışmaya konu olmasının en önemli nedeni içerdiği fenolik asitler, proantosiyanidinler, antosiyaninler, flavonoller ve flavanonlar gibi fenolik bileşikler ve bu bileşiklerin

insan sağlığı üzerine pozitif etkileridir (Sidor vd., 2019:45). Yapılan çalışmalarda aronyanın bitkiler alemindeki en zengin polifenol ve antosiyanin kaynakları arasına girdiği ve fonksiyonel gıdaların üretimi için uygun bir hammadde olduğu bildirilmiştir (Denev vd., 2018:2). Taze (işlenmemiş) aronya, yüksek miktarda polifenol varlığından kaynaklanan acı/buruk tat nedeniyle ham tüketimleri kısıtlı kalmıştır. (Sidor vd., 2019:45). Taze aronyanın kimyasal bileşimindeki farklılıklar ve işleme sırasında teknolojik parametrelerin değişmesi, farklı kimyasal bileşime ve dolayısıyla biyolojik aktiviteye sahip fonksiyonel gıdaların üretilmesine neden olabilmektedir (Denev vd., 2018:1). Son yıllarda sağlıklı tüketim bilinciyle hastalıklardan korunmak için antioksidan potansiyeli yüksek gıdalar diyetlerde tercih edilmektedir. Bu sebeple yüksek antioksidan içeriğinden dolayı “süper meyve” olarak adlandırılan aronyanın Dünya’da ve ülkemizde popülaritesi giderek artmaktadır. Bu çalışmada güncel çalışmalar ışığında aronya meyvesi ve ürünlerinin insan sağlığı üzerine potansiyel etkilerinin toplu olarak sunulması amaçlanmıştır.

Materyal Ve Metot

Bu çalışmada, aronya ile ilgili 2012’den beri Atatürk Bahçe Kùltürleri Merkez Araştırma Enstitüsü tarafından yürütölen çalışmalarla birlikte farklı ölkelerde yapılan bilimsel çalışmalar yer almaktadır. Aronya meyvesi ve ürünlerinin besin bileşimlerinin yanısıra bu bileşiklerin insan sağlığı üzerindeki potansiyel yararlı etkilerinin araştırıldığı çalışmalar incelenmiştir. Verilerdeki teknik terimler mümkün olduğunca az kullanılarak anlaşılır bir dile dönüştürölmüştür.

Bulgular

Çalışmamız ana başlık altında değerlendirilmiş olup ilk başlık “aronyanın bileşimi ve aronya ürünleri”dir. Aronyanın içeriğinde bulunan proantosiyanidinler, antosiyaninler, fenolik asitler, flavonoller ve flavanoller yüksek antioksidan aktivitesini belirleyen en önemli biyoaktif bileşenlerdir (Boz vd., 2021:10). Aronya taze olarak tüketilebildiği gibi buruk tadından dolayı genellikle gıda endüstrisinde meyve suyu, meyve suyu konsantresi, reçel, kuru meyve, çay, şarap ve diğer alkollü içeceklerle işlenmektedir. Gerek taze tüketimde gerekse ham madde olarak aronyanın bileşimi hem tüketici sağlığına hem de üretilecek ürünün lezzetine ve sağlığa faydalı özelliklerine direk olarak etki etmektedir. İkinci başlık ise “Aronya ve ürünlerinin insan sağlığına faydalı etkileri”dir. Aronya meyvesi ve ürünlerinin kanda aşırı oranda yağlanma, hipertansiyon, obezite, glikoz metabolizma bozuklukları, iltihap yapıcı durumları ve kan pıhtılaşması riskleri ayrıca kök hücre kanseri, lösemi, bağırsak kanseri ve göğüs kanseri dahil olmak üzere birçok kanser tipinin gelişmesini engelleyici potansiyele sahip olduğu bildirilmektedir (Sidor vd., 2019:45, King ve Bolling, 2020:13, Jurendic ve Sctetar, 2021).

Aronyanın Bileşimi ve Aronya Ürünleri

Geçmişte, çoğunlukla süs bitkisi olarak yetiştirilmekte ve yerel veya öz tüketim için meyve suları, şaraplar, reçeller vb.'nin ürönlere işlenmiştir. Günümüzde ise aronya Avrupa’da yaygın olarak kullanılmakta ve önemli bir endüstriyel ürün olarak yetiştirilmektedir. Meyve suyu ve şarap endüstrileri başta olmak üzere değerli bir hammadde olarak tanımlanmaktadır (Sidor vd., 2019:46, Denev vd., 2018:1). Kullanım alanı bakımından geniş bir yelpazesi bulunan aronya farklı ölkelerde yaygın tüketim şekilleri değişiklik göstermektedir. Litvanya’da aronya şarabı, Bosna-Hersek ve Polonya’da, reellere, meyve sularına ve meyve/bitki aylarına eklenmektedir. Amerika Birleşik Devletleri ve Kanada’da, aronya suyu konsantresi, üretilen meyve suyu karışımlarında kullanılmaktadır. Ayrıca aronya içecekler veya yoğurtlar için bir zenginleştirici ve renklendirici olarak kullanılmaktadır (Özder, 2021:8).

Aronya’nın kimyasal bileşimi değişkenlik göstermekte olup özellikle çeşit, olgunluk derecesi, iklim, hasat tarihi ve gübre kullanımı gibi birçok faktöre bağlıdır (Skupien ve Oszmianski 2007:46). Aronyayı diğer meyvelerden ayıran en önemli özelliği sahip olduğu yüksek antioksidan aktivitedir.

Yapılan çalışmalarda, bu özelliğinin yüksek oranda içerdiği polifenollerden olduğu düşünülmektedir. Bunların yanında sahip olduğu diğer bileşenler ile birlikte değerlendirildiğinde aronyanın yüksek besin değerine sahip olduğu bildirilmiştir. Aronya B vitaminleri (B1, B2, B6, niacin, pantotenik asit), C vitamini (13–270 mg/kg), β -karoten (7,7–16,7 mg/kg), önemli miktarda diyet lifi (55 g/kg) içermektedir. Aronya ayrıca 4.4–5.8 g/kg mineral, %16–18 karbonhidrat (glikoz, fruktoz, sorbitol) and %1–1.5 organik asit (malik, kinik ve sitrik asit içerdiği başlıca asitlerdir) içerdiği bildirilmiştir. Aronyanın indirgen şeker oranı %16–18 arasında bulunmuştur. Taze meyvelerin yağ içeriği % 0,14 ve protein içeriği %0,7 bulunmuştur (Kulling ve Rawel 2008:1652). Meyvelerde ortalama su miktarı %70-80 dolaylarında olmakla birlikte çeşide, yetiştiği yere ve yıla göre değişiklikler göstermektedir (Brand vd., 2017:334).

Aronya hakkında farklı çalışmalardan yapılan kapsamlı bir derleme makalede 100 g aronya meyvesinde kuru madde üzerinden toplam fenolik madde miktarlarını 7849mg, 6351 mg, 3760 mg taze ağırlık üzerinden ise 1079-2996 mg, 819-1330 mg GAE (gallik asit eşdeğeri) olarak bildirmişlerdir. Aynı çalışmada; aronya suyunun toplam fenol içeriği ise 883-1109, 675-775,317-734 mg/100 mL GAE olarak belirtilmiştir (Sidor ve Gramza-Michałowska, 2019:10). Farklı bir çalışmada 100 g aronya meyvesinde toplam antosiyanin miktarı 650-850 mg (kuru ağırlık) olarak rapor edilmiştir. Aronya toplam fenollük bileşiklerinin yaklaşık olarak %25'inin antosiyaninler ve bu antosiyaninlerin; siyanidin-3-galaktozit (% 69), siyanidin-3-arabinozit (%28), siyanidin-3-ksilozit (%2) ve siyanidin-3-glukozit (%1) olduğu bildirilmiştir (Strigl ve ark., 1995:266)

Aronya ve Ürünlerinin Sağlığa Faydalı Etkileri

Fenolik bileşiklerin, aronyaya eşsiz tıbbi özellikler kazandırdığı birçok bilimsel yayında belirtilmektedir. Yapılan araştırmalarda; aronyanın bulaşıcı olmayan hastalıkların önlenmesi için kullanılabileceği bildirilmiştir (Borowska ve Brzoska, 2016:982). Bunun aronyanın bağışık sistemini güçlendirme etkisi ile ilgili olduğu düşünülmektedir (Chrubasik vd., 2010:1107). Aronyanın güçlü antioksidan aktivitesi sayesinde birçok kronik ve dejeneratif hastalık üzerinde tedavi edici etkisi olduğuna, ayrıca antiinflamatuvar, antidiyabetik, antimutajenik ve kardiyoprotektif aktivite gösterdiği bildirilmektedir (Özdemir ve Eroğlu Özkan, 2020:557).

Aronyanın sağlığa faydaları hipotansif (Park ve Park, 2011:95), lipid düşürücü (Valcheva-Kuzmanova vd., 2007:589), mide koruyucu (Valcheva-Kuzmanova vd., 2005:385), hepatoprotektif (Krajka-Kuzniak vd., 2009:5071) ve antikanserojenik etkiler (Gill vd., 2021:1168) gösterdiği bildirilmiştir. Daha yakın zamanlarda, aronya ürünleri ve müstahzarları, antiviral aktivite (Milek vd., 2021), yaşlanma karşıtı etki (Platonova vd., 2021:578), ve anti-inflamatuvar etki (Martin vd., 2014:68) sağladığı bildirilmiştir. Ayrıca, aronya, tip 2 diyabetin kontrolünde de potansiyel bir etki göstermiştir (Mu vd., 2020:1307).

Aronya suyunun toplam kolesterol ve lipid seviyeleri üzerinde faydalı etkileri olduğu belirtilmiştir. Fare deneylerinde beyaz yağ dokusu hacimleri, yüksek fruktozlu ve/veya yüksek yağlı bir diyetle beslendiklerinde arttığı ve günlük aronya suyu içilmesi durumunda bu hayvan modellerinde yağ birikiminin azaldığı görülmüştür (Yamane vd., 2020:1).

Aronya ekstraktı ömrü uzatma, anti-proliferatif aktivite, glikoz ve lipid metabolizmasının iyileştirilmesi, nörodejeneratif bozuklukların iyileştirilmesi gibi geroprotektif aktivite (yaşlanmayı geciktirici) sergilediği bildirilmiştir. Aronya ekstraktının yaşlanma karşıtı etki mekanizmaları, antioksidan savunmanın aktivasyonu, insülin/IGF-1 sinyallemesinin modülasyonu ve anti-inflamatuvar aktivite ile ilişkilendirilmektedir (Platonova vd., 2021:570). Nispeten yüksek polifenolik bileşik içeriği ile aronyadan elde edilen ekstraktın, hayvan diyabet modellerinde hipoglisemik etkiler gösterdiği bildirilmiştir. Aronyanın hepatik insülin direncinin hafifletilmesi ve glukoz homeostazının yönetimi için fonksiyonel bir gıda katkı maddesi olarak kullanım potansiyeli olduğunu göstermektedir (Mu vd., 2020:1307). Aronya ekstraktı gibi gıdaların fenolik profili sayesinde kanser hücresi büyümesini inhibe edici özellikler sergileyebileceği bildirilmiştir (Gill vd., 2021: 1168).

Aronya, obez farelerde lipolizi ve β -oksidasyonu düzenleyerek anti-obezite aktivitesine sahip olabileceği ve vücut yağ kütlesini azaltabileceği belirtilmektedir. Bu kapsamda aronya ile yapılan

çalışmada artan yağ kullanımı ile birlikte yağlanma azalması, hormona duyarlı lipazın artan aktivitesi sayesinde olduğu ve aronyanın, lipolizi ve viseral yağdaki yağ asitlerinin kullanımını artırarak yağlanmayı azaltabildiği bildirilmiştir (Kim vd., 2020:255).

Aronyanın, L-NAME (L-NG-Nitro arginin metil esteri) kaynaklı hipertansiyonda kan basıncı, nitrik oksit sentezi ve proinflatuar süreçler üzerinde olumlu bir etkiye sahip olduğu ve aronya tüketiminin, oksidatif stresi azaltarak ve nitrik oksit üretimini artırarak hipertansiyonda kan basıncını düşürmeyi başardığı bildirilmiştir (Cebova vd., 2017:6). Yine farklı bir çalışmada; aronyanın lipid profilleri, açlık plazma glukozu ve kan basıncı seviyeleri üzerindeki destekleyici etkileri nedeniyle, metabolik bozukluklar, diyabet ve kardiyovasküler hastalıklar dahil olmak üzere kronik hastalıkların önlenmesine de katkıda bulunabileceği belirtilmiştir (Jurikova vd., 2017:15).

Sonuç

Meyve suları, meyveli yoğurtlar, unu(tozu), reçeller, meyveli çaylar ve gıda takviyeleri için gıda endüstrisinde yaygın olarak işlenen aronya ürünleridir. Aronya ve ürünlerinin sağlık üzerine olan araştırmaların her geçen yıl arttığı görülmektedir. Bu çalışmalarda aronyanın faydalı birçok etkisinden bahsedilmektedir. Ancak bu çalışmaların büyük bir çoğunluğunun *in vitro* (laboratuvar) veya *in vivo*(canlı) olarak yapıldığı ve insanlar üzerinde yapılan çalışmaların ise kısıtlı sayıda olduğu unutulmamalıdır.

Taze aronyanın bileşiminin işlenmiş ürünlere kıyasla daha yüksek olduğu ve düzenli tüketme sonucunda faydalı etkilerin görülmesinin mümkün olduğu anlaşılmaktadır. Yine yapılan araştırmalarda iklim, çeşit veya ürün kaynaklı olarak besin bileşimlerin değiştiği görülmektedir. Üreticilerin hem yüksek lezzete hem de faydalı bileşen içeriğine sahip aronya ürünleri geliştirmeleri veya mevcut ürünleri iyileştirmeleri katma değeri arttıracığı ve ülke ekonomisine katkı sunacağı düşünülmektedir.

Kanser hastalığı başta olmak üzere aronyanın tedavi edici özelliğinden ziyade hastalıklara yakalanmamak için tüketilmesi gerektiği unutulmamalıdır. Bunun yanı sıra günlük olarak tüketilen diyetdeki tüm gıdalara, stresten uzak durmaya ve sağlıklı yaşam sürmeye dikkat edilmesi gerekmektedir. Aronyanın sağlığa faydalı etkilerinin temelinde oksidasyondan koruma ve bağışıklık sistemini güçlendirme olduğu, ilaç olmadığı ve aronyanın daha çok hastalıklardan koruyucu etkisi ile tanımlanması tüketicinin doğru bilgilendirilmesi açısından önemlidir. Bu sayede haksız kazançların ve tüketici sağlığının korunması sağlanabilecektir.

Kaynakça

- Borowska, S., ve Brzoska, M., (2016). Chokeberries (*Aronia melanocarpa*) and their products as a possible means for the prevention and treatment of noncommunicable diseases and unfavorable health effects due to exposure to xenobiotics, *Comprehensive Reviews in Food Science and Food Safety*, 15 (6), 982–1017.
- Brand, M.H., Connolly, B.A., Levine, L.H., Richards, J.T., Shine, S.M., ve Spencer, L. E. (2017). Anthocyanins, total phenolics, ORAC and moisture content of wild and cultivated dark fruited *Aronia* species. *Scientia Horticulturae*, 224, 332–342.
- Cebova, M., Klimentova, J., Janega, P., ve Pechanova, O. (2017). Effect of bioactive compound of *Aronia melanocarpa* on cardiovascular system in experimental hypertension. *Oxidative Medicine and Cellular Longevity*, Article ID 8156594
- Chrubasik, C., Li, G., ve Chrubasik S. (2010). The clinical effectiveness of chokeberry: a systematic review. *Phytotherapy Research*, 24 (8), 1107-1114
- Denev, P., Kratchanova, M., Petrova, I., Klisurova, D., Georgiev, Y., Ognyanov, M., ve Yanakieva, I. (2018). Black chokeberry (*Aronia melanocarpa* (Michx.) Elliot) fruits and functional drinks differ significantly in their chemical composition and antioxidant activity. *Journal of Chemistry*, Article ID 9574587
- Gill, N. K., Rios, D., Osorio-Camacena, E., Mojica, B. E., Kaur, B., Soderstrom, M. A., ... & Forester, S. C. (2021). Anticancer effects of extracts from three different chokeberry species. *Nutrition and Cancer*, 73(7), 1168-1174.

- Jurendic, T., ve Scetar, M. (2021). *Aronia melanocarpa* Products and By-Products for Health and Nutrition: A Review. *Antioxidants*, 10(7), 1052.
- Jurikova, T., Mlcek, J., Skrovankova, S., Sumczynski, D., Sochor, J., Hlavacova, I., ve Orsavova, J. (2017). Fruits of black chokeberry *Aronia melanocarpa* in the prevention of chronic diseases. *Molecules*, 22(6):1-23.
- Kim, H.K., Jung, J., Kang, E.Y., Gang, G., Kim, W., ve Go, G.W. (2020). *Aronia melanocarpa* reduced adiposity via enhanced lipolysis in high-fat diet-induced obese mice. *Korean Journal of Food Science and Technology*, 52(3), 255-262.
- King, E.S., ve Bolling, B.W. (2020). Composition, polyphenol bioavailability, and health benefits of aronia berry: a review. *Journal of Food Bioactives*, J. Food Bioact.,11:13–30
- Krajka-Kuzniak, V., Szaefer, H., Ignatowicz, E., Adamska, T., Oszmiański, J., ve Baer-Dubowska, W. (2009). "Effect of chokeberry (*Aronia melanocarpa*) juice on the metabolic activation and detoxication of carcinogenic N-nitrosodiethylamine in rat liver," *Journal of Agricultural and Food Chemistry*, 57(11), 5071–5077.
- Kulling, S.E., ve Rawel, H.M. (2008). Chokeberry (*Aronia melanocarpa*)—A review on the characteristic components and potential health effects. *Planta medica*, 74(13), 1625-1634.
- Martin, D.A., Taheri, R., Brand, M. H., Draghi, A., Sylvester, F. A., ve Bolling, B.W. (2014). Anti-inflammatory activity of aronia berry extracts in murine splenocytes. *Journal of Functional Foods*, 8, 68–75.
- Milek, M., Grabek-Lejko, D., Stepień, K., Sidor, E., Mołoń, M., ve Dżugan, M. (2021). The enrichment of honey with *Aronia melanocarpa* fruits enhances its in vitro and in vivo antioxidant potential and intensifies its antibacterial and antiviral properties. *Food & Function*.
- Mu, J., Xin, G., Zhang, B., Wang, Y., Ning, C., ve Meng, X. (2020). Beneficial effects of *Aronia melanocarpa* berry extract on hepatic insulin resistance in type 2 diabetes mellitus rats. *Journal of Food Science*, 85(4), 1307-1318.
- Özder, A. (2021). Bazı aronya çeşitlerinin (*Aronia melanocarpa* L.) gelişme performanslarının belirlenmesi, Yüksek Lisans, Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Aydın.
- Özdemir, K., ve Özkan, E.E. (2020). *Aronia* sp. meyvelerinin kimyasal bileşimi ve biyolojik aktiviteleri. *Journal of Faculty of Pharmacy of Ankara University*, 44(3), 557-570.
- Skupien, K., Oszmianski, J., 2007. The effect of mineral fertilization on nutritive value and biological activity of chokeberry fruit. *Agric. Food Sci.*, 16:46-55.
- Tanasa, V. (2020). Total phenolic contents of some natural fruit juices and nectars from Romanian market. *Food and Environment Safety Journal*, 19(2),176-179.
- Tolic, M. T., Landeka Jurčević, I., Panjkota Krbavčić, I., Marković, K., & Vahčić, N. (2015). Phenolic content, antioxidant capacity and quality of chokeberry (*Aronia melanocarpa*) products. *Food technology and biotechnology*, 53(2), 171-179.
- Park, Y.M., ve Park, J.B. (2011). The preventive and therapeutic effects of aronox extract on metabolic abnormality and hypertension," *Journal of the Korean Society of Hypertension*, 17(3), 95-102.
- Platonova, E. Y., Shaposhnikov, M. V., Lee, H. Y., Lee, J. H., Min, K. J., ve Moskalev, A. (2021). Black chokeberry (*Aronia melanocarpa*) extracts in terms of geroprotector criteria. *Trends in Food Science & Technology*, 114, 570-584
- Poyraz Engin, S., Boz, Y. 2019. Türkiye ve dünyada aronya (*Aronia melanocarpa* (Michx) Elliot) yetiştiriciliği. *Bahçe*, 48(1), 247–252.
- Boz, Y. (2021). *Yeni üzümü meyve aronya (Aronia melanocarpa (Michx) Elliot)*. Yalova: Atatürk Bahçe Kültürleri Merkez Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü.
- Sidor, A., Drożdżyńska, A., ve Gramza-Michałowska, A. (2019). Black chokeberry (*Aronia melanocarpa*) and its products as potential health-promoting factors-An overview. *Trends in Food Science & Technology*, 89, 45-60.
- Valcheva-Kuzmanova, S. Kuzmanov, K. Tsanova-Savova S. (2007). Lipid-lowering effects of *Aronia melanocarpa* fruit juice in rats fed cholesterol-containing diets. *Journal of Food Biochemistry*, vol. 31(5), 589–602,

- Valcheva-Kuzmanova S., Marazova, K. Krasnaliev, I. Galunska, B. Borisova, P., ve Belcheva, A. (2005). Effect of *Aronia melanocarpa* fruit juice on indomethacin-induced gastric mucosal damage and oxidative stress in rats. *Experimental and Toxicologic Pathology*, 56(6), 385-392.
- Yamane, T., Imai, M., Handa, S., Harada, N., Yamaji, R., Sakamoto, T., ve Nakano, Y. (2020). Aronia juice supplementation inhibits lipid accumulation in both normal and obesity model mice. *PharmaNutrition*, 14, 100223.

BÖLGESEL KALKINMADA ETKİLİ OLAN, GEMİLERİN HAVUZLARDAKİ ÇEŞİTLİ BAKIM ONARIM FAALİYETLERİNİN YILIN İLK 6 AYININ İNCELENMESİ VE DEĞERLENDİRİLMESİ: YALOVA'DA ÖRNEK BİR TERSANE

Atilla BAYTEMÜR

Lect., Yalova University atilla.baytemur@yalova.edu.tr,
Orcid:0000-0003-4004-1926

İsmail KALKAN
Lect., Yalova University
ismail.kalkan@yalova.edu.tr,
Orcid:0000-0002-1973-750X

S.Alp ERKURTULMUŞ

Lect., Yalova University alp.erkurtulmus@yalova.edu.tr,
Orcid:0000-0001-5129-7228

Şükrü EREN
Eng., Tersan Shipyards sukrue@tersan.com.tr
Orcid:0000-0002-0926-557X

Öz

Tersaneler, tüm su araçlarının yeni inşa, bakım onarım veya tadilat işlemlerinin yapıldığı tesisler olarak adlandırılmaktadır. Ülkemizde üretim, ihracat ve istihdam kapasitesi yönüyle ön plana çıkan en önemli tersane bölgelerimizden bir tanesi de Yalova Altınova Tersaneler Bölgesidir. Bu bölgedeki bazı tersaneler sadece yeni inşa alanında hizmet verirken, bazı tersaneler de yeni inşa faaliyetlerinin yanı sıra tersane bünyesinde bulunan kuru havuz veya yüzer havuzlarda bakım onarım faaliyetleri vermektedir.

Gemilerin bünyesinde ve donatımında gerçekleştirilen tüm elektriksel, boyama, borulama, sac işçiliği ile ana makine ve yardımcı makinelerin tamiri vb. iş ve işlemler tersanelerde bakım onarım faaliyetleri kapsamında değerlendirilmektedir. Yalova Altınova bölgesindeki tersanelerin yeni inşa ve tadilat faaliyetlerinin yanı sıra, dünya standartlarında bakım onarım faaliyetleri gerçekleştirmesi, bölgedeki birçok kobi, küçük sanayi kuruluşları, esnaf ve bölge halkının ekonomik refah düzeyini doğrudan etkilemektedir.

Bu çalışmada, bölgede istihdam ve üretim açısından önemli konumda bulunan örnek bir tersane seçilerek 2021 yılının ilk 6 ayında havuzlardaki bakım onarım faaliyetleriyle ilgili bulgular ortaya konularak elde edilen sonuçlar irdelenerek gelecek dönemlere yönelik yapılacak çalışmalara ışık tutması; böylelikle de tersanelerde çok önemli bir yeri olan havuzlardaki bakım onarım faaliyetleri üzerinde literatürde yeterince yayın olmadığı için literatüre kaynak sağlanması amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Altınova tersaneler bölgesi, Gemi bakım onarım, Tersane havuzu

Investigation And Evaluation Of The Various Maintenance And Repair Activities Of The Ships In The Docks, Effective In Regional Development, In The First 6 Months Of The Year: A Sample Shipyard In Yalova

Abstract

Shipyards are called as facilities where new building, maintenance, repair or modification processes of all water vehicles are carried out. One of the most important shipyard regions in our country, which stands out in terms of production, export and employment capacity, is Yalova Altınova Shipyards Region. While some shipyards in this region only provide service in the new building area, some shipyards also provide maintenance and repair activities in dry dock or floating docks within the shipyard, in addition to new building activities.

All electrical, painting, piping, sheet metal work and repair of main and auxiliary machinery etc. carried out in the body and equipment of the ships. work and transactions are evaluated within the

scope of maintenance and repair activities in shipyards. The fact that the shipyards in the Altınova region of Yalova perform world class maintenance and repair activities, as well as new building and modification activities, directly affects the economic welfare of many sme, small industrial establishments, tradesmen and the people of the region.

In this study, a sample shipyard, which is in an important position in terms of employment and production in the region, is selected and the findings related to maintenance and repair activities in the docks in the first 6 months of 2021 are revealed and the results obtained are examined and shed light on the studies to be done for the future; Thus, it is aimed to provide a source for the literature since there is not enough publication in the literature on the maintenance and repair activities in the docks, which have a very important place in the shipyards.

Keywords: Altınova shipyards region, Ship maintenance and repair, Shipyard dock

GİRİŞ

Dünya deniz ticaretinin vazgeçilmez bir unsuru olan gemi, denizcilik faaliyetlerinin önemli bir bölümünü teşkil eden gemi inşa sanayinin temelini oluşturmaktadır. Gemi inşa sanayi döviz ikame eden, yan sanayiye ilerleten, teknoloji transferini cazip hale getiren, istihdama önemli ölçüde katkıda bulunan, milli deniz ticaret filosunun ilerlemesine yardımcı olan ve ülkenin savunma ihtiyaçlarına katkı sağlayan bir sanayi koludur (Devlet Planlama Teşkilatı [DPT], 2001:1).

Dünya denizciliğinde gemi inşa sanayi; gemi inşa, yat inşa, bakım-onarım, yan sanayi ve gemi geri dönüşüm olarak sınıflandırılmaktadır. Bu sektörler bir geminin dizayn aşamasından başlamaktadır ve gemilerin geri dönüştürülme işlemleri dahil gerçekleştirilen tüm süreçleri kapsamaktadır (Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı [UAB], 2018:472).

Tersanelerde yeni inşanın az olduğu ya da hiç olmadığı dönemlerde bakım onarım faaliyetlerinin önemi daha da artmaktadır. 2013 yılında 15.755.206 Dwt olarak gerçekleşen bakım onarım, 2014 yılı sonu itibariyle yaklaşık 20.000.000 Dwt'e, 2015 yılında da yaklaşık 21.500.000 Dwt'e yükselmiştir. 2019 yılı sonu itibariyle sektör 22.500.000 Dwt'lik bakım&onarım değerine ulaşmıştır (İMEAK Deniz Ticaret Odası [DTO], 2020:115).

2020 yılı sonu itibariyle ise tersanelerimizdeki bakım onarımı yapılan toplam gemi tonajı 21 milyon DWT' dir (TKYGM, 2021).

Ülkemizde gemi inşa sanayisinde Tuzla Tersaneler Bölgesi' yle birlikte öncü konumda yer alan Yalova Altınova Tersaneler Bölgesi çok sayıda endüstri bölgesine yakın olmasının yanı sıra İstanbul, Bursa ve İzmit gibi metropollerin geçiş noktasında bulunmaktadır. Gebze ve Altınova'yı birbirine bağlayan Körfez Geçiş Köprüsü sayesinde Tuzla'da bulunan işyerleri ile işbirliği daha da kolay hale gelmektedir (Doğu Marmara Kalkınma Ajansı [MARKA], 2013).

Bu çalışmada Yalova Altınova Tersaneler Bölgesi' nde öncü konumda bulunan bir tersane seçilerek, tersane bünyesinde bulunan havuzlardaki gemilerin bakım onarım faaliyetlerinin 2021 yılının ilk 6 ayına ait verileri irdelenmiştir. Böylelikle gemi inşa sanayisinde çok önemli bir yere sahip olan bakım onarım işlemleri üzerine literatürde yeterince yayın olmadığı için literatüre kaynak sağlamak amacıyla katkıda bulunulmuştur.

1.1. Tersanelerde Bakım Onarım Kavramı

Tersanelerde bakım onarım; gemi ve su araçlarının tekne bünyesi ve donatımında gerçekleştirilen boya, sac, elektrik işçiliği ile ana makine ve tüm yardımcı makinelerin bakım-onarımı gibi işlemleri kapsamaktadır (Gemi ve Su Araçlarının İnşa, Tadilat ve Bakım-Onarım Yönetmeliği, 2015).

Gemilerde bakım onarımla ilgili faaliyetler genellikle gemilerin havuzlanması ve tamir işlemlerinin yapılması olarak düşünülmektedir. Gemi havuzlama işlemi; havuza bakım onarım amacıyla gelen gemilerin karinasında yapılması gereken (pervane, dümen, vb.) tamir işlemlerini gerçekleştirebilmek için gemilerin yüzer veya kuru havuzların içine alınarak "takarya" adı verilen blokların üzerine oturtulması ile tamir edilmesi işlemidir.

Gemiler bakım&onarımına kaza sonrası onarım ihtiyacı, yıllık sörvey ve özel sörvey amaçlı alınırlar. Bir geminin uygun yük bulabilmesi, tekne makine sigortası yaptırabilmesi, P&I klübünde kalabilmesi, seyre devam edebilmesi, bağlı olduğu klasta kalabilmesi gibi durumlar bakım ve onarımlarını zamanında yaptırmasına bağlıdır. Bakım onarım sırasında klas kuruluşu tarafından sörveye tabi tutulur. Yapılan bu sörveyler temel olarak gemilerin fiziksel kondisyonu, güverte, elektrik ve makine donanımlarının hasar, aksaklık ve kural değişiklikleri tespitleridir ve bu aksaklıklar tersanelerde veya gemi seyirdeyken yine sörveyor tarafından kontrol edilmek kaydıyla iyileştirilmesidir. Sörvey ve onarımlar, klas kuruluşlarınca değişen kurallar, Imo, Solas, Marpol gibi birçok uluslararası sözleşmelerin zorunlu kıldığı kural ve kural değişiklikleri sonucunda gerçekleştirilir (Tari, 2014).

1.2. Yalova Altınova Tersaneler Bölgesi'ndeki Havuzların Ülke Genelindeki Mevcut Durumu

Tersaneler ve Kıyı Yapıları Genel Müdürlüğü'nde alınan verilere göre ülkemizde 32 adedi yüzer havuz, 10 adedi ise kuru havuz olmak üzere toplam 42 adet havuz bulunmaktadır. Bu havuzlardan 11 adedi Şekil 1.'de yer alan Yalova Altınova Tersaneler Bölgesi'nde yer almaktadır. Bölgedeki havuzların 9' u yüzer havuz 2' si ise kuru havuz olarak faaliyet göstermektedir. Ülkemizdeki yüzer havuzların toplam kaldırma kapasitesi 598.247 tondur (TKYGM, 2019).

Yalova Altınova Tersaneler Bölgesi'ndeki yüzer havuzlar ise 152.597 tonluk kaldırma kapasitesi ile toplam kaldırma kapasitesinin yaklaşık %25,5 'lik dilimini oluşturmaktadır. Bölgede yer alan yüzer havuz ve kuru havuza ait örnekler sırasıyla Şekil 2. ve Şekil 3.'te gösterilmiştir.

Şekil 1. Yalova Altınova Tersaneler Bölgesi

Şekil 2. Yüzer Havuz

Şekil 3. Kuru Havuz

Yöntem

Gemi inşa sanayisinin ve tersanelerin önemli bir faaliyet sahası havuzlardaki bakım onarım faaliyetleridir. Dolayısıyla sektördeki bakım onarım faaliyetlerinin önemi çok daha iyi anlaşılmalı ve ülke ekonomisine ve sektöre yön verecek şekilde akademik yayınlarla desteklenmelidir. Bu düşünceler doğrultusunda çalışma, gemi inşa sanayisinde öncü konumda bulunan Yalova Altınova Tersaneler Bölgesi seçilerek ve yine bu bölgede öncü konumda bulunan örnek bir tersane seçilerek gerçekleştirilmiştir. Tersaneye ait 2021 yılının ilk 6 ayında havuza alınan gemilerin bakım onarım faaliyetleri incelenmiş olup değerlendirmesi yapılmıştır. Yapılan incelemeler tersane havuzunda bakım onarımına alınan proje türleri ve bu projelerin iskelede ve havuzlardaki bekleme ve bakım onarım süreleri hakkında detaylı veriler sunmuş olup, bu çalışmanın ve bu çalışmadan yararlanılarak detaylı yeni çalışmalar yapılmasının yeni akademik çalışmalara ve sektörün gelişmesine katkı sağlayacağı tartışılmıştır.

Bulgular

Elde edilen bilgiler neticesinde örnek olarak seçilen tersanenin iki adet yüzer havuzuna 2021 yılının ilk 6 ayında toplam 789.412 dwt ağırlığında 51 adet gemi çekilmiştir.

Bu gemilerden 10' u yolcu / ro-ro gemisi, 8' i kimyasal ürün tanker,, 5' i dökme yük gemisi, 5' i konteyner gemisi, 4' ü genel kargo gemisi, 4' ü araç taşıyıcı gemi, 3' ü römorkör, 2' si çapa taşıma römorkör tedarik gemisi, 1' er adet balıkçı gemisi, balık fabrika gemisi, elektrikli batarya yolcu/ro-ro gemisi, kıyı yolcu gemisi, yolcu gemisi, rüzgar türbini destek gemisi, kimyasal tanker, lpg (sıvılaştırılmış petrol gazı tankeri), asfalt/zift tankeri ve katamaran feribotudur (Tablo 1).

Gemilerin iskeleye giriş/iskeleden çıkış ve havuza giriş/havuzdan çıkış süreleri ise Tablo 2.' de verilmiştir.

Tablo 1. 2021 yılının ilk 6 ayında tersane havuzlarına alınan gemi tipleri ve dwt ağırlıkları

Gemi Tipi	DWT
Genel Kargo Gemisi	19413
Kimyasal Tanker	14701
Yolcu / Ro-Ro Gemisi	670
Genel Kargo Gemisi	19496
Yolcu / Ro-Ro Gemisi	1465
Dökme Yük Gemisi	37985
Elektrikli Batarya Yolcu/Ro-Ro Gemisi	750

Yolcu / Ro-Ro Gemisi	1465
Kimyasal Ürün Tankeri	49999
Dökme Yük Gemisi	50341
Römorkör	152
Balıkçı Gemisi	293
Lpg (Sıvılaştırılmış Petrol Gazı) Tankeri	7183
Asfalt / Zift Tankeri	6065
Kimyasal Ürün Tankeri	37343
Katamaran Feribotu	291
Yolcu / Ro-Ro Gemisi	250
Dökme Yük Gemisi	57000
Konteyner Gemisi	19325
Çapa Taşıma Römorkör Tedarik Gemisi	1886
Yolcu / Ro-Ro Gemisi	225
Genel Kargo Gemisi	19366
Yolcu / Ro-Ro Gemisi	291
Yolcu / Ro-Ro Gemisi	376
Römorkör	152
Konteyner Gemisi	63000
Genel Kargo Gemisi	4822
Konteyner Gemisi	19532
Kimyasal Ürün Tankeri	12956
Araç Taşıyıcı Gemi	12250
Yolcu / Ro-Ro Gemisi	250
Kimyasal Ürün Tankeri	39067
Kimyasal Ürün Tankeri	37067
Kimyasal Ürün Tankeri	26304
Yolcu / Ro-Ro Gemisi	250
Römorkör	152
Çapa Taşıma Römorkör Tedarik Gemisi	3400
Rüzgar Türbini Destek Gemisi	330
Yolcu / Ro-Ro Gemisi	455
Araç Taşıyıcı Gemi	7210
Konteyner Gemisi	11257
Gemi Tipi	DWT
Kimyasal Ürün Tankeri	1997
Yolcu Gemisi	50
Dökme Yük Gemisi	57000
Kimyasal Ürün Tankeri	22396
Araç Taşıyıcı Gemi	12250
Konteyner Gemisi	17264
Dökme Yük Gemisi	16765
Konteyner Gemisi	63400
Balık Fabrika Gemisi	7351
Kıyı Yolcu Gemisi	6154

Tablo 2. 2021 yılının ilk 6 ayında tersane havuzlarına alınan gemilerin dwt ağırlıkları ve tamir süreleri

<u>DWT</u>	<u>İskele Geliş</u>	<u>İskele Cıkıs</u>	<u>Havuz Giriş</u>	<u>Havuz Cıkıs</u>	<u>İskele Geliş</u> <u>2</u>	<u>İskele Cıkıs</u> <u>2</u>	<u>Gidiş</u>	<u>Tamir Süresi</u>
19413	16.12.2020	02.01.2021	02.01.2021	12.01.2021	12.01.2021	28.01.2021	28.01.2021	43
14701	16.12.2020	10.01.2021	10.01.2021	23.01.2021	-	-	23.01.2021	38
670	-	-	21.12.2020	02.01.2021	02.01.2021	04.01.2021	04.01.2021	14
19496	28.12.2020	22.01.2021	22.01.2021	28.01.2021	28.01.2021	14.02.2021	14.02.2021	48
1465	-	-	02.01.2021	12.01.2021	12.01.2021	21.01.2021	21.01.2021	19
37985	03.01.2021	13.01.2021	13.01.2021	21.01.2021	-	-	21.01.2021	18
750	-	-	24.01.2021	24.01.2021	-	-	24.01.2021	0
1465	-	-	25.01.2021	07.02.2021	07.02.2021	12.02.2021	12.02.2021	18
49999	-	-	28.01.2021	10.02.2021	-	-	10.02.2021	13
50341	03.02.2021	10.02.2021	10.02.2021	22.02.2021	22.02.2021	05.03.2021	05.03.2021	30
152	07.02.2021	12.02.2021	12.02.2021	28.02.2021	28.02.2021	01.03.2021	01.03.2021	22
293	-	-	07.02.2021	12.02.2021	12.02.2021	17.02.2021	17.02.2021	10
7183	11.02.2021	12.02.2021	12.02.2021	28.02.2021	-	-	28.02.2021	17
6065	17.02.2021	22.02.2021	22.02.2021	06.03.2021	06.03.2021	11.03.2021	11.03.2021	22
37343	20.02.2021	01.03.2021	01.03.2021	08.03.2021	08.03.2021	15.03.2021	15.03.2021	23
291	-	-	22.02.2021 & 06.03.2021	07.03.2021 & 17.03.2021	-	-	17.03.2021	20
250	-	-	22.02.2021	06.03.2021	-	-	06.03.2021	12
57000	27.02.2021	17.03.2021	17.03.2021	28.03.2021	28.03.2021	02.04.2021	02.04.2021	34
19325	05.03.2021	07.03.2021	07.03.2021	17.03.2021	17.03.2021	25.03.2021	25.03.2021	18
1886	06.03.2021	08.03.2021	08.03.2021	18.03.2021	18.03.2021	23.03.2021	23.03.2021	17
225	-	-	08.03.2021	18.03.2021	-	-	18.03.2021	10
19366	08.03.2021	29.03.2021	29.03.2021	06.04.2021	06.04.2021	18.04.2021	19.04.2021	42
291	-	-	17.03.2021 & 28.03.2021	29.03.2021 & 06.04.2021	-	-	06.04.2021	21
376	-	-	19.03.2021 & 24.03.2021	24.03.2021 & 03.04.2021	-	-	03.04.2021	15
152	22.03.2021	24.03.2021	24.03.2021	03.04.2021	03.04.2021	06.04.2021	06.04.2021	15
63000	01.04.2021	06.04.2021	06.04.2021	16.04.2021	16.04.2021	02.05.2021	02.05.2021	31
4822	-	-	03.04.2021	08.04.2021	-	-	08.04.2021	5
19532	06.04.2021	08.04.2021	08.04.2021	18.04.2021	-	-	19.04.2021	13
12956	09.04.2021	18.04.2021	18.04.2021	23.04.2021	23.04.2021	12.05.2021	12.05.2021	33
12250	11.04.2021	26.04.2021	26.04.2021	06.05.2021	06.05.2021	08.05.2021	08.05.2021	27
250	-	-	17.04.2021	25.04.2021	-	-	25.04.2021	8
39067	-	-	17.04.2021	25.04.2021	-	-	25.04.2021	8

<u>DWT</u>	<u>İskele Geliş</u>	<u>İskele Cıkıs</u>	<u>Havuz Giriş</u>	<u>Havuz Cıkıs</u>	<u>İskele Geliş</u> <u>2</u>	<u>İskele Cıkıs</u> <u>2</u>	<u>Gidis</u>	<u>Tamir</u> <u>Süresi</u>
37067	18.04.2021	06.05.2021	06.05.2021	13.05.2021	13.05.2021	15.05.2021	15.05.2021	27
26304	20.04.2021	23.04.2021	24.04.2021	05.05.2021	-	-	05.05.2021	15
250	-	-	26.04.2021	06.05.2021	-	-	06.05.2021	10
152	03.05.2021	11.05.2021	11.05.2021	21.05.2021	21.05.2021	22.05.2021	22.05.2021	19
3400	-	-	06.05.2021	11.05.2021	-	-	11.05.2021	5
330	-	-	06.05.2021	11.05.2021	-	-	11.05.2021	5
455	-	-	06.05.2021	13.05.2021	13.05.2021	15.05.2021	15.05.2021	9
7210	07.05.2021	22.05.2021	22.05.2021	04.06.2021	04.06.2021	05.06.2021	05.06.2021	29
11257	11.05.2021	14.05.2021	14.05.2021	22.05.2021	22.05.2021	25.05.2021	25.05.2021	14
1997	11.05.2021	14.05.2021	14.05.2021	22.05.2021	-	-	22.05.2021	11
50	-	-	11.05.2021	21.05.2021	-	-	21.05.2021	10
57000	16.05.2021	14.06.2021	14.06.2021	23.06.2021	24.06.2021	24.06.2021	24.06.2021	39
22396	17.05.2021	21.05.2021	21.05.2021	28.05.2021	28.05.2021	01.06.2021	01.06.2021	15
12250	22.05.2021	04.06.2021	04.06.2021	13.06.2021	14.06.2021	16.06.2021	16.06.2021	25
17264	-	-	29.05.2021	11.06.2021	-	-	11.06.2021	13
16765	09.06.2021	11.06.2021	11.06.2021	20.06.2021	20.06.2021	30.06.2021	01.07.2021	22
63400	12.06.2021	23.06.2021	23.06.2021	03.07.2021	03.07.2021	17.07.2021	17.07.2021	35
7351	-	-	21.06.2021	27.06.2021	-	-	27.06.2021	6
6154	-	-	27.06.2021	09.07.2021	-	-	09.07.2021	12

4. Sonuç ve Öneriler

Bu çalışmada Yalova Altınova Tersaneler Bölgesi'nde yer alan ve öncü konumda bulunan bir tersaneye ait yüzer havuzlarda 2021 yılının ilk 6 ayına ait bakım onarım faaliyetlerinin incelenmesi ve değerlendirmesi yapılmış olup elde edilen sonuç ve öneriler şu şekilde sıralanmıştır:

Güncel veriler gemi inşa sanayisinde Yalova Altınova Tersaneler Bölgesi'nin ve örnek olarak incelediğimiz tersanedeki bakım onarım faaliyetlerinin önemini ortaya koymaktadır.

Havuzda 17 farklı türde geminin bakım onarım faaliyetleri gerçekleştirilmiştir. Havuzda bakım onarımı en fazla yapılan gemi türleri sırasıyla yolcu/ro-ro gemisi ve kimyasal ürün tankeridir.

Gemilerin iskeleye ilk geliş ve iskeleden son çıkış süreleri hesaplandığında tamir süreleri ortalama 19 gün sürmektedir.

Gemilerin sadece havuzlara giriş ve havuzlardan çıkış süreleri hesaplandığında ise tamir süreleri ortalama 10 gün sürmektedir.

Gemilerin iskeleye yanaşması ile havuza alınması arasında ise ortalama 10 gün geçmektedir.

Tersane havuzlarındaki bakım onarım işlemleri ayrı bir ders olarak ilgili liselerde, meslek yükseköğretim kurumlarında ve fakültelerde zorunlu ders olarak gösterilmelidir.

İlgili öğrencilerin staj aşamasında sektörün bu alanında çalışmalarını teşvik edilmelidir.

Ayrıca bu çalışmadan yararlanılarak detaylı yeni çalışmalar yapılması yeni akademik çalışmalara ve sektörün gelişmesine katkı sağlayacaktır.

Kaynakça

- Devlet Planlama Teşkilatı (2001). Gemi İnşaa Sanayi ve Rekabet Edebilirlik Özel İhtisas Komisyonu Raporu. DPT: 2588, ÖİK: 600, Ankara. Erişim adresi https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2018/11/08_Gemi%C4%B0nsaSanayii.pdf adresinden 05.10.2021 tarihinde alınmıştır.
- Doğu Marmara Kalkınma Ajansı (2013). Gemi İnşaa Sanayi Sektör Raporu. Erişim adresi https://www.ytso.org.tr/uploads/publication_2.pdf
- Gemi ve Su Araçlarının İnşaa, Tadilat ve Bakım-Onarım Yönetmeliği T.C. Resmi Gazete (29525, 7 Kasım 2015).
- İMEAK Deniz Ticaret Odası (2020). Denizcilik Sektör Raporu Erişim adresi https://www.denizticaretodasi.org.tr/media/SharedDocuments/sectorraporu/sector_raporu_tr_2020.pdf
- Tari, İ. (2014, Ocak). Yüksek Lisans Tezi. Dünyada Gemi Bakım-Onarım Sektörü ve Gemi Bakım- Onarımının Ekonomik Maliyetinin Modellenmesi Sf8. İstanbul, Türkiye: İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.
- TKYGM, T. (2019, 08 05). <https://tkygm.uab.gov.tr/uploads/pages/kiyi-yapilari-daire-baskanligi/izinliyuzer.pdf>. <https://tkygm.uab.gov.tr>: <https://tkygm.uab.gov.tr/uploads/pages/kiyi-yapilari-daire-baskanligi/izinliyuzer.pdf> adresinden 03.10.2021 tarihinde alınmıştır .
- TKYGM, (2021). <https://kygmistatistikleri.uab.gov.tr/veri-seti> adresindeki pdf dökümanından 06.10.2021 tarihinde alınmıştır.
- Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı (2018). Erişim adresi <https://www.uab.gov.tr/uploads/pages/denizcilik/denizcilik.pdf> adresinden 05.10.2021 tarihinde alınmıştır.

CEVİZİN AR-GE MERKEZİ YALOVA

Dr. Erdal ORMAN

Yalova Atatürk Bahçe Bitkileri Merkez Araştırma Enstitüsü

e.orman77@gmail.com

ORCID:0000-0002-9662-2335

Öz

Ülkemizde bilimsel anlamda ilk ceviz seleksiyonu, Marmara Bölgesi'nde yapılan çalışmalarla başlamıştır. Yalova Atatürk Bahçe Kültürleri Merkez Araştırma Enstitüsünde 1969 yılında FAO projesi çerçevesinde başlayan bu ilk seleksiyon çalışmalarıyla 1969-1971 yılları arasında Marmara Bölgesi'nde yer alan 10 il taranmış çalışma sonunda 20 ümitvar ceviz tipi seçilmiştir. Daha sonra cevizde ilk aşıyla çoğaltma, ilk adaptasyon çalışmaları, doku kültürüyle çoğaltma ve daha birçok Ar-Ge çalışması Yalova Atatürk Bahçe Kültürleri Merkez araştırma enstitüsünde başlatılarak yurt çapında yaygınlaştırılmıştır. Ayrıca Türkiye'nin tescilli ilk ceviz çeşitleri olan Yalova serisi diye de adlandırılan (Yalova-1, Yalova-2, Yalova-3, Yalova-4 ile Kaplan-86) gibi birçok standart yerli ceviz çeşidi ile (Fernor, Fernette, Pedro, Hartley ve Midland) gibi birçok yabancı çeşitler Yalova Atatürk Bahçe Kültürleri Merkez Araştırma Enstitüsünde tescillenerek ülke tarımına kazandırılmıştır. Halen cevizle ilgili birçok lokasyonda devam eden adaptasyon çalışmaları, melezleme ıslahı, çeşit geliştirme ve uygulamalı eğitim çalışmaları kurum bünyesinde sürdürülen ar-ge projeleriyle devam etmektedir. Bunların yanı sıra Türkiye Ceviz Genetik Kaynaklarının korunmasında birinci sırada sorumluluğu olan enstitüde yerli ve yabancı yüzü aşkın ceviz çeşidi 3 tekerrürlü olarak uygun bakım ve muhafaza koşullarında genetik kaynaklar parselinde koruma altında tutulmaktadır. Tüm bu özellikleriyle dünyanın önemli ceviz araştırma merkezlerinden biri olan Yalova, Türkiye'de ceviz deyince akla gelen ilk şehirdir.

Anahtar Kelimeler: Yalova, Ceviz, Ar-Ge, Islah, Adaptasyon

Walnut Research And Development Center Yalova

Abstract

Scientifically, the first walnut selection in our country started with the studies carried out in the Marmara Region. With the first selection studies started in Yalova Atatürk Horticultural Central Research Institute in 1969 within the framework of the FAO project, 20 hopeful walnut types were selected at the end of the survey of 10 provinces in the Marmara Region between the years 1969-1971. Later, the first propagation with vaccine, first adaptation studies, reproduction with tissue culture and many other research and development studies in walnuts were started by Yalova Atatürk Horticultural Center research institute and spread throughout the country. In addition, with many standard domestic walnut varieties (Fernor, Fernette, Pedro, Hartley and Midland) such as the first registered walnut varieties of Turkey, also called Yalova series (Yalova-1, Yalova-2, Yalova-3, Yalova-4 and Kaplan-86) were registered by Yalova Atatürk Horticultural Central Research Institute and brought to the country's agriculture. Adaptation studies, crossbreeding breeding, variety development and applied training studies that are still ongoing in many walnut-related locations continue with the research and development projects carried out within the institution. In addition to these, in the institute, which has the primary responsibility for the protection of Turkish Walnut Genetic Resources, more than a hundred domestic and foreign walnut varieties are kept under protection in the genetic resources parcel with 3 replications under appropriate care and preservation conditions. With all these features, Yalova, one of the most important walnut research centers in the world, is the first city that comes to mind when walnuts are mentioned in Turkey.

Keywords: Yalova, Walnut, Research and Development, Improvement, Adaptation

Giriş

Türkiye ceviz ıslah çalışmaları geçmişine bakıldığında Yalova Atatürk Bahçe Kültürleri Merkez Araştırma Enstitüsü tarafından yetmişli yıllarda ilk bilimsel seleksiyon çalışmalarının ve cevizde ilk aşıyla çoğaltma ile adaptasyon çalışmalarının başlatıldığı görülmektedir. Halen aynı enstitüde ceviz konusunda farklı amaçlarla birçok ar-ge çalışmaları çok yönlü olarak sürdürülmekte, hizmet içi eğitimlerle ceviz yetiştiriciliğine dair üretici ve teknik elemanlara yönelik uygulamalı kurslar, ülkesel ceviz çalıştayları ve uluslararası sempozyumlar düzenlenmektedir. Ülkemizin ilk standart ceviz çeşitleri bu enstitü tarafından yapılan seleksiyon çalışmaları sonucu ortaya çıkarılmıştır. Yalova serisi diye de adlandırılan birçok yerli tipin yanı sıra bazı yabancı ceviz çeşitleri de enstitü tarafından tescil edilerek yurt çapında yaygınlaştırılmış, ülke tarımına kazandırılmıştır (Orman, 2019).

Cevizin aşı ile üretilmesi konusunda ilk araştırmalar, 1968 yılında Atatürk Bahçe Kültürleri Merkez Araştırma Enstitüsünde başlatılmıştır. Cevizde vejetatif üretim yöntemlerinden olan aşı ile çoğaltma konusunda yapılan bu ilk çalışmada elde edilen bulgular, bu türün rahatlıkla aşı ile çoğaltılabileceğini göstermiştir (Çelebioğlu ve Konarlı, 1975).

Aynı enstitüde ülkemizde ceviz konusunda bilimsel anlamda ilk seleksiyon çalışması, Marmara Bölgesi'nde yapılan araştırmalarla başlatılmıştır. Yalova Atatürk Bahçe Kültürleri Merkez Araştırma Enstitüsünde 1970'li yıllarda FAO projesi çerçevesinde Ölez, (1971)'tarafından başlatılan seleksiyon çalışmalarıyla 1968-1971 yılları arasında Marmara Bölgesi'nde yer alan 10 ilde yapılan seleksiyonlar sonucunda 20 ümitvar ceviz tipi seçilmiştir (Çelebioğlu, 1985).

Cevizlerde odun çelikleri ile çoğaltma yöntemleri üzerinde araştırmalar (1974-1976) yine Atatürk Bahçe Kültürleri Merkez Araştırma Enstitüsünde denenmiştir. Yerli ceviz çeşitleriyle yürütülen bu çalışmada elde edilen köklü çelik oranı, %5'i geçmediği için cevizlerin odun çelikleri ile çoğaltılmasının şu anda bilinen çoğaltma yöntemleri ile mümkün olmayacağı sonucuna varılmıştır (Çelebioğlu, 1978).

Bazı sert kabuklu meyve türlerinin soğuklama ihtiyaçlarının tespiti adlı çalışmada (1981-1983), 68 ceviz tipinin soğuklama ihtiyaçları belirlenmiştir. Soğuklama ihtiyacı çeşit ve tiplere göre değişmekle birlikte 800-1200 saat arasında değiştiği tespit edilmiştir (Çelebioğlu, Konarlı, Baykal, ve Soylu, 1978).

Yerli ceviz çeşitlerimizin (*juglans regia* L.) doku kültürü (meristem kültürü) yoluyla üretimi. 1984-1987 yılları arasında (ABKMAE)'de yürütülen bir çalışmayla ceviz koleksiyon bahçesinde bulunan Yalova-1, Yalova-4 ve Kaplan-86 (1974/7) ceviz çeşitlerinde 3 yıl süreyle klonal olarak *in vitro* şartlarda denenmiştir. Ele alınan temel ortamların apikal meristem gelişmesi, kallus çoğaltımı üzerine etkili olduğu ve en uygun gelişmenin dkw-c temel ortamında olduğu saptanmıştır. Çalışma enstitü tarafından ileri safhalarda devam ettirilerek; yerli ceviz çeşitlerimizden Şebin ve Kr-2 çeşitleri doku kültürü yöntemi ile üretime alınmıştır. %63.9 -%70 köklenme başarısı elde edilmiş ancak, alıştırma safhasında bitkinin hassas fizyolojik yapısının uygun olmayan çevresel faktörlerin birleşmesinden kaynaklandığı tahmin edilen sebeplerden dolayı dış şartlara adaptasyonda sorunlar yaşanmıştır (Fidancı, 2005).

Ceviz Ar-Ge çalışmalarının bel kemiğini oluşturan Yalova Atatürk Bahçe Kültürleri Merkez Araştırma Enstitüsünde ilk masa başı denen makinalı aşı denemeleri de bu enstitümüzce (1985-1986) başlatılmıştır. Seçilmiş yerli ceviz çeşitlerinde değişik zamanlarda yapılan omega kalem aşısı ile tüplü fidan üretimi üzerine yapılan çalışma neticesinde en yüksek performans (aşı başarısı) Şubat ayında sağlandığı kaydedilmiştir (Orman, 2019).

1993 yılında "Yerli ve yabancı ceviz çeşitlerinin seçimi" adlı çalışmayla Seleksiyon I de seçilen 106 ceviz tipine ait bitkiler (ABKMAE)'de deneme bahçesine dikilmiş, bunların meyve özellikleri, verim, çiçeklenme tarihleri gibi pomolojik ve fenolojik özellikleri tespit edilmiştir. Buna göre 7 yıllık fenolojik veriler pomolojik gözlemler sonucunda 11 çeşit seçilmiş (Yalova-1, Yalova-2, Yalova-3, Yalova-4, Şebin, Bilecik, Kaplan-86, Şen-1, Kr-1, Kr-2, Tokat-1) ve çoğaltılması uygun görülmüştür. Böylece Seçilen bu tipler Yalova Atatürk Bahçe Kültürleri Merkez Araştırma Enstitüsünde tescil edilerek ülkemizin ilk tescilli çeşitleri olarak ülke tarımına kazandırılmıştır (Ferhatoğlu, Çelebioğlu, ve Ufuk 1993).

Ceviz tohum anacı seçimi adıyla 1995-2002 yılları arasında enstitüde yürütülen bir çalışma sonucunda ceviz tohum anacı olabilecek iki tip (16 Sölez 1 ve 41 Kyd 14) ve bir de standart çeşidin (Bilecik) en iyi anaç olacağı belirlenmiştir (Orman, 2019).

Yerli ve yabancı ceviz çeşitlerinin farklı ekolojilere uyumları üretim - pazarlama sorunlarının belirlenmesi üzerine araştırmalar I adlı proje 1993 yılında başlatılmıştır (Tosun, Orman ve Akçay 2016). Projenin II. etabı Atatürk Bahçe Kültürleri Merkez Araştırma Enstitüsü'nde 14 yerli 6 yabancı olmak üzere toplam 20 çeşidin başta Yalova olmak üzere Gaziantep, Tokat, Isparta, Kahramanmaraş ve Samsun da hayata geçirilmiştir. Yalova ve Samsun lokasyonu tamamlanmıştır. Diğer lokasyonlarda çalışmalar yürütülmüştür. Çalışma sonucunda Yalova lokasyonunda; yabancı çeşitlerden Pedro, Midland, ve Hartley çeşitleri seçilmiştir. Yerli çeşitlerden ise Şebin, Bilecik ve Tokat-1 çeşitleri seçilmiştir (Orman, Tosun, Fidancı ve Pezikoğlu, 2017).

Türkiye ceviz genetik kaynaklarının korunmasında birinci derecede sorumlu olan Atatürk Bahçe Kültürleri Merkez Araştırma Enstitüsü, günümüzde ceviz gen kaynağı olarak 120'nin üzerinde yerli ve yabancı genotipe sahiptir. 1970'li yıllardan beri ülkemizin değişik yörelerinde süregelen ceviz seleksiyon çalışmalarından elde edilmiş ümitvar tiplerin muhafaza edildiği ceviz genetik kaynakları parselinde "Ceviz genetik kaynakları muhafazası ve değerlendirilmesi adlı projeye 2003 yılından beri, farklı dönemlerde bu parselde kazandırılan genotiplerin 3 tekerrürlü olarak muhafazası sağlanmaktadır. Mevcut materyaller UPOV kriterlerine göre morfolojik ve pomolojik olarak karakterizasyonları yapılmakta aynı zamanda değişik moleküler markör teknikleriyle de DNA düzeyinde tanımlamaları yapılmaktadır (Orman, 2019).

Enstitüde ceviz bitkisine yönelik bazı fizyolojik araştırmalarda yürütülmüştür. Bazı yerli ve yabancı ceviz çeşitlerinde soğuklama süresinin ve dona mukavemetin belirlenmesi üzerine araştırmalar adlı proje 2012 yılında tamamlanmıştır. Materyal olarak ABKMAE bahçesinde bulunan tohum anacı üzerine aşılı, 1993 tesisi, 5 yerli 5 yabancı çeşit olmak üzere toplam 10 çeşit materyal olarak kullanılmıştır. Bunlar (Şebin, Bilecik, Yalova-1, Yalova-4, Maraş-18, Franquetta, Hartley, Pedro, Chandler, Howard) çeşitleridir. Sonuç olarak; çeşitlerin 879 saat ile 1341 saat arasında soğuklama ihtiyaçları olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca tüm çeşitlerin dinlenme başlangıcında (Aralık ayı) en fazla zararlandığı ancak kışa doğru dirençlerinin arttığı belirlenmiştir. Bu sonuçta ağaçların soğukun artmasıyla birlikte dirençlerinin de arttığını göstermiştir. Tüm çeşitlerde en yüksek mukavemet, soğukun en fazla olduğu Şubat ayında tespit edilmiştir (Orman, Tosun, Akçay, Erdoğan ve Akça 2013).

Bazı yerli ceviz genotiplerinin agromorfolojik ve moleküler tanımlanması adlı 2014-2017 yılları arasında yürütülen bir çalışmada, Yalova ABKMAE ceviz genetik kaynakları parselinde koruma altında bulunan toplam 42 adet yerli ceviz genotipinin iki yıl süreyle yapılan morfolojik, fenolojik gözlemleri ve pomolojik analizleri, 36 ayrı upov kriterlerine göre tanımlanmıştır. Ayrıca genotipler arasındaki genetik benzerliği ortaya çıkarmak amacıyla ISSR DNA moleküler markör tekniği uygulanmıştır (Orman, 2018).

Ülkemizde yaygın olarak yetiştiriciliği yapılan yerli ve yabancı ticari ceviz çeşitlerinin farklı ekolojilerdeki performanslarının belirlenmesi amacıyla 2012 yılında 10 farklı lokasyonda, üniversiteler ve araştırma enstitülerinin dâhil olduğu Tagem destekli ülkesel çapta bir proje yürütülmektedir. Yalova ABKMAE liderliğinde sürdürülen çalışmada ilk sonuçlar alınmaya başlanmıştır. Çukurova Üniversitesi, Uludağ Üniversitesi ile Erzincan, Isparta, Gaziantep, Denizli, İzmir, Malatya ve Tokat illerimizde bulunan farklı disiplinlerde görev yapan araştırma enstitülerimizde popüler çeşitlerle kurulan bahçelerde halen adaptasyon ve performans denemeleri yürütülmektedir (Orman, 2019).

Ceviz yetiştiriciliğinde, diğer önde gelen ülkeler arasındaki en önemli dezavantajımız bu ülkelerin nerdeyse tamamen melezlemeyle elde edilen çeşitlerle üretim yaparak üretimlerini standardize etmeleridir. Bir bölgede ceviz yetiştiriciliğini sınırlayan en önemli faktörlerin başında don stresi gelmektedir. Cevizde abiyotik stres faktörlerinden don stresine neden olan ilkbahar geç donları ve sonbahar erken donlarına karşı geç yapraklanan, buna karşılık erken yaprağını döken ceviz çeşitlerinin geliştirilmesine ihtiyaç vardır. Birden fazla ıslah amacının (geç yapraklanma ve kısa vejetasyon süresi) bir bireyde birleştirilmek istenmesine yönelik melezleme ıslahıyla ilgili çalışmalara da Yalova

Atatürk Bahçe Kùltürleri Merkez Araştırma Enstitüsü'nde 2016 yılında başlanmıştır. Bazı F1 ceviz genotiplerinin özel ışlah amaçları yönünden değerlendirilmesi adlı projeyi, ÷lkemizde ceviz ile ilgili yürütölen genelde meyve odaklı diğer projelerden farklı kılan en önemli özelliği; kullanılan yöntemin (melezleme) farklı olmasıdır. Bu projenin sonuçları ışığında ilerleyen yıllarda ilkbahar geç donları ve sonbahar erken donlarına toleranslı, ulusal ilk melez ceviz çeşitlerimizin elde edilmesi olasıdır (Orman, 2019).

Sonuç

÷lkemizde cevizle ilgili ilk bilimsel çalışmalar 1968 yılında Yalova Atatürk Bahçe Kùltürleri Merkez Araştırma Enstitüsünce başlatılmıştır. Günümüze değin enstitü tarafından ÷lkesel bazda yürütölmüş 17 ar-ge projesiyle cevizle ilgili ilk seleksiyon çalışması, çoğaltmaya yönelik ilk aşılama çalışmaları, ilk adaptasyon çalışmaları, üretime yönelik ilk doku kùltürü ve çelikle çoğaltma denemeleri ve Türkiye'nin ilk tescilli standart ceviz çeşitleri geliştirilmiştir. Halen cevizle ilgili ışlah çalışmalarında farklı amaçlarla ar-ge çalışmalarının yürütöldüğü enstitüde, dñyanın sayılı ceviz genetik kaynakları kontrol ve muhafaza altında tutulmaktadır. Türkiye ceviz genetik kaynaklarının korunmasında birinci derecede sorumlu olan Yalova Atatürk Bahçe Kùltürleri Merkez Araştırma Enstitüsü, gelecek nesillere bu genetik zenginliğimizin aktarılmasında da önemli bir köprü görevindedir. ÷lkemizde ceviz yetiştiriciliği, bazı önemli sorunlar yaşamasına rağmen, başta ekolojisinin uygunluğu, ağaç varlığı ve ticareti bakımından büyük bir potansiyele sahiptir. Üretim miktarımız yeterli olmamakla birlikte, ÷lkemizde kapama ceviz bahçesi sayısı her geçen gün artmaktadır. Türkiye'nin dñya ceviz piyasasında söz sahibi olabilmesi ve rekabet edebilmesi için; Modern yetiştirme tekniklerinin kullanılması, uygun anaç çeşit ve sistemlerin üreticinin hizmetine verilmesi, bahçe kurma, terbiye ve budama, sulama, gübreleme, hastalık ve zararlılarla entegre savaşım, hasat, kurutma ve piyasaya sunma gibi aşamalarının doğru uygulanması gerekmektedir. Bu nedenle enstitü her yıl konu uzmanlarınca düzenlediği programlı hizmet içi eğitimlerle de modern ceviz yetiştiriciliği konusunda hem teknik elemanlara hem çiftçilere hem de cevizle ilgi duyan yatırımcılara teorik olarak ve bahçe ortamında uygulamalı kurslarla bu birikimini ÷lke üreticisine aktarmaktadır. Cevizin ar-ge merkezi, konumunda bulunan enstitü Yalova'nın da cevizle birlikte anılması sağlanmaktadır.

Kaynakça

- Çelebioğlu, G. ve Konarlı, O. (1975). Cevizlerde odun çelikleri ile çoğaltma yöntemleri üzerine araştırmalar. T.B.T.A.K.V. Bilim Kongresi Atatürk Bahçe Kùltürleri Merkez Araştırma Enstitüsü Yalova.
- Çelebioğlu, G., Konarlı, O., Baykal, B. ve Soylu, A. (1978). Marmara Bölgesinde yerli ve yabancı ceviz çeşitlerinin evaluasyonu. 1978 yılı gelişme raporu s.23. Atatürk Bahçe Kùltürleri Merkez Araştırma Enstitüsü, Yalova
- Çelebioğlu, G. (1985). Sert kabuklu meyveler araştırma projesi sonuç raporu. Atatürk Bahçe Kùltürleri Merkez Araştırma Enstitüsü Yalova.
- Ferhatoğlu, Y., Çelebioğlu, G. ve Ufuk S. (1993). Yerli ve yabancı ceviz çeşitlerinin seçimi projesi (sonuç raporu). Atatürk Bahçe Kùltürleri Merkez Araştırma Enstitüsü Yalova.
- Fidancı, A. (2005). şebin ve Kr-2 Ceviz çeşitlerinin invitroda hızlı çoğaltma tekniklerinin belirlenmesi. II. Ulusal Ceviz Sempozyumu Özel Sayısı Cilt 34 s.1. Atatürk Bahçe Kùltürleri Merkez Araştırma Enstitüsü Yalova.
- Orman, E., Tosun İ., Akçay M. E., Erdoğan V. ve Akça Y. (2013). Bazı yerli ve yabancı ceviz çeşitlerinde soğuklama süresinin ve dona mukavemetin belirlenmesi. Bilimsel Araştırmalar ve İncelemeler Yayın No: 285. Atatürk Bahçe Kùltürleri Merkez Araştırma Enstitüsü Yalova.
- Orman, E., Tosun İ., Fidancı A. ve Pezikoğlu F. (2017). Yerli ve yabancı ceviz çeşitlerinin farklı ekolojilere uyumları üzerine araştırmalar (DenemeII). Bahçe Dergisi özel sayı, cilt :46 s:289-294.

- Orman, E. (2018). Bazı yerli ceviz genotiplerinin agromorfolojik ve moleküler karakterizasyonu (Doktora tezi). Bilimsel Araştırmalar ve İncelemeler Yayın No:338. Atatürk Bahçe Kùltürleri Merkez Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü Yalova.
- Orman, E. (2019). Tagem araştırma enstitülerince ceviz konusunda yürütölen ar-ge projeleri ile ilgili gelişmeler. Ulusal Ceviz Çalışma Grubu Toplantısı. 7-8 Ekim 2019 Atatürk Bahçe Kùltürleri Merkez Araştırma Enstitüsü Yalova.
- Ölez, H. (1971). Marmara bölgesi cevizlerinin seleksiyon yoluyla ıslahı üzerinde araştırmalar. (Doktora tezi) Atatürk Bahçe Kùltürleri Merkez Araştırma Enstitüsü Yalova.
- Tosun, İ., Orman, E ve Akçay M.E.(2016). Bazı yabancı ceviz çeşitlerinin Yalova ekolojisindeki performanslarının belirlenmesi. Türkiye VI. Ulusal Bahçe Bitkileri Kongresi 04-08 Ekim Şanlıurfa. Cilt 1. Sayfa:440-443

EĞİTİMCİLERİN SOSYAL HİZMETE YÖNELİK METAFORLARININ BELİRLENMESİNE İLİŞKİN NİTEL BİR ARAŞTIRMA: YALOVA İLİ ÖRNEĞİ

Sema Sağlık
Dr., Yalova Provincial Directorate of National Education,
sema.saglik@meb.gov.tr

Öz

Amaç

Bu araştırmanın temel amacı, Yalova'daki yönetici, öğretmen ve rehber öğretmenlerin sosyal hizmet kavramına ilişkin sahip oldukları zihinsel imgeleri metaforlar aracılığı ile belirlemektir.

Model / metodoloji / yaklaşım

Araştırmanın çalışma grubunu durum örnekleme yoluyla 2019-2020 eğitim öğretim yılında kamuya ait ortaöğretimde görev yapan 10 yönetici, 10 öğretmen ve 10 rehber öğretmen oluşturmaktadır. Araştırmada daha fazla irdelenmek ve zengin bilgi çeşitliliğine ulaşabilmek için nitel araştırma sürecinde görüşme yöntemine başvurulmuştur. Katılımcıların sosyal hizmet kavramına karşı görüşlerinin ortaya konulabilmesi için metaforlar yoluyla bilgi edinme yolu seçilmiştir. Elde edilen veriler içerik analizi yöntemi kullanılarak yapılmış, ortaya çıkan metaforlar ve kavramsal kategoriler ilgili literatürle ilişkilendirilmiştir.

Bulgular

Araştırmanın bulgularına göre sosyal hizmet kavramı ile ilgili 37 adet metafor üretilmiştir. Bu metaforlardan en yüksek frekansa sahip “yardım/yardımlaşma” ikinci yüksek düzeyde “çocuk, destek, genç”, üçüncü yüksek düzeyde “aile”, dördüncü yüksek düzeyde “çözüm, engelli” ve beşinci yüksek düzeyde “koruma altındaki çocuklar, sağlık, yaşlı” olarak üretildiği görülmüştür. Metaforlara ilişkin olarak katılımcıların görüşleri cinsiyete ve branşa göre farklılık göstermemiştir. Bu metafor çalışması ile seçili yönetici, öğretmen ve rehber öğretmen grubunun sosyal hizmete ilişkin değindiği tüm hususların sosyal hizmetin uygulama çerçevesi içinde yer aldığını belirtmek mümkündür.

Özgünlük

Sosyal hizmetin okul ortamlarında önemi göz önünde bulundurulduğunda, yönetici, öğretmen ve rehber öğretmenlerin sosyal hizmet kavramına ilişkin zihinsel imgelerini daha da olumlaştıracak, öğrencinin biyopsikososyal ve manevi gelişimini etkileyecek okul sosyal hizmetinin gerekli olduğu düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Hizmet, Eğitim, Okul, Öğretmen, Metafor.

A Qualitative Research On Determining Educators' Metaphors For Social Service: The Case Of Yalova

Abstract

Purpose

The main purpose of this research is to determine the mental images of administrators, teachers and counselors in Yalova regarding the concept of social work through metaphors.

Design/methodology/approach

The study group of the research consists of 10 administrators, 10 teachers and 10 guidance teachers working in public secondary education in the 2019-2020 academic year through case sampling. The interview method was used in the qualitative research process in order to examine further and to reach a rich variety of information in the research. In order to reveal the opinions of the participants against the concept of social work, the way of obtaining information through metaphors was chosen. The data obtained were made using the content analysis method, and the emerging metaphors and conceptual categories were associated with the relevant literature.

Findings

According to the findings of the research, 37 metaphors related to the concept of social work were produced. Among these metaphors, "helping/help" with the highest frequency is "child, support, young" at the second highest level, "family" at the third highest level, "solution, disabled" at the fourth highest level, and "protected children, health, elderly" at the fifth highest level. has been produced. Regarding metaphors, the opinions of the participants did not differ according to gender and branch. With this metaphor study, it is possible to state that all the issues mentioned by the selected administrators, teachers and guidance counselor group regarding social work are within the framework of social work practice.

Originality/value

Considering the importance of social work in school environments, it is thought that school social work is necessary, which will further strengthen the mental images of administrators, teachers and counselors regarding the concept of social work and affect the biopsychosocial and spiritual development of the student.

Keywords: Social Work, Education, School, Teacher, Metaphor.

Giriş

Hızla gelişen teknoloji ile sosyal, kültürel, bilimsel inovasyonlar eğitim kurumlarını ve okulların paydaşları olan okul yöneticilerini, öğretmenleri, öğrencileri ve velileri etkilemektedir. Küreselleşmeye adapte edilmiş bir şekilde okul ortamlarında da etkili ve verimli bir ortamın oluşması gerekmektedir. Okulların bilgi toplumunda verimli olabilmesi ve çağa uyum sağlayabilmesi için okul, bilgilendirme yeri değil, bilgi işçiliği yapan bir organizasyon haline dönüşmesi gerekmektedir (Özden, 2002). Bu gereklilik ile öğretmenler mesleki ve akademik yeterliliklerini de geliştirmelidir. Öğretmenler özellikle gittikleri okulda görev alanını okulla sınırlandırmamalı; okul dışında yapacağı

etkinliklerle toplumu bilinçlendirmeli, öğrencileri geleceğe hazırlama, öğrencilere önder olma gibi görevlerini genişletmelidir (Özdemir ve Tokcan, 2010: 44). Öğretmenlik mesleği aynı zamanda sosyal sorumluluk gerektiren bir meslektir. Bu sebeple öğrencilerin öğrendiklerini uygulamaya dönüştürecek becerilerin kazandırılması ve sosyalleşme sürecine katkısını sağlayacak uygulamalara gerek vardır. Dewey de (2008) öğrenme sürecinde uygulamaların önemine vurgu yaparak, öğrencinin okul aracılığı ile sosyalleştiğinin altını çizmiştir.

Bu bağlamda eğitimin odak noktası öğrencinin sadece başarısı olmadığı göz önüne alındığında, öğrencilerin sosyal yeterliklerini kazanmalarında ve toplumla bütünleşmelerinde biyopsikososyal ve manevi gelişimi gelişimine katkı sağlayacak rollere uygun niteliğe sahip olacak şekilde yetişmeleri önem arz etmektedir. Ayrıca okul ortamlarında multidisipliner bir perspektifle sosyal hizmet uzmanlarına da görevler düşmektedir. Bu anlamda okul ortamlarında yapılan sosyal hizmet uygulamaları, öğretmenlerin ve öğrencilerin sosyal sorumluluklarını anlamalarına ve geliştirmelerine olanak sağlamaktadır.

Toplumlar sosyal, ekonomik ve manevi yönden yardıma ihtiyaç duyan bireylere hizmet etmektedir. Bu hizmet, temelinde bireylerin eksiğin ve yetersizliğine odaklanmaktadır. Sosyal hizmet, insanlara kendi sosyal çevrelerinde maksimum düzeyde yardım eden bir meslek ve disiplindir (Sheafor ve Horejsi, 2014: 19).

Sosyal Hizmet Okulları Birliği (IASSW) ve Uluslararası Sosyal Hizmet Çalışanları Federasyonu'nu (IFSW) sosyal hizmeti “insan hakları ve sosyal adalet ilkelerini temel alan; sosyal değişimi destekleyen, insanların iyilik durumunun geliştirilmesi için insan ilişkilerinde problem çözmeyi, güçlendirmeyi ve özgürleştirmeyi amaçlayan ve bunun için insan davranışa ve sosyal sistemlere ilişkin teorilerden yararlanarak insanların çevreleri ile etkileşim noktalarına müdahale eden bir meslektir” şeklinde ortak bir tanımlamada bulunmuştur (IFSW, 2014). Amerikan Sosyal Hizmet Uzmanları Ulusal Derneği (NASW, 1981) sosyal hizmeti bireylerin, ailelerin, grupların veya toplulukların sosyal işlevselliğinin artırılmasına uygun olarak sosyal koşulların oluşturulmasına yardım eden faaliyet olarak tanımlamaktadır. Sosyal hizmetin tek bir tanımının olmaması şartlara, olaylara ve çevreye göre değişiklik göstermesinden kaynaklanmaktadır.

Thompson (2013: 38) sosyal hizmet tanımında farklılıklara vurgu yaparken Şahin (2001), anlam ve kavram değişse de en önemli kaynağın sosyal hizmet uzmanının kendisi olduğuna vurgu yapmaktadır. Bu durumun sosyal hizmet mesleğine ve uygulayıcılarına çok önemli sorumluluklar yüklediği bilinmektedir. En önemli sorumluluklarından biri bireylerin sosyal işlevselliğini geliştirmesine yardımcı olmasıdır. Sosyal hizmet uzmanı, “sosyal adalet, insan hakları ve sosyal refah devleti perspektifiyle sosyal sorunları inceleyerek, savunmasız grupların, insan onuru ve haysiyetine yarasız bir yaşam sürebilmelerini sağlamak adına mikro, mezzo, exo ve makro düzeyde sosyal hizmet müdahalelerinde bulunur (Danış, Karataş ve Şahin, 2008). Görülmektedir ki, sosyal hizmet bir yardım mesleğidir ve bu meslekteki profesyoneller ihtiyaç duyulan her yerde hizmet vermektedir. Özellikle yaşanan salgın döneminde okullarda yaşanan problemler okul ortamlarında sosyal hizmet uzmanı ihtiyacını doğurmaktadır. Bu sebeple bu çalışma da yönetici, öğretmen ve rehber öğretmenlerin okullardaki sosyal hizmet ihtiyacını nasıl algıladıkları üzerinden kurgulanarak yapılmıştır. Bu noktada eğitimcilerin sosyal hizmete bakış açılarını ortaya koymak amacıyla o kavrama yönelik zihinsel imgelerine başvurulmuştur. Zihinsel imgeleri ortaya çıkarmak için de metafor analizlerin kullanıldığı görülmektedir (Polat, Apak ve Akdağ, 2013).

Aristoteles (2008), metaforu “anlam transferi” şeklinde tanımlamıştır. Grekçe “metafor” kelimesi “meta” ve “pherein” kelimelerinden türemiş ve birleşimi “öteye taşıma” anlamına gelmektedir. Metafor ile vurgulanan ise bir kavramın, olgunun veya olayın başka bir kavram, olgu veya olaya benzetilerek izahıdır (Kövecses, 2002; Oxford vd., 1998). Lakoff ve Johnson'a (2005) göre metaforlar, gündelik yaşantılara dayanmakta, soyut düşüncüyü somuta dönüştürmekte, anlamsal bir bütünlük oluşturmaktadır. Yob'a (2003) göre son yıllarda metafor, bir bireyin yüksek düzeyde soyut, karmaşık veya kuramsal bir olguyu anlamada ve açıklamada kullanabileceği güçlü bir zihinsel araç olarak değerlendirilmektedir. En genel anlamda ise metafor, bir kavramı anlatmak için başka kavramlar kullanmak, anlatımı kuvvetlendirmek, dili zenginleştirmek ve düşünceleri dilsel eylemlere etkili bir şekilde dönüştürmek için kullanılan yapılardır (Cerit, 2008; Yalçın ve Erginer, 2012). Kişiler duygu ve

düşüncelerini anlamlandırırken bir takım metaforlara başvurduğu görülmektedir. Bu sebeple kişilerin bakış açıları ortaya konulurken olay, olgu, kavram ya da nesneyle kurduğu iletişimde zihinsel imgeler, yani metaforik düşünce büyük önem taşımaktadır (Pilav ve Elkatmış, 2013). Yukarıdaki ifadelerde görüldüğü üzere birçok alanda kullanılan metaforlar, eğitim alanında da anlaşılabilen, anlaşılması güç olan, farklı pek çok anlamın yüklenebildiği veya bazı kavram, algı ve tutumları daha anlaşılır ifade etmek için kullanılmaktadır.

Yapılan literatür çalışmalarıyla metafor çalışmalarında, bireylerin kendi dünyalarını anlamasına ve yapılandırmasına yönelik güçlü bir zihinsel haritalama olduğu (Arslan ve Bayrakçı, 2006), bunların günümüz eğitimcilerinin dikkatini yoğun bir şekilde çektiği ve son zamanlarda çeşitli kavramlara yönelik metafor çalışmalarının yapıldığı gözlenmektedir (Aldan-Karademir, Uçak ve Bağ, 2012). Farklı disiplinlerde yapılan çalışmalarda metaforlarla çeşitli disiplinlerin ve mesleğin (Apak ve Erdem, 2019; Demirli-Yıldız ve Türk, 2018; Eraslan, 2011; Gültekin, 2013; Kemp, 1999; Koç, 2014; Ocak ve Gündüz, 2006), meslek ve disiplin uygulayıcılarının (Aydın ve Pehlivan, 2010; Saban, 2004), mesleğin hizmet götürdüğü kişilerin (Aydın ve Pehlivan, 2010; Saban, 2009) nasıl algılandıkları ortaya konulmuştur.

Sosyal hizmet alanında metaforla ilişkili çeşitli araştırmalar (Aka, 2019; Apak, 2020; Apak ve Erdem, 2019; Karabekir, 2016) az da olsa yapılmıştır. Sosyal hizmet eğitimi ve metafor ilişkisine bakıldığında, birçok akademisyen sosyal hizmette metafor kullanımını savunmuştur (Goldstein, 1999; Duffy, 2001). Sosyal hizmet disiplini metafor kullanılması, sorun ya da görüşlerini açıklamada ve betimlemede bilimsel bir araştırma yöntemi olarak kullanılması açısından önemlidir. Böylelikle görüşü alınan bireylerin, grupların, ailelerin ve toplumun kavrama ilişkin tanımlarını ortaya çıkarmış olmaktadır.

Özellikle eğitime (Akbaba-Altun ve Apaydın, 2013; Botha, 2009), müdüre (Cerit, 2008; Yalçın ve Erginer, 2012), öğretmene (Ekiz ve Koçyiğit, 2012; Kalyoncu, 2012; Saban, 2004; Saban, Koçbeker ve Saban, 2006; Yıldırım, Ünal ve Çelik, 2011), öğretmenlik mesleğine (Semerci, Semerci, Eliüşük ve Kartal, 2012; Ocak ve Gündüz, 2006), ilişkin olarak üretilen metaforların incelendiği pek çok çalışma bulunmaktadır.

İlgili literatür incelendiğinde eğitimcilerin (yönetici, branş öğretmenleri ve rehber öğretmen vb.) sosyal hizmete yönelik görüşlerinin metaforlar ile açıklandığı; “sosyal hizmet” kavramına ilişkin metaforların incelendiği sadece bir araştırmaya rastlanılmıştır (Sağlık, 2021). Bu araştırma ile kısmen de olsa bu boşluk giderilmeye çalışılmıştır.

Bu bağlamda, okul ortamlarında yaşanan problemleri ön plana alarak, okul sosyal hizmetinin eğitim öğretim ortamlarında uygulanmasının gerekliliğinin vurgulandığı salgın döneminde yönetici, öğretmen ve rehber öğretmenlerin “sosyal hizmet” kavramına ilişkin ürettikleri metaforların ortaya çıkarılması sosyal hizmete ilişkin algıların anlaşılması açısından önemli görülmektedir.

Sosyalleşmenin en yoğun yaşandığı dönem olan okul çağında öğretmenlerin okul ortamlarındaki problemlerin çözümünde sosyal hizmeti nasıl algıladığı özel bir önem arz edeceği söylenebilir. Literatürdeki sonuçlardan ve önerilerden hareketle bu araştırmanın amacı, Yalova’daki yönetici, öğretmen ve rehber öğretmenlerin sosyal hizmet kavramına ilişkin sahip oldukları zihinsel imgeleri metaforlar aracılığı ile ortaya çıkarılması ve öğretmenlerin gözünden farklı bir disiplin olan sosyal hizmetin ne gibi çağrışımlar oluşturduğunu ortaya koymaktır. Burada ifade edilen genel amaç doğrultusunda “Yalova’daki yönetici, öğretmen ve rehber öğretmenlerin ‘sosyal hizmet’ kavramına yönelik geliştirdikleri metaforlar nelerdir?” sorusuna yanıt aranmıştır.

Yöntem

Araştırmanın Modeli

Bu çalışmada eğitimcilerin sosyal hizmete yönelik görüşlerini incelemek için nitel araştırma desenlerinden olan fenomenoloji (olgu bilim) deseni kullanılmıştır. Fenomonoloji, bireysel tecrübe ve algıya göre olgu ve duruma yüklenen anlamları inceleyen bir araştırma modeli olarak belirtilmektedir (Creswell, 2003). Bu desende bireysel deneyimler ve algılamalar olaylara yüklenen anlamlar

incelenmektedir (Akturan ve Esen, 2013). Fenomonoloji Modeli, bireyin özsel deneyimlerinin ve görüşlerinin kavrama attığı anlamlarla sunulan farklı bakış açılarını inceleyen bir modeldir. Dolayısıyla Yalova'daki yönetici, öğretmen ve rehber öğretmenlerin sosyal hizmet kavramına ilişkin sahip oldukları zihinsel imgeleri metaforlar aracılığı ile ortaya çıkarılması ve öğretmenlerin gözünden farklı bir disiplin olan sosyal hizmetin ne gibi çağrışımlar oluşturduğunu belirlemeyi amaçlayan bu araştırma betimsel olarak tasarlanmıştır. Nitel araştırma çerçevesinde metaforlar aracılığıyla veri analizleri gerçekleştirilmiştir.

Metaforların nitel veri toplama aracı olabileceği, onları güçlü ve zengin bulgular elde etmede kullanılabileceği söylenmektedir (Patton, 2014). Ayrıca sosyal gerçeklikleri algılamada ve anlamada; betimleme ve karşılaştırma aracı olarak da metafor kullanıldığı görülmektedir (Silman ve Şimşek, 2006).

Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubu Yalova'da bulunan ortaöğretim kurumlarında çalışan yönetici, öğretmen ve rehber öğretmenler oluşturmaktadır. Bu doğrultuda 2019-2020 eğitim öğretim yılında Yalova'daki 10 yönetici, 10 öğretmen ve 10 rehber öğretmenden veri toplanmıştır. Katılımcı sayısına karar verirken "veri doyumu noktası" kriteri olarak belirlenmiştir. Veri doyumu noktası, araştırmanın örnekleme olağan dışı bir durum bulunmayana kadar devam edilmesidir (Silverman, 2018: 98). Yani toplanan veriler yeni bir tema oluşmayana kadar devam edilmiştir. Bu kapsamda çalışma 5 öğretmen 5 yönetici ve 5 PDR öğretmeni öncelikle yapılmış, yeni temaların oluşmaya devam ettiği görüldüğünden 5 öğretmen, 5 yönetici ve 5 PDR öğretmenin daha çalışmaya katılmasına karar verilerek toplamda 30 katılımcıya ulaşılmıştır. Araştırmaya katılımcıların belirlenmesinde "seçkisiz olmayan örnekleme yöntemlerinden kolay ulaşılabilir durum örnekleme" kullanılmıştır. Kolay ulaşılabilir örnekleme yöntemi, araştırmacıya zaman tasarrufu sağlayan ve yakın çevreden rahatlıkla ulaşabileceği durumları ele alan bir yöntemdir (Büyüköztürk, Kılıç-Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2008).

Çalışma grubundaki katılımcıların özelliklerinin daha iyi belirtebilmek için kodlama yapılmıştır. Bunun için yönetici katılımcılara baş harfi olan "Y", öğretmen katılımcılara baş harfi olan "Ö" ve psikolojik danışman / Rehber öğretmenlere baş harfi olan "R" kodu ile katılımcının sırasını ifade eden sayılar verilmiştir.

Araştırmanın çalışma grubuna ilişkin cinsiyet ve yaş dağılımları Tablo 1'de sunulmuştur.

Tablo 1: Katılımcılara Ait Kişisel Bilgiler Tablosu

Değişkenler	Gruplar	Alt Gruplar	Frekans(f)	Yüzde(n=%)
Toplam görüşme süresi (Dakika)	Yönetici	Yönetici Ortalama	59 dk.	-
	Öğretmen	Öğretmen Ortalama	41,50 dk.	-
	PDR	PDR Ortalama	54,50 dk.	-
	Genel Ortalama		52,07	-
Cinsiyet	Yönetici	Erkek	5	50,00
		Kadın	5	50,00
	Toplam		10	100
	Öğretmen	Erkek	4	40,00
		Kadın	6	60,00
	Toplam		10	100
	PDR	Erkek	3	30,00
		Kadın	7	70,00
Toplam		10	100	
Yaş	Yönetici	30 yaş ve altı	-	0
		31-40 yaş	4	40
		41-50 yaş	5	50
		51 ve üstü	1	10
	Toplam		10	100
Öğretmen	30 yaş ve altı	-	0	
	31-40 yaş	2	20	

	41-50 yaş	5	50
	51 ve üstü	3	30
Toplam		10	100
	30 yaş ve altı	5	50
PDR	31-40 yaş	2	20
	41-50 yaş	1	10
	51 ve üstü	2	20
Toplam		10	100

Araştırmanın katılımcılarına ait kişisel bilgilerine bulgular Tablo 1’de verilmiştir. Buna göre araştırmamıza 10 yönetici (NYönetici=10), 10 öğretmen (NÖğretmen=10), 10 rehber (PDR) öğretmeni (NPDR=10), toplamda 30 eğitimcinin (NToplam=30) katıldığı görülmüştür.

Tablo 1’deki bulgulara göre;

Araştırmaya katılanların cinsiyet türü değişkenine göre; yöneticilerin 50%(f=5)’sinin erkek, 50%(f=5)’sinin kadın olduğu, öğretmenlerin 40%(f=4)’ünün erkek, 60%(f=6)’ının kadın olduğu, rehber öğretmenlerin 30%(f=3)’ünün erkek, 70%(f=5)’inin kadın olduğu görülmüştür. Genel olarak araştırmaya katılanların çoğunluğunun kadın olduğu söylenebilir (n=16%; f=18).

Katılımcılardan yaş türü değişkenine göre; yöneticilerin 40%(f=4)’ünün 31-40 yaş, 50%(f=5)’sinin 41-50 yaş ve 10%(f=1)’unun 51 ve üstü yaşta olduğu görülmüştür. Diğer taraftan, öğretmenlerin 20%(f=2)’inin 31-40 yaş, 50%(f=5)’sinin 41-50 yaş ve 30%(f=1)’unun 51 ve üstü yaşta olduğu görülmüştür. Ayrıca rehberlik öğretmenlerinin 50%(f=5)’sinin 30 yaş ve altı, 20%(f=4)’sinin 31-40 yaş, 10%(f=1)’inin 41-50 yaş ve 30%(f=1)’unun 51 ve üstü yaşta olduğu görülmüştür. Genel olarak araştırmaya katılanların yaş ortalamasının orta düzeyde olduğu ancak rehberlik öğretmenlerinin daha genç sayılabilecek bir yaş aralığında olduğunu söyleyebiliriz

Veri Toplama Aracı

Araştırmaya katılan eğitimcilerin sosyal hizmete yönelik görüşlerini ortaya koyma amacıyla “Sosyal hizmeti nasıl tanımlarsınız? Sosyal hizmet denilince, sizde çağrıştırdığı üç kelime nedir?” sorularını yanıtlamaları istenmiştir. Katılımcıların el yazılarının incelenmesi ile geliştirilen 86 metafor toplanarak, geçerli bulunan 37 metafor değerlendirilmiştir. Literatürdeki araştırmalara bakılarak metafora benzetme yolu ile yapılan anlamların derinliğine inilmiştir (Aktu ve Varol, 2017; Ayyıldız, 2016; Sezgin, Koşar, Koşar ve Er, 2017; Yıldırım ve Şimşek, 2006).

Araştırmada kelime bulutu Nvivo11 paket programından faydalanılarak elde edilmiştir. Kelime bulutu verilerin analizi sırasında en çok tekrar edilen kelimelerin frekans sayılarına göre farklı boyut ve renklerde gösterilmesidir (Paola ve Wilkinson, 2014: 40). Nitel araştırma yöntemlerinden görüşme yöntemine başvurulmuştur.

Veri Toplama Süreci

Araştırma öncesinde metaforlar ile görüş belirlemede veri toplama aracı olarak kullanılan çalışmalar incelenmiştir (Apak, 2020; Apak ve Erdem, 2019; Karabekir, 2016; Saban, 2004; Saban, 2009; Uysal-Bayrak, 2019a; Uysal-Bayrak, 2019b). Bu incelemeler sonucunda çalışmalarda, açık uçlu sorular sorularak, metaforun sebebini belirten kelimeler kullanılmıştır. Bu doğrultuda bu araştırmada da yönetici, öğretmen ve rehber öğretmenlerin sosyal hizmete ilişkin görüşlerini ortaya çıkarmak için “Sosyal hizmeti nasıl tanımlarsınız?” ve “Sosyal hizmetin çağrıştırdığı üç kelime nedir?” soruları kullanılmıştır.

Yönetici, öğretmen ve rehber öğretmenler ile görüşme süreci başlamadan önce ön görüşmeler yapılmış, görüşme yeri, gün ve saati planlanmış, araştırma hakkında bilgi verilmiş ve araştırma sürecinde katılıp katılmayacağına dair izin alınmıştır. Katılımcılar bir kısmı zaman yetersizliğinden dolayı okul içerisinde görüşmeyi kabul ederken bir kısmı ise okul dışında görüşmeyi tercih etmiştir. Okul içerisinde yapılan görüşmelerde okul idaresinde önceden izin alınmıştır. Görüşme için öncelikle görüşme takvimi oluşturulmuş ve katılımcılardan randevu alınmıştır. Görüşmelerde metafor kavramı açıklanmış ve 3 metafor üzerinde yoğunlaşmaları ifade edilmiştir. Görüşmeye başlamadan önce katılımcılara ses kayıt cihazıyla kayıt yapılacağı bildirilmiş ve gerekli izinler alınmıştır. Veriler

araştırmacı tarafından yarı yapılandırılmış görüşme formu aracılığıyla toplanmış ve tüm görüşmelerin ortalaması 52,07 dakika olarak gerçekleştirilmiştir.

Nitel Verilerin Analizi

Araştırma verilerinin analizinde NVivo12.0 programından yararlanılmış ve içerik analizi yöntemi ile veriler çözümlenmiştir. NVivo, araştırmacının çok sayıda örneklem verisini değerlendirerek kodlar oluşturup bu kodları özel temalar altında toplamasına, karşılaştırmasına, elde edilen sonuçlara gerektiğinde tekrar ulaşılmasına ve elde edilen verilerin model, matris, grafik veya rapor halinde özetlenmesine olanak tanıdığı gibi teori inşası ya da hipotez testi gibi süreçleri de destekleyen, gelişmiş işlevlere sahip bir programdır (Cassell vd., 2005; Kuş Saillard, 2009: 2). NVivo programı, kodları özel temalar altında toplayarak farklı örneklem bulgularının bir arada değerlendirilmesi ile sonuca hızlı bir şekilde ulaşılmasına imkân vermektedir (Kuş-Saillard, 2009). Araştırmanın yüksek niteliğe ulaşması, büyük oranda kodlama niteliğine bağlıdır (Akt. Saldana, 2009). Veriler içerik analizi ile çözümlenmiştir. İçerik analizi ile insanların tutum, inançları, değerleri ve düşünceleri ortaya çıkarılabilir (Stemler, 2000).

Araştırmada katılımcıların sosyal hizmet kavramına karşı görüşlerinin ortaya konulabilmesi için metaforlar yoluyla bilgi edinme yolu seçilmiştir. Sosyal hizmetin ne olduğunu, olay, nesne ve olguları açıklamada kullanılan metaforlar (Lakoff ve Johnson, 2005) ile belirlenebilir. Zheng ve Song (2010) metaforların kavramlara ilişkin görüşler ve tutumlar hakkında daha iyi bilgi ve anlamalarını sağlamak için köprü işlevi gördüğünü belirtmektedir. Bu araştırmada da tüm katılımcıların düşündükleri ve kelimelere döktükleri güçlü argüman olan metaforlardan yararlanılmıştır.

Elde edilen verilerin analizi sırasında oluşan kod, alt tema ve temalar uzmanlara gönderilip başka araştırmacılar tarafından kontrol edilmesi araştırmanın güvenilirliğini arttırmaktadır. Bu kapsamda alt temalar altında verilen görüşlerin ana temaları temsil edip etmediğini doğrulamak için uzman görüşüne başvurulmuştur. Görüş ve alt temaları içeren listeler, uzman bir öğretim üyesine verilmiştir. Uzman öğretim üyesinden gelen, yönetici öğretmen ve PDR öğretmenlerinin görüşleri listelerdeki alt temalarla eşleştirmesi istenmiştir. Uzman öğretim üyesi tarafından yapılan eşleştirmeler, araştırmacının eşleştirmeleriyle karşılaştırılmıştır.

Miles ve Huberman'a göre (1994) "Güvenirlilik = (Görüş birliği / (Görüş birliği + Görüş ayrılığı)) X 100 güvenirlilik formülüne göre en az % 70 düzeyinde bir güvenirlilik yüzdesi" bulunmalıdır.

Buradan, kodlamanın güvenilirliğini belirlemek için;

Güvenirlilik=(Fikir birliği)/(Fikir birliği+Fikir Ayrılığı) x100 formülü uygulanmıştır (Miles ve Huberman, 1994: 64).

İki kodlayıcı arasındaki benzerlik;

Güvenirlilik=10/(10+2) x100=83,34 olarak hesaplanmıştır.

Bu formülün uygulanmasından sonra araştırmacılarla yapılan bağımsız kodlamalar işleminde % 83,34 oranında uyum tespiti yapılmıştır. Böylece "puanlayıcı güvenirliliğin yüksek olduğu" görülmüştür.

Ayrıca katılımcıların 'sosyal hizmet' kavramına ilişkin ürettikleri metaforlar sıralanarak bir liste oluşturulmuştur. Sosyal hizmet ile ilgili alınan metaforlar frekans analizi için bilgisayar ortamına aktarıldıktan sonra tablo halinde sunulmuştur. 30 katılımcı tarafından sosyal hizmet kavramına ilişkin geliştirilen 86 betimleme örneği ile 37 metafor geçerli olarak değerlendirilmiştir.

Araştırmanın Etiği

Etik kurallar çerçevesinde araştırmanın uygulanması için İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Etik Kurulu İzni (Ek-5) ve Yalova İl Millî Eğitim Müdürlüğü'nden 15.05.2020 tarih ve 6980640 Sayılı araştırma izni (Ek-6) alınmıştır. Her katılımcı ile araştırma öncesi tezin amacı, yöntemi ve kapsamı hakkında bilgi verilip, rızaları alınmıştır. Katılımcılara elde edilen bilgilerin araştırma haricinde hiçbir faaliyet ya da çalışma için kullanılmayacağı açıklanmıştır.

Bulgular

Bu araştırmada elde edilen veriler doğrultusunda araştırmaya katılmış olan yönetici, öğretmen ve rehber öğretmenlerin "sosyal hizmet" hakkında geliştirdiği metaforlara ilişkin elde edilmiş bulgular

tablo halinde sunularak değerlendirilmiş ve görüşler ortaya konulmaya çalışılmıştır. Araştırmadan elde edilen metaforlar ile kelime bulutu oluşturulmuştur. Kelime sıklığı ve kelime bulutu Nvivo12 paket programından elde edilmiştir.

Bu bağlamda araştırmada “-ile, -ve, -ki, -de, -ama, -gibi” edat ve bağlaçlar çıkarılarak en çok tekrarlanan sözcüklerden Kelime Bulutu oluşturulmuştur. Bu sıralama en fazla tekrarlanan kelimeler büyük, daha az tekrarlanan kelimeler ise daha küçük puntolarla gösterilmiştir. Araştırmanın nitel verilerine ait Kelime Bulutu Şekil 1’de verilmiştir.

Şekil 1: Katılımcılara Ait Kelime Bulutu

Şekil 1’de katılımcıların verdikleri cevapların kelime sıklığına göre puntolar küçükten büyüğe doğru yer almaktadır. En büyük punto ile ifade edilen kelime araştırmanın amacını ifade etmektedir. Araştırmanın kelime bulutuna bakıldığında çocuk, aile, genç, destek, çözüm, engelli, sağlık, yaşlı en fazla değinilen kelimeler olurken, yardım en çok ön plana çıkan kavram olduğu görülmektedir.

30 eğitimciden 26’sı sosyal hizmet ile ilgili çok fazla ve değişik anlamda metafor üretmiştir. Katılımcılar 86 betimle örneği üreterek, sosyal hizmete ilişkin geliştirilen 37 farklı metafor geçerli olmuştur. “Sosyal hizmeti nasıl tanımlarsınız? Sosyal hizmet denilince, sizde çağrıştırdığı üç kelime nedir?” sorusunun frekans ve yüzdesi Tablo 2’de verilmiştir.

Araştırma kapsamında görüşülen yönetici, öğretmen ve rehber öğretmenlerin sosyal hizmete yönelik görüşme sorularına katılımcıların verdiği cevaplara yönelik özet bulgular aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 2: “Sosyal Hizmet Metaforu” Kategorisine Ait Bulgular Tablosu

TEMA: SOSYAL HİZMETE YÖNELİK GÖRÜŞLER (N=30)					
Kategori	Alt kategori	Frekans (f)	Katılım (n)	Yüzde (%)	Betimleme Örneği
Sosyal Metaforu	Yönetici hizmet	8	Y1, Y2, Y4, Y5, Y6, Y7, Y9, Y10	80,00	¹ Y, ² Y, ⁴ Y, ⁵ Y, ⁷ Y, ⁹ Y
	Öğretmen hizmet	9	Ö2, Ö3, Ö4, Ö5, Ö6, Ö7, Ö8, Ö9, Ö10	90,00	² Ö, ⁴ Ö, ⁸ Ö, ¹⁰ Ö
	Rehber öğretmen sosyal hizmet	8	R2, R3, R4, R6, R7, R8, R9, R10	80,00	³ R, ⁴ R, ⁶ R, ⁹ R, ¹⁰ R
	Metaforlar	26	Y1, Y2, Y3, Y4, Y6, Y7, Y8, Y10, Ö1, Ö2, Ö3, Ö4, Ö5, Ö6, Ö7, Ö8, Ö9, Ö10, R1, R2, R3, R4, R5, R8, R9, R10	86,67	*

*Oluşan betimleme örneği Çizelge 1’de verilmiştir.

“Sosyal hizmeti nasıl tanımlarsınız? Sosyal hizmet denilince, sizde çağrıştırdığı üç kelime nedir?” sorusuna katılımcılar 51 görüş belirtmişlerdir. Katılımcıların yanıtları “Sosyal hizmet metaforu” kategorisini oluşturmuştur. Sosyal hizmet metaforu kategorisinin 3 alt kategorisi katılımcılar tarafından “sosyal hizmet tanımı kavramı” üzerinde görüşlerinden oluşmaktadır. 8 yönetici %80(f=8) oranında görüş belirterek “yönetici sosyal hizmet” alt kategorisini betimlemiş; 9 öğretmen

%90(f=9) oranında görüş belirterek “**öğretmen sosyal hizmet**” alt kategorisini betimlemiş ve son olarak 8 rehber öğretmen %80(f=80) oranında görüş belirterek “**rehber öğretmen düzeyi**” alt kategorisini betimlemiştir. Diğer bir alt kategori de “sizde çağrıştırdığı üç kelime nedir?” sorusuna karşılık katılımcılardan 26’sının 86 betimleme örneğiyle ürettiği “**metaforlar**” alt kategorisiyle oluşturulmuştur (Tablo 3).

“**Yönetici sosyal hizmet**” alt kategorisine katılımcıların verdiği cevaplara ait betimleme örnekleri;

¹Y: “İnsanlar ve çevreleri arasındaki birçok karmaşık hareketliliği inceler. Her insanın potansiyelini tam olarak geliştirmesini, yaşamını zenginleştirmesini sağlamak ve işlev bozukluğunu önlemektir.”

²Y: “Sosyal hizmet; insan ilişkilerinde problem çözmeyi amaçlar, insanların çevreleri ve etkileşimde oldukları ile problemleri nasıl çözeceği konusunda rehberlik eder.”

⁴Y: “Sosyal hizmet uygulamalarını bireyin var olabilmesinde, yaşamını sürdürebilmesinde çevresel faktörleri de dikkate alarak karşılaştığı sorunları değerlendirip çözüm üretmesi olarak tanımlayabilirim.”

⁵Y: “Sosyal hizmeti; toplumun ve ailenin yoksunluk, yoksulluk ve sosyal adaletin sağlanması ve korunması bağlamında kişilerin sosyal, kültürel, ekonomik problemlerinin araştırılması, çözülmesi ve geliştirilmesi noktasında hayatın tüm alanında ihtiyaç olan bir hizmet olarak tanımlayabilirim”

⁷Y: “İnsanların yardımsız karşılayamadığı ihtiyaçlarının karşılanması ve çözümedikleri sorunlarının çözülmesi amacı ile sosyal hizmet uzmanları tarafından gerçekleştirilen faaliyetlerdir.”

⁹Y: “Önleyici ve müdahale misyonu ile birey, grup ve toplumun sosyalliğini artıran olan hizmetler diye düşünüyorum en genel tanımıyla...”

Araştırma kapsamında görüşülen katılımcıların vermiş oldukları yanıtlar sıklık sırasıyla problem çözme; çevresel, ekonomik, kültürel, psikolojik problemlere yardım eden kurum, kuruluş, meslek; önleyici ve müdahale edici hizmetler şeklinde açıklamışlardır.

Sosyal hizmet tanımlarına bakıldığında yönetici olan katılımcıların ifade ettiği tanımlar literatürdeki tanımlarla uyumlu yönler bulunduğu görülmektedir. Bu noktada katılımcıların hepsi için sosyal hizmet kavramına yönelik bir anlam ifade ettiği ve olumlu olarak yorumladıkları görülmektedir. Bulgulardan hareketle tüm tanımlarda ortak ilke insanlara yardım etme ve sorunların çözümünde çevresel faktörlerin oluşturulma noktasına odaklanmaktadır.

“**Öğretmen sosyal hizmet**” alt kategorisine katılımcıların verdiği cevaplara ait betimleme örnekleri;

²Ö: “Barınma, beslenme ve yaşam şartlarını düzelteren faaliyetler bütünü”

⁴Ö: “Bireylerin refah düzeyini arttırmayı amaçlayan, karşılaşılan toplumsal sorunları aşabilme konusunda aile, birey veya toplum fertlerine destek sağlayan bir alandır.”

⁸Ö: “Bireylerin sosyo ekonomik ihtiyaçlarının karşılanması, hak temelli yaklaşımla çalışan bir meslek.”

¹⁰Ö: “Bakıma muhtaç, koruma altında olan, cezaevlerinde ve hastanelerde çalışma alanları olan psikoloji ve sosyoloji ile birlikte çalışan bir meslek.”

Araştırma kapsamında görüşülen katılımcıların sosyal hizmet tanımlarına bakıldığında değişim oluşturmayı içeren cümleler kullandıkları görülmüştür. Öğretmen katılımcıların sosyal hizmet tanımlarına bakıldığında okul ortamlarında yaşanan sorunların çözümünde başarılı olabileceği ve dolayısıyla sosyal hizmet bilgisinin yüksek olduğu düşünülmektedir.

“**Rehber öğretmen sosyal hizmet**” alt kategorisine katılımcıların verdiği cevaplara ait betimleme örnekleri;

³R: “Sosyal hizmet ihtiyaç duyan kişinin sosyal, sağlık (fizyolojik/psikolojik) ve ekonomik anlamda destekleneceği hizmetlere ulaşma konusunda yetkili kişilerce sunulan profesyonel bir müşavirlik hizmetidir.”

⁴R: “Sosyal hizmet, bireyin yaşam zorluklarını gidermek, kendi kendine yetebilmeyi öğreten ve refahı artırmak için insanları bir araya getiren hizmettir.”

⁶R: “Her ne kadar sosyal hizmetin çalışma alanları küreselleşen ve karmaşıklaşan sorunlar karşısında çeşitlense ve değişse de geleneksel odak noktasına yerleşmiş çocuk, kadın, engelli, yoksulluk alanlarına ait sorunlarla ilgilenen bir disiplindir.”

⁹R: “Sorunlara çözüm üretmenin yanı sıra aynı zamanda bireylerin, grupların ve toplumların sorununa dair endişelerini gideren bilim dalıdır.”

¹⁰R: “Bireylerin ekonomik ihtiyaçlarının karşılanması için hak temelli yaklaşımla çalışan bir meslek.”

Araştırma kapsamında görüşülen katılımcıların tanımlarına bakıldığında sosyal hizmetin temel odağını, birey ve çevresi olarak kavramsallaştırılabilecek, olumsuz yaşam koşulları içerisindeki bireylere yardım eden bir meslek olarak gördükleri anlaşılmaktadır. Araştırma bulgularına göre rehber öğretmenlerin sosyal hizmeti bilme düzeyi yüksek düzeyde bulunmuştur. Bulgulara göre rehber öğretmenler sosyal hizmeti; sosyal hizmete ihtiyaç duyan bireyin sosyal, sağlık (fizyolojik/psikolojik) ve ekonomik anlamda destekleneceği hizmetlere ulaşma noktasında uzmanlarca sunulan profesyonel hizmetler olarak ifade etmektedir.

Rehber öğretmenlerin sosyal hizmet tanımlarında bakıldığında ise sosyal hizmetin değişen rolü ve gelişen sorumluluklarına vurgu yaptığı görülmektedir.

Araştırma kapsamında görüşülen yönetici, öğretmen ve rehber öğretmenlerin sosyal hizmet tanımlarında yer alan boyutlar incelendiğinde öne çıkan tanım çerçevesi; kendi kendine yardım, işbirliği ilkesi, toplum içindeki birey, aile, grup ve topluluklar, ihtiyaçların karşılanması, sorunların çözümlenmesi, sosyal ve ekonomik koşulların korunması, hak temelli yaklaşımın benimsenmesi, sosyal refahın artırılması, sosyal adaletin sağlanması, farklılıklara saygı duyulması, küreselleşen sorunlar karşısında değişmekte olan toplum yapısına uygun hizmet sağlama, çözüme ve değişime odaklanma ve profesyonel bir meslek olma unsurlarından oluşmaktadır. Ortaya çıkan tanımlar sonucunda, sosyal hizmetin amacının bireylerin karşılaştıkları sorunlar ile baş edebilmeleri için yardım etmek, çevresel koşulları geliştirmek olduğu görülmektedir. Bulgular ışığında tüm katılımcıların sosyal hizmetin odağını birey ve çevresi olan etkileşimi olarak belirttikleri söylenebilir.

Bulgular ışığında tüm katılımcıların sosyal hizmetin odağını birey ve çevresi olan etkileşimi olarak belirttikleri söylenebilir.

Katılımcılara sorulan “Sosyal hizmeti nasıl tanımlarsınız? **Sosyal hizmet denilince, sizde çağrıştırdığı üç kelime nedir?** sorusuna verdikleri yanıttan oluşan “**Metaforlar**” alt kategorisine katılımcıların verdiği cevaplara ait bulgular aşağıdadır;

Tablo 3: “Sosyal Hizmet Metaforu” Kategorisinin “Metaforlar” alt kategorisine ait Yığılım Çizelgesi

Kategori	Alt Kategori	Metafor	Yığılım/ Tekrar(f)	%
Sosyal Hizmet Metaforu	Metaforlar	Yardım/yardımlaşma	10	11,63
		Çocuk	6	6,98
		Destek	6	6,98
		Genç	6	6,98
		Aile	5	5,81
		Çözüm	4	4,65
		Engelli	4	4,65
		Koruma altındaki çocuklar	3	3,49
		Sağlık	3	3,49
		Yaşlı	3	3,49
		Barınma	2	2,33
		Danışman	2	2,33
		İletişim	2	2,33

	İlgi	2	2,33
	Kadın	2	2,33
	Koruma	2	2,33
	Toplum	2	2,33
	Rehber	2	2,33
	Yoksul	2	2,33
	Bağımlı, Bilgi alışverişi, Birey, Çevre, Çözüm için yol gösterme, Davranış değiştirici, Değer verme, pozitif değişim, Gazi ve şehit aileleri, Göç etmiş aileler, Hayat kalitesini geliştirme, İşbirliği, Sevgi, Sistemsizlik, Sorun çözme, Sosyal adalet, Sosyal iletişim, Sosyal sorunlar	(f=1; Σ 18)	20,93
Toplam	37	86	100

“Sosyal hizmet denilince, sizde çağrıştırdığı üç kelime nedir?” sorusuna karşılık oluşan “Sosyal hizmete yönelik görüşler” teması altında “**Sosyal Hizmet Metaforu**” kategorisi oluşmuştur. Kategorinin altında oluşan dördüncü alt kategoriye katılımcılardan 26’sının 86 betimle örneği üreterek 37 metafor üretilmiştir. Oluşan alt kategoriye “**Metaforlar**” denilmiştir.

Tablo 3’teki bulguları değerlendirdiğimizde; katılımcılar en yüksek düzeyde “Yardım/yardımlaşma” (f=10; n=11,63%) tekrar metafor üretildiği görülmüştür. Bununla beraber “Çocuk”, “Destek”, “Genç” metaforları ikinci olarak en yüksek düzeyde tekrarlamıştır (f=6; n=6,98%). Üçüncü en yüksek düzeyde “Aile” metaforu üretildiği görülmüştür (f=5; n=5,81%). Dördüncü yüksek düzeyde “Çözüm” ve “Engelli” metaforu üretildiği görülmüştür (f=4; n=4,61%). Bununla birlikte “Koruma altındaki çocuklar”, “Sağlık”, “Yaşlı” beşinci düzeyde metafor olarak üretildiği görülmüştür (f=3; n=3,49%). Bir diğer metafor grubu altıncı düzeyde “Barınma”, “Danışman”, “İletişim”, “İlgi”, “Kadın”, “Koruma”, “Toplum”, “Yeteneksiz uygulayıcılar”, “Yoksul” metaforları üretildiği görülmüştür (f=2; n=2,33%). Son olarak 18 metafor olarak tek üretilmiştir. Bu anlamda üretilen metaforlar “Bağımlı, Bilgi alışverişi, Birey, Çevre, Çözüm için yol gösterme, Davranış değiştirici, Değer verme, Eşitsizlik, Gazi ve şehit aileleri, Göç etmiş aileler, Hayat kalitesini geliştirme, İşbirliği, Sevgi, Sistemsizlik, Sorun çözme, Sosyal adalet, Sosyal iletişim, Sosyal sorunlar” olarak görülmüştür.

Bu metafor çalışması ile seçili yönetici, öğretmen ve rehber öğretmen grubunun sosyal hizmete ilişkin değindiği tüm hususların sosyal hizmetin uygulama çerçevesi içinde yer aldığını belirtmek mümkündür.

Araştırma kapsamında görüşülen tüm katılımcıların sosyal hizmet kavramına karşı görüşlerinin ortaya konulabilmesi için metaforlar yoluyla bilgi edinme yolu seçilmiştir. Araştırmada betimsel bir yol izlenirken yönetici, öğretmen ve rehber öğretmenlerin öğrencileri, aileleri ve çevreyi nasıl tanımladığı metaforlarla desteklenmek istenilmiştir.

Araştırmanın bulguları incelendiğinde yönetici, öğretmen ve rehber öğretmenin sosyal hizmet kavramını açıklayabilmeleri için çok sayıda metafora başvurdukları görülmektedir. Katılımcıların ürettikleri metafor sayısının fazla olması, sosyal hizmete ilişkin farklı anlamlara sahip olduklarını göstermektedir.

Bu çalışmada yönetici, öğretmen ve rehber öğretmenin kullandıkları ‘rehber, yardım/yardımlaşma’ gibi metaforlar araştırmada çıkan ortak metaforlardır. Sosyal çalışmacılar, sosyal hizmet öğrencileri ile yönetici, öğretmen ve rehber öğretmenlerin sosyal hizmete ilişkin kurdukları ortak metaforlar daha çok yardım ve rehber olma durumu bağlamında tespit edilmiştir. Ayrıca bulgular incelendiğinde katılımcıların tamamının kurdukları metaforların en fazla yoğunlaştığı ‘yardım’, ‘destek’ ve ‘çözüm’ kelimeleridir. Sosyal hizmet mesleğinin insana yardımın uzmanlarca yapılması gerektiği düşüncelerinin gelişmesiyle başladığı bilinmektedir. Bu bağlamda mesleğin doğasında yardım etme sosyal hizmet uygulamalarında ilk sıralarda olan bir kavram olmuştur. Katılımcıların ‘yardım’ metaforunun yanında ‘destek’ ve ‘çözüm’ metaforunu ön plana çıkarması okul ortamlarında yaşadıkları sorunlarda yardım, destek ve çözüm noktalarında destek bekledikleri şeklinde

açıklanabilir. Ayrıca ‘çocuk’, ‘aile’ ve ‘genç’ metaforlarını çok kullanmaları sorunların odağında çocuk, aile ve genç olduğu gösterilebilmektedir.

Bu metafor çalışması ile seçili yönetici, öğretmen ve rehber öğretmen grubunun sosyal hizmete ilişkin sahip oldukları görüntülere bir miktar iç görü sağlanmıştır. Yapılan metaforlarda ortaya çıkan sosyal hizmet tanımını, “ *Çocuk, aile ve toplum* odağında *sosyal, kültürel ve ekonomik* yönden *engelli, yaşlı, yoksul, bağımlı* gibi dezavantajlı bireylerin sorunlarının çözümünde *yardım eden, destek olan, yol gösteren; toplumsal iyiliğin artırılması* noktasında *sosyal adalet* ilkesi ile *pozitif değişim* sağlayarak *hayat kalitesini geliştiren bilgi ve değer* temelli *hizmetler* bütünüdür.” şeklinde ifade edilebilir. Dolayısıyla elde edilen tüm metaforların değiştiği tüm hususların sosyal hizmetin uygulama çerçevesi içinde yer aldığını belirtmek mümkündür.

Tartışma

Bu çalışmada Yalova’daki yönetici, öğretmen ve rehber öğretmenin sosyal hizmeti nasıl anlamlandırdıkları ve önem vermiş oldukları vurgulara ait derinlemesine analiz etmek için metafor aracılığıyla bir resim elde etmeye çalışılmıştır. Sosyal bir olguyu belirtme amacıyla dilsel bir araç olarak kullanılan metaforlar (Töremen ve Döş, 2009) ile eğitimcilerin sosyal hizmet kavramına yönelik olumlu ve olumsuz tecrübelerini vurgulamaları sağlanmaya çalışılmıştır.

Eğitimcilerden öncelikle sosyal hizmetin tanımını yapmaları istenmiştir. Daha sonra mesleğin zihinlerde oluşturulmuş imge olduğu bilgisiyse, sosyal hizmetin (sosyal çalışmanın) çağrıştırdığı üç kelime sorulmuştur. Inkson’un da (2004) belirttiği gibi kendi mesleğimizi hevesle izler; aklımızda kurgular, besler ve analiz ederiz. Böylelikle bu çalışmada da kendi mesleklerinin harici başka bir mesleğe ilişkin görüşlerinin daha kapsamlı öğrenilmesini sağlamak için kendi merceklerinden sosyal hizmet hakkındaki fikirleri alınmaya çalışılmıştır.

Araştırmanın bulguları elde edildiğinde eğitimcilerin sosyal hizmet kavramını ifade ederken birçok metafora ihtiyaç duyduğu görülmüştür. Üretilmiş olan metafor sayısının fazlalığı, eğitimcilerin sosyal hizmete ilişkin çok farklı anlamlara sahip olduklarını göstermiştir.

Eğitimcilerin kurdukları sosyal hizmet metaforlarına bakıldığında en yüksek düzeyde *yardım/yardımlaşma* metaforu üretildiği görülmüştür. Bununla beraber *çocuk, destek, genç* ikinci en yüksek düzeyde üretilen metafordur. Üçüncü en yüksek düzeyde *aile* metaforu üretildiği görülmüştür. Dördüncü yüksek düzeyde *çözüm ve engelli* metaforu üretildiği görülmüştür Bununla birlikte *koruma altındaki çocuklar, sağlık, yaşlı* beşinci düzeyde metafor olarak üretildiği görülmüştür. Bir diğer metafor grubu altıncı düzeyde *barınma, danışman, iletişim, ilgi, kadın, koruma, toplum, değer verme, yoksul*, metaforları üretildiği görülmüştür. Son olarak 18 metafor olarak tek üretilmiştir. Bu anlamda üretilen metaforlar *bağımlı, bilgi alışverişi, birey, çevre, çözüm için yol gösterme, davranış değiştirici, değer verme, eşitsizlik, gazi ve şehit aileleri, göç etmiş aileler, hayat kalitesini geliştirme, işbirliği, sevgi, sistemsizlik, sorun çözme, sosyal adalet, sosyal iletişim, sosyal sorunlar* olarak görülmüştür.

Sosyal hizmet okuyan öğrenciler “sosyal çalışmacı” için kullandığı metaforlar genellikle müracaatçı ilişkileri üzerinde yoğunlaştığı görülmüştür. İlgili literatür tarandığında sosyal hizmet metaforları “tedavi edici, dayanak noktası ve koruyucu, yol gösteren, yardımsever ve kurtarıcı, şefkat ve sevgi kaynağı ve çok yönlü” şeklinde altı kavramsal tema altında toplanmıştır. Apak ve Erdem’in (2019) sosyal hizmet bölümü öğrencileriyle ilgili yaptığı metafor çalışmasında öğrencilerin sosyal hizmet kavramına ilişkin kullandıkları metaforlar; “manevi, aydınlatıcı, radikal, doğa, koruyucu, yardım edici, epistemik, yol gösterici ve mesleki tanımlamalar” şeklinde dokuz kavramsal tema altında toplanmıştır. Eğitimcilerin vermiş olduğu “*yardım edici, değer verme, destekleyici, bağımlı genç, koruma altındaki çocuklar, aile, çözümleyici, hayat kalitesini geliştirici, koruma, sosyal sorunlar, sosyal adalet*” gibi temalar; öğrencilerin sosyal hizmete ilişkin kullandığı metaforlarda da benzerlik göstermektedir. Eğitimciler, sosyal hizmet kavramını açıklarken, sosyal hizmet okuyan öğrencilerle ortak temalarla hareket ettikleri söylenebilir. Bu durumun sosyal hizmet öğrencileriyle ve alanda çalışan uzmanlarla örtüşüğünü ortaya koymaktadır. Sosyal çalışmacı, sosyal hizmet okuyan öğrenciler ve çalışmamızdaki eğitimcilerin sosyal hizmete ilişkin kurmuş oldukları metaforlar daha çok yardım/yardımlaşma, sorun çözme ve kurtarıcı olma durumu bağlamında tespit edilmiştir.

Apak (2020) çalışmasında sosyal hizmet bölümü öğrencilerinin sosyal çalışmacı kavramına ilişkin algılarını öğrenmek için metafor kullanmalarını istemiştir. Söz konusu çalışmada sosyal çalışmacıyı “tedavi edici, koruyucu, yol gösteren, yardımsever, sevgi kaynağı, çok yönlü” ifadelerine benzetmişlerdir. Karabekir de (2016) yaptığı çalışmada sosyal çalışmacıların kendilerini tanımlamak için metaforları kullanmasını istemiştir. Bu çalışmada, eğitimcilerin sosyal hizmet kavramına ilişkin kullandıkları “sihirli değnek, baba, anne, abi, melek, süperman, rehber, kurtarıcı, kahraman” gibi metaforlar araştırmamızda da ortak çıkan metaforlardır.

Eğitimcilerin kurdukları metaforların tematik olarak en fazla yoğunlaştığı tema “yardım destek” temasıdır. Sosyal hizmetin amacı da “bireylere sosyal çevreleri içinde veya sosyal çevresini değiştirerek, maksimum düzeyde yardım etme” olarak kabul edilmektedir (Sheafor ve Horejsi, 2014; Thompson, 2013). Söylenbilir ki mesleğin doğasında yardım etme ve kurtarıcılık işlevi her zaman sosyal hizmet uygulayıcılarının görevlerinin ilk sıralarında olduğu gibi başka bir meslek olan öğretmenlerin sosyal hizmet hakkında görüşlerinde ilk sırada olmuştur. Öğretmenlerin “çocuk, genç, aile, kadın, çözüm ve destek” temalarını ön plana çıkarması, okul ortamlarında yaşanan sorunlara karşı sosyal hizmet uygulayıcılarını bir nevi kurtarıcı olarak gördükleri şeklinde açıklanabilir. Ayrıca eğitimcilerin okul ortamlarında yaşadıkları sorunlarda yardım, destek ve çözüm noktalarında destek bekledikleri şeklinde açıklanabilir. Nitekim ‘çocuk’, ‘aile’ ve ‘genç’ metaforlarını çok kullanmaları sorunların odağında çocuk, aile ve genç olduğuna işaret etmektedir.

Eğitimcilerin bir kısmının “çözüm için yol gösterme ve hayat kalitesini geliştirme” metaforunu kullandıkları da görülmektedir. Burada eğitimcilerin sosyal hizmete ilişkin görüşlerinde danışman rolüne de dikkat çekmeye çalıştıkları söylenebilir. Nitekim Yıldırım, Tuncay ve Acar (2013) da sosyal hizmeti sadece sosyal yardım hizmetleri şeklinde adlandırılmaması, bunun yanında destekleyici ve psikososyal sağlığı geliştirici hizmetler şeklinde de tanımlanması gerektiğini belirtmektedir.

Ayrıca bulgu eğitimcilerin sosyal hizmet kavramını olumlu benzetmeler ile ifade ettiği gözlenmiştir. Birçok araştırmada bir araç olarak kullanılan metaforun (Arslan ve Bayrakçı, 2006; Cerit, 2008; Coşkun, 2010; Çoban ve Çeçen, 2013; Eraslan, 2011; Nalçacı ve Bektaş, 2012; Saban, 2008, 2009; Töremen ve Döş, 2009) kavramların daha iyi anlaşılmasına yardımcı olduğu görülmektedir. Araştırmanın bulgularına göre eğitimcilerin sosyal hizmet kavramına yönelik metaforik algıları olumlu nitelermelerin etrafında şekil aldığı söylenebilir.

Bu bölümde araştırmanın sonuçlarına yer verilmelidir.

Sonuç

Yalova’daki yönetici, öğretmen ve rehber öğretmenler ile yapılan bu “keşif çalışması”, “bir grup eğitimcinin sosyal hizmet bakış açısının anlık görüntüsü” nü sağlamıştır. Bu metafor çalışmasıyla Yalova’daki eğitimciler için zihinlerinde oluşturdukları sosyal hizmet kavramına ilişkin bir iç görüş sağlamıştır. Eğitimcilerin yardım, çözüm, hayat kalitesini geliştirme gibi metafor üretmesi, mesleğin rol ve yükümlülüklerini bildiklerini göstermektedir.

Eğitimcilerin kurdukları metaforların tematik olarak en fazla yoğunlaştığı temanın “yardım ve destek” teması olması alan yazındaki araştırmaları desteklemekle birlikte bazı eğitimcilerin okul ortamında yaşadığı sorunlarda bir diğer disiplin olan sosyal hizmeti bir nevi kurtarıcı olarak görmek istemeleri ile ilişkilendirilebilir.

Bu metafor çalışması ile seçili yönetici, öğretmen ve rehber öğretmen grubunun sosyal hizmete ilişkin sahip oldukları görüntülere bir miktar iç görüş sağlanmıştır. Sonuç olarak bu çalışma, metaforların eğitim ortamlarındaki yönetici, öğretmen ve rehber öğretmenin sosyal hizmeti nasıl algıladıklarını ortaya çıkarmada güçlü bir araç olarak kullanılabilmesine dair önemli bulgular sunmaktadır. Araştırmadan elde edilen sonuçlar bağlamında eğitim ortamlarında sosyal hizmetin farklı şekillerdeki metaforlar aracılığıyla ifade edildiği söylenebilir.

Bu araştırmanın sonuçları, metaforların, eğitimcilerin “sosyal hizmet” kavramına ilişkin tutumlarını ortaya koymada güçlü bir araç olarak kullanılabilmesine işaret etmektedir. Bu bağlamda eğitimcilerin sosyal hizmet ile ilgili metaforik algıları araştırılırken, diğer eğitim paydaşları ile çalışmalar yapılması

literatüre katkı sağlayabilir. Ayrıca sosyal hizmete yönelik olumlu tutum sergileyen eğitimcilerin neyi, neden, niçin bu tip algıya ittiğini de tespit etmek faydalı olabilir.

Araştırma sonucunda elde edilen bulgular bağlamında şu öneriler getirilebilir:

- Okul ortamlarındaki yönetici, öğretmen ve rehber öğretmene ilişkin görüşleri ölçen daha kapsamlı nitel/nicel/karma araştırmalar yapılabilir.
- Okulun diğer paydaşlarının katılımıyla gerçekleştirilecek benzer bir araştırma yapılabilir.
- Sosyal hizmet akademisyenleri bu araştırmayı, eğitimcilerin sosyal hizmete olan bakış açılarından hareketle, okullarda sosyal hizmet uygulamalarına ihtiyaç duyduğunu söyleyebilir ve okul sosyal hizmetinin Türkiye’de yapılandırılmasına ilişkin yol haritası belirlemede kullanılabilir.

Kaynakça

- Aka, V. (2019). Sosyal çalışmacıların madde bağımlısı birey algılarına yönelik metafor çalışması. *Anadolu 2. Uluslararası Sosyal Bilimler Kongresi*, Diyarbakır.
- Akbaba-Altun S., ve Apaydın Ç. (2013). Kız ve Erkek Öğretmen Adaylarının “Eğitim” Kavramına İlişkin Metaforik Algıları. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yöntemi*, 3(3), 329-354.
- Aktu, Y., ve Varol, B. (2017). Sosyal Hizmet ve Danışmanlık Bölümü Öğrencilerinin Psikolojik Şiddet Kavramına Yönelik Algıları. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(8), 133-154
- Akturan, U. ve Esen, A. (2013). *Fenomenoloji*. T. Baş ve U. Akturan (Editörler), Nitel araştırma yöntemleri: NVivo ile nitel veri analizi, örnekleme, analiz, yorum (İkinci Baskı). Ankara: Seçkin
- Aldan Karademir, A. Ç., Uçak, E. ve Bağ, H. (2012). Fen bilgisi öğretmen adaylarının bilgi kavramına ilişkin sahip oldukları metaforlar. *X. Ulusal Fen Bilimleri ve Matematik Eğitimi Kongresi*, 27-30 Haziran, 2012. Niğde.
- Apak, H. ve Erdem, M. (2019). Metaphors regarding social work concept and spirituality. *Turkish Studies Social Sciences*, 14(1), 21-37.
- Apak, H. (2020). Sosyal hizmet bölümü öğrencilerinin sosyal çalışmacı kavramına yönelik metaforları. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 31(3), 1008-1028.
- Aristoteles (2008). *Poetika*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Arslan, M. M. ve Bayrakçı, M. (2006). Metaforik düşünme ve öğrenme yaklaşımının eğitim-öğretim açısından incelenmesi. *Milli Eğitim*, 35(171), 100-108.
- Aydın, İ. S., Pehlivan, A. (2010). Türkçe öğretmen adaylarının “öğretmen” ve “öğrenci” kavramlarına ilişkin kullandıkları metaforlar. *Turkish Studies*, 5(3), 818-842
- Aydoğdu, E. (2008). “İlköğretim okullarındaki öğrenci ve öğretmenlerin sahip oldukları okul algıları ile ideal okul algılarının metaforlar (mecazlar) yoluyla analizi” Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Osmangazi Üniversitesi, Eskişehir.
- Ayyıldız, T. (2016). Üniversite öğrencilerinin dans kavramına yönelik metaforik algılarının analizi. *Gaziantep Üniversitesi Spor Bilimleri Dergisi*, 1(2), 13-25.
- Botha, E. (2009). Why metaphor matters in education. *South African Journal of Education*, 29, 431-444.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç-Çakmak, E., Akgün, Ö.E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2008). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Pegem Yayınları.
- Cassell, C., Buehring, A., Symon, G., Johnson, P. ve Bishop, V. (2005). Qualitative management research: A thematic analysis of interviews with stakeholders in the field, Report to ESRC. http://bgpinqmr.group.shef.ac.uk/pdf/final_research_report.pdf. (Erişim Tarihi: 2012, 12 Mayıs).
- Cerit, Y. (2008). Öğretmen kavramı ile ilgili metaforlara ilişkin öğrenci, öğretmen ve yöneticilerin görüşleri. *Journal of Turkish Educational Sciences*, 6(4), 693-712.
- Coşkun, M. (2010). Lise öğrencilerinin “iklim” kavramıyla ilgili metaforları (zihinsel imgeleri). *Turkish Studies*, 5(3), 919-940.

- Creswell, J. W. (2003). *Research design: Qualitative, quantitative, and mixed methods approaches* (2nd ed.). Thousand Oaks, CA: Sage.
- Çoban, A. ve Çeçen, M. A. (2013). The perceptions of Turkish preservice teachers regarding drama practices. *Eğitimde Kuram ve Uygulama*, 9(4), 334-353.
- Danış, M. Z., Karataş, K. ve Şahin, M. C. (2008). Reflections of neo-liberal policies on healthcare field and social work practices directed towards the empowerment of person with chronic illness and his/her family in the globalization process. *World Applied Sciences Journal*, 5(2), 224-235.
- Demirli-Yıldız, A. ve Türk, E. G. (2018). Okul psikolojik danışmanlarının görev sınırları ve sorumluluklarının metaforlar ile analizi. *Kastamonu Education Journal*, 26(4), 1207- 1216
- Dewey, J. (2008). *Okul ve Toplum* (Çev. Başman, H. A. ve Kaymakçı, S.), Ankara: Pegem A Yayınevi.
- Döş, İ.(2010). Aday Öğretmenlerin Müfettişlik Kavramına İlişkin Metafor Algıları. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(3), 607- 629.
- Duffy, T. K. (2001). White gloves and cracked vases: How metaphors help group workers construct new perspectives and responses. *Social Work With Groups*, 24, 89-99.
- Ekiz, D. ve Koçyiğit, Z. (2012). Sınıf öğretmenlerinin öğretmen kavramına ilişkin metaforlarının tespit edilmesi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 21(2), 439-458
- Kalyoncu, R. (2012). Görsel sanatlar öğretmeni adaylarının öğretmenlik kavramına ilişkin metaforları. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9(20), 471-484.
- Saban, A. (2004). Giriş düzeyindeki sınıf öğretmeni adaylarının “öğretmen” kavramına ilişkin ileri sürdükleri metaforlar. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 2(2), 131-155.
- Saban, A., Koçbeker, B. N. ve Saban, A. (2006). Öğretmen adaylarının öğretmen kavramına ilişkin algılarının metafor analizi yoluyla incelenmesi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 6(2), 461-522
- Yıldırım, A., Ünal, A. ve Çelik, M. (2011). Öğretmen kavramına ilişkin öğretmen, yönetici ve müfettiş algılarının analizi. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 8(2), 1-18.
- Eraslan, L. (2011). Sosyolojik metaforlar. *Akademik Bakış Dergisi*, 27, 1-22.
- Goldstein, H. (1999). The limits and art of understanding in social work practice. *Families in Society: The Journal of Contemporary Human Services*, 80,385-395.
- Gültekin, M. (2013). İlköğretim öğretmen adaylarının eğitim programı kavramına yükledikleri metaforlar. *Eğitim ve Bilim*, 38(169), 127-141.
- IFSW. (2014). Global definition of the social work. Erişim tarihi: 17 Eylül 2021, <http://ifsw.org/get-involved/global-definition-of-social-work/>
- Inkson K. (2004). Images of career: Nine key metaphors. *Journal of Vocational Behavior*, 65, 96-111.
- Karabekir, H. M. (2016). *Çocuk refahı alanında çalışan sosyal hizmet uzmanlarının savunuculuk uygulamaları: bir niteliksel araştırma*. Doktora Tezi. Hacettepe Üniversitesi.
- Kemp, E. (1999). Metaphor as a tool for evaluation. *Assessment ve Evaluation in Higher Education*, 24(1), 81-89
- Koç, E. S. (2014). Sınıf öğretmeni adaylarının öğretmen ve öğretmenlik mesleği kavramlarına ilişkin metaforik algıları. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 15(1), 47-72.
- Kövecses, Z. (2002). *Metaphor a practical introduction*. New York: Oxford University.
- Kuş-Saillard, E. (2009). *NVivo 8 ile nitel araştırma projeleri*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Lakoff, G. ve Johnson, M. (2005). *Metaforlar hayat, anlam ve dil*. İstanbul: Paradigma Yayınlar
- Lewis, P. (1996). Metaphor and Critical Realism. *Review of Social Realism*, 54(4), 487-506. <http://dx.doi.org/10.1080/00346769600000030>
- Miles, M. B., ve Huberman, A. M. (1994). *Qualitative data analysis* (2nd ed.). Thousand Oaks. CA: Sage.
- Nalçacı, A. ve Bektaş, F. (2011). Öğretmen adaylarının okul kavramına ilişkin algıları. Ahi Evran Üniversitesi. *Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi* (KEFAD), 13(1), 239-258.

- National Association of Social Workers (1981). *NASW standarts for the classification of social practice*. Silver Spring, MD: Author.
- O'Brien, G. V. (2009). Metaphors and the pejorative framing of marginalized groups: Implications for social work education. *Journal of Social Work Education*, 45(1), 29-46.
- Ocak, G. ve Gündüz, M. (2006). Eğitim fakültesini yeni kazanan öğretmen adaylarının öğretmenlik mesleğine giriş dersini almadan önce ve aldıktan sonra öğretmenlik mesleği hakkındaki metaforlarının karşılaştırılması. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(2), 293- 309.
- Oxford, R., Tomlinson, S., Barcelos, A., Harrington, C., Lavine, R., Saleh, A., ve Longhini, A. (1998). Clashing metaphors about classroom teachers: *Toward asystematic typology for the language teaching eld*, *System*, 26, 3-50.
- Özdemir, M.S. ve Tokcan, H. (2010). Topluma Hizmet Uygulamaları Dersinin Öğretmen Adaylarının Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi. *Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi Dergisi*. Sayı: 30
- Özden, Y. (2002). *Eğitimde Yen Değerler-Eğitimde Dönüşüm*. 5.Baskı, Ankara: PegemA Yayıncılık. 2002.
- Paola, C. A., ve Wilkinson, K. (2014). Get Your Head into the Clouds: Using Word Clouds for Analyzing Qualitative Assessment Data. *TechTrends*, 58(3), 38-44.
- Patton, M. Q. (2002). *Qualitative research and evaluation methods*. California: Sage Publication.
- Pilav, S. ve Elkatmış, M.(2013). Öğretmen adaylarının Türkçe kavramına ilişkin metaforları. *Turkish Studies*, 8(4), 1207-1220.
- Polat, S., Apak, Ö. ve Akdağ, M. (2013). Sınıf Öğretmeni Adaylarının Akademisyen Kavramına İlişkin Algılarının Metafor Analizi Yoluyla İncelenmesi. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 14(2): 57-78.
- Saban, A. (2004). Giriş düzeyindeki sınıf öğretmeni adaylarının “öğretmen” kavramına ilişkin ileri sürdükleri metaforlar. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 2(2), 131-155.
- Saban, A. (2008). İlköğretim I. kademe öğretmen ve öğrencilerinin bilgi kavramına ilişkin sahip oldukları zihinsel imgeler. *İlköğretim Online*, 7(2), 421-455.
- Saban, A. (2009). Öğretmen adaylarının öğrenci kavramına ilişkin sahip oldukları zihinsel imgeler. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 7(2), 281-326.
- Sağlık, S. (2021a). *Ortaöğretimde Okul Sosyal Hizmetinin Gerekliliğine Dair Yönetici, Öğretmen Ve Rehber Öğretmenlerin Görüşlerinin İncelenmesi: Karma Desen Araştırması* (Doktora Tezi). İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Sağlık, S. (2021b). Okul Ortamında Karşılaşılan Problemlerin Okul Sosyal Hizmeti Ekseninde Değerlendirilmesi. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, 10(2): 60-84.
- Saldana, J. (2009). *The coding manual for qualitative researchers*. Great Britain: SAGE Publications.
- Semerci Ç., Semerci N., Eliüşük A., ve Kartal S. E., (2012). Öğretmenlik Mesleğinin Gündemine İlişkin Öğretmen Görüşleri (Bartın İli Örneği). *Bartın Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 1(1), 22-40.
- Sezgin F., Koşar D., Koşar S. ve Er E. (2017). Öğretmenlerin Öğrenciye Yönelik Metaforlarının Belirlenmesine İlişkin Nitel Bir Danışma. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, <http://dx.doi.org/10.16986/HUJE.2016018864>
- Sheafor, B. W. ve Horejsi, C. J. (2014). *Sosyal hizmet uygulaması temel teknikler ve ilkeler*. Ankara: Nika Yayınevi.
- Silman, F. ve Şimşek, H. (2006). Türkiye ve Amerika Birleşik Devletleri okulları ve merkezi eğitim kurumlarına mecazlar yoluyla bir bakış. *Eğitim Araştırmaları*, 6(23), 177-187
- Silverman, D. (2018). *Nitel Veri Yorumlama*. Ankara: Pegem Akademi.
- Stemler, S. (2000) "An overview of content analysis," *Practical Assessment, Research, and Evaluation*: Vol. 7 , Article 17. DOI: <https://doi.org/10.7275/z6fm-2e34>
- Şahin, F. (2001). Sosyal hizmette güçler perspektifi ve çözüm odaklı mülakat. *Aile ve Toplum*, 1(4), 59-72.
- Thompson, N. (2013). *Kuram ve Uygulamada Sosyal Hizmeti Anlamak*. Ankara: Dipnot Yay.

- Töremen, F., ve Döş, İ. (2009). İlköğretim öğretmenlerinin müfettişlik kavramına ilişkin metaforik algıları. *International Journal of Educational Reform*, 13(3), 295-306
- Turhan, M. ve Yaraş Z. (2013). Öğretmen ve öğrencilerin öğretmen, disiplin, müdür, sınıf kuralları, ödül ve ceza kavramlarına ilişkin metafor algıları, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(23), 129-145.
- Uysal-Bayrak, H. (2019a). Çocuk İstismarı Hakkında Öğretmen Adayları İle Metaforik Bir Değerlendirme: Niğde İli Örneği. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 20(2): 929-957.
- Uysal-Bayrak, H. (2019b). Ebeveynlerin gözünden çocuk istismarı: Metaforik bir çalışma. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 30(2), 376-389
- Yalçın, M., ve Erginer, A. (2012). İlköğretim Okullarında Okul Müdürüne İlişkin Metaforik Algılar. *Journal of Teacher Education and Educators Öğretmen Eğitimi ve Eğitimcileri Dergisi*, 1(2), 229-256.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2013). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yıldırım, A., Ünal, A. ve Çelik, M. (2011). Öğretmen kavramına ilişkin öğretmen, yönetici ve müfettiş algılarının analizi. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 2(8), 92-109.
- Yılmaz, F., Göçen, S. ve Yılmaz, F. (2013). Öğretmen adaylarının öğretmen kavramına ilişkin algıları: bir metaforik çalışma. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1(9), 161-164
- Yob, I. M. (2003). Thinking constructively metaphors. *Studies in Philosophy and Education*, 22(2), 127-138
- Zheng, H., ve Song, W. (2010). Metaphor analysis in the educational discourse: A critical review. *US-China Foreign Language*, 8(9), 42-49.

GDM ALGORİTMASI İLE GÖKÇE BARAJ HAZNESİ SU SEVİYESİ TAHMİNİ

Temel TEMİZ
Dr.Öğr.Üyesi, Yalova Üniversitesi
temel.temiz@yalova.edu.tr
0000-0002-4013-7218

Yunus DAMLA
Yüksek İnşaat Mühendisi, DSİ
yunusdamla72@gmail.com
0000-0003-0984-697X

Erdinç KESKİN
Dr.Öğr.Üyesi, Kırklareli Üniversitesi
erdinckeskin@klu.edu.tr
0000-0002-8728-2906

Öz

Su kaynakları yönetimi açısından barajlar ve göllerdeki su seviyelerinin tahmini ile rezervuar kapasitesinin elde edilmesi doğrudan ilişkilidir. Bu nedenle Baraj, göl gibi rezervuar hacmine sahip su havzalarının işletmesi, tasarımı ve güvenliği gibi konuları bakımından rezervuar seviyesinin önceden bilinmesi ya da tahmini önem taşımaktadır. Su seviyesinin dönemler içindeki değişimi sulama sistemlerinin seçimi, enerji üretimi, su temini ve kirliliği gibi konuların da belirlenmesinde ana başlık olarak dikkate alınmaktadır. Bu çalışmada, Baraj su seviyeleri tahmin modellerinden Gradient Descent with Momentum (GDM) algoritması çalışılmıştır. Veri seti Devlet Su İşleri (DSİ) ve Meteoroloji Genel Müdürlüğü tarafından işletilen istasyonlardan alınmıştır. GDM algoritması performans değerlendirilmesinde Ortalama karesel hata, Ortalama mutlak yüzde hata, Ortalama mutlak hata, korelasyon ve determinasyon katsayıları istatistikleri değerlendirilmiştir. Sonuç olarak tahmin edilen 2019 yılı ortalama baraj su seviyesi 75,31m iken, barajdaki gerçek ortalama su seviyesi 72,13m olarak ölçülmüştür. Bu sonuçlar altında Yalova Gökçe Barajının su seviyesinin tahmininde, GDM model algoritmasının gerçek değere yakın sonuçlar verdiği ifade edilebilir.

Anahtar Kelimeler: Yapay Sinir Ağları, Baraj Su Seviyesi, Tahmin, Yağış, Buharlaşma

GÖKÇE DAM CHAMBER WATER LEVEL ESTIMATION WITH GDM ALGORITHM

Abstract

In terms of water resource management, estimating water levels in dams and lakes and determining reservoir capacity are inextricably linked. As a result, knowing or estimating the reservoir level in advance is critical for the operation, design, and safety of water basins with reservoir capacity, such as dams and lakes. The change in water level over time is taken into account as the primary topic in determining concerns such as irrigation system selection, energy generation, water supply, and pollution. The Gradient Descent with Momentum (GDM) method, one of the dam water level prediction models, was investigated in this work. The data set was derived from the State Hydraulic Works (DSI) and the General Directorate of Meteorology's stations. The GDM algorithm's performance was assessed using mean square error, mean absolute percent error, mean absolute error, correlation, and coefficients of determination statistics. As a result, the dam's anticipated average water level in 2019 was 75.31m, whereas the actual average water level was 72.13m. Based on these findings, it is possible to conclude that the GDM model algorithm produces results that are near to the true value when estimating the water level of the Yalova Gökçe Dam.

Keywords: Artificial Neural Networks, Dam Water Level, Estimation, Precipitation, Evaporation

Giriş

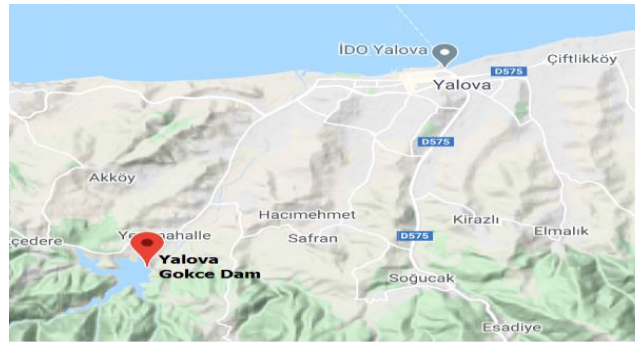
Su, canlı hayatının sürdürülebilmesi için gerekli en önemli ihtiyaçtır. Canlı, cansız tüm oluşumun başlangıç noktası olarak kabul edilebilir. Su ihtiyacı değerlendirilirken; nüfus- nüfus artışı, tarım ve endüstriyel potansiyeller ile ekonomi etkileri dikkate alınmalıdır. Hidrolojik döngüde su hareket halindedir ve belli bir yer ve zamanda miktarı da düzenli olarak değişmektedir (Erkek, 2013). Hidroloji, yeryüzü ve altında suyun canlılarla karşılıklı ilişkilerini inceleyen bilim dalıdır (Bayazit, 2013). İklim değişikliğine bağlı olarak sıcaklıklar yükselmekte, canlı yaşamının devamını sağlamak her geçen gün daha da zorlaşmakta ve fazla su ihtiyacı daha fazla kendini göstermektedir. (Albayrak, 2017). Yağış rejimleri son dönemde düzensizleşmiş ve bununla birlikte su kaynakları planlama ve organizasyonu daha da önem kazanmıştır. Bu çalışmada ysa altyapısı ile yağış- göl su seviyesi arasındaki yapının modellenmesi, aynı bununla birlikte göl kotundaki dinamik hareketler incelenmiştir (Altunkaynak, 2007). Başka bir çalışmada, Antakya Yárseli Barajı haznesinin seviye değişimi incelenmiştir (Çalım, 2008). Beyşehir Gölü için yapılan başka bir çalışmada geleneksel yöntemlerle hazne su yüksekliği değerlendirilmeleri yapılmıştır (Yarar, 2009). Kerkük Dibi Barajının su seviyesinin tahmin edilmesi için dört farklı analiz modeli oluşturulan başka bir çalışma ile hazne su seviyesi değişiminin önemine vurgu yapılmıştır (Abu Salam, 2018). Diğer bir çalışmada; Bursa İznik Gölü'nde minimum göl seviyesi değişimleri incelenmiş ve veri setine ihtiyaç duymadan sadece baraj haznesi minimum su seviyeleri ile tahmin modelleri kurulabileceği ifade edilmiştir (Özen, 2014). YSA modellerinin kullanıldığı başka bir çalışmada; Van Gölünün günlük seviyesi değişimi iki farklı modelle değerlendirilmiş ve FFNN algoritmasıyla kurulan modelin RBFNN algoritması ile kurulan modelden daha iyi sonuçlar verdiği ifade edilmiştir. (Dogan, 2016). Yalova Gökçe Barajı için yapılan çalışmada, baraj drenaj alanındaki yağış, buharlaşma, göl seviye değişimi, debi kullanılarak yapılan çalışmada, nüfus artışıyla beraber 2023 yılı ve sonrasında kişi başına kullanılan su miktarı değerlendirilmiş ve baraj kapasitesinin yetersiz kalacağı ifade edilmiş (Sonmez, 2017).

Materyal

Çalışma model bölgesi olarak Yalova Gökçe Barajı seçilmiştir. Baraj çevresine sağladığı içme-kullanma suyu kaynağı olması bakımından önemlidir (Planlama Raporu, 1978).

1.1. Çalışma Alanı

Uygulama alanı olarak Yalova'da bulunan Gökçe barajı seçilmiştir. Gökçe barajı 40° 35' 58.56" kuzey enlemi ve 29° 12' 9" doğu boylamı konumunda bulunmaktadır (Planlama Raporu, 1978). Drenaj alanı 86,5 km²'dir. Havza Rezervuarı yaklaşık 22 milyon m³ su hacmine sahiptir. Tam kapasite çalıştığında en yüksek su seviyesi 80 m olan baraj havzası bölgedeki büyük havzalara kıyasla nispeten küçüktür.

Şekil 1. Yalova Gökçe Baraj Konumu (Google Maps)

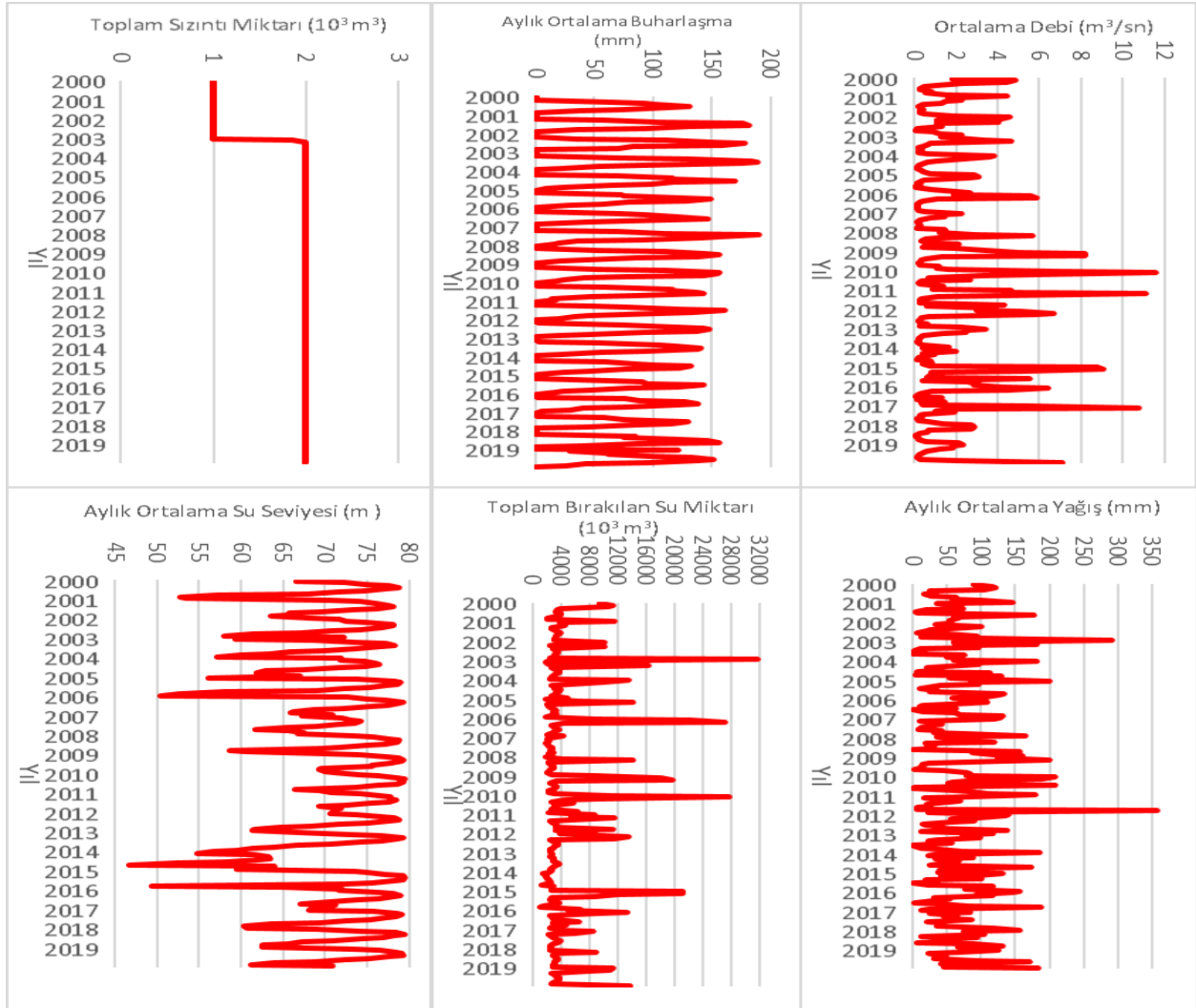
1.2. Yapay Sinir Ağları

YSA modelleri ve kavramı, beyin çalışma ağ şemasının bilgisayarlar yardımıyla benzer modellerinin oluşturulması düşüncesiyle ortaya çıkmıştır. Bu kapsamda ilk çalışmalar, beyni ve buna bağlı nöronların matematiksel ifadelerle oturtularak modellerinin kurulması gibi tanımlanabilir. Son dönemde YSA olarak genel birçok alanda kullanılan yöntem, beyin yapısındaki bir dizi nöronun belirli

yapıda toplanıp verilen görevin gerçekleşmesi, ayrıca yapısal olduğu kadar sorunlara matematik tabanlı cevaplar arayan bir bilim dalı olmuştur. [Soycan, 2008; Keskenler, 2017; Terzi, 2012, Kartalopoulos3,1996]

Yöntem

Çalışmada GDM algoritmasının performansının su seviyesi tahmini açısından incelenmesi planlanmış ve bu amaçla Gökçe Baraj seviyesi tahmini için, DSİ 1.Bölge Müdürlüğü'nün 2000-2019 yılları günlük ölçüm değerleri kullanılmıştır. Aylık veriler ysa modelinde girdi olarak tanımlanmıştır. Tanımlanan bu girdiler; baraj havzasına giren akım debisi, ortalama yağış, buharlaşma, barajdan bırakılan su ile havzadan sızan suyun miktarıdır. Performans çıktısı olarak ise baraj su seviyesi kotları irdelenmiştir. Şekil 2'de kullanılan parametrelere ait girdiler gösterilmiştir.

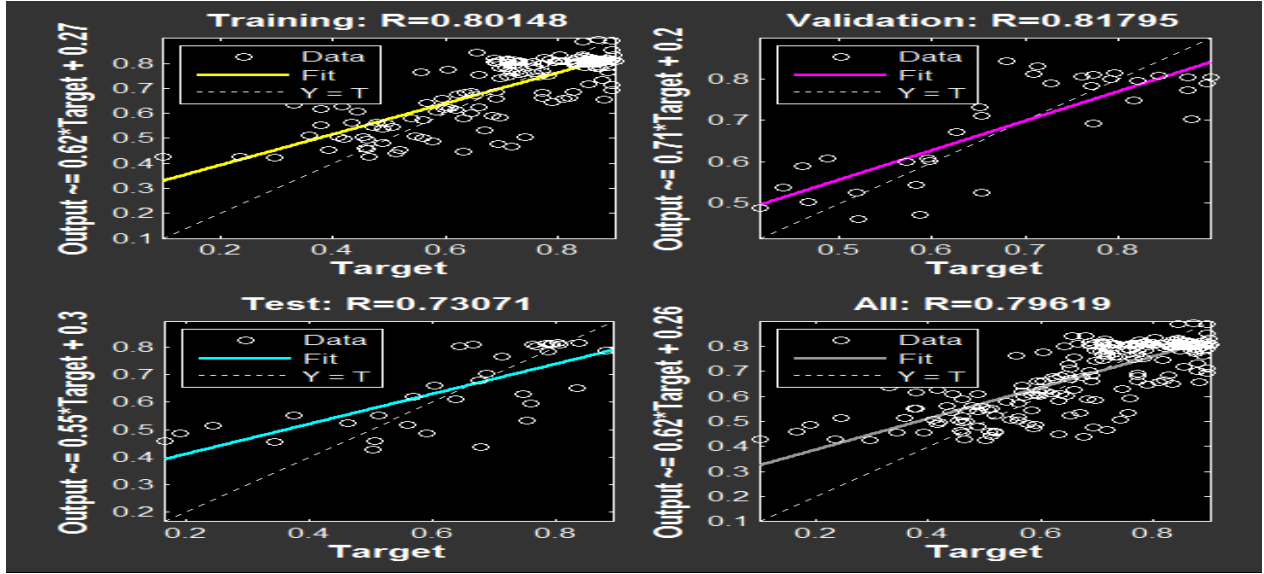

Şekil 2. Model Girdileri

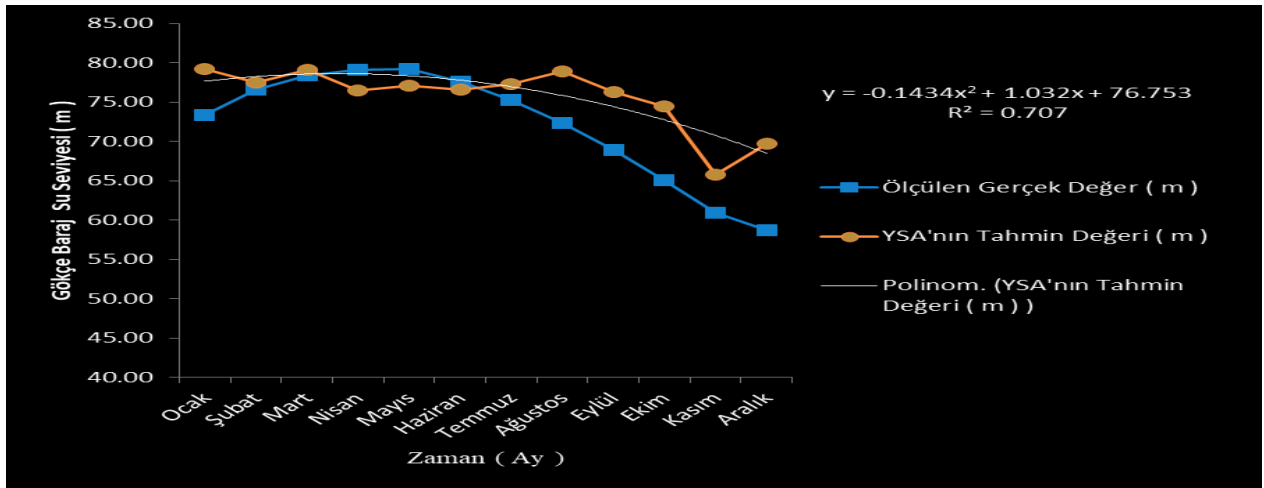
YSA modelinde Gradient Descent with Momentum (GDM) algoritması kullanılmıştır. Analizler yapılırken nöron sayısı, gizli hücre seçimi, çevrim miktarı, variant, öğrenme ve momentum katsayılarının analizi etkileyeceği düşünüldüğünden bu seçimler her analizde değiştirilmiştir. Analiz sonucunda elde edilen korelasyon ve determinasyon katsayısı ile ortalama kare hata, ortalama mutlak yüzde hata ve ortalama mutlak hata değerleri irdelenmiştir.

Analiz

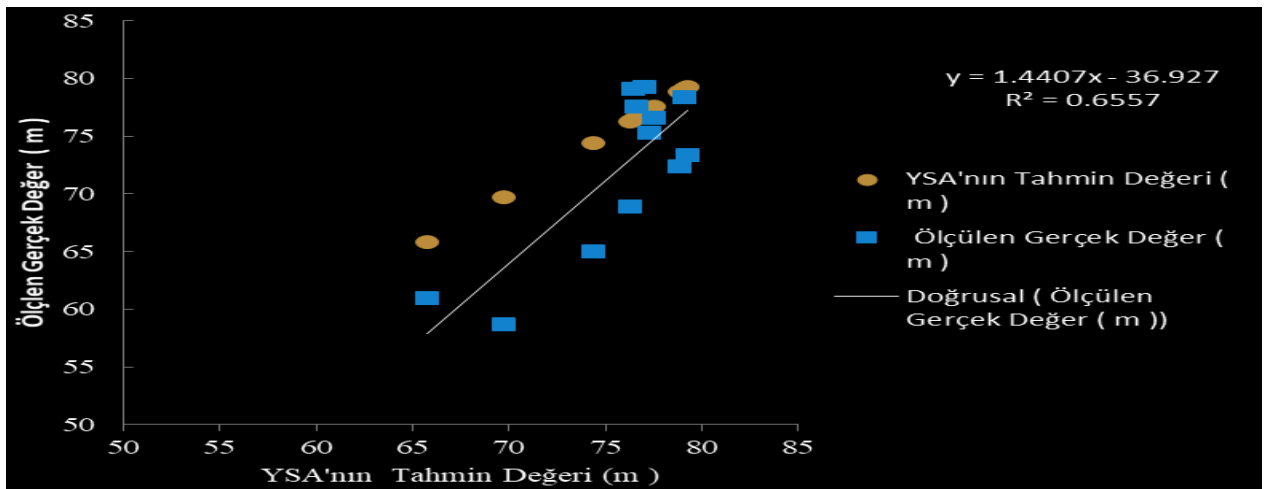
Yapılan bu çalışmada, Gradient Descent with Momentum (GDM) eğitim algoritması ile birçok analiz yapılmış olup performans seviyesi en yüksek analize ait sonuçlar Şekil 3, 4, 5'de verilmiştir.

Şekil 3. Model Performans Çıktıları

Şekil 4. Aylara Göre Dağılım Grafiği. (a)

Şekil 5. Tahmin değerleri ile Gerçek Değerlerin Saçılım Grafiği. (b)

Tablo 1’de en iyi performansa ait analiz sonuçları verilmiştir.

Tablo 1. Gradient Descent with Momentum eğitim fonksiyonu ile yapılan sonuç çizelgesi

OKH	OMH	OMYH (%)	All-R	R ² (b)	R ² (a)
0.04840	0.176	67.68	79.62	0.70	5.57

Sonuç

Çalışmayla Gradient Descent with Momentum algoritmasının havza su seviyesi değişimlerinde performansı değerlendirilmiştir. Performans değerlendirilmesinin yapılabilmesi için Yalova ili su ihtiyacının büyük kısmını karşılayan Gökçe Barajı seçilmiştir. Gradient Descent with Momentum algoritmasının baraj seviyesi tahmininde istenen performansı sağlayamadığı ifade edilebilir.

Seçilen algoritma ile yapılan hesaplamalar değerlendirildiğinde en iyi korelasyon katsayısı (R) %79,62 ve determinasyon katsayısı %70,7 olduğu ifade edilebilir. Her ne kadar determinasyon oranı kabul edilebilir bir değer olarak görülse de, farklı algoritmalar kullanılarak daha başarılı sonuçların elde edilebilme olasılığı da değerlendirilebilir.

Seçilen algoritma ile tahmin edilen 2019 yılı için ortalama hazne su seviyesi 75,69 m iken, haznedeki ölçülen ortalama su yüksekliği ise 72.13m olarak ölçülmüştür.

Bu çalışmada Gradient Descent with Momentum algoritması kullanılmış olup farklı diğer algoritmaların da tahmin sonuçlarının değerlendirilmesi için çalışılması önerilmektedir.

Sonuç olarak, bu çalışmadan elde edilen sonuçlar değerlendirildiğinde Gradient Descent with Momentum algoritmasının hazne su yüksekliği tahmininde kullanılabileceği ifade edilse de alternatif yöntemlerinde dikkate alınması gerektiği ifade edilebilir.

Kaynakça

- Abu Salam, Z.,K.,A.,Yapay Sinir Ağları İle Dibis Barajının Seviye Tahmini, Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İnşaat Mühendisliği Ana Bilim Dalı, Isparta, S., 1-45, 2018.
- Albayrak, G. A., İklim Değişikliğinin Su Kaynakları Yönetimine Etkisi, Ankara Örneği, Uzmanlık Tezi, İller Bankası Anonim Şirketi, 2017.
- Altunkaynak, A., Forecasting Surface Water Level Fluctuations Of Lake Van By Artificial Neural Network. Water Resour Manage (21), 399-408., 2007.
- Bayazıt, M., Hidroloji, Birsen Yayınevi, Davutpaşa Cad. Davutpaşa Emintaş Sitesi 103/430, Topkapı, İstanbul, 2013.
- Çalım, M.M., Yapay Sinir Ağları Yöntemi ile Baraj Hazne Kotu Tahmini., Yüksek Lisans Tezi, Mustafa Kemal Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Hatay, 2008.
- Doğan, E., Kocamaz, U., Utkucu, M., Yıldırım, E., Modelling Daily water level fluctuations of Lake Van (Eastern Turkey) using Artificial Neural Networks. Fundam. Appl. Limnol., 187(3), 177–189, 2016.
- Doğan, E., Gümrükcüoğlu, M., Sandalci, M., & Opan, M. Modelling of evaporation from the reservoir of Yuvacik dam using adaptive neuro-fuzzy inference systems. Engineering Applications of Artificial Intelligence, 23(6), 961-967., 2010.
- Erkek, C., Ağralıoğlu, N., Su Kaynakları Mühendisliği, 7. Baskı, Beta Basım A.Ş., İkitelli Çevre Sanayi Sitesi 8. Blok No.38-40-42-44, Başakşehir, İstanbul, 2013.
- Kartalopoulos, S.V., Understanding Neural Networks and Fuzzy Logic: Basic Concepts and Applications, IEEE Press, New York, S.205., 1996.

- Keskenler, M. F.1 ve Keskenler, E. F.2, Geçmişten günümüze yapay sinir ağları ve tarihçesi, Atatürk Üniversitesi, Erzurum, Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, Rize, Takvim-i Vekayi, ISSN.2148-0087, Cilt 5, No:2., S 8-18., 2017.
- Özen, A., Ediş, S., Göl, C., İznik Gölü Minimum Su Seviyelerinin Zaman Serisi Yöntemleri İle Modellenmesi, Journal of Biodiversity and Environmental Sciences, 8(24), 125-132, 2014.
- Planlama Raporu, DSİ 1. Bölge Müdürlüğü, Duaçınarı, Ankara Yolu Cad., No:221 16260, Yıldırım, Bursa, 1978.
- Soycan, Y.T. Yapay Sinir Ağları Yaklaşımı ile Kompaksiyon Parametrelerinin Tahmini, Niğde Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İnşaat Mühendisliği Ana Bilim Dalı, S 23., 2008.
- Sönmez, O., Demir, F., Doğan, D., Impact of Climate Change on Yalova Gokce Dam Water Level, Published in 5th International Symposium on Innovative Technologies in Engineering and Science, ISITES2017 Baku – Azerbaijan, 29-30 September, 2017.
- Terzi, Ö., Köse, M., Yapay Sinir Ağları Yöntemi ile Göksu Nehrinin Akım Tahmini, SDV International Technologic Science, No. 3, S.3, December, 2012.
- Yarar, A., Onüçyıldız, M., Yapay Sinir Ağları ile Beyşehir Gölü Su Seviyesi Değişimlerinin Belirlenmesi., Selçuk Üniversitesi Mühendislik Mimarlık Fakültesi Dergisi, 24(2), 21-30, 2009.

HAVUZDERE (YALOVA) ORTA ÇAĞ POPÜLASYONUNDA KOL KEMİKLERİNDEN METRİK ANALİZLERLE CİNSİYET TAYİNİ

Selcen İlbey

Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü,

selcenilbey@gmail.com

0000-0003-3148-1065.

İsmail Özer

Prof. Dr. İsmail Özer, Ankara Üniversitesi,

iozer@ankara.edu.tr

0000-0002-3859-2326.

Öz

Arkeolojik bağlamda iskeletin cinsiyetinin belirlenmesi, biyolojik profilin oluşturulmasının temelidir. Yaş ve boy hesaplaması gibi biyolojik profili oluşturan diğer unsurlar ancak cinsiyet belirlendikten sonra tespit edilebilir. İskeletten cinsiyet belirlenmesinin en önemli metotlarından birisi metrik açıdan değerlendirilen sonuçlara istatistiksel analizlerin uygulanmasıdır. Ayrıca metrik analizler, tahminlere istatistiksel ağırlık ekledikleri ve daha gözlemsel yöntemlerle ilişkili bazı hataları ortadan kaldırdıkları için de önemlidir.

Çalışmanın materyalini 2013 yılında Yalova ili, Altınova ilçesi, Havuzdere köyü içerisinde yer alan ve nekropolis alanından çıkarılan 15. yüzyıla ait olduğu belirlenen insan iskeletleri oluşturmaktadır. Kazı sonrasında bulunan tüm iskeletler, Bursa Müze Müdürlüğüne çalışılmak üzere Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Antropoloji Bölümü, Enver Yaşar Bostancı ve Refakat Çiner Laboratuvarına gönderilmiştir. Çalışmada, 172 erişkin insan iskeletinin kol kemiklerinden (humerus, radius ve ulna) humerustan 9, radiustan 8, ulnadan 6 olmak üzere toplamda 23 ölçü alınmıştır. Veriler SPSS 22.0 programında analiz edilmiş; T testi, Wilks Lambda testi, F-testi ve Diskriminant fonksiyon analizi uygulanarak cinsiyetler arasındaki farklılıklar belirlenmeye çalışılmıştır. Bulgular bize kol kemiklerinden elde edilen ölçülerin %77,3-92,4 arasında güvenilir sonuçlar verdiğini göstermektedir. Kol kemiklerinin metrik analizleri ile iskeletlerde cinsiyet ayrımının yüksek bir güvenilirlik oranı ile yapılabileceği ortaya konulmuştur.

Anahtar Kelimeler: İnsan iskeleti, cinsiyet tahmini, metrik analiz, Orta Çağ, Havuzdere

SEX DETERMINATION FROM ARM BONES BY METRIC ANALYSIS IN THE MEDIEVAL POPULATION OF HAVUZDERE (YALOVA)

Abstract

Determining sex of the skeletons in the archaeological context is the basis of the creation of the biological profile. Other elements that make up the biological profile, such as age and height calculation, can only be determined after the determination of the sex. One of the most important methods of determining sex from the skeleton is the application of statistical analysis to the metrically evaluated results. Metric analyses are also important, because they add statistical values to presumptions and reject of the errors associated with more observational methods.

Material of this study consists of the human skeletons, which were found in the Necropolis area of modern city Yalova, Altınova village, Havuzdere district in 2013 and belong to the 15th century AD, which were found. All the skeletons emerged after the excavations were transferred by the permission of Bursa Museum Directorate to Ankara University, Faculty of Language, History and Geography, Department of Anthropology, Enver Yaşar Bostancı and Refakat Çiner Laboratory to be studied. In study a total of 23 measurements were taken from the arm bones (humerus, radius and ulna) of 172 adult human skeletons, 9 from the humerus, 8 from the radius and 6 from the ulna. The data were analysed in SPSS 22.0 program; sexes were tried to be determined by applying T test, Wilks Lambda

test, F-test and Discriminant function analysis. The findings show us that the measurements obtained from the arm bones give reliable results between 77.3 and 92.4%. It has been demonstrated that the metric analysis of arm bones could be used with a high reliability rate for the determination of sexuality of skeletons.

Keywords: Human skeleton, sex estimation, metric analysis, Medieval, Havuzdere

Giriş

Biyolojik profil, bir bireyin iskelet kalıntularından tahmin edilmeye çalışılan biyolojik özellikleridir. Bunlar; cinsiyet, ölüm yaşı, boy, soy ve hastalık durumu tahminlerini içerir (Stanford vd., 2013: 533). Kimliklendirmede en önemli kriterlerin başında gelen bireyin yaş ve cinsiyetini tahmin etmek Paleoantropolojik analizlerde ilk yapılması gereken tespitler arasındadır (Milner ve Boldsen, 2012: 268).

İskeletin belirli kısımları korunursa, bireyin cinsiyetinin belirlenmesi nispeten daha kolaydır. İskeletin cinsiyetinin en kolay tespit edilmesini sağlayan iki parça, kalça ve kafatasıdır. Kalça kemiklerinden yapılan cinsiyet tahminlerinde % 95, kafatasından yapılan tahminlerde ise % 92 oranında güvenilir sonuçlar elde edilmektedir. Humerus (üst kol kemiği) ve femur (uyluk kemiği) gibi uzun kemiklerde ise oran %80 civarındadır (Krogman ve İşcan, 1986: 112). Ergenliğe ulaşmamış çocuk iskeletlerinde henüz cinsiyet kriterleri iskeleti şekillendirmemiş durumdadır ve insan iskelet kalıntıları için cinsiyet belirleme, kişi erişkinliğe ulaştıktan sonra daha doğru sonuçlar verir. Ancak insanlarda cinsiyet farklılıkları karmaşık, davranışsal, fizyolojik ve anatomik boyutlara sahiptir. Anatomik farklılıklar bazı yumuşak doku bölgelerinde daha belirgindir ve iskelette çok daha sınırlıdır. Bununla birlikte, erkek ve kadın iskeletleri arasında yine de farklılıklar vardır ve iskelet analizlerinde bu morfolojik farklılıklar oldukça sıklıkla kullanılır (Stanford vd., 2013: 537; White vd., 2012: 410).

Metrik analizler morfolojik analizlere ilaveten ya da onların yetersiz olduğu durumlarda, osteometri olarak da adlandırılan iskelet ölçülerinin kaydedilmesini ve analiz edilmesini içerir. Metrik analizlerin bazı avantajları, parçalı iskeletten de yapılabilmesi, tahminlere istatistiksel ağırlık eklemeleri ve daha gözlemsel yöntemlerle ilişkili bazı hataları ortadan kaldırmalarıdır (Christensen vd. 2014: 57).

İskeletten cinsiyet belirlenmesinin en önemli metotlarından birisi metrik açıdan değerlendirildikten sonra istatistiksel analizlerin uygulanmasıdır. Diskriminant fonksiyon analizi bu matematiksel yaklaşımlardan bir tanesidir. Diskriminant fonksiyon analizi yardımıyla cinsiyet tahmini, iskeletteki her bir kemiğe ve her bir kemiğin ölçüsüne uygulanabilmesi ve imkanların elverdiği ölçüde çoklu verilerin de bir arada değerlendirilebilmesi nedeniyle toplu mezarlar, doğal afetler ve adli olaylarda çok kullanışlıdır (Güleç vd., 2003: 2, Özer, 2014: 2-3)

Cinsiyetleri, ölüm yaşları, dönemi gibi önemli paleodemografik bilgileri bilinen Havuzdere Orta Çağ iskeletlerinin kol kemik ölçülerinin, metrik yöntemler ve istatistiksel veriler yardımıyla analiz edilerek cinsiyetler arasındaki farklılıklarının belirlenmesi çalışmanın konusunu oluşturmaktadır.

Havuzdere Orta Çağ toplumuna ait iskelet serisinde böyle bir çalışmanın yapılmasıyla aşağıdaki amaçlara ulaşılması hedeflenmiştir.

- Havuzdere Orta Çağ toplumunda metrik analizleri kullanarak bireylerin cinsiyetlerini doğru tahmin edebilir miyiz?
- Havuzdere Orta Çağ toplumunda bir uzun kemiğin çevre ve çap ölçüleri uzunluk ölçülerinden daha güvenilir midir?
- Havuzdere Orta Çağ toplumundan elde edilen formüller toplu gömülerde birey ayrımlarını yapmada kullanılabilir mi?
- Havuzdere Orta Çağ toplumundan elde edilen formüllerin diğer popülasyonlardan elde edilen formüllerle benzerlik ve farklılıkları nelerdir?

Materyal ve Metot

Çalışma materyalini 2013 yılında Yalova İli, Altınova İlçesi, Havuzdere Köyü sınırları içerisinde yer alan nekropol alanında yapılan kazı çalışmalarından çıkarılan iskeletler oluşturmaktadır. Bursa Müze Müdürlüğü Başkanlığında ve REGIO-Kültürel Miras Yönetim Danışmanlığında Gebze-Orhangazi-Bursa Otoyolu güzergahında gerçekleştirilen kazı çalışmalarında çoğunlukla tekli gömülerin yapıldığı ve genellikle basit toprak gömü içeren toplam 305 mezar tespit edilmiştir (Sağır vd., 2018: 127). Korunma durumları iyi olan iskeletlerin temizlik ve onarım işlemleri Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Antropoloji Bölümü, Enver Yaşar Bostancı ve Refakat Çiner Laboratuvarı'nda yapılmıştır. İskeletlerin cinsiyet tahmininde morfolojik ve metrik analizler kullanılmıştır. Yaş belirlemeleri diş aşınması, epifiz kapanması ve symphysis pubis'in yaşa bağlı değişimi gibi metotlarla gerçekleştirilmiştir (Ubelaker, 1978; WEA, 1980; Özer, 1999).

İskeletler üzerinde yapılan demografik analizlere göre Havuzdere Orta Çağ popülasyonuna ait toplam 352 birey tespit edilmiştir. Bu bireylerin 231 tanesi erişkinlere (135 erkek, 95 kadın, 1 cinsiyeti bilinmeyen erişkin birey), 121 tanesi ise bebek ve çocuklara aittir (Tablo 1). Bu çalışmanın materyalini ise popülasyona ait 230 erişkin birey arasından (epifizyal kapanmaları gerçekleşmiş olan 18 yaş üstü tüm erişkin bireyler) cinsiyet tahminleri morfolojik verilerle yapılmış iskeletler oluşturmaktadır. Soru işaretli, şüpheli, vücut kemiklerinin çoğu kayıp veya tahrip olmuş bireyler çalışmaya dahil edilmemiştir. Çalışma materyalimiz bu kriterlere göre belirlendikten sonra seçilen bireyler üzerinden metrik ölçüler alınmıştır (Tablo 2).

Tablo 1: Havuzdere bireylerinin demografik dağılımı

Demografik Grup	N	%
Bebek (0-2,49 yaş)	20	5,68
Çocuk (2,5-17,9 yaş)	101	28,69
Erkek	135	38,35
Kadın	95	26,99
Bilinmeyen (Erişkin)	1	0,29
Toplam	352	100

Tablo 2: Çalışmada kullanılan erişkin bireylere ait materyal dağılımı

Cinsiyet	N	Humerus (N)	Radius (N)	Ulna (N)
Kadın	70	66	56	56
Erkek	102	97	80	76
Toplam	172	163	136	132

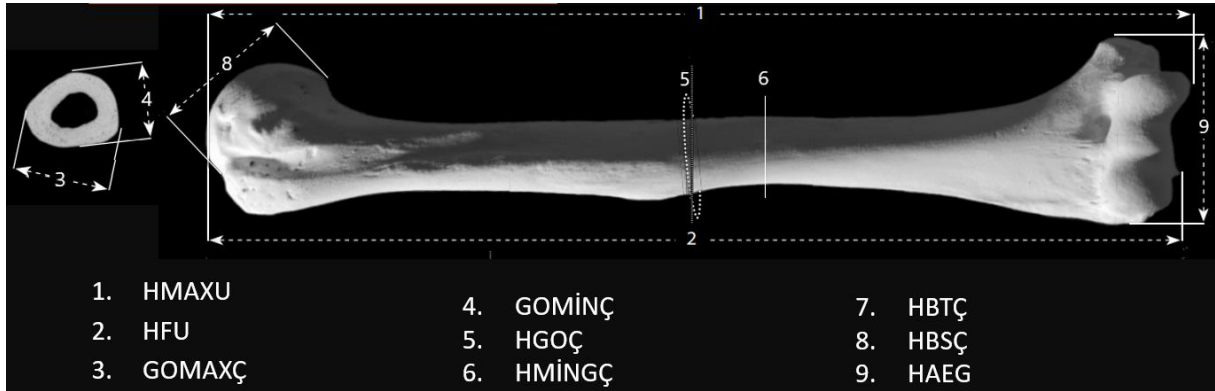
Humerus (üst kol kemiği), radius ve ulna (ön kol kemikleri) kemiklerine ait ölçüler Buikstra ve Ubelaker 1994: 80-81; Whitehead vd., 2005: 221, White, 2012'den faydalanılarak alınmıştır. Ölçüler osteometri tahtası, kılavuzlu kumpas, çap pergel ve şerit metre yardımıyla alınmıştır. Ölçüler seçilirken önceki çalışmalarda sıklıkla kullanılmış olmalarına dikkat edilmiştir. Böylece verilerin toplanmasında ve karşılaştırılmasında bir uyum sağlanarak doğru yorum yapmak ve doğru sonuç almak hedeflenmiştir.

Laboratuvar çalışmaları sırasında iskeletlerden alınan ölçüler, diskriminant analizinde kolaylık sağlaması amacıyla kısaltılarak yazılmıştır. İskeletlerin kol kemiklerinden alınan ölçüler ve ölçülere verilen kısaltmalar Tablo 3'te ve Resim 1,2 ve 3'te gösterilmektedir.

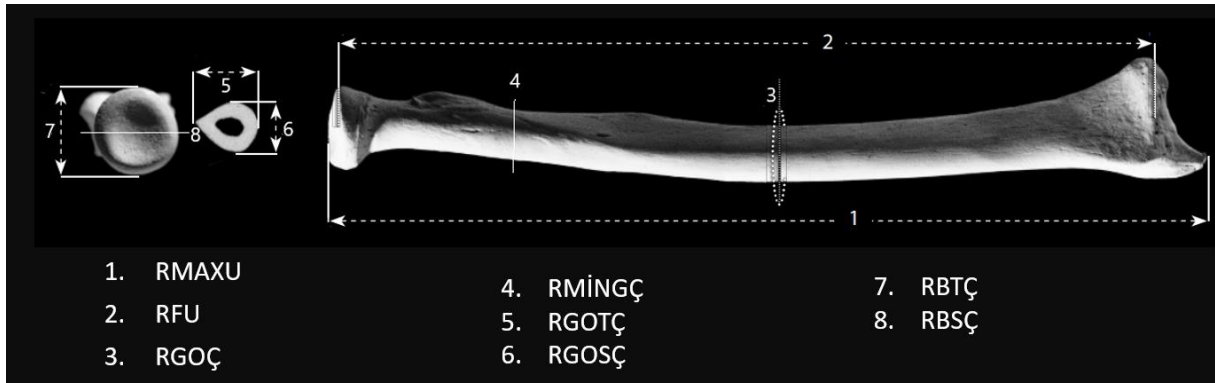
Veriler, SPSS 22.0 programında analiz edilmiş ve standart tanımlayıcı analizlerin ardından, T testi, Wilks Lambda testi, F-testi ve Diskriminant fonksiyon analizi uygulanmıştır. Elde edilen veriler sistemli bir şekilde bilgisayara kaydedilerek istatistiksel işlemler gerçekleştirilmiştir. Bulunan formüllerin doğruluk yüzdeleri hem kadınlarda hem de erkeklerde ayrı ayrı verilmiştir (Kalaycı, 2014; Özer, 2014).

Tablo 3: Kullanılan Ölçüler ve Kısaltmaları

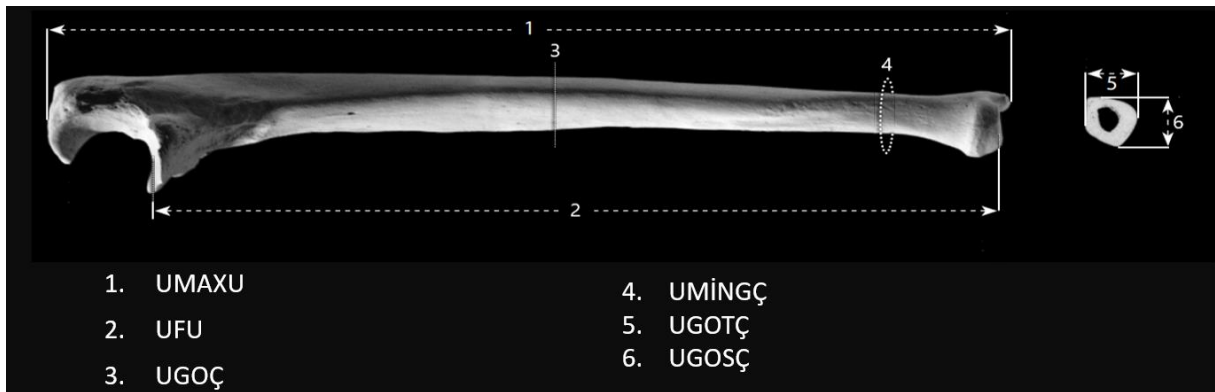
Ölçüler	Kısaltma	Tanım
Humerus H		
Maximum Uzunluk	HMAXU	Caput humeri ve trochlea humeri arasındaki doğrusal mesafedir.
Fizyolojik Uzunluk	HFU	Trochlea humeri'nin her iki noktasından geçen bir doğru ile caput humeri'nin en üst noktası arasındaki doğrusal mesafedir
Gövde Ortası Max Çap	HGOMAXÇ	Gövde ortasından alınan en büyük çap ölçüsüdür.
Gövde Ortası Min Çap	HGOMİNÇ	Gövde ortasından alınan en küçük çap ölçüsüdür.
Gövde Ortası Çevre	HGOÇ	Gövdenin ortasından alınan çevre ölçüsüdür.
Minimum Gövde Çevresi	HMİNÇ	Humerus gövdesinin alt kısımlarına doğru kemiğin en ince olduğu yerden alınan çevre ölçüsüdür.
Humerus Başının Transvers Çapı	HBTC	Caput humeri'nin humerusun boyun kısmıyla birleştiği kıkırdak kenarları üzerinde en fazla çıkıntı yapan transvers noktalar arasındaki doğrusal mesafedir.
Humerus Başının Sagittal Çapı	HBSC	Caput humeri'nin humerusun boyun kısmıyla birleştiği kıkırdak kenarları üzerinde en fazla çıkıntı yapan üst ve alt noktaları arasındaki doğrusal mesafedir.
Alt Epifiz Genişliği	HAEG	Humerusun alt ucunun her iki yanında bulunan epicondylus medialis ve epicondylus lateralis çıkıntılarının yanlarda en çok çıkıntı yaptığı noktalar arasındaki doğrusal genişlik ölçüsüdür.
Radius R		
Maximum Uzunluk	RMAXU	Caput radii'nin en üst noktası ile processus styloideus'un en alt noktası arasında kalan doğrusal mesafedir.
Fizyolojik Uzunluk	RFU	Radiusun proksimal ve distal uçlarındaki eklem yüzeyleri arasındaki minimum doğrusal mesafedir.
Gövde Ortası Çevre	RGOÇ	Gövdenin tam ortasından alınan çevre ölçüsüdür.
Minimum Gövde Çevresi	RMİNÇ	Tuberositas radii'nin hemen altından alınan çevre ölçüsüdür.
Gövde Ortası Transvers Çap	RGOTÇ	Radiusun interosseus kenarının en çok çıkıntı yaptığı alandan alınan maksimum transvers genişliktir.
Gövde Ortası Sagittal Çap	RGOSÇ	Transvers çap ölçüsüyle aynı hizadan alınan ön arka çap ölçüsüdür.
Radius Başının Transvers Çapı	RBTC	Caput radii'nin anteroposterior çap ölçüsüne dik olarak alınan ölçüdür.
Radius Başının Sagittal Çapı	RBSC	Caput radii'nin anteroposterior çap ölçüsüdür.
Ulna U		
Maximum Uzunluk	UMAXU	Olecranon'un en üst noktası ile altta processus styloideus'un en alt noktası arasında kalan doğrusal mesafedir.
Fizyolojik Uzunluk	UFU	Processus coronoideus'un üst çıkıntısı ile alt uçtaki eklem yüzeyinin en derin noktası arasında kalan doğrusal mesafedir.
Gövde Ortası Çevre	UGOÇ	Gövdenin tam ortasından alınan çevre ölçüsüdür.
Minimum Gövde Çevresi	UMİNÇ	Kemiğin alt ucunun hemen üzerinde alınan en küçük çevre ölçüsüdür.
Gövde Ortası Transvers Çap	UGOTÇ	En büyük crest gelişimi seviyesinde medial ve lateral yüzeyler arasındaki mesafedir.
Gövde Ortası Sagittal Çap	UGOSÇ	Crest exhibits'in anteroposterior (dorso-volar) düzlemde en büyük gelişmeyi gösterdiği diyafizin maksimum çapıdır.

Resim 1: Humerus kemiğinde kullanılan ölçüler ve kısaltmalar (White vd., 2012: 183'ten uyarlanmıştır)

Resim 2: Radius kemiğinde kullanılan ölçüler ve kısaltmalar (White vd., 2012: 190'dan uyarlanmıştır)

Resim 3: Ulna kemiğinde kullanılan ölçüler ve kısaltmalar (White vd., 2012: 196'dan uyarlanmıştır)

Bulgular ve Değerlendirme

Havuzdere iskelet popülasyonuna ait kol kemiklerinin metrik değerleri ve bu değerler kullanılarak yapılan istatistiksel analizler Tablo 4'te verilmektedir. Buna göre humerus, radius ve ulna kol kemiklerinden alınan tüm ölçülerin erkeklerde kadınlardan daha yüksek çıktığı gözlenmiştir. Yapılan t testi analizinde ulna gövde ortası transvers çap ölçüsü dışındaki tüm ölçüler $p < 0.001$ düzeyinde anlamlı bulunmuştur.

Wilks Lambda testinde değerler 0 ile 1 arasında sonuçlar verirken, 0'a yakın değerler belirgin farklılıkları, 1'e yakın değerler benzerlikleri gösterir. Buna göre Havuzdere popülasyonu kol kemiklerinde humerusta minimum gövde çevresi, humerus başının transvers ve sagittal çap ölçüleri, radiusta maksimum uzunluk, radius başının transvers çapı ve minimum gövde çevresi ölçüleri, ulnada ise maksimum uzunluk, fizyolojik uzunluk ve gövde ortası çevre ölçüleri cinsiyetler arasında en belirgin ölçüler olarak bulunmuştur. Varyans analizinin bir diğer testi olan F testinde de cinsiyet farklılıklarını en iyi yansıtan ölçüler olarak Wilks lambda testindeki en belirgin ayrımı veren ölçülerle benzer bulunmuştur (Tablo 4).

Tablo 4: Havuzdere kol kemiklerinin ortalama, standart sapma ve istatistik değerleri

Ölçüler	E			K			Analizler			
	N	Ortalama (mm)	SD	N	Ortalama (mm)	SD	T Testi*	Wilks Lambda Testi	F Testi	Seksüel Dimorfizm %
HUMERUS										
HMAXU	87	322,966	14,919	56	291,482	16,039	11,960	0,492	94,968	10,801
HFU	74	317,311	14,054	48	286,625	15,053	11,456	0,464	106,461	10,706
HGOMAX Ç	87	23,069	1,485	55	20,209	1,763	10,390	0,518	85,777	14,152
HGOMİNÇ	87	18,339	1,363	55	15,873	1,585	9,857	0,519	85,350	15,536
HGOÇ	87	67,678	3,882	55	59,164	4,736	11,680	0,438	117,930	14,391
HMINGÇ	90	64,640	3,560	64	55,953	4,056	14,078	0,366	159,360	15,526
HBTC	73	44,555	2,188	52	39,125	2,528	12,814	0,436	119,224	13,879
HBSC	73	47,411	2,814	51	41,147	2,624	12,538	0,407	134,229	15,223
HAEG	79	62,930	3,376	54	55,565	3,595	12,035	0,457	109,290	13,255
RADIUS										
RMAXU	75	245,440	10,090	54	220,824	11,852	12,701	0,407	128,108	11,147
RFU	74	229,203	9,871	53	206,349	11,259	12,129	0,435	114,199	11,075
RGOÇ	74	45,716	2,551	54	40,194	3,355	10,579	0,502	87,192	13,738
RMINGÇ	77	43,188	2,211	55	37,209	2,918	13,392	0,397	133,573	16,069
RGOSÇ	74	12,162	1,024	54	10,204	0,850	11,463	0,465	101,445	19,189
RGOTÇ	74	15,709	1,404	54	13,796	1,429	7,555	0,646	48,150	13,866
RBSÇ	61	23,361	1,536	41	20,146	1,380	10,788	0,459	103,717	15,959
RBTC	66	22,652	1,499	50	19,500	1,262	11,992	0,433	115,404	16,164
ULNA										
UMAXU	75	266,367	10,606	52	238,827	12,414	13,412	0,416	171,259	11,531
UFU	74	230,372	9,815	54	203,380	27,291	7,850	0,444	152,527	13,272
UGOÇ	75	50,440	2,828	52	42,933	3,437	13,458	0,404	179,642	17,485
UMINGÇ	75	39,040	2,479	55	33,700	2,831	11,422	0,496	123,992	15,846
UGOSÇ	75	13,360	1,309	52	11,106	1,285	9,616	0,566	93,592	20,295
UGOTÇ	75	18,633	16,017	52	14,144	1,433	2,013	0,968	4,000	31,738

*p<0,001

Havuzdere popülasyonundaki kol kemiklerinden elde edilen metrik verilerin diskriminant analiz sonuçları Tablo 5'te verilmektedir. Tablolarda her bir fonksiyon için diskriminant fonksiyon katsayıları, kesişme noktası, ayırım noktası ve cinsiyetleri doğru ayırma yüzdesi verilmiştir. Buna göre humerusta alt epifiz genişliği ölçüsü cinsiyetleri % 90,6, radiusta minimum gövde çevresi ölçüsü % 92,4 ve ulnada maksimum uzunluk ölçüsü % 91,3 gibi oldukça yüksek oranda doğru ayırt etmeyi başarmıştır.

Tablo 5: Havuzdere kol kemiklerinde diskriminant fonksiyon analizi

Ölçüler	Katsayı	Sabit Sayı	Kesişme Noktası	Ayrım Noktası	Doğruluk Yüzdesi
Humerus					
HMAXU	0,065	-20,216	-0,2225	310,637	83,2
HFU	0,069	-21,119	-0,2265	305,238	84,4
HGOMAXÇ	0,626	-13,745	-0,202	21,961	84,5
HGOMİNÇ	0,688	-11,968	-0,191	17,384	78,2
HGOÇ	0,236	-15,214	-0,227	64,380	83,8
HMİNGÇ	0,265	-16,173	-0,194	61,030	87,7
HBTÇ	0,428	-18,113	-0,196	42,296	89,6
HBSCÇ	0,365	-16,377	-0,203	44,835	87,9
HAEG	0,289	-17,293	-0,200	59,940	90,6
Radius					
RMAXU	0,092	-21,652	-0,185	235,136	89,1
RFU	0,096	-20,978	-0,181	219,666	88,2
RGOÇ	0,343	-14,876	-0,148	43,386	87,5
RMİNGÇ	0,395	-16,093	-0,197	40,697	92,4
RGOTÇ	1,048	-11,875	-0,16	11,336	86,7
RGOSÇ	0,707	-10,532	-0,106	14,902	77,3
RBTCÇ	0,678	-14,957	-0,214	22,069	86,3
RBSCÇ	0,713	-15,191	-0,155	21,293	87,1
Ulna					
UMAXU	0,088	-22,419	-0,219	255,091	91,3
UFU	0,052	-11,398	-0,110	218,985	90,6
UGOÇ	0,323	-15,323	-0,22	47,366	89,8
UMİNGÇ	0,380	-13,967	-0,156	36,781	85,4
UGOTÇ	0,770	-9,574	-0,157	12,437	85,8
UGOSÇ	0,081	-1,359	-0,033	16,795	78,0

Tartışma ve Sonuç

Havuzdere iskelet popülasyonunda kol kemiklerinden elde edilen ölçülerin kullanımıyla bireylerin cinsiyetlerini güvenilir bir şekilde doğru ayırt edebildiği yukarıda bahsi geçen analizlerle ortaya konulmuştur. Bulgular bize kol kemiklerinden elde edilen ölçülerin %77,3-92,4 arasında güvenilir sonuçlar verdiğini göstermektedir. Bu oranlar benzer çalışmalarda Van, Dilkaya Orta Çağ popülasyonu için %70-92,6, Japon Yoshigo Jomon popülasyonu için %70,5-86,3 düzeyinde bulunmuştur (Özer, 2014: 3). Bu sonuçlar Havuzdere bireylerinin kol kemiklerindeki cinsiyet farklılıklarının Dilkaya ve Yoshigo topluluklarından daha belirgin düzeyde olduğunu göstermektedir.

Havuzdere iskeletlerinin kol kemiklerinden elde edilen metrik değerlerin özellikle humerusa ait çevre ve genişlik ölçülerinin uzunluk ölçülerine göre cinsiyet farklılıklarını daha belirgin olarak yansıttığı görülmüştür. Kol kemiklerinin, bireyin yaşamı boyunca yapmış olduğu ağır gündelik işlerin mekanik

baskısıyla kütlelilik açısından değişebildiği ve kaslara bağlantı oluşturan eklem bölgelerinin de bu ağır işlere karşı gösterilen direncin simgesi olarak erkeklerde daha da belirgin hale geldiği bilinmektedir. Benzer bulgular Barrier ve L'Abbe tarafından Güney Afrika'daki iskelet serilerinde de elde edilmiştir (Barrier ve L'Abbe, 2008). Japon iskeletleri üzerinde çalışan Sakaue, uzun kemiklerin cinsiyet farklılıklarını metrik olarak güvenilir bir şekilde yansıttığını ve gömülme sonrasında kalça ve kafatasına göre toprak altında daha iyi korunabilmeleri nedeniyle cinsiyet analizlerinde rahatlıkla kullanılabileceğini açıklamaktadır (Sakaue, 2004). Dwight ise yaptığı çalışmada uzun kemiklerin eklem bölgelerinden elde edilen ölçülerin cinsiyet farklılıklarını yansıtmada uzunluk ölçülerinden daha güvenilir olduğunu söylemiştir (Dwight, 1904-1905).

Havuzdere iskeletlerinin kol kemiklerinden elde edilen ölçülerin metrik analizleri bizlere vücudumuzdaki 250'nin üzerindeki ölçü değerinin tek tek ya da bir arada kullanılarak cinsiyetler arasındaki farklılığı yansıtabildiğini göstermiştir. Bu ölçülerin ayrı ayrı da kullanılabiliyor olması bizlere arkeolojik alanlardan çıkarılan toplu gömülerde ya da felaket kurbanlarının parçalanmış iskeletlerinin kimliklendirilmesinde bu metotların güvenilir bir şekilde kullanılabileceğini göstermiştir.

Kaynakça

- Barrier I.L.O. ve L'Abbe E.N. (2008). Sex determination from the radius and ulna in a modern South African sample. *Forensic Sci Int*, 179(85): e1–e7.
- Buikstra, J.E., Ubelaker, D.H. (1994). Standards, for Data Collection from Human Skeletal Remains. *Arkansas Archeological Survey Research Series*, 44, Arkansas.
- Christensen, A.M., Passalacqua, N.V. ve Bartelink, E.J. (2014). Skeletal Examination and Documentation Methods. Christensen, A.M., Passalacqua, N.V. ve Bartelink, E.J. (Ed.), *Forensic Anthropology: Current Methods and Practice* içinde (55-89). USA: Elsevier.
- Dwight T. (1904-1905). The size of articular surfaces of the long bones as characteristic of sex: An anthropological study, *Am. J. Anat.*, 4: 19-31.
- Güleç, E., Sağır, M. ve Özer İ. (2003). İnsan İskeletlerinde Foramen Magnumdan Cinsiyet Tayini. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 43, 1-9.
- Kalaycı, Ş. (2014). *SPSS Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistik Teknikleri*. Ed. Şeref Kalaycı. Ankara: Asil Yayın Dağıtım.
- Krogman, W.M. ve İşcan, M.Y. (1986). *The Human Skeleton in Forensic Medicine*. Second Edition, Charles C. Thomas Publisher, Springfield, Illionis.
- Milner, G.R. ve Boldsen, J.L. (2012). Estimating Age and Sex from the Skeleton, a Paleopathological Perspective. Grauer, A. L. (Ed.), *A Companion to Paleopathology* içinde (s. 268-284).
- Özer, İ. (1999). *Dilkaya (Van) Populasyonunun Diskriminant Fonksiyon Analizi ve Anadolu Toplulukları Arasındaki Yeri*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Ankara Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Özer, İ. (2014). Eski Anadolu ve Japon İskeletlerinde Diskriminant Fonksiyon Analiziyle Cinsiyet Tayini. *OLBA*, 22, 1-14.
- Sağır, M., Özer, İ. ve Şahin, S. (2018). Havuzdere İskeletlerinin Paleopatolojik Analizi", *T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı 35. Araştırma Sonuçları Toplantısı-II*, 127-142.
- Sakaue K. (2004). Sexual determination of long bones in recent Japanese, *Anthrop. Sci.*, 112: 75-81.
- Stanford, C., Allen, J.S. ve Anton, S.C. (2013). Bioarchaeology and Forensic Anthropology. Stanford, C., Allen, J.S. ve Anton, S.C. (Ed.), *Biological Anthropology: The Natural History of Humankind* içinde (528-560).
- Ubelaker, D.H. (1978). *Human Skeletal Remains*. Smithsonian Institution. Chicago: Aldine Publishing Company.

- White, T.D., Black, M.T. ve Folkens, P.A. (2012). *Human Osteology*. USA: Academic Press. (Third Edition)
- Whitehead, P.F., Sacco, W.K., Hochgraf, S.B. (2005). A Photographic Atlas for Physical Anthropology, USA.
- Workshop of European Anthropologists (1980) "Recommendations for Age and Sex Diagnoses of Skeletons", *Journal of Human Evolution*, 9:517-549.

İL ÖZEL İDARELERİ VE MİKROKREDİ UYGULAMALARI: YALOVA İL ÖZEL İDARESİ ÖRNEĞİ

Müslüm Yıldız
PhD Stu., Istanbul Medeniyet University
muslumyildizz@gmail.com
ORCID: 0000-0002-5111-4409.

Öz

Amaç

Bu çalışmada Türkiye'nin yoksullukla mücadele kapsamında il özel idareleri vasıtasıyla uygulamakta olduğu yoksullara mikrokredi verilmesi politikasının ve bu politikanın Yalova İl Özel İdaresi özelindeki uygulamalarının ortaya çıkarılması amaçlanmıştır.

Model / metodoloji / yaklaşım

Araştırma, vaka analizi olarak tasarlanmış olup vaka olarak örgütsel düzeyde Yalova İl Özel İdaresi seçilmiştir. Çalışma kapsamında nitel veri toplama yöntemleri arasında yer alan doküman incelemesi yöntemi ile Sayıştay denetim raporları ve haber kaynakları gibi yazılı materyallerden elde edilen veriler analiz edilmiştir.

Bulgular

Araştırma kapsamında Yalova'daki mikrokredi uygulamalarının 2012 yılında Yalova İl Özel İdaresi ile Yalova Kadın Girişimciler Derneği arasında imzalanan bir protokol ile başladığı ve 81 kadına mikrokredi verildiği ve projenin 2015 yılında sona erdiği sonucuna ulaşılmıştır.

Özgünlük

Bu çalışma Yalova İl Özel İdaresi vakasındaki mikrokredi uygulamalarını doküman incelemesi yöntemi kullanarak ele aldığından önceki çalışmalardan farklılaşmaktadır. Ayrıca büyükşehir belediyelerindeki mikrokredi uygulamaları ve Türkiye'de yalnızca kadınların mikrokrediden faydalanabilmesi konularında yeni tartışmalara kapı aralamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Mikrokredi, Girişimcilik, Yalova İl Özel İdaresi

SPECIAL PROVINCIAL ADMINISTRATIONS AND MICROCREDIT APPLICATIONS: CASE OF YALOVA SPECIAL PROVINCIAL ADMINISTRATION

Abstract

Purpose

In this study, it is aimed to reveal the policy of providing microcredit to the poor, which is implemented by Turkey's special provincial administrations within the scope of combating poverty, and the applications of this policy in Yalova Special Provincial Administration.

Design/methodology/approach

The research was designed as a case analysis and Yalova Special Provincial Administration was chosen as the case at the organizational level. Within the scope of the study, data obtained from

written materials such as Turkish Court of Accounts audit reports and news sources were analyzed with the document analysis method, which is among the qualitative data collection methods.

Findings

Within the scope of the research, it was concluded that microcredit applications in Yalova started with a protocol signed between Yalova Special Provincial Administration and Yalova Women Entrepreneurs Association in 2012, microcredit was given to 81 women and the project ended in 2015.

Originality/value

This study differs from previous studies as it deals with microcredit applications in the Yalova Special Provincial Administration case by using document analysis method. In addition, it opens the door to new debates on microcredit practices in metropolitan municipalities and the fact that only women can benefit from microcredit in Turkey.

Keywords: Microcredit, Entrepreneurship, Yalova Special Provincial Administration

Giriş

Yoksulluk, az gelişmiş ülkelerden gelişmiş ülkelere kadar istisnasız tüm ülkelerin mücadele ettiği bir sorundur. İlk bakışta gelişmiş ülkelerin böyle bir sorunla karşılaşma ihtimalinin düşük olduğu düşünülebilir. Ancak bu düşünce gerçeği yansıtmamaktadır. Avrupa Birliği İstatistik Ofisi 2019 yılında Avrupa Birliği ülkelerinin yoksulluk ve sosyal dışlanma riski altında olan nüfusunu tespit etmeye yönelik bir araştırma yapmıştır.¹ Bu araştırmaya göre, Dünya Bankası 2020 yılı verileri kapsamında kişi başına düşen gayri safi yurtiçi hasılanın (GSYH) en yüksek olduğu dördüncü ülke olan Lüksemburg (kişi başına düşen GSYH: 115,873 USD) nüfusunun yaklaşık %20'si yoksulluk veya sosyal dışlanma riski altında yaşamaktadır. Araştırma bulgularında dikkat çeken diğer bir husus ise bir bütün olarak Avrupa Birliği nüfusunun %21,1'lik kısmını kapsayan 92,4 milyon kişinin bu risk ile karşı karşıya olmasıdır. Başka bir şekilde ifade etmek gerekirse her beş Avrupa Birliği vatandaşından biri yoksulluk veya sosyal dışlanma ile yüz yüzedir.

Yukarıdaki verilerinden anlaşılacağı üzere bugün tüm ülkeler yoksulluk ile mücadele etmektedir. Bu noktada her ülke kendine özgü çözüm yolları üretebilmektedir. Yoksulluk ile mücadele kapsamında üretilen çözüm yollarından birisi de mikrokredi sistemidir. Mikrokredi modeli ilk kez Bangladeşli ekonomi profesörü Muhammed Yunus tarafından 1974 yılında geliştirilmiştir. Muhammed Yunus, teminat eksikliği ve yüksek faiz oranları nedeniyle borç bulmakta zorlanan yoksul köylü kadınlardan birine bambu sepeti yapması için kefalet ve ipotek istemeksizin 6 dolar vererek mikrokredi uygulamasını başlatmıştır. Uygulamanın hayata geçiriliş biçimine de bakılarak mikrokredi, dar gelirli kişilere kendi işlerini kurmaları amacıyla ipotek, kefalet gibi teminatlar istenmeden verilen küçük ölçekli bir sermaye olarak tanımlanabilmektedir. Mikrokredi modeli ile kadınlar başta olmak üzere geliri düşük kişilere kendi işlerini kurup gelir elde edebilmeleri amacıyla küçük ölçekli sermaye aktarımında bulunmaktadır. Böylelikle hane halkı gelirinin ve toplumsal refah düzeyinin artması hedeflenmektedir. Mikrokredi uygulamasının Bangladeş özelinde gösterdiği başarı, diğer ülkelerin ve uluslararası kuruluşların dikkatini çekmiş, pek çok ülke mikrokredi modelini yoksulluğa karşı bir çözüm modeli olarak kullanmaya başlamıştır.

Bu çalışmada Türkiye'nin yoksullukla mücadele kapsamında il özel idareleri vasıtasıyla uygulamakta olduğu yoksullara mikrokredi verilmesi politikası ve bu politikanın Yalova İl Özel İdaresi özelinde nasıl uygulandığı üzerinde durulacaktır. Çalışmada, sırasıyla il özel idaresi ve mikrokredi uygulamaları hakkında genel bilgiler verildikten sonra Yalova İl Özel İdaresinin mikrokredi uygulamalarına değinilecektir. Bu kapsamda Yalova İl Özel İdaresi faaliyet raporları, Sayıştay

1 Ayrıntılı bilgi için bkz. https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Living_conditions_in_Europe_-_poverty_and_social_exclusion#Poverty_and_social_exclusion Erişim Tarihi: 16.08.2021

denetim raporları ve haber kaynakları gibi yazılı dokümanlar incelenerek elde edilen veriler analiz edilmiştir.

İl Özel İdarelerinin Tarihsel Arka Planı

İl özel idarelerinin Türk yerel yönetim sistemine dâhil olmasının temel olarak iki düzenleme ile gerçekleştirildiği ifade edilebilir. Bunlardan ilki 1864 tarihli Vilayet Nizamnamesi iken ikincisi ise 1913 tarihli Kanun-u Muvakkat'tır (Şengül, 2016: 39). Bugünkü il özel idarelerinin temeli 1864 tarihli Vilayet Nizamnamesi ile atılmıştır. Nizamname ile eyaletler kaldırılarak livalardan oluşan vilayet sistemine geçilmiştir. Eyalet sisteminden vilayet sistemine geçiş sürecinin sonunda Osmanlı'nın Avrupa kıtasındaki topraklarında 10 vilayet, Asya kıtasında bulunan topraklarında 16 vilayet ve Afrika kıtasında yer alan topraklarında ise 1 vilayet kurulmuştur (Ortaylı, 2008: 430). Bu Nizamname'nin hazırlanmasında büyük ölçekte Midhat Paşa'nın görüş ve düşünceleri etkili olmuştur. Bu durumun temel nedeni Midhat Paşa'nın kısa süren Niş valiliği görevinde eyaletin karışık durumunu başarılı bir biçimde düzene sokmuş olmasıdır. Söz konusu Nizamname'nin pilot uygulaması için Tuna vilayeti seçilmiş ve hazırlanan Vilayet Nizamnamesi'nde çok az değişiklik yapılarak Tuna Vilayeti Nizamnamesi oluşturulmuştur. Midhat Paşa'nın valiliği sırasında Tuna vilayetinde elde edilen başarılı sonuçlar nedeniyle uygulama farklı vilayetlerde de hayata geçirilmiştir. Bunun ardından 1864 Vilayet Nizamnamesinin imparatorluk genelinde uygulanmasına dönük olarak 1867 yılında Vilayet-i Umumiye Nizamnamesi ilan edilmiştir (Ortaylı, 2011: 53-70).

1864 Vilayet Nizamnamesi ile vilayette iki farklı meclis kurulması kararlaştırılmıştır. Bunlardan birincisi vilayet merkezinde valinin başkanlığında devamlı olarak toplanan vilayet idare meclisidir. Vilayet merkezi dışında livalarda liva idare meclisi ve kazalarda ise kaza idare meclisleri kurulmuştur. Vilayet idare meclislerinde doğal üye olarak hâkim, mektupçu, defterdar, hariciye memuru ve halk tarafından seçilen ikisi Müslüman ikisi de gayrimüslim olmak üzere dört üye daha bulunmaktaydı. Ayrıca müftü ve gayrimüslimlerin ruhani liderleri de doğal üyeler arasında yer almıştır. Bununla birlikte yukarıda sayılan meclisler bir çeşit yerel yönetim kurulu olarak kabul edilebilir olsa da merkezî yönetimin bu organlarda ağırlık sahibi olduğu ve yerel temsilcilerin yalnızca danışma işlevine sahip olduğunu belirtmek gerekmektedir. Bu meclislere halktan temsilci girmesi, siyasal katılımı sağlamaktan ziyade hükümetin koyduğu usul ve prensiplerin toplumsal kabulünün sağlanarak daha kolay hayata geçirilmesi için istenmiştir. Bu nedenle vilayet idare meclislerinin bağımsız bir yerel yönetim organı olarak kabul edilmesi mümkün değildir. (Ortaylı, 2011: 62-74). Farklı bir biçimde ifade etmek gerekirse vilayet idare meclislerinin özerk bir karar ve uygulama organı olmaktan ziyade merkezî yönetim adına görev icra eden memurlara yardımcı olan bir organ olduğu kabul edilebilir.

Bu dönemlerde ortaya çıkan nizamnamelerde vilayet idare meclisleri ile birlikte düzenlenen ikinci meclis ise "meclis-i umumi-yi vilayet" adı verilen meclistir. Bu meclis, vilayet düzeyinde olup, üyeleri yalnızca yerel temsilcilerden oluşan ve mahallî halkın istek ve sorunlarını vilayet yöneticilerine bildiren ve danışma işlevi üstlenen bir organdır. Vilayet umumi meclisi üyeleri seçim yoluyla belirlenmekte ve yılda bir kez vilayet merkezinde toplanmaktaydı. Görevleri 1864 ve 1871 nizamnamelerinde vilayetin özel işleri olarak belirlenmiştir. Bu vesile ile günümüz il özel idarelerinin çekirdeği bu meclis olarak kabul edilmektedir (Ortaylı, 2011: 89).

1864 Vilayet Nizamnamesi'nin yürürlüğe girmesiyle ilgili çıkarılan bir tebliğ vilayetlerin yeniden düzenlenmesinin üç temel nedeni olduğunu ifade etmiştir (Aktaran: Ortaylı, 2011: 55):

- 1- Bürokrasinin her bölümünün bir merkeze bağlanması yoluyla yürütme gücü işlerlik kazanacaktır;
- 2- Yargının düzenlenmesi söz konusudur;
- 3- Memleket meclislerinin düzenlenmesi, üyelerin halk tarafından seçilmesi ve memleketin yönetimine, imarına ve diğer işlerine ait kendine özgü sorunların her vilayetin umumi meclislerinde çözümünün sağlanması.

Üç temel nedenden özellikle sonuncusu bu çalışmanın konusu açısından oldukça önemlidir. 1864 Nizamnamesi ile her vilayette, vilayete özel olup üyeleri vilayet halkı tarafından seçilerek oluşturulan

vilayet umumi meclisleri ile vilayete özgü konuların ve sorunların bu meclislerde çözülmesi öngörülmüştür. Böylelikle günümüzdeki il özel idarelerinin de temeli atılmıştır.

İl özel idareleri ile ilgili temel hükümler ilk kez açıkça 1913 tarihli İdare-i Umumiye-i Vilayet Kanunu Muvakkati'nde düzenlenmiştir (Tortop ve diğerleri, 2014:165). 1913 yılında yürürlüğe giren yasal düzenleme ile il yönetiminde iki farklı yapı oluşturulmuştur. Bu yapılardan ilki valinin başında bulunduğu merkezî yönetimin taşra teşkilatıdır. İlin genel işleri başlığı altında düzenlenen bu yapıda ilin genel işleri vali ve il idare kurulu denetimi ve gözetimi altında yapılacaktır. İkinci yapı ise ilin özel işleri başlığı altında düzenlenen, başında yine valinin bulunduğu il özel idaresidir. İl özel idaresinin karar organı olarak vilayet umum meclisi (il genel meclisi) oluşturulmuştur. Vilayet umum meclisine karar organı sıfatı verilmesi ile il özel idaresinin tüzel kişiliğe kavuşması sağlanmıştır. Değinilmesi gereken bir diğer husus ise vilayet encümeninin yine bu kanunla kurulmuş olmasıdır (Şengül, 2016: 41-42).

1913 yılında uygulamaya konulan düzenlemenin il özel idaresine ilişkin hükümleri 1987 yılına kadar yürürlükte kalmıştır. Söz konusu düzenleme, 1987 tarih ve 3360 sayılı İl Özel İdaresi Kanunu ile tamamen yürürlükten kaldırılrsa da birçok hükmü ve mantığı 1987 tarihli Kanun'da sürdürülmüştür (Gül ve diğerleri, 2014:206). İl özel idareleri ile ilgili son yasal düzenleme ise 2005 yılında yapılmıştır. 2005 yılında kabul edilen 5302 sayılı İl Özel İdaresi Kanunu ile il özel idareleri, günümüz şartlarına daha uygun ve daha özerk kurumlar olarak düzenlenmiştir.

1982 Anayasası ve Güncel Yasal Düzenlemelerde İl Özel İdareleri

Her ne kadar 1924 Anayasası'nda iller ile ilgili birkaç husus düzenlenmişse de il özel idarelerine ve yerel yönetimlere ilişkin ilk geniş çaplı anayasal düzenleme 1961 Anayasası ile gerçekleştirilmiştir. 1961 Anayasası'nın mahallî idareler başlıklı 116. maddesi ile 1982 Anayasası'nın yine aynı başlığı taşıyan 127. maddesi büyük oranda benzerlik göstermektedir. Ancak hâlihazırda yürürlükte olması nedeniyle burada yalnızca 1982 Anayasası ele alınmıştır.

1982 Anayasası'nın 127. maddesine göre;

- İl özel idaresinin kuruluş ile görevleri ve yetkileri, yerinden yönetim ilkesine uygun biçimde yasayla düzenlenmektedir.
- İl özel idaresinin karar organı olan il genel meclisi seçimleri beş yılda bir yapılmaktadır.
- Yerel yönetimlerin seçilmiş organlarının, organlık sıfatını kazanma ve kaybetmeleri konusundaki denetim yargı yolu ile olmaktadır.
- Merkezî idare, yerel yönetimler üzerinde kanunda belirtilen esas ve usuller çerçevesinde idarî vesayet yetkisine sahiptir.
- Yerel yönetimlere görevleri ile orantılı gelir kaynakları sağlanacaktır.

1982 Anayasası'nın 127. maddesi uyarınca 2005 yılında Resmî Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren 5302 sayılı İl Özel İdaresi Kanunu il özel idarelerinin yasal dayanağını oluşturmaktadır. Bu Kanun'un 3. maddesinde il özel idaresi, il halkının mahallî müşterek nitelikteki ihtiyaçlarını karşılamak üzere kurulan ve karar organı seçmenler tarafından seçilerek oluşturulan, idarî ve malî özerkliğe sahip kamu tüzel kişisi olarak tanımlanmaktadır.

5302 sayılı Kanun'un 9. ve 33. maddeleri arasında il özel idaresinin organları düzenlenmiştir. Bu maddelere göre, il özel idaresinin organları, il genel meclisi, il encümeni ve validir. Böylece önceki Kanun dönemindeki gibi il özel idaresinin organları üçlü yapısını sürdürmüştür. Kanun'un 29. maddesinde vali, "il özel idaresinin başı ve tüzel kişiliğinin temsilcisi" olarak tanımlanmıştır. Başka bir ifadeyle 1913 tarihli İdare-i Umumiye-i Vilayet Kanunu Muvakkati ve 3360 sayılı Kanun ile verilmiş olan valinin il genel meclisinin başı olma sıfatı 5302 sayılı Kanun ile elinden alınmıştır. Böylelikle il özel idareleri daha özerk bir yapıya kavuşmuştur.

5302 sayılı İl Özel İdaresi Kanunu'nda il özel idaresinin görev ve sorumlulukları mahallî ve müşterek olmak şartıyla il sınırları içinde ve belediye sınırları dışında olmak üzere bir hizmet alanı ayırımına tabi

tutulmuştur. Böylece belediyeler ve il özel idareleri arasında meydana gelebilecek olası görev çatışmalarının önlenmesi hedeflenmiştir. Buna göre il özel idarelerinin il sınırları içerisinde yapmakla yükümlü olduğu görevler şunlardır:

- Gençlik ve spor, sağlık, tarım, sanayi ve ticaret;
- İlin çevre düzeni plânı, bayındırlık ve iskân, toprağın korunması, erozyonun önlenmesi, kültür, sanat, turizm, sosyal hizmet ve yardımlar, yoksullara mikrokredi verilmesi, çocuk yuvaları ve yetiştirme yurtları;
- İlk ve orta öğretim kurumlarının arsa temini, binalarının yapım, bakım ve onarımı ile diğer ihtiyaçlarının karşılanmasına yönelik olarak yapılacak hizmetler.

İl özel idarelerinin belediye sınırları dışında yapmakla yükümlü oldukları görevler ve yerine getirmeleri gereken sorumluluklar ise şunlardır:

- İmar, yol, su, kanalizasyon;
- Katı atık ve çevre;
- Orman köylerinin desteklenmesi;
- Ağaçlandırma, park ve bahçe tesisi;
- Acil yardım ve kurtarma.

Yukarıda sayılanların yanı sıra 2020 yılında yapılan bir düzenleme ile il özel idareleri; bisiklet yollarının ve şeritlerinin, bisiklet ve elektrikli skuter park ve şarj istasyonlarının, yaya yollarının ve gürültü bariyerlerinin planlanması, projelendirilmesi, yapımı, bakımı ve onarımıyla ilgili işleri yapmakla görevli ve yetkili kılınmıştır.

Bu çalışma ile ilgili olması bakımından yoksullara mikrokredi verilmesinin il özel idarelerinin görevleri arasında açıkça sayılması oldukça önemlidir. Dikkat edilmesi gereken bir diğer husus ise bu görevin il sınırları içerisinde yerine getirilmesi zorunluluğudur. Diğer bir deyişle il özel idaresi bu görevi yalnızca belediye sınırları dışında değil, il sınırları içindeki tüm yoksullara karşı yerine getirmelidir.

Mikrokredi Sistemi ve Tarihsel Gelişimi

Mikrokredi, yoksul kişilere geçimlerini sağlayabilecek bir gelir elde edebilmeleri için ipotek, kefalet gibi teminatlar istenmeden verilen küçük ölçekli bir sermaye olarak tanımlanabilmektedir. Çünkü yoksul insanlar parasal açıdan yoksun olmakla birlikte pek çok insanın hafife aldığı bilgi ve kaynaklara erişim olanaklarına sahip değillerdir. Onların, yoksulluk ve açlığın üstesinden gelmek için yeterli iradeleri bulunmaktadır. Ancak bunun için gerekli yöntemlerin eksikliğini duymaktadırlar. (Grameen Foundation, 2021a). Mikrokredi sistemi temel olarak klasik bankacılık sisteminin yoksul bireylerin yoksulluktan kurtulabilmesi için gerekli araçları sağlayamaması üzerine bu açığı kapatmak amacıyla ortaya çıkmıştır. Klasik bankacılık esas itibarıyla "ne kadar fazla gelire veya teminata sahipsen o kadar daha fazla kredi alabilirsin" prensibine dayanmaktadır. Bu nedenle düşük gelirli ve/veya teminatı bulunmayan bireyler bankalar tarafından güvenilmemesi gereken insanlar olarak algılanmakta ve kredi alamamaktadır. Bu kapsamda, dünyadaki nüfusun yarısı, Türkiye'deki nüfusun ise yaklaşık üçte biri klasik bankaların finansal desteklerinden yoksundur. Bunun aksine mikrokredi kuruluşları, kredinin bir insanlık hakkı olduğu inancına dayanarak faaliyet göstermektedir. Mikrokredi kuruluşlarına göre hiçbir şeye sahip olmayan yoksul insanlar kredi alırken en yüksek önceliğe sahiptir. Mikrokredi sisteminin metodolojisi, kişinin sahip olduğu varlıkların değerlendirilmesine değil, onun geleceğe dönük çalışma azmi ve potansiyelinin değerlendirilmesine dayanmaktadır ("Mikro Finans Kuruluşları ile Klasik Bankacılık Arasındaki Fark," 2021).

Mikrokredi modeli ilk defa Bangladeş'in Chitagong Üniversitesinde ekonomi profesörü olarak görev yapmakta olan Muhammed Yunus tarafından, 1974 yılında ortaya atılmıştır. Mikrokredi projesi "yoksulluğu müzeye kaldırmak" mottosuyla yola çıkmış ve gün geçtikçe daha fazla yoksula ulaşarak hem başarısını göstermiş hem de filizlendiği Bangladeş'in sınırlarını aşarak yoksulluğu azaltmada

küresel bir çözüm modeli olarak kabul edilmiştir. Mikrokredi uygulamasının yoksulluğu azaltma noktasındaki başarısı 1983'te sadece mikrokredi programına yönelik çalışan Grameen (Yerel dilde köye ait, kırsal anlamında kullanılmaktadır) Bank'ın Bangladeş'te kurulması ile farklı bir boyuta taşınmıştır (Seymen, 2011: 2-49). Grameen Bank, 2021 yılı itibarıyla Bangladeş'teki köylerin %93'üne hizmet vermektedir ve %97'si kadın olan dokuz milyonun üzerinde üyeye sahiptir. Aynı zamanda %99'luk bir geri ödeme oranı bulunmaktadır (Grameen Foundation, 2021a).

Grameen Bank'ın neden özellikle kadınlara yönelik olarak çalıştığının birden fazla sebebi vardır. Muhammed Yunus birinci neden olarak Grameen öncesi Bangladeş'te kredi kullananların ancak %1'ini kadınların oluşturduğunu bu anlamda cinsiyet eşitsizliği olduğunu belirtmiştir. Peki Grameen Bank ile bu oran eşitlendiği hâlde neden mikrokredilerin çok büyük bir bölümü hâlâ kadınlara verilmektedir? Yunus'un bu konudaki tespitleri aşağıdaki gibidir (Yunus, 1999: 103-105):

- Kadınlara verilen krediler daha hızlı değişim yaratmaktadır;
- Kadınlar yoksulluktan erkeklere göre daha çok etkilenmektedir;
- Ataerkil toplum yapısı yoksul kadınların yaşamını daha da zorlaştıran bir etkidir;
- Bir haneye kadın aracılığıyla giren para, erkek aracılığı ile giren paraya kıyasla ailenin bütününe daha çok fayda sağlamaktadır.

Özellikle kadınları önceleyen ve Grameen Bank'ın kurulmasıyla ivme kazanan mikrokredi modeli günümüze kadar pek çok ülkeye yayılmış ve 175'ten fazla ülkede uygulanır hâle gelmiştir. Uygulamanın uluslararası düzeyde tanınırlığının artması asıl olarak 1993 yılında gerçekleşmiştir. 1993 yılında Dünya Bankasının açıkça Grameen Vakfına (dolayısıyla Grameen modeli mikrokredi uygulamasına) aktardığı yardım, projenin uluslararası tanınırlığı önemli derecede arttırmıştır. Gerek Muhammed Yunus'un fikirlerinin ve yöntemlerinin gerekse Grameen Bank tipi mikrokredi uygulamalarının dünya çapına yayılmasında Grameen Vakfının önemli bir payı bulunmaktadır. Grameen Vakfı, eğitim amacıyla Bangladeş'e giden ve burada Grameen Bank'ın yenilikçi yoksulluk çözümlerine tanık olan Alex Counts tarafından 1997 yılında kâr amacı gütmeyen bir kuruluş olarak ABD'de kurulmuştur. Muhammed Yunus'un kurucu üyeleri arasında yer aldığı Vakıf, mikrokredi faaliyetlerinin Bangladeş sınırlarının dışında yaygınlaşmasını kolaylaştırmak ve dünya çapında milyonlarca yoksul insanın mikrokrediye erişimini sağlamak amacıyla kurulmuştur. 2016 yılında kâr amacı gütmeyen bir başka kuruluş olan Freedom from Hunger ve Grameen Vakfının güçlerini birleştirmesiyle tek bir örgüt oluşturulmuştur. 1946'da Meals for Millions adıyla kurulan Freedom from Hunger, 70 yılı aşkın süredir açlığı ve yoksulluğu sona erdirmeye misyonunu gerçekleştirmek üzere küresel düzeyde çalışmalar gerçekleştirmektedir. Böylelikle Grameen Vakfı çatısı altında; yoksulların (özellikle yoksul kadınların), yoksulluğun ve açlığın olmadığı bir dünya için pek çok faaliyet yürütülmektedir. İki kuruluşun entegrasyonu, Grameen Vakfının yoksulluğu sona erdirmek için dijital inovasyon alanındaki uzmanlığını ve Freedom from Hunger kuruluşunun dünyanın en yoksul kadınlarına yönelik olarak açlığı ve yoksulluğu azaltmak için kendi kendine yardım araçları sağlama konusundaki tecrübesini bir araya getirmektedir (Grameen Foundation, 2021a).

Grameen Vakfı, 2025 yılına kadar aşırı yoksulluk içinde yaşayan 25 milyon kişiye ulaşmayı hedeflemektedir. Her ne kadar Grameen modeli mikrokredi uygulamaları onlarca ülkede uygulansa da Grameen Vakfı 2021 yılı itibarıyla aktif olarak Peru'dan Türkiye'ye, Mali'den Kamboçya'ya kadar 40 farklı ülkede faaliyet göstermektedir. Ancak bu rakam yanıltıcı olmamalıdır. Zira ABD'den Norveç'e kadar pek çok gelişmiş ülke Grameen Bank modelini alarak bu modeli kendi gereksinimleri çerçevesinde uyarlamış ve kendilerine özgü kurumlar oluşturmuştur. Diğer bir ifade ile Grameen tarzı mikrokredi sistemi bugün onlarca ülkede farklı kurumlar vasıtasıyla yürütülmektedir. Grameen Vakfının 2021 yılına kadar yürüttüğü çalışmaları değerlendirmek gerekirse (Grameen Foundation, 2021b):

- 14,8 milyondan fazla insan mikrokredilere, tasarruf hesaplarına ve diğer finansal hizmetlere daha iyi erişim elde etmiştir;
- Grameen Vakfı tarafından kurulmuş olan Sınır Tanımayan Bankacılar (Bankers without Borders) organizasyonunun gönüllüleri tarafından 290 sosyal girişime 28,3 milyon USD değerinde ücretsiz hizmet sağlanmıştır;

- Geliştirilen “MOTTECH” mobil sağlık teknolojisi ile 5 milyondan fazla kişi sağlık eğitimi ve hizmeti almıştır;
- Sayıları 90'ı bulan sosyal girişim, 200.000'den fazla mikro girişimciyi desteklemek ve 30'dan fazla ülkede dört buçuk milyondan fazla yoksul yararlanıcının hayatını iyileştirmek için Grameen Vakfı tarafından geliştirilen “TaroWork™” isimli mobil uygulamayı kullanmıştır.

Mikrokredi modelinin yükselişini, kalkınma anlayışında ve tekniğinde ortaya çıkan ve yoksulların kendi yeteneklerini harekete geçirmelerini amaçlayan değişim açısından değerlendirmek mümkündür. Mikrokredi dağıtımı, vatandaşlara refah sağlama amacıyla sosyal hizmetlerin doğrudan sağlanması yerine yoksulları kendi kurtuluşları için güçlendirme anlayışının ürünü olarak yoksullukla mücadele yöntemi biçiminde sunulmaktadır (Özer, 2004: 4). Başka bir ifadeyle mikrokredi modelinde yoksul bir kişiye ne balık verilmektedir ne de nasıl balık tutulacağı öğretilmektedir. Bunların ötesinde, bir yoksulun balık tutabilmesi için bir olta, ağ veya kayık kiralaması veya satın alması sağlanmaktadır (Akgül, t.y.). Zira yoksullara yönelik olarak gerçekleştirilen hibe programları yoksulluğun ortadan kaldırılması için sürdürülebilir sonuçlar ortaya koymamaktadır.

Ayrıca, mikrokrediden yararlanan ve gelirlerinde artış yaşanan bireylerin ekonomik yaşamında olduğu gibi sosyal yaşantılarında da olumlu gelişmelerin yaşanacağı gözden kaçırılmamalıdır. Örneğin toplum tarafından ailesine bakmakla yükümlü olarak görülen bir baba mikrokredi yardımıyla kuracağı iş ile bunu gerçekleştirebilir. Bununla birlikte mikrokredi kullanımı ile ev hanımlarının istihdama katılarak ülke ekonomisine destek vermesi ile eş zamanlı olarak sosyal yaşamın içine daha çok nüfuz etmeleri sağlanabilir. Mikrokredilerin sosyal yaşantıya etkisi Grameen Bank tarafından ortaya konulan kararlarda da kendini göstermektedir. Grameen Bank tarafından üyelere öğretilen ve kredi almadan önce yapılan sınavda sorumlu tutuldukları 16 karar şöyledir (Grameen Bank, 2021):

- 1- Grameen Bank'ın dört ilkesini; disiplin, birlik, cesaret ve çok çalışmayı yaşamımızın her alanında uygulayacak ve ilerleteceğiz.
- 2- Ailelerimize refah getireceğiz.
- 3- Yıkık dökük bir evde oturmayacağız. Evlerimizi onarıp en kısa zamanda yeni evler yapmak üzere çalışacağız.
- 4- Yıl boyu sebze yetiştireceğiz. Onlardan bolca yiyecek artanı satacağiz.
- 5- Ekim mevsimlerinde olabildiğince çok tohum ekeceğiz.
- 6- Aileleri küçük tutmayı planlayacağız. Harcamalarımızı en aza indireceğiz. Sağlığımıza dikkat edeceğiz.
- 7- Çocuklarımızı eğitip, eğitimleri için gereken parayı kazanacağız.
- 8- Çocuklarımızı ve çevremizi her zaman temiz tutacağız.
- 9- Foseptik çukurları yapıp kullanacağız.
- 10- Kuyu suyu içeceğiz. Eğer bulamıyorsak, suyu kaynatıp şap katacağiz.
- 11- Oğullarımızı evlendirirken çeyiz almayacağız, kızımızın düğününde de çeyiz vermeyeceğiz. Merkezimizi çeyiz lanetinden uzak tutacağız. Küçük çocukları evlendirmeyeceğiz.
- 12- Kimseye haksızlık yapmayacağız ve haksızlık yapanlara karşı çıkacağız.
- 13- Hep birlikte daha fazla gelir için daha büyük yatırımlara gireceğiz.
- 14- Her zaman birbirimize yardımda bulunmaya hazır olacağız. Birisi güç durumdaysa hep birlikte ona yardım edeceğiz.
- 15- Herhangi bir merkezde bir disiplin ihlalini öğrenirsek, hep birlikte oraya gidip disiplinin sağlanmasına yardımcı olacağız.

16- Bütün merkezlerde beden eğitimi yaptıracağız. Bütün sosyal etkinliklere topluca katılacağız.

Yukarıdaki kararlardan da anlaşılacağı üzere Muhammed Yunus mikrokredi uygulamasını yalnızca yoksullukla mücadele kapsamında ele almamıştır. Grameen ve mikrokredi ile toplumun pek çok alanında değişimini öngörmüştür. Öyle ki mikrokredi kullanan kişiler yalnızca geçimlerini sürdürecek bir gelir elde etmekle kalmayacak; aynı zamanda kendi konutlarının tamiri ile yerleşim yerlerinin gelişimine yardımcı olacaklar, sağlıklı beslenecekler, ülke ekonomisi ve doğal yaşam için tarıma önem verecekler, eğitime özen gösterecekler, temizliği sağlayacaklar, aile planlaması yaparak hızlı nüfus artışını yavaşlatacaklar ve hayatın her noktasında iş birliği yapacaklar. Özetlemek gerekirse mikrokredi ile amaçlanan, ekonomik dönüşümle birlikte aynı zamanda toplumsal dönüşümdür.

Neredeyse 50 yıllık bir geçmişi olan mikrokredi projesinin dünya ölçeğinde gösterdiği başarı uluslararası kuruluşların da dikkatini çekmiştir. Özellikle Dünya Bankasının 1993 yılında Grameen Vakfına 2 milyon USD tutarında bir bağış yapacağını duyurması Grameen Bank ve mikrokreditinin dünya çapında duyulmasında etkili olmuştur (Yunus, 1999: 40-41). Şubat 1997’de düzenlenen mikrokredi zirvesinde 2005 yılına kadar dünyanın en yoksul 100 milyon ailesine ve özellikle bu ailelerdeki kadınlara kendi işlerini kurmaları ve işe yönelik diğer faaliyetleri gerçekleştirebilmeleri için kredi sağlayacak global bir hareket başlatılmıştır. Ayrıca 2005 yılı, Birleşmiş Milletler ‘mikrokredi’ yılı olarak ilan edilmiştir (International Year of Microcredit, 2021). 2006 yılında ise Muhammed Yunus, yoksullara mikrokredi veren Grameen Bank ile birlikte Nobel Barış Ödülü’nü kazanmıştır. Küresel gündeme yön veren Time Dergisi, 24 Mart 2008 tarihli sayısının kapağında ”Dünyayı değiştiren 10 fikirden biri” olarak kadınlara mikrokredi verilmesini göstermiştir. Mikrokredi modeli Muhammed Yunus’a, 2009 yılında ABD Başkanı Barack Obama tarafından verilen ve ülkenin en önemli sivil nişanı olarak bilinen Özgürlük Madalyası’nı kazandırmıştır (Türkiye İsrافی Önleme Vakfı, 2021).

Türkiye’de Mikrokredi Uygulamaları ve İl Özel İdareleri

Tam anlamıyla Grameen tarzında olmasa da Türkiye’deki mikrokredi çalışmaları, kâr amacı gütmeyen bir sivil toplum kuruluşu olan ve 2001 yılında kamu yararına çalışan dernek statüsü elde eden Kadın Emegini Değerlendirme Vakfı (KEDV) tarafından başlatılmıştır. KEDV tarafından 1995 ve 1997 yılları arasında İstanbul’da ikamet etmekte olan 100 kadına kendi işlerini kurabilmeleri amacıyla küçük miktarlarda krediler verilmiştir. Bu kredilerde geri dönüş oranı %98 oranında gerçekleşmiştir. Fakat 1999 yılında gerçekleşen ve Marmara Bölgesi’nde büyük bir yıkıma neden olan deprem sonrasında söz konusu projelerin devamlılığı için fon arayışları ertelenmiştir. 2002 yılında mikrokredi projesi için gerekli olan fonun bulunmasıyla birlikte KEDV tarafından Maya Mikro Ekonomik Destek İşletmesi kurulmuş ve mikrokredi programı başlatılmıştır. Bu kuruluşun amacı; evinde, tezgâhında ya da dükkânında kendi işini yapan ya da bir iş kurmak isteyen dar gelirli kadınlara maddi destek sağlamaktır. KEDV, tarafından Maya Mikro Ekonomik Destek İşletmesi aracılığıyla kendi işini kurmak isteyen dar gelirli kadınlara ortalama 1000 TL civarında 6-12 ay vade ile küçük krediler vermektedir ve 2021 yılı itibarıyla 14.000’in üzerinde kredi dağıtmıştır (Kadın Emegini Değerlendirme Vakfı, 2021; Dündar, 2007: 24).

Türkiye’de mikrokredi vermiş olan kuruluşlardan bir diğeri 2002 yılında kurulmuş olan Toplum Gönüllüleri Vakfıdır. Toplum Gönüllüleri Vakfı tarafından 2006 yılında Mikro Kredi Projesi oluşturulmuş ve bu kapsamda HSBC Bank ile bir protokol imzalanmıştır. Söz konusu proje ile Toplum Gönüllüsü gençler tarafından bir iş fikri olan ancak bu iş fikrini hayata geçirebilmek için başlangıç sermayesi bulunmayan dar gelirli bireylere mikro düzeyde kredilerin verilmesi ve kredi kullananların kendilerine düzenli olarak gelir getirebilecek bir ticari etkinliğe başlamasına destek olunması hedeflenmiştir. 2006 yılında projenin tüm hazırlık aşamaları tamamlanmış ve Toplum Gönüllüleri Vakfından bir ekip Bangladeş’e giderek oradaki uygulamaları yerinde incelemiştir. Proje, 2007 yılında “Küçük Destek Büyük Çözüm Projesi” adını almış ve aynı yıl pilot uygulama olarak Samsun’da 71 kişiye mikrokredi verilmesiyle hayata geçirilmiştir. 2008 yılında ise Kütahya ve İzmir’de de kredi dağıtımına başlanmış ve 2007 yılı ile birlikte toplam 119 kişiye mikrokredi verilmiştir. Ancak 2009 yılında proje sonlandırılmış ve yalnızca dağıtılmış olan kredilerin geri dönüşü

için çalışmalar sürdürülmüştür. Değınilmesi gereken bir diğler nokta ise proje kapsamında tüm kredileri süreçlerinin başta Ondokuz Mayıs Üniversitesi öğrencilerinden oluşan toplum gönülleri olmak üzere farklı üniversitedeki öğrenciler tarafından yürütülmüş olmasıdır. Proje bu yanıyla dünyadaki diğler mikrokredi uygulamalarından farklılaşmaktadır (Toplum Gönüllüleri Vakfı [TOG], 2007: 29; TOG, 2008: 35, TOG, 2009: 31).

Türkiye'deki mikrokredi benzeri uygulamalar daha önce ortaya çıkmış olsa da Grameen Bank tipi mikrokredi uygulaması ilk kez 2003 yılında Aziz Akgül tarafından, pilot şehir olarak seçilen Diyarbakır'da başlatılarak Türkiye'ye gelmiştir (Yıldız ve Göktaş, 2013: 133). 11 Haziran 2003'te Grameen Vakfını temsilen Prof. Dr. Muhammed Yunus ve Türkiye İsrافی Önleme Vakfını (TİSVA) temsilen Prof. Dr. Aziz Akgül Grameen modelini Türkiye'de de uygulamak üzere bir protokol imzalamışlardır. Sonrasında TİSVA, Grameen Bank ve Diyarbakır Valiliğı iş birliğinde 18 Temmuz 2003 tarihinde, Diyarbakır'da "Türkiye Grameen Mikrofinans Programı (TGMP)" uygulanmaya başlanmıştır. Bu proje kapsamında ilk mikrokredi çekleri 18 Temmuz 2003 tarihinde 6 kişiye, kişi başı 500 lira olmak üzere verilmiştir (Seymen, 2011: 55). TGMP tarafından 2003-2021 yılları arasında 200.000'e yakın dar gelirli mikro girişimciye 1.100.000.000 TL'ye yakın mikrokredi verilmiştir ve bu kredilerin %100'ü tahsil edilmiştir (Türkiye Grameen Mikrofinans Programı [TGMP], 2021a).

Türkiye İsrافی Önleme Vakfı tarafından oluşturulmuş olan TGMP, Türkiye'nin ilk ve tek mikrofinans kuruluşu olup kâr amacı gütmemektedir. TGMP'nin Türkiye'deki illerin büyük çoğunluğunu kapsayan 92 adet şubesi bulunmaktadır. Ağrı, Ardahan, Bartın, Bayburt, Bolu, Düzce, Gümüşhane, Karabük, Kars, Kütahya, Nevşehir, Siirt, Tekirdağ, Tunceli, Uşak ve Yalova'da ise TGMP'ye bağılı bir şube bulunmamaktadır (TGMP, 2021b). Buradan anlaşılacağı üzere bu çalışmanın konusunu oluşturan Yalova'da TGMP'nin bir şubesi bulunmamaktadır.

TGMP'den mikrokredi alma şartları şöyle sıralanabilir (TGMP, 2021c):

- Öncelikle TGMP'ye mikrokredi başvurusunda bulunacak olan adayın aklında bir iş fikrinin olması gerekmektedir.
- Bir iş fikri olan ve 5 kadından oluşan bir grup oluşturulması gerekmektedir. Bununla birlikte, yakın akraba olan kadınlar aynı grupta yer alamamaktadır.
- 5 kadının yer aldığı bir grup oluşturulduktan sonra 3 gün sürecek olan eğitimlere katılım gösterilmeli, kurum işleyiş sistemi ve mikrokredi geri ödemesi hakkında bilgi sahibi olunmalıdır.

TGMP tarafından, bir iş yapma fikri olan ve mikrokredi sistemiyle ilk defa tanışan dar gelirli mikro girişimcilere yönelik olarak mikrokredi sistemine daha çabuk alışabilmelerini sağlamak amacıyla, üst limiti 1.500 TL olan ve %5 hizmet bedeliyle 33 haftada tahsil edilen "Başlangıç Kredisi" verilmektedir. TGMP tarafından sunulan diğler kredi çeşitleri ise aşağıdaki tabloda yer almaktadır.

Tablo 1: TGMP Kredi Çeşitleri

Ana Krediler			İşletme Kredileri		Sosyal İşletmecilik Kredisi	
Faaliyet Kredisi	Temel Kredi	Gelişim Kredisi	Girişimci Kredisi	Büyüme/Hepitalist Kredisi	Sosyal Kalkınma Kredisi	Teknoloji Kredisi
Üst limit 5.000 TL, 40 hafta, %10 hizmet bedeli	Üst limit 7.000 TL, ilk 4 hafta ödemesiz, 48 hafta, %15 hizmet bedeli	Mikrokredi sisteminde en az 5 yıl kredi kullanan mikro girişimcilere; alt limit 5.000 TL, üst limit 7.000 TL, 46 hafta, %10 hizmet bedeli	Mikrokredi sisteminde kredi kullanan vergi mükelleflerine; üst limit 7.000 TL, 48 hafta, %15 hizmet bedeli	Ticari faaliyetlerini büyütmek isteyen, Ana Kredi ve Girişimci Kredisi olarak toplam 10.000 TL kredi kullanmış mikro girişimcilere; alt limit 10.000 TL, üst limit 15.000 TL, 60 hafta, %15 hizmet bedeli	Alınan mikrokredilerin yanında ek gelir getirici ticari faaliyetlerde bulunmak isteyen mikro girişimcilere; 46 hafta %10 hizmet bedeli	Dar gelirli kadınların birer akıllı cep telefonu sahibi olmaları için 46 hafta %10 hizmet bedeli

Kaynak: (TGMP, 2021d)

Türkiye’de gerçek anlamda 2003 yılında başlayan mikrokredi uygulamaları 5302 sayılı İl Özel İdaresi Kanunu ile tam anlamıyla yasal dayanağa kavuşmamış olsa da yasal tanınırlığa sahip olmuştur. 5302 sayılı Kanun’un kabulünden sonra hazırlanmış olan Mikro Finansman Kuruluşları Hakkında Kanun Teklifi 23.03.2005 tarihinde TBMM’ye sunulmuş olsa da çeşitli sebeplerden dolayı daha sonra geri çekilmiştir (Dündar, 2007: 26). Önceki bölümlerde belirtildiği üzere 5302 sayılı Kanun ile yoksul kişilere mikrokredi verilmesi il özel idarelerinin görev ve yetkileri arasına girmiştir. Ayrıca aynı Kanun’un 64. maddesine göre il özel idaresi görev ve sorumluluk alanına giren konularda; kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları, dernekler, vakıflar ve 507 sayılı Esnaf ve Küçük Sanatkârlar Kanunu kapsamına giren meslek odaları ile ortak hizmet projeleri gerçekleştirebilmektedir.

Uygulamada il özel idarelerinin büyük bir bölümü yukarıda değinilen kanun maddesine dayanarak mikrokredi konusundaki görev ve sorumluluğunu dernek veya vakıf gibi farklı kuruluşlarla (özellikle TİSVA ile) ortak hizmet projesi geliştirerek yerine getirmektedir. Mikrokredi konusundaki görev ve sorumluluğunu tek başına yürüten il özel idareleri ise sayıca oldukça azdır (Öz ve Çolakoğlu, 2014: 185; Seymen, 2011: 2).

Yoksullara mikrokredi verilmesi görevinin il özel idarelerine verilmesinin nedenlerinden birinin hizmette halka yakınlık (subsidiarity) ilkesinin benimsenmesi olduğu ifade edilebilir. Avrupa Konseyi’nin 1985 yılında benimsediği, Türkiye’nin de birtakım bölümlerine çekince koyarak kabul ettiği Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı’nda hizmette halka yakınlık ilkesine vurgu yapılmıştır. Bu ilkedен anlaşılması gereken, Şart’ın 4. maddesinin 3. fıkrasında yer verildiği üzere kamusal sorumlulukların genellikle ve tercihen vatandaşa en yakın yönetimlerce yerine getirilmesi gerekliliğidir (Keleş, 1995: 6-7). Hizmette halka yakınlık ilkesine Avrupa Ekonomik Topluluğu’nun Avrupa Birliği’ne dönüşümünde önemli bir yere sahip olan 1992 tarihli Maastrich anlaşmasında yer verilmesiyle birlikte bu ilkenin geçerliliği daha da artmıştır.

Hizmette halka yakınlık ilkesi doğrultusunda yoksullara mikrokredi verilmesinin bir görev olarak il özel idarelerine verilmiş olduğu savı oldukça gerçekçidir. Çünkü il sınırları içerisindeki yoksulların durumunu, bölgede hangi alanlarda girişimciliğin daha makul ve mümkün olacağı gibi konularda il özel idaresi, merkezî idareye göre daha çok bilgi sahibi olacaktır. Burada akıllara şöyle bir sorunun gelmesi son derece doğaldır: Peki bu görev neden belediyelere değil de il özel idarelerine verilmiştir? Bu, cevaplanması güç bir sorudur zira kanun koyucunun bu kanunları yaparken tabiri caiz ise aklından geçenleri bilmek mümkün değildir. Ancak bu soruya cevap olarak şunlar ifade edilebilir:

- 1- İl özel idarelerinin bulunduğu illerde belediyeler kısıtlı bir coğrafyada sorumluluk sahibiyken il özel idareleri mikrokredi dâhil pek çok konuda belediye sınırları dışında kalan alanlarda da sorumluluk sahibidir. Buradan anlaşılacağı üzere belediye sınırları içerisinde olmayan köylerden gelecek mikrokredi talebine büyükşehir belediyeleri dışındaki il belediyelerinin karşılık vermesi kanunen mümkün değildir.
- 2- İl özel idaresi tüzel kişiliğinin başı ve temsilcisi konumunda merkezî idarenin atadığı vali bulunmaktadır. Bu nedenle merkezî idarenin mikrokredi uygulamalarını finanse etmesi, denetlemesi ve bu konu hakkında bilgi sahibi olması daha kolaydır.
- 3- Valinin il özel idaresinin görev alanlarıyla ilgili olarak ildeki diğer kamu görevlilerini görevlendirebiliyor olması mikrokredi verme sürecinde alanında uzman kişilerin yer almasını sağlayabilmektedir.

Diğer yandan 2012 yılında tüzel kişiliklerinin kaldırılması kararlaştırılan ve 2014 yılında kaldırılan il özel idarelerinin bulunduğu illerdeki durumu da değinmek gerekmektedir. 2012 tarihli ve 6360 sayılı Kanun ile büyükşehir belediyesi bulunan 29 ilde il özel idarelerinin tüzel kişilikleri kaldırılmıştır. 2013 tarihli ve 6447 sayılı Kanun ile 6360 sayılı Kanun’un bazı maddelerinde değişikliğe gidilerek Ordu ilinde de büyükşehir belediyesi kurulması kararlaştırılmıştır. Bu iki kanunun ilgili hükümleri 30 Mart 2014 yerel seçimleri ile birlikte hayata geçirilmiştir. Dolayısıyla 2014 yılı itibarıyla 81 ilin 51’inde il özel idaresi bulunmaktadır. 6360 sayılı Kanun’un 3. maddesinde “il özel idarelerine 5302 sayılı İl Özel İdaresi Kanunu ve diğer mevzuatla verilmiş olan yetki, görev ve sorumluluklar ilgisine göre bakanlıklar, bakanlıkların bağlı veya ilgili kuruluşları ile bunların taşra teşkilatı, Hazine, valilikler, büyükşehir belediyeleri ve bağlı kuruluşları veya ilçe belediyeleri tarafından kullanılır ve yerine getirilir” ifadesi yer almaktadır. Burada zikredilen görev ve sorumluluklar arasında yoksullara

mikrokredi verilmesi de bulunmaktadır. Ancak ilgili kanun hükmünden anlaşılacağı üzere il özel idarelerinin sahip olduğu görev ve sorumluluklar diğer kurum ve kuruluşlara açıkça devredilmemiştir. Bununla birlikte gerek büyükşehir belediyelerinin temel kanunu olarak bilinen 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu'nda gerekse yukarıda bahsi geçen 6360 sayılı Kanun'da büyükşehir ve ilçe belediyelerinin il özel idarelerinden devraldığı görevler açıkça belirtilmediğinden bugün büyükşehir belediyelerinin sınırları içinde yaşayan ve mikrokredi kullanmak isteyen yoksullara hangi resmî kurumun mikrokredi vereceği sorusunun açık bir cevabı bulunmamaktadır. Bu nedenle ilgili kanunlarda bulunan bu boşluğun açık bir biçimde doldurulması, büyükşehir sınırları içerisindeki yoksulluğun azaltılması ve girişimciliğin artırılması noktasında oldukça önemlidir. Ancak ilgili kanunlarda açıkça yer almamasına rağmen büyükşehir ve ilçe belediyelerinin yoksullara mikrokredi vermesinde bu bağlamda bir sakınca bulunmamaktadır. Ziras Denizli Büyükşehir Belediyesi, Şanlıurfa Büyükşehir Belediyesi ve Eskişehir Büyükşehir Belediyesi, Başakşehir Belediyesi, Beyoğlu Belediyesi, Sarıyer Belediyesi gibi örneklerde mikrokredi uygulamalarının varlığı gözlemlenebilmektedir.

Yalova İl Özel İdaresi Ve Mikrokredi Uygulamaları

Çalışmanın bu bölümünde Yalova İl Özel İdaresinin yoksullukla mücadele kapsamında bir politika aracı olarak kullandığı mikrokredi uygulamasına ilişkin bulgulara yer verilmiştir. Bu kapsamda söz konusu kurumun faaliyet raporları, stratejik planları, Sayıştay denetim raporları ve haber kaynakları taranmıştır. Yalova İl Özel İdaresi faaliyet raporları ve stratejik planları incelendiğinde mikrokredi uygulamalarının ayrı bir gider kalemi olarak bu raporlarda düzenlenmediği ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle çalışma kapsamında daha çok haber kaynakları ve Sayıştay denetim raporlarından yararlanılmıştır.

Yalova'da yürütülen mikrokredi uygulamalarına ilişkin ilk bulgu 2011 yılına dayanmaktadır. 15.11.2011 tarihinde 24. Dönem İstanbul Milletvekili olarak görev yapmış olan Sedef Küçük, dönemin İçişleri Bakanı tarafından yazılı olarak yanıtlanmak üzere TBMM Başkanlığına 2002-2011 yılları arasında illerde kullanılan mikrokredilere ilişkin bir yazılı soru önergesi vermiştir. Söz konusu önergeye verilen 23.02.2012 tarihli cevapta 2002-2011 yılları arasında Yalova'da mikrokredi için başvuran 11 kişiden 4'üne toplam 14.000.00 TL'lik mikrokredi kullanıldığı bilgisi yer almaktadır (Türkiye Büyük Millet Meclisi [TBMM], 2011; TBMM, 2012). Fakat konuyla ilgili farklı bir kaynaktan bu bilgiyi doğrulayabilecek veya yanlışlayabilecek ilave bir bilgiye ulaşılamamıştır.

Yalova'da hayata geçirilen mikrokredi uygulamalarına ilişkin ilk takip edilebilir bulgu 2012 yılına dayanmaktadır. Önceki bölümlerde değinildiği üzere Grameen Bank tipi mikrokredi uygulamalarının Türkiye'deki öncüsü konumunda bulunan TMGP'nin Yalova'da bir şubesi bulunmamaktadır. Bunun yerine 2012 yılında Yalova Ticaret ve Sanayi Odası İl Kadın Girişimciler Kurulu bünyesinde kadınların mikrokredilerden yararlanması amacıyla Yalova Girişimci Kadınlar Derneği kurulmuştur. Aynı yıl Yalova İl Özel İdaresi ile Yalova Girişimci Kadınlar Derneği arasında kadınlara mikrokredi sağlanması için protokol imzalanmıştır (Yalova Ticaret ve Sanayi Odası, 2021). Yalova İl Özel idaresinin bir STK ile bu alanda iş birliği yapmasının iki temel nedeni olduğu ifade edilebilir. Öncelikle pek çok il özel idaresinde olduğu gibi Yalova İl Özel İdaresinin de gerek personel gerekse kurumsal kapasite olarak mikrokredi sürecini sürdürülebilir bir biçimde uygulama ihtimali son derece düşüktür. Diğer yandan bu sürecin bir STK ile iş birliği içerisinde uygulanması, kentte oluşacak yönetim kültürünü ve buna benzer uygulamaları yaygınlaştırma potansiyeline sahiptir.

Protokolün 7. maddesinde Yalova İl Özel İdaresinin yapacağı işler aşağıdaki gibi sıralanmıştır (T.C. Sayıştay Başkanlığı, 2014: 12);

- a- İdare, yürütme komisyonu için belirleyeceği iki üye vasıtası ile projeden faydalanacak kişilerin seçiminde yardımcı olabilecektir.
- b- İdare, proje kaynağını temin etmek üzere, bütçede ayrılan ödeneği, dernek hesaplarına aktaracaktır.
- c- İdare, mikrokredi işlemlerinin yürütülmesi için çalışma ofisi tahsis edecektir.

- d- İdare, sekreteryaya işlemlerinin yürütülmesi için biri muhasip olmak üzere iki personel görevlendirecektir.
- e- İdare, proje hesaplarını en az üç ayda bir olmak üzere; gerektiğinde her zaman kuracağı denetim komisyonu marifeti ile inceleyebilecektir.
- f- Ödemelerin ve geri dönüşümlerin takip ve tahsilinin yapılıp yapılmadığı Yürütme Komisyonu tarafından sürekli denetlenecektir.

Bu kapsamda, Yalova İl Özel İdaresi tarafından Derneğe 2012 yılında 40.000 TL, 2013 yılında 10.000 TL olmak üzere toplam 50.000 TL ödenek aktarıldığı, 2014 yılı için de 10.000 TL ödeneğin bütçeye konulduğu ancak ödenmediği Sayıştay denetimi kapsamında tespit edilmiştir (T.C. Sayıştay Başkanlığı, 2015: 7).

Yalova İl Özel İdaresi ile Yalova Girişimci Kadınlar Derneğinin 2012 yılında organize ettiği mikrokredi dağıtım töreninde Yalova Valisi Esengül Civelek şu ifadeleri kullanmıştır “Karşı karşıya kaldıkları ekonomik sosyal zorluklar nedeniyle yalnız başına çocuklarını büyüten, tek başına ailenin geçimini temin etme çabası içerisinde olan ve yoksullukla mücadele eden kadınlarımızın varlığı bilinen bir gerçektir. Bu gerçekten hareketle kadınlarımızın sosyo-ekonomik yönden güçlendirilmesi, kadın yoksulluğunun azaltılması, kadınlarımızın kendilerine olan özgüven ve saygınlığının artırılmasında önem taşıyan mikrokredi uygulaması ile kadınlarımızı yapacakları işler konusunda becerilerine, deneyimlerine, maharetlerine güvenerek destekliyoruz” (Yalova Ticaret ve Sanayi Odası, 2021). Konuşmada kullanılan ifadelerden yola çıkarak Yalova İl Özel İdaresinde ilk mikrokredi uygulamalarının 2012 yılında başladığı anlaşılmaktadır. İlk aşamada mikrokredi almak için başvuran 100 kadından 23’üne 1 yıl faizsiz geri ödemeli 1500’er TL mikrokredi desteği sağlanmıştır. 2012 yılında başlatılan mikrokredi uygulaması kapsamında 2013 Mart ayına kadar 34 kadına 40.000 lira mikrokredi kullanılmıştır (Uzuneser, 2013). 2015 yılına gelindiğinde ise projenin hayata geçirilmesinden itibaren mikrokredi başvurusunda bulunan kadınlardan 81 tanesine mikrokredi verilmiştir (Albayrak, 2016: 92).

Albayrak (2016: 89-108) tarafından Yalova’da mikrokredi kullanan kadınların yaşadıkları ekonomik, sosyal ve psikolojik değişimleri ortaya koymak amacıyla mikrokredi kullanıcısı 8 kadından oluşan örneklem ile nitel araştırma yöntemleri kullanılarak bir araştırma yapılmıştır. Bu araştırma ile birlikte mikrokredi vasıtasıyla elde edilen gelirin ailelerin ihtiyaçlarını karşılamada önemli bir katkı sunduğu ortaya çıkmıştır. Bununla birlikte mikrokredi kullanan kadınların; sosyal statüsünün arttığı, ekonomik ve sosyal anlamda bağımsızlıklarını kazandıkları, mikrokredi öncesinde enformel şartlarda çalışırken mikrokredi ile birlikte kendi koşullarına uygun iş ortamlarında çalışabildikleri; böylelikle evlerine ve çocuklarına karşı sorumluluklarını daha kolay yerine getirebildikleri sonucuna ulaşılmıştır.

Ancak tüm olumlu sonuçların yanında mikrokredi uygulamasıyla ilgili olarak birtakım olumsuzluklar da yaşanmıştır. Sayıştay, 2013 mali yılına ilişkin olarak Yalova İl Özel İdaresine yönelik yaptığı denetimde yoksullara mikrokredi verilmesi uygulamasında önemli eksikliklerin olduğunu altını çizmiştir. Sayıştayın yaptığı denetim sonucunda derneğe aktarılan 50.000 TL’nin ‘Kurumca Verilen Borçlardan Alacaklar Hesabı’nda’ izlenmesi gerekiyorken ‘Bütçe Gideri’ olarak muhasebeleştirildiği tespit edilmiştir. Bu nitelikteki aktarımlar kamu alacağı olarak da muhasebeleştirilmediği takdirde ilgili sivil toplum kuruluşlarının kaynağı durumuna gelme riski taşımaktadır. Oysa bu aktarımlar kredi verme amacıyla yapılmış ve geri dönüşleri olan aktarımlardır. Nihayetinde bu aktarımlar ancak, alacak olarak muhasebeleştirildiği takdirde kamu kurumları tarafından takip edilebilecektir. Sayıştay tarafından tespit edilen bir diğer husus ise imzalanan protokolde, taraf olan derneğe kredi amaçlı aktarılan kaynağın geri dönüşümünün ne şartlarda olacağı, derneğin iflası, feshi ve benzeri hâllerde ise nasıl, kimden ve hangi şartlarda ne şekilde tahsil edileceğinin de açıkça belirtilmemiş olduğudur (T.C. Sayıştay Başkanlığı, 2014: 11-12).

Sayıştay 2015 yılında yaptığı denetim sonucunda bir kez daha önceki denetim döneminde karşılaştığı sorunları tespit etmiştir. Yalova İl Özel İdaresinin Sayıştaya cevabında ise; “5302 sayılı İl Özel İdaresi Kanunu’nun 64. maddesi gereğince yapılan mikrokredi ödemesi için sağlanan ödeneklerin dernek yetkilileri ile görüşülerek geri dönüşümü sağlanan kredilerin, yeniden kullanılmayarak, yıl sonunda derneğe yatırılan miktarın İdaremizce tahsili sağlanarak 2015 yılı bütçesinde kurum alacakları hesap

grubu altında yer alan 232 Kurumca Verilen Borçlardan Alacaklar Hesabında izlenmesi sağlanacaktır." ifadesi yer almaktadır (T.C. Sayıştay Başkanlığı, 2015: 7-8).

Süreç sonunda Yalova İl Özel İdaresi derneğe aktardığı ödeneği geri çekmek zorunda kalmış ve mikrokredi uygulamaları böylelikle son bulmuştur. Mikrokredi uygulamalarının son bulunduğu 2014 yılı ile 2011 yılında Yalova Valiliği'ne atanan ve Türkiye'nin ikinci kadın valisi olma özelliğini taşıyan Esengül Civelek'in Kırklareli Valiliği görevine atandığı tarih örtüşmektedir. Valilik makamının il özel idaresinin başı ve tüzel kişiliğinin temsilcisi olması sıfatıyla il özel idaresi üzerinde büyük bir etkisi bulunmaktadır. Öncesinde Kadının Statüsü Genel Müdürlüğünde genel müdür olarak görev yapmış olan Vali Esengül Civelek'in 2011-2014 yılları arası valilik görevinde bulunması ve mikrokredi projesinin 2012-2014 yılları arasında yürütülmesi Vali'nin böyle bir projeyi hayata geçirme ideali olduğu ve yeni atanan Vali'nin bu ideali sürdürmek için özel bir çaba harcamaması sonucunda projenin rafa kaldırıldığını ortaya koymaktadır.

Sonuç

Yoksulluk az gelişmiş ülkelerden gelişmiş ülkelere kadar istisnasız tüm ülkelerin mücadele ettiği bir sorundur. Elbette Türkiye de yoksulluk ile mücadele eden ülkelerden biri konumundadır. Yoksullukla mücadele noktasında pek çok yöntem olmasına rağmen en yaygın kullanılan yöntemlerden biri mikrokredi yöntemidir. Mikrokredi modeli ilk kez Bangladeşli ekonomi profesörü Muhammed Yunus tarafından 1974 yılında geliştirilmiştir. Grameen Bank düşüncesinin 1983 yılında gerçek bir bankaya dönüşmesi sonucu Bangladeş'te mikrokredi kullanımında hızlı bir artış yaşanmıştır. Özellikle kadınları önceleyen ve Grameen Bank'ın kurulmasıyla ivme kazanan mikrokredi modeli 1990'lı yıllardan itibaren başta Dünya Bankası ve Birleşmiş Milletler olmak üzere birçok uluslararası kuruluşun ve diğer ülkelerin dikkatini çekmiştir. Bunun sonucunda mikrokredi sistemi günümüze kadar pek çok ülkeye yayılmış ve 175'ten fazla ülkede uygulanır hâle gelmiştir.

Türkiye'de mikrokredi yöntemiyle yoksulluğun etkin bir biçimde azaltılabileceği düşüncesi yasama ve yürütme erkleri tarafından benimsenmiş, ülke genelinde bu uygulamanın yürütülmesi görevi ise il özel idarelerine verilmiştir. İl özel idaresi, Türkiye'nin en köklü yerel yönetim birimlerinden birisi olma özelliği taşımaktadır. 5302 sayılı İl Özel İdaresi Kanunu'nda il özel idarelerinin görevleri arasında yoksullara mikrokredi verilmesi yer alırken bu işlemin nasıl gerçekleştirileceği hakkında bir düzenleme yapılmamış olup idareye takdir yetkisini kullanma alanı bırakılmıştır. Uygulamada ise pek çok il özel idaresi mikrokredi uygulamasını dernek veya vakıf gibi yapılarla ortaklaşa olarak yürütmektedir. Bu noktada Türkiye'de en yaygın olan sivil toplum kuruluşları ise Türkiye İsrافی Önleme Vakfı ve bu Vakıf tarafından kurulmuş olan Türkiye Grameen Mikrofinans Programıdır.

Türkiye Grameen Mikrofinans Programının herhangi bir şubesinin bulunmadığı Yalova'da ise Yalova İl Özel İdaresi ile Yalova Kadın Girişimciler Derneği 2012 yılında bir protokol imzalayarak yoksullara mikrokredi verme projesini başlatmıştır. Bu proje kapsamında derneğe 2012 yılında 40.000 TL, 2013 yılında 10.000 TL olmak üzere toplam 50.000 TL ödenek aktarılmıştır. 2015 yılına kadar bu ödeneklerden yararlanan 81 kadın kendi işini kurarak iş hayatına atılmıştır. Valilik tarafından derneğe aktarılan ödeneğin geri alınması ve sonraki yıllarda İl Özel İdaresi bütçesinden bu projeye kaynak aktarılmaması nedeniyle Yalova ilinde İl Özel İdaresi önderliğinde gerçekleştirilen mikrokredi projesi sona ermiştir.

Burada değinilmesi gereken bir diğer nokta ise Yalova İl Özel İdaresinin mikrokredi konusunda Yalova Kadın Girişimciler Derneği ile protokol imzalaması sonucunda il sınırları içerisinde yaşayan yoksul erkeklerin doğrudan bu projenin kapsamı dışında kalmış olmasıdır. Nitekim projeden yararlanan 81 kişinin de kadın olması bu durumun göstergelerinden biridir. Önceki bölümlerde değinildiği üzere mikrokredi sisteminin fikir babası olarak bilinen Muhammed Yunus da bu sistem içerisinde özellikle kadınların desteklenmesini savunmaktadır. Ancak yine önceki bölümlerde yer verildiği üzere 2021 yılı itibarıyla Bangladeş'te faaliyet gösteren Grameen Bank'ın üyelerinden %3'ü erkeklerden oluşmaktadır. Türkiye'de ise gerek TGMP örneğinde gerekse Yalova İl Özel İdaresi örneğinde tüm erkeklerin mikrokredi sistemi dışında tutulması bu konuda bütüncül bir çözüm üretilmesinin önüne geçmektedir.

Kaynakça

- Akgül, A. (t.y.). Türkiye’de Mikro Kredi Uygulaması. Erişim adresi <http://www.israf.org/public/admin/filemanager/uploaded/mikrokredi.pdf>
- Albayrak, U. (2016). Kadın Yoksulluğuyla Mücadelede Kadın Girişimciliğinin Desteklenmesi ve Mikro-kredi Uygulamaları: Yalova Örneği. *Kaden Kadın Araştırmaları Dergisi*, 2(1), 89-110.
- Dündar, S. Ozan. (2007), *Mikro Finansman*, Türkiye Kalkınma Bankası A.Ş. Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Müdürlüğü, Ankara.
- Grameen Bank. (2021, 18 Ağustos). Erişim adresi <https://grameenbank.org/16-decisions/>
- Grameen Foundation. (2021a, 10 Ağustos). Erişim adresi <https://grameenfoundation.org/about-us/why-grameen>
- Grameen Foundation. (2021b, 10 Ağustos). Erişim adresi <https://grameenfoundation.org/solving-poverty/our-impact>
- Gül, H., Kiriş, H. M., Negiz, N., Gökdâyı, İ. (2014). *Türkiye’de Yerel Yönetimler ve Yerel Siyaset*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- International Year of Microcredit. (2021, 21 Ağustos) Erişim adresi <http://www.yearofmicrocredit.org/>
- Kadın Emeği Değerlendirme Vakfı. (2021, 28 Ağustos). Erişim adresi <https://www.kedv.org.tr/kedv-hakkinda>
- Keleş, R. (1995). Hizmette Halka Yakınlık (Subsidiarity) İlkesi ve Yerel Yönetimler, *Çağdaş Yerel Yönetimler*, 4(1), 3-14.
- Mikro Finans Kuruluşları ile Klasik Bankacılık Arasındaki Fark (2021, 14 Ağustos). Erişim adresi <http://israf.org/public/admin/filemanager/uploaded/mikrofinans-farki.pdf>
- Ortaylı, İ. (2008). *Türkiye Teşkilat ve İdare Tarihi*. Ankara: Cedit Neşriyat.
- Ortaylı, İ. (2011). *Tanzimat Devrinde Osmanlı Mahalli İdareleri (1840-1880)*. Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Öz, C. S., ve Çolakoğlu, C. (2014). Türkiye’de Mikro Kredi Uygulamasının Sakarya İli Özelinde İncelenmesi. *Çalışma ve Toplum*, 43(4), 177-206.
- Özer, S (2004). *Turkey’s Experience with Microcredit the New Governmental Strategy*. (Yayımlanmamış doktora tezi). Boğaziçi Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkilâp Tarihi Enstitüsü, İstanbul.
- Parlak, B. (2002). Osmanlı Devleti’nin Son Yüzyılında Taşra Yönetimine İlişkin Anayasal-Yasal Gelişmeler ve Cumhuriyet’e Yansımalar. *Akademik Araştırmalar Dergisi*, 3(11), 37-50.
- Seymen, S. (2011). *İl Özel İdaresi ve Mikrokredi Uygulamaları: Kocaeli İl Özel İdaresi Örneği*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Bilimleri Anabilim Dalı, Kocaeli.
- Şengül, R. (2014). *Yerel Yönetimler*. Kocaeli: Umuttepe Yayınları.
- T.C. Sayıştay Başkanlığı (2014). *Yalova İl Özel İdaresi 2013 Yılı Sayıştay Denetim Raporu*. Erişim <https://www.sayistay.gov.tr/reports/download/1641-yalova-il-ozel-idaresi>
- T.C. Sayıştay Başkanlığı (2015). *Yalova İl Özel İdaresi 2014 Yılı Sayıştay Denetim Raporu*. Erişim <https://www.sayistay.gov.tr/reports/download/1696-yalova-il-ozel-idaresi>
- Toplum Gönüllüleri Vakfı (2007). *Faaliyet Raporu: 2006 mali yılı*. Erişim adresi <https://www.tog.org.tr/wp-content/uploads/2018/09/2006-TOG-Faaliyet-Raporu.pdf>
- Toplum Gönüllüleri Vakfı (2008). *Faaliyet Raporu: 2007 mali yılı*. <https://www.tog.org.tr/wp-content/uploads/2020/10/61-2007-TOG-Faaliyet-Raporu.pdf>
- Toplum Gönüllüleri Vakfı (2009). *Faaliyet Raporu: 2008 mali yılı*. <https://www.tog.org.tr/wp-content/uploads/2020/10/62-2008-TOG-Faaliyet-Raporu.pdf>
- Tortop, N., Aykaç, B., Yayman, H., Özer, M.A. (2014). *Mahalli İdareler*, Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Türkiye Büyük Millet Meclisi. (2011). Erişim adresi <https://www.tbmm.gov.tr/d24/7/7-1177s.pdf>
- Türkiye Büyük Millet Meclisi. (2012). Erişim adresi <https://www.tbmm.gov.tr/d24/7/7-1177sgc.pdf>
- Türkiye Grameen Mikrofinans Programı. (2021a). *Faaliyet Raporu: 2020 mali yılı*. Erişim adresi http://www.tisva.net/flip/2020_tgmp_faaliyet_raporu.html

- Türkiye Grameen Mikrofinans Programı. (2021b, 28 Ağustos) Erişim adresi <http://www.tgmp.net/tr/subelerimiz/0>
- Türkiye Grameen Mikrofinans Programı. (2021c, 28 Ağustos) Erişim adresi <http://www.tgmp.net/tr/sayfa/mikrokredi-alma-sureci/126/1>
- Türkiye Grameen Mikrofinans Programı. (2021d, 28 Ağustos) Erişim adresi <http://www.tgmp.net/tr/sayfa/hizmetlerimiz/84/0>
- Türkiye İsrâfi Önleme Vakfı. (2021, 21 Ağustos). Erişim tarihi <http://www.israf.org/sayfa/Mikrokredi-Nedir/204>
- Uzuneser, S. (2013). Mikro krediden yararlanan kadınlar ile toplantı yapıldı. [Web günlük postası] Erişim adresi <https://suheylauzuneser.wordpress.com/category/sivil-toplum/yalova-girisimci-kadinlar-derneği/>
- Yalova Ticaret ve Sanayi Odası (2021, 10 Eylül) Erişim adresi <https://www.ytso.org.tr/haberler/mikro-kredi-dagitim-toreni/>
- Yıldız, S., Nesrin, G. (2013). Kadın Yoksulluğu ve Mikrokredi Uygulamaları Kırıkkale Örneği, *Kırıkkale Üniversitesi Aile ve Kadın Sempozyumu* içinde (131-140 ss).
- Yunus, Muhammed. (1999). *Yoksulluğun Bulunmadığı Bir Dünyaya Doğru* (Çev. G. Şen). İstanbul: Doğan Kitap Yayınevi. (Orijinal yayın tarihi, 1998)

KADINA YÖNELİK ŞİDDET KONUSUNDA MESLEK YÜKSEKOKULU ÖĞRENCİLERİNİN TUTUMLARININ DEĞERLENDİRİLMESİ

FatmaYEŞİL
Öğr. Gör. Yalova University
yesilhalic1985@hotmail.com
ORCID: 0000-0001-6267-1596

EmelAVÇIN
Öğr. Gör. Yalova University
emel.avcin@yalova.edu.tr
ORCID: 0000-0002-8867-4039

Öz

Amaç

Bu araştırma ile Yalova Üniversitesi Termal Meslek Yüksek Okulu'nda öğrenim gören öğrencilerin kadına yönelik şiddet konusunda tutumlarının değerlendirilmesi amaçlanmıştır.

Metodoloji

Tanımlayıcı nitelikte yapılan bir çalışmadır. Araştırmanın evrenini, 01.05.2021-01.06.2021 tarihleri arasında Yalova Üniversitesi Termal MYO'da öğrenim gören tüm öğrenciler oluştururken; araştırmanın örneklemini belirtilen tarihler arasında araştırmaya katılma kriterlerini karşılayan ve katılmaya onam veren 104 kişi oluşturmuştur. Araştırmanın verileri, "Tanıtıcı Bilgi Formu" ve "Şiddete İlişkin Tutum Ölçeği" kullanılarak toplanmıştır. Veriler online olarak toplanmıştır. Verilerin değerlendirilmesinde SPSS 20.0 programı kullanılmış ve $p < 0.05$ anlamlı kabul edilmiştir.

Bulgular

Katılımcılardan 85 (81.7)'i kadın, 19(18.3)'ü erkektir. 20 (19.2) kişi daha önce şiddete uğramış ve bunlardan 11 (55.0)'i babası tarafından şiddet görmüştür. Ölçekten alınan puan ortalaması 69.77 ± 5.93 'tür. Ölçek puanında kadın öğrenciler erkek öğrencilerden yüksek puana sahiptir, meşrulaştırıcı ve neden açıklayıcı mitler boyutlarında anlamlı fark olduğu görülmüştür ($p < 0.05$). Parçalanmış aileye sahip öğrenciler ile geliri giderinden az öğrencilerin ölçekten aldığı puan diğerlerine göre daha yüksek bulunmuştur ancak gruplar arasında anlamlı fark gözlenmemiştir ($p > 0.05$). 86 (82.7) öğrenci kadına yönelik şiddeti azaltmaya yönelik çalışmalarını yetersiz bulduğunu ifade etmiş ve ölçek ile alt boyutlarında gruplar arası anlamlı fark tespit edilmiştir ($p < 0.05$).

Sonuç

Öğrenciler kadına yönelik şiddete karşı geleneksel bir yaklaşım gösterdikleri saptanmıştır. Öğrencilerin cinsiyeti ve şiddeti azaltmaya yönelik çalışmalardaki yetersizlik durumu kadına yönelik şiddete ilişkin tutumlarını etkilemektedir. Bu sonuçlar doğrultusunda; öğrencilere mesleki bilgi ve becerilerinin yanı sıra kadına yönelik şiddet konusunda da farkındalık ve duyarlılık kazandırılması önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Kadın, Öğrenci, Şiddet

EVALUATION OF VOCATIONAL SCHOOL STUDENTS' ATTITUDES ON VIOLENCE AGAINST WOMEN

Abstract

Purpose

With this study, it was aimed to determine the rational drug use of individuals living in Yalova and the affecting factors.

Methodology

The research was carried out in descriptive and cross-sectional type. While the population of the research consisted of individuals between the ages of 18-65 living in Yalova between 01.07.2021 and 15.08.2021, the sample consisted of 154 people who met the sampling criteria between the specified dates and agreed to participate in the research. The data of the study were collected by using the "Participant Information Form" and the "Rational Drug Use Scale". Data were obtained through self-administered online questionnaires.

Findings

Of the participants, 67 (43.5) were female and 87 (56.5) were male. The mean total score obtained from the Rational Drug Use Scale was 31.25 ± 1.83 . Among the participants, the group aged 46-55 had the highest score in Rational Drug Use Scale, while the group aged 56-65 had the lowest score and a significant difference was found between the groups ($p=0.003$). The female participants had a higher Rational Drug Use Scale mean score than men, higher education graduates had higher education levels than those with other education levels, and those with a chronic illness had a higher Rational Drug Use Scale mean score than those who did not have a chronic disease ($p<0.05$). Among the participants, it was observed that those who regularly use drugs, read the instructions for use of the drug and do not prescribe drugs to have at home have knowledge of rational drug use. Those who did not use drugs without consulting a doctor and those who did not use drugs with the advice of their relatives got the highest score in the Rational Drug Use Scale ($p<0.05$).

Conclusion

It was determined that the participants did not have enough knowledge about rational drug use. At the same time, it was observed that there were errors in drug use behaviors. In particular, education and information should be given to people both in every step of health care and through the media.

Keywords: Drug, Rational Drug Use, Yalova

Giriş

Başka bir canlıya zarar vermek amacıyla bilinçli olarak güç kullanmayı gerektiren şiddet olgusunda, biyolojik, sosyal, kültürel, ekonomik, politik ve psikolojik etmenlerin rol oynadığı bilinmektedir. Şiddet; maruz kalan bireylerde yaralanma, ölüm ve psikolojik zarara uğrama ve bireyin düşünce, tutum ve davranışlarıyla ilişkili çok boyutlu bir olgudur (Yöyen, 2017). Şiddet özellikle ev ortamında ve aile içinde görülmesi ile birlikte okulda, işyerinde kısaca tüm yaşam alanlarında ve her yaş grubunda görülmektedir (Bulut, 2015; ICN, 2001). Şiddete maruz kalan bireyler ise, çoğunlukla kadınlar, çocuklar ve yaşlılar olduğu görülmektedir (Turla,2006).

Geçmişten günümüze önemli bir halk sağlığı sorunu olan kadına yönelik şiddet, toplumun ekonomik, sosyal, eğitim ve sağlık alanlarını etkileyen (Silva, 2015), evrensel olarak bütün dünyada kültürel, ekonomik, coğrafi sınır tanımsızın uygulanan bir insan hakkı ihlalidir (Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Kadın Statüsü Genel Müdürlüğü,2016). Dünyada ve Türkiye’de gün geçtikçe kadına yönelik şiddet sıklığı artmaktadır (Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, 2015; Çelik,2015). DSÖ (Dünya Sağlık Örgütü)’nün kadına yönelik şiddet konusunda 2018 yılında yaptığı araştırma sonucunda, dünya çapındaki kadınların yaklaşık 3’te 1’inin (%30) yaşamları boyunca ya fiziksel ya/ya da cinsel birlikteliklerinden şiddete maruz kaldığı bildirilmiştir. Bu şiddetin çoğu yakın partner şiddetidir (WHO, 2018). Türkiye’de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırması (2014) sonucunda, kadınların %44’ü duygusal, %38’i fiziksel ve %12’si cinsel şiddete maruz kalmaktadır (Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, 2015). Türkiye Kadın Dernekleri Federasyonu’nun raporunda ise, 2020 Mart ayında bir önceki yıla kıyasla psikolojik şiddet %93, fiziksel şiddet %80, sığınma evi talebi %78 oranında arttığı bildirilmektedir (Ankara Büyükşehir Belediyesi, 2020).

Tüm yaşam alanlarında; bireylerin dini, kültürel ve sosyoekonomik gruplar arasında yakın partner/eş şiddeti fiziksel (tokatlamak, vurmak, tekmelemek ve dövmek), psikolojik (hakaret, küçümseme, sürekli aşağılama, korkutma) veya cinsel zarara sebep olan bir davranış (zorla

cinsel ilişki ve diğer cinsel zorlama) şeklini oluşturmaktadır (Sparrow ve ark., 2017). Maruz kaldıkları şiddete bağlı ölümcül ya da ölümcül olmayan sağlık sorunları ile baş etmek zorunda olan kadınlar, ölümcül olmayan sağlık sorunları arasında en fazla fiziksel ve psikolojik problemler ile karşılaşmaktadırlar. Bu bağlamda şiddet mağduru kadınlarda beyin hasarları, kırık, yara, çürük, depresyon, kendini değersiz hissetme, uyku sorunları, hayattan zevk almama, vb. gibi çeşitli rahatsızlıklar ortaya çıkmaktadır (Akkaş ve Uyanık, 2016; Öztürk ve ark., 2016; Canlı ve Özyurda, 2018). Sonuç olarak şiddetin kadın sağlığı üzerindeki telafisi olmayan olumsuz sonuçlara neden olduğu tartışmasız bir gerçektir.

Kadına yönelik şiddetin önlenmesi için kadın örgütlerinin, kamu kurumlarının, üniversitelerin ve sivil toplum kuruluşlarının iş birliği içinde yürütecekleri çalışmalar önemlidir. Kadına yönelik şiddette kanıt/veriye dayalı politika oluşturmada daha güvenilir ve güncel verilerin üretilmesinde akademik kurumların sorumluluğu önem kazanmaktadır. (Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, 2015)

Kadına yönelik şiddeti önleme olgusu bireyin şiddete yönelik duygu ve düşüncelerinin farkında olması son derece önemlidir. Bu çalışma, Meslek Yüksek Okulu öğrencilerinin ailede kadına yönelik şiddet tutumlarının değerlendirilmesi amacıyla tanımlayıcı olarak yapılmıştır. Çalışma, öğrencilerin kadına yönelik şiddete ilişkin bakış açılarını ortaya koyması, öğrencilerin mesleki yaşamlarında kadına yönelik şiddet konusunda farkındalık oluşturmaya açısından önemlidir.

Metodoloji

Araştırma, Yalova Üniversitesi Termal Meslek Yüksek Okulu'nda öğrenim gören öğrencilerin kadına yönelik şiddet konusunda tutumlarının değerlendirilmesi amacıyla yapılan tanımlayıcı tipte bir araştırmadır.

Araştırmanın evren ve örnekleme

Araştırmanın evrenini bir Meslek yüksek okulunda öğrenim gören 700 öğrenci oluşturmaktadır. Örnekleme ise Temmuz -Ağustos 2021 tarihleri arasında araştırma hakkında bilgi verildikten sonra araştırmaya katılmayı kabul eden 104 öğrenci oluşturmuştur.

Veri Toplama Araçları

Araştırmada veri toplama aracı olarak "Tanıtıcı Bilgi Formu", Gömbül (2000) tarafından geliştirilen "Şiddete İlişkin Tutum Ölçeği (ŞİTO)" kullanılmıştır.

Tanıtıcı bilgi formu:

Araştırmacılar tarafından oluşturulan formda öğrencilerin kişisel bilgileri ile kadına şiddete yönelik düşüncelerini belirlemeye yönelik 15 soru bulunmaktadır.

Şiddete ilişkin tutum ölçeği (ŞİTO):

Gömbül (2000) tarafından geliştirilen ölçek, bireyin ailede kadına eşi tarafından uygulanan şiddete ilişkin tutumunu belirlemektedir. Ölçekte; ekonomik şiddete ilişkin 7 soru, duygusal, psikolojik, cinsel şiddete ilişkin 6 soru, meşrulaştırıcı mitlere ilişkin 3 soru ve neden açıklayıcı mitlere ilişkin 3 soru olmak üzere toplam 19 tutum ifadesi yer almaktadır. Likert tipi ölçekte; kesinlikle katılmıyorum "1", katılmıyorum "2", kararsızım "3", katılıyorum "4" ve tamamen katılıyorum "5" şeklinde puanlanmıştır. 19 sorunun 6'sı negatif yüklü maddelere karşılık gelmektedir. Ölçek tutum puanı ortalaması $ort=57$ ($min=19$, $max=95$)'dir. Alt ölçek tutum puan ortalamaları sırasıyla; ekonomik şiddet $ort=21$ ($min=7$, $max=35$), duygusal, psikolojik, cinsel şiddet $ort=18$ ($min=6$, $max=30$), meşrulaştırıcı ve neden açıklayıcı mitler için ise $ort=9$ ($min=3$, $max=15$)'dur. Ölçekten alınabilecek ortalama tutum puanı 19 ile 95 arasında değişmektedir. Tutum puanının yüksek olması, sağlık personelinin şiddete ilişkin tutumunda geleneksellikte artmayı, tutum puanının düşük olması ise geleneksellikten uzaklaşmayı ve çağdaş görüşü göstermektedir. Gömbül'ün (2000) çalışmasında ölçeğin geçerlilik düzeyi 0.82 bulunmuştur (Gömbül, 2000). Çalışmamızda ölçeğin iç tutarlılık katsayısı Cronbach alfa değeri 0.79 olarak belirlenmiştir.

Verilerin Değerlendirilmesi

Katılımcılardan elde edilen veriler, SPSS 20.0 paket programı ile değerlendirilmiştir. Verilerin analizinde; sayı, yüzdelik dağılım, ortalama, standart sapma, tek yönlü varyans analizi, bağımsız iki örnek t testi kullanılmıştır. İstatistiksel anlamlılık düzeyi $p < 0.05$ olarak kabul edilmiştir.

Araştırmanın Sınırlılıkları

Kadına yönelik şiddet konusunda elde edilecek tutum bilgileri öğrencilerin öz bildirimine dayalıdır. Öğrencilerin kadına yönelik şiddet konusundaki tutumları Şiddete ilişkin Tutum Ölçeği verileri ile sınırlıdır.

Bulgular

Araştırmanın bu bölümünde katılımcılardan elde edilen verilerin analizi verilmiştir. Araştırmada “Şiddete Yönelik Tutum Ölçeği” kullanılmıştır. Gömbül’ün (2000) çalışmasında ölçeğin geçerlilik düzeyi 0.82 bulunmuştur. Çalışmamızda ölçeğin Cronbach alfa değeri=0.79 olarak belirlenmiştir.

Tablo 1. Katılımcıların Tanımlayıcı Özellikleri

		n (104)	%
Cinsiyet	Kadın	85	81,7
	Erkek	19	18,3
Sınıf	1. Sınıf	19	18,3
	2. Sınıf	85	81,7
Aile Yapısı	Çekirdek Aile	91	87,5
	Geniş Aile	8	7,7
	Parçalanmış Aile	5	4,8
Annenin Eğitim Düzeyi	Okur-yazar değil	11	10,6
	İlkokul	56	53,8
	Ortaokul	14	13,5
	Lise	20	19,2
	Yükseköğretim	3	2,9
Babanın Eğitim Düzeyi	İlkokul	49	47,1
	Ortaokul	14	13,5
	Lise	33	31,7
	Yükseköğretim	8	7,7
Ekonomik Durum	Gelir giderden az	18	17,3
	Gelir gidere eşit	72	69,2
	Gelir giderden fazla	14	13,5
		ORT±SS	Min.-Max.
Yaş		20,27±1,797	18-31

Tablo 1’de katılımcıların tanımlayıcı özellikleri sayı ve yüzde olarak verilmiştir. Katılımcıların 85 (%81,7)’i kadın, 19 (%18,3)’u erkektir. Öğrencilerin 19 (18,3)’u 1.sınıfta öğrenim görürken 85 (%81,7)’i 2.sınıfta öğrenim görmektedir. 91 (%87,5) katılımcının aile yapısı çekirdek aile, 8 (%7,7)’i geniş ailedir. Annesi ilkököl düzeyinde eğitim seviyesine sahip olan 56 (53,8) öğrenci, babası ilkököl düzeyinde eğitime sahip olan 49 (%47,1) öğrenci bulunmaktadır. 72 (%69,2) katılımcı ekonomik durumunu “gelir gidere eşit” olarak tanımlamıştır.

Tablo 2. Katılımcıların Kadına Yönelik Şiddete İlişkin Tutumları

		n	%
Daha Önce Şiddet Gördünüz mü?	Evet	20	19,2
	Hayır	84	80,8
Gördüyseniz Kimden*	Anne/Baba	11	55,0
	Eş/Sevgili	5	25,0
	Arkadaş	4	20,0
Sizce Kadına Hangi Durumlarda Kadına Şiddet Uygulanabilir?	Aldatma	7	6,7
	Saygısızlık	5	4,8
	Eşini ihmal etme	6	5,7
	Çocuğu/evi ihmal etme	9	8,6
	Hiçbir zaman	77	74,2
Şiddete Maruz Kalan Bir Kadını Gördüğünüzde Nasıl Tepki Verirsiniz?	Polisi Ararım	76	73,2
	Alo 183'ü ararım	11	10,6
	Şiddete maruz kalan kadının evi terk etmesine yardım ederim	8	5,7
	Şiddetle Karşılık Veririm	5	4,8
	Karışmam	8	5,7
Kadına Yönelik Şiddet Konusunun Çözümüne Olduğunu Düşünüyor musunuz?	Evet	40	38,4
	Hayır	24	23,2
	Fikrim Yok	40	38,4

* Yalnız "Evet" cevabı verenler

Katılımcıların kadına yönelik şiddete ilişkin tutumları sayı ve yüzde olarak tablo 2'de verilmiştir. Daha önce şiddet gördüğünü belirten 20 (%19,2) kişi var iken bunlardan 11 (%55,0)'i anne/babadan şiddet gördüğünü ifade etmiştir. 77 (%74,2) katılımcı "hiçbir zaman" kadına şiddet uygulanamayacağını söylerken, diğer katılımcılar aldatma, saygısızlık, eşini ya da çocuğunu ihmal etme gibi durumlarda şiddet uygulanabileceğini belirtmiştir. Şiddete maruz kalan bir kadını gördüğünde 76 (%73,2) kişi "polisi ararım", 8 (%5,7) kişi de "karışmam" seçeneğini işaretlemiştir. 40 (%38,4) katılımcı, kadına yönelik şiddet konusunun çözümlenebilir olduğunu, 24 (%23,2) katılımcı çözümlenemeyeceğini ifade etmiştir.

Tablo 3. Katılımcıların Şiddete Yönelik Tutum Ölçeği ve Alt Boyutlarından Aldıkları Puan Ortalamaları

	ORT±SS	Min.	Max.
Ekonomik şiddet boyutu	31,81±4,084	18	35
Duygusal psikolojik cinsel şiddet boyutu	10,62±4,818	6	29
Meşrulaştırıcı mitler boyutu	14,53±1,052	10	15
Neden açıklayıcı mitler boyutu	12,82±2,009	6	15
Şiddete ilişkin tutum ölçeği	69,77±5,939	52	86

Tablo 3'te katılımcıların şiddete yönelik tutum ölçeği ve alt boyutlarından aldıkları puan ortalamaları verilmiştir. Şiddete yönelik tutum ölçeğinden alınabilecek en düşük puan 19, en yüksek puan 95'tir. Tutum puanının yüksek olması, şiddete ilişkin tutumda geleneksellikte artmayı, tutum puanının düşük olması ise geleneksellikten uzaklaşmayı ve çağdaş görüşü göstermektedir (Gömbül, 2000). Katılımcıların şiddete yönelik tutum ölçeğinden 69,77±5,939 puan almışlardır. Ancak ölçekten alınan puanın düşük olmadığı tespit edilmiştir.

Tablo 4. Katılımcıların Tanımlayıcı Özellikleri ile Şiddete Yönelik Tutum Ölçeği Puanlarının Karşılaştırılması

		Ekonomik şiddet boyutu	Duygusal psikolojik cinsel şiddet boyutu	Meşrulaştırıcı mitler boyutu	Neden açıklayıcı mitler boyutu	Şiddete ilişkin tutum ölçeği
		ORT±SS	ORT±SS	ORT±SS	ORT±SS	ORT±SS
Cinsiyet	Kadın	32,58±3,462	10,01±4,484	14,68±,790	12,98±1,806	70,25±5,477
	Erkek	28,37±4,924	13,32±5,437	13,84±1,675	12,11±2,685	67,63±7,477
	t/p	4,409/,000	2,790/,006	3,296/,001	1,726/,087	1,753/,083
Sınıf	1. Sınıf	31,63±3,095	9,95±3,778	14,32±1,250	12,37±2,033	68,26±6,505
	2. Sınıf	31,85±4,289	10,76±5,028	14,58±1,004	12,92±2,001	70,11±5,792
	t/p	,207/,836	,667/,506	,977/,331	1,078/,283	1,226/,223
Aile Yapısı	Çekirdek Aile	31,71±4,167	10,51±4,084	14,56±1,077	12,81±1,920	69,59±5,775
	Geniş Aile	32,38±3,623	10,75±4,741	14,25±,886	12,13±2,949	69,50±6,325
	Parçalanmış Aile	32,60±3,782	12,40±5,625	14,40±,894	14,00±1,732	73,40±8,385
	F/p	,192/,826	,365/,695	,355/,702	1,351/,264	,982/,378
Annenin Eğitim Düzeyi	Okur-yazar değil	32,73±3,165	8,73±2,796	14,64±,809	13,00±1,414	69,09±2,625
	İlkokul	31,93±4,017	10,66±4,566	14,71±,756	13,04±1,778	70,34±5,655
	Ortaokul	31,93±3,668	10,43±4,910	14,50±,941	12,86±2,742	69,71±7,690
	Lise	30,75±5,067	12,25±6,112	14,00±1,686	11,85±2,207	68,85±7,110
	Yükseköğretim	32,67±4,041	6,67±1,155	14,33±1,155	14,33±1,155	68,00±3,606
	F/p	,513/,726	1,540/,197	1,812/,132	1,834/,128	,343/,849
Babanın Eğitim Düzeyi	İlkokul	31,71±4,062	10,43±4,830	14,61±,862	13,04±1,670	69,80±5,866
	Ortaokul	31,71±4,410	10,21±3,683	14,14±1,512	12,36±2,437	68,43±7,068
	Lise	32,06±4,100	10,91±5,525	14,52±1,176	12,52±2,386	70,00±5,948
	Yükseköğretim	32,86±2,193	11,14±4,220	14,86±,378	13,43±1,272	72,29±3,352
	F/p	1,637/,171	,111/,978	,777/,543	,764/,551	,931/,449
Ekonomik Durum	Gelir giderden az	32,67±3,378	10,11±4,825	14,89±,471	13,06±2,071	70,72±3,594
	Gelir gidere eşit	31,90±4,283	10,71±4,362	14,51±1,100	12,78±1,878	69,90±6,014
	Gelir giderden fazla	30,21±3,641	10,79±7,007	14,14±1,231	12,71±2,644	67,86±7,725
	F/p	1,497/,229	,119/,888	2,046/,135	,156/,855	,975/,381

t= Bağımsız Örneklerde t testi, F= Tek Yönlü Varyans Analizi Testi

Katılımcıların tanımlayıcı özellikleri ile şiddete yönelik tutum ölçeği puanlarının karşılaştırılması tablo 4'te verilmiştir. Cinsiyet değişkenine bakıldığında; kadın katılımcıların ŞİTÖ puan ortalaması erkek katılımcılardan daha yüksektir ($70,25 \pm 5,477 > 67,63 \pm 7,477$). Cinsiyet değişkeni ile ekonomik şiddet boyutu, duygusal psikolojik cinsel şiddet boyutu ve meşrulaştırıcı mitler boyutu arasında anlamlı fark tespit edilmiştir ($p < 0,05$). 2. sınıf öğrencileri ŞİTÖ'den daha yüksek puan almıştır ancak anlamlı fark bulunmamıştır ($p > 0,05$). Katılımcılardan parçalanmış aileye sahip olanların puan ortalaması daha yüksek bulunurken aralarında anlamlı fark tespit edilmemiştir ($p > 0,05$). Annesi ilköğretim düzeyinde eğitim seviyesine sahip olanlar ile babası yükseköğretim düzeyinde eğitime sahip olanların ŞİTÖ puan ortalamaları daha yüksek iken gruplar arasında istatistiksel olarak anlamlı fark olmadığı görülmüştür ($p > 0,05$). Ekonomik durum değişkeninde ise geliri giderinden az olanlar ŞİTÖ'den en yüksek puanı almış ancak gruplar arasında anlamlı fark bulunmamıştır ($p > 0,05$).

Tablo 5. Katılımcıların Kadına Yönelik Şiddete İlişkin Tutumları ile Şiddete Yönelik Tutum Ölçeği Puanlarının Karşılaştırılması

		Ekonomik şiddet boyutu	Duygusal psikolojik cinsel şiddet boyutu	Meşrulaştırıcı mitler boyutu	Neden açıklayıcı mitler boyutu	Şiddete ilişkin tutum ölçeği
		ORT±SS	ORT±SS	ORT±SS	ORT±SS	ORT±SS
Daha Önce Şiddet Gördünüz mü?	Evet Hayır	31,85±3,870 31,80±4,156	11,50±4,651 10,40±4,860	14,25±1,372 14,60±,958	12,85±1,927 12,81±2,039	70,45±7,030 69,61±5,685
t/p		,051/,959	,913/,363	1,324/,188	,081/,936	,569/,571
Sizce Kadına Hangi Durumlarda Kadına Şiddet Uygulanabilir?	Aldatma	21,00±,867	15,00±1,267	10,42±2,701	12,16±4,277	58,14±3,216
	Saygısızlık	31,40±4,930	13,20±5,975	14,00±1,732	12,00±3,536	70,60±8,961
	Eşini ihmal etme	29,67±2,887	9,67±3,512	15,00±,049	12,33±,577	66,67±4,933
	Çocuğu/evi ihmal etme	30,84±1,763	9,46±5,180	14,59±,917	12,88±1,956	69,95±5,732
	Hiçbir zaman	32,01±3,953	10,46±4,800	14,53±1,052	12,82±2,009	69,77±5,939
F/p		2,849/,041	,822/,485	8,398/,000	,417/,741	1,676/,177
Kadına Yönelik Şiddet Konusunun Çözümenebilir Olduğunu Düşünüyor musunuz?	Evet	30,90±4,877	10,50±5,043	14,48±1,301	12,58±1,933	68,45±6,160
	Hayır	32,58±4,021	10,54±5,725	14,75±,737	13,04±2,293	70,92±6,807
	Fikrim Yok	32,25±3,053	10,78±4,060	14,45±,932	12,93±1,927	70,40±4,986
F/p		1,677/,192	,036/,965	,691/,503	,493/,612	1,683/,191

t= Bağımsız Örneklerde t testi, F= Tek Yönlü Varyans Analizi Testi

Tablo 5'te katılımcıların kadına yönelik şiddete ilişkin tutumları ile şiddete yönelik tutum ölçeği puanlarının karşılaştırılması verilmiştir. Daha önce şiddet gördüğünü belirten katılımcıların ŞİTÖ puanı görmeyenlerden daha yüksek çıkarken aralarında anlamlı fark tespit edilmemiştir ($p>0,05$). Kadına "saygısızlık" durumunda şiddet uygulanabileceğini belirten katılımcıların ŞİTÖ puanı en yüksek ($70,60\pm 8,961$) iken "aldatma" durumunda şiddet uygulanabileceğini belirten katılımcılar en düşük puanı almıştır ($58,14\pm 3,216$) ve ekonomik şiddet boyutu ($p=,041$) ile meşrulaştırıcı mitler boyutunda ($p=,000$) gruplar arasında anlamlı fark olduğu belirlenmiştir. Katılımcılardan, kadına yönelik şiddet konusunun çözümlenebileceğini düşünmeyenler ŞİTÖ den en yüksek puana ($70,92\pm 6,807$) sahip, çözümlenebileceğini düşünenle ise en düşük puana ($68,45\pm 6,160$) sahiptir ancak gruplar arasında anlamlı fark görülmemiştir ($p>0,05$).

Tartışma

Tüm dünya da olduğu gibi Türkiye'de de kadına yönelik şiddet temel insan hakları ve özgümlüklerinin ihlalidir. Şiddetin boyutu her geçen gün artmakla birlikte kadın ve erkekler arasında güç dengesizliği sonucu ortaya çıkan önemli bir halk sağlığı sorunudur (Kaplan ve ark., 2014, Tel ve ark., 2019). Türkiye'de 2014 yılında yapılan kadına yönelik şiddet araştırmasında; kadınların %44'ünün duygusal, %36'sının fiziksel, %30'unun ekonomik ve %12'sinin de cinsel şiddete maruz kaldığı bildirilmiştir. Şiddete uğrayan kadınlar için şiddetin erken dönemde tanınması, müdahale edilmesi ve şiddet mağduru olan kadına yönelik verilecek sağlık hizmetleri önem arz etmektedir (Çalışkan ve Çevik, 2018).

Araştırmada öğrencilerin ŞİTÖ genel puan ortalamasının ($69,77\pm 5,939$) ölçek ortalamasının (ort=57 min= 19, max= 95) üstünde olduğu belirlenmiştir. Bu bulgu öğrencilerin şiddete ilişkin tutumda geleneksellikte ısrarcı ve ilkel bir bakış açısına sahip olduklarını göstermektedir. Ayrıca öğrencilerin

ŞİTÖ alt boyutlardaki ekonomik, meşrulaştırıcı, neden açıklayıcı mitler boyutu puan ortalamalarının da ölçek alt boyut puan ortalamasından yüksek olduğu başka bir deyişle; şiddeti fiziksel, ekonomik, duygusal, psikolojik ve cinsel olmak üzere tüm boyutlarda inceledikleri, meşrulaştırdıkları, şiddetin ve şiddetin sonuçlarını görmezden geldikleri ya da umursamadıkları anlaşılmaktadır. Geçmişten günümüze tüm dünyada ve ülkemizde artarak görülmeye devam eden kadına yönelik şiddet olgusunda “geleneksellikte ısrarcı, çağdaşıktan uzak ve ilkel bir bakış açısı” na sahip şiddeti benimseyen gençlerin olması kadına yönelik şiddetin acı gerçeğini göstermektedir (Erenoğlu, 2020).

Araştırma bulgumuz ile benzer şekilde; tıp, ebelik ve hemşirelik öğrencileri ile yapılmış pek çok araştırmada öğrencilerin kadına yönelik şiddete ilişkin tutumlarında geleneksel bakış açısına sahip oldukları belirtilmiştir (Vefikuluçay ve ark. 2007; Gharaibeh ve ark., 2012; Kanbay ve ark.,2012;Yıldız ve ark., 2014).Öte yandan ilgili literatürde bulgularımızın aksine Kanbay ve ark.’nın (2012) 277 hemşirelik öğrencisi ile yaptığı çalışmasında; öğrencilerin neredeyse tamamına yakınının kadına yönelik aile içi şiddeti bir halk sağlığı problemi olarak gördükleri ve kadına yönelik şiddetin olumsuz etkilerinden rahatsız olduklarını bildirmiştir.(Kanbay ve ark., 2012). Öğrencilerin dünyada ve Türkiye de artan şiddet olguları ve şiddet mağduru kadınların yaşantısına tanık oldukça daha çağdaş bir yaşantıyı benimsedikleri görülmektedir.

Araştırmamızda öğrencilerin ŞİTÖ puan ortalamaları ile öğrencilerin cinsiyeti arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu; kız öğrencilerin şiddete ilişkin tutumunun erkek öğrencilere göre daha geleneksel olması; şiddete maruz kalanların kadınlar olduğu düşünülürse oldukça önemli bir bulgudur. Benzer şekilde Kaplan ve ark.’nın çalışmasında da; kız öğrencilerin şiddete ilişkin tutumunun erkek öğrencilere göre daha geleneksel olduğu saptanmıştır (Kaplan, 2014). Araştırmamızda ise söz konusunun kadına yönelik şiddet olması nedeniyle, kız öğrencilerin daha geleneksel bir tutuma sahip olması düşündürücüdür. Bu durum sosyal öğrenme yoluyla daha geleneksel aile ve toplum öğretileriyle yetişmiş olan kız çocuklarının şiddeti meşrulaştırma yönünde olma ile ilişkilendirilebilir. Diğer yandan erkek öğrencilerin kadına yönelik şiddet konusunda kadınlara göre daha geleneksel tutuma sahip olduğu çalışmalara da rastlanmıştır (Sabancıoğulları, 2016; Gharaibeh, 2012; Agrawal,2010; Marshall, 2010). Buradan da anlaşıldığı gibi kadına yönelik şiddet konusunda erkek öğrencilerin, toplumumuzdaki erkek egemenliği bakış açısından tamamıyla arınamadıkları görülmektedir.

Kadına “saygısızlık” durumunda şiddet uygulanabileceğini belirten katılımcıların ŞİTÖ puanı en yüksek (70,60±8,961) iken “aldatma” durumunda şiddet uygulanabileceğini belirten katılımcılar en düşük puanı almıştır (58,14±3,216) ve ekonomik şiddet boyutu (p=,041) ile meşrulaştırıcı mitler boyutunda (p=,000) gruplar arasında anlamlı fark olduğu belirlenmiştir. Elde edilen bulgular öğrencilerin kendisine saygısızlık gösterilmesi durumunda şiddeti benimsediklerini gösterirken aldatılma durumunda ise mevcut durumu görmezden geldikleri görülmektedir. Ayrıca öğrencilerin ekonomik şiddet ile meşrulaştırıcı mitler boyutu açısından çağdaşıktan uzak, baskıcı ve şiddet eğilimli olduklarını ve öğrencilerin ekonomik durumlarını kötü olarak nitelendirdikleri için ekonomik konulara daha baskıcı ve geleneksel yaklaştıklarını söyleyebiliriz.

Sonuç

Öğrenciler kadına yönelik şiddete karşı geleneksel bir yaklaşım gösterdikleri saptanmıştır. Öğrencilerin şiddeti azaltmaya yönelik çalışmalardaki yetersizlik durumu kadına yönelik şiddete ilişkin tutumlarını etkilemektedir.

Bu bağlamda;

- Öğrencilere mesleki bilgi ve becerilerinin yanı sıra kadına yönelik şiddet konusun da farkındalık ve duyarlılık kazandırılması
- Üniversitelerin tüm bölümlerinde kadına yönelik şiddetle ilgili bir dersin entegre edilmesi
- Daha geleneksel değerlere sahip olan öğrencilerin bu düşüncelerinin nedenlerinin nitel araştırma yöntemlerinden faydalanarak daha derinlemesine incelenmesi

- Öğrencilerin kadına yönelik şiddetle mücadele konusunda Sivil Toplum Kuruluşları'nda, uygulama ve etkinliklerde görev almalarının sağlanması,
- Çalışmanın üniversitelerin farklı bölümlerinin de dahil edildiği daha geniş bir popülasyon da çalışılması önerilmektedir.

Araştırma sonucunda kız öğrencilerin erkeklere göre daha geleneksel tutum içinde olduğu belirlendiğinden bu konuda yapılacak derslere ve eğitim programlarına erkeklerin katılımının artırılması sağlanabilir.

Kaynakça

- Agrawal S, Banerjee A. (2010). Perception of violence against women among future health professionals in an Industrial Township. *Ind Psychiatry J*; 19(2):90-93
- Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü. (2016). Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele Ulusal Eylem Planı (2016-2020). Ankara, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü. Erişim tarihi 05.10.2021 <http://dspace.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/113>
- Akkaş İ, Uyanık Z.(2016). Kadına yönelik şiddet. *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Derg.*; 6(1): 32-42
- Ankara Büyükşehir Belediyesi. (2020). Kadın ve Çocuk Bülteni, Sayı:1, Nisan-Haziran 2020, <https://www.ankara.bel.tr/files/4515/8824/4662>
- Bulut, M.B. (2015). Üniversite öğrencilerinin aile içi şiddete yönelik tutumları. *Asos Journal*;3(17): 403-15.
- Canlı S, Özyurda F.(2018). Ankara İli Gölbaşı ilçesinde doğurgan çağdaki kadınlarda kadına yönelik şiddet ve depresyon ilişkisi. *Nobel Med*; 14(2): 31-9.
- Çalışkan H, Çevik, E.İ.(2018). Kadına yönelik şiddetin belirleyicileri: Türkiye örneği. *BJJS*; 7(14): 218-233
- Çelik AS, Türkoğlu N, Apay SE, Aydın A, Pasinlioğlu T.(2015). Ebe ve hemşirelere verilen eğitimin kadına yönelik aile içi şiddete ilişkin tutumlarına etkisi. *Sağlık Bilimleri ve Meslekleri Dergisi*; 2(2):138 148.
- Erenoğlu, R. ve Can, R. (2020). Hemşirelik Bölümü Öğrencilerinin Kadına Yönelik Şiddete Ve Şiddette Mesleki Role İlişkin Tutumları Ve Etkileyen Faktörler. *Van Sağlık Bilimleri Dergisi* , 13 (2) , 31-40 . Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/vansaglik/issue/56590/685292>
- Gharaibeh M.K, Abu-Baker N.N, Aji S. (2012). Attitudes toward and justification for wife abuse among Syrian medical and nursing students. *Journal of Transcultural Nursing*; 23(3):297–305
- Gömbül Ö. (2000). Hemşirelerin ailede kadına eşi tarafından uygulanan şiddete ve şiddette mesleki role ilişkin tutumları. *Hemşirelik Araştırma Dergisi*; 1:19-32
- ICN (2001) Nurses, Always There For You: United Against Violence, International Nurses' Day, AntiViolence Tool Kit, Geneva.
- Kanbay Y, Işık E, Yavuzaslan M, Keleş S. (2012). Hemşirelik öğrencilerinin kadına yönelik aile içi şiddetle ilgili görüş ve tutumlarının belirlenmesi. *GÜSBBD*; 1(2):107-19
- Kaplan S, Akalın A, Pınar G, Yılmaz T. (2014). Hemşirelik öğrencilerinin kadına yönelik aile içi şiddete ve mesleki rollerine yönelik tutumları. *Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik E-Dergisi*; 2(1): 26-35.
- Marshall GA, Furr LA. (2010). Factors that affect women's attitudes toward domestic violence in Turkey. *Violence Vict*; 25(2):265-277

- Öztürk Ö, Öztürk Ö, Tapan B. (2016). Kadına yönelik şiddetin kadın ve toplum sağlığı üzerine etkileri. *Health Care Acad J.*; 3(4): 139-44
- Sabancıoğulları, S., Yılmaz, F. T., Ar, E., & Çakmaktepe, G. (2016). Hemşirelik öğrencilerinin kadına yönelik şiddete ve şiddette mesleki role ilişkin tutumları, benlik saygıları ve etkileyen faktörler. *Hemşirelikte Eğitim ve Araştırma*, 13(1), 35-45.
- Silva CD, Gomes VLO, Oliveira DC, Marques SC, Fonseca AD, Martins SR.(2015). Social representation of domestic violence against women among Nursing Technicians and Community Agents. *Rev Esc Enferm USP*; 49(1):22-29.
- Sparrow K, Kwan J, Howard L, Fear N, MacManus D. (2017). Systematic review of mental health disorders and intimate partner violence victimisation among military populations *Soc Psychiatry Psychiatr Epidemiol*;52(9): 1059-80
- Tel H, Kocataş ÖÜS, Güler N, Aydın HT. (2019). Gündoğdu ÖÜNA. Evli kadınların aile içi şiddete maruz kalma durumu ve etkileyen faktörler. *IBAD*; (Özel Sayı): 256-64
- Turla A. (2006). Kadına Yönelik Şiddet ve Sorunun Çözümünde Sağlık Personelinin Rolü, Sendrom, *Aylık Aktüel Tıp Dergisi*;18(8), 59–66.
- Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü. (2015).Türkiye’de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırması. Ankara: Elma Teknik Basım Matbaacılık. <http://www.openaccess.hacettepe.edu.tr:8080/xmlui/handle/11655/23338>
- Vefikuluçay D, Zeyneloğlu S, Eroğlu K, Taşkın L. (2007). Kafkas Üniversitesi son sınıf öğrencilerinin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin bakış açıları. *HUHEMFAD-JOHUFON*;14(2):26–38
- World Health Organization,(WHO).(2018). Global and regional estimates of violence against women: prevalence and health effects of intimate partner violence and non-partner violence sexual violence. Geneva: WHO, Erişim tarihi 05.10.2021 <https://www.who.int/publications/i/item/9789240022256>
- Yıldız T, Önler E, Malak A, Avcıbaş IM, Baç A, Alp R. (2014). Nursing students exposed to domestic violence and their perspectives on violence. *Int J Basic Clin Med*;2(1):1-7
- Yöyen EG. (2017). Şiddet türleri ve kişilik özellikleri.Yaşam Becerileri Psikoloji Dergisi; 1(1):35-50.

KİVİ PESTİLİ ÜRETİMİ VE BAZI DUYUSAL VE RENK ÖZELLİKLERİ

Yasin ÖZDEMİR

Dr., Atatürk Bahçe Kültürleri Merkez
Araştırma Enstitüsü

yasin.ozdemir@tarimorman.gov.tr

0000-0002-5157-3074

Seda KAYAHAN

Kimya Yüksek Mühendisi, Atatürk
Bahçe Kültürleri Merkez Araştırma
Enstitüsü

seda.kayahan@tarimorman.gov.tr

0000-0003-1300-43896

Aysun ÖZTÜRK

Ziraat Yüksek Mühendisi, Atatürk
Bahçe Kültürleri Merkez Araştırma
Enstitüsü

aysun.ozturk@tarimorman.gov.tr

0000-0002-9010-7498

Öz

Yalova'da 1988 yılında başlayan kivi üretimi bugün itibariyle 750 civarında çiftçiye ulaştığı belirtilmektedir. Son yıllarda Yalova'da 30 bin tondan fazla kivi üretimi gerçekleştirilmektedir. Yalova Türkiye'nin toplam kivi üretiminin yarısını tek başına üretmektedir. Sofralık olarak değer taşımayan küçük boyuttaki kivilerde bu üretim artışına bağlı olarak artmaktadır. Atatürk Bahçe Kültürleri Merkez Araştırma Enstitüsü'nde son yıllarda kividenden pestil, reçel, marmelat, cezerye ve sirke gibi ürünlerin geliştirilmesi konusunda özel sektör ve belediyeler ile koordineli olarak çalışmalar yapılmaktadır. Bu araştırmada Enstitü bünyesinde geliştirilen ürünlerden biri olan kivi pestilinin üretim yöntemi ve bazı özelliklerinin sunulması amaçlanmıştır. Kivi pestili üretiminde sağlıklı ve olgunluğunu tamamlamış her türlü kivi kullanılabilir de, hem maliyet düşürmek hem de küçük kivileri değerlendirmek açısından daha ziyade ticari değeri düşük kiviler kullanılmaktadır.

Bu araştırmada Yalova'da yetiştirilen Hayward çeşidi ve meyve ağırlığı 30-50 g aralığında yeme olgunluğundaki kiviler kullanılmıştır. Yıkama, kabuk soyma/ayıklama, püre haline getirme, karıştırma (iki farklı reçete olarak kivin %10-%20'si kadar şeker ile), tepsiye dökme, kurutma, tepside alma, boyutlama ve ambalajlama işlemleri ile kivi pestili üretilmiştir. Kivi pestilinin duyu özelliklerinin 0-9 ölçeği aralığında tat:7,5-8,5, görünüş:6,8-7,3, doku yapısı (çiğnenebilirlik):7,7-8,4, ve ekşilik:5,1-5,6 olarak belirlenmiştir. Renk değerleri ise L:41,64-46,88, a:0,19-0,70 ve b:4,93-7,92 aralığında belirlenmiştir. Şeker haricinde katkı kullanılmadan yapılan üretimlerin panelistler tarafından beğenildiği görülmüştür. Buna ilaveten katkı maddesiz olarak etiketlenmesinin pazarda avantaj sağlaması beklenmektedir. Ekşilik değerinin daha düşük beğeni alması için daha tatlı kivilerin/çeşitlerin kullanılması, ilave edilen şeker miktarının artırılması veya tatlı meyve püreleri ile karıştırılması önerilmektedir. Bununla birlikte bu konu üzerinde yapılacak çalışmalar ile duyu özelliklerinin daha da yükseltilebileceği düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Yalova kivisi, Hayward, kivi ürünü, küçük kivi

KIWI LEATHER PRODUCTION AND SOME SENSORY AND COLOR CHARACTERISTICS

Abstract

Kivi production has started in Yalova in 1988, has reached around 750 farmers. In recent years, more than 30 thousand tons of kiwifruit has been produced in Yalova. Yalova produces half of Turkey's total kiwi production. In small sized kiwis that do not have fresh consumption value, this production increases depending on the increase of total kiwi production. In recent years, Atatürk Horticultural Central Research Institute has been working in coordination with the private sector and municipalities on the development of products such as fruit pulp, jam, marmalade, cezerye and vinegar from kiwi. In this research, it is aimed to present the production method and some properties of kiwi fruit pulp, which is one of the products developed within the Institute. Although all kinds of healthy and mature

kiwis can be used in the production of kiwi pulp, kiwis with low commercial value are mostly used in terms of both cost reduction and evaluation of small kiwi.

In this study, the Hayward variety grown in Yalova and the fruit weight range of 30-50 g were used. Kiwi fruit pulp was produced by washing, peeling/sorting, pureeing, mixing (as two different recipes with 10%-20% sugar of kiwi), pouring into the tray, drying, removing from the tray, sizing and packaging. The sensory properties of the kiwi fruit pulp were determined as 0-9 scales, taste: 7,5-8,5, appearance: 6,8-7,3, texture (chewability):7,7-8,4, sourness:5,1-5,6. Color values were determined as L:41,64-46,88, a:0,19-0,70 ve b:4,93-7,92. It has been seen that the productions made without additives other than sugar are liked by the panelists. Additionally labeling them as additive-free can provide an advantage in the market. It is recommended to use sweeter kiwis/varieties, to increase the amount of added sugar, or to mix them with sweet fruit purees in order for the sourness value to be lower. However, it is thought that the sensory properties can be increased even more with the studies to be done on this subject.

Keywords: Yalova kiwi, Hayward, kiwi product, small kiwi

Giriş

Pestilin geleneksel olarak üretiminde öncelikle meyve püresi veya suyu açık kazanda kaynatılarak konsantre edilir, istenen konsantrasyona ulaşıncaya un veya nişasta ilave edildikten sonra pişirme işlemine devam edilerek jelleşme sağlanır ve elde edilen ve bazı bölgelerde herle olarak isimlendirilen kıvamlı karışım ince bir tabaka halinde serilerek kurutulmaktadır (Tontul, 2017:1). Ülkemizde pestil genellikle üzüm, dut ve kayısı gibi meyvelerden üretilmektedir (Batu, Kaya, Çatak, Şahin, 2007:71). Bununla birlikte erik, sarı kivi, jak meyvesi, bal kabağı papaya ve nar gibi bir çok meyveden ve sebze karışımlarından pestil yapıldığı araştırmalarda bildirilmiştir (Karabacak ve Çopur, 2021:3). Yurt içinde ve yurt dışında sanayi ölçekli veya büyük ölçekli üretilmiş olan kivi pestili ürünlerine rastlanılmamaktadır ancak bilimsel araştırmalarda bu konuda çalışmalara rastlanılmaktadır (Tylewicz, Nowacka, Rybak, Drozdal, Dalla Rosa, ve Mozzon, 2020:2, Diamante ve Dong, 2015:34). Pestil üretiminde yapılan kurutma sonucu azalan su içeriğinden dolayı pestil tatlı bir tada sahiptir ve enerji değeri yüksek olan ve besleyici değeri bulunmayan (şekerlemeler, çikolatalar, cipsler, bisküviler vb.) ürünler yerine tüketilebilecek sağlıklı atıştırılabilirlik olarak kabul edilmektedir (Batu ve diğerleri, 2007:71).

Kivi, zengin bir vitamin, mineral, antioksidan, fitokimyasal ve lif kaynağıdır. Kivinin sağlığa faydalı etkilerini yanı sıra endüstriyel kullanım için büyük bir potansiyele de sahiptir. Ancak kivi ürünleri kısıtlı bir çeşitliliğe sahiptir. Pestil kivi gibi yüksek besin değerlerine sahip meyveler için ekonomik bir alternatif ürün olarak görülmektedir (Barman, Das, ve Badwaik, 2021:). Yalova'da 1988 yılında başlayan kivi üretimi bugün itibarıyla 750 civarında çiftçiye ulaştığı belirtilmektedir. Son yıllarda Yalova'da 30 bin tondan fazla kivi üretimi gerçekleştirilmektedir. Yalova Türkiye'nin toplam kivi üretiminin yarısını tek başına üretmektedir (Yıldız, 2019). Sofralık olarak değer taşımayan küçük boyuttaki kivilerde bu üretim artışına bağlı olarak artmaktadır. Atatürk Bahçe Kültürleri Merkez Araştırma Enstitüsü'nde son yıllarda kividenden pestil, reçel, marmelat, cezerye ve sirke gibi ürünlerin geliştirilmesi konusunda özel sektör ve belediyeler ile koordineli olarak çalışmalar yapılmaktadır.

Kivi üreticiliğinde, ticari değeri düşük kivilerin uzun süre muhafaza edilmesi büyük bir problem olarak üreticilerin karşısına çıkmaktadır. Genellikle soğuk hava depolarında saklanan kiviler önemli ölçüde enerji ve yer sorununu ortaya çıkarmaktadır. Bu sorunlar, üreticiyi üretmiş olduğu kivileri piyasa değerinin altında satmaya zorlamaktadır (Aktaş ve Kara, 2013:733). Bu nedenle küçük boyuttaki veya hasar görmüş kivilerin alternatif yöntemler ile değerlendirilerek hızlı şekilde pazara sunulması üreticilere fayda sağlayabilecektir. Yurt dışında da benzer düşünceyle aşırı olgun veya kısmen kurumuş kivilerden, pestil üreterek ekonomik değer kazandırmak konusunda çalışmalar yapıldığı görülmektedir (Barman ve diğerleri 2021, Concha-Meyer, D'Ignoti, Saez, Diaz, ve Torres, 2016:569, Zakipour-Molkabadi, Hamidi-Esfahani, ve Abbasi, 2011:263). Bu araştırmada ülkemizdeki kivi üreticilerine alternatif bir ürün sunabilmek ve taze satışa sunulması halinde ekonomik değeri

düşük olabilecek kıvilerden pestil üretimi yapılması ve elde edilen kivi pestilinin duyuşal özellikleri ve renk değerleri belirlenmesi amaçlanmıştır.

Materyal ve Yöntem

Bu araştırmada Atatürk Bahçe Kùltürleri Merkez Araştırma Enstitüsü' yetiştirilmiş Hayward çeşidi ve meyve ağırlığı 30-50 g aralığındaki yeme olgunluğundaki kıviler kullanılmıştır. Yıkama, kabuk soyma/ayıklama, püre haline getirme, karıştırma (iki farklı reçete olarak kıvinin %10-%20'si kadar şeker ile), tepsie dökme (1,5 cm kalınlıkta), kurutma (45°C, %10 bağıl nem, 1,5 hava hızı), tepside alma, boyutlama (5cm x 5cm) ve ambalajlama (Modifiye atmosfer paket %70 N₂, %30 CO₂) işlemleri ile kivi pestili üretilmiştir. Kivi pestilleri üretimden sonra iki guruba ayrılmıştır. Bir gurup üretimden hemen sonra ikinci gurup ise iki ay sonra analiz edilmiştir. Bekletilen pestiller karanlık ortamda oda sıcaklığında muhafaza edilmiştir. Kivi pestillerinin duyuşal özellikleri duyuşal analiz konusunda tecrübeli ve sigara kullanmayan gıda ve ziraat mühendislerinden oluşan 8 kişilik panel ekibi tarafından belirlenmiştir. Duyuşal panelde 0-9 ölçeğine sahip duyuşal analiz formu (hedonik cetvel) kullanılarak kivi pestillerinin tat, görünüş, doku yapısı (çiğnenebilirlik) ve ekşilik değerleri belirlenmiştir (Shende, Kour, ve Datta, 2020). En yüksek beğeni 9 en düşük beğeni ise 0 puan almak üzere puanlama yapılmaktadır. Kivi püresinin ve kivi pestillerinin renk değerleri renk ölçüm cihazı (Minolta, Japonya) ile belirlenmiştir. Her örnek grubundan 5 örnek alınmış ve her örneğin 10 farklı noktasından renk okuması yapılmıştır (Karabacak, 2019:2741). Sonuçlar L, a ve b değerleri olarak verilmiştir. L parlaklığı (L=0 siyah ve L=100 beyaza karşılık gelmektedir) +a değeri kırmızılığı, -a değeri yeşilliği, +b değeri sarılığı ve -b değeri de maviliği ifade etmektedir.

Bulgular

Kivi pestili gibi gıda sektörüne yeni kazandırılacak ürünlerde tüketicilerin beğeni göstereceği formülasyonları bulmak önem arz etmektedir. Bu nedenle yeni ürün geliştirmek veya iyileştirmek amacıyla yapılan çalışmalarda renk değerleri ve duyuşal analiz sonuçları önemlidir. Bu araştırmada ham madde olarak kullanılan kivi püresinde ve üretimden hemen sonraki kivi pestilinde tespit edilen renk değerleri Çizelge 1'de ve belirlenen duyuşal analiz sonuçları Çizelge 2'de verilmiştir.

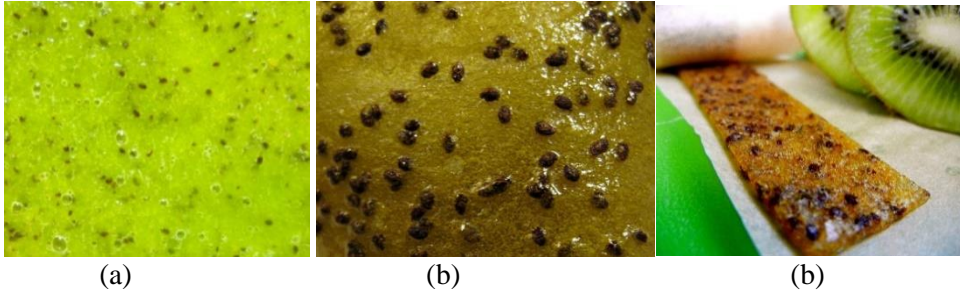
Çizelge 1. Kivi püresi ve üretimden hemen sonraki kivi pestilinin renk değerleri

Kivi püresi ve taze kivi pestilleri	L	a	b
Kivi püresi	58,87±1,62a	-1,11±0,18c	16,53±1,04a
%10 şekerli kivi pestili	46,88±1,07b	0,19±0,05b	7,92±0,85b
%20 şekerli kivi pestili	43,05±2,14c	0,21±0,07b	6,60±0,92c

Çizelge 2. Kivi püresi ve üretimden hemen sonraki kivi pestilinin duyuşal analiz sonuçları

Kivi püresi ve taze kivi pestilleri	Tat	Görünüş	Doku yapısı (çiğnenebilirlik)	Ekşilik
Kivi püresi	7,0±0,36c	8,5±0,33a	-	4,7±0,35b
%10 şekerli kivi pestili	7,5±0,42b	6,8±0,85b	8,4±0,53a	5,6±0,31a
%20 şekerli kivi pestili	8,3±0,55a	7,1±0,92b	8,0±0,74a	5,2±0,60a

Görünüş gıdaların tüketici ile ilk teması oluşturan özelliktir ve görünüş üzerindeki en önemli etkenlerden bir tanesi de gıdanın rengidir. Kivi püresine ve kivi pestiline ait görseller Şekil 1'de verilmiştir.

Şekil 1. Kivi püresine (a) ve kivi pestiline (b) ait görseller

Kentleşmenin getirdiği bir zorunluluk olarak gıdalar çoğu zaman üretimden hemen sonra tüketilemezler. Ambalajlar uzun raf ömrü sunabildiği için gıdaya uygun şekilde uygulanarak satışa sunulmasını sağlar. Ancak depolanma sonrasındaki değişimlerin belirlenmesi de gerekmektedir. İki ay depolanmış kivi pestillerinin renk değerleri Çizelge 3'te ve duyu analizi sonuçları Çizelge 4'te verilmiştir.

Çizelge 3. İki ay depolanmış kivi pestillerinin duyu analizi sonuçları

İki ay depolanmış kivi pestilleri	L	a	b
%10 şekerli kivi pestili	42,70±2,36a	0,45±0,06b	5,06±0,49a
%20 şekerli kivi pestili	41,64±1,74a	0,70±0,08a	4,93±0,57a

Çizelge 4. İki ay depolanmış kivi pestillerinin duyu analizi sonuçları

İki ay depolanmış kivi pestilleri	Tat	Görünüş	Doku yapısı (çiğnenebilirlik)	Ekşilik
%10 şekerli kivi pestili	7,2±0,68b	7,3±0,86a	7,7±0,8a	5,4±0,52a
%20 şekerli kivi pestili	8,5±0,71a	7,0±0,57a	8,2±1,1a	5,1±0,36a

Tartışma

Literatürde sarı kividen pestili üretimi hakkında çok sayıda araştırmaya rastlanılmasına rağmen yeşil kividen pestil üretimi hakkında yalnızca bir araştırmaya rastlanılmıştır. Bu araştırmaların tamamında kividen pestil üretiminin tüketicilerin beğenebileceği şekilde yapılabileceği bildirilmektedir (Tylewicz ve arkadaşları, 2020:2, Feng, 2016:29, Vatthanakul, Jangchud, Jangchud, Therdtai, ve Wilkinson, 2010:345).

Yeşil kivinin kütlelerinin %12'si kadar şeker, %3,5'u kadar siyah frenk üzümü ve %2,3'ü kadar pektin içeren formülasyon ile üretilen pestilin L, a ve b değerleri 33,97, 9,52 ve 6,65 olarak belirtilmiştir (Feng 2016:31). Sarı kividen yapılan pestil için rengi ifade eden L a ve b değerlerinin sırasıyla 36,60-39,30, 10,69-12,89 ve 24,86-28,44 aralığında belirlendiği bildirilmiştir (Vatthanakul ve arkadaşları, 2010:344). Bu araştırmada ise kivi pestiline ait L, a ve b değerleri üretimden hemen sonra 43,88-46,05, 0,19-0,21 ve 6,60-7,92 ve iki ay depolama sonrasında 41,64-43,83, 0,15-0,70 ve 4,93-5,06 olarak belirlenmiştir. Renk değerlerindeki farklılıkların değişik ham madde özelliklerinden kaynaklanması muhtemeldir. İki aylık bir depolama sonucunda ise renk değerlerinde önemli bir farklılığa neden olmadığı görülmektedir. Pestil üretimi için yapılan kurutmanın ise kivi püresine kıyasla renkte kararmaya neden olduğu düşünülmektedir.

Farklı seviyelerde şeker, siyah frenk üzümü püresi ve yeşil kivi püresi ve düşük bir pektin ilavesinin renk ve tat özelliklerine etkileri araştırıldığı bir çalışmada %89,97 yeşil kivi püresi, %10 şeker ve %0,3

pektin formülasyona ile üretilen kivi pestilinin 1-7 aralıklı duyuşal derecelendirmede renk, tat, ekşilik, tatlılık ve doku değerleri sırasıyla 3,3, 3,5, 5,0, 3,5 ve 4,2 olarak bildirilmiştir (Feng, 2016:83). Araştırmada üretim sonrasındaki tat, görünüş, doku yapısı ve ekşilik değerleri 7,5-8,3, 6,9-7,1 ve 8,0-8,4 ve 5,2-5,6 olarak belirlenmiştir. Şeker ilavesi nedeniyle tat ve ekşilik değeri olumlu etkilendiği ve püreye kıyasla pestillerin yüksek puanlar aldığı tespit edilmiştir. Depolama sonrasında %20 şeker ilavesi daha yüksek tat puanı belirlenmişken diğer değerler için istatistiksel olarak önemli bir fark tespit edilememiştir.

Kivi miktarının %10, %15 ve %20 glikoz şurubu ve %1, %2 ve %3 'ü kadar pektin içeren 9 farklı formülasyon ile üretilen kivi pestilleri içerisinde sarı kivi püresi başına % g pektin ve %15 glikoz şurubu formülasyonu 6,63 puan (1-9 puan aralığındaki değerlendirmede) ile en yüksek duyuşal analiz puanına sahip formül olarak bildirilmiştir (Vatthanakul ve arkadaşları, 2010:344). Bu çalışmada ise %20 şeker ilaveli kivi pestilinin %10 ilaveli kıyasla tat değeri açısından daha yüksek duyuşal beğeniye sahip olduğu görülmüştür. Sarı kiviinin yeşil meyve etli kivilere kıyasla daha yüksek şeker içermesi nedeniyle nispeten daha az şeker ilave edilerek pestil üretiminin daha başarılı olduğu düşünölmektedir.

Gıdalara ne kadar fazla pektin eklenirse veya gıdalarda ne kadar fazla pektin doğal olarak bulunursa, gıdaların çekme mukavemeti o kadar yüksek olmaktadır (Ratphitagsanti, Hsieh ve Huff, 2004). Çekme kuvveti veya mukavemeti pektin üretimine önemli bir özelliktir. Literatürde sarı kiviinin pektin içeriğinin Hayward kiviisi başta olmak üzere yeşil meyve etine sahip kivilere kıyasla daha düşük olması nedeniyle pektin ilavesi denenmiş olabileceği düşünölmektedir. Bu araştırmada Hayward kivisine pektin ilave edilmeden pestil üretiminin başarılı şekilde yapılabildiği görülmüştür. Duyuşal analiz sonucu belirlenen görünüş ve doku yapısı puanları da bu düşünöneyi doğrulamaktadır.

Sonuç

Bu araştırmada yeşil meyve etli bir çeşit olan Harward kiviinden pestil üretiminin tüketicilerin beğenebileceği şekilde yapılabileceği görülmüştür. Modifiye atmosfer paketleme yapılmış kivilerin renk ve duyuşal özelliklerinin iki aylık depolama sonrasında stabil kaldığı tespit edilmiştir. Şeker haricinde katkı kullanılmadan yapılan üretimlerin panelistler tarafından beğenildiği görülmüştür. Buna ilaveten katkı maddesiz olarak etiketlenmesinin pazarda avantaj sağlaması beklenmektedir. Ekşilik değerinin daha düşük beğeni alması için daha tatlı kivilerin/çeşitlerin kullanılması, ilave edilen şeker miktarının artırılması veya tatlı meyve püreleri ile karıştırılması önerilmektedir. Bununla birlikte bu konu üzerinde yapılacak çalışmalar ile duyuşal özelliklerinin daha da yükseltilebileceği düşünölmektedir.

Kaynakça

- Aktaş, M., ve Kara, M. Ç. (2013). Güneş enerjisi ve ısı pompalı kurutucuda dilimlenmiş kivi kurutulması. *Gazi Üniversitesi Mühendislik Mimarlık Fakültesi Dergisi*, 28(4), 733-741
- Barman, M., Das, A. B., ve Badwaik, L. S. (2021). Effect of xanthan gum, guar gum, and pectin on physicochemical, color, textural, sensory, and drying characteristics of kiwi fruit leather. *Journal of Food Processing and Preservation*, e15478.
- Batu, A., Kaya, C., Çatak, J., Şahin, C. (2007). Pestil üretim tekniği. *GTED*, 1: 71-81.
- Concha-Meyer, A. A., D'Ignoti, V., Saez, B., Diaz, R. I., ve Torres, C. A. (2016). Effect of storage on the physico-chemical and antioxidant properties of strawberry and kiwi leathers. *Journal of food science*, 81(3), 569-577.
- Diamante, L. M., & Dong, M. E. N. G. (2015). Response surface methodology optimisation of gold kiwifruit-apple leather. *Journal of Advances in Food Science & Technology*, 2(2), 34-46.
- Feng, Z. (2016). *Optimisation processing of green kiwifruit-blackcurrant leather using response surface methodology* (Doctoral dissertation, Lincoln University).

- Karabacak, A. Ö. ve Çopur, Ö. (2021). Farklı kurutma yöntemleri ile üretilen karışık sebze pestilinin kuruma karakteristikleri, renk değişim kinetiği, mineral madde içeriği ve tekstürel özelliklerinin belirlenmesi. *Gıda*, 46(1), 1-20.
- Karabacak, A. Ö. (2019). Effects of different drying methods on drying characteristics, colour and in-vitro bioaccessibility of phenolics and antioxidant capacity of blackthorn pestil (leather). *Heat and Mass Transfer*, 55(10), 2739-2750.
- Ratphitagsanti, W., Hsieh, F. ve Huff, H. E. (2004). Physical properties of strawberry leather. Session 83D, Fruit and vegetable products: Processed fruit. IFT Annual Meeting, July 12–16, Las Vegas, Nevada.
- Shende, D., Kour, M., ve Datta, A. K. (2020). Evaluation of sensory and physico-chemical properties of Langra variety mango leather. *Journal of Food Measurement and Characterization*, 14(6), 3227-3237.
- Tontul, İ. (2017). Kırınım pencere (Refractance Window) ve mikrodalga destekli sıcak hava kurutma teknikleri ile fonksiyonel bileşenlerce zengin nar pestili üretimi. (Doktora Tezi) Gıda Mühendisliği Anabilim Dalı, Antalya
- Tylewicz, U., Nowacka, M., Rybak, K., Drozdal, K., Dalla Rosa, M., & Mozzon, M. (2020). Design of healthy snack based on kiwifruit. *Molecules*, 25(14), 1-12.
- Vatthanakul, S., Jangchud, A., Jangchud, K., Therdthai, N., ve Wilkinson, B. (2010). Gold kiwifruit leather product development using quality function deployment approach. *Food Quality and preference*, 21(3), 339-345.
- Yıldız S, (2019). Türkiye Yalova kivasine doycak. Erişim adresi <https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/turkiye-yalova-kivasine-doyacak/164146211.11.2019>
- Zakipour-Molkabadi, E., Hamidi-Esfahani, Z., ve Abbasi, S. (2011). Formulation of leather from kiwi fruit losses. *Iranian Food Science & Technology Research Journal*, 6(4), 263-271.

MÜTAREKE DÖNEMİNDE YALOVA ÇEVRESİNDEKİ RUM ÇETECİLİK FAALİYETLERİ

Sefa Öztürk

Arş. Gör., Yalova Üniversitesi
sefa.ozturk@yalova.edu.tr
ORCID: 0000-0002-1467-2962

Abdullah Muhsin Yıldız

Arş. Gör. Dr., Yalova Üniversitesi
a.m.yildiz@yalova.edu.tr,
ORCID: 0000-0003-0659-5263

Öz

Osmanlı İmparatorluğu'nda komitacılık faaliyetleri 1890'lı yıllarda Balkanlar'da ortaya çıkmış, 1900'lerin başında Rum, Bulgar, Sırp, Ulah, Makedonyalı ve Türk komitacı gruplar arasında çatışmalar yaşanmıştır. 1908 İhtilali sonrasında komitacılık faaliyetleri geçici bir süre için durmuş, ikinci meşrutiyet devriminde yaşanan radikalleşme neticesinde yeniden canlanmıştır. Balkan Savaşları'yla Rumeli'deki Osmanlı toprakları Bulgaristan, Yunanistan ve Sırbistan tarafından ele geçirilince, bu bölgede komitacılık faaliyetleri yeniden zayıflamıştır. Osmanlı İmparatorluğu'nun Birinci Dünya Savaşı'nda yenik düşerek imzaladığı Mondros Mütarekesi uyarınca ordularını terhis etme sürecini başlatması, Anadolu topraklarında otorite boşluğu yaratmış ve Balkanlar'daki komitacılık faaliyetlerinin benzeri Anadolu'da ortaya çıkmıştır. Bu çalışmada Geç Osmanlı Dönemi'nde Balkanlar'da komitacılık faaliyetlerinin hangi sebeplerle ortaya çıktığı incelenmekte, bu bağlamda mütareke dönemi Anadolu'sunda ortaya çıkan çetecilik faaliyetlerinin amaçlarının anlaşılması hedeflenmektedir.

Mütareke döneminde Yunan Ordusu'nun Anadolu işgali esnasında Anadolu'da silahlı Rum çeteleri kurmuş, II. İnönü Savaşı sonrasında askeri cephe dışında olan Yalova'daki faaliyetlerini bu çeteler aracılığıyla gerçekleştirmiştir. Bu faaliyetler kapsamında Yunan komutanlar, işgal bölgelerinde yaşayan bazı Osmanlı vatandaşı Rumlarla iş birliği geliştirerek onları örgütlemiş, Yalova'daki demografiyi değiştirmek adına bu silahlı örgütleri kullanmıştır. Bu çalışmada, bu örgütlerin yürüttüğü kıyım faaliyetlerini sahadaki gözlemleriyle not eden uluslararası heyet raporlarından faydalanılarak, mütareke döneminde Yalova civarında yaşanan olaylar incelenecektir. Bu faaliyetlerin münferit vahşet eylemlerinden ziyade bir etnik ajanda dahilinde sistematik bir politikanın sonucunda gerçekleştiği savunulacaktır. Bu kapsamda Birinci Dünya Savaşı'nın ardından Yalova ve civarında Yunanlar tarafından gerçekleştirilmeye çalışılan demografik mühendislik faaliyetleri, 19. yüzyıldan beri Balkan coğrafyasında sürmekte olan, homojen bir etnik temele dayalı ulus inşa etme pratiklerinin devamı biçiminde görülebilir. Bu bağlamda, mütareke döneminde Yalova ve çevresinde gerçekleşen Rum çetecilik faaliyetlerinin bu perspektifle yeniden değerlendirilmesi gerekmektedir.

Anahtar Kelimeler: Balkanlar, Anadolu, Yalova, mütareke, komitacılık.

GREEK COMMITTEE ACTIVITIES IN YALOVA AND ITS SURROUNDINGS DURING THE ARMISTICE PERIOD

Abstract

Committee activities in the Ottoman Empire emerged in the Balkans in the 1890s, and clashes erupted between Greek, Bulgarian, Serbian, Vlach, Macedonian and Turkish committee groups in the 1900s. After the 1908 Revolution, activities of the committees temporarily stopped, and it was revived because of the radicalization experienced following the second constitutional period. With the Balkan Wars, when the Ottoman lands in Rumelia were captured by Bulgaria, Greece and Serbia, activities of the committees weakened again in this region. The Ottoman Empire's defeat in the First World War and the start of the process of demobilization of its armies in accordance with the Armistice of Mudros created a vacuum of authority in the Anatolian lands and committee activities similar in the Balkans emerged in Anatolia either. In this study, reasons for the emergence of committee activities in the

Balkans in the Late Ottoman Period are examined. In this context, it is aimed to understand objectives of committee activities that emerged in the armistice period in Anatolia.

During the armistice period with the Greek Army's occupation of Anatolia, armed Greek committees were established in Anatolia within the framework of pioneer activities. During the occupation of Anatolia, the Greek Army operated in Yalova by instrumentalizing these committees. Within the scope of these operations, the Greek commanders organized cooperation with some Ottoman Greeks living in the occupied regions and used these armed organizations to change demographics in Yalova. In this study, events that took place around Yalova during the armistice period will be examined by focusing on the reports of international delegations that noted atrocities carried out by these organizations with their observations in the field. It will be argued that these activities were the result of a systematic policy with an ethnic agenda rather than individual atrocities. In this context, demographic engineering activities that were tried to be carried out by the Greeks in Yalova and its surroundings after the First World War can be seen as the continuation of the nation-building practices based on a homogeneous ethnic basis, which had been going on in the Balkan geography since the 19th century. In this context, the Greek committee activities that took place in Yalova and its surroundings during the armistice period should be re-evaluated from this perspective.

Keywords: Balkans, Anatolia, Yalova, armistice, committee.

Balkanlar'da Osmanlı'ya Karşı Ulusal Hareketlerin Ortaya Çıkması ve Amaçları

Osmanlı İmparatorluğu sınırlarında ilk örgütlü yer altı faaliyetleri gösteren cemiyet, Filik-i Eteryay adıyla Odessa'daki Rumlar tarafından 1814'te kurulmuştur. Bu gizli cemiyet, kuruluşundan itibaren imparatorluğun Balkanlar'daki topraklarında yaşayan Hıristiyanlar üzerinde propaganda yaparak bir bağımsızlık ayaklanması esnasında harekete geçecek hücreler oluşturmuştur (Zürcher, 2017: 25). Odessa'da faaliyet gösteren İstanbul Fenerli Rum tüccar ailelerden gelen ve okuma yazma bilen genç Rumlar tarafından kurulan bu gizli cemiyetin amacı, Bizans İmparatorluğu'nu yeniden kurmak ve Osmanlı tebaası olan Hıristiyanları Rumların liderliği altında toplamaktır. Cemiyetin ortaya çıkışı, Fransız İhtilali'nin ardından milliyetçilik fikirlerinin yeni yetişen entelektüellere sirayet ettiği bir dönemde Rum tüccarların mali, Rusların siyasi desteğini arkasına almasıyla gerçekleşmiştir. 1821 yılında üç bin kişiden oluşan bir topluluk hedefleri doğrultusunda kuzeyden Eflak ve Boğdan'a girme çabasında bulunmasına rağmen, bölgede yaşayan Hıristiyan halk ve Fenerli Rum ailelerinden gelen yöneticiler tarafından destek görmemiştir. Başarısız olan ilk denemenin ardından gizli cemiyet bu defa Balkanların güneyinde Mora Yarımadası'nda bir isyan tetikleme girişiminde bulunmuştur. Müslümanlara yönelik Tripoliçe Katliamının da yaşandığı bu Yunan isyanına büyük güçlerin özellikle Rusya'nın Osmanlı'ya savaş açarak müdahalesi, isyancıların hedeflerine ulaşmasına yol açmıştır. Neticesinde imparatorluklar çağında krallık biçiminde kurulmasına rağmen, yalnızca Yunan bileşenlerine yaşama izni verilen ve bu bileşenlerin egemenliğine dayalı Yunan ulus devleti ortaya çıkmıştır.

Ernest Gellner (1983: 1), milliyetçiliği, siyasi ve kültürel birimin birbirine uyum gösterdiği bir ilke olarak tanımlamaktadır. Fransız İhtilalinin yaydığı milliyetçi fikirler ve egemenliğin hanedandan alınarak ulusa devredilmesi biçiminde değişim talep eden hareketler, Osmanlı İmparatorluğu'ndaki Sırp ve Yunanlar tarafından başlatılmıştır. Napolyon savaşlarının akabinde 1815 tarihinde Viyana'da düzenlenen bir uluslararası kongreye katılan Avrupalı devletler, diğer devletlerin sınırlarında ortaya çıkan milliyetçi hareketleri desteklememe kararı almıştı. Uluslararası diplomaside Avrupa Uyumunu olarak bilinen bu anlaşma, o dönem için Osmanlı İmparatorluğu'nu kapsamamış, Rusya Osmanlı egemenlik alanındaki milliyetçi fikirlerden etkilenen ayrılıkçı fikirleri desteklemiş, 1827-28 Osmanlı-Rus Harbi'nde olduğu gibi doğrudan savaşa da girmiştir. 1828'te Osmanlı-Rusya arasında imzalanan Edirne Antlaşması'na göre Yunanistan bağımsız olmuş, Sırbistan, Eflak ve Boğdan eyaletleri kısmi özerklik elde etmiştir. Sonraki süreçte Osmanlı'nın egemenliğini sürdürdüğü ve nüfusunun yaklaşık yarısını Müslümanların oluşturduğu Balkanlar coğrafyasında Yunanistan, Sırbistan, 1878'te birleşerek Romanya'yı kuracak Eflak ve Boğdan ile 1878'ten sonra özerk bir birim olarak ortaya çıkan Bulgaristan, siyasi egemen olan kurucu unsurlarının yani Yunan, Sırp, Romen ve

Bulgarların ulusal kültürünü inşa etmeye başlamıştır. Bu ulusal kültürle yabancı olan ve gönüllü bir şekilde asimile olmayan Müslüman unsurlara yönelik baskı ve yıldırma göç ettirme politikasını sürdürmüşlerdir. Bu politikaların amacı, Gellner'in tanımından yola çıkılırsa, siyasi ve kültürel birimin birbirine uyum gösterdiği modern ulus devleti kurmaktır. Bunun önündeki en büyük engel ise tahayyül edilen homojen ulusların, ilgili coğrafyalarda var olmamasıdır. Etnik ve dini olarak heterojen bir yapıda olan bu coğrafya, farklı etnik yapıların coğrafya üzerinde birbiri içerisine geçmiş iddialarını barındırmıştır. Dolayısıyla bu grupların siyasi tahayyüllerinin gerçekleşmesi için mevcut demografik yapının bu tahayyüllerle uyumlu bir hale getirilmesi gerekmektedir.

Osmanlı'da 1820'li yıllarda II. Mahmut'la hızlanan ve Tanzimat döneminde ordu, vergi toplama ve merkezi bürokrasinin büyümesi ve kurumsallaşmasıyla devam eden reformlar, uluslararası bir boyut kazanan ayrılıkçı hareketlerin çıkmasını engelleme hedefinde olmuştur. 1839 tarihli Tanzimat Fermanı'yla sultan, tüm tebaasının malının, canının, yaşam onurunun korunmasını garanti etmiş, tüm tebaasına eşitlik vaat etmiştir. Büyük güçlerin imparatorluk içişlerine karışmasını engelleme hedefiyle 1856 tarihli Islahat Fermanı gayrimüslim dini cemaatlere daha geniş haklar tanımıştır. İdari, mali ve hukuki pek çok alanda yapılan reformlara rağmen, 1870'li yıllarda imparatorluk bir dizi isyan dalgasıyla karşı karşıya kalmış, bu isyanlar sırasında yeniden Rusya ile karşı karşıya gelmiştir. Osmanlı'daki Ortodoks unsurların hamisi olmak isteyen Rusya ile yapılan 93 Harbi'nin sonucunda Yeşilköy'de antlaşma yapılmıştır. Romanya ve Sırbistan'ın bağımsız olduğu, Bulgaristan ve Doğu Rumeli'nin özerk hale geldiği bu anlaşmaya Britanya ve Almanya müdahale etmiş, taraflar Berlin'de yeniden toplamıştır. Konferans sonunda yapılan antlaşmayla Balkanlarda Bulgaristan'ın eline geçen toprakların bir kısmı Osmanlı'ya iade edilmiştir. Bu anlaşmaya yönelik tepki olarak Bulgar isyancılar, 1878'te Kresna ve Razlık'ta Osmanlı güvenlik güçlerine saldırmıştır.

Osmanlı himayesindeki prensliklerin bağımsız hale gelmesinin ardından geriye kalan topraklarda 1881 tarihinde idari sınır düzenlemeleri yapılmıştır. Buna göre, Balkanlar'da Yanya, Selanik, Manastır, Üsküp, İşkodra ve Edirne vilayetleri kurulmuş, bu vilayetlere sınır komşusu olan Yunanistan, Sırbistan, Bulgaristan, Karadağ ve sınır komşusu olmayan ancak üzerinde hak iddia ettiği unsurlar olan Romanya, gelecekte yaşanacak bir savaş ve nihayetindeki toprak genişlemesi amacıyla burada yaşayan halklar üzerinde milli ajitasyonlar yürütmüştür. 1880'li yıllarda yürütülen kültürel propagandanın yerini 1890'larda çeteler üzerinden sürdürülmeye başlayan ve Balkan Harbi'ne kadar devam edecek olan şiddet politikası almıştır. Lange-Akhund (1998) Balkanlar'da ilk örgütlü komitacılık faaliyetlerinin 1890-95 yılları arasında bölgedeki Osmanlı iktidarının zayıflaması neticesinde ortaya çıktığını belirtmektedir. Osmanlı'nın Rumeli'deki toprakları olan Balkanları istikrarsızlaştıran yeni gelişmeler, değinildiği üzere 1878 tarihli Berlin Antlaşması sonrasında ortaya çıkmıştır. Bölgede halkın da bir parçası olacağı yeni reformlarla istikrarı sürdürmeye dönük olan anlaşma aksine bölgede istikrarsızlığı doğurmuştur. Yunanistan 1881'de Teselya ve Epir'in bazı bölgelerini elde ederek yayılmasını sürdürmüştür. Bulgaristan 1885'te Doğu Rumeli'yi bir askeri darbeye ilhak etmiştir. 1890'larda ise "Büyük Doğu Krizi" olarak nitelenen olaylar meydana gelmiş, Girit'te ve Ermenistan'da isyancı hareketler ortaya çıkmıştır (Anderson, 2010).

İmparatorluğun Balkanlar'daki özellikle üç vilayetinde (Selanik, Üsküp ve Manastır) çetecilik faaliyetlerinin başında bulunan 'devrimciler' veya Anderson'un (2010: 281) ifadesiyle "yarı eğitimli entelektüel proleterler", Osmanlı İmparatorluğu'nda 1871'te faaliyetlerine başlamış olan Bulgar Kilisesi'nin (Eksarhane) okullarında eğitim almışlardı. Bölgede çeşitli çeteler kuran devrimcilerin faaliyetleri için Berlin Antlaşması'nın 23. maddesi dayanak oluşturmaktaydı (Yıldız, 2020: 85). Bu madde, idare sorunu olan ve Büyük güçlerin denetiminde reform yapılması gereken bölgeleri tanımlamıştı. 1893'te kurulan İç Makedon Devrimci Örgütü (VMRO), bölgedeki istikrarsızlaşmadan kaynaklı asayiş sorunlarının çözülmesini, Hıristiyan nüfusa yerel yönetimlerde temsil verilmesinin yanı sıra halkın borçlarının feshini ve bölgedeki Müslüman çiftliklerinin yok edilmesini vaat etmekteydi (Adanır, 2001: 45). Bu vaatler, üç vilayetteki Hıristiyan halkın bazı kesimleri arasında karşılık bulmuş ve desteklenmiştir.

Bölgede şiddete ilk defa başvuran örgüt, 1895 yılında Sofya merkezli olarak kurulan ve Bulgaristan tarafından desteklenen Üst Makedon Komitesi (VMK) olmuştur. 1880'lerden beri yürütülen kültürel propaganda, 1897'deki Türk-Yunan Savaşı'nın etkisiyle beraber şiddete dönüşmüştür. Silahlı komitacılar, siyasal ajitasyona başvurarak, etkin olduğu yörelerde halka karşı şiddet ve yıldırma

politikası izlemiştir. Bulgaristan'daki VMK ve Osmanlı topraklarında legal biçimde faaliyet yürüten Eksarhane ittifakı, Ekim 1902'de Yukarı Cuma Ayaklanmasını örgütlemiştir. 1903 yılı yazında ortaya çıkan İlinden Ayaklanması, Edirne vilayetinin küçük bir kısmı (Malko Trnovo) ve Manastır-Kesriye arasında kalan yerleşim yerleri kısa bir süreliğine isyancıların eline geçmiştir. Büyük Güçlerin destek vermemesi üzerine isyanın nihai başarısızlığa uğramasıyla, bölgede 1904'ten itibaren Atina ve Belgrat yönetimleri tarafından desteklenen Yunan ve Sırp çeteleri etkili olmaya başlamıştır. Bu yönetimler tarafından 1904-08 yılları arasında Makedonya'da çetelerin mobilizasyonu ve yerlilerin ikna edilmesi politikaları izlenmiştir (Yıldız, 2020: 107). Yunan ve Sırp sınırlarının ötesinde 'kardeşleri' keşfetme, daha güçlü hak ve toprak talebinde bulunma amacına dönük olmuştur. Bu dönemde Sırp gerillaları (çetnikler), Bulgar çeteleri (komitalar) ve Rum isyancıları (andartes) terör, işkence ve öldürme eylemleri, beraberinde toplulukların ayrışması ve içe kapanmasını getirmiş, Makedonya'da kendini Hıristiyan olarak tanımlayan halkın Bulgar, Sırp, Yunan veya Romen biçimindeki ulusal sadakatlerinin belirlenmesinde etkili olmuştur. Bu faaliyetlerin yarattığı şiddet ortamı bir süre devam etmiş, taraflar çeteler aracılığıyla kendinden olmayan unsurları zorla veya rıza ile ikna etme ya da yok etme politikasını izlemiştir. Osmanlı güvenlik güçlerinin ve avcı taburlarının söz konusu çetelerle mücadelede deneyim kazanması ve Jön Türk hareketinin Makedonya'da güçlenmesi üzerine 1908 senesinde II. Meşrutiyet'in şafağında sona ermiştir. Bunun ardından Osmanlı merkezinde parlamentoda siyasi partiler veya gruplar aracılığıyla yapılan meşru siyaset dönemi başlamıştır. Parlamentodaki çok sesliliğin bozulmasının ardından imparatorluğun Balkan topraklarında faaliyet gösteren bu çeteler yeniden silahlanarak eyleme geçmiştir. Balkan Savaşları'nda komşu üç devletin bu defa orduları bölgeyi işgal edip aralarında paylaşmış, ulus devletlerinin sınırlarını genişletmiştir. Ulus devletin kültürel birimine uygun olmayan insanlar ya öldürülmüş ya da zorunlu göçe tabi tutulmuştur. Bu savaşların ertesinde yüz binlerce Müslüman (Türk) doğdukları topraklardan ayrılarak, Anadolu'ya göç etmek zorunda kalmıştır. Böylelikle siyasi tahayyül ile coğrafyadaki heterojen yapı arasındaki farklılık ortadan kalkmış, önkol faaliyetleri ve nihayetinde yeni ulus devletlerin bölgeye yayılımıyla yüzlerce yıllık sakinlerinden arındırılmıştır.

Mütareke Döneminde Yunanistan'ın Batı Anadolu'yu İşgali

Milliyetçilik çağı, siyasi idarenin meşruiyetinin, yönetmenin kaynağının hanedanlardan uluslara geçtiği bir dönem olarak tanımlanabilir. Bu çağda uluslar, siyasi meşruiyetin temel kaynağı haline gelmiştir. Bununla beraber, milliyetçilik çağının başlarında Osmanlı İmparatorluğu topraklarında cemaat yapılarının yerini henüz ulus yapısı almamış, bunun yerine gelecekte inşa edilmesi planlanan bir ulusa dönük olarak "tahayyüller" oluşmuştur (Anderson, 2009). Milliyetçiler, vatan olarak tahayyül ettikleri topraklara baktıklarında, üzerinde dil ve din üzerinden çeşitlenen birbirinden farklı etnisitelerin yaşadığını fark etmiştir. Kendi arzu ettikleri siyasi birimin kurulması amacıyla kültürel birliğin sağlanmasına yönelik tahayyülün gerçekleştirilmesi için etnik çatışmaya başvurmuştur. Tam da bu noktada 19. yüzyıl boyunca Balkanlar'da ve Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra Anadolu'da ortaya çıkan çetecilik faaliyetleri, bu siyasi tahayyülleri gerçekleştirmek için kullanılmıştır.

Milliyetçi hareketlerde, eylemcilerin geçmişten ilham aldıkları bir "altın çağ" anlayışı bulunmaktadır (Smith, 1996). 1828'de bağımsız bir unsur hale gelen Yunanlar için de Antik Yunan geçmişi altın çağ olarak kabul edilmiştir. 1844'te Yunan Meclisi'nde Yannis Kolletti'nin yaptığı konuşmadan itibaren mekân olarak Ege'nin her iki kıyısını kapsayan tahayyüle, Bizans İmparatorluğu sınırlarının dahil edilmesiyle 'Küçük Asya' ve 'Pontus' eklenmiştir. 19. yüzyıl başında Londra'daki romantik entelektüeller, Antik Yunan, Antik Çağ felsefesi üzerine duydukları hayranlıkla henüz siyasette etkili değillerdi. Bu entelektüeller Avrupalı siyasetçilere "Antik Yunanistan'ın geçmiş ihtişamına yakın olmayan, Osmanlılar tarafından köleleştirilmiş sıkıntılı bir halkın göz korkutucu vizyonunu anlatmıştır" (Rouyere, 2018). Antik Yunanların, Hıristiyan ve Avrupa dünyasının kökenlerini oluşturduğu, ancak çağdaş Yunanların, Türklerin hakimiyeti altında ezildiklerini ifade etmekteydiler. "Romantikler Batı Avrupa ülkelerinin kamu oylarını ve siyasetçilerini etkilemek için çeşitli taktik biçimlerini kullanmıştır. Bu taktikler Yunanistan'ı sanat diyarı, kültürün ve özgürlüğün anavatanı olarak resmetmiş, Osmanlı yönetiminin saldırılarının kınanmasını sağlamıştır" (Rouyere, 2018). Avrupa'da entelektüeller arasında yaygın kabul gören bu söylemler sebebiyle Yunan ulusal hareketi, zaman içinde Avrupa devletleri tarafından sempati kazanmış ve destek bulmuştur. İşte bu destek,

neticede yüzyıla yakın bir zaman dilimi içerisinde Yunanistan'ın homojen hale getirilmesinde etkili olmuştur. Birinci Dünya Savaşı'nın ardında yaşanan hadiselerde bu bakışın halen güçlü olduğu görülmektedir. Nitekim Yunanistan'ın Küçük Asya çıkarması sırasında Yunanistan'a güçlü bir destek veren Britanya devleti başbakanı Lloyd George, Yunan Başbakanı Venizelos'u Antik Yunan kahramanı Perikles ile eşleştirmiştir (George, 1939: 878). Bu primordiyalist (ilkçi) dünya görüşünün, Londra'daki romantikleri aştığı ve zamanla verdiği destek sebebiyle Britanya'nın resmi devlet politikasına dönüştüğü yaşanan süreçten yapılabilecek bir çıkarımdır. Osmanlılara karşı Mora'da başlayan Yunan isyanının ve sonraki genişleme taleplerinin Avrupa'dan sürekli olarak destek bulması, yüz yılı aşan bir süre boyunca (1821-1922) kimi zaman Helen olmayı kabul etmeyen Ortodoks halklara kimi zaman Müslümanlara yönelik olarak ve coğrafi olarak sürekli genişleyen bir etnik temizlik dalgasına yol açmıştır.

Osmanlı İmparatorluğu için Birinci Dünya Savaşı'nı bitiren Mondros Mütarekesi'nin imzalandığı 30 Ekim 1918 sonrasında Osmanlı iktidarının Anadolu'da zayıfladığı bir dönem başlamıştır. Mütarekenin 7. maddesi uyarınca Yunan Ordusu, İzmir ve çevresine, savaşı kazanan İtilaf Devletleri Anadolu'nun çeşitli yerlerine asker çıkararak işgal etmiştir. İşgalden sonra Yunanistan, Balkan Savaşları'nda önce Makedonya'da deneyimlendiği gibi Anadolu'da yaşayan Rumları silahlandırarak bölgedeki sivillerden çeteler oluşturmuştur. 7. madde doğrultusunda gerçekleşen İtalyan, İngiliz ve Fransız işgal bölgelerinde bu biçimde sivillerden çeteler kurulduğu görülmemiştir. Fransızların Maraş bölgesindeki Ermeni sivilleri doğrudan düzenli Fransız işgal ordusuna kattıkları görülmüştür. Makedonya'daki komitacılık politikalarını bilen Yunan üst düzey askeri komutası, benzer politikayı Megali İdea tahayyülü çerçevesinde sınırlarını belirlediği ve işgal etmeye başladığı topraklarda uygulamaya başlamıştır. Anadolu'da 1919'da başlayan Yunan yayılması Milne hattına dayanmış, Mayıs 1920'de İstanbul hükümeti birliklerinin İngilizlerle İzmit civarında çatışmasını fırsat bilip, Mondros mütarekesinin ve müzakere halinde olunan Sevr anlaşmasının sınırları ötesine geçerek Ankara hükümetini yok etmeye yönelmiştir. Haziran-Temmuz 1920'de Doğu Trakya, Bandırma, Mudanya, Bursa, Alaşehir ve İznik işgal edilmiştir. Ağustos 1920'deki Sevr Anlaşması'ndan güç alan Yunanlar, Anadolu'daki asker sayısını 100 bine kadar çıkarmıştır. Yunan yönetimi, Sevr Anlaşması'nda İzmir için belirtildiği gibi işgal edilen bölgelerde gelecekte yapılabilecek halk referandumuna yönelik Makedonya'da olduğu gibi Müslüman nüfusun seyreltmesi amacıyla her biri elli kişiden oluşan 100 kadar çete oluşturmuştur.

Makedonya'da olduğu gibi Anadolu'daki Rumların sayıca ağırlıklı olduğu kasabalarda yaşayan 'yarı eğitilmiş entelektüel proleterler' Yunanlarla iş birliği yapmış, Müslüman köylerinin yok edilmesinde ve arazilerinin yakılmasında önemli rol oynamıştır. Yunanların yerli Rum iş birlikçilerinin bu eylemleri, Anadolu'nun Rum halkı arasında da geniş destek bulmuştur. Yunanistan'ın Balkan Savaşları öncesinde Makedonya'da izlediği Bulgar, Makedonyalı, Sırp veya Rumen yanlısı Hıristiyanlara yönelik şiddet ve yıldırma politikası, Anadolu'da farklı olarak Müslüman ahaliye dönük biçimde uygulanmıştır. Yalova ve çevresinde Mart 1921'de İkinci İnönü Muharebesi sırasında ve Türklerin Eskişehir ve Kütahya önlerinde yaşadığı askeri savunma zaferi sonrasında yaşanan olaylarda, Müslüman köylerinin yok edilmesinde yerli Rum iş birlikçilerine Ermeni çetelerin de yardım ettiği görülmüştür. Mütareke dönemindeki Anadolu'nun batısında ortaya çıkan iktidar boşluğu ve galip devletler arasında yapılan uluslararası anlaşmalar, Yunanlara işgalde bulunma, topraklarını genişletme ve Batı Anadolu'dan Türklerin yok edilerek veya sürülerek, egemenlerin Rumlar olacağı Büyük Yunanistan'ın kurulması için zemin hazırlamıştır.

Raporlara Göre Anadolu'da Rum Çetecilik Faaliyetleri

Yalova çevresindeki Rum komitacılık faaliyetleri Yunan düzenli ordusunun ön kol faaliyetleri biçiminde gerçekleşmiştir. Bu faaliyetler, 19. yüzyılın başından itibaren uzun süredir devam eden bir pratiğin Anadolu'ya taşınmasıdır. Bu pratik ise bilinçsiz bir vahşet ya da birbirinden bağımsız münferit hadiselerin bütünü olmaktan ziyade, Balkan coğrafyasında çeşitli etnik gruplar arasında yaşanan mücadelelerde tarihsel olarak uygulanmış politik bir ajandanın ürünü ortaya çıkmış, bilinçli ve sistematik özelliktedir. Batı Anadolu'da özellikle II. İnönü Muharebesi mağlubiyetinin ardından Yunan üst askeri komutası, dağılan ve askeri hattın dışına çıkan askeri birlikler vasıtasıyla yerli

Hıristiyanları silahlandırmıştır. Yunan genelkurmayının yerli iş birlikçileri olan çeteler aracılığıyla Samanlı dağları yarımadasından doğudaki Sakarya nehri kıyısındaki Adapazarı'na kadar olan kısımdaki Müslüman köylerini, bundan sonraki raporlarda görüleceği üzere kısa süre içerisinde hızlıca ve sistematik olarak yaktırmış, Müslüman nüfusu öldürmüş, korkutmuş veya sürgün etmiştir.

Batı Anadolu'da çeşitli seyahatler gerçekleştiren tarihçi Arnold Toynbee (2007: 324) yayımlanmış olduğu raporunda Nisan 1921'de Ömerbey (Umurbey) köyü askeri hattının kuzeyinde Samanlıdağ yarımadası boyunca Armutlu, Gemlik, Yalova, Karamürsel ve İzmit'e değin gerçekleştirilen "vahşet hareketlerinin" üst kademededen başlayacak şekilde organize edildiğini belirtmiştir. Toynbee yaşananları "vahşet hareketleri" olarak nitelendirmiştir, çünkü İnönü önlerindeki mağlubiyet sonrası dağılan Yunan askerleri, Ömerbey köyü hattının kuzeyinde 'meşru savaş eylemi' olarak nitelenebilen askeri amaçlar dışında köylere, hayvanlara, mallara ve sıradan insanlara bilinçli ve sistematik bir biçimde zarar vermiştir. Daha önce kimseye zararı olmayan yerli Hıristiyanların 'siyasi çeteler' altında örgütlendiği, bu çete oluşumlarının Yunan ordusu tarafından kamuflaj vasıtası olarak kullanılarak, Yunanları sorumluluktan kurtarma amacına hizmet ettiği anlaşılmaktadır (Toynbee, 2007: 339). Ancak Toynbee Yalova'dan savaş mültecilerini ve yakılan on dört köyün sağ kalan sakinlerini tahliye etme sürecinde Rum çete reislerini ve Yunan askerlerini yan yana görmüştür (Toynbee, 2007: 371). Üstelik Yalova'daki Yunan Yüzbaşı Papagrigoriu, Gemlik'te bulunan General Leonardhopoulos'tan tahliye günü içinde aldığı iki telgraf vasıtasıyla ulaşan talimatlardan sonra tahliye hareketine direnmeye başlamış, Gacık ve Yortan köyleri sakinlerinin hiçbir şekilde gemiye bindirilmemesi, kadınlar, çocuklar ve yaşlılar gibi muharip olmayan unsurların dahi tahliyesinde zorluk çıkarmıştır. Yunan birliklerinin İzmit ve Yalova'dan geri çekilmesinin ardından İzmir ve civarında da seyahat eden Toynbee, Yalova'daki organize vahşet hareketlerinin İzmir civarındaki organize vahşet hareketleriyle eş zamanlı olarak tasarlanmış olduğunu gözlemlemiştir (2007: 385). Toynbee'nin raporundan Yalova ve civarında savaş hattının dışında kalan bu bölgede yaşayan Müslüman nüfus, Yunan üst düzey komutasının talimatlarıyla kamuflaj görevi gören çeteler aracılığıyla yok edilmeye çalışıldığı görülmektedir. İzmir civarında yaşanan benzer hadiseler, Karadeniz'deki kıyıların Yunan donanması tarafından vurularak, Ankara hükümetine zorluk çıkarması umulan Rum Pontus hareketinin desteklenmesi eş zamanlı olarak gerçekleşmesi tesadüfi değildir. Gelecekteki Yunan ulus devletinin sınırlarında kalması beklenen bölgelerde Müslüman nüfus askeri amaçlar dışında politik olarak yok edilmeye çalışılmıştır.

Yunanların çeteler aracılığıyla yürüttüğü faaliyetler, yaptığı mezalimler üzerine bölgeye gelen inceleme heyeti raporlarına da yansımıştır. İtilaf Devletleri tarafından Mayıs 1921'de hazırlanan ve o dönem Ankara'daki Türk hükümeti tarafından bilinmeyen bir raporda¹, Müslüman köylerindeki yıkımın ve katletme olaylarının "sistematik" olduğu belirtilmektedir: *"Bu bölgedeki Türk köylerinin yakılması ve yağmalanması iki aydan kısa bir süre önce meydana geldi. Bu yıkım sistematik görünüyor, Rum ve Ermeni çeteleri tarafından yapılıyor. Yunan düzenli ordusunun müfrezelerinin orada yer aldığı kanıtlanmış görünüyor"* (Inter-Allied Commission of Enquiry [IACE], 1921: 4). Konuyla alakalı Yunan komutasından bilgi isteyen komisyon, komutanın olayları önemsiz gördüğünü ve yaşananların daha önce Türklerin yaptığı şiddete karşı intikam eylemleri olarak gördüğü şeklinde değerlendirmiştir. Ancak komisyon raporundaki mütalaa, Yunan komutasıyla aynı fikirde değildir.

"Heyet, yaklaşık iki ay boyunca, Yalova ve Gemlik kazalarının Rumlar tarafından işgal edilen kısımdaki Müslüman köylerin hemen hemen tamamının yıkılmasına veya boşaltılmasına neden olan sebeplere ulaşmaya çalıştı. Mart ayının sonlarına doğru Yunan ordusunun hareketlerinin zamanı, Yunan hattına yakın köylerin (Reşadiye, Soğucak, Pazarköy, Çengiler) saldırı veya misilleme amacıyla neden yok edildiğini veya terk edildiğini açıklayabilir. Buna karşın, Mudanya Körfezi'nin kuzey kıyısındaki durum bu görüşü desteklememektedir. Bu köyler, askeri operasyonların çok az olduğu ve

1 Lozan görüşmelerinde Türk hükümeti, Anadolu'daki Yunan mezalimini anlatmak için uluslararası sivil toplum örgütlerinin raporlarını kullanmıştır. Muhtemeldir ki o dönem düşman pozisyonunda olan İtilaf Devletleri'nin kendi içlerinde hazırladığı bu rapor Ankara hükümetinin bilgisi dahilinde değildir. Eğer öyle olsaydı, Anadolu'daki Yunan mezalimini bu derece açık bir şekilde aktaran söz konusu raporu mutlaka Lozan'da sunması beklenirdi.

Yunan Komutanının belirli provokasyon eylemlerini bildirmedeği 15 Mayıs'ta yakılmıştır. Çeşitli ırklar arasında var olan asırlardır süregelen nefret, kuşkusuz yeterli bir nedendir.” (IACE, 1921: 4)

Bu ifadeyle Yunan ordusunun çatışma sahası dışında kalan alanlarda bu olayların neden yaşandığı komisyon tarafından sorgulanmıştır. Burada komisyon, Müslüman nüfusun bölgeden çıkarılmasına dönük faaliyetlerin neden olduğuna dair değerlendirmelerde bulunmaktadır. İlk akla gelenin bölgede yaşayan çeşitli etnik ve dini unsurlar arasındaki nefret olduğu ifade edildikten sonra bunun da yeterli bir açıklama olmadığı sonucuna varılmıştır. Nefrete dayalı açıklamanın yetersizliğinin anlaşılmasından sonra Kemalist komitacıların yaptıklarına rövanş niteliğinde olduğu fikri de geçersizlik kazanmıştır. Nitekim Mudanya civarında Müslüman köylerine dönük olarak yapılan köy yakma ve katletme eylemlerinden anlaşılmalıdır, çünkü burada Kemalist komitacılar etkinlik göstermemiştir.

Son iki aydır köylerin grup grup yıkımında belirgin ve düzenli bir yöntem izlendiği görülmüştür ki bu yıkım Yunan karargahının çevresine bile ulaşmıştır. Komisyonun üyeleri, Yunan ordusunun işgal ettiği Yalova ve Gemlik kazalarının bir bölümünde, Türk köylerinin yıkılmasına ve Müslüman nüfusun yok edilmesine yönelik sistematik bir planın olduğu fikrindedir. Bu plan Yunan ordusu altında faaliyet gösteren ve bundan talimatlar alan ve hatta düzenli ordunun birliklerinin desteğini alan Rum ve Ermeni çeteleri tarafından gerçekleştirilmektedir.

“Köylerin bu yıkımı ve bunun sonucunda Müslüman nüfusun ortadan kaybolmasının amacı, erken bir saldırı durumunda, Yunan ordusunun yanlarını ve arkasını, halk tarafından olası herhangi bir saldırıya karşı korumak ve hatta belki Yunan Hükümeti için elverişli bir siyasi durum oluşturmaktır. Her halükârda komisyon, bir yanda Hristiyanlara, öte yanda Müslümanlara karşı bildirilen vahşetlerin medeni bir Hükümete layık olmadığı ve Yunan ordusunun işgal ettiği bölgede, Yunan makamlarının, Kemalist rejim altındaki bölgede ise Türk yetkililer sorumludur.” (IACE, 1921: 4-5)

Görüldüğü üzere raporun devamında Yalova ve çevresinde Müslüman köylerin yakılması ve nüfusun yok edilmesinin sistematik bir plan çerçevesinde olduğunu belirtmektedir. Bu bölgede Rum ve Ermeni çeteciler tarafından yürütülen faaliyetlerin Yunan ordusu tarafından desteklenmesi ve bölgenin Yunan işgal bölgesi olmasıyla sorumluluğun doğrudan Yunan makamlarına ait olduğunun altı çizilmektedir.

Sonuç

Bu çalışmada 19. yüzyılda Balkanlarda Osmanlı İmparatorluğu'ndan ayrılma amacıyla ortaya çıkan ulusal hareketler, gizli cemiyetler ve komitacı eylemciler üzerinden ele alınmıştır. 20. yüzyıl başında tarihi iddialar üzerinden yayımlı emeller izleyen Balkan ulus devletlerinin ön kol faaliyetleri çerçevesinde Makedonya'da komitalar üzerinden yürüttüğü etnik çatışmalar, dönemin uluslararası siyaseti, büyük güçlerin Osmanlı içişlerine müdahalesi, reform paketleri aracılığıyla imparatorlukta yürüttüğü ıslahat planlarıyla birlikte incelenmiştir. Bu sayede Makedonya'da izlenen komitacılık faaliyetlerin amaçları anlaşılmaya çalışılmış, bunun Birinci Dünya Savaşı sonrasındaki mütareke döneminde ortaya çıkan Anadolu'daki tabirle çetecilik faaliyetleriyle devamlılığı tespit edilmiştir. Buna göre Makedonya'daki etnik çatışmada, özellikle Rumlarla Bulgarlar arasındaki 'ruhları fethetme', Hristiyanları Helenlere ya da Bulgarlara dönüştürme, söz konusu kiliselere üye kazandırma mücadelesinde deneyim kazanan Yunan askerleri, Anadolu'da bu defa benzer politikayı Müslüman nüfusa yönelik izlediği görülmüştür. Çalışmada Yalova çevresindeki Rum çetecilik faaliyetleri, İtilaf Devletleri'nin kendi arasında bilgisini paylaştığı bir iç rapor niteliğinde olan Müttefikler arası Komisyon Raporu incelenmiştir. Bu rapora göre Yalova ve çevresinde askeri hattın dışında ve kuzeyinde bulunan bölgede Yunan genelkurmayının talimatları dahilinde bölgeye yayılan Yunan askerleri, kendi halindeki sıradan yaşantısını süren Rumlara silah dağıtarak ellışer kişiden oluşan çeteler kurduğu anlaşılmıştır. Bu çetelerin kendi başlarına veya Yunan askeri birlikleriyle beraber batıda Armutlu'dan başlayarak, Gemlik ve Yalova üzerinden doğuda İznik gölünün kuzeyi boyunca İzmit ve Adapazarı'na kadar olan bölgede Müslüman köylerini yakarak, gelecekteki bir Helen ulus devletinin sınırlarına denk gelmesi ihtimal dahilinde olan bölgedeki demografiyi, Rumlar lehine dönüştürme yönündeki sistematik politikanın izleri ortaya çıkarılmıştır. O dönem hazırlanan Müttefikler Raporu veya diğer uluslararası gözlemci raporlarında sebepleri anlaşılmaya çalışılan, savaş dışındaki sıradan insanlara yönelik şiddet kullanımını kapsayan eylemler, İkinci Dünya Savaşı'nda

Avrupa'nın ortasında yaşanan sistematik ve bir ulusu toptan yok etmeye dönük toplu sivil ölümlerinin ardından uluslararası toplum tarafından 1948 tarihli Birleşmiş Milletler Sözleşmesi'yle soykırım olarak tanımlanmış ve kınanmıştır.

Kaynakça

- Adanır, F. (2001). *Makedonya Sorunu: Oluşumu ve 1908'e Kadar Gelişimi*. (Çev.: İ. Çatay). İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları. (Orjinal yayın tarihi, 1979).
- Anderson, B. (2009). *Hayali Cemaatler: Milliyetçiliğin Kökeni ve Yayılması*. (Çev. İ. Savaşır). İstanbul: Metis Yayınları. (Orjinal yayın tarihi, 1983).
- Anderson, M. S. (2010). *Doğu Sorunu: Uluslararası İlişkiler Üzerine Bir İnceleme. 1774-1923*. (Çev. İ. Eser). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları. (Orjinal yayın tarihi, 1966).
- Gellner, E. (1983). *Nations and Nationalism*. Oxford: Basil Blackwell.
- George, D. L. (1939). *Memoirs of the Peace Conference: Volume II*. New Haven: Yale University Press.
- Inter-Allied Commission of Enquiry. (1921). *Reports on atrocities in the districts of Yalova and Guemlek and in the Ismid Peninsula*. Büyük Britanya. Dışişleri Evrakı.
- Lange-Akhund, N. (1998). *The Macedonian Question (1893-1908): From Western Sources*. New York: Columbia University Press.
- Rouyere, C. (2018, 7 Haziran). How Romanticism Freed Greece. Erişim Adresi <https://www.agora.universite-paris-saclay.fr/romanticism-freed-greece/>
- Smith, A. D. (1996). Opening Statement: Nations and Their Pasts. *Nations and Nationalism*, 2(3), 358-365.
- Toynbee, A. J. (2007). Türkiye'de ve Yunanistan'da Batı Meselesi. (Çev. K. M. Orağlı). İstanbul: Yeditepe. (Orjinal yayın tarihi, 1922).
- Yıldız, A. M. (2020). *Makedonya'yı tahayyül etmek: Makedonya Sorunu'nun ulusal kimlik inşası üzerinden analizi* (Yayınlanmamış doktora tezi). Yalova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yalova.
- Zürcher, E. J. (2017). *Turkey: A Modern History*. (4th ed.). Londra ve New York: I.B Tauris.

OSMANLI'DAN GÜNÜMÜZE YALOVA'DA SPOR'UN TARİHSEL GELİŞİM SÜRECİ

Abdulmecit BÜLBÜL

Uzman Spor Bilimcisi - Sportif Eğitim Uzmanı, Yalova Gençlik ve Spor İl Müdürlüğü.

abdulmecit.bulbul@gsb.gov.tr

<https://orcid.org/0000-0002-0362-6039>

Öz

Bu araştırmada; Osmanlı Dönemi'nden başlayarak Yalova'nın tarihsel süreç içerisindeki spor faaliyetlerinin gelişimi ele alınmıştır. Araştırmanın verileri; doküman analizi, arşiv taraması ve röportaj tekniği kullanılarak yapılmıştır. Osmanlı Dönemi, Atatürk Dönemi ve günümüz spor tarihinin önemli tarihi olaylarının incelendiği çalışmada; spor branşları, spor kulüpleri, spor tesisleri, geleneksel spor organizasyonları, Türk ve Dünya Spor Tarihi'nde iz bırakan sporcular araştırmanın kapsamını oluşturmaktadır.

Yapılan araştırmalar sonucunda; Osmanlı Dönemi'nde spor faaliyetlerinin yapıldığı, Atatürk'ün kentin spor kimliğine katkı sağladığı ve spor ile ilgili hatıralarının olduğu, Yalova'da kulüpleşme çalışmalarının resmi kayıtlarda bilinenden çok daha önceleri yapılmaya başlandığı, Türk ve Dünya Spor Tarihi'nde iz bırakan çok değerli sporcuların varlığı, tarihi ve kültürel, geleneksel spor organizasyonlarına sahip olduğu tespit edilmiştir.

Bu çalışma; kentlilik bilincinin oluşmasına katkı sağlaması, yerel spor tarihi ve spor kültürünün gelecek kuşaklara aktarılması, uluslararası spor yarışmalarında Yalova'yı ve ülkemizi temsil eden, sporun gelişimine katkı sunmuş sporcuların isimlerinin yaşatılması ve unutulmaması açısından önem arz etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Yalova, Yalova Spor Tarihi, Yerel Spor Tarihi, Spor Tarihi.

THE HISTORICAL DEVELOPMENT PROCESS OF SPORTS IN YALOVA FROM THE OTTOMAN TO THE PRESENT

Abstract

In this study; Starting from the Ottoman Period, the development of sports activities in Yalova in the historical process has been discussed. Document analysis, archive scanning and interview technique were used to get the data of the research. In the study in which the important historical events of the Ottoman Period, the Atatürk Period and today's sports history are examined; sports branches, sports clubs, sports facilities, traditional sports organizations, athletes who left their mark on Turkish and World Sports History constitute the scope of the research.

As a result of the researches; It is determined that sports activities were carried out in the Ottoman Period, Atatürk contributed to the sports identity of the city and he had memories about sports, club activities in Yalova began much earlier than is known in official records, there are very valuable athletes who have left their mark in Turkish and World Sports History, there are cultural and traditional sports organizations in Yalova history.

This study is important in terms of contributing to the formation of urban consciousness, transferring local sports history and sports culture to future generations, keeping alive and not forgetting the names of athletes who represented Yalova and our country in international sports competitions and contributed to the development of sports.

Keywords: Yalova, Yalova Sports History, Local Sports History, Sports History.

Giriş

Yalova, idari yönden tarihsel süreç içerisinde Bursa, İzmit ve İstanbul'a bağlanmıştır. 1929'da Atatürk'ün isteği ile İstanbul'a bağlı bir ilçe yapılmıştır (Kılıç, 2020: 17). İstanbul'a konum olarak yakın olan ve 1995 yılına kadar İstanbul'un ilçesi olan Yalova, diğer alanlarda olduğu gibi spor alanında da İstanbul ile bir etkileşim halinde olmuştur.

Osmanlı Dönemi'nde, Yalova'da geleneksel sporlarımız olan Atıcılık, Avcılık ve Güreş faaliyetleri yapılmış, daha sonra ki süreçte spor faaliyetleri Futbol ve Yüzme olarak çeşitlilik kazanmıştır.

Yalova'da, 1970'li yıllarda amatör futbol takımları arasında düzenlenen "Kaymakamlık Kupası" müsabakaları futbol kulüpleri arasında rekabetin oluşmasında ve yetenekli sporcuların ortaya çıkmasında önemli rol oynamıştır.

Yalova, İstanbul'un ilçesi olduğu dönemlerde, Futbol ve Güreş branşlarında başarılı olan sporcular, İstanbul ve diğer illerin profesyonel spor kulüplerinde sporculuk hayatını sürdürmüşlerdir.

Karate ve Wushu Kung-fu branşlarındaki faaliyetler İstanbul'dan gelen antrenörler eşliğinde başlatılmıştır (Mehmet Delioğlu, kişisel görüşme, Kasım 2000; Ali Kanberoğlu, Mart 2021).

Türk Spor Teşkilatlanması ile birlikte Yalova'da spor faaliyetleri birçok branşta yapılmaya başlanmış ve tesisleşmede önemli atılımlar gerçekleştirilmiştir.

Spor federasyonlarının İl Ajanları (Temsilci) vasıtasıyla spor desteklenmiştir. Okullarda görev yapan Beden Eğitimi ve Spor Öğretmenleri Basketbol, Voleybol, Atletizm, Güreş ve Futbol branşları başta olmak üzere okul takımlarını çalıştırarak spor kültürünün oluşmasına katkı sunmuşlardır.

1.1. OSMANLI DÖNEMİ'NDE YALOVA'DA SPOR FAALİYETLERİ

Osmanlı Dönemi'nde, Yalova ve civarı Osmanlı Sultanları'nın av sahası olarak geçmektedir (Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı, 2020). Yavuz Sultan Selim, Esenköy-Şenköy yöresine avlanmak için gelirdi. Avlandığı bölge, Sultan Selim Vakfiyesi olarak geçen, Akköy'den Esenköy'e kadar uzanan yolun dağ tarafındaki bölgeyi kapsıyordu (Sevencan, 2019). Güreş (Türkiye Güreş Federasyonu [TGF], 2015) ve Atıcılık bu dönemde yapılan diğer spor branşlarıdır (Ahmet Necmi Yüksel, kişisel görüşme, Ağustos 2021).

Fotoğraf 1: Yalova'daki Padişah avlaklarını gösteren harita. Belge Tarihi: H-29-12-1205

Kaynak: Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı.

1.2. Atatürk Dönemi Spor Faaliyetleri

Amerikalı Havacıları Kabulü: John Polando ve Russell Boardman adlarında Amerikalı iki havacı, üstü açık bir tayyare ile 28 Temmuz 1931 tarihinde New York'tan hareket etmişler ve 30 Temmuz 1931 tarihinde, İstanbul Yeşilköy Havalimanı'na inmişlerdir. 49 saat 05 dakika süren bu yolculuk bir dünya rekoruydu. 31 Temmuz 1931 tarihinde, İstanbul'da havacılar anısına törenler düzenlenmiştir. İki havacı daha sonra, o sırada Yalova'da bulunun Atatürk'ü ziyaret etmişler, Atatürk Yalova Köşk'ünde Amerikalı Havacıları kabul etmiş ve takdirlerini belirtmiştir (Atabeyoğlu, 1981: 65).

Fotoğraf 2: Atatürk, ABD Ankara Büyükelçisi Joseph Grew, Amerikalı pilotlar Polando ve Boardman ile birlikte Yalova Büyük Otel'de görülmektedir.

Kaynak: Mustafa Kılıç Arşivi

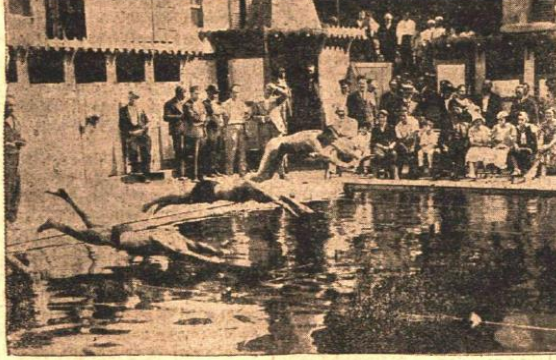
Bakır Yırtan Salih'i Kabulü: İsmail Hakkı Tekçe Paşa, Atatürk'e çok kuvvetli bir Türk gencini anlattığında, Atatürk bu genci bizzat görmek istemiştir. Urfalı Bakır Yırtan Salih, hemen Yalova'ya getirilerek Atatürk'ün huzuruna çıkarılmıştır. Atatürk, bakır tencereleri, sinileri ve tavaları kâğıt gibi yırtan Bakır Yırtan Salih'i, iyi bir güreşçi olması için güreşe başlatılmasını emretmiştir. Ancak tüm ilgi ve ehemmiyete rağmen Bakır Yırtan Salih, beklenen düzeyde bir güreşçi olamamıştır (Atabeyoğlu, 1981: 19).

Güreş Müsabakaları: Atatürk, 22 Temmuz 1932 tarihinde Yalova yakınlarındaki Çınarcık'a gelmiştir. Burada Çoban Mehmet ve diğer güreşçilerin güreşlerini seyretmiştir (Kocatürk, 1988: 536). Haliç İdman Yurdu Kulübü'nün sporcuları olan Çoban Mehmet rakibi Faik Pehlivan'ı, Cemal Pehlivan ise Bakır Yırtan Salih'i yenmiştir (Atabeyoğlu, 1981: 20).

Yüzme ve Sutopu Yarışmaları: Denizyolları İdaresi tarafından, Termal'de 37 derece sıcaklıkta, termal suyu olan açık yüzme havuzu yaptırılmıştır (Giray, 1949: 34). Denizcilik Federasyonu tarafından, Termal Açık Havuzu'nda Yüzme ve Sutopu müsabakaları düzenlenmiştir. Bu müsabakalara halk tarafından yoğun bir ilgi gösterilmiştir (Cumhuriyet, 1932). Yalova'da düzenlenen Sutopu müsabakalarına dört takım katılmıştır. Yalova, Caddebostan, Ege-Marmara ve İstanbul takımları arasında yapılan müsabakalarda, Yalova takımı şampiyon olmuştur (Akşam, 1932).

Yalovada dünkü yarışlar

Büyük havuzda yapılan yüzme yarışları çok güzel ve eğlenceli oldu

Yalova'da dünkü yarışlardan bir intida

Denizcilik Federasyonu tarafın - dan Yalova'daki yüzme havuzunda tertip edilen yüzme yarışları dün yapılmıştır. Seyrisefain idaresinin himmet ve müzaheretile muvaffakiyetli bir şekilde intaç edilen müsabakalar, Yalova kaplıcalarında çok eğlenceli bir gün geçirilmesine vesile olmuştur.

Sıcak havuzda yapılan muhtelif yüzme müsabakaları ve su topu müsabakası, Yalova'da bulunan kalabalık bir halk kütlesi tarafından büyük bir merak ve alâka ile takip edilmiştir.

Yalova'da Seyrisefain idaresi tarafından vücade getirilen havuz,

yüzme müsabakaları için bütün fenni şeraiti haiz olduğundan, müsabakalar, çok muntazam olmuştur. Dün burada yapılan müsabakaların en eğlencelisini, su topu müsabakası teşkil etmiştir. 23 derece sıcak suyun için de yapılan su topu müsabakası, Büyükdere'deki havuzda yapılan müsabakalarla kıyas kabul etmeyecek derecede kolay oynanmıştır. Maamafih bu müsabaka, Galatasaray su topu takımının ortaya çıkardığı manasız bir ihtilâf yüzünden ehemmiyetini ve heyecanını kaybetmiştir.

Denizcilik Federasyonu, Yalova' - (Mabedi 6 inci sahifede)

Yalovada dünkü yarışlar

Büyük havuzda yapılan yüzme yarışları çok güzel ve eğlenceli oldu

Dünkü yarışlardan eğlenceli bir intifa: Bir yarışta sonuca pelen sporcu mühtemelen

(Görünüş sahifeden muhtelif) daki müsabakaları hususî mahiyette ve surf bir spor mühtemelen olmak maksadıyla tertip etmiştir. Halkın Galatasaray takımı, bu müsabakaya resmî bir mahiyet vermek istemiş, ve bu maksadına günde Bilyüklere'de yapılan ve finale kalan maçın mühtemelen olmak üzere kabul ettirmek arzusunda bulunmuştur. Cuma günkü su topu maçında Galatasaray - Deniz harp mektebi lisesi takımı finali kazanmıştı. Dün bu iki takım Yalova'da sadece bir gösteriş maçı yapacaklardı. Resmî final maçı başka bir gün yapılacaktır.

Galatasaray'lılar, Yalova'da yapılacak gösteriş maçının mutlaka resmî final maçı olması istiyorlardı, bu manasız ısrarları kabul edilmezince Büyükdere'de yapılan maçı kazanarak spor mühtemelen için çekimlenmişlerdir. Galatasaray'lıların bu hareketi umumi bir tesadür sayılmamıştır.

Bu vaziyet karşısında Deniz harp mektebi ve lisesi takımı, diğer arkadaşlarının ve yüzme mühtemelen de ihtilâkle A ve B takımı olmak üzere iki takım tertip etmiştir.

Dün Seyrisefain idaresi tarafından sporcular arasında Yalova'da bir tige sıyafeti verilmiştir.

Deniz harp mektebi ve lisesi talebeleri Galatasaray yüzücüleri arasında yapılan muhtelif müsabakaların neticeleri şunlardır:

100 metre serbest yüzme — 1 inci Cemal Ahmet «Bahriye» 1.35, 2 inci Cahit Hâlis, 3 üncü Bekir «Galatasaray»

100 metre sirt Güllü — 1 inci Hüseyin Hilmi «Bahriye» 1.41, 2 inci Kemal Hamed, 3 üncü Kemal Ali

50 metre serbest — 1 inci Cemal Ahmet «Bahriye» 2.10, 2 inci Saifan «Galatasaray», 3 üncü Yaşar «Bahriye»

200 metre serbest — 1 inci Saifan

Yüzme mühtemelen su topu müsabakasında «Galatasaray» 2.28 8/10 dakika, 2 inci Cahit Hâlis «Bahriye», 3 üncü Hüseyin Kaya «Bahriye».

100 metre kurbulağama — 1 inci Hüseyin «Galatasaray» 1.34 dakika, 2 inci Namık Muammer «Bahriye», 3 üncü Hüseyin Hilmi «Bahriye».

50 metre kurbulağama — 1 inci Ekrem Rüstem Bey, Diğer müsabakalar, yarış hareketlerinden dolayı dakikâta edilmelidir.

Muhtelif bayrak yarış — Bu yarışta diğer kilitli dört takım iştirak etmiştir. 1 inci Cahit, Hüseyin, Cemal, Hüseyin Hilmi, Hüseyin, Saifan, 3 üncü Saifan, Namık, Nejat Beylerden mühtemelen takımındır.

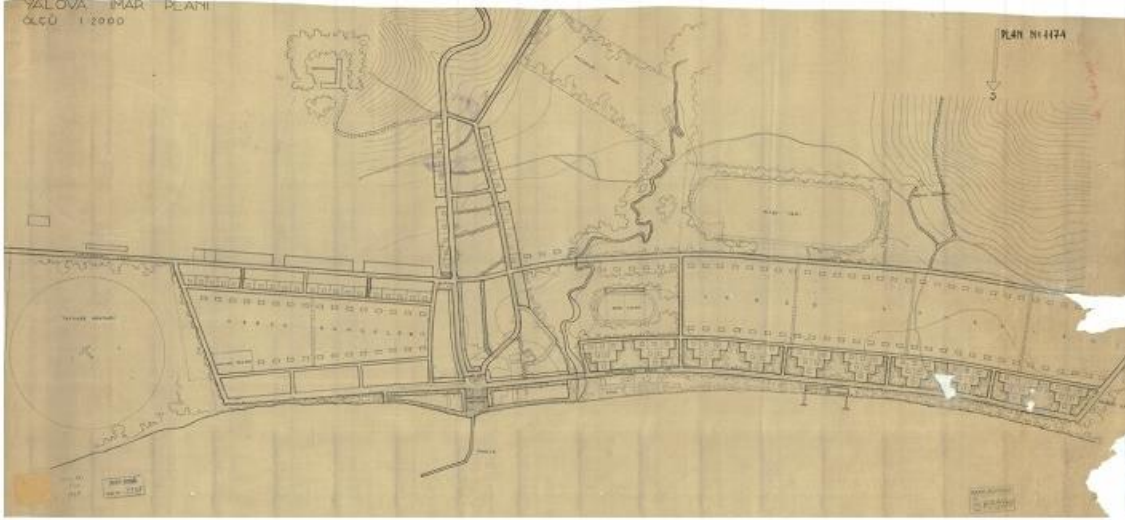
Sporcular Yalova'dan akşam vapuru ile İstanbul'a vâdet etmişlerdir. Deniz lisesi ve harp mektebi talebelerinin dünkü müsabakalarda gösterdikleri muvaffakiyet umumi bir takdirle karşılanmıştır. Yüzme mühtemelen Her Tevhidîff la yüzme havuzunda muhtelif yüzme ve atlama gösterişleri yapılmış, akşam olmuştur.

Seyrisefain idaresi tarafından Deniz lisesi ve harp mektebi talebesine bir buket verilmiştir. Ayrıca bir de kupa verilmiştir.

Fotoğraf 3: Termal Açık Havuzu'nda, Yüzme ve Sutopu yarışmalarına katılan sporcular.

Kaynak: 22 Ağustos 1932, Cumhuriyet Gazetesi.

Yalova'nın İmar Planlarında Spor Alanları: Atatürk'ün talimatıyla çizilen "Yalova İmar Planı" (Akyol, 2005: 24), için Fransız Şehir Plancısı Henry Prost görevlendirilmiştir (Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı, 1935). Yalova'nın imar planları tasarlanırken, kentin elli yıllık gelişimi dikkate alınmıştır. Yalova deresinin batı tarafındaki saha, spor alanı olarak planlanmıştır. Koşu alanı halen vardır. İmar planı ile daha çağdaş bir hale getirilmiştir (Oran, 1938: 171).

Fotoğraf 4: Atatürk'ün isteği üzerine Mimar ve Şehir Plancısı Henry Prost tarafından planlanan Yalova'nın kent planı. 1935.

Kaynak: İstanbul Büyükşehir Belediyesi, Kütüphane ve Müzeler Müdürlüğü, Atatürk Kitaplığı Nadir Eserler Koleksiyonu (Nuri Taner Arşivi).

1.3. Yalova'da Kulüpleşme Çalışmaları

20 Şubat 1963 tarihinde kurulan Yalovaspor, 1964 yılında tescil edilmiştir (Gençlik ve Spor Bakanlığı [GSB], 2020).

Yalova'da spor kulüpleri tarihi hakkında yapılan araştırmalar sonucunda; kulüpleşme çalışmaları resmi kayıtlarda bilinenden daha önce başladığı ile ilgili araştırmalar aşağıdaki şekilde sıralanmıştır:

1927 yılında Akınspor kurulmuş ve daha sonra Yalova Gençlik Kulübü adını almıştır. Yalova Gençlik Kulübü ve diğer kulüpler birleşerek Yalovaspor kurulmuştur (Torlak, 1978).

1934 yılında İstanbul'da düzenlenen 2. Dil Kurultayı'na Yalova'dan gönderilen tebrik telgraflarını inceleyen Araştırmacı-Yazar Muhsin Sevensan, Yalova'dan gönderilen telgraflardan dokuz kurum ve yöneticilerinin isimlerini tespit etmiştir. Bu kurum ve yöneticilerinden biri de "Yalovaspor Kulübü Reisi Mehmet Zeki" olarak geçmektedir (Sevensan, 2020).

1950'li yıllarda Gençlikspor, Kayaspor, Coşkunspor, Gazipaşaspor, Şenspor (Esnafspor), Bahçelievler Spor Kulübü faaliyet göstermekteydi (Kırtay, 2010). 1953 yılında Akınspor'da kulüp içinde çıkan anlaşmazlıklardan dolayı Gençlikspor Kulübü kurulmuştur. Gençlikspor Kulübü'nde de anlaşmazlıklar yaşanmış ve kulüp kapatılmış, 1953 yılında Kayaspor kurulmuştur (Kırtay, 2019). Gençligücü (Gençlikspor) ve Kayaspor birleşerek 1963 yılında Yalovaspor kurulmuştur (Yurdagül, 2005: 299).

1.4. Tarihi Ve Geleneksel Spor Organizasyonları

Kafkasya'dan 1800'lü yılların sonunda göç edenlerin kurduğu Fevziye köyünde, 1901 yılından itibaren, "Tarihi Fevziye Yağlı Güreşleri" yapılmaya başlanmıştır. Çevredeki köylerin ve Türkiye'nin birçok bölgesinden sporcuların katıldığı yağlı güreşler, geleneksel bir güreş organizasyonu haline getirilmiştir. Köy Muhtarlığı ile köyde yaşayan gençlerin organizasyonunda yapılan güreşler daha sonra Fevziye Köyü Dayanışma ve Güzelleştirme Derneği tarafından yapılmıştır (TGF, 2015).

Fotoğraf 5: Tarihi Fevziye Yağlı Güreşleri, mevcut bulunan “Gazanfer Bilge Güreş ve Spor Tesisleri’nde yapılmadan önce köyün girişinde yapılmaktaydı.

Kaynak: Altınova Gençlik ve Spor İlçe Müdürlüğü

Etlı pilavın ikram edildiği, müsabakalardan önce at yarışmaları ve gösterilerinin düzenlendiği, halk danslarının sergilendiği, kültürel ve geleneksel bir organizasyon olan Fevziye Yağlı Güreşleri (Ahmet Necmi Yüksel, kişisel görüşme, Ağustos 2021), maddi koşullardan dolayı 2001, 2009, 2010, 2011, 2012 ve 2013 yıllarında (Yalova, 2014) ve 2020 yılında Koronavirüs nedeniyle yapılamamıştır. 2021 yılında ise 114’cüsü düzenlenmiştir.

1.5. Türk Ve Dünya Spor Tarihi’nde İz Bırakan Sporcular

Yalova denilince akla ilk gelen ve Yalova ile özdeşleşen milli sporcular; Sırrı Acar (Güreş, Avrupa ve Dünya Şampiyonu), Tuğrul Şener (Futbol), Mehmet Okur (Basketbol), Kasım Asma, Ekrem Cebel, Tuncay Kürkçü, Faik Yağcı, Bülent Yüksekol (Bisiklet), Ahmet Şen (Taekwondo), Engin Terzi (Bilek Güreşi, Avrupa ve Dünya Şampiyonu), Gökhan Çalışırışçi, Özgür Kızgın, Deniz Çoşkun, Nuran Pehlivan (Bilek Güreşi, Dünya Şampiyonu), Dursun Önder (Bilek Güreşi, Masterlar- Dünya Şampiyonu) olarak sıralayabiliriz.

Olimpiyatlarda Sırrı Acar (Grekoromen Güreş), Paralampik Oyunlarında ise İsmail Ar (Tekerlekli Sandalye Basketbol) ve Turan Mutlu (Para Halter) Yalova’yı ve ülkemizi temsil etmiştir.

Sonuç

Yalova’nın spor tarihinin daha detaylı yönleriyle araştırılması, yeni bilgilerin ortaya çıkarılmasına, spor tarihi bilincinin oluşmasına ve spor kültürünün gelecek kuşaklara aktarılmasına katkı sağlayacaktır.

Resmi kayıtlarda 1963 yılında kurulan Yalovaspor (GSB, 2020), bazı dönemlerde kulüp kapanmaları ve isim değişiklikleri olsa da, faaliyetleri 1927 yılına dayanan köklü bir kulüptür.

Türk Spor Tarihi’nde, bilhassa güreş branşında sporcular adına birçok organizasyon ve festival düzenlenmektedir. Bu organizasyonlar bölgenin tanıtımına katkı sunmaktadır (Atalı, Bayazıt ve Atalı, 2018: 510). Tarihi Fevziye Yağlı Güreşleri, düzenlenme amacı olarak Türkiye’de düzenlenen yağlı

güreş organizasyonlarından farklılık göstermektedir. İlk zamanlar organizasyonun temel amacı; Fevziye Köyü'nde yaşayan Çerkezlerin, köye yakın halklarla kaynaşma amacı taşımaktadır. Bu yönüyle Fevziye Yağlı Güreşleri; sporun, kaynaşma, birleşme ve bütünleşme amacına yönelik kültürel bir spor organizasyonu olarak önem taşımaktadır.

Kaynakça

- Atabeyoğlu, C. (1981). *Atatürk ve Spor*. İstanbul: Hisarbank Kültür Yayınları.
- Akyol, A. (2005). *Atatürk'ün Kenti Yalova*. İstanbul: Diner Ofset, 2. Baskı.
- Atalı, L., Bayazıt., B. Atalı, E. (2019). Kartepe İlçesinde Gerçekleştirilen “Hergeleci İbrahim Yağlı Güreşleri” Üzerine Bir İnceleme. *Uluslararası Turizm Ekonomi ve İşletme Bilimleri Dergisi*, 2 (2), 509-515. Erişim Adresi <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ijtebs/issue/42202/508801>
- Akşam Gazetesi. (29 Ağustos 1932).
- Cumhuriyet Gazetesi. 22 Ağustos 1932.
- Giray, S. (1949). *Yalova Kaplıcaları Şifalı Suları ile Tedavi*. İstanbul: İnkılap Kitabevi.
- Gençlik ve Spor Bakanlığı (2020). Erişim adresi spor.gsb.gov.tr
- Kocatürk, U. *Atatürk ve Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Kronolojisi 1918-1938*. (1988). Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları. 2. Baskı.
- Kılıç, A. (2020). *Tarihi Eserleri, Doğal Güzellikleri ve Kültürüyle Yalova*. İzmir: Yalova İl Özel İdaresi Kültür Yayınları.
- Kırtay, F. (2010). Bir Döneme Damgasını Vuran Yalova'nın Şen Çocukları Esnafspor. Erişim adresi <http://farkyalovada.com/tr-TR/haberler/6862/bir-doneme-damgasini-vuran-yalovanin-sen-cocuklari-esnafspor>
- Kırtay, F. (2019). Yılmaz Tüzünataç. Erişim adresi <http://farkyalovada.com/tr-TR/haberler/9518/yilmaz-tuzunatac>
- Oran, AS. (1938). Yalova İmar Planı ve Raporu. *Arkitekt Dergisi*. 89(90), 171-172. Erişim Adresi http://dergi.mo.org.tr/detail.php?id=2&sayi_id=570
- Sevencan, M. (23 Ağustos 2019). Sultan Selim İnciri. *Yalova Hayat Gazetesi*.
- Sevencan, M. (2020). Yalova'da Türk Dili Çalışmaları ve Yalovaspor. Erişim adresi <http://haberci.com.tr/tr-tr/kose-yazilari/19625/yalovada-turk-dili-calismalari-ve-yalovaspor>
- Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı (2020). Erişim adresi <https://www.devletarsivleri.gov.tr/>
- Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı (1935). Erişim adresi <https://www.devletarsivleri.gov.tr/>
- Torlak, H. (5 Şubat 1978). *Milliyet Gazetesi*.
- Türkiye Güreş Federasyonu. (2015). Fevziye'de Başpehlivan Ekrem Yavuz Oldu. Erişim adresi <http://www.tgf.gov.tr/tr/index.php/fevziyede-baspehlivan-ekrem-yavuz-oldu/>
- Yalova Gazetesi. (2014). Tarihi Fevziye Yağlı Güreşleri 5 Yıl Sonra Yeniden Yapılacak. Erişim adresi <http://www.yalovagazetesi.com/spor/tarihi-fevziye-yagli-guresleri-5-yil-sonra-yeniden-yapilacak-h16254.html>
- Yurdagül, İ. (2005). *İşte Yalova*. İstanbul: Stil Matbaacılık.

PANDEMİ SÜRECİNDE DEZAVANTAJLI GRUPLAR İÇİN YAPILAN ÇALIŞMALAR; ÜSKÜDAR BELEDİYESİ VE YALOVA BELEDİYESİ KARŞILAŞTIRMASI

Büşra Koç

Marmara Üniversitesi, Yerel Yönetimler ve Kent Politikaları, Yüksek Lisans
busraakoc77@gmail.com

Öz

Küresel boyutta bir salgın haline gelen Covid-19 Türkiye’de önemli değişimler meydana getirmiştir. Küresel ölçekte başlayarak, mahalle ölçeğine kadar inen bu salgının getirdiği kısıtlamalardan dezavantajlı gruplarda etkilenmiştir. Dezavantajlı gruplar; Kadınlar, çocuklar, gençler, yaşlılar, engelliler, mülteciler, yoksullar olarak sıralanmaktadır. Dezavantajlı gruplar, yaşamları boyunca mahalle, kent ve topluma adapte olmakta zorlanmaktadır. Belediyeler bu adaptasyonu sağlayabilmek için kendi bünyesinde birçok politika üretmekte ve çalışmalar yürütmektedir. Belediyeler yapılan çalışmalar ve politikalarla dezavantajlı grupların yaşadıkları kente aidiyet duygusunu oluşturmayı, kent yaşamlarında karşılaştıkları sorunları çözmeyi ve kenti dezavantajlı gruplar için daha yaşanabilir kılmayı amaçlamaktadırlar. Bu çalışma, belediyelerin dezavantajlı gruplar için yapmış olduğu çalışmaların, Üsküdar Belediyesi ve Yalova Belediyesi ekseninde pandemi sürecinde ne gibi değişikliklere uğradığının tespit edilip değerlendirilmesiyle literatürdeki boşluğu doldurması ve kriz dönemlerinde belediyelerin rolüne dair yeni bir tartışma ortamı sunması açısından önemlidir. Araştırmada, pandemi öncesinde belediyelerin yapmış olduğu çalışmalarla kente entegre olan ve sosyal yaşamla bütünleşme imkânı bulan dezavantajlı grupların, pandemi sürecinde kente uyumlarının ve toplumsal bütünleşmelerinin nasıl sağlandığını, Üsküdar Belediyesi’nin ve Yalova Belediyesi’nin pandemi sürecinde dezavantajlı gruplar için yapmış olduğu çalışmalar üzerinden mukayeseli olarak inceleyerek ortaya koymak amaçlanmıştır. Dezavantajlı gruplar için belediyelerin pandemi sürecinde ne gibi çalışmalar gerçekleştirdiğini gözlemleyebilmek adına İstanbul Üsküdar Belediyesi ve Yalova Belediyesi örneklerinde çalışma yürütülmüştür. Bu çalışma nitel araştırma yönteminin durum çalışması deseni çerçevesinde kurgulanmıştır.

Anahtar Kelimeler; Dezavantajlı gruplar, pandemi, belediye, sosyal politika, sosyal hizmetler.

Abstract

Covid-19, which has become a global epidemic, has brought about important changes in Turkey. Disadvantaged groups were affected by the restrictions brought by this epidemic, which started on a global scale and went down to the neighborhood scale. disadvantaged groups; They are listed as women, children, young people, the elderly, the disabled, refugees and the poor. Disadvantaged groups have difficulty in adapting to the neighborhood, city and society throughout their lives. Municipalities produce many policies and carry out studies in order to ensure this adaptation. Municipalities aim to create a sense of belonging to the city where the disadvantaged groups live, to solve the problems they face in their urban life, and to make the city more livable for the disadvantaged groups through the studies and policies. This study is important in terms of filling the gap in the literature and presenting a new discussion environment on the role of municipalities in times of crisis, by identifying and evaluating the changes in the axis of Üsküdar Municipality and Yalova Municipality during the pandemic process. In the research, how the disadvantaged groups, who were integrated into the city and had the opportunity to integrate with the social life, were provided with the work done by the municipalities before the pandemic, how their adaptation to the city and social integration were ensured, in comparison with the work done by Üsküdar Municipality and Yalova Municipality for disadvantaged groups during the pandemic process. aimed to examine. In order to observe what kind of work the municipalities are doing during the pandemic process for disadvantaged

groups, a study was carried out in the sample of Istanbul Üsküdar Municipality and Yalova Municipality. This study was designed within the framework of the case study pattern of the qualitative research method.

Keywords; *Disadvantaged groups, pandemic, municipality.social policy,social services.*

Giriş

Sosyal politikalar, kavram olarak ortaya çıkmadan önce dahi kamu yönetiminin ve yerel yönetimlerin bir parçası olarak sistem içerisinde yerini almaktaydı. Özellikle dezavantajlı gruplar için büyük önem arz eden sosyal politikalar ve sosyal hizmetlerin yerel yönetimler tarafından sunulması sayesinde vatandaşlar bu hizmetlerden daha hızlı, doğru ve daha etkin olarak faydalanmaktadır. Dezavantajlı grupların karşılaştıkları olumsuz şartları ortadan kaldırmak, kentsel yaşam alanlarını iyileştirmek, maddi ve psikolojik destekte bulunmak ve dezavantajlı bireylerin kente aidiyet duygusu kazanmalarını sağlamak sosyal politikaların ve yerel yönetimlerin öncelikli hizmet alanını oluşturmaktadır. 2020 yılı Mart ayı itibariyle tüm ülke vatandaşları olarak tanıştığımız Covid-19 salgınının doğurduğu olumsuz şartları ve kısıtlamaları deneyimledik. Fakat, belediyenin sunmuş olduğu hizmetler neticesinde kente adaptasyon sağlayan dezavantajlı bireyler, salgının neden olduğu olumsuz durumlardan daha fazla etkilenmiştir. Bu bağlamda belediyeler dezavantajlı grupların pandeminin sebep olduğu olumsuzlukları giderebilmek adına sunduğu hizmetleri yoğunlaştırmış ve yeni hizmet alanları oluşturmuştur. Bu çalışma, belediyelerin pandemi sürecinde sunmuş olduğu hizmetleri, hizmetlere ayrılan kaynaklarını, hizmetlerden faydalanan birey sayılarını tespit etmek ve irdeleyebilmek adına gerçekleştirilmiştir. Belediyelerin sunmuş olduğu hizmetler Üsküdar Belediyesi ve Yalova Belediyesinin gerçekleştirdiği hizmetler üzerinden anlatılmaktadır. Çalışma, nitel araştırma yönteminin durum çalışması çerçevesinde ilerlemiştir. Belediyelerin resmî web siteleri, faaliyet raporları, performans programları, haber kaynakları irdelenerek makaleye somut veri olarak sunulmuştur.

Kavramsal Çerçeve

Dezavantajlı Gruplar

Dezavantajlı gruplar ifadesinin kökeni İngilizce; Disadvantages groups, Fransızca groupes défavorisés'dir. Batı dillerinden doğrudan Türkçe 'ye tercüme edilmiştir. Türk Dil Kurumunda dezavantajlı kelimesi "avantajlı olmama" anlamını taşımaktadır. Dezavantajlı gruplar kavramı yerine; özel gereksinimli bireyler, risk grupları, dışlanmış gruplar gibi ifadelere de rastlanılmaktadır. Literatüre bakıldığı zaman dezavantajlı gruplar ifadesi için farklı tanımlar bulunmaktadır. Ancak bulunan tanımlar aynı anlamı ifade etmektedir. Dezavantajlı gruplara yönelik farklı tanımlara değinecek olursak; "Dezavantajlı gruplar UNESCO tarafından ekonomik durumları, cinsiyetleri, etnik ve dilsel kökenleri, din ya da politik statüleri (mülteci) nedeniyle sosyal ve ekonomik olarak daha az bütünleşme şansı olan insanlar olarak tanımlanmıştır." (Yıldırım Aykurt, 2020: 431).

"Dezavantajlı gruplar; sahip olunan nitelikler yüzünden avantajlı olma durumuna sahip olmayan grupları ifade eder. Kısaca iktisadi ve sosyal hayata katılımı güçlük çeken bireylerdir. Toplumlarda bazı kişiler, kendilerinin ya da yer aldıkları toplumun özellikleri, koşulları nedeniyle daha dezavantajlı durumda bulunurlar. Renkleri, etnik kökenleri, dinleri, cinsel kimlikleri, inançları gibi sosyo-kültürel nedenlerle kişiler yaşadıkları toplumda ayrımcı davranışlarla karşılaşabildikleri gibi yeteneklerindeki bir yetmezlik, eski hükümlü olma gibi bazı özellikleri yüzünden de genelde sosyal yaşamla bütünleşebilme, özelden ise çalıma yaşamına girip entegre olabilmeleri güçleşir." (Baydoğan, 2012, s. 3)

Özetleyecek olursak dezavantajlı gruplar içerisinde bulunan insanlar, toplumun genelinin kullandığı ve ulaşabildiği, eğitim, sağlık, sermaye, istihdam, özsaygı gibi sistemsel ve bireysel araçlara ulaşamayan ya da ulaşımında zorluk yaşayan gerek sosyal gerek siyasal hayata katılamayan veya katılımı güçlük çeken bireydir.

Dezavantajlı gruplar içerisinde; yoksullar engelliler, kadınlar, göçmenler yaşlılar çocuklar ve gençler bulunmaktadır. Literatürde bulunan tanım farklılıklarından dolayı yukarıda bahsi geçen dezavantajlı gruplar içerisinde yeni kesimler eklenebilir veyahut çıkarılabilir.

Yoksullar: *Dezavantajlı* gruplar bahsinde genellikle ilk düşünülen kesim yoksullar olmaktadır. Yoksullar geçimlerinde sıkıntı çeken, parası ve varlığı olmayan kimselerdir. Yoksulluk, bazı ülkelerde ortak bir nedenden kaynaklanırken bazı ülkelerde farklı sebeplere dayalı olarak ortaya çıkmaktadır. 21. Yüzyılda yoksulluk ve açlık sınırında hayatını idame ettiren bireylerin sayısı artmaktadır. Dünyada her 5 kişiden biri farklı nedenlerden dolayı yoksulluk çekmektedir.(Uzunay, 2016, s. 20) Türkiye’de yoksulluk oranı medyan gelirin %50’sine göre 15.0 iken, medyan gelirin %60’ına göre 21,9’dur. (TUİK, 2021) Yoksul bireylerin yaşadığı dezavantajı en aza indirmek ya da ortadan kaldırmak amacıyla ülke içindeki yönetim birimleri çeşitli politikalar üretmektedir. Yoksul bireylere en yakın yönetim birimi olan yerel yönetimler de yoksullukla mücadelenin baş aktörlerindedir.

Engelliler: Engellilik, bireyin doğuştan ya da sonradan çeşitli nedenlerden dolayı fiziksel veya zihinsel bozukluğunun bulunması ve bu bozukluğun bireyin günlük faaliyetlerini yerine getirmesini etkileme konusunda olumsuz durum oluşturması ya da faaliyetlerini bu nedenle yerine getirememesi halidir. Engelli bireyler psikolojik, fiziki ya da sosyal nedenlerle sağlık problemleri veya sosyal problemler yaşayan bireyleri kapsamaktadır. “Gelişmekte olan ülkelerde, çalışma yaşındaki engellilerin %80 ile %90’ı işsizken, sanayileşmiş ülkelerde bu oran %50 ile %70 arasındadır.”(Aksoy, 2019:30) Ulusal Engelli Veri Sisteminin sunduğu bilgilere göre ülkemizde 2.511.950 engelli birey bulunmaktadır. Engelli bireylerin 1.414.643’ü erkek, 1.097.307’si kadındır.(İstatistik Bülteni, 2021: 3) Ulusal Engelli Veri Sisteminin kaydı dışında engelli bireylerin olduğu bilinmektedir. Kayıt dışı olan engelli bireylerle birlikte Türkiye nüfusunun %16,2’sinin engelli bireylerden oluştuğu engelliler konfederasyonunun sunduğu sayısal veriler arasında yer almaktadır. (Engelliler Konfederasyonu,2021) Bu sayı nüfus içinde önemli bir yer tutmaktadır.

Kadınlar: Dezavantajlı olarak nitelendirilen gruplar arasında kadınlarda bulunmaktadır. TUİK 2020 verilerine göre Türkiye’de 41 milyon 698 bin 377 kadın yaşamaktadır ve bu sayı ile kadınlar Türkiye nüfusunun %49,9’unu oluşturmaktadır. (TUİK Veri Portalı, 2021) Günümüzde kadınlar geleneksel yapıdan süregelen bakış açısı ve cinsiyete dayalı iş bölümünden dolayı toplum tarafından onlara atfedilen rol ve görevler içerisinde eğitim, istihdam, sosyal ve sağlık gibi konularda dezavantajlı konuma düşebilmektedirler. Kız çocuklarının okula gönderilmemesi, daha az değerli görülen işin kadınlara yaptırılması, bazı meslek profillerine ait istihdam alanlarında kadınların bulunmasının hoş karşılanmaması gibi durumlar örnek gösterilebilir. Kadınların istihdam oranına katılımı düşüktür ve düşük olması önemli bir sorundur. Kırsal kesimde yaşayan kadınların istihdam oranı %37,5 kentlerde yaşayan kadınların istihdam oranı %24,8 olarak tespit edilmiştir.(Ünlü, 2019: 18) Bu oranlar azımsanmayacak niteliktedir ve istihdama katılmayan kadınlar üzerinde çalışmalar yürütülmeli neden-çözüm ekseninde eğitim ve mesleki becerilerin iyileştirilmesi için politikalar geliştirilmelidir.

Mülteciler / Göçmenler: Göçmen kavramını irdeleyebilmemiz için göç kavramını açıklamamız doğru olacaktır. Göç, insanların çeşitli sebeplerden dolayı bireysel veya topluluklar halinde yaşadıkları yeri uzun ya da kısa süreli kalıcı veya geçici olarak değiştirmeleridir. Göçmen ise göç olayını gerçekleştiren ya da gerçekleştirmeye maruz bırakılan kişidir. Burada göçmenler için değinilmesi gereken bir kısım vardır. Her ne kadar göç etmeye maruz kalsalar da göç etmeyi gönüllü olarak isteyen kişilere göçmen denilmektedir. Burada gönüllü olarak göç etmeyen çatışma ve zulümden kaçarak göçe maruz kalan kişiler ortaya çıkmaktadır ve bu kişilere mülteci denilmektedir. Mültecilere uluslararası anlaşmalarla özel statü ve hukuki koruma sağlanmaktadır.

Çocuklar ve Gençler: Çocuk genel ifadeyle, reşit olmamış gelişimini tamamlama sürecinde olan bireydir. TUİK 2020 verilerine göre Türkiye Nüfusunun %27,2’si oranı ile 22 milyon 750 bin 657’ye tekabül eden çocuk nüfusu oluşturmaktadır. (TUİK Veri Portalı, 2021) Türkiye’de çocuk oranı yüksektir. Toplumun temel yapı taşı olan çocukların eğitim, kültürel ve sosyal açıdan iyi

gelişebilmeleri önemlidir. Bunun bilincinde olan yerel yönetimler dezavantajlı gruplar arasında, çocuklara daha fazla hizmet vermektedir.

Çocukların kendi sorumluluklarını alabilmeleri için belirlenen reşit sayılma yaşı 18'dir. 18 yaşını geçen her çocuk genç olma sürecine girmiştir. 18 yaşının altında olan çocuklar ve genç olarak nitelendirilebilecek bireyler bağımlı bireylerdir. Bahsedilen bu bağımlılık, bireyin sosyal olarak korunması gerektiğini ifade eder. Türkiye'de TÜİK'in 15-24 arasında genç olarak açıkladığı oran %15,4'dür. Bu oran 12 milyon 893 bin 750 bin genç bireye tekabül etmektedir. Genç nüfusun %51,3'ünü erkek nüfus, %48,7'sini kadın nüfus oluşturmaktadır (TÜİK Veri Portalı, 2021). Yerel yönetimler gençler için kültür, eğitim, sosyal ve spor alanlarında sorumluluk üstlenmektedir. Bu sorumluluklar Belediyeler kanununda ve İl Özel İdaresi kanununda da yer almaktadır.

Yaşlılar: Göreceli bir kavram olan yaşlılık çağdan çağa ve toplumdan topluma farklılık göstermektedir. Yaşlanma bireysel bir değişim olarak kişinin fiziksel ve ruhsal yönden gerilemesidir. Türkiye nüfusunun %9,5'ini yaşlılar oluşturmaktadır. Bu oran 7 milyon 953 bin 555 kişiye tekabül etmektedir. Yaşlı nüfusunun %44,2'sini erkek nüfus, %55,8'ini kadın nüfus oluşturmaktadır (TÜİK Veri Portalı, 2021). Yaşlılar sosyal hayatın birçok alanında, yaşı nedeni ile gösterilen farklı tavır, hareket, ön yargı, eylem ve kurumsal düzenlemeler ile karşılaşabilmektedirler. Yaşlıların karşılaştıkları bu ayrımcılıkları azaltmak ve kente uyumunu sağlayabilmek için yerel yönetimler çeşitli hizmetler sağlamak ve sorumluluklar üstlenmektedir.

Covid-19 ve Pandemi

Koronavirüs olarak bilinen Covid-19 salgını, ilk olarak Çin'in Vuhan Eyaletinde ortaya çıkmıştır. Hastalık, 2019 Aralık ayı sonunda ateş, öksürük, nefes darlığı olarak solunum yolu belirtileri yaşayan bir grup hastada gerçekleştirilen araştırmalar sonucunda 13 Ocak 2020 tarihinde tanımlanmıştır. Vuhan Eyaletinde kurulan deniz ürünleri ve hayvan pazarından ortaya çıktığı tespit edilen salgın insandan insana bulaşarak Vuhan Eyaletinden Çin'e, Çin'den tüm dünyaya yayılarak, etkisi altına almıştır. Türkiye Cumhuriyeti'nde ilk Covid-19 vakası 11 Mart 2020 günü tespit edilmiş virüse bağlı ilk ölüm 15 Mart 2020 tarihinde yaşanmıştır. Virüsten korunmak amacıyla birçok tedbir ve kısıtlama gerçekleşmiş birçok işyeri kapatılmıştır. Covid-19 salgını, birçok ülkeyi etkisi altına alması nedeniyle pandemi olarak adlandırılmaktadır.

Yerel Yönetimler

Yerel yönetimler, merkezi yönetimin dışında, yerel bir topluluğun ortak ihtiyaçlarını karşılamak için kurulan, karar organları halkın seçtiği kişilerce oluşan, demokratik ve özerk bir kamusal örgütlenme modelidir. Türk Kamu Yönetimi'nde, kamu hizmetlerinin 'yer yönünden yerinden yönetim esasına' uygun olarak yürütülmesi amacıyla oluşturulan yerel yönetimler; bu kamu hizmetlerinin devletin merkezi örgütlenmesi ve hiyerarşisi dışındaki birtakım organlar tarafından yerine getirilmesi demektir (Tiyek, 2012, s. 60).

1982 Anayasasının 127. Maddesinde yerel yönetimler; "Mahalli idareler; il, belediye veya köy halkının mahalli müşterek ihtiyaçlarını karşılamak üzere kuruluş esasları kanunla belirtilen ve karar organları, gene kanunda gösterilen, seçmenler tarafından seçilerek oluşturulan kamu tüzelkişileridir." olarak tanımlanmıştır. Ülkemizde yerel yönetim kuruluşları; Belediyeler, İl Özel İdareleri ve köylerdir.

Belediyeler;

Belediyenin tanımına, 1982 Anayasasının mahalli idareler tanımı içerisinde yer verilmiştir. Mahalli idareler tanımı şu şekildedir: "Mahalli idareler, il, belediye veya köy halkının mahalli müşterek ihtiyaçlarını karşılamak üzere, kuruluş esasları kanunla belirtilen ve karar organları yine kanunda gösterilen, seçmenler tarafından seçilerek oluşturulan kamu tüzelkişileridir." (T.C. Anayasa, Madde: 127) 5393 sayılı belediye kanununda ise belediye tanımı şu şekildedir: "Belediye: Belde sakinlerinin mahallî müşterek nitelikteki ihtiyaçlarını karşılamak üzere kurulan ve karar organı seçmenler tarafından seçilerek oluşturulan, idarî ve malî özerkliğe sahip kamu tüzel kişisidir" (Belediye Kanunu, Madde:3) Nüfusu 750.000'den fazla yerleşim yerinde bulunan belediyeler Büyükşehir belediyeleri

olarak nitelendirilir. Büyükşehir belediyelerinin yönetiminin hukukî statüsünü belirlemek, hizmetlerin planlı, programlı, etkin ve uyum içinde yürütülmesini sağlamak amacıyla çıkarılan 3030 sayılı Büyükşehir Belediyeleri Kanununda Büyükşehir belediyesi: *En az üç ilçe veya ilk kademe belediyesini kapsayan, bu belediyeler arasında koordinasyonu sağlayan; kanunlarla verilen görev ve sorumlulukları yerine getiren, yetkileri kullanan; idarî ve malî özerkliğe sahip ve karar organı seçmenler tarafından seçilerek oluşturulan kamu tüzel kişisi* olarak tanımlanmıştır. (Büyükşehir Belediyesi kanunu, Madde:3)

Yerel yönetim kuruluşları içerisinde belediyeler, en önemli kuruluş niteliği taşırlar. Türkiye nüfusunun yaklaşık %80'i belediye sınırları içinde yaşamaktadırlar (Tiyek, 2012, s. 62). Belediyeler; belediye başkanları, belediye meclisi ve belediye encümeninden oluşur. Belediyeler, belediye başkanı öncülüğünde örgütlü olarak yerine getirmesi gereken görevler bulunmaktadır. Bu görevler; genel yönetim ve destek hizmetleri, esenlik hizmetleri, temizlik ve çevre koruma hizmetleri, sağlık ve sosyal yardım hizmetleri, bayındırlık ve ulaşım hizmetleri, tarım ve hayvancılık hizmetleri, eğitim, sağlık ve kültür, spor, turizm ve tanıtma hizmetleri, ekonomik hizmetler, su ve kanalizasyon hizmetleridir.

İl Özel İdareleri

5302 Sayılı İl Özel İdaresi Kanununda ki tanımına göre: “İl özel idaresi: İl halkının mahallî müşterek nitelikteki ihtiyaçlarını karşılamak üzere kurulan ve karar organı seçmenler tarafından seçilerek oluşturulan, idarî ve malî özerkliğe sahip kamu tüzel kişisidir. İl özel idaresi; İl genel meclisi, il encümeni ve vali tarafından oluşmaktadır. İl özel idaresi, ilin kurulmasına dair kanunla kurulur ve ilin kaldırılmasıyla tüzel kişiliği sona erer. İl özel idaresinin görev alanı il sınırlarını kapsamaktadır.” (İl Özel İdaresi Kanunu, Madde: 3,4,5) “İl özel idaresi mahallî müşterek nitelikte olmak şartıyla;

a) Gençlik ve spor Sağlık, tarım, sanayi ve ticaret; Belediye sınırları il sınırı olan Büyükşehir Belediyeleri hariç ilin çevre düzeni plânı, bayındırlık ve iskân, toprağın korunması, erozyonun önlenmesi, kültür, sanat, turizm, sosyal hizmet ve yardımlar, yoksullara mikro kredi verilmesi, çocuk yuvaları ve yetiştirme yurtları; ilk ve orta öğretim kurumlarının arsa temini, binalarının yapım, bakım ve onarımı ile diğer ihtiyaçlarının karşılanmasına ilişkin hizmetleri il sınırları içinde,

b) İmar, yol, su, kanalizasyon, katı atık, çevre, acil yardım ve kurtarma (...) (1); orman köylerinin desteklenmesi, ağaçlandırma, park ve bahçe tesisine ilişkin hizmetleri belediye sınırları dışında,

c) (Ek:24/12/2020-7261/32 Md.) Bisiklet yollarının ve şeritlerinin, bisiklet ve elektrikli skuter park ve şarj istasyonlarının, yaya yollarının ve gürültü bariyerlerinin planlanması, projelendirilmesi, yapımı, bakımı ve onarımıyla ilgili işleri, yapmakla görevli ve yetkilidir.” (İl Özel İdaresi Kanunu, Madde 6)

İl özel idaresi hizmetleri, vatandaşlara en uygun yöntemler ile en yakın yerlerde sunulur. Hizmet sunumunda, hizmet verilecek vatandaşların durumlarına en uygun yöntemler uygulanır. Hizmetlerin diğer mahallî idareler ve kamu kuruluşları arasında bütünlük ve uyum içinde yürütülmesine yönelik koordinasyon o ilin valisi tarafından sağlanır.(Tunay, 2012: 60)

Köyler

442 Sayılı Köy Kanununda köyler ile ilgili şu ibareler yer almaktadır; “Nüfusu iki binden aşağı yurtlara (köy) ve nüfusu iki bin ile yirmi bin arasında olanlara (kasaba) ve yirmi binden çok nüfusu olanlara (şehir) denir. Nüfusu iki binden aşağı olsa dahi belediye teşkilatı mevcut olan nahiyeye, kaza ve vilayet merkezleri kasaba itibar olunur. Ve Belediye Kanunu'na tabidir. Cami, mektep, otlak, yaylak, baltalık gibi orta malları bulunan ve toplu veya dağınık evlerde oturan insanlar bağ ve bahçe ve tarlalarıyla birlikte bir köy teşkil ederler.” (Köy Kanunu, Madde:1,2) Köyler, insanların topluca bir arada yaşama ihtiyaçlarının ve alışkanlıklarının bir sonucu olarak ortaya çıkmış en küçük yerleşim birimleridir. Köy sakinlerinin ortak nitelikteki yerel ihtiyaçlarını karşılamak üzere kurulan yönetim teşkilatına köy idaresi adı verilir. Köy idareleri; Muhtar, köy derneği ve ihtiyar meclisinden oluşmaktadır. Köylere ait işler isteğe bağlı ve mecburi olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Köyde zorunlu işler; sağlık, temizlik, yol, su, okuldur. İsteğe bağlı işler; hamam, çamaşırlık, pazar yeri, çarşı yapmak gibi işlerdir.

Sosyal Politika

Sosyal politika, devletin, vatandaşların refahını sağlamak, toplumdaki eşitsizlikleri düzeltmek, dezavantajlı grupların şartlarını iyileştirmek ve maddi manevi zayıf bireylere yardım etmek için müdahalelerde bulunmasıdır. Bu bağlamda sosyal politika, toplum hayatında meydana gelen tüm problemlerle ilgilenir. Sosyal politika, dar anlamda sosyal politika ve geniş anlamda sosyal politika olarak iki tarif kategorisine ayrılarak değerlendirilmektedir. Dar anlamda sosyal politika; İşçi ile işveren sınıfları arasında bulunan ilişkileri düzenlemeye, çıkar çatışmalarını ortadan kaldırmaya odaklanır. Geniş anlamda sosyal politika; toplumsal hayatta meydana gelen tüm problemlere odaklanır. Sosyal politika kavramı literatürde, “sosyal ekonomi”, “sosyal siyaset”, “çalışma ekonomisi”, “toplumsal politika”, “endüstri ilişkileri” ve “refah politikası” gibi farklı adlarla da yer almaktadır.

Sosyal politikanın çıkışına yol açan iki olay olmuştur. İlki Fransız ihtilali ve ihtilal sonrası düşünce ortamıdır. İkincisi Sanayi Devrimidir. Fransız İhtilali ve Sanayi Devrimi birbirini tamamlayan etkilere sahip olan ve yaklaşık aynı zamanlarda gerçekleşmiş gelişmelerdir. Fransız ihtilali, Sanayi Devrimi ve sonrasında gelen ekonomik ve toplumsal ilişkilerin gelişmesini sağlayan fikirlerin oluşmasına zemin hazırlamış, siyasal yapıları değiştirmiş ve Sanayi Devriminin doğuşunu hızlandırmıştır. Sanayi Devrimi ise hem ekonomik hem de teknolojik değişimler meydana getirmiş bir yandan sosyal politikanın doğuşunu, Sanayi Devrim ile birlikte ortaya çıkan kavramlar üzerinden belirlemiştir. Sanayi Devrimi, sosyal politikanın bir bilim dalı olarak ortaya çıkışını hazırlamış bununla birlikte kapitalist ekonomik sistemi ve işçi sınıfını beraberinde getirmiştir. Ancak sosyal politika, Sanayi Devrimi öncesinde de var olan hatta piyasa olgusu ortaya çıktığı andan itibaren var olan, yasal kurumsal düzenlemelerden önce ve öte bir politikadır.

Sosyal politika doğası itibariyle tüm toplumu kapsayıcı bir nitelik taşır. Toplum içerisinde bulunan dezavantajlı kesimlere göre sosyal politika diğer kesimlere nazaran çok daha büyük önem arz etmektedir. “Aynı toplumun üyesi olan bireyler arasında ortadan kaldırılabilir engellerin uygulanacak politikalar aracılığıyla aşılması ve bireylerin en azından belirlenen standart bir hayat kalitesine ve fırsat eşitliğine ulaştırılması sosyal politikaların başlıca amacıdır. Tam anlamıyla bir eşitliği ifade etmese de sosyal politikalar en azından dezavantajlı konumdaki bireylerin toplumun üyesi değer bireylere eş değer bir standarda kavuşturulması amaçlamaktadır. Bu nedenle sosyal politika ekonomik, sosyal ve siyasi dönüşümlerden doğrudan etkilenen bir alandır. Aynı zamanda, dezavantajlı gruplar içerisinde kabul edilen bireylerin toplumdaki konumları, siyaset üzerinde sahip oldukları etki ve nüfus içerisindeki payları, belirlenecek ve uygulanacak olan sosyal politikaların oluşum sürecini yönlendirici bir etkiye sahiptir.”(Çobanoğlu, 2019:11,12)

Yerel Yönetimler ile Sosyal Politikaların İlişkisi

Devletler vatandaşlarına merkezi yönetim ve yerel yönetimlerin iş birliği ile eğitim, sağlık, barınma, çalışma ve kültürel olanaklar sağlayan ve bunun için gereken düzenlemeleri yapan örgütsel kurumlardır. Yerel yönetimler ise, geleneksel kentsel hizmetlerinin yanında, bölgede yaşayan halkın ihtiyaçlarını gidermek amacıyla sosyal politikalar üreten, bir yapılanmadır. Yerel yönetimler yapı bakımından bölgesel olsalar da sosyal yapı bakımından bir bütündür.(Uzunay, 2016:42) Yerel yönetimlerin, kentleşmenin hızlanması ve toplumsal yapının değişmesi ile birlikte sosyal politikalar alanında hizmetleri artmaya başlamış ve değişen koşullarda hizmet üreten ve merkezi yönetimden daha etkin bir uygulayıcı konumuna gelmiştir.

Sosyal devlet anlayışının yerel yönetimlere yansımaları olarak yorumlanan sosyal belediyeçilik, yerel yönetimlere toplumsal konularda koordinasyon ve planlama işlevi vermektedir. Bu bağlamda sosyal belediyeçilik; kamu harcamalarının sağlık, eğitim, sürdürülebilir çevre ve konut anlayışıyla yönetilmesini, sosyal yardıma ihtiyaç duyan bireyler için dayanışma ve entegrasyonu hedeflemektedir. “Merkezi ve yerel ölçekli sosyal politikalar çoğunlukla ortak bir hedef doğrultusunda hareket etse de yerel sosyal politikaları ön plana çıkaran özellik onların, yerel yönetimlerin yasal sınırları dahilindeki toplumsal koşulların farkında olarak o bölgenin sosyal ve ekonomik yapısına hitap edecek şekilde tasarlanmalarıdır.”(Yılmaz, 2021: 43)

Yerel Yönetim Yasalarında Sosyal Politikalar

5393 Sayılı Belediye kanunu, 5216 Sayılı Büyükşehir Belediye Kanunu, 5302 Sayılı İl Özel İdaresi Kanunu incelendiğinde sosyal politika alanlarına kapsamlı bir şekilde yer verildiği ve yerel yöneticilere bu politikaları yerine getirme sorumluluğu verildiği görülmektedir. Kanunlarda, sosyal hizmetlerin ve sosyal yardımların yanı sıra dezavantajlı gruplar için hizmetlerde yer almıştır. Günümüzde yerel yönetimlerin sunduğu hizmetlerin merkezine sosyal politikalar yerleşmektedir. Bunun nedeni yerel yönetimlerin hizmet sunacağı vakit, yaşlı, engelli ve dar gelirli bireylerin durumuna uygunluğunu gözetmesidir.

Belediye Yasası;

Belediyeler 5393 Sayılı Belediye Kanunu'na tabi idari birimlerdir. Kanununun 14. Maddesinin a fıkrasında; imar, su ve kanalizasyon, ulaşım gibi kentsel alt yapı; coğrafi ve kent bilgi sistemleri, çevre ve çevre sağlığı, temizlik ve katı atık; zabıta, itfaiye, acil yardım, kurtarma ve ambulans; şehir içi trafik, defin ve mezarlıklar; ağaçlandırma, park ve yeşil alanlar; konut, kültür ve sanat, turizm ve tanıtım, gençlik ve spor; sosyal hizmet ve yardım, nikah, meslek ve beceri kazandırma; ekonomi ve ticaretin geliştirilmesi hizmetleri yer almaktadır. Yine bu kısımda Büyükşehir belediyeleri ile nüfusu 50.000'i geçen belediyelere, kadınlar ve çocuklar için koruma evleri açmaları görevi verilmiştir.

B fıkrasında ise; devlete ait her derecedeki okul binalarının inşaatı ile bakım ve onarımının yapılması veya yaptırılması, okulların her türlü araç, gereç ve malzeme ihtiyaçlarını karşılanması; sağlıkla ilgili her türlü tesisin açılması ve işletilmesi; kültür ve tabiat varlıkları ile tarihi dokunun ve kent tarihi bakımından önem taşıyan mekanların ve işlevlerinin korunmasının sağlanması, bu amaçla bakım ve onarımının yapılması, korunması mümkün olmayanların aslına uygun olarak yeniden inşa edilmesi görevleri ile gerektiğinde öğrencilere, amatör spor kulüplerine malzeme verme ve gerekli desteği sağlama, her türlü amatör spor karşılaşmaları düzenleme, yurt içi ve yurt dışı müsabakalarda üstün başarı gösteren veya derece alan sporculara belediye meclisi kararıyla ödül verebilme ve gıda bankacılığı yapabilme görevleri sayılmıştır.

Yasanın 69. maddesine göre belediyelere, düzenli kentleşmeyi sağlamak amacıyla imarlı ve altyapılı arsa ile konut ve toplu konut üretme ve yapılan konutları satma veya belediye konutu olarak kiralama yetkisi verilmektedir.

Yasanın 76. maddesinde Kent konseyinin, "kent yaşamında; kent vizyonunun ve hemşehrilik bilincinin geliştirilmesi, kentin hak ve hukukunun korunması, sürdürülebilir kalkınma, çevreye duyarlılık, sosyal yardımlaşma ve dayanışma, saydamlık, hesap sorma ve hesap verme, katılım ve yerinden yönetim ilkeleri gibi çok çeşitli amaçları hayata geçirmeye çalışacağı ifade edilmektedir.

Yasanın 77. maddesinde ise belediye hizmetlerine gönüllü katılım düzenlenmiştir. Bu maddeye göre belediyelere; sağlık, eğitim, spor, çevre, sosyal hizmet ve yardım, kütüphane, park, trafik ve kültür hizmetleriyle yaşlılara, kadın ve çocuklara, özürllülere, yoksul ve düşkünlere yönelik hizmetlerin yapılmasında belde de dayanışma ve katılımı sağlamak, hizmetlerde etkinlik, tasarruf ve verimliliği artırmak amacıyla gönüllü kişilerin katılımına yönelik programlar uygulama görevi verilmiştir.

5216 Sayılı büyükşehir belediye kanununun 7. Maddesinde geçen sosyal politikalara yönelik hizmetler şunlardır; Büyükşehir belediyeleri; sağlık, eğitim ve kültür hizmetleri için bina ve tesisler yapmak, kültür ve tabiat varlıklarını korumak, sağlık merkezleri hastaneler, gezici sağlık üniteleri ile yetişkinler, yaşlılar, engelliler, kadınlar, gençler ve çocuklara yönelik her türlü sosyal ve kültürel hizmetleri yürütmek, geliştirmek ve bu amaçla sosyal tesisler kurmak, meslek ve beceri kazandırma kursları açmak görevlerini yerine getireceklerdir. İlçe ve ilk kademe belediyeleri ise; yine yaşlılar, özürllüler, kadınlar, gençler ve çocuklara yönelik sosyal ve kültürel hizmetler sunma, mesleki eğitim ve beceri kursları açmak, sağlık, eğitim, kültür tesis ve binalarının bakım ve onarımı ile kültür ve tabiat varlıkları ve tarihi dokuyu korumak, kent tarihi bakımından önem taşıyan mekanları koruma görevlerini yerine getireceklerdir.

Belediyelere atfedilen bu sorumluluklar belediyelerin, sosyal politika hizmetlerine yönelmesini sağlamaktadır. Bu hizmetler neticesinde belediyeler, mahalli düzeyde sosyal politika üreten ve sosyal refah hizmetlerini sağlayan birimler haline gelmişlerdir. Ek olarak, belediyeler sayılan tüm görev ve sorumluları dezavantajlı gruplara uygun olarak sunmak zorundadırlar.

İl Özel İdare Yasası;

İl Özel İdarelerinin görev sorumlulukları 5302 sayılı İl Özel İdaresi Kanununda belirtilir. İl Özel İdaresi Yasasının 6. maddesinde bu idarelerin mahalli müşterek nitelikte olmak kaydıyla; sağlık, gençlik ve spor, tarım, sanayi ve ticaret alanı ile kültür, sanat, turizm, sosyal hizmet ve yardımlar, yoksullara mikro kredi verilmesi, çocuk yuvaları ve yetiştirme yurtları, ilk ve orta öğretim kurumlarının arsa temini, binalarının bakım ve onarımı ile diğer ihtiyaçlarının karşılanmasına ilişkin hizmetleri il sınırları içinde yerine getireceği düzenlenmiştir. Belediye sınırları dışında ise imar, yol, su, kanalizasyon, katı atık, çevre, acil yardım ve kurtarma, orman köylerinin desteklenmesi, ağaçlandırma, park ve bahçe tesisi hizmetlerini yapmakla görevlidir. Yasanın 65. maddesinde ise Belediye Yasasında olduğu gibi gönüllü katılım düzenlenmiştir. Bu maddeye göre il özel idaresine; sağlık, eğitim, spor, çevre, trafik ve kültür hizmetleriyle yaşlılara, kadın ve çocuklara, özürllülere, yoksul ve düşkünlere yönelik hizmetlerin yapılmasında ilde dayanışma ve katılımı sağlamak, hizmetlerde etkinlik, tasarruf ve verimliliği artırmak amacıyla gönüllü kişilerin katılımına yönelik programlar uygulama görevi verilmiştir.

Kanunda, toplumda yer alan dezavantajlı gruplara yönelik, sosyal yardımlarda bulunma, sosyal hizmetler sunma, yoksullara mikro kredi verebilme, çocuk yetiştirme yurtları ve çocuk yuvaları hizmetlerini karşılama gibi sosyal politikalara yer verilmiştir.

Pandemi Sürecinde Dezavantajlı Gruplara Sunulan Hizmetler: Üsküdar Belediyesi

Üsküdar İlçesi ve Belediye Yapısı

Üsküdar, İstanbul'un Anadolu yakasında, Beykoz, Kadıköy, Ataşehir ve Marmara denizi ile İstanbul Boğazının birleştiği yerde konumlanan bir ilçedir. İlçede 35.7 kilometrekare içerisinde 533.570 bin vatandaş yaşamakta ve 33 mahalle yer almaktadır. (Ü.B., Sayılarla Üsküdar, 01.10.2021) İlçe, ev sahipliği yaptığı tarihi yapıları ile birçok turistin ilgisini çekmektedir.

İlçenin yerel yönetimler içerisinde makale konumuz olan Belediye şemasını inceleyecek olursak, Üsküdar Belediyesinin Müdürlükleri; Basın Yayın Ve Halkla İşler Müdürlüğü, Bilgi İşlem Müdürlüğü, Destek Hizmetleri Müdürlüğü, Emlak Ve İstimlak Müdürlüğü, Fen İşleri Müdürlüğü, Gençlik Ve Spor Hizmetleri Müdürlüğü, Hukuk İşleri Müdürlüğü, İmar Ve Şehircilik Müdürlüğü, İnsan Kaynakları Ve Eğitim Müdürlüğü, İşletme Müdürlüğü, Kentsel Dönüşüm Müdürlüğü, Kültür İşleri Müdürlüğü, Mali Hizmetler Müdürlüğü, Özel Kalem Müdürlüğü, Park Ve Bahçeler Müdürlüğü, Plan Ve Proje Müdürlüğü, Ruhsal Denetim Müdürlüğü, Sağlık İşleri Müdürlüğü, Sosyal Destek Hizmetleri Müdürlüğü, Strateji Geliştirme Müdürlüğü, Teftiş Kurulu Müdürlüğü, Temizlik İşleri Müdürlüğü, Tesisler Müdürlüğü, Ulaşım Hizmetleri Müdürlüğü, Veteriner İşleri Müdürlüğü, Yapı Kontrol Müdürlüğü, Yazı İşleri Müdürlüğü Ve Zabıta Müdürlüğü bulunmaktadır.

Komisyonları; Hukuk ve Mülkiye Komisyonu, Plan ve Bütçe Komisyonu, İmar Komisyonu, Tarife Komisyonu, Eğitim ve Kültür Komisyonu, Çevre ve Sağlık Komisyonu, Gençlik ve Spor Komisyonu, Kadın ve Aile Komisyonu, Fiziksel ve Zihinsel Engelliler Komisyonu, Trafik Komisyonu bulunmaktadır.

Kardeş Şehirler; Yurt Dışı; Bosna Hersek- Zenica, Arnavutluk-İşkodra, Azerbaycan-Ağsu, Japonya-Shibuya, Avustralya-Sdney, Kırım-Bahçeşehir, Maceristan-Kaposvar, Libya-Awcileh, ABD-Brooklyn, Katar-Doha. Yurt İçi; Bolu-Göynük, Erzincan-Keman, Ankara-Keçiören, Antalya-Akseki, Bingöl-Kığı, Rize-Güneysu.

Belediyenin 2019 yılı bütçesi 650.000.000₺ iken, Belediye Meclis onayı ile 100.000.000₺ ek bütçe yapılarak 750.000.000₺ olmuştur. 2019 yılı gelir bütçesi %83,92'lik gerçekleşme oranı ile 629.376.803,29₺'dir.(Ü.B., 2019 yılı faaliyet raporu: 40) Gelirlerin giderleri karşılama oranı %88,64 olmuştur. Belediyenin 2020 yılı gelir bütçesi 750.000.000 TL'dir. 2020 yılı gelir bütçesi %109,83'lük gerçekleşme oranı ile 823.712.477,66₺ TL olmuştur. Bu bağlamda gelirlerin giderleri karşılama oranı %120,17'dir. (Ü.B., 2020 yılı faaliyet raporu :42)

Üsküdar Belediyesinin Pandemi Sürecinde Dezavantajlı Gruplara Yönelik Sunduğu Sosyal Politikalar

Üsküdar Belediyesi dezavantajlı grupları kapsayarak sunduğu sosyal politikalar için 2019 yılında toplam bütçesinden 70.567,050₺ ile %10,73'lük bir pay, 2020 yılında 60.365.000₺ ile %8,04'lük bir pay ve 2021 yılında ise 158.111.000₺ ile %7,682'lik bir pay ayırmıştır. (bkz:tablo1). Covid-19 öncesi verileri ile pandemi dönemini mukayese ederek ayılan kaynak ve sunulan hizmetleri daha iyi analiz edebilmek adına 2019 yılı verileri çalışmada yerini almıştır.

Üsküdar belediyesi büyükşehir ilçe belediyesi olmasının oluşturduğu bir avantaja haiz olmaktadır. Bu avantaj, Üsküdar'ın alt ve üst yapı hizmetlerinin büyük çoğunluğunun büyükşehir belediyesi tarafından sunulması ve ilçe belediyesinin yük oranının büyük ölçüde hafifletilmesidir. Alt ve üst yapı hizmetleri büyükşehir belediyesi tarafından üstlenilen belediye, sosyal politikalar başta olmak üzere belirli alanlarda hizmet üretme ve sunma konusunda daha verimli ve etkin olabilmektedir. Üsküdar belediyesinin dezavantajlı gruplara yönelik sunduğu sosyal politikalar alt başlıklar halinde sıralanmaktadır.

Yaşlılar;

2020 yılı performans programına göre 400 yardıma muhtaç ve yalnız yaşayan vatandaşa sıcak yemek ikramında bulunmuş performans göstergeleri tablosuna göre 800 yaşlıya maddi manevi yardım sağlanmıştır. Ancak, yaşlılara yönelik hizmetlerin çeşitliliği itibariyle bu rakamın 2020 yılı faaliyet raporunda, yaşlı vatandaşlara yardım ve hizmet sayısı kapsamında 6983 kişi olduğu görülmektedir. 2021 yılı performans programına bakıldığında edinilen bilgiler şu şekildedir; Sıcak yemek hizmeti verilen kişi sayısı 420, yardım edilen yaşlı vatandaşların sayısı 810 olmuştur. Yakacak yardımı yapılan 1.500 kişi içerisinde ve destek kart yardımı yapılan 5.500 kişi içerisinde net olarak ifade edilmemiş sayıda yaşlı bireylerinde bulunduğu göz önüne alınarak 2021 yılı faaliyet raporunda somut olarak sıcak yemek ve yaşlılara maddi manevi yardım edilen 1230 yaşlı sayısının artarak net sayısına kavuşacağı unutulmamalıdır. Belediyenin pandemi döneminde yaşlılara sunduğu hizmetler risk grubu olarak tanımlanan yaşlıların kentten kopmamalarını sağlamaya yönelik olmuştur. Bu bağlamda kente aidiyet duygusunu kaybetmemeleri ve kentten kopmamaları için pandemi süreci boyunca sokağa çıkma kısıtlaması sürecinde sokağa çıkmaktan mahrum kalan ve sadece belli saat aralığında dışarı çıkan 65 yaş ve üzeri yaşlılar için, sokağa çıktıkları belli saatlerde Covid-19 tedbirleri kapsamında Valide Sultan Gemisi ile ücretsiz Boğaz turu düzenlenmiştir. Üsküdar belediyesi, vatandaşların bizzat birime giderek yaptığı veya telefon ile ulaşarak sunmuş olduğu, istek, talep, öneri ve şikayetlerini kayda alıp ilgili birime ileten ve sonuçlanmasına kadar olan süreci takip eden bir birim kurmuştur. Bu birim Süper Hizmet Birimidir. Covid-19 tedbirleri kapsamında 65 yaş ve üzeri kronik rahatsızlığı olan vatandaşların ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla Valilik tarafından kurulan İstanbul Vefa İletişim Merkezi ile Süper Hizmet Birimi koordineli çalışmıştır. Süper Hizmet Birimi vatandaşların istek, talep, öneri ve şikayetlerini Vefa İletişim Merkezine iletmede aktif rol oynamıştır.

Üsküdar Engelsiz Yaşam Merkezi içerisinde kurulan Alzheimer Hobi Merkezi, Alzheimer hastaları için öğretici etkinlikler yapılmakta ve hastalığın sürecini yavaşlatıcı çalışmalar sürdürmektedir. Belediyenin yatalak hasta yakınlarının yükünü hafifletebilmek ve kişisel hayatlarında bir günü akılları hastalarında kalmadan kendilerine ayırabilmeleri için hayata geçirilen Yatalak Hasta Bakım Odaları hizmeti mevcuttur. Hastabakıcı, sosyolog ve hemşirenin bulunduğu merkezde, yatalak hastalar 1 gün boyunca bakılmaktadır. Bir diğer hizmet olarak belediye tarafından yaşlılara sunulan her ay temizlik hizmeti, pandemi nedeni ile daha titiz bir şekilde sunulmaya başlanmasının yanı sıra pandemiden dolayı sokağa çıkamayan 65 yaş ve üzeri yaşlıların, kumanya yardım paketi, market alışverişi, sağlık talepleri gibi ihtiyaçları belediye ekipleri tarafından karşılanmaktadır.

Üsküdar Belediyesi, yaşlı ve genç arasında köprü kurabilmek adına pandemi sürecinde risk grubunda buldukları için evde kalmak zorunda olan yaşlıların, gençler aracılığıyla psikososyal desteğini sağlamaya yönelik "Araman Yeter" projesinin protokolünü imzalamıştır. Proje kapsamında 65 yaş ve üzeri 500 yaşlıya 25 gönüllü üniversite öğrencisi ile destek sağlanacaktır.

Kadınlar;

Kadın el emeği Pazar yeri (KÜP) projesi, kadınların ürettiği ürünleri pazar yerlerinde satmalarını destekleyen bir projedir. Bu proje kapsamında 2019 yılında 4.396 kadın pazarda ürettiği ürünleri satmak amacı ile tezgâh açarken bu oran 2020 yılının ilk yedi ay verisine göre 1.485'e gerilemiştir. Pandemi nedeniyle gerileyen bu sayının 2021 yılında 2530'a yükseldiğini görmekteyiz.(Ü.B.,2021 yılı performans programı:53) Üsküdar Belediyesi 2021 yılında açmış olduğu Üsküdar Kadın ve Aile Danışma merkezi ile kadın ve çocuklara meslek atölyeleri, çocuk atölyeleri, hukuki destek, psikolojik destek ve ekonomik destek gibi alanlarda yapacakları yönlendirmelerle kadınların yanında olmayı amaçlamaktadır. Sunulan bir diğer hizmet, Üsküdar Belediyesi, anneler günü vesilesiyle hediye olarak Anneler Günü hediye duyurusuna başvuru yapan 6 binden fazla vatandaşa, pandemi dolayısıyla ev dışı ziyaret gerçekleştirerek mor salkım fidelerini teslim etti.

Çocuklar ve Gençler;

2020 yılı performans programına göre 80 yetim çocuğa Fevziye Meriç Çocuk Destek Eğitim Merkezinde rehabilitasyon hizmeti sağlanmıştır. Eğitim kapsamında, Çamlıca Sümer Günay Kız Anadolu İmam Hatip Lisesi, TMSF Anaokulu İlkokulu ve Ortaokulu, Küplüce Necmettin Okyay Anadolu Lisesi açılmış, Üsküdar'ın Burhaniye mahallesinde öğrenciler için inşa edilen "Burhaniye Erkek Öğrenci Yurdunda" 132 öğrenci faydalanmış ve pandemi nedeniyle örgün eğitimden online eğitime geçen öğrenciler için 4.2850 adet tablet yardımı yapılmıştır. Evden çıkamayan çocukların gelişimine destek olmak için 1.200 aileye "dikkat güçlendirme puzzle" seti dağıtılmıştır.

2020 yılı faaliyet programına göre; Çocuklar ve gençler için 100 kültürel gezi planlanmış ancak sadece 26'sı gerçekleşmiş, bu gezilere toplamda 30.000 kişinin katılması beklenirken bu sayı 3.812 ile sınırlı kalmıştır. Kültürel gezilere 2018 yılında 21.540, 2019 yılında 27.224 kişi katılmış ancak bu sayı 2020 yılında bariz bir şekilde düşmüştür. Pandeminin devam ettiği 2021 yılında ise çocuklar ve gençler için 110 kültürel gezi düzenlenmiş bu gezilere 32.500 kişi katılmıştır.

2020 ve 2021 yılı performans programında kıyaslamaya gidilerek bu veri oluşturulmuştur. Belediye 2018,2019 yıllarında 28 lisanslı sporcuyu desteklerken 2020 yılında bu sayı 0'dır. Üsküdar Gençlik Merkezinden faydalanan üniversiteli öğrenci sayısı 2019 yılında 11.006 iken 2020 yılının ilk yedi ay verilerine göre 1.115'e düşmüş ancak 2021 yılında 22.250'e yükselmiştir.

Belediyenin çocuklar ve gençlerin ücretsiz faydalanmaları için kurduğu iki okul vardır. Yaz spor okulu ve kış spor okulu. Yaz spor okulunda; voleybol, basketbol, beceri gelişim ve eğitsel oyun branşları yer alırken kış spor okulunda; pilates, voleybol, basketbol, beceri gelişim ve eğitsel oyun branşları yer almaktadır. 2020 yılı itibarıyla yaz spor okulu etkinliğine kayıt yaptırılmadığı 2021 yılında ise 1.750 kişinin kayıt yaptırıldığı ulaşılan bilgiler arasında yer almaktadır.(Ü.B., 2021 performans programı:62)

Çocuklar için 2021 yılında 275 adet kültür ve sanat etkinliği düzenlenmiş bu etkinliklere 25.000 kişi katılmıştır. Üsküdar medeniyet okulu, Üsküdar Genç Enderun, Güzel Sanatlar Akademisi pandemi nedeniyle öğrencilerin eğitim hayatından uzak kalmamaları adına derslerini online ortamda devam ettirmiştir. Covid-19 nedeniyle 2020 yılında gerçekleştirilemeyen 23 Nisan kutlamaları için evlerinde bulunan ve internet sitesi üzerinden Üsküdar belediyesine talep başvurusunda bulunan çocuklara "eğlen öğren Üsküdar" kartları dağıtılmıştır.

Engelliler;

Üsküdar Belediyesi pandeminin başladığı ve devam ettiği 2020 ve 2021 yıllarında, performans programlarının bize sunduğu veriler ışığında, 2019 yılında 1.170 engelli çocuğa maddi manevi destekte bulunmuş bu yardımlar her sene artarak, 2020 yılında 1.366 çocuğa, 2021 yılında ise 2.700 çocuğa ulaşmıştır. 2019 yılında engelli çocuklara verilen özel eğitim seans sayısı 9.445'den pandeminin başladığı 2020 yılında 5.891'e, pandeminin devam ettiği 2021 yılında ise 2.100'e gerilemiştir.

Belediye pandemi nedeni ile hizmet binasına gelemeyen engelli bireyler için online eğitim sistemine geçmiştir. 2020 yılı içinde 1.394 bireye özel eğitim, konuşma ve dil terapisi, duyu bütünleme, grup eğitimi ve danışmanlık alanlarında bir seans 45 dakika olmak üzere toplamda 422.955 seans eğitim verilmiştir. Üsküdar Belediyesi, otizmli çocuklara ve ailelere yol haritası sunabilmek amacıyla, Otizm

Merkezi açmıştır. Merkez, tanı koyma, tedavileri planlama ve tedavi takip işlemlerini tek çatı altında yapabilmeyi amaçlamaktadır. Sunulan bu hizmet pandemi sürecinde vatandaşların katılımına açıktır. Üsküdar Belediyesi, 2020 yılında Engelli Koordinasyon Birimi tarafından 931 aileye, hasta yatağı, hasta bezi, ıslak mendil, akülü araç gibi medikal malzeme temininde bulunmuştur.

Üsküdar Belediyesi tarafından Üsküdar'da Down sendromlu bireylerin kent hayatına ve topluma entegrasyonunu sağlayabilmek adına ilçe içerisinde oluşturdukları 2 adet Tebessüm Kahvesi bulunmaktadır. Tebessüm kahvesinde vatandaşlara sunulan hizmet, Down sendromlu bireyler tarafından gerçekleştirilmektedir. Pandemi sürecinde meydana gelen kısıtlama nedeniyle Tebessüm Kahveleri bir süre kapalı kalsa da kısıtlama sonrasında hizmet vermeye devam etmiştir.

Yoksullar

Üsküdar Belediyesi, ihtiyaç sahibi vatandaşlara temin ettiği Destek Kart ile her türlü, giyim, temizlik, yakacak, gıda gibi temel ihtiyaçlarının karşılanması amaçlanmıştır. 2020 yılının ilk yedi ayı içerisinde 5.234 aileye destek kart temin edilmiştir. Bu sayı 2021 yılında 5.500 kişiye ulaşmıştır. Belediye, 2020 yılının ilk 7 ayında 500 Üsküdar'da yaşayan sosyal risk grubundaki ailelere yakacak yardımında bulunurken 2021 yılında 1.500 kişiye ulaşmıştır. Belediyenin pandemi öncesinde yeni bebek sahibi olan ailelerin ziyaretleri covid-19 nedeni ile azalmaya başlamış ancak kesilmemiştir. Bu kapsamda 2020 yılında 843 aileye bebek tebriğine gidilirken bu sayı 2021 yılında 2.000'e yükselmiştir.

Pandemi Sürecinde Dezavantajlı Gruplara Sunulan Hizmetler: Yalova Belediyesi

Yalova İli ve Belediye Yapısı

Türkiye'nin kuzeybatısında, Marmara Bölgesinin ise güneydoğu kesiminde yer alan Yalova İlinin kuzeyinde ve batısında Marmara denizi bulunmaktadır. Yalova'nın doğusunda ise Kocaeli, güneyinde Bursa ve Gemlik körfezi yer almaktadır. Yalova'nın 847 kilometrekare yüzölçümü içerisinde 276.050 vatandaş merkez ilçesinde ise 203.628 vatandaş yaşamaktadır. (Y.B., web sitesi, 03.09.2021)

Yalova'nın Belediye yapısına bakacak olursak; "İl bugünkü idari bölünüşe göre Merkez İlçe ile birlikte altı ilçeden oluşmaktadır. Diğer ilçeler; Altınova, Armutlu, Çınarcık, Çiftlikköy ve Termal'dir. Yalova'da merkez ve 5 ilçe belediyesi ile birlikte toplam 14 belediye bulunmaktadır. Merkez ilçede 1 (Kadıköy), Altınova'da 3 (Kaytazdere, Subaşı ve Tavşanlı), Çınarcık'ta 3 (Koruköy, Esenköy, Teşvikiye) ve Çiftlikköy'de 1 (Taşköprü) belde belediyesi vardır. Bu ilçelere bağlı köy sayısı ise 43'tür." (Y.B. web sitesi, 03.09.2021)

Yalova Belediyesinin müdürlükleri; İnsan Kaynakları Ve Eğitim Müdürlüğü, Mali Hizmetler Müdürlüğü, İmar Ve Şehircilik Müdürlüğü, İşletme Ve İştirakler Müdürlüğü, Kadın Ve Aile Hizmetleri Müdürlüğü, Bilgi İşlem Müdürlüğü, Destek Hizmetleri Müdürlüğü, Basın Yayın Ve Halkla İlişkiler Müdürlüğü, Kültür Ve Sosyal İşler Müdürlüğü, Temizlik İşleri Müdürlüğü, Fen İşleri Müdürlüğü, Su Ve Kanalizasyon Müdürlüğü, Zabıta Müdürlüğü Ulaşım Hizmetleri Müdürlüğü, Hukuk İşleri Müdürlüğü, Mezarlık Müdürlüğü, İtfaiye Müdürlüğü, Emlak Ve İstimlak Müdürlüğü, Hal Müdürlüğü'dür.

Komisyonlar; Plan ve Bütçe Komisyonu, İsim Komisyonu, Denetim Komisyonu, Trafik Komisyonu, İmar Komisyonu'dur.

Kardeş Şehirler; Almanya-Bad Godesberg, Japonya-Tonami, Rusya-Dağıstan Özerk Cumhuriyeti-Mahaçkale, Çin-Panjin, K.K.T.C.-Geçitkale, Güney Kore-Suwon, Romanya-Suwon, Romanya-Mecidiye, Yunanistan-Komotini, Ukrayna-Kırım Özerk Cumhuriyeti- Belogorsk, Makedonya-Ohrid, Bulgaristan-Smolyan, Kosova-Peja, Bosna Hersek-Travnik, Sırbistan-Novı Paza, Gürcistan-Batum, Hırvatistan-Trogir, Karadağ-Budava, Almayna-Rottenburg Am Neckar, Rusya-Dağıstan Özerk Cumhuriyeti-Hasavyurt, K.K.T.C.-Girne'dir.

Belediyenin 2019 yılı toplam bütçesi 201.250.000₺ olurken gerçekleşen tahsilat 174.237.491,14₺. Gerçekleşme oranı ise %64,72'dir. Belediyenin 2020 yılı toplam bütçesi 243.850.715,52 olurken gerçekleşen tahsilat 181.565.638,52'dir. Gerçekleşme oranı ise %74,45'dir.

Yalova Belediyesinin Pandemi Sürecinde Dezavantajlı Gruplara Yönelik Sunduğu Sosyal Politikalar

Yalova belediyesi dezavantajlı grupları kapsayarak sunduğu sosyal politikalar için 2019 yılında toplam bütçesinden 10.486.000₺ ile %2,00'lık, 2020 yılında 9.326.000₺ ile %2,54'lük, 2021 yılında ise 12.535.000₺ ile %2,59'luk bir pay ayırmıştır. (bkz: tablo1) Covid-19 öncesi verileri ile pandemi dönemini mukayese ederek ayılan kaynak ve sunulan hizmetleri daha iyi analiz edebilmek adına 2019 yılı verileri çalışmada yerini almıştır.

Yalova belediyesi bir ilçe belediyesidir. Büyükşehir belediyesi olmayan belediyelerin yaşadığı dezavantaja haiz olmaktadır. Belediye, düşük bütçesi ile hem sorumlu olduğu kentin alt yapı ve üst yapı hizmetleri ile ilgilenmekte hem de sosyal politikalar ve kent dokusuna yönelik hizmetleri sunmakta mükellef olmaktadır. Yalova belediyesinin dezavantajlı gruplara yönelik sunduğu sosyal politikalar alt başlıklar halinde sıralanmaktadır.

Yaşlılar

Yalova Belediyesinin hazırlamış olduğu 2020 yılı Faaliyet Raporuna göre, Kadın ve Aile Müdürlüğü bünyesinde kurulan “Yalnız Değilsiniz Destek Hattı” ile Covid-19 salgını nedeniyle evinden çıkamayan; engelli, yaşlı, hasta ve dar gelirli ailelere ulaşılarak istek ve talepleri doğrultusunda çalışmalar yürütülmektedir. Bu hizmet çerçevesinde kimsesiz yaşlılara da ulaşılarak telefonla hatırları sorulmaktadır. Bu proje kapsamında 14.835 kişi aranarak 10.013 kişinin ihtiyaçları giderilmeye çalışılmıştır. Covid-19 salgını nedeniyle evde kalan yaşlılara, Covid-19 hastalarına, 65 yaş ve üzeri yaşlılara ve engellilere sıcak yemek hizmeti sağlanmıştır. Bu hizmet pandemi döneminde yoğun bir şekilde sunularak, 2020-2021 yılı içerisinde toplamda 146.315 öğün yemek ihtiyaç sahiplerine ulaştırılmıştır. Pandemiden önce de uygulanmakta olan ancak pandemi ile birlikte evden çıkamayan 65 yaş ve üzeri yaşlılar, engelli ve hastalar için evde kuaför ve berber hizmeti verilmektedir. Bu hizmetten 2020 yılında 287 kez faydalanılmıştır.

Kadınlar

Yalova Belediyesi, dezavantajlı kadınlara psikolojik, hukuki ve sosyal hizmet alanlarında hizmet sunabilmek için Kadın Dayanışma Merkezini hayata geçirmiştir. Yalova Sanat ve Meslek Edindirme Kursları pandemi döneminde de hizmet sunmaya devam etmektedir. Yalova Bahçelievler YASMEK merkezinde düzenlenen Terapi odasında, ailede iletişim, aile içi şiddet, ilişki, intihar girişimi ve çeşitli birçok psikolojik sorundan mustarip olan çoğunlukla kadın ve genç danışanlar için 89 vatandaşa 102 seans psikolojik danışma ve terapi sağlanmıştır. Kadınlara yönelik bir başka hizmet ‘Sağlıklı Yürüyüş Şart’ projesi ile gerçekleşmiştir. Pandemi döneminde kadınların eve kapanmaları daha çok sporun içerisinde yer almaları gayesi ile her Çarşamba saat: 08:00’da Bahçelievler Mahallesi Umut Merkezinden spor hocaları eşliğinde yürümeye başlayan kadınlar yürüyüşlerini TİGEM’de sonlandırmaktadırlar. Yalova il sınırlarında ikamet eden ve temel asgari ihtiyaçlarını karşılamakta zorlanan eşi vefat etmiş kadınların e-devlet üzerinden Yalova Belediyesine başvurmaları halinde ev adreslerine gıda ve erzak yardım desteği sağlanmaktadır. (yardımbaşvurusu, 08.10.2021) Yalova Belediyesi 2021 yılı performans programında elde edilen verilere göre, kadın danışma merkezleri açılması, dezavantajlı kadınlara, psikolojik, hukuki ve sosyal hizmet alanlarında hizmet verilmesi için 65.000,00 TL kaynak ayrılmıştır.

Çocuklar ve Gençler

Yalova Belediyesi, Kadın ve Aile Müdürlüğü, “Annelere bir nefes, çocuklara mutluluk” projesi ile pandemi döneminde uzman eğitimcilerin gözetiminde yaşları 4-7 arasında değişen 25 çocuğa 1 aylık yaz okulu imkânı sağlamıştır. 1 ay sonunda düzenlenen sertifika töreniyle çocuklar yaz okulundan mezun olmuşlardır. Müdürlük tarafından yetim ve öksüz çocuklara öncelik verilerek ihtiyaç sahibi 125 çocuğa bayramlık hediye edilmiştir. Yalova Belediyesi tarafından çocuklar için hem eğitim alabilecekleri hem de oyun oynayabilecekleri Umut Merkezleri kurulmuştur. Aileler çocuklarını

09:00-16:00 arasında umut merkezlerine bırakarak çocuklarının çeşitli kurslar görece eğitim almasını ve sosyalleşmesini sağlamaktadır. Kurslardan 1.742 çocuk yararlanmıştır. Yalova belediyesi pandemi önlemlerine dikkat ederek çocuklara yönelik tiyatro, Açık hava etkinlikleri sunmaktadır. Belediye gençlere yönelik pandemi önlemlerine uyararak gençlik konserleri düzenlemektedir.

Engelliler

Yalova Belediyesi, Kadın ve Aile Müdürlüğü aracılığı ile ihtiyaç sahibi 33 engelli vatandaşa manuel tekerlekli sandalye ve 16 vatandaşa, baston, hasta yatağı, koltuk değneği ve walker gibi medikal destek ürünleri sağlamıştır. Yalova Belediyesi, özel gençlerin Çalışma Hayatına Uyum ve Kaybedilen Sosyal Becerileri Geri Kazanma” projesi kapsamında Yürüyen Köşk Kafeteryada istihdam etmelerini sağladı. Pandemi sürecinde ara veren ancak normalleşme süreci kapsamında yeniden engelsiz kafede çalışmaya başlayan gençlerin, kent hayatına uyumunun sağlanmasına yönelik önemli bir çalışmadır. Yalova Belediyesi 2021 yılı performans programında elde edilen verilere göre, Dezavantajlı toplumsal kesimler için yapılacak merkezlerin donanım, eğitici materyal ve diğer ihtiyaçlarının karşılanması için 350.000,00 Engelli vatandaşların sosyal hayata daha aktif katılabilmesi için projeler üretilmesi için 110.000,00 TL kaynak ayrılmıştır.

Göçmenler/Mülteciler

Yalova’da yaşayan yabancı uyruklu bireylere YASMEK kurslarında Türkçe okuma yazma becerisi kazanabilmeleri için eğitim verilmektedir. Covid-19 sürecinden öncede olan ve Yalova il sınırlarında ikamet eden ve temel asgari ihtiyaçlarını karşılamakta zorlanan Mültecilere ve sığınmacılara, para yardımı, gıda ve erzak yardımı, giysi yardımı, mobilya ve eşya yardımı, kira desteği, günlük sıcak yemek dağıtımı, eğitim ve sağlık yardımı sağlanmaktadır. Yardım talebi için başvurular e-devlet üzerinden alınmaktadır. Yalova Belediyesi, Mülteci ve sığınmacı bireylerinde insan onuruna yakışır bir şekilde yaşamaları için bu gibi hizmetlerle destek sağlamaktadır.

Yoksullar

Kadın ve Aile Müdürlüğü 2020 yılında ihtiyaç sahibi 361 vatandaşa alışverişte kullanabilmeleri için sosyal destek kartı temin etmiştir. 2020 yılında Covid-19 mücadele kapsamında ihtiyaç sahibi 3547 aileye erzak kolisi ulaştırılmıştır. (Y.B.,2020 yılı Faaliyet Programı, 2020:73) Yalova il sınırlarında ikamet eden ve temel asgari ihtiyaçlarını karşılamakta zorlanan ihtiyaç sahibi vatandaşlara, para yardımı, gıda ve erzak yardımı, giysi yardımı, mobilya ve eşya yardımı, kira desteği, günlük sıcak yemek dağıtımı, eğitim ve sağlık yardımı sağlanmaktadır. Belediyenin internet adresi üzerinden kabul ettiği başvurulara, mülteciler ve sığınmacılarda dahildir. Yalova Belediyesi, Mülteci ve sığınmacı bireylerinde insan onuruna yakışır bir şekilde çabaları için bu gibi hizmetlerle destek sağlamaktadır. Yeni doğan bebekler için yoksul anne babalara hayırlı olsun hediyesi kapsamında yeni doğan bebek yardım paketi sağlanmaktadır. Belediyeye başvuruları onaylanan yoksul ve bebekli ailelere düzenli olarak mama yardımı da sağlanmaktadır.

Yalova Belediyesi 2021 yılı performans programında elde edilen verilere göre, İhtiyaç sahibi bireylere yardımda bulunulması (sıcak yemek, erzak, yakacak, tekerlekli sandalye, medikal destek ürünleri, kırtasiye, yaşlı ve engelli vatandaşlar için ev temizliği, ikinci el giyecek ve ev eşyası vb.) için 2.530.000,00 TL kaynak ayrılmıştır.

Yalova Belediyesi Ve Üsküdar Belediyesi Mukayesesi

Çalışmanın buraya kadar olan kısmında kavramsal çerçeve oluşturulmuş,belediyeler hakkında bilgi verilmiş ve Yalova belediyesiyle Üsküdar belediyesinin dezavantajlı gruplar için uyguladığı sosyal politikalar ve sayısal veriler ortaya konulmuştur. Ancak çalışmanın bu kısmında belediyelerin sunduğu sosyal politika hizmetlerinin sunumuna yönelik bir diğer boyut tartışılacaktır. Her iki belediye birbirinden oldukça farklı kendi içerisinde dezavantaja ve avantaja sahip belediyelerdir. Bu avantajlardan en önemlisi büyükşehir belediyesine haiz olma avantajıdır. Üsküdar belediyesi büyükşehir sınırları içerisinde hizmet üreten ve alt yapı ile üst yapı hizmetlerinin büyük çoğunluğu büyükşehir belediyesi tarafından karşılanan bir ilçe belediyesidir. Bu bağlamda Üsküdar

belediyesine belirli alanlarda hizmet üretme sorumluluğu tanınmaktadır. Ancak diğer yandan Yalova belediyesinde bir ilçe belediyesidir. Fakat Yalova belediyesi kendi ilçesi içerisinde alt yapı ve üst yapı hizmetleri başta olmak üzere birçok hizmet yükümlülüğünü yerine getirmekle mükelleftir. Bütçesinin büyük bir kısmı ile ilçenin alt yapı ve üst yapı hizmetlerini sunması sosyal polikalara daha az kaynak ayırmasına neden olmaktadır. Her iki ilçe belediyesinin ayırdığı kaynak ve yüzdelik payları aşağıdaki tabloda yer almaktadır. Bir diğer yandan hazırlanan tablo pandemi sürecinde her iki belediyede meydana gelen dalgalanları gözlemleyebilmek adına önem taşımaktadır.

Tablo 1

ÜSKÜDAR BELEDİYESİ				YALOVA BELEDİYESİ			
FAALİYETLER	AYRILAN BÜTÇE			FAALİYETLER	AYRILAN BÜTÇE		
	2019	2020	2021		2019	2020	2021
Sürdürülebilir çevre bilincini yaygınlaştırmak amacıyla STK, dernek, devlet kurum ve kuruluşları, işyerleri ve konutlarda bilgilendirme ve bilinçlendirme çalışmalarının yapılması, kültürel ve sosyal etkinlikler yapılması, ilçe turizmini canlı tutmak amacıyla düzenlenen sosyal kampanya ve geziler düzenlenmesi, halka yönelik sportif etkinlikler ile organizasyonların düzenlenmesi, Üsküdarlı çocuklara ve gençlere yönelik eğitim, kültür, sanat, edebiyat ve spor alanlarında çalışmalar yapılması, gelişimlerine katkı sağlayacak etkinlik ve organizasyonların düzenlenmesi, ihtiyaç sahipleri ile risk grubunda olan yoksul ailelere ayni ve nakdi yardımların yapılması, sosyal etkinliklerin düzenlenmesi ve organizasyonların yapılması, sağlık hizmetlerinin etkin ve verimli hale getirilmesi, ÜSİM projesi ile Üsküdar halkına istihdam imkanları sunulması, paydaşlara sürdürülebilir çevre bilincini yaygınlaştırmak için bilgilendirme ve bilinçlendirme çalışmalarının yapılması.	70.567.050 ₺	60.365.000 ₺	158.111.000 ₺	Sosyal belediyeçilik uygulaması kapsamında çeşitli yardımlar ve hizmetlerin verilmesi, ihtiyaç sahibi vatandaşlara yardımda bulunulması, sağlık hizmetleri kapsamında hasta sevk işlemlerinin yürütülmesi, katılımın artması, düşüncelerin, memnuniyetin ve şikayetlerin ölçülmesi amacıyla anket yapılması, spor kulüpleri ve sporcuların ayni ve nakdi desteklenerek, başarılı sporcuların ödüllendirilmesi, vatandaşları profesyonel tiyatrocuların oyunlarıyla buluşturmak, çocuk yaş gruplarına her hafta eğitici ve öğretici çocuk oyunlarıyla ücretsiz olarak buluşturmak, sosyal, sağlık, eğitim vb. alanlarda panel, sempozyum veya söyleşi ile buluşturmak, yerel tiyatro gruplarına ve Koro çabısı altında gruplaşan derneklere salon, teknik destek ve malzeme desteğinin verilerek sanatsal aktivitenin artırılması, Feshanede konser, çocuk animasyon ve tiyatrosu yapılması. Fuarların düzenlenmesi, Sünnet şöleni düzenlenmesi, halk konserleri, sergi, bienal, kongre, sempozyum vs. etkinlikler düzenlenmesi, Ulusal ve uluslararası festivaller düzenlenmesi, Alo Cenazem Var projesinin sunulması.	10.486.000 ₺	9.326.000 ₺	12.535.000 ₺
YÜZDELİK PAY	10,73%	8,04%	7,68%	YÜZDELİK PAY	2,00%	2,54%	2,59%

Tablodan yola çıkarak Üsküdar belediyesinin, Yalova belediyesine göre daha fazla kaynak aktarımına gitmesi ve yüzdelik payının daha fazla olması, büyükşehir ilçe belediyesi olmasının avantajını taşımaktadır. Ancak alt yapı ve üst yapı hizmetlerinin büyük bir kısmının büyükşehir belediyesi tarafından karşılanmasına rağmen sosyal hizmetler için ayrılan kaynak ve yüzdelik payın düşük bir oranda olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Yalova belediyesi, Üsküdar belediyesinden daha az bir oran yakalasa da kendi içerisinde yerine getirmekle yükümlü olduğu hizmetler kapsamında önemli bir yüzdelik pay elde etmiştir. Nihayetinde her iki belediye için payların düşük oranda olduğu kanısına varılmaktadır.

Tablo pandemi süreci ekseninde incelendiğinde, her iki ilçe belediyesinin 2019 yılında kaynak miktarının covid-19 ile tanışılan 2020 yılında azaldığını ve pandeminin meydana getirdiği olumsuz koşulları tecrübe ederek 2021 yılında ayrılan kaynak miktarının arttırıldığını görmekteyiz. Pandemi sürecinde belediyelere çok fazla sorumluluk yüklenmiştir. Özellikle sosyal politikalar ekseninde belediyelerin vatandaşların doğrudan hayatına dokunan hayati birimler olduğu gerçeği tüm ülke tarafından okunan bir gerçek olmuştur.

Sonuç ve Öneriler

Yerel yönetimler sosyal politika üretiminde ve sunumunda etkili bir birimdir. Vatandaşa en yakın hizmet birimi olması sayesinde mevcut sorunun tespitini merkezi yönetime göre daha hızlı yaparak, sorunun çözümüne yönelik daha etkin politikalar üretir. Yerel yönetimler meydana gelen olumsuz koşullarla mücadelede de başat aktör olarak yerini almaktadır. 2020 yılı mart ayı itibarıyla hayatımıza giren Covid-19 salgınına yönelik yerel yönetimlere büyük sorumluluk yüklenmiştir. Pandemi süresince vatandaşlara daha fazla hizmet sunmak ve sunmuş olduğu hizmetlerden yararlanan birey sayısını arttırmaya çalışmak öncelik haline gelmiştir. Pandemi ile karşılaşılan 2020 yılı içerisinde hizmet alımlarında dalgalanmalar olduğu çalışmada sunulan verilerden anlaşılmaktadır. Özellikle pandeminin hizmetlerde oluşturduğu artışı ya da düşüşü daha net ifade edebilmek için bazı hizmetlere

pandemi öncesini temsilen 2019 yılı verileri de eklenmiştir. Üsküdar Belediyesinin ürettiği ve sunduğu hizmetlerin 2020 faaliyet raporuna göre düşüşte olması küresel bir salgının yerel boyutta etkilerini göstermesine yönelik önemli bir çıktıdır. Belediye Covid-19 döneminde hizmetlerini devam ettirmeyi sürdürse de (tam kapanma ve kısıtlamalar haricinde) pandemi dolayısıyla hizmetlere katılımı kayda değer düşüşler yaşandığı görülmektedir. Fakat bireylerin 2021 yılında pandeminin devam etmesine rağmen belediyenin sunduğu hizmetlere katılım oranlarında yükselme görülmüştür. Bu yükselmenin sağlanmasını, belediye hizmetlerinin pandemi tedbirleri içerisinde sunulmasıyla vatandaşları kente tekrar entegre edebilme gayretinde olmaları ile açıklamak yanlış olamayacaktır.

Yalova belediyesinin faaliyet raporu ile performans programına baktığımız zaman dezavantajlı gruplar için sunulan hizmetlerden faydalanan vatandaş sayısı muallaktır. Faaliyet raporları ve performans programları belediyeler için önemli bir çıktıdır. Bu bağlamda faaliyet raporlarını ve performans programlarını revize etmeleri, çıktılarının sağlıklı bir şekilde değerlendirilmesine ve vatandaş tarafından daha sağlıklı okunabilmesine katkı sağlayacaktır. Üsküdar belediyesinin sunduğu hizmetler Yalova belediyesine göre daha fazladır. İki belediye de ilçe belediyesi olmasına rağmen farkın gözle görülür ölçüde olması, Üsküdar belediyesinin büyükşehir ilçe belediyesi olması ile yakından ilişkilidir. Bu bağlamda bir eşitsizlik söz konusudur. Büyükşehir ilçe belediyesi olduğu için yükümlülükleri oldukça azalan buna karşın güçlü sayılabilecek bir bütçesi bulunan Üsküdar belediyesine karşın, ilçeye yönelik tüm hizmetlerden sorumlu olan ancak zayıf bir bütçe sağlanan Yalova belediyesi kıyaslaması, ilçe belediyeleri arasında eşitsizliği ortaya koymaktadır. Büyükşehir'e haiz olmayan ve sorumlulukları fazla olan ilçe belediyelerine bu sorumluluklarını karşılayacak oranda merkezden bütçe aktarılması gerekmektedir. Bu sayede ilçe belediyeleri şehre yönelik sosyal politika üretimlerinde daha etkin ve verimli olabilecektir. Bu nedenle çalışmada ele alınan bu karşılaştırma bu gerçeğin somut olarak literatürde yerini alması açısından önem taşımaktadır.

Pandemi döneminde bizleri mağdur etmemek için var gücüyle çalışan tüm yerel yönetim birimleri ve çalışanlarına teşekkürü bir borç bilirim...

Kaynakça

- AKSOY, İrfan İhsan, (2019). Dezavantajlı Grupların İstihdamına Yönelik Politikalar: Gelişmiş Ülke Örnekleri ve Türkiye İçin Politika Önerileri. Yüksek Lisans Tezi.
- BAYDOĞAN, Handan, (2012). Dezavantajlı Gruplara Yönelik Aktif İstihdam Politikalarının Etkinliği, Yüksek Lisans Tezi.
- ÇOBANOĞLU, Doğan Durmuş, (2019) Türkiye'de Sosyal Politikaların Dönüşüm Süreci ve Yaşlılara Yönelik Sosyal Politikalar.
- Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü. (2021). Engelli ve Yaşlı İstatistik Bülteni. T.C. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü.
- TİYEK, Ramazan, (2012), Yerel Yönetimlerin Sosyal Politika Uygulamalarındaki Rolü: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Sosyal Yardım Birimi Örneği.
- TUNAY, Faik, (2012), Yerel Yönetimlerle Dezavantajlı Grupların İlişkileri. T.C. İstanbul Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı Mahalli İdareler ve Yerinden Yönetim Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi.
- UZUNAY, Şaziye Ceren, (2016), Yerel Yönetimlerin Dezavantajlı Gruplara Yönelik Sosyal Politika Uygulamaları: Bir Alan Araştırması. Yüksek Lisans Tezi.
- ÜNLÜ, İsmail Durak, (2019). Yerel Yönetimlerin Hayat boyu Öğrenmedeki Yeri Ve Dezavantajlı Gruplar Açısından Değerlendirilmesi: İsmek Örneği. Yüksek Lisans Tezi.
- Üsküdar Belediyesi. (2020). Üsküdar Belediyesi 2020 Yılı Performans Programı.
- Üsküdar Belediyesi. (2021). Üsküdar Belediyesi 2021 Yılı Performans Programı.

- Üsküdar Belediyesi 2020 Yılı Faaliyet Raporu. (2020). Üsküdar Belediyesi.
- 2020 Yılı Faaliyet Programı. (2020). Yalova Belediyesi.
- Üsküdar Turizm Rehberi. (T.Y.). Üsküdar Belediyesi Basın Yayın ve Halkla İlişkiler Müdürlüğü.
- YILDIRIM AYKURT, Aylin, (2020), 21.Yüzyıl'da Sosyal Sorunlar ve Dezavantajlı Gruplar. Journal Of Awareness, 5(3), 427-448. <https://doi.org/10.26809/Joa.5.031>
- YILMAZ, Zülal, (2021), Yerel Yönetimlerin Göçmenlere Yönelik Sosyal Politikaları: Ankara Örneği. Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, Kanun No:2709, Kabul Tarihi: 18.10.1982 Yayımlandığı Resmî Gazete: Tarih: 9.11.1982 Sayı: 17863 (Mükerrer) Yayımlandığı Düstur: Tertip: 5 Cilt: 22
- 442 Sayılı Köy Kanunu, Kabul Tarihi: 18.3.1924 Yayımlandığı Resmî Gazete: Tarih: 7.4.1924 Sayı: 68 Yayımlandığı Düstur: Tertip: 3 Cilt: 5
- 3030 Sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu, Kanun Numarası:5216 Kabul Tarihi:10.7.2004 Yayımlandığı Resmî Gazete: Tarih: 23.7.2004 Sayı:25531 Yayımlandığı Düstur: Tertip:5 Cilt: 43
- 5302 Sayılı, İl Özel İdaresi Kanunu, Kabul Tarihi: 22.02.2005, Yayımlandığı Resmî Gazete: Tarih: 4/3/2005 Sayı: 25745 Yayımlandığı Düstur: Tertip: 5 Cilt: 44
- 5393 Sayılı Belediye Kanunu, Kabul Tarihi: 3.7.2005 Yayımlandığı Resmî Gazete: Tarih: 13.7.2005 Sayı: 25874 Yayımlandığı Düstur: Tertip: 5 Cilt: 44
- “Türkiye İstatistik Kurumu, (TUİK) <https://data.tuik.gov.tr/search/search?text=Yoksul> Eşdeğer Hane Halkı Kullanılabilir Fert Gelirine Göre Bölgesel Yoksul Sayıları ve Yoksulluk Oranları, 22 Haziran 2021, Erişim Tarihi: 01.09.2021”
- “Engelliler Konfederasyonu, 2020 Yılı Genel Değerlendirme, <https://www.engellilerkonfederasyonu.org.tr/engelliler-konfederasyonu-2020-yili-genel-degerlendirme/> Erişim: 11.09.2021”
- “TUİK Veri Portalı, Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları, 2020, <https://data.tuik.gov.tr/bulten/index?p=37210> Erişim Tarihi: 12.09.2021” Tablo 1
- “TUİK Veri Portalı, İstatistiklerle Çocuk, 2020, <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?P=Istatistiklerle-Cocuk-2020-37228> Erişim Tarihi: 01.10.2021”
- " TUİK Veri Portalı, İstatistiklerle Gençlik, <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?P=Istatistiklerle-Genclik-2020-37242> Erişim Tarihi:01.10.2021”
- “TUİK Veri Portalı, İstatistiklerle Yaşlılar, 2020, <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?P=Istatistiklerle-Yaslilar-2020-37227> Erişim Tarihi: 01.10.2021”
- “Sayılarla Üsküdar: <https://www.uskudar.bel.tr/tr/main/pages/sayilarla-uskudar/29> Erişim Tarihi: 01.10.2021”
- “Yalova Belediyesi Resmi İnternet Sitesi, Yalova Hakkında, <https://www.yalova.bel.tr/kent-rehberi/yalova-hakkinda> Erişim Tarihi: 03.10.2021”
- “Yalova Belediyesi Yardım Başvurusu, Haber Linki: <https://yardimbasvurusu.com/yalova-belediyesi-yardim-basvurusu/> Erişim Tarihi: 08.10.20”
- “Üsküdar Kadın ve Aile Danışma Merkezi, İnternet Sitesi: <https://www.istanbultakipte.com/haberler/siyaset/yerel-yonetimler/baskan-turkmen-uskudar-kadin-ve-aile-danisma-merkezi-acilisi-gerceklestirdi.html> Erişim Tarihi:08.10.2021”

SELÇUKLULARIN YALOVA VE ÇEVRESİNDEKİ FAALİYETLERİ

İbrahim DUMAN

Dr.Öğr.Üyesi, Yalova Üniversitesi

ibrahim.duman@yalova.edu.tr

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-1454-3052>.

Öz

Selçukluların İran coğrafyasında kurulmasının akabinde Türkler, Suriye, Anadolu, Irak ve Azerbaycan coğrafyalarına doğru genişlemeye başladılar. Bizans İmparatorluğu, Anadolu'ya akın eden Türk süvarilerini durdurmakta zorlandı. Nihayetinde Büyük Selçuklu ve Bizans orduları arasında 1071 yılında cereyan eden Malazgirt Savaşı Türkler lehine sonuçlandı. Bu savaştan sonra Selçuklu kuvvetleri, Batı Anadolu ve İstanbul Boğazı'na kadar ilerlediler. Marmara Denizi kıyıları ve İzmit Körfezi çevresi Selçuklu hâkimiyetine geçti. 1078-79 senesinde Türklerin İznik (Nicaea) şehrini ele geçirmeleriyle birlikte Türkiye Selçuklu Devleti'nin kuruluş devri başladı. Kutalmışoğlu Süleyman Şah önderliğinde Selçuklu süvarileri Bizans başkenti Konstantinopolis'i tehdit etti. Süleyman Şah, Bizans İmparatorluğu'nun içinde bulunduğu siyasî ve ekonomik krizden faydalanarak Bizans taht kavgalarına müdahil oldu. Böylece Selçuklular, Marmara Denizi kıyılarındaki hâkimiyetlerini daha da güçlendirdiler. İznik'i (Nicaea) başkent olarak belirleyen Türkiye Selçuklu yöneticileri her fırsatta İzmit Körfezi'nin güneyine akınlar düzenlediler. Buradaki liman şehirlerini ele geçirdiler. Selçukluların Marmara kıyılarındaki egemenlikleri 1096-1099 yılları arasında meydana gelen Birinci Haçlı Seferi ile son buldu.

Anahtar Kelimeler: Selçuklular, Bizans İmparatorluğu, Marmara Denizi, İznik, Kutalmışoğlu Süleyman Şah.

ACTIVITIES OF THE SALJUQS IN YALOVA AND ITS SURROUNDINGS

Abstract

After the establishment of the Saljuqs in Iran, the Turks began to expand to Syria, Anatolia, Iraq and Azerbaijan. The Byzantine Empire had a hard time stopping the Turkish cavalry invading Anatolia. Finally, the battle of Manzikert, which took place in 1071 between the Great Saljuqs and Byzantine armies, was concluded in favor of the Turks. After this war, the Saljuqs forces advanced as far as Western Anatolia and the Bosphorus. The coasts of the Sea of Marmara and the surroundings of the Gulf of Izmit passed under Saljuq rule. With the Turks' capture of the city of Nicaea, the establishment period of the Rum Saljuqs began in 1078-79. Under the leadership of Suleiman Shah ibn Qutalmish, the Saljuq cavalries threatened the Byzantine capital Constantinople. Suleiman Shah, taking advantage of the political and economic crisis of the Byzantine Empire, get involved in the Byzantine throne fights. Thus, the Saljuqs further strengthened their dominance on the shores of the Sea of Marmara. The Rum Saljuq rulers, who determined Nicaea as the capital, organized raids to the south of the Gulf of Izmit at every opportunity. They captured the port cities here. The sovereignty of the Saljuqs on the Marmara coast ended with the First Crusade, which took place between the years 1096-1099.

Keywords: The Saljuqs, The Byzantine Empire, Sea of Marmara, Nicaea, Suleiman Shah ibn Qutalmish.

Giriş

Selçukluların Gaznelilere (963-1186) karşı 429/1038 Serahs ve 431/1040 Dandanakan savaşlarını galip tamamlamaları neticesinde Büyük Selçuklu Devleti (1038-1157), Horasan coğrafyasında kuruldu. Devletin sınırlarını genişletmesi uzun sürmedi. Selçuklu fetihlerinin daha çok batı istikametinde yoğunlaşması nedeniyle Selçuklular, Bizans İmparatorluğu (330-1453) ile komşu oldular. Esasında Büyük Selçuklu Devleti kurulmadan önce 405-411/1015-1021 yılları arasında keşif

harekâtına girişen Çağrı Bey komutasındaki Selçuklu süvarileri, Doğu Anadolu'ya gelerek Bizans İmparatorluğu'na tâbi olan Ermeni krallığı topraklarını yağmalamışlardı (Kafesoğlu, 2010: 259-274). Devletin kuruluşu tamamlandıktan sonra düzenli sefer organizasyonları sonucunda Selçuklu sınırları Bizans topraklarına dayandı. Nihayetinde 439/1048 Pasinler ve 463/1071 Malazgirt savaşlarının Selçuklular tarafından kazanılmasıyla Anadolu coğrafyası, kademeli bir şekilde Selçuklu hâkimiyetine girdi (Yinanç, 2013: 31-83; Turan, 1993; Köymen, 2011; a.mlf., 1976; Sevim, 1993; Özgüdenli, 2013; Agacanov, 2006; Ayan, 2020).

Selçukluların Marmara Kıyıları ile İlk Münasebetleri

Selçukluların Anadolu coğrafyasındaki ilerlemeleri ve Türkiye Selçuklu Devleti'nin kuruluşu hakkında daha çok Bizans kaynaklarında bilgi bulunmaktadır (Mikhael Attaleiates, 2008; Nikephoros Bryennios, 2008; Anna Komnena 1996; Ioannes Zonaras, 2008). İslâm¹, Ermeni² ve Süryani³ kaynakları az bilgi barındırmakla birlikte bu bilgilerin çoğunun tutarsız ve tashihe muhtaç oldukları anlaşılmaktadır. Selçukluların Marmara kıyılarındaki faaliyetleri hakkında Bizans kaynaklarının verdiği bilgiler, hem Türklerin Batı Anadolu'yu kontrol altına alma süreci hem de diğer kaynakların suskun kaldığı Türkiye Selçuklu Devleti'nin kuruluş merhalesi hakkında olaylar zincirini tamamlama noktasında önemli bir boşluğu doldurmaktadır (Bkz. Eskikurt, 2019: 251-267).

Selçukluların Marmara kıyıları ile dolaylı da olsa ilk irtibatları, 465/1073 yılında Büyük Selçukluların önemli emîrlerinden Artuk Bey'in Bizans taht kavgalarına müdahil olmasıyla gerçekleşti. Bizans İmparatoru VII. Mikhael (1067-1078), kendisine karşı Anadolu'da ayaklanan Norman beyi Roussel de Bailleul'un üzerine amcası Ioannes Doukas ve onun oğlu Andronikos Doukas'ı gönderdi. Ancak Roussel savaşı kazandı ve hem Ioannes Doukas'ı hem de oğlunu esir aldı. Roussel, imparator ailesinden olan Ioannes Doukas'a saygılı davrandı ve bu kişiyi planlarının bir parçası olarak Anadolu'da imparator ilan etti. Bu durum üzerine İmparator VII. Mikhael, elinde doğru dürüst bir ordunun bulunmaması nedeniyle aynı zaman diliminde Anadolu'da askerî faaliyetlerini yürüten Selçuklu emîri Artuk Bey'den yardım istedi. Artuk, Roussel ve Ioannes Doukas'a karşı Sakarya Irmağı veya Sapanca Gölü dolaylarında verdiği mücadeleyi kazanarak ikisini de esir aldı. Roussel'i kendi adamlarına, Ioannes Doukas'ı da İmparator VII. Mikhael'e yüklü bir miktar karşılığında teslim etti (Nikephoros Bryennios, 2008: 86-97; Cahen, 2012: 8; Kafesoğlu, 1953: 66-67). Böylece Artuk Bey, Bizanslıların Bithynia⁴ dedikleri bölge içerisinde Sakarya Irmağı civarındaki faaliyetleriyle dolaylı da olsa Marmara kıyılarına temas etmiş oluyordu⁵.

Artuk Bey'in Büyük Selçuklu tahtına geçen Sultan Melikşah (1072-1092) tarafından diğer işlerde görevlendirilmek üzere geri çağırılmasının akabinde⁶ Selçuklu sülalesinden Kutalmış'ın oğulları Mansur ve Süleyman Şah, Anadolu coğrafyasında görünmeye başladılar⁷. Takriben 467-469/1075-

1 Sibt İbnü'l-Cevzî, 2011: 261; İbnü'l-Adîm, 2014: 51; Azîmî, 2006: 24.

2 Urfalı Mateos, 1987: 161.

3 Ebû'l-Ferec İbnü'l-İbrî, 1999: 331; Süryani Mihail, 1944: 29.

4 Bithynia bölgesinin sınırları; bugünkü Bursa, Bilecik, Bolu, Sakarya, Kocaeli illerinin yanı sıra Zonguldak ilinin batısını içine almaktaydı (Bkz. Umar, 1993: 167).

5 Artuk Bey'in bu faaliyetleri için bkz. (Sevim, 1962: 126-127).

6 Sultan Melikşah Artuk Bey'i Anadolu'dan çağırıp Hulvan bölgesine tayin etmiş, Ahsa ve Bahreyn Karmatîlerini tedip etmekle görevlendirmişti (Bkz. Sevim, 1962: 128).

7 454/1063 yılında taht mücadeleleri sırasında Alp-Arslan'a mağlup olan ve ölen Kutalmış'ın çocukları Sultan Alp-Arslan'ın (1063-1072) gözetiminde bulunuyordu. 464/1072 yılında Sultan Alp-Arslan vefat edince saltanat değişikliğinin getirdiği karışıklıklardan yararlanıp gizlice kaçmışlar mıydı yoksa onların taht iddialarını dizginlemek ve onları merkezden uzaklaştırmak için fetih hareketlerinde bulunmaları amacıyla Anadolu'ya mı gönderilmişlerdi? Kutalmış'ın bazı oğullarının Fâtîmî tâbiyetine giren Şöklü'ye katılmak için Filistin yöresine gittikleri düşünüldüğünde onların bağımsız oldukları ve Sultan olan amca çocuklarına düşman kesildikleri anlaşılmaktadır (Bkz. Cahen, 1988: 30). İbrahim Kafesoğlu ise Kutalmışoğulları'nın 484/1092 yılından önceki faaliyetlerinin Sultan Melikşah'ın bilgisi dahilinde olduğunu ve Selçuklu hanedanına mensup bu kişilerin Büyük Selçuklu'ya tâbi olduklarını ileri sürmektedir (Bkz. Kafesoğlu, 1979-80: 27-28).

1077 yıllarında Bizans İmparatorluğu'nun içinde bulunduğu zor durumdan⁸ yararlanarak Anadolu'da önemli bir güç olmaya başlayan Mansur ve Süleyman Şah'a bağlı süvariler, İstanbul Boğazı'nın Anadolu yakasına akınlar düzenliyorlardı. Askerî yönden güçsüz durumda bulunan Bizans İmparatoru VII. Mikhael'in bu akınlara yapabileceği bir şey yoktu⁹.

Mansur ve Süleyman Şah'ın Anadolu'da güçlü bir aktör olarak bulunmaları, Bizans tahtına talip olan müddeilerin ilgisini çekmekteydi. Nitekim 1077-78 yılında İmparator VII. Mikhael'e karşı Anadolu orduları komutanı Nikephoros Botaneiates ve Rumeli orduları komutanı Nikephoros Bryennios isyan ettiler. Botaneiates, isyanında başarılı olmak ve başkent Konstantinopolis'e ulaşabilmek için Bithynia bölgesinde faaliyetlerini yürüten Mansur ve Süleyman Şah kardeşlerden yardım istemek zorundaydı. Bu nedenle onlardan asker talep etti. Durumu değerlendiren Mansur ve Süleyman Şah, Botaneiates'in yardım isteğine olumlu cevap verdiler. VII. Mikhael ise Kütahya'dan İznik'e gelmekte olan Botaneiates'i durdurmak için bir miktar askeri İznik tarafına gönderdi. Ancak VII. Mikhael'in gönderdiği askerler Botaneiates tarafına geçmekte tereddüt etmediler. Yine İznik halkı da Botaneiates'i desteklemekteydi. Botaneiates, başkent Konstantinopolis'teki durumu kavramak için bir miktar öncü piyade askerini İznik'ten Üsküdar ve Kadıköy taraflarına gönderdi. Bu sırada İzmit Körfezi'nin güneyinden geçen Botaneiates'in öncü kuvvetleri, körfez kıyısındaki Pyles / Kapılar (Yalova) ve Prinetos (Karamürsel)¹⁰ şehirlerinde sevinçle karşılandı. Başkentteki duruma hâkim olan Botaneiates, süratle Konstantinopolis'e giderek VII. Mikhael'i tahttan indirdi ve Bizans İmparatoru oldu. Botaneiates (1078-1081), bu hâldeyken Süleyman Şah Khrysopolis (Üsküdar)'e gelerek¹¹ ordugâhını kurdu. Böylece Türkler, İstanbul Boğazı'nın Anadolu yakasından itibaren Marmara kıyılarını resmen nüfuzları altına almış oldular (Mikhael Attaleiates, 2008: 261; Nikephoros Bryennios, 2008: 135-136; Anna Komnena, 1996: 23 dipnot 2; Ioannes Zonaras, 2008: 150).

Türklerin İznik'i Ele Geçirmeleri ve Selçukluların Güney Marmara'daki Hareketleri

Selçukluların Marmara kıyılarında sistemli bir şekilde faaliyet yürütmeleri İznik'in alınışı ile mümkün olmuştu. Nitekim İznik, Bizans'ın önemli ve büyük şehirlerinden birisi olmakla birlikte Türklerin bu kenti ele geçirmesiyle Bithynia bölgesindeki Bizans organizasyonu tamamen dağılmıştı. Bununla birlikte Türklerin İznik'i nasıl ele geçirdikleri konusu karanlıktır¹². Yine bu şehrin hangi tarihte alındığı mevzusu bir hayli karışık olup bu konuda bilgi veren kaynakları göz önünde bulundurduğumuzda 470-71/1078-79 senesinin daha makul olacağı düşünülmektedir¹³.

Mansur ve Süleyman Şah'ın İznik'i ele geçirmelerini müteakip Bizans taht kavgalarında yeni gelişmeler yaşandı. Konstantinopolis'e gelmekte geç kalan ve Bizans tahtının Botaneiates tarafından ele geçirildiğini öğrenen Nikephoros Bryennios, başkent üzerine yürüdü. Yeni gelişen bu durum üzerine İmparator Botaneiates, İznik'te bulunan Mansur ve Süleyman Şah'tan asker talep etti. Onlar da yaklaşık iki bin kişilik bir kuvveti Rumeli tarafına gönderdiler. Türk kuvvetlerinin yardımıyla

8 Bizans İmparatorluğu'nun X. yüzyıldan itibaren ordu, nüfus, ekonomi ve ziraî üretim alanlarında irtifa kaybetmesinin nedenleri hakkında şu çalışmaya bkz. (Baskıcı, 2016).

9 Buna karşın Attaleiates, Selçuklu akınlarına karşı İmparator'u rahat davranmakla ve kayıtsız kalmakla suçluyordu (Bkz. Mikhael Attaleiates, 2008: 202-203).

10 Bu yer hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. (Öztürk, 2016: 61-82).

11 Selçukluların Üsküdar'daki faaliyetleri hakkında bkz. (Tufantoz, 2004: 29-41).

12 Bizans kaynaklarını Türkçeye tercüme eden Bilge Umar'a göre İznik, 1081 yılında taht müddeisi Nikephoros Melissenos tarafından kendisine yardım eden Türklerle bırakılmıştı (Bkz. Nikephoros Bryennios, 2008: 174 dipnot 24). Ancak 1078-79 yılında Türklerin İznik'i ele geçirdiği yine kendisinin tercüme ettiği Bizans kaynakları tarafından desteklendiğinden Bilge Umar'ın fikirleri tutarsızlık arz etmektedir. Türklerin İznik'i 1078-79 yılında ele geçirdiklerine dair bkz. (Nikephoros Bryennios, 2008: 147; Anna Komnena, 1996: 23 dipnot 2).

13 Azîmî, Türklerin İznik'i 1075 senesinde (Azîmî, 2006: 24); Sıbt İbnü'l-Cevzî ise 1084 yılında ele geçirdiğini belirtmektedir (Sıbt İbnü'l-Cevzî, 2011: 261). Ancak olayların çağdaşı olan Bizans kaynaklarına baktığımızda 1078-79 yılının kuvvetle muhtemel olduğu açıktır. Bununla birlikte Selçukluların İznik'i hangi tarihte ele geçirdiği bahsi şu araştırmalarda ayrıntılı bir şekilde çalışılmıştır (Bkz. Kafesoğlu, 1979-80: 1-28; Köymen, 1993: 71-79; Laurent, 1988: 219-226).

Botaneiates, Nikephoros Bryennios'u mağlup etti ve tahtını korumuş oldu (Nikephoros Bryennios, 2008: 147).

Anadolu'daki gelişmeleri dikkatle takip eden Sultan Melikşah, 470/1078 yılında Emîr Porsuk kumandasındaki Büyük Selçuklu ordusunu Anadolu'ya gönderdi¹⁴. Kutalmış'ın büyük oğlu Mansur, Emîr Porsuk tarafından ortadan kaldırılınca Süleyman Şah kendi kuvvetlerinin tek lideri oldu. Bizans İmparatoru Botaneiates ise Rumeli tarafında hâkimiyeti sağladıktan sonra Anadolu'daki Türk nüfuzunu kırmak istedi. Bunun için Boğaz'ın öbür kıyısına Üsküdar'a asker geçirdi. Ancak bu sırada devrik İmparator VII. Mikhael'in kardeşi Konstantinos Doukas ayaklanınca bütün planları suya düştü (Mikhael Attaleiates, 2008: 301-302). Bizans'ta taht kavgaları bitmek bilmiyordu. Bu durum hiç şüphesiz, Bizans'ın iç işlerine karışma fırsatı bulan ve bu sayede Marmara Bölgesi'ndeki konumlarını güçlendiren Türklerin işine geliyordu. 473/1081 yılında Bizans İmparatoru Botaneiates'e karşı Rumeli'nde Aleksios Komnenos, Anadolu'da ise Nikephoros Melissenos ayaklandılar. Melissenos daha önce Botaneiates'in yaptığı gibi isyanının başarılı olması ve başkent Konstantinopolis'e ulaşabilmesi için Türklerden yardım istedi. Süleyman Şah bu isteği kabul ederek Melissenos'u destekledi. Melissenos, kendisini imparator nidalarıyla karşılayan birçok Bizans şehrini yardımlar karşılığında Türklere verdi. Türkler bu sayede Batı Anadolu bölgesinde daha da kuvvetlendiler. Melissenos ise Bizans tahtını ele geçiremediği gibi diğer taht müddeisi Aleksios Komnenos imparator oldu¹⁵.

Aleksios Komnenos (1081-1118) Bizans İmparatoru olduğunda Selçuklular, İstanbul Boğazı'nın Anadolu yakasında Üsküdar'a kadar rahatça sokuluyorlardı. Bithynia bölgesi ve Doğu Marmara kıyıları Selçukluların hâkimiyetindeydi. Süleyman Şah Anadolu'da ciddi bir güç olmuştu. Türkler Üsküdar'a kadar gelip Boğaz'ı aşmaya bile yelteniyorlardı¹⁶. İmparator Aleksios Komnenos bu konuya bir çare bulmaya çalıştı. Anna Komnena'nın belirttiğine göre Türklerin Boğaz kıyılarından uzaklaştırılması için yeni devşirdiği askerlerden onbaşılar seçti. Bunları küçük, göze batmayan gemilere bindirip gece vakti gizlice karşıya geçirdi. Bu askerlerden bazılarının yay ve kalkandan başka silahları yoktu. Bazılarının ise miğfer, kalkan ve mızrakları bulunmaktaydı. İmparator Aleksios bu askerlere geceleri gizli bir şekilde kıyıda ilerledikten sonra karaya çıkmalarını ve Türklerin sayısını ölçtükten sonra onların üzerine baskın yapmalarını, sonra hemen geriye dönmelerini tembihledi. Türklerle mücadele eden askerlerin hiç savaş tecrübesi olmadığını bilen İmparator, Rumeli'nden Anadolu yakasına geçerken kürekçilerin sessiz bir şekilde kürek çekmelerini de emretti. Türklerin kayalıklarda pusu kurmuş olabileceklerini onlara hatırlattı. Bu düzen birkaç gün boyunca başarıyla tatbik edildi. Bu suretle Türkler, yavaş yavaş kıyı bölgelerinden iç bölgelere çekildiler. Bunu gören İmparator, askerlerine eskiden Türklerin elinde bulunan kasabaları ve manastırları işgal etmelerini ve gece buralarda kalmalarını emretti. Gün içerisinde de Türklerin herhangi bir nedenle araziye çıktıkları sırada onlara saldırmalarını, küçük veya büyük başarı kazanmışlarsa bununla yetinip geri çekilmelerini istedi. İmparator askerlerinden daha fazlasını istemeye çekiniyordu. Çünkü Türkler, Bizans askerlerinin az olduklarını anlarsa karşı saldırıya geçebilirlerdi. Böylece Türkler, daha da iç bölgelere çekildiler. İşte bu zamanda İmparator, tutumunu sertleştirdi. Yaya olan askerlerine ata binmelerini, mızrak kullanmalarını ve düşmana baskın yapmalarını emretti. Bizans askerleri Türklere saldırdıkça Türkler geri çekiliyorlardı. İmparator Aleksios bu şekilde Türkleri İstanbul Boğazı, Marmara kıyıları ve Nikomedia (İzmit)'dan uzaklaştırdı. Rumeli tarafında işlerin karışması nedeniyle Süleyman Şah ile anlaşıp onunla Drakon Çayı'nı¹⁷ sınır olarak belirledi. Bithynia sınırlarından

14 Sultan Melikşah'ın Emîr Porsuk'u niçin Anadolu'ya gönderdiği konusu çeşitli görüşlerle açıklanmaktadır. Osman Turan, Büyük Selçuklu taht meselelerine binaen Kutalmışoğulları'nın Sultan Melikşah tarafından izlendiğini ve Kutalmışoğulları'nın Anadolu'daki faaliyetlerinin Büyük Selçuklu yönetiminin bilgisi dahilinde olmadığını ileri sürmektedir. Turan, bu görüşüyle birlikte Süleyman Şah ile Mansur arasında bir husumet olduğu, Süleyman Şah'ın yardım istemesi üzerine Sultan Melikşah'ın Emîr Porsuk'u Anadolu'ya gönderdiği ve Mansur'un öldürülerek Anadolu akınlarının liderliğine Süleyman Şah'ın getirildiği tespitlerine karşı çıkmaktadır. Bu mevzu, konumuzun sınırlarını aştığı için burada ayrıntılı bir şekilde işlenmeyecektir (Bkz. Turan, 2004: 87-88; Cahen, 2012: 10; Kesik, 2021: 105-106).

15 Bu konu hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. (Nikephoros Bryennios, 2008: 173-180).

16 Süleyman Şah, Boğaz'ın Anadolu kıyılarında gümrük daireleri kurarak Boğaz'dan geçen gemilerden vergi tahsis etmekteydi (Bkz. Sevim, 1990: 27).

17 Drakon Çayı, bugün adı Yalakdere veya daha eski adıyla Kırkgeçit Deresi olan ve İzmit Körfezi'nin güneyinde Hersek burnunda denize dökülen bir akarsudur (Bkz. Umar, 1993: 224-225; Başgelen, 2010: 32; Bezer, 2014: 28).

çıkılmayı ona kabul ettirdi (473/1081)¹⁸. Bizans kaynaklarının verdiği bu ayrıntılı bilgiler, Türklerin başkent Konstantinopolis'i bile tehdit edecek konuma yükseldiklerini, Marmara kıyılarını kontrol altında tuttıklarını kanıtlamaktadır. Bu anlaşmayla Bizans, Selçukluları hukukî olarak da tanımıştır.

Kaynaklarda Drakon Çayı'nın sınır olarak kabul edildiği anlaşma ile çayın hangi tarafının Bizans veya Selçuklu'ya kaldığı konusunda açık bir bilgi yoktur. Bununla birlikte haritaya bakıldığında Drakon Çayı'nın Selçukluların elinde bulunan İznik'in kuzeybatısında denize döküldüğü görülmektedir. Bu sınır meselesi üzerine ayrıntılı bir araştırma kaleme alan Gülay Öğün Bezer'e göre anlaşma imzalandığı zaman Türklerin Balıkesir-Çanakkale taraflarına henüz hâkim olmadıkları göz önünde bulundurulursa Drakon Çayı'nın batısı Bizans'a doğusu ise Selçuklular'a kalmıştı¹⁹. Bezer'in tespitlerine göre bu anlaşma, Türklerin başkent Konstantinopolis'e doğru değil, aksine Güney Marmara'da batıya doğru Selçuklu ilerleyişini kontrol altına almayı amaçlıyordu. İmparator Aleksios'un asıl düşüncesinin İstanbul Boğazı kıyılarında bulunan ve kısmen uzaklaştırılan Türklerin Güney Marmara sahilleri aracılığıyla Çanakkale Boğazı'na ulaşmalarını engellemektir²⁰.

Drakon Çayı anlaşmasıyla İzmit Körfezi'nin güney kıyılarının batısı yani bugünkü Yalova tarafı Selçukluların elinden çıkmıştı. Bu zamanda Yalova'nın körfez kıyısında Helenopolis (Drepanon), Limnai, Strobilos, Pylai ve Pythia Therma gibi bazı antik yerleşimler bulunuyordu. Bu yerleşimlerin MS IV. yüzyılda Konstantinopolis şehrinin kurulmasıyla inşa edildiği veya önem kazandığı düşünülmektedir. Yukarıda adı geçen yerleşim birimlerinden Pylai'nin anlamı "Kapılar" demektir. Bu yerin ismi işleviyle ilgiliydi. Konstantinopolis'ten Doryleion (Eskişehir) ve Prusa (Bursa)'ya gidileceği zaman gemiler aracılığıyla Pylai'ye gelirdi. Buradan da iç bölgelere doğru karadan devam edilirdi (Kaçar, 2019: 15, 17; Seçkin, 2019: 206-207). Selçuklular İzmit Körfezi'nin güney kıyılarını ele geçirdikleri zaman hiç şüphesiz Pylai ve Helenopolis gibi liman şehirlerini de nüfuzları altına almışlardı. Bu suretle Bizans İmparatorları başkent Konstantinopolis'ten gemiler aracılığıyla bu limanlara ordu göndermekten çekiniyorlardı. Daha önce bahsedildiği gibi İstanbul Boğazı'nın Anadolu yakasını zapteden Türklerin İzmit Körfezi'nin güney kıyılarına akınlar düzenlememeleri mümkün değildi²¹.

477/1085 yılında Süleyman Şah, Antakya seferine çıkarken İznik'te Ebû'l-Kasim'i naib olarak bıraktı. Süleyman Şah'ın Antakya'yı ele geçirmesinden sonra Yakınoğu'da bazı siyasi hadiseler bulaşması sonucu öldürülmesiyle²² İznik, Ebû'l-Kasim'in elinde kaldı (Anna Komnena, 1996: 194). Anna Komnena'nın belirttiğine göre o, İznik'i sahiplendi ve Drakon Çayı anlaşmasını bozmaya yeltendi. Bu suretle tüm Bithynia ile Marmara kıyılarına akıncılar gönderdi. İmparator Aleksios daha önce uyguladığı taktikle Türkleri kıyı bölgelerden uzaklaştırdı ve Ebû'l-Kasim'i barışa zorladı. Ancak ona güvenmeyip üzerine Tatikios²³ adlı komutanı yolladı. Tatikios bir süre Ebû'l-Kasim ile çarpışsa da İran'dan İznik'e gelmekte olan Büyük Selçuklu ordusunun²⁴ İznik'e yaklaştığını öğrenince Nikomedia

18 Bu konu hakkında bkz. (Anna Komnena, 1996: 124-126).

19 Bazı araştırmalara göre çayın batısı Selçuklulara doğusu ise Bizans'a kalmıştı (Bkz. Laurent, 1988: 226; Seçkin, 2018: 542).

20 Gülay Öğün Bezer, *Alexiad*'ın Hellenesinden İngilizce ve Türkçeye yapılan çevirilerin hatalı olduğunu, kaynağın aktarmak istediği bilgiyi mütercimlerin yanlış anlayıp çevirdiklerini belirtmektedir. Ona göre "Bithynia sınırlarından içeriye hiçbir akına girişmemeyi kabul ettirildiği" cümlesi sıkıntılıdır. Nitekim hem Drakon Çayı hem de Türklerin elinde bulunan İznik zaten Bithynia sınırları içindedir. Dolayısıyla Süleyman Şah'ın içinde bulunduğu bölgeye akın yapmaması açıklanabilir bir durum değildir. Esasında bu cümlenin "Bithynia sınırlarını aşmamaları" şeklinde çevrilmesi mümkündür. Bithynia sınırlarını aşmamasından İstanbul Boğazını ve batıda Çanakkale Boğazı'nı tehdit etmemesi anlaşılmalıdır. Ayrıntılı bilgi için bkz. (Bezer, 2014: 30-31; Gül, 2014: 36-39).

21 Türkler daha İmparator Botaneiates zamanında bugün Kapıdağı Yarımadasının kistağında bulunan Kyzikos şehrini ele geçirmişlerdi (Bkz. Anna Komnena, 1996: 65-66). Türklerin Güney Marmara kıyılarında bu kadar ilerlemeleri ve Çanakkale Boğazı'na yaklaşmaları, Drakon Çayı anlaşmasının sınır mevzusunu açıklamaya yardımcı olmaktadır.

22 479/1086 yılında Süleyman Şah, Suriye Selçuklu meliki Tâcü'd-Devle Tutuş ile yaptığı savaştan yenik ayrıldı ve vefat etti. Oğulları, Büyük Selçuklu Sultanı Melikşah'ın yanına gönderildi (Bkz. Turan, 2004: 104-106).

23 Bu komutan hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. (Demirkent, 2003: 93-110).

24 Sultan Melikşah, İznik üzerine Emîr Porsuk kumandasında bir ordu göndermişti. Bu seferin hangi tarihe denk düştüğü tam olarak tespit edilememektedir. Seferin başarılı olmadığı kaynaklardan anlaşılmaktadır (Bkz. Anna Komnena, 1996: 201-202; Turan, 2004: 114-115; Cahen, 1988: 44).

(İzmit) üzerinden başkent Konstantinopolis'e gitmek istedi. Bunu gören Ebû'l-Kasim karşı saldırıya geçerek Tatikios'a Prainetos (Karamürsel) sınırında yetişti. Birtakım mücadeleden sonra Tatikios, başkente dönmeye muvaffak oldu (Anna Komnena, 1996: 197-198; Kafesoğlu, 1953: 102-103). Bu olaylardan anlaşılacağı üzere Drakon Çayı anlaşması bozulmuş olup İzmit Körfezi'nin güney kıyıları kesin surette Selçuklu hâkimiyeti altındaydı. Bizans İmparatoru Aleksios, elinde kuvvetli bir ordu bulunmadığından Türklere karşı cılız harekâtlarla baş koymaya çalışıyordu.

Anna Komnena'nın tabiriyle Ebû'l-Kasim'in durmaya niyeti yoktu. O, tüm Marmara kıyılarını ve adaları ele geçirmeye çalışıyordu. Bu suretle ele geçirdiği Kios (Gemlik)'da gemiler yaptırıp bir donanma kurmaya çalıştıysa da İmparator Aleksios'un tedbirleri sayesinde Ebû'l-Kasim'in girişimleri engellendi (Anna Komnena, 1996: 198). Esasında bu kayıtlar Ebû'l-Kasim'in ne kadar yetkin ve ileri görüşlü bir lider olduğunu kanıtlamaktadır. Kios (Gemlik)'un ele geçirilmesiyle İzmit Körfezi'nin güney kıyılarının tümünün Selçuklular hâkimiyetinde olduğu açık bir şekilde ortaya çıkmaktadır²⁵.

İmparator Aleksios bir süre sonra Ebû'l-Kasim'a karşı tavrını yumuşatıp onu tatlı dille dizginlemeye çalıştı. Amacı Nikomedia (İzmit)'yı ele geçiren Türkleri oradan çıkarmak²⁶ ve körfezin kıyısına yeni bir kale inşa etmektir. Çünkü ne zaman Bizanslılar kale inşa etmeye kalksalar, Türkler onları engelliyorlardı. Bu suretle İmparator, Ebû'l-Kasim'i başkent Konstantinopolis'te misafir edip gönlünü hoş tutarken diğer taraftan da gizlice körfez kıyısında kale yapımına başlanmıştı. Kale yapımı tamamlanınca²⁷ İmparator Aleksios, Ebû'l-Kasim'i İznik'e uğurladı (Anna Komnena, 1996: 199-200). Ancak bu kalenin Türkleri Bithynia bölgesinde durdurmaya yetmediği, belki Konstantinopolis güzergahında bir sığınma ve gözetleme yeri olarak Bizanslılar tarafından kullanıldığı anlaşılmaktadır. Nitekim Anna Komnena'nın belirttiği gibi Türkler Bithynia bölgesinin en önemli kenti Nikomedia (İzmit)'yı ele geçirdiklerine göre Süleyman Şah dönemindeki güçlerinden hiçbir şey kaybetmemişlerdi. Bu şekilde İzmit Körfezi'nin kuzeyi ve güneyi mutlak surette Selçuklu hâkimiyeti altına alınmaktaydı. Türklerin aktif bir şekilde Marmara kıyılarında bulunması ve Bizans'ı sıkıntıya sokması, hiç şüphesiz Ebû'l-Kasim'in yetenekli bir komutan olmasıyla da alakalıydı.

Ebû'l-Kasim yukarıda bahsedilen faaliyetleri yürütürken Sultan Melikşah onu takip etmekteydi. Nitekim Sultan Melikşah, 482-484/1090-1092 yılları arasında İznik üzerine Emîr Bozan komutasında bir ordu gönderdi. Büyük Selçuklu ordusu İznik'i kuşattı. Sıkıntıya düşen Ebû'l-Kasim direniş gösteriyor aynı zamanda Bizans'tan da yardım sağlıyordu. Muhasaranın bir sonuca ulaşmadığını gören Emîr Bozan, Ulubat Gölü yakınlarına gidip orada konakladı. Bunu öğrenen Ebû'l-Kasim, İznik'in kendisinde bırakılmasını sağlamak için Sultan Melikşah'ın yanına gitti. Ancak Sultan'dan yüz bulamayınca İznik'e geri dönerken yolda Emîr Bozan'ın adamlarına yakalandı ve yayın kirişiyle boğuldu (Anna Komnena, 1996: 203-204; Turan, 2004: 116-117; Cahen, 1988: 45; a.mlf., 2012: 11-12). Ebû'l-Kasim'in hayatı bu şekilde son bulunca kardeşi Ebû'l-Gâzi İznik'e gelerek şehri teslim aldı. Süleyman Şah'ın oğlu I. Kılıç-Arslan gelene kadar şehirde hâkimiyetini sürdürdü (Anna Komnena, 1996: 206).

484/1092 yılında Sultan Melikşah vefat edince yanında bulunan Süleyman Şah'ın oğullarından I. Kılıç-Arslan (1092-1107) bir yolunu bulup İran'dan İznik'e geldi. Ebû'l-Gâzi şehir yönetimini ona bıraktı²⁸. Bu suretle liderlik sorununu çözen Türkler, tekrar saldırıya geçerek önceden ele geçirilen ancak sonradan kaybedilen Kapıdağı Yarımadası'nın kıstağındaki Kyzikos şehrini ve Ulubat Gölü'nün kenarındaki Apollonia ad Rhyndakos'u zaptettiler. Ancak Bizans ordusunun gelmesiyle şehirlerde tutunamayarak geri çekildiler (Anna Komnena, 1996: 207-209). Bu kayıtlardan anlaşılacağı üzere, Selçuklular Bithynia ve İzmit Körfezi bölgesinde hâkimiyetlerini oturtmuş, yönlerini Güney

25 Bugün İzmit Körfezi'nin güneyinde Hersek burnundan İznik'e giden tarihi yol üzerinde bulunan Xerigordos (Çobankale) da Selçuklu hâkimiyetinde bulunmaktaydı. Çobankale hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. (Seçkin, 2018: 535-553).

26 Clive Foss, Türklerin Nikomedia (İzmit)'yı ele geçirmelerinin tarihini 1087 olarak vermektedir (Bkz. Foss, 1996: 20).

27 *Alexiad*'ı Türkçeye tercüme eden Bilge Umar bu kalenin, şimdi Eski Hisar denilen geçmişte Pelekanon olarak adlandırılan, İzmit Körfezi'ni deniz yoluyla geçmeye müsait bir konumda bulunan bir yerde inşa edildiğini belirtmektedir (Bkz. Anna Komnena, 1996: 200 dipnot 2).

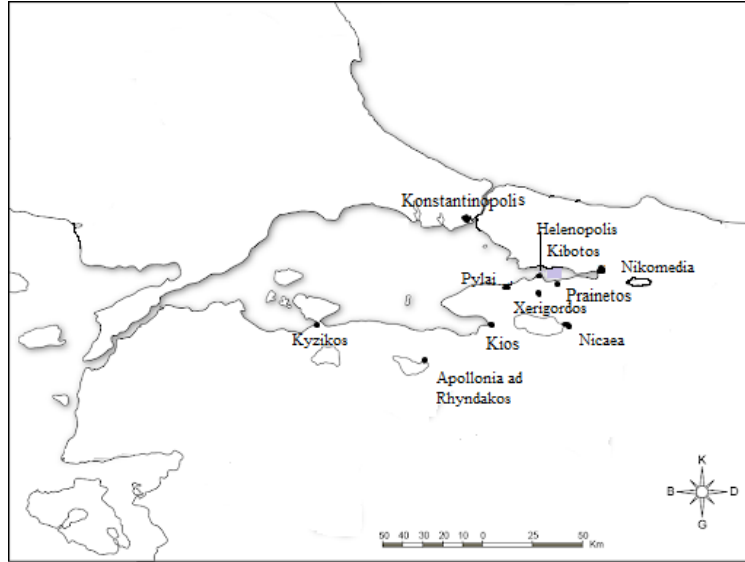
28 İbrahim Kafesoğlu, Türkiye Selçuklu Devleti'nin I. Kılıç-Arslan'ın İznik'e geliş tarihi olan 1092 yılında tam anlamıyla kurulduğunu belirtmektedir (Bkz. Kafesoğlu, 1979-80: 27-28).

Marmara'nın daha batısına çevirmişlerdi. Böylece Çanakkale Boğazı'na kadar olan kıyı bölgeyi ele geçirmeyi amaçlıyorlardı.

Selçukluların Bithynia, İzmit Körfezi ve Yalova civarındaki hâkimiyetleri 489-492/1096-1099 yılları arasında gerçekleştirilen Birinci Haçlı Seferi sırasında son buldu. Nitekim iki grup hâlinde Konstantinopolis üzerinden gelen ve Yakınoğu'daki kutsal yerleri ele geçirmeyi hedefleyen Haçlı birliklerinin ilk grubu, düzensiz insan topluluğundan oluşuyordu. Bu grubu imha eden Selçuklular²⁹, daha düzenli ve tecrübeli askerlerden oluşan ikinci Haçlı grubunun İzmit'i kuşatmasıyla bir hayli zorlanmış ve şehri terk ederek İç Anadolu'ya çekilmek zorunda kalmışlardı. Bununla birlikte Haçlılar Anadolu'da ilerlerken onları da oldukça yıpratmışlardı. İzmit'in düşmesiyle Marmara kıyıları ile irtibatları kesilen Selçuklular 490/1097 yılı itibariyle iç bölgelerde hâkimiyetlerini devam ettiriyorlardı³⁰.

Sonuç

Selçuklu süvarilerinin 463/1071 Malazgirt Savaşı sonrası kademeli bir şekilde Anadolu coğrafyasını ele geçirmeye başlamasıyla Türkler, Marmara sahillerinde görünmeye başladı. Anadolu'da önemli bir aktör olan Türk beyleri, Bizans taht kavgalarında imparatorların ve imparator adaylarının sığınağı durumuna geldiler. Selçuklu kuvvetlerinin Bizans'ın iç işlerine müdahale etmesiyle Türk nüfuzu İstanbul Boğazı'na kadar genişledi. İmparator VII. Mikhael, Nikephoros Botaneiates ve Aleksios Komnenos dönemlerinde Selçuklu süvarileri, İstanbul Boğazı'nın Anadolu Yakası, İzmit ve Güney Marmara kıyılarını hâkimiyetleri altına almayı başardılar. 470-71/1078-79 yıllarında Kutalmışoğlu Mansur ve Süleyman Şah'ın İzmit'i ele geçirmeleriyle Selçuklu akınları daha düzenli bir hâle büründü. Türkler, Çanakkale Boğazı'na doğru sınırlarını genişletmeye başladılar. Bu durum Ebû'l-Kasim ve I. Kılıç-Arslan dönemlerinde de devam etti. İzmit Körfezi'nin güney kıyıları, Yalova ve civarı ile İzmit çevresi yaklaşık yirmi sene Selçuklu hâkimiyetinde kaldı. Birinci Haçlı Seferi sırasında ise Selçuklu kuvvetleri, kalabalık Haçlı grubu karşısında İzmit'i boşaltıp İç Anadolu'ya çekilmek suretiyle Marmara kıyıları, Yalova ve çevresiyle irtibatlarını sonlandırmış oldular.

Harita I: Bizans başkenti Konstantinopolis ve Selçukluların Doğu ve Güney Marmara'da ele geçirdikleri yerler.

29 Birinci Haçlı Seferi'nde Anadolu'ya ilk ayak basan Haçlı birliklerinin Drakon Çayı kenarında yapılan savaşta Selçuklular tarafından imha edilmeleri hakkında bkz. (Göksu, 2009: 363-370; Küçüksipahioğlu, 2013: 43-50).

30 Birinci Haçlı Seferi ve ona bağlı gelişmeler hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. (Anna Komnena, 1996: 306-343; Albert of Aachen, 2009; *Anonymi Gesta Francorum et Aliorum Hierosolimitanorum: Anonim Haçlı Tarihi*, 2013; Fulcherius Carnotensis, 2009; Raimundus Aguilers, 2019; Radulfus Cadomensis, 2005; Peter Tudebodus, 2020; Willermus Tyrensis, 2016; Demirkent, 1996: 20-32; a.mlf., 1997: 11-60; Runciman, 2008: 135-253).

Kaynakça

- Agacanova, S. G. (2006). *Selçuklular*. Türkçe terc. Ekber N. Necef-A.R. Annaberdiyev. İstanbul.
- Albert of Aachen. (2009). *Historia Ierosolimitana: History of the Journey to Jerusalem*. İngilizce terc. Susan B. Edgington. Oxford.
- Anna Komnena. (1996). *Alexiad: Malazgirt'in Sonrası*. Türkçe terc. Bilge Umar. İstanbul.
- Anonymi Gesta Francorum et Aliorum Hierosolimitanorum: Anonim Haçlı Tarihi*. (2013). Türkçe terc. Ergin Ayan. İstanbul.
- Ayan, E. (2020). *Sultan Tuğrul Bey*. İstanbul.
- Azîmî. (2006). *Azîmî Tarihi: Selçuklular Dönemiyle İlgili Bölümler (H.430-538=1038/39-1143/44)*. Türkçe terc. Ali Sevim. Ankara.
- Baskıcı, M. M. (2016). *Bizans Döneminde Anadolu: İktisadi ve Sosyal Yapı (900-1261)*. Ankara.
- Başgelen, N. (2010). *Türkiye'nin Tarihi Coğrafyası Akarsular*. İstanbul.
- Bezer, G. Ö. (2014). Anadolu'nun Fethi ve Drakon Çayı Anlaşması'nın Bu Süreçteki Yeri. *TYB Akademi (Osman Turan ve Selçuklular Özel Sayısı)*, 12, 21-35.
- Cahen, C. (2012). *Osmanlılardan Önce Anadolu*. Türkçe terc. Erol Üyepazarıcı. İstanbul.
- . (1988). *Türklerin Anadolu'ya İlk Girişi (XI. Yüzyılın İkinci Yarısı)*. Türkçe terc. Yaşar Yücel-Bahaeddin Yediyıldız. Ankara.
- Demirkent, I. (2003). Tatikios (Türk Asıllı Bir Bizans Kumandanı). *Belleten*, LXVII (248), 93-110.
- . (1996). *Türkiye Selçuklu Hükümdarı Sultan I. Kılıç Arslan*. Ankara.
- . (1997). *Haçlı Seferleri*. İstanbul.
- Ebû'l-Ferec İbnü'l-İbrî. (1999). *Abu'l-Farac Tarihi I*. İngilizce tercümeden Türkçe terc. Ömer Rıza Doğrul. Ankara.
- Eskikurt, A. (2019). Batı Anadolu'da İlk Selçuklu Faaliyetleri. *Selçuklu Araştırmaları Dergisi*, 10, 251-267.
- Foss, C. (1996). *Survey of Medieval Castles of Anatolia II Nicomedia*. The British Institute of Archaeology at Ankara. Ankara.
- Fulcherius Carnotensis. (2009). *Gesta Francorum Iherusalem Peregrinantium: Kudüs Seferi (Kutsal Toprakları Kurtarmak)*. Türkçe terc. İlcan Bihter Barlas. İstanbul.
- Göksu, E. (2009). Haçlıların Anadolu'daki İlk Faaliyetleri ve Kırkgeçit (Drakon) Savaşı (1096). *EKEV Akademi Dergisi*, 39, 363-370.
- Gül, A. (2014). *Selçuklu-Bizans Anlaşmalarının Değerlendirilmesi (1048-1211)*. (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul.
- Ioannes Zonaras. (2008). *Tarihlerin Özeti*. Türkçe terc. Bilge Umar. İstanbul.
- İbnü'l-Adîm. (2014). *Zübdetü'l-Haleb min Târîhi Haleb'de Selçuklular (H.447-521=1055-1127)*. Türkçe terc. Ali Sevim. Ankara.
- Kaçar, T. (2019). Roma'dan Bizans'a Yalova ve Çevresi. ed. Ahmet Taşağul. *Geçmişten Günümüze Yalova* içinde (15-22 ss.). Yalova.
- Kafesoğlu, İ. (2010). Doğu Anadolu'ya İlk Selçuklu Akımı (1015-1021) ve Tarihî Ehemmiyeti. *Fuad Köprülü Armağanı* içinde (259-274. ss.). Ankara.
- . (1953). *Sultan Melikşah Devrinde Büyük Selçuklu İmparatorluğu*. İstanbul.
- . (1979-80). Anadolu Selçuklu Devleti Hangi Tarihte Kuruldu. *Tarih Enstitüsü Dergisi*, 10-11, 1-28.
- Kesik, Muharrem. (2021). *Selçukluların Muhteşem Sultanı Melikşah*. İstanbul.
- Köymen, Mehmet A. (2011). *Büyük Selçuklu İmparatorluğu Tarihi I-II-III*. Ankara.
- . (1976). *Tuğrul Bey ve Zamani*. İstanbul.

- . (1993). Süleyman Şah ve Anadolu Selçuklu Devleti'nin Kuruluşu. *Belleten*, LVII (218), 71-79.
- Küçüksipahioğlu, B. (2013). Türklerle Haçlıların İlk Karşılaşması: Drakon Savaşı. *Tarih ve Uygarlık İstanbul Dergisi*, 3, 43-50.
- Laurent, J. (1988). Rum (Anadolu) Sultanlığının Menşei ve Bizans. Türkçe terc. Yaşar Yücel. *Belleten*, LII (202), 219-226.
- Mikhael Attaleiates. (2008). *Tarih*. Türkçe terc. Bilge Umar. İstanbul.
- Nikephoros Bryennios. (2008). *Tarihin Özü*. Türkçe terc. Bilge Umar. İstanbul.
- Özgüdenli, Osman G. (2013). *Selçuklular I*. İstanbul.
- Öztürk, B. (2016). Karamürsel'de (Bithynia) Bir Antik Kıyı Yerleşimi: Prainetos/Preietos. haz. H. Selvi-M. B. Çelik-A. Yeşildal, *Uluslararası Kara Mürsel Alp ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu II Bildirileri* içinde (61-82 ss.). Kocaeli.
- Peter Tudebodus. (2020). *Historia de Hierosolymitano Itinere: Bir Tanığın Kaleminden Birinci Haçlı Seferi Kudüs'e Yolculuk*. Türkçe terc. Süleyman Genç. İstanbul.
- Radulfus Cadomensis. (2005). *The Gesta Tancredi of Ralph of Caen: A History of the Normans on the First Crusade*. İngilizce terc. Bernard S. Bachrach-David S. Bachrach. London.
- Raimundus Aguilers. (2019). *Historia Francorum Qui Ceperunt Iherusalem: Haçlılar Kudüs'te Bir Papazın Gözünden İlk Haçlı Seferi*. Türkçe terc. Süleyman Genç. İstanbul.
- Runciman, S. (2008). *Haçlı Seferleri Tarihi I*. Türkçe terc. Fikret Işıltan. Ankara.
- Seçkin, S. (2018). Tarihsel Süreçte Yalova/Altınova Çobankale. *Cedrus*, VI, 535-553.
- . (2019). Yalova'daki Eski Yerleşimler ve Tarihi Eserler. ed. Ahmet Taşağıl. *Geçmişten Günümüze Yalova* içinde (199-228 ss.). Yalova.
- Sevim, A. (1993). *Anadolu'nun Fethi Selçuklular Devri*. Ankara.
- . (1990). *Anadolu Fatih Kutalmışoğlu Süleymanşah*. Ankara.
- . (1962). Artukluların Soyu ve Artuk Bey'in Siyasi Faaliyetleri. *Belleten*, XXVI (101), 121-146.
- Sıbt İbnü'l-Cevzî. (2011). *Mirâtü'z-Zamân fî Târîhi'l-Âyân'da Selçuklular*, Türkçe terc. Ali Sevim. Ankara.
- Süryani Mihail. (1944). *Vekayi-nâme: 1042-1195*. Türkçe terc. Hrant D. Andreasyan. Basılmamış Tercüme. TTK Kütüphanesi. Ankara.
- Tufantoz, A. (2004). Selçukluların İstanbul'u Gördükleri İlk Mekân: Üsküdar. *Üsküdar Sempozyumu I Bildiriler* içinde (29-41 ss.). İstanbul.
- Turan, O. (1993). *Selçuklular Tarihi ve Türk-İslâm Medeniyeti*. İstanbul.
- . (2004). *Selçuklular Zamanında Türkiye*. İstanbul.
- Umar, B. (1993). *Türkiye'deki Tarihsel Adlar*. İstanbul.
- Urfalı Mateos. (1987). *Urfalı Mateos Vekayi-nâmesi (952-1136) ve Papaz Grigor'un Zeyli (1136-1162)*, Türkçe terc. Hrant D. Andreasyan. Ankara.
- Willermus Tyrensis. (2016). *Historia Rerum in Partibus Transmarinis Gestarum: Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği Başlangıçtan Kudüs'ün Zaptına Kadar (I-VIII. Kitaplar)*. Türkçe terc. Ergin Ayan. İstanbul.
- Yinanç, M. H. (2013). *Türkiye Tarihi: Selçuklular Devri I*. haz. Refet Yinanç. Ankara.

SELLİMANDIRA (YALOVA) DERESİ ALT HAVZASININ COĞRAFI BİLGİ SİSTEMLERİ YARDIMIYLA HAVZA KARAKTERİSTİKLERİNİN BELİRLENMESİ

Hacer DÜZEN

Dr. Öğr. Üyesi, Maltepe Üniversitesi

hacerduzen@maltepe.edu.tr

0000-0003-2538-1690

Öz

Havza karakteristiklerinin belirlenmesi, havza yönetim çalışmalarına yön verilmesi açısından büyük bir öneme sahiptir. Özellikle yerleşim birimlerinin taşkından korunması, hidrolojik kuraklık analizlerine bir altlık oluşturması ve havza çevresindeki yapılaşmanın kontrolünün belirlenmesi açısından çeşitli fizyografik parametreler hesaplanmaktadır.

Bu çalışmada Marmara Havzası'nda yer alan Sellimandıra deresi alt havzası çalışma alanı olarak seçilmiştir. Çalışmanın amacı, Sellimandıra havzasının taşkın tehlikesini arttıran morfometrik özellikler taşıyıp taşımadığını tespit etmek ve havzanın morfometrik analizini yapmaktır.

Sellimandıra Deresinin uzunluğu 40 km civarında olduğu bilinmektedir. DSİ (Devlet Su İşleri) verilerine göre toplam yağış alanı 57.83 km²'dir. Bu çalışma kapsamında öncelikle CBS (Coğrafi Bilgi Sistemleri) tabanlı bilgisayar programları yardımıyla 1/25.000 ölçekli topoğrafik haritalar yardımıyla havzaya ait sayısal yükseklik modeli oluşturulmuştur. Ardından akım yönü, kümülatif akım, akarsu çatallanma oranı ve akarsu uzunluğu, havza sınırlandırılması, havza alanı ve havza çevresinin hesabı üzere çeşitli fizyografik parametreler hesaplanmıştır.

Yalova'da yer alan Gökçe Barajı Sellimandıra deresinden beslenmektedir. DSİ'nin söz konusu baraj girişindeki akım gözlem istasyonundan elde edilen akım verileri kullanılarak, 1997 – 2015 yıllarını içerisine alan 19 yıllık uzun yıllar ortalama akım miktarı belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: CBS, fizyografik parametreler, havza

DETERMINATION OF BASIN CHARACTERISTICS OF THE SELLİMANDIRA (YALOVA) RIVER SUB-BASIN BY USING GEOGRAPHICAL INFORMATION SYSTEMS

Abstract

Determination of the characteristics of the basin is important in terms of forming a basis for basin management and planning studies. In particular, various physiographic parameters are calculated in terms of protecting the settlements from flooding, providing a basis for hydrological drought analysis and determining the control of the construction around the basin.

In this study, Sellimandıra stream which is the sub-basin of the Marmara Basin was chosen as the study area. The aim of the study is to determine whether the Sellimandıra basin has morphometric features that increase the flood hazard and to make a morphometric analysis of the basin.

It is known that the length of Sellimandıra Stream is around 40 km. According to DSI (State Hydraulic Works) data, the total precipitation area is 57.83 km². Within the scope of this study, firstly, a digital elevation model of the basin was created by using 1/25.000 scale topographic maps with the help of GIS (Geographic Information Systems) based computer programs. Then, various physiographic parameters such as flow direction, flow accumulation, stream order and river length, basin delimitation, basin area and basin perimeter were calculated.

Gökçe Dam, which is located in Yalova is fed from Sellimandıra stream. The average run off amount for 19 years including the years (1997 – 2015) was determined by using the run off data obtained from the run off observation station at the Gökçe dam entrance of DSI.

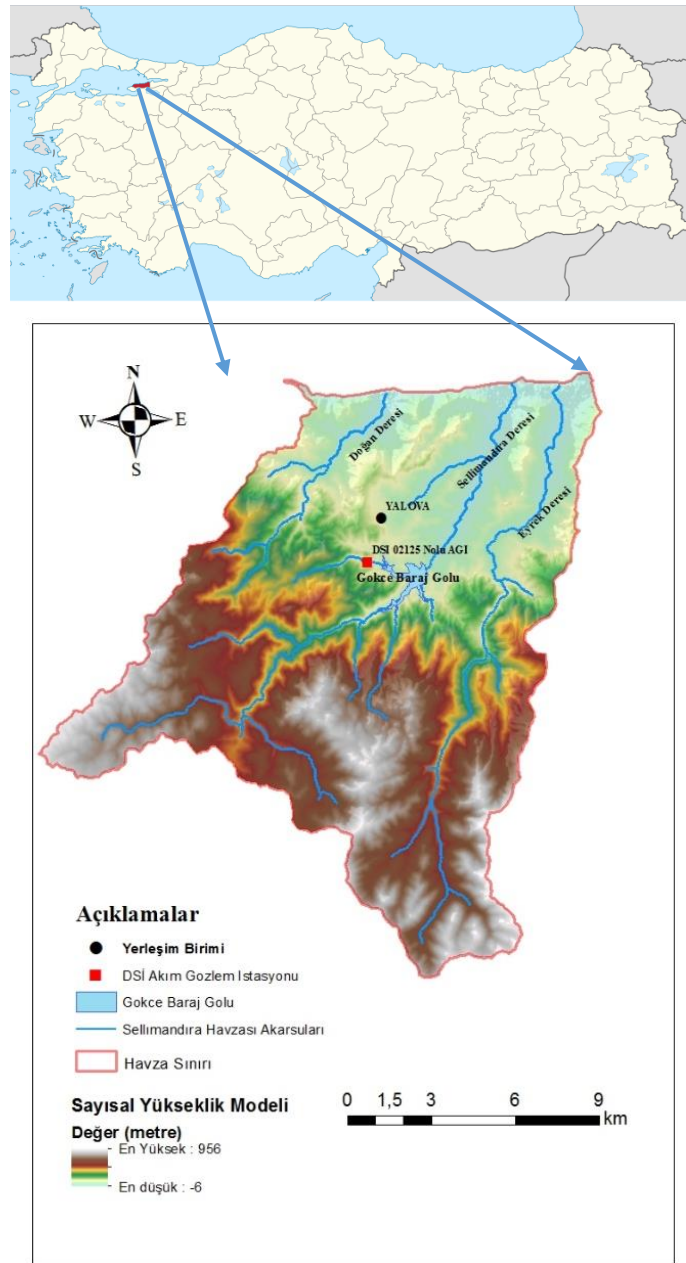
Keywords: GIS, physiographic parameters, watershed

1.İnceleme Alanının Tanıtımı

Yalova ilinin en büyük deresi olan Sellimandıra Deresi, 40° 36' 27'' Kuzey, 29° 12' 40'' Doğu koordinatlarında konumlanmıştır. Sellimandıra Deresi'nin doğusunda Eyrek Deresi, batısında ise Doğan Deresi yer almaktadır. Bu çalışmada Sellimandıra Havzası olarak adlandırılan havza, adı geçen üç ana dereyi içermektedir (Şekil 1).

Sellimandıra Deresi'nin üst kesimlerinde Sudüşen Şelalesi bulunmakta ve şelaleye 1 km mesafede ise alabalık tesisleri yer almaktadır. Söz konusu havzada yer alan şelale, çok sayıda turistini ilgisini çekmektedir.

Yalova'da yer alan Gökçe Barajı, Sellimandıra Deresi'nden beslenmektedir. Gökçe Barajı, Yalova'nın tek içme suyu kaynağı olduğundan, DSI 13. Şube Müdürlüğü tarafından yeni bir baraj yapımına karar verilmiştir. Yapımına karar verilen baraj, Sellimandıra Deresi'nin Gökçe barajına su dökülen son kısmına hemen hemen 2 kilometre mesafede bulunan ve Gökçe 2 olarak adlandırılan Çağlayan Barajı'dır. Karar verme aşamasında, 2014 yılı sonrasındaki önlemler göz önünde bulundurulmuş; çeşitli ölçümler ve topoğrafik durum incelenmiştir.

Şekil 1. Yer Bulduru Haritası

Sellimandıra deresi (Samanlı Deresi) dışında Yalova’da bulunan dereler, Ağıl Deresi, Ardıçlı Dere, Arpalı Dere, Balaban Deresi, Doğan Deresi, Eyrek (Eğlek) Deresi, Elmalı Dere, Karpuz Deresi, Kılıç Deresi ve Koca Dere’dir.

Çalışmaya konu olan Sellimandıra deresi havzadaki en büyük dere olduğundan, incelenen havza içerisinde 3 ana dere olsa da havza adı metin içerisinde ‘‘Sellimandıra Havzası’’ şeklinde ifade edilmiştir. Çalışma kapsamında öncelikle Sellimandıra deresi ile doğusunda yer alan (Eyrek Deresi) ve batısındaki (Doğan Deresi)’ni içerisine alan havzaya ait fizyografik parametreler incelenmiştir. Bu çalışmayı takiben Yalova’nın en büyük deresi olan Sellimandıra deresine ait 19 yıllık uzun yıllar (1997 ile 2015 yılları arasındaki periyotta) ortalama akım miktarı belirlenmiştir.

2. Veri ve Yöntem

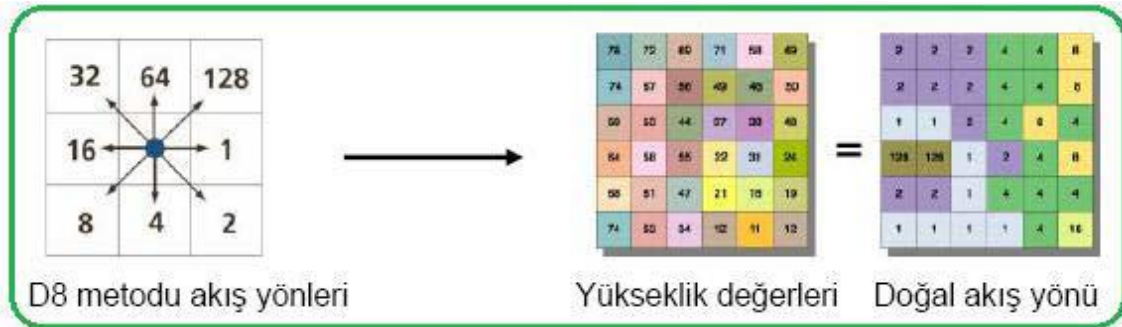
Coğrafi Bilgi Sistemleri tabanlı bilgisayar programları kullanılarak akım yönü, kümülatif akım, akarsu çatallanma oranı ve akarsu uzunluğu, havza alanı ve havza çevresi gibi fizyografik parametreler hesaplanmıştır. Akım miktarı hesaplanırken DSİ (Devlet Su İşleri)’ne ait akım gözlem yıllıklarındaki akım verileri kullanılmıştır. Akım hesaplamalarında 2002 yılı ve 2008 yıllarına ait veriler akım gözlem yıllıklarında bulunmadığından 2002 yılı için akım hesabı yapılırken, 1997 yılı ile 2001 yılları arasındaki ortalama akım miktarlarının ortalaması alınarak söz konusu yıla ait akım verisi belirlenmiştir. 2007 yılında da bazı aylara ait akım verileri eksiktir. Eksik olan Haziran, Ağustos, Eylül, Ekim, Kasım ve Aralık aylarına ait akım verileri de 1997 ile 2006 yıl aralığındaki ortalama akımların ortalaması alınarak belirlenmiştir. 2008 yılının tüm aylarında veriler eksik olup, 1997 ile 2007 yıl aralığındaki akım değerlerinin ortalaması kullanılarak söz konusu yıla ait akım miktarı belirlenmiştir.

3. Bulgular

3.1. Havza Fizyografik Parametrelerinin Belirlenmesi

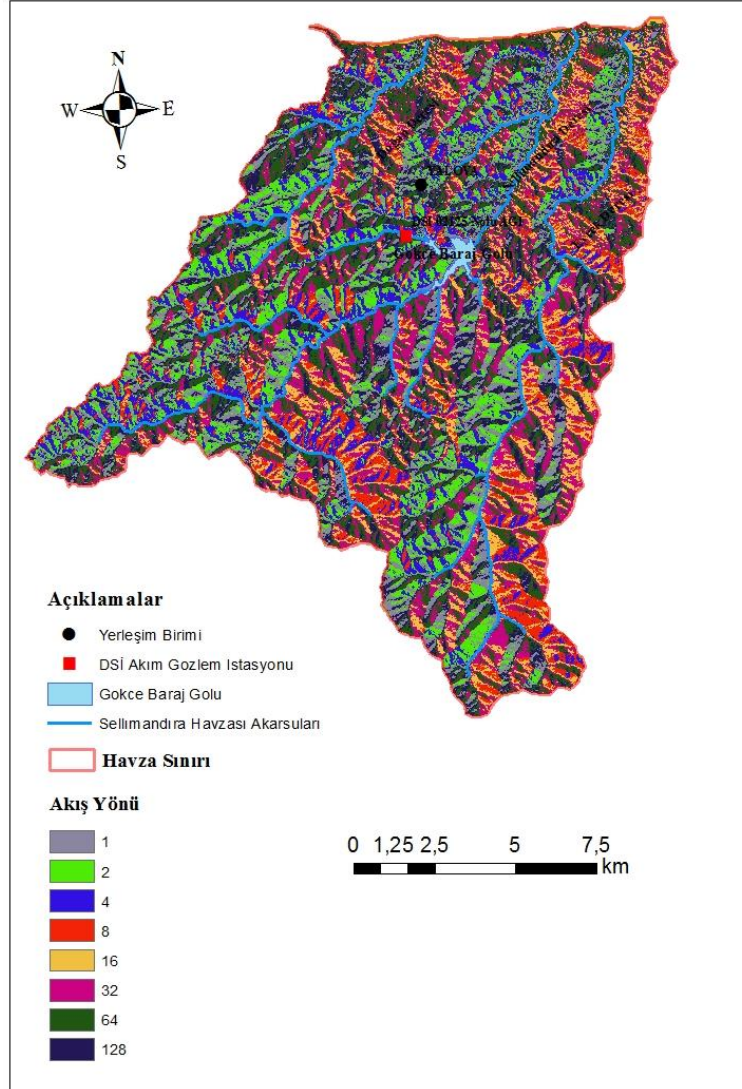
3.1.1. Akım İstikameti (Yönü) - (Flow Direction)

Akış istikametleri, dijital (sayısal) yükseklik modeline bağlı olacak şekilde hidrolojide su yollarının ve sediman taşıma hareketlerinin hesaplanmasında kullanılır (Tarboton, 1997). Dijital yükseklik modeli üzerinde her grid hücresine ait bir yükseklik değeri bulunur. Dijital yükseklik modeli üzerindeki her hücreye ait muhtemel su akış istikametleri hesaplanarak, su akış istikametleri modeli oluşturulur. Akış istikametleri modeli yardımıyla akış toplanma modeli oluşturulur. Akış istikametleri modeli üzerinde, hücrelerin akış istikametine göre, her hücreye gelen akış miktarı, birikimli biçimde toplanmakta ve akış toplanma gridleri elde edilmektedir (Jenson ve Domingue, 1988). Hücrede akış, yükseklik değeri kendi değerinden düşük olan bitişik hücrelerden sadece birine doğru olabilir. Her hücre için 8 muhtemel istikamet vardır ve bu istikametler aşağı, yukarı, sağa, sola, yukarı sağ, yukarı sol, aşağı sağ ve aşağı sol olmak üzere belirlenir.

Şekil 2. Akış İstikametleri ve Bu İstikametlere Göre Hücre Değerleri (Altıparmak ve Türkoğlu, 2018)

Şekil 2’de X hücresinden muhtemel akış istikametleri ve bu akış istikametlerine göre, yeni oluşacak su akış istikameti modelinde X hücresinin alacağı değerler verilmiştir. Bu değerler, çalışılan bilgisayar programında akış istikametini gösteren değerlerdir. Buna göre X hücresindeki akış hücrenin sağına doğru ise, X hücresinin akış istikameti değeri 1, soluna doğru ise 16 ve aşağı doğru ise 4 olacaktır (Jenson ve Domingue,1988).

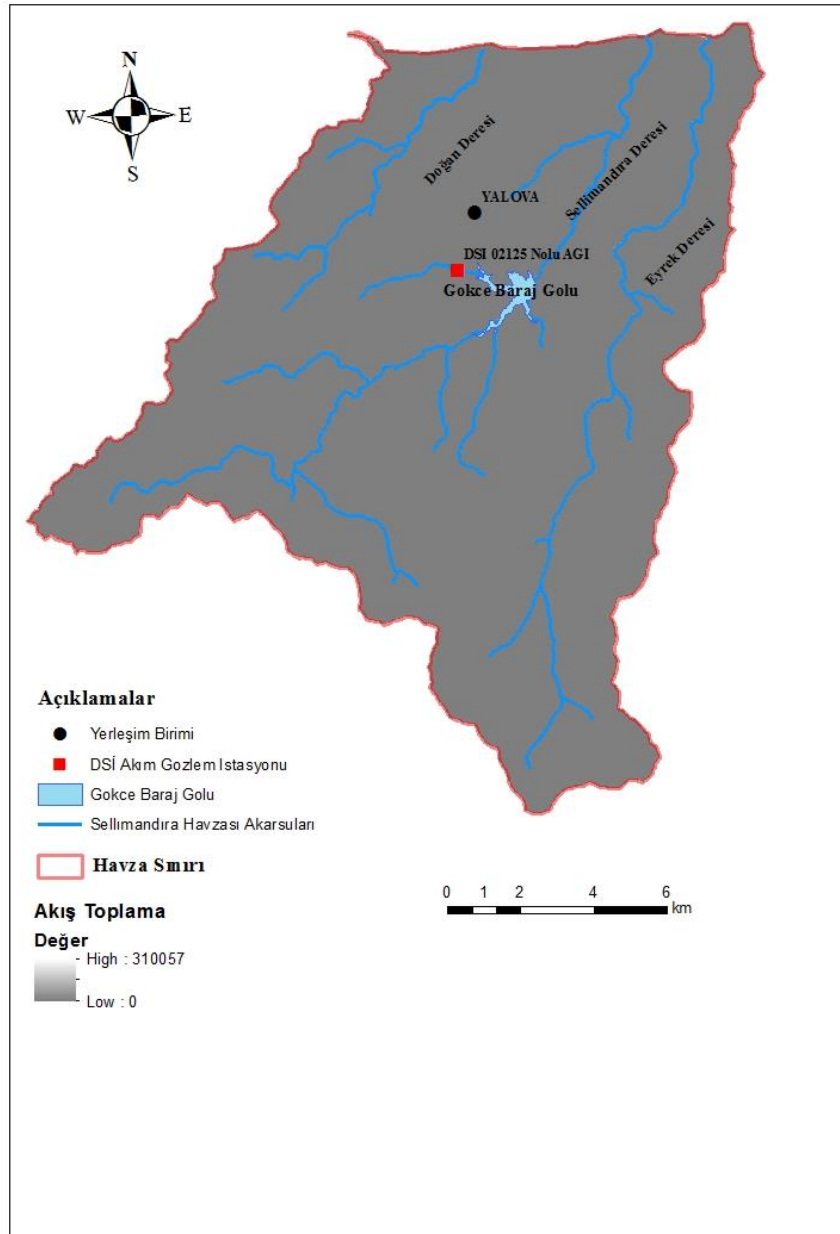

Şekil 3. Sellimandıra Havzası Akış İstikameti Haritası

Dijital yükseklik modeli üzerindeki her hücreye ait muhtemel su akış istikametleri hesaplanarak, su akış istikametleri modeli oluşturulmaktadır. Dijital yükseklik modelinden; su akış istikametleri belirlenmiş ve su akış istikametleri modeli meydana getirilmiştir. CBS ortamında meydana getirilmiş alana ait DEM verisi kullanılarak Spatial modülündeki hidroloji uygulaması aracılığıyla Şekil 3’de gösterilen Sellimandıra Deresi havza alanına ait akış istikameti belirleme haritası oluşturulmuştur.

3.1.2. Kümülatif Akım (Flow Accumulation)

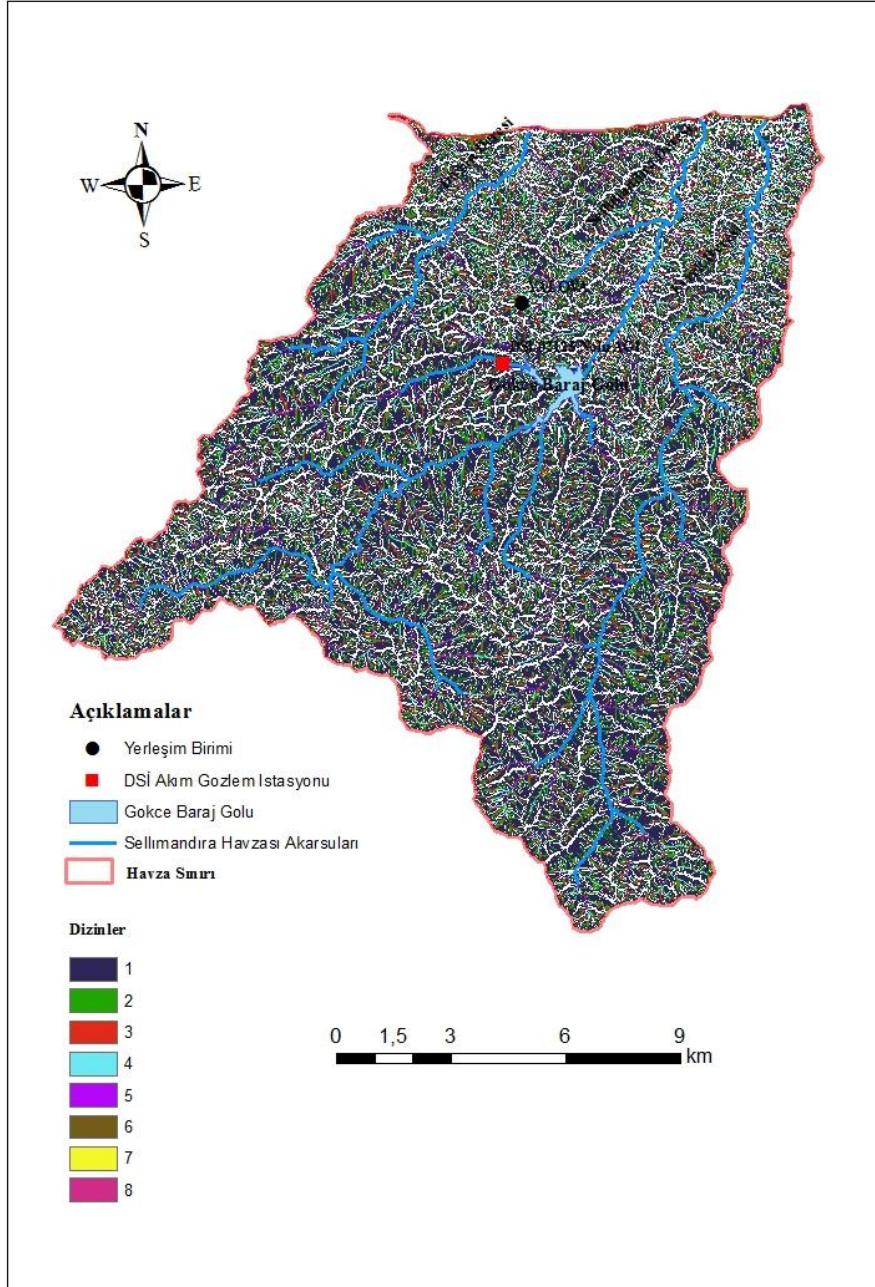
CBS ortamında hidroloji modülü aracılığıyla hazırlanan akış istikameti belirleme haritası aracılığıyla alan ile ilgili akış toplama durumu analiz edilmiştir. Akış yönlerinden yola çıkılarak havzaya ait akış toplama modeli meydana getirilmiştir. Bu işlem için Hidroloji modülündeki “Flow Accumulation” fonksiyonundan yararlanılmıştır.

Şekil 4. Sellimandıra Havzası Akış Toplama Haritası

3.1.3. Akarsu Çatallanma Oranı ve Akarsu Uzunluğu

Çatallanma oranı belirli dizideki toplam akarsu sayısının kendinden bir üst dizideki toplam akarsu sayısına bölünmesi ile elde edilir (Strahler, 1952) (Şekil 5). Çatallanma oranının elde edilmesi havzaların rölyef ve parçalanma şiddetinin ne ölçüde olduğunu gösterir (Horton, 1945). Ayrıca belirli bir dizindeki çatallanma oranı kendisinden bir sonraki dizinin çatallanma oranından farklıdır ve bu fark dizinin çatallanması üzerinde güçlü bir şekilde jeolojik koşulların egemen olduğu sahaların dışındaki havzalarda düşük olduğu ifade edilmektedir (Strahler, 1957). CBS tabanlı programlar yardımıyla hesaplanan Sellimandıra Deresi'ne ilişkin akarsu uzunluğu ise; 39 km olarak belirlenmiştir.

Şekil 5. Sellimandıra Havzası Akarsu Çatallanma Oranı Haritası

3.1.4. Havza Sınırlandırılması, Havza Alanı ve Havza Çevresinin Hesabı

Sellimandıra havza alanını belirlemek için 1/25.000 ölçekli topoğrafik haritalar kullanılarak CBS tabanlı programlar yardımıyla havza sınırları oluşturulmuştur. Dijital (sayısal) yükseklik modeli de kullanılarak çizilen sınırların kontrolü sağlanmıştır. Yapılan hesaplamalar sonucunda Sellimandıra havzasının alanı 221 km² bulunmuştur. Sellimandıra havzasının çevresi ise 82 km olarak hesaplanmıştır.

3.2. Sellimandıra Deresi Uzun Yıllar Ortalama Akım Miktarının Hesaplanması

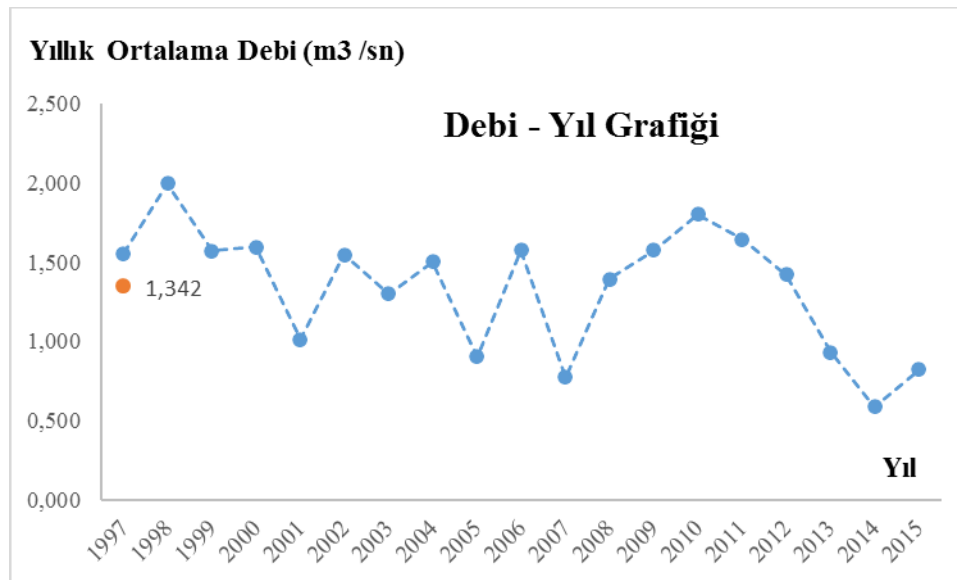
DSİ'nin 02125 Nolu Gökçe barajı girişindeki akım gözlem istasyonundan elde edilen akım verileri kullanılarak, 1997 – 2015 yıllarını içerisine alan 19 yıllık uzun yıllar ortalama akım miktarı

belirlenmiştir. Sellimandıra deresine ait 19 yıllık uzun yıllar ortalama akım miktarı 1,342 m³/sn olarak hesaplanmıştır.

Tablo 1. 1997 – 2015 yılları arası Sellimandıra Deresi Yıllık Ortalama Akım Miktarları

Yıl	Ekim	Kasım	Aralık	Ocak	Şubat	Mart	Nisan	Mayıs	Haziran	Temmuz	Ağustos	Eylül	Yıllık Ortalama (m3/sn)
1997	0,677	0,431	2,300	3,950	2,160	2,330	4,740	0,772	0,387	0,230	0,477	0,215	1,556
1998	3,430	1,420	5,680	1,590	3,050	2,560	3,210	1,570	0,573	0,355	0,226	0,269	1,994
1999	0,562	1,410	4,620	2,060	5,660	1,730	1,220	0,414	0,297	0,194	0,275	0,400	1,570
2000	0,324	0,463	1,840	1,810	4,930	4,310	2,420	1,110	0,487	0,296	0,300	0,822	1,593
2001	0,904	1,150	1,530	1,650	2,230	1,570	1,320	0,441	0,250	0,320	0,439	0,314	1,010
2002	1,179	0,975	3,194	2,212	3,606	2,500	2,582	0,861	0,399	0,279	0,343	0,404	1,545
2003	0,369	0,454	0,772	1,290	2,230	3,160	4,820	0,803	0,713	0,441	0,210	0,342	1,300
2004	0,788	2,140	2,690	3,710	3,680	2,420	1,040	0,650	0,337	0,201	0,170	0,165	1,499
2005	0,167	0,237	0,340	2,790	3,080	2,710	0,488	0,382	0,171	0,285	0,059	0,103	0,901
2006	0,146	1,430	1,500	2,030	5,200	6,200	1,150	0,423	0,301	0,188	0,185	0,152	1,575
2007	0,855	1,011	2,447	0,667	0,610	1,268	1,077	0,204	0,391	0,161	0,268	0,319	0,773
2008	0,855	1,011	2,447	2,160	3,312	2,796	2,188	0,694	0,391	0,268	0,268	0,319	1,392
2009	0,785	0,681	1,340	3,540	4,350	5,540	1,070	0,527	0,366	0,265	0,193	0,220	1,573
2010	0,451	1,260	2,550	2,660	7,350	2,760	1,380	0,581	1,780	0,355	0,221	0,276	1,802
2011	2,690	0,537	3,500	3,030	2,670	3,420	1,580	1,030	0,466	0,292	0,267	0,255	1,645
2012	0,479	0,316	1,360	5,170	0,000	4,030	3,760	0,734	0,413	0,282	0,255	0,263	1,422
2013	0,281	0,389	1,270	2,630	2,000	2,020	1,250	0,394	0,324	0,228	0,182	0,205	0,931
2014	0,595	0,437	0,626	0,444	0,800	1,610	0,423	0,804	0,350	0,197	0,187	0,576	0,587
2015	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	4,270	3,020	0,848	0,630	0,338	0,245	0,494	0,820
Uzun Yıllar Ortalama Debi													1,342

Eksik akım verileri kırmızı renkle gösterilmiş olup, 2002, 2007 ve 2008 yıllarında eksik akım verileri bulunmaktadır. Eksik akımlar, önceki yıllara ait akım ortalamaları kullanarak hesaplanmıştır. Akım hesaplamalarında 2002 yılı ve 2008 yıllarına ait veriler akım gözlem yıllıklarında bulunmadığından 2002 yılı için akım hesabı yapılırken, 1997 yılı ile 2001 yılları arasındaki ortalama akım miktarlarının ortalaması alınarak söz konusu yıla ait akım verisi belirlenmiştir. 2007 yılında da bazı aylara ait akım verileri eksiktir. Eksik olan Haziran, Ağustos, Eylül, Ekim, Kasım ve Aralık aylarına ait akım verileri de 1997 ile 2006 yıl aralığındaki ortalama akımların ortalaması alınarak belirlenmiştir. 2008 yılının tüm aylarında veriler eksik olup, 1997 ile 2007 yıl aralığındaki akım değerlerinin ortalaması kullanılarak söz konusu yıla ait akım miktarı belirlenmiştir.

Şekil 6. 1997 – 2015 Yılları Arası (19 Yıllık) Ortalama Akımlar Grafiği

4. Sonuç

Bu çalışmada Sellimandıra Havzası olarak adlandırılan ve Sellimandıra deresi başta olmak üzere, doğusunda yer alan (Eyrek Deresi) ve batısındaki (Doğan Deresi)'ni içerisine alan havzaya ait fizyografik parametreler CBS tabanlı programlar yardımıyla elde edilmiştir. Fizyografik parametreler ve Sellimandıra deresine ait 19 yıllık uzun yıllar (1997 ile 2015 yılları arasındaki periyotta) ortalama akım miktarı birlikte değerlendirilmiştir.

Söz konusu çalışmadan elde edilen bulgulara göre; 19 yıllık periyotta incelenen akım verileri, akarsu akım miktarlarının düşük olduğunu göstermekte ve Yalova'nın en büyük deresi olan Sellimandıra Deresi'ndeki akım miktarlarını tam olarak yansıtmadığı görülmektedir. Ayrıca Şekil 6'daki grafikte 2014 yılında yıllık ortalama akım miktarının 0,587 m³/sn'ye düşmesi, söz konusu yıl içerisinde ciddi bir kuraklığın meydana geldiğini göstermektedir. 4 yıl sonrasında ise 2018 yılı içerisinde Sellimandıra deresinin taşıdığı görülmüştür. 1 m³/sn'nin altında bir akım miktarının 4 yıl içerisinde artış gösterip bir taşkına sebep olması mümkün görünmemektedir.

Dolayısıyla yeni bir akım gözlem istasyonunun Sellimandıra deresinin mansabına yerleştirilmesi, akım verileri ile ilgili daha sağlıklı sonuçların elde edilmesine olanak sağlayacaktır. Akarsuyun akımını ve taşkın tehlikesi yaratıp yaratmayacağını anlaşılabilmesi için hem Sellimandıra deresinde hem de yan derelerde akım gözlem istasyonlarının sayısının artırılması önerilmektedir.

Bu çalışma söz konusu bölgeye ait bir ön çalışma olup, gelecekte yapılacak çalışmalarda yağış verilenin de incelenmesi ve akım ve yağış arasındaki ilişkinin de ortaya koyulması tavsiye edilmektedir. Sonuç olarak; taşkın riskinin kontrolü açısından hem akım gözlem istasyonlarının artırılması ve doğru yerlere yerleştirilmesi hem de yağış ve akımın birlikte değerlendirilmesi büyük önem taşımaktadır.

5. Kaynaklar

- Altıparmak, S. ve Türkoğlu, N. (2018). Yakacık Çayı Havzasının (Hatay) Morfometrik Analizi. *DTCF Dergisi*, 58 (1), 353-374.
- DSİ (Devlet Su İşleri) Akım Yıllıkları, 1997 – 2015. Erişim adresi www.dsi.gov.tr
- Horton, R. E. (1945). Erosional Development of Streams and Their Drainage Basins Hydrophysical Approach to Quantitative Morphology. *GSA Bulletin*, 56 (3), 275-370.
- İçme suyu ihtiyacını Çağlayan Barajı karşılayacak, Erişim adresi <https://www.sondakika.com/haber/haber-yalova-nin-icme-suyu-ihtiyacini-caglayan-baraji-14105033/>
- Jenson, S. K. ve Domingue O. J. (1988). Extracting Topographic Structure from Digital Elevation Data for Geographic Information System Analysis. Sioux Falls: TGS Technology, Inc., EROS Data Center, 1988.
- Strahler, A. N. (1952). Hypsometric Analysis of Erosional Topography. *Bulletin of the Geological Society of America*, 63.
- Strahler, A. N. (1957). Quantitative Analysis of Watershed Geomorphology. *American Geophysical Union Transactions*, 38 (6).
- Tarboton, D. (1997). A New Method for The Determination of Flow Directions and Upslope Areas in Grid Digital Elevation Models. Utah Water Research Laboratory. Utah State University, *Logan Water Resources Research*, 33 (2), 309-319. February 1997.
- Yalova'nın Rüzgar Gülleri, Dereleri Ve Endemikleri, Erişim adresi https://www.yalovagazetesi.com/yalovanin-ruzgar-gulleri-dereleri-ve-endemikleri-makale_1365.html
- Yalova Haber Ajansı (2021). 2065 yılına kadar su sorunu olmayacak, Erişim adresi <http://www.yalovahaberajansi.com.tr/2065-yilina-kadar-su-sorunu-olmayacak-n173848/>

SOSYAL MEDYA (TWITTER) PAYLAŞIMLARININ VERİ MADENCİLİĞİ İLE DUYGU ANALİZİ: YALOVA İLİ ÖRNEĞİ

İlknur KOÇYİĞİT
Res. Asst., Yalova University
ilknur.kocyigit@yalova.edu.com.tr

Volkan POLAT
Asst. Prof. Dr., Yalova University
vpolat@yalova.edu.com.tr

Mustafa YILMAZ
Res. Asst., Yalova University
mustafa.yilmaz@yalova.edu.com.tr

Öz

Amaç

Bilgi teknolojilerindeki gelişim toplumların gündelik yaşam rutinlerini etkilemiş, bireylerin iletişim alışkanlıkları teknolojiye bağlı olarak değişime uğramıştır. İnternet teknolojisindeki gelişim ve akıllı telefon kullanımının artması sonucunda, bireylerin iletişimleri daha etkileşimli hale gelmiştir. Sosyal medya platformlarının kullanımının artışı ve gelişen bilgi teknolojileri sayesinde çok büyük miktarlarda veri elde edilebilmektedir. Elde edilen bu büyük miktardaki veriler işlenip analiz edilerek anlamlı hale getirilip, geleceğe yönelik çıkarımlar yapılabilmektedir. Böylece geleneksel veri toplama yöntemleri ile elde edilebilecek veri sayısına göre daha fazla veri incelenebilmekte ve daha objektif sonuçlara ulaşılabilmektedir. Bu çalışmanın amacı Twitter kullanıcılarının Yalova ili ile ilgili paylaşımlarının duygu analizi ile incelenerek sınıflandırılmasıdır. Çalışmanın Yalova ilinin şehir pazarlamasına ilişkin stratejilerini belirlemede, sosyal medya faaliyetlerini planlama ve uygulamada karar vericilere katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Model / metodoloji / yaklaşım

Çalışmada Twitter verilerini elde edebilmek için Python programlama dili kullanılmıştır. Ardından elde edilen veriler çeşitli sadeleştirme işlemlerinden sonra Orange veri madenciliği programı aracılığıyla duygu analizi gerçekleştirilmiştir.

Bulgular

Yapılan veri analizleri sonucunda tweetlerde sıklıkla ele alınan kelimeler kelime bulutu ile görselleştirilmiştir. Duygu analizi sonucunda ise Yalova ile ilgili ele alınan verilerde en fazla nötr tweetlerin, ardından pozitif tweetlerin, son olarak ise negatif tweetlerin yer aldığı görülmektedir.

Özgünlük

Çalışma güncel araştırma yaklaşımlarından olan veri madenciliği alanına katkıda bulunmaktadır. Ayrıca sosyal medya paylaşımlarının analizi aracılığıyla Yalova iline ait iç görü elde edilmesi açısından önemlidir.

Anahtar Kelimeler: Metin Madenciliği, Sosyal Medya, Duygu Analizi, Twitter, Yalova

SENTIMENT ANALYSIS OF SOCIAL MEDIA SHARES (TWITTER) WITH DATA MINING: CASE OF YALOVA

Abstract

Purpose

The development in information technologies has affected the daily routines of societies, and the communication habits of individuals have changed. As a result of the development in internet technology and the increase in the use of smartphones, the communication of individuals has become

more interactive. Social media refers platforms where individuals can communicate without the limitation of time and place. Due to the increase in the use of social media platforms and developing information technologies, huge amounts of data can be obtained. The data can be processed, analyzed and made meaningful, so inferences can be made for the future. Thus, more data can be analyzed and more objective results can be achieved compared to the number of data that can be obtained with traditional data collection methods. The aim of this study is to classify Twitter users' posts about Yalova province by analyzing them with sentiment analysis. It is thought that the study will contribute to the decision makers in determining the city marketing strategies, planning and implementing social media activities of Yalova province.

Design/methodology/approach

Python programming language was used to obtain Twitter data in the study. Then, after various simplification processes, sentiment analysis was carried out through Orange data mining program.

Findings

As a result of the data analysis, the words frequently used in the tweets were visualized with a word cloud. As a result of sentiment analysis, it shows that the most neutral tweets, followed by positive tweets, and finally negative tweets in the data about Yalova.

Originality/value

The study contributes to the field of data mining, which is one of the current research approaches. It is also important in terms of obtaining insight into Yalova province through the analysis of social media shares.

Keywords: Text Mining, Social Media, Sentiment Analysis, Twitter, Yalova

Giriş

İnternet teknolojisindeki gelişim ve akıllı telefon kullanımının artması sonucunda, bireylerin iletişimleri daha etkileşimli hale gelmiştir ve sosyal medyanın bu etkileşimde rolü büyüktür. Kullanıcıların oluşturduğu, kurumsal medya (Mandiberg, 2012) olarak tanımlanan sosyal medya bu etkileşimli iletişimin sağlandığı internet teknolojisi tabanlı alanlardır. Temelde sosyal medya; paylaşım, diyalog ve bilgi içeriklerinden oluşan (Elmas, 2019:29) ve bireylerin zaman ve mekân sınırlaması olmadan iletişim kurabildikleri platformlardır. Toplumda çeşitli rollere sahip birçok birey, kurum ve kuruluş sosyal medya platformlarında yer almayı etkileşim açısından bir kazanım (Akdeniz ve Cebeci, 2021) olarak değerlendirmektedir.

Hootsuite ve We Are Social tarafından yayınlanan 2021 Dijital Türkiye Raporu'na göre Ocak 2021 itibariyle Türkiye'de aktif 60 milyon sosyal medya kullanıcısı bulunmaktadır ve bu değer Türkiye toplam nüfusunun %70.8'ine denk gelmektedir. Raporla 16 ve 64 yaş arası bireylerin sosyal medyada günde ortalama 2 saat 57 dakika geçirdikleri belirtilmiştir. Türkiye'de her bir kullanıcı başına düşen sosyal medya hesabı ise 9.4'tür. En çok kullanılan sosyal medya platformları ise sırasıyla Youtube, Instagram, Whatsapp, Facebook ve Twitter'dır (Hootsuite ve We Are Social, Dijital 2021 Türkiye Raporu). Türkiye'deki yüksek sosyal medya kullanım oranı, ilgili platformların birer veri tabanı işlevi görmesini sağlamış ve araştırmalarda daha fazla veriye ulaşarak analizler yapmanın önünü açmıştır.

Türkiye'de de Twitter verileriyle duygu analizi yapılan çalışmalar bulunmaktadır. Akdeniz ve Cebeci (2021) kullanıcıların, Sakarya ve bazı ilçeleri ile ilgili tweetlerini duygu analizi ile inceleyerek, kullanıcıların belediyelere yönelik tutumlarını incelemiştir. Elmas (2019) ise twitter kullanıcılarının Sivas iline paylaşımlarını incelemiş ve duygu analizinde paylaşımları "mutlu, kızgın, şaşkın, üzgün ve tarafsız" olmak üzere beş sınıfta toplamıştır. Kasaba ve Yıldıztepe (2016) Türk filmlerine ilişkin tweetleri duygu analizi ile incelemiştir.

Bu çalışma, Twitter'da Yalova ili ile ilgili paylaşımların duygu analizi ile incelemeyi amaçlamaktadır ve kullanıcıların Yalova ile ilgili paylaştıkları mesajlar "pozitif", "negatif" ve "nötr" olarak sınıflandıracaktır. Çalışmanın Yalova ilinin şehir pazarlamasına ilişkin stratejilerini belirlemede hem

araştırmacılara hem de sosyal medya faaliyetlerini planlama ve uygulamada karar vericilere katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Kavramsal Çerçeve

Günümüzde dünya genelinde günde ortalama 2,5 milyar GB veri üretilmekte ve bunların yaklaşık %80'i metin halindedir (Atan, 2018). Metin madenciliği, metinlerin veri olarak yer aldığı veri madenciliği çalışmalarıdır. Başka bir tanımla, veri kaynağı olarak insanlar tarafından doğal dilde yazılmış metinlerin incelenmesi ve analiz edilebilmesini sağlayan yöntem ve araçlar bütünüdür (Atan,2018). Metin madenciliğin çalışma alanlarından bazıları enformasyon getirmesi, doğal dil işleme, adlandırılmış varlık tanıma, ilişki, kural, olay çıkarımları ve duygu analizidir (Şeker, 2015).

Sosyal medyada metin analizi için en çok tercih edilen yöntemlerden biri duygu analizidir (Giachanou ve Crestani, 2016). Duygu analizi, belirli bir metindeki ifade edilmek istenen duyguyu belirlemeyi amaçlar. Bing (2012) duygu analizini insanların ürünler, olaylar ve organizasyonlar hakkında farklı görüşlerini inceleyen bir araştırma alanı olarak tanımlar. Örneğin duygu analiziyle belirli bir konuya ilişkin tutum ölçülebilir ve pozitif, negatif ve nötr olarak metinler sınıflandırılabilir (Antonakaki vd., 2021). Ayrıca duygu analizi; pazar büyüklüğü (Bollen vd., 2010), rakip analizi, sektöre ilişkin fırsat ve tehditler (Ravi ve Ravi, 2015) dahası işsizlik oranları (Antenucci vd., 2014) tahminlerinde de kullanılmaktadır. Günümüzde bireyler günlük yaşantıları, kullandıkları ürünler, izledikleri film ve diziler, gezdikleri yerler, yedikleri yemekler, mevcut gündem vb. birçok konu hakkında düşüncelerini forumlarda, bloglarda ve mikrobloglarda dile getirmektedir. Birmingham ve Smeaton (2010) duygu analizi çalışmalarını incelemiş ve mikrobloglarda duygu analizin bloglara göre daha kolay olduğunu ortaya koymuşlardır. Buradan yola çıkarak, bu çalışmada duygu analizi uygulanacak sosyal medya platformu olarak bir mikroblog olarak nitelendirilen Twitter seçilmiştir.

Yüksek kullanım oranı ve kullanıcılar tarafından oluşturulan gönderilere kolay erişim sebebiyle Twitter günümüzün önemli veri tabanları arasında yer almaktadır (Giachanou ve Crestani, 2016). Bununla birlikte en dinamik çevrimiçi sosyal ağlardan biridir ve dünya genelinde 650 milyon kullanıcısıyla Instagram ve Facebook'tan sonra en çok kullanılan sosyal medya platformudur (Antonakaki vd., 2021). Türkiye'de ise Twitter %72,5'luk bir kullanım oranına sahiptir (Hootsuite ve We Are Social, Dijital 2021 Türkiye Raporu). Duygu analizinde sınıflandırmaya yardımcı olan Twitter'a özgü bazı kavramlar Giachanou ve Crestani (2016) tarafından şöyle açıklanmıştır;

- Tweet: Twitter'da yayınlanan her bir mesajdır. Başlangıçta 140 karakterle sınırlandırılmış fakat sonrasında karakter sayısı 280'e çıkarılmıştır. Bu mesajların içeriği çoğunlukla kişisel bilgilerden, ürünler veya çeşitli olaylar hakkındaki kişisel görüşlerden, haber, fotoğraf, videolardan oluşmaktadır.
- Mention/Bahsetme: Bir tweette başka bir kullanıcıdan bahsedilmesidir. Kullanıcılar başka kişiye atıfta bulunmak için "@" sembolünü kullanırlar.
- Follower/Takipçi: Bir kullanıcının tweetlerini takip eden diğer kullanıcıları ifade eder. Takip etme Twitter'da diğer kullanıcılar etkileşimde bulunmanın temel yoludur.
- Retweet: Tweetlerin yeniden diğer kullanıcılar tarafından gönderilmesidir.
- Hashtag/etiket: Bir tweetin belirli bir konuyla alaka düzeyini belirtmek için kullanılmaktadır. "#" işareti ile belirtilir.

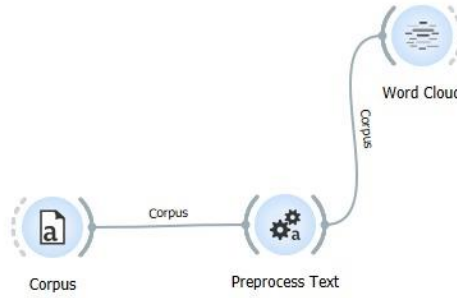
İlgili literatür incelendiğinde Twitter verileri kullanılarak yapılmış birçok çalışma bulunduğu görülmektedir. Twitter'da duygu analizine ilişkin ilk çalışma Go vd. (2009) tarafından gerçekleştirilmiştir ve yazarlar makine öğrenimi algoritmalarını kullanarak duygu sınıflandırması yapmışlardır. Diakopoulos ve Shamma (2010) 2008 yılında ABD Başkanlık seçimlerine ilişkin bir tartışma yayını sırasında atılmış 1820 tweet ile duyguların zamansal değişimini incelemişlerdir. Mitchell vd. (2013) ise duygu farklılıklarını coğrafi bölgelere göre incelemiştir. Jiang vd. (2011) tweetlerin genellikle kısa ve belirsiz olması sebebiyle duygu sınıflandırmasında sadece mevcut tweeti dikkate almanın yeterli olmadığını öne sürmüş ve hedefe bağlı Twitter duygu sınıflandırmasını önermiştir. Ayrıca alan yazında twitter kullanıcıların çeşitli konularla ilgili kutuplaşmaları inceleyen duygu analizi çalışmaları da bulunmaktadır. Bu konulardan bazıları iklim krizi (Newman, 2017)),

Amerika politikası (Wang vd., 2017), Arap Baharı (Weber vd., 2013) ve mülteci krizi (Ross vd., 2017) gibi konulardır.

Yöntem

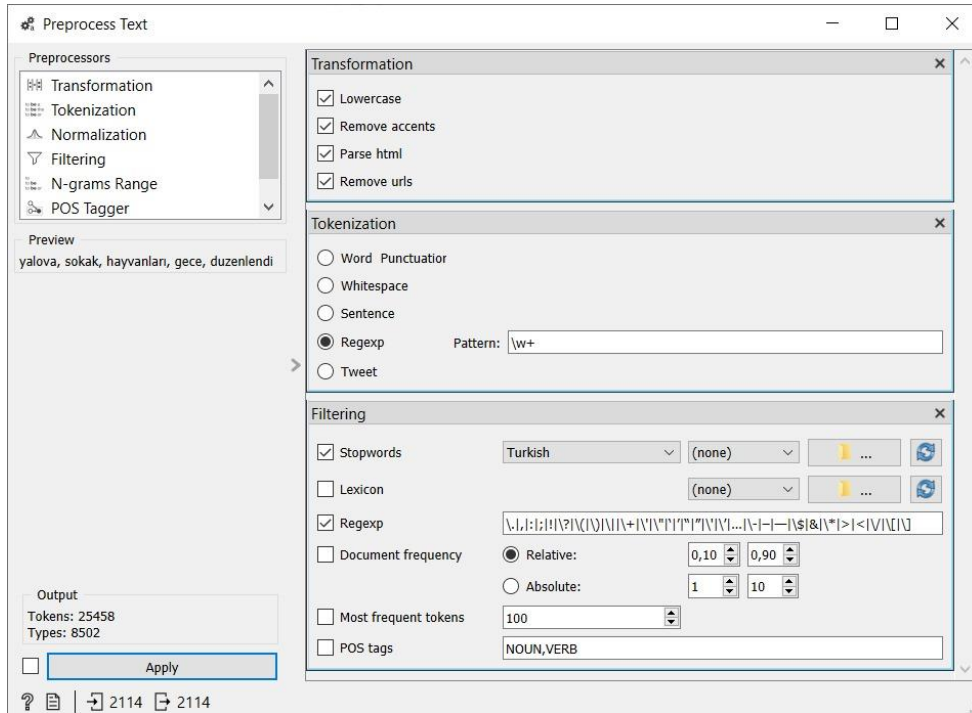
Bu çalışmada, analiz için gerekli tweetler Google Colab platformunda, Python programlama dilinin Snsrape kütüphanesi aracılığıyla çekilmiştir. 01-01-2021 tarihinden 06-10-2021 tarihi aralığında #Yalova ile atılan yaklaşık 10000 tweet çekilmiştir. Gerekli eleme işlemleri yapıldıktan sonra 2114 tweet analize tabi tutulmuştur.

Verilerimiz herhangi bir anlam ifade etmeyen kelimelerden (stop words) arındırılarak daha güvenilir ve sağlıklı bir analize hazır hale getirilmeye çalışılmıştır. Ardından verilerimiz text_process koduyla kelimelerine ayrılarak daha anlamlı bir veri seti elde edilmeye çalışılmıştır.

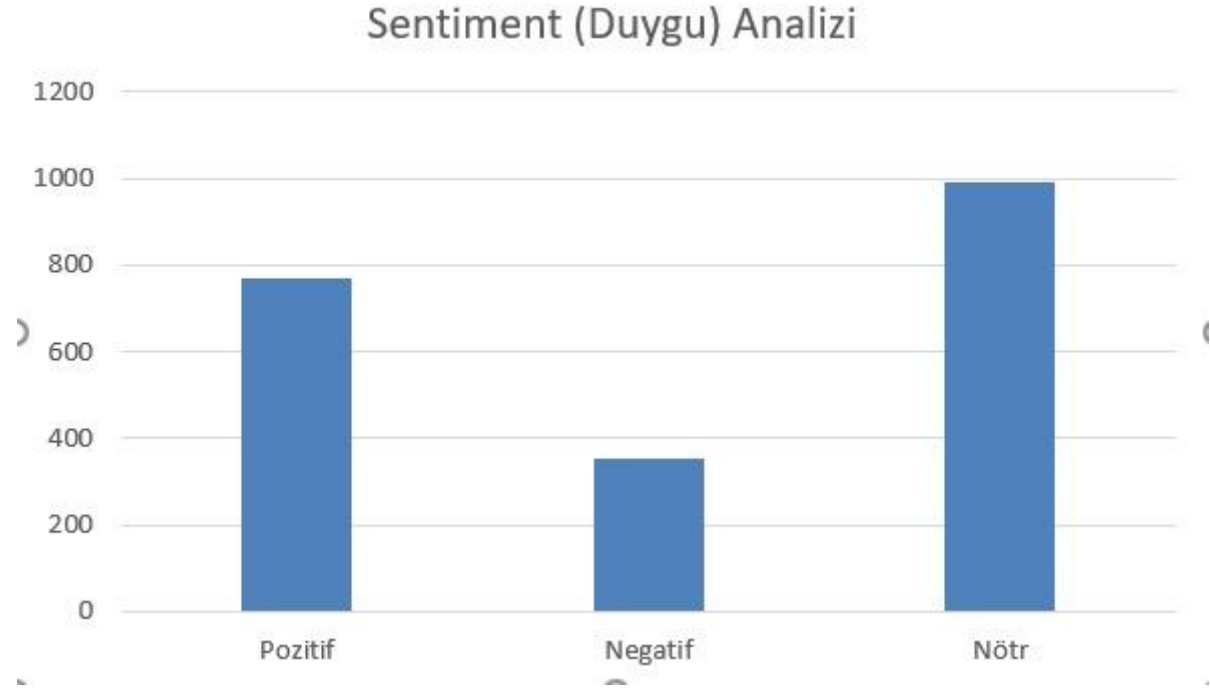
Şekil 1. Orange Programı Ön İşleme ve Kelime Bulutu Aşaması

Yapılan ilk işlemlerin ardından veriler Orange 3.30.1 programına aktarıldı. Şekil 1 verilerin Ön İşleme ve Kelime Bulutu aşamalarını göstermektedir.

Şekil 2. Ön İşleme İşlemleri

Son olarak verilere duygu analizi uygulanmıştır. Şekil 4 Orange proramı duygu analizi ekranını göstermektedir. Çok dilde duygu analizi seçeneği işaretlenerek Türkçe dili seçildikten sonra veriler duygu analizine tabi tutulmuştur. Duygu analizinde eksi(-) değerler negatif, 0 değer nötr, artı(+) değerler ise pozitif duygu içeren tweetleri ifade etmektedir. Duygu analizi sonucunda nötr 991 tweet,pozitif 771 tweet ve negatif 352 tweet bulunmuştur. Duygu analizi sonuçları tablosu aşağıdaki gibidir.

Şekil 5. Duygu Analizi Sonuçları

Sonuç

Bilgi teknolojilerinin gelişmesi, internet kullanımının artması ve sosyal medya platformlarının insan hayatın içerisindeki öneminin artması sonucunda bireyler ve toplumlar daha etkileşimli hale gelmiştir. Bu kullanım yoğunluğu ve etkileşim sonucunda elde edilen veri miktarı da büyük oranda artış göstermiştir. Son yıllarda ortaya çıkan büyük veri kavramı ve elde edilen bu veri analizleri aracılığıyla etkili stratejiler oluşturulabilmesi için veri madenciliği kavramının da önemi artmaktadır.

Bu çalışmada bireylerin sıklıkla kullandığı sosyal medya platformu olan Twitter üzerinden veriler alınarak veri madenciliği işlemleri uygulanmıştır. Twitter kullanıcılarının Yalova iline ait yaptığı paylaşımlar (tweet) analiz edilerek belirli çıkarımlar yapılmaya çalışılmıştır. Analizler sonucunda Yalova ili ile ilgili nötr tweetlerin daha yoğun olduğu, pozitif tweetlerin ise negatif tweetlerden daha fazla olduğu sonucu elde edilmiştir.

Bu çalışmada analize tabi tutulan veriler 2021 yılına ait verilerdir. Yalova ili ile ilgili yapılacak sonraki çalışmalarda son birkaç yılın verileri ele alınarak daha kapsamlı analiz yapılabilir. Ayrıca bu çalışmada duygu analizi Orange veri madenciliği programı aracılığıyla yapılmıştır. Bundan sonra yapılacak olan çalışmalarda doğal dil işleme işlemleri ve farklı analizler de entegre edilerek daha güvenilir sonuçlar elde edilebilecektir.

Kaynakça

- Akdeniz, F. N. U., & Cebeci, H. İ. (2021) Belediye Hizmetlerin Değerlendirilmesinde Duygu Analizi Yaklaşımı: Sakarya İli Örneği. *Zeki Sistemler Teori ve Uygulamaları Dergisi* 4(2) 127-135
- Antenucci, D., Cafarella, M., Levenstein, M. C., R, C., and Shapiro, M. (2014). Using social media to measure labor market flows. <http://www.nber.org/papers/w20010>. Accessed: 2015-04-10
- Antonakaki, D., Fragopoulou, P., & Ioannidis, S. (2021). A survey of Twitter research: Data model, graph structure, sentiment analysis and attacks. *Expert Systems with Applications*, 164, 114006.
- Atan S. (2020). Metin Madenciliği: İmkânlar, Yöntemler ve Kısıtlar. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (31), 220-239.
- Bermingham, A., & Smeaton, A. F. (2010, October). Classifying sentiment in microblogs: is brevity an advantage?. In *Proceedings of the 19th ACM international conference on Information and knowledge management* (pp. 1833-1836).
- Bing, L. (2012). Sentiment analysis: A fascinating problem. In *Sentiment Analysis and Opinion Mining*, pages 7–143. Morgan and Claypool Publishers.
- Bollen, J., Mao, H., and Zeng, X. (2010). Twitter mood predicts the stock market. In *CoRR*, volume abs/1010.3003.
- Demsar J, Curk T, Erjavec A, Gorup C, Hocevar T, Milutinovic M, Mozina M, Polajnar M, Toplak M, Staric A, Stajdohar M, Umek L, Zagar L, Zbontar J, Zitnik M, Zupan B (2013) Orange: Data Mining Toolbox in Python, *Journal of Machine Learning Research* 14(Aug): 2349–2353.
- Diakopoulos, N. A., & Shamma, D. A. (2010, April). Characterizing debate performance via aggregated twitter sentiment. In *Proceedings of the SIGCHI conference on human factors in computing systems* (pp. 1195-1198).
- Giachanou, A., & Crestani, F. (2016). Like it or not: A survey of twitter sentiment analysis methods. *ACM Computing Surveys (CSUR)*, 49(2), 1-41.
- Go, A., Bhayani, R., & Huang, L. (2009). Twitter sentiment classification using distant supervision. CS224N project report, Stanford, 1(12), 2009.
- Hootsuite ve We Are Social, Dijital 2021 Türkiye Raporu <https://wearesocial.com/uk/> adresinden 05.10.2021 tarihinde erişilmiştir.
- Jiang, L., Yu, M., Zhou, M., Liu, X., & Zhao, T. (2011, June). Target-dependent twitter sentiment classification. In *Proceedings of the 49th annual meeting of the association for computational linguistics: human language technologies* (pp. 151-160).
- Kasaba, E., & Yıldıztepe, E. (2016). Destek vektör makinesi yöntemi ile bir duygu çözümlemesi. *Akademik Bilişim*.
- Mandiberg, M. (Ed.). (2012). *The social media reader*. Nyu Press.
- Mitchell, L., Frank, M. R., Harris, K. D., Dodds, P. S., & Danforth, C. M. (2013). The geography of happiness: Connecting twitter sentiment and expression, demographics, and objective characteristics of place. *PloS one*, 8(5), e64417.
- Newman, T. P. (2017). Tracking the release of IPCC AR5 on Twitter: Users, comments, and sources following the release of the Working Group I Summary for Policymakers. *Public Understanding of Science*, 26(7), 815-825.
- Ravi, K.ve Ravi, V., 2015. ‘A survey on opinion mining and sentiment analysis: tasks, approaches and applications’, Article in *Knowledge-Based Systems*, pp.14-46
- Ross, B., Rist, M., Carbonell, G., Cabrera, B., Kurowsky, N., & Wojatzki, M. (2017). Measuring the reliability of hate speech annotations: The case of the european refugee crisis. arXiv preprint arXiv:1701.08118.
- Şeker, E.Ş. (2019) Sosyal Medya Mesajlarının Veri Madenciliği Yöntemi İle Duygu Analizi (Sivas İli Örneği) Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Sivas
- Seker, S. E. (2015). Metin Madenciliği (Text Mining). *YBS ansiklopedi*, 2(3), 30-32.

- Wang, Y., Feng, Y., Hong, Z., Berger, R., & Luo, J. (2017, September). How polarized have we become? a multimodal classification of trump followers and clinton followers. In *International Conference on Social Informatics* (pp. 440-456). Springer, Cham.
- Weber, I., Garimella, V. R. K., & Batayneh, A. (2013). Secular vs. islamist polarization in egypt on twitter. In *Proceedings of the 2013 IEEE/ACM international conference on advances in social networks analysis and mining* (pp. 290-297).

SÖZLÜ TARİH ÇERÇEVESİNDE BİR YEREL TARİH ÇALIŞMASI: YALOVA GÜNEYKÖY ÖRNEĞİ

Cihan YALVAR
Phd student, Yeditepe University, Turkey
cihan_yalvar@outlook.com
ORCID: 0000-0002-2791-4393

Öz

Yazılı belgelere ek olarak yaşayan bireylerin hafızaya dayalı anlatıları ile meydana gelen sözlü tarih olgusu günümüz tarihçiliğinde göz ardı edilen önemli hususlardan birisidir. Sözlü tarih çalışmaları, tarihî belgelerin zaman zaman eksik ya da suskun kaldığı hususları tamamlayarak olayların ve olguların anlaşılmasında önemli rol oynamaktadır. Bunun yanında, insanların hafızalarında yer eden önemli hususların, olayların nesilden nesile aktarılmasıyla da bir devamlılık sağlanmaktadır. Bu çalışmada amaç, yerel tarih bağlamında 93 Harbi yıllarından sonra Yalova'nın Güneyköy isimli yerleşim yerine yerleşen Dağıstanlı göçmenlerin belleklerinde yer eden önemli olay ve konuları kayıt altına almak ve böylece Yalova tarihi bağlamında Güneyköy'ün önemine vurgu yapmaktır. Bunun yanı sıra çalışmanın Yalova tarihi üzerine sözlü tarih alanında çalışacak olan araştırmacılar için de fayda sağlaması hedeflenmektedir. Çalışma kapsamında sözlü tarih çerçevesinde adı geçen yerleşim yerinde ikamet edenlere on yedi soru sorulacaktır. Bu sorular genel anlamda; onların bölgeye nereden, nasıl ve hangi yollarla geldikleri, sözü edilen yerleşim yerinin kurulması, Millî Mücadele ve Kurtuluş Savaşı yıllarında bölgede yaşanan olaylar, çevre köyler ile ilişkileri, kullandıkları yollar, yerleşim yerinde bulunan yapılar ve son olarak da sosyal hayata dair bilgilerden oluşmaktadır. Sözü edilen bu sorular akabinde alanda derlenen bilgiler birbirleriyle ve yazılı kaynaklar ile karşılaştırılarak bir yerel tarih çalışması yapılması amaçlanmıştır.

Amaç: Çalışmamızın temel amacı Dağıstanlı göçmenler tarafından kurulmuş olan Güneyköy'ün tarihini, adı geçen köyün ileri gelenleri ile sözlü tarih çalışması çerçevesinde yerel bir tarih yazımı çalışması ortaya koymaktır. Bu çalışmadaki özel amaç, Yalova tarihi içerisinde önemli bir yeri bulunan bu yerleşim yerinin hem adını duyurmak ve tanıtmak hem de yavaş yavaş unutulmaya yüz tutan tarihi canlandırmaktır. Günümüzde tarihin bazı eksik kalan konularında sözlü tarihin ne denli önemli olduğu ortadadır. Bu yüzden sözlü tarih çerçevesinde köy sakinlerinin hali hazırda akıllarında yer eden olaylar kayıt altına alınarak, ileride bu bölgede araştırma yapacak olan araştırmacılara fayda da sağlanması amaçlanmaktadır.

Model/metodoloji/yaklaşım: Bu çalışmada adı geçen yerleşim yerinde ikamet etmekte olan 4'ü kadın olmak üzere 12 kişi ile görüşülmüş ve bu kişilere on yedi soru sorulmuştur. Görüşülen kişilerin aktardıkları ya da anlattıkları veriler ses kayıt cihazına kaydedilmiştir. Ardından bu ses kayıtları bilgisayar ortamına aktarılmıştır. Sonrasında elde edilen tüm veriler birbirleriyle mukayese edilerek makaleye eklenmiş ve böylelikle özgün bir metin oluşturulmuştur.

Bulgular: Bu çalışmada elde edilen bulgular içerisinde en dikkat çeken noktalar şunlardır: Güneyköy'ün kuruluşunun 93 Harbi ile bir bağlantısı bulunmamaktadır. Köyün yerleşim planı İhnusa Nur Muhammed isimli bir zat tarafından çizilmiştir. Son olarak da aşağıda da görüleceği gibi hiçbir yerde geçmeyen göç ve köye yerleşme hikâyeleri metin içinde yer almıştır. Diğer bulgular ise makale içerisinde daha detaylı bir şekilde verilmiştir.

Özgünlük: Sözü edilen yerleşim yeri ile ilgili yapılan kitap, makale vb. çalışmalar birbirini tekrar eder niteliktedir. Bahsi geçen bu eserlerde de birden fazla yanlış bilgi verildiği de görülmektedir. Çalışmamız özgün bir yerel tarih çalışması olmasının yanında hem yukarıda ifade edilen yanlışlıkları düzeltmekte hem de bölge tarihi açısından bahsedilen yerleşim yerinin ne kadar önemli olduğunu gözler önüne sermektedir.

Anahtar Kelimeler: *Yalova, Güneyköy, Doğu Kafkasya, Dağıstan.*

A LOCAL HISTORY STUDY WITHIN THE FRAMEWORK OF ORAL HISTORY: THE CASE OF YALOVA GÜNEYKÖY

Abstract

In addition to written documents the phenomenon of oral history, which is formed by the memory based narratives of living individuals, is one of the most important issues that are ignored in today's historiography. Oral history studies play an important role in understanding events and phenomena by completing the issues that historical documents are sometimes missing or silent. In addition a continuity is ensured by ensuring that important issues and events that are in people memories are transferred from generation to generation. The aim of this study, in the context of local history, is to record important events and issues in the memories of Dagestan immigrants who settled in the Güneyköy in Yalova after the 1877-1878 and so to emphasize the importance of Güneyköy in the context history of Yalova. In addition, it is aimed that study will also provide a benefit for researchers who will research on the history of Yalova in the field of oral history. Within the scope of the study, seventeen questions will be asked to the residents of the settlement mentioned within the framework of oral history. These questions are generally, how and which ways they came to the region, the establishment of the village, the events experienced in the region during the Turkish War of Independence surrounding villages and relationships, which roads they used, structures in the settlement and finally information about their social life. After these questions mentioned, it is aimed to make a local history study by comparing the information compiled in the field with each other with written sources.

Purpose: The main purpose of our study is to reveal the history of Güneyköy, which was founded by immigrants from Dagestan, and a local historiography study within the framework of oral history work with the notables of the village. The special purpose of this study is to both announce and promote the name of this settlement, which has an important place in the history of Yalova, and to revive the history that is slowly being forgotten. Today, it is obvious how important oral history is in some missing issues in history. Therefore, within the framework of oral history, the events that are already in the minds of the villagers are recorded and it is aimed to benefit the researchers who will conduct research in this region in the future.

Design/methodology/approach: In this research, 12 people, 4 of whom were women, were interviewed and seventeen questions were asked to these people. The data conveyed or told by the interviewees were recorded on a voice recorder. Then, these sound recordings were transferred to the computer. Afterwards, all the data obtained were compared with each other and with written sources and added to the article, thus creating an original text.

Findings: In this research, the establishment phase of Güneyköy, the migration routes, the settlement order of the village and the importance of the mentioned settlement in the history of Yalova were determined under the headings. The most striking points among these findings are: The establishment of Güneyköy has no connection with the Russo-Turkish War (1877-1878). The settlement plan of the village was drawn by a person named İhnusa Nur Muhammed. Finally, as can be seen below, the stories of migration and settlement in the village, which are not mentioned anywhere, are included in the text. Other important findings are given in more detail in the article.

Originality/value: Books, articles, etc. about the mentioned settlement of the studies are repetitive. It is also seen that more than one wrong information is given in these works. In addition to being an original study of local history, our study both corrects the above-mentioned inaccuracies and reveals how important the mentioned settlement is in terms of regional history.

Keywords: Yalova, Güneyköy, East Caucasia, Dagestan.

Giriş

“*Küçük Dağıstan*” ismiyle bilinen Güneyköy, Yalova-Bursa yolu üzerinde anayoldan 3 km. içeride yer almaktadır (Zengin, 1987: 177). Köyün doğusunda Sugören, kuzeydoğusunda Esadiye, kuzeyinde Soğucak ve Safran, doğusu ve kuzeydoğusunda ise Kurtköy bulunur. Adı geçen köy, 1884-1893 yılları arasında Dağıstanlı muhacirler tarafından kurulmuştur (Yalvar, 2019: 99). Rusya’nın güttüğü politika çerçevesinde Kuzey Kafkasya topraklarına gözünü dikmesi ile bölge halkı bu duruma başkaldırmış ve özgürlük mücadelesine başlamışlardır. Dağıstan ve çevre bölgelerde sürdürülen bu hareket muhtelif eserlerde “*Müridizm*” olarak bilinmektedir. 1785 yılında, İmam Mansur ile başlayan hareket onun vefatının ardından İmam Gazi Muhammed ile devam etmiştir. Gazi Muhammed’in 1832 tarihinde şehit edilmesinden sonra yerine Hamzat Bek geçmiştir (Barlas, 2014a: 57,74,105). Kısa bir süre liderlik yapmış olan Hamzat Bek’in ardından ise lider İmam Şamil olmuştur (Kundukh, 1987: 30,40). Müridizm hareketinin en önemli safhası 1834 yılından 1859 yılına kadar İmam Şamil’in lider olduğu zamana denk gelmektedir. Çarlık ordusunun askerî yönden kendilerinden üstün olmasına aldırış etmeden yirmi beş sene Ruslar ile mücadele eden İmam Şamil, 1859 yılında Ruslara teslim olmak zorunda kalmıştır (Kafkasya Mücahidi Şeyh Şamil’in Hatıraları, 2000: 174-175. Barlas, 2014a: 291.). Güneyköy’ün kurucuları da İmam Şamil’in teslim olmasının ardından 1877 yılında bir kez daha ayaklanmaya çalışmışlar fakat Ruslar tarafından bastırılmışlardır (Barlas, 2014: 367). Bunun üzerine Dağıstan’da dinlerini özgür bir şekilde yaşayamayacaklarını anlayanlar çareyi İslam toprakları olarak gördükleri Osmanlı topraklarına göç etmekte bulmuşlardır.

1.Güneyköy’ün Kuruluşu, Göç Etme Sebepleri, Göç Yolları ve Ebû Muhammedü’l-Medeni Hazretleri

1.1. Güneyköy’ün Kuruluşu

Dağıstanlı göçmenlerin bölgeye geldiklerinde ismi Almalı (Almaalan) olan Güneyköy, Sugören köyünde yaşamakta olan Ermeniler tarafından elma bahçeleri olarak kullanılan bir araziymiş. Köy sınırları içerisinde iki kilise kalıntısının olması da aslında bu durumu doğrular niteliktedir. Bir görüşe göre Dağıstanlı muhacirlerin buraya gelmesinden önce burada bir yörük ailesi yaşamaktaymış. Şu anki köy muhtarı olan Hacı Murat Erhan bu konuyu şöyle ifade etmektedir: “*Köyümüzün kurucusu Ebû Muhammedü’l-Medeni Hazretleri buraya gelmeden önce burada yerleşim yokmuş, sadece burada bir yörük ailesi dağlarda hayvanları ile yaşamaktaymış*”. Yapmış olduğumuz görüşmelerde Güneyköy’ün kurucusunun Ebû Muhammedü’l-Medeni Hazretleri olduğu ifade edilmiştir. Kendisinin tam olarak ne zaman Güneyköy’e gelerek köyün kuruluşunu başlattığı belli olmamakla beraber adı geçen kişinin ilk önce günümüzde Bursa’ya bağlı bulunan Armutköy’e gittiği bilinmektedir. Ebû Muhammedü’l-Medeni Hazretlerinin burada görüştüğü kişi, İmam Şamil’in Çerkezistan Naibi olan Muhammed Emin’dir (Bi, 2015: s. 131.) Lak boyuna mensup olan Muhammed Emin, İmam Şamil’in 1859 yılında Ruslara teslim olmasından sonra özgürlük mücadelesini 1864 yılına kadar Batı Kafkasya’da sürdürmüştür (Güngör, 2017: s. 159-160.) Muhammed Emin ile görüşen Ebû Muhammedü’l-Medeni Hazretleri, onun burada kalın talebini reddetmiştir. Dönemin padişahı II.Abdülhamid tarafından Ebû Muhammedü’l-Medeni Hazretleri’ne, Çiftlikköy de bazı yerlerinin tapusunun verildiği de bilinmektedir. Ebû Muhammedü’l-Medeni Hazretleri, sözü edilen bölgenin bazı nedenlerden ötürü Dağıstanlı göçmenlere uygun olmadığını ifade etmiş ve Güneyköy’ü görerek buraya yerleşmeye karar vermiştir. Ebu Muhammedü’l-Medeni Hazretleri’nin Osmanlı topraklarına gelmesi, Muhammed Emin Paşa ile görüşmesi ve Güneyköy’e yerleşme sürecini Ebû Muhammedü’l-Medeni Hazretlerinin torunu Alpay Tekin şöyle ifade etmektedir: “*Dedem buraya 1886 yılında gelmiştir. Çünkü köyde ilk yapılan camii yukarı mahallede bulunan Gazi Camii’dir. Bu camiinin yapımı 1886 yılına tekabül eder. Dedem Osmanlı topraklarına elli yaşlarında gelmiştir. Dedem ile gelenler önce günümüzde Bursa’ya bağlı olan Armutköy’e gitmişler. Muhammed Emin’in orada olmasından ötürü oraya gidiyorlar. Dedem oraya gidince Muhammed Emin Paşa buraya yerleşin demiş. Fakat dedem burayı beğenmemiş. Güneyköy dedemin kurduğu köydür. Dedem, Kafkasya’dan buraya ailesi ile beraber gelmiş. Dedeme dönemin Osmanlı Sultanı olan II. Abdülhamid tarafından önce Çiftlikköy’de bulunan Sultaniye’nin tapusunu olduğu gibi verilmiş. Fakat burada sivrisinek ile mücadele edemediklerinden ötürü ve Güneyköy’ün de Dağıstan’ı andırmasından dolayı burayı tercih etmişlerdir. Buranın da tapusu mezkûr sultan tarafından*

dedeme verilmiştir. Güneyköy aslında karşımızda bulunan ve eskiden Ermeni köyü olan Sugören köyüne ait olan bir araziymiş. Osmanlı son zamanlarında Rum ya da Ermeni olan köylerin karşılıklarına ya da aralarına Müslüman topluluklar yerleştirilmiştir. Dedem zaman içerisinde yeni gelen muhacirleri bizzat yerleştirmiş ve böylelikle köyün kuruluşunu da başlatmıştır”.

Alpay Tekin'in verdiği bilgilerin neredeyse aynısını, Şeyh Şerafeddin Hazretleri'nin torunu Bahattin Bingöl'de aktarmıştır. Köyün kuruluş aşamasını ve neden burayı tercih ettikleri konusunu Bahattin Bingöl şöyle ifade etmiştir: *“Bizinkiler Rusya'nın zulmünden kaçarak buraya gelmişler. Buraya ilk gelen Ebû Muhammedü'l-Medeni Hazretleri'dir. Ebû Muhammedü'l-Medeni Hazretleri Osmanlı topraklarına gelince önce Armutköy'e gitmiş fakat burayı beğenmemiş ve sonra ona Yalova'da birden fazla yer göstermişler. Fakat sıtma hastalığından ötürü bu yerlerin kendilerine uygun olmadığını anlamışlar. Ardından Güneyköy'ün olduğu araziye beğenmiş ve buraya yerleşmişler. Burası o zamanlar dağlık ve ormanlık bir araziymiş ama köyün yolu köylülerin de yardımı ile kırk gün içerisinde açılmıştır. Bu yolun yapımında çadırlar kurulmuş ve bayanlar dahi yardım etmişlerdir”.* Şu an köy muhtarı olarak görev yapan Hacı Murat Erhan ise köyün kuruluşu hakkında şu bilgileri vermiştir: *“1877-78 Osmanlı-Rus harbinden sonra Kafkasya'nın Dağıstan bölgesinden Ebû Muhammedü'l-Medeni Hazretleri öncülüğünde buraya yerleşmişler. Köyün kuruluş aşamasında Ebû Muhammedü'l-Medeni Hazretleri buraya tek gelmiş ardından da üç aile gelmiş. Sonrasında ise Dağıstanlılar, Kafkasya'dan peyder pey gelerek buraya yerleşmişler”.* Ebû Muhammedü'l-Medeni hazretlerinin Dağıstan'dan Osmanlı topraklarına gelmesinin en büyük nedeni artık Dağıstan topraklarında İslamiyet'in yaşanılmayacağı fikridir. İmam Şamil'in 1859 yılında teslim olmak zorunda kalması ile Kafkasya'nın doğusunda işler Rusya lehine dönmeye başlamıştır. Fakat 1877 yılında Çeçenistan ve Dağıstan'da Rusya'ya karşı gerçekleştirilen özgürlük hareketinin Ruslar tarafından bastırılması sonrasında Ebû Muhammedü'l-Medeni Hazretleri 1879 yılında Sibiry'a sürgün edilmiştir (Barlas, 2014b: 29, Evkuran, 2017: s. 129.). Ebû Muhammedü'l-Medeni Hazretleri'nin Sibiry'a'dan kaçarak Kafkasya'nın Karadeniz kıyısından bir gemiye binmek suretiyle Trabzon'a geldiği ifade edilmektedir. Ebû Muhammedü'l-Medeni Hazretleri'nin Sibiry'a'dan nasıl kaçtığını ve buraya yerleşimin nasıl gerçekleştiğini Tayyibe Hubar şöyle ifade etmiştir: *“Ebû Muhammedü'l-Medeni Hazretleri, Ruslar tarafından Sibiry'a'ya sürgün edilmiş. Ebû Muhammedü'l-Medeni Hazretleri buradan kaçarak İstanbul'a gelmiş ve dönemin padişahı ona nereyi istersen oraya yerleşebilirsin demiş. Sonra Sultanın yanına verdiği adamlar ile beraber Ebû Muhammedü'l-Medeni Hazretleri sırasıyla Sultaniye, Çiflikköy, Kirazlı, Kadıköy ve Safran'a gelip buraların yerleşim için uygun olup olmadığına bakmış. Bahsedilen yerlerin uygun olmadığına kanaat getirdikten sonra Ebû Muhammedü'l-Medeni Hazretleri Güneyköy'e gelmiş ve burayı beğenmiş. Annemden duyduklarım göre, Ebû Muhammedü'l-Medeni Hazretleri beraberindekiler ile buraya geldiğinde burası yabancı bir ormanmış ve her ağaç iki kulaçmış. Köyümüzün ilk yolu yani şu an kullanmış olduğumuz yol, ilahiler eşliğinde açılarak köyün kuruluşu başlatılmış. Dağıstanlıların burayı tercih etmelerindeki en önemli sebeplerden birisi de bu bölgenin Kafkasya'yı andırmasıdır”.* Ebû Muhammedü'l-Medeni Hazretleri'nin Güneyköy'ü tercih etmesindeki nedenlerinden birisi de Hamza Hubar'a göre şudur: *“Allahtan, Ebû Muhammedü'l-Medeni Hazretleri'ne, burasının yerleşim için uygun olduğu ile ilgili bir işaret gelmiştir. Burası, Allah huzurunda beş makbul tepeden beşincisidir ve buraya yerleşimin sebeplerinden birisi de budur.”.* Hacı Murat Erhan'da bu konuda şu bilgileri aktarmıştır: *“Güneyköy dünyanın kuruluş aşamasında Cennetü'l-Bakî'den kopan bir parçaymış. Bu bilgi, Şeyh Şerafeddin Hazretleri'nin menâkıbnâmelerinde sabittir. Burası aslında Cebel-i Hafakan olarak geçmektedir. Bunun yanında Ebû Muhammedü'l-Medeni Hazretleri Sibiry'a'da sürgün yıllarında iken kendisine Hızır (a.s.)'ın Güneyköy'ü gösterdiği de ifade edilir. Ebû Muhammedü'l-Medeni Hazretleri bunun üzerine buraya bizzat gelmiş ve çadırını kurarak buraya ilk kendisi yerleşmiş”.* Ebû Muhammedü'l-Medeni Hazretleri ile beraber gelen ilk kafilenin köyün kuruluşunu başlatmış olduğu görülmektedir. Zaman geçtikçe Kafkasya'dan, özellikle de Dağıstan'dan Osmanlı topraklarına gelen yeni muhacirler, Ebû Muhammedü'l-Medeni Hazretleri'nin Güneyköy'de olduğunu duyunca buraya gelmişlerdir. Dağıstan'dan gelen göçmenler titiz ve planlı bir şekilde Ebû Muhammedü'l-Medeni Hazretleri tarafından bizzat yerleştirilmiştir. Bu konuda Ömer Oral şöyle bir hikâye anlatmıştır: *“Köyümüzün kurucusu Ebû Muhammedü'l-Medeni Hazretleri'dir. Ayşe teyzeden (Ayşe Saraç) köyün kuruluşu ile ilgili bir hikâye dinlemiştim o hikâyeyi size anlatayım. Ayşe Teyze buraya annesi ile Dağıstan'dan gelmiş. Onlar geldiğinde köy neredeyse kurulu vaziyetteymiş. Ebû Muhammedü'l-Medeni*

Hazretleri'nin burada olduğunu duyanlar Dağıstan'dan yerleşmek için buraya gelmekteymiş. Ebû Muhammedü'l-Medeni Hazretleri, her geleni düzenli olarak köye yerleştiriyormuş. Ayşe teyze ve annesini köye geldiklerinde Ebû Muhammedü'l-Medeni Hazretleri onları karşılamış. Ardından Ayşe teyze ile annesinin birisinin ahırına yerleştireceğini söylemiş. Ebû Muhammedü'l-Medeni Hazretleri ile ahırın olduğu yere gitmişler. Ardından Ebû Muhammedü'l-Medeni Hazretleri, ahırın her tarafını güzelce boşalttırmış. Sonra bahçeye bir kireç kuyusu açtırmış, burada kireç söndürtmüş. Kireç ve toprak ile ahırı sıvattırmış sonra da ahırın içini ve dışını güzelce badana yaptırmıştır. Ayşe teyze ve annesinin köye yerleşimi bizzat Ebû Muhammedü'l-Medeni Hazretleri'nin elinden bu şekilde gerçekleşmiştir”.

1.2. Göç Etme Nedenleri ve Göç Yolları

1877 yılında Doğu Kafkasya'da yeni bir özgürlük mücadelesinin ateşi yakılmaya çalışılmış fakat bu hareket Çarlık tarafından bastırılmıştır. Bundan sonra Doğu Kafkasya'da, Rusların tahakkümü artmaya başlamıştır. Bu doğrultuda bilhassa bölgenin önde gelen şahsiyetleri İslamiyet'i özgürce yaşamak için çareyi Osmanlı Devleti topraklarına göç etmekte bulmuşlardır. Dağıstanlıların göç etme nedenlerini Tayyibe Hubar şöyle ifade etmiştir: “Bizim Osmanlı topraklarına göç etmemizin en büyük sebepleri İmam Şamil'in teslim olmasından sonra Rusların baskıları sonucunda dinimizi yaşayamayacağımızı anlamamızdır”. İdris Atik ise göç sırasında yaşanan ayrılıkları şöyle açıklamıştır: “Göç sırasında Dağıstan'da kalanlar olmuştur. Bizim akrabalarımızın bir kısmı orada kalmışlar ve buraya gelememişlerdir. Mesela benim anneannem 6 kız kardeşlerim. Onların arasından buraya sadece anneannem gelmiş, diğer kardeşler Dağıstan'da kalmıştır. Aynı şekilde büyükbabam da 4 kardeşlerim. Onlar arasından da iki kardeş buraya gelmiş, diğer iki kardeş Dağıstan'da kalmışlar. Bu ayrılıkların esas sebebi Dağıstan'da bulunanların Osmanlı topraklarına gelenlerden haber beklemeleridir. Dağıstan da bulunanlar siz bize haber verince bizde geliriz demişler ama o zamanda bu durum haliyle çok zor olduğu için böyle ayrılıklar yaşanmıştır”. Göç yolları ve yaşanan zorlukları ise Hacı Murat Erhan şöyle aktarmıştır: “Kafkasya'dan Osmanlı topraklarına büyük göçler 1880'li yıllar ile 1900'lü yılların başlarında yapılmıştır. Bu tarihlerde muhacirler hep beraber ve bir anda değil, sayıları az şekilde olmak üzere gelmişlerdir. Karadan gelenler, grup halinde yirmişerli ya da otuzarlı şekilde gelirken deniz yolunu kullananlar ise üçerli ya da beşerli gruplar halinde Osmanlı topraklarına ulaşmışlardır. Rusya başlarda bu göçlere izin vermiş fakat sonra göç yollarını kapatmış”. Son olarak ise Alpay Tekin'de göç yollarını ve dedesi Ebû Muhammedü'l-Medeni Hazretleri'nin neden ve hangi yollar ile Osmanlı topraklarına geldiğini şöyle nakletmiştir: “Atalarımızın Osmanlı topraklarına göç etmelerindeki en başlıca sebep dinlerini istedikleri gibi yaşamayacakları fikridir. Osmanlı topraklarına deniz yolunu kullanarak ulaşanlar çatanalar ile Trabzon'a gelmişlerdir. Dedemin Osmanlı topraklarına gelmesi hakkında şöyle bir rivayet vardır. Dedem Sibiryadan kaçtığında, kız kardeşi sofrayı hazırlarken abim Sibiryadan gelecek bu yüzden sofraya bir tabak daha fazla koyayım demiş. Bunun üzerine dedemin annesi ve babası abin nereden gelecek, nasıl gelecek O'nun Sibiryaya gibi bir yerden gelmesi imkânsız demişler. Bu konuşmanın üzerinden bir zaman geçmesinden sonra kapı çalınmış, kapıyı açtıklarında dedemin geldiğini görerek şaşırıyorlar. Evine dönen dedem, benim hemen Batum'a gitmem lazım diyerek yola çıkmış. Batum'da buğday yüklü bir çatanaya binmek için çatananın kaptanı ile pazarlık etmiş. Kaptanı ikna ettikten sonra Osmanlı topraklarına yola çıkmış. O zamanlarda Batum'dan Trabzon'a iki ya da üç günde gidiliyormuş. Fakat kaptan rüyasında birisinin el yordamıyla çatanayı tutarak Trabzon dolaylarına bıraktığını görmüş. Çatanadakiler çok kısa zamanda Trabzon'a ulaşmışlar ve bunu dedemin yaptığını da anlamışlar. Bu olay sonrasında çatananın kaptanı dedeme ortaklık teklif ederek O'na sen hep bizimle gel bu işi birlikte yapalım demiş. Ama dedem o bir kere olur diyerek çatana kaptanının teklifini reddetmiş. Dedem Trabzon'a indikten sonra, orada Dağıstanlı Uzun Mehmet isminde birisi ile tanışmış ve bir müddet onun yanında kalmış. Sonra bu kişi dedem ile kara yolu üzerinden İstanbul'a gelmiş. Benim bildiğime göre İstanbul'a beş veya altı kişilik bir grup halinde gelmişler. Dedem, Kikuni köyünden Batum'a gizlenmek suretiyle köy köy dolaşarak gitmek zorunda kalmıştır. Köy köy dolaşan dedem bazı

yerlerde kerametlerini gösterince bu adam mübarek O İstanbul'a gitti bizde onu arkasından gidelim diyerek dedemin ardından gelenler de olmuş. Dedemin ardından gelenler, Samsun limanına inerek oradan kara yolu ile dedemin yanına, Güneyköy'e gelmişler. Bahsettiğimiz yıllarda Dağıstan ile köyümüz arasında bir iletişim bulunuyormuş. Buraya gelenler geri dönüp Dağıstan'da durumu anlatıyorlarmış ve Osmanlı topraklarına gelmek isteyenler ile beraber tekrar Güneyköy'e geliyorlarmış”.

1.3. Ebû Muhammedü'l-Medeni Hazretleri

1835 yılı Temirhan-şura vilayeti Gunip kazasının Kikuni köyünde dünyaya gelen Ebû Muhammedü'l-Medeni Hazretleri 1916 yılında 81 yaşında kurucusu olduğu Güneyköy'de vefat etmiştir (Barlas, 2014b: s. 28). Yukarıda da bahsedildiği gibi Ebû Muhammedü'l-Medeni Hazretleri 1877 yılında Rus Çarlığı'na karşı gerçekleştirilen özgürlük mücadelesinde rol oynayan önemli kişilerden birisidir. Sözü edilen bu hareketin Ruslar tarafından şiddet ile bastırılması akabinde Rus yetkililer tarafından Sibiryaya sürgün edilmiştir. Bir müddet sonra, Sibiryadan kaçarak Osmanlı topraklarına gelmiş ve birinci bölümde de bahsedildiği gibi Güneyköy'ün kuruluşu onun öncülüğü ile başlamıştır. Ebû Muhammedü'l-Medeni Hazretleri hakkında torunu Alpay Tekin şunları aktarmıştır: “*Dedem çok katı birisiymiş. Onun şeriatı tam olarak tatbik eden birisi olduğumu biliyorum. Mesela, sigara içenleri ters eşeğe bindirdiğini duydum. Dedemin gösterdiği birden fazla keramet olduğu söylenir. Bu kerametlerin birisi şöyle gerçekleşmiştir: Dedemin iki arkadaşı Muhammed Yarağî hazretlerinden ders almaya gitmişler. Dersten dönerken, Muhammed Yarağî Hazretleri'nin dedeme niçin bu kadar önem verdiğini anlamak için dedemi denemek istemişler. Dedemin oturduğu yere gidip kapıyı çalmışlar. Kapı çalınca dedem içeriden kimdir o demiş. Kapıdakiler de kapıyı çalanın kim olduğunu bilmeyenden şeyh mi olurmuş demişler. Kapıdakiler yolda gelirken tarlada iş yapan bir kadının bacalarına bakmışlar. Bu soru üzerine dedem de onlara yolda gelirken bir kadının bacağına bakanlardan ne şeyh olur ne de lider olur demiş ve bunun üzerine kapıdakiler şaşırarak neden Muhammed Yarağî hazretlerinin dedeme bu denli önem verdiğini anlamışlar. Benim bildiğim ve dedeme ait olan kerametlerden birisi de Güneyköy'de geçmiştir. Bir gün Dedem köyde dolaşmaya çıkmış ve mezarlığın hemen altına gitmiş. Dedemin oraya gittiğini gören köy halkı ondan burada bir keramet göstermesini istemiş. Dedem oraya sopasıyla vurmuş ve oradan aniden su fişkırmaya başlamış. Ve burası bu olaydan sonra İssuk su olarak anılmaya başlanmış”.* Hacı Murat Erhan, Ebû Muhammedü'l-Medeni Hazretleri'nin Sibiryadan kaçması ve onun hakkında bildiklerini şöyle ifade etmiştir: “*Ebû Muhammedü'l-Medeni Hazretleri zamanının en âlim kişilerinden birisidir. Bu zatın yaşayış tarzı ile aldığı eğitim İslam ahlakı üzerinedir. Kim inancını özgürce yaşamak istiyorsa benimle gelsin diyerek bu topraklara hicret etmiştir. Ebû Muhammedü'l-Medeni Hazretleri'nin Sibiryadan nasıl kaçtığı hakkındaki rivayete göre: Ebû Muhammedü'l-Medeni Hazretleri Sibiryaya sürgün edilince hapse atılmış. Hapiste, O'nun ellerini ve ayaklarını zincire vurmuşlar. Fakat askerler her geldiğinde Ebû Muhammedü'l-Medeni Hazretleri'nin ellerinin ve ayaklarının zincirlerden kurtulduğunu görmüşler. Çok ilginç bir şekilde Ebû Muhammedü'l-Medeni Hazretleri elleri ve ayakları çözülmüş olduğu halde kaçmadan öylece oturuyormuş. Bunun üzerine muhafızlar: bu adam istese her yere gider, kapıları kilitlemeye gerek yok diyerek hapishanenin tüm kapılarını açıyorlar. Bu olayın ardından Ebû Muhammedü'l-Medeni Hazretleri bir şekilde Sibiryadan kaçarak İstanbul'a doğru yola çıkmış”.*

2. Köyün İsmi, Yerleşim Planı ve Köydeki Dağıstan Boyları

2.1. Köyün İsimleri

Sözü edilen köyün ilk ismi Almalı (Almalı-Elmalı) iken, daha sonra Osmanlı Sultanı V. Mehmed (Mehmed Reşat) (1909-1918)'in köye bir çeşme yaptırması sonrasında köyün adı Reşadiye olarak değiştirilmiştir (Seçkin, 2017: s. 2341). 1936 yılında ise, Reşadiye isminin her yerde bulunduğunu söyleyen Yalova Kaymakamı tarafından köyün ismi, İstanbul'un güneyinde bulunduğundan Güneyköy olarak değiştirilmiştir. Bu konuda Ahmet Soyer, Alpay Tekin ve Hacı Murat Erhan hemen hemen aynı bilgileri vermişlerdir. Hacı Murat Erhan bu konuda şunları ifade etmiştir: “*Köyümüzün eski adı Reşadiye iken ondan önceki adı ise Almalıymış. Almalı adı eskiden burada elma yetiştirildiği için verilmiş”.* Ahmet Soyer ise köyün isimleri hakkında şu bilgileri vermiştir: “*Köyümüzün adı eskiden Reşadiye imiş, ondan önce ise Almalıymış. Bu ismin sebebi de eskiden Sugören köyünde Ermeniler*

yaşarmış ve burası onların elma yetiştirdikleri bölgeymiş. Dönemin kaymakamı Reşadiye isminde çok köy olmasından dolayı ve köyümüzün güneyde olmasından ötürü adını Güneyköy olarak değiştirmiş”.

2.2. Köyün Yerleşim Planı

Yalova'nın en büyük köylerinden birisi olan Güneyköy'de dikkat çeken şeylerin başında köyün yerleşim planı gelmektedir. Edinilen bilgilere göre köyün yerleşim planını Dağıstan'da da bu işler ile uğraşan İhnusa Nur Muhammed isimli kişi çizmiştir. Köyün kurucusu olarak bilinen Ebû Muhammedü'l-Medeni Hazretleri ile İhnusa Nur Muhammed köyün planını beraber oluşturmuşlardır. Köyün yerleşim planı hakkında Ömer Oral şunları aktarmıştır: “Köyün yerleşim planını Dağıstan'dan gelen birisi çizmiştir. Bu kişi Dağıstan'da da mimarlık işleri yapıyormuş. Bu kişi köyün planını çizerek Ebû Muhammedü'l-Medeni Hazretleri'ne vermiştir. Günümüzde dahi bu şekilde bir yerleşim yeri planı çizmek zordur. Eskiden, ben çocukken köyümüzün mimarisi daha güzeldi. Kocaman kanalizasyon borularımız vardı, bu boruların üstleri taşlar ile kapalıydı”. Burasının yerleşim planının muhteşemliği 1918 yılında Göçmenler Genel Müdürlüğü'nden Güneyköy'e gelerek burada birtakım incelemeler yapan Genel Müdür Yardımcısı Muzafferredin Bey'in tutmuş olduğu raporda açıkça görülmektedir (Seçkin, 2017: s. 2342.). Bahattin Bingöl ve Ayşe Yaman tarafından da Ömer Oral'ın aktarmış olduklarına yakın bilgiler verilmiştir. Ama bu iki kişinin vurguladıkları en önemli şey köyde çıkmaz sokağın bulunmadığı ve hiçbir şekilde kaybolmanın mümkün olmadığıdır. Köy sakinlerinin anlattıkları ve bizim de gözlemlediğimiz üzere köyde bulunan tüm yollar köy merkezine çıkmaktadır. Tayyibe Hubar'ın annesinden duyduklarına göre köyün yerleşim planı içerisinde evlerin, camilerin yanı sıra dükkânlar dahi bulunmaktaymış. Bu konuda Tayyibe Hubar şunları ifade etmiştir: “Annemden duyduğuma göre köyümüzde yukarıki mahalleye kadar giden kumaş, kuyumcu ve gümüşçü dükkânları dahi varmış”. Hacı Murat Erhan'a göre köyün mimarisi şöyle oluşturulmuştur: “Köyümüzün yerleşim planını Ebû Muhammedü'l-Medeni Hazretleri, General Nuri Hazer'in dedesine çizdirmiş”.

2.3. Güneyköy'de Bulunan Dağıstan Boyları

Günümüzde, Güneyköy nüfusunun %90'ını Dağıstanlılar oluşturmaktadır. Dağıstanlılar arasında köyde çoğunluk Avarlar'dadır. Avarların yanında Darginler de bulunmaktadır. Yapmış olduğumuz görüşmelerde Lezgiler, Laklar ve eskiden köyde az sayıda olmak ile beraber Kumuklar'ın da olduğu ifade edilmiştir. Güneyköy'de Dağıstanlılar, boylarının yanında geldikleri bölge ya da köy ismiyle de tesmiye edilmektedirler. Köyün nüfus yapısı hakkında Tayyibe Hubar şöyle demiştir: “Güneyköy ağırlıklı olarak Avarlardan ve Darginlerden oluşur. Köyümüzde Dağıstanlılar kendilerini Avar ya da Dargin olarak isimlendirmelerinin yanında bir de geldikleri yer olarak isimlendiriliyorlar”. Bu konuda Hacı Murat Erhan şunları ifade etmiştir: “Avarların yanında köyümüzde Tsedeh diye adlandırdığımız Darginler de bulunur. Bu boylara ek olarak birkaç tane de Lezgi aile vardır”. Bu konuda Ayşe Yaman ise: “Güneyköy'de boy isimlerinin yanında geldikleri yer isimleri ile anılanlarda vardır. En sık kullanılanlar İholisa ve Kukinisa'dır”.

3. Millî Mücadele Yılları, Şeyh Şerafeddin Efendi ve Köyün Din Anlayışı

3.1. Millî Mücadele Dönemi

Yakın tarihimizde en önemli zamanlardan olan Millî Mücadele yılları Yalova ve çevresinde çok zorlu geçmiştir. Özellikle, 30 Ekim 1918 tarihinde Mondros Mütarekesi'nin imzalanmasının ardından bölgede Yunan ve Ermeni çetelerinin halk üzerindeki zulümleri artmıştır. Güneyköy'de bu durumdan etkilenen köyler arasındadır. Hatta köyde bu çetelere karşı Şeyh Şamil Müfrezesi'nin kurulduğu da bilinmektedir (Küçük Kavak, 2019: s. 109). Güneyköy'de bu dönemde yaşanan en önemli olay “ikinci muhacirlik” olarak isimlendirilen ve on iki bin kişinin Adapazarı-Geyve'ye yapmış olduğu göçtür. Köy sakinleri Şeyh Şerafeddin Hazretleri önderliğinde, 1918 yılında Yunanlıların bölgeyi işgal etmeleri sonrasında köye baskın yapacakları haberini alır almaz çevredeki diğer köylerdeki ahali ile Adapazarı Geyve'ye gitmişler ve ancak savaş bitiminde 1920-1921 yıllarında köylerine geri dönmüşlerdir (Seçkin, 2017: s. 2347). Ahalinin bir kısmı köylerine dönmüş bir kısmı da Geyve'de kalmıştır. Geri dönenler köye geldiklerinde evlerini ve köyde bulunan bazı binaları harap ve yanmış halde bulmuşlardır. Bu sebepten ötürü neredeyse köyü yeniden inşa etmek zorunda kalmışlardır. Sözü edilen bu yıllarda yaşananlar Alpay Tekin tarafından şöyle ifade edilmiştir: “Millî Mücadele

yıllarının ilk zamanlarında göçmen olduğumuz için orduya alınmamışız. Ama köyümüzde erkek çocuk sahibi olanlar çocuklarını savaşa göndermişler. Köyümüzden üç yüz on beş kişi Gemlik'ten kalkan trene binerek Kurtuluş Savaşı'na cepheye gitmiş. Köyde şu hikâye çok sık anlatılır. Savaşa gidenler arasından birisi geri dönmüş. Eve geldiğinde annesine beni geri gönderdiler demiş. Annesi de neden seni geri gönderdiler deyince, bana daha senin bıyıkların bile çıkmamış geri git dediler demiş Bunun üzerine annesi hayır bıyıkların olmasa da cepheye gideceksin diyerek oğlunu tekrar cepheye göndermiş. Üç yüz on beş kişi arasından beş ya da altı kişi sağ olarak dönmüş, diğerleri ise şehit olmuş. Yunanlıların bölgeyi işgal etmeleri sırasında, köyü yakmışlar hatta günümüzde köy merkezinde bulunan camimizi bile yakmışlar. Ahali, Şeyh Şerafeddin Hazretleri ile Adapazarı-Geyve'ye gitmiş. Orada bir buçuk-iki sene kalmışlar. Savaş bittikten sonra ahalinin çoğu Geyve'de kalmış, geri dönmemişler". Hacı Murat Erhan sözünü ettiğimiz bu göç olayını şöyle anlatmıştır: "Şeyh Şerafeddin Hazretleri önderliğinde yapılan göç öncesinde çevre köylerin hepsine haber gönderilmiş fakat tüm köyler göçe katılmamıştır. Bu harekete katılmayan köylerin bildiğiniz gibi sonu hüzün olmuştur. Bahsettiğimiz bu göçe Kurtköy, Safran, Hacımehmet, Soğucak, Çiftlikköy ve Paşaköy ile Güneyköy ahalisi katılmışlardır. Geyve halkı göç eden ahaliyi çok güzel karşılamış ve ağırlamış. Geyve'den geriye köyümüze sadece 75 hane geri gelmiş ve köye döndüklerinde köyleri yanmış durumdaymış". Bu göçe ait en detaylı bilgi Tayyibe Hubar tarafından verilmiştir. Tayyibe Hubar göç hikâyesini şöyle ifade etmiştir: "Bu yıllarda Yunanlılar Sugören'e kadar gelmişler ve yöre halkı Yunanlılar ile savaşmaya başlamış. O zamanlar çok kalabalık olan köyümüzün sakinleri Şeyh Şerafeddin Hazretleri önderliğinde gece saatlerinde Geyve'ye hareket etmişler. Ahali arasında atı olan at ile atı olmayanlarda yürüyerek gece vakti tipi yağın kar ve çamura rağmen Geyve yoluna koyulmuşlardır. Ben bunları annemden duydum. Annem de bu kabile içinde Şeyh Şerafeddin Hazretleri ile Geyve'ye gidenler arasındaymış. Yol zifiri karanlıkmiş, yolda düşenler çamurun içine batanlar da olmuş. Onlar yolda giderken, Yunanlılar onlara rastgele ateş ediyorlarmış. Geyve'ye sadece Güneyköy'den değil, çevre köylerden de gelenler olmuş. Mesela Çiftlikköy'den Karaçaylılar, Dağıstanlılar, Esadiye'den, Çınarcık'tan bile gelenler olmuş. Savaş bitince bizimkiler dönmüşler fakat orada kalanlar da olmuştur. Hastalar ve sakatlar Geyve'ye gitmeyip mezarlıkta saklanmışlar. Annemin anlattığına göre bunları Ebû Muhammedü'l-Medeni Hazretleri korumuştur. Halk Geyve'den dönünce Yunanlıların köyü yakmasından ötürü köy neredeyse yeniden kurulmuştur".

3.2. Şeyh Şerafeddin Hazretleri

Şeyh Şerafeddin Hazretleri 1876 yılında Temirhan-şura vilayeti Gunip kazasının Kikuni köyünde dünyaya gelmiş, 1936 yılında ise Güneyköy'de vefat etmiştir (Barlas, 2014b: s. 43). Ebû Muhammedü'l-Medeni Hazretleri'nin vefatının ardından Güneyköy'ün lideri olarak görülen Şeyh Şerafeddin Hazretleri hakkında Tayyibe Hubar annesinden duyduklarını şöyle aktarmıştır: "Ebû Muhammedü'l-Medeni Hazretleri, Şeyh Şerafeddin Hazretleri'nin dayısı hem de damadıdır. Ebû Muhammedü'l-Medeni Hazretleri vefatından hemen önce ihvanlarını çağırarak ben yaşça büyüğüm ama Allah huzurunda ilmen Şeyh Şerafeddin benden daha büyüktür demiş. Şeyh Şerafeddin Hazretleri vefat ettiğinde ben 4 yaşındaymışım. Şeyh Şerafeddin Hazretleri çevre diğer köylerde de sevmekte ve sözlerine de itibar edilmekteymiş. Örnek olarak Şeyh Efendi hem Sultaniye'deki Dağıstanlılara hem de Çiftlikköy'de bulunan Karaçaylılar arasında sevilir ve sözüne de itibar edilirmiş. Şeyh Efendi kimseyi dışlamaz aksine herkesi kucaklarmış. Onun için Laz da Çerkes de Dağıstanlı da aynıymış". Şeyh Şerafeddin Hazretleri'nin Millî Mücadele, zamanlarında ve cumhuriyetin ilk yıllarında Mustafa Kemal Atatürk'ü desteklediği de bilinmektedir. Şeyh Şerafeddin Hazretleri, Atatürk ile birden fazla görüşmüştür. Bu görüşmelerde ikili arasında fikir alışverişi yapılmıştır. Bu konuda Tayyibe Hubar şunları ifade etmiştir: "Şeyh Şerafeddin Hazretleri, her zaman Atatürk'ün destekçisiymiş. Benim Şeyh Şerafeddin Hazretleri hakkında duyduklarımın hepsi annem tarafından bana anlatılanlardan ibarettir. Annem, Şeyh Şerafeddin Hazretleri'nin yanında bulunan kişilerden birisiymiş. Atatürk ile Şeyh Şerafeddin Hazretleri'nin birçok kez görüştüklerini de annemden duymuştum. Hatta bir keresinde Şeyh Efendi, Atatürk'e tüm düşmanları denize dökceksin demiş. Cumhuriyetin ilk yıllarında Şapka Devrimi yapıldığında bu civarda ilk şapka takan kişi Şeyh Şerafeddin Hazretleri olmuş". Şeyh Şerafeddin Hazretleri'nin torunu Bahattin Bingöl dedesi hakkında şunları aktarmıştır: "Atatürk Yalova'ya geldiğinde dedeme arabasını gönderirmiş ve bu ikili sık sık görüşerek fikir alışverişi yaparlarmış. Dedem, Güneyköy'e Ebû Muhammedü'l-Medeni Hazretleri'nden sonra gelmiş. Ebû Muhammedü'l-Medeni Hazretleri, dedemin hem dayısı hem de kayınpederidir. Dedem her zaman çevresindekilere,

devlet ricali neyi emrederse onu yapın demiş. Özellikle de Atatürk'ün verdiği emirlere her zaman uyulmasını da tembihlemiştir. Dışarıdan Ebû Muhammedü'l-Medeni ve Şeyh Şerafeddin Hazretleri'ni ziyarete gelen çok insan vardır. Abartmış gibi olmayalım ama dünyanın her tarafından gelenler oluyor. Bunlar arasında Amerika, Avrupa, Kafkasya'yı sayabilirim. Bazen hafta sonraları köyümüze otuz-kırk otobüs dahi geldiği oluyordu". Şeyh Şerafeddin Hazretleri'nin adını duyarak köye gelen ziyaretçiler hakkında İdris Atik şöyle demiştir: "İnanır mısınız Şeyh Şerafeddin Hazretleri için buraya Arjantin'den bile bir aile gelmiştir. Buna ek olarak köyümüze sık olmamakla beraber Amerikalılar da geliyor. Fakat köyümüze en çok yerli turistler gelmektedir. Özellikle, Sufi Yolu'nu (bu yol Konya'da İstanbul'a yaklaşık 801 km'dir ve yürüyerek 40 günde tamamlanır) takip ederek gelenler çok oluyor. Bu yol ile gelenler köyümüzden geçiyorlar. Bu yolu kullanarak gelenler genellikle bisiklet ile bazen de yürüyerek bu yolu tamamlıyorlar ve geçerlerken de türbeyi ziyaret ediyorlar.". Hacı Murat Erhan'da Şeyh Şerafeddin Hazretleri'nden şöyle bahsetmiştir: "Şeyh Şerafeddin Hazretleri'nin liderliğinde köyümüz çok daha iyi yerlere gelmiş. Köyde okuyan kişiler, valiler, generaller, paşalar ve emniyet kökenlilerin alt yapıları o zaman atılmıştır. Köyümüze iki kere gelmiş olan Atatürk, buraya ilk kez geldiğinde Şeyh Efendi ile gayet iyi anlaşmış. Sonrasında da muhabbetleri devam etmiş". Alpay Tekin Şeyh Şerafeddin Hazretleri'nin Güneyköy'e gelişi ve bir kerametini şöyle aktarmıştır: "Şeyh Şerafeddin Hazretleri, 1900'lerin başında 20'li yaşlarında Güneyköy'e gelmiş ve sonrasında dedemin ilk kızı olan Hatice Bingöl ile evlenmiş. Dedemin 1916 yılında vefatından sonra köyün lideri Şeyh Şerafeddin Hazretleri olmuştur. Dedem, Şeyh Şerafeddin Hazretleri'ne liderliği bırakırken Şeyh Şerafeddin doğuda da batıda da olsa ona sürünüp gitmeye mecburum diyerek bir bakıma onu yüceltmıştır. Şeyh Şerafeddin Hazretleri, çok hoşgörülü ve dünya görüşü geniş olan bir zatmış. Onun hoşgörüsünü şu olaydan daha iyi anlayabiliriz. Eskiden köyümüzde yumurtalar boyanır ve bu yumurtalar çocuklara mendil ile verirdi. Kayınpederimin annesi oğluna, git Şeyh Efendi'ye bu yaptığımız şey günah mı değil mi diye sor demiş. Kayınpederim Şeyh Efendi'nin yanına gittiğinde, Şeyh Efendi onu kucağına oturtmuş ve bir müddet sohbet etmişler. Tabi bu zaman içerisinde kayınpederim Şeyh Efendi'ye soracağı soruyu unutmuş. Tam kapıdan çıkarken Şeyh Efendi kayınpederime seslenerek: Bana sormayı unuttuğun bir şey yok mu demiş. Sonra Şeyh Efendi evladım annene söyle yumurta boyamak günah değildir demiş. Bu olaydan sonra kayınpederimin Şeyh Şerafeddin Hazretleri'ne olan hayranlığı artmış". Şeyh Şerafeddin Hazretlerinin torununun oğlu olan Murat Bingöl ise Şeyh Şerafeddin Hazretleri hakkında şunları ifade etmiştir: "Şeyh Şerafeddin Hazretleri'nin soyu annesi tarafından Hz. Osman'a, babası tarafından ise Hz. Ebubekir'e dayanır. 1890'lı yılların sonunda kara yolu ile Dağıstan'dan Güneyköy'e gelen Şeyh Şerafeddin Hazretleri'nin o dönemki şartlar gereğince ve Ebû Muhammedü'l-Medeni Hazretlerine göre İslam anlayışı daha kucaklayıcıymış".

3.3. Güneyköy'ün Din Anlayışı

Güneyköy halkı eskiden genel olarak Şafi mezhebine mensup olmakla beraber günümüzde bu mezhebe mensubiyet azalmıştır. Şafi mezhebinin yanında köyde Nakşibendilik görülmektedir. Nakşibendilik Kuzey Kafkasya'ya, Ziyaeddin Halid ismindeki zat ile girmiş ve Dağıstan'da tutunmayı başarmıştır. Bu tarikat Muhammed Yarağî ile de sözü edilen topraklara kök salmıştır. (Evkuran, 2017: s. 127-128.) Alpay Tekin köyün din anlayışı konusunda şöyle demiştir: "Köyümüzde Nakşibendilik hâkimdir. Eskiden köyümüzde genel olarak Şafi mezhebine mensubiyet vardı fakat günümüzde bu mezhebe inananların sayısı azalmıştır". Tayyibe Hubar ise şunları ifade etmiştir: "Köy halkı dinine bağlı olan insanlardır ve burada Nakşibendilik hâkimdir. Eskiden çoğu kişi Şafi mezhebine mensup idi ama günümüzde şafilere sayısı azalmış durumdadır".

4. Köyün Geçim Kaynakları, Eski Yollar ve Yapılar

4.1. Güneyköy'ün Geçim Kaynakları

Güneyköy'ün geçim kaynakları arasında en başta odunculuk gelmektedir. Köyün kurulmasından günümüze kadar geçen süre içerisinde odunculuk önemini kaybetmemiştir. Yukarıda adı geçen Muzaffereddin Bey'de raporunda köyün en önemli geçim kaynaklarından birisinin odunculuk olduğundan bahsetmiştir (Seçkin, 2017: s. 2342). Murat Bingöl'ün aktardığına göre odunculuk Ebû Muhammedü'l-Medeni Hazretleri tarafından da işaret edilen bir geçim kaynağıdır. Onun aktardığına göre: "Ebû Muhammedü'l-Medeni Hazretleri ile buraya gelenlerden bazıları efendim biz burada ne

yiyip içeceğiz demişler. Bunun üzerine de Ebû Muhammedü'l-Medeni Hazretleri'de ağaçları göstererek benim kavmim geçimini bundan sağlayacak demiş". Odunculuğun yanında az da olsa hayvancılık ve kuyumculuk köyün geçim kaynakları arasında yer almaktadır. Bu konuda Alpay Tekin şunları ifade etmiştir: "Köyümüzdeki insanların %30-40'ı odun keserek geçinmektedir. Önceleri İstanbul'da kuyumculuk işleri ile uğraşanlarda vardı fakat bu sayı günümüzde azalmıştır. 60'lı ve 70'li yıllarda kapalı çarşının yarısı Dağistanlılar oluşturmaktaydı. Orada da köyümüzden çoğu kişinin dükkânları bulunmaktaydı. Bizimkiler kuyumculuğu Dağistan'da da yaparlarmış. İstanbul'da kuyumculuk işi 55'li ya da 60'lı yıllarda köyümüzden birisinin kapalı çarşıya gitmesi ile başlamış sonra da köyümüzde kuyumculuk yapan insanların çoğu İstanbul'a gitmiştir".

4.2. Güneyköy'ün Eski Yolları

Eskiden Güneyköy'den genel olarak Yalova'ya ve Orhangazi'ye gidildiği görülmektedir. Günümüzde köye ulaşım için kullanılan yol, köyün kuruluşunda yapılan yol olması nedeniyle önemlidir. Köyün kuruluş aşamasında sadece bir atın ya da bir at arabasının geçeceği şekilde köylüler tarafından imece usulü ile yapılmış olan bu yol, şu anda çift şeritli olarak kullanılmaktadır. Güneyköy halkı tarafından kullanılan eski yollar hakkında Tayyibe Hubar şunları aktarmıştır: "Buradan Yalova'ya giderken kestirmeden çiftliğin hemen yanından yaya olarak gidilen bir yol vardır bu yoldan Soğucak'a inilir ve buradan sonra Kirazlı üzerinden Yalova'ya gidilirdi". Aynı konuda Bahattin Bingöl şöyle demiştir: "Köyden genel olarak Yalova'ya giderdik. Pazartesi günleri pazar görmek için Orhangazi'ye de gidilirdi. Aynı şekilde yine pazar görmek için cumartesi günleri de Yalova'ya giderdik. Yalova'ya giderken şimdiki yolu kullanıyorduk. Eskiden tek gidişti ama şimdi yol geliş-gidiş oldu". Hacı Murat Erhan bu konuda farklı bir anlatımda bulunmuştur. Erhan'ın aktardığına göre: "Atalarımız buraya ilk geldiklerinde o zaman köyün altyapısını yaparken yollarını da yapmışlardır. Eski Bursa-Yalova yolu at arabaları ile geçiliyormuş. İznik ve Bursa yolu için günümüzdeki yolu kullanmışlardır. Daha eskiden buradan İpek Yolu'nun geçtiği söylenmektedir". Alpay Tekin ise köyün ilk yolu hakkında şunu ifade etmiştir: "Biz eskiden de günümüzde kullanılan yolu kullanıyorduk. Şu an kullanılan yol köye ulaşım için yapılmış ilk yoldur. Bu yol at ya da at arabası geçecek şekilde yapılmıştır. Hatta dedem bu yol yapılırken yol bitene kadar kimse eve gitmeyecek ancak yol bitince herkes evine gidebilecek demiştir. Bu yol ile Esadiye'ye giden bir yol birleşmektedir. Ama o yol şu anda kullanılmamaktadır".

4.3. Güneyköy'deki Yapılar

Güneyköy'ü ziyaret eden herkesin ilgisini çeken şeylerden birisi de köyde bulunan yapılardır. Bu yapıların birçoğu günümüzde ayakta durmaktadır. Bu yapılar arasında en önemlisi köyün merkezinde yer alan Sultan Reşat Çeşmesi'dir. Bu çeşme adından da anlaşılacağı gibi Osmanlı Sultanı V. Mehmed tarafından köye hediye olarak yaptırılmış (Seçkin, 2017: s. 2346) ve buna karşılık çeşmeye ve köye sultanın ismi verilmiştir. Çeşme'nin yapılışı ile ilgili verilen bilgiler hemen hemen aynıdır. Fakat biraz farklı olan iki hikâyeyi de aktarmanın gerekli olduğunu düşünmekteyiz. İlk hikâye Alpay Tekin tarafından şöyle aktarılmıştır: "V. Mehmed'in hâkimiyeti yıllarında, İstanbul'a Yunan din adamları gelmiş. Bu din adamları, Osmanlı din adamlarına İslamiyet üzerine sorular sormuşlar fakat tatmin edici cevaplar alamamışlardır. Sultan Reşad'ın imamlarından birisi Güneyköy'de bir zat var bu soruları bir de ona soralım demiş. Bunun üzerine Şeyh Şerafeddin Efendi'ye haber yollamışlar ve Şeyh Şerafeddin Efendi'de saraya gelerek papazların şecerelerini saymış. Şeyh Şerafeddin Efendi papazların her şeyini söyleyince papazlar biz sizden din adamı istedik fakat görüyoruz ki siz bize sihirbaz getirmişsiniz demişler. Bu olaydan sonra Şeyh Şerafeddin Efendi köye geri dönecekken sultanın yanında bulunanlardan birisi Şeyh Şerafeddin Efendi'nin yanına gelerek, sultan size para vermek ister demiş. Bunun üzerine Şeyh Şerafeddin Efendi de bizim paraya ihtiyacımız yok demiş bu cevap üzerine de o kişi o zaman sultandan ne istersiniz diye sorunca Şeyh Şerafeddin Efendi'de köyümüzde susuzluk çekiyoruz bir çeşme yaptırılırsa iyi olur demiş ve böylelikle şu an köy merkezinde bulunan çeşme Sultan Reşad tarafından yaptırılmıştır". Hacı Murat Erhan'a göre ikinci hikâye şöyledir: "Sultan Reşat Han zamanında İstanbul'a Avrupa'dan bir papazlar topluluğu gelmiştir. Zamanın Şeyh'ül-İslam'ı başta olmak üzere din görevlileri bu papaz topluluğuna İslamiyet hakkında bilgiler vermişler. Şeyh'ül-İslam'ın ve diğer din görevlilerin verdikleri bilgiler papazları tatmin etmemiş. Bu noktada devreye saray ve çevresinde arabacılık yapan Dağistanlılar girmiş. Bizimkiler Kafkasya'da atlar ile çok ilgili olduklarından dolayı Osmanlı topraklarına göç edince saray ve

çevresinde arabacılık yapmaya başlamışlar. Bu sırada konuşmalar arabacılar tarafından duyulunca, bunlar Güneyköy'de Dağıstanlı bir üstadımız var O'na haber gönderelim demişler. Bu haber Şeyh Şerafeddin Efendi'ye gelince O'da papaz topluluğunun öğrenmek istedikleri neyse yazıp göndersinler bende cevap olarak onlara yazıp gönderirim demiş. Şeyh Şerafeddin Efendi'nin papazlara yazıp gönderdiği cevaplar herkesin ilgisini çekmiş ve sonra Şeyh Şerafeddin Efendi saraya çağrılmış. Bu papaz topluluğu ve orada bulunanlar Şeyh Şerafeddin Efendi'ye İslamiyet ile ilgili yüz soru sormuşlar. Şeyh Şerafeddin Efendi'de tüm soruları gayet soğukkanlı bir şekilde cevaplamış ve herkes hayretler içerisinde kalmış. Bu olay sonrasında Sultan Reşad, Şeyh Şerafeddin Efendi'ye size başta İstanbul olmak üzere nerede isterseniz yer vereyim demiş. Bunun üzerine Şeyh Efendi'de benim eğitim vermekte olduğum medresede yüzlerce talebem var onları bırakıp gelemem demiştir. Bunun üzerine sultan benden ne istersiniz deyince Şeyh Şerafeddin Efendi'de köyümüzde su sıkıntısı var, dağdan gelen bir su var onu köy merkezine getirelim demiş. Bu olay üzerine Sultan Reşad'da köyümüzün merkezinde bulunan çeşmeyi o zaman yaptırmış. Çeşme ile ilgilenmeleri için sultan tarafından dört asker görevlendirilmiş. Günümüzde köyün en büyük geliri bu sudur. Bu suyun adı Karsu'dur ve muhtarlığımız tarafından buradan sudan gelen gelir ile köyde çocuklara burs verilmektedir".

Çeşmeden hemen sonra gelen yapılar arasında köyde bulunan iki camii gelmektedir. Bahsedilen bu camiler Göçmenler Genel Müdür Yardımcısı olarak Reşadiye'yi ziyaret ederek burası ile ilgili inceleme yapan Muzafferredin Bey'in raporunda da geçmektedir (Seçkin, 2016: s. 2342). Güneyköy'de yapılmış olan ilk caminin halk arasında Yukarı Camii ismi ile bilinen camii olduğu görülmektedir. Bu caminin yapımından sonra günümüzde köy merkezinde bulunan ve 1906 yılına ait bir belgede Dağıstanlı zengin bir kişi olarak bilinen Yahya Efendi tarafından yaptırılmış olan ikinci cami bulunmaktadır (Seçkin, 2016: s. 2346-2347.). Sözü edilen iki cami konusunda Bahattin Bingöl şunları ifade etmiştir: "Köyümüzde yapılan ilk camii yukarı camiidir, merkezde bulunan cami ondan daha sonra yapılmıştır. Merkezde bulunan merkez camiyi Yahya Bey ismindeki kişi yaptırmıştır. Yukarı camiyi ise dayımın babası inşa etmiştir". Hacı Murat Erhan da bu konuda şöyle demiştir: "Çok zengin olan Yahya Bey Dağıstan'dan Güneyköy'e gelmiş ve merkezdeki camiyi yaptırmış. Caminin taşları, Ebû Muhammedü'l-Medeni hazretlerine ait çiftliğin hemen yakınında bulunan taş ocağından kesilip getirilmiş". Köy sınırları içerisinde yer alan iki kilise olduğu da bilinmektedir. Sözü edilen bu kilisenin günümüzde hiçbir kalıntı kalmamıştır. Kilise ve çevresi hakkında Alpay Tekin ise şunları ifade etmiştir: "Bağlar ismiyle bilinen tepede eskiden bir kilise varmış ama şu an kiliseden hiçbir kalıntı yoktur. Duyduklarıma göre bu bölgede Ermeniler tarafından bağlarda üzüm, şarap vs. yapılmış". Köyün en fazla nüfusa ulaştığı zamanlarda günümüz mezarlık mevkiinin hemen aşağısında 1000 öğrencinin ders aldığı bir medrese olduğu bilinmektedir. Fakat günümüze medreseye ait bir kalıntı ulaşmamıştır. Söylenilenlere göre Yunanlıların köye geldiklerinde yaktıkları yerlerden birisi de burasıdır. Alpay Tekin'in ifade ettiğine göre: "Köyümüzün nüfusu 700 haneye çıktığı zamanda, burada bir medrese varmış. Bu medresede bir kızlara bir de erkeklere özel bir ilkokul varmış. Hacı Murat Erhan'ın aktardığına göre:" Bu medresede bir kız bir de erkek okulu varmış ve burada 1000 öğrenci eğitim almaktaymış. Medresenin yeri mezarlığın altında bulunan çamlığın hemen yanındaymış fakat medreseden geriye hiçbir şey kalmamış. Medresenin Yunanlıların köyümüzü yaktığı zamanda yıkıldığını duymuştum". Medrese'nin yeri ve öğrencileri hakkında ise Tayyibe Hubar şunları söylemiştir: "Türbeye çıkarken, Çamlık isimli yerde eskiden büyük bir medrese varmış. Buraya her yerden öğrenci gelirmiş. Öğrenciler, cuma akşamları boyunlarına heybelerini asıp köy içerisinde zikirler ile kapı kapı gezerek herkesten un, ekmek vs. toplarlarmış".

5. Düğünler ve Yöresel Yiyecekler

5.1. Düğünler

Yalova'da bulunan üç Dağıstan köyünden birisi olan Güneyköy'de düğünlerde genellikle yöresel Kafkas oyunları oynanmaktadır. Fakat günümüzde yöresel oyunların oynanması eskiye nazaran azalmaya başlamıştır. Bunun yanında düğünlerde yapılan bazı geleneklerin de köyde devam ettiği de görülmektedir. Düğünler konusunda Hacı Murat Erhan şunları ifade etmiştir: "Düğünlerde yöresel Kafkas oyunlarımızı oynarız. Günümüzde, Kafkas oyunlarının dışına çıkılmaya başlandı. Eskiden gençler köyde gelin ve damadın akrabalarını gezip tavuk toplarlardı. Sonra kendi aralarında toplanırlardı ama bunları sadece gençler yapardı. Pişirilen tavukları yiyerek kendilerince eğlenirlerdi. Artık köyümüzde genç nüfus kalmadığı için bu adet artık yoktur". Düğünlerde oynanan

oyunlar hakkında Ayşe Yaman şöyle demiştir: “Eskiden düğünlerde kendi oyunlarımızı oynardık. Düğünlerimizde müzik aletleri olarak akordeon ve doli ile vardı ama şimdi org daha sık kullanılıyor. Çok üzücü bir şekilde yavaş yavaş gelenekselliğimizi kaybetmeye başladık”. Aynı konuda Tayyibe Hubar şunları aktarmıştır: “Düğünlerde ve şenliklerde genel olarak Kafkas oyunları oynanır. Mesela bunlar içerisinde en çok bilinen ve oynanan Şeyh Şamil isimli oyundur. Eskiden tef, armonik ve akordeonlar ile oynardık. Eskiden genellikle gelin at arabasıyla köye gelirdi ya da başka köye giderdi. Kafkas kızları at ile alınmazlar, at arabası ile alınırlar. Düğünlerde hayvanlar kesilir ve bütün köylü yedirilir içirilir. Gelen tüm misafirlerin hepsine yemek de verilirdi”. Düğünlerde oynanan oyunlar ve genel olarak yapılanları İdris Atik şöyle ifade etmiştir: “Düğünlerimizde kendi yöresel oyunlarımızı oynarız. Bizler şimdiki düğünleri pek beğenmiyoruz. Eskiden düğünlerimiz yöreseldi, şimdiki düğünler maalesef öyle değil. Şimdiki düğünlerde herkes çıkıp kırk defa oynuyor. Biz eskiden şu abi, bu amca oynasa da izlesek derdik. Bazı insanlar sadece bir defa oynardı, onun oyununun tadı da damağımızda kalırdı. Eskiden düğünler köyün meydanında yapılırdı. Köyün meydanında olmadığı zaman kapısının önünde yer olanlar orada yaparlardı. Düğünlerde yemekler yapılarak dağıtılırdı”.

5.2. Yöresel Yiyecekler

Genel anlamda yemek kültürü, özel olarak ise yöresel yemekler Kafkasya topraklarında çok çeşitli olmak ile ağırlıklı olarak et ve hamurdan oluşmaktadır. Dağıstan mutfağı denilince akla ilk olarak hinkal ardından pakuk gelmektedir. Güneyköy’de yöresel yiyecekler işletmesi sahibi olan Ayşe Yaman’a göre köyde yapılan yöresel yiyecekler şunlardır: “Yöresel yiyeceklerimiz arasında en çok bilinenler hinkal, suroçet, pakuk, natuh, muçari (mısır ekmeğinden yapılır-kabakla karıştırılır) sodalı hinkal, karş, hohara hinkaldır (haşlama et ile yapılır). Kendim de bu iş ile uğraştığım için her şeyi takip etmeye çalışıyorum fakat bir yemek programında bunların yapıldığını hiç görmedim. Köyümüze dışarıdan gelen insanlar hinkal ve suroçete bayılıyorlar”. Dağıstan mutfağına ait tatlılar hakkında Tayyibe Hubar şunları ifade etmiştir: “Geleneksel tatlılarımız arasında en çok beğenilenler pakuktur. Pakuğun dışında yine natuh da yaparız. Natuhun; hamurda natuh, fıstıklı natuh, patlak mısırlı natuh, susamlı natuh olmak üzere birkaç çeşidi de vardır”. Bahattin Bingöl ve İdris Atik yöresel yiyecekler konusunda şöyle demişlerdir: “Yöresel yemeklerimiz arasında en çok bilinenler hinkal, suroçet, natuh, pakuktur. Bu yiyecekler her gün değil sadece özel günlerde yapılır. Dağıstan mutfağında farklı olarak Muçari ismiyle bilinen mısır ekmeği yapılır. Muçari’ye ilaveten Karş isimli bir yiyecek de yapılır. Kayısıdan yapılan Karş, bir bebek doğduğu zaman yapılır. Aslında Karş, yeni doğum yapmış olan kadınlara iyi gelmesi amacıyla yapılmaktadır”.

6. Çevre Köyler İlişkiler

Güneyköy ile çevresindeki köyler arasındaki ilişkilere bakıldığında ağırlıklı olarak diğer Dağıstan köyleri olan Esadiye ve Sultaniye’nin yanında komşu olduğu Kurtköy, Sugören, Soğucak ve Hamzalı köyleri ile yakın ilişkisi olduğu görülmektedir. Bu konuda Hacı Murat Erhan şunları aktarmıştır: “Diğer köyler ile ilişkilerimiz gayet iyidir. Sultaniye ve Esadiye ile ırkdaş olduğumuzdan ötürü bu köyler ile ilişkilerimiz diğer köylerden daha fazladır. Bu iki köy ile köyümüzün çok sıkı akrabalık bağları bulunmaktadır”. Aynı konuda Alpay Tekin şunlar ifade etmiştir: “Çevredeki diğer köyler ile ilişkilerimiz gayet iyidir. Mesela, Kurtköy ile ortaklaşa orman alanlarına sahip olduğumuz için onlar ile ilişkilerimiz diğer köylere göre biraz farklıdır. Kurtköylü olup burada yaşayan birkaç aile dahi vardır. Komşularımızdan birisi olan Gürcü köyü olan Hamzalı ile de çok sıkı olmamakla beraber ilişkilerimiz vardır ve bu ilişkilerimiz de devam etmektedir. Sugören köyüyle de aramız iyidir. Sultaniye, Esadiye ile Güneyköy arasında akrabalık bağları vardır. Bu yüzden de bu köyler ile haliyle aramız diğerlerine göre daha iyidir”. Çevre köyler ile ilişkiler bağlamında İdris Atik şunları ifade etmiştir: “Günümüzde de eskiden de diğer köyler ile aramızdaki ilişkiler hep iyiydi. Etrafımızda komşu köyler olarak Kurtköy, Soğucak, Sugören ve Hamzalı vardır. Bu dört köy ile de gidip geliriz, ilişkilerimiz de iyidir. Gürcü köyü olan Hamzalı ve Çerkes köyü olan Soğucak ile akrabalıklarımız vardır. Zannederseniz köyümüzde Hamzalı’dan iki aile, Soğucak’tan da 4-5 aile vardır”. Tayyibe Hubar’ın ifade ettiğine göre ise: “Çevredeki diğer köyler ile ilişkilerimiz eskiden de şu an da gayet iyidir. Soğucak, Sultaniye, Esadiye, Kirazlı ve Hamzalı ile akrabalıklarımız vardır”.

Sonuç

Yalova'daki üç Dağıstan köyünden en büyüğü olan Güneyköy'ün kuruluşu Ebû Muhammedü'l-Medeni Hazretleri'nin köye gelmesi ile başlamıştır. Köyün kuruluş tarihi kesin olarak belli olmamakla beraber tahminlerimize göre Güneyköy 1886 yılından önce kurulmaya başlanmıştır. Bunun yanında, köyün kuruluşunun 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı ile bir bağlantısı yoktur. Dağıstanlı göçmenler başlarında Ebû Muhammedü'l-Medeni Hazretleri olarak İmam Şamil'in direnişinin kırılmasının ardından yaşanan süreçte dinlerini özgür bir şekilde yaşayamayacaklarını anladıklarından ötürü Osmanlı topraklarına göç ederek bu köyü kurmuşlardır. Güneyköy'ün yerleşim planının İhnusa Nur Muhammed tarafından çizildiğini ve bu planın Ebû Muhammedü'l-Medeni Hazretleri'ne mezkûr kişi tarafından verilmiş olduğu görülmektedir. Bu doğrultuda köyün kuruluş aşamasında bu denli düzenli bir yerleşim planını ancak bu işler ile uğraşan bir kişinin yapabileceği de aşıkardır. Günümüzde, köy içerisinde Avarlar nüfus olarak çoğunluğu oluşturmakla beraber Dargin, Lezgi, Lak ve eskiden köyde var olan Kumuk gibi boylar bulunmaktadır. Yaptığımız görüşmelerde bölgede yaşayan halkın adetleri, dilleri genel anlamda göreneklerini kaybetme noktasına geldiği ifade edilmiştir. Bu görüşmelerde ahalî tarafından neredeyse dillerinin yok olacağı da sıklıkla bahsedilmiştir. Bu doğrultuda en kısa zamanda Güneyköy'de konuşulan Avarca, Dargince, Lezgice gibi diller üzerine çalışmalar yapılması elzemdir.

Millî Mücadele ve Kurtuluş Savaşı yıllarında Güneyköy'ün lideri olarak görülen Şeyh Şerafeddin Hazretleri önderliğinde on iki bin kişiden oluşan ahalî Adapazarı-Geyve'ye göç ederek çok büyük bir katliamdan kurtulmuşlardır. Bu noktada çevre köylerden göç için yola çıkılıp Güneyköy'de toplanılması bölgede Şeyh Şerafeddin Hazretleri'nin sözüne itibar edildiğini de göstermektedir. Kuruluşundan günümüze köyün en önemli şahsiyetleri olan Ebû Muhammedü'l-Medeni Hazretleri ve yeğeni Şeyh Şerafeddin Hazretleri üzerine de müstakil çalışmalar yapılmalıdır. Millî Mücadele ve Cumhuriyetin ilk yıllarında Şeyh Şerafeddin Hazretleri'nin yaptıklarının daha iyi anlaşılması gerekmektedir. Eskiden genel olarak Nakşibendî ve Şafî mezhebine bağlı olan köydeki insanların çoğu günümüzde de dinlerine sıkı sıkı bağlıdır. Köyün geçim kaynakları arasında ise odunculuk en üst sırada yer almaktadır. Odunculüğün yanında hayvancılık ve kuyumculuk da yapılmaktadır. Köyde bulunan yapılardan çoğu günümüzde ayakta durmaktadır. Bunlar arasında Sultan Reşat Çeşmesi, merkezde ve yukarı mahalledeki camiler bulunmaktadır. Köyde önceden bulunan iki kilise ve bir medreseden ise günümüze herhangi bir kalıntı ulaşmamıştır. Eski yollar konusunda en şanslı olan yerlerden birisi Güneyköy'dür. Çünkü köy kurulurken açılmış olan ilk yol günümüzde dahi kullanılmakla beraber varlığını korumaktadır. Güneyköy özelinde düğünlere bakıldığında Kafkas oyunlarının oynandığı görülmektedir. Yaptığımız görüşmelerde hemen hemen herkesin günümüz düğünlerini beğenmediği ve gelenekselliğin kaybedildiği ifade edilmiştir. Daha ziyade hamur ve etten oluşan Dağıstan mutfağı ise yöresel yiyecekleri ile meşhurdur. Başta hinkal, suroçet ve pakuk olmak üzere bu yöresel yiyecekler özel günlerde yapılmakla beraber köye dışarıdan gelen insanlar tarafından da tercih edilmektedir. Güneyköy'ün çevresinde bulunan köyler ile ilişkisi genel anlamda eskiden ve günümüzde gayet iyi olduğu görülmektedir. Aslında bu ilişkilerin iyi olması Kurtuluş Savaşı yıllarında yapılan göçte çevre köylerin katılımı ile de anlaşılabilir. Köyde haliyle diğer Dağıstan köyleri olan Esadiye ve Sultaniye ile diğer köylerden daha iyi olan bir ilişki mevcuttur. Bunun yanında köy ahalisi komşu diğer köyler ile de iyi ilişkiler içindedir.

Kaynakça

- Barlas, C. (2014a). *Dünü ve bugünü ile kafkasya özgürlük mücadelesi*. 2. Baskı. İstanbul: İnsan Yayınları.
- Barlas, C. (2014b). *Bilinmeyen yönleriyle dağıstan muhaciri nakşibendî şeyhlerinden mürşid-i kâmil şeyh şerafeddin Zeynel abidin*. İstanbul: Erkam Matbaası.
- Bi, M. (2015). Muhammed emin paşa kişiliği ve faaliyetleri. Bursa: Bursa büyükşehir belediyesi kitaplığı.
- Evkuran, M. (2017). Şeyh şamil'in mücadelesi ve teolojik kimliği üzerine. Editör Mehmet ali bozkuş, hakan yazar, *Şeyh şamil ve Kafkasya mücadele-sürgün-iskân*, (pp. 123-132). İstanbul: Kitabevi Yayınları.
- Güngör, F. (2017). Kafkasya imamı şeyh şamil ile naiplerinin destansı mücadelesi. Editör Mehmet ali bozkuş, hakan yazar, *Şeyh şamil ve Kafkasya mücadele-sürgün-iskân*, (pp. 153-164). İstanbul: Kitabevi Yayınları.

Kafkasya mücahidi şeyh şamil'in hâtıraları (M.Tâhir El-Karâhî'nin savaş günlüğü). (2000). haz. H. Ahmet Özdemir. Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları.

Kundukh, A. (1987). *Kafkasya müridizmi (gazavat tarihi)*. haz. Tarık Cemal Kutlu. İstanbul: Gözde Kitaplar Yayınevi.

Küçük Kavak, N. (2019). Milli mücadele yıllarında yalova. Editör Prof. Dr. Ahmet Taşağıl, *Geçmişten günümüze yalova*, (pp. 107-167). İstanbul: Çevik Matbaacılık.

Seçkin, S. (2017). Kocaeli vilayetine yerleştirilen dağistanlı muhacirlerin sultan reşat himayesinde kurulan reşadiyeye (güneyköy) iskanî ile gerçekleşen inşa süreci. *Uluslararası gazi Süleyman paşa ve Kocaeli tarihi sempozyumu-III*, (pp. 2341-2373). Kocaeli: Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Kültür ve Sosyal İşler Dairesi Başkanlığı Yayınları.

Yalvar, C. (2019). 1877-1924 yılları arasında balkanlardan ve kafkasyadan yalovaya yapılan göçler. Editör Prof. Dr. Ahmet Taşağıl, *Geçmişten günümüze yalova*, (pp. 75-106). İstanbul: Çevik Matbaacılık.

Zengin, K. (1987). *Yalova*. İstanbul: Edebiyat Fakültesi Basımevi.

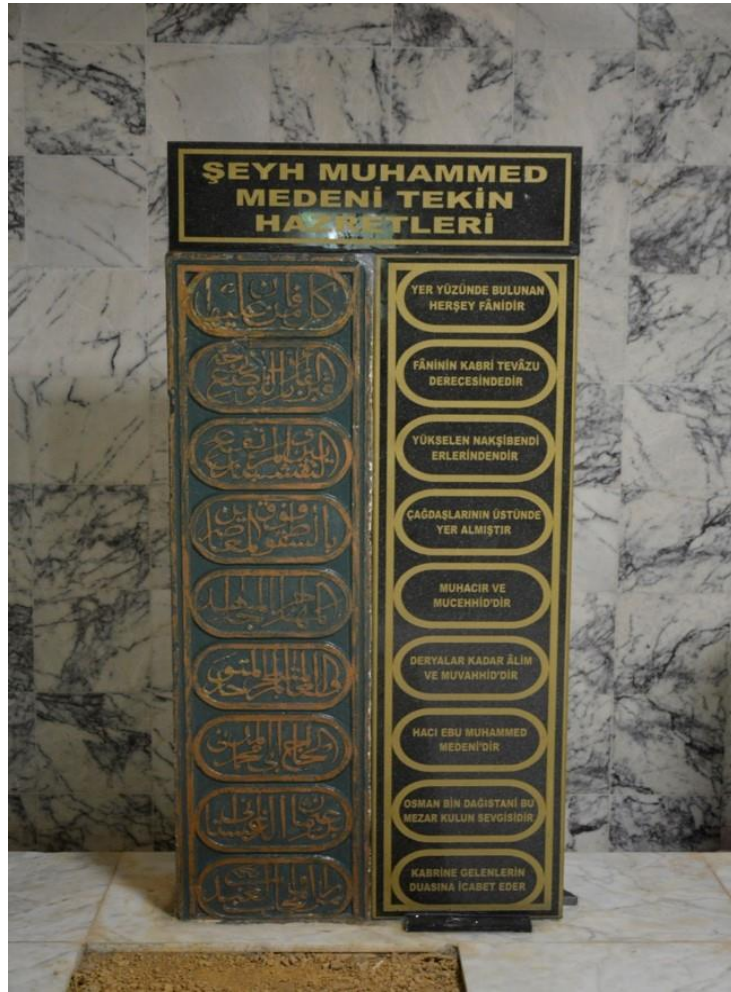
Ekler

Ek 1. Sultan Reşat Çeşmesi'nin günümüzdeki durumu

Ek 2. Mezarlıktan bir görünüm

Ek 3. Ebû Muhammedü'l-Medeni Hazretleri'nin mezar taşı

Ek 4. Şeyh Şerafeddin Hazretleri'nin mezar taşı

Ek 5. Günümüzde köyün merkezinde bulunan ve Yahya Bey tarafından yaptırılan Merkez Camii

Ek 6. Köyü yerleşim başladığında yapılan ilk camiinin dışından bir görünüm

SU HASADI

Funda DÖKMEN
Doç.Dr.Kocaeli Üniversitesi
f_dokmen@hotmail.com
funda.dokmen@kocaeli.edu.tr

Yeşim AHİ
Prof.Dr. Ankara Üniversitesi
yesimahi@gmail.com
yesimahi@nku.edu.tr
Yesim.Ahi@ankara.edu.tr

Öz

Su, doğal yaşamda ve insan yaşamı içinde az bulunur çok değerli bir kaynaktır. Su kaynaklarının korunması ve sürdürülebilirliğinin sağlanması artan nüfus, yaşam koşulları, endüstriyel uğraşlar ve tarımsal üretimde kullanımı nedeniyle son derece önemli duruma gelmiştir. Özellikle temiz su kaynaklarının her geçen gün azalması ve kıt su kaynakları olunca yağmur suyu hasadı ve kullanım teknikleri önemli olmaktadır. Yağmur suyunun yerinde toplanması ve depolanması yağmur suyu hasadı veya kısaca su hasadı şeklinde tanımlanabilmektedir. Bu yöntem kendi kendine suyun sağlanması için en kolay ve bilinen en eski yöntemlerdendir.

Ülkemizde, değişen iklim koşullarına bağlı olarak artan hava sıcaklıkları ve bağlamında karşımıza çıkan kuraklık önemli bir sorun olmaktadır. Kuraklık sorunundan en fazla etkilenen tarımsal uğraşlar ve tarımsal üretimdir. Kuraklığa bağlı ürün kaybı ise gıda güvenliği ve arzını önemli ölçüde tehlikeye sokmaktadır. Yalova, tarımsal üretimin, kesme çiçekçiliğin, süs bitkileri üretiminin ve de seracılığın yoğun bir şekilde tarımsal faaliyet olarak yapıldığı bir ilimizdir. Değişen iklim koşullarından ve kuraklıktan bu ilimizde etkilenmektedir.

Doğal kaynakların daha akılcı ve sürdürülebilir kullanılabilmesi amacıyla, bu çalışmada yağmur suyu hasadının gerekliliği, nasıl yapıldığı, yararları ve tarımsal üretimde ne şekilde kullanıldığı açıklanmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kuraklık, sulama, tarımsal su hasadı, yağmur suyu

WATER HARVESTING

Abstract

Water is a very valuable resource that is rare in natural and human life. Ensuring the conservation and sustainability of water resources has become extremely important due to the growing population, living conditions, industrial pursuits and their use in agricultural production. Rainwater harvesting and use techniques are important, especially when clean water resources are decreasing every day and scarce water resources are becoming scarce. In-place collection and storage of rainwater can be defined as rainwater harvesting or water harvesting for short. This method is one of the easiest and oldest known methods for self-provision of water.

In our country, increasing air temperatures due to changing climatic conditions and drought in their context are an important problem. Agricultural pursuits and production are most affected by the drought problem. Crop loss as depend on drought is significantly endangered for food security and supply. Yalova is a province where agricultural production, cut floriculture, ornamental plant production and greenhouse cultivation are intensively carried out as agricultural activities. It is affected by changing climatic conditions and drought in this province.

In order to use natural resources more rationally and sustainably, this study sought to explain the necessity of rainwater harvesting, how it is made, its benefits and how it is used in agricultural production.

Keywords: Drought, irrigation, agricultural water harvesting, precipitation/rainwater

Giriş

Yalova ili Armutlu Yarımadası'nın kuzey kıyısı ile Samanlı Dağları'nın kuzey eteklerinde kurulmuş olup Türkiye'nin Kuzeybatısında ve Marmara Bölgesi'nin Güneydoğu kesiminde yer almaktadır. İl'in denizden yüksekliği 2 metre olup en yüksek noktası 926 metredir. En yüksek noktalar ise güney ve güneybatı kesimleridir (Anonymous, 2021a).

Yalova İli'nin uzun dönem (1975-2020) aylık ortalama sıcaklık değerlerine bakıldığında en yüksek sıcaklık Temmuz-Ağustos aylarında 21.5-23.7 °C arasında değişmektedir. En düşük ortalama sıcaklık ise Ocak-Aralık aylarında 6.6-8.5 °C arasında değişmektedir.

Yalova İl'inin uzun dönem (1975-2020) aylık ortalama yağış miktarları (mm) incelendiğinde Mayıs-Ağustos aylarında 43,2-24,4 mm arasında, Ocak-Aralık aylarında 86,8-91,6 mm arasında değiştiği görülmektedir. Yıllık ortalama yağış miktarı ise 726,5 mm'dir (Anonymous, 2020).

Tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de iklim değişikliğinin etkisi yalnızca sıcaklıklardaki artışlardan ibaret olmayıp başta kuraklık olmak üzere seller, kasırgalar gibi olumsuz aşırı hava olaylarının sıklığı; insanlar, bitkiler ve hayvanlar üzerinde çeşitli etkilerde bulunurken, tüm ekosistemleri etkilemektedir. Özellikle kuraklık önemli oranda tarımsal verim kaybına yol açmaktadır.

Tarımsal uğraşlar iklimle ilişkilidir. Sıcaklık ve karbondioksit seviyelerindeki artışlar bazı koşullarda ürün verimini arttırsa da sürdürülebilir bir verim artışı için topraktaki besin ve su miktarı koşullarının yeterli düzeyde sağlanması gerekir (Anonymous, 2021b). Her geçen gün yetersiz yağışa bağlı olarak kuraklık koşullarının artması ve değişen iklim özellikleri nedeniyle üreticilerin optimum verimliliği sağlaması güçleşmektedir. Zorlaşan bu koşullar gıda güvenliği risklerini de ortaya çıkarmaktadır.

Tarımsal uğraşların kesintisiz sürdürülebilirliğinin sağlanabilmesi için öncelikle su gereksiminin karşılanması zorunludur. Azalan yağış ve yetersiz su kaynakları, kuraklık ve ısınma tarımsal üretimde sulama amaçlı kullanım için su hasadı yönteminin önemini ortaya çıkarmıştır.

1. Yağmur Suyu Hasadı

Artan nüfus ve yaşam koşullarına bağlı olarak kıt su kaynakları söz konusu olunca yağmur suyu hasadının önemi giderek artmaktadır. Yağmur suyu hasadı, merkezi olmayan bir su yönetimidir. Özellikle şehirlerde ve tarımsal alanlarda doğal kaynakların daha akılcı kullanımı için şimdi ve gelecekte zorunluluk olacaktır. Yağmur suyu hasadına ilişkin kısıtları, planlama ilkelerini içeren yönetmelik 23.06.2017 tarihinde 301105 Sayılı olarak resmi gazetede yayınlanmıştır (Anonymous, 2017). Bu yöntem, şehir su dağıtım ve kullanım sistemine göre birçok yönden üstünlüklere sahiptir.

1.1. Yağmur suyu hasadının yapılışı

- Öncelikle yağan yağmurun toplanıp kolaylıkla bir yerde biriktirilmesine olanak sağlayan bir yapının bulunması gerekir buda genellikle bina çatıları olabilmektedir (Şekil 1, 2),
- Daha sonra yağmur suyunu depolayabileceğimiz bir depolama sistemi olmalıdır,
- Çatılarda bulunan oluklu su toplama sistemi yani yağmur olukları ile yağmur suyu depolama sistemi birbirine bağlandıktan sonra yağmurun yağması beklenir,
- Depo önü filtresi ve bir tahliye hattı bulunmalıdır,
- Depolanan su yerden olan yüksekliğine bağlı olarak cazibeli basınçla kullanılabilirdiği gibi su motoru ile de kullanılabilir. Bölge ekosisteminin iklim değişikliklerinin etkilerine karşı dayanıklılıkları artırılmış olur (Anonymous, 2021c).

Şekil 1. Yağmur suyunun çatılardan toprak altı depoya toplanması

Şekil 2. Yağmur suyunun çatı oluklarından su deposuna alınması

Şekil 1 ve Şekil 2 (Anonymous, 2021c).

1.2. Yağmur suyu hasadının yararları

- b) Yağmur suyu hasadı sürdürülebilir, verimli, ekonomik ve güvenlidir,
- c) Şehirde ve kırsal alanda kullanılabilir,
- d) Yeraltı ve yerüstü su kaynaklarının tüketilmesini önlemiş olur,
- e) Yağmur suyu kullanımı ile su şebekelerinden çekilen su miktarı azalmaktadır,
- f) Aşırı sel ve taşkın durumlarında önleyici olur,
- g) Yeşil alan ve tarımsal alanların sulanmasında kolayca kullanılabilir ve maliyeti ucuz olmaktadır,
- h) Kuraklık durumlarında yedek su kaynağı olarak kullanılır,
- i) Yağmur suyu hasadı ile bölgede bozunmuş olan su döngüsü onarılmış olur,
- j) Bölge ekosisteminin iklim değişikliklerinin etkilerine karşı dayanıklılıkları artırılmış olur (Anonymous, 2021c).

Tarımsal Su Hasadı

Yağmurun düştüğü yerde tutulması ve toprak profili içerisinde depolanması tarımsal su hasadı tekniklerini oluşturmaktadır. Burada en önemli amaç su kaynaklarının kıt ve yetersiz yağış dönemlerinde tarımsal üretimde sulama yönünden sürdürülebilirliğin sağlanmasıdır. Sulama suyu temini dışında gerektiğinde içme ve kullanma suyu kullanımında da arıtma sonrası kullanılabilir.

Bitkiler, çayırlar ve ağaçların sulanması için kullanılan suyun yüzey akışı nedeniyle toplanan yağmur suyu hasadı küçük ve orta ölçekli havzalardan yağmur suyu hasadı yöntemlerini içermektedir (Ors, 2011). Mikro ölçekli havzalardan toplanan yüzey akış suları bir tank içerisinde depolanabildiği gibi yakınında infiltrasyon yerinin bitki kök bölgesinde de depolanabilmektedir. Bu yöntem üreticiler tarafından çoğunlukla tercih edilen bir yöntemdir. Mikro ve orta ölçekli yağmur suyu hasadı yöntemleri içerisinde eşyükselti eğri setleri (teraslama), negarim sistemi, küçük çukurluklar ve yarı dairesel seddeler (yamuklar)'i sayabiliriz.

1.3. Tarımsal Su Hasadı Yöntemleri

2.1.1. Eş Yükselti Eğri Setleri: Düz bitki ekim alanına sahip olup, bitki ekilmeyen teraslar arası alandan bu alana su sağlanır. %1 ile % 50 eğimli alanlarda kullanılabilir (Şekil 3).

2.1.2. Negarim Sistemi: Su kıtlığı çekilen havzalarda yağış sonrası oluşan yüzey akışı kontrollü şekilde yönlendirilerek bitki kökleri tarafından kullanılmak üzere suyun depolanmasını amaçlar (Şekil 3) (Critchley, et.al., 1991).

2.1.3. Küçük Çukurluklar: Ağaçların kök bölgeleri taç iz düşümleri dikkate alınarak yuvarlak bir şekilde çukur şekli oluşturularak açılır ve yağmur suyu burada depolanır.

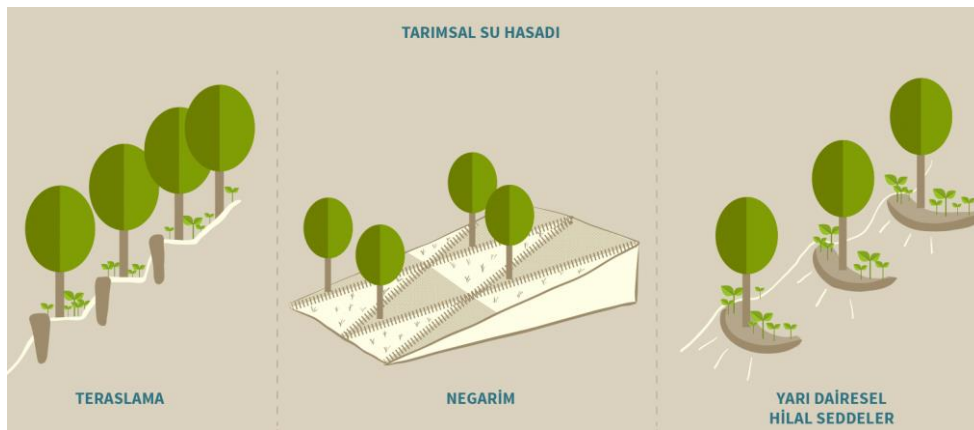
2.1.4. Yarı Dairesel Seddeler: Uçları eş yükselti eğrilerine ulaşan 1-8 m genişlikte yarım ay şeklinde 10-75 cm yükseklikte toprak setler oluşturularak yağmur suyu burada toplanır (Şekil 3).

2.1.5. Su Toplama Havuzları: Üretim alanlarında bitki yakınında toprak içerisinde büyük çukurlar havuz şeklinde açılarak oluşturulur. Oluşturulan bu çukurlar toplanan yağmur suyunun kaybını önlemek amacıyla tabanı plastik örtü materyali ile kaplanmaktadır. Sulama amacıyla su buradan alınarak kullanılır (Şekil 4).

1.4. Ülkemizde Su Hasadının Tarımsal Alanlarda Kullanımı

Ülkemizde yağmur suyu hasadı ile yapılan tarımsal sulamalar yeterli düzeyde olmayıp kısıtlı kullanımdadır. Daha çok bahçe ve küçük alanlarda kullanılmaktadır. Fakat kuraklığın son yıllarda artış göstermesi nedeniyle yağmur suyu hasadı gündeme gelmiş olup tarım alanlarında kullanımı artmaktadır.

İzmir'in Bayındır ilçesinde önemli ölçüde yağmur suyu hasadı ile sulama yapılmaktadır. Sakarya Üniversitesi'nin yeşil alanlarının sulanmasında da yağmur suyu hasadından yararlanılmaktadır (Yeniçeri, 2018). Güney Doğu Anadolu Bölgesi'nde Antep Fıstığı yetiştirilen bahçelerde dairesel seddeler oluşturularak yağmur suyu toplanır ve sulama amacıyla kullanılır. Devlet Su İşleri'de yer altı barajlarının yapımına başlayarak yağmur sularının toplanması için gerekli çalışmaları başlatmıştır.

Şekil 3. Teraslama, Negarim ve Yarı Dairesel Seddeler yöntemleri (www.sutema.org.tr)

Şekil 4. Bitki yanında oluşturulan su toplama havuzları (www.fao.org)

Sonuç ve Öneriler

Ülkemiz su kaynakları yönünden zengin gösterilmekle birlikte aslında su stresi çeken ülkelerden biridir. Bu nedenle yağmur suyu hasadı yöntemlerinin özellikle tarımsal alanlarda kullanımının artırılması yönündeki çalışmalar teşvik edilmelidir. Tarımsal alanların yanında evlerde kullanım amaçlı da su hasadının kullanımı yaygınlaştırılmalıdır. Yıllık yağış miktarının 150-200 mm olduğu bölgelerde su hasadı uygulamaları artırılmalıdır. Yağmur suyu hasadı çalışmaları sonucunda toplanan bu suyun tarımda kullanılması sonucunda verimde artış sağlanmıştır. Özellikle kurak ve yarı kurak bölgelerde tarımsal verimlilik büyük bir oranda artmaktadır. Buna bağlı olarak da su kullanımı azalmıştır. Ayrıca, erozyon ve yeraltı sularının kullanımı azalmaktadır. Ülkemizde de yağmur suyu hasadı kullanımı konusunda yasal düzenlemeler yapılarak suyun çok daha verimli kullanılması mümkündür. Bu konuda yapılacak olan eğitim, araştırma projeleri ve tanıtıcı uygulamalı çalışmalar çok daha yararlı olacaktır.

Kaynakça

- Anonymous, 2017. Yağmur Suyu Hasadı Yönetmeliği, 23.06.2017 tarihli ve 301105 sayılı Resmi Gazete.
- Anonymous, 2021a. T.C. Yalova Valiliği, <http://www.yalova.gov.tr> (Erişim tarihi: 1.09.2021).
- Anonymous, 2021b. WWF, İklim Değişikliği, <http://www.wwf.org.tr> (Erişim tarihi: 1.09.2021).
- Anonymous, 2021c. <http://www.cevrebilinci.com/yagmur-suyu-hasadi> (Erişim tarihi: 15.08.2021)
- Anonymous, 2020. T.C. Devlet Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü.
- Critchley, W., Siegert, W., Chapman, C. 1991. A manual for the design and construction of water harvesting schemes for plant production, Food and Agriculture Organization of the United Nations, Roma, Ital, pp:154.
- Ors, İ. 2011. Su hasadı teknikleri, yapıları ve etkileri, Tarım Bilimleri Araştırma Dergisi 4(2), p: 65-71, Nobel Yayınevi.

Yeniçeri, M. 2018. Yağmur sularının hasadı ve aktif olarak tarımsal sulamada kullanılması, Afet ve Risk Dergisi, ISSN: 2636-8390, 1(2), pp: 126-136.

<https://sutema.org/gelecegin-suyu> (Erişim tarihi: 14.08.2021)

<http://www.fao.org>. Food and Agriculture Organization of the United Nations (FAO), (Erişim tarihi: 5.09.2021)

TERSANE TAMİR-BAKIM FAALİYETLERİNE COVID-19 PANDEMİ SÜRECİNİN ETKİSİ: YALOVA'DA ÖRNEK BİR TERSANE

S.Alp ERKURTULMUŞ
Lect. Yalova University
alp.erkurtulmus@yalova.edu.tr

İsmail KALKAN
Lect. Yalova University
ismail.kalkan@yalova.edu.tr

Atilla BAYTEMÜR
Lect. Yalova University
atilla.baytemur@yalova.edu.tr

Şükrü EREN
Eng. Tersan Shipyard
sukrue@gmail.com

Öz

Hem ağır sanayi olması, birçok sektörün üretimini etkilemesi, çok sayıda ve çeşitli alanlarda işçinin bir arada çalışması, yan sanayi firmalarıyla çalışması, hem de özel doğa koşullarına ihtiyaç duyması, tersaneleri özgün üretim mekanları kılmaktadır.

Bu özel üretim mekanları aynı zamanda tamir-bakım görevleri de üstlenmiştir. Özellikle 2000'li yılların başlarında yaşanan denizcilik sektöründeki yeni inşa ve bakım-onarım talep artışı nedeni ile; 1980'lerde Haliç ve Boğaz kıyılarından kaydırılan küçük tersanelerin ve yan sanayicilerin yerleşmeleri için kurulan Tuzla tersaneler bölgesi siparişleri karşılayamaz duruma gelmiş ve gerek ülkemiz gerekse de uluslararası gemi sektörü açısından yeni bir merkezin kurulması kaçınılmaz olmuştur.

Gerçekleştirilen fizibilite çalışmaları doğrultusunda Yalova'ya bağlı Altınova ilçesi sahili gerek bölgenin endüstriyel alanlara yakınlığı gerek İstanbul, Bursa, Kocaeli üçgeninde geçiş güzergahlarında olması, gerekse de hem doğal bir liman hem de boğazlara yakınlığı gibi birçok ekonomik ve jeopolitik etkenler göz önünde bulundurularak, yeni tersane bölgesi lokasyonu olarak belirlenmiştir. Tersanelerin 2007 yılında faaliyetlere başlamasından bu yana geçen süreçte bölge her yıl daha da gelişerek dünyada kendisinden söz ettirecek konuma gelmiştir. Bölge tersaneleri, yeni inşaların yanı sıra, dünya standartlarında tamir-bakım ve dönüşüm faaliyetlerine de devam etmektedir. Özellikle 2008 yılı krizi sonrası yeni gemi inşanın durma noktasına gelmesi ile gemi tamir-bakım faaliyetlerinin önemi daha da artmış, böylece bölge ve ülke ekonomisine de hatırı sayılır katkılar sağlanmıştır.

Yalova tersaneler bölgesi, 2019 yılında ortaya çıkarak tüm dünyayı etkileyen COVID-19 küresel salgınına rağmen artan tamir-bakım kapasitesi ile Avrupa'nın en önemli bakım-onarım merkezi haline yolunda güçlü bir şekilde ilerlemektedir. Bu çalışmada çok sayıda ve çeşitli alanlarda bir arada çok sayıda çalışanı olan, sektörün öncü bir tersanesi seçilerek, pandemi sürecindeki tamir-bakım faaliyetleri incelenmiş ve sonuçları tartışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Covid-19, Tamir-bakım, Tersane

THE EFFECT OF THE COVID-19 PANDEMIC PROCESS ON SHIPYARD REPAIR-MAINTENANCE ACTIVITIES: A SAMPLE SHIPYARD IN YALOVA

Abstract

Both being a heavy industry, affecting the production of many sectors, working together in many and various fields, working with sub industry companies and needing special natural conditions make shipyards unique production places.

These special production places also undertake repair-maintenance tasks. Due to the increase in demand for new construction and maintenance-repair in maritime sector, especially in the early 2000s; the Tuzla shipyards region, which was established in the 1980s as a region for the shores of the Golden Horn and the Bosphorus, could not meet the orders, and the establishment of a new centre was inevitable for both our country and the international shipping industry.

In line with the feasibility works carried out, considering many economic and geopolitical factors such as the coast of Altınova district of Yalova, the proximity of the region to industrial areas, its location on

the transit routes in the triangle of İstanbul, Bursa, Kocaeli, and its proximity to both a natural harbour and straits, the new was determined as the shipyard area location. In the process that has passed since the shipyards started operations in 2007, the region has developed more and more every year and has come to a position that will make a name for itself in the world. Especially after the 2008 crisis, with the new shipbuilding coming to a standstill, the importance of ship repair-maintenance activities increased even more, thus making significant contributions to the economy of the region and the country.

Regional shipyards continue their repair-maintenance and conversion activities at the world standards as well as new constructions. Yalova shipyards region is on its way to become the most important repair-maintenance capacity despite the COVID-19 global epidemic that emerged in 2019 and affected the whole world.

In this study, a leading shipyard of the sector, which has many employees in many and various fields, was chosen, and the repair-maintenance activities during the pandemic process are examined and the results are discussed.

Keywords: COVID-19, Repair-maintenance, Shipyards

Giriş

Tersaneler, tüm su araçlarının yeni inşa, bakım onarım veya tadilat işlerinin yapıldığı tesisler olarak adlandırılmaktadır. Gemi inşa sanayinin temelini oluşturan gemi, dünyada deniz ticaretinin vaz geçilmez bir unsurudur. Devlet Planlama Teşkilatı'na (2001:1) göre ise gemi inşa sanayi döviz ikame eden, yan sanayi faaliyetlerini geliştiren, teknoloji transferini cazip kılan, bulunduğu bölgede hatırı sayılır şekilde istihdama katkıda bulunan, milli deniz ticaret filosunun ilerlemesine yardımcı olan ve ülkenin savunma sanayi ihtiyaçlarına da katkı sağlayan, sanayinin önemli bir koludur.

Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı'na (2018:472) göre ise dünya denizciliğinde gemi inşa sanayi her biri geminin dizayn aşamasından başlayan gemi inşa, yat inşa, bakım-onarım, yan sanayi ve gemi geri dönüşüm sektörlerinden oluşmakta ve gerçekleştirilen tüm süreçleri kapsamaktadır.

Özellikle 2000'li yılların başlarında yaşanan Denizcilik sektöründeki yeni inşa ve bakım-onarım talep artışı nedeni ile, 1980'lerde Haliç ve Boğaz kıyılarından kaydırılan küçük tersanelerin ve yan sanayicilerin yerleşmeleri için kurulan Tuzla tersaneler bölgesi, siparişleri karşılayamaz duruma gelmiş ve gerek ülkemiz gerekse de uluslararası gemi sanayi ve sektörü açısından yeni bir merkezin kurulması kaçınılmaz olmuştur. Burada hem üretim, ihracat ve istihdam kapasitesi yönüyle hem bölgenin endüstriyel yakınlığı hem İstanbul, Bursa, Kocaeli üçgeninde geçiş güzergahlarında olması hem de doğal bir liman olarak boğazlara da yakınlığı gibi birçok ekonomik ve jeopolitik etkenler göz önünde bulundurulduğunda Yalova ili, yeni kurulacak tersaneler bölgesi için en uygun seçim olmuştur.

Doğu Marmara Kalkınma Ajansı'na (2013:20) göre de ülkemizde gemi inşa sanayisinde Tuzla Tersaneler Bölgesi'yle birlikte öncü konumda yer alan Yalova Altınova Tersaneler Bölgesi, çok sayıda endüstri bölgesine yakın olmasının yanı sıra İstanbul, Bursa ve İzmit gibi metropollerin geçiş noktasında bulunmaktadır ve Gebze-Altınova arasındaki Körfez Geçiş Köprüsü de Tuzlada bulunan işyerleri ile iş birliğini daha kolay kılmaktadır.

Bu çalışmada Yalova Altınova Tersaneler Bölgesi'nde örnek bir tersane seçilerek tüm dünyayı etkileyen korona pandemi sürecinde tersanenin bakım-tamir faaliyetleri incelenmiştir. Bunun için korona hastalığının ilk ortaya çıkışı olan 2019 yılı aralık ayından, salgının küresel salgın ilanı Mart 2020'ye kadar olan kısımla, pandemi ilanı Mart 2020'den günümüze kadar olan geçen süre zarfındaki konteyner, kimyasal tanker, yolcu/Ro-Ro gemisi, dökme yük, balıkçı gemisi, ham petrol tankeri ve genel kargo gemilerinin tamir-bakım faaliyetleri irdelenmiştir. Böylece gemi inşa sanayi için çok önemli bir yere sahip olan tamir-bakım faaliyetlerinin pandemi döneminde sektöre uğrayıp, uğramadığı ve pandemi sürecinin faaliyetlere etkisi olup olmadığı hakkında literatüre katkı sunması hedeflenmiştir.

Metodoloji/Yaklaşım

Babayiğit'e (2019) göre bakım kavramı, bir makine, teçhizat ya da bir sistemin kendinden beklenen işlevi yerine getirebilmesi veya çalışma ömrünün uzatılabilmesi için ya da arızalanan bir kısmın yeniden çalışabilir hale getirilebilmesi için planlı veya plansız gerçekleştirilen faaliyetlerin tümüdür.

Resmî Gazete 'ye göre (2015) tersanelerde bakım-onarım; gemi ve su araçlarının tekne bünyesi ve donatımında gerçekleştirilen boya, sac, elektrik işçiliği ile ana makine ve tüm yardımcı makinelerin bakım-onarımı gibi işlemleri kapsamaktadır. Gemilerin bünyesinde ve donatımında gerçekleştirilen tüm elektriksel, boyama, borulama, sac işçiliği ile ana makine ve yardımcı makinelerin tamiri vb. iş ve işlemler tersanelerde bakım onarım faaliyetleri kapsamında değerlendirilmektedir. Yalova Altınova bölgesindeki tersanelerin yeni inşa ve tadilat faaliyetlerinin yanı sıra, dünya standartlarında bakım onarım faaliyetleri gerçekleştirmesi, bölgedeki birçok Kobi, küçük sanayi kuruluşları, esnaflar ve bölge halkının ekonomik refah düzeyini doğrudan etkilemektedir.

Gemilerin tamir-bakım faaliyetleri, gemileri havuzlama işlemi ile başlar ve tamir işlerinin yapılmasıyla devam eder. Gemi havuzlama, tamir-bakım amacıyla gelen gemilerin karinasında yapılacak (pervane, dümen vb.) işlemlerin gerçekleştirilebilmesi için geminin yüzer veya kuru havuzlara alınarak "takarya" ismi verilen blokların üzerinde oturtulması işlemidir.

Şekil 1: Yalova Tersaneler Bölgesi Genel Görünüş

Ülkemizde üretim, ihracat ve istihdam kapasitesiyle ön plana çıkan Yalova Altınova Tersaneler Bölgesi'nde bazı tersaneler sadece yeni inşa alanında hizmet verirken, bazı tersaneler de yeni inşa faaliyetlerinin yanı sıra tersane bünyesinde bulunan kuru havuz veya yüzer havuzlarda tamir-bakım faaliyetleri vermektedir. Gemilerde tamir-bakıma işleri, kaza sonrası tamir ihtiyacı, yıllık sömve ve özel sömve amaçlı olarak gerçekleştirilmektedir. Bir geminin uygun yük bulabilmesi, tekne makine sigortası yaptırabilmesi, P&I kulübünde kalabilmesi, seyre devam edebilmesi, bağlı olduğu klasta kalabilmesi gibi durumlar bakım-onarımlarını zamanında yaptırmasına bağlıdır. Bakım onarım sırasında klas kuruluşu tarafından sömveye tabi tutulur. Tari'ye (2014:8) göre gerçekleştirilen bu sömveyler temel olarak gemilerin fiziksel kondisyonu, güverte, elektrik ve makine donanımlarının hasar, aksaklık ve kural değişiklikleri tespiti şeklinde olmakta ve bunlar tersanelerde veya gemi seyirdeyken sömveyor kontrolü altında Imo, Solas, Marpol gibi uluslararası sözleşmelere uygun bir şekilde iyileştirilmektedir.

Şekil 2: Yüzer Havuz

Tersaneler ve Kıyı Yapıları Genel Müdürlüğü'ne (2019) göre ülkemizde 32 adedi yüzer havuz, 10 adedi ise kuru havuz olmak üzere toplam 42 adet havuz bulunmaktadır. Bu havuzlardan 11 adedi Yalova Altınova Tersaneler Bölgesi'nde yer almaktadır. Bölgedeki havuzların 9' u yüzer havuz 2' si ise kuru havuz olarak faaliyet göstermektedir.

Seçilen örnek tersane, Yalova tersaneler bölgesinde müşterilerine yeni gemi inşası, tamir bakım ve onarım alanlarında güvenilir hizmet sunan, Avrupa'nın en büyük küresel tersanelerinden biridir. Tuzla bölgesindeki sınırlı alan ve mevcut tersanenin kapasiteleri daha büyük boyutlu gemileri tamir etme hedeflerini karşılayamamaya başladığı için 2008 yılında İstanbul'a erişim kolaylığından da yararlanabileceği Yalova şehrinde çok daha fazla olanak ve kapasiteye sahip yeni bir tersane yatırımı yaparak Yalova yerleşkesine taşınan örnek tersane, Tuzla bölgesinde ile birlikte 320.000 m²'lik alan üzerine kurulu tesislerinde faaliyet göstermektedir. Tersanenin yeni gemi inşa ve tamir bakım faaliyetleri, yaklaşık 5.000 özverili çalışanın bağlı olduğu Yalova tesisinde yoğunlaşmaktadır.

Şekil 3: Kuru Havuz

Bu bilgiler doğrultusunda gerçekleştirilen incelemeler ile örnek tersane havuzlarında salgının ilk görüldüğü Aralık-2019 ile 1 Mart 2020 tarihinde DSÖ tarafından 'Küresel Salgın' ilan edilen zamana kadar geçen sürede ve küresel salgın ilanı 2021 yılı Eylül ayı arasında tamir-bakım faaliyetleri gerçekleştirilen konteyner, kimyasal tanker, yolcu/Ro-Ro gemisi, dökme yük, balıkçı gemisi, ham

petrol tankeri ve genel kargo gemilerinin iskelede ve havuzlardaki bekleme ve bakım onarım süreleri hakkında detaylı veriler verilerek, salgının tamir-bakım faaliyetleri üzerinde etkileri tartışılmıştır.

Bulgular

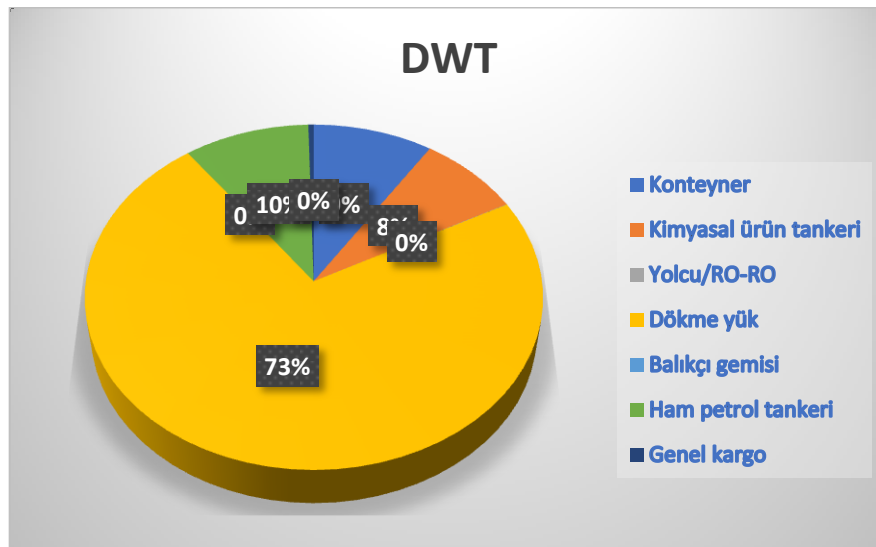
Elde edilen bilgiler neticesinde çalışmada seçilen örnek tersanenin iki adet yüzer havuzuna pandemi başlangıcından çalışma dönemi boyunca bu çekilen gemilerden 102 tanesi burada incelenmiştir. Bu gemilerin türleri ve sayısı aşağıdaki gibidir:

- 16 tane konteyner gemisi (Container ship)
- 24 tane kimyasal ürün tankeri (Chemical product ship)
- 16 tane yolcu/Ro-Ro gemisi (Passenger/Ro-Ro ship)
- 28 tane dökme yük gemisi (Bulk carrier)
- 5 tane balıkçı gemisi (Fishing vessel)
- 4 tane ham petrol tankeri (Crude oil tanker)
- 9 tane genel kargo gemisi (General Cargo)

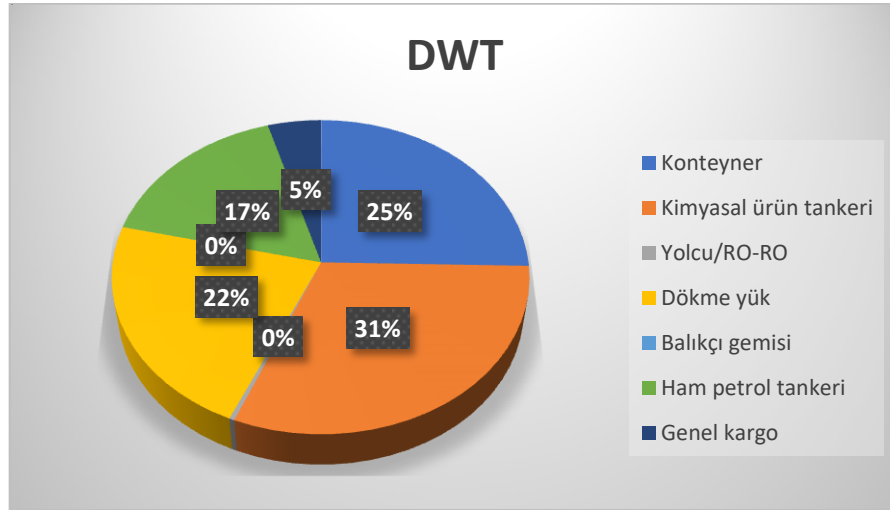
Tamir-bakıma çekilen 7 farklı türden bu 102 gemilerin toplam ağırlığı incelendiğinde Aralık-2019 ile 1 Mart 2020 arasındaki zaman aralığında 1085294 DWT, 1 Mart 2020 tarihinden Eylül-2021 tarihine kadar olan zaman aralığında ise 2230747 DWT olmak üzere toplam 3316036 DWT olduğu görülmüştür.

Tablo 1: Pandemi Döneminde Tersane Havuzlarına Alınan Gemi Örnekleri ve DWT Ağırlıkları

Gemi Tipi	Aralık 2019- Mart 2020	Mart 2020-Eylül 2021
Konteyner	100692	565551
Kimyasal Ürün Tankeri	86380	688040
Yolcu/Ro-Ro Gemisi	376	8269
Dökme Yük Gemisi	787942	494174
Balıkçı Gemisi		293
Ham Petrol Tankeri	105472	373926
Genel Kargo	4432	100489
Toplam Ağırlık (DWT)	1085294	2230742

Şekil 4: Aralık 2019-Mart 2020 Arası Tamir-bakıma Gelen Gemiler Yüzdeleri

Şekil 5: Mart 2020-Eylül 2021 Arası Tamir-bakıma Gelen Gemiler Yüzdesi

Tablo 2: Aralık 2019-Mart 2020 Arası Havuzlanan Gemilerin Ağırlıkları ve Tamir Süreleri

DWT	İskele Geliş	İskele Çıkış	Havuz Giriş	Havuz Çıkış	İskele Geliş-2	İskele Çıkış-2	Gidiş	Tamir Süresi (Gün)
44022	02.12.2019	15.12.2019	15.12.2019	23.12.2019	23.12.2019	30.12.2019	30.12.2019	28
37596	04.12.2019	09.12.2019	09.12.2019	15.12.2019	15.12.2019	21.12.2019	21.12.2019	12
18830	11.12.2019	15.12.2019	15.12.2019	21.12.2019	21.12.2019	24.12.2019	24.12.2019	13
56141	17.12.2019	04.01.2020	04.01.2020	13.01.2020	13.01.2020	16.01.2020	16.01.2020	35
39880	17.12.2019	23.12.2019	23.12.2019	04.01.2020	04.01.2020	06.01.2020	06.01.2020	20
-	-	-	22.12.2019	28.12.2019	-	-	28.12.2019	6
58444	24.12.2019	27.12.2019	-	-	-	-	27.12.2019	3
0	-	-	28.12.2019	29.12.2019	-	-	29.12.2019	1
17250	-	-	29.12.2019	03.01.2020	-	-	03.01.2020	5
37188	05.01.2020	20.01.2020	-	-	-	-	20.01.2020	15
376	-	-	10.01.2020	20.01.2020	20.01.2020	22.01.2020	22.01.2020	12
114135	-	-	14.01.2020	21.01.2020	-	-	21.01.2020	7
37964	15.01.2020	22.01.2020	22.01.2020	30.01.2020	-	-	30.01.2020	15
26472	17.01.2020	21.01.2020	21.01.2020	26.01.2020	26.01.2020	30.01.2020	30.01.2020	13
105472	20.01.2020	30.01.2020	30.01.2020	07.02.2020	07.02.2020	09.02.2020	09.02.2020	20
0	-	-	21.01.2020	22.01.2020	-	-	22.01.2020	1
29319	-	-	27.01.2020	02.02.2020	-	-	02.02.2020	6
4432	01.02.2020	03.02.2020	03.02.2020	12.02.2020	12.02.2020	06.03.2020	06.03.2020	34
18721	03.02.2020	23.02.2020	24.02.2020	28.02.2020	-	-	28.02.2020	25
38036	04.02.2020	07.02.2020	07.02.2020	14.02.2020	14.02.2020	20.02.2020	20.02.2020	16
11596	09.02.2020	25.03.2020	25.03.2020	02.04.2020	02.04.2020	27.04.2020	27.04.2020	78
1465	-	-	25.02.2020	11.03.2020	11.03.2020	16.03.2020	16.03.2020	20

Tablo 3: Mart 2020-Eylül 2021 Arası Havuzlanan Gemilerin Ağırlıkları ve Tamir Süreleri

DWT	İskele Geliş	İskele Çıkış	Havuz Giriş	Havuz Çıkış	İskele Geliş-2	İskele Çıkış-2	Gidiş	Tamir Süresi (Gün)
105472	12.03.2020	30.03.2020	30.03.2020	09.04.2020	-	-	13.04.2020	32
24329	29.03.2020	01.04.2020	-	-	-	-	01.04.2020	3
224	-	-	03.04.2020	21.04.2020	21.04.2020	01.05.2020	01.05.2020	28
39067	12.04.2020	17.04.2020	17.04.2020	24.04.2020	24.04.2020	25.04.2020	25.04.2020	13
59336	23.04.2020	25.04.2020	25.04.2020	11.05.2020	11.05.2020	19.05.2020	19.05.2020	26
39420	02.05.2020	12.05.2020	12.05.2020	17.05.2020	-	-	17.05.2020	15
114671	-	-	17.05.2020	26.05.2020	-	-	26.05.2020	9
376	21.05.2020	28.05.2020	28.05.2020	05.06.2020	05.06.2020	09.07.2020	09.07.2020	49
376	-	-	28.05.2020	05.06.2020	-	-	05.06.2020	8
59266	28.05.2020	29.05.2020	29.05.2020	12.06.2020	12.06.2020	15.06.2020	16.06.2020	19
-	-	-	06.06.2020	13.06.2020	-	-	13.06.2020	7
8650	-	-	13.06.2020	19.06.2020	-	-	19.06.2020	6
29501	-	-	20.06.2020	24.06.2020	-	-	24.06.2020	4
34973	-	-	21.06.2020	25.06.2020	-	-	25.06.2020	4
37432	22.06.2020	11.07.2020	11.07.2020	17.07.2020	17.07.2020	21.07.2020	21.07.2020	29
27128	-	-	25.06.2020	10.07.2020	-	-	13.07.2020	18
50124	-	-	26.06.2020	02.07.2020	02.07.2020	16.07.2020	17.07.2020	21
39067	-	-	03.07.2020	10.07.2020	-	-	10.07.2020	7
28749	-	-	11.07.2020	12.07.2020	-	-	12.07.2020	1
33000	11.07.2020	25.07.2020	25.07.2020	30.07.2020	30.07.2020	06.08.2020	06.08.2020	26
37557	16.07.2020	09.08.2020	09.08.2020	15.08.2020	-	-	16.08.2020	31
26412	-	-	19.07.2020	25.07.2020	-	-	25.07.2020	6
16730	21.07.2020	25.07.2020	25.07.2020	05.08.2020	05.08.2020	19.08.2020	19.08.2020	29
26757	03.08.2020	05.08.2020	05.08.2020	11.08.2020	11.08.2020	03.09.2020	03.03.2020	31
45562	08.08.2020	06.09.2020	-	-	-	-	06.09.2020	29
0	-	-	15.08.2020	23.08.2020	-	-	23.08.2020	8
38040	15.08.2020	24.08.2020	24.08.2020	30.08.2020	-	-	30.08.2020	15
45467	20.08.2020	06.09.2020	06.09.2020	17.09.2020	-	-	18.09.2020	29
10609	20.08.2020	09.09.2020	09.09.2020	19.09.2020	19.09.2020	27.09.2020	27.09.2020	38
33682	10.09.2020	19.09.2020	19.09.2020	25.09.2020	25.09.2020	01.10.2020	01.10.2020	21
0	-	-	17.09.2020	28.09.2020	-	-	28.09.2020	8
49834	18.09.2020	29.09.2020	29.09.2020	07.10.2020	07.10.2020	21.10.2020	21.10.2020	33
156658	21.09.2020	08.10.2020	08.10.2020	17.10.2020	17.10.2020	19.10.2020	22.10.2020	31
30900	17.10.2020	22.10.2020	-	-	-	-	22.10.2020	5
44598	19.10.2020	25.11.2020	25.11.2020	01.12.2020	-	-	06.12.2020	48
10603	19.10.2020	28.10.2020	28.10.2020	04.11.2020	04.11.2020	11.11.2020	11.11.2020	23
17330	24.10.2020	22.12.2020	22.12.2020	10.01.2021	10.01.2021	12.01.2021	12.01.2021	80
30420	02.11.2020	13.11.2020	13.11.2020	24.11.2020	24.11.2020	08.12.2020	08.12.2020	36
608	-	-	13.11.2020	24.11.2020	24.11.2020	18.12.2020	22.12.2020	40
57982	20.11.2020	08.12.2020	08.12.2020	20.12.2020	-	-	22.12.2020	32
28749	-	-	25.11.2020	28.11.2020	28.11.2020	11.12.2020	11.12.2020	16
30194	30.11.2020	21.12.2020	21.12.2020	02.01.2021	02.01.2021	04.01.2021	05.01.2021	36
109999	-	-	01.12.2020	08.12.2020	08.12.2020	12.12.2020	12.12.2020	11
250	-	-	08.12.2020	20.12.2020	-	-	20.12.2020	12
19413	16.12.2020	02.01.2021	02.01.2021	12.01.2021	12.01.2021	28.01.2021	28.01.2021	43
670	-	-	21.12.2020	02.01.2021	02.01.2021	04.01.2021	04.01.2021	14
19496	28.12.2020	22.01.2021	22.01.2021	28.01.2021	28.01.2021	14.02.2021	14.01.2021	48
1465	-	-	02.01.2021	12.01.2021	12.01.2021	21.01.2021	21.01.2021	19
37985	03.01.2021	13.01.2021	13.01.2021	21.01.2021	-	-	21.01.2021	18
30194	05.01.2021	07.01.2021	-	-	-	-	07.01.2021	2
8191	16.01.2021	21.01.2021	-	-	-	-	21.01.2021	5

6186	18.01.2021	30.01.2021	-	-	-	-	30.01.2021	12
18855	19.01.2021	23.01.2021	-	-	-	-	23.01.2021	4
1465	-	-	25.01.2021	07.02.2021	07.02.2021	12.02.2021	12.02.2021	18
49999	-	-	28.01.2021	10.02.2021	-	-	10.02.2021	13
50341	03.02.2021	10.02.2021	10.02.2021	22.02.2021	22.02.2021	05.03.2021	05.03.2021	30
293	-	-	07.02.2021	12.02.2021	12.02.2021	17.02.2021	17.02.2021	10
37343	20.02.2021	01.03.2021	01.03.2021	08.03.2021	08.03.2021	15.03.2021	15.03.2021	23
250	-	-	22.02.2021	06.03.2021	-	-	06.03.2021	12
57000	27.02.2021	17.03.2021	17.03.2021	28.03.2021	28.03.2021	02.04.2021	02.04.2021	34
19325	05.03.2021	07.03.2021	07.03.2021	17.03.2021	17.03.2021	25.03.2021	25.03.2021	18
225	-	-	08.03.2021	18.03.2021	-	-	18.03.2021	10
19366	08.03.2021	29.03.2021	29.03.2021	06.04.2021	06.04.2021	18.04.2021	19.04.2021	42
3850	15.03.2021	15.03.2021	-	-	-	-	15.03.2021	1
291	-	-	17.03.2021	29.03.2021	-	-	06.04.2021	21
376	-	-	19.03.2021	24.03.2021	-	-	03.04.2021	15
63000	01.04.2021	06.04.2021	06.04.2021	16.04.2021	16.04.2021	02.05.2021	02.05.2021	31
4822	-	-	03.04.2021	08.04.2021	-	-	08.04.2021	5
19532	06.04.2021	08.04.2021	08.04.2021	18.04.2021	-	-	19.04.2021	13
39848	07.04.2021	16.04.2021	-	-	-	-	16.04.2021	9
12956	09.04.2021	18.04.2021	18.04.2021	23.04.2021	23.04.2021	12.05.2021	12.05.2021	33
1065	-	-	14.04.2021	25.04.2021	-	-	25.04.2021	8
39067	-	-	17.04.2021	25.04.2021	-	-	25.04.2021	8
37067	18.04.2021	06.05.2021	06.05.2021	13.05.2021	13.05.2021	15.05.2021	15.05.2021	27
26304	20.04.2021	23.04.2021	24.04.2021	05.05.2021	-	-	05.05.2021	15
250	-	-	26.04.2021	06.05.2021	-	-	06.05.2021	10
455-	-	-	06.05.2021	13.05.2021	13.05.2021	15.05.2021	15.05.2021	9
11257	11.05.2021	14.05.2021	14.05.2021	22.05.2021	22.05.2021	25.05.2021	25.05.2021	14
1997	11.05.2021	14.05.2021	14.05.2021	22.05.2021	-	-	22.05.2021	11
37596	15.05.2021	06.08.2021	06.08.2021	11.08.2021*	-	-	11.08.2021*	88*
57000	06.05.2021	14.06.2021	14.06.2021	23.06.2021	24.06.2021	24.06.2021	24.06.2021	39
22396	17.05.2021	21.05.2021	21.05.2021	28.05.2021	28.05.2021	01.06.2021	01.06.2021	15
30124	26.05.2021	14.06.2021	-	-	-	-	14.06.2021	19
17264	-	-	29.05.2021	11.06.2021	-	-	11.06.2021	13
16765	09.06.2021	11.06.2021	11.06.2021	20.06.2021	20.06.2021	30.06.2021	01.07.2021	22
63400	12.06.2021	23.06.2021	23.06.2021	03.07.2021	03.07.2021	17.07.2021	17.07.2021	35
19347	14.06.2021	16.07.2021	16.07.2021	25.07.2021	25.07.2021	02.08.2021	02.08.2021	49
37596	16.06.2021	18.08.2021*	28.08.2021*	07.09.2021*	07.09.2021*	22.09.2021*	22.09.2021*	98*
49999	27.06.2021	03.07.2021	03.07.2021	16.07.2021	-	-	16.07.2021	19
17254	30.06.2021	09.07.2021	09.07.2021	01.08.2021	-	-	01.08.2021	32
30124	11.07.2021	29.07.2021	29.07.2021	05.08.2021	-	-	05.08.2021	25
12910	12.07.2021	01.08.2021	01.08.2021	06.08.2021	06.08.2021	11.08.2021*	11.08.2021*	30*
0	-	-	16.07.2021	25.07.2021	-	-	25.07.2021*	9*
37596	-	-	26.07.2021	28.07.2021	-	-	28.07.2021	2
158455	05.08.2021	11.08.2021*	11.08.2021*	18.08.2021*	-	-	18.08.2021*	13*
12184*	-*	-*	12.08.2021*	22.08.2021*	22.08.2021*	01.09.2021*	01.09.2021*	20*

* Tersane tarafından ön görülen verilerdir.

Sonuç

Bu çalışmada Yalova Altınova Tersaneler Bölgesinde seçilen bir tersane örneği için pandemi dönemindeki tamir-bakım faaliyetleri incelenmiştir ve sonuçları şu şekilde sıralanmıştır.

Güncel veriler gemi inşa sanayinde tamir-bakım faaliyetlerinin çalışılan bölgede ve örnek tersanede ne kadar önemli olduğunu ortaya koymaktadır.

Çalışmada en çok tamir-bakım faaliyetine dahil olan 7 farklı türden gemi incelenmesine rağmen, incelenmeyen diğer türlerle beraber toplamda 17 farklı tür için tersane havuzlarında tamir-bakım faaliyetleri gerçekleştirilmektedir. Yine bu durum da örnek tersanenin tamir-bakım alanında da önemli bir yere sahip olduğunu göstermektedir.

Gemilerin iskeleye ilk geliş ve iskeleden son çıkış süreleri hesaplandığında hastalığın il görüldüğü zamandan küresel salgın ilanına kadar olan Aralık 2019-Mart 2020 döneminde tamir-bakım faaliyetlerinin ortalama 17,5 gün sürdüğü görülmektedir. Bu süre küresel salgın ilanından sonra Mart 2020-Eylül 2021 döneminde ise 22,17 gün hesaplanmaktadır. Tersane pandemi döneminde de faaliyetlerini aksatmadan devam etmiştir. Aynı tipteki gemiler için geçen tamir-bakım sürelerinin hemen hemen aynı olduğu görülmektedir. Bu durumda tamir-bakım süresi ortalama gün artışının sebebi salgından dolayı faaliyetlerin aksamasından olmayıp, tersanenin tamir-bakım faaliyetleri için daha çok tercih edilmesindedir.

Görüldüğü gibi tüm dünyayı olumsuz etkileyen pandemi koşulları bile tamir-bakım faaliyetlerini aksatmamıştır. Yalova Tersaneler Bölgesi'ndeki seçile örnek tersane, her durumda çalışmalarını devam ettirmektedir.

Böyle önemli bir konuda meslek liselerinde, meslek yüksekokullarında ve fakültelerde seçmeli ya da zorunlu ders olarak verilmeli, ayrıca ilgili öğrencelerin staj aşamalarında sektörün bu kolunda da çalışmaları ve çalıştırılmaları teşvik edilmelidir.

Ayrıca bu çalışmadan yararlanılarak detaylı yeni çalışmalar yapılması yeni akademik çalışmalara ve sektörün gelişmesine katkı sağlayacaktır.

Kaynakça

- Babayiğit, C. (2019). *Bakım Onarım Verilerinin Analizi*. Yüksek Lisans Tezi, Kayseri: T.C Kayseri Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Devlet Planlama Teşkilatı. (2001). *Gemi İnşaa Sanayi ve Rekabet Edebilirlik Özel İhtisas Komisyon Raporu*. https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2018/11/08_Gemi%C4%B0nsaSanayii.pdf adresinden . 08 Kasım 2021 tarihinde alınmıştır.
- Doğu Marmara Kalkınma Ajansı. (2013). *Gemi İnşaa Sanayi Sektör Raporu*. https://www.ytso.org.tr/uploads/publication_2.pdf adresinden 08 Kasım 2021 tarihinde alınmıştır.
- T.C. Resmi Gazete. (2015). *Gemi ve Su Araçlarının İnşaa, Tadilat ve Bakım-Onarım Yönetmeliği*.
- Tari, İ. (2014). *Dünyada Gemi Bakım-Onarım Sektörü ve Gemi Bakım-Onarımının Ekonomik Maliyetinin Modellenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Tersaneler ve Kıyı Yapıları Genel Müdürlüğü. (2021). *Tersaneler ve Kıyı Yapıları İstatistikleri*.
- Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı. (2018). *Denizcilik*. <https://www.uab.gov.tr/uploads/pages/denizcilik/denizcilik.pdf> adresinden 12 Kasım 2021 tarihinde alınmıştır.

TERSANECİLİK VE YALOVA

Selahattin Alp ERKURTULMUŞ
Lect. Yalova University
alp.erkurtulmus@yalova.edu.tr

Mehmet YAHSİ
Lect. Yalova University
Mehmet.yahsi@yalova.edu.tr

Öz

Hem ağır sanayi olması, birçok sektörün üretimini etkilemesi, çok sayıda ve çeşitli alanlarda işçinin bir arada çalışması, yan sanayi firmalarıyla çalışması, hem de özel doğa koşullarına ihtiyaç duyması, tersaneleri özgün üretim mekanları kılmaktadır.

Devlet-sermaye-emek üçgeninden de bakıldığında önemli yer tutan tersaneler, üretim faaliyetleri askeri ya da ticari olmalarına göre farklılık göstermektedir. Özellikle ticari amaçla üretim faaliyeti gerçekleştiren tersanelerde iç içe geçmiş birbirinden farklı çoklu ölçekler bulunmaktadır. Böylece talep koşulları ve kıymetli girdilere bağlı dünya ticaretine uygunluğun yanı sıra emek süreçleri ve diğer bir kısım girdilerle de son derece yerel üretim gerçekleştirilmektedir.

Ayrıca dünya ticaretinin rotaları ve istenilen ürünlerin özellikleri doğrultusunda da tersane lokasyonları belirlenmektedir. Ülkemizde Tuzla ve Yalova tersaneler bölgeleri farklı evrelerde ve farklı hizmetleri gerçekleştirmek üzere kurulmuşlardır. 1980'lerde Haliç ve Boğaz kıyılarından kaydırılan küçük tersanelerin ve yan sanayicilerin yerleşmeleri için bir bölge olarak kurulan Tuzla tersaneler bölgesi, 1990'ların sonlarında devlet kredileriyle zar zor geçimlerini sağlayan tersanelerin daha sonraları dönemeçte büyüyen konuma geçmeleri, ve yine Avrupalı yatırımcıların maliyetler nedeniyle Türkiye gibi ülkelere taleplerini kaydırmaları ile iyice gelişen büyüme dönemi, Tuzladaki tersanelerin talepleri yeteri kadar karşılayamaması ve yeni yerler bulunmasını zorunlu kılmıştır. Tam burada Yalova tersaneler bölgesi gündeme gelmiştir.

Yapılan bu çalışma ile, 2004 yılında kuruluşuna başlanan Yalova tersaneler bölgesinin günümüze kadar olan zaman dilimindeki süreçleri her yönüyle ele alınarak incelenmiş ve sonuçları tartışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Tersane, Tuzla Tersaneler Bölgesi, Yalova Tersaneler Bölgesi

SHIPYARD AND YALOVA

Abstract

Both being a heavy industry, affecting the production of many sectors, working together in many and various fields, working with sub industry companies and needing special natural conditions make shipyards unique production places.

Considering the state-capital-labor triangle, shipyards, which have an important place, differ according to their production activities, whether they are military or commercial. Especially in shipyards that carry out production activities for commercial purposes, there are multiple intertwined scales. Thus, in addition to being suitable for world trade depending on demand conditions and valuable inputs, extremely local production is carried out with labor processes and some other inputs.

In addition, shipyard locations are determined in line with the routes of world trade and the characteristics of the desired products. Tuzla and Yalova shipyards regions in our country were established to perform different services at different stages. Tuzla shipyards region, which was established in the 1980s as a region for the settlement of small shipyards and sub-industrialists shifted from the shores of the Golden Horn and the Bosphorus, the shipyards that barely made their living on state loans in the late 1990s, later moved to a growing position at the bend, and European investors came to countries like Turkey due to the costs. The growth period, which developed well with the shifting of their demands, made it necessary for the shipyards in Tuzla to meet the demands sufficiently and to find new places. Right here, Yalova shipyards region has come to the fore.

In this study, the processes of the Yalova shipyards region, which started to be established in 2004, have been examined in every aspect and the results are discussed. the pandemic process are examined and the results are discussed.

Keywords: *Shipyards, Tuzla shipyard region, Yalova shipyard region*

Giriş

Tersaneler, tüm su araçlarının yeni inşa, bakım onarım veya tadilat işlerinin yapıldığı tesisler olarak adlandırılmaktadır. Gemi inşa sanayinin temelini oluşturan gemi, dünyada deniz ticaretinin vaz geçilmez bir unsurudur. Devlet Planlama Teşkilatı'na (2001:1) göre ise gemi inşa sanayi döviz ikame eden, yan sanayi faaliyetlerini geliştiren, teknoloji transferini cazip kılan, bulunduğu bölgede hatırı sayılır şekilde istihdama katkıda bulunan, milli deniz ticaret filosunun ilerlemesine yardımcı olan ve ülkenin savunma sanayi ihtiyaçlarına da katkı sağlayan, sanayinin önemli bir koludur.

Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı'na (2018:472) göre ise dünya denizciliğinde gemi inşa sanayi her biri geminin dizayn aşamasından başlayan gemi inşa, yat inşa, bakım-onarım, yan sanayi ve gemi geri dönüşüm sektörlerinden oluşmakta ve gerçekleştirilen tüm süreçleri kapsamaktadır.

Özellikle 2000'li yılların başlarında yaşanan Denizcilik sektöründeki yeni inşa ve bakım-onarım talep artışı nedeni ile, 1980'lerde Haliç ve Boğaz kıyılarından kaydırılan küçük tersanelerin ve yan sanayicilerin yerleşmeleri için kurulan Tuzla tersaneler bölgesi, siparişleri karşılayamaz duruma gelmiş ve gerek ülkemiz gerekse de uluslararası gemi sanayi ve sektörü açısından yeni bir merkezin kurulması kaçınılmaz olmuştur. Burada hem üretim, ihracat ve istihdam kapasitesi yönüyle hem bölgenin endüstriyel yakınlığı hem İstanbul, Bursa, Kocaeli üçgeninde geçiş güzergahlarında olması hem de doğal bir liman olarak boğazlara da yakınlığı gibi birçok ekonomik ve jeopolitik etkenler göz önünde bulundurulduğunda Yalova ili, yeni kurulacak tersaneler bölgesi için en uygun seçim olmuştur.

Doğu Marmara Kalkınma Ajansı'na (2013:20) göre de ülkemizde gemi inşa sanayisinde Tuzla Tersaneler Bölgesi'yle birlikte öncü konumda yer alan Yalova Altınova Tersaneler Bölgesi, çok sayıda endüstri bölgesine yakın olmasının yanı sıra İstanbul, Bursa ve İzmit gibi metropollerin geçiş noktasında bulunmaktadır ve Gebze-Altınova arasındaki Körfez Geçiş Köprüsü de Tuzlada bulunan işyerleri ile iş birliğini daha kolay kılmaktadır.

Yapılan 2004 yılında kuruluşuna başlanan Yalova Tersaneler Bölgesinin günümüze kadar olan zaman dilimindeki süreçleri her yönüyle ele alınarak incelenmiş ve sonuçları tartışılmıştır.

Metodoloji/Yaklaşım

Denizcilik sektöründe yeni gemi üretimine yönelik taleplerin artmasını ülkemiz menfaatine göre değerlendirmek, gemi inşa kapasitemizi geliştirmek ve istihdam alanları oluşturmak amacıyla Yalova ili Altınova ilçesinde kıyıda yer yer 300 ile 500 metreye kadar doldurmaya müsait, 4500 metre uzunluğundaki sığ ve bataklık konumundaki sahil şeridinde tersanelerin yapılması için Yalova Valiliği ile Altınova Kaymakamlığının öncülüğünde, 2004 yılında, 40 firma ve şahsın içinde yer aldığı Yalova Altınova Tersane Girişimcileri A.Ş. kurulmuştur. Daha sonradan bu sayı günümüzde 33 olarak yenilenmiştir.

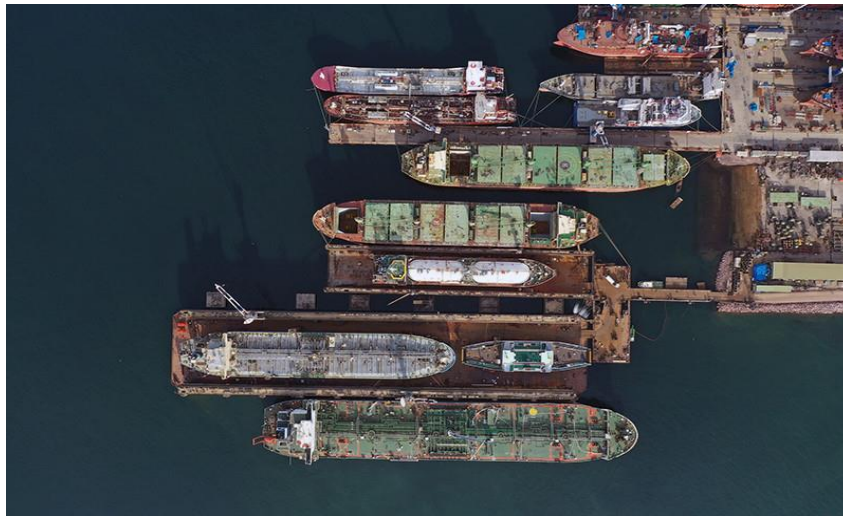

Şekil 1: Yalova Tersaneler Bölgesi Genel Görünüş

Yalova tersaneler bölgesinin Altınova ilçesinde yaklaşık 6 kilometrelik bir kıyı şeridini kapsamaktadır. 37 adet olan Yalova tersanelerinde halen 23 bini aşan çalışanı bulunmaktadır. 2019 yılına 17 bin çalışan ile girilmiş, yıl içinde yüksek oranda istihdam artışı gerçekleşmiştir.

Yalova tersanelerinde yılda 55-60 gemi ve tekne inşa edilmekte, 750-800 gemiye bakım-onarım hizmeti verilmektedir.

Ülkemizde üretim, ihracat ve istihdam kapasitesiyle ön plana çıkan Yalova Altınova Tersaneler Bölgesi'nde bazı tersaneler sadece yeni inşa alanında hizmet verirken, bazı tersaneler de yeni inşa faaliyetlerinin yanı sıra tersane bünyesinde bulunan kuru havuz veya yüzer havuzlarda tamir-bakım faaliyetleri vermektedir. Gemilerde tamir-bakım işleri, kaza sonrası tamir ihtiyacı, yıllık sörvey ve özel sörvey amaçlı olarak gerçekleştirilmektedir. Bir geminin uygun yük bulabilmesi, tekne makine sigortası yaptırabilmesi, P&I kulübünde kalabilmesi, seyre devam edebilmesi, bağlı olduğu klasta kalabilmesi gibi durumlar bakım-onarımlarını zamanında yaptırmasına bağlıdır. Bakım onarım sırasında klas kuruluşu tarafından sörveye tabi tutulur. Tari'ye (2014:8) göre gerçekleştirilen bu sörveyler temel olarak gemilerin fiziksel kondisyonu, güverte, elektrik ve makine donanımlarının hasar, aksaklık ve kural değişiklikleri tespiti şeklinde olmakta ve bunlar tersanelerde veya gemi seyirdeyken sörveyor kontrolü altında Imo, Solas, Marpol gibi uluslararası sözleşmelere uygun bir şekilde iyileştirilmektedir.

Şekil 2: Yüzer Havuz

Tersaneler ve Kıyı Yapıları Genel Müdürlüğü'ne (2019) göre ülkemizde 32 adedi yüzer havuz, 10 adedi ise kuru havuz olmak üzere toplam 42 adet havuz bulunmaktadır. Bu havuzlardan 11 adedi Yalova Altınova Tersaneler Bölgesi'nde yer almaktadır. Bölgedeki havuzların 9' u yüzer havuz 2' si ise kuru havuz olarak faaliyet göstermektedir.

Tamamen özel sektör yatırımlarıyla bugünlere ulaşan Yalova-Altınova Tersane Bölgesi, her geçen gün daha da gelişmektedir.

Bölgenin kuruluş aşamasında yapılması taahhüt edilen yatırım miktarı 162 milyon dolar olmakla birlikte, Yalova-Altınova Tersane Girişimcileri Sanayi ve Ticaret Anonim Şirketi'nin ve bölge tesislerinin yatırımları 2 milyar doları aşmıştır.

Bölgedeki tersanelerin ön üretim ve tedarik ihtiyaçlarını karşılamak üzere planlanan yan sanayi sitesinin 1'inci etabı inşa edilmiş, 2'nci etap ise projelendirilerek inşaat ruhsatları alınmıştır.

Diğer taraftan, Yalova-Altınova Tersane Girişimcileri Sanayi ve Ticaret Anonim Şirketi tarafından bir meslek lisesi ile bir hastane inşa ettirilerek ilgili Bakanlıklara teslim edilmiştir.

Tersaneler Caddesi olarak isimlendirilen ana yolun asfalt çalışmaları, finansmanı tamamen Yalova-Altınova Tersane Girişimcileri Sanayi ve Ticaret Anonim Şirketi pay sahipleri tarafından karşılanarak tamamlanmıştır (Altınova Tersaneciler Girişimcileri Birliği).

Yalova-Altınova tersaneleri gerek kendi ihtiyaçları gerekse bölgenin sosyoekonomik ihtiyaçları doğrultusunda yeni projeleri hayata geçirmeyi sürdürmektedir

Şekil 3: Kuru Havuz

Tamamen özel sektör yatırımlarıyla bugünlere ulaşan Yalova-Altınova Tersane Bölgesi, her geçen gün daha da gelişmektedir.

Bölgenin kuruluş aşamasında yapılması taahhüt edilen yatırım miktarı 162 milyon dolar olmakla birlikte, birlik ve ve bölge tesislerinin yatırımları 2 milyar doları aşmıştır.

Şekil 4: Yıllara Göre Altınova Tersaneler Bölgesi Gelişimi
(Altınova Tersaneciler Girişimcileri Birliği)

Bulgular

Tersanelerde Gerçekleştirilen Faaliyetler

Bölge tersanelerinin yeni gemi inşa kapasiteleri de yatırımlara bağlı olarak artışını sürdürmektedir. 2021 yılı ilk yarısı sonu itibariyle, Yalova-Altınova Tersane Bölgesi'nde inşa edilen gemi toplam sayısı 589'dır.

Tablo 1: Yıllara Göre Gerçekleştirilen Yeni İnşa Sayıları

YIL	ADET
2008	7
2009	21
2010	19
2011	33
2012	41
2013	43
2014	45
2015	41
2016	54
2017	58
2018	60
2019	64
2020	63
2021/06	40
TOPLAM	589

Bölge tersaneleri, yeni inşa projelerinin yanı sıra bakım-onarım ve dönüşüm faaliyetleri açısından da dünya pazarına hizmete devam etmektedir.

2021 yılı ilk yarısı sonu itibariyle bölgede bakım-onarımı gerçekleştirilen toplam gemi sayısı 6275'dir.

Yalova-Altınova Tersane Bölgesi, artan bakım onarım kapasitesi ile Avrupa'nın bakım-onarım merkezi olma yolunda emin adımlarla ilerlemektedir.

Tablo 2: Yıllara Göre Tamamlanan Bakım-Onarım Faalyetleri

TAMAMLANAN BAKIM-ONARIM PROJELERİ	
YIL	ADET
2008	110
2009	90
2010	170
2011	260
2012	280
2013	340
2014	360
2015	380
2016	534
2017	725
2018	827
2019	885
2020	890
2021/06	424
TOPLAM	6275

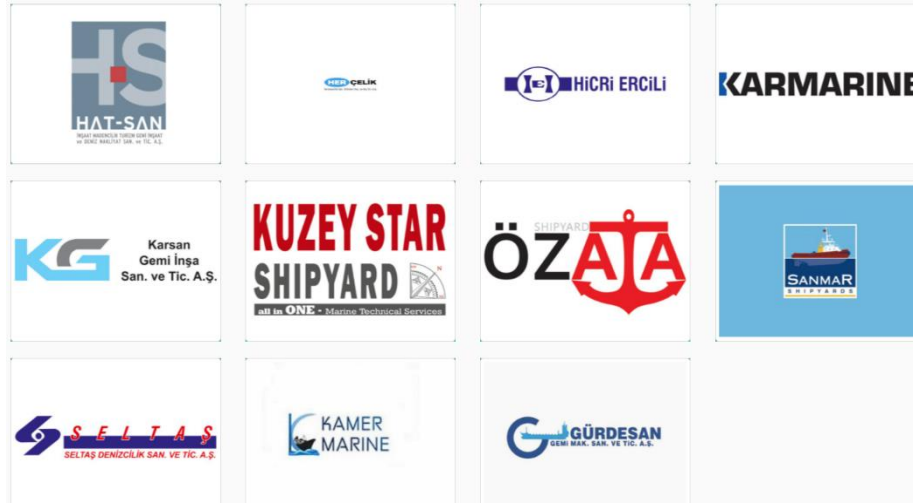
Yalova-Altınova Tersane Bölgesi'nin adını tüm dünyada duyuran çalışmalardan biri de bölge tersanelerinin imza attığı tip dönüşüm-tadilat projeleridir. Söz konusu projelerin büyük bir kısmı enerji gemisi tip dönüşümleridir. Diğerleri ise gemilere en-boy verme veya işlev değiştirme projeleridir. Yalova-Altınova Tersane Bölgesi tersaneleri, önemli dönüşüm projelerine imza atmaya bundan sonra da devam edecektir.

Bölge tersaneleri; gemi inşa ve bakımının yanı sıra kara endüstrisi için gerçekleştirdikleri üretimlerle de son derece önemli projelere imza atmışlardır. Bölgede tersanelerin kendi yapılaşma ihtiyaçları yanısıra; Yavuz Sultan Selim Köprüsü ve Haliç Metro Köprüsü gibi, büyük projeler için üretim yapılmıştır (Altınova Tersaneciler Girişimcileri Birliği).

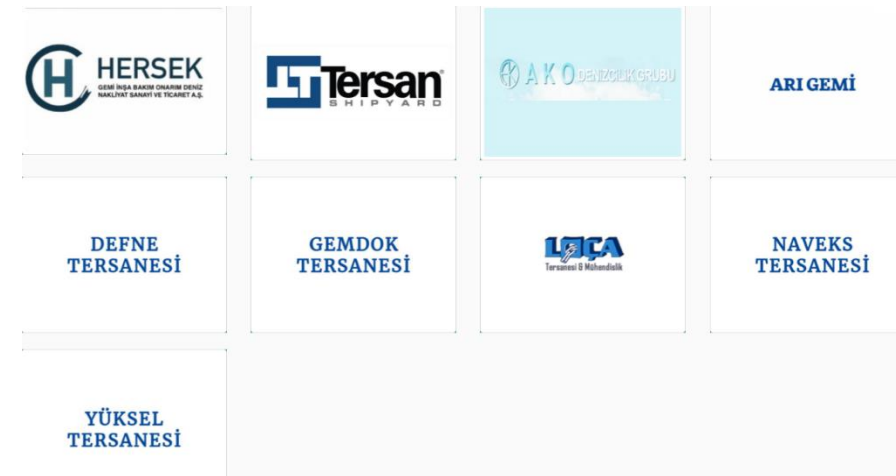
Yalova-Altınova Tersane Bölgesi, sektörel bazda ihracat bakımından da kendine önemli bir yer edinmiş durumdadır. 2020 yılında bölgeden yapılan ihracatın toplam karşılığı 462 milyon doları bulmuştur. Bu miktar Türkiye'nin toplam gemi inşa ihracatının yüzde 33,6'sını oluşturmaktadır. Özellikle ürettiği spesifik gemilerle ön plana çıkan bölgeden Norveç, İngiltere, Hollanda, İzlanda, Almanya, Danimarka, Fransa gibi Avrupa ülkelerinin yanı sıra Uzak Doğu, hatta Güney Amerika ülkelerine gemi üretimi, dönüşümü ve bakım-onarımı yapılabilmektedir.

Şekil 5: Altınova Tersaneleri-1

Şekil 6: Altınova Tersaneleri-2

Şekil 7: Altınova Tersaneleri-3

Sonuç

Bu çalışmada Yalova Altınova Tersaneler Bölgesi Faaliyetleri açısından incelenmiş ve Yalova tanıtımına katkı sunması amaçlanmıştır.

- 4.5 km kıyı yapısı günümüzde 6 km olmuştur.
- Çalışan sayısı 23000' geçmiştir. Oysaki Altınova nüfusu 30700'dir.
- Sektör ihtiyacı doğrultusunda üniversite-yüksek okul kurulmuştur. Eğitim öğretim ihtiyacı bu üniversite tarafından giderilmekte ve nitelikli elemanlar yetiştirilmesi sağlanmaktadır.

Kaynakça

- Babayiğit, C. (2019). *Bakım Onarım Verilerinin Analizi*. Yüksek Lisans Tezi, Kayseri: T.C Kayseri Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Devlet Planlama Teşkilatı. (2001). *Gemi İnşaa Sanayi ve Rekabet Edebilirlik Özel İhtisas Komisyon Raporu*. https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2018/11/08_Gemi%C4%B0nsaSanayii.pdf adresinden . 08 Kasım 2021 tarihinde alınmıştır.
- Doğu Marmara Kalkınma Ajansı. (2013). *Gemi İnşaa Sanayi Sektör Raporu*. https://www.ytso.org.tr/uploads/publication_2.pdf adresinden 08 Kasım 2021 tarihinde alınmıştır.
- Tari, İ. (2014). *Dünyada Gemi Bakım-Onarım Sektörü ve Gemi Bakım-Onarımının Ekonomik Maliyetinin Modellenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Altınova Tersanecileri Girişimcileri Birliği (2008). <http://altinovatersane.com.tr/?s94/biz-kimiz> adresinden 11 Kasım 2021 tarihinde alınmıştır.

TÜRKİYE GEOFİTLERİ VE YALOVA'DA GELİŞTİRİLEN GEOFİT SÜS BİTKİSİ ÇEŞİTLERİ

Erdal KAYA

Atatürk Horticultural Central Research Institute, Yalova

turkiyegeofitleri@gmail.com

Halil İbrahim Tuzlacı

Atatürk Horticultural Central Research Institute, Yalova

haliltuzlaci@gmail.com

Ayşegül HANNIGAN

Atatürk Horticultural Central Research Institute, Yalova

aysegul.hannigan@gmail.com

Hikmet ATMACA

Atatürk Horticultural Central Research Institute, Yalova

hikmetatmaca@hotmail.com

Öz

Türkiye ılıman kuşaktaki en zengin doğal bitki çeşitliliğine sahip tek ülkedir. Türkiye Florasında yaklaşık 12.000 bitki taksonu bulunduğu ve bunların % 35'inin endemik olduğu bilinmektedir. Bu zenginliğin içerisinde ekonomik potansiyele sahip yaklaşık 181 dar lokasyon endemiği olmak üzere, 461'i endemik, 1081 geofit taksonu yaşamaktadır. Böylesine yoğun gen kaynağına sahip bir ülke olmamıza rağmen, doğal bitkilerimizden ıslah edilmiş ticari süs bitkisi çeşidi yok denecek kadar azdır. Ticareti yapılan türler ise halen doğadan sökülmekte ve popülasyonlar giderek azalmaktadır.

Kültüre alma, türlerin sektöre kazandırılıp, ekonomik değere dönüşebilmesi için zorunlu bir süreçtir. Bu amaç doğrultusunda 2000 yılından beri yürütülen TAGEM ve TÜBİTAK destekli projeler kapsamında; 400 bin km bitki toplama yapılarak, 6400 popülasyondan 1100 taksonu (900 tür) kapsayan Türkiye geofitlerinin tamamına yakını toplanmıştır. Ebeveyn potansiyeli yüksek yabancı ülke orijinli 200 takson ithal edilmiş; Yalova'da "Dünya ılıman iklim kuşağında en fazla türe sahip geofit koleksiyonu" oluşturulmuştur. Bu koleksiyonun bulunduğu Atatürk Bahçe Kùltürleri Merkez Araştırma Enstitüsü bünyesinde Geofit Araştırma Merkezi 2014 yılından beri hizmet vermektedir.

Oluşturulan bu koleksiyon üzerinde; taksonomi, kültüre alma, çoğaltım teknikleri, fitokimyasal içerik ve ıslah çalışmaları yürütülmektedir. Farklı ıslah yöntemleri ile 13 ü tescilli, 206 geofit çeşidi geliştirilmiş ve kataloğu basılmıştır. Halen yeni çeşit aday çalışmaları da devam etmektedir ülkemizin doğal kaynaklarından geliştirilen ilk 3 çeşidin üretim hakkı özel sektöre devredilmiştir. Mevcut çeşit ve çeşit adaylarının sektöre kazandırılmasına ve özellikle hoş kokulu çeşit geliştirme çalışmalarına devam edilmektedir.

Anahtar Kelimeler, Yalova, Geofit, Süs bitkisi, Çeşit

The Geophytes of Turkey and Geophyte Ornamental Plant Varieties have Improved in Yalova

Abstract

Turkey's temperate zone has the richest natural plant diversity of the whole country. 35% of Turkey's 12,000 plant taxa are endemic to this zone. 1081 of these are from the geophyte taxa and 461 of them are endemic to Turkey. 181 are location specific. All of these have economic potential. Despite our genetic resources, we breed few ornamental plants. Instead, they are removed from the wild.

Cultivation is necessary for these species to increase their economic value. Since the early 2000s, two projects, TAGEM and TUBITAK have sought to accomplish this. Nearly all of Turkey's geophytes, including the 1100 taxa (900 species) from 7000 populations, have been collected. 200 taxa of foreign origin with high parental potential have been imported. It has been reported that Yalova possesses the highest number of geophytes in the temperate climate zone. These are all located in the Geophyte Research Center of Atatürk Horticultural Central Research Institute.

It is here that taxonomy, cultivation, propagation techniques, phytochemical content, and breeding studies are carried out. With different breeding methods, 206 geophyte species, 13 of which are registered, were developed and the catalog was published. Studies for new species candidates are still in progress. The production rights of the first 3 varieties developed from the natural resources of our country have been transferred to the private sector. Efforts to bring in the existing cultivars and cultivar candidates to the business sector and to develop fragrant cultivars are continuing.

Keywords: Turkey, Yalova, Geophyte, Ornamental plant, Variety

Giriş

Yüzyıllardır süren flora çalışmaları sonucunda Türkiye Florasının, dünyanın en zengin floralarından biri olduğu görülmüştür. Türkiye, iki kıtanın birleştiği yerdeki konumu ile ve çeşitli iklimlerin (Akdeniz, Karasal, Okyanus) yaşandığı, 3 fitocoğrafik bölgenin (Avrupa-Sibirya; Akdeniz; İran-Turan) bulunduğu dünyadaki tek ülkedir. Dolayısıyla ılıman kuşaktaki en zengin doğal bitki çeşitliliğine sahiptir. Ülkemiz, komşu ülkelerle karşılaştırıldığında, % 35 çok yüksek bir oranla endemizm ve biyoçeşitlilik açısından ilk sıradadır. Bu sonuç, floramızın önemini göstermekle birlikte, floramız üzerine yapılan çalışmaların gerekliliğini de ortaya koymaktadır (Ekim ve ark. 1991; Ekim ve ark., 2000; Özhatay, 2002).

Dünyanın en önemli gen merkezlerinden biri olan Türkiye, coğrafik konumu, jeomorfolojik yapısı ve çok farklı ekolojik yapısı ile florasında, %35'i endemik, yaklaşık 12.000 bitki taksonu bulundurmaktadır. Yumru, rizom, korm ve soğan gibi bir yeraltı gıda depolama organına sahip geofitler, biyoçeşitliliğimizin önemli unsurlarından biridir. Türkiye'nin önemli bir gen kaynağına sahip olması, kültüre alma, çeşit geliştirme ve endüstriye kazandırma çalışmaları gerekliliğini beraberinde getirmektedir (Özhatay ve ark., 2005).

Bilimsel araştırmalar, koruma, sergileme ve eğitim amaçları için bitki koleksiyonlarının yapıldığı araştırma kurumları " botanik bahçe" olarak ifade edilir. Dünyada mevcut 148 ülkede 2500 botanik bahçesinde 80 bin türde 4 milyon canlı bitki, 100 milyondan fazla herbaryum örneği bulunmaktadır. Bu bahçeler içerisinde bulunun tropik bahçeler ve geofit bahçeleri her zaman ilgi görmüştür. Bu bahçeler geofitlerin tanıtımı açısından oldukça önemlidir. Tanıtım broşürlerinde geofit bahçelerinin varlığı ve geofitlerinin orijinlerinin Ortadoğu ve Türkiye olduğu da anlatılmaktadır (Güner ve ark., 2012).

Doğal bitkilere ait soğan, yumru ve rizom gibi depo organlarının muhafaza edilmeleri ve koruma altına alınmaları gerekmektedir. Bu da arazi gen bankalarında (*ex-situ*) veya doğal ortamlarında (*in-situ*) yapılabilir. Ticareti yapılan geofit türlerinin doğadan sökülmesi ile popülasyonların azalması, hızlı nüfus artışı ile sürekli artan yapılaşma (özellikle son yıllarda hızlı gelişen ülkemizde gerçekleştirilen; barajların yapılması, enerji koridoru olunması ve bölünmüş yol projeleri) neticesinde; biyoçeşitliliğimizin yerinde (*in-situ*) korunması her geçen gün gittikçe zorlaşmış ve doğası dışında (*ex-situ*) korunması zorunlu hale gelmiştir (Kaya, 2014).

2000 yılından itibaren TAGEM ve TÜBİTAK destekli (105G068 ve 110G007 nolu 1007 projeler) projelerle 350.000 km yol gidilerek, Türkiye Florasının tamamı taranmış ve 6300 popülasyondan, 181'i dar lokasyon endemiği, 461'i endemik, toplam 1081 takson; "Türkiye Geofit Koleksiyon Bahçesine" toplanmıştır. Doğal bitkilerimizden yeni çeşitler geliştirilmiş; dolayısıyla biyoçeşitliliğin korunması ve etkin değerlendirilmesi konusunda ivme kazanılmıştır.

Materyal ve Metot

Materyal

Türkiye doğal bitki örtüsünde yayılış gösteren geofit türlerine ait bitki ve üretim materyalleri kullanılmaktadır. Çalışmalar Atatürk Bahçe Kültürleri Merkez Araştırma Enstitüsü deneme alanlarında yürütülmüştür. Ayrıca çoğaltım ve yetiştirme tekniklerinin belirlenmesi amacıyla; iklimlendirme odası, köklendirme ortamı, tohum yastığı-kasaları, hormonlar ve değişik ebatlarda saksılar kullanılmıştır. Tür teşhisleri İstanbul Üniversitesi Eczacılık Fakültesi Herbarium'unda yapılmış olup, tür teşhislerinde Flora of Turkey and The East Aegean Islands kaynağı ve ilgili diğer revizyon çalışmalarından yararlanılmıştır.

Metot

Bu araştırmanın metodolojisi; 1. Populasyon Tespiti ve Bitki Toplama, 2. Herbarium ve Tür Teşhisi, 3. Koruma çalışmaları (*In-situ* ve *ex-situ*), 4. Kültüre Alma ve Adaptasyon, 5. Çeşit Geliştirme (Melezleme ve Seleksiyon Islahı, Çeşit Adaylarının Kullanım Amacına Göre Seleksiyonu), şeklinde 5 aşamadan oluşmaktadır.

1. *Populasyon Tespiti ve Bitki Toplama*: Popülasyon tespiti amacıyla, daha önce yapılan flora çalışmalarından (Flora of Turkey and The East Aegean Islands ve botanik tezleri gibi) yararlanılarak lokasyonlar belirlenmiştir. Elde edilen bilgiler ışığında floramız taranarak, mevcut popülasyonlar tespit edilmiştir. Yılın her döneminde türlerin vejetasyonlarına göre floristik geziler düzenlenmiş olup, türler tespit edilmiş, her popülasyondan, popülasyon yoğunluğuna göre, en fazla 10 adet olacak şekilde bitki örneği toplanılarak çalışma alanına getirilmiştir. Ayrıca bitkilerin doğal olarak yetiştiği ortamlardan toprak örneği alınarak, tahlil yapılmış ve bu veriler, türlerin toprak istekleri belirlenirken kullanılmıştır.

2. *Herbarium ve Tür Teşhisi*: Floramızda yayılış gösteren 6400 popülasyona ait herbarium örnekleri hazırlanmış, İstanbul Üniversitesi Eczacılık Fakültesi Farmasötik Botanik Anabilim Dalında Prof. Dr. Neriman ÖZHATAY tarafından tür teşhisi yapılmıştır. Ayrıca ABKMAE Geofit Bahçesinde muhafaza altına alınmış canlı bitkiler üzerinden de tür teşhisleri yapılmıştır. Bu çalışmalar esnasında 31 yeni tür keşfedilerek botanik dünyasına kazandırılmıştır.

3. *Koruma çalışmaları*: *Ex-situ* koruma amacıyla 10 dekar alanda Türkiye Geofitleri Koleksiyon Bahçesi oluşturulmuştur. Her cins ayrı ayrı bloklar halinde her bir popülasyondan 10 saksı olacak şekilde, içerisinde 8:4:2:1 + 2kg/m³ (orman toprağı: torf: pomza: dişli dere kumu kontrolü salınımlı gübre) oranında karışım harcı içeren 4 lt lik plastik saksılara dikilerek muhafaza altına alınmıştır. *In-situ* koruma: Toplanan türlerden bazıları; dar lokalitede yayılış gösteren nadir endemik türlerden nesli tehlike altında olan 45 türün (Tablo 1); yerinde (*in-situ*) muhafazası için Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğüne başvurusu yapılmış, türlerin koruma projeleri uygulama aşamasındadır. Oluşturulan bu koruma alanları; biyoçeşitliliğimizin korunmasına katkı sağlaması yanında, ekoturizm açısından da önemli noktaları oluşturmaktadır.

Tablo 1. Yerinde (*In-situ*) koruma için başvuru yapılan türler

<i>Allium asperiflorum</i> Misch.	<i>Fritillaria kittaniae</i> Sorger
<i>Allium czelghauricum</i> Bordz.	<i>Fritillaria michailovskyi</i> Fomin
<i>Allium eldivanense</i> Özhatay	<i>Fritillaria mughlae</i> Tekşen & Aytaç
<i>Allium elmaliense</i> Deniz ve Sümbül	<i>Fritillaria serpenticola</i> (Rix) Tekşen & Aytaç
<i>Allium hymenorrhizum</i> Ledeb.	<i>Fritillaria viridiflora</i> Post
<i>Allium karamanoglui</i> Koyuncu ve Kollmann	<i>Gagea chanae</i> Grossh.
<i>Allium liliputianum</i> Koçyiğit, Özhatay ve E.Kaya	<i>Galanthus cilicicus</i> Baker
<i>Allium nemrutdagense</i> Kit Tan ve Sorger	<i>Galanthus koenianus</i> Lobin, C.D.Brickell ve A.P.Davis

<i>Allium purpureoviride</i> Koyuncu ve İ.Genç	<i>Hyacinthella campanulata</i> K.Perss. ve Wendelbo
<i>Allium rupicola</i> Boiss. ex Mouterde	<i>Hyacinthella venusta</i> K.Perss.
<i>Chionodoxa luciliae</i> Boiss	<i>Iris nectarifera</i> Guner
<i>Colchicum ignescens</i> K.Perss.	<i>Lilium monadelphum</i> M.Bieb.
<i>Colchicum lingulatum</i> subsp. <i>rigescens</i> K.Perss.	<i>Lilium ponticum</i> subsp. <i>artvinense</i> (mis.) Davis Et He.
<i>Colchicum manissadjianii</i> (Azn.) K.Perss.	<i>Muscari macbeathianum</i> Kit Tan
<i>Colchicum micaceum</i> K.Perss.	<i>Muscari sandrasicum</i> Karlén
<i>Colchicum sieheanum</i> Hausskn. ex Stef.	<i>Nectaroscordum tripedale</i> (Trautv.) Grossh.
<i>Colchicum paschei</i> K.Perss.	<i>Ornithogalum adanense</i> S. Demirci ve E. Kaya
<i>Corydalis lydica</i> Liden	<i>Ornithogalum demirizianum</i> Malyer ve Koyuncu
<i>Crocus nerimaniae</i> Yüzb.	<i>Scilla hyacinthoides</i> L.
<i>Crocus wattiorum</i> (B.Mathew) B.Mathew	<i>Scilla vardaria</i> Yıldırım ve Gemici
<i>Fritillaria baskilensis</i> Behcet	<i>Sternbergia candida</i> Mathew ve T. Baytop
<i>Fritillaria byfieldii</i> N.Özhatay ve Rix	<i>Tulipa saxatilis</i> Sieber Ex Sprengel
<i>Fritillaria forbesii</i> Baker	

4. *Kültüre Alma ve Adaptasyon*: Toplanan bitki örnekleri temizlenip, hastalık ve zararlılara karşı %1 Captan + %0,5 Maxim ve %0,5 Confidor ile ilaçlandıktan sonra türüne göre 4,6 – 10 – 20 lt'lik saksılara dikilmiştir. Elde edilen bitkilerde; bitki boyu, bitki çapı, yaprak sayısı, yaprak şekli, çiçek çapı, petal ebadı, petal rengi, kokulukuk, yaprak ve gövdede tüylülük kıstasları kayıt altına alınmış ve doğal ortamlardaki verileri ile karşılaştırılmıştır. Kültüre alınan bitkilerin adaptasyon kabiliyetleri bu ölçütler doğrultusunda belirlenmiştir.

5. Çeşit Geliştirme

Melezleme İslahı: Renk, koku, çiçeklenme zamanı ve diğer bazı amaca uygun özelliklerin türler arası aktarılması ve melez azmanı bireyler elde etmek amacıyla ıslah programına alınan doğal tür ve alt türler ile kültür çeşitleri ebeveyn olarak kullanılmıştır. Amaca uygun kombinasyonlar hazırlanarak, standart kontrollü melezleme yöntemi ile yeni melez bireyler elde edilmiştir. Olgunlaşan tohumlar türlere göre gerekli teknikler kullanılarak hasat edilmiş, en uygun ekim zamanına kadar muhafaza edilerek; torf + perlit ortamıyla 1 litrelik saksılara ekimleri yapılmıştır.

Seleksiyon İslahı: Popülasyon içerisinde teksel seleksiyon yöntemine göre amaca uygun, farklılıklar gözlemlenen bitkiler seçilerek koleksiyon alanına getirilmiş ve çoğaltılmıştır. Çeşit adayları olan bireylerin farklılık gösterdiği özelliklerinin uzun yıllar takibi yapılmış ve durulmuş olduğu belirlenerek çeşit olarak tescil ettirilmiştir.

Çeşit Adaylarının Kullanım Amacına Göre Seleksiyonu: Melezleme ve seleksiyon ıslahı sonucu elde edilen çeşit adayları arasında kullanım amacına göre teknik seleksiyon yapılmıştır. Diğer yandan piyasa tercihi belirlenerek çeşit adayları seçimine gidilmiştir.

Bulgular

TAGEM destekli “Türkiye Florasında Mevcut Şakayık Türlerinin Tespiti İslahı ve Yetiştirme Tekniklerinin Belirlenmesi”(2000-2015) adlı projenin I., II., III. ve IV. dilimi sonuçlandırılmıştır. Bu kapsamda Türkiye Florasının tamamı taranarak 71 şakayık popülasyonundan bitki toplanmış ve gen kaynakları bahçesinde muhafaza altına alınmıştır. Mevcut doğal türlerden Türkiye’den geliştirilen ilk doğal kaynaklı 4 çeşit 2011 yılında tescil ettirilmiş, üç çeşidin 10 yıllığına üretim hakları özel sektöre 2012 yılında devredilmiştir. 2014 yılında yayımlanan “Süs Bitkileri Çeşit Kataloğunda” 54 çeşit ile “Şakayık Bölümü” yayımlanmıştır. 2015 yılında 3 çeşit daha tescile sunulmuştur. 2020 yılında tescil edilmiş ve toplam 7 çeşit tescillenmiştir. Şakayık projesinde kültüre alma ve ıslah çalışmasının yapılabilişliği görülünce, 2005 yılında diğer ekonomik potansiyeli yüksek olan 9 cins üzerine aynı içerikli bir TÜBİTAK 1007 Projesi geliştirilmiştir (Şekil 1).

Şekil 1. Şakayık ıslah parseli genel görünüm

“Bazı Doğal Bitkilerin Kültüre Alınması Yeni Tür ve Çeşitlerin Süs Bitkileri Sektörüne Kazandırılması” (TÜBİTAK-1007 Kamu Projesi 2006-2009).

Bu proje ile örnek iş birliği gerçekleştirilerek oldukça önemli çıktılar elde edilmiştir. Bu proje çıktıları her yıl düzenlenen bahçe günleri ile sektöre ve ilgililere aktarılmıştır. Proje çıktıları 19. Bilimsel Teknoloji Yüksek Kuruluna sunulmuş, bir ilk gerçekleştirilmiş, tarım alanında bir proje BTYK'ye (Bilim ve Teknoloji Yüksek Kurulu'na) taşınmıştır.

Bu proje kapsamında 179 tür toplanmış ve bu türlerden acı çiğdem (*Colchicum L.*) türlerinin tespiti için İsveç'te bulunan Göteborg Botanik Bahçesine gidilmiş ve görülmüştür ki mevcut türlerin yarısı Türkiye Florasından toplanmıştır.

Ayrıca araştırıldığında pek çok botanik bahçesinin tanıtım broşüründe, geofitlerin Türkiye Florasından toplandığı vurgulanmaktadır. Dolayısıyla bu durumdan ilham alınarak 1.000'den fazla geofit taksonuna sahip Türkiye'de öyle bir bahçe kurulmasının gerekliliğine karar verilerek proje geliştirilmiştir.

“Türkiye Geofit Bahçesi” (DPT Destekli 2010-2015) projesinin başlamasıyla seralar kompleksi 19 Aralık 2014 tarihinde açılmıştır. Bu kompleksin içerisinde Sergileme alanı, Alpin sera, Tropik sera, Yetiştirme /Çoğaltım serası ve Alıştırma serası bulunmaktadır. Geofitler üzerinde tüm bu güzel donanımına sahip teknik seralarda; çeşit geliştirme, agronomi, farmakognozi, preparasyon teknikleri, fotoperiyot, raf ömrü gibi araştırmalar yürütülmektedir (Şekil 2).

DPT destekli proje ile eş zamanlı olarak; Türkiye geofitlerinin tamamının toplanabilmesi ve ıslahı için II. TÜBİTAK 1007 Projesi geliştirilmiştir: *“Türkiye Geofitlerinin Kültüre Alınması Yeni Tür ve Çeşitlerin İlgili Sektöre Kazandırılması” (110G007 no.lu TÜBİTAK-1007 kamu projesi 2010-2015)*

Şekil 2. Lilium ıslah parseli genel görünüm

Bitki toplama, tanımlama, yeni tür keşfi, yerinde (*in-situ*) ve yeri dışında (*ex-situ*) muhafaza kapsamında; toplam 400.000 km yol gidilerek Türkiye Florasının tamamı taranmış ve 6.400 popülasyondan, 1.081 geofit taksonu “Türkiye Geofitleri Koleksiyon Bahçesi”nde toplanmıştır (Şekil 3).

Şekil 3. Türkiye geofitleri koleksiyon parseli genel görünüm

İslahta kullanılmak amacıyla, ebeveyn potansiyeli yüksek olan 150 takson yurt dışından temin edilmiş, toplam 1200 civarında takson ile dünya ılıman iklim kuşağının en fazla geofit türüne sahip koleksiyonu oluşturulmuştur. TÜBİTAK projeleri kapsamında her bir türün doğal yoğunluğu belirlenmiş; birçok geofit türünü barındıran 50 lokalite, ‘Türkiye’nin Önemli Geofit Alanları (ÖGA)’ olarak tespit edilmiştir.

2000 yılında ABKMAE bünyesinde başlattığımız doğal kaynaklarımızdan yeni çeşitlerin geliştirilmesi çalışmalarına; 2006 yılından itibaren TÜBİTAK destekli projeler eklenmiştir. Beş araştırma enstitüsü (ABKMAE, KTAE, EBKAİ, ABKAİ, GAPTAEM), TÜBİTAK MAM ve Gazi Üniversitesinde yürütülen bu çalışmalar neticesinde en önemli çıktılardan biri olan, farklı ıslah yöntemleri ile 13 ü tescilli (Tablo 2), 206 geofit çeşidi geliştirilmiş ve “ Süs Bitkileri Çeşit Kataloğu” hazırlanarak Türkiye’de bir ilk gerçekleştirilmiştir.

Bu çeşit kataloğunda;

- Acı Çiğdem (*Colchicum L.*) 25 adet,
- Ballı sarımsak (*Nectaroscordum Lindl.*) 4 adet,
- Kum Zambağı (*Pancreatum L.*) 3 adet,
- Lale (*Tulipa L.*) 18 adet,
- Mührüsüleyman (*Polygonatum Miller*) 4 adet,
- Sümbül (*Hyacinthus L.*) 4 adet,
- Süsen (*Iris L.*) 46 adet,
- Şakayık (*Paeonia L.*) 54 adet,
- Ters Lale (*Fritillaria L.*) 16 adet
- Zambak (*Lilium L.*) 60 adet olmak üzere, toplam 236 adet çeşit yer almaktadır.

Ayrıca, Türkiye geofitlerinin tamamının (1081 takson) morfolojik tanımlamalarını, çiçek, meyve, tohum, soğan fotoğraflarını ve popülasyon adreslerini içeren 2000 sayfalık kitap basılmıştır. Bu çalışmaların sonucunda, 31 yeni tür keşfedilerek botanik dünyasına kazandırılmıştır.

Bu türlerden bazıları; dar lokalitede yayılış gösteren nadir endemik türlerden nesli tehlike altında olan 45 türün; yerinde (*in-situ*) muhafazası için Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğüne başvurusu yapılmış olup türlerin koruma projeleri uygulama aşamasındadır.

Oluşturulan bu koruma alanları; biyoçeşitliliğimizin korunmasına katkı sağlaması yanında, eko turizm açısından da önemli noktaları oluşturmaktadır.

Tablo 2. Tescilli Geofit Çeşitleri

S.N.	Tescilli Çeşit Adı	Çeşit Görseli	Materyalin Özellikleri	Çiçeklenme Zamanı
1.	Şakayık 'GÖNÜLAÇAN'		Otsu, açık pembe renkli, çilli, katmerli, hoş kokulu çiçeklere sahip, uzun boylu; çok geç mevsimde çiçeklenir. Kesme çiçek, bahçe ve saksı bitkisi olarak kullanılabilir.	Mayıs - Haziran

2.	Şakayık 'SÜVEYDA'		Otsu, bordo renkli, katmerli, hoş kokulu çiçeklere sahip, uzun boylu; orta mevsimde çiçeklenir. Kesme çiçek, bahçe ve saksı bitkisi olarak kullanılabilir	Nisan Mayıs	-
3.	Şakayık 'ŞAHİKA'		Yarı odunsu, erguvan renkli, katmerli, hoş kokulu çiçeklere sahip, uzun boylu; çok erken mevsimde çiçeklenir. Kesme çiçek, bahçe ve saksı bitkisi olarak kullanılabilir.	Nisan Mayıs	-
4.	Şakayık 'ALEV TOPU'		Otsu, açık kırmızı renkli, yarı katmerli, kokulu çiçeklere sahip; yarı bodur, orta mevsimde çiçeklenir. Kesme çiçek, bahçe ve saksı bitkisi olarak kullanılabilir.	Mayıs	
5.	Şakayık 'EFUL'		Otsu, koyu pembe renkli, katmerli, hoş kokulu çiçeklere sahip; uzun boylu, orta mevsimde çiçeklenir. Kesme çiçek, bahçe ve saksı bitkisi olarak kullanılabilir.	Mayıs	
6.	Şakayık 'TOMBAK'		Otsu, açık kırmızı renkli, katmerli, hoş kokulu çiçeklere sahip, uzun boylu; orta mevsimde çiçeklenir. Kesme çiçek, bahçe ve saksı bitkisi olarak kullanılabilir.	Mayıs	
7.	Şakayık 'KAYA'		Otsu, ebruli renkli, yalınkat, hoş kokulu, orta boylu; erkencidir. Bahçe ve saksı bitkisi olarak kullanılabilir.	Nisan	
8.	Zambak 'DOLUNAY'		Dışı mor-beyaz, içi tabandan uca doğru turuncu lekeli – benekli ve geriye kıvrık tepallere sahip; gelişim gücü ve kardeşlenme oranı yüksektir. Kandil konumu yatay, kokusuz ve iri çiçeklidir. Kesme çiçek olarak kullanıma daha uygundur.	Haziran- Temmuz	

9.	Zambak 'MEFTUN'		Koyu mor renkli tepallere sahip; gelişim gücü ve kardeşlenme oranı yüksektir. Kandil konumu yatay-düşey, hoş kokulu ve iri çiçeklidir. Kesme çiçek olarak kullanıma daha uygundur.	Haziran- Temmuz
10.	Zambak 'NAZENİN'		Dışı karmen kırmızısı, içi tabanı turuncu uca doğru beyaz renkli tepallere sahip; gelişim gücü ve kardeşlenme oranı yüksektir. Kandil konumu yatay-düşey, hoş kokulu ve iri çiçeklidir. Kesme çiçek olarak kullanıma daha uygundur.	Haziran- Temmuz
11.	İris 'GÜZGÜNEŞİ'		Orta boylu (42 cm) bir çeşittir. Sonbahar-kış ve ilkbaharda olmak üzere iki sefer çiçek açan ve çok uzun süre çiçekli kalan bir çeşittir. 2-3 dallı sürgün üzerinde, 6-8 adet, büyük (12-13 cm), iki renkli çiçek açar. Dış mekan bitkisi olarak kullanıma uygun, çiçekleri kokulu bir çeşittir.	Kasım- Aralık ve Nisan Mayıs
12.	İris 'MORALEV'		Orta boy (60-65 cm) bir çeşittir. İlkbaharda, 3-4 dallı sürgün üzerinde çok sayıda (5-6 adet) büyük (10-11 cm) iki renkli çiçek açar. Bitkinin çiçekli kalma süresi 20-25 gündür. Dış mekan bitkisi olarak kullanıma uygun, çiçekleri kokulu bir çeşittir.	Nisan Mayıs
13.	İris 'PAMUKŞEKER'		Orta boylu (46 cm) bir çeşittir. İlkbaharda aylarında, 2-3 dallı sürgün üzerinde, 2-3 adet, büyük (10-11 cm), tek renk (pastel sarı) çiçek açar. Bitkinin çiçekli kalma süresi bir aydır. Dış mekan bitkisi olarak kullanıma uygun, çiçekleri kokusuz bir çeşittir.	Nisan Mayıs

“Kaya” çeşidi seleksiyon ıslahı ile elde edilmiş olup, diğer tüm çeşitler kontrollü melezleme ile elde edilmiştir. Ayrıca “Şahika” çeşidi alt cinsler arası melez olup bu özelliği ile öne çıkmaktadır.

Tartışma

Ülkemizde geofit envanter çalışmaları her geçen gün artmakla birlikte henüz yeterli düzeyde değildir. Bununla birlikte yapılan tüm çalışmalar bölgesel düzeyde (Sağiroğlu, 2020; Çeneli ve Selvi, 2019; Armağan, 2018; Değerli & Varol, 2018; Pınar ve ark., 2018; Çakır, 2017; Ekici, 2017; Yüce ve Eker, 2017; Avcu ve ark., 2016; Demirelma & Ertuğrul, 2016; Seyidoğlu, Akdeniz ve Zencirkıran, 2016; Korkmaz & İlhan, 2015; Demir & Eker, 2014; Kayıkçı ve ark., 2012; Ocak ve Başar, 2006) olup bu

çalışma dışında Türkiyenin tamamını kapsayan geofit envanter çalışması bulunmamaktadır. Bu zenginliği ile Geofit Araştırma Merkezimizde yürütülen uzun soluklu çalışmalar neticesinde ortaya çıkarılan Türkiye Geofitleri kitabı ilk ve tek olma özelliğindedir.

Arslan (1998) “Doğal Çiçek Soğanlarının Geleceği” başlıklı bildirisinde “İhracatı yapılmayan türlerden süs bitkisi olarak değeri olanların kültüre alınması konusunda çalışmalara ağırlık verilmeli, endemik türlere özel bir önem verilmeli bunlar ayrı ele alınmalı, bu bitkilerin tanıtımı ve korunması için botanik bahçeleri oluşturulmalı, bitkilerin çoğaltılmasında kullanılacak tohumluk materyali üretimine gidilmeli, önce doğada mevcut olanlardan yararlanılarak, sonra ıslah çalışmaları ile çeşitlendirmeye ağırlık verilmelidir. Böyle bir materyal daha iyi pazar imkânı bulacaktır. Bu bitkilerden farklı şekillerde yararlanma imkanları da araştırılarak ekonomik değerleri yükseltilmelidir.” görüşlerine yer vermektedir.

Floramızda bulunan geofitlere her geçen gün bir yenisi eklenmekte ve bu zenginliğimiz giderek artmaktadır (Dane ve Olgun 1992; Özhatay 1995).

Ayrıca yurtdışında süs bitkisi olarak yaygın bir kullanım alanına sahip olup, ülkemizde süs bitkisi kullanımı açısından hiçbir şekilde değerlendirilemeyen *Allium* türlerinin de, ticari çiçekçilik açısından, kültüre alınması ve ıslah çalışmalarının başlatılması gerektiği bildirilmektedir, (Karagüzel, 2002). Bu konu ile ilgi olarak da ülkemiz adına ilk ıslah programı yine bu çalışmalar neticesinde başlatılmıştır. Bu hususta 1997 yılında yayınlanan Türkiye Bitki Genetik Çeşitliliğinin *in-situ* Korunması Ulusal Raporunda, *Allium* L. türleri, Anadolu'nun ekonomik açıdan önemli süs bitkileri öncelikli türler 2 listesinde yer almıştır (Kaya ve ark., 1997).

Sonuç

Türkiye Florası; üç önemli gen merkezinin kesişme noktasında bulunması, jeomorfolojik yapısı ve çok farklı ekolojilere sahip olması nedeniyle biyoçeşitlilik yönünden dünyanın en önemli gen merkezlerinden biridir. Bu zengin florada; %35'i endemik, 10.000 civarında çiçekli bitki türünün (12.000 takson) yaşadığı bilinmektedir.

Biyolojik çeşitliliğimizin en önemli unsurlarından biri olan geofitler; soğanlı, yumru, yumru köklü, rizumlu ve kormlu bitkilerdir. Türkiye Florasında; yaklaşık 200'ü dar lokasyon endemiği, 500'ü endemik olmak üzere, 1100 geofit taksonu (900 tür) doğal olarak yetişmektedir.

TÜBİTAK ve TAGEM destekli projeler kapsamında; toplam 400.000 km yol gidilerek, Türkiye Florasının tamamı taranmış ve 7000 popülasyondan, 1081 geofit taksonu “Türkiye Geofitleri Koleksiyon Bahçesine” toplanmıştır. İslahta kullanmak amacıyla, ebeveyn potansiyeli yüksek olan 200 takson yurt dışından temin edilmiş, toplam 1281 civarında takson (1000 tür) ile; Dünya ılıman iklim kuşağının en çok geofit türüne sahip koleksiyonu oluşturulmuştur.

Geofitlerin çiçekli dönemlerinde sergilenmek üzere; 19 Aralık 2014 tarihinde hizmete açılan ‘Geofit Araştırma Merkezi – Seralar Kompleksinde’ farklı ekolojiler oluşturularak, geofitlerin muhafazasına katkı sağlanması yanında, farkındalığın artırılmasına, uygulamalı eğitime ve çoklu disiplinlerde araştırmaların yürütülmesine imkan sağlanmıştır. İlıman iklim kuşağının en çok türüne sahip bu eşsiz koleksiyondan geofitler çiçekli dönemlerinde “Geofit Araştırma Merkezi Sergi Salonunda” sergilenmektedir. Aynı sergi salonunda “Türkiye Endemik ve Nadir Bitkiler Fotoğraf Sergisi” de bulunmaktadır. Sergi salonumuzu yılda ortalama 5.000 kişi ziyaret etmektedir. Merkezimizin diğer birimleri tamamlanınca ve hafta sonu halka açılınca bu sayı 10.000 kişiyi bulacaktır.

Ayrıca farklı ekolojiler oluşturularak bitkiler doğal ekolojisine uygun bölmelerde *ex-situ* muhafaza altında tutulmaktadır. Örneğin: 1800 m ve üzeri rakıma sahip Alpin kuşaktan getirilen bitkiler Türkiye’de yapılan ilk soğuk Alpin Serada muhafaza edilmektedir.

Türkiye geofitlerinin tümünü kapsayan, taksonomik anahtar özelliğine sahip, 3 ciltlik 2000 sayfalık tamamı orijinal fotoğraf kullanılarak “Türkiye Geofitleri” kitabı yayınlanmıştır. Bunun yanı sıra Türkiye Florası için 33 yeni tür keşfedilerek botanik dünyasına kazandırılmıştır.

Yine bu projeler kapsamında, ekonomik potansiyeli yüksek 10 geofit cinsi üzerine 15 yıldır yürütülen ıslah çalışmaları neticesinde 236 çeşit elde edilmiş ve Türkiye'nin ilk "Süs Bitkileri Çeşit Kataloğu" 2014 yılında bastırılmıştır. Diğer yandan çeşitlerin TÜBİTAK MAM işbirliği ile moleküler karakterizasyonu yapılmıştır. Yürütülen ıslah çalışmaları ile 7 şakayık çeşidi, 3 zambak, 3 süsen çeşidi olmak üzere toplam 13 çeşit tescil ettirilmiştir.

Diğer yandan Gazi Üniversitesi Eczacılık Fakültesi işbirliği ile bu 11 geofit cinsine ait 210 türün fitokimyasal içerikleri belirlenerek pek çok türün ilk defa aktivitesi çalışılmıştır.

Türkiye Geofit Araştırma Merkezi 5 kısımdan oluşmaktadır: Sergi Salonu, Alpin Sera, Tropik sera, Yetiştirme ve Çoğaltım Serası tamamlanmış olup; Peyzaj Alanları ve Ar-Ge Binası (Laboratuvar, iklimlendirme odaları, kurutma odaları, herbaryum, konferans salonu ve kafeteryayı kapsamaktadır) ihale aşamasındadır. Tamamlandığında toplam 50.000 m2 den oluşacak olan Geofit Araştırma Merkezimizde; kültüre alma, ıslah, genetik, taksonomi, fitokimyasal içerik gibi pek çok daldaki çalışmalarımız ivme kazanacaktır.

Endemik ve nadir geofitlerin fitokimyasal içerikleri öncelikli olarak belirlenmelidir. *In-situ* koruma için yerel halk bilinçlendirilerek alanı koruyup kullanması sağlanmalıdır. Doğal yayılış alanlarında; kapama bahçelere, orman ağaçlandırmalarına, yapılaşmaya; bilirkışı botanikçilerden bir heyet oluşturularak, görüş alınmadan izin verilmemelidir. Bu ve bunun gibi bitki örtüsünü değiştirecek durumlar önlenmelidir.

Ex-situ koruma teknikleri geliştirilerek yapay farklı ekolojiler oluşturulmalıdır. *Ex-situ* koruma gen bankaları, tohum gen bankaları, arazi gen bankaları, *in-vitro* bankaları, kriyobankalar, DNA bankaları, botanik bahçeleri yaygınlaştırılmıştır. Biyoçeşitliliğin muhafazasının devlet politikası haline getirilerek sürdürülebilirliği sağlanmalıdır.

Endemik ve nadir olup nesli tehlike altında olan türler çoğaltılarak doğal popülasyon zenginleştirme projeleri yapılmalıdır. Özellikle hoş kokulu geofitler başta olmak üzere ıslah projeleri devam ettirilmeli sektöre yeni tür ve çeşitler kazandırılmalıdır.

Yenilebilir geofitleri belirleyerek bu türler üzerine projeleri geliştirilmelidir. Gazi Üniversitesi Eczacılık Fakültesi iş birliği ile öncelikli olarak seçilen 11 cinse ait 210 türün fitokimyasal içerikleri belirlenmiştir. Bu türlerin tamamına inhibitör ve antioksidan aktivite yönünden tarama testleri yapılmıştır. Ümitvar olan türlerde, sitotoksik aktivite testleri, Gaziantep Tıp Fak. İş birliği ile MCF-7 tümör hücresi kullanılarak yapılmıştır. Diğer türlerinde fitokimyasal içerikleri ve özellikleri belirlenmelidir. Geofitlerden yeni ilaç geliştirme projeleri başlatılmalıdır.

Sonuç olarak bu projeler; Türkiye geofitlerinin *ex-situ* muhafaza altına alınması, yerel kaynaklarımızla ilk defa çeşit geliştirilmesi, geliştirilen çeşitlerin morfolojik - moleküler düzeyde tanımlanması ve pek çoğu tıbbi bitki olan geofitlerin biyolojik aktivitelerinin belirlenmesi konularında; temel, çok disiplinli, örnek çalışmalardır.

Kaynakça

- Armağan, M., (2018). Petaloid Monocotyledonous Flora of Tunceli Province (Turkey), *Hacettepe J. Biol. & Chem.*, 2018, 46 (2), 199–219.
- Arslan, N., (1998). Türkiye’de Doğal Çiçek Soğanlarının Potansiyeli ve Geleceği, *I. Ulusal Süs Bitkileri Kongresi*, 6-9 Ekim, Yalova, pp: 209-215.
- Avcu, C., Selvi, S., Satil, F. (2016). Geophytes Plants and Ecological Properties Distributed in Katran Mount (Bayramiç/Çanakkale) and Its Environs. *Iğdır University Journal of the Institute of Science and Technology*, 6(3), 9-16.
- Çeneli, İ. ve SELVİ, S., (2019). Balaban Dağı (Balıkesir/Dursunbey, Türkiye) ve Çevresinde Yayılış Gösteren Geofit Bitkileri ve Ekolojik Özellikleri, *Bağbahçe Bilim dergisi*, 6(3) 2019: 41-55 E-ISSN: 2148-4015.

- Değerli, Y., ve Varol, Ö., (2018). Geophytes of Kızıldağ, Masa Mountain and Yılanlı Mountain (Muğla/Turkey). *Biodicon* 11(3): 71-75.
- Demir, S.C., Eker, İ. 2014. Bolu İlinin Petaloid Geofit Florası. 22. Ulusal Biyoloji Kongresi Bildiri Özet Kitabı. Eskişehir, Osmangazi Üniversitesi, Eskişehir. s: 95.
- DEMİRELMA, H., ve ERTUĞRUL, K., (2016). The geophytes of the region between Derebucak (Konya/Turkey)–Ibradı and Cevizli (Antalya/Turkey). *Biodicon* 9(3): 52-57.
- EKİCİ, B., 2017. Some geophyte plants determined in Bartın/Turkey, *Biological Diversity and Conservation*
- Ekim, T., Koyuncu, M., Güner, A., Erik, S., Yıldız, B. ve Vural, M. (1991). Türkiye'nin Ekonomik Değer Taşıyan Geofitleri Üzerinde Taksonomik ve Ekolojik Araştırmalar. Tarım ve Köyişleri Bakanlığı, Orman Bölge Müdürlüğü, Sıra No: 669, Seri No: 65, Ankara.
- Ekim, T., Koyuncu, M., Vural, M., Duman, H., Aytaç, Z. ve Adıgüzel, N. (2000). *Türkiye Bitkileri Kırmızı Kitabı*, Türkiye Tabiatını Koruma Derneği ve Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Ankara.
- Güner, A., Akyıldırım, B., Alkayış, M.F., Çingay, B., Kanoğlu, S.S., Özkan, A.M., Öztekin, M. ve Tuğ, G.N. (2012). Türkçe bitki adları. Editör, A. Güner, S. Aslan, T. Ekim, M. Vural, M. T. Babaç. *Türkiye Bitkileri Listesi (Damarlı Bitkiler)*. Nezahat Gökyiğit Bahçesi ve Flora Araştırmaları Derneği Yayını. İstanbul.
- Kaya, E., (2014). *Türkiye Geofitleri*, Cilt: I, pp:17-47, Atatürk Bahçe Kültürleri Merkez Araştırma Enstitüsü, Yayın No: 96, Yalova.
- Kayıkçı, S., Altay, V., Güzel, Y., (2012). Hatay İlinde Yayılış Gösteren Bazı Geofit Bitki Türleri Üzerine Bir İnceleme. *Biyoloji Bil Araş Derg*, 5: 139-143.
- Korkmaz, M. Ve İlhan, V., (2015). Distribution, Traditinal Use and Conservation of Geophyte Plants Growing Around Keşiş Mountain, Eastern Anatolia, Turkey, *International Journal of Scientific Research in Knowledge*, 3(7), pp. 0187-197.
- Ocak, A. Ve Başar, H. (2006). Eskişehir'in doğal soğanlı florası. *Ot Sis Bot Derg* 13(1): 159-174.
- Özhatay, N., (2002) Diversity of Bulbous monocots in Turkey with Special Reference Chromosome Numbers, *Pure Appl. Chem.*, 74 (4), 547-555,
- Özhatay, N., Byfield, A., Atay, S. (2005). Türkiye'nin 122 Önemli Bitki Alanı, WWF Türkiye, İstanbul
- Pinar, S., M., Fidan, M., Eroglu, H., (2018). Petaloid Monocotyledonous Flora of Bingol Province (Turkey), 4Th International Conference on Environmental Science and Technology, 19-23 September, Kiev.
- Sağiroğlu, M., 2020. The Geophytes of Sakarya City. *Sakarya University Journal of Science*, 24(5):991-1007.
- Seyidoğlu Akdeniz, N., Zencirkiran, M., (2016), Bursa Geophytes and Their Usage Possibilities in Landscape Design, *Journal of Agricultural Faculty of Uludag University*, (2016), Volume 30, Number: Special Issue, 692-702.
- Yüce Babacan, E. Ve Eker, İ. (2017). Munzur Vadisi (Tunceli) ve yakın çevresinin geofit florası. *Bağbahçe Bilim Dergisi* 4(1):31-49.

TÜRKİYE’DE ENGELLİ İSTİHDAMINDA İŞVERENLERİN YAŞADIĞI SORUNLAR VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ: YALOVA İLİ ÖRNEĞİ¹

Ahmet Cahit AKMAN
Dr. Çalışma ve İş Kurumu Yalova İl Müdürlüğü,
cahit.akman@iskur.gov.tr

Muharrem ES
Prof. Dr. Yalova University,
muharrem_es@hotmail.com

Öz

Amaç

Dezavantajlı grupların ve özellikle engelli bireylerin istihdamı, ülkelerin en önemli sosyal ve ekonomik hedefleri içerisinde yer almaktadır. İşsizlik sorununun yoğun bir şekilde yaşandığı günümüzde yükseköğrenim mezunu sağlıklı ve genç işsizlerin iş arama sürecinde karşılaştığı güçlükler düşünüldüğünde dezavantajlı konumda bulunan engelli bireylerin istihdamında sorunlar yaşanması kaçınılmazdır. Engelli bireyler yaşanan bu süreçten normal ve sağlıklı bireylere göre çok daha fazla etkilenmektedir.

Türkiye’de dâhil olmak üzere birçok ülke bu konuda bir dezavantaj olarak görülen engelliğin etkilerini en aza indirmek ve onları desteklemek amacıyla istihdam politikaları uygulamaktadır. Ülkemizde engelli personel çalıştırma zorunluluğu bulunmasına rağmen, hem engellilerin işgücüne katılma oranı, hem de istihdam oranı düşüktür.

Model / metodoloji / yaklaşım

Bu çalışmada, engelli istihdam sürecinde yaşanan sorunlar ve istihdam politikaları detaylı bir şekilde ele alınarak iş piyasasının talep yönünü teşkil eden işverenlerin engelli istihdamında yaşadığı sorunlara yönelik alan araştırması yapılmıştır.

Bulgular

Elde edilen bulgulara göre; zorunlu istihdam yöntemlerine ilişkin mevcut yasal düzenlemelerin yeterli olmadığı, sektör ve işyeri tehlike sınıfları ile kontenjan açıkları arasında anlamlı bir ilişki olduğu, engelli istihdamında zorunlu kota uygulamasına alternatif olabilecek farklı istihdam yöntemlerine ihtiyaç olduğu tespit edilmiştir.

Özgünlük

Engelli istihdamına yönelik uygulanan politikaların engellilerin işe girişte yaşadığı sorunlar temelinde şekillendiği görülmekte olup bu konuda arz yönlü bir yaklaşım yeterli olmamaktadır. Bunun yanında istihdam sürecinin en önemli aktörlerinden olan işverenlerin yaşadığı sorunları ve beklentilerinin analiz edilerek uygulamaya konulacağı talep yönlü yaklaşımlara da ihtiyaç vardır.

Anahtar Kelimeler: Engellilik, İstihdam, Engelli İstihdamı

¹ Bu çalışmada, “Türkiye’de Engelli İstihdamında İşverenlerin Yaşadığı Sorunlar ve Çözüm Önerileri: Yalova İli Örneği” adlı doktora tezi kapsamında Yalova genelinde 50 ve üzeri işçi çalıştıran işletmeleri temel alarak gerçekleştirilen alan taraması sonunda elde edilen bulguların özeti paylaşılmıştır.

Problems That Employers Face In Employment Of People With Disabilities In Turkey And Suggestions Of Solution: The Case Of Yalova

Abstract

Purpose

Employment of disadvantaged groups, specifically disabled individuals, is considered as one of the most important social and economical aims of countries. Considering the challenges that even young and healthy unemployed individuals with graduate degree face during job searching process, under the situations of current unemployment problem, it is inevitable to encounter problems for employment of disabled individuals. Disabled individuals are affected more by this situation compared to non-disabled and healthy people.

Many countries, including Turkey as well, implement employment policies in order to minimize adverse effects of disablement which are considered as disadvantage and to provide support for disabled individuals. Despite the fact that there is legal obligation for companies to employ disabled personnel, both participation rate of labor force and employment rate for disabled is at low level.

Design/methodology/approach

In this study, by dealing with the complications in the employment process of people with disabilities and employment policies in great detail, a field research, directed towards the problems experienced by employers who constitute aspect of demand in labor market, was conducted.

Findings

According to the findings, it was determined that the current legal regulations are not adequate, there is a meaningful relation between vacancies and hazard classes of sector and workplace and that it is necessary to establish different methods of employment which can be alternative to mandatory quota application in employment of disabled people.

Originality/value

It has been observed that the employment policies directed towards people of disabilities are shaped on the basis of complications that disabled individuals experience in getting a job and a supplyoriented approach like that has not been adequate. Furthermore, demand oriented approaches are needed where problems and expectations of employers who are the most important actors of employment process are analyzed and thus implemented.

Keywords: Disability, Employment, Employment of Disabled

Giriş

Zorunlu istihdam kapsamında engelli istihdamını arttırmak amaçlı uygulanan yöntemler, son zamanlarda çokça tartışılmaktadır. Bu konuda yapılan akademik çalışmalar, doğru kararlar verilebilmesi ve yaşanan sorunların çözümü bağlamında uygulayıcılara ışık tutması bakımından büyük bir önem arz etmektedir. Ancak mevcut durumda işverenlerin engelli istihdamına ilişkin algılamalarını şekillendiren ve yaşadıkları sorunların arka planını açıklamaya ilişkin bir teori ve modelin olmadığı görülmektedir. Bunun yanı sıra engellilerin istihdamı ile ilgili mevcut politikalar ve yasal düzenlemeler, uygulamada yaşanan sorunlar ve aksaklıklar nedeniyle engellilerin işe yerleşmesi ve uzun süreli istihdamı konusunda istenen katkıyı sağlayamamaktadır. Engellilerin istihdamında yaşanan sorunlar farklı konu başlıkları altında ele alınsa da bu sorunlar birbiri ile bağlantılıdır. Bu nedenle

sorunun çözüme kavuşturulması hususunda yapılacak çalışmalarda konu başlıklarına sebep-sonuç penceresinden bakılarak analiz edilmesi daha doğru olur.

Ülkemizde son zamanlarda engelli istihdamı için önemli adımlar atıldığı ve istihdam politika belgelerinde engelli istihdamının arttırılmasının hedeflendiği görülmektedir. Ancak çalışan engelli sayıları ve açık engelli kontenjanlarına bakıldığında bu zamana kadar uygulamaya konulan yasal düzenleme ve istihdam yöntemlerinin istenilen sonucu verdiği söylenemez. Bu bağlamda, işveren ve engellilerin beklentileri ve sorunları doğrultusunda engelli istihdamını arttırmak hususunda nelerin yapılabileceği, nasıl bir çözüm yolu sunulabileceği, konuları üzerinde durulmuştur. İş piyasasının talep boyutu tarafında yaşanan sorunları tespit etmeye yönelik anket çalışması yapılmış ve elde edilen bulgulardan hareketle engelli istihdam sürecinde yapılması gerekenlere yönelik çözüm önerileri paylaşılmıştır.

Engelliğin Tanımı

Birleşmiş Milletler “İnsan Hakları Evrensel Beyanname’si’ne ek 3477 sayılı 9 Aralık 1975 tarihli “Sakat Kişilerin Hakları Bildirisi’nde; engelli kişi, “normal bir kişinin kişisel ya da sosyal yaşantısında kendi kendine yapması gereken işleri bedensel veya ruhsal kabiliyetlerindeki kalıtsal veya sonradan olma her hangi bir noksanlık sonucu yapamayan kişi” olarak tanımlanmıştır (UN, 1975: 88). Bir diğer tanıma göre, normal kabul edilen aralık dâhilinde olan aktivitelerin gerçekleştirilmesinde yetersizlik veya kısıtlanma durumudur (Barbotte vd., 2001: 1047). 159 numaralı Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) sözleşmesinde engellilik, mesleki rehabilitasyon ve istihdam boyutuyla ele alınarak tanımlanmıştır. Anılan sözleşmedeki engelli tanımı; uygun bir işe girme ve girdiği işte devamlılığı sağlayıp ilerleme hususundaki becerilerini genel kabul gören, fiziksel veya zihinsel bir engellilik sonucunda önemli bir şekilde kaybeden kimse, engelli olarak tanımlanmıştır (ILO, 2008: 4). Dünya Sağlık Örgütü engelli kavramını sağlık sorunları ile ilgili uluslararası istatistiksel sınıflandırma kapsamında tanımlanmaktadır (WHO, 2002: 3). Buna göre engellilik tanımı ile ilgili olarak tekrar gözden geçirme sürecinde, “engel” kelimesi terk edilmiş, vücut, bireysel ve toplumsal bakış açılarının üçünü içine alan geniş bir terim olarak “yetiyitimi” kavramı kullanılmıştır (WHO, 2001: 123). Kamu kurum ve kuruluşlarına işçi alınmasında uygulanacak usul ve esaslar hakkında yönetmelikte geçen tanıma göre; doğuştan ya da sonradan herhangi bir nedenle bedensel, zihinsel, ruhsal, duyuşsal ve sosyal yeteneklerini çeşitli derecelerde kaybetmesi nedeniyle toplumsal hayata uyum sağlama ve günlük gereksinimlerini karşılamada güçlükleri olan ve korunma, bakım, rehabilitasyon, danışmanlık ve destek hizmetlerine ihtiyaç duyan kişilerden tüm vücut fonksiyon kaybının en az yüzde kırk olduğu sağlık kurulu raporu ile belgelenenleri ifade etmektedir (Resmi Gazete 27314, 2009). Engelliler Kanununda ise; fiziksel, zihinsel, ruhsal ve duyuşsal yetilerinde çeşitli düzeyde kayıplarından dolayı topluma, diğer bireyler ile birlikte eşit koşullarda tam ve etkin katılımını kısıtlayan tutum ve çevre koşullarından etkilenen birey olarak tanımlanmıştır (Resmi Gazete 25868, 2005). Hangi nedenle ve hangi oranda olursa olsun, fiziksel veya zihinsel ruhsal yapılarında bir eksiklik veya bozukluğu olanlara genel anlamda “engelli” denilmektedir (Altan, 1990: 90). Sosyal hayata katılabilme, bir iş bulup o işi elinde tutabilme imkânlarından, toplumun diğer kesimlerine göre kısmen veya tamamen yoksun bulunan kişiyi ifade etmektedir (Tokol ve Alper, 2012: 265).

Ülkemizde engellilik kavramı AB ile uyum sürecinde kendine farklı bir boyut kazandırmıştır (Akyıldız, 2017: 49). Yapılan yeni düzenlemelerle, engelli tanımı yeniden gözden geçirilmiş ve daha kapsamlı hale getirilmiştir (Seyyar, 2006: 17). 2013 yılında yapılan ve Türkiye Büyük Millet Meclisinde (TBMM) kabul edilen yasa ile artık, “özürlü, sakat, çürük” gibi kelimeler kanun ve mevzuatlarda bulunmayacak. Bu kelimelerin yerine "engelli" ifadesi yer alacaktır. (Resmi Gazete 28636, 2013). Aslında engelli bireyin hangi kavramla tanımlanacağından çok, önemli olan engellilik durumunun oluşturduğu sosyal konumdur (Burcu, 2007: 7). Engelli bireyin sosyal konumunun geliştirilmesi önündeki engeller kaldırmadığında, zaman içinde özenle seçilerek kullanılan kavramların anlamlarına da olumsuzluklar yükleneyecektir (Altan, 1998: 32). Toplumlarda bilinç düzeyi yeterince arttırılmadan bu olgu için kullanılacak her türlü kavram bir süre sonra tüketilmeye, toplum tarafından reddedilmeye mahkûmdur (Ürker, 2010: 55).

Engelli İstihdamının Önemi

Engellilerin sosyal hayata katılımını etkileyen en önemli ve temel bileşenlerden olan istihdam konusu, toplumsal ve bireysel etkileri ve sonuçları açısından bakıldığında ilk sıralarda yer almaktadır (Aver, 2019: 328). İstihdamın, insanları olumsuz sosyal rollerden arındırarak çalışan bireyler olarak değerli hissettiren ve toplumla bütünleştiren bir etkisi vardır (Fleming vd., 2019:14). İstenilen bir toplum yapısının kurulabilmesinin ön koşulu toplumu oluşturan tüm sosyal kesimlerin ihtiyaçlarının doğru ve adaletli bir şekilde belirlenmesi ve yaşanan sorunlara çözümler bulunması ile elde edilebilir. Bu alanda üzerinde durulması gereken en önemli konulardan biri de engelli bireylerin istihdamı konusudur (Akardere, 2005: 18). İstihdam bir yönüyle dezavantajlı kesimlerin toplumdan dışlanmasını engellerken, diğer yandan gelir imkânı sunması ve sosyal güvenceye kavuşma ile birlikte ihtiyaçların giderilmesine katkı sağlayarak bireyin kendine olan güveninin temin edilmesine yardımcı olmaktadır (Genç ve Çat, 2013: 369). Engelli bir kişinin istihdamında, engel grubundan ziyade onun bilgisi, becerileri ve genel yetenekleri daha önemli olabilmektedir (Heron and Murray, 1997: 1). Engellilerin her ne kadar ruhsal ya da bedenen bazı eksiklikleri olsa da onların bu durumlarını en aza indirmeye yönelik, kişinin ihtiyaçlarını dikkate alan, uygun bir eğitim süreci ve rehabilitasyon hizmetinden geçirilmeleri durumunda üretime katılmaları sağlanabilir (Koca, 2010: 6). Engellilerin desteklenmelerinin bir yönü engelliklerinin ortadan kaldırılmaya çalışılması veya bu mümkün değilse onlara yaşamlarının devamı için gerekli maddi imkânların sağlanması olduğu gibi diğer tarafı ise engellilerin iş hayatında var olmasına çalışmaktır (Şişman, 1995: 137). Çünkü engelliler için yapılabilecek en büyük iyiliklerden biri, onları çalışma hayatının içinde yer almalarını sağlamaktır. Bu onların diğer bireylerle aynı sosyal statüye kavuşmaları ve maddi ve manevi anlamda eşit imkânlarla sahip olmaları için atılacak en büyük adımlardan biridir. Çalışma hayatına dâhil olan engelli bir birey elde edeceği gelir sayesinde kimseye muhtaç olmadan hayatını devam ettirebilecek konuma gelerek onurlu bir yaşam fırsatını yakalayabilecektir (Meşhur ve Alkan, 2004: 176). Dezavantajlı grupların ve özellikle engelli bireylerin istihdamı, ülkelerin en önemli sosyal ve ekonomik hedefleri içerisinde yer almaktadır. Bu konuda kota yöntemi kapsamında her ne kadar engelli personel çalıştırmak zorunlu ise de engelli bireylerin işgücüne katılımı ve istihdam oranları oldukça yetersiz kalmaktadır (Es ve Akman, 2017: 159).

Konunun çözümünde ilk olarak engellilerin sağlam insanlara göre istihdam edilmeye daha çok ihtiyaç duyduklarının kabul edilmesi gerekmektedir (Bilgin, 2010: 21). Çünkü bu ihtiyacın karşılanması, her şeyden önce engellinin bir biçimde toplumdan soyutlanmasını önlemekte, diğer bir deyişle, engelliye sosyal ve psikolojik olarak tedavi edici etki yapabilmektedir (Meşhur ve Alkan, 2004: 176). Engelliler, katlanmak zorunda oldukları ciddi sağlık ve tedavi masrafları yanında aile fertlerinin bakım ihtiyaçları ile birlikte düşünüldüğünde maddi olarak büyük külfetler gerektiren yükler ile baş etmek zorunda kalmaktadırlar. Bu nedenle engelli bireylerin düzenli bir gelire sahip olmaları bu ihtiyaçların karşılanması açısından büyük önem taşımaktadır (Yılmaz, 2004: 195). Engellilerin çalışarak kazandığı maddi imkânlar yanında çalışmanın verdiği sosyal tatmin duygusu ve psikolojik olarak rahatlama daha da önemlidir. Çünkü kendine güveni gelen engelliler, hayata sınıksız sarılarak toplumla bütünleşmekte ve bu durum çalışma hayatındaki başarı düzeyini de olumlu etkilemektedir. İstihdama dâhil olan ve işyerinde başarıyı yakalayan engellilerin sosyal hayatla olan bağları ve kendilerine güvenleri artmaktadır (Toplu, 2009: 50). Bunun yanında bir iş sahibi olan engelli bireyler ekonomik özgürlüklerini elde etmekte, iş hayatı içerisinde sosyalleşmekte ve ürettikleri değerler ile kendilerini toplumun bir parçası olarak görmektedirler (Kocabaş, 2018: 60). Engelli kişilerin sosyoekonomik merdivenin en alt basamağında olduğunu söylemek abartı olmaz. Tüm dünyada engelli kişilerin ülkelerin ekonomik faaliyetlerinde nitelikli düzeyde istihdam edilmeleri, engelli olmayanlara göre daha düşük bir ihtimaldir (Schriner, 2011: 274).

Engellilerin istihdamı konusu şüphesiz her boyutuyla incelenmesi gereken önemli bir konudur. Yapılan araştırmalar engellilik ile ilgili durumları tanımlama ve bu hali kabullenerek olumsuzlukların üstesinden gelebilme hususunda dinin etkileyici gücünden faydalanılması ve maneviyat içerikli yaklaşımların, önemli katkılar sağladığını göstermektedir (Aydoğdu, 2019: 181). Çünkü engelli istihdamına yönelik çözüm sürecinde değişik bakış açıları çok önemlidir. Sorunun kaynağını teşkil eden asıl engel, kendini engelsiz görenlerin bakışındadır. Kur'an ayetlerinde "Nice gözler vardır bakar görmez, nice kulaklar vardır duyar işitmez, nice kalpler vardır ancak hissetmez." denilmektedir. Bu

anlamda bedeninin zahirinde olan engel, sabredene bir nimettir. Asıl engel ise bedeninin batınında olan engeldir (Bulut, 2014: 23). Engelli bireylerin eğitimi ve istihdamı, onlara güzel davranılması, iyi ilişkiler kurulması ve engellerinden ötürü kötü hitaplardan uzak durarak kalplerini kırarak yaklaşım tarzlarından sakınılması, dinin insana yüklediği bir sorumluluktur (Karagöz, 2008: 54). Hazreti Muhammed, yönetim erkini elinde bulunduranların, engelli, muhtaç, miskin, yetim vb. bakıma ve özel gereksinime ihtiyacı olan kimselerin korunup gözetilmesi hususuna dikkat çekmiş ve bunu kendi uygulamalarında bizlere örnek olarak göstermiştir. İstihdam boyutu bakımından en güzel örnek ise toplum içindeki engelli bireylere, yetenek ve kabiliyetlerine göre işler vererek onları topluma ve sosyal hayata dâhil etmesidir. Onları yetenekleri doğrultusunda çeşitli hizmetlerde istihdam ederek, engellilerin başkasına el açan ve üretken olmayan kişiler olduğu algısını değiştirmiştir (Karagöz, 2008: 50).

Bu konuya örnek olarak; Muaz b. Cebel'i ortopedik engelli olmasına rağmen Yemen'e vali olarak görevlendirmiş, değişik sebeplerle Medine dışında bulunduğu zamanlarda 13 kez görme engeli bulunan Abdullah b. Ümmi Mektum'u yerine vekil olarak görevlendirmiştir. Yine sahabeden görme engelli olan İtban b. Malik kendi kabilesine imamlık yapmıştır. Toplumsal hayat içerisindeki bu uygulama örnekleri, engelli bireylerin kabiliyetlerine uygun görevler verilerek istihdam edilmesi ve üreten ve topluma fayda sağlayan bireyler olarak yaşamaları, gelecek nesillere en güzel örnekler olarak yol göstericilik yaptığını söyleyebiliriz (Karagöz, 2008: 51). İşsiz kalma nedeniyle karşılaşılan sorunlar ve çalışma hayatının kendine özgü sıkıntıları engellileri çepeçevre saran ve adeta diğer sorunlara kaynak teşkil eden bir konumdadır. Bu açıdan değerlendirildiğinde Peygamberin engellilere sadece merhamet göstermeyip onlara önemli görevleri dahi vermesi bu yönüyle örnek alınması gereken uygulamalar olarak çok anlamlıdır (Tezcan, 2007: 154). Ayrıca sosyal sünnet olarak ifade edebileceğimiz, engellilerin durumlarına uygun işlerde istihdam edilmesi, bu alandaki sosyal politikalara da kaynak teşkil edecek niteliktedir (Seyyar, 2014: 12). İnsanların bu dünyadaki imtihanlarının önemli bir parçası da engellilerdir. Normal hayatta karşılaştığımız engellilere yönelik davranışlarımız ve bakış açımız, bu anlamda kul hakkı olarak karşımıza çıkabilecektir. Engelliler ile ilgili bilgi sahibi olmak için ille de engelli yakını olmak gerekmemektedir. Ezcümle; engelliler toplumla, toplumda engelliler ile imtihan halindedir (Kuralay, 2014: 31). Kuranda "Abese" suresindeki ayetlerde engelli olsun-olmasın kulluk yönüyle Allah katında herkesin eşit olduğu anlaşılmaktadır. Suredeki ihtar içerikli ilk ayetlerin sosyal mesajı açıktır. Engelliliğinden dolayı dezavantajlı durumda olan insanlara yönelik ilginin ihmaline özel durumlarda dahi cevaz verilmediğini görmekteyiz. Hazreti Muhammed ve dolayısıyla onun yolundan giden Müslümanlardan bir nevi pozitif ayrımcılık ilkesi doğrultusunda engellilerin sosyal dışlanmalarına müsaade etmeyecek hassas bir yaklaşım sergilemesi istenmektedir. Bu anlamda bu ayetler bize engellilere karşı daha hoşgörülü, anlayışlı ve sabırlı olmamız gerektiğini öğütlemektedir (Seyyar, 2014: 12).

Engellilerin İş Piyasasındaki Durumu

Birçok gelişmiş dünya ülkesinde, engellilerin istihdam oranı çok düşüktür. Bazı ülkelerde ise engellilerin neredeyse yarısı işsizdir. Son yıllarda yaşanan ekonomik kriz ve dalgalanmalar en fazla engelli bireyleri etkilemektedir (OECD, 2013: 23). Bütün dünya ülkelerinde engelli istihdam oranlarının azlığı dikkat çekmektedir. Özellikle Suudi Arabistan ve Irak başta olmak üzere Arap ülkelerinde engelli kadınların işsizlik oranları erkeklere göre oldukça yüksektir (Saad, 2019: 46). İran'da da engelli bireylerin iş bulmakta çok zorlandığı ve kadınlarda bu durumun daha fazla olduğu görülmektedir (Chanzanagh vd., 2012: 182). Sonuçlar engelli kadınların işgücü piyasasına girişte çifte bir cinsiyet yükü ile karşı karşıya olduklarını göstermektedir (Baldwin and Johnson, 1995: 555). Engelli istihdamına yönelik ülkelerin mevcut durumlarına yönelik yapılan araştırmalarda, gerek Türkiye'de gerekse Amerika ve Avrupa ülkelerinde engelli bireylerin istihdamına ilişkin çabaların giderek arttığına şahit olunmaktadır. Ülkelerin gelişmişlik yapısı ve imkânları engelli bireylere sunulan hizmetlerin çeşitliliğine etki etmekte ve engellilerin istihdam oranlarına yansımaktadır. İstihdam anlamında görülen bu kısıtlı gelişmeler olumlu olmakla birlikte engellilerin istihdamı hala birçok ülkede çözülmesi gereken önemli bir problem olarak durmaktadır (Orhan, 2015: 86). Avrupa Birliği ülkeleri 2005 yılından bu yana Avrupa istihdam strateji belgesi ve kaynaştırma politikaları başlığı altında, engellilerin işgücü piyasasına entegre edilmesine yönelik uygulamaların artırılması ve böylece eşitliğin sağlanmasını temel bir gereklilik olarak görmektedir. Ancak stratejinin ilk beş yılının

değerlendirilmesi, önlemlerin teşvik edildiğini ancak etkinin sonuçsuz kaldığını göstermektedir. Bu nedenle engelli kişilerin özel ihtiyaçlarının sistematik olarak dikkate alınmasının sağlanması önerilmiştir (Greve, 2009: 17). Dünya Sağlık Örgütü'nün yayınladığı dünya engellilik raporuna göre yaşanan dünya nüfusu ve hızla artan hastalıklar ve son zamanlarda yeni bir boyut kazanan engellilik tanımı sonucu, çocuklar dâhil bir milyardan fazla insanın (dünya nüfusunun yaklaşık yüzde 15'i) engelli tanımı içinde kaldığı ifade edilmektedir (WHO, 2011: 44). Türkiye, dünya ülkeleri ile kıyaslandığında engelli istihdamının en düşük olduğu ülkeler grubundadır. Yüzde 22,1 olan işgücüne katılım oranı ile engellilerin işgücüne katılım seviyesi de oldukça düşüktür (EYHGM, 2020: 20).

Ülkemizde istihdam edilen engelli kadınların oranı, dünya ortalamasından üç kat daha geride bulunmaktadır. Engelli istihdamına etki eden hususlar arasında engel türleri belirleyici olmaktadır. Uluslararası çalışma sonuçları, zihinsel engellilerin, fiziksel engeli olanlara göre daha az tercih edilmekte olduğunu göstermektedir. Ayrıca araştırmalarda dikkat çeken bir diğer husus ise dünya genelindeki engelli istihdam biçimlerinin enformel bir karakter taşıdığıdır (ASPB, 2011: 20). İşsizlik oranlarının çok yüksek seyrettiği ve iş bulmanın giderek güçleştiği zamanlarda, engelli bireylerin istihdama katılım süreçleri daha da sorunlu ve güç bir hal almaktadır (ASPB, 2011: 24). Dünya nüfusunun yüzde 15'ini oluşturan engelli insanlar sosyal, ekonomik ve sağlık bakımından sınırlamalar yaşamaktadırlar. Engelli bireyler, çalışma hayatının birçok alanında önemli ölçüde dışlanma yaşıyorken, bununla birlikte COVID-19 krizi ile karşı karşıya bulunmaktadır. Küresel salgın ve yarattığı ekonomik şoklar, ortaya çıkan diğer eşitsizlikler, engellilerin kırılganlığını artırmaktadır. ILO'nun engelliler için istihdam ve sosyal koruma sağlanması gerektiği bakış açısı ve herkese için insana yakışır iş perspektifi oldukça önemlidir (ILO, 2020). İŞKUR'un 2020 yılı istatistiki verilerine göre ülke genelinde engelli kontenjan dağılımında; Kamu işyerlerinde engelli çalıştırma yükümlülüğü kapsamındaki işyeri sayısı 1.167'dir. Özel sektörde ise bu sayı 15.266'dır. Kamuda 15.375 engelli birey istihdam edildiği görülmekle birlikte hâlen 4.092 açık engelli kontenjanı bulunmaktadır. 2.456 Engelli işçi ise Kamuda kontenjan fazlası olarak çalıştırılmaktadır. Özel sektörde ise 85.614 engelli işçi istihdam edilmekte olup 16.875 açık engelli kontenjanı bulunmaktadır. Bunun yanında özel sektör tarafından 6.862 engellinin kontenjan yükümlülüğü dışında istihdam edildiği görülmektedir (İŞKUR, 2020).

Yalova'da İşverenlerin Engelli İstihdamında Yaşadığı Sorunlar Üzerine Bir Alan Araştırması

Yalova İş Piyasası ve Engelli İstihdam Verileri

İlde ulaşım araçları imalatı faaliyetlerinde bulunan gemi inşa sanayi üretim ve istihdam hacmi ile dikkat çekmekte olup üretilen bilanço rakamları, işyeri sayısı ve kayıtlı istihdam oranı bakımından ilk sıradadır. İl genelinde ekonomik anlamda en fazla gelir elde edilen işyerleri sanayi, turizm ve tarım sektörlerindedir. Seracılık ve süs bitkileri üretimi tarımsal üretim anlamında yüksek bir ekonomik girdi sağlamaktadır (İŞKUR, 2019: 1). Yalova Çalışma ve İş Kurumu İl Müdürlüğünce 2020 yılı itibarıyla gerçekleştirilen iş piyasası araştırma sonuçlarına bakıldığında il genelinde imalat sektörü ve toptan ve perakende ticaret sektörleri, istihdamın en fazla olduğu sektörlerdir. Toplam çalışan işgücünün yüzde 66,4'ü bu iki sektör bünyesinde istihdam edilmektedir (Yalova İPA Raporu, 2020).

Araştırmanın Konusu, Amacı ve Önemi

Araştırmanın konusu; yasal olarak engelli çalıştırma yükümlülüğünde olan işverenlerin engelli istihdam sürecinde yaşadıkları sorunların belirlenmesidir. Bu kapsamda ülkemizde uygulanan engelli istihdam yöntemlerinin engelli kontenjan açıklarına olan etkileri, kontenjan açıklarının doldurulamama sebepleri ve bu süreçte yaşanan sorunların tespiti araştırmamızın konusunu oluşturmaktadır. Engelli istihdam politikaları özelinde uygulamada yaşanan sorunları kapsayan ve işverenlerin yaşadığı sorunlara yönelik çözüm önerileri sunan akademik çalışmaların sayısı yok denecek kadar azdır. Bu anlamda yasal mevzuat gereği engelli istihdam etmekle yükümlü olan işverenlere yönelik yapılan araştırma ile engelli açığı olan işverenlerin engelli kontenjanlarını dolduramama sebepleri, engelli istihdamı hakkındaki tutumları ve istihdam sürecinde yaşanan sıkıntıların neler olduğu ve engelli işe yerleştirme sürecinde yaşanan sorunlar, bütüncül bir bakış açısı ile tespit edilmeye çalışılmıştır.

Araştırmanın Veri Toplama Yöntem ve Metodolojisi

Bu çalışma nicel araştırma tekniklerinden, tarama araştırması modeli kapsamında tasarlanmıştır. Bu kapsamda belirlen evrenin tutum ve görüşlerini tanımlamak amacıyla anket kullanılmıştır. Araştırmaya başlamadan önce soruların yanlış anlaşılma ihtimalini en aza indirmek üzere yüzey geçerliliğini deneme amacıyla ölçeğin anlaşılabilirliği test edilmiştir. Anket formu vasıtasıyla toplanan veriler SPSS programı yardımı ile analiz edilerek bulgular tablolar yolu ile açıklanmıştır.

Araştırmanın Evren ve Örneklemi

Araştırmanın evreni Yalova ilinde İŞKUR'a kayıtlı 50 ve üzeri eleman çalıştıran özel sektör işyerleridir. Tam sayım olarak planlan çalışma Yalova'da 50 ve üzeri çalışanı olan ve faal olarak çalışan 113 özel sektör işletmesine yönelik olarak gerçekleştirilmiştir. Anket formu uygulama sonuçları neticesinde 113 işyerinden 5 tanesi 50 çalışan sayısının altına düşmüş olup, 5 işyeri ise faal durumda olmadığı için anket kapsamı dışında kalmıştır. Araştırmaya dâhil olup formu yanıtlayan işletme sayısı 103 olarak gerçekleşmiştir.

Araştırmanın Bulguları

Tablo 1. Kaç Yıldır Faaliyet Gösteriyorsunuz?

Süre	Sayı	Oran %
0-1 Yıl Arası	6	5,8
1-3 Yıl Arası	19	18,4
3-5 Yıl Arası	15	14,6
5-10 Yıl Arası	30	29,1
10 Yıl ve üzeri	33	32
Toplam	103	100

Araştırmaya katılan işyerlerinin kaç yıldır faaliyetlerini devam ettirdikleri sorusu neticesinde ortaya çıkan sonuca bakıldığında, işyerlerinin yarısından fazlasının 5 yıldan fazla bir süredir faal durumda olduğu gözükmektedir. Yeni kurulan işyeri sayısı toplam işyerlerinin yüzde 6'sı civarındadır.

Tablo 2. Hangi Sektörde Faaliyet Gösteriyorsunuz?

Sektör	Sayı	Oran %
Sanayi	54	52,4
Hizmet	47	45,6
Tarım	2	1,9
Toplam	103	100

Yasal olarak engelli çalıştırma yükümlü olan işyerlerinin yüzde 52,4'ü sanayi sektöründe, yüzde 45,6'sı hizmet sektöründe ve yüzde 2'si ise tarım sektöründedir. Yalova iş piyasasının talep boyutunu ilgilendiren işyerlerinin sektör bazlı değerlendirmesi yapılacak olursa genel anlamda imalat sanayinin ağırlığı ile beraber hizmetler sektörünün de güçlü olduğu ve oranların birbirine yakın olduğu görülmektedir.

Tablo 3. İşyeriniz İş Güvenliği Açısından Hangi Sınıf İçindedir?

	Sayı	Oran %
Az Tehlikeli	36	35
Tehlikeli	17	16,5
Çok Tehlikeli	50	48,5
Toplam	103	100

İşyerlerinin faaliyetleri, iş güvenliği tehlike sınıfları açısından değerlendirildiğine yüzde 48,5'i çok tehlikeli sınıf içerisinde yüzde 16,5'i tehlikeli sınıfta ve yüzde 35'i ise az tehlikeli sınıf içerisinde yer

almaktadır. Bir başka deyişle işyerlerinde yapılan işin yarıya yakını çok tehlikelidir. Tehlikeli işyerleri ile birlikte değerlendirildiğinde işlerin yüzde 65'i tehlikeli ve çok tehlikeli konumdadır.

Tablo 4. Çalışan Sayınız Nedir?

	Sayı	Oran %
50-100	57	55,3
101-249	26	25,2
250 ve Üzeri	20	19,4
Toplam	103	100

İl genelinde yasal olarak engelli çalıştırma yükümlülüğü olan işyerlerinin yüzde 55,3'ü 50 ile 100 arasında, yüzde 25,2'si 101-249 arasında, yüzde 19,4'ü ise 250 ve üzeri çalışma sahiptir. İşyerleri büyüklüğünde ağırlıklı olarak 50-100 arası eleman çalıştıran işyerlerinin nispeten fazla olduğu görülmektedir. 250 ve daha fazla elemanı olan büyük ölçekli işyerleri sayısı azınlıktadır.

Tablo 5. Engelli Kontenjan Durumunuz Nedir?

	Sayı	Oran %
Engelli açığımız var	64	62,1
Engelli açığımız yok	37	35,9
Kontenjan fazlası engelli çalıştırıyoruz	2	1,9
Toplam	103	100

Yasal olarak çalıştırılması gereken engelli kontenjan durumları ile ilgili soruya işyerlerinin yüzde 62,1'i açık kontenjanı olduğunu belirtmiştir. Açığı olmayan ve engelli çalıştırma yükümlülüğünü yerine getiren işyerleri yüzde 35,9 iken kontenjan fazlası engelli çalıştıran işyerlerinin oranı ise yüzde 1,9'dur. Çıkan sonuç değerlendirildiğinde işyerlerinin büyük çoğunluğunda engelli kontenjan açığı olduğu görülmektedir. Kontenjan açığının çalışan sayısı ile bağlantılı olarak değiştiği göz önüne alındığında belli bir açık oranı kabul edilebilir olmakla birlikte çıkan sonuç, engelli çalıştırma yükümlülüğünün yerine getirilemediğinin ve kontenjan açıklarının kapatılmasında zorluk yaşandığının göstergesi konumundadır.

Tablo 6. Engelli Kontenjan Açığınız Sebebi Nedir?

Tercihler	Sayı	Oran %
Vasıflı, işe uygun engelli bulunamaması	44	30,8%
Çalışma şartları engellilere zor geliyor	29	20,3%
Çalışma ortamı uygun değil	25	17,5%
Engelliler ücretleri yeterli görmüyor	11	7,7%
Ulaşım problemi	10	7,0%
Eğitim düzeyleri ve nitelikleri çok düşük	9	6,3%
İŞKUR'dan yeterli engelli bulamıyoruz	9	6,3%
Engelli çalıştırmak istemiyorum	3	2,1%
Sigortasız çalışmak istiyorlar	2	1,4%
Diğer	1	0,7%
Toplam	143	100%

Anket sonuçlarında işverenlerin engelli istihdam etmemelerinin temel sebebi olarak yüzde 30,8 ile vasıflı ve işe uygun engelli bulunamaması ilk seçenek olarak dikkat çekmektedir. İşverenlerce kontenjan açığına sebep olarak belirtilen bir diğer önemli konu yüzde 20,3 ile çalışma şartlarının

engellilere zor gelmesidir. Yüzde 17,5 ile üçüncü sırada çalışma ortamının uygun olmaması gelmektedir.

Tablo 7. Çalışan Engellilerin Genel Olarak Mezuniyet Durumu Nedir?

	Sayı	Oran %
İlköğretim	81	43,5%
Düz Lise/Dengi Okul	45	24,2%
Okuryazar	28	15,1%
Meslek Lisesi	15	8,1%
Okuryazar değil	7	3,8%
Ön Lisans	6	3,2%
Lisans	4	2,2%
Yüksek Lisans	-	0,0%
Doktora	-	0,0%
Toplam	186	100

Çalışan engellilerin eğitim durumlarına baktığımızda en yüksek oran yüzde 43,5 ile ilköğretim mezuniyetinde olmakla birlikte sadece okuryazar olan ve okuryazar dahi olmayan engelli çalışanların varlığı dikkat çekmektedir. Lise ve üzeri eğitim seviyesine sahip engelli sayısı azınlıktadır. Mesleki eğitim gören engelliler ise yüzde 8,1 düzeyindedir.

Tablo 8. İşyerinizde Ağırlıklı Olarak Hangi Engel Grubu İstihdam Edilmektedir?

	Sayı	Oran %
Ortopedik Engelli	56	36,4%
İşitme ve Konuşma Engelli	36	23,4%
Süreçten (Kronik) Hastalık	31	20,1%
Görme Engelli	13	8,4%
Diğer	13	8,4%
Zihinsel Engelli	5	3,2%
Toplam	154	100

İşyerinde çalışan engellilerin ağırlıklı olarak hangi engel grubunda oldukları ile ilgili soruda yüzde 36,4 ile ortopedik engel grubu ilk sırada yüzde 23,4 ile işitme engelliler ikinci sırada, yüzde 20,1 ile süreçten (kronik hasta) hastalığı sahip engelliler ise üçüncü sıradadır. Görme ve zihinsel engel grubunda olanların oranı ise diğer engel gruplarına göre oldukça düşüktür. İşe alımlarda engel grupları arasında bir seçim yapıldığı, mevcut istihdamdaki engel gruplarının sayısından anlaşılmaktadır.

Tablo 9. İşyerinizde Engelliler İçin Herhangi Bir İşyeri Düzenlemesi Yapıldı mı?

	Sayı	Oran %
Evet	39	37,9
Hayır	64	62,1
Toplam	103	100

Engelli erişilebilirliği ve ergonomi açısından işyerlerinin ve ekipmanlarının çalışan engellilere yönelik olarak düzenlenmesi çok önemli bir husus olmasına rağmen maalesef bu konuda yüzde 62,1 oranında herhangi bir düzenlemenin yapılmadığı anlaşılmaktadır. Yüzde 37,9 oranında azda olsa bazı işyerleri engellilere yönelik düzenleme yapmış görünmektedir. İşyeri çalışma ortamının engellilere yönelik

olarak düzenlenmesi ağır ve tehlikeli işlerde faaliyet gösteren işletmeler için gerçekten önemli bir sorun teşkil etmektedir.

Tablo 10. Engelli İstihdamı Konusunda Uygulanan % 3 Kota Sistemi ve Teşviklerle İlgili Hangisi Sizin Düşüncenizi En İyi İfade Ediyor?

	Sayı	Oran%
İşyerlerinin durumuna göre esnek bir kota sistemi uygulansın.	62	28,2%
Devlet engel oranına göre maaş desteği versin.	35	15,9%
Kota yerine, fon kurulsun, fonda biriken paralarla devlet Korumalı işyerlerinde engelli istihdam etsin.	34	15,5%
Kota oranı düşürülsün.	19	8,6%
Engelli kontenjan fazlası olan işyerlerine hibe kredi vb. kolaylıklar sağlansın.	19	8,6%
Kota uygulaması kaldırılınsın.	18	8,2%
Daha küçük işletmelere de engelli çalıştırma zorunluluğu getirilsin	16	7,3%
Zihinsel ve engel oranı yüksek olan engelliler işe alındığında iki engelli kontenjanı sayılınsın.	10	4,5%
Diğer	7	3,2%
Toplam	220	100

Engelli istihdamı konusunda mevcut kota sistemi ile ilgili işverenlerin verdiği cevaplara bakıldığında yüzde 28,2 ile işyerlerinin durumuna göre esnek bir kota sistemi uygulanması görüşü ilk sırada çıkmıştır. İkinci olarak yüzde 15,9 ile Devletin engel oranına göre maaş desteği vermesi talep edilmektedir. Kota yerine, fon kurulsun, fonda biriken paralarla devlet korumalı işyerlerinde engelli istihdam etsin diyenlerin oranı yüzde 15,5 ile üçüncü sırada gelmektedir.

Tablo 11. Engelli Çalıştırma İle İlgili Ceza Sistemi Hakkındaki Düşünceniz Nedir?

	Sayı	Oran %
Para cezası dışında başka yaptırımlar olmalı	50	48,5
Ceza gereklidir	28	27,2
Ceza azaltılmalı	19	18,4
Diğer	6	5,8
Toplam	103	100

İşverenlerin engelli çalıştırma ile ilgili cezai yaptırım konusundaki görüşlerini içeren soruda, ilk sırada yüzde 48,5 ile para cezası dışında başka yaptırımların olması gerektiği belirtilirken ikinci olarak yüzde 27,2 oranında cezanın gerekli olduğu belirtilmiştir. Ceza azaltılmalı diyenlerin oranı ise yüzde 18,4 olarak gerçekleşmiştir. Engelli çalıştırma ile para cezası yerine farklı yaptırımların olması gerektiği ifade edilse de cezai yaptırımın gerekli olduğu ancak para cezasının azaltılması beklentisi olduğu görülmektedir.

Tablo 12. Engellilerin İstihdamı İçin Size Göre En İyi Yöntem Nedir?

	Sayı	Oran %
Zorunlu istihdam	40	38,8
Korumalı işyeri	35	33,9
Evde çalışma	16	15,5
Kendi işini kurma (Girişimcilik)	11	10,7
Diğer	1	0,9
Toplam	103	100

Engellilerin çalışma hayatında yer almasını amaçlayan istihdam yöntemlerinden en iyi olanı hangisidir sorusuna yüzde 38,8 ile ilk sırada zorunlu istihdam yönteminin tercih edilmesi dikkat çekicidir. Diğer bir ifadeyle, belirli bir kontenjan dâhilinde uygulanan zorunlu istihdam engellilerin istihdamını sağlayan en etkili yöntem olarak değerlendirilmektedir. Bunu yüzde 33,9 ile korumalı işyeri yöntemi takip etmektedir. Korumalı işyerlerinin ikinci sırada tercih edilmesi, diğer sonuçlarla birlikte

değerlendirildiğinde; engelli çalıştırma konusunda zorlanan ağır ve tehlikeli işyerlerine yönelik fon kurulması talebi doğrultusunda, engelli istihdamında bir alternatif olarak kullanılması gerektiği şeklinde değerlendirilmektedir Evde çalışma yöntemi yüzde 15,5 ile üçüncü sıradadır. Son olarak yüzde 10,7 ile kendi işini kurma yöntemi takip etmektedir.

Tablo 13. İşyeri Sektörleri İle Engelli Kontenjan Durumu Sorusunun Karşılaştırması

			Engelli Kontenjan Durumunuz Nedir?			
			Engelli Açığımız Var	Engelli Açığımız Yok	Kontenjan fazlası engelli çalıştırıyoruz	Toplam
Hangi Sektörde	Sanayi		35,9%	16,5%	0,0%	52,4%
Faaliyet	Hizmet		25,2%	18,4%	1,9%	45,6%
Gösteriyorsunuz?	Tarım		1,0%	1,0%	0,0%	1,9%
Toplam			62,1%	35,9%	1,9%	100,0%

Engelli kontenjan durumunuz nedir sorusu ile hangi sektörde faaliyet gösteriyorsunuz sorusunun karşılaştırdığımızda sanayi sektöründeki işyerlerinin yüzde 68,5'inin engelli kontenjan açığı bulunmaktadır. Yine hizmet sektöründe bulunan işyerlerinin 55,2 oranında engelli açığı varken Tarım sektöründe bulunan iki işyerinin birinde açık vardır. Sektörler itibarıyla bakıldığında sanayi sektöründe daha fazla açık olduğu görülmektedir. Bu durum araştırma genelinde çıkan sonuçlarla bağlantılı olarak değerlendirildiğinde sanayi sektörü yapısı gereği çok tehlikeli ve tehlikeli işyerlerini bünyesinde barındırmaktadır. Mevcut yasal düzenlemeler sanayi sektörüne yönelik farklı bir çalıştırma biçimi öngörmediği için engelli kontenjanlarının doldurulmasında oldukça zorlandığı görülmektedir.

Tablo 14. İşyeri Tehlike Grupları İle Engelli Kontenjan Durumunun Karşılaştırması

				Engelli Kontenjan Durumunuz nedir?			
				Engelli Açığımız Var	Engelli Açığımız Yok	Kontenjan fazlası engelli çalıştırıyoruz	Toplam
İşyeriniz İş Güvenliği Açısından Hangi Sınıf İçindedir?	Az Tehlikeli			18,4%	14,6%	1,9%	35,0%
	Tehlikeli			10,7%	5,8%	0,0%	16,5%
	Çok Tehlikeli			33,0%	15,5%	0,0%	48,5%
Toplam				62,1%	35,9%	1,9%	100,0%

İşyerlerinin iş güvenliği açısından bulunduğu tehlike sınıfı ile engelli kontenjan durumları karşılaştırıldığında yüzde 33 ile en fazla engelli açık kontenjan çok tehlikeli işyerlerinde olduğu görülmektedir. Bu işyerlerinde yapılan işler ağır ve insan sağlığı açısından hayati riskler barındırması, çalışma ortamının müsait olmaması ve engellilerin bu işlerde çalışmak istememesi nedeniyle işverenler engelli kontenjanlarını doldurmada zorlanmaktadırlar. Bunun yanında bir diğer dikkat çeken husus çok tehlikeli ve tehlikeli işyerlerinde kontenjan fazlası engelli çalışan bulunmamaktadır. Kontenjan fazlası engelli çalıştıran işyerlerinin sadece az tehlikeli grupta bulunan işyerleridir.

Araştırmanın Değerlendirmesi

Araştırma kapsamında işverenlerin engelli istihdamında yaşadığı sorunlar ve beklentilere yönelik olarak elde edilen veriler değerlendirilmesi yapıldığında; engelli çalıştırmak zorunda olan işyerlerinde yapılan işin yarıya yakını çok tehlikeli olduğu görülmektedir. Yine tehlikeli işyerleri ile birlikte değerlendirildiğinde engellilerin istihdam edildiği işyerlerinin büyük çoğunluğu tehlikeli ve çok tehlikeli konumdadır. Bu durum, engelli istihdamı açısından bir dezavantaj oluşturmakta ve engelli işçi çalıştırılması konusunda işyerlerini zorlamaktadır. Bu konu ile bağlantılı olarak, yapılan işin ve çalışma ortamının tehlikeli olması ve iş kazası riski barındırması nedeniyle işe alımlarda, engel türleri açısından seçici davranıldığı görülmektedir. Eğitimle bağlantılı olarak, nitelik eksikliği, vasıfsızlık ve işe uygun engelli bulunamaması, kontenjan açıklarının en önemli sebebidir. Engelli istihdamı konusunda mevcut kota sistemi ile ilgili işverenlerin verdiği cevaplara bakıldığında işyerlerinin durumuna göre esnek bir kota sistemi uygulanması beklenmektedir. Bu konuda bir diğer beklenti devletin engel oranına göre maaş desteği vermesi yönündedir. Genel olarak çıkan sonuçları

değerlendirdiğimizde; engelli istihdamında yaşanan sorunların çözümüne yönelik yeni yöntemler ve yasal düzenlemeler beklenmektedir. Engelli istihdam yöntemlerinin dayatmacı bir mantık ve tüm işyerlerine aynı şekilde katı kurallar dâhilinde uygulanması, yaşanan sorunlara bir çözüm getirmemektedir. İşverenler engelli istihdamı ile ilgili zorunluluk ve yaptırımlara tamamen karşı çıkmamakta ancak zorunlu istihdam yönteminin dengeli bir biçimde kullanıldığı esnek bir kota sistemi istenmektedir.

Sonuç ve Öneriler

Ülkemiz anayasasında yerini bulan sosyal devlet anlayışı doğrultusunda engellilerin istihdamına ilişkin pozitif ayrımcılık olarak adlandırılan yasal düzenlemeler, devletin engelli istihdamına yönelik iyi niyet çabalarını göstermesi bakımından dikkat çekmektedir. Ancak mevcut yasal düzenlemeler, istihdam boyutu ile düşünüldüğünde yeterliliği tartışmalıdır. Çalışma kapsamında ülkemizdeki yasal mevzuata ve engelli istihdam politikalarına yönelik yapılan eleştirel inceleme ve araştırma bulgularının analizi neticesinde çıkan sonuç; engelli istihdamının olması gereken seviyede yer almadığını ve birçok sorunun halen devam etmekte olduğunu göstermektedir. Ülkemiz engelli istihdamına yönelik uygulanacak yöntem ve süreçlerin kendi kültür dokumuz ve algılarımız doğrultusunda şekillenmesi gerekmektedir. Başka ülke uygulamalarının tercüme edilerek olduğu gibi uygulamaya geçirilmesi sorunun çözümü için yeterli olamamakta hatta kimi zaman yeni sorunların oluşmasına sebep olmaktadır. Sorunun çözümünde çeviri terimlerle adlandırılan muadil hizmetler yerine engelliler ve işverenlerin istek ve beklentilerinin tespit edilerek geliştirildiği ülkemize has yöntemlerin daha başarılı olacağı düşünülmektedir. Çalışma sonuçları işverenlerin engellilerin istihdamına yönelik tutumlarını etkileyen temel gerekçelerin dolaylı olarak istihdam politikaları ile ilişkili olduğunu göstermektedir. Bu anlamda en önemli istihdam politikası aracı olan kota yönteminin tekrar gözden geçirilerek kota ve ceza uygulamasında esneklik sağlanması önem arz etmektedir. Araştırma bulgularında bu hususta işverenler; kota yöntemi uygulamasının bazı esnek yöntemler ile geliştirilerek farklı alternatif öneriler sunulmasını beklemektedir. İşverenlerin beklentileri ile bağlantılı olarak bahsedilen sorunların önüne geçebilmek için; engelli istihdamında zorlanan işyerlerine yönelik “engelli istihdam fonu” oluşturulmalıdır. Kurulacak fonun kapsamı sadece mücbir haller ile sınırlandırılmalı ve fonda biriken kaynak engelli istihdamını destekleyecek şekilde kullanılmalıdır. Bu sayede, engelliler çok tehlikeli işyerlerinde maruz kalacağı güvenlik risklerine karşı korunmuş olacak ve fonda biriken paralar ile kurulan “engelli iş merkezlerinde” meslek edinerek istihdam şansına sahip olabileceklerdir. Engelli kontenjanlarının doldurulmasına yönelik; engelliliği her açıdan ele alan Biyo-Psiko-Sosyal (biyolojik, kişisel ve sosyal) model kapsamında hareket edilmesi ve bir paradigma değişikliğine gidilmesi gereklidir. Engellilik oranı yüzde 40’ın altında kalan kişiler, iş arama sürecinde ne tam sağlıklı ne de engelli olarak kabul edilmedikleri için çok zorlanmakta ve mağdur olmaktadır. Engellilik için istenen yüzde kırk ve üzeri sağlık raporu sunma zorunluluğunun kaldırılarak çalışma gücü ve meslekte kazanma gücü oranına göre engelliğin tanımının genişletilmesi, yaşanan sorunların çözümüne katkı sağlayacaktır. Bu konuda araştırma bulgularında; belli sektörlerde engel oranları toplamı yüzde 40’ı geçen iki kişinin işe alınması ile bir engelli kontenjanı doldurulması sağlanabilir. Bu durum ile bağlantılı olarak kota uygulamasına yönelik bir diğer önemli beklenti engel oranlarına göre maaş desteği verilmesidir. Engel oranlarına göre verilecek ücret sübvanseleri; yüzde 40 altında engelli olan ve ağır engelli bireylerin işe girebilmesi için önemli bir gelişme olacaktır. Engellilere yönelik istihdam garantili mesleki eğitim kurslarının sayısının az olması önemli bir sorundur. Bu nedenle engelli mesleki eğitim kurslarının artırılması hususunda atılacak adımlar çok önemlidir. İŞKUR’un engellilere nitelik ve vasıf kazandırıcı işbaşı eğitimleri bu konuda en önemli vasıta. Bu programlarda uzun süreli sigorta kollarına yönelik ödeme yapılmadığı için engelliler tarafından tercih edilmemektedir. Bu eksikliğin giderilerek işbaşı eğitim programlarının daha cazip ve fonksiyonel hale getirilmesi sayesinde, engelliler mesleği işyerinde yaparak öğrenecek, işverenler ise bu süreçte hiçbir masrafa katlanmayacaktır.

Engelli istihdamı konusunda işverenlerin yaşadığı sorunlara yönelik yaptığımız çalışmada elde ettiğimiz verileri tahlil ettiğimizde; sorunların çözümü için ilk olarak işe en başından yani eğitimden başlanması gerekmektedir. Çünkü engelli istihdamında yaşanan en önemli sorun kaynağı burasıdır. Engelli bireylerin kariyer hedefleri ve iş piyasası ihtiyaçları doğrultusunda eğitilmeleri ve doğru

mesleğe yöneltme süreci bu aşamada çok önemlidir. Bununla birlikte kurumlar arasındaki işbirliğinin ve görevlerin net bir şekilde tanımlandığı, istihdam bağlantısını sağlayacak somut hedefleri ve gerçekleşme tarihleri olan engelli ve işverenlerin beklentilerine cevap verebilecek, ihtiyaç odaklı yasal düzenlemeler ile engelli çalıştırma maliyetlerinin azaltılması ve istihdamın desteklenmesine yönelik “uygulanabilir” düzenlemelere ihtiyaç olduğu düşünülmektedir. Unutulmamalıdır ki işverenlerin engelli istihdamında yaşadıkları sorunların çözümü için sadece istihdam politikaları ve yasal düzenlemeler yapılması yeterli olmamaktadır. Yapılan düzenlemeler kadar bu konuda toplumsal bilinç düzeyinin artırılması ve mevcut yasaların uygulanmasını temin edecek, aksayan yönleri hızlı bir şekilde düzeltebilecek mekanizmaların hayata geçirilmesi daha önemli görünmektedir.

Kaynakça

- Akardere, S. S. (2005). *İşverenlerin Engelli Çalışanlara Yönelik Tutumları*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: Marmara Üniversitesi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü Özel Eğitim Anabilim Dalı.
- Akyıldız N. A. (2017). Avrupa Birliği'nde Engelli Politikası. *Türk & İslam Dünyası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Yıl:4 Sayı:13. (48-59).
- Altan, Ö. Z. (1990). *Engelliler ve Türkiye'de Çalışma Sorunları*. Eskişehir, İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Yay. No: 146
- Altan, Ö. Z. (1998). Kota Tekniği ve Kota Oranlarının Yükseltilmesinde Ülkemizde Daha Çok Sakatın İstihdam Edilebilmesine Yardımcı Olabilir mi? *Mercek Dergisi*, MESS, Türkiye Metal Sanayicileri Sendikası. (25-34).
- ASPB. (2011). *İşgücü Piyasasının Engelliler Açısından Analizi*. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Özürlü ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü Yay. Aralık, Ankara.
- Aver, Ö. A. (2019). Engellilerin Mesleki Eğitimi ve İstihdamı. *Uluslararası Sağlık Yönetimi ve Stratejileri Araştırma Dergisi*. Cilt:5 Sayı:3. (327-354).
- Aydoğdu, B. N. (2019). *Disability and Spirituality*. Spiritual Psychology And Counseling. June, 4 (2) EDAM, spiritualpc.net. (181-193).
- Baldwin, M. L. Ve W. G. Johnson. (1995). Labor Market Discrimination against Women with Disabilities. *Industrial Relations*, Vol. 34, No. 4 (October 1995). Regents of the University of California Published by Blackwell Publishers. (555-577).
- Barbotte, E. F. Guillemin, N. Chau and The Lorhandicap Group (2001). *Prevalence of impairments, disabilities, handicaps and quality of life in the general population: a review of recent literature*, Bulletin of the World Health Organization, 79 (11). (1047-1055).
- Bilgin, K. U. (2010). Özürlülerin Çalışma Hayatındaki Sorunları ve Çözüm Önerileri. *Kamu-İş Hukuku ve İktisat Dergisi*, Cilt:5, Sayı:4. (21-38).
- Bulut, A. (2014). *Allah'ın Özel Kulları Engelliler*. İstanbul: Nesil Yay.
- Burcu, E. (2007). *Türkiye'de Özürlü Birey Olma Temel Sosyolojik Özellikleri ve Sorunları Üzerine Bir Araştırma*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Yay.
- Chanzanagh, H. N., A. Piri and E. A. Garjan. (2012). The Disabled And Their Everyday Life Experiences in Iranian Culture, *International Journal of Social Sciences And Humanity Studies* Vol: 4, No: 1. (175-184).
- Es, M. ve A. C. Akman. (2017). *Engellilerin Sosyal ve Ekonomik Durumlarına Göre İş Arama Eğilimleri, Yalova İli Örneği*. Uluslararası İstihdam ve Kariyer Kongresi, Bildiri Kitabı, 14-15 Aralık 2017, Ankara. (159-172).

- EYHGM. (2020). *Engelli ve Yaşlı İstatistik Bülteni*. Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü, https://www.ailevecalisma.gov.tr/media/60415/istatistik_bulteni_ekim20.pdf#page=20&zoom=100,90,857. adresinden 10 Aralık 2020 tarihinde alınmıştır.
- Fleming, C., R. Curtis, E. M. Davis and K. Varda. (2019). Social Role Valorization and Employment of People with the Most Significant Disabilities, *Journal of Rehabilitation* 2019, Volume 85, No. 3. (14-21).
- Genç, Y. ve G. Çat. (2013). Engellilerin İstihdamı ve Sosyal İçerme İlişkisi, *Akademik İncelemeler Dergisi*, Cilt: 8, Sayı:1. (363-393).
- Greve B. (2009). *The Labour Market Situation of Disabled People in European Countries and Implementation of Employment Policies: A Summary of Evidence From Country Reports and Research Studies*. Academic Network of European Disability Experts (ANED) April, University of Leeds.
- Heron R. and Murray, B. (1997). *Assisting Disabled Persons In Finding Employment*, A Practical Guide. ILO East Asia Multidisciplinary Advisory Team ILO Regional Office For Asia And The Pacific, Bangkok.
- ILO. (2008). *Vocational Rehabilitation and Employment (Disabled Persons) Convention (No. 159) and Recommendation (No. 168)*. United Nations Convention on the Rights of Persons with Disabilities, ILO Yay.
- ILO. (2020). *COVID-19 ve Çalışma Yaşamı*. Politika Bilgi Notu. https://www.ilo.org/ankara/areas-of-work/covid-19/WCMS_747198/lang--tr/index.htm, adresinden 20 Kasım 2020 tarihinde alınmıştır.
- İŞKUR (2019). *Faaliyet Raporu*. <https://media.iskur.gov.tr/39438/yalova.pdf> , adresinden 1 Ekim 2020 tarihinde alınmıştır.
- İŞKUR (2020). , <https://www.iskur.gov.tr/kurumsal-bilgi/istatistikler/>, adresinden 24 Eylül 2021 tarihinde alınmıştır.
- Karagöz, İ. (2008). *Toplumsal Emanet Engelliler*, Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yay.
- Koca, C. (2010). *Engelsiz Şehir Planlaması Bilgilendirme Raporu*. Dünya Engelliler Vakfı. İstanbul.
- Kocabaş, Ç. (2018). *Türkiye’de Engelli Memur İstihdamı*. Engelli Bireylerin Destekli İstihdamı, İstanbul: Akademik Kitaplar Yay.
- Kuralay, H. (2014), *Toplumun Engellilerle Engellilerin Toplumla İmtihanı, Abese Ruhu*. İstanbul: Selis Kitaplar.
- Meşhur, H. ve F. Alkan (2004). Engellilerin Çalışma Yaşamına Katılma Gerekliliği ve Uygulanan İstihdam Politikalarının Değerlendirilmesi. *Öz-Veri Dergisi*, Cilt 1, sayı 2. (176-183).
- OECD. (2013). *G20 Task Force on Employment, Activation Strategies for Stronger and More Inclusive Labour Markets in G20 Countries: Key Policy Challenges and Good Practices*, July.
- Orhan, S. (2015). *Türkiye’de Engellilerin Bilinç Düzeyi: Engellilere Sunulan İstihdam Hakları Üzerinden Bir Araştırma*. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/301330> adresinden 1 Eylül 2020 tarihinde alınmıştır. (73-98).
- Resmi Gazete 25868. (2005, Temmuz 7). *Engelliler Hakkında Kanun (5378 S.K.)*.
- Resmi Gazete 27314. (2009, Ağustos 9). *Kamu Kurum ve Kuruluşlarına İşçi Alınmasında Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik*.
- Resmi Gazete 28636. (2013, Mayıs 3). *Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Yer Alan Engelli Bireylere Yönelik İbarelerin Değiştirilmesi Amacıyla Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun*
- Saad, M. A. E. (2019). Disability In The Arab World: A Comparative Analysis Within Culture. *International Journal of Psycho-Educational Sciences* | Vol. 8, No. 2 London Academic Publishing, August. (29-47).
- Schriner, K. (2011). *Sakathık Çalışmaları, Sosyal Bilimlerden Bakmak*. Derleyen: Dikmen Bezmez vd, İstanbul: Koç Üniversitesi Yay.

- Seyyar, A. (2006). *Özürllülere Adanmış Sosyal Politika Yazıları*, Adapazarı Büyükşehir Belediyesi Yay.
- Seyyar, A. (2014). *Toplumun Engellilerle Engellilerin Toplumla İmtihanı*. (Ön takdim yazısı) Yazar: Kuralay H. İstanbul: Selis Kitaplar.
- Şişman, Y. (1995). *Türkiye’de Sakat Çalıştırma Yükümlülüğünün Düzenlenmesi ve Uygulanması*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Tezcan, M. (2007). Kur’an’ın Bedensel Engellilere Yaklaşımı. Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi. *İlahiyat Fakültesi Dergisi*. Sayı: 10. (137-186).
- Tokol, A. ve Y. Alper. (2012). *Sosyal Politika*, Bursa: Dora Yay.
- Toplu, A. (2009). *Sosyal Dışlanma Perspektifinde Türkiye’de Özürlü İstihdamı*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimleri Enstitüsü Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri.
- UN. (1975).“*Declaration On The Rights Of Disabled Persons*”, Proclaimed by General Assembly Resolution 3447 of December 9. file:///C:/Users/metak/Downloads/A_RES_3447(XXX)-EN.pdf, adresinden 12 Ekim 2019 tarihinde alınmıştır.
- Ürker, Ş. (2010). Türk Mevzuatında Özürlülük Terminolojisi. *Öz-Veri*, Cilt: 7, Sayı: 1, Ankara, <https://eyh.aile.gov.tr/yayin-ve-kaynaklar/ozveri-dergisi/13sayi-2010-cilt-7sayi1>. (48-55).
- WHO. (2001). *International Classification of Functioning, Disability and Health*, Çevirenler: Elif Kabakçı, Ahmet Göğüş WHO Library Cataloguing-in-Publication Data.
- WHO. (2002). *Towards a Common Language for Functioning, Disability and Health*, World Health Organization, Geneva.
- WHO. (2011). *World Report on Disability*, http://www.who.int/disabilities/world_report/2011/report/en, adresinden 13 Eylül 2020 tarihinde alınmıştır.
- Yalova İPA Raporu. (2020). *Yalova İli İş Piyasası Analizi Raporu*, Çalışma ve İş Kurumu Yalova İl Müdürlüğü.
- Yılmaz, Z. (2004). Çalışan Özürlülerin İş Yaşamında Karşılaştıkları Sorunlar ve Bunları Etkileyen Etmenler. *Öz-Veri Dergisi*, Cilt 1, Sayı 2. (153-375).

TÜRKİYE’DE ORTANCA YETİŞTİRİCİLİĞİNİN GELİŞTİRİLMESİ VE ÇEŞİT İSLAHI

Burak ASLANSOY *

Atatürk Bahçe Kültürleri Merkez Araştırma Enstitüsü
Müdürlüğü, Yalova

burakaslansoy@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-5429-1195>

Fatih GÜLBAĞ

Dr., Atatürk Bahçe Kültürleri Merkez Araştırma
Enstitüsü Müdürlüğü, Yalova

fatihgulbag@hotmail.com

Serdar ERKEN

Dr., Atatürk Bahçe Kültürleri Merkez Araştırma
Enstitüsü Müdürlüğü, Yalova

serdarerken@hotmail.com

Şafak SEKMEN

Atatürk Bahçe Kültürleri Merkez Araştırma Enstitüsü
Müdürlüğü, Yalova

safaksekm@gmail.com

Soner KAZAZ

Prof. Dr., Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Bahçe Bitkileri Bölümü, Ankara

skazaz@ankara.edu.tr

Öz

Ülkemiz süs bitkileri sektörü, geliştirilmiş yerli çeşitlerimizin sınırlı sayıda olması nedeniyle üretim materyali bakımından dışa bağımlı durumdadır. Bununla birlikte, diğer türlerde olduğu gibi ortanca üretiminde de yüksek ıslahçı hakkı ücreti ödenmektedir. Ortanca üretiminde üretim materyali teminin de yaşanan sıkıntılar yanında geliştirilmiş yerli bir çeşit bulunmamakta ve üreticiler budama, renklendirme, soğuklama ihtiyacı gibi yetiştirme teknikleri konularında yeterli teknik bilgiye sahip değildir. Bu proje ile de yerli ortanca çeşitlerinin geliştirilmesi ve yetiştirme teknikleri konularında ihtiyaç duyulan bilginin edinilmesi amaçlanmıştır. Bu amaçla projede 2 iş paketi planlanmıştır.

‘Ortanca’da Yerli Çeşitlerin Geliştirilmesi ve Sektöre Kazandırılması’ isimli I. iş paketi kapsamında; yerli çeşitlerin geliştirilmesinde üstün özellikli ticari tür ve çeşitler ile doğallaşmış genotipler toplanarak gen havuzu oluşturulacak; genotiplerin fenolojik ve morfolojik özellikleri, ploidi seviyeleri, kromozom sayıları, çiçek tozu canlılık oranları ve çimlenme güçleri belirlenerek melezleme çalışmaları yapılacaktır.

‘Saksılı ve Kesme Çiçek Ortancalarda Verim ve Kalite Performansı Üzerine Farklı Yetiştirme Tekniklerinin Etkileri’ isimli II. iş paketi kapsamında; farklı depolama sürelerinin etkileri, farklı yetiştirme ortamı pH değerlerinin çiçek rengi üzerine etkileri ve farklı budama yüksekliklerinin etkileri konularında çalışmalar yapılacaktır.

Bu proje başarıyla tamamlandığı takdirde; yerli ortanca çeşitlerimizin geliştirilmesi ve ülkemiz ortanca üreticilerinin yüksek verim ve kalitede yetiştiricilik yapabilmeleri sağlanacaktır.

Anahtar Kelimeler: *Hydrangea*, melezleme ıslahı, yetiştirme tekniği, renklendirme, kesme çiçek.

DEVELOPMENT OF HYDRANGEA CULTIVATION AND VARIETY BREEDING IN TURKEY

Abstract

Ornamental plants sector in our country is dependent on foreign countries in terms of production material due to the limited number of domestically developed varieties. However, as in other species, a high breeder's right fee is paid in hydrangea production. In addition to the problems experienced in the supply of production material in hydrangea production, there is no developed domestic variety and the producers do not have sufficient technical knowledge on cultivation techniques such as pruning, coloring and chilling needs. With this project, it is aimed to obtain the necessary information about the development of domestic hydrangea varieties and cultivation techniques. For this purpose, 2 work packages are planned in the project.

Within the scope of the first work package titled m Development and Bringing of Domestic Varieties in the Middle Ages ‘; In the development of native varieties, the genetical pool will be formed by collecting the commercialized species and varieties and naturalized genotypes. genotypes, phenological and morphological characteristics, ploidy levels, chromosome numbers, flowering viability rates and germination strengths will be determined and hybridization studies will be done.

II The Effects of Different Cultivation Techniques on Yield and Quality Performance in Potted and Cut Flower Hydrangeas II II. Within the scope of work package; effects of different storage times, effects of different pH values on flower color and effects of different pruning heights will be studied.

If this project is completed successfully; It will be ensured that our domestic hydrangea varieties will be developed and that the hydrangea producers of our country will be able to cultivate with high yield and quality.

Keywords: *Hydrangea*, hybridization, cultivation technique, coloration, cut flower.

Giriş

Çiçekleri, goncaları, yaprakları, dalları, meyveleri veya yapısal formları ile görsel bir şölen sunan bitkilere süs bitkileri denilmektedir (Gülbağ, 2015). Süs bitkileri, dünyada üretimi 1.750 milyon ha alanda 64 milyar Euro'nun üzerinde üretim değerine sahip olan ve her geçen yıl daha da büyüyen bir sektör haline gelmektedir. Özellikle dünyada kesme çiçek+iç mekan süs bitkileri üretim değeri (35 milyar €) diğer ürün grupları ile kıyaslandığında en yüksek değere sahip durumdadır (Anonymous, 2019a). Ülkemizde ise kesme çiçek, üretim alanları düzeyinde dış mekan süs bitkilerinin ardından ikinci sırada gelmekte; ihracat dikkate alındığında ise süs bitkileri ürün grupları içerisinde ilk sırada yer aldığı görülmektedir (Anonim, 2019).

Dünyada en fazla süs bitkisi ticaretinin yapıldığı Hollanda çiçek mezatında (Royal Flora Holland) en çok satışı yapılan türler dikkate alındığında hem kesme çiçekler, hem iç mekan bitkileri, hem de dış mekan bitkileri olmak üzere süs bitkileri sektörünün üç ana faaliyet grubunda ilk 10'da yer alan tek tür olarak ‘Ortanca’nın ön plana çıktığı görülmektedir (Tablo 1).

Tablo 1: Hollanda çiçek mezatının (Royal Flora Holland) kesme çiçek, iç mekan ve dış mekan bitki satışları

No	Tür Adı	Ciro (milyon €)	Adet (milyon)	No	Tür Adı	Ciro (milyon €)	Adet (milyon)
Kesme Çiçekler							
1	Gül	731	3.286	6	Lisianthus	81	182
2	Sprey krizantem	305	1.263	7	Tek dal krizantem	64	149
3	Lale	281	1.894	8	Şakayık	54	108
4	Lilium	151	300	9	Frezya	53	305
5	Gerbera	140	1.074	10	Ortanca	51	39
İç Mekan Bitkileri							
1	Orkide	494	135	6	Krizantem	37	45
2	Kalanchoe	69	100	7	Ortanca	32	11
3	Gül	59	44	8	Diğer ev bitkileri	32	20
4	Anthurium	54	17	9	Ficus	31	9
5	Kaktüs-Sukulent	46	14	10	Dracena	30	16
Dış Mekan Bitkileri							
1	Ortanca	20	5	6	İtır	13	19
2	Hellaborus	19	8	7	Ağaç/Çalı/Yayılıcı	13	3
3	Diğer Yatak Bitkileri	16	17	8	Menekşe	12	30
4	Lavanta	15	11	9	Diğer uzun ömürlü	11	10
5	Mandevilla	13	4	10	Papatya	11	14

Kaynak: Anonymous, 2019a

Ortancalar dış mekan ve iç mekan süs bitkisi olarak dünyada yaygın bir kullanıma sahiptir. Son yıllarda ise ortancaların kesme çiçek olarak kullanımı da giderek artış göstermektedir. Dünyada kesme çiçek satışının en fazla yapıldığı Hollanda mezatlarında 2009-2016 arasındaki son 8 yılda kesme çiçek ortancaların cirosu %92.7 artarak 44.4 milyon €'ya, satış adeti %56.4 artarak 36.6 milyon adede, dal fiyatı ise %23 artarak 1.22 €'ya yükselmiştir. Hollanda'da kesme gül üretimi yapan üreticiler son yıllarda seralarında kesme gül üretimi yerine kesme çiçek ortanca yetiştiriciliğine yönelmişlerdir. Son yıllarda dünyada olduğu gibi ülkemizde de ortancaların gerek kesme çiçek ve saksılı süs bitkisi, gerekse dış mekan süs bitkisi olarak tüketimi giderek artış göstermektedir. Türkiye, dış mekan ve saksılı bitkisi olarak kullanılan ortancaların neredeyse tamamını başta Hollanda olmak üzere Fransa ve Almanya'dan ithal ederken, kesme çiçek ortancalar ağırlıklı olarak Hollanda'dan ithal edilmektedir (Kazaz, 2019).

Projede ortancanın tercih edilmesindeki global açıdan ana faktörler dünyada farklı kullanım alanlarının olması, dünyada popülaritesinin hızla artış göstermesi, işçilik ve enerji maliyetlerinin düşük olması, uzun süreli bitki üzerinde çiçekli kalması ve ekonomik ömrünün 10 yıl gibi uzun süreli olmasıdır. Projede ortancanın tercih edilmesinde ülkemiz açısından ana faktörler ise şunlardır (Kazaz, 2018):

- Son yıllarda ithalatta hızlı bir artış,
- İthalatta birim fiyatların yüksek olması (kesme çiçekte 1-1.5 €, saksılı 5 €) (saksılı bitkilerde Royalite 1-1.75 €),
- Üreticilerimiz ortancaların soğuklama ihtiyacının karşılanması konusunda yeterli teknik bilgiye sahip değildir ve bu konuda günümüze kadar ülkemizde herhangi bir araştırma yapılmamıştır,
- Ortanca çiçeklerinin renklendirilmesi konusunda bilgi kirliliği ve bu konuda günümüze kadar ülkemizde herhangi bir araştırma yapılmamıştır,
- Yetiştirme teknikleri arasında verim ve kaliteyi doğrudan etkileyen budama tekniği konusunda bilgi eksikliği ve bu konuda günümüze kadar ülkemizde herhangi bir araştırma yapılmamıştır,
- Özellikle Karadeniz Bölgesi'nde doğallaşmış süs bitkisi olarak kullanılması,

- g. Son yıllarda gerek saksılı ve dış mekan gerekse kesme çiçek olarak üretim alanlarında artış,
- h. Kocaeli, Bursa, Yalova, İstanbul, Hatay, İzmir, Antalya, Samsun illerinde yapılan üretimler.

Dünyada gerek kesme çiçek gerekse saksılı ortancalarda ticari ortanca üretimi yapan firmalar depolama ile birlikte pazara düzenli olarak ürün arzı sağlamaktadır. Ancak bu bilgiler ticari sır nedeniyle paylaşılmamaktadır. Ülkemizde ise ortancalar sera koşullarında genel olarak Mayıs-Haziran aylarında çiçek açmaktadır. Kesme çiçek ortancalar ülkemizde özellikle son yıllarda yaz aylarında düğün ve diğer organizasyonlarda oldukça yaygın kullanılmaya başlamıştır. Bu dönemlerde özellikle mavi renk başta olmak üzere mor ve diğer renkler tercih edilmektedir. Bununla birlikte üreticilerimiz ürün programlamasını bilmediğinden dolayı belirtilen aylarda ya istenilen özelliklerde ortanca arzı gerçekleştirememekte ya da çiçeklenme erken sona ermektedir. Oysa farklı depolama süreleri ile birlikte pazara düzenli ve sürekli olarak ürün arzı gerçekleştirilebilir.

Ortancalarda ülkemizde genel kabul 'pH düşük ise renk mavi, pH yüksek ise pembe' renk elde edilir. Bununla birlikte görüştüğümüz birçok üretici düşük ve yüksek pH'nın ne anlama geldiğini dahi bilmemektedir. Hatta üreticiler ve internet üzerinden yaptığımız araştırmalarda ortancanın kök bölgesine 'çivit, demir çubuğu, çay posası, vb.' ilavesi ile mavi renk elde edilebileceği söylenmektedir. Dünyada yapılan birçok çalışmada bazı pH değerlerinde çiçeklerin renklerinde nasıl bir değişim meydana geldiği ortaya konulmuş olmakla birlikte çalışmamızda çok geniş pH aralığında (3.0'dan 6.5'e) renk değişimleri belirlenecektir.

Ortanca üreticileri ile yaptığımız görüşmelerde bazı üreticilerin çok derin budama yaparken, bazılarının orta yükseklikte budama yaptığı bazılarının ise hiç budama yapmadığı gözlemlenmiştir. Yapılan literatür araştırmaların da kesme çiçek ortancalarda budama yüksekliği üzerine sınırlı sayıda araştırmaya rastlanabilmiştir. Ülkemizde ise ortanca üzerine sadece TAGEM/15/AR-GE/03 No'lu "Türkiye'de Kesme Çiçek Ortanca Yetiştiriciliğinin Geliştirilmesi" isimli proje yürütülmüştür.

Ayrıca bu projenin uygulanması ile ortanca üretiminde özellikle ıslahçı hakkı maliyetleri noktasında dışa bağımlılık azaltılmaya çalışılacaktır. Ülkemizde popüleritesi giderek yükselen ortancalarda üretim aşamasında yüksek maliyetli üretim materyallerinin kullanılması, yerli çeşitlerimizin olmaması, ıslahçı hakkı bedeli ve bunlara bağlı olarak rekabet gücümüzün düşük kalması nedenleri ile ortanca üreticilerini gelecek dönemde büyük sorunlar beklemektedir. Ülkesel olarak gelecekte üretim potansiyelinin ve ticaret hacminin yükseleceği ortancalarda yerli ve milli çeşit geliştirilmesi zorunluluk halini almıştır. Ortanca talebi ve popüleritesi hızla artmakta, bundan dolayı da yerli çeşitlerin geliştirilmesi ve sektöre kazandırılması gerekmektedir. Bu nedenle projede gerek ülkemiz florasında doğallaşmış ortanca türleri gerekse ticari ortanca çeşitlerinden melezleme ıslahı yoluyla yerli saksı ve kesme çiçek ortanca çeşitlerinin geliştirilerek sektöre kazandırılması da amaçlanmıştır.

Proje tüm bu gerekçeler ışığında desteklendiği ve başarı ile tamamlandığı takdirde aşağıdaki amaçların çözümüne katkı sağlayacaktır.

1. Melezleme ıslahı yoluyla yerli kesme çiçek ve saksılı ortanca çeşitlerinin geliştirilmesi ve sektöre kazandırılması,
2. Farklı depolama sürelerinin kesme çiçek ve saksılı ortancalarda verim ve kalite parametreleri üzerine etkilerinin belirlenmesi,
3. Farklı yetiştirme ortamı pH değerlerinin kesme çiçek ve saksılı ortancalarda çiçek rengi üzerine etkilerinin belirlenmesi,
4. Budamanın kesme çiçek ortancalarda verim ve kalite performansı üzerine etkilerinin belirlenmesi.

Literatür Özeti

Ortanca bitkisi sistematikte Cornales takımının, Hydrangeaceae familyasının *Hydrangea* cinsinde yer almaktadır. Hydrangeaceae familyası içerisinde halen bilinen 17 cins ve bu cinslerin tropikal ve ılıman bölgelere yayılmış 270 türü mevcuttur (De Smet ve ark., 2015). En yaygın türleri *Hydrangea*

macrophylla Thunb., *H. anomala*, *H. arborescens*, *H. paniculata*, *H. quercifolia* ve *H. serrata*'dır (Ceylan, 2004). Ortancalar hem bahçe hem de sera bitkisi olarak yetiştirilmekte olup (Dirr, 1998), Doğu Asya ile Kuzey Amerika'nın ılıman bölgeleri ve Orta-Güney Amerika'nın subtropikal bölgelerinde doğal olarak yetişmekte, yüksek bir süs değeri ve farklı büyüme formları da içermektedir (McClintock, 1957'e atfen Khaing ve ark., 2018; McClintock, 1957'e atfen Pecchioli ve ark., 2013).

Bitkinin cins ismi *Hydrangea*'nın suyu sevmesi ve meyvenin su kabını andırmasından dolayı Eski Yunanca'da 'Su Kabı' anlamına gelen 'Hydra' (su) ve 'Aggeion' (kap) kelimelerinden geldiği belirtilmiştir. *Hydrangea* cinsinde yaklaşık 70-75 çiçekli bitki türü olup bunların çoğunluğu 1-3 m'ye kadar boylanabilen çiçekli çalı formunda, yazın yeşil veya her dem yeşil, bazı türleri ağaççık, tropik bölgelerde yayılış gösteren türleri ise 30 m'ye kadar boylanabilen ağaç formunda tırmanıcı bitkilerdir. Kuzey Yarımküre bitkisi olan ortancalar doğal olarak Doğu Asya'nın ılıman bölgelerinde özellikle Çin ve Japonya'da yayılış gösterirler. Ortancalar aynı zamanda Kuzeydoğu Amerika ve Güney Amerika'nın ılıman ve tropikal iklim bölgelerinde de oldukça geniş alanlarda yayılış gösterirler (Kazaz, 2019).

Ortancanın birçok türü geniş oval-eliptik yapraklara sahip olup karşılıklı dizilmiş çift yapraklar açık yeşil renkte, 15-25 cm uzunlukta, 6-16 cm genişlikte, kalın, etli ve mumsu yapıda olup üstü parlaktır. Yaprak sapı (petiol) 1.8-5.0 cm boyundadır. Çiçeklerin dizilişi şemsiye şeklinde düz ve geniş olup kısır (steril) ve verimli (fertil) olmak üzere iki tip çiçek taşırlar. Dekoratif görünüme sahip olan kısır çiçekler şemsiyenin dışında dizilmiş olup renkli 4-5 adet petal görünüşlü sepal ile 4 adet çok küçük petal ve erkek organ taşırlar. Merkezde bulunan verimli çiçeklerde ise petallerin dizilişi eliptik, yıldız şeklinde ve dekoratif olmayan 8-10 adet erkek organ ile 3 adet dişi organ bulunur. Bütün çiçekler küresel veya çukur, terminal yalancı şemsiye üzerinde bulunurlar. Doğal olarak beyaz, pembe ve kırmızı renkli çiçeklere sahiptir (Kazaz, 2019).

Ortanca türleri arasında süs bitkisi olarak en fazla yetiştirilen ve ticareti yapılan tür 'büyük çiçekli ortanca' olarak da bilinen *H. macrophylla* Thunb.'dur. Bu tür aynı zamanda ülkemizin Doğu Karadeniz Bölgesinde doğallaşmış süs bitkisi olarak yetiştirilmektedir. *H. macrophylla*; 1-1.5 m boylanabilen ve dikine büyüyen, yaprak dökken, karşılıklı dizilmiş yaprakları 7-15 cm uzunlukta, kimoz çiçek durumu görülen ve çiçek çapları 15-25 cm veya üzerinde olan bir türdür. Kimoz çiçek durumunda; düz veya yuvarlak çiçek başlarında büyüme ucu bir çiçekle biterken, sonraki çiçekler yan (ikincil) dallarda oluşur, merkezi çiçek genelde diğerlerinden önce açılır. *H. macrophylla* türünde mophead ve lacecap olmak üzere iki farklı çiçek başı bulunur (Kazaz, 2019).

H. macrophylla Thunb.'de çiçek tipi bakımından da değişkenlik göstermektedir. Ortancalar fertil ve steril olmak üzere iki tip çiçek taşıyabilirler. Dekoratif görünüme sahip olanlar steril çiçeklerdir. Bu çiçekler şemsiye görünümlüdür ve çiçek başının dışında yer alırlar. Gösterişli sepal yapraklarının yanı sıra dişi organ, erkek organ ve gösterişsiz petal yaprakları da bulunmaktadır (Adıgüzel, 2018). Fertil çiçekler ise çiçek başının ortasında yer almaktadırlar. Bu çiçeklerde gösterişli sepal yapraklar bulunmayıp dişi organ, erkek organ ve küçük, gösterişsiz petal yapraklar mevcuttur (Boztok, 2002; Uemachi ve ark., 2004).

Avrupa ve ABD'deki bitki ıslahçıları 19. yy'ın sonlarından bu yana ortanca ıslahı yapmaktadır (Khaing ve ark., 2016). Avrupa'da 20 yy.'ın başlarında *H. macrophylla*'nın çeşidi gerek türler arası gerekse tür içi melezleme çalışmalarıyla ıslah edilmiştir (Jones ve ark., 2007). *H. macrophylla* çeşitlerini geliştirmek için genel olarak geleneksel ıslah yöntemlerinin kullanıldığı ve çeşitli genotiplerin geliştirildiği, ancak bu çalışmaların büyük ölçüde başlangıçta Asya'dan Avrupa'ya ithal getirilen nispeten dar bir gen havuzuna dayandığı bildirilmektedir (Rinehart ve ark., 2006; Reed ve Rinehart, 2007).

Avrupa ve Japonya'da yaygın ıslah çalışmaları yoluyla özellikle de *H. macrophylla* türünde çok sayıda çeşit geliştirilirken (Mallet ve ark., 1992; Mallet, 1994), ortancanın çeşitleri ve genotiplerinin mevcut olmasına rağmen genetik yapısı ve ıslahı hakkında çok az şey yayınlandığı belirtilmiştir (Reed, 2000; Khaing ve ark., 2018). Ortancalar da ABD'deki ıslah programlarında remontant (bir bitkinin, büyüme mevsimi veya yılı boyunca bir defadan fazla çiçek açabilmesi, 'tekrarlanan çiçeklenme') özelliği taşıyan, süs bitkisi özelliği açısından albenili, soğuğa dayanımlı, hastalık ve zararlı direnci yüksek olan *H. macrophylla* çeşitlerini geliştirmeye odaklanmaktadır (Jones ve ark., 2007; Anonymous, 2019b;

Anonymous, 2019d). Bu durumu Khaing ve ark. (2016)'nın ortanca da remontant çiçeklenme, erken çiçeklenme, çiçeklenme türü, yeni veya geliştirilmiş çiçek renkleri, çekici yapraklar, sonbahar renklenmesi, güçlü saplar, kök pigmentasyonu, kompakt habitüs, soğuğa dayanım, kuraklık toleransı, hastalık ve zararlılara karşı direnç gibi ıslah hedefleri ile yeni çeşitlerin geliştirilmesi vurgusu da yine destekler niteliktedir. Khaing ve ark. (2018) ise hastalık direnci ve çiçeklenme özellikleri olan çeşitler geliştirmek için yeni genetik çeşitlilik kaynaklarına ihtiyaç olduğunu belirtmişlerdir. Yine Anonymous (2019g) ortancalar da kompakt gelişen, kuvvetli dal oluşturan, sert ve koyu yeşil yapraklanan, külleme ve *Botrytis*'e karşı dayanıklı çeşitlerin geliştirilmesine yönelik ıslah hedefleri belirlendiğini bildirmiştir.

H. macrophylla Thunb. sıcak ve ılıman bölgelere iyi adaptasyon sağlamakla birlikte, gölge ve yarı gölge alanları sevmekteyken çok sıcak ve güneşli yerleri sevmemektedir (Ceylan, 2004). Ortancaların yetiştirildiği ortam şartları da çok önemlidir. Çünkü çok fazla gölge çiçeklenmeyi azaltırken, çok fazla güneş ise bitkilerin solmasına neden olacaktır. Bunun için ortancalar da sabah güneşi alan ve öğleden sonraları veya gün boyunca ise alacalı gölgeli ortam oluşturan şartlar iyi sonuç vermektedir. *H. paniculata* ortancalarda ise istisna olarak çiçek açmak için en az altı saat güneşe ihtiyaç duymaktadır (Anonymous, 2019d).

Ortanca kök yapısı olarak sığ ve yüzeysel kök oluşturmaktadır (Anonim, 2017b atfen Adıgüzel, 2018). Ortancaların saksıda yetiştiriciliğinde sonbahar ve ilkbahar mevsimlerinde satılmak üzere genellikle 3.7 L ile 11.5 L arasındaki hacimli saksılar ile satışları gerçekleştirilmektedir. ABD'de de ortancaların yetiştirildiği saksıların içerisinde ağaç kabuğu ve su tutma kapasitesini artırmak için %15-30 oranında sphagnum turba yosunu kullanılmaktadır. Açık tarla koşullarında yapılan yetiştiricilikte ise toprak yapısının killi olmasının iyi sonuçlar verdiği bildirilmektedir (Owen ve ark., 2016).

Ortanca yetiştiriciliğinde gübreleme kadar su ihtiyacı ve kalitesi de çok önemlidir. Ortanca suyu çok seven bir bitki olması nedeniyle mutlak su ihtiyacı göstermektedir. ABD'de yapılan yetiştiricilikte tür ve çeşitlere göre değişmekle beraber bitki başına günlük 0,20-0,30 L su verilmekte olup, altı aylık dönem içerisinde ortalama 38 L su verildiği bildirilmektedir. Bitkilerin yaprakları sıcak havalarda solmanın önüne geçmek için hafif ıslatılarak nemlendirilebilmektedir (Owen ve ark., 2016).

Ortancalarda renklenme üzerine pH'nın doğrudan etkisi olup; pH 5.5-6.0 arasında açık mavi, pH 6.0-6.5 arasında mavi, pH 6.5-7.0 arasında pembe ve pH 7.0-7.5 arasında ise açık pembe renge bürünebilmektedir (Anonymous, 2019c).

Bir ortancanın (beyaz renkliler hariç) pembe mi yoksa mavi çiçeklenmemi göstereceği alüminyumun varlığına ve bulunabilirliğine bağlı olarak değişmektedir (Bailey, 1998). Ortancaların çiçeklerinde renklenme, diğer bitkilerin aksine çanak yapraklarda (sepal) ortaya çıkmaktadır. Çiçek renkleri ise pembeden maviye kadar çeşitli renklerde elde edilebilmektedir. Renk yoğunluğu, bir çeşidin mavi pigment üretme konusundaki doğal özelliği, alüminyum ilavesi ve pH ile düzenlenebildiği gibi toprakta veya yetiştirme ortamında alüminyum bulunabilirliği ve çeşidin alüminyum alma kabiliyetine göre de belirlenmektedir (Fulcher ve ark., 2016).

Ortancanın sıcaklık istekleri minimum düzeyde -5°C 'dir. Gölge ve aydınlık yer ve soğuk-ılıman iklim istemektedir. Odunlaşmış bitki kışın -15°C 'ye dayandığından soğuk sera için uygundur. Japonya'daki anavatanında ocakta ortalama en düşük sıcaklık -0.6°C , ağustosta ortalama en yüksek sıcaklık 29°C 'dir. Aşırı don çiçek tomurcuklarına zarar vermektedir. İdeal olarak kışın sıcaklık 7°C 'den aşağı düşmemelidir. Gündüz sıcaklığının $18-21^{\circ}\text{C}$, gece sıcaklığının ise $16-18^{\circ}\text{C}$ olması uygundur. Çiçeklenme için soğuklama süresi $4-11^{\circ}\text{C}$ 'de 6-8 haftadır (Bailey, 1992; Hamrick, 2003).

Materyal ve Metot

1. 'Ortanca'da Yerli Çeşitlerin Geliştirilmesi ve Sektöre Kazandırılması' Alt Projesi

Çalışma, 2021-2025 yılları arasında Atatürk Bahçe Kültürleri Merkez Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü'nün deneme alanları ve seralarında beş yıl süre ile yürütülecektir. Çalışmada bitkisel materyal olarak ortanca (*Hydrangea* spp.) tür, çeşit ve yerel genotipler kullanılacaktır. Proje süresince izlenecek aşamalar özetlenerek aşağıda verilmiştir (Şekil 1).

Şekil 1: Ortancada melezleme ıslahı projesi aşamaları

Gerek yurtdışından ve yurtiçi ticari işletmelerden temin edilecek bitkisel materyaller, içerisinde Hindistan cevizi lifi (kokopit) bulunan 9,5 L hacimli (257 x 240 x 240 mm) saksılara dikilecektir. Bitkilerde vejetasyon süresince hastalık ve zararlılara karşı mücadele işlemleri de yapılacaktır. ‘Ortanca Gen Havuzu’ndaki gerek görülen genotipler çelik (tepe çeliği) ile çoğaltılacaktır. Çeliklerin köklendirilmesinde 2000 ppm IBA çözeltisi kullanılacaktır.

Çalışma kapsamında gen havuzundaki genotiplerde 01 Mayıs-01 Ağustos 2023 tarihleri arasında tamamlayıcı özellikler dikkate alınarak melezleme yapılacaktır. Bu melezlemelerdeki çiçek tozu canlılığı-çimlenmesi, tohum oluşturma oranı, tohum sayısı, vb. özelliklere göre bir sonraki yılların melez kombinasyonları belirlenecektir. Melezlemelerde fertil çiçeklerin açılmasından sonra ana ebeveyn olarak kullanılacak çiçekler bırakılarak steril çiçekler çıkarılacaktır. Anne ebeveynlerde çiçekler açmadan önce baba ebeveynlerden polenler alınarak tozlaşma için muhafaza edilecektir. Bunun için baba olarak kullanılacak ebeveynlerde çiçek tozları pens yardımıyla alınacak olup, çimlendirilmesi ve melez bitkilerin seraya dikimleri gerçekleştirilecektir. F1 genotiplerin çiçeklenme döneminde çiçek ve morfolojik özelliklerine göre 01 Haziran – 31 Aralık (2025) tarihleri arasında ön seleksiyona tabi tutulacaktır. Tüm bu aşamalar tamamlandığında kombinasyonlar arasındaki ilişkiler net olarak ortaya konacak ve sonraki yıllarda melezleme programlarında kombinasyonların belirlenmesinde temel teşkil edecektir.

2. ‘Saksılı ve Kesme Çiçek Ortancalarda Verim ve Kalite Performansı Üzerine Farklı Yetiştirme Tekniklerinin Etkileri’ Alt Projesi

Çalışma, 2021-2023 yılları arasında Atatürk Bahçe Kültürleri Merkez Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü’nün deneme alanları ve seralarında üç yıl süre ile yürütülecektir. Bitkisel materyal olarak piyasada tercih edilen ticari ortanca çeşitlerinden farklı renklerde (mavi ve kırmızı) 2 adet saksılı ortanca kullanılacaktır (Tablo 2).

Tablo 2: Ortanca yetiştirme tekniği ile ilgili kullanılacak çeşitlerin genel özellikleri

No	Çeşit Fotoğrafi	Çeşit Özellikleri
1		<p>Renate</p> <p>Çiçek Tipi: Mophead Rengi: Mavi renk için asidik toprağa ihtiyaç duyar. Gelişim: Dik-Geniş Max. Yükseklik: 1.5 m Büyüme: Gür</p>
2		<p>Leuchtfeuer</p> <p>Çiçek Tipi: Mophead Rengi: Kırmızımsı-pembe ile kırmızımsı-mor Gelişim: Dik Max. Yükseklik: 1.5 m Büyüme: Gür</p>

Bitkisel materyal, içerisinde Hindistan cevizi lifi (kokopit) bulunan 9,5 L hacimli (257 x 240 x 240 mm) saksılara dikilecektir. Ticari ortanca yetiştiriciliğinde saksı büyüklüğü olarak genellikle 7.5-10 L hacimde saksılar kullanılmaktadır. Bu nedenle çalışmamızda 9.5 L hacme sahip saksılar kullanılacaktır. Saksı tabanlarına drenajı sağlamak amacıyla 5 cm yükseklikte 8-16 mm irilikte pomza yerleştirilecektir. Saksılar seraya 30 x 30 cm aralıklarla yerleştirilecektir. Bitkilere su ve besin elementleri damla sulama sistemi ile verilecektir. Bitkilerin dik olarak büyümelerini sağlamak amacıyla 3 m aralıklarla ağ demirleri yerleştirilecek ve ağ ipleri ile ağ sistemi örülecektir. Bitkilerin yaz aylarında yüksek ışık yoğunluğundan zarar görmesini önlemek ve sıcaklığı da düşürmek amacıyla ısı perdeleri ve gölge tülleri (%70) ile gölgeleme yapılacaktır. Bitkilerde vejetasyon süresince hastalık ve zararlılara karşı mücadele işlemleri de yapılacaktır.

Bu alt proje kapsamında verim ve kalitesinin artırılmasına yönelik olarak aşağıdaki uygulamalar çeşitlerde denemeye alınacaktır:

1. Farklı Depolama Sürelerinin Verim ve Kalite Parametreleri Üzerine Etkileri (Saksılı ve Kesme Çiçek Ortanca)
2. pH Değerlerinin Çiçek Rengi Üzerine Etkileri (Saksılı ve Kesme Çiçek Ortanca)
3. Budamanın Verim ve Kalite Performansı Üzerine Etkileri (Kesme Çiçek Ortanca)

Gerek saksılı ortancalar gerekse kesme çiçek ortancalar üzerine yürütülecek bütün denemeler 3 tekerrürlü tesadüf parselleri deneme desenine göre 2 faktörlü (uygulama x çeşit) olarak yürütülecek ve her tekerrürde 5'şer adet bitki olacaktır. İstatistiksel analizlerin yapılmasında istatistik programı kullanılacaktır. Denemede elde edilen veriler varyans analizine tabi tutulacak ve ortalamalar arası farklılıklar %5 seviyesinde LSD testi ile karşılaştırılacaktır. Yüzde değerler $\sqrt{(n+5)}$ transformasyonuna tabi tutulacaktır.

Kaynakça

- Adıgüzel, A., 2018. Bazı Ortanca (*Hydrangea macrophylla* Thunb.) Çeşitlerinde Polen Biyolojisi Üzerine İncelemeler. Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü. Yüksek Lisans Tezi. 51s. Isparta.
- Anonim, 2019. Türkiye İstatistik Kurumu. <http://www.tuik.gov.tr/Start.do>. [Erişim Tarihi: 16.11.2019].
- Anonymous, 2019a. Royal FloraHolland Annual Report. <https://www.royalfloraholland.com/en/about-floraholland/who-we-are-what-we-do/facts-and-figures/annual-reports>. [Erişim Tarihi: 27 Temmuz 2019].
- Anonymous, 2019b. French *Hydrangea* for Gardens in North and Central Florida (Gary W. Knox). <https://edis.ifas.ufl.edu/pdffiles/EP/EP33000.pdf>. [Erişim Tarihi: 16.11.2019].
- Anonymous, 2019c. *Hydrangea* (Bordine's). https://bordines.com/wp-content/uploads/2017/05/Hydrangea_2017.pdf. [Erişim Tarihi: 16.11.2019].
- Anonymous, 2019d. A Tennessee Landscape Contractor's Guide to Hydrangeas. <https://extension.tennessee.edu/publications/Documents/W304.pdf>. [Erişim Tarihi: 13.11.2019].
- Bailey, D.A., 1992. Hydrangeas in: Introduction to Floriculture, 2nd Ed., Edited by R.A. Larson: Academic press pp. 366-381.
- Bailey, D.A., 1998. Commercial *Hydrangea* Forcing. North Carolina State University College of Agriculture & Life Sciences. Horticulture Information Leaflet 524.
- Boztok, Ş., 2002. Ortanca'da Mavileştirme Üzerine Etki Eden Faktörlerin İncelenmesi. Ege Üniv. Ziraat Fak. Derg., 2002, 39(2):25-32. İzmir.
- Ceylan G., 2004. Dış Mekan Süs Bitkileri ve Peyzajda Kullanımı. İstanbul, Flora Yayınları, 216.
- De Smet. Y., Mendoza, C.G., Wanke. S., Goetghebeur1, P. and Samain, M.S, 2015. Molecular Phylogenetics and New (infra)Generic Classification to Alleviate Polyphyly in Tribe *Hydrangeae* (Cornales: Hydrangeaceae). Taxon, 64 (4), 741–753.
- Dirr, M.A., 1998. Manual of Woody Landscape Plants. Stipes Publishing Company, Champaign, Illinois.
- Fulcher, A., Owen, J.S., LeBude, A., 2016. *Hydrangea* Production: Species-Specific Production Guide. University of Tennessee Institute of Agriculture. PB 1840-B.
- Gülbağ, F., 2015. Türkiye' de Süs Bitkileri İslah Çalışmaları. Türkiye Tohumcular Birliği Dergisi, 14, 12-15.
- Hamrick, D. 2003. Ball redbook, crop production, Volume: 2. Batavia: Ball Publishing
- Jones, K.D., Reed, S.M., Rinehart, T.A., 2007. 5. Analysis Of Ploidy Level and its Effects On Guard Cell Length, Pollen Diameter, and Fertility in *Hydrangea macrophylla*. HortScience, Vol.42 No.3 pp.483-488.
- Kazaz, S., 2018. Prof. Dr. Soner KAZAZ Ders Notları. Ankara Üniversitesi Bahçe Bitkileri Bölümü. Ankara.
- Kazaz, S., 2019. Dört Renge Bürünen Çiçek: Ortanca. Plant Dergisi Sayı: 30 (208-211). Sakarya.
- Khaing, M.T., Jung, H.J., Han, T.H., 2016. Trend of *Hydrangea* Cultivar Development. Trends in Agriculture & Life Sciences, Vol. 53(12): 63-68.
- Khaing, M.T., Jung, H.J., Kim, J.B., Han, T.H., 2018. Characterization of *Hydrangea* Accessions Based on Morphological and Molecular Markers. Horticultural Science and Technology. 36 (4): 598-605.
- Mallet, C., Mallet, R., van Trier, H., 1992. Hydrangeas, Species and cultivars. Centre d'Art Floral, Varengeville, France.

- Owen, J.S., Fulcher, A., LeBude, A., Chappell, M., 2016. *Hydrangea* Production: Cultivar Selection and General Practices to Consider When Propagating and Growing Hydrangea. University of Tennessee Institute of Agriculture. PB 1840-A.
- Pecchioli, S., Lazzereschi, S., Nesi, B., Antonetti, M., Grassotti, A., Salazar-Orozco, G., 2013. Morphological Characterization of a *Hydrangea* spp. Collection. *Acta Horticulturae*, 1000, 99-105.
- Reed, S.M., 2000. Compatibility Studies in *Hydrangea*. *J. Environ. Hort.* 18(1): 29-33.
- Reed, S.M., Rinehart, T.A., 2007. Simple sequence repeat marker analysis of genetic relationships within *Hydrangea macrophylla*. *J. Amer. Soc. Hort. Sci.* 132:341–351.
- Rinehart, T.A., Scheffler, B.E., Reed, S.M., 2006. Genetic diversity estimates for the genus *Hydrangea* and development of a molecular key based on SSR. *J. Amer. Soc. Hort. Sci.* 131:787–797.
- Uemachi, T., Kato, Y., Nishio, T., 2004. Comparison of decorative and nondecorative flowers in *Hydrangea macrophylla* (Thunb.) Ser. *Scientia Horticulturae*, 102, 325-334.

VAKFİYE KAYITLARINA GÖRE OSMANLI DÖNEMİNDE YALOVA VE ÇEVRESİNDE VAKIF FAALİYETLERİ

Yasin Taş
Doç. Dr. Harran University
y.tas@harran.edu.tr

Öz

Sosyo-kültürel tarihimizi şekillendiren başlıca müesseselerden biri vakıflardır. Osmanlı şehirlerinde eğitimden mimariye, dini yaşamdan ticari kuruluşlara kadar hemen her alanda vakıflar belirleyici bir role sahiptir. Geniş bir hizmet alanı bulunan vakıf kurumuna dair çalışmaların temel kaynakları ise vakıf ve vakfiye kayıtlarıdır. Şer'î mahkemelerde kadıların onayı ile geçerlilik kazanan vakfiyeler, zaman içinde tesis edilmiş olan vakıfların banisi, şartları ve hizmetleri hakkında detaylı bilgiler sunmaktadır. Mevcut literatürde Yalova bölgesinde kurulmuş tarihi vakıfları, vakfiyelerine göre ele alan müstakil bir çalışmaya rastlanmamaktadır. Bu bakımdan bildirinin konusunu Osmanlı döneminde Yalova merkezinde ve çevresindeki köylerde kurulduğu tespit edilen vakıflar ve vakıf eserler oluşturmaktadır. Ankara Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivinde yer alan vakıf defterleri taranarak hazırlanan bu çalışmada Yalova merkezi ve bugünkü il sınırlarına dahil köylere ait 13 vakfiye bulunduğu tespit edilmiştir. Bu vakfiyeler ışığında tescil edilen vakıfların yeri, kurucuları, akarları, hizmet sahaları ve şartları ele alınarak değerlendirilmektedir. Ayrıca hem vakfiyelerde dolaylı olarak yer bulan hem de şahsiyet kayıtları, atik esas defterleri gibi diğer vakıf fonlarına yansıyan cami, mescid, mektep, çeşme gibi vakıf yapıları tanıtılmaktadır. Bunlar içinde bölge sakini hayırseverler kadar İstanbul'daki saray çevresi ile Yalova bölgesine yerleşen Osmanlı devlet adamlarının yaptırdığı vakıf eserler dikkat çekmektedir. Çalışma Osmanlı döneminde Yalova ve çevresinde kurulan vakıfları tespit etmeyi, vakıf faaliyetlerinin karakterini, vakıf eserleri ve vakıf hizmetlerinin genel çerçevesini ortaya çıkarmayı amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Yalova, Vakıf, Hayır Faaliyetleri

FOUNDATION ACTIVITIES IN YALOVA AND ITS SURROUNDINGS IN THE OTTOMAN PERIOD ACCORDING TO FOUNDATION RECORDS

Abstract

One of the main institutions shaping our socio-cultural history is foundations. In Ottoman cities, foundations have a decisive role in almost every field from education to architecture, from religious life to commercial establishments. The main sources of the studies on the foundation institution, which has a wide service area, are the foundation and foundation records. The waqfiyyas, which became valid with the approval of the kadıs in the Shariah courts, provide detailed information about the founders, conditions and services of the established foundations. In the current literature, there is no independent study that deals with the historical foundations established in the Yalova region according to their foundation charters. In this respect, the subject of the paper is the foundations and foundation works that were found to be established in the center of Yalova and in the surrounding villages during the Ottoman period. In this study, which was prepared by scanning the foundation books in the archives of the Ankara Directorate General of Foundations, it was determined that there were 13 foundation charters belonging to the center of Yalova and the villages included in today's provincial borders. In the light of these foundations, the place, founders, income sources, service areas and conditions of the registered foundations are evaluated. In addition, foundation structures such as mosques, masjids, schools, and fountains, which are both indirectly included in foundation charters and reflected in other foundation funds such as personality records and waste foundation books, are

introduced. Among these, the foundation works built by the Ottoman statesmen who settled in the Yalova region and the palace surroundings in Istanbul as well as the benevolent residents of the region attract attention. The study aims to identify the foundations established in Yalova and its surroundings during the Ottoman period, to reveal the character of foundation activities, the general framework of foundation works and foundation services.

Keywords: Yalova, Waqf, Charitable activities

1. Giriş

Osmanlı şehirlerinin dinî, ilmî, mimarî, iktisadî ve sosyo-kültürel durumunu yansıtan kaynaklardan biri vakfiyelerdir. Toplumsal birçok hizmetin vakıflar tarafından finanse edildiği Cumhuriye öncesi dönemde cami, mescid, medrese, mektep, kütüphane, şifahane, tekke, zaviye, kervansaray, konuk evi, han, hamam, su yolu ve çeşme gibi sosyal tesisler hayır sahipleri tarafından yaptırılmış ve hayrat sistemi içinde işletilmiştir (Ünal, 2019: 254). Şeri mahkemeler tarafından tescil edilerek resmi bir mahiyet kazanan vakfiyeler, vakıflara varlık veren resmî kayıtlar olmanın ötesinde bina edilen eserlerin banisi, inşa tarihi, gelir kaynakları, yönetim ve işleyiş şartları gibi temel hususiyetlerine ışık tutar. Bu kayıtlar sadece şehir merkezleri için değil aynı zamanda şehirlerden uzak yerlerde kurulmuş nice vakıf eserin varlığından haberdar etmesi bakımından ayrı bir kıymete sahiptir. Banilerin vakfiyelerde belirlediği şartlar, bölgedeki vakıf kurucularının hayır anlayışı, düşünce yapısı, din algısı ve ahiret telakkisi hakkında da bazı ipuçları verir (Yediyıldız, 2003: 13-14). Bu bakımdan Yalova bölgesinde kurulan vakıfların günümüze ulaşan vakfiyeleri, bir taraftan bölgedeki tarihi eserlerin tespitini, diğer yandan hayır faaliyetlerinin hangi alanlara yoğunlaştığını göstermesi ve hayırseverlik anlayışının ortaya çıkarılması noktasında büyük önem arz eder. Burada kurulan vakıflara ve vakıf eserlere geçmeden önce şehrin Osmanlı dönemindeki idarî durumuna kısaca temas etmekte fayda vardır.

Yalova merkezi ile çevresinin dahil olduğu bölgenin ismi, Osmanlı döneminde Yalakâbâd veya Yalakova şeklinde olup XIX. yüzyıl başlarından itibaren Yalı-ova ve Yalova halini almaya başlamıştır. Kuruluş döneminde Hüdavendigâr Vilayeti'nin idari sınırları içinde yer aldığı sanılan Yalakâbâd Kazası, Evliya Çelebi'ye göre Yıldırım Beyazıd dönemindeki tahrir ile Bursa Sancağı'na dahil edildi (Evliya Çelebi, 1998: 40). Ancak XVII. yüzyıldaki tahrir ve yoklama defterlerine göre burası İznik Sancağı'na bağlıdır. Nitekim Yavuz Sultan Selim'in ilk yıllarına ait Aralık 1513 tarihli bir kadı defterinde Yalakâbâd, Kocaili Livası içinde değerlendirilmiş ve kazanın kadılığı yevmî sekiz akça ile Mevlâna Piri'ye verilmiştir (Gökçe, 1994: 239). Bölgeye ait tahrir, icmal ve yoklama defterleri Yalova'nın bu durumunu XIX. yüzyıla kadar koruduğunu (Güneş, 1994: 9-10; Çelik, 2015: 452; Kaya, 2007: 62; Narin, 2016: 261), sadece 1844-1845 yılına ait temettuat defterinde Bolu Sancağı'na bağlı olduğunu göstermektedir (Öztürk, 2000: 571). Dolayısıyla kısa süreli değişimler hariç tutulursa Yalova, Osmanlı dönemi boyunca idarî anlamda Kocaeli Sancağı içinde yer almıştır denilebilir. XIX. yüzyıl ortalarında Karamürsel Kazası'nın nahiyesi haline getirilen Yalakâbâd, 1897 yılında İzmit Mutasarrıflığı'nın talebi üzerine kaza haline getirildi ve burada kaymakamlık teşkilatı kuruldu (BOA, ŞD. 1568-45). Cumhuriyetin ilk yıllarında Kocaeli'ye bağlı bir kaza olan Yalova, 1926'da tekrar Karamürsel Kazası'nın nahiyesi haline getirildi. Mustafa Kemal Paşa'nın 1929 yılındaki ziyaretinden sonra ise İstanbul'a bağlanarak ilçe statüsü verildi (Tuncel, 2013: 307). Cumhuriyet döneminde uzun yıllar bu şekilde idare edilen Yalova, 6 Haziran 1995 tarihinde vilayet haline getirildi.

2. Yalova Kazası Vakfiyeleri

Osmanlı'da vakıflar bir idari ünite olan kaza merkezlerinde tescil edilir ve bu iş genel olarak kadılarının sorumluluğundaydı. Bu sorumluluk, sadece vakıfların kuruluşunu onaylamak veya mahkeme huzuruna gelen hukukî davalarını çözmek değil, aynı zamanda vakfiye şartlarına uygun işleyişini, görevli atamalarını ve yıllık muhasebe bilançolarını kontrol etmek, gerekli görülen hallerde re'sen denetime tabi tutmak ve mütevellilerini görevden uzaklaştırmak gibi geniş bir selahiyeti ifade ederdi. Kadılık tarafından tescil edilen ve mahkeme sicillerine kaydedilen vakfiyelerin birer nüshası vakıf kurucularına verilir ve bu nüshalar sonraki yıllarda mütevellilere devredilerek saklanırdı. Ayrıca vakıf kayıtlar idaresi denilen İstanbul'daki evkaf arşivinde de bilahare bu vakıflardan büyük bir

kısımının tescili yapıldı (Kunter, 1939: 18). Defterhane'nin ilgili bürolarında sicillere geçirilen bu vakfiyeler günümüzde Ankara'da Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi'nde bulunmaktadır (Kazıcı, 2003: 53). Dolayısıyla Osmanlı dönemi vakfiyelerini tespit etmek için bir taraftan devlet merkezinin kayıtlarını ihtiva eden vakıf arşivine müracaat etmek gerekirken diğer yandan vakfiyelerin ait olduğu kazalarda tutulmuş şerhiye sicillerine bakmak lazımdır. Ancak Yalova Kazası'nın mahkeme sicilleri henüz tespit edilemediğinden bu hususta sadece vakıf arşivinde bulunan vakfiyeler ile yetinmek zorunluluğu hasıl olmaktadır. Yalova'ya ait olduğunu tespit ettiğimiz 13 vakfiyeden biri İstanbul'daki Osmanlı Arşivi'nde diğerleri ise Ankara'daki Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi'nin vakfiye kütük defterlerinde yer almaktadır. Bu vakıfların bir kısmı Yalova kadısının huzurunda kurulmuş iken diğer bir kısmı İstanbul'da tescil edilmiştir. Aşağıda kronolojik şekilde ele alınan bu vakıfların tamamı Yalova'daki hayır eserlerinin inşası veya bunlara ait hizmetlerin devamı için kurulmuştur. Akarları kaza sınırları içinde bulunmasına mukabil burada herhangi bir hayır ciheti tespit edilemeyen vakfiyeler ise bu listeye dâhil edilmemiştir.

Yusuf Bey Vakfı: Osmanlı Arşivi evkaf fonu içinde yer alan bu vakfiye 20 Muharrem 1040/ 29 Ağustos 1630 tarihli olup Yalakâbâd Kazası'nın şimdilik tespit edilebilen en eski vakfiyesidir. Vakfın banisi Abdülmennan oğlu Yusuf Bey, Çelenk Piri kasabasında beş kırıklı bir bab ahır, meyveli-meyvesiz ağaçlardan oluşan bir bağ, bir su kuyusu, iki sahan, bir tencere, bir çift öküz ile bir bargiri çift aletleri ile birlikte vakfetmiştir. Hayatta oldukça ev ile eşyanın kendisi tarafından kullanılmasını, vefatından sonra ise hizmetkarı olduğunu belirttiği Mahmud b. Sefer ve evladının bunlara tasarruf etmesini istemiştir. Nesillerinin kesilmesi halinde ise vakıf gelirinin Medine fukarasına gönderilmesini vasiyet etmiştir (BOA, EV. VKF. 18-47).

Cebecibaşı İsmail Bey Vakfı: Vakfın banisi Cebecibaşı İsmail Bey olup Kanunî ve II. Selim devri defterdarlarından Mustafa Paşa'nın oğludur. Gurre-i Ramazan 1053/13 Kasım 1643 tarihli vakfiyede İstanbul'un farklı mahallelerinde altı ev ile 11.000 kuruş para vakfederek gelirini Kadı Köyü'ndeki mescide ve burada yaptırdığı mektebin ihtiyaçlarına ayırmıştır. Köydeki mescide minber ekleyerek burayı camiye çevirdiği gibi cami hatibine günlük altı akçe, imam ve müezzine beşer akçe, kayyım dört akçe vazife belirledi. Ayrıca mektebin muallimine yevmî on akçe, muallim halifesine beş akçe, vakıf mütevellisine yirmi akçe, cabisine üç akçe, kâtibine dört akçe tahsisat ayırdı. Mektepte eğitim gören çocuklara her yıl 120 akçe ile birer kapama, birer çanta, birer fes, birer çift pabuç, birer mest ve birer destar (sarık) satın alınmasını istedi. Aynı şekilde mektep muallimi ile halifesine de birer kapama, birer kavuk, birer destar ve birer pabuç alınmasını kararlaştırdıktan sonra vakıf fazlasını ve tevliyeti evladına bıraktı. Cami ve mektebin ortadan kalkarak hayır cihetinin bulunmaması halinde vakıf gelirinin babası Mustafa Paşa tarafından Edirne'de Cephane-i Amire içinde yaptırılan camiye ilhak edilmesini şart koştu (VGMA, 742, 452-183).

El-Hac Musa, Koz Dede, Ezine Hatun ve Ümmühan Hatun Vakfı: Gurre-i Zilhicce 1135/2 Eylül 1723 tarihinde tescil edilen vakfiye Yalova'nın Çarşı Mahallesi sakinlerinden Mustafa oğlu el-Hac Musa, el-Hac Ali kızı Ezine, Kasım kızı Ümmühan ile Mahalle-i Atik'ten Abdullah oğlu Koz Dede tarafından kurulmuştur. Vakıf kurucuları ayrı mülkler vakfetmelerine karşın her biri için ayrı birer vakfiye düzenlenmemiş, vakıflarının hayır cihetleri ve şartları aynı vakıf esere dair olduğundan kadılık tarafından tek vakfiye kaleme alınmıştır. Vakfiyede esas olarak Çarşı Mahallesi'nde yer alan sıbyan mektebinin ihtiyaçları için kaynak oluşturulmuştur. Banilerden el-Hac Musa 27.500 akçe vakfedip bu paranın 1000 akçesinin 1.030 akçe hesabı üzerinden işletilerek yevmi bir akçesinin mütevelliyeye, kalanın mektep muallimine vazife olarak verilmesini istedi. Vakıf evladını hasbi şekilde nazır tayin eden el-Hac Musa, vakıf mütevellilerinin sadakatte kusuru ve hıyaneti ortaya çıktığında nazır tarafından görevden alınarak yerine iffetli ve dindar birinin mütevelliyeye tayin edilmesini şart olarak belirledi. Aynı vakfiyeye göre Koz Dede mahalle-i Atik'teki evinin sülüsünü (1/3), Ezine Hatun 6.000 akçe, Ümmü Hatun da 5.000 akçe vakfetmiştir. Para ve akarın geliri mektepte muallim-i sıbyan olanlara vazife şeklinde belirlenerek burada görev alanların maişetini temin edecek hatırı sayılır bir gelir almaları sağlanmıştır (VGMA, 623, 305-316).

Hakkızâde Salim Bey Vakfı: Çerkez muhacirlerinden Hakkızâde Salim Bey b. Hakkı Bey tarafından kurulmuş olup vakfiyesi 22 Rebiülevvel 1302/9 Ocak 1885 tarihlidir. Vakıf, Soğucak Köyü'nde inşa edilen köy camisinin birtakım ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla tesis edilmiştir. Kafkasya'dan gelen bir kısım muhacir tarafından 1864 yılında kurulan köyde ahali tarafından bir cami de inşa edilmiştir.

Salim Bey, vakfettiği 2.150 kuruşun işletilmesinden elde edilecek gelir ile her sene Ramazan ayında ve kandil gecelerinde cami mihrabının iki tarafında mum yakılmasını, ihtiyaç duyuldukça hasır alınmasını, gerekli yerlere tamir ve bakım yapılmasını, fazla kalan miktarın da cami imamına vazife olarak verilmesini istemiştir (VGMA, 586, 103-92).

Osman Efendi Vakfı: Vakfiyesi 9 Cemaziyelevvel 1303/18 Şubat 1886 tarihli olan bu vakfın banisi, İzmit Karantina memurlarından Ali oğlu Osman Efendi'dir. Yalova Nahiyasının Veyis Pınarı Köyü'nde buluna cami için 500 kuruş nakit para vakfederek bunun 10'u 11,5 (%15) hesabı üzerinden işletilmesini ve yıllık gelirinden cami hatibine aylık on kuruş, imamına da üç kuruş maaş ödenmesini istedi. Vakıf tevliyetini hayatta oldukça elinde tutan Osman Efendi vefatından sonra Veys Pınarı Köyü ileri gelenlerinin uygun göreceği bir kimseye bu görevin tevdi edilmesini şart olarak belirledi (VGMA, 586, 236-236).

Ali Zihni Efendi Vakfı: Abdizâde Ali Zihni Efendi, Batum muhacirlerinden İlyas b. Mustafa'nın oğlu olup muhacirlerin yerleştirildiği Kurt Köyü sakinlerindedir. 19 Ramazan 1304/11 Haziran 1887 tarihli vakfiyesine göre muhacirler tarafından inşa edilen köy camisi için 400 kuruş nakit para vakfetti. 10'u 11,5 (%15) hesabı ile işletilmesini istediği paranın nemasından cami hatibine aylık beş kuruş vazife tahsis etti. Vefatına kadar vakfın kendi idaresinde kalmasını isteyen Ali Zihni Efendi, vefatından sonra tevliyetin, vazifeye ehil köy ileri gelenlerinden biri tarafından yürütülmesini, zamanla hayır cihetinin ortadan kalkması halinde ise vakıf gelirinin mutlaka fukara-i müslimine sarf olmasını şart koştu (VGMA, 586, 170-163).

İmamzâde Hafız Ali Efendi Vakfı: Vakfın banisi Yalova'nın Kurt Köyü'nden Halil oğlu İmamzâde Hafız Ali Efendi'dir. 10 Şevval 1304/2 Temmuz 1887 tarihli vakfiyeye göre köylerindeki Hamidiye Cami için 400 kuruş vakfetti. Bu paranın 10'u 11,5 (%15) hesabıyla işletilmesini ve gelirinden aylık beş kuruşu cami imamına vazife belirledi. Vakfın tevliyetini Genç Osmanzâde Said Efendi'ye bırakan Ali Efendi, vefatından sonra vakfının onun evladı tarafından idare edilmesini vasiyet etti (VGMA, 608/1, 104-122).

Ahmed Nedim Bey Vakfı: Bekir Bey'in oğlu olan Ahmed Nedim Bey, İstanbul'da Ticaret ve Nafia Nezareti sicil müdürü idi. Surre-i Humayun emirlerinden el-Hac Hafız Mehmed Ağa'nın eşi Cemile Hanım ile birlikte Yalova Nahiyasının Paşa Köyü'nde bir cami inşa ettirdi. Paşa Köyü, Batum muhacirleri için yeni teşkil edilen köylerden biriydi. Köyün kurulmasından sonra inşa edilen caminin inşaat masrafları Ahmed Nedim Bey ile Cemile Hanım tarafından finanse edildi. 17 Şaban 1310/6 Mart 1893 tarihli vakfiyeye göre Ahmed Nedim Bey cami görevlilerinin maaşları için ayrıca 1.500 kuruş nakit para vakfetti. Paranın nemasından cami hatibine aylık beş kuruş, imamına da on kuruş vazife kararlaştırdı. Cami imamının cuma ve pazartesi geceleri birer Yasin-i şerif tilavet edip Hz. Peygamber, devrin Osmanlı padişahı, Cemile Hanım ve kendisi için hayır duada bulunmasını istedi. Fazla kalan miktar olduğu takdirde bunu caminin tamirine tahsis ederek cami vakfının tevliyeti için köydeki muhacirlerden Puslaoğlu Ali'yi müteveli belirledi. Tevliyetin onun evladı tarafından devam ettirilmesini, nesillerinin kesilmesi halinde köylülerin ittifakı ile güvenilir birinin müteveli olmasını kararlaştırdı (VGMA, 590, 273-227).

Süleyman bin Mehmed Vakfı: Vakfın banisi Yalova Kazası'na tabi Ortaburun Köyü sakinlerinden Mehmed oğlu Süleyman'dır. 21 Cemaziyelevvel 1321/15 Ağustos 1903 tarihli vakfiyeye göre kendisi köylerinde yapımı kısa zaman önce tamamlanan cami için 250 kuruş vakfetti. Bu paranın 19 kuruş hesabıyla işletilmesini ve nemasından 20,5 kuruşunun camide imam-hatip olan zata vazife olarak verilmesini istedi. Müteveli tayin ettiği Ahmed Efendi'nin vefatından sonra vakıf mütevellisinin Yalova Kazası naibi tarafından belirlenmesi şart koştu (VGMA, 598, 11-9).

İsmail b. Ali, Mehmed bin Hasan ve Mehmed bin Ahmed dullah Vakfı: Taşköprü Köyü'nde kurulan bu vakfa ait vakfiye 16 Recep 1332/10 Haziran 1914 tarihlidir. Köy muhtarı İsmail ile azalar Hasan oğlu Mehmed ve Ahmed oğlu Mehmed, köy sakinlerinden topladıkları beş Osmanlı lirasını onlar adına vakfetti. Vakfiyede, paranın 10'u 11 (%10) hesabı üzere işletilerek bütün gelirin köydeki caminin hatibine vazife olarak verilmesi kararlaştırıldı (VGMA, 607, 205-311).

Ömer Kazım Efendi Vakfı: Vakfın banisi Mahmud Efendi'nin oğlu ve Yalova Kazası Mektep Müdürü Ömer Kazım Efendi'dir. 20 Rebiülahir 1333/7 Mart 1915 tarihinde tescil edilen vakfiyeye göre Ömer Kazım Efendi 400 kuruş vakfetti. Söz konusu paranın müteveli elinde 10'u 11 (%10)

hesabı üzere işletilip bütün gelirinin Ak Köyü'ndeki camide imamet vazifesini ifa eden zata tahsis edilmesini kararlaştırdı (VGMA, 607, 248-374).

İbrahim Ağa Vakfı: Ahmed oğlu İbrahim Ağa, Yalova Kazasının Göllü Köyü'nden olup tescil ettirdiği vakfiye Gurre-i Zilhicce 1334 /16-21 Eylül 1916 tarihlidir. Yalova kadılığı tarafından tescil edilen vakfiyede Göllü Köyü'nde zemini Yakup Paşa Vakfına ait olan bir bab kahvehane vakfedildiği görülmektedir. Kahvehanenin icaresinden elde edilecek tüm gelir, köydeki camide hatip olan zata tahsis edilmiştir (VGMA, 608, 280-310).

Mahmud Ağa ve Ali b. Abdullah Vakfı: Yalova kadılığı tarafından tescil edilen bu vakfiye 5 Şaban 1335 / 27 Mayıs 1917 tarihlidir. Vakıf, Yalova'ya bağlı Gacık Köyü'nün muhtarı Mahmud Ağa ile ihtiyar heyeti azası Ali Efendi tarafından kuruldu. Her ikisi, köydeki cami için bir bab hamam vakfederek hamamın bütün gelirini köy camisinde imamet eden zata bıraktı (VGMA, 608, 154-132).

3. Diğer Vakıflar

XVI. yüzyıla ait vakıf tahrir defterlerinde Kocaeli Sancağı ile beraber Yalakâbâd Kazası'nda bulunan vakıf akarları da kayıt altına alınmıştır. Güneş (2016: 1180-1198) tarafından tafsilatlı şekilde ortaya konulan bu kayıtlarda Yavuz Sultan Selim, Ahmed Paşa, Ali Paşa, Halil Paşa, Orhan Gazi'nin büyük oğlu şehzâde Süleyman Paşa, Damat Rüstem Paşa, II. Beyazıd'ın eşi Sitti Hatun ile oğlu Mehmed, Defterdar Hüsam Bey, Alaaddin kızı Sitti Hatun, Defterdar Nureddin, İskender Paşa kızı Mihrüban Hatun vakıfları ile Yakud Paşa, Reyhan Paşa, Sultan Abdullah, Halil Paşa ve Ali Dede zaviyelerine ait vakıf emlak mevcuttur. Ayrıca Şeyh Adil Hasan Fakih, Aydınoglu İsa Bey, Mevlâna Araboglu Süle Bey, Haydar Paşa vakıfları, buradaki köylerde akar sahibi olduğu belirlenen diğer vakıflardır. Hayratları Yalova'da bulunmayan bu vakıflar için çok sayıda köyden gelir sağlanmaktaydı. Nitekim kaza dahilinde XVI. yüzyılda bu vakıflara akar sağlayan 25 adet köy ve mezra bulunuyordu (Kaplanoğlu, 2021: 34). XVIII. yüzyılda ise Damat İbrahim Paşa'nın kethüdası ve damadı olup sonradan Rumeli Beylerbeyiliğine yükselen Mehmed Paşa, kurduğu vakfa 1724 yılında Çınarcık Köyü'nün gelirini tahsis etti (Yardımcı-Çelik; 2020: 1270).

XIX. yüzyıla ait vakıf fonlarındaki defterlerde ferağ, intikal ve muhasebesi yapılan vakıflar arasında yukarıda zikredilen vakıflardan bir kısmının ismine rastlanmaktadır. İzmit ve kazalarına ait vakıfların kaydedildiği bu defterlerde Sultan Selim Han (Yavuz), Şehzâdegan (Süleyman Paşa), Cağalzâde Rüstem Paşa, el-Hac Ahmed Paşa, Halil Paşa, Rum Mehmed Paşa, Yakup Paşa, Damat İbrahim Paşa'nın kethüdalarından Ahmed Kethüda, Mehmed kethüda (Paşa) ve Ahmed Efendi vakıflarına ait akarlar ile emlak işletmecileri kayıt altına alınmıştır (BOA, Ev. d. 14443, 2; BOA, Ev. d. 16036, 4-5). Vakıfların muhasebesini içeren bu kayıtlar arasında yukarıda vakfiyeleriyle incelediğimiz vakıflar yer almamaktadır. Ayrıca Anadolu defterdarı Hüsam Bey'in yaptırdığı cami ve muallimhane için Yalova'da çok sayıda değirmen, dükkân, arazi ve bir iskele vakfettiği bilinmektedir (BOA, AE.SAMD.III. 83-8343; Güneş, 2016: 1190). Aynı şekilde Yakup Paşa'nın evkafı içinde kaza dahilinde akarlar bulunmaktaydı ve 1685 yılındaki saray tamiri esnasında bir kısım masraflar buradaki gelirlerden karşılandı (BOA, AE.SMMD.IV. 69-8094).

El-Hac Ahmed Paşa ve Rüstem Paşa vakıfları hariç tutulursa tahrirler ile XIX. yüzyıl muhasebelerinde yer alan vakıfların Yalakâbâd'da herhangi bir hayır cihetine rastlanmamaktadır. El-Hac Ahmed Paşa Vakfı'nın, Sultan II. Beyazid ile I. Selim devri veziriazamlarından Hersekkzâde Ahmed Paşa'ya ait olduğu tahmin edilmektedir. Zira adı geçen devlet adamı, resmî belge ve kroniklerde Hersekkzâde Ahmed şeklinde yer almasına mukabil vakfiyesinde bu lakap ile değil Abdullah oğlu Ahmed Paşa hazretleri şeklinde kayıtlıdır (Lowry, 2016: 21-22). Yalova çevresinde vakıf eser inşa eden bir diğer devlet adamı Kanunî dönemi sadrazamlarından Rüstem Paşa'dır. Geç döneme ait bir kısım arşiv evrakında, Rüstempaşa Mahallesi'nde bulunan cami ve mektebin onun tarafından yaptırıldığına yer verilmiş olmakla birlikte daha sonra ele alınacağı üzere bu hususta bir takım tereddütler bulunmaktadır.

Kaza dahilinde akarı bulunan çoğu vakfın bölgede tesis ettiği herhangi bir vakıf esere veya hayır kurumuna tesadüf edilmemektir. Ancak bu vakıflara ait kayıtların Yalova ve çevresindeki mülkiyet yolları, mülk sahipleri, emlak işletmecileri ve bölgenin sosyo-ekonomik vaziyeti hakkında önemli bilgiler verdiğini belirtmek gerekir. Vakıf kurucularının önemli oranda temlik yoluyla sahip olduğunu

belirttiği bu gayrimenkuller, bölgedeki devlet arazisinin öteden beri İstanbul'daki devlet adamlarına birtakım hizmetler karşılığı mülk olarak verildiği kanaatini güçlendirmektedir. Nitekim Halil Paşa'nın Yalova civarında vakfettiği bazı akarın kendisine, Sultan II. Murad tarafından temlik edildiği bilinmektedir (Güneş, 2016: 1184). Daha sonra belirtileceği üzere buradaki bir kısım emlak, Kanunî tarafından damadı Rüstem Paşa'ya temlik yoluyla bırakılmıştır. Yine Kanunî tarafından kaza sınırları içindeki Yurtan denilen Seydibey Köyü'nün tamamı önce 1547 yılındaki bir emir ile Haydar Paşa'ya temlik edilmiş (VGMA, 648, 111-46), 1567'de ise oğlu Selim tarafından kız kardeşi Mihrimah Sultan'a bırakılmıştır (VGMA, 648, 117-28). Aynı dönemin devlet adamlarından Gebze'de büyük bir külliye inşa eden Çoban Mustafa Paşa, kazaya bağlı Eşisibalaban Köyü sınırları içinde vakfettiği Çınarcık Derbendi'ne temlik yoluyla sahip olmuştur (Çakmak, 2018: 1649). Haremeyn-i şerife'nin evkafı çatısı altında bulunan bu vakıfların işletmecileri içinde zımmiler de bulunmaktaydı. Haraç ve rüsumlarını vakfa ödeyen bu zımmilere, Kocaeli ve İznik'te olduğu gibi diğer vergilerden muaf tutulduklarına dair birer muafname verilmiştir. Ancak XVII. yüzyıl başlarında bazı görevlilerin buradaki vakıf reayasından avarız ve nüzul gibi vergiler tahsil etmek istemesi üzerine vakıfların nazırlığını yürüten Darussade Ağası'nın ricasıyla işletmeci zımmilerden başka vergi alınmaması ve alınanların da iade edilmesi gerektiği emredilmiştir (Aktan, 2004: 24).

Tahrir ve muhasebe kayıtlarının yanı sıra vakfiyelerden de bazı devlet adamları tarafından kurulan vakıflara ait bir kısım akarın Yalova çevresinde bulunduğu görülmektedir. Mesela XVI. yüzyıl devlet adamlarından Nişancı Feridun Ahmed Bey'in, Silistre ve İstanbul Zincirlikuyu'da yaptırdığı hayır kurumları için düzenlenen Evail-i Rebiülevvel 967 /1-10 Aralık 1559 tarihli vakfiyesine göre vakfettiği emlakın bir kısmı Yalova çevresindedir. Koca Deresi'ndeki 4 göz değirmen, bir su bıçkısı ve buraya bağlı bazı evler, bir ahır ve bir kaç mülk daha, onun vakıf akarı içerisindedir (Arslantürk, 2012: 96). Aynı şekilde Nakibü'l-eşraf Hocazâde el-Hac Ömer Efendi 1737 ve 1742 yıllarında Yalova'da ikamet ettiği dönemde bazı vakıflar tesis etti. Bu vakıflar için düzenlenen vakfiyelerde bir miktar para ile Narlıca Köyü ve çevresindeki arazilerde çok sayıda gayrimenkül vakfedilmiş olmakla birlikte Yalova bölgesinde herhangi bir vakıf eser inşaatı yahut burada gelirin sarf edildiği bir vakıf eser söz konusu değildir. Ömer Efendi, vakıf gelirini İstanbul'daki çeşitli hayır işlerine tahsis etmiştir (VGMA, 737, 181-73; VGMA, 737, 181-73). Yalova'da sadece akarları bulunan bir diğer vakıf Kudüs'teki Ermeni patrikliğine bağlı Mar Yakup Kilisesidir. Yalova merkezindeki Süleymaniye Mahallesi'nde bulunan bir ev, bir mağaza, bir han, bir fırın ve iki dükkânın gelirleri XX. Yüzyıl başlarına kadar Mar Yakup Kilisesi'nin "fukara-i ruhban ve eytâm ve bîkesleri taâm ve nafakalarına" sarf olunmaktaydı (VGMA, 593, 169-161).

4. Vakıf Eserler

4.1. Cami ve Mescitler

Rüstem Paşa Cami: Rüstem Paşa'nın günümüze ulaşmış olan 10 Safer 965/3 Aralık 1557 tarihli vakfiyesinde, İstanbul ve Rumeli'de yaptırdığı vakıf eserler uzun uzun anlatılmaktadır. Ancak vakfiyede Yalova'da inşa ettirdiği herhangi bir cami veya mektepten söz edilmemekte burada sadece yol için kaldırım döşettiği yer almaktadır (VGMA, 635, 137-13; Yüksel 2015: 267). Ancak vakfiyede zikredilmemiş olmasına mukabil sonraki döneme ait bir takım arşiv evrakında Yalova'daki cami, mektep, bazı çeşme ve su yolları onun hayratı içinde gösterilmiştir (BOA, A.AMD. 87-26; BOA, İ.DH. 679-47305). Diğer yandan Evahiri Şevval 974/Mayıs 1567 tarihli bir temliknamede Rüstem Paşa'nın eşi Mihrimah Sultan'ın Samanlı İskelesi yakınında aşağıda yer verdiğimiz sebili inşa ettirdiği belirtilirken burada bir camiden de söz edilir. Sultan II. Selim dönemine ait olan ve onun emriyle hazırlanan bu kaydın ilgili kısmı şu şekildedir: "hemşirem Mihrimâh Sultan edamallahu teâla ismetehânın Yalakâbâd Kazası'na tâbi Samanlı İskelesinin başında vâki olan hasbeten lillahi teâla binâ ettirdiği sebil-i karbânsaray ile câminin etrafında ihdâs ettirdiği dekâkinde..." (VGMA, 648, 136-54). Kayıta caminin Mihrimah Sultan veya eşi Rüstem Paşa tarafından bina ettirildiği açıkça belirtilmemiştir. Ancak ilgili kayıt, bugün Rüstem Paşa Cami olarak bilinen yapının XVI. yüzyıl ortalarında ayakta olduğunu göstermektedir. Kubbesi kurşun örtülü olan Rüstem Paşa Cami ahşap malzemeden inşa edilmiştir. Yalova naibi el-Hac İsmail'in 1844 yılındaki ilamına göre bu dönemde caminin ahşabı çürüdüğünden yıkılmaya yüz tutmuş, hatta cemaat korkusundan camiye giremediğinden içinde bir yıldan fazla süre namaz kılınamamıştı. Caminin tamir sürecinde vakıf kaynaklarının yetersiz kalması halinde kubbesindeki kurşunların satılarak caminin tamir edilmesi dahi

gündeme gelmiştir (BOA, A.MKT. 10-36). Birkaç yıl sonra tamir kararı alınan cami ve minaresi için 29.670, su yolları için de 13.800 olmak üzere 43.470 kuruş keşif bedeli çıkarılmış ve icrasına girişilmiştir (İ.DH. 198-11261).

Hacı Halil Cami: Yalova kasabası merkezindeki Çarşı Mahallesi'nde bulunan caminin ismi el-Hac Musa'nın 1723 yılındaki vakfiyesinde yer alır (VGMA, 623, 305-316). Cami banisi el-Hac Halil adında bir zat olduğu belirtilmekle beraber yapının hangi dönemde inşa edildiği ve banisinin kimliği hakkında detaylı bilgi vakfiyede bulunmamaktadır. Caminin yanında mahalle çocuklarının eğitimi için yapılmış bir sıbyan mektebi de bulunduğu vakfiyeden takip edilebilmektedir. Diğer yandan Yalova'nın XVII. yüzyıldaki durumu hakkında bilgi veren Evliya Çelebi, Çarşı Mahallesi'nde minaresi bulunan kubbeli bir cami olduğundan söz eder. Birçok kaynakta Çarşı Camii adıyla yer bulan bu yapının, Mimar Sinan tarafından yaptırıldığı ve Telhisî Mustafa Efendi'nin düştüğü nottan hareketle Rüstem Paşa Camii olduğu genel kabul görmüş haldedir. Evliya Çelebi'nin bahsettiği caminin hangi cami olduğu kati şekilde tespit edilmemiş olmakla birlikte vakfiye kayıtlarına göre XVIII. yüzyılın ilk çeyreğinde Yalova'nın Çarşı Mahallesi'nde el-Hac Halil Camii adıyla bir yapı bulunmaktaydı.

Süleyman Bey Cami: Yalova Naipliği'nin 3 Nisan 1843 tarihli bir ilama nazaran Süleyman Bey tarafından inşa edilmiştir. İlamın üzerine yazılan telhiste caminin Süleyman Bey Mahallesi'nde olduğu ve el-Hac Ahmed tarafından yaptırıldığı da yer almaktadır. Bu tarihte yevmî yarım akçe ücretle imamet ve hitabet cihetlerine mutasarrıf olan Mehmed Emin'in vefatı üzerine camide oğlu İsmail görevlendirilmiştir (BOA, C.EV. 89-4431).

Akköy Cami: Cami, Yalova'ya bağlı Ak Köyü'nün Cami Mahallesi'nde yer almaktaydı. 1849 yılı ilkbaharında köy ahalisi padişah'tan yardım isteyerek vakıf geliri bulunmayan ve harap hale gelen cami, mektep ve su yollarının tamir edilmesini istedi. İzmit muhassıllığı tarafından yapılan tahkikat ve keşif sonucunda söz konusu yapıların herhangi bir vakıf varidatı olmadığı belirlendi ve 13.000 kuruş bulan masraflarının karşılanarak tamiratın yapılması kararlaştırıldı (BOA, A.AMD. 13-8; BOA, İ.MVL. 164-4833). Caminin bu dönemde yıkılmaya yüz tutmuş olması çok daha erken dönemde inşa edildiği anlamına gelmektedir. Köy sakinlerinden Mahmud Efendi oğlu Ömer Kazım Efendi, 1915 yılındaki vakfiyesinde, vakfettiği 300 kuruşun nemasını bu camide imam olanlara tahsis etti (VGMA, 607, 248-374). Ancak vakfiyede caminin inşa dönemi ve banisi hakkında bir bilgi yer almamaktadır.

Çukur Köyü Mahmud Paşa Cami: Yalova Kazası'nın Çukur Köyü'nde bulunan caminin banisi Mahmud Paşa'dır. Cami görevlisinin tayinine dair 12 Eylül 1855 tarihli kayda göre imamet ve hitabet görevlerini hasbi şekilde yürüten Hacı İbrahim Halife'nin vefatı üzerine görevi köy sakinlerinden oğlu Mehmed Halife'ye tevcih edilmiştir (BOA, C.EV. 311-15801). Atama kaydında caminin hangi dönemde inşa edildiği ve Mahmud Paşa'nın kim olduğu hakkında bilgi verilmemiştir.

Dereköy Ahmed Bey Cami: Caminin varlığına işaret eden kayıtlardan biri 7 Mart 1846 tarihli olup caminin imamet ve hitabet vazifesini yevmî bir akçeyle yürüten Mustafa b. İbrahim'in vefat ettiği ve yerine Mehmed Ali b. İbrahim'in tayin edildiğine dair berattır. Kaydın başında cami, "Yalakâbâd Kazası'na tabi Dere nâm karyede vâki Ahmed Bey Câmî-i şerîfi" şeklinde tanımlanmıştır (BOA, A.DVN.MHM. 2-46). Ancak Ahmed Bey'in kim olduğu ve camiyi ne zaman yaptırdığı belirtilmemiştir.

Gacık Köyü Cami: Caminin varlığına işaret eden en erken kayıt Kasım 1699 yılında düzenlenen görevli atamasıdır. Bani hakkında bilgi vermeyen bu kayıtta cami hatibi olan Salih'in görevini Ahmed'e bıraktığı yer almaktadır (BOA, İE.EV. 30-3429). Bu atamaya nazaran caminin en geç XVII. yüzyılda inşa edildiği söylenebilir. 1732 yılında İbrahim Halife'nin arzuhalisi üzerine düzenlenen beratta ise camideki imamet ve hitabet görevleri Mehmed Halife'nin vefatı üzerine oğlu İbrahim'e tevcih edildi (BOA, AE.SMHD.I. 262-21270). Caminin XX. yüzyıl başlarına kadar ayakta kaldığı yukarıda temas edilen Mahmud Ağa'nın 1917 yılındaki vakfiyesinden takip edilebilmektedir. Bu dönemde köy sakinleri, cami görevlisinin maaşı için köyde müştereken inşa ettikleri hamamı vakfetti.

Göllü Köyü Cami: Yalova'ya bağlı Göllü Köyü'ndeki cami, köy sakinlerinden Ahmed oğlu İbrahim Ağa'nın 1916 yılındaki vakfiyesinde yer almaktadır. İbrahim Ağa vakfettiği kahvehanenin kira gelirini köydeki bu caminin hatibine tahsis etti (VGMA, 608, 280-310). Vakfiyede caminin banisi, hangi dönemde inşa edildiği hakkında bilgi bulunmamaktadır.

Halice Köyü Hadım Mustafa Ağa Cami: Yalova'ya bağlı Halice Köyü'nde bulunan cami, Hadım Mustafa Ağa Cami olarak kayıtlıdır. Camide günlük beş akçeyle imam ve hatip olan Hüseyin Halife'nin vefatı üzerine 19 Mart 1767 tarihinde oğlu Mehmed Halife görevlendirildi (BOA, TS.MA.e. 829-28). Bu kayıt caminin banisi ve ayakta olduğu döneme ışık tutması bakımından kıymet taşımaktadır. Zira bani olarak kaydedilen Hadım Mustafa Ağa'nın, Sultan I. Mustafa döneminde saray görevlisi olduğu tahmin edilmektedir.

Hersek Köyü Hersekzâde Ahmed Paşa Cami: Caminin banisi Sultan II. Beyazıt ve I. Selim devri sadrazamlarından Hersekzâde Ahmed Paşa'dır. Philadelphia Freer Kütüphanesinde yer alan Ramazan 917/Aralık 1511 tarihli vakfiyesinde caminin Yalakova kasabası Dil karyesinde yaptırıldığı belirtilmiş olup bugün burası Altınova ilçesi Hersek Köyü'dür (Eyice, 1998: 238). Yanında bir imaretle birlikte inşa edilen caminin gerektiğçe vakıf gelirleriyle tamir edilmesini isteyen Ahmed Paşa, camide bir imam, bir müezzin ve bir cüzhan kadrosu ihdas ederek maaşlarının vakıf gelirlerinden karşılanmasını kararlaştırdı (Lowry, 2016: 21-22).

İlyas Köyü Emin Hayreddin Efendi Cami: Caminin varlığını haber veren en erken kayıtlardan biri İstanbul kadısının 14 Ağustos 1707 tarihli arzıdır. Evrakta Emin Hayreddin Efendi ismiyle kaydedilen camide hatiplik görevinin Süleyman Halife'ye geçtiği yer almaktadır (BOA, HAT. 1447-12). Ayrıca 23 Mayıs 1806 tarihli bir tevcihata göre İlyas Köyü'ndeki cami bu dönemde ayakta olup imamet, hatibet ve müezzinliği yürüten Mehmed Halife'nin vefatı üzerine söz konusu görevler, Mehmed Veysi'ye tevdi edildi (BOA, C.EV. 311-15836).

Kadıköyü İsmail Bey Cami: XVII. yüzyılda Kadıköyü'nde bulunan caminin ismi ilk olarak Cebecibaşı İsmail Bey'in yukarıda yer verdiğimiz 1643 yılındaki vakfiyesinde geçmektedir. Vakfiyede mescid halindeki yapının banisi zikredilmeden İsmail Bey tarafından camiye çevrildiği ve bazı ihtiyaçlarının karşılandığı yer almaktadır. Ancak XIX. yüzyıl ortalarına ait bir berat suretinde, söz konusu caminin sarıh şekilde Cebecibaşı İsmail Bey tarafından bina ve ihya edildiği kayıtlıdır (BOA, C.EV. 376-19095).

Kocadere Köyü Cami: 25 Nisan 1705 tarihli bir kayda göre Kocadere Köyü'ndeki cami Darussaade ağalarından Çerkes Muhammed Ağa tarafından yaptırılmıştır. Belge tarihinde cami hatibi olmadığı belirtilerek bu vazife Ahmed'e verildi (BOA, HAT. 1447-1). Caminin varlığını gösteren bu kayıt aynı zamanda hem caminin banisi hem de ayakta olduğu devir hakkında fikir vermektedir.

Kurt Köyü Hamidiye Cami: XIX. yüzyıldaki iskânlar esnasında Yalova bölgesine yerleştirilen Batum muhacirleri için bazı yeni köyler kuruldu. Bunlardan biri Kurt Köyü olup burada Hamidiye adıyla bir camii de inşa edildi. İmamzâde Ali Efendi'nin vakfiyesinde köydeki bu caminin banisi ismen zikredilmeden hayır sahipleri tarafından yaptırıldığı kayıtlıdır. Caminin vakfiye tarihine kadar belirlenmiş herhangi bir vazife ciheti olmadığından köyün ileri gelen servet sahiplerinden Ali Efendi vakfettiği nakit para ile cami imamının maaşı için kaynak sağlamış oldu (VGMA, 608/1, 104-122). Yapının inşa tarihi belirtilmemiş olmakla birlikte XIX. yüzyılın son döneminde bina edildiği tahmin edilmektedir.

Ortaburun Köyü Cami: Caminin ismi Süleyman b. Mehmed'in 1903 yılındaki vakfiyesinde yer almaktadır. Vakfiyedeki ifadelerden, hayır sahipleri tarafından cuma ve bayram namazları kılınabilecek şekilde yaptırılan caminin bu dönemde yeni inşa ettirildiği ve hutbe okunabilmesi için padişah izninin beklendiği anlaşılmaktadır Süleyman Efendi de camide görev yapan imam-hatibin maaşını karşılamak için bir miktar para vakfetmiştir. (VGMA, 598, 11-9).

Paşa Köyü Cami: Batum muhacirleri için teşkil edilen Paşa Köyü'ndeki cami, Surre-i hümayun emînlerinden el-Hac Hafız Mehmed Ağa'nın eşi Cemile Hanım ile İstanbul Ticaret ve Nafia Müdürü Ahmed Nedim Bey tarafından birlikte inşa edilmiştir. Ahmed Nedim Bey'in yukarıda yer verilen 1893 yılındaki vakfiyesinde yapı, "saye-i muvaffakı vaye-i hazreti padişahide müceddeden ve müştereken bina ve inşasına muvaffak olduğumuz cami-i şerif" şeklinde tanımlanmıştır. Ahmed Efendi, cami inşasının tamamlanmasından sonra ayrıca 500 kuruş vakfederek gelirini cami imamı ile hatibinin maaşına tahsis etti (VGMA, 590, 273-227).

Samanlı Köyü Simkeşbaşı Mustafa Ağa Cami: Yalova Kazası'nın Samanlı Köyünde olduğu belirtilen yapı, Simkeşbaşı Mustafa Ağa Cami adıyla kayıtlıdır. Cami görevlileri için 1 Şubat 1781

tarihinde düzenlenen beratta yevmî üç akçeyle imam ve üç akçeyle hatip olan Ahmed Halife'nin vefat ettiği ve yerine Mustafa Halife'nin geçtiği yer almaktadır (BOA, C.EV. 249-12496). Aynı camiye dair 1808 yılına ait hatip görevlendirmesi (BOA, HAT. 1502-84) yapının XIX. yüzyıl başlarına kadar ayakta kaldığı anlamına gelmektedir.

Subaşı Köyü Mirahor Yusuf Ağa Cami: Subaşı Köyündeki cami, Mirahor Yusuf Ağa b. Abdullah b. Abdurrahman tarafından inşa ettirilmiştir. Patrona Halil isyanı sırasında katledilen Veziriazam Nevşehirli İbrahim Paşa ve eşi, Sultan III. Ahmed'in kızı Fatma Sultan'ın Şevval 1141/Mayıs 1729 tarihine ait vakfiyelerinde çok sayıda hayrın yanı sıra Subaşı Köyü'ndeki bu camide hatip olanlara yevmî 8 akçe, imam olanlara da yevmî 5 akçe vazife ayrıldığı görülmektedir (VGMA, 38, 87-3). Diğer yandan Yusuf Ağa'nın kölelerinden Gürcü asıllı Ali'nin İstanbul Bab Mahkemesinde azad olması talebiyle açtığı 17 Ocak 1731 tarihli bir davada Yusuf Ağa'nın, İbrahim Paşa'nın henüz hayatta olduğu dönemde onun mirahoru iken vefat ettiği kayıtlıdır (Yılmaz, 2019: 313). Dolayısıyla adı geçen caminin 1730 yılındaki Patrona İsyanı'ndan bir müddet önce bina edildiği söylenebilir.

Taşköprü Köyü Cami: Taşköprü Köyü'ndeki cami, köy sakinlerinden İsmail, Mehmed ve diğer Mehmed tarafından tescil ettirilen 1914 yılındaki vakfiyede yer bulmuştur. Vakıf kurucuları, köy ahalisinden topladıkları beş osmanlı lirasını vakfederek gelirini cami hatibine maaş olarak tahsis ettiler. (VGMA, 607, 205-311). Taşköprü Köyü Camisi şeklinde yer alan caminin banisi ve inşa tarihi vakfiyede yer almamaktadır.

Tavşanlı Köyü Cami: Tavşanlı Köyü'nde bulunan caminin inşa tarihi ve banisi şimdilik bilinmemektedir. Camideki imamet ve hitabet görevlerinin yanı sıra vakıf tevliyetini de yürüten Ali Sipahi'nin, 9 Ağustos 1773 tarihinde "avâm-ı nasdan ve cehilden" olduğu gerekçesiyle padişah tarafından görevden azledilmesi ve yerine Seyyid Hüseyin Halife'nin görevlendirilmesi caminin bu tarihte ayakta olduğuna işaret etmektedir (BOA, TS.MA.e 741-8).

Yukarı Kocadere Köyü: 22 Şubat 1846 tarihinde cami hatibi Lütfullah için berat yenileme kaydına göre yapının banisi İbrahim Paşa'dır. Baninin hangi İbrahim Paşa olduğu belirtilemiş olmakla beraber yapının bu dönemde cami işlevini sürdürdüğü ve içinde cuma ile bayram namazları kılındığı anlaşılmaktadır (BOA, EV.BRT. 73-4).

4.2. Eğitim Kurumları

Çarşı Mahallesi Mektebi: Yalova merkezinde Çarşı Mahallesi'ndeki el-Hac Halil Camii'nin yanında yer alan yapı mahalle sakinleri tarafından inşa edilmiştir. Yukarıda ele alınan el-Hac Musa, el-Ezine Hatun, Ümmühan Hatun ve Koz Dede'ye ait 1723 tarihli vakfiyede hayırsahibi bazı mahalle sakinleri, vakfettikleri akar ile mektep mualliminin maaşı için kaynak sağlamışlardır (VGMA, 623, 305-316).

Akköy Mektebi: Yukarıda Akköyü Cami bahsinde ele alındığı üzere köydeki mektep, buradaki cami ve suyollarının 1849 yılındaki tamir sürecinde bu yapılarla birlikte kaydedilmiştir. Banisi bilinmeyen bu vakıf yapıların söz konusu dönemde herhangi bir geliri de bulunmamaktaydı.

Göllü Köyü Mektebi: Yalova'ya bağlı Göllü Köyü'nde bulunan mektep, İbrahim Ağa'nın 1916 yılındaki vakfiyesinde yer almaktadır. İbrahim Ağa köyde vakfettiği kahvehaneyi tarif ederken bir tarafında sıbyan mektebi bulunduğunu belirtmiştir (VGMA, 608, 280-310). Ancak vakfiyede mektebin banisi ve akarları hakkında herhangi bir bilgi mevcut değildir.

Kadıköy Süleyman Bey Cami Mektebi: Kadıköyü'ndeki mektep, Cebecibaşı Süleyman Bey Camii'nin yanında yer almaktaydı. Mektep yukarıda ele alınan inşa vakfiyesine göre 1657 yılında Süleyman Bey tarafından yaptırıldı. İsmail Bey ayrıca vakıf gelirinden her sene talebelere, muallime ve halifesine birer kapama, çanta, fes, pabuç, mest ve sarıkları alınmasını istedi. Mektepte muallime yardımcı olması için bir halife de görevlendirilmiştir. XIX. yüzyıla kadar ayakta olduğu anlaşılan mektep ve cami için 3 Temmuz 1849 tarihinde tamir kararı alındı, yapılan keşifte her iki yapının tamir bedeli 9.630 kuruş olarak tespit edildi (BOA, İ.DH. 198-11261).

4.3. Çeşme, Sebil, Hamam ve Kervansaray

Samanlı Mihrimah Sultan Sebili: Vakfiye kayıtlarından Yalakâbâd Kazası dâhilinde yaptırıldığı tespit edilen çeşmelerden biri Kanunî Sultan Süleyman'ın kızı Mihrimah Sultan'ın Samanlı İskelesi'nde yaptırdığı sebildir. Kanunî döneminde kaza dâhilindeki bazı arazi ve emlak, Mihrimah Sultan'ın eşi damat Rüstem Paşa'ya temlik edilmiştir. Mihrimah Sultan da Samanlı'da Samanlık

İskelesi denilen mevkide bulunan ve kervanlar ile yolcuların gecelemeleri maksadıyla yapılmış olan kervansaray için büyük bir sebil yaptırdı. Ayrıca burada var olan cami etrafında çok sayıda dükkân inşa ettirerek pazar kurulmasını sağladı. Mihrimah Sultan bilahare buranın bac-ı bazar vergisinin kendisine tahsisini talep edince, II. Selim döneminde 1567 yılında bu talebi bir mülkname ile yerine getirildi (VGMA, 648, 136-54).

Dil Geçidi Su Bendi: Dil Geçidi'nde bulunan su bendi Yalova Kadılığına gönderilen 29 Eylül 1578 tarihli bir hükme göre Hersekzâde Ahmed Paşa tarafından yaptırılmıştır. Su bendinin varlığını ortaya koyan kayıt İstanbul'dan Mimar Cafer'in, bendin yapımı için verilen 60.000 akçenin tamamen harcanmadığı iddialarını yerinde keşfetmek amacıyla bölgeye gönderilmesine dairdir. Kadılıktan bu keşfe yardımcı olunmasının istenmesi, söz konusu bendin bu kazanın sınırları dahilinde olduğu şeklinde değerlendirilmektedir (Dündar, 2002: 250).

Bayat Köyü Çeşmeleri: Yalakâbâd Kazası köylerinde vakıf yoluyla çeşme yaptıranlardan biri vezir Tevfik Paşa'nın kethüdası el-Hac Ahmed Ağa'dır. Daha önce defterdar Abdi Efendi'ye de kethüdalık yapan Ahmed Ağa, 25 Safer 1180/2 Ağustos 1766 tarihli vakfiyesine göre Gürle Kazası Keramat Köyü'nde vakfettiği 150 kök zeytin ağacının gelirini, yaptırdığı altı adet çeşmenin ihtiyaçlarına tahsis etti. Bu çeşmelerin dördü Gürle Kazası'nın Çakırlı ve Keramat köylerinde, ikisi ise Yalova'nın Bayat Köyü'nde inşa edilmiştir. Vakfiyede çeşmelere ait suyollarının tamir masrafı ile vakıf mütevellî ücretinin, vakfedilen zeytinlik gelirinden karşılanması kararlaştırılmıştır (VGMA, 626/2, 584-627).

Koru Köyü Çeşmeleri: Koru Köyü dâhilinde çeşme ve su kanalları için yapılan bazı hizmetlere Sultan II. Abdülhamid dönemi devlet adamlarından el-Hac İbrahim Edhem Paşa'nın vakfiyesinde rastlanmaktadır. 27 Rebiülevvel 1268/20 Ocak 1852 tarihinde tescil edilen bu vakfiyede İbrahim Edhem Paşa 30.000 kuruş ile büyük bir para vakfı kurmuştur. Onun vakıf gelirlerini tahsis ettiği vakıf eserler arasında dört çeşme de bulunmaktadır. Bu çeşmelerden ikisi İstanbul'da Kadıköy dâhilindeki Kurbağalidere civarında iken diğer ikisi Yalova'nın Koru Köyü sınırları içindedir. Daha önce bu çeşmelere ait su kanallarının kendisi tarafından tamir ettirildiğini ifade eden İbrahim Edhem Paşa, vakfiye tarihinden itibaren her dört çeşmenin kanallarına ait masrafların kurduğu vakfın gelirinden karşılanmasını istemiştir (VGMA, 582/2, 67-41).

Gacık Köyü Hamamı: Gacık Köyü'ndeki hamam yukarıda ele aldığımız 1917 tarihli vakfiyede geçmektedir. Köy ahalisi tarafından birlikte inşa ettirildiği anlaşılan hamamın bu dönemdeki yıllık geliri 1.600 kuruştur. Vakfiyede "karyemiz nâmına an-cema'âtin binâ ve inşa eylediğimiz karye derûnunda vâki' senevî 1.600 kuruş irâd getirir mahallince ma'lûmü'l-hudûd bir bâb hamam" şeklinde tanımlanmıştır. Hamamın geliri, köylüler tarafından onları temsilen muhtar Mahmud Ağa ile aza Ali Efendi'nin kurduğu vakıf üzerinden köydeki caminin imamına bırakılmıştır (VGMA, 608/2, 154-132).

4.4. Yol, Köprü ve Kaldırım

Safiye Sultan Hayratı: Sultan III. Murad'ın eşi Safiye Sultan (ö. 1605?), Hersek ile Derbend arasında Yalakabad Deresi üzerinde üç gözlü som taştan kargir bir büyük köprü, köprü'nün başına bir çeşme, yanına namazgah ve çeşme ile köprü arasına kaldırım taşları inşa ettirmiştir. Hassa mimarlarının 1706 yılındaki keşif kaydına nazaran bu dönemde bakıma muhtaç hale gelen vakıf eserlerin tamirine 12.251 kuruş sarf olunmuş, bunun 3.000 kuruşu Safiye Sultan'ın Galata'da yaptırdığı cami vakfından, geri kalanın padişah tarafından ödenmesi kararlaştırılmıştır (BOA, AE.SAMD.III. 185-17965).

Yine daha önce belirtildiği üzere Damat Rüstem Paşa, 1557 yılındaki vakfiyesinde Yalakabad Kazası'nda kaldırım döşettiğini belirtmiştir (VGMA, 635, 137-13). Vakfiyede kaldırım taşlarının nerede döşendiği belirtilmemiş olmakla birlikte bu kaldırımın Samanlık İskelesi ile cami arasında olduğu kabul edilmektedir. Söz konusu kaldırımın tamiri için XIX. yüzyıl ortalarında 1.500 kuruş masraf bedeli tespit edilmiş olması, vakıf eserin uzun yıllar ayakta kaldığına da işaret etmektedir (BOA, İ.DH. 198-11261).

Sonuç

Bu çalışmada Yalova merkezi ile yakın çevresine ait bölgede günümüze ulaşan 13 vakfiye tespit edildi. Bu vakfiyelerden ikisi XVII. yüzyıla, biri XVIII. yüzyıla, geri kalanları ise XIX. yüzyıl sonları ile XX. yüzyıl başlarına aittir. Bölgede çok sayıda vakıf esere rastlanması, vakıf faaliyetlerinin bu vakfiyelerle sınırlı olmadığı anlamına gelmektedir. Şehre ait kadı sicillerinin henüz bulunmaması

olması vakıfların sayıları hakkında bir değerlendirme yapmayı zorlaştıran bir diğer husustur. Ancak birkaç asrı kapsayan zaman diliminden vakıf kütük defterlerine sadece 13 vakfiyenin yansımış olması burada vakıf faaliyetlerinin Osmanlı'nın diğer birçok bölgesine nazaran kayda değer büyük bir gelişme göstermediğine işaret etmektedir. Erken dönemde kurulan Cebecibaşı İsmail Bey ve el-Hac Musa vakıflarında cami ve mektep inşası ile birlikte görevli ve talebeler için tahsisat ayrılmış, Yusuf Bey Vakfı'nda ise ihtiyaç sahibi fakir bir hizmetkara yardım ön planda tutulmuştur. Son döneminde kurulan vakıflar ise bir kısmı muhacir köylerinde cami inşasına dair olmakla birlikte büyük kısmı mevcut köy camilerindeki imam ve hatiplerin maaşlarını karşılama amacı taşımaktadır. Bu bakımdan son dönemdeki vakıfların hizmet sahası camiler ile sınırlı hale gelmiştir denilebilir. Bütün vakfiyelerde dikkat çeken husus ise hemen her vakıf kurucusunun para vakfetmiş olmasıdır. XVI. yüzyıldan sonra kurulan vakıfların genel özelliklerinden biri cami, mektep ve çeşme hizmetlerine öncelik verilmiş olmasıdır denilebilir. Diğer taraftan vakfiyelerde, vakıf sistemi içinde inşa edilen külliye tarzındaki çok fonksiyonlu vakıf ünitelerine rastlanmadığı gibi herhangi bir medrese, kütüphane veya tekkeye de rastlanmamaktadır. İstanbul'daki saray bürokrasisinin Yalova'da kurdukları cami ve mektep vakıfları nispeten zengin akarlara sahipken, bölgede yaşayan halkın kurdukları ise daha mütevazı bütçeli küçük vakıflardır.

Esasında XVI ve XVII. yüzyıla kadarki dönemde üst bürokrasiye mensup devlet adamlarına ait vakıf ve vakfiye kayıtlarında Yalakabad Kazası dahilinde çok sayıda arazinin akar statüsünde olduğu dikkat çekmektedir. Hersekzâde Ahmed Paşa, Rüstem Paşa gibi vezirlerin ve Mihrimah Sultan ile Safiye Sultan'ın vakıfları hariç tutulursa çoğu vakfiyede buralarda kurulmuş hayri bir müesseseye rastlanmamaktadır. Bir takım arşiv kaydında Mahmud Paşa, Simkeşbaşı Mustafa Ağa, Mirahor Yusuf Ağa ve Hadım Mustafa Ağa gibi devlet adamlarının bazı köylerde cami inşa ettirdikleri yer almakla birlikte bu vakıflara ait vakfiyeler tespit olunamadığından yapıların inşa tarihi, gelir kaynakları ve hizmetlerinin çerçevesi hakkında ortaya konulamamaktadır. Dolayısıyla adı geçen vakıflar hariç tutulursa, bölgedeki vakıf arazinin önemli bir kısmı kaza dışındaki vakıflara bağlıdır. Bu büyük vakıflara kaynak oluşturan arazilerin gelirleri devlet adamlarının İstanbul başta olmak üzere İzmit, Bursa, Trabzon gibi şehirlerde inşa ettirdikleri hayır kurumlarına aktarılmıştır. Mali kaynakların vakıflar üzerinden diğer şehirlere aktarılmasının temel sebeplerinden biri bölgedeki işletilebilir birçok arazinin padişahlar tarafından üst düzey devlet adamlarına çeşitli hizmetler karşılığı yahut temlik yoluyla bağışlanmış olmasındadır. Yine birçok devlet adamının bu bölgede satın alarak sahip olduğu çiftlik ve geniş arazileri zamanla vakıfları için akar haline getirdiği dikkat çekmektedir. Vakıf arazilerin işletmecileri arasında bölgedeki nüfusun çoğunluğu oluşturan gayrimüslimler önemli bir yekûn tutmuş, haraç ve rüsumlarını vakfa ödeyen bir kısım işletmeciler avarız ve nüzul gibi diğer vergilerden muaf sayılmıştır.

Kaynakça

Arşiv Kaynakları

- BOA (Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi),
BOA, A.AMD. 13-8; 87-26.
BOA, A.MKT. 10-36.
BOA, AE.SMHD.I. 262-21270.
BOA, AE.SAMD.III. 83-8343; 185-17965.
BOA, AE.SMMD.IV. 69-8094.
BOA, C.EV. 89-4431; 249-12496; 311-15801; 311-15836; 376-19095.
BOA, Ev.d. 14443, 16036.
BOA, EV.VKF. 18-47.
BOA, İ.DH. 679-47305; 198-11261.
BOA, İE.EV. 30-3429.
BOA, HAT. 1502-84.
BOA, ŞD. 1568-45.
BOA, TS.MA.e. 741-8; 829-28.
VGMA (Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi),
Defter: 586, 590, 593, 598, 607, 608, 623, 737, 742.

Basılı Eser ve Kitaplar

- Aktan, A. (2004). Tanzimat'a Kadar Kayseri'deki Zımmîlerin Genel Durumu. *CIEPO Osmanlı Öncesi ve Osmanlı Araştırmaları Uluslararası Komitesi: XIV. Sempozyum Bildirileri 18-22 Eylül 2000*. Çeşme, 1-25.
- Arslantürk, H. A. (2012). Nişancı Ferîdûn Ahmed Paşa'nın Vakfiyesi ve Vakıfları. *Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*. 2 (3), 91-108.
- Çakmak, A. (2018). Gebze Çoban Mustafa Paşa Kütüphanesi. *Uluslararası Çoban Mustafa Paşa ve Kocaeli Tarihi-Kültürü Sempozyumu IV Bildiriler*. Ed. H. Selvi, İ. Şirin, M. B. Çelik, A. Yeşildal, R. Narin, Kocaeli. 3, 1647-1662.
- Çelik, G. (2015). Kocaeli Yarımadasında Nüfus ve Yerleşim (15-19. Yüzyıllar). *Uluslararası Gazi Akça Koca ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu Bildirileri*. Kocaeli, I, 447-463.
- Dündar, A. (2002). XVI. Yüzyılda Osmanlı Mimarları. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*. XLIII (1), 231-262.
- Evliya Çelebi. (1998). *Evliya Çelebi Seyahatnamesi*, Haz. Z. Kurşun, S. A. Kahraman, Y. Dağlı. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Eyice, S. (1998). Hersekzâde Ahmed Paşa Camii ve Türbesi. *Diyanet İslam Ansiklopedisi*. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı. 17, 238-239.
- Gökçe, T. (1994). Anadolu Vilayetine Dair 919 (1513) Tarihli Bir Kadı Defteri. *Tarih İncelemeleri Dergisi*. 9, 215-259.
- Güneş, A. (1994). *Tahrir Defterlerine Göre XVI. Yüzyıl Başlarından XVII. Yüzyıl Başlarına Kadar Kocaeli Sancağı*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Ankara.
- Güneş, A. (2016). Gelir Kaynaklarına Göre 16. Yüzyılda Yalakabad Kazası Vakıfları. *Uluslararası Kara Mürsel Alp ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu II*. Ed. H. Selvi, M. B. Çelik, A. Yeşildal. Kocaeli: Kocaeli Büyükşehir Belediyesi, Kültür ve sosyal İşler Dairesi Başkanlığı Yayınları. 1177-1204.
- Kaplanoğlu, R. (2021). *Kocaeli Livası Tahrir Defterleri: Yalak-Âbâd Kazası (Yalova İli ve Karamürsel İlçeleri)*. İstanbul: Avrasya Etnografya Vakfı Yayınları.

- Kaya, M. (2007). XIX. Yüzyılda İzmit (Kocaeli) Sancağı'nın Demografik Durumu ve İskân Siyaseti. *Tarih Araştırmaları Dergisi*. 26 (41), 59-81.
- Kazıcı, Z. *Osmanlı Vakıf Medeniyeti*. İstanbul: Bilge Yayınları.
- Kunter, H. B. (1939). *Türk Vakıfları ve Vakfiyeleri*. İstanbul: Cumhuriyet Matbaası.
- Lowry, H. W. (2016). Hersekzade Ahmet Paşa. *Uluslararası Kara Mürsel Alp ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu II*. Ed. H. Selvi, M. B. Çelik, A. Yeşıldal. Kocaeli: Kocaeli Büyükşehir Belediyesi, Kültür ve sosyal İşler Dairesi Başkanlığı Yayınları. 21-22.
- Narin, R. (2016). Osmanlı Devleti'nde Bir Ticaret Şehri: Adapazarı Kazası. *Arşiv ve Tarihçiliğe Adanmış Bir Ömür Prof. Dr. Atilla Çetin'e Armağan*. Sakarya, 259-271.
- Öztürk, S. (2000). Temettuat Tahrirleri. *Akademik Araştırmalar Dergisi*. II (4-5), 537-591.
- Tuncel, M. (2013). Yalova. *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı. 43: 306-308.
- Ünal, M. A. (2019). *Osmanlı Müesseseleri Tarihi*. Isparta: Fakülte Kitabevi.
- Yardımcı, M. E.- Çelik, M. (2020). Osmanlı Vakıf ve Arazi Tahriri Mukayesesi: Çınarcık Örneği. *Turkish Studies: Historical Analysis*. 15 (4), 1267-1280.
- Yediyıldız, B. (2003). *XVIII. Yüzyılda Türkiye'de Vakıf Müessesesi*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Yılmaz, C. (Ed.) (2019). *İstanbul Kadı Sicilleri Bab Mahkemesi 150 Numaralı Sicil (H. 1143-1144 / M. 1726-1738)*. İstanbul: İstanbul Büyükşehir Belediyesi.
- Yüksel, İ. A. (1995). Sadrâzam Rüstem Paşa'nın Vakıfları. *Ekrem Haki Ayverdi Hâtıra Kitabı*. İstanbul: Fetih Cemiyeti, 219-281.

YALOVA/ALTINOVA ÇOBANKALE KAZISI'NDA ELDE EDİLEN BULGULAR VE HEDEFLER

Selçuk SEÇKİN
Assoc.Prof. Dr., Mimar Sinan Fine Arts University
selcukseckin@gmail.com

Öz

Yalova/Altınova'nın yaklaşık 4 km güneyinde yer alan Çobankale, İstanbul-İzmit ve Batı Anadolu yolunun kilit noktalarından doğal bir tepe üzerine kurulmuştur. Araştırmacılar tarafından 11. Yüzyıla tarihlenen yapının, Bizans döneminde inşa edildiği, Selçuklu döneminde de kullanım gördüğü bilinmektedir. Tarihsel süreçte Bizans, Selçuklu, Haçlı ve Osmanlı egemenliği görülen yapının, Osmanlı devletinin kuruluşunda oynadığı rol Prof. Dr. Halil İnalçık tarafından Osmanlı'nın kuruluşunun 700. Kuruluş yıldönümü kutlamalarında dile getirilmiş ve Çobankale bu sayede akademik dünyada bilinir hale gelmiştir. Bu süreçte Yalova'da yapılan konferans ve sempozyumlar da, Bafeus Muharabesi ve dolayısıyla da Çobankale'nin tanınmasında katkı sağlamıştır. Kalede arkeolojik anlamda ilk çalışma 2017 yılında Bursa Müze Müdürü Sinan Özbey'in başkanlığında, Doç. Dr. Selçuk Seçkin'in bilimsel danışmanlığında temizlik çalışması şeklinde başlamış, 2020 yılında 12 ay süren kazılar kapsamına alınan proje, 2021 yılında Cumhurbaşkanı kararnamesiyle, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi bünyesinde kazı başkanlığına dönüştürülmüştür. 2017 yılından 2021 yılına kadar geçen süreçte kazı çalışmasında önemli sonuçlara ulaşılmış, bunlar gerek bilimsel platformlarda, gerekse de yayın izinleri alınarak basın ile paylaşılmıştır. Yayın kapsamında genel çizgileri ile gerek arazi çalışmasında gerekse kazievinde küçük buluntular üzerinde yapılan çalışmaların anlatımı yapıldıktan sonra, ileriki süreçte yapılması planlanan çalışmalar hakkında bilgilendirme yapılacaktır.

Anahtar Kelimeler : Yalova, Altınova, Çobankale, Bafeus, Bizans, Selçuklu, Osmanlı

Findings and Objectives Obtained in the Yalova/Altınova Çobankale Excavation

Abstract

Located approximately 4 km south of Yalova/Altınova, Çobankale was built on a natural hill, one of the key points of the İstanbul-İzmit and Western Anatolian road. It is known that the structure, which was dated to the 11th century by researchers, was built in the Byzantine period and was used during the Seljuk period. The role played by the structure, which was seen under Byzantine, Seljuk, Crusader and Ottoman rule in the historical process, in the establishment of the Ottoman period. Dr. It was mentioned by Halil İnalçık at the celebrations of the 700th anniversary of the establishment of the Ottoman Empire, and Çobankale became known in the academic world thanks to this. In this process, conferences and symposiums held in Yalova also contributed to the recognition of the Battle of Bafeus and therefore Çobankale. The first archaeological work in the castle was carried out in 2017 under the chairmanship of Bursa Museum Director Sinan Özbey, Assoc. Dr. The project, which started as a cleaning work under the scientific consultancy of Selçuk Seçkin, was included in the excavations that lasted for 12 months in 2020, and was transformed into the excavation directorate of Mimar Sinan Fine Arts University in 2021 with the Presidential decree. In the period from 2017 to 2021, important results were achieved in the excavation work, and these were shared with the press both in the scientific world and by obtaining publication permissions. Within the scope of the study, after explaining the studies on small finds both in the field study and in the excavation house, information will be given about the works planned to be done in the future.

Keywords: Yalova, Altınova, Cobankale, Bafeus, Byzantine, Seljuk, Ottoman

Giriş

Çobankale, Yalova-Altınova İlçesi, Karadere Köyü, Çobankale Mah. arazisi içerisinde 102 ada, 135 parselde yer almakta olup, Kocaeli Kültür ve Tabiat Varlıkları Koruma Kurulu tarafından 16.06.2010 tarihli 1498 sayılı kararla 2. Derece Arkeolojik Sit alanı olarak belirlenmiş, Altınova Belediye Başkanlığı'nın talebi üzerine, aynı Kurul'un 07.10.2009 tarih ve 103 sayılı sayılı kararı ile kale, Çevre ve Orman Bakanlığı'ndan, Altınova Belediyesi'ne tahsis edilmiştir.

Tarihsel süreçte Çobankale'ye baktığımızda; gerek Roma, Doğu Roma (Bizans), Selçuklu gerek Osmanlı döneminde, İstanbul'dan başlayıp Anadolu içlerine giden en önemli yolun hemen kenarında, yolu kontrol eden hâkim bir noktada olduğu görülmektedir.

Çobankale, içerisinde yer aldığı vadiden dolayı tarih boyunca Helenopolis ve karşı kıyıdaki Dakibyza (Dil İskelesi) yoluyla bağlantılı ve bu yolun devamı olan İznik, Batı Anadolu ile her zaman ilişkili idi. 1071 sonrasında İznik'e kadar ilerleyen Selçuklulara, 1080 yılında yenilen Bizans kuvvetleri, Marmara kıyılarından İstanbul yönüne kaçmış ve bölge Selçuklu hakimiyetine geçmiştir. İşte bu dönemde Clive Foss'a göre kale İmparator Alexius tarafından 1087 yılında yapılmıştır. Daha sonra kalenin Selçuklu hakimiyetine geçip, yaklaşık 10 yıl Türklerin elinde kalması kaleyi en batıdaki Selçuklu kalesi haline getirmiştir.

Çobankale, Dünya ve Türk tarihini değiştiren iki önemli gelişmenin baş kahramanıdır. Papa II. Urbanus'un çağrısıyla başlayan 1. Haçlı Seferleri, 1. Kılıç Arslan'ın Çobankale'yi geri alması ve Haçlı kuvvetlerini bozguna uğratmasıyla sonuçlanan seferin ilk ilerleyişi Çobankale sayesinde püskürtülmüştür.

14. yüzyıla gelindiğinde, Marmara Denizi kıyısına Osmanlı akınlarının arttığı İstanbul'a yakın yerleşimlere sürekli seferler düzenlendiği görülmektedir. Bizans, bu tehdide karşı sürekli bölgeye askeri güç göndermekte ve çatışma ortamı devam etmektedir. Güçlü bir orduyla kesin sonuç almak üzere askeri gücünü bölgeye gönderen Bizans kuvvetlerini, Osman Gazi komutasındaki Türk gücü haber alarak, gizlice 27 Temmuz 1302'de Çobankale'nin etrafından geçerek sahil boyuna inmiş ve Bizans askerinin çıkacağı noktalara pusu kurarak onları bozguna uğratmıştır. Osmanlıların bu dönemde Helenopolis ve Çobankale'de Bizans askeri olduğundan bu süreçte, iki yerleşimi de pasifize etmesi gerekmektedir. Sonuç olarak kıyıya yayılma imkânı bulamadan Bizans askerleri geldikleri gemilerle geri çekilmeye mecbur bırakılmıştır. Osmanlıların Bizans'a kazandığı ve Bafeus Muharebesi olarak bilinen zafer Osmanlı Beyliği'nin tescilli niteliğini de taşımaktadır. Bu zafer de Çobankale'nin önemini ve savaştaki rolünü açıkça göstermiştir. (İnalçık, 1997; 78-105)

Dünya ve Türk dönemi açısından bu kadar önem taşıyan Çobankale'yi ortaya çıkartmak amacıyla T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Kazılar ve Müzeler Genel Müdürlüğü'nün 24.01.2017 tarih ve 14485 sayılı izni ile temizlik çalışmasına başlanmıştır. Altınova Belediyesi desteğiyle, Bursa Müze Müdürü Ali Sinan Özbek başkanlığında, bilimsel katılımımızla başlayan çalışma daha sonra arkeolojik kazıya dönüşmüştür. Proje, 2020 yılında 12 ay devam eden kazılar listesine alınmış ve Türk Tarih Kurumu desteğini almaya başlamıştır. 2021 yılında ise Cumhurbaşkanlığı kararnamesi ile Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi adına başkanlığımızda yürütülmeye başlanmıştır.

Kazı Süreci :

2017 yılında çalılık ve yabancı meşelerle kaplı olan iç kale ile sur yüzeylerinin temizlik çalışmaları yapılmış, yaklaşık 20.000 m²lik alanı kaplayan alanda kısmi olarak temizlik faaliyetine başlanmıştır. Bu çalışma sırasında kaleye ait gözetleme kulesi, burç ve sur kalıntıları ile ilk etapta tanımlamakta güçlük çektiğimiz sonrasında sarnıç olduğunu anladığımız yapı ortaya çıkartılmıştır. Bölgede daha önce araştırma yapan Amerikalı araştırmacı Clive Foss tarafından çizilen planda, özellikle kuzey sur duvarının belirsiz olarak çizilmesi, sadece 2017 yılı temizlik çalışmalarında bile bu cephedeki sur sistemini anlamamıza yetmiştir.(Foss, 2002;107-108) 2018 yılında temizlik çalışmasına devam edilmiş ve bu çalışma kale içinde yoğunlaştırılmıştır. Bu çalışmalar yanında sarnıcın zamanla toprak ve taş dolan iç kısmının ve çevresinin açımına başlanarak duvarları belirginleştirilmiştir. Yüzeyde bulunan seramik ve küçük buluntular toplanmış ve tasnif edilmiştir. 2018 yılında kalıcı bir kazıevi oluşturmak

amacıyla Altınova Belediyesi tarafından Ayazma Köyü'nde, aynı avlu içerisindeki iki köy evi kiralanarak kazı çalışmamıza tahsis edilmiştir. Aynı yıl tüm alanın gridlemesi harita mühendisleri tarafından yapılmış ve kale içinde belirlenen noktalarda jeoradar çalışması yapılmıştır

Resim 1- Çobankale'nin temizlik çalışması yapılmadan önceki Yalacdere Vadisi içerisindeki görünümü

Resim 2- Çobankale'nin temizlik kazı çalışması öncesi güneyden görünümü

Resim 3- 2017 Yılı çalışmalarının sonunda Çobankale'nin hava görünümü

Resim 4- 2018 yılı sonunda Çobankale'nin görünümü

Resim 5- 2018 Yılında Jeoradar çalışması sırasında görünümü

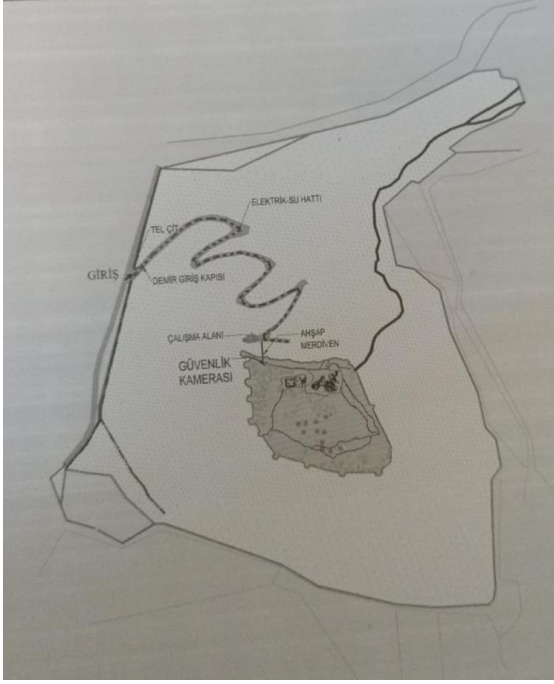
Resim 6- 2018 Yılında belirginleşen sarnıç

2019 Yılı kazı sezonu kısa sürmüş bu süreçte sarnıç ve çevresinde çalışma devam etmiştir. Sur sistemine ait kalıntıların rölövelerinin çıkartılması ve restorasyon için çalışma yapılmasının planlandığı 2019 yılında, Altınova Kaymakamlığı ile koordineli olarak, Doğu Marmara Kalkınma Ajansı'na TR42/19/KTKÖA/003 referans numarası ile “Yalova/Altınova Çobankale Sur Sisteminin Restorasyon Projelerinin Hazırlanması” başlığı ile proje hazırlanmıştır. Altınova Kaymakamlığı tarafından daha sonra ihale işlemleri tamamlanan restorasyon projesi bitme aşamasına gelmiştir.

Resim 6-Çobankale seramik buluntularından bir görünüm

2020 Yılı sezonu, kazı projesinin en verimli geçtiği yıl olmuştur. Özellikle Türk Tarih Kurumu desteği ve kazı sürecinin uzaması, daha önce planlaması yapılan pek çok çalışmanın gerçekleştirilmesine imkân sağlamıştır. Öncelikle düzenleme yapılacak alanlar için geçici çevre düzenleme planı hazırlanarak Kocaeli Kültür Varlıklarını Koruma Kurulu'na sunulmuş ve alınan onay sonrasında, daha önce açılmış olan yolun düzenlenmesi, alanın etrafının çit ile çevrilmesi, kapı yapılması, ahşap merdiven ile alana çıkışın sağlanması gibi uygulamalar yapılmıştır. Sarnıçta da kalan toprak da atılarak projeleri hazırlanmış ve gerekli izin süreçleri tamamlanmıştır. Alanda yapılan kazı çalışmasında da küçük bir kilise yapısına(şapel) rastlanmış, şapelin girişinde iki iskelet ve çevresinde kilisede yapılan törenlerde kullanılan çok sayıda seramik malzeme bulunmuştur. Şapelin çevresinde bir kuyu, kutsal ekmek mühürleri bulunmuş, günümüze kötü durumda da ulaşmış olsa avlu duvarına sahip olduğu anlaşılmıştır. 2020 Yılında kazievinde de çalışmalar yapılmış ve küçük buluntularla ilgili ilk yayın heyet üyemiz Uludağ Üniversitesi öğretim üyesi Dr. Öğr.Üys. Filiz İnanan ile ortak yayın olarak, (İnanan ve Seçkin, 2021;437-458) Çobankale ile ilgili olarak alanın lokalizasyonu ve çevre yollarla ilişkisini anlatan makalemiz (Seçkin, 2018; 535-553) ve kazı sürecinin 2020 yılına kadarki kısmı da Ortaçağ ve Türk Dönemi Kazıları ve Sanat Tarihi Araştırmaları Sempozyumu'nda sunulmuş, kitap bölümü olarak yayımlanmıştır. (Seçkin, 2021; 602-618)

Resim 7- Çobankale geçici çevre düzenleme planı **Resim 8-** Aşşap merdivenin yapımı sırasındaki görünümü

Resim 9- Çobankale'nin etrafının çit ile çevrilmesi işleminden görünüm

Resim 10- Ortaya çıkartılan şapel ve çevresi

Resim 11- Şapelin girişinde bulunan iskelet

Resim 12- Sarmıcın kazı çalışması sonrası görünümü

2021 yılı çalışmalarına, hazırlanan sur sistemi restorasyon projelerine de dayanak oluşturması açısından kuzey surlarından başlanmış ve çalışma devam etmektedir. Arazi çalışması dışında, laboratuvarlarda analiz ve kazievinde küçük eserlerin değerlendirme, yayına hazırlık çalışmaları devam etmektedir.

Resim 13- Kuzey sur duvarında kazı çalışmasından görünüm

Resim 14- Kuzey sur duvarında ortaya çıkartılan kısımların görünümü (19 Ekim 2021)

Hedefler :

Kazı çalışmasının sonuçları, 2017 yılından itibaren Yalova halkıyla yapılan konferanslarla paylaşılmış, gerek yerel gerekse ulusal yayın ajansları tarafından, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü'nden alınan izinler doğrultusunda haber ve canlı yayınlar gerçekleştirilmiştir. Bu

paylaşımlar şüphesiz Çobankale'nin tanıtımı olduğu kadar Altınova ve Yalova'nın da ülke gündemine girmesi açısından önem taşımaktadır.

Kazı ve bilimsel çalışmalar yanında Çobankale'nin restorasyonunun yapılarak yaşayan bir arkeolojik alan haline gelmesi için belirlediğimiz hedefler, ilgili kurumların izni ve ekonomik desteğin artmasıyla gerçekleştirilebilir. Bunlardan ilki restorasyon projeleri bitme aşamasına gelen sur sisteminin onarımını yapılarak, yapılacak gezi yolları ile gezilebilir hale getirilmesidir. Bu uygulama ile kale içinde kazı çalışması devam ederken Çobankale'ye gelen ziyaretçilerin kazı çalışmasıyla bağının kurulması sağlanacaktır. Bu durum yaşayan bir arkeolojik alanın, sınırlanmış alanlarla izleyici ile buluşması olarak da nitelenebilir.

Çobankale arkeolojik alanı ile ilgili olarak bu süreçte yapılmasını hedeflediğimiz bir başka uygulama ise kabul ve karşılama merkezinin yapılmasıdır. Kırsal alanda yer alan kaleye -bu aşamada ören yeri statüsünün verilmesi de düşünülebilir- gelen ziyaretçilerin temel ihtiyaçlarını karşılayacakları 2. Derece sit statüsündeki alanda yapılabilecek karşılama ve kabul merkezi, ziyaretçi potansiyelini arttıracak gibi, ortaya çıkartılan küçük buluntular ve kalenin tarihçesi ile ilgili fotoğraflardan pano düzenlemesi yapılarak sürekli açık ören yeri müzesi de oluşturulabilir. Bu alan için kale ve çevresinde yaptığımız araştırmada en uygun alan kale girişinin kuzeyinde ayrı bir giriş yolu olan eski taş ocağı alanıdır. Bu alanın zemini taşocağı olarak kullanıldığı dönemde oyulmuş ve düz bir satıh oluşturulmuştur. Ana yoldan ayrı bir giriş ve yolunun olması da gelen ziyaretçileri buraya yönlendirerek gerekli bilgilendirme sonrası kaleyi daha bilinçli olarak gezmelerini sağlayacaktır. Kabul ve karşılama merkezi aynı zamanda atölye çalışmaları ve ören yeri/müze uygulamaları için bir merkez de olabilir. Çocuklar için eğitim alanı, seramik çalışmaları için birimler belirlenerek yaz ayları dışında okullar için belirlenen günlerde eğitim çalışması da yapılabilir. Yaz aylarında da benzer etkinliklerle sürekli bir aktivite sağlanabilir.

Çobankale sadece arkeolojik bir alan değil pek çok tarihi olayın da baş aktörü veya şahididir. Bu amaçla dönemin tarihi kayıtlarında bile anlatımı yapılan 1. Haçlı Savaşı'nın Yalakdere Vadisi üzerinde yaşanan kısmı ile Bafeus Muharabesi sanal gerçeklik gözlükleriyle izlenebilir hale getirilebilir.

Kale içinde sürdürülen kazılarda ortaya yapı kalıntıları da restorasyon projelerinin hazırlanması sonrasında, restore edilerek sur sistemi için yapılan gezi yolunun bir benzeri de iç kısımda yapılabilir. Kazı çalışması sırasında çıkan buluntular, -geçmişte hashtag işaretinin ulusal ve uluslararası basında verdiği etki düşünüldüğünde- bölgenin tanıtımında ve marka değeri taşımasında önemli unsurlar olarak karşımıza çıkmaktadır.

Resim 15- Çobankale'nin 2020 yılı sonundaki uydu görünümü ile kabul ve karşılama merkezinin yapılmasını hedeflediğimiz alan

Sonuç

Çobankale’de 2017 yılında başlayan arkeolojik kazı çalışması, sadece toprak altında kalan tarihsel mirasın ortaya çıkartılması değil, aynı zamanda anı/hafıza mekanının da ortaya çıkartılmasıdır. Bu hafıza mekanı 1. Haçlı Savaşı, Selçukluların bölgeye gelmesi ve Bafeus Savaşı gibi çok önemli tarihsel olaya tanıklık etmiştir. Dolayısıyla ortaya çıkartılan sur duvarları, yaşam izleri ve taşınabilir objeler yanında kazı alanının özgün dokusunu bozmadan bu tarihsel olaylar da yaşatılmalıdır. Bu kapsamda arkeolojik kazı sürecinde ziyaretçiler, önce kabul ve karşılama merkezinde alacakları bilgilendirme ile, çalışmaya gezi rotası ile dahil olabilir, sonunda da atölye çalışmalarına katılabilir hale gelebilirler. Dolayısıyla bilimsel verileri ve arkeolojik malzemesi alındıktan sonra kaderine terk edilen değil, sürekli yaşayan bir ören yeri Çobankale’de hedeflenmeli ve bunu tüm Yalova sahiplenmelidir. Ortaya konacak marka değerinin getirisinin yine Yalova’ya döneceği de unutulmamalıdır.

Kaynakça

- Akyol A.(2003).*Zaman Tünelinde Yalova*. Yalova :Çözüm Ajans
- F. Baz ve S. Seçkin (2013) “Neue Grabinschriften aus Pylai in Bithynien (Bithynia’daki Pylai Kentinden Yeni Mezar Yazıtları)”. *OLBA*, 21, 387-404.
- Demirkent I. (1997). *Haçlı Seferleri*. İstanbul : Dünya Yayıncılık
- Foss C.(2002). *Anadolu’daki Ortaçağ Kalelerinin İncelenmesi II Nikomedia*. Çev. F. Y. Ulugün. İzmit : İzmit Rotary Klübü Kültür Yayınları.
- Gündüz, S. “Sualtı Arkeojisi ve Marmara Denizi”, *Uludağ Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 22: 633-662.
- İnalçık H. (1997). “Osman Gazi’nin İznik Kuşatması ve Bafeus Muharebesi”. Ed. E. Zachariadou, *Osmanlı Beyliği (1300-1389)*. İstanbul: 78-105.
- İnanan F.,Seçkin S.(2021). “Yalova Çobankale Kazısı Sırlı Seramik Buluntuları : İlk Gözlemler”, *Cedrus*, IX, Antalya: 437-458.
- Pachymeres, G.(2009). *Bizanslı Gözüyle Türkler*. Çev. İ. B. Barlas. İstanbul : İlgü Kültür Sanat
- Seçkin S.(2013). “Castles of Yalova”. Ed. F. Hitzel, *14. International Congress of Turkish Art (19-21 September 2011/ College de France/Paris)*. Paris: 697-704.
- Seçkin S. (2018). “Tarihsel Süreçte Yalova Altınova Çobankale”, *Cedrus*, 6, Antalya : 535–553
- Seçkin S. (2021). “Yalova/Altınova Çobankale’de Yapılan Çalışmalar Hakkında İlk Değerlendirmeler”, *24. Uluslararası Ortaçağ ve Türk Dönemi Kazıları ve Sanat Tarihi Araştırmaları Kitabı*, Nevşehir : 602-618

YALOVA ALTINOVA TERSANELER BÖLGESİNDE YAŞANAN İŞ KAZASI İSTATİSTİKLERİNİN ANALİZLERİ VE DEĞERLENDİRİLMESİ

Gökhan Tımaç
Asst. Prof. Dr., Yalova University
gokhan.timac@yalova.edu.tr

Abdurrahman Harman
PhD. (Occupational Health and Safety Specialist -
H.S.E. Coordinator) TERSAN Corp.
aharman@tersan.com.tr

Öz

Uluslararası çalışma örgütü (ILO) verilerine göre her 15 saniyede 153 çalışan iş kazası geçirmekte ve her 15 saniyede bir çalışan iş kazası veya meslek hastalıklarına bağlı olarak hayatını kaybetmektedir. Yaşanan bu iş kazaları ilgili kanun ve yönetmelikler doğrultusunda işyerlerinin iş sağlığı ve güvenliği açısından yer aldığı tehlike sınıflarına göre; az tehlikeli, tehlikeli ve çok tehlikeli olarak sınıflandırılmıştır. Bu iş kazaları sektörlere ve meslek gruplarına göre incelendiğinde ise ilk sıralarda inşaat ve imalat sektörü ön plana çıkmaktadır. Tersane sektörü iş kazaları açısından en riskli, çalışma şartları bakımından da ağır ve çok tehlikeli sınıfta yer alan işkolu olarak tanımlanmaktadır. Son yıllarda iş sağlığı ve güvenliği alanındaki gelişmelere rağmen tersane sektörü istatistiklere göre iş kazası bakımından ön sıralarda yer almaktadır.

Bu çalışma ile Yalova Altınova Tersaneler bölgesinde faaliyet gösteren tersanelerin iş sağlığı ve güvenliği alanındaki standartlarının yükseltilmesi, üretim süreçlerinin, çalışan ve çalışma alanlarının daha emniyetli, güvenli ve çevreye duyarlı hale getirilebilmesi amaçlanmıştır. Bu çerçevede Yalova Altınova Tersaneler bölgesinde yaşanan iş kazaları istatistikleri analiz edilmiş ve veriler değerlendirilerek iş kazalarını önlemek veya azaltmak amacıyla ileriye dönük yapılacak faaliyetler için öneriler vurgulanarak, bölgesel kalkınmadaki rolü için sürdürülebilir çevik uygulamalara zemin hazırlanmıştır.

Amaç

Bu çalışma ile Yalova Altınova Tersaneler bölgesinde faaliyet gösteren tersanelerin iş sağlığı ve güvenliği alanındaki standartlarının yükseltilmesi, üretim süreçlerinin, çalışan ve çalışma alanlarının daha emniyetli, güvenli ve çevreye duyarlı hale getirilebilmesi için amaçlanmıştır.

Model / Metodoloji / Yaklaşım

Bu araştırma Yalova Altınova Tersaneler bölgesinde yaşanan iş kazaları istatistikleri örnekleme yöntemi ve pareto diyagramı ile analiz edilerek yapılmıştır.

Bulgular

Bu çalışmada 2014-2018 yılları arasındaki Yalova Altınova Tersaneler bölgesinde yaşanan iş kazaları istatistikleri örnekleme yöntemi ve pareto diyagramı ile analiz edilerek özellikle Tersane gemii inşaa ve tamir işlerinde işe yeni başlayan ve 20-40 yaş arası tersane veya taşeron çalışanların çapak batması, kesik, travma ve doku zedelenmesi yaralanma türleri özel teknolojik destekli ve insan odaklı süreç yönetimi kapsamında iş kazalarını önlemek veya azaltmak amacıyla ileriye dönük yapılacak faaliyetler için öneriler vurgulanmıştır.

Özgünlük

Bu çerçevede Yalova Altınova Tersaneler bölgesinde yaşanan iş kazaları istatistikleri analiz edilmiş ve veriler değerlendirilerek iş kazalarını önlemek veya azaltmak amacıyla ileriye dönük yapılacak

faaliyetler için öneriler vurgulanarak, bölgesel kalkınmadaki rolü için sürdürülebilir çevik uygulamalara zemin hazırlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: İş Sağlığı ve Güvenliği, Tersane, İş kazaları, Risk Analizi

ANALYSIS AND EVALUATION OF OCCUPATIONAL ACCIDENTS IN YALOVA ALTINOVA SHIPYARDS REGION

Abstract

According to the data of the International Labor Organization (ILO), every 15 seconds, 153 employees have a work accident and every 15 seconds an employee dies due to a work accident or occupational disease. According to the hazard classes of the workplaces in terms of occupational health and safety, in line with the relevant laws and regulations; It is classified as less dangerous, dangerous and very dangerous. When these occupational accidents are analysed by sectors and occupational groups, the construction and manufacturing sectors come to the fore. The shipyard sector is defined as the riskiest business in terms of occupational accidents, and in the heavy and very dangerous class in terms of working conditions. Despite the developments in the field of occupational health and safety in recent years, the shipyard sector is at the forefront in terms of occupational accidents according to statistics.

With this study, it is aimed to raise the standards in the field of occupational health and safety of the shipyards operating in the Yalova Altınova Shipyards region, and to make the production processes, employees and working areas safer, safer and more environmentally friendly. In this context, the statistics of occupational accidents in the Yalova Altınova Shipyards region were analysed, and the data were evaluated, emphasizing suggestions for future activities to prevent or reducing occupational accidents, and a basis for sustainable agile practices for their role in regional development was laid.

Purpose

With this study, it is aimed to raise the standards in the field of occupational health and safety of the shipyards operating in the Yalova Altınova Shipyards region, to make the production processes, employees and work areas safer, safer and more environmentally friendly.

Design/methodology/approach

This research was carried out by analyzing the statistics of occupational accidents in the Yalova Altınova Shipyards region by sampling method and pareto diagram.

Findings

In this study, the statistics of occupational accidents in the Yalova Altınova Shipyards region between 2014-2018 were analyzed by sampling method and pareto diagram, and especially those who started to work in Shipyard ship construction and repair and those who were between 20-40 years old and subcontractors, burr sinking, cuts, trauma and Suggestions for future activities to prevent or reduce work accidents are emphasized within the scope of tissue damage injury types and special technologically supported and human-oriented process management.

Originality/value

In this context, the statistics of occupational accidents in the Yalova Altınova Shipyards region were analyzed, and the data were evaluated, emphasizing the suggestions for future activities to prevent or reduce occupational accidents, and the basis for sustainable agile practices for their role in regional development was laid.

Keywords: Occupational Health and Safety, Shipyard, Occupational accidents, Risk Analysis

Giriş

Türkiye genelinde işyerlerinde çalışanların İş Sağlığı ve Güvenliğini (İSG) olumsuz etkileyen birçok etken bulunmaktadır. Türkiye de 6331 sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu ile; işyerlerinde iş sağlığı ve güvenliğinin sağlanması ve mevcut sağlık ve güvenlik şartlarının iyileştirilmesi için işveren ve çalışanların görev, yetki, sorumluluk, hak ve yükümlülükleri düzenlenmektedir.

Türkiye de 6331 sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanununa ek olarak; 27320 sayılı İşyeri Sağlık ve Güvenlik Birimleri ile Ortak Sağlık ve Güvenlik Birimleri Hakkında Yönetmeliğin 57 nci maddesi uyarınca oluşturulan Tehlike Sınıfı Belirleme Komisyonunun görüşleri doğrultusunda işyerlerinin iş sağlığı ve güvenliği açısından yer aldığı tehlike sınıfları; Az tehlikeli, Tehlikeli, Çok Tehlikeli olarak sınıflandırılmıştır. (<https://www.mevzuat.gov.tr>)

6331 Sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanununa ve Tehlike Sınıflarına göre Türkiye’ de meydana gelen iş kazaları detaylı analiz edildiğinde; coğrafi bölge olarak en çok Marmara Bölgesinde iş kazası yoğunluğu gözükmemektedir. Bu kazaların sektörlere ve meslek gruplarına göre incelendiğinde ilk sıralarda inşaat / imalat sektörü ve sanatkarlar ile ilgili işlerde çalışanlar ön plana çıkmaktadır.

Günümüzde İSG yalnızca işçi ve işverenleri bireysel olarak ilgilendiren bir kavram değildir. İSG kavramı ele alınırken sosyal, uluslararası ve ekonomik boyutlarından da söz edilmektedir (İşler, M. C., 2014:53). N. Türkay ve arkadaşlarının yaptığı çalışmada; yüksek risk sınıfında bulunan ana metal sektöründeki iş kazaları, meslek hastalıkları ve risk faktörleri incelenmiş ve analiz edilmiştir. 2011-2017 yılları arasındaki verilerin incelendiği çalışmada iş kazalarında düzenli bir artışın olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca alt faaliyet alanlarına göre iş kazalarının dağılımı da incelenerek sektörlere göre iş kazası yoğunlukları belirlenmiştir. (Türkay, N., Kalender, M., Kılıç, S. E., Şardan, M. Z., Bozkurt, Y., 2019:864).

NACE_Altılı Kod	NACE_Altılı Tanım	Tehlike Sınıfı
30.11.02	Yolcu gemi ve tekneleri, feribotlar, tankerler, frigorifik gemiler, kuru yük gemileri, çekici ve itici römorkörler, tarak gemileri, açık deniz gemileri, hover kraftların ve diğer gemilerin inşası (spor ve eğlence amaçlı olanlar hariç)	Çok Tehlikeli
30.11.06	Gemiler ve yüzer yapılar için oturulacak yerlerin imalatı	Çok Tehlikeli
30.11.07	Gemiler ve yüzer yapılar için iç bölmelerin imalatı	Çok Tehlikeli
30.11.08	Gemilerin, yüzer platformların ve yüzer yapıların büyük çapta değiştirilmesi ve yeniden inşası	Çok Tehlikeli
33.15.01	Gemilerin ve teknelerin bakım ve onarımı (yüzen yapılar, sandal, kayık, vb. bakım ve onarımı ile bunların kalafatlanması dahil)	Çok Tehlikeli
38.31.01	Gemi ve yüzer yapıların hurdalarının materyallerinin geri kazanımı amacıyla parçalara ayrılması (sökülmesi)	Çok Tehlikeli
42.91.03	Tersane, dok ve kanal havuzu inşaatı (gemi inşaatı ve tamiri için)	Çok Tehlikeli

Tablo 1: Tersane ve Gemi Söküm Tesislerinin NACE kodları

Tablo 1’ de görüldüğü gibi; tersane, gemi inşaat ve bakım işleri NACE kod sistemine göre çok tehlikeli sınıfta yer almaktadır. Tersane, gemi inşaatı ve gemi bakım sektörü, kazalar açısından en riskli ve tehlikeli iş kolları ile işletme koşulları açısından en ağır sektörlerden biri olduğu için tersane işçilerinin çalışma koşullarını iyileştirerek, sağlık ve güvenlik uygulamaları hakkında bilgi ve bilinç düzeyini artırarak, riskleri azaltma çabalarına hala ihtiyaç duyulmaktadır. Bu ihtiyaca rağmen iş sağlığı ve güvenliği konularında farkındalık düşük bir ivme ile artmaktadır. İş sağlığı ve güvenliği çalışmalarının amacı, üretim ve işletme maliyetlerini düşürmenin yanı sıra çalışanlar için güvenlik bilincini artırarak herhangi bir can kaybını ve yaralanmayı önlemektir.

Şekil 1’ de verilen Yalova, Altınova bölgesinde toplam 53 Tersane bulunmaktadır. Bu tersanelerden 30 adeti sanayi sicil belgesi alarak faal durumdadır. Gemi ve yat sektöründeki canlanmalar göz önüne alındığında 11 tersanenin de faaliyet geçmesi beklenmektedir. İlimizde gemi ve yat üretimi ve ihracat rakamları hızlı bir biçimde artmaktadır. İlimiz gemi ve yat ihracatında Türkiye genelinde İstanbul’dan sonra 2. sırada yer almıştır (TİM).

Şekil 1: Faal Tersane ve Gemi Söküm Tesislerinin İllere göre Dağılımı

Kaynak: Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı (2020), Ulaşan Erişen Türkiye Raporu

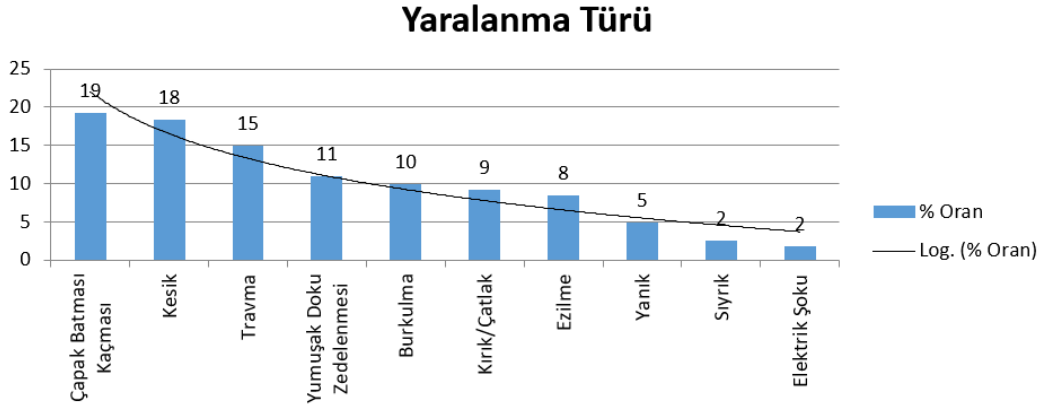
Bu çalışma ile Yalova Altınova Tersaneler bölgesinde faaliyet gösteren tersanelerin iş sağlığı ve güvenliği alanındaki standartlarının yükseltilmesi, üretim süreçlerinin, çalışan ve çalışma alanlarının daha emniyetli, güvenli ve çevreye duyarlı hale getirilebilmesi amaçlanmıştır. Bu çerçevede Yalova Altınova Tersaneler bölgesinde yaşanan iş kazaları istatistikleri analiz edilmiş ve veriler değerlendirilerek iş kazalarını önlemek veya azaltmak amacıyla ileriye dönük yapılacak faaliyetler için öneriler vurgulanarak, bölgesel kalkınmadaki rolü için sürdürülebilir çevik uygulamalara zemin hazırlanmıştır.

Yöntem ve Bulgular

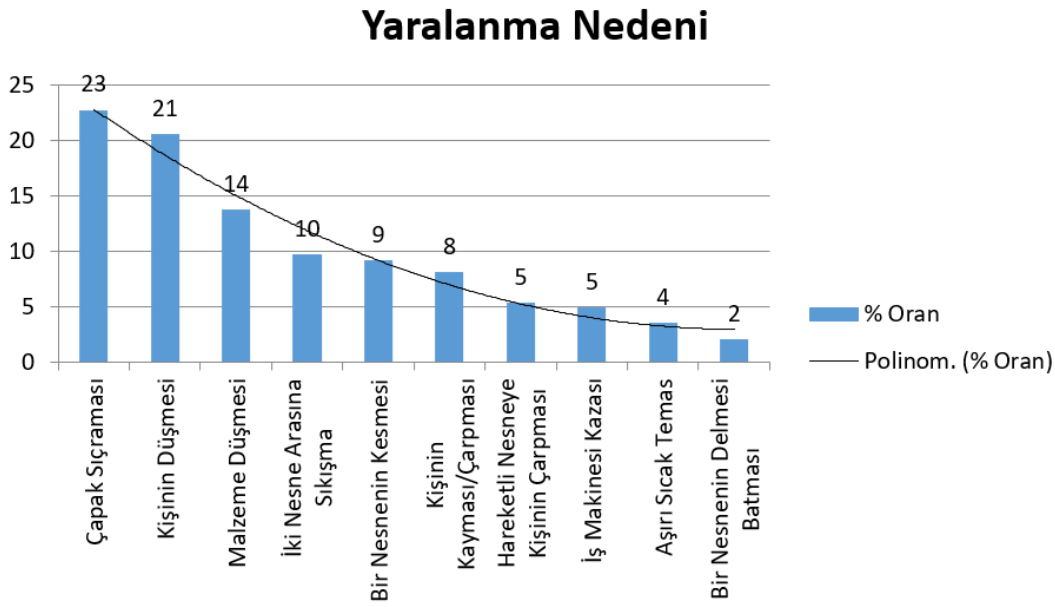
Hala dünya çapında tersane, gemi inşaatı ve gemi bakım sektöründe iş sağlığı ve güvenliği bir sorundur. Kişisel, aile ve sosyal dramların ötesinde, kazaların etkisi, çalışanların ölümleri ve yaralanmalarından kaynaklanan doğrudan ve dolaylı aşırı maliyet yükleri, tersane, gemi inşaatı ve gemi bakım şirketleri için büyük bir endişe kaynağı olarak ortaya çıkmıştır. Ek olarak, iş kazaları nedeniyle her yıl çok fazla zaman kaybedilmektedir. Bu nedenle, dünyanın önde gelen tersane, gemi inşaatı ve gemi bakım şirketleri sıfır kaza politikasını öne sürdüler ve sağlık ve güvenlik uygulamalarını projeleri için başarı faktörü haline getirdiler.

Özellikle son yıllarda dünyadaki tersanelerin sağlık ve güvenlik konularına daha fazla önem verdiği görülmektedir. Yüksek iş kazası maliyeti, kazalar sonucu ödenen tazminat bedelleri veya ceza ödemeleri dünya genelindeki tersane, gemi inşaatı ve gemi bakım sektöründe iş sağlığı ve güvenliği işletmelerinin güvenliğe daha fazla odaklanmasını sağlayan önemli faktörlerdir. Her yıl iş kazaları nedeniyle çok fazla zaman kaybedilmektedir. Tersane, gemi inşaatı ve gemi bakım işçilerinin iş sağlığı ve güvenliği risklerine yönelik bilinçlendirilmesi, kazaların ve işle ilgili hastalıkların azaltılmasında belirleyici bir rol oynamaktadır.

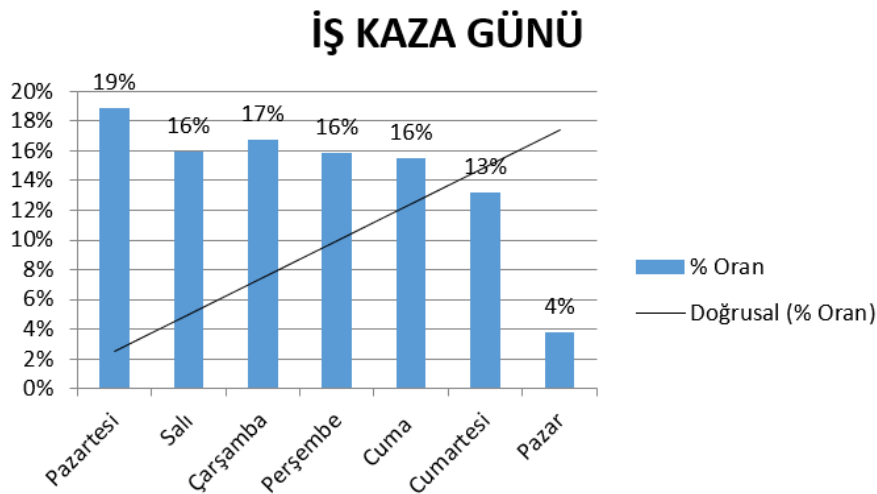
Bu çalışmada Altınova Tersaneler Bölgesinde faaliyet gösteren özellikle büyük ölçekli ve çalışan sayısı bakımından yüksek adet olan tersaneler başta olmak üzere 2014 ile 2018 yılları arasındaki 5 yıllık süreçte yaşanan iş kazası istatistiklerinin analizleri ve değerlendirilmeleri genel ortalama ve oransal olarak yapılmıştır. Yaşanan iş kazalarının analizlerinde pareto diyagramı kullanılarak öncelikli olanların tespiti sağlanmaya çalışılmıştır. 2019 ve 2020 yıllarında bütün dünyayı etkileyen Covid-19 pandemi sebebiyle bu yıllar istatistiksel verilerde standart sapmaya sebep olmaması için dahil edilmemiştir.

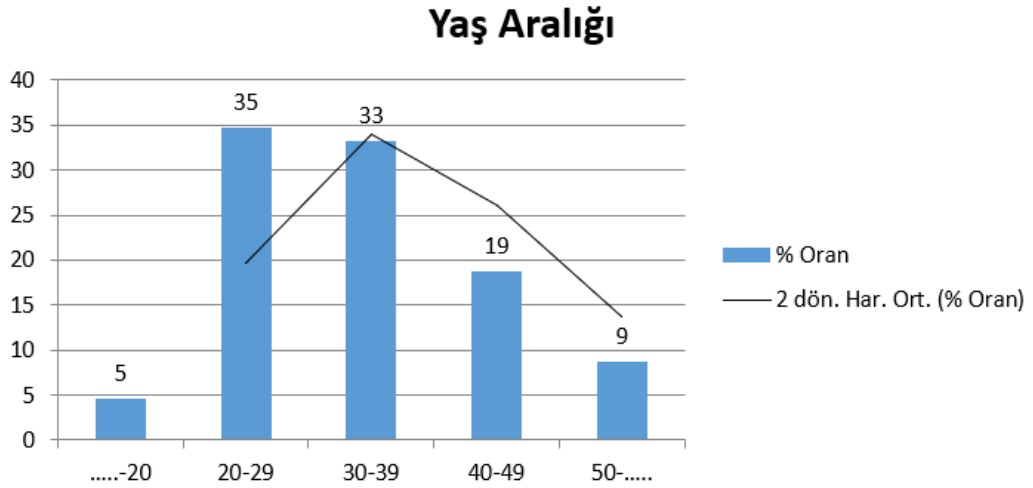
Şekil 2: Altınova Tersaneler Bölgesindeki Tersanelerde Yaşanan İş Kazalarında Yaralanma Türü (2014-2018)

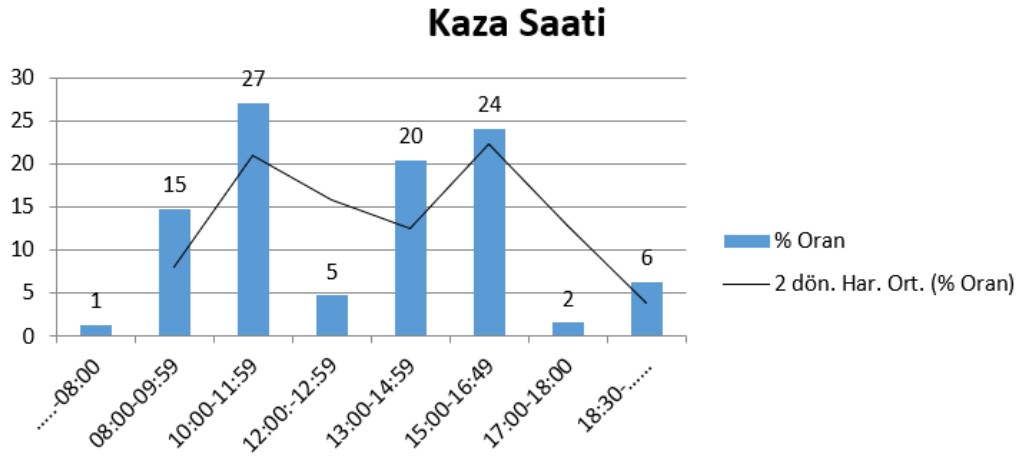
Şekil 3: Altınova Tersaneler Bölgesindeki Tersanelerde Yaşanan İş Kazalarında Yaralanma Nedeni (2014-2018)

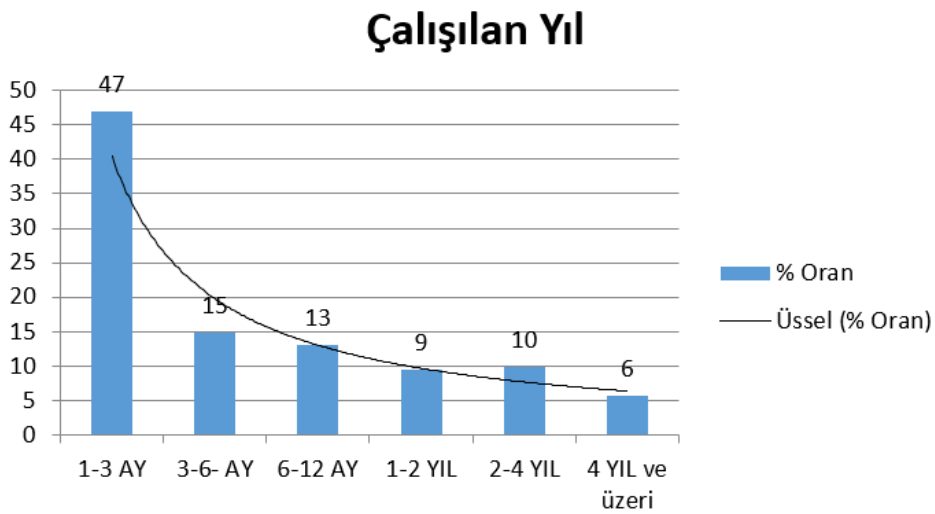
Şekil 4: Altınova Tersaneler Bölgesindeki Tersanelerde Yaşanan İş Kazalarında İş Kaza Günü (2014-2018)

Şekil 5: Altınova Tersaneler Bölgesindeki Tersanelerde Yaşanan İş Kazalarında Yaş Aralığı (2014-2018)

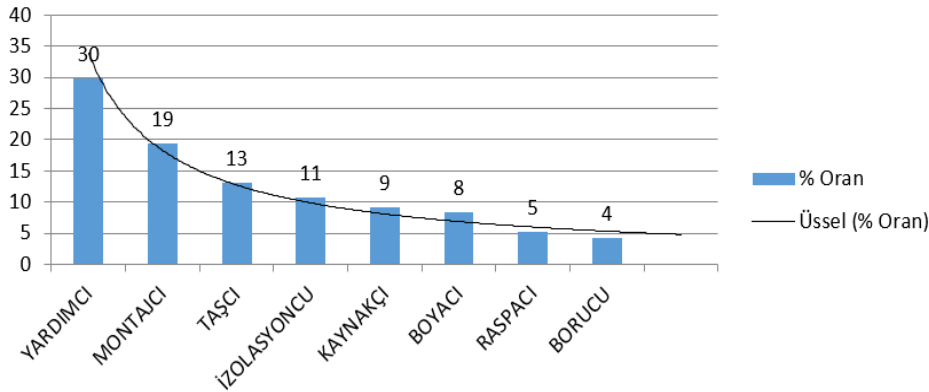

Şekil 6 : Altınova Tersaneler Bölgesindeki Tersanelerde Yaşanan İş Kazalarında Kaza Saati (2014-2018)

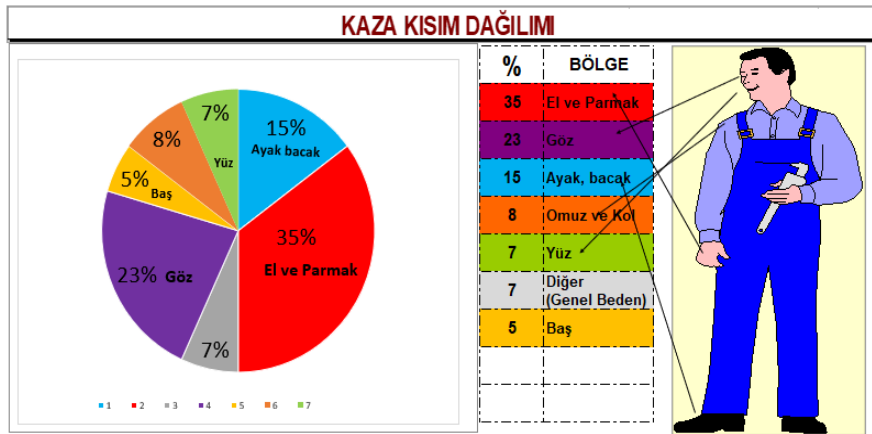

Şekil 7: Altınova Tersaneler Bölgesindeki Tersanelerde Yaşanan İş Kazalarında Çalışılan Yıl (2014-2018)

Mesleği/Ünvanı

Şekil 8: Altınova Tersaneler Bölgesindeki Tersanelerde Yaşanan İş Kazalarında Mesleği/Ünvanı (2014-2018)

Şekil 9: Altınova Tersaneler Bölgesindeki Tersanelerde Yaşanan İş Kazalarında Kaza Kısım Dağılımı (2014-2018)

Şekil 2' de 2014-2018 yılları arasında Altınova Tersaneler Bölgesindeki Tersanelerde Yaşanan İş Kazalarında Yaralanma Türleri (%) yüzde oransal olarak pareto diyagramında verilmiştir. Şekil 2' de de görüldüğü gibi çapak batması, kesik ve travma/zedelenme ilk sıralarda yer almaktadır. Şekil 3' de ise benzer özelliklerle yaralanma nedenleri verilmiştir. Burada ise çapak sıçraması, kişinin düşmesi ve malzeme düşmesi ilk sıralarda yer almaktadır. Aslında bu iki grafiksel şekildeki veriler birbiri ile örtüşmektedir ve verilerin doğruluğunu ispatlamaktadır.

Şekil 4' de aynı dönem içindeki yaşanan iş kazası günleri verilmektedir. Günler bazında ufak değişiklikler olsada pazartesi günü dışında diğer hafta içi günler bir birine yakın yüzde değerlerindedir. Hafta sonu çalışan sayısı daha az olduğu için iş kazası verilerinin düşük çıkması olası olarak değerlendirilmiştir. Şekil 5' de ise iş kazası geçirenlerin yaş aralığı verilmektedir. Burada ise 20-40 yaş arası ön plana çıkmaktadır. Kaza geçirilen saat istatistikleri ise Şekil 6' da verilmiştir. Özellikle saat 10:00-12:00 ve 15:00-17:00 arası iş kazalarının daha çok yaşandığı ortaya çıkmaktadır.

Şekil 7' de benzer şekilde aynı yıllar arasında iş kazası geçirenlerin çalıştığı tecrübe yılı incelenmiştir. Burada çok açık bir şekilde yeni işe başlayan 1-3 ay rası çalışmış olan kişilerin iş kazasını en çok geçirdikleri görülmektedir. İş kazası geçiren kişilerin meslek ve ünvanları olarak veriler Şekil 8' de verilmiştir. Yine tersane gemi inşaa alanında çalışanlar içinde en çok çalışan olarak yardımcı, montajcı, taşçı ve kaynakçı mesleklerinin en çok kaza geçiren meslekler olarak ön plana çıkmaktadır. Yine buradaki verilerin Şekil 2 ve 3 deki veriler ile ilişkili olduğu görülmektedir. Şekil 9' da ise iş

kazası sonucu insan vücudunda kaza kısımları yer almaktadır. Burada el, parmak ve göz organlarının en çok kazada etkilenen kısım olduğu görülmektedir.

Sonuç

Türkiye 'deki mavi yakalı işçilerin çoğu ilköğretim ve ortaokul mezunu olarak istatistiklere yansımaktadır. Özellikle tersane bölgelerinden bu oran dahada etkisini göstermektedir. Bu çalışanların hepsi daha önce iş sağlığı ve güvenliği ile ilgili eğitim programı almış olsalar bile, iş sağlığı ve güvenliği kurallarının önemi noktasındaki farkındalıkları yeterli olmayabiliyor. Bu kapsamdaki eğitimlerin son yıllardaki teknolojik gelişmeler dikkate alınarak endüstri 4.0 vb. platformlardan da yararlanılarak tekrar düzenlenmesi büyük yarar sağlayacaktır. Bunun yanında özellikle yukarıdaki şekillerde görülen parato diyagramlarındaki ilk üç madde özelinde eğitim faaliyetlerinin bu maddeler bazında ilgili yaş ve tecrübe kesimi gibi odaklaşmış ve ihtisaslaştırılmış teknolojik eğitimler ve uygulamaların düzenlenmesi fayda sağlayacaktır. Risk analizlerinde de bu maddeler bazında irdelenerek, gözden geçirilmesi önemli katkılar sağlayacaktır.

Son yıllarda, dünyanın birçok sanayi ve şirketleri hızla gelişen bilgi teknolojilerini kendi yapısına adapte etmektedirler. Tersane gemi inşaa sektöründe bu trende ayak uydurması için kendi iç ve ortak birimleri ile teknoloji seviyesini İSG bazında yukarı çekecek faaliyetlere hızla adapte olacak aksiyonları tanımlaması ve strateji planlarında yer alması önem arz etmektedir.

Tersane gemi inşaa sektöründeki büyüme ve istihdam oranının artması, iş kazalarının ve meslek hastalıklarının çoğalmasını sağlamaktadır. Özellikle tersane gemi inşaa sektöründeki iş yapılanmasının taşeron firmalar üzerinden olduğu ve bu oranın yaklaşık yüzde 70 % üzerinde olduğu görülmektedir. Büyümenin yanında İSG stratejik planında bu taşeron yapılanması dikkate alınarak ve büyümeye ayak uydurarak, hatta önünde ilerleyerek aksiyonel ve uygulanabilir faaliyetlerin tanımlanması önerilmektedir.

İş kazaları olmadan önce yapılacak çok daha düşük miktardaki harcamalar sonucunda birçok iş kazasının önlenebileceği vurgulanmıştır. Bu kapsamda bütün alanlar düşünülerek gerekli tüm adımların proaktif yaklaşımla atılması gereklidir.

İş sağlığı ve güvenliği kapsamında uluslararası ve ulusal firmalar ile etkinlikler ve audit çalışmalarının planlanması tersane gemi inşaa sektörü için farkındalığın artmasını sağlayacaktır. Benzer şekilde yerel ve bölgesel çaptaki yüksek öğretim üniversiteler başta olmak üzere diğer işletme ve kurumlar ile iş sağlığı ve güvenliği kapsamında projelerin geliştirilmesi büyük yarar sağlayacaktır. İş sağlığı ve güvenliğine katkı sağlayacak yarışma, tiyatro, kongre, sempozyum, birlik yapılanması, aile çalışmaları, benchmark çalışmaları vb. bütün faaliyetler yıllık bazda stratejik plana dahil edilmelidir.

İş kazalarını ve meslek hastalıklarını en aza indirmenin en kalıcı çözümü iş sağlığı ve güvenliği yönetmelik ve kanunlarının bütünüyle uygulanmaya başlanması ile İSG kültürünün oluşturulmasıdır. Ayrıca sistematik olarak denetimlerin gerçekleştirilmesinin gerektiği de bir başka gerçektir. Bu sistematik denetlemelerin en üst kademededen en alt kademeye kadar herkes tarafından uygulanmalı ve özellikle yukarıdaki şekillerde görülen ilgili zaman ve bölgeler bazında olması çok etkili sonuçlar verebilmektedir.

Kaynakça

İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu (No. 6331 (2012)) T.C. Resmi Gazete, 28339, 20 Haziran 2012

İşler, M. C. (2014).Uluslar. Kaynaklar ve 6331 Sayılı İş Sağlığı Ve Güvenliği Kanunu. Mayıs-Ağustos 2014, 53.

Türkay, N., Kalender, M., Kılıç, S. E., Şardan, M. Z., Bozkurt, Y. (2019). Ana Metal Sanayisinde Yaşanan İş Kazaları, Meslek Hastalıkları ve Risk Faktörleri. Uluslar. 19 Mayıs Multidis. Çalışmalar Kong., 864-886.

<https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.6331.pdf>

<https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/yonetmelik/9.5.16909-Ek.xls>

<https://www.tim.org.tr/>

<https://www.uab.gov.tr/uploads/pages/bakanlik-yayinlari/ulasan-ve-erisen-turkiye-2020.pdf>

Uşar, D., Uras, M., Ersoy, S., Bozkurt, Y. (2018). Günümüzde Makine. İş Kaza. Etkisi. ISAS 2018, 361-365.

YALOVA ALTINOVA TERSANELER BÖLGESİNDEKİ GEMİ İNŞAA KALİTE KONTROL SÜREÇLERİNDE TAHRİBATSIZ MALZEME MUAYENE (NDT) YÖNTEMLERİ VE DEĞERLENDİRİLMESİ

Gökhan Tımaç
Asst. Prof. Dr., Yalova Uni.
gokhan.timac@yalova.edu.tr

İsmail Kalkan
Lect., Yalova Uni
ismail.kalkan@yalova.edu.tr

Murat Şahin
Lect., Yalova Uni
murat.sahin@yalova.edu.tr

Öz

Tahribatsız malzeme muayene yöntemleri, kalite kontrol sürecinin bir parçasıdır ve diğer köklü yöntemlerin tamamlayıcısıdır. Tanım olarak, Tahribatsız Test (NDT) yöntemleri, malzemenin bütünlüğüne veya hizmete uygunluğuna hiçbir şekilde müdahale etmeden, yüzey veya iç kusurlar, süreksizlikler, düzensizlikler veya metalurjik durumlar için malzemelerin test edilmesidir. EN ISO 9712/2012 standardı içinde endüstriyel tahribatsız muayene olarak tanımlı yöntemlerden tersane gemi inşaa sürecinde en çok kullanılanlar; Radyografi (RT), Manyetik (MT), Ultrasonik (UT), Penetrant (PT) ve Görsel (VT) muayene yöntemleridir. Tahribatsız test yöntemleri, özellikle gemi inşaa sektöründe kullanılan çeşitli malzeme muayene ve kaynak imalat yöntemlerinde sıklıkla kullanılmaktadır. Bu gelişmiş yöntemlerin başarılı bir şekilde uygulanması, verileri alan ve verileri analiz eden kişilerin, yöntemlerin ilkelerini, verilerin nasıl kurulacağını iyi anlamalarını gerektirir. Bu kapsamda alınan uygulamalı eğitimler ve saha tecrübeleri gemi inşaa kalite kontrol süreçleri için önem arz etmektedir.

Bu çalışmada, Yalova Altınova tersaneler bölgesindeki, gemi inşaa kalite kontrol süreçleri içinde yer alan ulusal/uluslararası yasal ve hukuki gereksinimler ve standartlar gereği denetleme kuruluşları, loyduları vb. denetçi firmalar tarafından da zorunlu olarak uygulanan tahribatsız malzeme muayene yöntemlerinin gemi tanım ve imalat verilerine göre değerlendirilmesi yapılmıştır. Bu veriler ışığında gemi inşaa kalite kontrol süreçleri içinde yapılan tahribatsız muayene yöntemlerinin öneminin daha iyi anlaşılması, bilinirliğinin artırılması ve uygulamalı mesleki eğitim çerçevesinde kalifiyeli çalışan sayısının iyileştirilmesi ile bölgesel kalkınmadaki rolü değerlendirilmiştir.

Amaç

Bu çalışmada, Yalova Altınova tersaneler bölgesindeki, gemi inşaa kalite kontrol süreçleri içinde yapılan tahribatsız muayene yöntemlerinin öneminin daha iyi anlaşılması, bilinirliğinin artırılması ve uygulamalı mesleki eğitim çerçevesinde bu konudaki kalifiyeli çalışan sayısının iyileştirilmesi ile bölgesel kalkınmaya katkı sağlanması amaçlanmıştır.

Model / metodoloji / yaklaşım

Bu araştırmada, örnekleme metodu ile en çok yapılan gemi tipine ve gemi imalatı tahribatsız muayene planına göre sayısal ve yüzdesel veriler üzerinden yaklaşım geliştirilerek kalite sürecinde değerlendirilmesi yapılmıştır.

Bulgular

Bu çerçevede, Yalova Altınova tersaneler bölgesinde en çok yapılan gemi tipleri üzerinden gemi inşaa kalite kontrol süreçleri içinde yapılan ve tersane gemi inşaa sürecinde en çok kullanılan tahribatsız muayene yöntemlerinden; Radyografi (RT), Manyetik (MT), Ultrasonik (UT), Penetrant (PT) ve Görsel (VT) muayene sonuçlarına yer verilmiştir.

Özgünlük

Bu çalışmada, özellikle gemi inşaa sektöründe kullanılan çeşitli malzeme muayene ve kaynak imalat yöntemlerinde sıklıkla kullanılan tahribatsız muayene yöntemlerinin başarılı bir şekilde uygulanması, gemi inşaa kalite kontrol süreçleri içinde yer alan ulusal/uluslararası yasal ve hukuki gereksinimler ve

standartlar gereği denetleme kuruluşları, loydaları vb. denetçi firmalar tarafından da zorunlu olarak uygulanan yöntemlerin ilkelerinin gemi imalat verilerine göre değerlendirilmesi yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Tahribatsız Muayene Yöntemleri, Tersane, Kalite Kontrol, NDT, Gemi İnşaa

NDT METHODS AND EVALUATION OF SHIP BUILDING QUALITY CONTROL PROCESSES IN YALOVA ALTINOVA SHIPYARDS REGION

Abstract

Non-destructive material inspection methods are part of the quality control process and are complementary to other well-established methods. By definition, Non-Destructive Testing (NDT) methods are the testing of materials for surface or internal defects, discontinuities, irregularities, or metallurgical conditions without interfering in any way with the integrity of the material or its suitability for service. Among the methods defined as industrial non-destructive testing in the EN ISO 9712/2012 standard, the most used methods in the shipyard shipbuilding process are; Radiography (RT), Magnetic (MT), Ultrasonic (UT), Penetrant (PT) and Visual (VT) examination methods. Non-destructive testing methods are frequently used in various material inspection and welding manufacturing methods, especially used in the shipbuilding industry. Successful implementation of these advanced methods requires that those who receive and analyze the data have a good understanding of the principles of the methods, how to construct the data. Practical trainings and field experiences received in this context are important for shipbuilding quality control processes.

In this study, in accordance with the national/international legal and legal requirements and standards included in the shipbuilding quality control processes in the Yalova Altınova shipyards region, inspection bodies, loyds etc. The non-destructive material inspection methods, which are also mandatory by the inspector companies, were evaluated according to the ship definition and manufacturing data. In the light of these data, the role of non-destructive testing methods in shipbuilding quality control processes in regional development has been evaluated by better understanding the importance, increasing awareness and improving the number of qualified employees within the framework of applied vocational training.

Purpose

In this study, it is aimed to contribute to regional development by better understanding the importance of non-destructive testing methods in shipbuilding quality control processes in the Yalova Altınova shipyards region, increasing awareness and improving the number of qualified employees in this field within the framework of applied vocational training.

Design/methodology/approach

In this research, an approach has been developed based on numerical and percentage data according to the ship type and shipbuilding non-destructive testing plan, which is the most common type of ship by sampling method, and its evaluation has been made in the quality process.

Findings

In this context, one of the most used non-destructive testing methods in the shipbuilding quality control processes over the most commonly used ship types in the Yalova Altınova shipyards region; Radiographic (RT), Magnetic (MT), Ultrasonic (UT), Penetrant (PT) and Visual (VT) examination results are included.

Originality/value

In this study, the successful application of non-destructive testing methods, which are frequently used in various material inspection and welding manufacturing methods used in the shipbuilding industry, and the inspection institutions, loyds etc. The principles of the methods, which are also mandatory applied by the auditor companies, were evaluated according to the shipbuilding data.

Keywords: Non-Destructive Testing Methods (NDT), Shipyard, Quality Control, Shipbuilding

Giriş

Yapısal bileşenlerin ve sistemlerin güvenilir, uygun maliyetli bir şekilde çalışmasını sağlamada kritik bir rol oynayan Tahribatsız Muayene Yöntemleri, çok geniş ve disiplinler arası bir alandır. Tahribatsız Muayene Yöntemleri parçalara ve malzemelere zarar vermeden incelenip ölçülmesine izin verdiği için kalite kontrol ve maliyet etkinliği arasında mükemmel bir denge sağlar. Tahribatsız Muayene Yöntemleri "malzemelerin süreksizlikleri, özellikleri ve makine sorunları için parçanın servis edilebilirliğini bozmadan malzemelerin, bileşenlerin ve düzeneklerin muayenesini, test edilmesini ve değerlendirilmesini içeren süreç" olarak tanımlamıştır (Carino N.J., 2013).

Tahribatsız Muayene Yöntemleri, kusurları tespit etmek ve bulmak için çeşitli test yöntemleri kullanır ve kusurları tespit edebilecek malzeme koşullarını karakterize eder. EN ISO 9712/2012 standartta içinde endüstriyel tahribatsız muayene olarak tanımlı yöntemler Tablo 1’ de verilmiştir. Bu tabloda yer alan tahribatsız muayene yöntemlerinden tersane gemi inşaa ve tamir sürecinde en çok kullanılanlar; Radyografi (RT), Manyetik (MT), Ultrasonik (UT), Penetrant (PT) ve Görsel (VT) muayene yöntemleridir. Tahribatsız test yöntemleri, özellikle gemi inşaa sektöründe kullanılan çeşitli malzeme muayene ve kaynak imalat yöntemlerinde sıklıkla kullanılmaktadır.

Tahribatsız muayene yöntemi	Sembol
Akustik emisyon muayenesi	AT
Girdap akımı muayenesi	ET
Kızılötesi termografik muayene	TT
Sızdırmazlık muayenesi	LT
Gerinim ölçerle muayene	ST
Manyetik parçacık muayenesi	MT
Penetrant muayenesi	PT
Radyografik muayene	RT
Ultrasonik muayene	UT
Görsel muayene	VT

Tablo 1: EN ISO 9712/2012 göre Endüstriyel Tahribatsız Muayene Yöntemleri

Şekil 1’ de verilen Yalova, Altınova Bölgesinde toplam 53 Tersane bulunmaktadır. Bu tersanelerden 30 adeti sanayi sicil belgesi alarak faal durumdadır. Gemi ve yat sektöründeki canlanmalar göz önüne alındığında 11 tersanenin de faaliyete geçmesi beklenmektedir. İlimizde gemi ve yat üretimi ve ihracat rakamları hızlı bir biçimde artmaktadır. İlimiz gemi ve yat ihracatında Türkiye genelinde İstanbul’dan sonra 2. sırada yer almıştır (TİM).

Şekil 1: Faal Tersane ve Gemi Söküm Tesislerinin İllere göre Dağılımı

Kaynak: Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı (2020), Ulaşan Erişen Türkiye Raporu

Bu çalışmada, Yalova Altınova tersaneler bölgesindeki, gemi inşaa kalite kontrol süreçleri içinde yer alan ulusal/uluslararası yasal ve hukuki gereksinimler ve standartlar gereği denetleme kuruluşları,

loydları vb. denetçi firmalar tarafından da zorunlu olarak uygulanan tahribatsız malzeme muayene yöntemlerinin gemi tanım ve imalat verilerine göre değerlendirilmesi yapılmıştır.

Yöntem

Tahribatsız Muayene Yöntemleri kontrol edilecek olan parçaya hasar vermeden, kullanım amacı için gerekli olan özellikleri bozmadan ve iç yapıdaki, yüzeydeki süreksizlikleri tespit ederek, incelenen bölgedeki hataların nereden kaynaklandığını bulup üretim başlangıcında hataları düzeltme imkânı verir. Bulunan bulguların standartlar açısından kabul edilebilir olup olmadığı konusunda bilgi veren teknikler toplamı kalite kontrol sürecinde önemli bir yer almaktadır (Mühendis ve Makina Güncel, Eylül 2017, 37-45)

Tahribatsız malzeme muayene yöntemleri, kalite kontrol sürecinin bir parçasıdır ve diğer köklü yöntemlerin tamamlayıcısıdır. Tanım olarak, Tahribatsız Test (NDT) yöntemleri, malzemenin bütünlüğüne veya hizmete uygunluğuna hiçbir şekilde müdahale etmeden, yüzey veya iç kusurlar, süreksizlikler, düzensizlikler veya metalurjik durumlar için malzemelerin test edilmesidir (Mühendis ve Makina Güncel, Eylül 2017, 37-45)

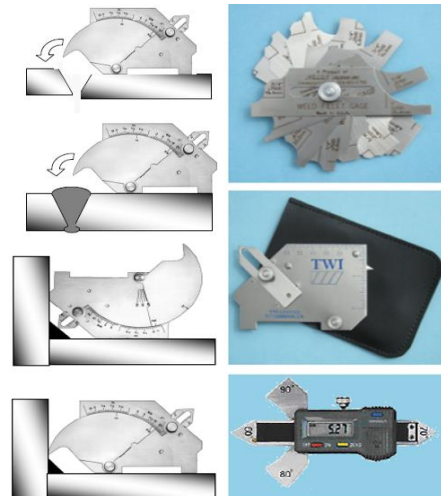
Bu gelişmiş yöntemlerin başarılı bir şekilde uygulanması, verileri alan ve verileri analiz eden kişilerin, yöntemlerin ilkelerini, verilerin nasıl kurulacağını iyi anlamalarını gerektirir. Bu kapsamda alınan uygulamalı eğitimler ve saha tecrübeleri gemi inşaa kalite kontrol süreçleri için önem arz etmektedir.

Çoğu durumda resmi önlisans ve lisans eğitimi, NDT yöntemlerinde uzmanlaşmış kursları içermez. Bu teknisyen, tekniker ve mühendislerin bu yöntemleri kullanmaya başlamadan önce gerekli eğitimi almalarını zorunlu kılmaktadır (Carino N.J., 2013). NDT metodları genelde yüzeysel ve hacimsel metodlar olmak üzere ikiye ayrılır.

Yüzeysel Metotlar; Gözle Muayene, Sıvı Penetrant Muayenesi, Manyetik Parçacık Muayenesi
Hacimsel Metotlar; Radyografik Muayene, Ultrasonik Muayene olarak sınıflandırılır.

Bunlardan ilki olan Gözle Muayene, doğrudan veya dolaylı olarak uygulanır. Dışarıdan fark edilen hataların önceden belirlenmesi üretim işleminde hataların çabucak düzeltilmesini sağlar. Üretim sırasındaki gözden kaçan hataların ortadan kaldırılması eğer parça örneğin galvanizlenmiş, boyanmış, monte edilmiş veya teslim edilmiş ise büyük tamir masrafları gerektirir. Gözle muayenede genelde Şekil 2'de gösterilen özel ekipmanlar kullanılır. Bu muayene ile aşağıdaki maddelerin muayenesi gerçekleşir.

- Çatlaklar
- Görülebilir gözenekler
- Görülebilir katı çökeltiler
- Yetersiz kaynak nüfuziyeti
- Çentikler
- Krater çatlakları
- Dikiş yükselteleri
- Yanarak delinme
- Eriyerek yapışmış sıçrantılar
- Tav renkleri
- Kaynak dikişi yanında tutuşturma yerleri

Şekil 2: Gözle Muayenede Kullanılan Ekipmanlar

Sıvı Penetrant Muayenesi, yüzeye açık olan süreksizliklerin belirlenmesi için ekonomik ve basit bir yöntemdir. Prensibi; kuvvetli kontrast etkisine sahip penetrant sıvının uygun geliştirici tabakası üzerine çok küçük hataları seçilebilir bir hale getirmesidir. Kullanılan boya normalde kırmızı renklidir, ancak bazı durumlarda, örneğin manyetik parçacık yönteminde olduğu gibi flüorışıl boyalar da kullanılmaktadır (Akademi NDT, ders notları, 2019).

Muayene işlemi Şekil 3’de gösterildiği gibi genel olarak aşağıdaki basamaklarda gerçekleştirilir;

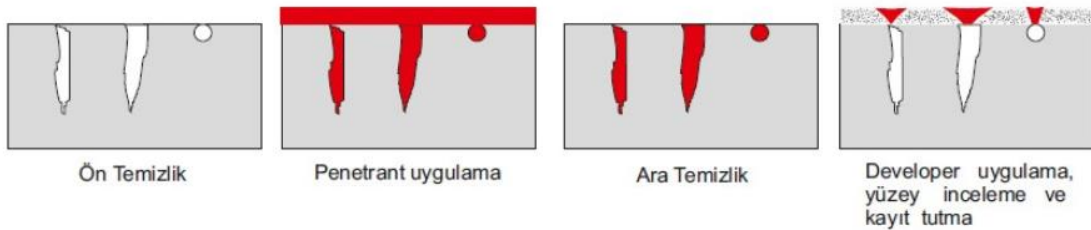
1) Ön temizleme: Yöntemin en önemli safhalarından biridir. Kir, yağ, pas ve su gibi hataların üzerini kapatan kalınlıkların mekanik ve / veya kimyasal tekniklerle giderilmesi.

2) Penetrant uygulanması: Penetrant maddesi püskürterek, fırçayla, penetrant banyosuna daldırılarak uygulanır. Penetrant daha sonra kullanılacak geliştirici ile kuvvetli bir kontrast vermelidir. Bu kuvvetli bir renk kontrastı boya penetrantlar genelde kırmızı / beyaz renkle, yüksek bir parlaklık farkı flüor ışıl penetrant veya bunların kombinasyonlarıyla sağlanabilir.

3) Ara temizleme: Uygun bir çözücüyle yüzeye yapışıp kalan fazlalık penetrant giderilir. Genel olarak su, sıvı, gaz haldeki çözücüler, emulgatörler kullanılır. Ara yıkama uygun bir şekilde yapılmazsa, hataların içindeki penetrantta yıkanır ve hata saptanamaz. Doğru bir uygulamada penetrant hatalı bölgede kalır.

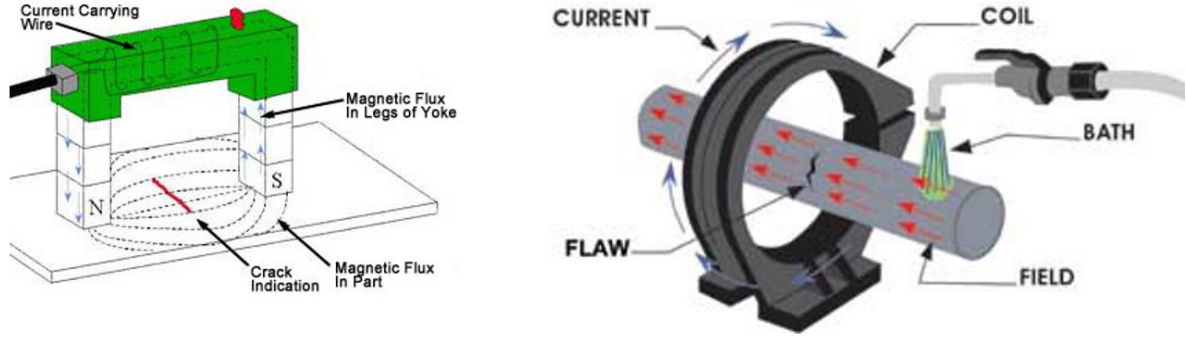
4) Geliştirici Uygulaması: İnce bir tabaka halinde, kuvvetli bir emiciliğe ve penetrantla kuvvetli bir kontrasta sahip geliştirici kullanılır. Hataların görünür hale gelmesi için yaklaşık 10 dk. uygulanır.

5) Değerlendirme: Süreksizlik içerisinde kalan penetrant geliştirici tarafında emilir ve tam anlamıyla muayene edilebilecek duruma gelir.

Şekil 3: Sıvı Penetrant Muayene Yöntemi İşlem Sırası

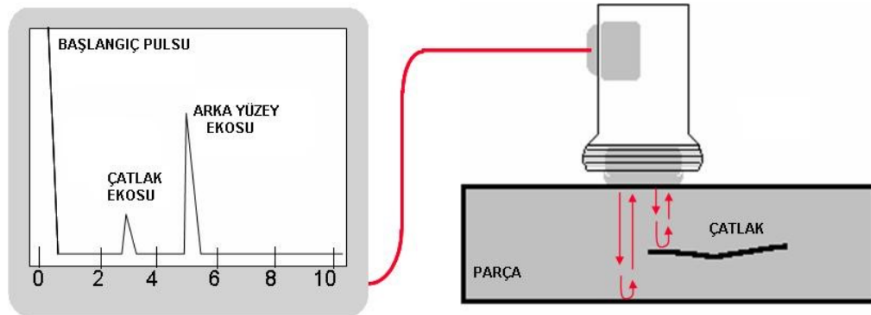
Manyetik Parçacık Muayenesi, Şekil 4’de görüldüğü gibi ferromagnetik malzemeler mıknatıslandığında, manyetik akının yüzey süreksizliklerinde değişmesi ya da kesilmesi esasına dayanır. Süspansiyon halinde manyetik tozun, yüzeye tatbik edilmesiyle, yüzeyde akının değiştiği ya da kesildiği alanlar, görülür hale gelir. Malzemenin mıknatıslanması, elektrik akımı kullanılarak yapılır. Manyetik toz genellikle siyah, bazı durumlarda renklendirilmiş ya da UV (Ultraviyole) ışık kullanılması durumunda, flüorışıl (Sarı-Yeşil) halde kullanılır. Kontrastı arttırmak için, malzeme yüzeyine muayeneden önce beyaz boya tatbik edilebilir (Akademi NDT, ders notları, 2019).

Şekil 4: Manyetik Parçaçık Muayenesinde Kullanılan Ekipmanlar

Ultrasonik Muayenenin temeli; katı maddelerin ses dalgalarının iyi bir iletkeni olduğuna dayanır. Şekil 5’de görüldüğü gibi yüksek frekanslı ses elektrik enerjisini mekanik enerjiye ve mekanik enerjiyi de elektrik enerjisine dönüştürme yeteneğine sahip bir piezo-elektrik kristal tarafından malzemeye gönderilir. Algılanan yankılar elektrik sinyallerine dönüştürülür.

Bu yöntem, bir prob ile malzeme içine gönderilen ve algılanan yüksek frekanslı ses dalgalarının (0,2 - 25 MHz) kullanılması esasına dayanır. Bu yöntem birçok muayene sorununu çözmek için uygundur. Darbeler halinde gönderilen dalgaların geliş açısı, hatanın konumuna ve malzemenin geometrisine göre ayarlanmalıdır. Bu nedenle alın kaynak dikişlerinin ultrasonik muayenesinde açılı problemler kullanılmalıdır. (Akademi NDT, ders notları, 2019)

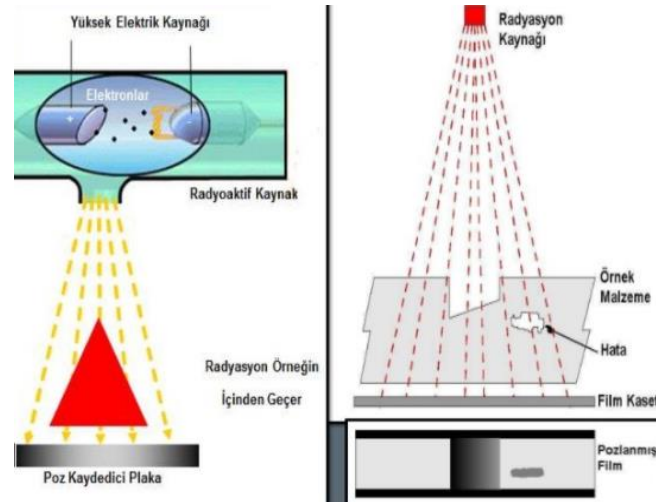
Şekil 5: Ultrasonik Muayenede Kullanılan Ekipmanlar ve Prob, Sinyal Görseli

Radyografik Muayene Radyografi; X veya gama ışınları tarafından bir nesnenin geçilmesiyle film üzerinde elde edilen fotografik bir kayıt işlemidir. Işınlar doğrusal olarak yayılır ve nesnelere geçerler. Bu sırada ışınların bir kısmı nesnelere geçerken bir kısmı da maddenin yapısına ve kalınlığına bağlı olarak absorblanırlar. X-ışınları ve gama ışınları alfa, beta radyasyonu gibi tanecik değildir, kütlesi yoktur ve bunlar enerji dalgalarıdır. X-ışınları ve gama ışınları elektromanyetik spektrumun diğer üyeleri gibi dalgadurlar. X ve gama ışını dalgaları spektrumdaki diğer dalgalardan daha kısadır. Elektromanyetik dalganın dalga boyu artarsa frekansı azalır. Yüksek frekanslı (kısa dalga boyu) X ve gama ışınları düşük frekanslı (uzun dalga boyu) olanlara göre daha enerjiktir. Yani kısa dalga boyu X ve gama ışınlarına giricilik yeteneği sağlar. Kaynaklı bağlantılar için radyografi;

- Oluşan birleşmenin direkt fotoğrafı elde edilir. Düzensizliklerden (hatalardan) ölçülebilir uzunlukta olanlar direkt olarak ilgili standartlardaki izin verilebilir hata büyüklükleri ile karşılaştırılır.

- Bütün muayene sonuçlarının belgelenabilirliği (dokümantasyon) açısından çok elverişlidir. Birçok yapı elemanının (köprüler, boru hatları gibi) röntgen filmleri filmi çekilen parçanın kullanım ömrü boyunca saklanabilir.
- Muayene sonuçlarının değerlendirilmesi muayene işleminden ayrı olarak yapılabileceğinden değerlendirmeyi yapan kişinin muayene yapılırken orada bulunması gerekli değildir. Bu da değerlendirmeyi yapan uzman açısından bir avantajdır.
- Muayenenin kalitesi ve tekniğe uygun bir şekilde yapıp yapılmadığı genellikle çekilen filmler incelenerek kontrol edilebilir.

Şekil 6'da görüldüğü gibi Radyografik muayene yönteminde kullanılan iki farklı enerji kaynağı; X-ışınları; elektronik bir cihaz tarafından, Gama (γ) ışınları ise radyoaktif bir izotop tarafından üretilir. Bu ışınlar malzemeden geçerken malzemenin kalınlığına ve yoğunluğuna bağlı olarak bir kısmı absorbe edilir. Malzemeler tarafında absorbe edilmeyen enerji film üzerine etkir, film üzerinde görülen koyu renkler o bölgeye çok fazla enerjinin gittiğini gösterir. Malzeme içinde gözenek, çatlak, boşluk gibi süreksizlikler o noktada malzeme kalınlığının azalmasına neden olduklarından film üzerinde koyu şekiller görülür. (Akademi NDT, ders notları, 2019)

Şekil 6: Radyografik Muayene Yönteminde Kullanılan X-ışınları ve Gama ışınları

Bulgular

Tahribatsız muayenenin (TM) herhangi bir uygulamasının etkinliğinin; muayeneyi gerçekleştiren veya sorumlu olan personelin kabiliyetine bağlı olması sebebiyle, görevi uygulayan, nitelendiren, yöneten, izleyen ve değerlendiren personelin tahribatsız muayene testlerinin uygun teorik ve uygulama bilgilerini bilmeyi gerektiren yeterliliğinin değerlendirilmesini ve dokümanite edilmesini sağlamak kalite kontrol süreçleri içinde çok önemli bir yere sahiptir. Uluslararası Standard kapsamındaki kriterde onay kuruluşu özel gereklilikleri belirlemede son karara sahiptir (TS EN ISO 9712).

Süreksizliği bir kusurdan ayırt etmek ve bileşen kullanımı ve servis verilebilirlik üzerindeki etkiyi anlamak, NDT sonuçlarının değerlendirilmesi ve yorumlanması için kritik öneme sahiptir. Tüm süreksizlikler kusur değildir, ancak tüm kusurlar süreksizliklerdir. Süreksizlik, normal yapı veya yapılandırılmada bir kesinti (bozulma, girişim veya kusur), kusur ise geçerli kodların izin verilen sınırlarını veya toleranslarını aşan bir süreksizliktir (TS EN ISO 9712).

Tablo 2’de Yalova İlinin Ülkemiz Gemi ve Yat Sektörü İhracatındaki Payı belirtilmiştir. Türkiye 2018 Yılı gemi yat ihracatı 990,5 Milyon Dolar olarak gerçekleşmiştir. Resmi rakamlara göre bunun %27’si (266 Milyon Dolar) Yalova’da gözükmeyle birlikte, firmaların merkezleri İstanbul’da olduğundan Yalova’da yapılan üretim İstanbul’dan ihraç edilmiş gözükmektedir (MARKA, 2018). Gerçekte ihraç edilen gemilerin %70’i Yalova’da inşa edilmiştir. Tablo 3’te ise Yalova-Altınova Tersaneler bölgesinde üretilen ilk 10 Gemi Tipi verilmiştir. Burada belirtilen balıkçı gemisi örnek alınarak Balıkçı Gemisi 7000 m³ de Tahribatsız Muayene Yöntemleri Tablo 4’ de ve planda Şekil 7’de verilmiştir.

Tablo 2: Yalova İlinin Ülkemiz Gemi ve Yat Sektörü İhracatındaki Payı

	Türkiye	Yalova	(%)
2017	1,33 milyar \$	342,8 milyon \$	25,6
2016	2,15 milyar \$	330,4 milyon \$	15,3
2015	1,03 milyar \$	223,6 milyon \$	21,7
2014	1,28 milyar \$	231,7 milyon \$	18,1

Kaynak: TİM

Tablo 3: Yalova-Altınova Tersaneler Bölgesinde Üretilen İlk 10 Gemi Tipi

İLK 10 GEMİ TİPİ	
Kimyasal/Petrol Tanker	✓
Kuruyük	✓
Yolcu Motoru	✓
Off Shore	✓
Gezinti Gemisi	✓
Yolcu Gemisi	✓
Balıkçı	✓
Motoryat	✓
LPG Tankeri	✓
Servis Motoru	✓

Kaynak: Yalova-Altınova Tersane Girişimcileri A.Ş.

Tablo 4: Tahribatsız Muayene Türlerine Göre Yaklaşık Adet-Metre-Yüzde Değerleri (Balıkçı Gemisi 7000 m³)

Tahribatsız Muayene Türü	Radyografik Test (RT)	Ultrasonik Test (UT)	Manyetik Partikül Test (MT)	Sıvı Penetrant Test (PT)
Adet	569- 798 adet	1088 m	1618 m	150 m
% Yaklaşık	2 – 5 - 10	40	54	5

Şekil 7: Bir Gemi’de Tahribatsız Muayene Plan Örneği

Sonuç

Tersanelerde gemi imalatı esnasında yapılacak olan tahribatsız muayene planı genelde bir gemi ön, orta ve kıç bölümü olarak üç bölünerek ve bu her bölümde kendi içinde gemi yükseklik ve katına göre yine üç veya daha fazla kata bölünerek plan oluşturulur. Bu kaynak birleşim yerleri, kritik noktalar ve parçalar her bölüm ve katlar için kaynak uzunluğu, kaynak birleşim yerleri, kritik noktalar ve parçalar olmak üzere yüzdesel olarak belirlenmektedir.

Yalova-Altınova Tersaneler bölgesinde üretilen ilk 10 gemi tipi arasında olan Balıkçı Gemisi 7000 m³ örnek alınarak Tahribatsız Muayene Yöntemleri incelendiğinde yaklaşık 569-798 adet ve gerekliliğe göre yüzde 2, 5 ve 10 (%) Radyografik Test (RT) yapılmaktadır. Ultrasonik Test (UT) ise yaklaşık 1088 m ve yüzde 40 (%) olarak verilmiştir. Manyetik Partikül Test (MT) verileri incelendiğinde ise yaklaşık 1618 m ve yüzde 54 (%) ve Sıvı Penetrant Test (PT) de yaklaşık 150 m ve yüzde 5 (%) olarak kalite süreçleri içinde değerlendirilmektedir. Görsel muayene ise kaynaklı imalat yapılan kaynak uzunluğu ve kaynak kritik noktalarına göre genel olarak yapılmaktadır. Bu sayılar gemi tipi ve gemi kaynak uzunluğu, kaynak birleşim yerleri, kritik noktalar ve parçaların sayısına göre artmakta veya azalmaktadır. Tabii ki bu değerler sadece yeni inşa gemileri için verilmiştir. Bunun yanında birde tamir için gelen gemiler bulunmaktadır. Burada da tamir yapılacak bölge ve büyüklüğe göre tahribatsız muayene planı yapılmaktadır. Yalova-Altınova Tersaneler bölgesinde faal olan yaklaşık 40’a yakın tersane içinde yıllık bazda yapılan hem yeni inşa hem de tamir gemileri düşünüldüğünde çok yüksek miktarlarda tahribatsız muayene yöntemleri uygulama sayıları ortaya çıkmaktadır. Bu sebepten tahribatsız muayene yöntemleri kalite kontrol süreçlerinde çok önemli bir yer almaktadır.

Tahribatsız muayene toplumun güvenliğine ekonomik ve ekolojik refahına önemli bir katkı yapar. Diğer taraftan ise tahribatsız muayene personelinin yapmış olduğu kontrol ve değerlendirmeler, yalnızca işverene ve yükleniciye karşı saygı gösterilmesi için değil iyi işçilik kurallarına da saygı gösterilmesi açısından büyük bir sorumluluk taşır. Tersanelerde ve taşeron firmalarda özellikle kalite kontrol süreçlerinde çalışan personelin tahribatsız muayene konusunda belge, bilgi ve tecrübe sahibi olması çok önem arz etmektedir. Bu alanda yetişmiş kalifiyeli personel eksikliği aşikardır. Bu kapsamda Doğu Marmara Kalkınma Ajansı desteğiyle (MARKA) TR42/19/MESLEK/0014 kodlu, Yalova Üniversitesi Rektörlük himayesinde, Altınova Meslek Yüksekokulu, Makine ve Metal Teknolojileri Bölümü, Kaynak Teknolojileri Programı tarafından yürütülen Altınova Mesleki Eğitim Uygulama ve Araştırma Laboratuvarı içinde tahribatsız muayene için gerekli alt yapı çalışmalarını süreci devam etmektedir. Bu çerçevede Yalova Üniversitesi Altınova Meslek Yüksekokulu, Makine ve Metal Teknolojileri Bölümü, Kaynak Teknolojileri Programı öğrencileri başta olmak üzere gerekli bölüm öğrencilerine ve işletme/sanayi çalışanlarına uygulamalı Tahribatsız Muayene genel eğitimi verilerek kalifiyeli ihtisaslaşmaya yönelik nitelikli personel ve iş gücünün sağlanması hedeflenmektedir.

Bu veriler ışığında gemi inşaa kalite kontrol süreçleri içinde yapılan tahribatsız muayene yöntemlerinin öneminin daha iyi anlaşılması, bilinirliğinin artırılması ve uygulamalı mesleki eğitim çerçevesinde kalifiyeli çalışan sayısının iyileştirilmesi ile bölgesel kalkınmadaki rolü değerlendirilmiştir.

Kaynakça

Carino N.J., 2013, Training: Often the missing link in using NDT methods, Construction and Building Materials 38 1316–1329

TS EN ISO 9712 – Tahribatsız Muayene-Tahribatsız Muayene Personelinin Vasıflandırılması ve Belgelendirilmesi

TSE CEN ISO /TR 25107: Tahribatsız Muayene-Tahribatsız Muayene Eğitim Programı için Kılavuz Bilgiler.

TSE CEN ISO /TR 25108: Tahribatsız Muayene-NDT Personel Eğitim Organizasyonları için Kılavuz.

<https://www.tim.org.tr/>

<https://www.uab.gov.tr/uploads/pages/bakanlik-yayinlari/ulasan-ve-erisen-turkiye-2020.pdf>

Yalova İl Sanayi Durum Raporu, 2019, T.C. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı Yalova Sanayi ve Teknoloji İl Müdürlüğü,

EN 1330-10 – Gözle Muayenede Kullanılan Terimler

TS ISO 3058 – Gözle Muayene Araçları

EN ISO 17635 – Metalik Malzemeler İçin Genel Kurallar

TS EN ISO 17637 – Kaynaklar için Genel Kurallar

TS EN ISO 6520-1 – Geometrik Kusurların Sınıflandırılması

TS EN ISO 3452-1 - Penetrant Muayenesi-Genel Kurallar

Gönül, E., Bayraktaroğlu, B. 2015. İş Güvenliğinde Tahribatsız Muayenenin Önemi, IX. Kaynak Teknolojisi

Ulusal Kongre ve Sergisi (KAYKON), 20-21 Kasım 2015, Ankara

EN ISO 17636-2: Kaynak dikişlerinin tahribatsız muayenesi- Radyografik muayene- Bölüm 2: Dijital dedektörler ile X ve gama ışını teknikleri

Yalova-Altınova Tersanel Girişimcileri A.Ş.

MARKA, Doğu Marmara Bölgesi Gemi İnşaa Sanayi Sektör Raporu 2014-2018

Mühendis ve Makina Güncel, Haziran 2021, www.mmo.org.tr, 20-29

Mühendis ve Makina Güncel, Eylül 2017, www.mmo.org.tr, 37-45

<http://www.akademindt.com/>, Ders notları

YALOVA İLİ FİDANLIKLARINDA EN SIK GÖRÜLEN BİTKİ HASTALIKLARININ TESPİTİ

Dilara YALVAR
Graduate Student, Marmara University
sevidilara@gmail.com
ORCID 0000-0002-5423-7439

Öz

Bitki ticareti, dünya ticaret ağı göz önüne alındığında en önemli ticaret türlerinden birisi olarak karşımıza çıkmaktadır. Yalova sınırları içerisindeki fidanlıklarda yetiştirilen ürünlerin yaklaşık %45-50'si yurt dışına ihraç edilmektedir. Bunun yanında, bölge nüfusunun %33-35'i geçimini bitki yetiştiriciliği ile sağlamaktadır. Yalova ili bitki yetiştiriciliği için fiziki olarak oldukça uygun bir bölgede yer almaktadır. Yalova'da çoğunlukla Kadıköy, Koruköy, Laledere, Kazımiye, Çiftlikköy, Taşköprü ve Altınova'da bitki yetiştiriciliği yapılmaktadır. Günümüzde özellikle korona virüs salgını koşullarında evlerde ve bahçelerde bitki yetiştirmeye daha da önem verilmiştir. Bahsedilen bu durum bitki yetiştiricileri için ne kadar avantajlı olsa da bitki hastalıklarında değişen bir sonuca ulaşamamaktadır. Fidanlıklardaki bitki çeşitliliği ve sayısı arttıkça bulaşma ihtimali olan hastalık sayısı da bir o kadar çeşitlenerek çoğalmaktadır. Çalışmamız kapsamında fidanlıklarda yapmış olduğumuz araştırmalarda, yetiştiricilerin bitki hastalıkları konusunda sıkıntılar yaşadıkları ve maddi-manevi zarara uğradıkları tespit edilmiştir. Ayrıca çalışmamıza başlamadan önce fikir alışverişinde bulunduğumuz bitki yetiştiricileri bize bitki hastalıkları konusunda bilgisiz olduklarını, sadece birkaç bitki hastalığı hakkında gerekli bilgileri kısmen bildiklerini ifade etmişlerdir. Bunun yanında aynı bitki yetiştiricileri bitki hastalıkları için kullandıkları ilaçların bazılarının bitkinin hastalığını geçirmekle kalmayıp bitkide farklı yerlerde farklı hastalıklara, deformasyonlara ve hatta diğer bitkilere yayılmasına neden olduğunu söylemişlerdir. Bu zarara herhangi bir mantar, bakteri veya böcek türünün bir bitkinin yaprağına temasıyla bütün serayı ne kadar şiddetli bir şekilde etkisi altına aldığı da görülmüştür. Çalışmamızda; Oya (*lagerstroemia indica*) bitkisinde *erysiphe lagerstroemia*, Şeftali (*prunus persica*) bitkisinde *taphrina deformans*, Armut (*pirus communis*) bitkisinde *gymnosporangium clavariiforme*, Sklamen bitkisinde *botrytis cinerea* hastalıkları tespit edilmiştir.

Erysiphe lagerstroemiae isimli hastalık bir mantar hastalığıdır. Bu hastalık oya bitkisinde çok sık görülür. En başta bu hastalık oya bitkisine zarar vermezken daha sonraları şiddetli bir külleme olduğunda oya bitkisinin güzelliğini bozar (Hagan vd. 2002: 3). Bu mantar türü misel, konidiofor ve konidilerden oluşan pisküller (krem veya beyaz renkte lekeler) konukçu bitki dokularında, özellikle yaprak, yaprak sapları ve kını üzerinde önceleri beyazımsı kirli beyaz daha sonra (Severoğlu, 2015: 46) hafifçe pembeleşerek esmer lekeler meydana getirir. Küçük olan bu lekeler zaman içerisinde birbiri ile birleşerek geniş sahaya yayılır. Bu durumda bitki dokularının sararıp kurumalarına neden olurlar. Bu mantar türü sonbahar ve ilkbaharda etkili olur. Yapraklar ve filizleri eğip büker, bunların gelişmeleri bu mantar tarafından engellenir (Severoğlu, 2015: 47, Göre, 2009: 397). *Taphrina deformans* hastalığı da bir mantar hastalığıdır. Bu mantar türü yaprağa zamanla yaprak kalınlığını artırır, sarmaşık gibi sarılır ve kıvrılır. Sonunda bitkinin içine doğru rulo şeklinde sarılmış halde görünürler. Hasta yaprakların rengi kırmızımsı pembemsi tonlarda renk alır. Şeftali bitkisinde yaprak kıvrıklığına neden olur. *Taphrinaceae* familyasının tek cinsi olan *Taphrina*'nın üyelerinden birisi; özellikle badem'de Şeftali Yaprak Kıvrıklığı olarak bilinen *Taphrina deformans* büyük ekonomik öneme de sahiptir. Bu hastalık türü, Haziran ve Temmuz (Severoğlu, 2015: 48, Severoğlu & Özyiğit, 2012: 390) aylarında oldukça sık görülür. Hastalığın yaz aylarında görülmesi iklim koşullarına bağlıdır (Anonim, 2016: 26). Bu hastalık ağaçlarda yaprakların tamamen dökülmesi, sürgün ve dalların kurumması ve dolayısıyla da ağacın zayıflamasına neden olmaktadır. Ayrıca bu hastalıkla mücadele edilmediğinde ise hastalık kapan ağaçlar tamamen kurumaktadır (Bilgir,1973: 214). *Taphrina deformans*'ın bir tek sporu dahi bulaşı için yeterlidir (Severoğlu, 2015: 49). *Gymnosporangium clavariiforme* hastalığı heterozoik bir pas mantarı hastalığıdır. Bu hastalık hayat devrini tamamlamak için iki bitkiye ihtiyaç duyar. Bu özel pas mantarı dört farklı spor çeşidine sahiptir. Çok yaygın olan bu

mantar mayıs ayından haziran ayına kadar görülür (Dervis vd. 2009: 391). Bu hastalık Türkiye’de görülmesinin yanında özellikle Kuzey Amerika’nın bazı bölgelerinde de sıklıkla görülmektedir (Lace, 2017: 96). Portakal renkli kış sporları ile kaplı ağaçlar oldukça uzak mesafelerden görülebilir. Şapka kısmı silindirik, 2-5 mm. uzunluğunda ve grup halinde olur. Ayva, armut, kiraz gibi meyve ağaçları ve cüce ve dağ Juniperusların üzerinde görülür. Narin silindirik terialar 5 ile 10 mm kadar yükseklikte farklı ölçülerde uzun fusiform kabarıklar veya şişlikler halinde gözükür (Severoğlu, 2015: 55. Yıldız, 2011: 44.) *Botrytis cinerea* hastalığı bir mantar hastalığıdır. Bu mantarlar fidelikler üzerinde 1.5-2 m yüksekliğinde alt dallarda ortaya çıkar. Hastalığın en ayırt edici belirtisi mevsim sürgünlerinin solması, kıvrılması ve kurumasıdır. Rutubetli şartlar altında hava miseli gelişir, etkilenmiş olan ince sürgün ve yaprakların üzeri boz küf ile kaplanır. Rüzgâr ile yayılan sporları kol biçimdeki hiflerin üst tarafında yer alır. İlkbaharda ucu yukarı kalkık hüften spor gelişir, bu hüfler sklerotiumlardan çıkar. Bol atmosfer rutubetli mantarı teşvik eder bu nedenden ötürü bu hastalığı denetlemek için hava dolaşımı sağlanmalıdır. Konidiosporları iri, uzun olup renksiz veya pigmente olabilir. Konidioforun daha üst bölümü düzensizce dallanır. Terminal hücreler büyür veya yuvarlanarak konidiospor gruplarını meydana getirir. Hastalık dışarıdaki bitkilerin üşmesi, donması sonrasında meydana gelebilir. Ara sıra bu mantar taç yapraklarını çürüttüğü bitkilerin geniş çaplı ölümlerine yol açar. (Severoğlu, 2015: 36-37). *Botrytis* hastalıkları esasen çiçek ve meyve çürüklerinde görülür. Fakat mantarlarda gövde hastalıklarına, yaprak küflerine ve noktalara, çiçeğin borusu ve soğanında küflere neden olur. *Botrytis*, rahatça zayıflatılmış bitkilerde veya ölü dokularda kümelenir ve genellikle çürüten bitki üzerinde varlığını sürdürür. Araştırmamızın amacı, Yalova bölgesinin sözü edilen bitki ticareti ağı içerisindeki önemli noktalarından biri olması nedeniyle bu bölgede en sık görülen bitki hastalıklarını ele alarak bunların tespitlerini yapmak ve bölgede faaliyet gösteren bitki yetiştiricilerine katkı sağlamaktır.

Anahtar Kelimeler: Yalova, Fidanlıklar, Bitki Yetiştiriciliği, Bitki Hastalıkları, Mantar Hastalıkları.

Abstract

Plant trade is one of the most important trade types considering the world trade network. Approximately 45-50% of the products grown in the nurseries within the borders of Yalova are exported abroad. In addition, 33-35% of the population of the region earns their living from plant cultivation. Yalova province is located in an area that is physically very suitable for plant cultivation. Plant cultivation is carried out mostly in Kadıköy, Koruköy, Laledere, Kazımiye, Çiftlikköy, Taşköprü and Altınova in Yalova. Today, more importance has been given to growing plants in homes and gardens, especially in the conditions of the corona virus epidemic. Although this situation is advantageous for plant breeders, no changing results can be achieved in plant diseases. As the variety and number of plants in the nurseries increase, the number of diseases that are likely to be transmitted increases as well. In the researches we have done in nurseries within the scope of our study, it has been determined that growers have problems with plant diseases and suffer material and moral damage. In addition, the plant breeders with whom we exchanged ideas before starting our study told us that they were ignorant about plant diseases and that they only partially knew the necessary information about a few plant diseases. In addition, the same plant breeders said that some of the drugs they used for plant diseases not only caused the disease of the plant, but also caused different diseases, deformations and even spread to other plants in different places in the plant. It has also been observed how severely any fungus, bacteria or insect species affects the whole greenhouse by contacting the leaf of a plant. In our study; diseases of *erysiphe lagerstroemia* in crape myrtle (*lagerstroemia indica*), *taphrina deformans* in peach (*prunus persica*), *gymnosporangium clavariiforme* in pear (*pyrus communis*), *botrytis cinerea* in cyclamen plant were detected. This type of fungus consists of mycelium, conidiophore and conidia piscule (cream or white spots) on the host plant tissues, leaves, stems and whites on the scabbard, firstly off-white and later pink spots.

Erysiphe lagerstroemiae is a fungal disease. This disease is very common in the needle plant. At first, this disease does not harm the needle plant, but later, when a severe powdery mildew occurs, it spoils the beauty of the crape myrtle. These small spots merge with each other over time and spread over a large area. In this case, they cause the plant tissues to turn yellow and dry. This type of fungus is effective in autumn and spring. It bends leaves and sprouts, their development is inhibited by this fungus. *Taphrina deformans* is also a fungal disease. This type of fungus increases the leaf thickness

over time, wraps and curls like ivy. Eventually they appear rolled up into the plant. The color of the sick leaves becomes reddish-pinkish tones. Causes leaf curl in peach plant. One of the members of Taphrina, the only genus of the *Taphrinaceae* family; *Taphrina deformans*, known as Peach Leaf Curl, especially in almonds, has great economic importance. This type of disease is quite common in June and July. The occurrence of the disease in summer depends on climatic conditions. This disease causes complete shedding of leaves on trees, drying of shoots and branches, and thus weakening of the tree. In addition, when this disease is not combated, the infected trees dry up completely.

Even a single spore of *Taphrina deformans* is sufficient for transmission. *Gymnosporangium clavariiforme* disease is a heterozotic rust fungus disease. This disease needs two plants to complete its life cycle. This particular rust fungus has four different types of spores. This very common fungus is seen from May to June. In addition to being seen in Turkey, this disease is also frequently seen in some parts of North America. Trees covered with orange-colored winter spores can be seen from quite a distance. The cap part is cylindrical, 2-5 mm. in length and in groups. It is seen on fruit trees such as quince, pear, cherry and dwarf and mountain Juniperus. Delicate cylindrical terias appear as elongated fusiform ridges or swellings of varying sizes, 5 to 10 mm high. *Botrytis cinerea* disease is a fungal disease. These fungi appear on the lower branches 1.5-2 m high on the seedlings. The most distinguishing symptom of the disease is wilting, curling and drying of seasonal shoots. Under humid conditions, air mycelium develops, and the affected thin shoots and leaves are covered with gray mold. Its spores spread by the wind are located on the upper side of the arm-shaped hyphae. In the spring, spores develop from the upturned hyphae, which emerge from the sclerotium. The abundant atmosphere encourages damp fungus, so air circulation must be provided to control this disease. Conidiospores are large, elongated and may be colorless or pigmented. The upper part of the conidiophore branches irregularly. Terminal cells enlarge or roll to form conidiospore groups. The disease may occur after the plants outside become cold or freeze. Occasionally, this fungus causes widespread death of plants where it rots petals. Botrytis diseases are mainly seen in flower and fruit rot. But in fungi, it causes stem diseases, leaf molds and spots, and molds on the tube and bulb of the flower. Botrytis clumps on comfortably weakened plants or dead tissue and usually persists on decaying plant. The aim of our research is to determine the most common plant diseases in this region, as Yalova region is one of the important points in the mentioned plant trade network, and to contribute to the plant breeders operating in the region.

Keywords: *Yalova, Nurseries, Plant Breeding, Plant Diseases, Fungal Diseases.*

Kaynakça

- Anonim (2016). *Şeftali-Nektarin Hastalık ve Zararlıları ile Mücadele*. Eğitim Yayın ve Yayınlar Dairesi Başkanlığı Matbaası. Ankara.
- Bilgiri Sadık (1973). Şeftalilerde yaprak kıvrıcıklığı (*taphrina deformans* (berk.) tul.) ve yaprakdelen (*coryneum beijerinckii* oud.) hastalıklarına karşı çeşitli fungistlerle en uygun ilaç ve ilaçlama zamanlarının tesbiti üzerine araştırmalar. *Bitki Koruma Bülteni*, 13(4), 214-243.
- Dervis Sibel, Dixon Linley, Doğanlar Mikdat ve Rossman Amy (2010). Gall production on hawthorns caused by *gymnosporangium* spp. in Hatay province Turkey. *Phytoparasitica*, 38, 391-400.
- Hagan, Austin K., Keever, Gary J., Gilliam Charles H., Williams J.David ve Creech Greg (2002). *Resistance of selected crapemyrtle cultivars to powdery mildew and cercospora leaf spot*, Alabama: Alabama Agricultural Experiment Station.
- Lace, Baiba (2017). *Gymnosporangium* species-an important issue of plant protection, *proceedings of the latvian academy of sciences*, 71 (3), 95-102.
- M.E. Göre (2009). Powdery mildew caused by *erysiphe* sp. on *lagerstroemia indica* newly reported in Turkey. *Plant Pathology*, (58), 397.

- Severoğlu Zeki, (2005). İstanbul büyükada'da yetişen tabii ve süs bitkilerinde ortaya çıkan mantar hastalıkları, T.C. Marmara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Biyoloji Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul.
- Severoğlu, Zeki ve Özyiğit, İbrahim İlker (2012). Powdery mildew disease in some natural and exotic plants of İstanbul, turkey, *Pakistan Journal of Botany Special Issue*, 387-393.
- Yıldız, Mustafa Sait (2011). Tokat (pazar) yöresinde yetişen makromantarlar üzerine taksonomik bir araştırma, T.C. Gaziosmanpaşa Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Biyoloji Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Tokat.

YALOVA İLİ HİDROMETEOROLOJİK SORUNLARININ DEĞERLENDİRİLMESİ

Temel TEMİZ

Dr.Öğr.Üyesi, Yalova Üniversitesi,
temel.temiz@yalova.edu.tr

0000-0002-4013-7218

Emrah DOĞAN

Prof.Dr, Sakarya Üniversitesi

emrahd@sakarya.edu.tr

0000-0001-5077-6518

Osman SÖNMEZ

Doç.Dr. Sakarya Üniversitesi

osonmez@sakarya.edu.tr

0000-0001-5642-6391

Beytullah DEMİRCİ

MSc Sakarya Üniversitesi

beytullah.demirci@ogr.sakarya.edu.tr

0000-0003-3718-8505

Alper CUMHUR

Dr.Öğr.Üyesi, Yalova
Üniversitesi,

alper.cumhur@yalova.edu.tr

0000-0003-3664-3545

Pınar SPOR

Arş Gör, Zonguldak Üniversitesi,
pinarkucuk67@gmail.com

0000-0002-2052-5440

Öz

Çalışma kapsamında Yalova Gökçe Baraj havzasının iklim ve nüfus değişikliği açısından incelenmiş ve hidrometeorolojik risklerin ortaya konmasına çalışılmıştır. İlk olarak iklim değişikliğinin yoğun şekilde görüldüğü bölgede düzensiz yağış rejiminin baraj su seviyesi değişimi, nüfusa bağlı olarak incelenmiş ve bölgenin önümüzdeki dönemleri için su bütçesi irdelenmiştir. Çalışma da kullanılan meteorolojik ve hidrolojik veriler DSI ve DMI'nin istasyonlarından temin edilmiştir. İller bankası yöntemi ile de gelecek yıl nüfus tahmini yapılmış ve gelişen bölge ve büyüyen kent nüfusu dikkate alındığında Gökçe Baraj havzasının önümüzdeki dönemde yetersiz kalacağı ve bu durumlar ışığında gelecek dönem su ihtiyaçları için alternatif su kaynakları planlamalarının yapılması gerekliliği ortaya konmuştur.

Ayrıca son dönemde ülkemizde büyük hasarlara neden olan taşkın afet durumlarının Yalova Gökçe Barajı yıkılması simülasyonu HEC-RAS paket programı ile gerçekleştirilmiştir. Çalışma kapsamında, baraj yıkılması sonucunda bölgede oluşabilecek maksimum hız ve maksimum derinlik haritaları oluşturulmuştur. Ayrıca, taşkın varış süresi haritası ile de yapılacak acil eylem planlarına alt yapı oluşturulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Taşkın Tehlike Haritası, Baraj Yıkılması, Su Bütçesi, Gökçe Barajı, Yalova

EVALUATION OF YALOVA PROVINCE HYDROMETEOROLOGICAL PROBLEMS

Abstract

The Yalova Gökçe Dam basin was investigated in terms of climate and population change, with the goal of revealing hydrometeorological hazards. First and foremost, the dam water level change of the irregular precipitation regime in the region where climate change is most visible was evaluated based on population, and the water budget for the region's upcoming periods was investigated. The meteorological and hydrological data utilized in the study came from the DSI and DMI stations. The Iller Bank method was also used to estimate the population for the coming year and considering the developing region and the growing urban population, it was discovered that the Gökçe Dam basin will be insufficient in the coming period, and in light of these conditions, alternative water resource planning should be made for future water needs.

Furthermore, the HEC-RAS package program was used to simulate the collapse of the Yalova Gökçe Dam, which has recently caused significant damage in our nation. The study generated maximum velocity and maximum depth maps that may occur in the region as a result of dam failure. In addition,

the infrastructure for making emergency action plans with the flood's arrival time map has been established.

Keywords: Flood Hazard Map, Dam Failure, Water Budget, Gökçe Dam, Yalova

Giriş

Dünyamızda canlılığın devam edebilmesi için ekolojik dengenin korunması önemlidir (Ünlü, Sever, & Akpınar, 2011). Fosil enerji kullanımı, bu dengeyi birçok yönden etkilemektedir. Bu etkilerin çevremize kısa ve uzun vadeli sonuçları olabilmektedir (Dagobert, 2000). Uzun vadeli sonuçlardan olan küresel ısınma, şehirler için büyük tehdit oluşturmaktadır. Çünkü Dünya nüfusunun 2050 yılına kadar 6,6 milyarı (ki bu toplam nüfusun %68'ine tekabül eder) şehirlerde yaşayacağı ve 2030 yılına kadar 662 şehirde 1 milyondan fazla insan ve bu şehirlerden 41'i 10 milyon insanın ikamet ettiği mega kentlerin olacağı düşünülmektedir. (Wijesiri, Liu, & Goonetilleke, 2020).

Su kaynakları doğrudan iklimle ilgilidir. İklim değişikliği doğrudan, yağış ve buharlaşma süreçlerini etkiler ve su kaynaklarının hidrolojik yapısında değişikliklere neden olur. Tüm canlıların yaşamını devam ettirebilmesi için yeterli su kaynakları gereklidir (Javed et al., 2021). Hidroloji, sulak alan ekosistemlerinde meydana gelen değişiklikleri, gelişimini ve kalıcılığını inceler. Sulak alanların korunumu ve iyileştirmeleri için bu alanların daha iyi anlaşılabilmesi ve araştırılması gerekmektedir. Bu amaçla gerekli olan hidrolojik hususlar su bütçesinde incelenmelidir (Shang-Shu & Yao-Wen, 2021).

Gökçe Barajı, Marmara bölgesinin önemli su kaynaklarından bir tanesidir (Sonmez et al., n.d.). Selliman deresi üzerine, 1980-1989 yıllarında inşa edilen ve halen işletmesi devam eden Gökçe Barajı, Yalova ilinin içme ve sanayi suyu ihtiyacını karşılaması açısından önemlidir (Damla, 2020). Bu amaçlar ile Gökçe Barajının su bütçesi eldeki veriler ile hazırlanmıştır. Ayrıca Gökçe barajının yıkılması nedeni ile oluşabilecek tehlikeli alanların haritaları hazırlanmıştır.

Materyal ve Yöntem

1.1. Materyal

Çalışma kapsamında iki farklı aşama bulunmaktadır. Birinci aşamada su bütçesinin belirlenebilmesi için Meteoroloji Genel Müdürlüğü ve Devlet Su İşlerinden veriler alınmıştır. İkinci kapsamda ise Coğrafi Bilgi Sistemleri (CBS) kullanılarak, ortofoto-haritalar elde edilmiş ve çalışma bölgesi yükseklik modeli oluşturulmuştur. HEC-RAS programı ile de baraj yıkılması ve sonrasında oluşabilecek muhtemel taşkın tehlike haritaları elde edilmiştir.

1.1.1. Ortofoto

T.C. Milli Savunma Bakanlığı Harita Genel Müdürlüğü'nün yaptığı tanım ile ortofoto, resmin eğiklik ve dönüklüğünden ileri gelen hataların giderilmesi, ayrıca arazideki yükseklik farkından ileri gelen nokta kaymalarının da asgari düzeye indirilmesi suretiyle elde edilen ürün. perspektif resimlerdeki, resim eğikliği ve arazideki yükseklik farklarından dolayı oluşan görüntü kaymalarının giderilmesi sonucu elde edilen ve harita gibi belli ve sabit bir ölçeği olan topografik görüntü. diğer bir tanımla, taranmış, geometrik ve perspektif bozulmaları giderilmiş ve bir harita projeksiyonu ya da düz bir dikdörtgen form üzerine oturtulmuş, foto plan olarak da adlandırılan düzeltilmiş hava fotoğrafı ("HGM | Harita Genel Müdürlüğü - Ulusal Haritacılık Kurumu," n.d.).

Çalışma kapsamında gerekli ortofoto görüntüleri temin edilmiştir. Çalışma sahasında yer alan fakat temin edilemeyen ortofoto görüntüleri ise insansız hava aracı kullanılarak elde edilmiştir.

1.1.2. CBS ve HEC-RAS

CBS, jeoreferanslı verilerin işlendiği depolandığı ve raporlandığı programlardır. Çalışmada baraj haznesinin batimetresinin çıkarılmasında, çalışma bölgesinin sayısal yükseklik haritalarının elde edilmesinde kullanılmıştır. (Özdemir, 2017)

USACE tarafından üretilen HEC-RAS paket programı, Gökçe Barajı yıkılmasında 2-boyutlu (2D) analiz modeli kurularak, taşkın tehlike haritalarının elde edilmesinde kullanılmıştır.

1.2. Yöntem

1.2.1. Yalova Gökçe Barajı Su Bütçesinin Hesaplanması

1997-2019 yılları arasında Devlet Su İşleri ve Devlet Meteoroloji Genel Müdürlüğü'nden günlük yağış, buharlaşma, göl su seviyesi yükselmeleri, baraj gölüne debi ve barajdan çıkış debisi bilgileri alındı. Bu veriler kullanılarak baraj rezervuar seviyelerindeki değişimler araştırılmıştır. İller Bankası Metodu Yalova'nın 2040 yılındaki nüfusunu tahmin etmek için kullanılmış ve kişi başına tüketilen su miktarı belirlenmiştir.

1.2.2. Gökçe Barajı Yıkılması Taşkın Analizi

Baraj yıkılma analizlerinde kullanılan HEC-RAS programında, MacDonald , Froehlich (1995-2008), Von Thun & Gillete ve Xu & Zhang 5 çeşit yıkılma senaryosu vardır. Bu çalışmada Von Thun&Gillete yıkılma senaryosu uygulanmıştır. Bu metod büyük kret genişliği girilebilmesinden ve bu metodun barajın yapısına uygun olmasından dolayı seçilmiştir. Baraj yıkılma sonrası taşkın yayılım haritalarının eldesi için çalışma sahası 5*5 karesel alanlara ayrılmıştır.

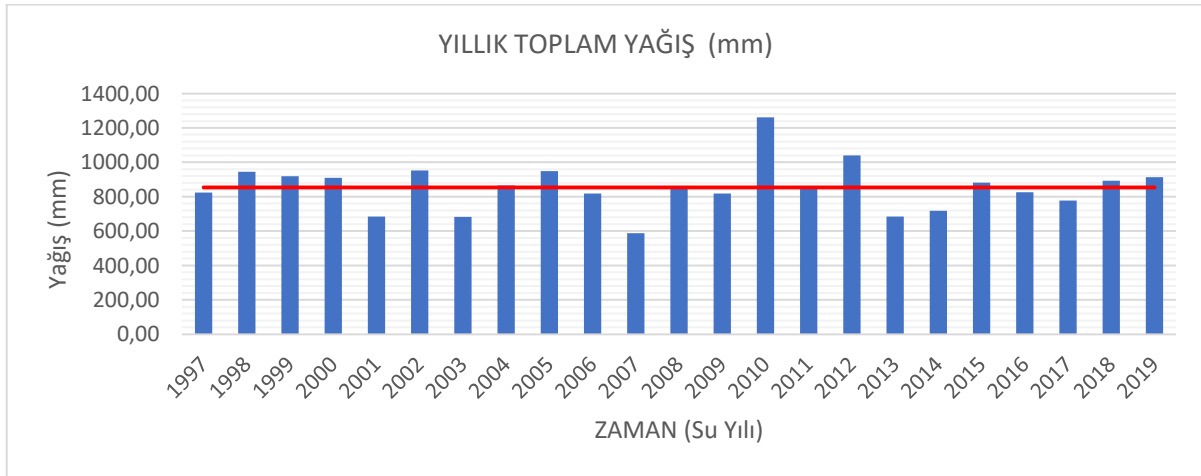
Bulgular

1.3. Yalova Gökçe Barajı Su Bütçesinin Hesaplanması

1.3.1. Gökçe Barajı Su Bütçesi Etkenleri

1.3.1.1. Yağış

Çalışma alanı Yalova Gökçe Baraj Havzası orta kuşak nemli bir iklim kuşağına sahiptir ve ortalama günlük yağış 600 ila 1000 mm arasında değişmektedir.

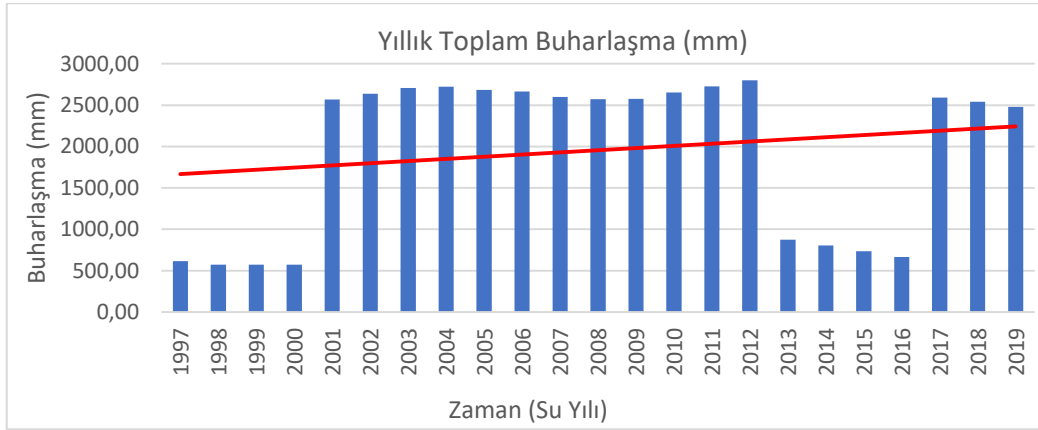

Şekil 1. Yıllık Toplam Yağış Grafiği

Havza alanı yıllık toplam yağış grafiği şekil-1'deki gibidir.1997-2019 yılları arasında 587.45 mm yağış ile 2007 yılı en kurak yağış yılıdır. En yüksek yağış 1261.65 mm ile 2010 yılında gözlenmiştir.1997,2001,2003,2006,2007,2008,2011,2013,2014 ve 2017 yağış yılları ortalama yıllık yağış 854.41 mm'nin altında yer almıştır.2007 yılı gibi kurak geçen yıllar ve 2010 yılı gibi ortalama yağış yılının çok üstünde olan yıllarda olmuştur. 1997-2019 yılları arasında Gökçe Barajı yağış havzası durağan bir eğilim göstermektedir.

1.3.1.2. Buharlaşma

Buharlaşma coğrafi, meteorolojik ve su kalitesi şartlarına bağlı olarak değişir. Gökçe Barajı havzasının bulunduğu coğrafi konum ile yıllık buharlaşması 1600mm'dir. Havza 1816.58mm ile ortalama yıllık buharlaşmanın üzerindedir. Bölgenin en sıcak aylarının yaz ayları olması sebebi ile en yüksek buharlaşma Haziran, Temmuz, Ağustos aylarında gözlemlenmiştir. 148.62mm ile en yüksek buharlaşma Temmuz ayında görülmektedir. Havzanın en düşük ortalama aylık buharlaşma değeri de sıcaklık değerlerinin en düşük olduğu Şubat ayında 1.26mm buharlaşma değeri ile gözlenmiştir.

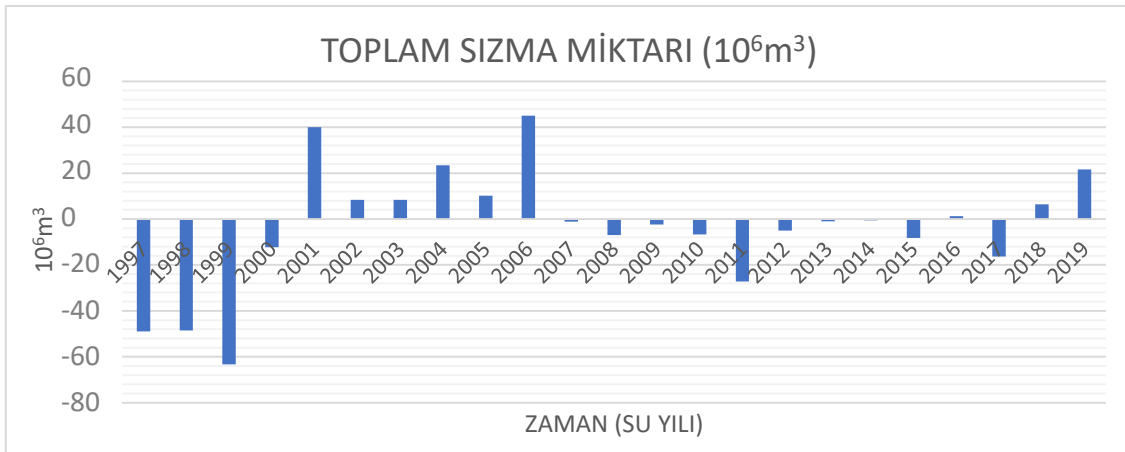

Şekil 2.Yıllık Toplam Buharlaşma Grafiği

1997-2019 yılları arasında yıllık toplam buharlaşma grafiği şekil 2’de verilmiştir. Bu grafiğe göre 1997,1998,1999,2000,2013,2014,2015,2016 yılları yıllık toplam buharlaşma değerinin düşük olduğu yıllardır. Grafiğe genel olarak baktığımızda 1997-2019 yılları arasında yükselen bir toplam yıllık buharlaşmanın olduğu görülmektedir.

1.3.1.3. Sızma

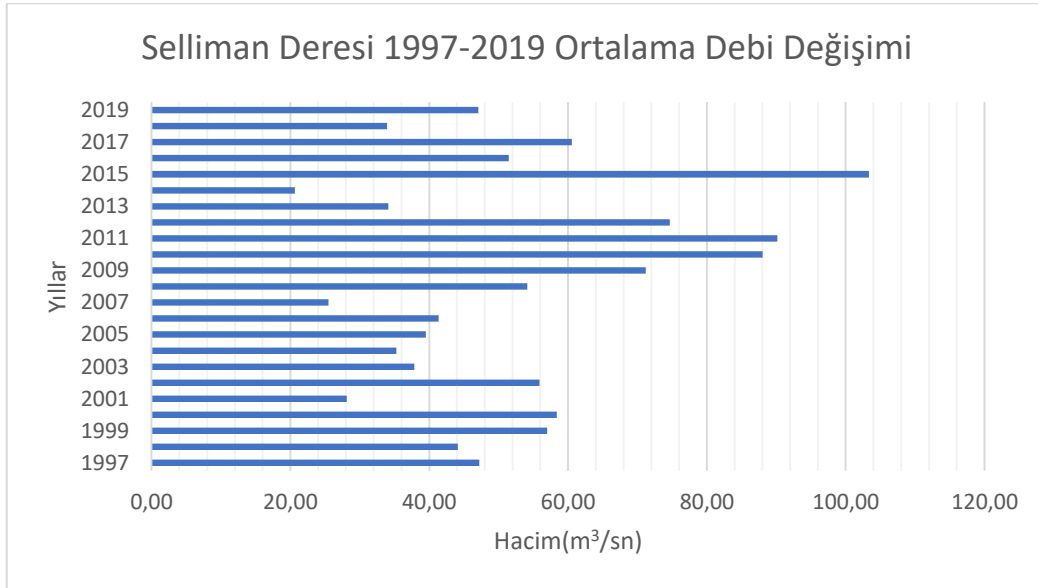
Havza alanı toplam sızma grafiği şekil 3’teki gibidir. Şekli incelediğimizde yüksek yağış miktarı düşük buharlaşma yıllarında sızma miktarlarının daha yüksek değerler aldığı görülmektedir. Düşük yağış, yüksek buharlaşma yıllarında ise düşük sızma değerleri azalmıştır.

Şekil 3.Toplam Sızma Miktarı Grafiği

1.3.1.4. Selliman Deresi Debi Değişimi

Yalova Gökçe Barajını besleyen Selliman deresinin 1997-2019 yılları arasındaki debi değişim grafiği şekil-4’teki gibidir. En düşük debi değerinin 20.67m³/sn ile 2014 yılında ölçülmüştür. Ardından gelen 2015 yılında 103.36m³/sn ile en yüksek debi ölçülmüştür.

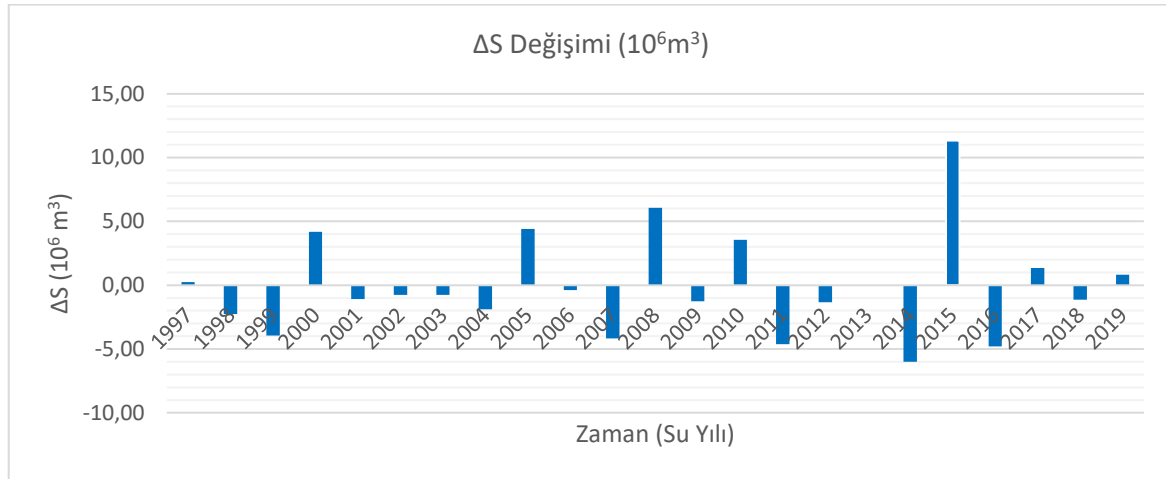

Şekil 4. Selliman Deresi 1997-2019 Ortalama Debi Değişimi Grafiği

1.3.1.5. Kütlenin Korunumu

Denklem 1'de gösterildiği üzere, kütlenin korunum denkleminde "X" giren birimlerin toplamını "Y" ise çıkan birimlerin toplamını gösterir. ΔS ise ikisi arasındaki farktan havza alanındaki su kütlesinin değişimini gösterir. Pozitif değerde bir ΔS havza su kütlesinin arttığını, negatif değerde bir ΔS ise havza su kütlesinin azaldığını gösterir.

$$X - Y = \Delta S \quad (1)$$

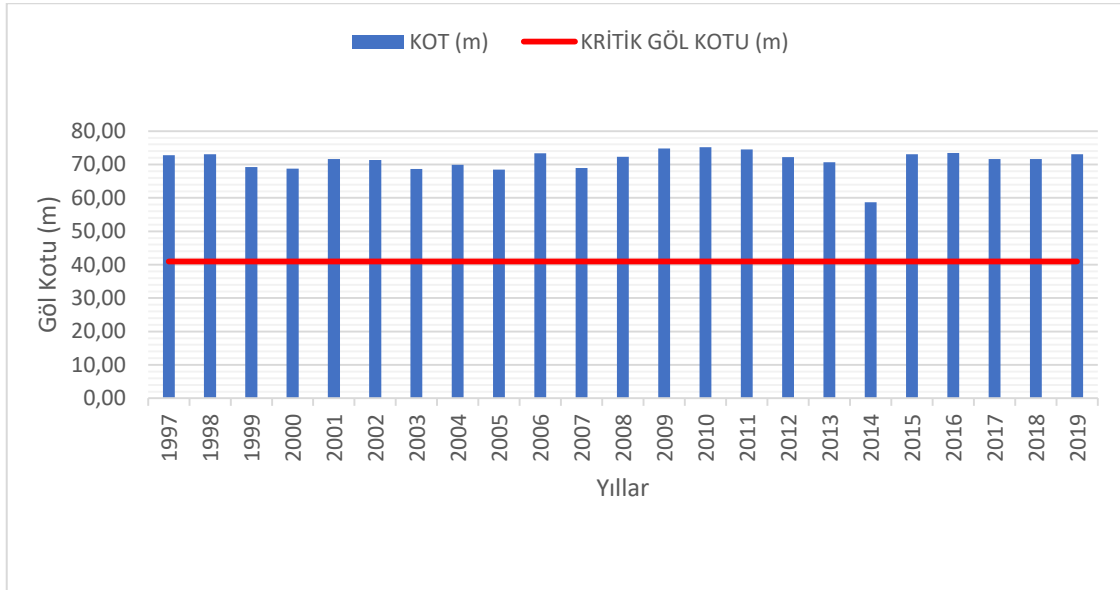

Şekil 5. 1997-2019 yılları arasında ΔS değişimi grafiği

Şekil 5'te, 2015 yılında ΔS değişimi diğer artışlara kıyasla çok büyük bir artış görülmektedir. En büyük negatif ΔS değişimi ise 2014 yılında görülmektedir.

1.3.2. Baraj Gölü Su Kotu

Gökçe Barajı'nın kritik göl kotu 41 metredir. Şekil-6'da grafikte hesaplanan tüm tahmini bölümlerin beklenen göl yüksekliğinden daha yüksek olduğunu göstermektedir. 2014 kurak su yılında dahi göl su kotu 58.66 m'dir ve bu kritik kotun üzerindedir. Gölün en yüksek seviyesi 75.2 m ile 2010 yılında olduğu görülmektedir.

Şekil 6. Gökçe Barajı 1997-2019 Yılları Arasında Göl Kotu Seviyesi Grafiği

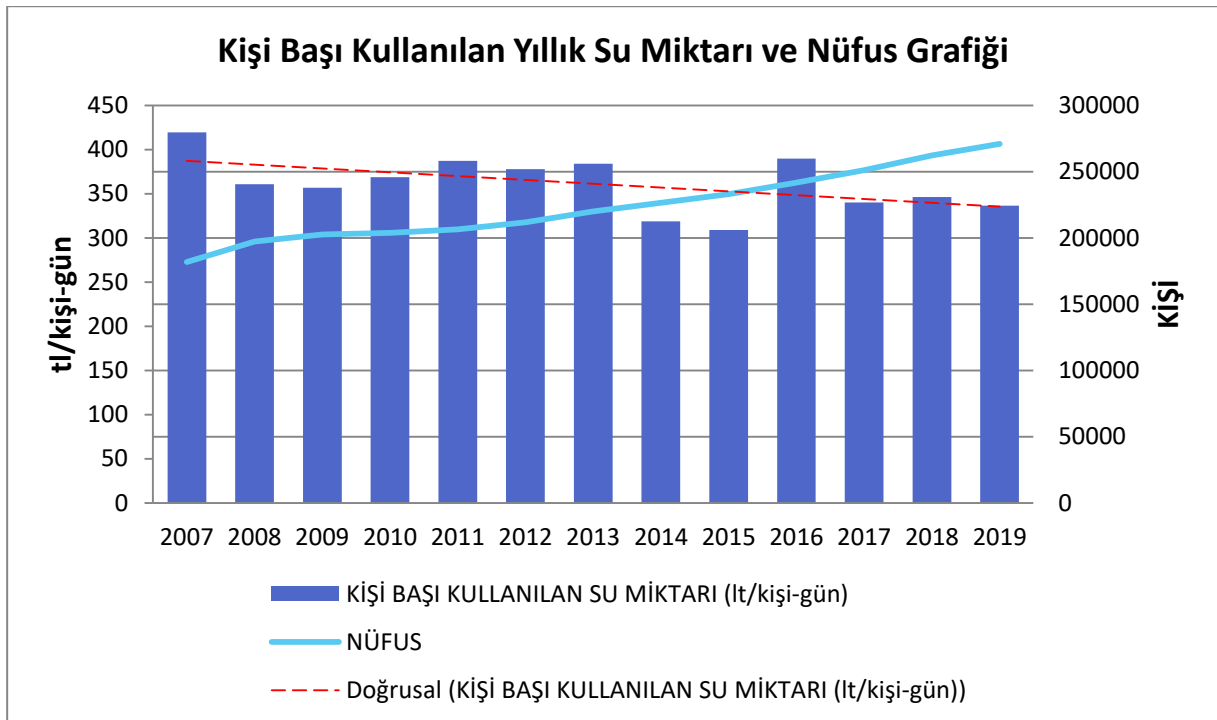
1.3.3. Nüfus: İller Bankası Yöntemi ile Gelecek Nüfus ve Su Tüketimi Tahmini
İller bankası yöntemi ile gelecek nüfus tahmini için şu şekildedir:

$$N_y = N_e \times \left(1 + \frac{\zeta}{100}\right)^n$$

Bu denklemden

N_y : Bölgenin yeni nüfus sayımı

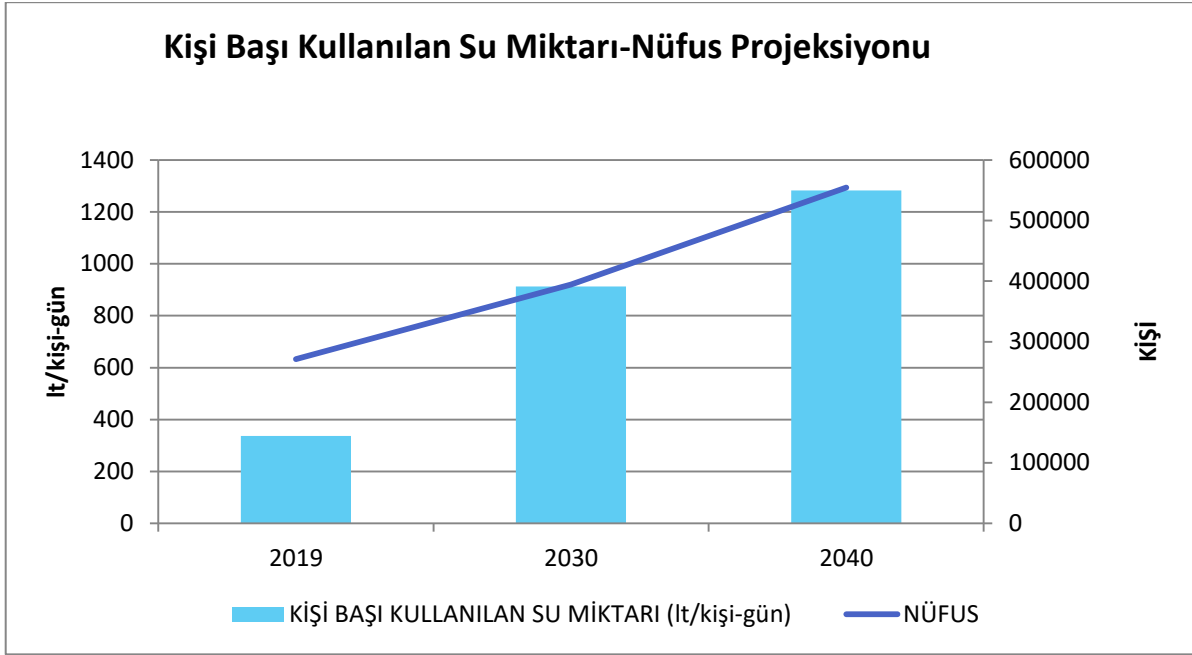
N_e : Bölgenin eski nüfus sayımı (Sonmez et al., n.d.)

Şekil 7. Kişi Başı Kullanılan Yıllık Su Miktarı ve Nüfus Grafiği

Şekil 7’de kesikli kırmızı çizgiler ile görüldüğü üzere 2007-2019 yılları arasında kişi başına kullanım su miktarında, artan nüfusa karşılık, bir düşüş eğimi gözlemlenmektedir.

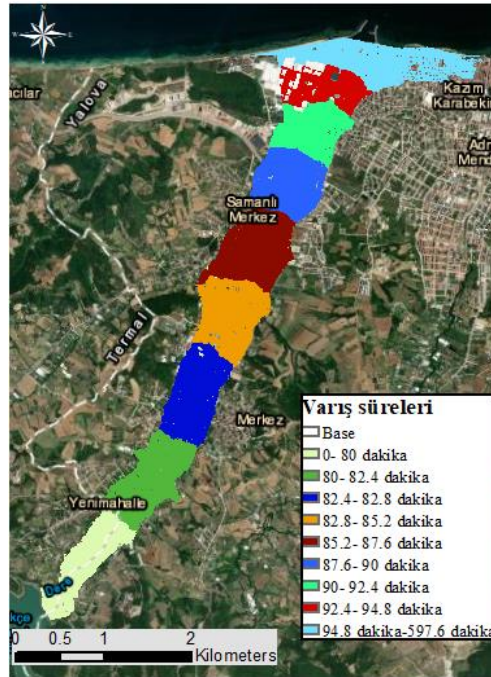
İller bankası yöntemi ile gelecek 2030 ve 2040 nüfus tahminleri için şekil 8 de kişi başı kullanılan su miktarı-nüfus projeksiyonu grafiği hazırlanmıştır. Gelecek nüfus artış ile tüketilecek su miktarının arttığı gözlemlenmiştir.

Şekil 8. Kişi Başı Kullanılan Su Miktarı-Nüfus Projeksiyonu Grafiği

1.4. Yalova Gökçe Barajı Yıkılması Taşkın Analizi

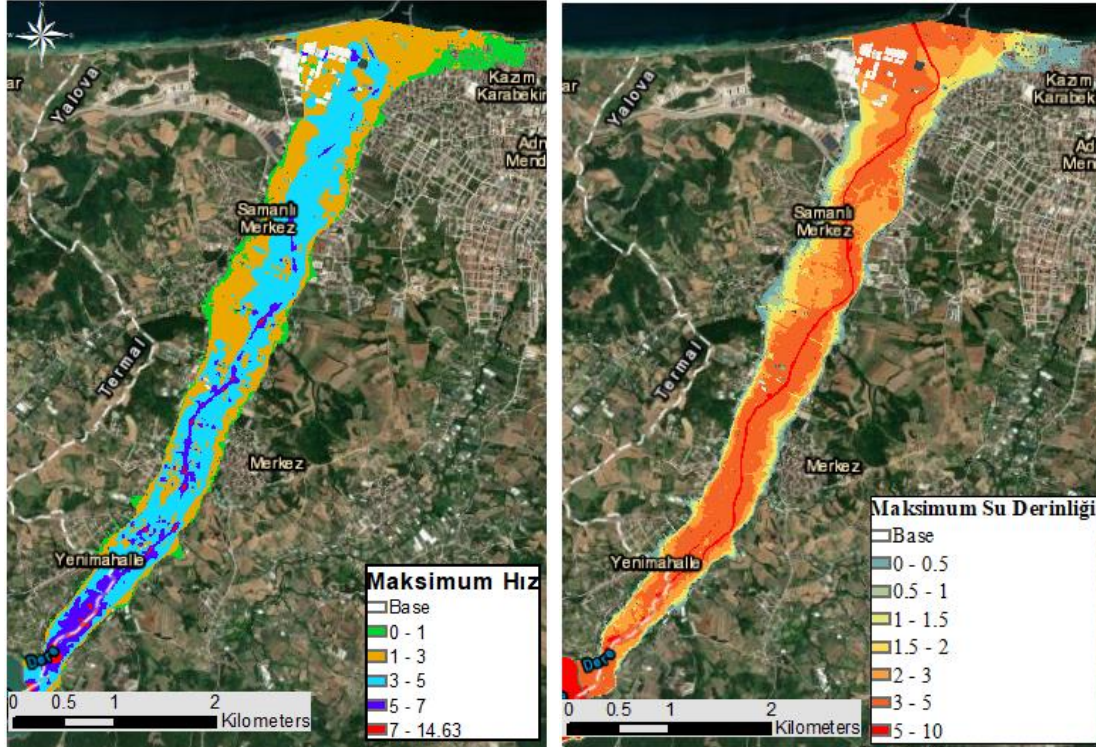
Yalova Gökçe Barajının yıkılması durumunda barajın mansabında 1 saatlik sürede taşkın pik debiye ulaşacağı ve 9 saatlik bir süre sonunda taşkın hidrografının taban süresinin sona ereceği tahmin edilmektedir.

Şekil 9. Taşkın Varış Süreleri

Şekil 9’da yıkılma taşkınının varış süreleri görülmektedir. Buna göre;

- Mansaptan denize dökülene kadar yer alan yaklaşık 7.5km yol kat edeceği,
- Simülasyon başlangıcından 80 dakika içerisinde taşkının barajdan 0-1,35 km leri arasında olacağı,
- 1,35-7 km’leri arasında taşkın ortalama 1 km’lik alanları 2,4 dakikalık sürelerde hızla geçtiği görülmektedir.
- Taşkın 7-7,5 km’leri arasında taşkın çekilmesi yaklaşık 8 saat 23 dakika sürmektedir.

Şekil 10. Maksimum Hız ve Maksimum Su Derinliği Haritaları

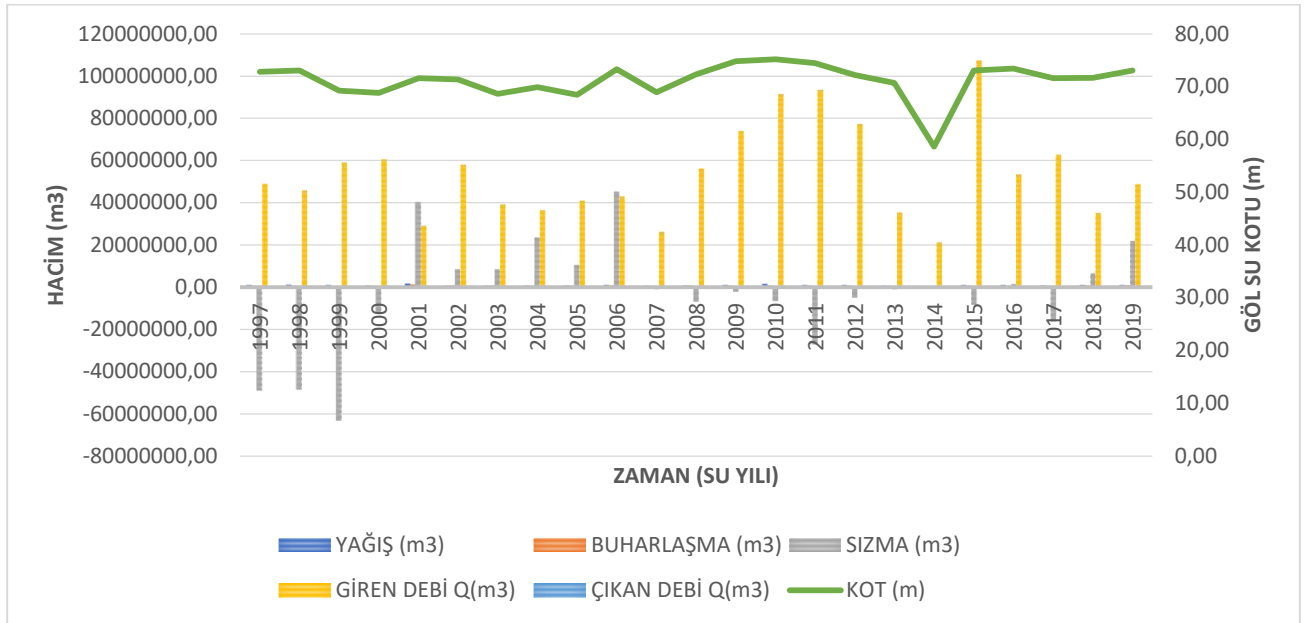
Şekil 10’da taşkın maksimum hız (solda) ve taşkın maksimum su derinliği haritası(sağda) görülmektedir. Bu haritalar aynı zamanda taşkın yayılım haritaları olarak da kullanılabilir. Hız haritasından anlaşılacağı üzere barajdan itibaren taşkın en yüksek hızlara ulaşmakta ve sonra şehir merkezine doğru bu hızı azalarak devam etmektedir. Taşkın hızını sellimandıra üzerinde daha hızlı akmaktadır. Unutulmamalıdır ki taşkın hızı arttıkça yıkıcılığıda artmaktadır. Taşkın en yüksek hızını karşılayan Yenimahalle taşkın hızı açısından daha büyük risk altındadır.

Şekil 10 ‘da sağda maksimum su derinliği haritası incelendiğinde nehir boyunca taşkın derinliği 5-10m arası değişirken nehre yakın bölgelerde 3-5 m arası ve 2-3 m arası değişmektedir. Taşkın su derinliğinin en düşük yoğunlukta olduğu bölgeler şehir merkezine daha yakındır. Bu durumda taşkın anında, her ne kadar düşük su seviyesi ulaşsa bile, şehrin gündelik hayatını etkileyecektir.

Tartışma ve Sonuç

1.5. Yalova Gökçe Barajı Su Bütçesinin Hesaplanması Sonucu

Göl su seviyesini ve Yalova Gökçe Barajı'nın sızmasını hesaplamak için meteorolojik veriler kullanılmıştır. Gökçe barajında su seviyesi kritik kotun üstünde ve 1997 ve 2019 yılları arasında ortalama 70 m seviyelerindedir. Kurak geçen 2014 yılında göl kotu en düşük 60 m seviyelerinde görülmektedir. 2014 kurak geçen yıldan sonra 2015 den 2019 yılına kadar göl kotu 70m üstünde seyr etmiştir. 2011 yılından itibaren göl seviyesinde görülen düşüşün sellimandıra deresinin debi değişimi olduğu görülmektedir. 2015 yılının yağışlı bir yıl geçmesi ile dere debisi artmış ve göl kotu eski kot seviyesine gelmiştir.

Şekil 11. Yalova Gökçe Barajının Yıllara Göre Ortalama Göl Kotları

TÜİK istatistiklerine göre Yalova ili kişi başına su kullanımı açısından Türkiye'de ilk sırada yer almaktadır. 2040 yılı için kişi başı su kullanımı 1283 TL/kişi-gün olarak öngörülmüştür. Yalova'nın şuanki kişi başına günlük su kullanımı 200 litredir. 2040 yılında su kullanımı Yalova'nın şu anki su kullanımının tahmini altı katı olacağı öngörülmektedir.

1.6. Gökçe Barajı Taşkın Analizi Sonucu

Bu çalışmada HEC-RAS programı ile Gökçe Barajının yıkılması durumunda, bölgede meydana gelebilecek taşkın simülasyonu gerçekleştirilmiştir. Elde edilen sonuçlara göre:

- Gökçe barajının yıkılması durumunda yaklaşık olarak 5,46 km² lik bir alan taşkın sularından etkilenebilir.
- Bölgede tarım alanları ve konutların bulunması nedeniyle hem ekonomik hem de nüfus bakımından riskler bulunmaktadır.
- Gökçe barajının yıkılması durumunda yenimallede oluşan pik yükseklik simülasyon başlangıcından itibaren yaklaşık 1 saatte oluşmaktadır.
- Taşkın Yenimalleyi geçtikten sonra 2,4 dakika aralıklar ile yaklaşık 1 km yol kat etmektedir.
- Yerleşim bölgelerin yoğunlukta olduğu yerlerde maksimum su yüksekliği 5 metreye kadar ulaşabileceği görülmektedir.
- Havzadaki maksimum su derinliğinin riskli alanlarda 10 m kotuna kadar yükselmesi beklenmektedir.

Yapılan çalışmada Gökçe Barajı yıkılması olası afet durumunda tehlikeli bölgeler belirlenerek yapılacak afet acil kurtarma operasyonları veyahut daha önce yapılması gereken taşkına göre şehir planlaması yada taşkın önceleyi koruma yapıları yapılmasının önemi vurgulanmıştır.

Teşekkür

Bu çalışma Yalova Üniversitesi Bilimsel Araştırmalar Proje Koordinatörlüğü (BAP) tarafından 2019/AP/0003 proje numarasıyla desteklenmiştir.

Kaynakça

- Dagobert, K. (2000). Global warming — facts, assessment, countermeasures. *Journal of Petroleum Science and Engineering*, (26), 157–168. Retrieved from <https://reader.elsevier.com/reader/sd/pii/S0920410500000309?token=F7ABA1C3C3B425D9A398986C1EB843FEA0404C93D07D949B57F547497F409B2C07532236DBC1337F8AE098DE3733617&originRegion=eu-west-1&originCreation=20210927120934>
- HGM | Harita Genel Müdürlüğü - Ulusal Haritacılık Kurumu. (n.d.). Retrieved September 27, 2021, from <https://www.harita.gov.tr/terimler-sozlugu/post>
- Javed, M., Umer Aslam, M., Hussain, S., Zahra, M., Ejaz, H., & Mushtaq, I. (2021). Impact of Climatic Changes and Global Warming on Water Availability. *Ardabil Branch Anthropogenic Pollution Journal*, 5(2), 57–66. <https://doi.org/10.22034/AP.2021.1926893.1100>
- Özdemir, H. (2017). *COĞRAFI BİLGİ SİSTEMLERİ. İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ AÇIK VE UZAKTAN EĞİTİM FAKÜLTESİ*. Retrieved from http://auzefkitap.istanbul.edu.tr/kitap/cografya_lisans_ao/cografya_bilgi_sistemleri.pdf
- Shang-Shu, S., & Yao-Wen, H. (2021). Unit hydrographs for estimating surface runoff and refining the water budget model of a mountain wetland. *Ecological Engineering*, (173). Retrieved from <https://reader.elsevier.com/reader/sd/pii/S0925857421002901?token=7265A2391D26F4BBE074FFBBAE14D1B6BC8A536B761768F88D2D256A8D61D02EE2015376A0AE3899C5747EE5B678348F&originRegion=eu-west-1&originCreation=20210927122555>
- Sonmez, O., Demir, F., Dogan, E., Değişikliğinin, İ., Gökçe, Y., Su, B., & Özet, S. E. (n.d.). *Impact of Climate Change on Yalova Gokce Dam Water Level*.
- Ünlü, İ., Sever, R., & Akpınar, E. (2011). TÜRKİYE’DE ÇEVRE EĞİTİMİ ALANINDA YAPILMIŞ KÜRESEL ISINMA VE SERA ETKİSİ KONULU AKADEMİK ARAŞTIRMALARIN SONUÇLARININ İNCELENMESİ. *Erzincan Eğitim Fakültesi Dergisi*, 13(1).
- Wijesiri, B., Liu, A., & Goonetilleke, A. (2020). Impact of global warming on urban stormwater quality: From the perspective of an alternative water resource. *Journal of Cleaner Production Journal*, 262(121330). <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2020.121330>
- Damla, Y. (2020). Yalova Gökçe Barajının Su Seviyesinin Yapay Sınır Ağları İle Tahmin Edilmesi. *KIRKLARELİ ÜNİVERSİTESİ*. Retrieved from [http://acikerisim.kirklareli.edu.tr:8080/xmlui/bitstream/handle/20.500.11857/1433/10348234 - Yunus DAMLA.pdf?sequence=1&isAllowed=y](http://acikerisim.kirklareli.edu.tr:8080/xmlui/bitstream/handle/20.500.11857/1433/10348234_Yunus_DAMLA.pdf?sequence=1&isAllowed=y)

YALOVA İLİ'NDE DEZAVANTAJLI GRUPLAR ALANINDA ÇALIŞAN SİVİL TOPLUM KURULUŞLARI HAKKINDA DURUM TESPİTİ

Fatma Kahraman Güloğlu
Dr. Öğr. Üyesi, Yalova Üniversitesi
fkahraman@yalova.edu.tr
ORCID ID: 0000-0002-0786-7075

Öz

Bir toplumda sunulan olanaklardan yeterince yararlanamayan ve sosyal dışlanmaya uğrayan dezavantajlı grupların toplumsal yaşama aktif katılımı için çeşitli çalışmalar yapılmaktadır. Bu çalışmalar hem kamu kurum ve kuruluşları hem de sivil toplum kuruluşları tarafından yürütülmektedir. İçerisinde çok sayıda farklı alt gruba sahip olan dezavantajlı gruplarla ilgili çalışmalar sahada bu alt grupların özelinde gerçekleştirilmektedir. Benzer sosyal sorunlar yaşayan ve/veya farkındalık sahibi bireylerin bir araya gelerek farklı dezavantajlı gruplar özelinde kurdukları sivil toplum kuruluşlarının çalışmaları bu dezavantajlı grupların seslerini duyurmaları, haklarını elde etmelerinde önemli işlevler görmektedir. Bu çalışmanın amacı Yalova İl'inde örgütlenen dezavantajlı gruplar özelinde çalışan sivil toplum kuruluşlarının çalışmalarını incelemek, faaliyetlerinde hangi çalışmalara odaklandıklarını tespit etmek ve böylece Yalova'da dezavantajlı gruplar alanında çalışan sivil toplum kuruluşlarının genel bir resmini ortaya koymaktır. Bu amaca ulaşmak için çalışmada tepkisiz ölçüm yöntemi kullanılmıştır. T.C. Cumhuriyeti İçişleri Bakanlığı Yalova İl Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğü'nün web sitesinden erişilen sivil toplum kuruluşları incelenerek dezavantajlı gruplar özelinde bir araya gelen sivil toplum kuruluşlarının isimleri ve çalışma alanları tespit edilmiştir. Buna göre engelliler, kadınlar, göçmenler ve mülteciler, Romanlar, gazi, şehit, dul ve yetimler, korunmaya muhtaç çocuklar, madde bağımlıları alanlarında toplamda 45 dernek tespit edilmiştir. İlim, kültür, dayanışma ve yardımlaşma ve de hemşeri derneklerinin dışında özel olarak sadece yoksulluk alanında çalışan 2 dernek bulunmaktadır. Çalışmanın sonucunda dezavantajlı gruplar alanında çalışan derneklerin insan haklarını savunma ve sosyal haklar konusunda farkındalık oluşturma alanlarında desteklenerek, proje bazlı çalışmalarının teşvik edilmesi ve bu konu hakkında ilgili derneklere gerekli eğitimlerin sağlanmasının önemli olduğu tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Dezavantajlı gruplar, sivil toplum kuruluşları

Abstract

Various studies are carried out for the active participation of disadvantaged groups who cannot benefit from the opportunities offered in a society and who are exposed to social exclusion. These studies are carried out by both public institutions and organizations and non-governmental organizations. Studies on disadvantaged groups, which have many different subgroups, are carried out in the field specifically for these subgroups. The work of non-governmental organizations established by individuals who have similar social problems and/or awareness for different disadvantaged groups, plays an important role in making these disadvantaged groups' voices heard and gaining their rights. The aim of this study is to examine the works of non-governmental organizations working specifically for disadvantaged groups organized in Yalova Province, to determine which studies they focus on in their activities, and thus to present a general picture of non-governmental organizations working in the field of disadvantaged groups in Yalova. To achieve this aim, the study non-responsive analysis method was used. The names and working areas of non-governmental organizations were accessed from the website of the Ministry of Internal Affairs, Yalova Provincial General Directorate of Civil Society Relations. Accordingly, a total of 45 associations were identified in the areas of disabled, women, immigrants and refugees, Roma, veterans, martyrs, widows and orphans, children in need of protection, and drug addicts. Apart from science, culture, solidarity and cooperation and fellow countrymen's associations, there are 2 associations that work exclusively in the field of poverty. As a result of the study, it has been determined that it is important to support the associations working in

the field of disadvantaged groups in the fields of defending human rights and raising awareness on social rights, encouraging their project-based work and providing the necessary trainings to the relevant associations on this issue.

Keywords: Disadvantaged groups, non-governmental organizations

Giriş

Çok geniş bir kesimi içine alan ve sürekli olarak değişen toplumsal ve ekonomik koşullara göre genişleyen veya daralan dezavantajlı grupların tanımı da değişiklik göstermektedir. Dezavantajlı grup kavramının kendisi bizzat bir sosyal grup değildir ve bu grubun içerisinde fiili olarak alt gruplar yer almaktadır. Bu yüzden dezavantajlı grup kavramı çoğul olarak “dezavantajlı gruplar” şeklinde kullanılmaktadır. Dezavantajlı grup denilince de akla ilk olarak tek tek dezavantajlı grupların adları ve hepsinde ortak olan sosyal dışlanmanın ve ayrımcılığa maruz kalmanın yaşanması gelmektedir. Koçancı (2019: 31) dezavantajlı grup kavramının sosyolojik anlamdaki grup kavramına uymadığını, böyle bir grubun sınırının belirlenemediğini belirterek farklı dezavantajlı grupların ve üyelerinin olumsuz koşullardan farklı etkilenmelerinin sonucunda kavramın operasyonel şekilde kullandığına dikkat çekmiştir.

Tüm güçlülere rağmen dezavantajlı grup(lar) kavramının tanımlanması, bu grup içerisinde yer alan özel alt grupların neler olduğunun belirlenmesi ve farklı bireyleri ve grupları dezavantajlı hale getiren koşulların ya da nedenlerin neler olduğunun tespit edilmesi dezavantajlılıkla mücadelede edilmesi için önemlidir. Ancak buradaki asıl önem dezavantajlı grupların bir araya gelerek uğradıkları sosyal dışlanma ve ayrımcılıkla mücadelede kendilerini öne çıkarmaları ve de politik bir sese dönüşebilmeleridir.

Birçok farklı dezavantajlı grup(lar) tanımı mevcuttur. Dar anlamda yaşadıkları koşulları değiştirmeye gücü yetmeyen ve bunun için desteğe gereksinim duyan bireyleri anlatan kavramdır. Geniş anlamda ele alındığında devlet desteğine gereksinim duyanın dışında toplumsal kaynaklardan yeterli payı alamayan bireyleri ifade etmektedir (Taş ve Arık, 2020: 7). En geniş tanımla ise:

“Bireylerdeki biyolojik temelli, ayrımcılık içeren özelliklerin (cinsiyet, ırk/etnik köken, yeti yitimi, yaş) yanı sıra kişinin kendini gerçekleştirme ve bir başkasına bağlı olmadan yaşayabilmesi için ihtiyaç duyduğu araçlara (özerklik, gelişmeye teşvik, sorumluluk, özsaygı, toplumsal farkındalık, sağlık, eğitim, istihdam bilgi, sermaye, toplumsal destekler) erişimde fırsat eşitliğine sahip olamayan; aksine tüm bu araçlara erişimde bariyerlerle karşılaşmış ayrımcılığa uğrayan ve sonucunda sosyal dışlanmaya maruz kalan ve tüm bunları aşmak için aynı ve nakdi destekten çok “sosyal içerme” çalışmalarına ihtiyaç duyan gruplardır” (Kahraman-Güloğlu, 2020, s. 15-16).

Dezavantajlı gruplar içerisinde yoksullar, engelliler, kadınlar, göçmenler ve mülteciler, yaşlılar, Romanlar, işsizler, mahkumlar, çocuklar, şehit yakınları ve gaziler, yalnız ebeveynler, madde bağımlıları sıralanabilir. Bu grupların hepsi birer özel çalışma alanı olup çoğunlukla da dezavantajlı gruplar bu alt alanlar şeklinde ele alınmaktadır.

Dezavantajlı gruplar içinde buldukları koşulları, onları dezavantajlılığa iten nedenleri nasıl değiştirebilirler? Dezavantajlı gruplar kendi çabalarıyla ya da onları destekleyenlerin çabalarıyla, insan haklarına yaraşır bir biçimde hak ettikleri sosyal desteğe nasıl ulaşabilirler? Toplumsal kaynaklardan yeterli payı nasıl alırlar? Fırsat eşitliğine sahip olmada nasıl hareket edebilirler? Sosyal içerme çalışmalarına nasıl kavuşabilirler? Bu sorulara verilebilecek en iyi cevap şöyle olabilir:

Dezavantajlı grupların özel alt grupları şeklinde organize olan, çalışmalarını yürüten, sorunlarına çözümler arayan, kendileri tarafından veya onları destekleyenlerin yönettiği, onlarla birlikte onlar için çalışan sivil toplum kuruluşları (STK) aracılığıyla her bir dezavantajlı grup hak ettiği sosyal dayanışmaya ulaşabilir. Bununla birlikte kendilerini dezavantajlı hale getiren, sosyal dışlanmaya yol açan ve ayrımcılığa uğramalarına neden olan toplumsal pratiklerle de gereken mücadeleyi vermede en etkin yöntemi de elde etmiş olurlar. Toplumsal kaynaklardan yeterli payı almada haklı mücadelelerini vererek politik sahada etkin olabilirler. Fırsat eşitliğine sahip olmak için seslerini duyurup gerekli

yasal düzenlemeleri elde edebilirler. Hak ettikleri sosyal içerme çalışmalarına erişimde gerekli desteği sağlayıp kamu kurumlarını harekete geçirebilirler.

STK'lar üçüncü bir yapıyı teşkil etmektedir. Kâr amacı gütmeyen kuruluşlardır. Bu anlamda kamunun ve özel sektörün birer tamamlayıcısıdır. STK'lar diğer sektörlerin sundukları hizmetleri tamamlayıcı ya da hiç sunulmayan hizmetleri sunucu olarak; hizmetlere öncülük edici veya deneyimleyerek yenilik getirici olarak; belirli değerleri koruyucu veya yükseltici olarak; ayrımcılığa uğrayan grupları savunucu olarak dört temel işlevsel rolü yerine getirmektedirler (T.C. Kalkınma Bakanlığı, 2018: 4-7). Bu anlamda STK'lar hak savunuculuğu yapmada zorlanan bireylerin ve grupların seslerini duyurucu, onları temsil edici, çalışmalarıyla onları destekleyici kuruluşlardır.

Toplumsal yaşama aktif olarak katılmada birçok sosyal ve tutumsal bariyerlerle karşılaşan dezavantajlı gruplar bu bariyerleri aşmak ve seslerini duyurmak için desteklenmeye ve en önemlisi birlikte hareket etmeye ihtiyaç duymaktadırlar. Bireysel olarak çabalar yetersiz kalınca en iyi çözüm birlik olarak sorunları dile getirmek, çözüm aramak ve belki de en önemlisi de toplumsal farkındalık oluşturmaktır. İşte bunun yolu sivil toplum çalışmalarından geçmektedir.

Bu çalışmanın amacı Yalova'da örgütlenen dezavantajlı gruplar özelinde çalışan sivil toplum kuruluşlarının çalışmalarını internet üzerinden incelemek, faaliyetlerinde hangi çalışmalara odaklandıklarını tespit etmek ve böylece Yalova'da dezavantajlı gruplar alanında çalışan sivil toplum kuruluşlarının genel bir resmini ortaya koymaktır.

Araştırmanın Yöntemi

Bu çalışmada tepkisiz araştırma yöntemi kullanılmıştır. Neuman'a (2010: 463) göre tepkisiz ölçümlerde incelenen insanlar bunun farkında değildir. Bu çalışmada ele alınan ve çalışmaları incelenen STK'lar bu durumdan haberdar değildir. Yine Neuma'a göre çeşitlilik gösteren tepkisiz ölçümlerde "Bir araştırmacı önce bir yapıyı kavramlaştırır, sonra yapıyı, onun ölçümü olan tepkisiz ampirik kanıtlarla bağlantılandırır" (Neuman, 2010: 464). Bu çalışmada da dezavantajlı grup kavramı ele alınmış ve alt dezavantajlı grup alanları belirlenmiştir. Buna göre Yalova'da engelliler, kadınlar, yoksullar, göçmenler ve mülteciler, Romanlar, gaziler ve şehit yakınları, korunmaya muhtaç çocuklar, madde bağımlıları alanlarında sivil örgütlenmeler olduğu tespit edilmiştir.

Bu çalışmada T.C. Cumhuriyeti İçişleri Bakanlığı Yalova İl Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğü'nün (2020) web sitesinden erişilen sivil toplum kuruluşları incelenerek dezavantajlı gruplar özelinde bir araya gelen STK'ların isimleri ve çalışma alanları tespit edilmiştir. Tepkisiz ölçüm yapılan elde edilen STK'ların çalışmalarına ait bilgiler internet aracılığıyla elde edilmiştir. Buna göre Yalova'da toplam 587 STK bulunmaktadır. Yapılan analiz sonucunda bu STK'lardan 46 tanesinin dezavantajlı grupların alt alanlarına özel çalışmalar yürüttüğü tespit edilmiştir. Burada dikkat çeken unsur Yalova'da yoksullarla çalışan derneklerin çoğunlukla ilim dernekleri, ilim ve yardımlaşma, eğitim, kültür ve sosyal yardımlaşma dernekleri, eğitim ve yardım dernekleri şeklinde ihtiyaç sahiplerine yönelik olarak örgütlenmiş olmasıdır. Ayrıca hemşeri dernekleri de benzer şekilde kültür ve dayanışma amaçlı örgütlendiğinden ve de sadece dezavantajlı gruplarla çalışmadıklarından bu tür dernekler araştırmanın kapsamı dışında tutulmuşlardır.

Covid-19 pandemisi nedeniyle çevirim içi aktivitelerin ve çeşitli çalışmaların arttığı günümüzde dezavantajlı gruplara yönelik faaliyet sürdüren STK'ların aktivitelerini internet üzerinden duyurup duyurmadıkları, daha çok bireye erişim sağlamaya çalışıp çalışmadıkları, internet sitelerinin ve/veya sosyal medya adreslerinin olup olmadığı ve aynı zamanda aktif olarak kullanılıp kullanılmadığı bu çalışmada ana inceleme konusudur. Çalışma internet üzerinden erişilen bilgiler ve verilerle sınırlıdır. Böylece internetin yaygın kullanıldığı pandemi döneminde dezavantajlı gruplarla ilgili sivil toplum çalışmalarına internet ortamından ne kadar ulaşılabildiği de çalışmanın önemini oluşturmaktadır.

Yalova'da Dezavantajlı Grup Alanında Çalışan STK'ların Durum Tespiti

Yalova'da İl Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğü'nün (2020) kayıtlarına göre toplamda 587 STK bulunmaktadır. Yapılan tepkisiz analiz sonucunda 587 STK'nın 46 tanesi dezavantajlı grupların alt alanlarına dair çalışmalar yürüten STK'lardır. Bunlardan 3 tanesi süregen hastalık olmak üzere engellilik alanında toplamda 16, kadın alanında 9, göç ve mültecilik alanında 3, bir tanesi federasyon olmak üzere Romanlarla ilgili 6, gazi, şehit, dul ve yetimlerle çalışan 3, korunmaya muhtaç çocuk

alanında 2, madde bağımlılığı alanında çalışan 2, sadece yoksullarla yardım ve dayanışma amaçlı çalışan 5 dernek bulunmaktadır.

Dezavantajlı Grup Alanı: Engelliler

Yalova'da dezavantajlı grup alanında örgütlenen STK'lerden yoğunluğu (46 tanesinden 16'sı) engelliler alanında çalışmalarında bulunmaktadır. Bu STK'ların başkanları, alt çalışma alanları ve internet ortamında faal olup olmadıkları aşağıdaki tabloda anlatılmıştır.

Denek Adı ve Başkanı	Alt Çalışma Alanı	İnternet Ortamında Faal Olup Olmadığı
Yalova Yeni Yaşam Engelliler Derneği Lale Dondurmacıoğulları	Ortopedik, görme, işitme ve konuşma, zihinsel ve spastik engelliler	Web adresi yok ancak faal olarak çalışan bir dernek. Çok sayıda etkinlik gerçekleştirmiş. Çınarcık ilçesinde şubesi var. Adres ve telefon bilgisi var.
Türkiye Beyazay Derneği Yalova Şubesi Fatih Olğun	Ortopedik, görme, işitme ve konuşma, zihinsel, otistik, spastik engelliler ve spor	Facebook hesabı var: https://www.facebook.com/beyazayyalova/ Yalova Özel Yıldızlar Gençlik ve Spor Kulübü ile ortaklaşa web siteleri var: http://engelsizyalova.org/ Adres ve telefon bilgisi var. Faal olarak çalışan bir dernek
Dört Mevsim Yaşam Koçluğu Spor Kulübü Derneği Nazmiye Bıyıkoğlu	Ortopedik, görme, işitme ve konuşma, zihinsel, otistik, spastik engelliler ve engelli sporu (paralimpik, ampute)	Adres ve telefon bilgisi var. Ancak aktivite sahası daha çok Çanakkale olarak görülüyor. Çalışmaları var. Web adresi yok. e-posta bilgisi var.
Yalova Özel Sporcular Spor Kulübü Derneği Cemil Ateş	Zihinsel engellilere, engelli sporu (paralimpik, ampute)	Faal bir çalışması yok (Dernek Yalova Beyazay Derneği ile ortaklaşa çalışıyor.) e-posta bilgisi var.
Yalova Engelliler Derneği Alpaslan Erkoç	Ortopedik engelliler	Web adresi var görünüyor, ancak sayfaya erişilemiyor: http://www.yalovaengelliler.com/ Adres ve e-posta bilgisi var. Faal bir çalışması bulunamadı.
Biz de Varız Engelliler Derneği Ergül Dağcı	Ortopedik engelliler	Facebook sayfası var: https://tr-tr.facebook.com/bizdevarizengellilerder/ Adres ve e-posta bilgisi var
Tüm Engelliler Derneği Alpaslan Erkoç	Ortopedik engelliler	E-posta bilgisi var. Faal bir çalışması bulunamadı.
Altınova Özel Kardeşlik Spor Kulübü Derneği Erdem Coşkuner	Sportif meslek grupları - engelli sporu (paralimpik, ampute)	Adres bilgisi var. Aktif bir çalışması bulunamadı.
Spastik Engelliler Federasyonu Murat Arslanhan	Spastik engelliler	Web sitesi bulunmaktadır: https://www.spastikengellilerfederasyonu.com/ Facebook adresi bulunmaktadır: https://tr-tr.facebook.com/groups/cpfederasyonu/ Adres ve telefon bilgisi mevcut. Faal bir sivil toplum örgütüdür.
Yalova Ortopedikler Spor Kulübü Derneği Alpaslan Erkoç	Engelli sporu (paralimpik, ampute)	Adres, telefon ve e-posta bilgisi var. Faal bir sivil toplum örgütü.

Tekerlekli Sandalye Basketbol Spor Kulüpleri Federasyonu Alpaslan Erkoç	Engelli sporu (paralimpik, ampute)	Telefon bilgisi mevcut. Faal bir çalışması bulunamadı.
Yalova Özel Yıldızlar Gençlik ve Spor Kulübü Derneği Fatih Olğun	Engelli sporu (paralimpik, ampute)	Türkiye Beyazay Derneği Yalova Şubesi ile ortak web siteleri var: http://engelsizyalova.org/ Faal bir sivil toplum örgütü.
Özel Melekler Spor Kulübü Derneği Meral Pehlivan	Engelli sporu (paralimpik, ampute)	Adres ve telefon bilgisi var. Türkiye Beyazay Derneği Yalova Şubesi ile tek çatı altında buluşmuştur, ancak faaliyetlerine kendisi de devam etme kararı almıştır.
Birlikte Kanserle Mücadele Derneği Nurcan Bayar	Toplum ve kişi sağlığını koruma, hasta hakları ve dayanışma, sağlık ihtisas ve araştırma	Facebook adresi var: https://www.facebook.com/groups/bikamder/permalink/2262112937337157/ Adres ve telefon bilgisi mevcut. Faal bir dernek.
Yalova Kanser Hastaları Derneği Sibel Beyosmanoğlu	Toplum ve kişi sağlığını koruma	Facebook adresi var: https://www.facebook.com/yakhad/ Adres ve telefon bilgisi var. Faal bir dernek.
Yalova Verem Savaş Derneği İnciser Yakut	Toplum ve kişi sağlığını koruma	Adres ve telefon bilgisi var. Kamu yararına çalışan dernek statüsünde. Faal bir çalışması bulunamadı.

Bu tabloya göre Yalova'da engellilere yönelik ve engelli bireylerle çalışan derneklerin çoğunluğu engelli sporu alanında örgütlenmiştir. Engelli alanında çalışan STK'ların üç tanesi de süreğen hastalık alanında çalışmalarda bulunmaktadır.

Yalova İl Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğü'nün web sitesinde yer almayan ancak internet üzerinde çalışmalarına rastlanılan bazı engelli STK'larına da rastlanmıştır. Bu derneklerin faal olmadığı tespit edilmiştir.

Tablo 1. Dezavantajlı Grup Alanı: Kadınlar

Denek Adı ve Başkanı	Alt Çalışma Alanı	İnternet Ortamında Faal Olup Olmadığı
Yalova Kadın Eğitim, Kültür, Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği Figen Abbasioğlu	Kadın hakları	Adres ve telefon bilgisi mevcut. Faal bir çalışması bulunamadı.
Türk Üniversiteli Kadınlar Derneği Yalova Şubesi Leyla Keğaz	Kadın hakları	Telefon bilgisi mevcut. Türk Üniversiteli Kadınlar Derneği'nin web sitesinde bir sayfası var: https://tukd.org.tr/subeler/yalova-subesi Facebook adresi var: https://www.facebook.com/groups/1786804961582322/ Faal bir dernek.
Cumhuriyet Kadınları Derneği Yalova Şubesi Fatma Jülide Keskin	Kadın Hakları, sosyo politik alan	Adres, telefon ve e-posta bilgisi var. 2018'den bu yana faal bir çalışması bulunamadı.
Yalova Girişimci Kadınlar Derneği Emine Yüksekol	Çevre, su ve doğal hayatı koruma; kadın hakları; toplum kültürünü yaşatma; toplum ve kişi sağlığını korumaya; toplumsal	Telefon ve e-posta bilgisi var. 2018'den bu yana faal bir çalışması bulunamadı.

	gelişim	
Armutlu Kadınları Dayanışma ve Kalkındırma Derneği Halide Baydar	Kadın hakları	Telefon bilgisi mevcut. Facebook adresi var: https://www.facebook.com/pages/Armutlu-Kad%C4%B1nlar%C4%B1-Dayan%C4%B1C5%9Fma-Ve-Kalk%C4%B1nd%C4%B1rma-Derneği/2157143774596187 Türk Restoranı şeklinde faaliyet göstermiş ancak güncel bir faaliyeti bulunamadı.
Fıstıklı Köyü Kadınları Kalkındırma Derneği Jale Karaburun	Kadın hakları	2018'den bu yana faal bir çalışması bulunamadı. Adres ve e-posta adresi var.
Yalova 8 Mart Kadın Dayanışma ve Destekleme Derneği Mehtap Ensarioğlu	Belirli bir alanla ilgili dayanışma Telefon bilgisi mevcut.	Facebook adresi var: https://www.facebook.com/pages/category/Local-Business/8-Mart-Kad%C4%B1n-Dayan%C4%B1C5%9Fma-ve-Destekleme-Derneği/1158463487603491/ Web adresi var ancak aktif değil: www.8martyalova.com Faal bir dernek.
Yalova Altınova Kadın Dayanışma Kültür ve Yardımlaşma Derneği Havva Demirel	İnsan hakları; belirli bir alanla ilgili dayanışma	Adres ve telefon bilgisi mevcut. Faal bir çalışması bulunamadı.
Yalova Kadın ve Aile Dayanışma Derneği Zeynep Arslan	İnsan hakları; belirli bir alanla ilgili dayanışma	Telefon bilgisi mevcut. Facebook adresi var: https://www.facebook.com/pages/category/Business-Service/Yalova-Kad%C4%B1n-ve-Aile-Dayan%C4%B1C5%9Fma-Derneği/674265319692704/ Yalova Belediyesi Kadın ve Aile Hizmetleri Müdürü Zeynep Arslan derneğin kurucusu olduğu için büyümeye devam ediyor. Faal bir dernek.

Yalova'daki kadın derneklerinin kadın hakları alanında çalışan dernekler olduğu tespit edilmiştir. ayrıca bir kısmı kadın emeğini güçlendirme alanında da çalışmalar da bulunmaktadır.

Tablo 2. Dezavantajlı Grup Alanı: Romanlar

Denek Adı ve Başkanı	Alt Çalışma Alanı	İnternet Ortamında Faal Olup Olmadığı
Yalova Genç Roman Dernekleri Federasyonu Kerem Koyuncu	Toplumsal değerleri yaşatma	Telefon bilgisi mevcut. Faal bir çalışması bulunmuyor.
Yalova Romanları Sosyal Etkinlikler, Kalkındırma, Dayanışma ve Yardımlaşma Derneği Necdet Karabulut	Toplum kültürünü yaşatma	Faal bir çalışması bulunmuyor.
Yalova Genç Romanlar Sosyal Yardımlaşma Dayanışma ve Kültür Derneği Kerem Koyucu	Toplum kültürünü yaşatma	Adres ve e-posta bilgisi var. Faal bir çalışması bulunmuyor.
Yalova Roman Gelenekleri Yaşatma Kültür Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği	Belirli bir alanla ilgili dayanışma; toplum kültürünü yaşatma	Telefon bilgisi mevcut. Faal bir çalışması bulunmuyor.

Nesrin İnatlı		
Yalova Romanları Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği Hüseyin İleri	Toplumsal gelişim	Adres ve telefon bilgisi var. Faal bir dernek.
Yalova Girişimci Romanlar Kültür Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği Cihan Destereci	Belirli bir alanla ilgili dayanışma; toplum kültürünü yaşatma	Adres ve telefon bilgisi var. Facebook sayfası var, ancak aktif değil: https://www.facebook.com/pages/category/Personal-Blog/Yalova-Giri%C5%9Fimci-Romanlar-Sosyal-Yard%C4%B1mlaşma-%C5%9Fma-Dayan%C4%B1%C5%9Fma-Ve-K%C3%BClt%C3%BCr-Derne%C4%9Fi-1960914547527483/

Yalova'daki Roman dernekleri toplumsal dayanışmaya, Roman kültürünü yaşatmaya ve toplumsal gelişimi artırmaya yönelik olarak örgütlenmişlerdir. Ancak iki dernek dışında faal bir çalışması olan dernekler değildir.

Dezavantajlı Grup Alanı: Göçmenler ve Mülteciler

Mülteciler Sığınmacılar, Göçmenlerle Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği Basım El Tekreeci	İhtiyaç Sahiplerine Yardım	Adres ve telefon bilgisi var. Faal bir çalışması bulunamadı.
Yalova Iraklılar Kültür ve Yardımlaşma Derneği Amjed Almahdavi	İhtiyaç Sahiplerine Yardım	Telefon bilgisi mevcut. Faal bir çalışması bulunamadı.
Yalova İranlılar Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği Mehmet Alkaş	İhtiyaç Sahiplerine Yardım	Telefon bilgisi mevcut. Faal bir çalışması bulunamadı.

Yalova'da yer alan üç adet göçmen derneğinden hiçbiri faal değildir. Yalova'daki göçmen birey nüfusu düşünüldüğünde bu durumun hiç de iç açıcı olmadığı ortadadır.

Tablo 3. Dezavantajlı Grup Alanı: Şehit Yakınları ve Gaziler

Denek Adı ve Başkanı	Alt Çalışma Alanı	İnternet Ortamında Faal Olup Olmadığı
Türkiye Harp Malulü Gaziler Şehit Dul ve Yetimleri Derneği Yalova Şubesi Özcan İla	Şehit yakınları ve gaziler	Telefon, adres ve e-posta bilgisi mevcut. Faal bir dernek.
Türkiye Muharip Gaziler Derneği Yalova Şubesi Şakir Güner	Şehit yakınları ve gaziler	Telefon, adres ve e-posta bilgisi mevcut. Faal bir dernek.
Şehit Aileleri Yardımlaşma Sosyal Kültürel ve Dayanışma Derneği Yalova Şubesi Salih Aydın	Şehit yakınları ve gaziler	Telefon bilgisi mevcut. Faal bir dernek.

Yalova'daki şehit yakınları ve gazilere ait derneklerin hepsi faal olarak çalışan derneklerdir.

Tablo 4. Dezavantajlı Grup Alanı: Korunmaya Muhtaç Çocuklar

Denek Adı ve Başkanı	Alt Çalışma Alanı	İnternet Ortamında Faal Olup Olmadığı
Yalova Korunmaya Muhtaç Çocukları Koruma Derneği Ayten Özgöl	İhtiyaç sahiplerine yardım	Telefon, adres ve e-posta bilgisi mevcut. Faal bir çalışması bulunamadı.
Yalova Koruma Altındaki Çocuklara Destek Derneği Melahat Yalçın	İhtiyaç sahiplerine yardım	Telefon bilgisi mevcut. Facebook adresi var: https://hi-in.facebook.com/pg/yalovakacoded/posts/?ref=page_internal Faal bir dernek.

Yalova'daki korunmaya muhtaç alanında çalışan iki dernekten sadece bir tanesi faal olarak çalışmaktadır.

Tablo 5. Dezavantajlı Grup Alanı: Madde Bağımlılığı

Denek Adı ve Başkanı	Alt Çalışma Alanı	İnternet Ortamında Faal Olup Olmadığı
Yalova Madde Bağımlılığı ile Mücadele ve Aydınlatma Derneği Ahmet İhsan Altunç	Toplum ve kişi sağlığını koruma	Telefon, adres ve e-posta bilgisi mevcut. Faal bir çalışması bulunamadı.
Yalova Yeşilay Derneği Ümit Karahasan	Toplum ve kişi sağlığını koruma	Telefon, adres ve e-posta bilgisi mevcut. Facebook hesabı var: https://tr-tr.facebook.com/yesilayyalo/ Faal bir dernek.

Yalova'daki madde bağımlılığı alanında özel olarak faaliyet gösteren iki dernekten sadece bir tanesi faal olarak çalışmalarını yürütmektedir.

Tablo 6. Dezavantajlı Grup Alanı: Yoksullar

Denek Adı ve Başkanı	Alt Çalışma Alanı	İnternet Ortamında Faal Olup Olmadığı
Yalova Aşevi Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği Selçuk Yıldız	İhtiyaç sahiplerine yardım	Telefon, adres ve e-posta adresi mevcut. 2016'dan bu yana faal bir çalışması bulunamadı.
Çiflikköy Gönüllüler Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği Yüksel Altuntaş	İhtiyaç sahiplerine yardım	Telefon ve adres bilgisi var. Faal bir çalışması bulunamadı.
Türkiye Yardım Sevenler Derneği Yalova Şubesi Nurhan Yıldırım	İhtiyaç sahiplerine yardım	Telefon, adres ve e-posta adresi mevcut. 2013'den bu yana faal bir çalışması bulunamadı.
Yalova Hacımehmet Köyü Sosyal Yardımlaşma Dayanışma Derneği Engin Atılğan	İhtiyaç sahiplerine yardım, belirli bir alanla ilgili dayanışma	Facebook hesabı var: https://de-de.facebook.com/groups/1609484752667676 Faal bir çalışması bulunamadı.
Yalova İnsan Hak ve Hürriyetleri Yardım Derneği Ferhat Karaboğa	Çevre, su ve doğal hayatı koruma- ihtiyaç sahiplerine yardım	Telefon, adres ve e-posta adresi mevcut. Web adresi var. Ancak aktif değil Facebook hesabı var: https://tr-tr.facebook.com/ihhyalova Twitter adresi var: https://twitter.com/yalovaihh?lang=en Yalova Genç İHH adlı bir twitter hesabı daha var: https://twitter.com/yalovagencihh?lang=en Faal bir dernek.

Yalova'da ihtiyaç sahiplerine yardım alanında örgütlenerek sadece yoksullarla çalışan 5 adet STK tespit edilmiştir. Bu STK'lardan ise sadece iki tanesi faal olarak çalışmalarını sürdürmektedir. Bu durumda Yalova'da doğrudan ve sadece yoksullarla dernek sayısı yetersizdir.

Sonuç

Toplumsal yaşama katılmada sosyal dışlanmaya uğrayan ve ayrımcılık yaşayan dezavantajlı grupların bu ayrımcılıkla mücadele etmesi ve diğer bireylerle birlikte fırsat eşitliğine erişebilmesi için sivil toplum desteğine ihtiyaç vardır. Buradaki en önemli husus ise bu sivil toplumların dezavantajlı grupların bizzat kendisi tarafından ve/veya destekçileri tarafından idare edilmeleridir. Böylece hak odaklı mücadelede kendilerini daha iyi ifade edebilecekler ve seslerini daha çok duyurabileceklerdir. Ayrıca politik sahada kendileri daha iyi temsil edip, gerekli çalışmaları daha aktif ve doğrudan yapabileceklerdir.

Yalova ilinde yer alan STK'lardan dezavantajlı gruplar özelinde çalışmalarını sürdürenlerin internet ortamında faal olup olmadıklarını, çalışmalarını duyurup duyurmadıklarını tespit etmek amacıyla tepkisiz ölçümle yapılan bu araştırmada toplamda 587 adet dernekten 46 tanesinin dezavantajlı gruplar alanında çalıştığı tespit edilmiştir. Bu derneklerden 16'sı engellilik alanında örgütlenmiştir. Böylece Yalova ilinde dezavantajlı grup alanında çalışan derneklerin çoğunluğunun engellilik alanında çalıştığı, bu derneklerin yarısı da engelli sporu alanında faaliyetlerini yürüttüğü belirlenmiştir. Kadın alanında çalışan 9 derneğin kadınların insan haklarını ve kadınları güçlendirme yönünde faaliyetlerini sürdürdükleri tespit edilmiştir. Romanlar alanında çalışan 6 dernekten sadece ikisinin internet ortamında faal olduğu belirlenmiştir. Göçmenler ve mülteciler alanında örgütlenen 3 STK'nın hiçbirinin internet üzerinde aktif bir çalışma yürütmediği tespit edilmiştir. Göçmen alanında çalışmaların giderek yoğunlaştığı Türkiye'de Yalova gibi göç alan bir ilde göçmen alanında çalışan STK'ların aktif olmaması oldukça dikkat çekici bulunmuştur. Şehit yakınları ve gaziler alanında çalışan 3 adet STK'nın hepsinin internet ortamında faal olduğu tespit edilmiştir. Korunmaya muhtaç çocuk alanında örgütlenen 2 dernekten bir tanesi internet ortamında faal olarak çalışmalarını sürdürmektedir. Madde bağımlılığı alanında çalışmalarını yürüten 2 dernekten sadece bir tanesi faal olarak hizmet etmektedir. Sadece yoksullara destek olmak için örgütlenen 5 adet STK'nın sadece 2 tanesinin internet ortamında faal olarak çalışmalarını sürdürdüğü tespit edilmiştir. Yalova'da doğrudan yoksullarla çalışan dernek sayısı yeterli değildir.

Çalışma boyunca sürdürülen tepkisiz ölçüm ile internet ortamında faal olan STK'ların çoğunluğunun faaliyetlerine internet haberleri aracılığıyla erişilmiştir. Yalova'da dezavantajlı gruplarla çalışan 46 adet STK'nın sadece 7 tanesinin web sitesi, 14 tanesinin facebook sayfası, 1 tanesinin ise twitter adresi bulunmaktadır. Araştırmanın sonucunda dezavantajlı gruplar alanında çalışan STK'ların internet ortamında daha aktif olabilmeleri için web sitesi düzenleme, sosyal medya sayfası yönetme konularında eğitim almaları için gerekli çalışmaların planlanarak bir proje şeklinde geliştirilmesi için işbirliği çalışmalarının yapılması önerilmektedir. Böylece dezavantajlı grup alanında çalışan STK'lar hizmetlerini daha geniş kitlelere duyurabilirler ve daha da etkin çalışmalar yürütebilirler.

Kaynakça

Kahraman Güloğlu, F. (2020). Dezavantajlı Grup(lar) Kavramı Üzerine Tartışmalar ve Dezavantajlılığa Bütüncül Bakış. M. Serdar (Ed.). *Dezavantajlı Gruplar ve Sosyal Hizmet* içinde (s. 9-39). Ankara: Grafiker Yayınları

Koçancı, M. (2019). Dezavantajlılık, Dezavantajlı 'Gruplar' ve Gri Bölge. A. Dericioğulları Ergun, M. K. Namal ve M. Koçancı (Ed.). *Türkiye'de Sosyal Politika ve Dezavantajlı Gruplar* içinde (s. 15-36). İstanbul: Kırmızı Yayınları.

Neuman, W. L. (2010). *Toplumsal Araştırma Yöntemleri Nicel ve Nitel Yaklaşımlar 2. S. Özge* (Çev.). İstanbul: Yayın Odası (Orijinal çalışma 2006 yılında yayımlanmıştır).

T.C. Kalkınma Bakanlığı. (2018). On Birinci Kalkınma Planı (2019-2023) – Kalkınma Sürecinde Sivil Toplum Kuruluşları (Yayın No. 3020). Erişim adresi: <https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2020/04/KalkinmaSurecindeSivilToplumKuruluslariOzelIhtisasKomisyonuRaporu.pdf>

Taş, L. Ve Arık, F. (2020). Dezavantajlı Gruplar ve Dezavantajlılığa İlişkin Sosyolojik Bir Çerçeve. F. Arık ve L. Taş (Ed.). *Dezavantajlılar ve Dezavantajlılık Sosyolojisi* içinde (s. 7-50). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

Yalova İl Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğü. (2020, 22 Eylül). Erişim adresi: <https://www.siviltoplum.gov.tr/yalova/faal-dernek-listesi-adres-ve-iletisim-bilgileri>

YALOVA İLİNDE FAALİYET GÖSTEREN ALTERNATİF OKULLARIN DEĞERLER EĞİTİMİ FAALİYETLERİNE AİT BİR DURUM TESPİTİ

Berrin Sarıtunc

Dr.Öğretim Üyesi, Sakarya Uygulamalı Bilimler Üniversitesi

bsaritunc@uludag.edu.tr

0000-0001-8662-6562

Öz

Türkiye'de örgün eğitim ağırlıklı olarak bir üst öğretim kurumlarına geçiş sınavlarını esas alan bir yapıdadır. Kamu yöneticileri, okul yöneticileri ve öğretmenler, veliler giriş sınavlarındaki sonuçlarını genellikle kurumun veya eğitimcinin başarı ölçütü olarak kabul etmektedir. Kitle eğitimde bireysel farklılıklar gözardı edilmektedir. Hayata hazırlanma yerine, giriş sınavlarına hazırlanmanın ön planda olduğu söylenebilir. Rekabetçi, sınav odaklı ve tektipçi eğitimi tercih etmeyen veliler arayış içine girebilmektedir. Bazı yazarlarca alternatif eğitim olarak da adlandırılan çeşitli eğitim yaklaşımları dünya çapında pek çok okulda uygulanmaktadır. Son yıllarda bu yaklaşımları uyguladığını ilan eden kurumlar çoğalmaktadır. Veliler de bilinçli bir tercih olarak veya yapılan reklamların sonucunda çocuklarını bu kurumlara yazdırabilmektedir. Bu şekilde eğitim veren okullarda Milli Eğitim Bakanlığının belirlediği çerçeve değerler ve tüm beşeri değerlerin verilmiş şekli de önem arz etmektedir. Bu kapsamda Yalova ilinde yer alan alternatif okul modellerine göre eğitim veren okul öncesi kurumlarının yöneticileriyle görüşmeler yapılmış ve bu kurumlardaki değerler eğitiminin öğretimindeki yöntem ve teknikler analiz edilip değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Alternatif Eğitim, Değerler Eğitimi, Yalova

A SITUATION DETECTION OF VALUES EDUCATION ACTIVITIES OF ALTERNATIVE SCHOOLS OPERATING IN YALOVA PROVINCE

Abstract

Formal education in Turkey is predominantly based on entrance exams to higher education institutions. Public administrators, school administrators and teachers, parents generally accept the results of the entrance exams as the success criterion of the institution or the educator. Individual differences are ignored in mass education. It can be said that instead of preparing for life, preparing for entrance exams is at the forefront. Parents who do not prefer competitive, exam-oriented and uniform education can search for it. Various educational approaches, also called alternative education by some authors, are implemented in many schools around the world. In recent years, institutions that have declared to implement these approaches have been increasing. As a conscious choice or as a result of advertisements, parents can enroll their children in these institutions. In schools that provide education in this way, the framework values determined by the Ministry of National Education and the way in which all human values are given are also important. In this context, interviews were held with the administrators of preschool institutions that provide education according to alternative school models in Yalova, and the methods and techniques in the teaching of values education in these institutions were analyzed and evaluated.

Keywords: Alternative Education, Values Education, Yalova

Giriş

Çelikkaya (1991: 73-74)'a göre kavramsal olarak terbiye, yönlendirme, yetiştirme, şartlandırma, uygulama, pedagoji, eğitim, kelimeleriyle ilişkili bulunan eğitim sözcüğü bireylerin yetiştirilmesi, gelişmesi ve sistemli davranış değişimi gösterebilmeleri bağlamında çalışmalar sarf eden bir alandır. Gerek bireysel gerek içtimai sahalarda bireyleri hayata hazırlayan bu disiplin bir bilim dalı olarak da varlığını ortaya koymuş ve çok yönlü sistematik çalışma yapısı ile disiplinlerarası yaklaşımlarda bulunmuştur.

Türkiye'de de bu anlamda yaklaşımlar sergileyen ve teorikten tespitleri eğitim-öğretim faaliyetleri ile pratiğe dönüştüren eğitim ya da eğitim sistemi, örgün, yaygın ve alternatif devamlılıkla sürdürülmektedir. Bu bağlamda örgün eğitim, ağırlıklı olarak bir üst öğretim kurumlarına geçiş sınavlarını esas alan bir yapıdadır. Kamu yöneticileri, okul yöneticileri ve öğretmenler, veliler giriş sınavlarındaki sonuçlarını genellikle kurumun veya eğitimcinin başarı ölçütü olarak kabul etmektedir. Kitle eğitimde bireysel farklılıklar gözardı edilmektedir. Hayata hazırlanma yerine, giriş sınavlarına hazırlanmanın ön planda olduğu söylenebilir. Rekabetçi, sınav odaklı ve tektipçi eğitimi tercih etmeyen veliler arayış içine girebilmektedir. İşte bu arayışlar, aileleri alternatif eğitim kurumları düşüncesine yönlendirmektedir. Dolayısı ile bu yaklaşımı sergileyen eğitim kurumları tüm dünyada olduğu gibi Türkiye'de bu ön plana çıkarmaktadır. Bu durum bahsi geçen kurumların aranma sıklığı ile birlikte sayılarını da arttırmıştır.

TUBİTAK 1999 yılından beri doğa eğitim projelerine ve bilim kampı projelerine destek vermektedir (Erdoğan & Eretnay, 2009). 2010 Kasım ayında alternatif bir okul modeli geliştirmek ve bu modelin uygulandığı okullar açmak amacıyla Başka Bir Okul Mümkün Derneği (BBOM) kurulmuştur. BBOM Türkiye'deki mevcut eğitim sisteminin gelişime açık yönlerini tespit etmek, sorunlarına çözüm önermek ve sistemli çalışma ile araştırmalara dayanan alternatif bir okul modeli oluşturmak üzere çalışmalar yapmıştır. Ülkemizdeki koşullara uygun, mevcut sistemin tek tipleştirici, hiyerarşik ve disiplinler yapısı yerine; alternatif yöntem ve teknikleri kapsayan, demokratik, katılımcı, toplumsal adalet ilkesine dayanan, ekolojik değerleri merkeze alan ve alternatif eğitim, demokratik yönetim, ekolojik duruş ile özgün finansman eksenslerine dayanan bir model oluşturulmuştur. (BBOM, 2021)

Son yıllarda bu yaklaşımları uyguladığını ilan eden kurumlar çoğalmaktadır. Veliler de bilinçli bir tercih olarak veya yapılan reklamların sonucunda çocuklarını bu kurumlara yazdırabilmektedir. Bu şekilde eğitim veren okullarda Milli Eğitim Bakanlığı'nın belirlediği çerçeve değerler ve tüm beşeri değerlerin verilmiş şekli de önem arz etmektedir. Buna göre değerler eğitiminin aileler nezdinde önemi düşünüldüğünde, ailelerin yöneldiği alternatif okulların faaliyetleri merak konusu olmuştur. İşte bu araştırma, *Yalova İlinde Faaliyet Gösteren Alternatif Okulların Değerler Eğitimi Faaliyetlerine* dair bir durum tespiti yapmayı amaçlamıştır. Bu hususta Yalova ilinde yer alan alternatif okul modellerine göre eğitim veren okul öncesi kurumların yöneticileriyle görüşmeler yapılmış ve bu kurumlardaki değerler eğitiminin öğretimindeki yöntem ve teknikler analiz edilip değerlendirilmeye çalışılmıştır.

1-Eğitim

Toplumsal hayatta bireylere kurumlar vasıtası ile kazandırılan sistematik davranışların genel ifadesi olan eğitim, yazarlar tarafından farklı tanımlamalarla ifade edilmiştir. Doğumdan itibaren bireylerin hayatlarının sonuna kadar sosyal ve kültürel hayatta edindikleri tüm öğrenmelerin eğitim kapsamında değerlendirilmesi kaçınılmaz bir gerçektir.

Literatürde eğitimin farklı tanımlarını veren Fidan (1986: 10), eğitimle ilgili olarak, bireylerin içtimai hayatlarında yaşadığı sosyal süreçler; insanların yer aldıkları toplumda edindikleri davranış süreçlerinin tümü; okul gibi kurumlar vasıtasıyla bireysel gelişmeleri temin eden toplumsal bir süreç; belli bir sisteme bağlı olarak birey davranışlarında değişim ve gelişmeler sağlamaya yönelik yaklaşımların tümü şeklinde tespitlerde bulunmaktadır.

Eğitim sözcüğünün yine kavramsal olarak farklı içeriklere yönelik içerikler taşıdığı da (Ertürk 1975:9) bir gerçek olup bu bağlamda sosyal hizmet, disiplin, kazantı, öğrenim, sosyal kurum ve kasıtlı kültürleme

anlamlarına da geldiği vurgulanmaktadır. Bu anlamda eğitimin toplumsal hayat içerisinde bireylerde hedeflenen sistemli davranış değişikliklerine yönelik faaliyetler olduğu gerçeği ön plana çıkmaktadır.

2-Değerler Eğitimi

Değerler, yaşanılarak ve uygulanarak bireyin kimlik ve kişiliğinin bir parçası haline gelir ve kişiliğin oluşumunda ve örüntülenmesinde önemli bir faktördür. Erken çocukluk döneminde çocuk; varlığı kabul edilmek ve önem verilmek, saygı görmek, öğrenmek ve araştırmak, özgür olmak, mutlu olmak, güven duymak gibi isteklere sahip olur. Değer eğitimi bu isteklerin üzerine bina edilirse, kişilik oluşumunda ve gelişiminde değerlerin etkisi kendisini çok daha fazla gösterir. Eğitimin her alanında olduğu gibi, değerler eğitiminde de model olmak çok önemlidir. Sözelimi; çocuğumuzun eşyalarına değer vermesi ve koruması, biz yetişkinlerin kendi eşyalarımıza gösterdiğimiz özene bağlıdır. Okul çağına kadar aile, çocukların hangi değerleri kazanılacakları konusunda etkili olan temel ve en önemli faktördür. Çocuklar ve gençler, söylenenden daha çok büyüklerinin yaptıklarından, uygulamalarından ve ortaya koydukları davranış modellerinden etkilenirler. Bu uygulamalar, çocuk için bir modeldir ve eğitimde ortaya konulan model önemlidir. Değerler, yaşarken, büyürken, gelişirken, sonradan kazanılmaktadır. Bu nedenle değerlerin kazanılmasında ailenin, okulun ve toplum önemli görevleri ve sorumlulukları bulunmaktadır (Şanver-Sarıtunç-Erakkuş, 2018:4067).

Değer, bireylerde ilgi, istek ve ihtiyaç duymak anlamlarına karşılık gelmektedir. Yine anlamsal olarak değer kavramı, “olması gerekeni” ifade eden teorikten ziyade pratiğe dökülmüş eylem ve hedefleri işaret eder. Bu anlamda insanın varlık şartları olarak ön plana çıkan değerler, bireylerin varlıklarla diyalog içerisinde geliştirdikleri ilişkilerin sonucunda belirir. İşte bu devinimsel süreç insanlarda değerlerin kazanılmasını sağlar (Bolay, 2013, s. 60). Değerlerin toplumsal ve kültürel yaşam içinde önemli görevleri vardır. Yine işlevsel olarak değerler, bireysel ve toplumsal huzurun temininde de önemli bir yere sahiptir. Örneğin ahlaki değerler insanlara olumlu toplumsal davranışlar kazandırma evreni oluştururlar. Bu anlamda birey ve toplumun geçmişten geleceğe var olması ve kültürel aktarımlar sağlaması söz konusu değerler ve bunların uygulanmasına bağlı olarak ön plana çıkmaktadır (Özensel, 2003; Aydın ve Gürler, 2014, s. 4).Toplumsal anlamda değerleri, bilimsel, ekonomik, estetik, sosyal, politik ve dini değerler olarak sınıflandıran Spranger, söz konusu değerlerin esasen iç içe olduklarını ifade etmektedir (Güngör, 1993:61). Rokeach (1973: 28), değerleri sınıflandırırken amaç ve araç değerler yaklaşımını ortaya koymuştur. Yaşam için hayati olan değerleri amaç değerler; bu amaçlara varmak için gösterilecek değerleri araç değerler olarak ortaya koymuştur. Schwartz (Kağıtçıbaşı ve Kuşdil, 2000: 61) ise değerler sınıflandırmasında evrenselcilik, başarı, güç, uyma öz yönelim, iyilikseverlik, geleneksellik, güvenlik, uyarılımlık ve hazcılık kategorilerini ortaya koymaktadır. Bu anlamda değer ve değerler eğitimi çok yönlü bir süreç olarak ortaya çıkmaktadır. Dolayısı ile değerler eğitimi (Ulusoy, 2010: 33) Carbone ve Peter (1991), etik ve eğitimin çok yönlü birleşimi olarak ortaya koyarlar. Bundan hareketle değerler eğitimi, eğitim evrenindeki değerlerin aktarma yöntemlerini arar. Bu aktarım ise okullar ve ahlaki atmosfere bağlı olarak ortaya çıkmaktadır. İşte bu aşamada değerler eğitimi, fikir analizi, eleştirel düşünce ve bunların karşılaştırılması yolu ile değer gelişimleri ve bunların kazandırılmasını hedefler.

Bu anlamda değerler eğitimi, eğitimin adeta bir alt kümesi olup onun evreninde gerçekleştirilen ya da gerçekleştirilmesi amaçlanan kazanımların da bileşkesidir. Eraslan (2013 s. 110), değerler eğitiminin öğrencilerde öz güven, olumlu düşünce ve kişisel sorumluluk yönlerini güçlendirdiğini beyan etmektedir. Dolayısı ile öğrenciler etik düşünce ve sosyal sorumluluk bilinci kazanmakta ve bunu pratiğe dökmetedirler. Yine küreselleşen dünyada değerler eğitiminin önemi artmakta olup toplumların bireylere sadece yerel değerlerini vermek yanında, onları dünyaya entegre edecek evrensel değerleri de eğitim sistemleri içerisinde ele alıp gerek aile gerekse okul gibi kurumlar vasıtasıyla çocuklara aktarma yoluna gitmelidirler.

3-Değerler Eğitiminde Alternatif Okullar (Montessori Reggio, Emilia Waldorf, Uluslararası Bakalorya ve Orman Okulu Modelleri)

Okullar, eğitimin sürdürüldüğü kurumlar olup aileler ile birlikte bireylere kazandırılacak davranış ve öğrenmelerde başat birimlerdir. Bu anlamda ana akım okullar ve alternatif okullar ön plana çıkmaktadır.

Ana akım okullar, modernizm ekseninde standardize edilmiş, tek tip eğitimi yürüten kurumlardır. Bu kurumlar bireylerde tek tip eğitimin ve tüm bireylerin aynı eğitim sürecinden faydalanmasının gereklerini yerine getirirler. Bu okullarda okullarda ‘yüksek kaliteli ürünlere’ yönelik bir gurur söz konusudur. Bu ürünler okulun görsel açıdan en belirgin mekânlarında ön plana çıkarılırken başarısı düşük öğrenciler gözlerden saklanmaya çalışılmakta ya da kendilerine daha ‘uygun’ bir okul bulmaları için yönlendirilmektedir (Mills, Renshaw, Zipin, 2013’ten aktaran Kaya ve Gündüz, 2015: 8). Ana akım okulların akademik anlamda başarılı olma gerekliliğinin oluşturduğu stres, programı yetiştirme baskısı gibi etmenler öğrenme isteğinin yok olmasına neden olmaktadır. Bu isteksizlik zamanla okul sistemini de aşmakta ve toplumda etkin bireyler olabilmek için gerekli olan yaratıcılık, hayal gücü, dürüstlük, merak, başkalarının görüşlerine değer verme, bir şeyin nedenlerini öğrenmek için çalışma, vb. gibi tutumların kazanılmasına da engel olmaktadır (Dore 1976’dan aktaran Kaya ve Gündüz, 2015: 8)

İşte bu durum toplumlarda alternatif okul modellerini gündeme getirmiş ve gereksinimlerin karşılanması bağlamında da hayata geçirmiştir.

Pozitivist ve klasik eğitim anlayışından alternatif eğitime evrilmenin gerekliliği olarak ortaya çıkan alternatif eğitim anlayışı (Kaya ve Gündüz, 2015: 11) en temel şekliyle, ana akım eğitim dışında bireylere farklı öğrenme yaşantıları sunmayı hedefleyen eğitim modelleri olarak ortaya çıkmıştır. Bu husustan hareketle alternatif okulları, öğrencilerine ana akım okulların felsefe ve ilkelerinden farklı yaşantılar sunan her türlü okul olarak ifade etmek yanlış olmayacaktır. Eğitime ilişkin geliştirilen alternatif modeller çoğunlukla öğrencilerin bireysel ilgi ve ihtiyaçlarından yola çıkarak oluşturulan yenilikçi ve esnek programlara sahip okullar çerçevesinde uygulamaya geçirilmektedir.

Bireysel farklılıkların ön planda tutulmayıp, daha çok tek tip ve sadece istenilen anlayışların öğrencilere verilerek onları merkez dışı bırakmak geleneksel eğitim anlayışının olumsuz yönlerindedir. Sınav odaklı ve hayattaki başarının sınavlarda göstereceği üstün performansla doğru orantılı olduğunun düşünülmesi bu sistemin en olumsuz yönleridir.

Bazı düşünürler gibi *Okulsuz Toplum* adlı eseri ile bu husustaki yaklaşımlarını sergileyen Ivan Illich (2012: 21)’de değerleri kurumsallaştıran okulların eğitim görevini sunmakta yetersiz kaldığını bu bağlamda içtimai kuralları daha birçok önyargılarla öğrencilere aktardığını ifade etmektedir. Kişilerin topluma tereddütsüz itaatini sağlamayı hedef alan bu yaklaşım, esasen evrensel yönden de uzak olup insanların sertifikalaştırıldığı bir yapı gösterir. Bu hem pahalı hem de yeterli bir eğitim sunmaz. Öğrencileri günlük yaşamlarından uzaklaştırarak insani yeteneklerini de köreltir. Durum böyle olunca birçok yazar (Gezer, 2007: 138) ve eğitim uzmanı, insanı merkeze alıp onun bireysel yeteneklerini ortaya çıkarmaya yönelik anlayış arayışına girmişlerdir. Ancak bu sayede bireylerin kendilerini gerçekleştirebileceklerini savunan yazarlar, çeşitli yaklaşımlarını da alternatif eğitim ve eğitim kurumları olarak ortaya koymuşlardır. İşte bu husustan hareketle ortaya çıkan Montessori, Uluslararası Bakalorya, Reggio Emilia Waldorf vb. alternatif okul modelleri ile insan doğasına uyumun hâkim kılındığı, olumlu davranışların içselleştirildiği ve bireysel başarının ön plana çıkarılarak yetkin bireyler inşa etme yaklaşımları ortaya çıkmıştır. Söz konusu alternatif eğitim ve okul modellerinin eğitime bütünsel yaklaşımları toplumsal periferide onlara ilgiyi arttırmış ve bireyleri yalnızca eğitilmiş vatandaş, ekonomik anlamda üretici şahıstan ziyade, manevi hissiyatı yüksek, çevre ve doğaya saygılı, sosyal duyarlılığı yüksek bireyler yetiştirmeyi ön plana almıştır (Miller, 2005: 33-40). Bu anlamda Türkiye’de de alternatif eğitim ve okul modellerinin yaygınlaştığı görülmektedir. Çalışmamızın kavramsal çerçevesini de bu durumun oluşturduğundan hareketle Yalova’da faaliyet gösteren alternatif okulların değerler

eğitimine dair faaliyetleri bu hususta bizlere fikir verip alan çalışmalarına da öncelik sağlayacaktır. Şimdi Alternatif eğitim ve buna dair pratiği gerçekleştiren okul modellerinden Montessori, Uluslararası Bakalorya, Reggio Emilia, Waldorf modelleri hakkında genel olarak tespitlerimizi ortaya koyarak araştırmanın temel eklemi olan saha çalışması ve analizini sunalım.

3.1. Montessori modeli

İtalyan hekim Maria Montessori (1870-1952) tarafından geliştirilen ve dünyada yaygınlaşan **Montessori modeli**, önceleri engelli çocuklarla ilgili yürüttüğü çalışmalarla temelleri atılan ve elde edilen başarıların normal çocukların eğitiminde de uygulanabileceği düşüncesi ile ortaya çıkmıştır (Başal, 2012, 179; Erakkuş, 2015: 31). Eğitimsel ve felsefik düşüncelerini eserinde de ortaya koyan Montessori (1992: 11-12), moden zamanların çocukları kısıka aldığını, evler, şehirler ve sosyal çevrenin dizaynında onların ihmal ediklerini ifade etmektedir. ocuk zgrlğ ve çocukların birer birey olarak görülerek onların önemsenmesinin gerekleri bu bağklamda ön plana çıkmaktadır.

Bu anlamda Montessori modeli'nde ocuk bilincinin önemsenerek onun yaşadığı evre, kullandığı araç-gereçler ve kişisel gelişimi ön planda tutulmuştur. Bu yönteme göre ocuk kendine münhasır ortamda uygun materyallerle çalışmalar yapmalı ve bu modellerle dizaynedilen okullarda gerek kullanılan eşyalar, mobilyalar gerekse de eğitim ğretim materyalleri çocukların boylarına uygun olarak tasarlanmalıdır. Yine kullanılan eğitim ve ğretim malzemeleri çocuğa hitap etmeli, günlük hayat onun duyu organlarını da geliştirici özellikler taşımalıdır ki bu durum çocuklarda duyuşsal gelişmeyi arttıracaktır. (Temel, 2005: 62)

Türkiye'de de bu modelin uygulandığı alternatif okullar bulunmakta ve bu modelde içeriğin uygulanmasında öğrenciye esneklik sağlanmakta; kendi programını oluşturması konusunda inisiyatif tanınmaktadır. Bu okullar genelde okul öncesi eğitimi alanında hizmet vermektedir. Birkaç tane devlet okulu dışında çoğunluğu özel okullardır. Türk eğitim sistemi fazla esnek olmadığı için bu modeller diğer kademelerde yaygın olarak uygulanmamaktadır. Birkaç tane Montessori yöntemini uyguladığını duyuran özel ilkokul 2013-2014 eğitim ğretim yılında faaliyete geçmiştir. (Erakkuş, 2015: 27)

3.2. Uluslararası Bakalorya modeli

Uluslararası Bakalorya Organizasyonu (UBO- IBO), 1968 yılında İsviçre'nin Cenevre'de kurulmuş olup, kar amacına dayalı olarak çalışmayan bir kurumdur. UBO, ilk ve ortaöğretim seviyesindeki okullara dünyanın her tarafında geçerli bir müfredat ve diploma sağlayarak, ailelerinin işi nedeniyle sürekli yer değiştirmek zorunda kalan çocukların, farklı okullarda farklı standartlarla karşılaşmalarından kaynaklanan sorunları ozmek ve niversiteye girişte zorluk yaşamalarını engellemek amacıyla oluşturulmuştur. 3-19 yaş arası öğrencilere yönelik olarak 147 ülkede 3788 okulda uygulanmaktadır (Erakkuş, 2015: 36).

Eğitim modeli, tüm insanlığın ve paylaştığımız gezegenin farkında olup, daha iyi ve daha huzurlu bir dünya yaratmaya yardımcı olan, uluslararası zihniyete sahip insanlar yetiştirmeyi amaçlayan Uluslararası Bakalorya modeli, araştıran – sorgulayan, bilgili, düşünen, iletişim kuran, ilkeli, açık görüşlü, duyarlı, riski göze alan, dengeli, dönüşümlü-düşünen güçlü bireyler yetişmeyi amaçlamaktadır (Erakkuş, 2015: 38-39).

Türkiye'de en yaygın alternatif okul modeli, "Uluslararası Bakalorya" olup, bilimsel verilere göre 46 okulda bu model uygulanmaktadır. Bazı okulların bünyesinde okul öncesi kurumu, ilkokul, ortaokul ve lise bulunmaktadır. İlk olarak 1994 yılında bir okul bu belgeyi almaya hak kazanmıştır. Bazı okullar listede tek kurum olarak yer almaktadır. Örgüte resmi olarak bağlı olmadan da bu modeli uygulayan okullar da vardır. Bazı okullar ise aday okul olarak Uluslararası Bakalorya Organizasyonu'na başvurmuşlardır (Erakkuş, 2015: 29).

3.3. Reggio Emilia Modeli

Reggio Emilia yöntemi, Loris Malaguzzi (1920) tarafından hayata geçirilmiştir. İkinci Dünya savaşının yıkıcı atmosferinin İtalyasında çocuklar üzerine yapılan araştırmalar ve eğitim modeli olarak ortaya çıkmış olan söz konusu yaklaşım, ülkede öğretmenler ve ailelerin ortak yaklaşımlarıyla olgunlaşmıştır. Çocuk gelişiminin bir organizasyonu olarak da ortaya çıkan bu model halk destekli olarak yürümüştür (Aljabreen, 2020: 345).

Bu yöntemde öğrenciler hayatın manasıyla ilgili sorulara cevap ararlar. Bu yolda onlara cevap vermek yerine ilgili cevapları kendilerinin bulmasını sağlamak önemli bir husustur. Bu durumda erken çocukluk eğitiminde onların gelişimlerini tamamlamak için onlara imkân vermek ve gelişim basamaklarını tamamlamaya yardımcı olmak gereklidir. Yine Reggio Emilia metodunda, çocuklara somut bağlamlar sunularak onların gerekli deneyimleri kazanmaları sağlanır. Çocuklarının duygu ve düşüncelerini ifade ederken farklı semboller ve resim, heykel, müzik, gölge oyunları gibi sembolik araçlardan yararlanmaları sağlanır. Bu duruma söz konusu metotta “Çocuğun Yüz Dili” adı verilmektedir. Reggio Emilia okullarında proje temelli öğrenme esastır. Çocuklara kazandırılmak istenen bilgi didaktik bir şekilde verilmez; onun yerine çocuğun bilgiyi projeler aracılığıyla edinmesi hedeflenir. Bu sayede çocuklar yaşarken öğrenme imkânı bulurlar. Projelerde konu seçimi çocukların ilgi ve deneyimleri dikkate alınarak yapılır (Erakkuş, 2015: 29). Reggio Emilia eğitim yaklaşımında çocukların çocuk olmakla birlikte birer birey olarak algılanmaları ve bunun onlara hissettirilmesidir. Bu durum onların daha saygı çerçevesinde gelişmelerine imkân tanımaktadır.

3.4. Waldorf metodu

Waldorf eşdeğer adıyla Steiner okulları ve eğitim sistemi Birinci Dünya Savaşı’ndan yenilerek ayrılan Almanyada ortaya çıkmış ve gelişme göstermiştir. Bu sıkıntılı ortam aynı zamanda daha köktenci fikirlerin yeşermeye başladığı bir zaman dilimidir. Steiner, mezkur okulun ilk örneğini Almanya’da bir sigara fabrikası çalışanlarına hizmet sunmak bağlamında ortaya çıkmıştır. İşçiler ile patronların çocuklarının aynı eğitim ortamında bulunmaları üzerine tahsis edilen bu okullar o devirde toplumda olumlu yankılar uyandırmıştır. Zamanımızda ise Waldorf okulları 6-18 yaş aralığına hizmet eden, dünya çapında ün kazanmış ve resmi eğitimin doğal bir parçası olarak kabul edilmiş, alternatif eğitimin özgün örneklerinden biri olarak çalışmalarını sürdürmektedir. Söz konusu eğitim birimlerinin A.B.D., Avrupa Birliği ülkeleri, Avustralya, Kanada, Mısır, Hindistan, Japonya, Kenya, gibi ülkelerin bulunduğu 60 ülkede 1000’den fazla şubesi bulunmaktadır (Barnes, 1991, 52’den aktaran, Kaya ve Gündüz, 2015:16).

Waldorf eğitim yöntemi ve okul müfredatlarının temelinde bireylerin imkn verilirse doğal çevrelerini keşfedip geliştirecekleri iddia edilmektedir. Gelişen teknolojinin bireyleri makinalaştırması endişesinden hareketle bireylerin doğal olarak gelişmeleri eksenli programlar ön planda tutulmaktadır. Farklı kültürlerden çocukların kensilerine olanak tanınması esası ile hayata geçen bu sistem talepler ve zorluklarla başa çıkmak için öğrencilerin kapasitelerini geliştirmek bu metotta ön planda tutulmaktadır (Aljabreen, 2020: 342).

Alternatif okullar ve alternatif eğitim modellerinin özelliklerine baktığımızda bireylere öz yeteneklerine uygun öğrenme koşulları sağlayan, onları bireysel özelliklerine göre destekleyen ve yaratıcı yaklaşımlarda gelişme göstermelerini temin eden eğitim sistemleri olmaları hasebiyle toplumlarda tercih nedeni olmuşlardır. Bu durum örnekleri Türkiye’de de bulunan bu kurumların değerler eğitimini vermede de önemli görülmeleridir.

3.5. Orman Okulu: Orman okulu kuramı 1927’de ABD-Winconsin’de ortaya çıkmıştır. Orman Okulu Yaklaşımı dış mekânlarda, tercihen doğal ormanlık alanlarda, gerçekleştirilen eğitim programlarına verilen isimdir. Orman Okulu Yaklaşımı genelde olumlu ilişkiler, eğlence ve çocukların üstesinden gelebileceği zorluklarla dolu bir öğrenme serüvenini tarif eder (Davis ve Waite, 2005). Çocukların ve yetişkinlerin ormanlık bir alanda yaparak yaşayarak öğrenmelerine, özgüven geliştirmelerine fırsat sunan

bir süreçtir. Uygulamadaki temel ilke çocuğun risk alması, kendi seçimlerini yapması, özgüven ve özsaygısının gelişmesine fırsatlar vermektir (Onur, 2016). Orman okulları çocukların sorumluluk almasını ve dayanıklılıklarının geliştirilmesini önemsemektedir (Lindon, 1999).

4.Yöntem

Çalışma nitel bir araştırmadır. Yalova ilinde yer alan alternatif okul modellerine göre eğitim veren anaokullarının yöneticileriyle görüşmeler yapılmış ve bu kurumlardaki değerler eğitiminde kullandıkları yöntemler incelenilmeye çalışılmıştır. Bu kapsamda kurum Yalova ilinde anaokul seviyesinde alternatif okul modeli ile eğitim veren iki okul belirlenmiş, kurumun yöneticilerine çalışma ile ilgili açık uçlu sorular yöneltilerek mülakat gerçekleştirilmiştir. Elde edilen veriler aynen aktarılmış ilgili fotoğraflar kurumun izni ile sosyal medya hesaplarından alınmıştır.

5. Görüşmeler Ve Bulgular

Yalovadaki alternatif okullarda değerler eğitimi tespit edebilmek amacıyla kurumidarecilerine dokuz soru sorulmuştur. Elde edilen bilgiler şu şekildedir:

1-Okulunuzu genel olarak tanıtır mısınız? (kaç yılında kuruldu, öğretmen öğrenci sayısı, bina büyüklüğü materyal temini vs.)

Çalışkan Çocuk Anaokulu: 2017 – 2018 yılında eğitim hayatımıza başladık. Şu an 4 öğretmenimiz var. Okulun güne başlama saati 08:00 bitiş saati 18:00'dır. Kurumun içinde bulunduğu çevre deprem sonrası yapılaşma bölgesindedir. Çevre düzenlemeleri ve bina mimari tasarımları açısından anaokulları tarafından tercih edilen bir bölgedir. Kurum da bu bölgede konumlanmıştır, ferah bir yerdedir. Sosyo ekonomik olarak genellikle çalışan anne baba çocukları bulunmaktadır. Kültürel olarak ise öğretmen çocukları, üniversite mezunu, çalışan anne baba çocuklarına hizmet vermektedir. Bina 3 katlı olup iki ayrı bahçesi vardır. 255 metrekare üzerine kuruludur. Kurum binasının merdivensiz olarak seçilmesine özen gösterilmiştir. Çocukların daha rahat edebilmesi için koridor genişliği standart ölçülerden geniş tutulmuştur. Alan geniş olduğu halde sıkışık düzende sınıfları oluşturmak yerine iç mekânda kış bahçesi oluşturulmuştur. Bunun sebebi ise çocukların kış boyu sınıfta kapalı kalmaları yerine farklı bir alanda da vakit geçirmelerinin planlanmış olmasıdır.

Okulda toplam 4 derslik; 1 uyku odası, 1 kışık ortak salon, 1 yemekhane, 1 mutfak, 2 kız çocuğu tuvaleti, 2 erkek çocuk tuvaleti, 2 engelli tuvaleti, 2 personel tuvaleti bulunmaktadır. Tuvaletlerin yapılma şekli çocukların boyuna uygun tasarlanmış olup aynı zamanda lavabolarda yuvarlak şekil tercih edilmiştir. Çocukların sivri alanlara çarpma riski ortadan kaldırılmıştır.

Toplam kapasite 70 öğrencidir. Covid 19 nedeniyle iki sınıf bulunmaktadır. 1. sınıfta en fazla 8 öğrenci bulunmaktadır. Toplam öğrenci sayısı 16'dır. Öğretmen sayısı 4'dür. Okulda ayrıca 2 ayrı bahçe bulunmaktadır.

2- İdareci ve öğretmenler alternatif okul eğitimi aldı mı? Aldıysa nereden nasıl?(lisans yüksek lisans sertifika vs)

Çalışkan Çocuk Anaokulu: Personel seçiminde MEB'in yönergeleri doğrultusunda hareket edilmektedir. Kurucu müdürümüz Selçuk Üniversitesi Sürekli Eğitim Merkezinden 270 saatlik Montessori eğitimci eğitimi almıştır. Diğer kurucu müdürlerimiz de eğitim fakültesi mezunudur.

3-Sizce değerler eğitimi ne demektir?

Çalışkan Çocuk Anaokulu: Bizler Montessori eğitim felsefesini okulumuzda uygulamaya çalışıyoruz. “Tek başına yapabilmem için bana yardım et ve nasıl yapıldığını bana göster. Bunu benim için yapma. Kendim yapabilirim ve yapmak isterim. Bana nasıl yapacağımı öğretirken

sabret. Bu belki uzun sürebilir ve belki daha uzun zamana ihtiyacım var. Fakat bilmelisin ki birkaç deneme ile yapacağım şeyi başarmak isterim. Hata yapabilme ihtimalim olduğunu da düşünmelisin. Ama unutmaya ki ben sadece hatalarla gerçek manada bir şeyler öğrenebilirim.”

Bu anlamda Montessori eğitim metodu ile sabır, iş birliği, bireysel farklılıklara saygı duyma değerlerini kazandırmaya çalışıyoruz.

4-Okulda değerler eğitimi kapsamında sınıf- bahçe düzenlemesi, materyal vs hakkında bilgi veriniz.

Çalışkan Çocuk Anaokulu: Okulda Montessori eğitimi için bir sınıf vardır. Çocukların duyuşsal ve bilişsel olarak gelişimini destekleyecek materyaller kullanılarak ve daha çok somutlaştırarak eğitim devam edilmektedir. Kurumda kullanılan malzemeler genellikle ahşaptır. Eğer ahşap değilse CE belgeli plastik ürünler kullanılmaktadır. Çocukların sağlığına dikkat edilmektedir.

Sınıflar, çocukların ilgisini çekecek şekilde tasarlanmıştır. Duvarlarda akrilik ve guaj boya kullanılarak tasarlanmış üç boyutlu çizimler yer almaktadır. Koridorlardan geçerken yukarıya baktıklarında bulutlar yer almaktadır. Aslında bulutların içerisinde 4 mevsim gizlidir. Bir ağaç bulunmakta ve ağacın içerisinde sırasıyla dört mevsim yer almaktadır. Kurumun içerisinde itfaiye ve ambulans anlatma imkânı çok yüksek olmadığından, duvarlara somut olarak çizilerek anlatılmaktadır.

5- Okullarda Değerler Eğitimi Ailenin, Okulun, Çevrenin Katkısı ve Bu Anlamda Yapılan Geziler/Etkinlikler var mı? Varsa nelerdir? Özellikle aile katılımı konusunda velilerin yaklaşımı desteği ne şekildedir?

Çalışkan Çocuk Anaokulu: Eğitim algısının, butik eğitim anlayışının Yalova'da yeterince oluşmadığını düşünüyoruz. Çocuklarımız için direndik. (Özellikle sağlıklı anne yemekleri ve tavuk eti bile kullanılmayan / margarin yerine tereyağı kullanan, Süttaş süt grubu kullanıp kaliteli gıda anlayışında olmamız da bu algıyı çok etkilemedi.) Bu sene zaten son kez devam edeceğiz. Gelecek yıl öğretmen olduğumuz için başka alternatiflere bakacağız başka bir eğitim ayağında olmayı da düşünüyoruz. Yalova'daki insanların Montessori gibi harika bir eğitimi sosyal medyada bütün bilgiler tepsi ile sunulurken gereksiz bulmalarını anlayamıyoruz. En basiti çocuklara ayakkabı giymesini öğretiyoruz. Yok, siz giydirin diyen veliler de bulunmaktadır. Yine çocuklara poposunu silmesini öğretiyoruz diyoruz. Öğretmeni veya yardımcısı silsin ve çamaşırı temizse bile değiştirin diyen veliler de vardır. Acaba okul öncesi kavramı velilerde oturmadı mı? Anasınıfında okuyan bir öğrenci gelecek yıl ilkokul olduğunda kendi kendine başarabilmeyi öğrenemediyse bu hayatını zorlaştırmaz mı? Sonuç olarak bilinçli ve bize güvenen velilerimiz ile yolumuza devam edeceğiz. Haziran sonu itibariyle de anaokulundan üzülerek vazgeçmek zorunda kalacağız.

6- Farklı etnik grup veya inançtan olan öğrenciniz var mı? Varsa değerler eğitiminde ne gibi bir yol izliyorsunuz? Yaşadığınız sorunları veya deneyimleri paylaşabilir misiniz?

Çalışkan Çocuk Anaokulu: Böyle bir durumla karşılaşmadık.

7- Değerler eğitimi bağlamında en çok kullandığınız yöntem nelerdir?

Çalışkan Çocuk Anaokulu: En çok montessori ve beyin fırtınasını kullanmaktayız. Yeni bir program olduğu zaman da düzenlemeler yapıp kullanılmaktadır.

8- Velilerin alternatif okul hakkındaki bilgisi- konuya yaklaşımı hakkındaki gözlemlerinizi nelerdir? Veliler bu konuda bilinçli mi? Reklam veya merak için mi veya okulları gerçekten bilerek mi geliyorlar?

Çalışkan Çocuk Anaokulu: Bizler 3 kurucu ortak, Montessori yöntemini bilerek ve kendi çocuklarımızın da bu eğitimi alması için eğitici öğretmen olduk. Öğretmenlerimizi yönlendirdik. Onlara hizmetiçi eğitimler verdik. Videolar izlemelerini de sağladık. Biz hazırдық ancak, Yalova halkı kesinlikle Montessori gibi eğitime hazır değildi. Hiçbir şey yapmayıp sadece süsleyen reklamları iyi yapan okullara ilgi çok daha büyüktü.

9- Bireysel farklılıkları olan öğrencilere yaklaşımda izlediğiniz yol teknik nedir?

Çalışkan Çocuk Anaokulu: Özel gereksinimi olan öğrenci şimdiye kadar olmamıştır. Fakat hiperaktivite tedavisi gören ve ilaç kullanan öğrencilerimiz olmuştur.

Okulla İlgili Görseller

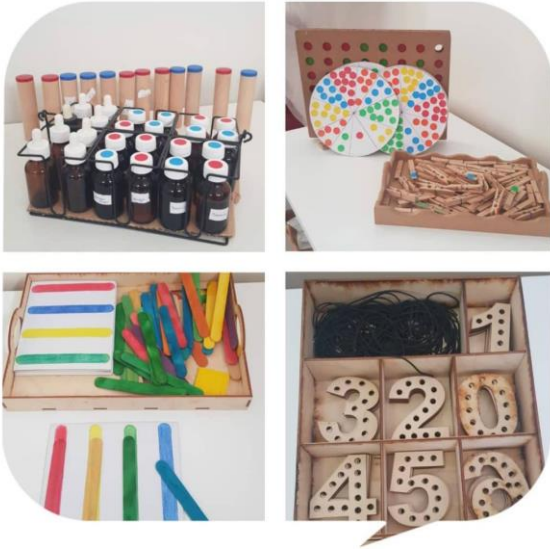
Şekil 1: Özel Çalışkan Çocuk Anaokulu Montessori Sınıfı

Şekil 2: Özel Çalışkan Anaokulu Montessori Eğitimi Kapsamında Düğme İlikleme Çalışması

Şekil 3: Özel Çalışkan Çocuk Anaokulu Montessori Malzemeleri İle Kurulan Kızılay Çadırı

Şekil 4: Özel Çalışkan Çocuk Anaokulu Montessori Materyalleri

Şekil 6: Özel Çalışkan Çocuk Anaokulu Montessori Bağcık Bağlamayı Öğrenme Etkinliği

Şekil 5: Özel Çalışkan Çocuk Anaokulu Montessori Materyalleri

Şekil 7: Özel Çalışkan Çocuk Anaokulu Montessori Materyalleri İle Renk- Şekil Öğrenme Ve Eşleştirme

Şekil 8: Özel Çalışkan Çocuk Anaokulu Montessori Materyalleri İle Toplama Öğrenme

Şekil 9: Özel Çalışkan Çocuk Anaokulu Montessori Materyalleriyle İle Sayıları Yazmayı Dokunma Hissetme Etkinliği

**MONTESSORI MATEMATİK
ÇALIŞMALARI: TOPLAMA İŞLEMİ**

1 2 3 4 5 6 7 8 9 0

Yalova Alternatif Okullar Değerler Eğitimi Çalışması Soruları

1-Okulunuzu genel olarak tanıtır mısınız? (kaç yılında kuruldu, öğretmen öğrenci sayısı, bina büyüklüğü materyal temini vs.)

Özel Lotus Orman Okulu: Okulumuz müstakil olup bir bahçe içerisinde bulunmaktadır. Okulda toplam 72 öğrenci olup branş öğrencileri dahil 20 kişiyiz. Okul 8 dönümlük bir çiftlik içinde yer alıp bir uygulama alanı gibi düşünülebilir. Okul alternatif eğitim başlığı ile 2017 yılında faaliyetlerine başlamıştır. Okul direk alternatif bir bakış açısı ile kurulmuştur. Okul kurucuları olarak alternatif eğitimler olarak işe başladık.

2- İdareci ve öğretmenler alternatif okul eğitimi aldı mı? Aldıysa nereden nasıl?(lisans yüksek lisans sertifika vs)

Özel Lotus Orman Okulu: Bizler alternatif eğitimler olarak Ormanokulu ve Montessori eğitimleri aldık. Eğitimlerimizi Alanya'da Özel Yaşam Okulları'ndan aldık.

3-Sizce değerler eğitimi ne demektir?

Özel Lotus Orman Okulu: Değerler eğitimi, konusunda bizlerin üzerinde durduğu en önemli husus duyarlı insan olmaktır. Bizim için değerler tüm günün içinde sabah okulun kapısından girdiğimiz andan itibaren başlayan bir süreç insanın yaşadığı çevre ve doğayla bir bütün olmasından hareketle değerler de eğitimden ayrı olmayan bir bütündür.

4-Okulda değerler eğitimi kapsamında sınıf- bahçe düzenlemesi, materyal vs hakkında bilgi veriniz.

Özel Lotus Orman Okulu: Bizim okulumuzda bahçe kullanımı sırayla olup, kullanımı bitirenler diğer arkadaşlarına temiz ve üzenli bırakıyor. Çocuklar aldıkları oyuncakları yerine koyuyorlar. Çiftlikte ise doğaya duyarlı olarak geri dönüşüme gidecekleri belirleyebilme ön planda tutulur. Hazırladığımız kompostlarımız var her gün muntka temizliği yaparız. Okulda geri dönüşüm alanları mevcut olup, kâğıt, cam hepsi için ayrılmış yerler vardır. Çocuklar bunu bilir ve atılacakları oralara atarlar.

5- Okullarda Değerler Eğitime Ailenin, Okulun, Çevrenin Katkısı ve Bu Anlamda Yapılan Geziler/Etkinlikler var mı? Varsa nelerdir? Özellikle aile katılımı konusunda velilerin yaklaşımı desteği ne şekildedir?

Özel Lotus Orman Okulu: Biz aile desteği konusunda şanslı okullardanız. Çünkü bizim velilerimiz çok yüksek düzeyde alternatif eğitimi bilen, isteyen, vizyon sahibi kişilerdir. Buradaki eğitim anlayışımız esasen bir yaşam biçimi haline gelmiştir. Aralıklarla velilerimizi çiftliğimizde ve okulumuzda ağırlayarak onlarla birlikte oluyoruz. Aileler okulun dışında kalmayıp sürecin birer parçalarıdır. Bu birliktelik süreci oldukça şeffaf bir biçimde işlemektedir.

6- Farklı etnik grup veya inançtan olan öğrenciniz var mı? Varsa değerler eğitiminde ne gibi bir yol izliyorsunuz? Yaşadığımız sorunları veya deneyimleri paylaşabilir misiniz?

Özel Lotus Orman Okulu: Bizim farklı etnik gruplardan çocuğumuz yok; ama olsaydı da eğitim sürecimiz yine aynı boyutlarda işleyecekti. Çünkü evrensel değerlere saygı duyuyoruz. İnsanın ırk, dil, din gözetmeden özel gereksinim gözetmeksizin alacağı değerler evrenseldir. Önemsemediğimiz her değer öneli olup aynı zamanda evrensel bir değerdir. Çünkü değerleri kişiselleştirmeden topluma indirgmeden tam olarak insani anlamda onlara yaklaşıyoruz. Bizler için değer insanidir yani insanla ilgilidir ve evrenseldir. Bu sebeple farklı bir etnik gruptan çocuk yok ama olsaydı da aynı politikayı izlerdik.

7- Değerler eğitimi bağlamında en çok kullandığınız yöntem nelerdir?

Özel Lotus Orman Okulu: Değerler eğitimi bağlamında önceliğimiz çocukların yaparak yaşayarak eğitime katılması ve bilerek anlayarak bunu içselleştirmeleridir. Anlayarak yapma, fark etme, farkında olma gibi yöntemleri uyguluyoruz. Aslında tek bir konudan hareket etmiyoruz. İnsan bir bütündür yaşadığı çevre ve doğa ile bir bütün o yüzden bizim için değerler ayrılmaz bir bütündür. Çocuğun çöpi yere atmamasından tutun da cam şişeyi geri dönüştürmesine kadar giden bir süreçtir bu. Hayvanlara şefkatli ve yardımsever merhametli olmak doğayı korumak kollamak gözetlemek öğretmeniyle işbirliği halinde olması yanında arkadaşına yardım etmesi vs. yaşadığımız toplumda duyarlı insan olmalarını hedeflediği için bizler bu hayatın içinde değerlendiriyoruz.

8- Velilerin alternatif okul hakkındaki bilgisi- konuya yaklaşımı hakkındaki gözlemlerinizi nelerdir? Veliler bu konuda bilinçli mi? Reklam veya merak için mi veya okulları gerçekten bilerek mi geliyorlar?

Özel Lotus Orman Okulu: Velilerin %95'inin alternatif okul bilincinde olduğu görülür. Az bir kısmı ise tavsiye ile gelip, konsept olarak önerilerde bulunan insanlardır. Okula mülakatla öğrenci alıyoruz. Bu bağlamda alternatif okulun diğer felsefelerden farkını bilen velilerle çalışmayı hedefliyoruz. Zira bu durum bizlerin motivasyonunu da da iş performansımızı da etkilemektedir. Dolayısı ile Alternatif eğitimi bilen ve isteyen veliler pozitif anlamda bizleri destekliyorlar. Yani kurumumuzda veli, okul ve öğrenci işbirliği hâkimdir.

9- Bireysel farklılıkları olan öğrencilere yaklaşımda izlediğiniz yol teknik nedir?

Özel Lotus Orman Okulu: Bireysel farklılıkları olan ve özel gereksinimli olan öğrencileri severek kabul ederiz. Okulumuzda, Otizmlili dikkat eksikliği olan veya hiperaktif çocuklarımız vardır. Bu çocuklara yaklaşımımız diğer bireylerden farklı değildir. Bizim için tüm çocuklar aynı ve de özeldir. Tek bir çocukta ele aldığımızda konu ile bütüne baktığımızda konu esasen değişmemektedir. Her bir çocuk biriciktir, anlamaya ihtiyacı vardır ve bizim için hepsi özeldir. Onları anlamaya çalışırız. Dolayısıyla okul olarak izlediğimiz yol ve yöntemler bu algının çevresinde gelişmektedir.

Okulla ilgili gorseller (Özel Lotus Orman Okulu)

Şekil 1: Orman Çocuklarının oyuna katılması

Şekil 2: Orman Okulunun çevresi

Şekil 3: Yaparak yaşayarak oyun

Şekil 4: El becerisi çalışması

Şekil 5: Tabiatla iç içe etkinlikler

Şekil 6: Tabiatı keşfetme

Şekil 7: Doğal elbecerisi ve sanat faaliyeti

Şekil 8: Değerler kazanımı ve hayvan sevgisi

Şekil 9: Yaparak yaşayarak keşfetme

6. Bahsi Geçen Alternatif Okulların Değerler Eğitimi Faaliyetlerine Dair

Çalışmamızın örneklemini oluşturan ve kendilerine sorular yönelttiğimiz Yalova ilinde bulunan iki alternatif okul üzerinden konu ilgili araştırma bağlamında netliğe kavuşmuştur. Buna göre Çalışkan Çocuk Anaokulu ve Yalova Orman Okulu birer alternatif okul olarak uyguladıkları eğitim modeli ve aldıkları eğitimlerle Türkiye eğitim sistemine farklı kazanımlar sağladıklarını işaret etmişlerdir. Buna göre değerler eğitimi başta olmak üzere öğrencilerin kendilerini birey olarak gerçekleştirmelerine de imkân sağlayan mezkur okullar büyük fayda sağlamaktadırlar.

Değerler eğitiminin analitik boyutta öğrencilere içselleştirilmesinde büyük katkılar sağlayan alternatif okullar öğrencilere onları her şeyden önce dünyayı algılamayı öğreten, birey bağlamında kendilerine saygı duyulduğunu gösteren birimler olarak faaliyet göstermektedirler. Toplumsal ve ahlaki değerlerin içselleştirilmesi yaklaşımı ile onları merkeze alan ve her öğrenilen şeyin ezbere değil sorgulayarak, yaparak yaşayarak öğrenmelerini sağlayan bir yapıya da sahiptirler. İşte bu bakımlardan tüm dünyada olduğu gibi Türkiye’de de yaygınlaşma eğiliminde bulunan ilgili okulların aileler nezdinde popülerliği gün geçtikçe artmaktadır.

Sonuç

Eğitim, insanın doğumundan ölümüne kadar devam eden sistematik bir süreçtir. Bu sürecin dinamizmi ise kültürel zenginlikler ile eğitim yöntem ve teknikleridir. Çok yönlü bir süreç olan eğitimin klasik anlayışla devamı günümüzde öğrencilerin bireysel farkındalığını desteklemek yerine onları akranları arasında yeteneklerine göre daha geri plana itmektedir. İşte bu düşünceden hareketle Batı’da kaynakları felsefik kuramlara kadar dayanan alternatif eğitim kurumları ortaya çıkmış ve bu kurumlara koşturarak alternatif eğitim yöntemleri de inşa edilmiştir.

Alternatif eğitim ve buna dair pratiği gerçekleştiren okul modellerinden Montessori, Uluslararası Bakalorya, Reggio Emilia, Waldorf modelleri, dünyada olduğu gibi Türkiye’de de hayata geçirilmiş ve ailelerin çocuklarda bireysel gelişimlerin artırılması, yeteneklerin gelişimine katkı sağlanması ve bilhassa belli değerlerin kazandırılmasında başat tesirler sunan bu modelleri ve ilgili alternatif eğitim kurumlarını tercihe yöneltmiştir.

Değerler, yaşanılarak ve uygulanarak bireyin kimlik ve kişiliğinin bir parçası haline gelir ve kişiliğin oluşumunda ve örüntülenmesinde önemli bir faktördür. Erken çocukluk döneminde çocuk; varlığı

kabul edilmek ve önem verilmek, saygı görmek, öğrenmek ve araştırmak, özgür olmak, mutlu olmak, güven duymak gibi isteklere sahip olur. Değer eğitimi bu isteklerin üzerine bina edilirse, kişilik oluşumunda ve gelişiminde değerlerin etkisi kendisini çok daha fazla gösterir. Bu anlamda erken çocukluk döneminde değerlerin kazandırılması çok önemlidir. Bunu kazandıracak ilk yer ve kurum ailedir. Ancak, hayat şartlarına bağlı olarak çocuğun ailede ve anne-babasıyla birlikte geçirdiği sürenin gittikçe azalması ve bu gibi sebepler, ailenin değerler eğitimindeki etkisinin azalmasına ve yetersiz kalmasına yol açmaktadır. Bu nedenle, okul öncesi eğitimi ve okul eğitimi değer eğitimi açısından daha önemli hale gelmekte ve bu alandaki kurumların sorumluluğu artmaktadır.

Alternatif okullar çocuklarının eğitiminde farklı arayışlarda olan kişilerin soruları ile ortaya çıkmıştır. Türkiye’de yeni gelişmekte olan bir durumdur. Pek çok veli aslında sınav sistemi dışında çocukların farklı ilgi ve beklentilerine göre eğitim alma, doğayla iç içe kendi becerilerini keşfedebildiği bir eğitim arayışı içindedir. Ancak ülkemizde varolan bir sınav gerçeği vardır. Bununla birlikte alternatif okulların dünyadaki kadar ülkemizde yaygın olmaması materyallerinin ahşap ve belli standartların üstünde olması sınıf içi ve sınıf dışı düzenlemeler gerektirmesi gibi sebepler nedeniyle ülkemizde daha çok özel anaokullarında uygulanmaktadır. Bazı devlet ana okullarında belli derslerde de bu metot kullanılmakla birlikte tamamen alternatif okul felsefesi doğrultusunda hareket eden okullar ağırlıklı olarak özel anaokullarıdır. Ancak ülkemizdeki pek çok veli bu okullara çocuğunu gönderme sürecinin sebepleri hakkında bilinçli bir tercihe sahip iken bir kısım veli ise reklamlardan veya çeşitli ortamlardaki konuşmalardan etkilenecek çocuğunu bu okullara göndermektedir. Kendi başına yapabilme becerisi geliştiren, doğayla iç içe büyüyen, kendi ilgi ve beklentilerinin farkında olan, başkalarının da haklarına saygılı ve sabırlı bireyler yetiştirmek yerine velilerin çocuğun her şeyini kurumun yapmasını bekleyen tabir-i caizse çocuğun şımartılmasını herhangi bir deneyim kazanmak yerine suya sabuna dokunmayan bir yöntem beklentisi içinde olmaları dezavantajlı bir durum teşkil etmektedir. Bu da kurumların motivasyonunu düşürmektedir. Ancak burada da şöyle bir açmaz söz konusudur bu tarz okullara olan eğilimi fark eden bazı müteşebbisler bu eğitimleri almamasına ve materyallerin uygun olmamasına rağmen bu isimle rağbet görmeye başlamaktadır ki bu da eğitim açısından oldukça problemlili bir süreci beraberinde getirmektedir.

Kaynakça

- Aljabreen, . H. (2020). “Montessori, Waldorf and Reggio Emilia: A comparative Analysis of Alternative Models of Early Childhood Education”, *International Journal of Early Childhood*, 357-353.
- Aydın, M. Z. ve Gürler, A. Ş. (2014). *Okulda Değerler Eğitimi* (4. baskı). Ankara: Nobel Yayınevi.
- Barnes, H. (1991). “Learning that grows with the learner: An introduction to Waldorf education”, *Educational Leadership*, 49(2), 52-54
- Başal, H. A. (2012). *Gelişim ve Psikoloji Nasıl Mutlu ve Başarılı Bir Çocuk Yetiştirebiliriz?*, 5. Baskı, Ekin Yayın, Bursa.
- Bolay, H. S. (2013). *Aşkın değerler buhranı*. R. Kaymakcan, S. Kenan, H. Hökelekli, Z. S. Aslan, M. Zengin (Ed.), *Değerler Ve Eğitimi Uluslararası Sempozyumu İçinde* (s.177- 202). İstanbul: Dem Yayınları.
- Çelikkaya, H., (1991). “Eğitimin Anlamları Ve Farklı Açılardan Görünüşü”, *M.Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, (3), 73-85.
- Dilek, Ö.(2019) “Orman Okulu Uygulamalarının Çocukların Gelişimine Yönelik Katkısının Değerlendirilmesi”, *Kastamonu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel Eğitim Anabilim Dalı*, s.24.
- Erdoğan, M., & Eretnay, N. (2009). *22 Adımda Doğa Eğitimi*. Ankara: ODTÜ Yayıncılık.

Erakkuş, O. (2013). "Farklı Eğitim Sistemlerinde Çalışan Öğretmenlerin Değerler Eğitimi İle İlgili Düşünceleri" *Necmettin Erbakan Üniversitesi Uluslararası Eğitimde Değişim ve Yeni yönelimler Sempozyumu Bildiri*, Konya 7- 11,

Erakkuş, Ö. (2015). Alternatif Okul Yaklaşımlarında Din Ve Değerler Eğitimi, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe Ve Din Bilimleri Anabilim Dalı Din Eğitimi Bilim Dalı, Doktora Tezi.

Eraslan, L. (2013). Değerlerin Eğitiminde Sivil Toplum Katılımı Ve Sivil Toplum Kuruluşlarının Rolü. Uluslararası Değerler Eğitimi Sempozyumu Antalya: Antalya İl Milli Eğitim Müdürlüğü. 108-131.

Ertürk, Selahattin (1972) *Eğitimde Program Geliştirme*, Yelkentepe Yayınları, Ankara.

Fidan, Nurettin (1986). *Okulda Öğrenme ve Öğretme*, Kadıoğlu Matbaası, Ankara.

Gezer, İ. (2007). *Nasıl Bir Eğitim? Eğitimde Alternatif Arayışlar*, Bakış Yayınları, Ankara.

Güngör, E. (1993). *Değerler Psikolojisi*. Amsterdam: Hollanda Türk Akademisyenler Birliği Vakfı Yayınları.

Gürol, A. (2012). "Okul Öncesi Eğitimde Temel Olan Görüşler", ed. Songül Tümkaya, Fikret Gülaçtı, Erken Çocukluk Eğitimi, Pegem Akademi Yayınları, Ankara.

Illich, I. D. (2012). *Okulsuz Toplum*, Şule Yayınları, İstanbul.

Kağıtçıbaşı, Ç., Kuşdil, M.E. (2000). "Türk Öğretmenlerinin Değer Yönelimi ve Schwartz Değer Kuramı", *Türk Psikoloji Dergisi*. 15(45), 59-76

Kaya, D. ve Gündüz, M. (2015). Alternatif eğitim ve toplumsal değişim üzerindeki etkisi: "Waldorf Okulları Örneği", *Millî Eğitim*, 205, 5-25.

Miller, R. (2005). "Bütüncül Eğitimin Felsefi Kaynakları", *Değerler Eğitimi Dergisi*, S. 3 (10), 33-40.

Lindon, J. (1999). Run The Risk. Nursery World. Nursery World.

Mills, M., Renshaw, P., & Zipin, L. (2013). "Alternative Education Provision: A Dumping Ground For 'wasted Lives' Or A Challenge To The Mainstream?" *Social Alternatives*, 32 (2), 13-18.

Montessori, M. (1992). *Çocuk Eğitimi*, Özgür Yayıncılık, 3. b., İstanbul.

Rokeach, M. (1973). *The Nature of Human Values*. New York: Free Pres.

Onur, B. (2016). Çocuk Çevre Doğa: Çevre Ve Yurttaşlık Eğitimi. Ankara: İmge Kitabevi.

Şanver, M., Sarıtunç, B., Erakkuş, Ö., (2018). "Erken Çocukluk Eğitiminde Kültür Edinimi Ve Bir Uygulama", *Social Sciences Studies Journal*, 4 (22), 4066-4073.

Temel, F. Z. (2005). "Okul Öncesi Eğitimde Yeni Yaklaşımlar", *Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim Dergisi*, 2005, s. 62-70.

Ulusoy, K. (2010). "Davranışçı Ve Yapılandırmacı Yaklaşımına Göre Hazırlanan Tarih Programlarında Değer Aktarımı", *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 12(1), 32-51.

<http://www.baskabirokulmumkun.org/> erişim tarihi: 05.10.2021

https://cdn-acikogretim.istanbul.edu.tr/auzefcontent/20_21_Bahar/erken_cocukluk_egitiminde_yaklasimlar_ve_programlar/12/index.html erişim tarihi: 05.10.2021

YALOVA İLİNDE KESME ÇİÇEK YETİŞTİRİCİLİĞİNİN FİTOPATOLOJİK SORUNLARI VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

Cafer EKEN
Aydın Adnan Menderes University,
Turkey
cafer.eken@adu.edu.tr

Dudu DEMİR
Isparta University of Applied Sciences,
Turkey
dududemir@isparta.edu.tr

Öz

Kesme çiçekler, iç mekân süs bitkileri, dış mekân süs bitkileri ve soğanlı bitkiler olarak gruplandırılan süs bitkileri; sosyal ve ekonomik hayatta önemli bir yer tutmaktadır. Kesme çiçekler, dünyada süs bitkileri içerisinde hem üretim miktarı hem de ekonomik değer olarak en büyük paya sahiptir. Yalova, sahip olduğu iklim koşulları ile süs bitkileri ve özellikle kesme çiçek üretiminde önemli bir potansiyele sahiptir. Fakat kesme çiçek üretiminde görülen bazı hastalıklar önemli ölçüde ekonomik kayıplara neden olmaktadır. Bu derlemede, Yalova'da yetiştirilen kesme çiçeklerde tespit edilen fitopatolojik sorunlar ve mücadele yöntemleri kısaca özetlenmiştir. Yalova'da yetiştirilen kesme çiçeklerdeki en önemli fitopatolojik sorunun *Fusarium* spp. ve *Rhizoctonia* spp.'nin neden olduğu kök ve kök boğazı hastalıkları olduğu yapılan çalışmalardan anlaşılmaktadır. Yalova'da kesme çiçek sektörünün, büyük bir ticaret potansiyeline sahip olması ve ekonomiye katkı sağlamasına rağmen üretimi kısıtlayarak ekonomik kayba neden olan hastalık etmenleriyle mücadeleye yönelik çalışmaların son derece sınırlı olduğu görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Kesme çiçek, bitki patojenleri, hastalık kontrolü

Phytopathological Problems and Solution Suggestions of Cut Flower Cultivation in Yalova Province

Abstract

Ornamental plants grouped as cut flowers, indoor ornamental plants, outdoor ornamental plants, and bulbous plants; play an important role in social and economic life. Cut flowers have the largest share among ornamental plants in the world both the production quantity and economic value. Yalova has important potential with its climate conditions for ornamental plants and especially cut flower production. However, some diseases occurring in cut flower production cause significant economic losses. In this review, phytopathological problems and control methods in cut flowers grown in Yalova are summarized. It is understood from the studies that the most important phytopathological problem in cut flowers grown in Yalova is root and crown root diseases caused by *Fusarium* spp. and *Rhizoctonia* spp. Although the cut flower sector in Yalova has a great trade potential and contributes to the economy, it has been observed that the efforts to management studies against to the disease agents that cause economic loss by limiting production are extremely limited.

Keywords: Cut flower, plant pathogens, disease control

Giriş

Farklı yöntemler kullanılarak estetik, fonksiyonel ve ekonomik amaçlarla üretilen, çoğaltılan ve büyütülen bitkiler olarak tanımlanabilen süs bitkileri, özellikle kentsel alanlarda insan ile doğa arasındaki ilişkilerin düzenlenmesi ve biyolojik konfor gibi doğrudan fiziksel ihtiyaçların karşılamasına yönelik uygulamaların da temel materyalidir. Dolayısıyla süs bitkileri kapsam ve üretim yelpazesi yönünden çok geniş bir sektördür. Süs bitkileri sektörü son yıllarda tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de gelişen bir sektör durumundadır (Hekimoğlu ve Altındağ, 2019:1). Süs bitkileri sektörünü genel olarak kesme çiçekler (kesme yeşillik bu grup içindedir), iç mekan süs bitkileri, dış mekan süs bitkileri ve doğal çiçek soğanları (geofitler) olmak üzere 4 grup altında toplamak mümkündür (Karagüzel vd., 2010:540). Kesme çiçekler; kesilerek toplanan ve buket, sepet, çelenk yapımında kullanılan çiçeklerdir. Süs bitkileri sektörü içerisinde üretimi ve ticareti en fazla yapılan alanın kesme çiçeklerdir ve Dünya süs bitkileri ticaretinin yarısı kesme çiçeklere aittir (Anonim, 2015:8).

Türkiye’de ticari amaçlı kesme çiçek üretimi 1940’lı yıllarda İstanbul ve çevresinde başlamış, daha sonra Yalova önemli bir üretim merkezi konumuna gelmiştir (Titiz vd., 2005:710). TÜİK 2020 yılı verilerine göre Yalova’da kesme çiçek olarak karanfil, gerbera, gypsophilla, kasımpatı (krizantem), lilyum (zambak), orkide, lale, gül, lisianthus, frezya, şebboy, sümbül ve diğer kesme çiçeklerin üretimi yapılmaktadır (Tablo 1).

Tablo 1: Yalova’da Kesme Çiçek Üretim Alan ve Çeşit Dağılımları

Kesme Çiçek	Ekilen Alan (m ²)	Üretim (Adet)
Karanfil	13.002	1.260.160
Gerbera	13.441	1.806.600
Gypsophilla	240	240
Kasımpatı (Krizantem)	10.385	617.875
Lilyum (Zambak)	22.501	562.525
Orkide	26.099	1.826.930
Lale	700	52.500
Gül	382.191	18.092.050
Lisianthus	97.206	3.780.150
Frezya	62.719	9.657.850
Şebboy	74.706	1.797.650
Sümbül	650	45.500
Diğer kesme çiçekler	194.382	4.769.100

Kaynak: TÜİK, 2020

Bitkiler, buldukları çevrelerde gelişme ve yaşamlarını kısıtlayıcı bazı olumsuz şartlara maruz kalırlar. Bir bitkinin fizyolojik fonksiyonları genetik potansiyelinin elverdiği biçimde yürüyorsa o bitki sağlıklı ve normal olarak nitelendirilir. Bu fonksiyonlar normal hücre bölünmesi, farklılaşma, gelişme, su ve mineral maddelerin topraktan absorpsiyonu ve bunların bitki içinde taşınması, ayrıca fotosentez ve fotosentetik maddelerin sarf ve depo yerlerine taşınması, diğer taraftan sentezlenen maddelerin metabolizması, üreme, kışlama veya üreme için gıda maddelerinin depolanmasıdır. Bitki, patojenler veya bazı çevre şartları tarafından taciz edildiğinde, bitkinin bir veya daha fazla fonksiyonları karışarak normalden uzaklaşır ve böylece bitkiler hastalanır (Döken vd., 2000:7). Bitki hastalıkları insanın ekonomik ve sosyal gelişmesine önemli derecede etki etmektedir. Bitki hastalıkları bitkilerin ve ürünlerinin verim ve kaliteleri üzerinde büyük kayıplara neden olurlar. Bu nedenle bitki hastalıkları, tarımsal üretim için büyük bir tehdittir. Biyotik ve abiyotik olmak üzere iki tür bitki hastalığı bulunmaktadır. Abiyotik hastalıklar besin maddesi, ışık, nem, sıcaklık, toprakta veya havada toksik kimyasalların bulunması gibi tüm çevresel faktörlerle ilişkilidir. Abiyotik hastalıkların müşterek özellikleri, bitki yaşamını sağlayan faktörlerin düşüklüğü veya fazlalığı sonucu ortaya çıkmasıdır. Abiyotik hastalıklar, genelde bitkileri ekstrem çevre koşullarından koruyarak veya bu koşulları normale dönüştürerek kontrol edilebilir (Döken vd., 2000:22). Biyotik bitki hastalık etmenleri (patojenler) ise; funguslar, bakteriler, fitoplazmalar, spiroplazmalar, virüsler, viroidler, nematodlar,

protozoalar ve parazit bitkilerdir. Bitki hastalıklarının yarısından fazlasını funguslar oluşturmakta ve bunu da virüsler takip etmektedir (Agrios, 2005:4).

Ülkemizde geniş bir üretim alanına sahip olan süs bitkileri ve özellikle de kesme çiçeklerin yetiştiriciliği, pazarlanması ve ihracatında, fungal hastalık (*Alternaria* spp., *Botrytis cinerea*, *Cercospora* spp., *Erysiphe cichocearum*, *Fusarium* spp., *Oidium* spp., *Perenospora* spp., *Phragmidium* spp., *Puccinia* spp., *Pythium* spp., *Rhizoctonia* spp., *Sclerotinia sclerotiorum*, *Septoria* spp. *Sphaerotheca pannosa*, *Uromyces* spp. ve *Verticillium* spp.) etmenleriyle çok sık karşılaşmakta olup, bu hastalıklar önemli ürün kayıplara neden olmaktadır (Gümrükcü ve Gölükçü, 2005:10; Yavuz ve Tunali, 2013:677; Cer ve Benlioğlu, 2021:44).

Bitkisel üretimde karşılaşılan hastalıklarla mücadele için başvurulan bazı yöntemler; yasal önlemler, kültürel önlemler, fiziksel önlemler, kimyasal önlemler, biyolojik mücadele ve entegre mücadele başlıkları altında sıralanabilir. Kimyasal tarım ilaçları 20. yüzyılın başından beri yoğun olarak, bilinçsizce kullanılmakta ve kimyasal mücadele uygulamalarında canlılar arasında doğal dengenin bozulması, insan ve sıcakkanlılara doğrudan veya dolaylı zehirlenmelere neden olması, doğal düşmanlara zarar vererek zararlı populasyonunun artması, çevre kirliliğine yol açması, zararlıların zamanla direnç kazanması, üründe kalıntı bırakması, ilaç fiyatlarının pahalı olması, kültür bitkilerinde toksik etkilere ve genetik bozulmalara yol açması gibi birçok olumsuz yön bulunmaktadır (Bora ve Özaktan, 1998). Ekolojik sistemde hatalı uygulamalar sonucu bozulan bu doğal dengeyi yeniden kurmak için, insana ve çevreye dost üretim sistemlerini içeren, esas olarak sentetik kimyasal tarım ilaçları ve gübrelerin kullanımını en aza indirgeyen metotların tarımsal üretimde kullanılmasına ihtiyaç vardır. Bu nedenlerle birçok ülkede konvansiyonel tarımdan çevre dostu üretim tekniklerine geçilmeye başlanmıştır. Kimyasal mücadelenin bazı olumsuz yönlerinden dolayı, son yıllarda biyolojik mücadele çalışmaları önem kazanmaya başlamıştır.

Biyolojik mücadele, doğal veya genetik yapısı değiştirilmiş mikroorganizmalar (genellikle fungus ve bakteri) ya da onların ürettikleri metabolitler kullanılarak patojen mikroorganizmaların ortadan kaldırılması veya populasyonlarının baskılanmasını amaçlayan bir tarımsal mücadele yöntemidir. İnsan ve çevre üzerine olumsuz etkileri olmayan bir mücadele şeklidir. Biyolojik mücadele mekanizmaları; antibiyosis, rekabet, hiperparazitizm, hipovirulans, uyarılmış dayanıklılık ve çapraz koruma olarak ele alınmaktadır (Özaktan vd., 2010:62). Bitkiler doğal habitatlarında birçok organizmaya maruz kalır ve çok çeşitli koruyucu mekanizmaları aktive ederek patojen saldırılarına karşılık verirler. Bitkilerin patojenlere karşı kendilerini savunma ve dayanıklılıklarını artırma amacıyla geliştirdikleri bu sistem uyarılmış dayanıklılık (induced resistance) olarak bilinmektedir. Uyarılmış dayanıklılık, bitkilerdeki bağışıklık sistemini çeşitli biyotik (mikroorganizmalar ve ürünleri) ve abiyotik (etilen, UV ışınları, bazı sentetik bileşikler, bazı herbisitler ve fungusitler, salisilik asit, jasmonoik asit ve indol asetik asit) uyarıcılarla (elisitörler) uyararak harekete geçirme prensibine dayanır. Uyarılmış dayanıklılık, lokal ve sistemik olmak üzere iki şekilde ortaya çıkabilir. Dayanıklılığın lokal olarak teşviki sınırlı olup, kimyasalların ya da yaralanmanın neden olduğu nekrozların çevresinde ortaya çıkar. Sistemik dayanıklılık durumunda ise dayanıklılık bitkinin tamamına yayılmaktadır. Bu tip dayanıklılık lokal bir dayanıklılıkla da başlayabilir (Ward vd., 1991:1085). Bitkilere bazı uyarıcıların uygulanmasından sonra oluşan bazı biyokimyasal değişiklikler (bazı enzimlerin artması) uyarılmış sistemik dayanıklılığın göstergesidir (Schönbeck vd., 1981:654; He vd., 2002:225; Eken ve Demir, 2020:192). Nitekim bitki patojenlerine karşı savunma reaksiyonlarında birçok bitki enzimi görev almaktadır. Polifenol oksidaz (PPO), peroksidaz, fenilalanin amonyak liyaz, kitinaz ve β -1,3- glukanaz gibi enzimler bitkilerde dayanıklılığı teşvik eden savunma enzimlerindedir (Passardi vd., 2005:256; Prasannath, 2017:38).

Yapılan derleme çalışmasında, Yalova'da yetiştirilen kesme çiçeklerde tespit edilen fitopatolojik sorunlar ve mücadele yöntemleri hakkında kısa bilgi verilmesi amaçlanmıştır.

Karanfilde Yapılan Çalışmalar

Özer ve Soran (1989:198) ve Özmen Özer (1990:43) tarafından 1987 yılında, Yalova (Koruköy, Elmalık, Laledere, Çiftlikköy ve Kadıköy)'da yapılan çalışmalarda, karanfilde *Fusarium* spp.'den ileri gelen kök çürüklüğünün bitkinin tüm dönemlerinde görüldüğü tespit edilmiştir. *Fusarium* spp.'ne

bağlı olarak çelik alınarak elde edilen karanfil fidelerinde, köklendirme durumunda ve köklendikten hemen sonra bitki ölümleri görüldüğü belirtilmiştir. Çalışmada Yalova'dan toplanan kök çürüklüğü belirtisi gösteren karanfillerden %38 oranında *Fusarium* spp. izole edilmiştir. Elde edilen *Fusarium* spp.'nin % 23'ünü *F. oxysporum*, % 11'ini *F. equiseti*, % 2'sini *F. acuminatum* ve % 2'sini de *F. culmorum* oluşturmuştur. Yapılan patojenite çalışmalarında, virulentliği en yüksek patojen olarak *F. oxysporum* belirlenirken *F. culmorum*'un virulanslığı düşük bulunmuştur.

Tezcan vd.'de (2004:7) Yalova'da yapmış oldukları çalışmalarında karanfilde *Fusarium* spp.'ni % 40.51 oranında ve *Rhizoctonia* spp.'ini de % 10.80 oranında izole etmişlerdir. Yapılan patojenite çalışmalarında % 50'nin üzerinde hastalık şiddeti oluşturan *Fusarium* izolatlarının bazılarının tür tanıları da yapılmış ve bunların *F. oxysporum*, *F. solani*, *F. culmorum* ve *F. moniliforme* oldukları tespit edilmiştir. Ayrıca ilgili çalışmada, karanfillerden *Alternaria* spp., *Aspergillus* spp., *Chaetomium* spp., *Penicillium* spp., *Rhizopus* spp. ve *Trichoderma* spp. çok düşük oranlarda izole edilmiştir.

Akgül vd. (2001:43), Yalova ilinde karanfil üretim alanlarında toprak kaynaklı funguslardan *F. oxysporum* f.sp. *dianthi* ve *Rhizoctonia solani*'nin kontrolü ile ilgili toprak solarizasyonu ve kimyasal mücadelesi üzerine çalışma yapmışlardır. İlgili çalışmada, serada yapılan toprak solarizasyonun patojenlerin kontrolünde etkili olmadığı ve bunun nedeninin de havalandırma düzeni bulunmayan basit ve ucuz polietilen sera kaplama materyallerinin seraların büyük çoğunluğunda kullanıldığı ve bu durumun sera içi solarizasyonu imkânsız hale getirdiği belirtilmiştir. Başarılı bir solarizasyon için toprak sıcaklıklarının uygulama süresince zaman zaman 50 °C'nin üzerinde seyretmesi gerekir, bu nedenle sera dışında veya sera henüz örtü materyali ile kapatılmadan önce solarizasyon uygulaması yapıldığı takdirde başarılı sonuç alınması mümkün gibi görülmektedir. Kimyasal mücadele ile ilgili olarak da % 50 Tolclofos –Methyl etki maddeli (RİZOLEX 50 WP - Sumitomo) fungusidin etkinliği hem *in vitro* hemde *in vivo* koşullarda araştırılmıştır (Tezcan vd., 2001:44). *In vitro*'da fungusit *R. solani*'ye karşı 3 ppm'de bile % 82 etkili bulunurken, *F. oxysporum* f. sp. *dianthi*'ye karşı en yüksek deneme dozunda (300 ppm) bile ancak % 62,5 etkili bulunmuştur. Bu durum fungusidin *R. solani*'nin kontrolünde kullanılabilceğini fakat *F. oxysporum* f.sp. *dianthi* için uygun olmadığını göstermektedir.

Glâyölde Yapılan Çalışmalar

Özer ve Soran (1989:199) ve Özmen Özer (1990:71) tarafından Glâyölde *Fusarium* spp.'den ileri gelen solgunluğunda bitkinin tüm dönemlerinde görüldüğü, glâyöl kormları toprağa dikildikten kısa bir süre sonra ilk belirtilerin ortaya çıktığı, bu kormların dip kısımlarının kahverengileştiği ve hiç yaprak çıkışının olmadığı belirlenmiştir. Yine, bazı bitkilerde kormların kök oluşturduğu fakat ilk çıkan yaprakların hemen sarardığı, yaşlı bitkilerde hastalığın dış yapraklarda sararma şeklinde belirti verdiği ve daha sonraki dönemlerde çiçek vermeden bitkilerde ölümler gözlemlendiği saptanmıştır. Çalışmada Yalova'dan toplanan kök çürüklüğü belirtisi gösteren glâyöllerden % 44, korm çürüklüğü belirtisi gösteren glâyöllerden de % 22 oranında *Fusarium* spp. izole edilmiştir. Elde edilen *Fusarium* spp.'nin % 29'unu *F. oxysporum* ve % 5'ini de *F. equiseti* oluşturmuştur. Yapılan patojenite çalışmalarında *F. oxysporum* % 80 oranında köklerde ve % 75 oranında da kormlarda virulentliği en yüksek patojen olarak belirlenirken *F. equiseti* % 45 oranında köklerde patojen olarak belirlenmiş ve kormlarda ise herhangi bir enfeksiyon meydana getirmemiştir.

Frezyada Yapılan Çalışmalar

Özer ve Soran (1989:200) ve Özmen Özer (1990:108) tarafından frezyada yapılan çalışmada da, *Fusarium* spp.'den ileri gelen solgunluğun birkaç gelişme döneminde görüldüğü, kormların toprağa dikiminden kısa bir süre sonra dip kısımlarının kahverengileştiği ve yaprak çıkışının olmadığı, kormların dış kabuk kısımlarında kahverengileşmeler meydana geldiği ve kormlardan kesit alındığında öz kısmının kırmızı-kahverengi bir renk aldığı belirtilmiştir. Çalışmada Yalova'dan toplanan kök çürüklüğü belirtisi gösteren frezyalardan % 25, korm çürüklüğü belirtisi gösteren frezyalardan da % 21 oranında *F. oxysporum* izole edilmiştir. Yapılan patojenite çalışmalarında *F. oxysporum* % 85 oranında köklerde ve % 50 oranında da kormlarda patojen olarak saptanmıştır.

Tezcan vd.'de (2004:7) Yalova'da yapmış oldukları çalışmaların da frezyada *Fusarium* spp.'ni % 38.09 oranında izole etmişlerdir. Ayrıca, frezyadan *Aspergillus* spp., *Botrytis* spp., *Chaetomium* spp., *Penicillium* spp., *Rhizoctonia* spp. ve *Trichoderma* spp. çok düşük oranlarda izole edilmiştir.

Gülde yapılan çalışmalar

Yalova'da gülde yapılan çalışmada *Fusarium* spp. % 21.28 oranında izole edilirken, *Aspergillus* spp., *Chaetomium* spp., *Penicillium* spp., *Rhizoctonia* spp. *Rhizopus* spp. ve *Trichoderma* spp.'de çok düşük oranlarda izole edilmiştir (Tezcan vd., 2004:7).

Lisianthusda yapılan çalışmalar

Yalova'da lisianthusda yapılan çalışmada *Fusarium* spp. % 38.69 oranında izole edilirken, *Botrytis* spp., *Chaetomium* spp., *Macrophomina* spp., *Penicillium* spp. ve *Trichoderma* spp.'de çok düşük oranlarda izole edilmiştir (Tezcan vd., 2004:7).

Liliumda yapılan çalışmalar

Yalova'da liliumda yapılan çalışmada *Fusarium* spp. % 33.33 oranında izole edilirken, *Aspergillus* spp., *Chaetomium* spp. ve *Rhizoctonia* spp.'de çok düşük oranlarda izole edilmiştir (Tezcan vd., 2004:7).

Gypsokillada yapılan çalışmalar

Yalova'da gypsokillada yapılan çalışmada *Fusarium* spp. % 44.44 oranında izole edilirken, *Rhizoctonia* spp.'de % 4.44 oranında izole edilmiştir (Tezcan vd., 2004:7).

Orkidelerde yapılan çalışmalar

Kibar (2014:27) tarafından Yalova ilinde örtüaltı üretimi yapılan kesme çiçek türlerinden bazı orkide (*Cymbidium* spp.) bitkilerinin yetiştirildiği üretim alanlarından yaprak örnekleri alınmış ve örnekler DAS-ELISA testi uygulanmıştır. Söz konusu bu yaprak örneklerinde *Dasheen Mosaic Virus* (DsMV), *Cucumber mosaic virus* (CMV) ve *Tomato spotted wilt virus* (TSWV) hastalıklarının varlığı araştırılmıştır. Testlenen örneklerin hiçbirinde *Cucumber mosaic virus* (CMV) ve *Tomato spotted wilt virus* (TSWV) hastalıklarına rastlanmamıştır. Ancak toplanan 65 bazı orkide (*Cymbidium* spp.) bitkilerinin yaprak örneklerinin 2 adedinin *Dasheen mosaic virus* (DsMV) hastalığı ile enfekteli olduğu saptanmıştır.

Ayrıca, Dönmez (1989:1) tarafından Yalova'daki seralarda bulunan süs bitkilerindeki fungal kök çürüklüğü etmenlerinin tespiti amacıyla yapılan çalışmada *Fusarium*, *Pythium*, *Rhizoctonia*, *Penicillium*, *Botrytis*, *Alternaria*, *Gliocladium* ve *Cladosporium* cinslerine bağlı fungus türleri izole edilmiştir. *Pythium* türlerinin gerbera ve anemonda çok fazla zarara neden olduğu ve kök çürüklüğünden en fazla zarar gören bitkileri ise gerbera, lale, süsen, frezya ve karanfil olarak bildirmiştir.

Bitki paraziti nematodlar üzerine yapılan çalışmalar

Akgül vd. (2001:53), Yalova'daki kesme çiçek üretimi yapılan alanlardaki bitki paraziti nematod türlerini belirlemek amacıyla ildeki kesme çiçek (karanfil, sümbül, gül, şebboy, kasımpatı, lisianthus ve gerbera) seralarından toprak ve bitki kök parçaları almışlar ve çalışma sonunda Aphelenchida takımının Aphelenchoididae familyasına ait 2 tür, Tylenchida takımının 8 familyasına ait 16 tür ve Dorylaimida takımının Trichodoridae familyasına ait 1 tür olmak üzere toplam 19 tür tespit etmişlerdir (Tablo 2).

Tablo 2. Yalova kesme çiçek üretim alanlarında saptanan bitki paraziti nematod türleri

Tür	Familiya	Takım
<i>Aglenchus mardanensis</i>	Psilenchidae	Tylenchida
<i>Filenchus dittissimus, F. filiformis</i>	Tylenchidae	Tylenchida
<i>Boleodorus thylactus</i>	Tylenchidae	Tylenchida
<i>Merlinius brevidens</i>	Dolichodoridae	Tylenchida
<i>Nagelus obscurus</i>	Dolichodoridae	Tylenchida
<i>Trophurus roigi</i>	Dolichodoridae	Tylenchida
<i>Helicotylenchus digonicus</i>	Hoplolaimidae	Tylenchida
<i>Pratylenchus neglectus, P. vulnus</i>	Pratylenchidae	Tylenchida
<i>Zygotylenchus guevarai</i>	Pratylenchidae	Tylenchida
<i>Paratylenchus arcuatus</i>	Paratylenchidae	Tylenchida
<i>Ditylenchus dipsaci, D. longimaricalis</i>	Anguinidae	Tylenchida
<i>Meloidogyne incognita, M. arenaria</i>	Meloidogynidae	Tylenchida
<i>Aphelenchoides fragariae, A. besseyi</i>	Aphelenchoididae	Aphelenchida
<i>Paratrichodorus allius</i>	Trichodoridae	Dorylaimida

Çelik (2019:31) tarafından Yalova’da yapılan çalışmada gül, lisianthus, şebboy, frezya, karanfil ve krizantem çiçeklerinin yetiştirildiği toplam 40 farklı seradan toprak örnekleme yapılmıştır. Alınan toprak örneklerinden; *Meloidogyne* spp. (% 20.0), *Pratylenchus vulnus* (% 15.0), *Paratylenchus hamatus* (% 7.5), *Aphelenchus avenae* (% 45.0), *Aphelenchoides* sp. (% 40.0), *Trophurus imperialis* (% 7.5), *Longidorus moesicus* (% 2.5) ve *Rotylenchus arasbaranensis* (% 20.0) türü nematodlar belirlenmiştir.

Sonuç

Bu çalışma ile Yalova’da bugüne kadar kesme çiçeklerde yapılan fitopatolojik çalışmalar derlenmiş ve çalışmaların yakın zamanda yapılmadığı ve belirli kesme çiçek türlerinde yoğunlaştığı tespit edilmiştir. Yapılan değerlendirme sonunda; en fazla çalışmanın kesme çiçeklerden karanfilde olduğu görülmüştür. Karanfilde yapılan çalışmalar, karanfillerde kök ve kök boğazı çürüklüklerine neden olan etmenlerin tespiti üzerine olup, mücadelesi üzerine yönelik çalışmaların ise çok sınırlı olduğu göze çarpmıştır.

Kesme çiçeklerde yaygın olarak görülen *Fusarium* spp. her yıl büyük ekonomik kayıplara neden olmaktadır. Topraktaki inokulum kaynağı hastalıklı bitki artıkları ve topraktır. Etmenin oluşturduğu klamidosporlar inaktif formda yıllarca canlı kalmakta ve koşullar uygun hale geldiğinde konukçunun genç köklerinden aldığı besin uyarısıyla çimlenmektedir. Bu şekilde tekrar aktif hale geçen klamidosporlar önce miselyum, sonra konidi ve yeni klamidosporlar oluşturmaktadırlar. Penetrasyon kök dokusundan gerçekleşmekte farklı nematod türlerinin açtıkları yaralar (özellikle *Meloidogyne* sp.) etmenin penetrasyonunu kolaylaştırmaktadır. *Fusarium* spp. kesme çiçeklerde kök çürüklüğü ve solgunluğa neden olan önemli etmenlerden birisi olup, bitkilerde iletim demetlerinin tıkanması yüzünden bitkide genel bir solgunluk, yaprak uçlarından başlayan sararma, kuruma ve bitkilerin kök boğazında çürüklük meydana getirmektedir.

Yalova’da kesme çiçeklerde yaygın olarak görülen bir diğer hastalık etmeni *Rhizoctonia* spp. olup, fidelerin çıkış döneminde veya çıkıştan hemen sonra çok ciddi zararlara sebep olabilmektedir. Bu etmenle enfekte olmuş bitkilerin sapları üzerinde veya toprak seviyesinin hemen altında lezyonlar oluşmakta ve bu lezyonlardan saplar kırılabilir. *Rhizoctonia* spp.’nin bitkilerdeki bir diğer belirtisi de solgunluk olup bu ilerleyen dönemlerde bitkinin ölmesine neden olabilmektedir. Hastalık etmeni çelik, fide ve tohumla taşınabildiği için toprakta uzun yıllar canlı kalabilmektedir.

Bitkisel üretimde biyotik etmenler önemli hastalıklara neden olmakta, sonuçta önemli verim ve kalite kayıpları meydana gelmektedir. Hastalıklarla mücadelede en önemli unsur temiz toprağın

kullanılmasıdır ve toprak dezenfeksiyonunda buhar veya solarizasyon uygulaması kullanılabilir. Bir diğer önemli husus hastalıktan arı üretim materyalinin ve dayanıklı çeşitlerin kullanılmasıdır. Kültürel önlemlere gereken önem verilmelidir. Bununla beraber biyolojik mücadele etmenleri ve kimyasalların birlikte kullanımı ekonomik yönden ve çevre şartları açısından çok daha uygun olacaktır. Biyolojik mücadeledeki esas problem doğada geniş alanlarda uygulandığında yeterli kontrol başarısı elde edilememesidir. Sera ve fidanlıklardaki uygulamalar daha istikrarlı ve kalıcı olmaktadır. Nitekim biyolojik mücadele ajanlarının uygulanması dayanıklı bitki kullanımı, ayrıca kontrolün yeterli olmadığı durumda kimyasal mücadele ile birlikte yürütüldüğünde iyi bir korunma sağlayacaktır. Bu aşamada entegre zararlı yönetimi (IPM) ön plana çıkmaktadır.

Nematodlar, basit çok hücreliler arasında yer alan segmentsiz solucanlardır ve parazitik nematodlar birçok bitkinin sağlığını etkilemekte, her yıl dünyadaki tarımsal üretimde çok önemli kayba neden olmaktadır. Tylenchida takımı, bitkilerde ekonomik önemde zararlı türlerin büyük bir bölümünü içermesi nedeniyle, bitki paraziti nematodların en önemli grubunu oluşturmaktadır. Nitekim Yalova'da kesme çiçek üretimi yapılan alanlarda saptanan nematod türlerine bakıldığında Tylenchida takımının 8 familyasına ait 16 nematod türünün tespit edilmesi kesme çiçeklerde nematod probleminin de oldukça önemli olduğunu göstermektedir. Nematodların topraktaki yayılmaları çok yavaştır ve daha çok toprak, bitki ve sulama suyu ile yayılmaları çok hızlıdır. Ayrıca, nematodlar doğrudan doğruya bitkilerde zarar meydana getirmekle beraber, farklı nematod türlerinin bitki köklerinde açtıkları yaralar toprak kaynaklı patojen girişlerini kolaylaştırmaktadır. Ayrıca, nematodların birçok bitki hastalıklarına vektörlük yapmaları da oldukça önemli bir husustur.

Yalova, sahip olduğu iklim koşulları ile süs bitkileri ve özellikle kesme çiçek üretiminde önemli bir potansiyele sahiptir. Kesme çiçeklerde üretimi kısıtlayarak ekonomik kayba neden olan hastalık etmenleriyle mücadeleye yönelik kapsamlı çalışmaların yapılması gerekmektedir.

Kaynakça

- Agrrios, G. N. (2005). *Plant pathology*. Massachusetts: Academic Press.
- Akgül, H. S., Tezcan, H., Karabulut, Ö. A., Coşkuncu, K. S., İlhan, K., ve Ağı, Y. (2001). Yalova kesme çiçek üretim alanlarındaki toprak kaynaklı fitopatogen fungus ve bitki paraziti nematodlar üzerinde araştırmalar. Türkiye Tarımsal Araştırma Projesi, Proje No: TOGTAG/TARP-1815.
- Anonim. (2015). *TR 63 Bölgesi kesme çiçek sektör raporu*. Doğu Akdeniz Kalkınma Ajansı.
- Bora, T., ve Özaktan, H. (1998). *Bitki hastalıklarıyla biyolojik savaş*. İzmir: Prizma Matbaası.
- Cer, C., ve Benlioğlu, S. (2021). Türkiye'de süs bitkilerinde görülen fungal hastalıklar konusunda yapılan çalışmalar. *Bahçe*, 50(1), 43-58.
- Çelik, S. (2019). Yalova ili sera alanlarında yetiştirilen kesme çiçeklerde zararlı bitki paraziti nematodların tespiti, morfolojik ve moleküler özelliklerinin belirlenmesi. Ordu Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Bitki Koruma Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi.
- Döken, M. T., Demirci, E., ve Zengin, H. (2000). *Fitopatoloji*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Ziraat Fakültesi Ofset Tesisi.
- Dönmez, Y. (1989). İstanbul ili Yalova ilçesi yöresindeki seralarda süs bitkilerinde fungal kök çürüklüğü etmenleri ve yayılış alanlarının saptanması. Ankara Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Bitki Koruma Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi.
- Eken, C., ve Demir, D. (2020). Bitki patojenlerine karşı bitki savunma enzimi olarak polifenol oksidazlar. Editör T. Seçkin, *Fen Bilimleri ve Matematik Alanında Akademik Çalışmalar* (pp. 189-208). Ankara: Gece Kitaplığı.
- Gümrükcü, E., ve Gölükçü, Ş. B. (2005). Süs bitkilerinde görülen fungal ve bakteriyel hastalıklar. *Derim*, 22(2), 10-19.
- He, C. Y., Hsiang, T., ve Wolyn, D. J. (2002). Induction of systemic disease resistance and pathogen defence responses in *Asparagus officinalis* inoculated with nonpathogenic strains of *Fusarium oxysporum*. *Plant Pathology*, 51, 225-230.

- Hekimoğlu, B., ve Altındağ, M. (2019). *Süs bitkileri sektör raporu*. Samsun: Samsun İl Tarım ve Orman Müdürlüğü.
- Karagüzel, O., Korkut, A. B., Özkan, B. F., Çelikel, G., ve Titiz, S. (2010). Süs bitkileri üretiminin bugünkü durumu, geliştirilme olanakları ve hedefleri. *Ziraat Mühendisliği VII. Teknik Kongresine Sunulmuş Bildiri*.
- Kibar, H. (2014). Yalova ili kesme çiçek üretimi yapılan alanlarda *Tomato spotted wilt virus* (TSWV), *Dasheen mosaic virus* (DSMV) ve *Cucumber mosaic virus* (CMV)'lerinin saptanması üzerine araştırmalar. Namık Kemal Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Bitki Koruma Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi.
- Özaktan, H., Aysan, Y., Yıldız, F., ve Kınay, P. (2010). Fitopatolojide biyolojik mücadele. *Türkiye Biyolojik Mücadele Dergisi*, 1(1), 61-78.
- Özer, N., ve Soran H., 1989. İstanbul ve çevresinde bazı kesme çiçek türlerinde görülen *Fusarium* türlerinin tespiti, dağılımları, morfolojik özellikleri ve patojenisiteleri üzerine araştırmalar. *Bitki Koruma Bülteni*, 29(3-4), 195-209.
- Özmen Özer, N. (1990). İstanbul ve çevresinde bazı kesme çiçek türlerinde görülen *Fusarium* türlerinin tespiti, dağılımları, morfolojik özellikleri ve patojenisiteleri üzerine araştırmalar. Çukurova Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Bitki Koruma Anabilim Dalı, Doktora Tezi.
- Passardi, F., Cosio, C., Penel, C., ve Dunand, C. (2005). Peroxidases have more functions than a Swiss army knife. *Plant Cell Reports*, 24, 255-265.
- Prasannath, K. (2017). Plant defense-related enzymes against pathogens: a review. *AGRIEAST: Journal of Agricultural Sciences*, 11(1), 38-48.
- Schönbeck, F., Dehne, H. W., ve Beicht, W. (1980). Activation of unspecific resistance mechanisms in plants. *Journal of Plant Diseases and Protection*, 87(10/11), 654-666.
- Tezcan, H., Karabulut, Ö.A. ve İlhan, K. (2004). Yalova ilinde yetiştirilen kesme çiçeklerde kök ve kök boğazı fungal hastalık etmenlerinin saptanması üzerine araştırmalar. *Uludağ Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi*, 18(1), 1-10.
- Titiz, S., Çakıroğlu, N., Birişçi Yıldırım, T., ve Çakmak, S. (2005). Süs bitkileri üretim ve ticaretindeki gelişmeler. *Ziraat Mühendisliği VI. Teknik Kongresine Sunulmuş Bildiri*.
- TÜİK. (2020). *Türkiye İstatistik Kurumu Bitkisel Üretim İstatistikleri Veri Tabanı*. <https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=92&locale=tr> adresinden 3 Ekim 2021 tarihinde alınmıştır.
- Ward, E. R., Uknes, S. J., Williams, S. C., Dincher, S. S., Wiedcrhold, D. L., Alexander, A., Ahl-Goy, P., Métraux, J. P., ve Ryals, J.A. (1991). Coordinate gene activity in response to agents that induce systemic acquired resistance. *Plant Cell*, 3, 1085-1094.
- Yavuz, B., ve Tunalı, N. (2013). Kesme çiçeklerde görülen önemli fungal ve bakteriyel hastalıklar. *V. Süs Bitkileri Kongresine Sunulmuş Bildiri*.

YALOVA İLİNİN DENİZCİLİK SEKTÖRÜ AÇISINDAN SWOT ANALİZİ İLE DEĞERLENDİRİLMESİ

Duygu Yıldırım Pekşen
Dr., Yalova Üniversitesi

Hüseyin Caner Taşcı
Öğr. Gör., Yalova Üniversitesi

Öz

Dünya üzerinde bir noktadan başka bir noktaya hareket eden yüklerin yaklaşık %90'ı denizyolu ile taşınmaktadır. Covid-19 Pandemisini etkisiyle sarsıntı geçirse de denizyolu taşımacılığı dünya ticaretinin bel kemiğini oluşturmakta ve bundan pay almak isteyen işletmeler, şirketler, kuruluşlar denizyolu taşımacılığını daha hızlı, verimli, güvenli ve sürdürülebilir olmasını sağlamak için ciddi yatırımlarla ve geliştirdikleri inovasyonlarla yoğun rekabet ortamında hizmet vermektedirler. Denizyolu taşımacılığının büyük hacmi, yan sektörlerin desteğiyle gerçekleşmektedir. Sayıları ve ciroları her geçen gün artan işletmeler rekabetin daha keskin gerçekleşeceğini işaretini vermektedir.

Ülkemizin konumu bu sektörde yer alıp büyümemizi kaçınılmaz hale getirmiştir ve son yıllarda yaşanan gemi trafiği, tersanelerin yüksek kapasiteleri ile çalışması bu sektördeki geliştiğimizin en önemli kanıtlarındandır. Yalova ilinin Marmara Denizindeki konumu, endüstri ve sanayi merkezlerine yakınlığı ile bu sektörde büyümesinin ve gelişmesinin kaçınılmaz olduğu görülmektedir. Bünyesinde bulundurduğu 40'a yakın tersane, 15'in üzerindeki küçük tekne imalat merkezi, Ro-Ro, kimyasal ve kuru yük limanları, yolcu ve araç taşımacılığını sağlayan feribot iskeleleri, marina, balıkçı barınakları ile sektöre önemli katkı sağlamaktadır. Yalova, bulunduğu coğrafi konum itibarıyla Kısa Mesafeli Denizyolu Taşımacılığı açısından hem büyük bir potansiyele hem de büyük bir pazara sahiptir. Yalova yüzölçümüne göre Türkiye'deki en uzun sahil şeridinde sahip olmasına karşın, denizcilik sektöründen hak ettiği kadar yararlanamamaktadır.

Çalışmada, SWOT analizi kullanarak Yalova'nın denizcilik sektörü açısından iç analizinde güçlü ve zayıf yönleri ile dış analizinde karşı karşıya kaldığı tehdit ve fırsatları incelenmiştir. İlin Marmara Bölgesindeki konumu, hinterlandı, demografik yapısı, ekonomik yapısı, hali hazırda sahip olduğu denizcilik sektöründeki iş kolları incelenmiş ve sektördeki uzmanlardan alınan görüşlerle ve denizcilik ve gemi inşa ile ilgili istatistiksel sayılarla analiz yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: SWOT Analizi, Denizcilik Sektörü, Tersane, Ulaştırma, Yalova

EVALUATION OF YALOVA PROVINCE IN TERMS OF SHIPPING SECTOR WITH SWOT ANALYSIS

Abstract

About 90% of the loads moving from one point to another on the world are transported by sea. Even though it has been shaken by the impact of the Covid-19 Pandemic, maritime transport is the backbone of world trade and businesses, companies and organizations that want to get a share from it, serve in an intensely competitive environment with serious investments and innovations to make maritime transport faster, more efficient, safe and sustainable. The great volume of maritime transport is realized with the support of sub-sectors. Businesses, whose numbers and turnovers are increasing day by day, indicate that the competition will be sharper.

The location of our country has made it inevitable for us to take part in this sector and the ship traffic experienced in recent years and the high capacity of the shipyards are the most important proofs of our development in this sector. It is seen that the growth and development of Yalova province in this

sector is inevitable with its location in the Marmara Sea and its proximity to industry and industrial centers. It makes a significant contribution to the sector with nearly 40 shipyards, over 15 small boat manufacturing centers, Ro-Ro, chemical and dry cargo ports, ferry berths that provide passenger and vehicle transportation, marina and fishermen's shelters. Due to its geographical location, Yalova has both a great potential and a large market in terms of Short Distance Sea Freight. Although Yalova has the longest coastline in Turkey according to its area, it cannot benefit from the maritime sector as much as it deserves.

In the study, the strengths and weaknesses of Yalova in the internal analysis of the maritime sector and the threats and opportunities it faces in the external analysis were examined using SWOT analysis. The location of the province in the Marmara Region, its hinterland, demographic structure, economic structure, business lines in the maritime sector that it currently has were examined and the analysis was made with the opinions of the experts in the sector and with statistical numbers related to maritime and shipbuilding

Keywords: SWOT Analysis, Maritime Industry, Shipyard, Transportation, Yalova

Giriş

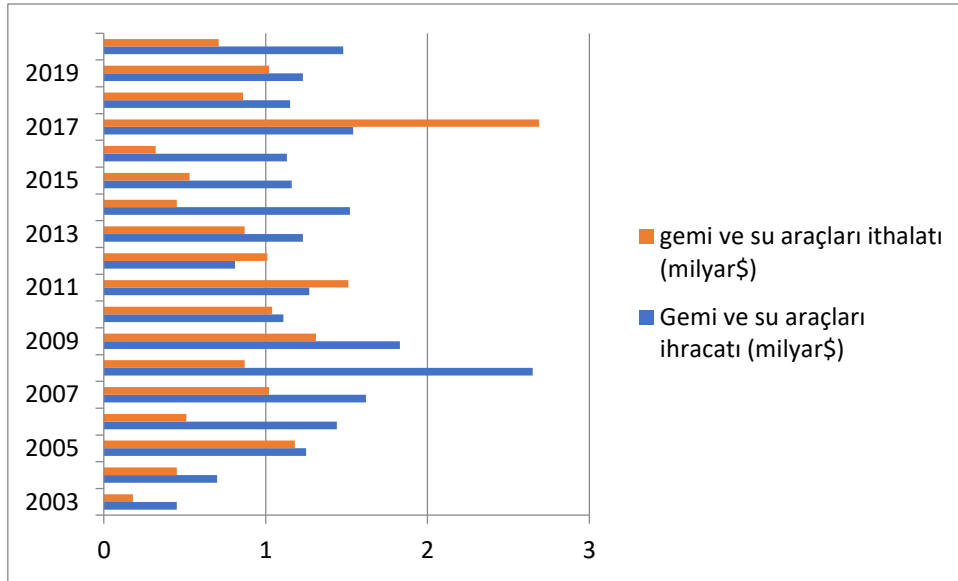
Denizyolu taşımacılığı tek seferde büyük tonajlarda yük taşıma olanağı sunması, birim başına düşük maliyetli olması ve güvenilirliği yüksek olması özellikle uluslararası yük taşımacılığında en çok tercih edilen taşıma modu olmasını sağlamıştır. 2008 yılında toplam dünya taşımacılığında deniz yolunun payı %79 iken bu rakam yıllar içinde düşüş ve yükseliş göstererek dalgalanmalar meydana gelmiş 2017 yılında 11,59 milyar ton ile %85 olarak hesaplanmıştır (Bozkurt ve diğ, 2018:431). Dünya taşımacılığında bu kadar büyük paya sahip olan denizcilik sektörü birçok farklı iş kollarından oluşmaktadır. Denizyolu yolcu ve yük taşımacılığının olmazsa olmazı gemi ve limanlar için yüksek maliyet ve teknolojik altyapı gerektiren, alanında uzmanlık gerektiren uluslararası rekabet edebilecek potansiyele sahip tersane ve yüksek teknolojiyle donatılmış liman gereksinimini ortaya çıkarmaktadır. Diğer yandan denizyolu yolcu taşımacılığı için de yat ve tekne imal sektörü ve yatlarla hizmet sağlayacak marina sektörünün de son yıllarda gelişmesi kaçınılmaz olmuş ve ülkemiz yat ve tekne imalat konusunda dünyada ilk sıralarda yer almayı başarmıştır.

Türkiye'de özellikle gemi trafiğinin en yoğun olduğu, en çok yük elleçlenen limanların bulunduğu, tersanelerin çoğunluğunun konumlandığı ve denizcilik firmalarının çoğunluğunun yer aldığı bölge Marmara Bölgesidir. Yalova da Marmara'daki önemli jeopolitik konumu nedeniyle denizcilik sektöründeki pastadan özellikle son yıllarda pay almaya başlamıştır. Özellikle tersanecilik sektörünün Yalova'ya doğru kayması son yıllarda şehirdeki yaşam şartlarını değiştirmiş yan sanayiye canlandırmış ve bölgede istihdamı ciddi şekilde arttırmıştır.

Türkiye'de ve Yalova'da Denizcilik Sektörlerine Genel Bakış

Gemi inşa sanayi

Gemi inşa sanayi sektörü yabancı sermayeyi davet edip döviz girdisi sağlayan, teknoloji transferinin gerçekleştirilmesini teşvik eden, hem kendi bünyesinde çalıştıracağı nitelikli iş gücü istihdamını arttıran hem de bağlı olduğu yan sanayinin gelişimine katkıda bulunup önemli bir istihdam potansiyeli sağlayan ağır sanayi koludur. Bölgesel ticaretin büyümesine katkı sağlan sektör bölge halkının refahını ve ekonomik gücünü doğrudan etkilemektedir (DTO, 2021:155).

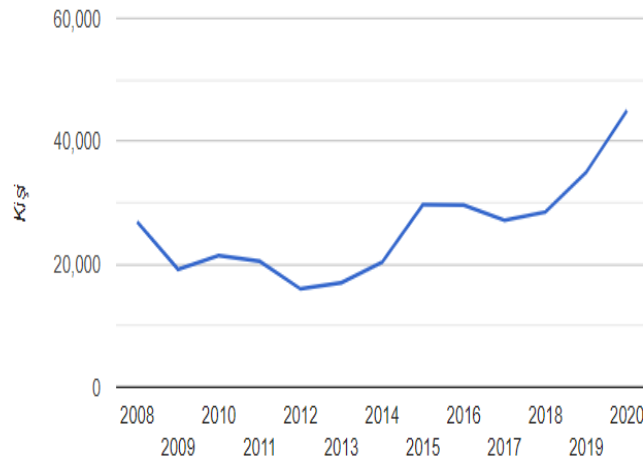

Şekil 1. Yıllara göre gemi ve su araçları ihracat ve ithalat rakamları (milyar \$)(Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı Gemi İnşa İstatistikleri, 2003-2020).

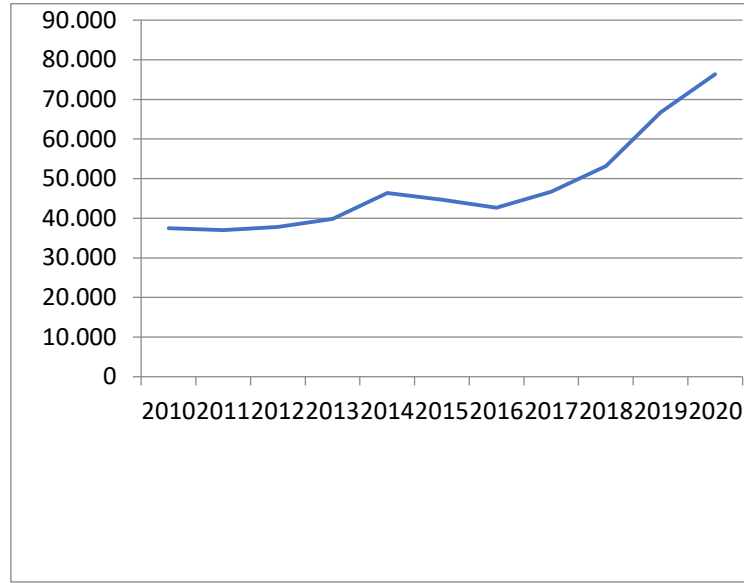
Şekil 1'e bakıldığında gemi ve su araçları ihracatı 2008 yılında yaşanan ekonomik kriz sonrası düşüşe geçmiş ve dalgalanmalar yaşayarak 2020 yılında 1,48 milyar Dolara ulaşmıştır. İthalat rakamlarına bakıldığında ihracat rakamlarının genellikle daha altında dalgalanmalar seyrettiği görülmektedir.

Özellikle Marmara ve Batı Karadeniz Bölgesinde yoğun olan tersane sayısı 2003 yılında 37, 2008 yılında 64 tane iken bu rakamlar 2021 Mart ayı itibariyle 84'e yükselerek son 18 yılda tersane sayısı da %127'ün üzerinde artış göstermiştir. Kapasite oranlarına bakıldığında 2003 yılında 0,55 milyon DWT olan kapasite 2008 yılında 3,05 milyon DWT'a yükselmiş ve her yıl yukarı ivme ile 2020 yılında 4,65 milyon DWT'a ulaşmış ve bu rakam 2021 yılının Ocak-Ağustos periyoduna ait rakamla aynı olduğu görülmektedir. Bakım onarım miktarları incelendiğinde 2011 yılında 3.1 milyon DWT'den her yıl artarak 2020 yılında 21 milyon DWT' a ulaşmıştır (Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı Gemi İnşa İstatistikleri, 2020)

İstatistiklerden anlaşıldığı üzere ülkemizde tersane yatırımı her geçen gün artmakta olup sayıları ve kapasitelerde ciddi artışlar olduğu görülmektedir. İhracat rakamlarının da her ne kadar dalgalanmalar yaşansa da 1,48 milyar Dolar seviyelerindedir. Bu yükseliş istihdam rakamlarıyla doğru orantılı olup istihdam oranlarında da artış yukarı yöndedir.

Şekil 2. Türkiye Gemi İnşa Sanayi İstihdam Rakamları (Gisbir, 2021).

Şekil 3. Türkiye Gemi İnşa Sanayi İstihdam Rakamları (Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı Gemi İnşa İstatistikleri, 2010-2020)

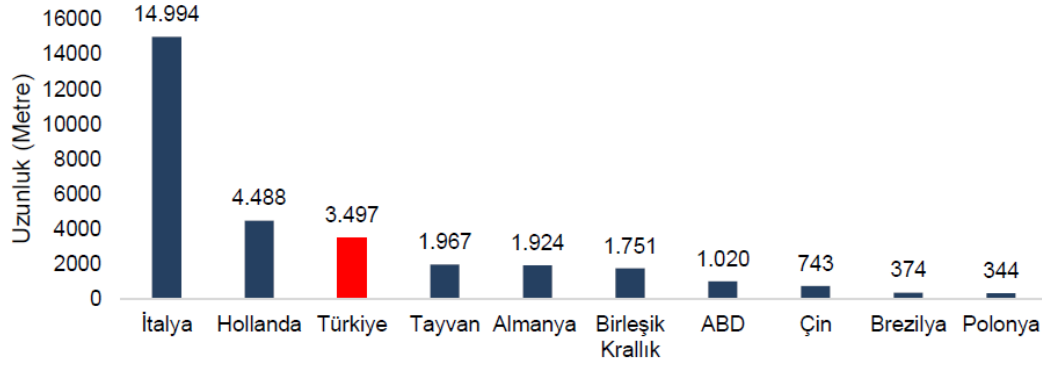
Tersanelerdeki istihdam sayılarına bakıldığında yukarıdaki şekildeki dalgalanmaların istihdamı direkt etkilediği görülmektedir. Şekil 2'den anlaşıldığı üzere doğrudan istihdam edilen personel sayısı 2008 yılında yaklaşık 28.000 kişi iken ekonomik krizden dolayı dalgalanmalar yaşanıp 2014 yılında yukarı yönde ivme göstermiştir ve 2017 de tekrar aşağı yönlü eğilim göstererek 2018'den sonra istihdam rakamları önemli derecede yükselişe geçip 2020'de 40.000'in üzerinde çıkmıştır (GİSBİR, 2021). Şekil 3'de görüldüğü üzere gemi inşa sanayi yan sanayi ile birlikte incelendiğinde dalgalanmaların çok olmadığı ve sayı olarak birlikte 2 kat istihdam yaratmıştır.

Yalova 37 adet tersaneyi bünyesinde bulundurup yıllık 1,9 milyon dwt kapasitede gemi inşa sektörüne katkı sağlamaktadır. Ayrıca 24 bin kişiye istihdam olanağı da sağlamaktadır (Yalova Denizcilik zirvesi 2020 Çalıştay Raporu, 2020). Yalova'da gemi inşa sanayi toplam tesis sayısının ve kapasitenin yaklaşık %40'ını oluşturarak sektörün Yalova için ne kadar önemli olduğunu göstermektedir. 2020 yılı TÜİK verilerine göre nüfus sayısının 276.050 olduğu Yalova'da (TÜİK, Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları, 2020) tersanelerin ve bağlı bulunduğu yan sanayinin istihdam için ne kadar önemli olduğunu açıkça göstermektedir.

Yat ve Tekne İmalat Sanayi

Yat ve tekne imalat sanayi gemi inşa sektörü gibi büyük yatırım gerektirmeden yüksek katma değer ve istihdam oranı yaratan ve bağlı olduğu yan sanayinin de gelişimine katkı sağlayan sektördür. Gemi inşa sanayi gibi hem kendi bünyesindeki istihdamı etkilerken hem de bağlı olduğu yan sanayinin istihdamına katkı sağlar (DTO, 2021:168).

Tekne imal ve çekek yeri sayısı 2015 yılında 772 iken 2016 yılında yaşanan ufak bir düşüşle tekrar yükselişe geçerek 2020 yılında 815 tesise yükselmiştir (Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı Gemi İnşa İstatistikleri, 2021). Şekil 4'e baktığımızda 24m ve üzeri yat imalat alanında ülkemiz dünya 3. Olarak sektörde önemli bir yer edinmiştir.

Şekil 4. 24 metre ve üzeri yat imalatı karşılaştırması (DTO, 2021:169).

Türkiye'nin 24 metre ve üzeri yat inşasındaki başarısını yukarıdaki grafik özetlemektedir. 2010, 2014, 2016 dünya sıralamasında üçüncü olan bu sektör 2021 yılında da üçüncülüğün sürdürmektedir (DTO, 2021:169).

Yalova'da yaklaşık 20 adet küçük tekne imalat merkezi bulunmakta olup yaklaşık 250-300 adet/yıl kapasite ile boyları 2,5 metre ile 12 metre arasında değişen özel gezi teknesi imal edebilmektedir (Yalova Denizcilik Zirvesi Çalıştay Raporu, 2020).

Yük ve Yolcu Taşımacılığı

İstanbul ve Çanakkale Boğazlarına sahip olan ülkemiz deniz ticareti için önemli bir rota oluşturmaktadır. Boğazlarımızdan yıllık uğraklı veya uğraksız yaklaşık 50.000 gemi geçmektedir. Tablo 1'den de anlaşılacağı üzere özellikle Marmara Bölgesindeki limanlara uğrayan gemi sayısı toplam gemi sayısının 2019 yılında %36'sı, 2020 yılında %39'u ve 2021 yılının Ocak-Ağustos periyodunda %39'udur. GT bazından değerlendirildiğinde sırasıyla %42, %41 ve %41 olduğu görülmektedir.

Tablo 1. Yalova ve çevre illerde Liman Başkanlıkları bazında uğrayan gemi sayıları

Liman Başkanlıkları	2019		2020		2021 (Ocak-Ağustos)	
	Gemi Sayısı	GT	Gemi Sayısı	GT	Gemi Sayısı	GT
Ambarlı	3.815	96.853.881	3.455	87.045.737	2.031	57.603.650
Bandırma	1.279	6.325.516	1.059	5.695.379	662	3.715.018
Gemlik	3.490	61.173.351	3.308	59.116.408	2.364	41.420.142
İstanbul	746	7.555.755	654	5.162.848	351	3.887.681
Kocaeli	8.714	142.553.602	8.976	146.524.596	6.423	103.515.947
Marmara Adası	712	1.082.360	656	1.061.429	560	760.562
Tuzla	698	15.477.393	617	12.871.512	516	9.899.459
Yalova	528	7.638.921	472	6.915.714	373	5.545.118
Toplam	55.302	796.266.565	48.821	790.881.650	33.921	551.218.341

Kaynak: Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı Denizcilik İstatistikleri, 2019- 2021.

Yalova, Türkiye'ye uğrayan toplam gemi sayısı ve gemilerin GT bazında kıyaslandığında %1'in altına, Marmara Bölgesindeki yakın limanlarla kıyaslandığında yaklaşık %2'sine ev sahipliği yaptığı görülmekte olup gemi uğrağı açısından bu yoğun bölgede ne kadar zayıf kaldığı görülmektedir.

Tablo 2. Yalova ve Çevre İllerdeki Liman Başkanlıkları bazında İthalat, İhracat ve Toplam Elleçlenen Yük Miktarı

Liman Başkanlıkları	2019			2020			2021 (Ocak-Ağustos)		
	İthalat	İhracat	Toplam	İthalat	İhracat	Toplam	İthalat	İhracat	Toplam
Ambarlı	22.531.155	11.059.288	33.590.443	10.069.226	9.857.493	19.926.719	6.318.356	6.141.020	12.459.376
Bandırma	5.533.736	1.369.312	6.903.048	3.832.517	1.165.596	4.998.113	2.228.519	1.216.530	3.445.049
Gemlik	11.241.225	5.524.433	16.765.658	5.569.612	6.259.053	11.828.665	3.531.054	5.403.332	8.934.386
İstanbul	872.200	177.852	1.050.052	339.893	188.045	527.938	47.469	5.385.106	5432575
Kocaeli	60.577.357	21.461.239	82.038.596	39.832.004	24.113.654	63.945.658	27.858.018	17.354.985	45.213.003
Marmara Adası	0	636.684	636.684	0	678.274	678.274	0	482.712	482.712
Tuzla	1.993.270	1.743.503	3.736.773	1.995.047	1.882.655	3.877.702	1.716.037	1.513.717	3.229.754
Yalova	1.253.295	802.491	2.055.786	1.373.196	801.666	2.174.862	1.133.502	715.057	1.848.559
Toplam Türkiye	353.081.390	131.676.578	484.757.968	226.539.472	138.902.823	365.442.295	151.655.295	101.803.489	253.458.784

Kaynak: Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı Denizcilik İstatistikleri, 2019- 2021.

Limanlarımızdaki ithalat ve ihracat elleçleme rakamları Tablo 2’de verilmiş olup, Yalova’nın son üç yılda da 2.000.000 tonun üzerinde olduğu ve yakın bölgesindeki Liman başkanlıklarına bağlı elleçleme rakamları ile kıyaslandığında bu rakamın çok düşük olduğu görülmektedir. Komşu ili olan Kocaeli’nde bu rakam 2019 yılında Yalova’nın 40 katı iken son iki yılda yaklaşık 30 kat fazla olduğu görülmektedir. Türkiye’deki toplam ithalat ihracat rakamlarına oranladığımızda %0,4, %0,6 ve %0,7 ile çok düşük orana sahip olduğu görülmektedir.

Konteyner Taşımacılığı

Denizyolu taşımacılığında zamanın maliyetlere önemli etkisinden dolayı zaman içinde yükler bilimleştirilerek ve yükün boyutuna ve özelliğine uygun konteyner kaplara koyularak yükün hem daha hızlı elleçlenmesini hem de yükün dış etkenlerden zarar görülmesinin engellenmesi sağlanmıştır. Limanlar da elleçleme ekipmanlarına yatırım yaparak konteyner taşımacılığının gelişmesine katkıda bulunmuştur ve son yıllarda konteyner taşımacılığı ciddi şekilde artmıştır.

Tablo 3. Yalova ve çevre illerinde Liman Başkanlıkları Bazında Konteyner Elleçlemesi

Liman Başkanlıkları	2019	2020	2021
	Konteyner	Konteyner (TEU)	Konteyner
Ambarlı	30.967.134	2.887.807	1.943.652
Bandırma	251.641	13.187	8.543
Gemlik	8.015.423	843.119	617.701
İstanbul	274.711	41.586	21.215
Kocaeli	16.854.346	1.800.642	1.280.623
Marmara Adası	17.521	2.214	1.149
Tuzla	-	-	-
Yalova	195	-	-
Toplam Türkiye	118.768.010	11.626.650	3.872.883

Kaynak: Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı Denizcilik İstatistikleri, 2019- 2021.

Tablo 3'den de anlaşılacağı üzere konteyner taşımacılığı açısından Yalova diğer yakın bölgesindeki limanlarla kıyaslandığında konteyner taşımacılığının 2019 yılında 195 ton olup son iki yılda hiç konteyner elleçlenmediği görülmektedir. Yakın çevresindeki diğer limanlarda 30 milyon ton,16 milyon ton ve 8 milyon ton konteyner elleçlenirken bu taşımacılık türünden Yalova'nın hiç pay almadığı görülmektedir.

Uluslararası Ro-Ro Taşımacılığı

Roro gemileri ile tır, tır tankeri, treyler, çekici, yük vagonu, otomobil taşınması gerçekleşmektedir. Düzenli hat taşımacılığı ile gerçekleşen Roro taşımacılığı Avrupa, Akdeniz, Karadeniz Bölgelerinde belirli hatlar arasında gerçekleşmektedir. Yalova ve çevre illerinde gerçekleşen Roro hatlarındaki araç elleçleme rakamlarına Tablo 4'de bakıldığında Yalova'nın Avrupa hattında yakın çevresindeki limanlarla rekabet içinde olduğu bazı hatlarda Yalova'nın rakamlarının daha yüksek olduğu görülmektedir.

Tablo 4. Yurtdışı Bağlantılı Ro-Ro Hatlarında Taşınan Araç İstatistikleri

Hatlar	2019	2020	2021
Yalova-Sete	22.736	64.346	52.982
Yalova-Lavrio-Trieste	36.063	5.152	9.768
Yalova - Bari	3.349	2.344	3.713
Yalova- Patras	-	-	257
Tuzla (Pendik)-Trieste	168.976	174.493	134.866
Tuzla (Pendik)-Patras	11.413	2.883	2.203
Tuzla (Pendik)-Bari	2.478	2.599	441
Tuzla (Pendik)-Toulon	63.642	-	-
Tuzla (Pendik)-Sete	11.032	-	-
Ambarlı - Trieste	19.624	1.258	
Kocaeli - Zeebrugge	846	646	646
Kocaeli - Bremerhaven	-	123	-
Gemlik- Salerno	-	-	440
Toplam Avrupa Hattı	447.204	347.327	282.218

Kaynak: Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı Denizcilik İstatistikleri, 2019- 2021.

Tablo 4'deki Roro hattında taşınan araçlar dışında yurtdışı bağlantılı otomobil taşınması da gerçekleşmektedir. 2019 yılında Kocaeli'nden 954.590, Gemlik'ten 513.646, İstanbul'dan 984 otomobil elleçlenmiştir. 2020 yılında ise Kocaeli'nden 1.007.024, Gemlik'ten 380.290, İstanbul'dan 529 otomobil elleçlenmiştir. 2021 yılında ise sırasıyla bu rakamlar; sırasıyla 664.768, 212.208, 193 otomobil elleçlenmiştir. Yalova'nın çevresinde bu kadar yoğun otomobil elleçlemesi var iken Yalova'da bu tür elleçleme mevcut değildir (Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı Denizcilik İstatistikleri, 2019- 2021).

Kabotaj Taşımacılığı

1 Temmuz 1926 yılında Kabotaj Kanunu ile Türkiye kıyılarında deniz taşımacılığı yapma hakkı Türk Bayraklı gemi ve Türk vatandaşlarına verilmiştir. Ayrıca Özel Tüketim vergisi ile yakıtta yapılan teşvikle kabotaj taşımacılığının gelişimine destek olmaktadır.

2010 yılından 18.560.918 ton olan kabotaj yükleme miktarı 2017 yılında 29.898.010 tona yükselmiş 2019 yılında 28.251.017 tona düşüp (UAB, 2019) 2020 yılında tekrar yükselişe geçerek 29.763.565 tona çıkmıştır. Son 10 yılda yaklaşık %50 arttığı görülmektedir. Kabotaj boşaltma miktarları da kabotaj yükleme miktarıyla nerdeyse eşit miktardadır. Yalova çevresindeki Marmara Bölgesinde

kabotaj yükleme miktarları toplam kabotaj yük miktarı ile kıyaslandığında 2019 yılında %34, 2020 yılında %30, ilk 8 aya ait 2021 yılında %30, kabotaj boşaltma miktarlarına bakıldığında sırasıyla %39, %40, %30'dur. Fakat Yalova bu yakın çevresindeki bölgedeki rakamlara ile kıyaslandığında kabotaj yükleme oranları yaklaşık %1 , kabotaj tahliye oranı ise yaklaşık %2'dir.

Tablo 5. Yalova ve çevre illerinde Liman Başkanlığı bazında Kabotaj Yükleme ve Boşaltma Miktarı (Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı Denizcilik İstatistikleri, 2019- 2021)

Liman Başkanlıkları	2019		2020		2021 (Ocak-Ağustos)	
	Kabotaj Yükleme	Kabotaj Boşaltma	Kabotaj Yükleme	Kabotaj Boşaltma	Kabotaj Yükleme	Kabotaj Boşaltma
Ambarlı	1.009.006	1.577.790	969.572	1.395.970	615.698	918.826
Bandırma	492.273	232.810	463.988	199.062	271.757	204.626
Gemlik	1.405.111	1.238.166	1.270.262	1.174.055	880.036	972.722
İstanbul	67.210	2.465.453	106.383	1.515.702	20.152	18
Kocaeli	5.131.272	5.488.419	4.733.716	6.905.884	3.538.140	4.364.658
Marmara Adası	974.367	3.216	841.167	1.982	643.190	1.204
Tuzla	320.303	183.176	351.175	247.034	261.042	219.113
Yalova	69.699	239.293	108.950	92.144	35.155	116.170
Toplam Türkiye	28.251.017	27.861.707	29.763.556	29.033.828	20.967.337	20.260.274

Kaynak: Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı Denizcilik İstatistikleri, 2019- 2021.

Kabotajda araç ve yolcu taşımacılığına baktığımızda; Yalova-İstanbul/Kocaeli arası Topçular-Eskihisar arabalı vapur hattı özellikle şehirlerarası yolcu taşımacılığı yapan otobüsler, kamyonlar, tırlar, binek araçlar ve yaya yolcular tarafından zaman ve konfor nedeniyle çok fazla talep gören feribot hattıdır. Yalova-Yenikapı ve Yalova-Pendik hatları da yüksek hız ve konfor nedeniyle gün içerisinde binlerce yolcu taşınmaktadır. Ayrıca yaz mevsiminde talep arttığı için Esenköy-Çınarcık-Yenikapı-Bostancı ve Yenikapı-Armutlu seferleri de yapılmaktadır.

Tablo 6. Yalova'da Kabotaj Hattında taşınan araç ve yolcu sayısı

Hatlar	2019		2020	
	Araç Sayısı	Yolcu Sayısı	Araç Sayısı	Yolcu Sayısı
Eskihisar-Topçular/Tavşanlı	4.810.734	24.336.234	3.781.822	19.953.725
Eskihisar – Altınova	-	60.989	-	332.520
Armutlu-Mudanya	-	16.214	-	4.567
Yenikapı-Yalova	384.683	2.373.205	307.784	1.429.138
Pendik-Yalova	651.424	3.035.474	505.197	1.899.540
Toplam	5.846.841	29.822.116	4.594.803	23.615.390

Kaynak: Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı Denizcilik İstatistikleri, 2019- 2021.

Yalova hattında denizyolu yolcu taşımacılığında kayda değer sayıda araç ve yolcu taşındığı Tablo 6'dan görülmektedir. Bu rakamların pandemi kaynaklı kısıtlamalardan direkt etkilendiği de göz önünde bulundurulursa önümüzdeki yıllar için artması kaçınılmazdır.

Araştırma Alanı

Yalova'nın yerleşimi yaklaşık 5000 yıl öncesine tarihlenmektedir. Geçiş bölgesi olarak İstanbul'un yakınlarında Anadolu'nun uç bölgesinde yer almakta olup yoğun bir yerleşim bölgesi olarak tercih edilmemiştir. Yalova'nın tarihi on bin yıl önceye dayandırılrsa da bu konuda somut bilgilere ulaşmak pek mümkün olmamıştır. Yalova Anadolu'da kurulmuş farklı krallıkların parçası olup M.Ö. 1.'ci yüzyılda Roma topraklarına katılmıştır. Çeşitlik turistik lokasyonlarda bu tarihlerden kalma kalıntılar bulunmaktadır. Yalova coğrafi konumu itibariyle büyük nüfus yerleşimine sahip olmamıştır. Küçük yerleşime ev sahipliği yapan Yalova genel tarihi kalıntılara da yoğun olarak sahip değildir. Termal bölgesinde yer alan Kurşunlu hamamı 5.'ci yüzyılda Bizans İmparatoru Justinyen tarafından inşa ettirilmiş olup günümüze kadar ulaşan nadir yapılardan biridir. II. Abdülhamit zamanında onarılmış olup günümüzde hala yerli ve yabancı turistlere hizmet vermektedir (Yalova'nın Tarihi Yalova Şehir Rehberi, 2021).

Yalova 1326 yılında Osmanlı Devleti tarafından fethedilmiş günümüze kadar kesintisiz Türk yurdu olarak kalmıştır. Kurtuluş savaşında Yunan işgaline uğranmış olsa bile Yalovalıların kahramanca mücadeleleri sonucunda 19 Temmuz 1921 de düşman işgalinden kurtulmuştur (Yalova Valiliği, 2019).

Yalova coğrafi olarak Marmara denizinde en elverişli noktalarından birinde konumlanmıştır. Türkiye'nin en küçük yüzölçümüne sahip şehri olmasına rağmen büyük bir potansiyele sahiptir. Doğusunda Kocaeli, güneyinde Bursa yer almaktadır. Kuzeyinde Marmara denizi ile kıyıdaş olan İstanbul yer almaktadır. Bu üç il resmi rakamlara göre 20 milyon nüfusu barındırmakta olup her üçü de ciddi bir sanayiye sahiptir. Türkiye ekonomisinin lokomotif olarak tanımlanabilecek olan üç il Yalova'ya yakınlık açısından büyük bir potansiyel sunmaktadır. Gemilik körfezi başta olmak üzere deniz yolu taşımacılığı açısından önemli noktalarla dolaylı olarak bağlantısı bulunmaktadır. Yalova bu bakımdan transit geçişlere uygun bir konum elde etmekte olup dünyanın en büyük kısa mesafeli deniz yolu taşımacılığı olan İstanbul Deniz Otobüsleri İDO en önemli iskeleleri Yalova'da yer almaktadır (Yalova Valiliği, 2019).

Yukarıda belirtildiği gibi Yalova Türkiye'nin en küçük yüzölçümüne sahip ili olmasına rağmen yüzölçümü ile kıyaslandığında en uzun sahil şeridine sahip ildir. Bu konumu deniz turizmi açısından geniş imkânlar sunmaktadır. Yalova marina ve balıkçı barınaklarıyla bu açıdan gecikmeli olsa da ilerleme kaydetmektedir. Yalova Setur Marina toplam 240 deniz 80 kara park yat bağlama kapasitesine sahip olup gelişmeye açıktır ayrıca Yalova bu konumunu destekleyen kıyı yapısına sahiptir. Kuzeyinde yer alan kıyı bölgeleri nispeten düzlük olup yerleşime müsaittir. Güney bölgeleri ise dağlık olup en yüksek noktası 926 m yüksekliğe sahip Beşpınar tepesidir. Turizm faaliyetleri için dikkat çekici doğal imkânlar sunmaktadır (Yalova Valiliği, 2019).

Yalova ılıman bir iklime sahiptir. Yazlar kurak ve sıcak kışlar ılık ve bol yağışlıdır. Bu koşullar turizmi destekleyecek etkilere sahiptir. Aynı zamanda hâkim rüzgârlar yelkencilik sporlarını desteklemeye olanak tanıyacak yatçılar açısından bir çekim merkezi oluşturacak imkâna sahip görünmektedir (Yalova Valiliği, 2019).

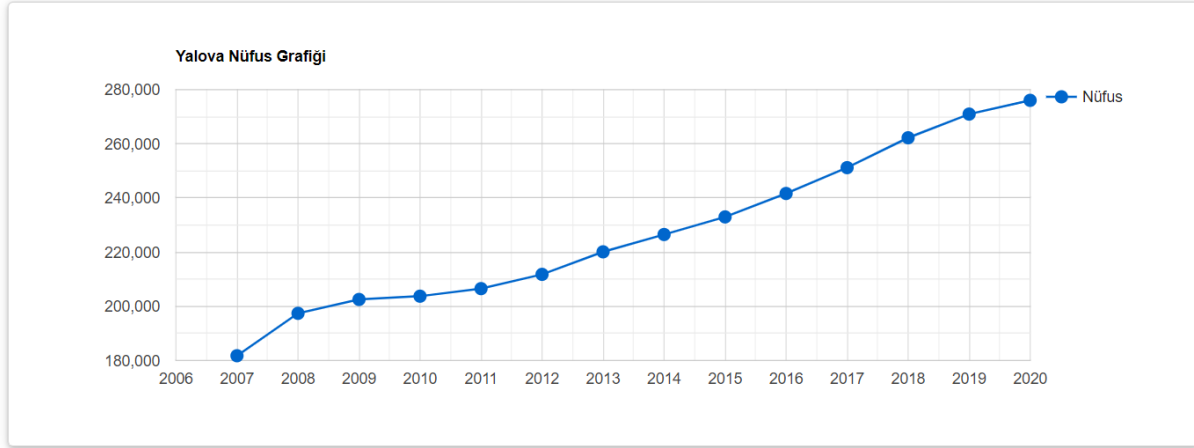
Yalova küçük yüzölçümüne ve nüfusuna rağmen üretim konusunda başarılı olup her geçen gün başarısı artan bir şehir olma özelliğine sahiptir. Yalova demografik olarak sanayi destekleyecek imkânlara sahip olsa bile eğer gerekirse çevre illerden bu eksikliğini kapatmaya müsait coğrafi yakınlığa sahiptir. Bursa yaklaşık 65 km, Kocaeli yaklaşık 80 km'dir. İstanbul ise deniz yolu ile mesai saatleri içinde ulaşılmaya müsaittir (Yalova Valiliği, 2019).

Yalova sanayi üretiminde özellikle kimyasal ürünlerin imalatı konuşan hatırı sayılır bir konuma sahiptir. Özellikle karbon elyafı konusunda dünyanın sayılı üretim noktalarından biridir. Sadece ülke içi tüketimi karşılamak amacıyla olmayıp tüm dünyaya ihracat yapılmaktadır. Yalova gemi inşa sanayisi dünya geneline gemi imalatı söküm bakım ve onarım hizmetleri vermektedir. Yalova Altınova'da bulunan 37 tersane yüksek iş imkânları büyüme hedefleri taşıyan dinamik bir sektör olarak hizmet vermektedir. Yalova sağlık turizmi, medikal, termal, yaşlı ve engelli turizmi ile gözde bölgelerden biridir. Yine İstanbul, Kocaeli, Bursa'ya yakın olmak olan Yalova aynı zamanda inanç turizmi açısından tercih edilen lokasyonlara sahiptir (Yalova Valiliği, 2019).

Yalova süs bitkileri ve kivi üretiminde önemli bir yere sahiptir. Süs bitkileri konusunda Antalya ve İzmir'den sonra üçüncü sırada yer almakta ihraç potansiyeline sahip olup tarımsal üretim konusunda ciddi bir girdiye sahiptir. Seracılık gelişme müsait ve çevre illerin yaş meyve sebze ihtiyacını karşılamak için imkânların kullanılması durumunda daha büyük bir girdiye sahip olabilecektir (Yalova Valiliği, 2019).

Yalova 6 Haziran 1995 yılında il statüsü kazanmış olup o tarihten beridir Yalova nüfusu düzenli olarak artış göstermiş olup Yalova'nın nüfusu her geçen gün artmaktadır. Şekil 5'de görüldüğü üzere Yalova'nın nüfusu 2007 yıllarında 180.000 civarındayken her yıl artış göstererek bu göç veren genç nüfusuna rağmen büyük oranda göç almakta olup 280.000 civarına ulaşmıştır (İİMEK Faliyet Raporu, 2019).

Yalova Nüfus Grafiği

Şekil 5. Yalova yıllara göre nüfus değişim grafiği (TÜİK, Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları, 2020)

Tablo 7'de 2016-2019 yılları arasında Yalova'nın toplam nüfusu 2019 yılında da Türk vatandaşlarındaki göç hareketinin sayısının artmış olduğu gözükmektedir.

Tablo 7. Yalova'nın toplam nüfusu ve gelen göç, giden göç sayıları

Yıl	Toplam Nüfus			Gelen Göç			Giden Göç			Net göç
	Toplam	T.C. Vatandaşı	Yabancı Uruklular	Toplam	T.C. Vatandaşı	Yabancı Uruklular	Toplam	T.C. Vatandaşı	Yabancı Uruklular	
2019	270.976	247.064	23.912	9.673	5.006	4.667	4.477	2.309	2.168	5.196
2018	262.234	243.677	18.557	8.122	495	7.627	3.091	388	2.703	5.031
2017	251.203	238.043	13.160	5.805	409	5.396	2.014	368	1.646	3.791
2016	241.665	230.538	11.127	5.484	372	5.112	1.374	244	1.130	4.110

Kaynak: TÜİK, Uluslararası Göç İstatistikleri, 2019.

Yalova nüfusunun yaş ortalaması 2018 için 35,7, 2019 için 35,9 (TÜİK, Uluslararası Göç İstatistikleri, 2019) olarak hesaplanmış olup istihdama ihtiyaç duyan ve bölgeye katkı sağlayacak genç nüfusa sahip olduğu görülmektedir.

Yöntem

SWOT (Strengths, Weaknesses, Opportunite, Threats) analizi, bir organizasyonun/işletmenin/ürünün/hizmetin ya da destinasyonun güçlü ve zayıf yönlerini ve çevredeki fırsat ve tehditleri belirlemeyi amaçlayan stratejik yönetimdir (Briggs, 2001;47).

SWOT Analizinin faktörleri şu şekilde tanımlanmıştır;

S- Güçlü Yönler (Strength); üstünlük, organizasyonun/ işletmenin/ürünün/hizmetin ya da destinasyonun herhangi bir konuda rakiplerine göre daha etkili ve verimli olması hali (Cebecioğlu, 2006) ve iç çevresinin analizi sonucunda ortaya çıkartılan, rakiplerine karşı üstünlük sağlayabildiği varlık ve yeteneklerini kapsamaktadır (Ülgen ve Mirze, 2004).

W- Zayıf Yönler (Weaknesses); bir organizasyon/ işletme/ürün/hizmet ya da destinasyon için zayıflık, rakiplerine göre daha az verimli veya etkili olduğu yönleri ve faaliyetlerini kapsamaktadır (Dinçer, 2004).

O-Fırsatlar (Opportunities); organizasyonu/işletmeyi/ürünü/hizmeti ya da destinasyonu geliştirebilecek, bulunduğu konumdan daha ileriye götürebilecek, ona yarar sağlayabilecek olumlu çevre göstergelerini kapsamaktadır (Ülge ve Mirze, 2004).

T-Tehditler (Threats); organizasyonun/işletmenin/ürünün/hizmetin ya da destinasyonun çevresinde oluşan ve işletmenin varlığını sona erdirebilecek veya gelişimini durdurabilecek olumsuz çevre göstergelerini kapsamaktadır (Ülgen ve Mirze, 2004).

Güçlü ve zayıf yönler, organizasyonun iç değerlendirmesiyle, fırsatlar ve tehditler ise dış değerlendirmeyle belirlenir (Dyson, 2004:632-633). Güçlü ve zayıf yönler içsel unsurlardır ve bunlar işletme tarafından değiştirilebilir ancak tehditler ve fırsatlar dışsal etkiler olduğu için bunların değiştirilmesi söz konusu değildir (Briggs, 2001:47). Bu faktörleri belirledikten sonra, güçlü yönler üzerine inşa edilebilecek, zayıf yönleri ortadan kaldıracak, fırsatlardan yararlanabilecek veya tehditlere karşı koyabilecek stratejiler geliştirilir (Dyson, 2004:632-633).

İç değerlendirme, kuruluşun güçlü ve zayıf yönlerini belirlemek için, yenilik kapasitesi, tesisler ve altyapı, verimlilik, etkinlik ve esneklik, büyüklük, konum, konaklama, personel, tesisler, konum, ürünler ve hizmetleri kapsayan kuruluşun tüm yönlerini inceler. Dış değerlendirme, fırsatları ve tehditleri belirlemek amacıyla politik, ekonomik, sosyal, teknolojik ve rekabetçi ortamı analiz eder (Dyson, 2004:632-633).

Bulgular

Çalışmada Yalova ilinin denizcilik sektörü açısından SWOT analizi için içsel faktörleri olan güçlü ve zayıf yönleri ile dışsal faktörleri olan tehditler ve fırsatlar değerlendirilmiştir. İstihdam, jeopolitik konum, Marmara bölgesindeki konumu, karayolu bağlantıları, Marmara Bölgesini iç bölgelere bağlayan otoyol güzergahında bulunması, uzun kıyı yapısı, göç için cazip konumda olması, komşu illerinin denizcilikte güçlü olması ve altyapıya sahip olmaları, elleçlenen yük miktarları, gemi uğrak sayıları baz alınarak SWOT analizi yapılmıştır.

Güçlü Yönler:

- Yalova'nın jeopolitik konumu
- Yüzölçümüne göre en uzun kıyı uzunluğuna sahip olması
- En yoğun sanayi bölgelerine yakınlığı
- Gemi inşa sektörünün gelişmiş olması ve hala yatırımların yapılarak sektörün gelişime devam etmesi
- İldeki sanayi kuruluşlarının varlığı
- Kıyı şeridinin limancılık faaliyetlerine uygun olması
- Kabotaj yolcu taşımacılığı konusunda başarısı
- Ro-Ro araç taşımacılığı konusunda başarısı
- Denizcilik ile ilgili 2 meslek yüksekokulu ve 1 denizcilik lisesi ile denizcilik sektörüne ara eleman yetiştirilmesi
- Termal turizmi ve sahip olduğu doğal güzelliklerin marina için avantaj oluşturması
- Karbon elyafı, süs bitkileri üretimi konusundaki başarısı
- Genç nüfusa sahip olması

Zayıf Yönler:

- Tersane dışında diğer denizcilik şirketlerinin, limanlarının İstanbul'da ve Kocaeli'nde olması Yalova'da denizcilik şirketinin bulunmaması
- Yan sanayinin çok gelişmemiş olması
- Demir yolu bağlantısının olmaması
- Kabotaj yük taşımacılığı miktarı çok az olması
- Uğraklı gemi sayısının çok az olması ve ithalat ve ihracat elleçleme rakamlarının çok düşük olması
- Ro-Ro araç dışı otomobil taşımacılığında pay almaması
- Konteyner taşımacılığı konusunda çevresindeki yoğunluğa rağmen bu konudaki eksikliği
- Denizcilik alanında lisans ve lisansüstü programının olmaması,
- Sektörle üniversitenin beraber projeler yürütmemesi
- Marinanın kapasitesinin altında çalışması

Fırsatlar:

- Ülkemizdeki gemi hareketinin ve denizciliğin merkezi olan Marmara Bölgesindeki konumu
- Körfez geçiş hattında bulunması
- İstanbul-İzmir otobanı istikametinde yer alması ile kara yoluyla olan güçlü bağlantısı
- Lojistik merkez üssü olması planları
- Bürokrasinin azaltılarak yatırımların teşvik edilmesi
- Tersanecilerin yatırımlarının genişletmesi için kredi desteği

Tehditler:

- Çevresindeki illerin denizcilik konusunda çok güçlü olmaları
- İstanbul'a çok yakın olması bu bölgede faaliyet gösteren denizcilik işletmelerinin şube olarak seçmesine engel olması
- Marmara Bölgesindeki denizcilik potansiyelin İstanbul, Kocaeli limanlarının elinde olması
- Kocaeli'ndeki hali hazırdaki limanlara yapılmış yatırımları sektörün kaymasına engel olması
- Nüfusun yabancı göçmenlerle hızlı artışı
- Şehrin küçüklüğü nedeniyle beyin göçünün olması

Sonuç

Deniz yolu taşımacılığının tüm dünyada gelişim gösterdiği bu süreçte ülkemizde de paralel olarak bu gelişime ayak uydurmaktadır. Altyapı, teknolojik yatırımlar, denizcilik alanında yetişmiş ara eleman ve üst düzey yöneticilerin sayısının artması ülkemizin denizcilik alanında gelişimine katkı sağlayan önemli faktörlerdir. Özellikle Marmara Bölgesi deniz taşımacılığı açısından önemli bir bölgedir. Yalova'nın konumu da bu yönden avantaj oluşturmaktadır. Yalova'nın kıyı şeridinin uzunluğu ve yapısı denizciliğin gelişimi açısından son derece avantajlı altyapı olanağı sunmaktadır. Altınova tersane bölgesi Yalova'nın denizcilik açısından hareketlenmesine bölgeye sunduğu ekonomik sosyal refah avantajıyla şehrin denizcilik sektörüne bakışını da hiç kuşkusuz etkilemiştir. Tersanelerin yatırımlarının devam etmesi bölgeye daha fazla katkı sağlamasını kaçınılmaz hale getirecektir. Devletin kredi desteği ve bürokrasiyi azaltarak teşviki sahip olunan bu güçlü yönü daha ileri boyutta taşıyacaktır. Tersane dışında tekne imalat yerlerinin sayısı ve kapasitesi yine bölgeye avantaj sağlayan diğer unsurlardır. Ülkemizin yat inşa konusunda (24 m ve üzeri) dünya sıralamasında üçüncü olması ülkemizin başarı potansiyelini göstermektedir ve Yalova'nın da bu alanda hak ettiği payı almasını sağlayacaktır. Bu iki sektörün yan sanayi ile bağlantısı yan sanayinin gelişimine de hiç kuşkusuz fayda sağlamaktadır. Marinanın da olması ve fiyatlarının diğer bölgelere kıyasla uygun olması yat turizminin canlanmasına olanak sunmakta olup ayrıca termal turizminin önemli noktası olması yat turizminin de canlanmasına hiç kuşkusuz fayda sağlayacaktır. Yalova ilinin turizm açısından tanıtılması marinaya olan talebin artmasına neden olacaktır. Yalova ilinin artan nüfusunun ve özellikle genç nüfus oranının yüksek olması iş gücü konusunda sektörün gelişimine destek olabilecektir. Şehrin kısıtlı imkânlarla

sahip olması nedeniyle beyin göçünün önüne geçirilerek gençlere yeni istihdam olanakları sunulmuş olacaktır.

Diğer yandan uğrak gemi sayısı olarak bakıldığında ülkemize uğrayan toplam gemi sayısının yaklaşık %1 civarında olması ve ithalat-ihracat rakamlarının 2.000.000 ton civarında olması bölgenin limancılık konusunda faaliyetlerinin arttırılıp çevresindeki gemi ve yük hareketlerden pay alması sağlanması gerekmektedir. Özellikle hemen yanındaki Kocaeli'nin ithalat ihracat rakamı 60-80.000.000 ton civarında iken Yalova'nın bu konuda zayıf kalmaması için potansiyelini kullanması gerekmektedir. Körfez geçiş hattında bulunması karayolu bağlantısını güçlendirmesinde önemli bir fırsat yaratmıştır. Bu fırsatın değerlendirilerek ithalat, ihracat rakamlarında artış sağlayıp, Ro-Ro taşımacılığındaki mevcut potansiyelinin üstüne çıkarmasını kaçınılmaz hale getirmesi gerekmektedir. Ayrıca Ro-Ro taşımacılığında araç dışında hiç otomobil taşımacılığında payı olmaması sahip olduğu avantajları hiç kullanmadığını da göstermektedir.

Konteyner taşımacılığında ise Ambarlı 3.000.000 TEU'ya, Kocaeli 2.000.000 TEU'ya yaklaşırken Yalova'nın aynı bölgede hiç konteyner hareketi olmaması Yalova'da Konteyner Limanının eksikliğini göstermektedir. Hinterlandının giderek güçlenmesi lojistik üs olma sürecini hızlandıracak önemli faktördür. Diğer yandan da demir yolu hattı ile bağlantı sağlanırsa bu yük trafiğinin bu bölgeye kayması kaçınılmaz olacaktır.

Yalova tüm bu güçlü yönlerini sahip olduğu fırsatlarla daha da ileri noktaya taşırsa denizcilik sektörünün ildeki gelişimini kaçınılmaz kılacaktır. Diğer illerin denizcilik konusunda yıllardır yatırım yapması sektörün merkezi konumda olması ve yüksek rekabet içerisinde olmaları Yalova için tehdit oluştursa da Yalova sahip olduğu konum, iklim, genç nüfus, hinterlandı ve mevcut yatırımlarıyla hızlı şekilde büyüyerek denizcilik sektöründe önemli yere gelecektir.

Kaynakça

- Briggs, S. (2001) *Successful Tourism Marketing*. London: Kogan Page Limited.
- Bozkurt, C., Pelit, İ. ve Irmak, E. (2018). Türkiye ve Dünyada Denizyolu Taşımacılığı, [3.Uluslararası Sosyal Beşeri Ve Eğitim Bilimleri Kongresi, İstanbul.\(431 ss\)](#)
- Cebecioğlu, C. (2006). *SWOT Analizi ve Bir İşletme Üzerine Uygulama*. Gebze: Gebze Yüksek Teknoloji Enstitüsü Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Çalışma ve İş Kurumu Yalova İl Müdürlüğü (2019). *Yalova İli İl İstihdam ve Mesleki Eğitim Kurulu İİMEK 2019 Yılı Faaliyet Raporu*. Erişim tarihi: 08.09.2021, Erişim adresi: <https://media.iskur.gov.tr/39438/yalova.pdf>
- Dinçer, Ö. (2004). *Stratejik Yönetim ve İşletme Politikası*. İstanbul: Alfa Yayınları.
- DYSON, R.G. (2004). "Strategic development and SWOT analysis at the University of Warwick". *European Journal of Operational Research*, (152), 631-640.
- İstanbul ve Marmara, Ege, Akdeniz, Karadeniz Bölgeleri Deniz Ticaret Odası, (2021). *Denizcilik Sektörü Raporu*, İstanbul
- Ülgen, H., Mirze, K. (2004). *İşletmelerde Stratejik Yönetim*. İstanbul: Literatür Yayınları.
- Yalova Liman Başkanlığı, (2020). *Yalova Denizcilik Zirvesi 2020 Çalıştay Raporu*, 01.03.2020, Yalova
- T.C. Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı, (2019). 2019 yılı Deniz Ticareti İstatistikleri. Erişim tarihi: 17.08.2021 Erişim adresi: <https://denizcilik.uab.gov.tr/uploads/pages/yayinlar/deniz-ticaret-istatistikleri-2019.pdf>
- Türkiye Gemi İnşa Sanayiciler Birliği, (2021). Erişim tarihi: 7.09.2021, Erişim adresi: https://www.gisbir.org/tr/istatistikler/istihdam_durumu_11
- Türkiye İstatistik Kurumu, (2020). *Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları*

Erişim adresi: <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Adrese-Dayali-Nufus-Kayit-Sistemi-Sonuclari-2020-37210>

Türkiye İstatistik Kurumu, (2019). Uluslararası Göç İstatistikleri Erişim tarihi: 25.09.2021
Erişim adresi: <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Uluslararası-Göç-İstatistikleri-2019-33709>

Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı Gemi İnşa İstatistikleri, Erişim tarihi: 09.09.2021
Erişim adresi: <https://tkygmistatistikleri.uab.gov.tr/gemi-ve-su-araclari-dis-ticareti>

Erişim adresi: <https://tkygmistatistikleri.uab.gov.tr/gemi-insa-sanayi-istihdami>

Erişim adresi: <https://tkygmistatistikleri.uab.gov.tr/2021-yili-tekne-imal-ve-cekek-yerleri>

Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı Denizcilik İstatistikleri, Erişim tarihi: 10.09.2021
Erişim adresi: <https://denizcilikistatistikleri.uab.gov.tr/gemi-istatistikler>

Erişim adresi: <https://denizcilikistatistikleri.uab.gov.tr/yuk-istatistikleri>

Erişim adresi: <https://denizcilikistatistikleri.uab.gov.tr/konteyner-istatistikleri>

Erişim adresi: <https://denizcilikistatistikleri.uab.gov.tr/ro-ro-arac-istatistikleri>

Erişim adresi: <https://denizcilikistatistikleri.uab.gov.tr/kabotaj-hatti-istatistikleri>

Yalova Valiliği (2019): Yalova Rehberi. Erişim adresi: <http://yalova.gov.tr/yalova-rehberi>,
Erişim tarihi 08.10.2021.

Yalova'nın Tarihi | Yalova Şehir Rehberi (2021). Erişim adresi: <http://yalova.org/yalovanin-tarihi/>, Erişim tarihi: 08.10.2021.

YALOVA İŞGÜCÜ PİYASASININ TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTLİĞİ AÇISINDAN İNCELENMESİ

Fatma BENLİ

Arş. Gör., Yalova Üniversitesi

fatma.benli@yalova.edu.tr

0000-0001-5990-1282

Elif Nur ALPER

Arş. Gör. Dr., Yalova Üniversitesi

elifnur.alper@yalova.edu.tr

[0000-0002-1152-4278](https://orcid.org/0000-0002-1152-4278)

Öz

İşgücü piyasasında toplumsal cinsiyet eşitliği; işgücüne katılma, istihdam edilme, kariyer olanaklarına erişebilme, kazanılan ücret ve çalışma koşulları gibi çeşitli düzenlemeler açısından kadın ve erkeklerin eşit olmaları olarak tanımlanabilir. 1990'lı yıllardan itibaren dünya genelinde olduğu gibi ülkemizde de kadınların çalışma hayatına katılımlarının arttığı görülmektedir. Bu süreçte geçen 30 yıl içinde kadınların istihdama katılımlarının artmasına rağmen iş yaşamında karşılaştıkları eşitsizliklerin devam ettiği de gözlenmektedir. Bu nedenle toplumsal cinsiyet eşitliği kavramını, işgücü piyasaları için hem dünyada hem de Türkiye'de çeşitli çalışmalar ile araştırılmaya devam edilmektedir. 2016 yılında Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) ve Türkiye İş Kurumu (İŞKUR) ortaklığı ile İstanbul, Ankara ve Bursa olmak üzere üç büyükşehir genelinde işgücü piyasasında toplumsal cinsiyet eşitsizliği analizi yapılmıştır. Bu çalışma ile Yalova'da işgücü piyasasının incelenmesi ve toplumsal cinsiyet eşitliği açısından arz ve talep yönlü analiz edilmesi amaçlanmaktadır. Çalışmada bu amaçla, Yalova'da işgücü piyasasının mevcut durumu TÜİK ve İŞKUR tarafından elde edilen verilerden faydalanarak toplumsal cinsiyet eşitliği açısından incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: İşgücü Piyasası, Toplumsal Cinsiyet Eşitliği, Yalova

Abstract

Gender equality in the labor market; it can be defined as the equality of women and men in terms of various arrangements such as participation in the workforce, employment, access to career opportunities, wages and working conditions. Since the 1990s, it has been observed that the participation of women in working life has increased in our country as in the rest of the world. In this process, it is also observed that the inequalities they face in business life continue despite the increase in women's participation in employment in the past 30 years. For this reason, the concept of gender equality continues to be investigated with various studies both in the world and in Turkey for labor markets. In 2016, in partnership with the International Labor Organization (ILO) and the Turkish Employment Agency (İŞKUR), a gender inequality analysis was conducted in the labor market across three metropolitan cities, namely Istanbul, Ankara and Bursa. With this study, it is aimed to examine the labor market in Yalova and to analyze the supply and demand side in terms of gender equality. For this purpose, the current situation of the labor market in Yalova will be examined in terms of gender equality by making use of the data obtained by TÜİK and İŞKUR.

Keywords: Labor Market, Gender Inequality, Yalova

Giriş

Toplumsal cinsiyet; kadın ve erkek için belirlenen sosyal rolleri ve sorumlulukları ifade etmektedir (Karakuş, Mutlu ve Coşkun, 2018:2). *Toplumsal cinsiyet eşitliği*; bireyin kadın veya erkek olması nedeniyle ayrımcılık yapılmadan var olan kaynakların kullanılması ve ayrılmasını, fırsatların değerlendirilmesini ve hizmetlerin ulaştırılmasını sağlamaktır (Akın ve Demirel, 2003). *İşgücü piyasası* veya *emek/iş piyasası* ise emek arz ve talebinin karşılandığı ve emeğin ücretinin belirlendiği piyasadır (Çakır ve Kellevezir, 2018).

Toplumsal cinsiyet eşitliği, temel insan haklarından biri olarak görülmekte ve uluslararası belgelerde, sözleşmelerde de belirtilmektedir (Büker, 2018: 12). Toplumsal cinsiyet eşitliği üzerine yapılan araştırmalar güncelliğini korumaktadır.

Ülkemizde de toplumsal cinsiyet eşitliği ile ilgili çalışmalar 1980'lerden itibaren devam etmektedir. Bu konuda yapılan çalışmalar genel olarak eğitim, sağlık ve hukuk alanlarında yoğunlaşma göstermektedir (KSG Müdürlüğü, 2008). Ülkemiz toplumsal cinsiyet eşitliği ile ilgili düzenlemeleri Anayasa ve gerekli diğer yasa ve yönetmeliklerle düzenlemiş olmasının yanı sıra Birleşmiş Milletler Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi (CEDAW*⁵⁹), Avrupa Sosyal Şartı, Çocuk Hakları Sözleşmesi, ILO, OECD, AGİK gibi kuruluşların sözleşmelerini dikkate almakta ve yine AB yönlendirmeleri ile de belirlenen politikaları uygulamaya çalışmaktadır (KSG Müdürlüğü, 2008).

Kadınların işgücüne katılmalarına yönelik çalışmalar ulusal kalkınma planlarında da yer almaktadır. Özellikle Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) tarafından hazırlanan cinsiyet eşitliği sözleşmeleri ülkemiz tarafından da uygulanmaktadır. Resmî kurumların yanı sıra akademik düzeyde (Üniversitelerde kurulan Kadın Araştırma Merkezleri), sendikalar düzeyinde ve sivil toplum kuruluşları (Kadın Dayanışma Vakfı, Kadın Adayları Destekleme Derneği (KA.DER), Kadın Emeğini Değerlendirme Vakfı (KEDV) ... vb.) düzeyinde de cinsiyet eşitliği üzerine araştırmalar ve çalışmalar yapılmaktadır (Büker, 2018). 2003 yılında yeni İş Kanunu madde 10'da net bir şekilde cinsiyet eşitliği çalışma hayatında da düzenlenmiştir (İK,2003, m.10*).

Yapılan çalışmalara rağmen Türk toplumunda kadının aile içindeki rolünde yüklediği görevler nedeniyle kadınların işgücüne katılımı erkeklere göre yine düşük seviyelerde olmaktadır (Korkmaz, 2012; Öcal, 2021).

Bu çalışmada TÜİK ve İŞKUR tarafından yayınlanan istatistikler incelenerek Yalova iline ait işgücü piyasası toplumsal cinsiyet eşitliği açısından değerlendirilmiştir.

Araştırmanın Amacı ve Yöntemi

Bu çalışma ile amaçlanan Yalova işgücü piyasasını hem arz hem de talep yönü ile inceleyerek piyasanın olumlu ve olumsuz yanlarını ortaya koymaktır. Bu kapsamda işgücü piyasası ile kararların alınması ve uygulamaya konulacak faaliyet ve projelerin etkinliğinin artırılması noktasında araştırma sonuçlarının göz önüne alınması oldukça önemlidir.

İşgücü piyasasını analiz etmek için arz ve talep verilerine ihtiyaç duyulmaktadır. İşgücü piyasasının arz tarafına ait veriler TÜİK ve İŞKUR'un idari kayıtları aracılığı ile yayınlanmaktadır. TÜİK ve İŞKUR tarafından yayınlanan istatistik veriler kurumların web sitelerinden alınarak incelenmiş ve sonuçları analiz edilmiştir.

*Türkiye, Birleşmiş Milletlerin "Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesini" (CEDAW) 1985 yılında imzalamış ve 1986 yılında da yürürlüğe koymuştur.

* İK, m.10; Herkes, dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefi inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşittir. Kadınlar ve erkekler eşit haklara sahiptir. Devlet, bu eşitliğin yaşama geçmesini sağlamakla yükümlüdür.

Araştırma Bulguları

Çalışmanın bu bölümünde, Yalova işgücü piyasasını toplumsal cinsiyet eşitliği açısından incelemek amacıyla çeşitli göstergelere değinilecektir. Bu amaçla cinsiyetlere göre çalışan yüzdeleri, işsizlik oranları, işsiz sayıları ve son olarak sektörlere yer verilmiştir. Bununla birlikte Yalova’da işgücü piyasasına ilişkin istatistiklerden önce Birleşmiş Milletler tarafından yayımlanan rapora göre Türkiye’nin toplumsal cinsiyet eşitsizliği endeksi seçili ülkelerle karşılaştırılmalı olarak sunulmuştur.

Tablo 1’de Türkiye, G-20 Ülkeleri ve OECD ortalamasının insani gelişme endeksi ile çeşitli alt başlıklarıyla toplumsal cinsiyet eşitsizliği değer ve sıralamalarına ait ısı haritası yer almaktadır. Tabloda yer alan veriler 2020 yılında yayımlanan Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı raporundan elde edilmiştir. Tabloda yeşil renkle gösterilen hücreler, Türkiye’den daha yüksek değer veya sıralamayı; gri renkle gösterilenler ise Türkiye’den daha düşük değer veya sıralamaya sahip olan ülkeleri göstermektedir.

Tablo 1: Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği Endeksi’ndeki 2020 Performanslarına Ait Isı Haritası (Türkiye, G-20 Ülkeleri, OECD Ortalaması)

Ülke	İnsani Gelişme Endeksi Sıralaması	Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği				
		Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği Endeksi		Kadının Güçlenmesi		Kadınların İşgücüne Katılımı, % (15yaş ve üzeri)
		Sıra	Değer	Kadınların parlamentoda temsil oranı, %	Kadınların lise mezuniyet oranı, % (25yaş ve üzeri)	
Türkiye	54	68	0.306	17.4	50.2	34
Fransa	26	8	0.049	36.9	81.7	50.8
Güney Kore	23	11	0.064	16.7	80.4	52.9
İtalya	29	14	0.069	35.3	75.9	40.8
Kanada	16	19	0.08	33.2	100	60.8
Almanya	6	20	0.084	31.6	95.9	55.3
Japonya	19	24	0.094	14.5	95.3	52.7
Avustralya	8	25	0.097	36.6	91	60.3
İngiltere	13	31	0.118	28.9	78	57.6
Çin	85	39	0.168	24.9	76	60.5
ABD	17	46	0.204	23.7	96.1	56.1
Suudi A.	40	56	0.252	19.9	64.8	22.1
Rusya	52	50	0.225	16.5	96.3	54.8
Meksika	74	71	0.322	48.4	62.2	44.2
Arjantin	46	75	0.328	39.9	59.2	50.7
Brezilya	84	95	0.408	15	61.6	54.2
Güney Afrika	114	93	0.406	45.3	75	49.6
Endonezya	107	121	0.48	17.4	46.8	53.1
Hindistan	131	123	0.488	13.5	27.7	20.5
OECD			0.205	30.8	84.1	52.1

Kaynak: UNDP Human Development Report (2020) verilerinden faydalanılarak hazırlanmıştır.

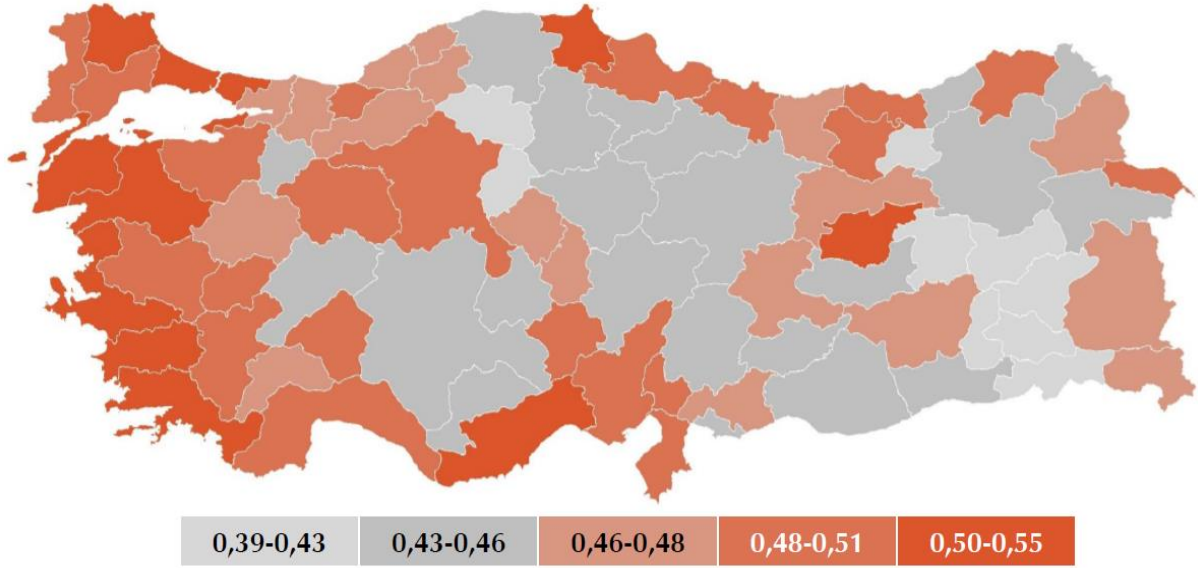
Tablodaki veriler incelendiğinde, Türkiye’nin insani gelişme endeksi açısından 187 ülke içerisinde 54. sırada yer aldığı görülmektedir. Seçili ülkelerin gösterildiği tabloda Türkiye insani gelişme endeksi sıralamasında Çin, Meksika, Brezilya, Hindistan gibi ülkelere göre daha yüksek sıradadır. Toplumsal cinsiyet eşitsizliği endeksinde ise Türkiye 68. sırada bulunmakta ve seçili ülkeler içerisinde benzer bir görüntüde yer almaktadır.

Tabloda toplumsal cinsiyet eşitsizliği alt göstergelerinden kadının güçlenmesi ve kadının işgücüne katılım oranına yer verilmiştir. Buna göre Türkiye’de kadınların parlamentodaki temsil oranı %17.4’tür. OECD ortalamasının yüzde 84.1 olduğu 25 yaş ve üzeri kadınların lise mezuniyet oranı Türkiye’de yüzde 50.2 ve yine OECD ortalamasının yüzde 52.1 olduğu 15 yaş ve üzeri kadınların

işgücüne katılım oranı ise Türkiye’de yüzde 34’tür. Diğer ülkeler ile kıyaslandığında Türkiye, kadınların lise mezuniyet oranı bakımından Hindistan ve Endonezya’dan, işgücüne katılım oranı açısından ise Hindistan ve Suudi Arabistan’dan daha yüksek bir orana sahip olduğu görülmektedir.

Türkiye’nin dünya içerisindeki yerini inceledikten sonra, Türkiye’de toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin illere göre durumu incelenmektedir. TEPAV’ın 81 il için hesapladığı toplumsal cinsiyet eşitliği endeksi, Şekil.1’deki haritada gösterilmektedir. Haritada renk tonu koyulaştıkça toplumsal cinsiyet eşitliği endeksi yükselmektedir.

Şekil 1: Türkiye’de İllere Göre Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Endeksi, 2019

Kaynak: TEPAV, Düşündere (2020)

TEPAV’ın hazırladığı raporda Türkiye’nin toplumsal cinsiyet eşitliği ortalama değeri 0.471 olarak hesaplanmıştır. 81 il için yapılan çalışmaya göre toplumsal cinsiyet eşitliğinin en yüksek olduğu il Muğla, en düşük olduğu il ise Muş’tur. Raporda belirtilen bilgilere göre endeks değerinin en yüksek ve en düşük olduğu illerin sıralaması Tablo.2’de gösterilmektedir (TEPAV, 2020)

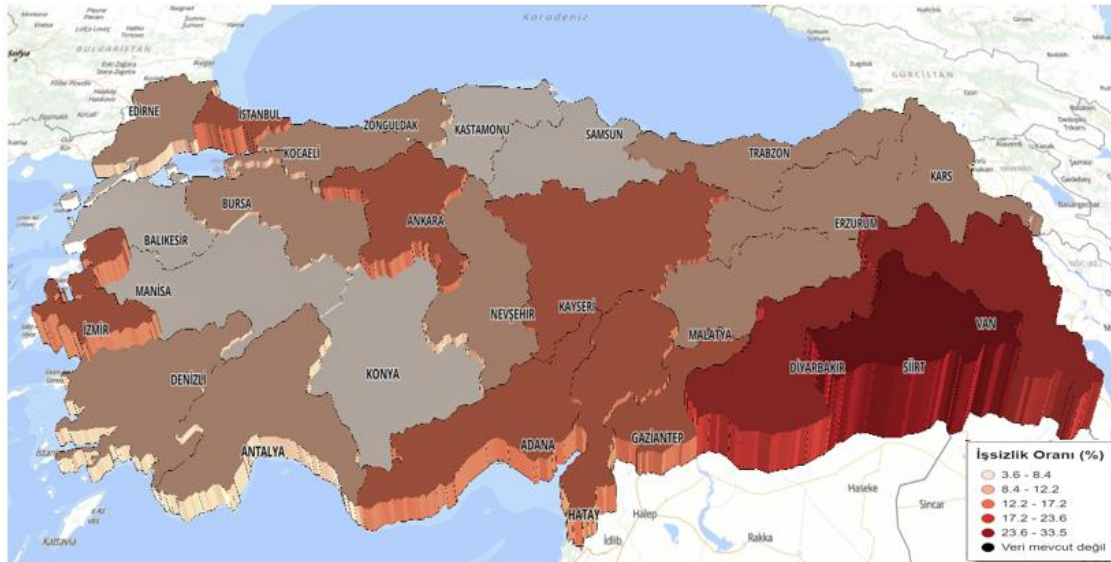
Tablo 2: Türkiye'nin Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Endeksi İl Sıralamaları,2019

İlk 10 İl			Son 10 İl		
İl	Sıra	Değer	İl	Sıra	Değer
Muğla	1	0.542	Muş	81	0.395
İzmir	2	0.532	Bingöl	80	0.4
Yalova	3	0.531	Bayburt	79	0.401
İstanbul	4	0.528	Şırnak	78	0.403
Kırklareli	5	0.527	Batman	77	0.417
Çanakkale	6	0.526	Bitlis	76	0.419
Sinop	7	0.523	Kırıkkale	75	0.428
Tunceli	8	0.517	Siirt	74	0.428
Aydın	9	0.517	Çankırı	73	0.429
Balıkesir	10	0.512	Erzurum	72	0.434

Kaynak: Düşündere, (2020).

Tablo.2'ye bakıldığında Yalova 0.531 endeks değeri ile toplumsal cinsiyet eşitliği açısından Türkiye'de üçüncü il olarak belirlenmiştir. Sıralamada Yalova'dan daha yüksek değere sahip iller olarak 0.542 ile Muğla ve 0.532 ile İzmir yer almaktadır.

Yalova'da işgücü piyasası ile ilgili ilk olarak işsizlik oranına değinilmiştir. TÜİK'in 2013 yılı ve öncesinde il bazında sunduğu işsizlik oranı verileri, 2014 sonrasında Türkiye İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflandırması kapsamında 1. ve 2. düzeyde bölgesel istatistikler elde edilmektedir. Şekil.2'de Türkiye'nin alt bölgelerini gösteren işsizlik oranı haritası bulunmaktadır. Yalova; Sakarya, Kocaeli, Düzce ve Bolu illeriyle beraber Kocaeli alt bölgeyi oluşturmaktadır. TÜİK'in 2020 yılında Kocaeli alt bölge için açıkladığı oran yüzde 12.2'dir. Yalova'nın dahil olduğu alt bölge için açıklanan işsizlik oranları yıllara göre incelendiğinde, Türkiye ortalamasına benzer şekilde hareket ettiği gözlemlenmiştir.

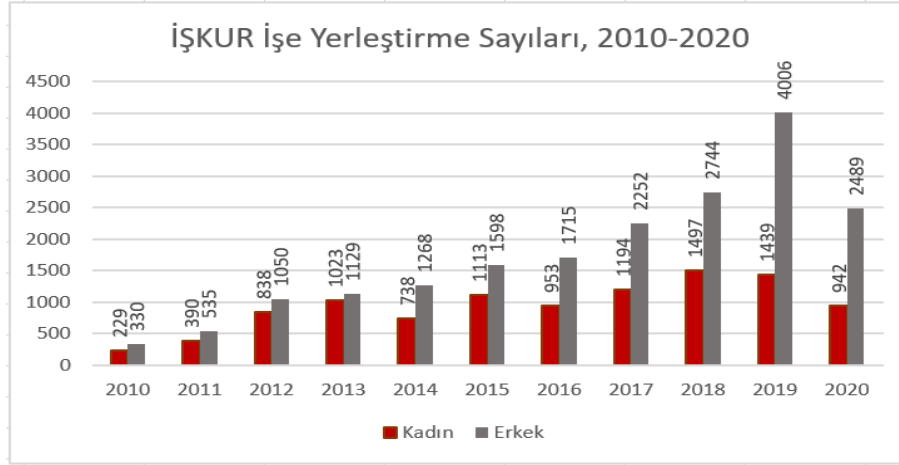
Şekil 2: Türkiye'nin İşsizlik Oranı Haritası, 2020

Kaynak: TÜİK, 2020

Yalova'da istihdam rakamlarını inceleyebilmek için ise İŞKUR'un 2010-2020 yılları arasında aracılık ettiği işe yerleştirme sayıları cinsiyete göre Tablo.3'te verilmiştir. Buna göre, 2020 yılına kadar

istihdam edilen kişi sayısının bazı yıllar haricinde artış gösterdiği, ancak son on yılda toplam istihdam içinde kadın istihdamı payının görece düşük olduğu söylenebilir.

Tablo 3: Yalova İli Cinsiyete Göre İŞKUR İşe Yerleştirme Sayıları, (2010-2020)

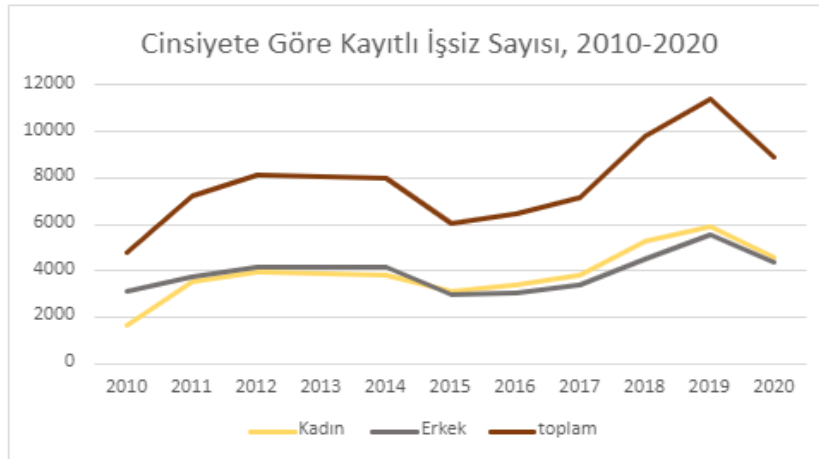

Kaynak: İŞKUR, 2020

Önceki yıllara göre hem toplam işe yerleştirme sayısındaki düşüşte hem de kadınların toplam içindeki payının azalmasında dünya ölçeğinde yaşanan pandeminin etkisi oldukça yüksektir. 2020 yılında toplam 3431 kişiye aracılık edilmiş, bu sayının içinde kadınların payı yüzde 27.5 seviyesinde gerçekleşmiştir.

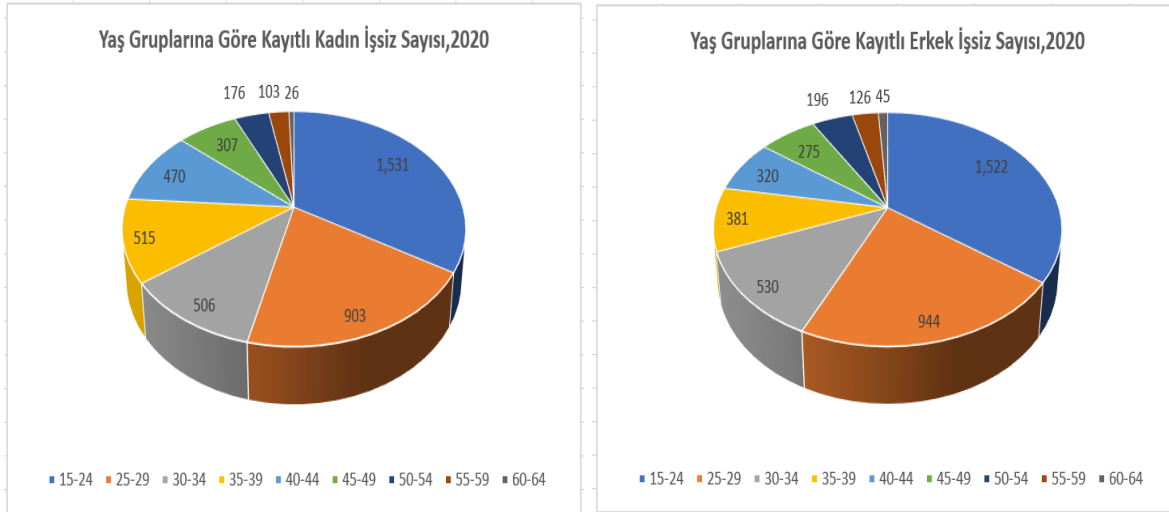
Yalova ilinde 2010-2020 yılları arasında cinsiyete göre kayıtlı işsiz sayısının grafiği Şekil.4'te yer almaktadır. Grafiğe bakıldığında, yıllar içinde kadın ve erkek işsiz sayılarında artış ve azalışların birbirine benzer şekilde hareket ettiği ifade edilebilir. Özellikle 2017 yılından 2019 yılına kadar hem erkek hem de kadın işsiz sayısı sürekli artış gösterdiği, 2019 yılında ise 11.410 kişi son 10 yılın ile en yüksek seviyesine ulaştığı söylenebilir.

Şekil 4: Yalova İli Cinsiyete Göre Kayıtlı İşsiz Sayısı (2010-2020)

Kaynak: İŞKUR, 2020

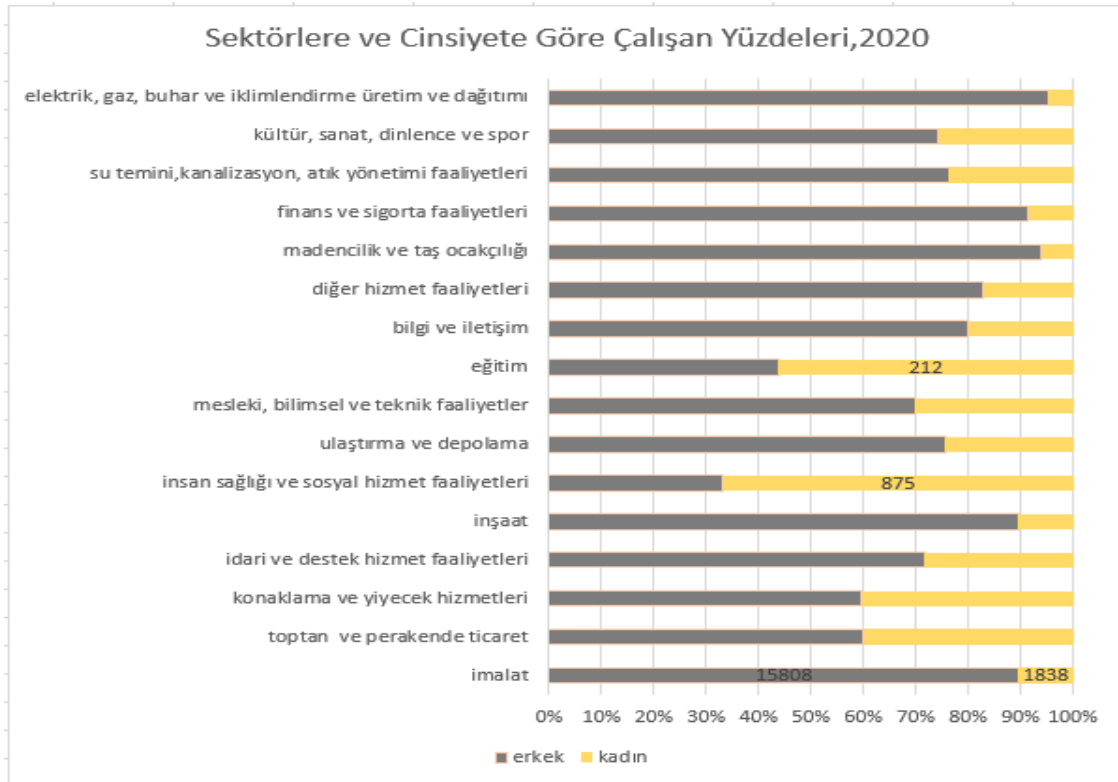
2020 yılında ise Yalova ilinde kayıtlı toplam işsiz sayısı 8.914 iken, kadın işsiz sayısı 4.545 olarak gerçekleşmiştir. Başka bir ifadeyle 2020 yılında kadın işsizlerin toplam içindeki payı yüzde 51 seviyesindedir. Yalova'da işsizliğe ilişkin bir diğer değerlendirme yaş gruplarına ve cinsiyete göre işsiz sayısının gösterildiği Şekil.5'te sunulmuştur. İki farklı grafik ile kadın ve erkek işsizlerin yaş gruplarına göre sayısı gösterilmektedir.

Şekil 5: Yalova İli Yaş Gruplarına Göre Kayıtlı Kadın ve Erkek İşsiz Sayıları, 2020

Kaynak: İŞKUR, 2020

Yukarıdaki grafikler incelendiğinde her iki cinsiyet için de işsiz sayısının en yüksek olduğu yaş aralığı 15-24'tür. Kadınlarda 25 yaşından 35 yaşına kadar olan aralıkta işsiz sayısı, aynı yaş gruplarındaki erkek işsiz sayısından daha düşüktür. Bununla birlikte 35-50 yaş aralığında kadın işsiz sayılarının, aynı yaş aralığındaki erkek işsiz sayılarına göre daha yüksek olduğu görülmektedir. 2020 yılında 35-39 yaş aralığındaki kadın işsiz sayısı 515, erkek işsiz sayısı ise 381; 40-44 yaş aralığında kadın işsiz sayısı 470, erkek işsiz sayısı 320 ve 45-50 yaş aralığında kadın işsiz sayısı 307, erkek işsiz sayısı 275 olarak hesaplanmıştır. 50 yaşının üstünde ise erkek işsiz sayısı kadınlara oranla daha fazladır.

Yalova'da işgücü piyasasına ilişkin son olarak sektörlere ve cinsiyete göre çalışan yüzdeleri incelenmiştir. Tablo.3'te yer alan bilgilere bakıldığında, Yalova ilinde yalnızca eğitim ile insan sağlığı ve sosyal hizmet faaliyetleri alanlarında çalışanların içinde kadınların payının daha yüksek olduğu görülmektedir.

Tablo 3: Sektörlere ve Cinsiyete Göre Çalışan Yüzdeleri, 2020

Kaynak: İŞKUR, 2020

Kadınların yüzde olarak en çok paya sahip olduğu sektörler yüzde 76 ile insan sağlığı ve sosyal hizmet faaliyetleri, ikinci olarak ise yaklaşık yüzde 57 ile eğitim sektörüdür. Kadın çalışanların erkek çalışanlarla yakın paya (sırasıyla yüzde 40 ve yüzde 60) sahip oldukları sektörler ise konaklama ve yiyecek hizmetleri ile toptan ve perakende sektörleridir.

Sonuç ve Öneriler

Araştırma bulgularında da görüldüğü gibi Yalova ili toplumsal cinsiyet eşitliği endeksi açısından Türkiye’de 81 il içerisinde 3. sırada yer almaktadır. Kadınların genel olarak eğitim ve sosyal hizmet sektöründe daha aktif oldukları görülmektedir. İşgücüne katılımdaki yaş aralıklarına bakıldığında kadınların 35 yaşına kadar aktif olarak çalışma yaşamında oldukları ama 35-50 yaş aralığında ise işgücüne katılımlılarının düştüğü gözlemlenmektedir. Bu noktada çalışmamızda yer verilen veriler çerçevesinde özellikle 35-55 yaş aralığında ve istihdama ihtiyaç duyulan sektörlerle yönelik eğitim ve uygulamalarla kadınların işgücü piyasasındaki katılımının artırılması önem taşımaktadır.

Kadınların işgücüne katılım düzeylerinin düşük olmasının nedenlerinin başında toplumdaki rollerine ait yükümlülükleri, eğitim düzeylerinin düşük olması, düşük ücret seviyesi ve çocuk, yaşlı ve engelli bakımı imkanlarının yetersiz olması sayılmaktadır. Kadınların işgücü piyasasında bekarlık döneminde katıldıkları ve evlilik veya çocuk nedeniyle iş yerinden ayrıldıkları gözlemlenmektedir (Öztürk ve Coşar, 2017:529; Öcal, 2021:820-822).

2016 yılında ILO ve İŞKUR ortaklığı ile İstanbul, Ankara ve Bursa illerinin işgücü piyasasında toplumsal cinsiyet eşitliği analizleri sonuçları ve toplumsal cinsiyet eşitliği alanında yapılan çalışmalarda da (Karakuş vd., 2018; Büker, 2018; Öztürk ve Coşar, 2017; Öztan, 2004; KSG Müdürlüğü, 2008) genel olarak kadın istihdamını arttırmak için sunulan öneriler benzerlik göstermektedir.

Toplumsal cinsiyet eşitliğini arttırmak için;

- Kamu alanında kreş ve okul öncesi eğitim kurumlarına yatırım yapılması,
- Yaşlı, engelli ve hasta bakım hizmetleri alanında kamu yatırımlarının artırılması,
- İş yerlerinin kreş açma yükümlülüklerini yerine getirilmesi,
- Çalışma saatlerinin iş-yaşam dengesi dikkate alınarak düzenlenmesi,
- Esnek çalışma ve uzaktan çalışma uygulamalarının artırılması,
- İşyerlerinde iş-yaşam dengesi sağlamaya yönelik teşviklerin artırılması,
- Özellikle kamu alanı önce olmak üzere iş yerlerinde kadın çalışan kotası ve vergi teşviklerinin uygulanması

tavsiye edilmektedir.

Yalova iline ait çalışmamız ile toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamak için, il genelinde yapılması planlanan veya uygulanacak politikalara ve verilmesi gereken eğitimlere yön verebilmek amacıyla Yalova iş gücü piyasasına ilişkin görünüm sunulmaya çalışılmıştır.

Kaynakça

Akın, A., ve Demirel, S. (2003). Toplumsal Cinsiyet Kavramı ve Sağlığa Etkileri. *C. Ü. Tıp Fakültesi Dergisi*, 25(4), 73-82.

Büker, S. (2018). Medyada Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Haritalama ve İzleme Çalışması.

Çakır, Ö., ve Kellevezir, İ. (2018). İşgücü Piyasası Bilgi Sistemi: Türkiye İçin Bir Model Önerisi. *Çalışma İlişkileri Dergisi*, 9(2), 1-23.

Düşündere, T. A., (2020). 81 İlde Türkiye’nin Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Karnesi ve COVID-19 Döneminde Kadın İstihdamı. TEPAV.

- İlkkaracan, İ. (2016). İstanbul İşgücü Piyasasının Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Perspektifinden Analizi. ILO, 13, 1.
- İŞKUR, (2021, Eylül). Erişim adresi <https://www.iskur.gov.tr/kurumsal-bilgi/raporlar/>
- İŞKUR, (2021, Eylül). Erişim adresi <https://www.iskur.gov.tr/kurumsal-bilgi/yayinlar/>
- Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü. (2008). Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Ulusal Eylem Planı.
- Karakuş, E., Mutlu, E., ve Coşkun, Y. D. (2018). Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Açısından Öğretim Programlarının İncelenmesi. *Kadın Araştırmaları Dergisi*, (17), 31-54.
- Memiş, Emel. (2016). Ankara İşgücü Piyasasının Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Perspektifinden Analizi. ILO, 13(1).
- Öcal, A. T. (2021). Türkiye’de İşgücü Piyasasında Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği. World Women Conference II, 11-12 Şubat,2021.
- Öztan, E. (2004). Toplumsal Cinsiyet Eşitliği ve Olumlu Ayrımcılık. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 59(01).
- Öztürk, S., ve Coşar, K. (2017). İşgücüne Katılmama Kararında Toplumsal Cinsiyetin Rolü. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 19(2), 527-543.
- UNDP, (2021). Human Development Report 2020.
- Toksöz, Gülay. (2016). Bursa İşgücü Piyasasının Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Perspektifinden Analizi. ILO, 13(1).
- TÜİK, (2021) . İşgücü Piyasası Araştırması Yalova İli 2020 Yılı Sonuç Raporu.
- TÜİK, (2021, Eylül). Erişim adresi <https://data.tuik.gov.tr/Kategori/GetKategori?p=istihdam-issizlik-ve-ucret-108&dil=1>

YALOVA KESTANE BALININ BAZI ÖZELLİKLERİ VE COĞRAFI İŞARET TESCİLİ

Yasin ÖZDEMİR

Doktor, Atatürk Bahçe Kültürleri
Merkez Araştırma Enstitüsü

yasin.ozdemir@tarimorman.gov.tr

0000-0002-5157-3074

Mesut KAPLAN

Öğretim Görevlisi, Bilecik Şeyh
Edebali Üniversitesi

mesut.kaplan@bilecik.edu.tr

Hakan GÜNDÜZ

Arıcılık Teknikeri, Mellifera Arıcılık,
Yalova Arı Yetiştiricileri Birliği

hakangunduz@msn.com

Öz

Yalova diğer illerimizde olmayan kestane ve ıhlamur ağaçlarınınca yoğun bir orman yapısına sahiptir. Ayrıca bu ormanlarda endemik bitkiler de bulunmaktadır. Bu nedenle bu bölgelerden elde edilen balların kendine has özelliklerin bulunması olasıdır. Bu sayede Yalova balının diğer illerden elde edilen ballardan farklı özellikler göstermesi muhtemeldir. Yalova Arı Yetiştiricileri Birliği liderliğinde Atatürk Bahçe Kültürleri Merkez Araştırma Enstitüsü, Yalova Tarım ve Orman İl Müdürlüğü ve Yalova Doğa Koruma ve Milli Parklar İl Şube Müdürlüğü yetkilileri ile yapılan istişareler ile Yalova balının coğrafi işaret tescili için çalışmalar yapılmaya başlanmıştır. Bu çalışmalar neticesinde Doğu Marmara Kalkınma Ajansı (MARKA) tarafından desteklenen ve Yalova Arı Yetiştiricileri Birliği tarafından yürütülen "Yalova Kestane- Ihlamur Ormanı Propolisi" ve "Yalova Kestane-Ihlamur Ormanı Balı" Coğrafi İşaret Tescili Projesi hayata geçirilmiştir. Bu çalışmada proje kapsamında yapılan çalışmaların özetlenmesi ve Yalova balına ait özelliklerin neler olduğu, nelerden kaynaklanabileceği ve coğrafi işaret süreci hakkında bilgiler verilmesi amaçlanmıştır. Bu çalışmalar sayesinde Yalova balının özelliklerinin ortaya konulması, bu balın hak ettiği pazar değerini bulması ve tüketicilere doğru bilgilerin ulaştırılması sağlanmış olacaktır.

Anahtar Kelimeler: Yalova balı, polen, kestane balı, Yalova ormanı

SOME CHARACTERS OF YALOVA HONEY AND REGISTRATION OF GEOGRAPHICAL INDICATION

Abstract

Yalova has a rich forest structure with chestnut and linden trees that are not found in other provinces. There are also endemic plants in these forests. For this reason, it is possible that honey obtained from these regions will have unique characteristics. In this way, it is possible that Yalova honey will show different characteristics from honey obtained from other provinces. Under the leadership of Yalova Beekeepers' Association, consultations with the officials of Atatürk Horticultural Central Research Institute, Yalova Agriculture and Forestry Provincial Directorate and Yalova Nature Conservation and National Parks Provincial Branch Office started to work on the geographical indication registration of Yalova honey. As a result of these studies, the "Yalova Chestnut-Linden Forest Propolis" and "Yalova Chestnut-Linden Forest Honey" Geographical Indication Project, supported by the East Marmara Development Agency (MARKA) and carried out by the Yalova Beekeepers' Association, has been implemented. In this research, it is aimed to summarize the studies carried out within the scope of the project and to give information about the characteristics of Yalova honey, what it can be caused by and the geographical indication process. Thanks to these studies, it will be possible to reveal the characteristics of Yalova honey, to find the market value it deserves and to deliver accurate information to consumers.

Keywords: Yalova honey, pollen, chestnut honey, Yalova forest

Giriş

Bal tüketimi, sağlığa faydalı özellikleri ve kahvaltıda önemli bir yere sahip olması nedeniyle son yıllarda tüketiciler arasında artan bir ilgi görmektedir. Avrupa Birliği (AB) ve Türkiye dünya bal üretiminde Çin'den sonra ikinci ve üçüncü sıradadır. AB, en büyük bal ithalatçısı olmasının yanında uluslararası piyasalara yüksek kaliteli bal ihraç etmektedir. Türkiye ise bal üretim miktarı ve çeşitliliği yönünden sahip olduğu potansiyele rağmen, henüz uluslararası piyasalarda hak ettiği yere gelememiştir (Saygın Alparslan ve Demirbaş, 2019:526). Bal gibi ham olarak tüketilen gıdalarda coğrafi işaretli etiketlemenin tüketicilerin satın alma tercihlerini yüksek oranda etkilediği bildirilmektedir (Di Vita, Pippinato, Blanc, Zanchini, Mosso, ve Brun, 2021:43). Türkiye'de farklı ekolojik koşullara kolaylıkla uyum sağlayan birçok arı ırk ve ekotipi ile yıl boyunca nektar ve polen sağlayan oldukça zengin floral kaynakların bulunması bir avantajdır (Semerci, 2017:108). Bu durum, ülkenin farklı bölgelerinde, farklı özelliklerde ve kendi ünü olan ballarının üretilmesine olanak sağlamaktadır (Saygın Alparslan ve Demirbaş, 2019:527).

Balda yapılan mikroskopik analiz ile o balı oluşturan bitkilerin coğrafik ve botanik kökeni ve polen yoğunluğu saptanmaktadır (Özkök, Çelemlı, Golshan, Özenirler, Mayda, ve Sorkun, 2021:51). Mikroskopik analiz sonucu belirlenen, bal içerisindeki polenlerin yoğunluğu %16-44 arasında ise sekonder, %3-15 arasında ise minör ve %3'ten küçük ise eser olarak bildirilmektedir (Sorkun, 2008).

Ülkemizde Coğrafi işaret tescil işlemlerinde yetkili olan Türk Patent ve Marka Kurumu tarafından Coğrafi işaret;" bir coğrafi yöreyle özdeşleşmiş, ayırt edici özelliklerinin bazıları ya da tümü bu yöreden kaynaklanan ve söz konusu özellikleri ve kalitesi dolayısıyla bilinirliğe ulaşmış ürünleri belirtmek amacıyla kullanılması" olarak tanımlanmaktadır (TPE, 2021). Ülkemizde bal için tescillenmiş coğrafi işaretler Çizelge 1'de verilmiştir.

Çizelge 1. Ülkemizde bal için tescillenmiş coğrafi işaretler (TPE, 2021b).

Tescil adı	Tescilin ait olduğu il	Tescil yılı
Pervari balı	Siirt	2004
Ardahan çiçek balı	Ardahan	2017
Kars balı	Kars	2018
Muğla çam balı	Muğla	2018
Marmaris çam balı	Muğla	2019
Refahiye balı	Erzincan	2019
Babadağ kekik balı	Denizli	2020
Bayburt balı	Bayburt	2020
Dikmen çiçek balı	Aydın	2020
Dikmen kekik balı	Aydın	2020
Özvatan çiçek balı	Kayseri	2020
Şile kestane balı	İstanbul	2021
Anzer balı	Rize	2021
Kırklareli meşe balı	Kırklareli	2021
Hatıla balı	Artvin	2021
Sinop kestane balı	Sinop	2021

Bal için 2004 yılında sadece bir tane, 2019 yılı sonunda sadece altı tane coğrafi işaret tescili bulunmaktayken 2020 ve 2021 yıllarında beşer tane bal coğrafi işaret tescili gerçekleştirilmiştir (TPE, 2021b). Bu sayılar son yıllarda diğer gıda ürünlerinde olduğu gibi bölgesel olarak farklı özellik gösteren bal ürünlerinin de coğrafi işaret tesciline artan bir ilgi olduğu görülmektedir. Son yıllarda ülkemizde olduğu gibi yurt dışında da coğrafi işarete olan ilgi artış göstermiştir.

2018 yılı itibariyle AB'de PDO tescilli balların sayısı 26'dır. Portekiz 9 adet balını tescil ettirmiştir. Bu toplam tescilli balların % 34'ünün Portekiz'e ait olduğu anlamına gelmektedir. Kovan varlığı ve

bal üretimi ile birinci sırada yer alan İspanya'nın ise 5 adet tescilli balı bulunmaktadır. PDO başvuru aşamasında ise Bulgaristan, Polonya ve İspanya'ya ait üç adet bal bulunmaktadır (DOOR, 2018a). AB'de sekiz adet bal PGI tescili almıştır. Bu balların üçü Polonya, üçü Fransa ve diğer iki bal da Slovenya ve İspanya tarafından tescil ettirilmiştir. Belçika'nın başvuru yaptığı Miel Wallon isimli bal dışında PGI tescili bekleyen bal bulunmamaktadır (DOOR, 2018b).

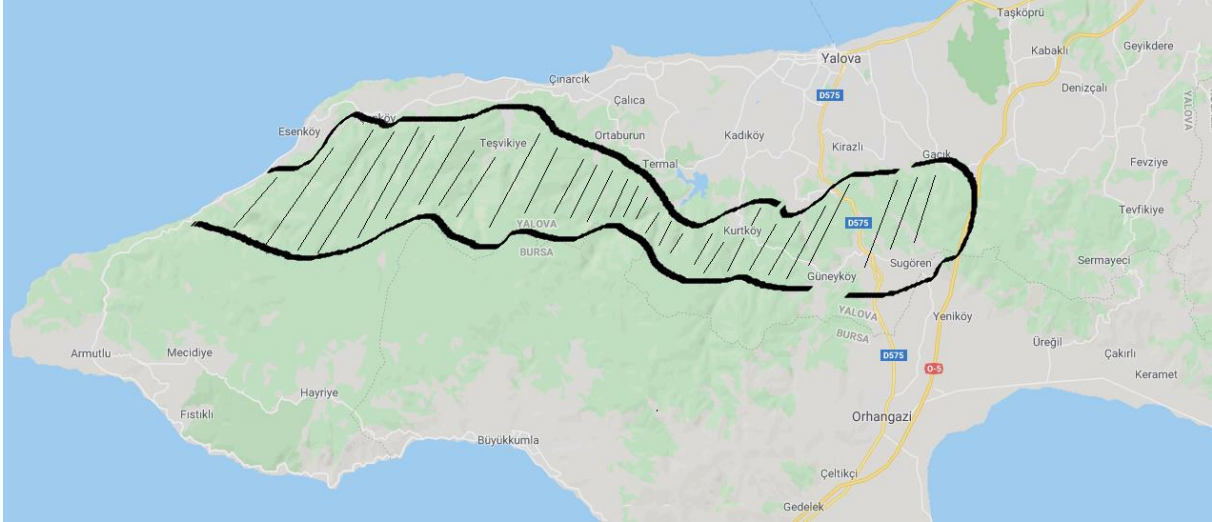
Yalova'da bitki örtüsünün elverişli olması ve hava şartlarının ılıman olması, nedeniyle bal üretimi kırsal kalkınmada önemli bir gelir kaynağıdır. Bu araştırmada ülke arıcılığında yenilikleri gerçekleştirme konusunda öncü olan illerden birisi konumundaki Yalova'da üretilen kestane balının özelliklerinin ortaya konması ve coğrafi işaret çalışmasına katkıda bulunulması hedeflenmiştir. Bu çalışmada proje kapsamında yapılan çalışmaların özetlenmesi ve Yalova balına ait özelliklerin neler olduğu, nelerden kaynaklanabileceği ve coğrafi işaret süreci hakkında bilgiler verilmesi amaçlanmıştır.

Materyal ve Yöntem

Yalova'da üretilen balın özelliklerinin belirlenmesi için Tarım ve Orman Bakanlığı Yalova İl Müdürlüğü ve Doğa Koruma ve Milli Parklar Şube Müdürlüğü uzman personeli ile görüşülerek Yalova'daki ormanların ağaç yoğunluğu ve endemik bitkilerin listesi çıkarılmıştır. Bu ağaç yoğunluğuna bağlı olarak coğrafi işaret tescili için yapılacak başvuru ismi belirlenmiştir. Atatürk Bahçe Kültürleri Merkez Araştırma Enstitüsü uzmanları ile yapılan görüşmeler sonrasında ise balda yapılması gereken analizler belirlenmiştir. Doğu Marmara Kalkınma Ajansı ile görüşmeler yapılarak teknik destek projelerinin desteklenmesi amacıyla çıkılan çağrılar takip edilmiştir. Yalova'dan Arı Yetiştiricileri Birliği tarafından temin edilen balda polen analizi uluslararası akredite yöntemine göre (DIN 2002) hizmet alımı yapılarak gerçekleştirilmiştir.

Bulgular

Yalova'da diğer illerimizde olmayan bir kestane-ıhlamur ormanına sahiptir. Yalova'da kestane ve ıhlamur ormanlarının yoğun olduğu bölgeler Şekil 1'de verilmiştir. Kestane ve ıhlamur ağaçlarının yoğun olmasının yanı sıra buradaki endemik bitkilerinde balda farklı özellikler oluşturduğu düşünülmektedir. Bu nedenle bu bölgelerden elde edilen ballarda kestane ve ıhlamurun baskın karakteristik değerleri ve balın kendine has özellikler beklendiği için coğrafi işaret tescili için ilk başvuru "Yalova kestane-ıhlamur ormanı balı" ismi ile yapılmasına karar verilmiştir. Yalova İlinde kestane ve ıhlamurun karışıma dâhil olduğu ormanlar genel olarak Çiftlikköy İlçesi Çukurköy, Laledere, Gacık Köyleri, Merkez Elmalık, Esadiye, Sugören, Güneyköy, Soğucak, Kurtköy Köyleri, Termal İlçesi, Çımarcık İlçesi Merkez ve Köyleri, Esenköy ve Teşvikiye Beldeleri civarlarında bulunmakta olup arıcılık faaliyetleri bu alanlarda yapılmaktadır.

Şekil 1. Yalova’da kestane ve ıhlamur ormanlarının yoğun olduğu bölgeler

Doğu Marmara Kalkınma Ajansı (MARKA)’nın 2019 yılı teknik destek çağrısı için başvuru yapılmıştır. MARKA’nın yaptığı değerlendirme neticesinde başvurumuz TR42/19/TD/0293 referans numarası ile desteklenmeye layık görülmüştür. 2020 yılında proje kapsamında çalışmalar başlamıştır.

Çizelge 2. Yalova Arı Yetiştiricileri Birliği’nden temin edilen balın bağlı polen içeriği

Polen botanik ve coğrafi orjin	Balın bağlı polen içeriği (%)
Kestane (<i>castanea sativa miller</i>)	84
Kekik (<i>Thymus subs (lamiaceae)</i>)	3
Papatyağiller (<i>Asteraceae</i>)	2
Gülgiller (<i>Rosaceae</i>)	1
Ayçiçeği (<i>Helianthus annuus</i>)	1
Ihlamur (<i>Tilia subs tiliaceae</i>)	1

Yalova’da üretilen balın kendine has özelliklerinin ortaya konması ve kalite özelliklerindeki üstünlüklerin ortaya çıkarılması için prolin, polen sayımı ve tür teşhisi, toplam fenol, toplam antioksidan aktivite ve fenolik kompozisyon analizlerinin yapılmasının yararlı olacağı kanısına varılmıştır. Ancak MARKA destekli projenin çalışmaları sırasında Coğrafi İşaret tescili için daha etkili olabileceği düşüncesiyle Kül, iletkenlik, Nem Diastaz Asitlik Şeker kompozisyonu invert şeker, sakkaroz, früktoz, glukoz, sakkaroz, maltoz, mineral madde (Fe, Cu, Na, Mg K, Ca, Mn) ve polen analizleri gerçekleştirilmiştir. Balın bağlı polen içeriği Çizelge 2’de verilmiştir.

Tartışma

Balın “coğrafi işaret”inin alınmasında bitkisel ve kimyasal özelliklerinin tespiti gereklidir. Balların bitkisel orijinlerinin tayininde mikroskopik olarak içerisinde bulunan polenlerinin incelenmesine dayanan melissopalinojik analiz önem arz etmektedir. Balların üretimi sırasında arıların ziyaret ettiği bitkileri belirlemek için bal içindeki bitki polenlerinin tanımlanması yapılmaktadır (Sorkun 2008). Kimyasal analizler ile de hem balın kalitesi hem de üretim yapılan bölgeye özgü kaynaklardan köken alan çeşitli bileşiklerin tespiti yapılabilmektedir.

19.yüzyıla adar Osmanlı Saray Mutfağının Yalova (Yalakdere) den karşılandığı bildirilmektedir (Kaplan, 2020:1). Yalova’da bal ilgili yazılı bir kayıta 1511 tarihli bir kayıta rastlanmaktadır. Yalova’nın günümüze ulaşan en önemli tarihî eserinden birisi olan, II. Bayezid ve Yavuz Sultan Selim devri vezî - riâzamlarından Hersekzâde Ahmed Paşa tarafından yaptırılan külliye, Altınova’nın Hersek köyünde Osmangazi Köprüsü’nün güney ayağı yakınındadır (Kılıç, 2020:102). Özer (2008:4)’in

hazırladığı yüksek lisans tezinde Ahmed Paşa Hazretleri vakfiyesinin önemli bölümleri yayınlanmıştır. Vakfiyeyi yayımlandığı şekliyle bal ile ilgili kısım aşağıdaki gibidir.

“Vâkıf Ahmed Paşa Hazretleri şöyle şart eyledi ki: Aşevine uğrayan-konuk olan Müslümanlar için, kim olursa olsun, bir okka safı verici bal -ki 400 dirhem olur- sarf olunsun; misafirin az olması veya çok olmasıyla balın artması ve eksilmesi olmasın, belki hergünde artık eksik verilmekle günde bir okka verilsin.”

“İşte bu vesika ihtiyaç zamanında (vesikaya başvurulması gerektiği zaman için) ihtiyaç için mübarek Ramazan ayının sonlarında bir seher vakti, H. 917 senesinde (Aralık 1511) yazıldı. Şahitler..... Ve bu vesikayı yazan Muhammed el-Fakîr”

1970 ve 1980 li yıllarda, Yalova’da Arıcılık yapan üreticilerin fotoğraflarının olduğu kayıtlar; Yalova İl Tarım ve Orman Müdürlüğü’nden temin edilmiştir (Kaplan, 2021:3). Yalova Doğa Koruma ve Milli Parklar Şube Müdürlüğü’nün desteği ile hazırlanan Yalova ormanlarındaki endemik bitki listesi Çizelge 3’de verilmiştir. Yalova ormanları içerisinde belirlenmiş olan 27 adet endemik bitki varlığı görülmüştür. Yabancı çiçeklerden elde edilen balların aroma bileşimi, çiçeklerin lokasyona bağlı olarak çeşitliliği ve nedeniyle birbirinden farklı olabileceği bildirilmiştir (Castro-Vázquez, Díaz-Maroto, González-Viñas, ve PérezCoello, 2010:2338). Buna benzer şekilde endemik bitkilerin de aroma bileşenleri başta olmak üzere ballara farklı özellikler katması olasıdır.

Çizelge 3. Yalova ormanlarındaki endemik bitkiler listesi

	Takson Adı	Türkçe Adı		Takson Adı	Türkçe Adı
1	<i>Galanthus plicatus</i> Bieb. subsp. <i>byzantinus</i> (Baker) D.A. Webb	Boğaz Kardeleni	15	<i>Papaver pilosum</i> Sibth. &Sm.subsp. <i>pilosum</i>	Kellale
2	<i>Eryngium bithynicum</i> Boiss.	Çakırotu	16	<i>Asperula lilaciflora</i> Boiss. subsp. <i>phrygia</i> (Bornm.) Schönb-Tem.	Sarmaş Belum
3	<i>Ferulago humilis</i> Boiss.	Kılkuyruk	17	<i>Verbascum bombyciferum</i> Boiss	İpek Sığırkuyruğu
4	<i>Heracleum platytaenium</i> Boiss.	Öğrekotu	18	<i>Verbascum bithynicum</i> Boiss.	Koca Sığırkuyruğu
5	<i>Carduus nutans</i> L.subsp. <i>trojanus</i> P.H.Davis	Yıldırğöz Dikeni	19	<i>Scrophularia cryptophyla</i> Boiss.	Ören Sıracoyu
6	<i>Centaurea olympica</i> DC. K.Koch	Uludüğme	20	<i>Euphorbia amygdaloides</i> L. var. <i>robbiae</i> (Turrill) Stace	Has Zerana
7	<i>Centaurea hermanni</i> F. Hermann	Kulindor	21	<i>Lathyrus undulatus</i> Boiss.	İstanbul Nazendesesi
8	<i>Rhaponticoides wagenitziana</i> (Bancheva & Kit Tan) M.V.Agab. & Greuter	Adrasan Düğmesi	22	<i>Crocus flavus</i> Westonsubsp. <i>dissectus</i> T. Baytop&B.Mathew	Dilik Çiğdemi
9	<i>Taraxacum pseudo brachyglossum</i> Soest	Roriço	23	<i>Lavandula stoechas</i> (Mill.) Cav. subsp. <i>cariensis</i> (Boiss.) Upson& S. Andrews	Karan (Karabaş otu)
10	<i>Taraxacum turcicum</i> Soest	Ağcakavağı	24	<i>Phlomis russeliana</i> (Sims) Lag.ExBenth.	Akbaşlı Çalba
11	<i>Onosma armena</i> DC.	Hevajo	25	<i>Asyneuma linifolium</i> (Boiss. &Heldr.)Bornm.subsp. <i>linifolium</i>	Ketendeğneği
12	<i>Campanula lyrata</i> Lam. subsp. <i>lyrata</i>	Memek	26	<i>Knautia byzantina</i> Fritseh	Yaban Eşekkulağı
13	<i>Campanula grandis</i> Fisch. &C.A.Mey.	Öküz Çingırağı	27	<i>Euphorbia anacampseros</i> Boiss. var. <i>anacampseros</i>	Sütlüağı
14	<i>Campanula betonicifolia</i> Sibth. &Sm.subsp. <i>betonicifolia</i>	Uluçingırak			

Ankara Arıcılık Kooperatifi tarafından 2 nolu 1953 yılında çıkartılan dergide; Yalova ilinde (öncesinde İstanbul’ a bağlı ilçe) arıcılık faaliyetlerinden bahsetmektedir. Hemen deniz kenarında, kuzey rüzgarlarının ve bal nektarlarının zayıf olması sebebi ile arıcılık için uygun olmadığı, aksine iç kısımlara gidildikçe yüksek kaliteli balın görüldüğü belirtilmiştir. Aynı şekilde zengin bir floraya sahip Yalova’ da ihlamur ve kestane ağaçlarının yoğunluğundan bahsedilmiştir. O yıllarda kestane ağacının bala acılık verdiği düşünülse de, günümüzde kestane balları genellikle acımsı bir lezzete sahiptir. Oysaki Yalova’da kestane ve ihlamur ballarından beslenen arılardan elde edilen balın lezzeti acı değil, hoş kokulu ve lezzetlidir.

Türkiye’nin farklı bölgelerinden toplanarak analiz edilen 12 adet bal örneğinde Yalova Kestane balının diğer ballardan farklı bir uçucu madde dağılımına sahip olduğu bildirilmiştir (Ozcan-Sinir, Copur, ve Barringer, 2020:2204). Aynı çalışmada Yalova ve Düzce bölgelerinden toplanan kestane

balları uçucu bileşik konsantrasyonunda istatistiksel olarak benzerlikler olmadığı ve Yalova kestane balının, Düzce kestane balından daha yüksek tüm uçucu bileşiklerde daha yüksek içeriğe sahip olduğu belirtilmiştir. Çok değişkenli istatistiksel analiz kullanılarak gerçekleştirilen başka bir çalışmada farklı coğrafi kökenlerden gelen kestane ballarının uçucu bileşimlerinin net bir şekilde farklılaştığını bildirilmiştir. (Castro-Vázquez ve diğerleri 2010:2339). Bu çalışma balın kestane poleni içeriğinin oldukça yüksek olması sevindirici bir sonuçtur (%84). Ancak ıhlamur poleni içeriği (%1) beklenenden daha düşük olduğu görülmüştür. Bu nedenle proje kapsamında coğrafi işaret tescilinde kullanılan başvuru isminin (Yalova ıhlamur-kestane ormanı balı) değiştirilmesi gündeme gelmiştir. Türk Gıda Kodeksi Bal Tebliği'nde Kestane balının minimum polen içeriği %70 olarak belirtilmiştir. ıhlamur balı için ise bu değer %5 olarak belirtilmiştir. Ülkemizde kestane balı olarak toplanan bal örneklerinin %33'ünün ulusal gıda kodeksinde kestane botanik orijinine sahip unifloral bal tipleri için rapor edilen minimum polen içeriğine sahip olmadığını göstermiştir. Bu sonuçlar özellikle ülkemizde diğer polifloral çiçek ballarına kıyasla daha yüksek fiyata satılan kestane gibi unifloral bal tipleri için botanik orijin tespit analizinin zorunlu hale getirilmesinin haksız rekabetin önlenmesi açısından ne denli önemli olduğunu göstermiştir (Özkök ve Bayram, 2021:54).

Sonuç

Yapılan analizler ve literatür taramalarında yeterli dayanak bulunamaması ve Türk Patent ve Marka Kurumu uzmanlarının tavsiyesi neticesinde “Yalova kestane-ıhlamur ormanı balı” veya “Yalova kestane-ıhlamur balı” başlığı yerine Yalova’da üretilen balların çoğunluğunun kestane balı özelliğinde olduğu için “Yalova kestane balı” başlığı ile tescil başvurusunun yenilenmesinin daha doğru olacağı görülmüştür. Yalova kestane balının diğer illerimizde üretilen kestane ballarından daha yüksek kestane poleni içeriğine sahip olması Yalova kestane balını ön plana çıkarmaktadır. Bunun yanı sıra ıhlamur polenini de %1 oranında içermesi ve Yalova ormanları içerisinde belirlenmiş olan 27 adet endemik bitki varlığı balın lezzetini arttırmakta ve kestane balının alışıla gelmiş acı tadını baskılamaktadır. Sonuç olarak Yalova Kestane balında çok yüksek oranda kestane poleni bulunması gerekse bu endemik bitkiler ve ıhlamur ağacı varlığı sağlık faydası ve lezzeti bir arada sunmaktadır. Yalova kestane balı ile ilgili bilimsel çalışmaların artması ve coğrafi tescil işleminin gerçekleşmesi ile hem bölge arıcılığına, hem de buna bağlı olarak ülke ekonomisine katkıda bulunacağı düşünülmektedir. Bu çalışmalar sayesinde Yalova balının özelliklerinin ortaya konulması, bu balın hak ettiği pazar değerini bulması ve tüketicilere doğru bilgilerin ulaştırılması sağlanmış olacaktır.

Kaynakça

- Castro-Vázquez, L., Díaz-Maroto, M.C., González-Viñas, M.A., ve PérezCoello, M.S. (2010). Effect of geographical origin on the chemical and sensory characteristics of chestnut honeys. *Food Res Int* 43:2335–2340
- DIN 2002 (10760) Deutsches Institut für Normung E.V. (DIN), Determination of the relative pollen content of honey 2002 Edition May 2002
- Di Vita, G., Pippinato, L., Blanc, S., Zanchini, R., Mosso, A., ve Brun, F. (2021). Understanding the Role of Purchasing Predictors in the Consumer’s Preferences for PDO Labelled Honey. *Journal of Food Products Marketing*, 27(1), 42-56.
- DOOR, (2018a). AB’de PDO tescilli ve başvurusu yapılmış ballar. Erişim adresi <http://ec.europa.eu>
- DOOR, (2018b). AB’de PGI tescilli ve başvurusu yapılmış ballar. Erişim adresi <http://ec.europa.eu>
- Kaplan, M., (2020). Yalova kestane-ıhlamur ormanı balı için Türk Patent ve Marka Kurumu’na Coğrafi İşaret Başvuru Formu.
- Kaplan, M., (2021) Yalova Kestane Balı için Türk Patent ve Marka Kurumu’na Coğrafi İşaret Başvuru Eksiklik Tamamlama Formu.
- Kılıç, A. (2020). Tarihi Eserleri, Doğal Güzellikleri ve Kültürüyle Yalova, *Yalova İl Özel İdaresi Kültür Yayınları 02*, ISBN 978-625-7094-00-9
- Ozcan-Sinir, G., Copur, O. U., ve Barringer, S. A. (2020). Botanical and geographical origin of Turkish honeys by selected-ion flow-tube mass spectrometry and chemometrics. *Journal of the Science of Food and Agriculture*, 100(5), 2198-2207.

- Özer, B. (2008) Hersekzade Ahmet Paşa Külliyesi, Yüksek Lisans Tezi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul
- Özkök, A., Çelemlı, Ö. G., Golshan, Z, Özenirler, Ç., Mayda, N., ve Sorkun, K. (2021). Tunceli ballarının coğrafi işaret çalışması. *Uludağ Arıcılık Dergisi*, 21(1), 39-53.
- Özkök, A., ve Bayram, N. E. (2021). Kestane (*Castanea sativa*) Balı örneklerinin botanik orijinlerinin doğrulanması ve toplam polen sayıları. *Uludağ Arıcılık Dergisi*, 21(1), 54-65.
- Saygın Alparslan Ö ve Demirbaş N (2019). Avrupa Birliği ve Türkiye’de Bal Üretim ve Ticareti Açısından Coğrafi İşaret Uygulamalarının Değerlendirilmesi, *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Tarım Bilimleri Dergisi* 29(3): 526-538
- Semerci, A. (2017). Türkiye arıcılığının genel durumu ve geleceğe yönelik beklentiler. *Mustafa Kemal Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi*, 22, 107-118.
- Sorkun, K. (2008). Türkiye’nin Nektarlı Bitkileri, Polenleri ve Balları, Palme yayıncılık, 341s
- TPE (2021a). Coğrafi işaret nedir? Türk Patent ve Marka Kurumu. Erişim adresi <https://www.ci.gov.tr/sayfa/co%C4%9Frafii%C5%9Faret-nedir>.
- TPE (2021b). Türk Patent Enstitüsü, . İl Bazında Coğrafi İşaret Arama Motoru “bal”. Erişim adresi <https://ci.turkpatent.gov.tr/cograf-i-isaretler/liste?il=&tur=&urunGrubu=&adi=bal>

YALOVA PROPOLİSİNİN BAZI ÖZELLİKLERİ VE COĞRAFI İŞARET TESCİL SÜRECİ

Yasin ÖZDEMİR

Doktor, Atatürk Bahçe Kültürleri
Merkez Araştırma Enstitüsü

yasin.ozdemir@tarimorman.gov.tr

0000-0002-5157-3074

Mesut KAPLAN

Öğretim Görevlisi, Bilecik Şeyh
Edebali Üniversitesi

mesut.kaplan@bilecik.edu.tr

Hakan GÜNDÜZ

Arıcılık Teknikeri, Mellifera Arıcılık,
Yalova Arı Yetiştiricileri Birliği

hakangunduz@msn.com

Öz

Yalova Arı Yetiştiricileri Birliği, Yalova Doğa Koruma ve Milli Parklar Şube Müdürlüğü, Tarım ve Orman Bakanlığı Yalova İl Müdürlüğü ve Atatürk Bahçe Kültürleri Merkez Araştırma Enstitüsü ile istişare edilerek Yalova propolisinin özelliklerinin ortaya çıkarılması ve coğrafi işaret tescilinin yapılması için proje hazırlanmıştır. Bu kurumlardaki yönetici ve mühendisler coğrafi işaret tescilinin ve eğitim faaliyetlerinin hem Yalova ya hem de ülke ekonomisine katkı sağlayabileceğini ifade etmişlerdir. Yalova Arı Yetiştiricileri Birliği tarafından yürütülmüş ve Doğu Marmara Kalkınma Ajansı (MARKA) tarafından desteklenmiş olan "Yalova kestane-ıhlamur ormanı propolisi" ve "Yalova kestane-ıhlamur ormanı balı" coğrafi işaret tescilinin projesinde Yalova balının ve propolisinin özelliklerinin ortaya konması, ayırt edici özelliklerinin tespit edilmesi ve coğrafi işaret tescilinin yapılması hedeflenmiştir. Yalova kendine özgü özelliklerde, kestane ve ıhlamur ağaçlarının yoğun olduğu ve endemik bitkilerce zengin ormanlara sahiptir. Bu nedenle bu bölgelerden elde edilen propolislerde kendine has özellikler bulunmaktadır. Birlik tarafından yürütülmüş olan bu proje işte bu özelliklerin ortaya konması için tasarlanmıştır. Analizlerin yapılarak ve coğrafi tescil başvurusu gerçekleştirilerek propolisin kayıt altına alınması istenmektedir. Bu çalışmada proje kapsamında elde edilen bulguların bir kısmını içeren bilgilerin, Yalova propolisinin özelliklerinin ve coğrafi işaret için tescil işlemlerinin sunulması amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Yalova propolisi, antioksidan aktivite, DPPH, polen, kestane ormanı, Yalova ormanı

SOME CHARACTERS OF YALOVA PROPOLIS AND REGISTRATION PROCESS OF GEOGRAPHICAL INDICATION

Abstract

In consultation with, Yalova Nature Conservation and National Parks Branch Directorate, Ministry of Agriculture and Forestry Yalova Provincial Directorate and Ataturk Horticultural Central Research Institute, Yalova Beekeepers Union prepared a project to reveal the characteristics of Yalova propolis and to register its geographical indication. Managers and engineers in these Institutions stated that geographical indication registration and training activities can contribute to both Yalova and the country's economy. In the project of geographical indication registration of "Yalova chestnut-linden forest propolis" and "Yalova chestnut-linden forest honey" carried out by Yalova Beekeepers' Association and supported by the Eastern Marmara Development Agency (MARKA), the characteristics of Yalova honey and propolis are revealed and their distinguishing features are determined. and geographical indication registration. Yalova has forests with distinctive features, dense chestnut and linden trees and rich in endemic plants. For this reason, propolis obtained from these regions has unique properties. This project, carried out by the Association, is designed to reveal these features. Propolis is requested to be registered by making analyzes and applying for geographical registration. In this research, it is aimed to present the information containing some of the findings obtained within the scope of the project, the characteristics of Yalova propolis and the registration procedures for geographical indication.

Keywords: Yalova propolis, antioxidant activity, DPPH, pollen, chestnut forest, Yalova forest

Giriş

Propolis (arı tutkalı), bal arılarının (*Apis mellifera*) çeşitli bitki kaynaklarından kovanlarının deliklerini kapatmak, iç duvarlarını düzleştirmek, girişi rüzgar, yağmur ve yılan, kertenkele gibi dış istilacılardan korumak için kullandıkları yapışkan, doğal bir maddedir (Wagh 2013:2). Arıcılıktan elde edilen doğal bir biyolojik ürün olan propolis antibakteriyel, antifungal, antiviral, antitümoral ve anestezi aktivite dahil olmak üzere birçok yönüyle dikkat çekmektedir. Ayrıca çok düşük toksisiteye sahip olması nedeniyle sağlık, gıda, kozmetik gibi sanayi dallarında hammadde olarak kullanılmaktadır (Bakkaloğlu ve Arıcı 2019:538). Apiterapi arı ürünleri ile yapılan tedavi olarak tanımlanmakta ve bal, propolis, arı zehiri vb. arı ürünleri apiterapi amacıyla kullanılmaktadır (Keskin, Karlıdag, Yılmaz, Tatlıci, Karabulut, ve Yesilada 2020:355). Propolis, bulunduğu coğrafi bölgeye, bitki kaynağına, yaşına bağlı olarak koyu sarı, yeşil, kırmızı, kahverengi gibi farklı renklere sahiptir ve içeriğindeki uçucu yağlardan dolayı karakteristik bir kokuya sahiptir (Banskota, Nagaoka, Sumioka, Tezuka, Awale ve Kadota 2002:68).

Türk propolis örneklerinin anti bakteriyel ve anti mikrobiyal etki için yüksek aromatik asit ve türevlerine, tümör ve tümör metastazına karşı etki için kafeik aside sahip olup olduğu bildirilmiştir. Ayrıca Türkiye propolisinin flavanon ve flavonon içeriği de Brezilya ve Japonya'dan toplanan örneklerle kıyasla yüksek miktarda olduğu belirtilmiştir (Gençay ve Salih 2009:24).

Türkiye'nin dört farklı bölgesinden toplanan propolislerin su ve etanolik ekstraktlarının çok yönlü biyolojik aktivitelere sahip olan flavonoid, fenolik asit ve kafeoilkinik asidi yüksek miktarda içerdiği ve bu örneklerin büyük çoğunluğunun benzer fenolik profiline sahip olduğu belirtilmiştir (Bozkuş, Değer ve Yaşar, 2021:85). Bu çalışmada Yalova propolisinin özelliklerini, coğrafi işaret tescil hazırlıkları için projelendirme çalışmalarını, proje kapsamında elde edilen bulguların bir kısmını içeren bilgilerin ve coğrafi işaret için tescil işlemlerinin sunulması amaçlanmıştır

Materyal ve Yöntem

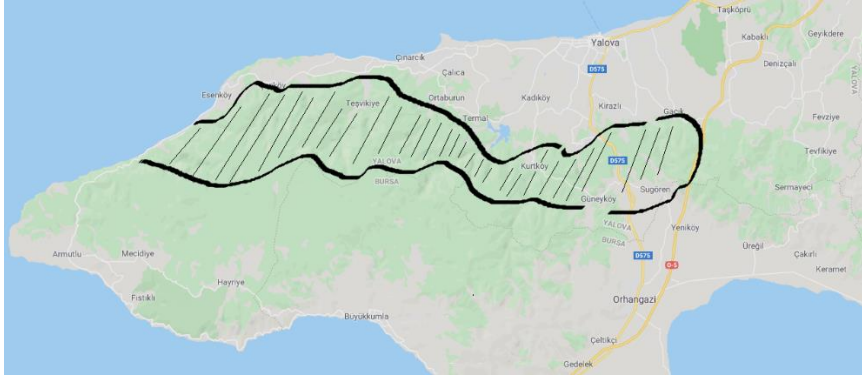
Yalova'da üretilen propolislerin özelliklerinin belirlenmesi için Tarım ve Orman Bakanlığı Yalova İl Müdürlüğü ve Doğa Koruma ve Milli Parklar Şube Müdürlüğü uzman personeli ile görüşülerek Yalova'da arıcılığın yoğun yapıldığı bölgelerdeki bitki dağılımı ve endemik bitkilerin listesi çıkarılmıştır. Bu bitki yoğunluğuna bağlı olarak coğrafi işaret tescili için yapılacak başvuru ismi belirlenmiştir. Atatürk Bahçe Kültürleri Merkez Araştırma Enstitüsü uzmanları ile yapılan görüşmeler sonrasında ise propoliste yapılması gereken analizler belirlenmiştir. Doğu Marmara Kalkınma Ajansı ile görüşmeler yapılarak teknik destek projelerinin desteklenmesi amacıyla çıkılan çağrılar takip edilmiştir. Yalova'dan Arı Yetiştiricileri Birliği tarafından temin edilen propoliste tat, koku, görünüş, kuru madde, toplam fenol, toplam flavanoid ve antioksidan aktivite analizleri hizmet alımı yapılarak gerçekleştirilmiştir.

Bulgular

Doğu Marmara Kalkınma Ajansı (MARKA)'nın 2019 yılı teknik destek çağrısı için başvuru yapılmıştır. MARKA'nın yaptığı değerlendirme neticesinde başvurumuz TR42/19/TD/0293 referans numarası ile desteklenmeye layık görülmüştür. 2020 yılında proje kapsamında çalışmalar başlamıştır.

Yalova'da diğer illerimizde olmayan bir kestane-ıhlamur ormanına sahiptir. Yalova'da kestane ve ıhlamur ormanlarının yoğun olduğu bölgeler Şekil 1'de verilmiştir. Kestane ve ıhlamur ağaçlarının yoğun olmasının yanı sıra buradaki endemik bitkilerinde propolisten farklı özellikler oluşturduğu düşünülmektedir. Bu nedenle bu bölgelerden elde edilen propolislerde kestane ve ıhlamurun baskın karakteristik değerleri beklendiği için coğrafi işaret tescili için ilk başvuru "Yalova kestane-ıhlamur ormanı propolisi" ismi ile yapılmasına karar verilmiştir. Yalova İlinde kestane ve ıhlamurun karışıma dâhil olduğu ormanlar genel olarak Çiftlikköy İlçesi Çukurköy, Laledere, Gacık Köyleri, Merkez Elmalık, Esadiye, Sugören, Güneyköy, Soğucak, Kurtköy Köyleri, Termal İlçesi, Çınarcık İlçesi

Merkez ve Köyleri, Esenköy ve Teşvikiye Beldeleri civarlarında bulunmakta olup arıcılık faaliyetleri bu alanlarda yapılmaktadır.

Şekil 1. Yalova’da kestane ve ıhlamur ormanlarının yoğun olduğu bölgeler

Propolisin en önemli kimyasal bileşenleri arasında flavonoidler ve fenolik bileşikler karşımıza çıkmaktadır (Bankova, De Castro ve Marcucci, 2000:3). Bu nedenle projede fenol ve flavonoid içeriğinin belirlenmesine önem verilmiştir. Yalova’dan temin edilen propolisin duyuşsal olarak tat, koku ve görünüş değerlendirmesi, kuru madde içeriği ve bazı kimyasal özellikleri Çizelge 2’de verilmiştir.

Çizelge 1. Yalova Arı Yetiştiricileri Birliği’nden temin edilen propolisin bazı özellikleri

Polen botanik ve coğrafi orjin	Birim	Miktar
Kuru madde oranı	%	21,5
Toplam fenolik madde	mg gallik asit eşdeğeri/g	67
Toplam flavonoid	mg kateşin eşdeğeri/g	49,4
Antioksidan aktivite	mg trolox eşdeğeri/g	222
Tat	-	Uygun
Koku	-	Uygun
Görünüş	-	Uygun

Tartışma

Yalova Arı Yetiştiricileri Birliği Yönetim Kurulu ve Birlik üyeleri ile yapılan görüşmelerde Yalova’da propolis üretiminde herhangi bir özel yöntem kullanılmadığı görülmüştür. Propolisin özelliğinin, kestane ve ıhlamur ormanlarındaki ağaçlardan ve yörede yetişen endemik bitkilerden beslenen arılardan kaynaklandığı düşünülmektedir. Hasat dönemi haziran ayı sonundadır (Kaplan, 2020:4).

Propolis için ülkemizde henüz coğrafi işaret tescili gerçekleştirilmemiştir (TPE, 2021b). Son yıllarda diğer gıda ürünlerinde olduğu gibi bal çeşitlerinde de bölgesel olarak farklı özellik gösteren coğrafi işaret tesciline artan bir ilgi olduğu görülmektedir. Bu nedenle propolisin coğrafi işaret tescilinin ileride çalışılacak konular olacağı düşünülmektedir.

Propolis bala göre çok yeni bir üründür. Bu nedenle bal ile ilgili detaylı analizler geliştirilerek baldaki hilelerin ortaya çıkarılması hem de orijinlerinin tespit edilmesi mümkün olabilmektedir. Ancak propolis için henüz bu kadar fazla bilgiye ve analiz yöntemlerinin olmadığı görülmektedir.

Propolisin “coğrafi işaret”inin alınmasında bitkisel ve kimyasal özelliklerinin tespiti gereklidir. Ancak propolisin yapısındaki farklılıkları ortaya koymak için detaylı ve kapsamlı analizlere ihtiyaç olduğu görülmektedir. Ayrıca mevsimsel farklılıkların etkisini azaltmak için ardışık olarak iki veya üç yıl propolislerin düzenli olarak analiz edilmesi daha sağlıklı değerlendirmeler yapmak için bir gereklilik olabilir.

Propolisin en önemli kimyasal bileşenleri arasında flavonoidler, aromatik asitler, terpenoidler, yağ asitleri, esterler, fenoller, aldehydler, ketonlar gelmektedir. Fenolik bileşikler de çoğu zaman ana

bileşenler olarak rapor edilmektedir (Popova, Chen, Chen, Huang ve Bankova, 2010:186). Propolisin sahip olduğu fenoller ve flavonoidler onun antioksidan aktivitesi değerini önemli ölçüde etkilemektedir. Hem fenolik madde ve flavonoid içeriğinin hem de antioksidan aktivite değerinin mümkün olduğunca yüksek olması propolislerden istenen bir özelliktir. Farklı bölgelerdeki propolisler üzerinde yapılan bir çalışmada Rize ve Gümüşhane'den temin edilen propolislerin antioksidan aktiviteleri 67,5 ve 85,6 mg trolox eşdeğeri/g olarak bildirilmiştir. Buna karşın aynı çalışmada Bursa ve Artvin'den temin edilen propolislerin antioksidan aktiviteleri 560,65 ve 420,49 mg trolox eşdeğeri/g olduğu belirtilmiştir (Sarıkahya, Gören, Okkalı, Çöven, Orman ve Nalbantsoy, 2021:133). Yalova propolisinin farklı antioksidan aktivite değerine sahip olduğu görülmekle birlikte bazı illerden daha düşük bazı illerden ise daha yüksek antioksidan aktiviteye sahip olduğu anlaşılmaktadır.

Anadolu propolisindeki toplam fenolik içerik miktarının 10.6-178 mg gallik asit eşdeğeri/g arasında değiştiği ve balzam miktarı arttıkça toplam fenolik içerik miktarının arttığı bildirilmiştir (Sarıkaya, Ulusoy, Öztürk, Tunçel ve Kolaylı, 2009:476). Türkiye'de altı ilden temin edilen siyah bambu propolisinin toplam fenolik içeriğinin 8,2-30,4 mg/g arasında değiştiğini belirtilmiştir (Popova, Sılcı, Kaftanoğlu ve Bankova, 2005:226). Karadeniz bölgesinden temin edilen kestane propolisinin toplam fenol içeriği ise 89,51mg gallik asit/g olarak bildirilmiştir (Yıldız, Karahalil, Can, Z., Sahin, H., ve Kolaylı 2014:691). Öte yandan Aynı Zonguldak'tan temin edilen kestane propolisinde toplam fenolik madde içeriği 313-476 mg gallik asit /g olarak belirtilmiştir (Sarıkaya ve diğerleri, 2009:477). Bu çalışmada belirlenen toplam fenol içeriği Karadeniz bölgesinden ve Zonguldak'tan temin edilen kestane propolisinden düşükken diğer çalışmada bulunan değerden daha yüksektir. İklimin ve botanik farklılıkların bu değişikliklerde etkili faktörler olabileceği düşünülmektedir.

Yalova propolisinin etanolde çözünürlüğünün %3,55 (w/v) olarak bildirilmiştir. Türkiye'nin farklı bölgelerinden temin edilen propolislerde bu oranın 0,68-29,00 aralığında değiştiği belirtilmiştir (Gençay ve Salih 2009:25).

Yalova Doğa Koruma ve Milli Parklar Şube Müdürlüğü'nün desteği ile hazırlanan Yalova ormanlarındaki endemik bitki listesi Çizelge 2'de verilmiştir. Yalova ormanları içerisinde belirlenmiş olan 27 adet endemik bitki varlığı görülmüştür.

Çizelge 2. Yalova ormanlarındaki endemik bitkiler listesi

	Takson Adı	Türkçe Adı		Takson Adı	Türkçe Adı
1	<i>Galanthus plicatus</i> Bieb. subsp. <i>byzantinus</i> (Baker) D.A. Webb	Boğaz Kardeleni	15	<i>Papaver pilosum</i> Sibth. &Sm.subsp. <i>pilosum</i>	Kellale
2	<i>Eryngium bithynicum</i> Boiss.	Çakırotu	16	<i>Asperula lilaciflora</i> Boiss. subsp. <i>phrygia</i> (Bornm.) Schönb-Tem.	Sarmaş Belum
3	<i>Ferulago humilis</i> Boiss.	Kılkuyruk	17	<i>Verbascum bombyciferum</i> Boiss.	İpek Sığırkuyruğu
4	<i>Heracleum platytaenium</i> Boiss.	Öğrekotu	18	<i>Verbascum bithynicum</i> Boiss.	Koca Sığırkuyruğu
5	<i>Carduus nutans</i> L.subsp. <i>trojanus</i> P.H.Davis	Yıldırğöz Dikeni	19	<i>Scrophularia cryptophylla</i> Boiss.	Ören Sıracayı
6	<i>Centaurea olympica</i> DC. K.Koch	Uludüğme	20	<i>Euphorbia amygdaloides</i> L. var. <i>robbiae</i> (Turrill) Stace	Has Zerana
7	<i>Centaurea hermanni</i> F. Hermann	Kulindor	21	<i>Lathyrus undulatus</i> Boiss.	İstanbul Nazendesi
8	<i>Rhaponticoides wagenitziana</i> (Bancheva & Kit Tan) M.V.Agab. & Greuter	Adrasan Düğmesi	22	<i>Crocus flavus</i> Westonsubsp. <i>dissectus</i> T. Baytop&B.Mathew	Dilik Çiğdemi
9	<i>Taraxacum pseudo brachyglossum</i> Soest	Roriço	23	<i>Lavandula stoechas</i> (Mill.) Cav. subsp. <i>cariensis</i> (Boiss.) Upson& S. Andrews	Karan (Karabaş otu)
10	<i>Taraxacum turcicum</i> Soest	Ağcakavağı	24	<i>Phlomis russeliana</i> (Sims) Lag.ExBenth.	Akbaşlı Çalba
11	<i>Onosma armena</i> DC.	Hevajo	25	<i>Asyneuma linifolium</i> (Boiss. &Heldr.)Bornm.subsp. <i>linifolium</i>	Ketendeğneği
12	<i>Campanula lyrata</i> Lam. subsp. <i>lyrata</i>	Memek	26	<i>Knautia byzantina</i> Fritseh	Yaban Eşekkulağı
13	<i>Campanula grandis</i> Fisch. &C.A.Mey.	Öküz Çingırağı	27	<i>Euphorbia anacamperos</i> Boiss. var. <i>anacamperos</i>	Sütlüağı
14	<i>Campanula betonicifolia</i> Sibth. &Sm.subsp. <i>betonicifolia</i>	Uluçingırak			

Şili’de propolisin coğafi işareti ile ilgili yapılan bir çalışmada Maule bölgesinden gelen propolisin, orada *Quillaja saponaria* gibi endemik olarak bitkilerden polen taneleri içerdiği bildirilmiştir (Alvear, Santos, Cabezas, Pérez-SanMartín, Lespinasse ve Veloz, 2021). Arjantin’de ham propolisin botanik kökeninin araştırıldığı bir çalışmada propolis örneklerinin histolojik ve kimyasal analizleri sonucunda botanik kökenli bir Arjantin’in bie tıbbi bitkisi olan *Zuccagnia punctata* olduğu bildirilmiştir (Salas ve diğerleri, 2020:2578). Şili ve Arjantin’deki araştırmaya benzer şekilde endemik bitkilerin propolislere farklı özellikler katması olasıdır. Ayrıca buradaki bitki polenlerinin propoliste tespit edilmesi Şili ve Arjantin örneğinde olduğu gibi coğafi işaret tescili için ayırt edici bir özellik sağlayabilecektir.

Sonuç

Propolisin henüz yeni bir ürün olması ve Yalova propolisi hakkında çok az sayıda yayına rastlanması “Yalova kestane-ıhlamur ormanı propolisi” gibi kestane ve ıhlamur kelimelerinin başlıkta geçmesi tescil işlemlerini güçleştirdiği görülmektedir. Bu nedenle coğafi işaret tescil işlemlerini “Yalova Propolisi” ismi ile devam edilmesinin daha doğru olacağı kanısına varılmıştır. İleriki süreçte Propolisler hakkında daha fazla yayın yapılması hem propolislerin faydalı etkilerinin hem de onların botanik orjinlerinin daha iyi anlaşılmasını sağlayacağı düşünülmektedir.

Yalova kendine özgü özelliklerde, kestane ve ıhlamur ağaçlarının yoğun olduğu ve endemik bitkilerce zengin ormanlara sahip olması propolise hem botanik olarak hem de fonksiyonel gıda olarak farklılık katabileceği görülmektedir. Türkiye’de gerçekleştirilen ve uluslararası bilimsel dergilerde yayınlanan iki adet çalışmada “kestane propolisi” teriminin kullanılması ileride Yalova gibi kestane ağaçlarınca zengin ormanlara sahip bölgelerin coğafi işaret tescilinde yol gösterici olabileceği düşünülmektedir. Propolis için coğafi işaret tescilinin yapılması ile hem propolisin detaylı özellikleri ortaya konabilecek hem de diğer özel konum veya bitki dokusuna sahip illerdeki arıcılara örnek teşkil edebilecektir.

Kaynakça

- Alvear, M., Santos, E., Cabezas, F., Pérez-SanMartín, A., Lespinasse, M., ve Veloz, J. (2021). Geographic area of collection determines the chemical composition and antimicrobial potential of three extracts of Chilean propolis. *Plants*, 10(8), 1543.
- Arslan, M., Sevgiler, Y., Güven, C., Murathan, Z. T., Erbil, N., Yıldırım, D., ... Rencüzoğulları, E. (2021). Chemical and biological characteristics of propolis from *Apis mellifera caucasica* from the Ardahan and Erzurum provinces of Turkey: a comparative study. *Arhiv za higijenu rada i toksikologiju*, 72(1), 53-69.
- Bakkaloğlu, Z., ve Arıcı, M. (2019). Farklı çözücülerle propolis ekstraksiyonunun toplam fenolik içeriği, antioksidan kapasite ve antimikrobiyal aktivite üzerine etkileri. *Akademik Gıda*, 17(4), 538-545.
- Bankova, V., De Castro, S., Marcucci, M. (2000). Propolis: Recent advances in chemistry and plant origin. *Apidologie*, 31, 3–15.
- Banskota, A. H., Nagaoka, T., Sumioka, L. Y., Tezuka, Y.; Awale, S., Midorikawa, ... Kadota, S. (2002). Antiproliferative activity of the Netherlands propolis and its active principles in cancer cell lines. *J. Ethnopharmacol*, 80, 67–73.
- Bozkuş, T. N., Değer, O., ve Yaşar, A. (2021). Chemical characterization of water and ethanolic extracts of Turkish propolis by HPLC-DAD and GC-MS. *Journal of Liquid Chromatography & Related Technologies*, 44(1-2), 77-86.
- Gençay, Ö., ve Salih, B. (2009). GC-MS analysis of propolis samples from 17 different regions of Turkey, four different regions of Brazil and one from Japan. *Mellifera*, 9(17),19-28.
- Keskin, M., Karlıdağ, S., Yılmaz, Ö., Tatlıcı, E., Karabulut, E., Apohan, E., ve Yeşilada, Ö. (2020). Comparison of biochemical, antimicrobial and cytotoxic activities of different propolis samples from Malatya and Bilecik. *Rev. Chim.*, 71 (5), 355-362

Kaplan, M. (2020). Yalova kestane-ıhlamur ormanı propolisi için Türk Patent ve Marka Kurumu Coğrafi İşaret Başvuru Formu

Kaplan, M. (2021) Yalova Kestane Balı için Türk Patent ve Marka Kurumu'na Coğrafi İşaret Başvuru Eksiklik Tamamlama Formu.

Salas, A. L., Mercado, M. I., Eugenia Orqueda, M., Correa Uriburu, F. M., García, M. E., Pérez, M. J., ... & Isla, M. I. (2020). Zuccagnia-type Propolis from Argentina: A potential functional ingredient in food to pathologies associated to metabolic syndrome and oxidative stress. *Journal of Food Science*, 85(8), 2578-2588.

Sarıkahya, N. B., Gören, A. C., Okkalı, G. S., Çöven, F. O., Orman, B., Kırıcı, D., ... & Nalbantsoy, A. (2021). Chemical composition and biological activities of propolis samples from different geographical regions of Turkey. *Phytochemistry Letters*, 44, 129-136.

Sarıkaya, A.O., Ulusoy, E., Öztürk, N., Tunçel, M., Kolaylı, S., (2009). Antioxidant activity and phenolic acid constituents of chestnut (*Castania sativa* mill.) honey and propolis, *Journal of Food Biochemistry*, 33, 470-481.

Popova, M., Chen, C.N., Chen, P.Y., Huang, C.Y., Bankova, V. (2010). A validated spectrophotometric method for quantification of prenylated flavanones in Pacific propolis from Taiwan. *Phytochemical Analysis*, 21, 186–191.

Popova, M., Silici, S., Kaftanoglu, O., Bankova, V. (2005) Antibacterial activity of Turkish propolis and its qualitative and quantitative chemical composition, *Phytomedicine*, 12, 221-228.

TPE (2021a). Coğrafi işaret nedir? Türk Patent ve Marka Kurumu. Erişim adresi <https://www.ci.gov.tr/sayfa/co%C4%9Frafii%C5%9Faret-nedir>.

TPE (2021b). Türk Patent Enstitüsü, . İl Bazında Coğrafi İşaret Arama Motoru “propolis” veya “arı tutkalı” Erişim adresi <https://ci.turkpatent.gov.tr/cografii-isaretler/liste?il=&tur=&urunGrubu=&adi=propolis>

Wagh, V. D. (2013). Propolis: a wonder bees product and its pharmacological potentials. *Adv. Phar. Sci.* 2013, 1–11.

Yıldız, O., Karahalil, F., Can, Z., Sahin, H., ve Kolaylı, S. (2014). Total monoamine oxidase (MAO) inhibition by chestnut honey, pollen and propolis. *Journal of enzyme inhibition and medicinal chemistry*, 29(5), 690-694.

YALOVA YER ADLARI ÜZERİNE

Hatice Şahin

Prof. Dr., Bursa Uludağ Üniversitesi

hatices@uludag.edu.tr

ORCID ID: 0000-0002-8832-8240

Öz

Adlandırma geleneği, bir toplumun kültürel, tarihi, coğrafi vb. yapısının yansıtıcısı olarak değerlendirilmelidir. Ad biliminin (onomastik) çalışma kollarından biri olan yer adları bilimi (toponomi) coğrafi adların kaynağını inceleyen bilim dalı olmakla beraber, bu adlandırmalardaki bakış açısı, adların yapı ve anlam değerleri de konunun dilbilimini ilgilendiren bir diğer tarafıdır. Ayrıca yer adlarının barındırdığı, eski kültür kalıntıları, göçler ve kültürlerarası etkileşimlere ait izler de dil sosyolojisi açısından önem taşımaktadır.

Yer adlarıyla ilgili çalışmalar, Türkiye’de ancak 1960’lardan sonra yoğun biçimde ele alınmaya başlanmıştır. Yine de bu açıdan ele alınmayan ve incelenmeyen bölgeler ve yer adları da hala bulunmaktadır.

Yalova’nın da bu bölgelerden biri olduğu gerekçesiyle, bu bildiride Yalova’da kayıtlı yer adlarının ele alınması amaçlanmıştır. Yalova yer adlarının yöntem açısından bir tasnif denemesi yapılmaya, bu yapılırken de söz konusu yer adlarının Türkiye’de ve Türklerin yaşadığı diğer bölgelerde var olup olmadığına bakılacak, bu yolla Türklerin ad verme düzeni konusunda Yalova özelinden kısmi olsa da sonuçlara ulaşılmaya çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Yalova yer adları, toponomi, yer adları verme geleneği

ABOUT YALOVA PLACE NAMES

Abstract

The naming tradition is the cultural, historical, geographical, etc. of a society. should be considered as a reflection of its structure. Toponymy, one of the study branches of onomastics, is the science that examines the source of geographical names, but the perspective in these naming, the structure and meaning values of the names is another aspect of the subject that concerns linguistics. In addition, traces of ancient cultural remains, migrations and intercultural interactions, which place names contain, are also important in terms of language sociology.

Studies on place names started to be dealt with intensively in Turkey only after the 1960s. However, there are still regions and place names that are not considered and studied from this perspective.

On the grounds that Yalova is one of these regions, it is aimed to deal with the place names registered in Yalova in this paper. An attempt will be made to classify Yalova place names in terms of method, and while doing this, it will be checked whether the place names in question exist in Turkey and other regions where Turks live, and in this way, it will be tried to reach the results, even if partial, about the naming order of the Turks.

Keywords: Yalova place names, toponymy, tradition of giving place names

Yalova Yer Adları Üzerine

Türkoloji’nin nispeten temas edilmemiş alanlarından biri, onomastik/ad bilimi/isim bilimidir. Aslına bakılırsa Türk dili tarihi ve kültürü açısından kişi ve yer adları başta olmak üzere adlandırmaların incelenmesi ve bu geleneğe dair düzenin ortaya çıkarılması dil araştırmaları açısından da büyük önem taşımaktadır.

Adlandırma geleneği, hangi düzlemde olursa olsun; bir toplumun kültürel, tarihi, coğrafi vb. yapısının yansıtıcısı olarak değerlendirilmelidir. Ad biliminin (onomastik) çalışma kollarından biri olan yer adları bilimi (toponimi) de coğrafyanın konusu olmakla beraber, bu adlandırmalardaki bakış açısı, adların yapı ve anlam değerleri de alanın dilbilimini ilgilendiren bir diğer taraftır. Ayrıca yer adlarının bünyesinde barındırdığı, eski kültür kalıntıları, göçler ve kültürlerarası etkileşimlere ait izler de dil sosyolojisi açısından önem taşımaktadır.

Başkan, köy adlarıyla ilgili çalışmasında “Bu adlardan her birisi insanlar tarafından verildiğine göre, kişilerin düşünceleri ve duyguları ile bu adlar arasında bir bağlantı olsa gerek. O halde birbirleriyle ilgisiz gibi duran on binlerce yer adının karşılaştırılması sonucunda bunların meydana getirdikleri ad düzeni ortaya çıkabilir. Yalnız dil açısından elde edilen bu düzen, ayrıca tarih, coğrafya, etnoloji, arkeoloji, sosyoloji gibi çalışma alanlarında elde edilen çeşitli düzenler ile de bağlantı gösterebilir. Böylece yer adlarının incelenmesi ile varılan ilk sonuçlar, bir yandan başka dallarda varılmış sonuçlara destekleyici olarak yardımcı bulunabilecekleri gibi, bu gibi dallarda yeni araştırmaları başlatmak üzere, aratıcı ve buldurucu nitelikleriyle de yararlı olabilirler.” diyerek bu alanda yapılacak her çalışmanın ne kadar değerli olduğunu ortaya koymuştur. (Başkan, 1970: 237)

Türkler, çok eski dönemlerden beri hareket halinde olmuş, farklı coğrafyalarda, farklı kültürlerle iletişime geçmiş, kimi zaman o kültürler ait unsurlar birbiriyle kaynaşmıştır. Siyasi, kültürel ve dini ilişkilerin sonucunda oluşan bu medeniyet terkihi, kendisini oluşturan unsurları belirleme/ayırt etme açısından ciddi emek gerektirecek düzeydedir. Onomastik ve onun alt dalı olan toponimi henüz gidilecek çok yolu olan, bu konuda değerli bilgiler verebilecek potansiyele sahip çalışma alanlarıdır.

Yer adlarıyla ilgili çalışmalar, dünyada eski çağlarda başlamış olsa da özellikle Türkiye’de ancak 1960’lardan sonra ele alınmaya başlanmıştır. Önemli ilerlemeler kaydedilse de bugün, bu açıdan ele alınmayan ve incelenmeyen bölgeler ve yer adları hala bulunmaktadır.

Bu bölgelerden biri olduğu düşüncesiyle, bu bildiride Yalova’da kayıtlı yer adlarının ele alınması amaçlanmıştır. Yalova yer adlarının yöntem açısından bir tasnif denemesi yapılmaya, bu yapılırken de söz konusu yer adlarının Türkiye’de ve Türklerin yaşadığı diğer bölgelerde var olup olmadığına bakılarak Yalova yer adlarının Türklerin ad verme düzeni içindeki yerinin belirlenmesine çalışılacaktır.

Türkiye’nin en küçük ili olan Yalova’nın en yeni illerden olmasına rağmen çok eski bir yerleşim bölgesi olduğu bilinmektedir. Bu durum, yer adlarına bakıldığında da görülebilmektedir.

Bu çalışmada öncelikle Yalova’da kullanılan yer adlarının Türkiye’de veya diğer Türk yurtlarında kullanılıp kullanılmadığına bakılmıştır. Bu karşılaştırmayı yapabilmek için genel ağda (<https://nisanyanmap.com>) **Türkiye ve Çevre Ülkeler Yerleşim Birimleri Envanterinden** yararlanılmıştır. Bu sayfadaki bilgiler, eksik olma ihtimali bulunmakla beraber, böyle bir karşılaştırmaya imkân vermesi açısından değer taşımaktadır.

Buna göre Yalova’da il ve ilçe adları ile köy adlarının Türk coğrafyasında kullanım sıklığına bakıldığında ortaya çıkan durum şu şekildedir.

Yalova

Yapılan taramada **Yalova** adının bir de Çanakkale, Eceabat’a bağlı, 1567’de Yalakabad, 1795’te de Yalova adıyla tanımlanan bir köy için kullanıldığı görülmüş, Türkiye’de ve Türkiye’ye komşu bölgelerde başka bir Yalova yer adına rastlanmamıştır.

Yalova iliyle ilgili tarihi kaynaklarda geçen bilgiler de bölgenin Türklerin eline geçmesinden sonra “Yalakova” ve “Yalakabad” şeklinde kullanıldığı yönündedir. Yalova adının bazı isimlere ve olaylara bağlı olduğunu ifade eden kaynaklar olmakla beraber Kâtip Çelebi gibi “Yalakabad” ismini anan ve kaplıcaların bulunduğu bölgenin “Yaliova” olduğunu söyleyen kaynaklar da bulunmaktadır.

Altınova

Altınova kelimesinde yer adlarında en çok kullanılan “altın” ve “ova” anlamlı birimleri yer almaktadır. Bu sebeple yararlanılan kaynaktan anlaşıldığı kadarıyla Altınova yer adı, 17 farklı yerleşim birimi için kullanılmıştır. Bunlardan bir tanesi, Gaziantep’te bugün Medegöz’le yer değiştirmiştir. Yalova dışında; Balıkesir, Aydın, Denizli, Kütahya, Afyon, Antalya, Ankara, Niğde, Adana, Samsun, Kahramanmaraş, Şanlıurfa’da iki ayrı ilçede, Giresun ve Muş’ta kullanılmaktadır. Her birinin zaman içinde başka adlarla da anıldığı, göçmen, Yörük, Kürt gibi değişik topluluklar tarafından kurulduğu görülmektedir.

Armutlu

Yalova’nın ilçelerinden olup Gürcü iskânına maruz kaldığı için Gürcü adı da kendisine yakıştırılan **Armutlu** yer adı, Türklerin yaşadığı coğrafyalarda 37 farklı yerleşim birimine verilmiştir. Yalova dışında Hakkâri, Ağrı, Kars, Artvin, Batman, Erzurum, Rize, Bayburt, Trabzon, Diyarbakır, Erzincan, Giresun, Elazığ, Malatya, Ordu, Sivas, Kahramanmaraş, Samsun, Amasya, Kırşehir, Kastamonu, Aksaray, Kırıkkale, Konya, Isparta, Afyon, Antalya, Uşak, Manisa, Balıkesir (3), Aydın, İzmir (2)’de Armutlu adında yerleşimler mevcuttur. Muğla, Düzce ve Çanakkale’de eski adı Armutlu olan Armutağacı, Hemşin ve Osmaniye köyleri de vardır.

Çınarcık

“**Çınarcık**” 8 yerleşim birimine ad olmuş. Yalova dışında köy ve mahalle olarak Çanakkale, Bursa, Kütahya, Uşak, Ordu, Tokat, Mardin’de kullanılmıştır.

Çiftlikköy

“Karakilise Çiftliği”, ardından “Kadı Çiftliği” olarak bilinen “**Çiftlikköy**”, Yalova dışında İzmir, Aydın’da 2 ve Mersin’de 4 ayrı yerde kullanılmıştır.

Termal

Günümüzde **Termal** olarak bilinen ve başka hiçbir Türk yerleşiminde görülmeyen Termal ise 1890 tarihli belgelerde ılıcalar anlamında “Thermes”, 1911 tarihli bir belgede “Dağ Hamamı” olarak anılmıştır.

Yalova ve ilçeleri içinde sadece Termal, yabancı kökenli bir yer adı olarak dikkat çekmektedir. Diğer ilçe isimlerinde Türk dili kaynaklı veya Türkçeleşmiş kelimeler kullanılmıştır.

Yalova’da günümüzde bilinen, kullanılan köy adları karşılaştırıldığında da şu durumla karşılaşılır.

1- Ahmediye Köyü

Yalova Altınova’ya bağlı köyün dışında Ahmediye adı, 9 yerleşim birimine verilmiştir. Bu köy ve mahallelerin bulunduğu iller, İstanbul, Sakarya, Antalya, Konya, Çorum, Erzincan, Mardin’dir.

2- Akköy

Akköy adı, yerleşim birimi adı olarak 20 kez kullanıldığı tespit edilmiştir. Yalova dışında Diyarbakır, Mardin, Trabzon, Giresun, Ordu, Nevşehir, Kayseri, Konya, Zonguldak, Bilecik, Denizli, Bursa, Manisa, Aydın, Çanakkale gibi illerde bazılarında birden fazla olmak üzere bu adla kurulmuş köyler mevcuttur. Yalova Akköy, yazılı belgeler yoluyla 1890 tarihinden itibaren takip edilebilmektedir.

3- Aktoprak Köyü

Bu yer adı, 13 yerleşim biriminde tespit edilmiştir. Selanik’te sonradan değişen dışında Hakkâri, Bitlis, Erzurum, Bingöl, Trabzon, Adıyaman, Şanlıurfa, Adıyaman, Gaziantep, Niğde, Afyon ve Yalova’da Aktoprak adı kullanılmıştır. Yalova “**Aktoprak**” köyünün tespit edilen başka bir adı görülmemektedir. 20. yy başlarında Kafkas göçmenlerinin yerleştirildiği de bir başka ayrıntıdır.

4- Burhaniye Köyü

Bugün, Giresun, Sivas, Kayseri, Samsun, Konya, Afyon, Sakarya, Uşak, Bursa, Balıkesir’de bu adı taşıyan 11 köy bulunmakla birlikte İzmir, Aydın, Afyon, Konya, Ankara’da eskiden bu adı taşıyıp şimdi başka adla anılan 6 yerleşim birimi daha vardır. Yalova Burhaniye ise Rize/Çayeli’nden gelenler tarafından kurulduğu bilinen bir köydür.

5- Çalca Köyü

Çalca yer adı, Türkiye sınırları içinde 3 ayrı yerde geçmektedir. Bu yerleşim birimlerinden en eski tarihli olanı, 1890 tarihli belgedeki “Çalca” adıyla Yalova’daki “Çalca” köyüdür. Köy, Karadeniz göçmenlerinin de yerleşik olduğu bilinen bir Manav köyüdür.

6- Çavuşçiftliği Köyü

1890 yılından itibaren bu isimle anılan bir köydür. Kütahya’da da bu isimle anılan bir köyden başka Türk yerleşimlerinde bu ada rastlanmamıştır.

7- Çukurköy

Bugün, Yalova dâhil 7 yerleşim biriminin adı “Çukurköy”dür. Bunlardan Bulgaristan’da kalan 3’ü bugün başka adlarla anılmaktadır. Bunun dışında Denizli-Pamukkale’de eski adı “Çukurköy” olan bir mahalle bugün “Cankurtaran” adıyla anılmaktadır.

8- Denizçalı Köyü

Sadece Yalova’da kullanılan ve bir efsaneye dayandırılan eski bir liman olduğu, denizin çekilmesiyle içerde kaldığı söylenen Manav yerleşimi bir köydür. 1911 tarihli belgede “Denizçalı” olarak geçen köyün 16. Yüzyıl tahrir defterlerinde Tonguzcalu/Donuzcalu/Gödelü olduğu tespit edilebilmektedir. (Çelik, 2020: 35) Bu tarihi adlarla da kurulmuş başka yerleşim birimi tespit edilememiştir. Bu köy de Osmanlının bölgeyi fethinden hemen sonra kurulan bir manav köyü olarak nitelendirilebilir.

9- Dereköy

Dereköy, toplam 135 yerleşim birimini karşılayan bir yer adıdır. Bulgaristan ve Yunanistan’da 11 Dereköy adı, zamanla değişikliğe uğramış, Türkiye’de de 10 yerleşim biriminde içinde dere geçen ya da geçmeyen ad değişiklikleri tespit edilmiştir. Yalova “Dereköy” ise 16. yüzyıl tahrir defterlerinde Dere adıyla geçen bir Manav köyü olmakla beraber 20. yüzyıl başlarında Kafkas göçmenlerinin de yerleştirildiği bilinen bir köydür.

10- Elmalık Köyü

Yeni ve küçük bir il olması sebebiyle Yalova’nın az sayıdaki köy adlarında da diğer bölgelerde var olan ve olmayan örnekler bulunmaktadır. Buna göre Elmalık köy adı, Yalova dışında Iğdır, Van-Edremit, Rize-Ardeşen, Rize-Pazar, Tunceli, Ordu-Ünye, Bolu’da olmak üzere 10 ayrı bölgede tespit edilmiştir. Aydın-Efeler’de 1916 tarihli bir belgede Elmalık olarak geçen, günümüzde Kenger olarak kullanılan bir mahalle bulunmaktadır. Yalova Elmalık köyü ise 1928 yılından itibaren bu isimle tanınmış görülmektedir. Kaynaklarda 20. yüzyıla kadar Rum ahalisinin yerleşik olduğu, mübadeleden sonra da Yunanistan Drama’dan gelenlerin yerleştirildiği belirtilmektedir.

11- Esadiye Köyü

Kafkas göçmenleri (Dağıstan) tarafından 20. yüzyıl başında kurulmuş köy adına 1911 tarihli bir belgede rastlanmıştır. Türkiye’de ve Türklerin yaşadığı yakın çevrelerde kullanılan bir yer adı olmamakla beraber köy, Bursa yolu üzerindeki Esadiye Yokuşuna da adını vermiştir.

12- Esenköy

Yalova dışında 12 yerleşim birimine verilmiş bir ad olan “Esenköy”, 1954’e kadar “Katırlı” adını taşımıştır. Köyün nüfusu da başlangıçta Rum Ortodoks iken bugün Laz/Gürcü ağırlıklı bir yapı sergilemektedir.

13- Fevziye Köyü

Türkiye ve Çevre Ülkeler Yerleşim Birimleri Envanterinde Fevziye adını taşıyan 10 yerleşim birimi bulunmuş, bunların arasında Yalova tespit edilememiştir.

14- Fıstıklı Köyü

Fıstıklı adı, Artvin, Mardin, Trabzon, Diyarbakır, Adıyaman, Şanlıurfa ve Yalova’da kullanılmaktadır. Bir Manav köyü olarak bilinen Fıstıklı yer adı, Yalova’da 1795 tarihinden itibaren takip edilebilmektedir.

15- Gacık Köyü

Sadece Yalova’da kullanıldığı görülen bir yer adıdır. Adının bir Yörük kadınından geldiği rivayet edilmekle beraber, Yalova’nın en eski köylerinden olduğu da belirtilmektedir.

16- Geyikdere Köyü

Yalova dışında Bingöl-Genç’te kullanılan Geyikdere adı, 1928’den sonra kurulan, manav yerleşimine sahip bir köye verilmiştir.

17- Güneyköy

Kafkasya, Dağıstan göçmenlerinin Yalova’da iskân edildiği iki köyden biri olan Güney Köyünün bundan önce kullandığı iki ad daha bulunmaktadır. 1898 yılında Dağıstanlı muhacirler iskân edildiğinde köyün adı “Elmaalanı” iken 1909’dan itibaren Sultan Reşat’ın ziyareti ve köye çeşme yaptırmasıyla “Reşadiye” olarak değişmiş, daha sonraki yıllarda da bugünkü adını almıştır. Güney adı, Türk coğrafyasında en çok kullanılan yer adlarından biri olarak dikkat çekmektedir. Güneyköy adıyla 3 yerde, Güney adıyla İç Ege, Kıyı Ege, Marmara, Batı ve Doğu Karadeniz, Akdeniz, İç Anadolu, Ermenistan’daki Türk topraklarında 51 yerleşim birimi bulunmaktadır.

Rize Ardeşen’de Lazca “Omjore-Güneşli” anlamındaki köyün Türkçe adı Güney’dir. Güney köyle ilgili bir başka önemli ayrıntı da bugünkü Ermenistan sınırları içinde kalan Türk topraklarında da isimlendirmenin Türkçe “güney, güneşli” kelimesinden esinlenerek Ermeni dilinde aynı anlama gelen “Areguni” kelimesiyle karşılanmasıdır. Bu da tıpkı ad verme eğilimlerinden biri olarak yabancı köy adlarının birebir çeviriyle karşılanmasına örnek olarak gösterilebilir.

18- Hacımehmet Köyü

Bu köy adı, 4 ayrı bölgede geçmekle beraber bugün biri Mehmetler adını almıştır. Yalova dışında Bitlis-Hizan, Kastamonu-İnebolu’da kullanılmaktadır. Hacımehmet adının daha eski belgelerde görülmeyp 20. yüzyıl başlarında kullanılmaya başlanması dikkat çekicidir.

Yalova Hacımehmet köyü, 1928 yılından itibaren bu adla anılmaya başlanmıştır. Köyün 18. yüzyılda Yunanistan’dan gelen Margaritopoulos ve Kociyorgos aileleri tarafından iskân edilmiş ve 20. yüzyıl başlarında Rum-Ortodoks yerleşimi olan köyün bugün Drama’nın Demirciören (Peristeria) köyünden gelen mübadillerin oturduğu bir köy olduğu bilgisine ulaşılmaktadır. Köyün mübadele sonrası Türkleşirken ve adını da Türkçeleştirirken Rumca adına analogi yaparak Aziz Haralambos yerine Hacımehmet adını vermesi, ad verme gelenekleri için önemli bir ayrıntıdır¹. Yalova’yla ilgili yerel kaynaklarda köye bu adın Hacı Mehmet Efendi adında birinin büyük çiftliği sebebiyle verildiği de söylenmiştir².

19- Havuzdere Köyü

1928’den itibaren bu adla anılan köyün geçmişiyle ilgili bilgi verilmemiştir.

20- Hayriye Köyü

9 ayrı ilde geçen yer adı, Yalova’da 1911 yılında Sultaniye olarak tanıklanmış ama günümüze kadar da Hayriye olarak gelmiştir.

¹ Nisanyanmap.com adresindeki bilgilere göre köy, 1905 yılında Aziz Haralambos, 1928’den itibaren de Hacımehmet adıyla anılmaktadır.

² <https://www.yalovagazetesi.com/yalovanin-koyleri-s6.html>

21- Hersek Köyü

Hersek adı, sadece Yalova’da yerleşim adı olarak kullanılmıştır. Nişanyan; “Prokopios’a göre, İstanbul’un kurucusu I. Konstantin’in annesi olan Azize Helena’nın doğum yeridir. Konstantin bu yere annesinin onuruna Helenopolis adını vermiştir. Hersek dükü Stefan Vukçiç’in oğlu olan Sadrazam Hersezkade Ahmet Paşa’nın 1508’de burada vakfettiği cami nedeniyle Hersek köyü adını almıştır. Hersek sözcüğü Almanca Herzog (dük) kelimesinin Slavca ve Türkçeye uydurulmuş şeklidir. Hırvat ileri gelenlerinden Stepan Vukçiç 1448’de Bosna’nın güneyinde Alman İmparatoru III. Friedrich’in desteğiyle ayrı bir dükalık ilan etmişti. Bu bölgeye günümüze dek Hersek-ili veya Herzegovina (dükalık) adı verilir.” (<https://nisanyanmap.com/?y=hersek&lv=&t=&cry=&ua=5>)

22- İlyasköy

Çok yaygın olmayan, 6 yerleşim biriminde kullanılan bir yer adıdır. Yalova İlyasköy, 1911 tarihli belgede tanıklanabilmektedir.

23- Kabaklı Köyü

Balıkesir, Afyon, Karabük, Kırşehir, Kayseri, Giresun’da Kabaklı köyleri bulunmakta, Yalova kabaklı köyü ise Sultaniye/Kabaklı olarak 1911 tarihli belgede geçmektedir. Bunun dışında Antalya ve Şanlıurfa’da bugün farklı adlarla anılan eski adı Kabaklı olan köyler bulunmaktadır.

24- Kılıç Köyü

10 ayrı yerleşim birimine ad olmuş Kılıç Köyü, Türkiye sınırları dışında Yunanistan ve Bulgaristan’da da kullanılmıştır. Yalova dışında Edirne, Isparta, Mersin, Sivas, Adıyaman, Ağrı’da Kılıçköy mevcuttur. Bulgaristan’da bulunan Akköy Gagauz yerleşimiyken Bulgarlar tarafından iskân edilmiştir. Yalova Kılıçköyü ise önceleri Ermeni yerleşimi bulunan 20. yüzyıldan itibaren de Kılıç adıyla anılan köydür.

25- Kapaklı Köyü

Yalova’da 1890’dan itibaren takip edilebilen Yunanistan ve Bulgaristan dâhil olmak üzere 32 yerleşim birimini karşılayan bir yer adıdır.

26- Karadere Köyü

Karadere adı, 29 yerleşim biriminin adı olmuş, Bunlardan Yunanistan, İzmir, Bursa, Trabzon ve Rize’de olan bazı köylerin eski adı olarak kalırken diğerlerinde devam etmiştir. Yalova’da 1521 tarihli bir tahrir defterinde Karadere olarak anılan köy, o tarihten bu yana aynı adla anılmaktadır.

27- Kaytazdere

Rumeli göçmenlerinin iskân edildiği, 93 harbi sonrasında kurulan bir köydür. Yalova’dan başka bir yerde bu adı taşıyan yerleşim birimi yoktur.

28- Kazimiye Köyü

Bu köy adı, Yalova dışında Artvin, Sakarya, Balıkesir’de toplam 4 yerde kullanılmıştır. Yalova Kazimiye köyü, 1900’lerde “Yortan” adıyla anılmaktadır. Yerel bir kaynakta ‘yoğurthan, yoğurdu bol ve lezzetli’ olarak açıklansa da bir başka kaynak ‘yortan, yürüyen, koşan, yörük’ anlamıyla ilişkilendirmiştir. 1928 yılından bu yana Kazimiye olarak anılmaktadır.

29- Kirazlı Köyü

Kiresli, Kirezli varyantlarıyla da karşılaşılan Kirazlı yer adının kullanıldığı 26 yerleşim birimi tespit edilmiştir. Bu köylerin bazıları bugünkü Balkan ülkeleri sınırlarında kalmış köylerdir. Rodop ve Kırcaali’de 1928’e kadar Kirazlı olarak geçen ve bugün Kirazlı’dan gelen Kerasia ve Çereşitsa köyleri bulunmaktadır. Bunun dışında Çanakkale, Tekirdağ, Aydın, Balıkesir, Bursa, Düzce, Kayseri, Adaba Giresun, Trabzon gibi illerde bu yer adına rastlanmaktadır. Yalova Kirazlı köyü, 1890 tarihli belgede Kiresli olarak tanıklanmıştır. 20. yüzyıl başlarından itibaren manav yerleşiminin yoğun olduğu köy olarak gösterilmektedir. Bu köy adının Rumca Kerasia’dan mı yoksa bugün bilinen anlamdan hareketle mi verildiği konusunda kesin bir söz söylemek mümkün değildir.

30- Kocadere

Bu ad, Yalova dışında Çanakkale Eceabat ve Denizli Pamukkale’de yer adı olarak kullanılmıştır. Yalova Kocadere 1890 tarihli haritada tespit edilebilmiştir. Bu köy de başlangıçta Rum Ortodoks yerleşimine sahiptir.

31- Kurtköy

Bulgaristan Haskovo ve Kırçali’de, Sakarya’da ve Kastamonu’da eski adı Kurtköy olan köyler bulunmaktadır. Türk yurtlarında 13 Kurtköy adlı yerleşim birimi tespit edilebilmiştir. Yalova Kurtköy ise 1800’lerde “Delipazarı” adıyla anılmış, 1890’dan itibaren de “**Kurtköy**” adını kullanmaya başlamıştır.

32- Laledere Köyü

Laledere köyü sadece Yalova’da bulunan ve Kılıç Köy gibi önceleri Ermeni yerleşimi bulunan bir köydür.

33- Mecidiye Köyü

1911’den itibaren Yalova’yla ilgili belgelerde tespit edilebilen Gürcü/Laz yerleşimi olarak belirtilen bir köydür. Yalova dışında 26 yerleşim birimine daha bu ad verilmiştir.

34- Ortaburun Köyü

Kastamonu, Kocaeli ve Yalova’da olmak üzere 3 ayrı şehirde görülen Ortaburun yer adının, üç ilde de aynı tarihte 1928’de belgelendiği dikkat çekmektedir. Kastamonu haricinde Yalova’da Batum ve Kocaeli’de Bulgaristan göçmenlerinin yerleşmiş olduğu kaydedilmiştir.

35- Örencik Köyü

Örencik yer adı, Yunanistan, Bulgaristan da dâhil olmak üzere Türkler tarafından en çok kullanılan yer adlarından biridir. Nişanyan’ın haritasında bu adı taşıyan 61 yerleşim birimi tespit edilmiştir. Başkan, yer adlarıyla ilgili çalışmasında Ören kelimesiyle kurulan yer adlarının eski kalıntılar üzerine kurulduğuna dair bilgiler vermektedir. (Başkan, 1970: 239) Örencik adlı yerleşimlerin eski adlarının Bolu, Zonguldak, Ankara, Sivas gibi illerde Virancık Elazığ ve Malatya’da harabe olması Başkan’ın görüşünü destekler niteliktedir. Yine de bu çok sayıdaki yerleşim biriminde bu bilginin doğruluğunun kontrol edilmesi gerekmektedir. Yalova’da 20. yüzyıl başlarından itibaren Kafkas göçmenlerinin yerleştirildiği, yerel kaynaklarda mimari açıdan dikkat çeken eski yapıların bulunduğunu belirttiği bir köy olarak bilinmektedir.

36- Safran Köyü

1928’den itibaren kayıtlarda geçen Safran yer adı, Safranbolu hariç tutulursa Yalova’dan başka bir bölgede tespit edilememiştir. Kurtuluş savaşından önce Rumların yerleşik olduğu köy, Kafkasya ve Batum göçmenlerinin ağırlıklı yaşadığı bir yerleşim birimidir. Nisanyan map genel ağ sayfası, köyle ilgili olarak “1885 yılında Batum’a bağlı Maradit Nahiyesi Oxordia Köyünden gelmişlerdir. Her Sülaleden bir kaç kişi İzmit’e bağlı Çubuklu Osmaniye Köyüne gitmişlerdir. Yalova Safran Köyü ile İzmit’e bağlı Çubuklu Osmaniye Köyü aynı sülalelerin olduğu yakın akraba köydür. Borçka’ya bağlı Oxordia Köyünde 1885 yılında gelmeyenlerin torunları olan aynı sülalelerin günümüzdeki temsilcileri yaşamaktadır. Köy Halkı Lazcayı çok iyi bilir ve konuşur.” yorumu da bulunmaktadır.

37- Samanlı Köyü

Yalova dışında Gaziantep, Adıyaman, Şanlıurfa, Batman, Bitlis, Van, Ağrı, Hakkâri sınırlarında kullanılan Samanlı yer adı Yalova’da 1665 yılından itibaren özellikle Samanlı Kalesi sebebiyle kullanılmıştır. Başlangıçta Rumların ağırlıklı yaşadığı köyde Osmanlı fethinin ardından Müslüman-Türk unsurların iskânı gerçekleşmiş, köy, bugün Manav/yerli köyü olarak kayıtlara geçmiştir.

38- Selimiye Köyü

26 ayrı yerleşim birimine ad olan Selimiye, Muğla, Balıkesir, Manisa, Yalova, İstanbul, Bursa, Kocaeli, Bilecik, Antalya, Afyon, Eskişehir, Amasya, Adana, Tokat, Osmaniye, Samsun,

Kahramanmaraş, Ordu, Gümüşhane, Rize, Artvin gibi illerde karşılaşılan bir yer adıdır. Yalova'da 1911'den itibaren tanıklanan Armutlu ilçesine bağlı bir Gürcü köyü olarak bilinmektedir.

39- Sermayeci Köyü

Bu adla başka bir yerleşim birimi tespit edilememiştir

40- Soğucak Köyü

Bulgaristan Razgrad ve Dobriç'te eski adı Soğucak olan köylerin dışında Aydın, Çanakkale, Kırklareli, Balıkesir, Bursa, Kütahya, Afyon, Konya, Ankara, Karabük, Kastamonu, Mersin, Çorum, Samsun, Osmaniye, Kahramanmaraş, Gaziantep, Sivas, Erzurum, Artvin, Muş ve Batman'da 27 yerleşim birimi bu adla anılmaktadır. Yalova Soğucak köyü ise 1890 tarihli bir belgede Soğukçapınar olarak geçmiş, 20. yüzyıl başlarında Kafkas göçmenlerinin yerleştiği bir köy olmuştur.

41- Soğuksu Köyü

Bu isimle kurulmuş 24 yerleşim birimi bulunmaktadır. Bu ad, genellikle eskilerinin yerine son yıllarda kullanılan bir ad olmuştur. Yalova Altınova'ya bağlı bir Boşnak köyü olarak bilinen Soğuksu köyünün eski adı Ayazma'dır.

42- Sugören Köyü

Çok kullanılan yerleşim adı olmayan Sugören, Artvin-Hopa'da Köristan, Görenli ve Trabzon-Şalpazarı'nda Kise'den sonra yeni isim olarak kullanılmıştır. Aslında Yalova'da da kullanılmaya başlanması yenidir. Köy, 1548 ve 1902 tarihli bir belgelerde Çengiler olarak geçerken, 1948 yılında Sugören olarak değiştirilmiştir.

43- Sultaniye Köyü

Bugün, Türk yerleşim bölgelerinde Sultaniye adını kullanan 13 yerleşim birimi bulunmaktadır. Bununla beraber, 8 yerleşim birimi de genel olarak 1928'den beri farklı yer adlarıyla anılmaya başlamıştır. Yalova'da iki bu adı kullanmış, iki yerleşim birimi bulunmaktadır. Bunlardan biri 1911 yılında Sultaniye olduğu tanıklanan ama bugün Hayriye adıyla anılan Armutlu ilçesine bağlı bir köydür. Diğeri ise Nişanyan'ın haritasında bulunmayıp yerel kaynaklarda Çiftlikköy'e 3 Yalova'ya 7 km mesafede Kafkas göçmenlerinin kurmuş olduğu bir köy olarak gösterilmektedir. Kaynaklar, Sultaniye köylerinin Sultan Reşat dönemiyle ilgili olduğunu belirtmektedir.

44- Şenköy

22 ayrı yerleşim biriminde karşılaşılan Şenköy, Türkiye sınırları içinde kullanıldığı gözlemlenen bir yer adıdır. Yalova ağzıyla ilgili çalışmaları olan Çelik, köy için "Eski adı Kocadere-i Bala'dır. Rumların yaşadığı "Katırlı Köyü" ile "Ergene Köyü" civarına Osmanlı'nın kuruluşunun hemen ardından uç karakol görevi yapması için kurdurulmuştur." demektedir (Çelik,2020: 34).

45- Taşköprü

Türklerin yaşadığı bölgelerde 15 yerleşim birimine bu adın verildiği tespit edilmiştir. Yalova Taşköprü, 20. Yüzyıla kadar Ermeni yerleşimine sahne olan ve adı 1928 yılından önce Karagözyan Çiftliği olarak geçen, bugün de ağırlıklı olarak Bulgaristan Aydos göçmenlerinin yaşadığı bir yerleşim birimidir.

46- Teşvikiye

Sakarya, Bursa, Çanakkale, Kütahya, İstanbul gibi şehirlerde 6 yerde Teşvikiye adı kullanılmıştır. Çanakkale ve Bursa'daki Teşvikiye köyleri bugün farklı bir isimle anılmaktadır. Yalova Teşvikiye köyü, takip edilebildiği 1928'den bu yana Gürcü ağırlıklı bir nüfusa sahiptir. Ancak Yalova'nın diğer sahil köylerinde olduğu gibi, sayfiye niteliği taşıması nedeniyle nüfusta karışmalar kendini göstermektedir.

47- Tefikiye Köyü

9 ayrı yerleşim birimi için "Tefikiye" adı kullanılmış, ancak bunlardan Osmaniye, Afyon, Manisa, Çanakkale'de olanlar için günümüzde başka adlar verilmiştir. Bu durumda bugün bu ad, Çanakkale,

Edirne, Sinop, Çorum ve Yalova'da kullanılmaktadır. Yalova'da köyün bir diğer adı da “Çavuşköy” olarak kayıtlara geçmiştir.

48- Tokmak Köyü

Bulgaristan, Kayseri ve Yalova'da bu adı taşıyan köyler bulunmaktadır. Bulgaristan'daki köyün adı, doğal olarak değiştirilmiş, geriye Türkiye'deki iki köy kalmıştır. Bu köy de Altınova'ya bağlı 1915 tarihli belgede Tokmak Çiftliği olarak geçen bir yerleşim birimidir.

49- Yenimahalle Köyü

Hakkâri, Rize, Erzurum, Şanlıurfa, Gaziantep, Kastamonu, Ankara, Zonguldak, Manisa, Çanakkale, Kırklareli, dışında Bulgaristan'da Plovdiv, Kırçali, Stara Zagora, Sliven, Burgas, Varna ve Dobriç'te eski adı Yenimahalle olan köyler bulunmaktadır. Yenimahalle adı, tespitlere göre 21 yerleşim biriminin adı olmuştur. Bulgaristan'da Türklerin kurduğu ve eski adı Yenimahalle olan köylerden biri, bugün Bulgarca bir adla ama aynı anlamdaki “Novo Selo” adıyla anılmaktadır.

Sonuç ve Değerlendirme

Yalova'da kullanılan yer adlarının Türkiye'de ve Türkiye sınırları dışındaki Türk yurtlarında kullanım oranı değişkenlik göstermektedir. Bu açıdan bakıldığında;

1- Termal, Esadiye, Safran, Fevziye, Geyikdere, Hersek, Sermayeci, Gacık, Denizçalı, Laledere adlarının sadece Yalova'da kullanıldığı tespit edilmiştir.

2- Bu şekilde bazı yer adları sadece Yalova'da kullanılırken bazıları da Anadolu ve Balkanlar'da sıklıkla kullanılabilir. Dereköy (135) ve Güneyköy (51) kullanım sıklığı açısından en üst sırada yer alırken, diğer yer adlarının kullanım sayısı ortalama 25'tir.

3- Tarihi seyir içinde yer adlarında -göçler, yeni kurulan devletler vs.- sebeplerle değişiklik yapıldığı bilinmektedir. Bu çalışmada da bu durum, nispeten gözlemlenebilmiştir. Bu değişimlerin bölgenin hâkim unsurları ve sosyal, siyasi, kültürel hareketliliği hakkında bilgi verdiği açıktır. Hacımehmet, Yenimahalle gibi köy adları, bölgedeki nüfus hareketini, değişikliği yansıtmakla beraber, eskiden izler taşıyan dolayısıyla köyün veya köye yeni gelenlerin geçmişine dair izler taşımaktadır. Yer adları çalışmalarında bu izlerin takibi yapılmalıdır.

4- Yer adlarıyla ilgili yapılan her çalışma, kendinden önceki çalışmayı tamamlayacak, kimi zaman elde edilen sonuçları pekiştirecek kimi zaman da kesin sanılan bir bilgi konusunda şüphe uyandıracaktır. Bu sebeple çalışmaların da mukayese yöntemi kullanılarak devam etmesi büyük önem taşımaktadır. Mesela, Serkan Şen, meyve adlarından yararlanılarak oluşturulan yer adları üzerine yaptığı incelemede Yalova'da bu kapsamda 1 elma, 2 armut, 1 kiraz meyve adının kullanıldığını ifade etmiştir. (Şen, 2008: 415) Buna göre, Elmalık ve Kirazlı yer adları bu bilgiyi doğrularken, Armutlu³ dışında armut meyve adının geçtiği bir yerleşim birimi bulunamamıştır. Ayrıca Fıstıklı köyünün dikkate alınması ve Kabaklı köy adının kabakla ilgisi olduğu ispatlanırsa kabak meyve adının da bu listeye eklenmesi gerekmektedir.

5- Türkiye'de köy adları üzerine ilk çalışmayı yapanlardan Özcan Başkan, köy adlarının verilişindeki sistemi çözmeye çalışmış ve bununla ilgili bir tasnif denemesi yapmıştır. Buna göre köy adları, öncelikle A- Tabiata ve fiziksel koşullara dayanan adlar ile B- İnsanlara ve topluluklara dayanan adlar olarak iki ana gruba ayrılmıştır. A grubu kendi içinde A-1 çevreyle, A-2 bitkilerle, A-3 hayvanlarla ilgili adlar; B grubu da kişilerin B-1 fiziksel, B-2 duygusal yaşayışı ve B-3 kişilerin kendi varlıklarıyla ilgili adlar olarak ayrılabilir. (Başkan, 1971:241)

6- Buna göre Yalova yer adlarının Türklerin ad verme geleneğinde yer tutan temayüllere uygunluk gösterdiği, A grubunda 33, B grubunda 21 olmak üzere çoğunlukla A grubuna ait olduğu görülmektedir. Bu grupta A-1 alt kolunda 20, A-2 alt kolunda 9, A-3 alt kolunda 4 yerleşim birimi mevcuttur. B grubunda ise en çok B-3 grubunda yer adı bulunmaktadır. B-3'te 18, B-2'de 2, B-1'de ise 1 yerleşim birimi adı kullanılmaktadır.

³ İlçe adının bugün armut meyve adıyla ilgili görünmekle beraber antik çağlarda kullanılan başka bir kelimedenden gelmiş olma ihtimali de bulunmaktadır.

7- Böylece Yalova'da yer adlarının çoğunlukla tabiata ve fiziksel koşullara bakılarak verildiği görülmektedir. Göç yoluyla gelenlerin bazen eski yurtlarındaki isimleri devam ettirdiği, bazen de geldiği yerde kullanılan yabancı adı, doğrudan Türkçeleştirdiği veya o mantıktan hareketle yeni bir ad verdiği de gözlemlenen bir başka durumdur.

8- Yer adlarında kullanılan isim ve sıfatların köylerin kuruluş biçimi ve tarihiyle ilgili bilgi verdiği bilinmektedir. Buna göre eski uygarlıklara ev sahipliği yapmış olsa bile Yalova'da eskilik, viranlık çağrıştıran sadece "Örencik" köy adına rastlanmıştır. Buna karşılık; değişiklik, hareket ifade eden 'yeni', canlılık, verimlilik, refah ifade eden 'çiftlik, su, göl, pınar, dere' ve bunlarla ilgili meyve ve sebze isimlerinin bolluğu, ve tarihi isimleri ve gelenekleri çağrıştıran 'Sultaniye, Mecidiye, Reşadiye, Hersek' gibi adların sık kullanıldığı görülmektedir. Bu, Yalova'nın Osmanlıyla beraber Türkleştiği, bu dönemde verimli topraklarda, refah içinde yaşadığı, mübadele ve 93 harbiyle birlikte göçler aldığı gibi gelişmeler hakkında da fikir vermektedir.

9- Bu yer adlarının tercihinde bazı temayüller belirlenmiş olsa da Yalova, Türkiye hatta Türkiye dışındaki benzer yer adlarının değişik parametreler kullanılarak mukayese edilmesi; güvenilir bilgilere ulaşabilmek için coğrafya, göç, kültür, boy vs. özellikler açısından detaylı bir biçimde incelenmesi gerekmektedir.

Kaynakça

Açıkgöz, Halil (2012) "Türk Onomastiği", İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi, 26, 351-354 Retrieved from <https://dergipark.org.tr/en/pub/iutded/issue/17065/178287>

Arslan, Mustafa (2011) "Beyşehir Konya Yer Adları ve Onomastik Bilimine Katkıları", Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, (25), 337-343 Retrieved from <https://dergipark.org.tr/en/pub/susbed/issue/61802/924627>

Başkan, Özcan(1970) "Türkiye Köy Adları Üzerine Bir Deneme", TDAY Belleten 1970, s. 237-251

Gündüz Önal, Aysun (2018) "Batı Antalya'da Tarihî Yapılardan Kaynaklanan Yer Adları Üzerine" *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, 6 (15) , 139-150. DOI: 10.33692/avrasyad.509885

Şen, Serkan (2008) "Türkiye'de Meyvelerden Yararlanılarak Verilmiş Yer Adları", *Turkish Studies*, Volume 3/5 2008, 401-419.

<https://nisanyanmap.com>

<https://www.yalovagazetesi.com/yalovanin-koyleri-s6.html>

YALOVA, ALTINOVA, ÇOBANKALE GİRİŞ KAPISININ ARANMASI ÇALIŞMALARINDA ARKEOJEOFİZİK ARAŞTIRMALAR

Fethi Ahmet YÜKSEL
Dr. Öğr. Üyesi, İstanbul Üniversitesi
fayuksel@iuc.edu.tr

ORCID: 0000-0003-2207-1902

Selçuk SEÇKİN
Doç. Dr. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi
selcukseckin@gmail.com

ORCID: 0000-0003-1946-5425

Öz

Tabiat Varlıkları Koruma Bölge Kurulu tarafından 2. Derece Arkeolojik Sit olarak tescil edilen Çobankale Yalakdere Vadisi üzerinde yer almaktadır. Çobankale; Altınova İlçesi, Karadere Köyü, Çobankale Mahallesi arazisi içerisinde yer almaktadır.

Çobankale, Yalakdere Vadisi üzerinde stratejik konumda yer alan geçit yerindeki doğal yükseltiyi çevreleyen bir kaledir. İlk inşa evresinin hangi dönemde olduğuna dair çeşitli görüşler olmakla birlikte 11. Yüzyıldan 14. Yüzyıla kadarki süreçte yapıldığına dair pek çok bilgi bulunmaktadır.

Çobankale tarihi geçmişinde birçok onarım görmüştür. Kale batı tarafında üç, güneyde de dört burç tarafından desteklenen sur sistemine sahiptir. Kaleye girişin batıdaki birbirine en yakın iki burcun ortasından olduğu bazı araştırmacılar tarafından belirtilmektedir. Fakat kale girişi ile ilgili net bir veri mevcut değildir.

Kale girişini belirlemek amacıyla arkeojeofizik çalışmalar yapılmıştır. Çalışmada Elektrik Rezistivite (ERT) Yöntemi kullanılarak yeraltı görüntülenmesi yapılmıştır. Elde edilen rezistivite verilerinden iki ve üç boyutlu görüntüler oluşturularak girişe ait mimari yapı formu belirlenmiştir. Yapılacak olan arkeolojik kazılar ile bu mimari yapı formunun kale girişi ile ilgili olup olmadığı belirlenmelidir.

Anahtar Kelimeler: Yalova, Altınova, Çobankale, Arkeojeofizik, ERT

ARCHAEOGEOGRAPHICAL RESEARCH IN YALOVA, ALTINOVA, ÇOBANKALE ENTRANCE DOOR SEARCH

Abstract

Çobankale, which has been registered as a 2nd Degree Archaeological Site by the Natural Heritage Conservation Regional Board, is located on the Yalakdere Valley. Çobankale; It is located in Altınova District, Karadere Village, Çobankale Mahallesi land.

Çobankale is a castle that surrounds the natural elevation at the gateway, strategically located on the Yalakdere Valley. Although there are various opinions about the period of the first construction phase, there is a lot of information that it was built in the period from the 11th century to the 14th century.

Çobankale has undergone many repairs in its historical past. The castle has a fortification system supported by three bastions on the west and four bastions on the south. It is stated by some researchers that the entrance to the castle is through the middle of the two closest bastions in the west. However, there is no clear data about the castle entrance.

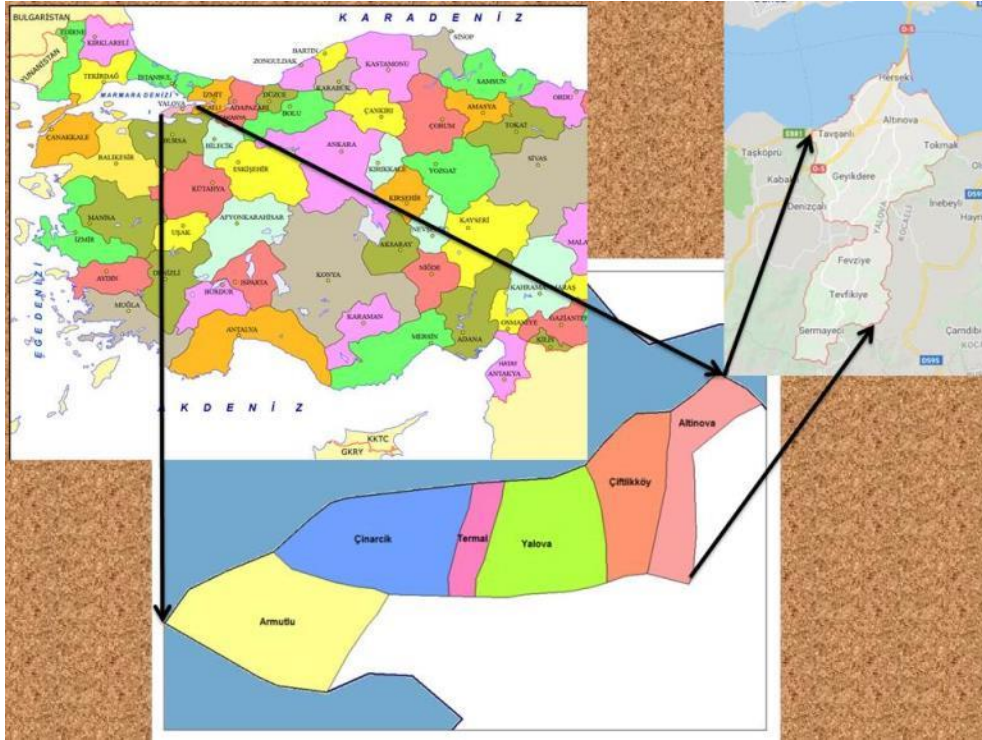
Archeogeophysical studies were carried out to determine the castle entrance. In the study, underground imaging was performed using the Electrical Resistivity (ERT) Method. Two and three dimensional images were created from the obtained resistivity data and the architectural structure form of the

entrance was determined. With the archaeological excavations to be made, it should be determined whether this architectural structure form is related to the entrance of the castle.

Keywords: Yalova, Altınova, Çobankale, Archeogeophysics, ERT

Giriş

Eski İznik-İstanbul yolunun en önemli noktasında yer alan Çobankale, Yalakedere Vadisi üzerinde, stratejik konumdaki, 150 rakımlı doğal yükseltiyi çevreleyen bir kaledir (Seçkin, 2018) (Şekil 1). Kale Gerek Roma, Doğu Roma (Bizans), Selçuklu gerek Osmanlı döneminde, İstanbul'dan başlayıp Anadolu içlerine giden en önemli yolun hemen kenarında, yolu kontrol eden hâkim bir noktadadır (Şekil 2) (Resim 1).

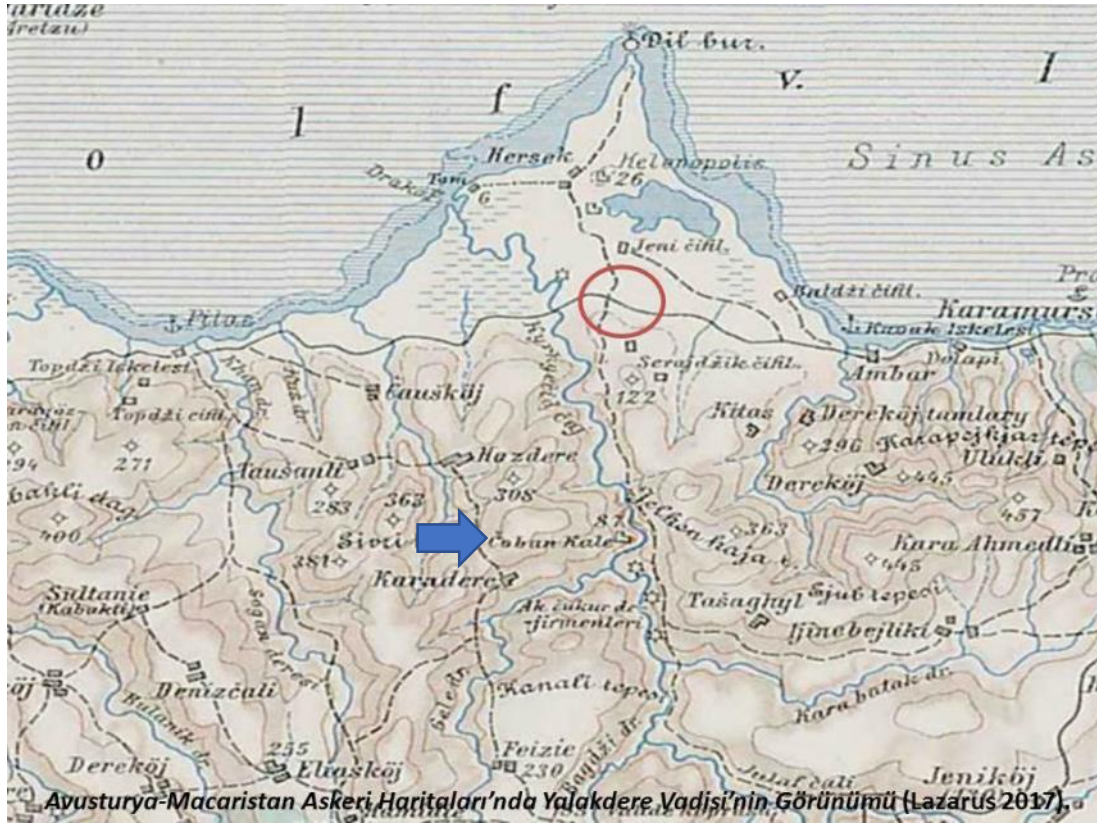
Şekil 1. Yalova-Altınova İlçesi, Karadere Köyü, Çobankale Mah., Çobankale yer bulduru haritası.

Kale Yalova-Altınova İlçesi, Karadere Köyü, Çobankale Mah., Yalakedere Vadisi üzerinde, Hersek'ten yaklaşık 7 km. uzağında, Soğuksu (Ayazma) Köyü'nün 2 km. güneyindedir. 1/25000 ölçekli H22c2-H23d1 ve 1/1000 ölçekli Orman Kadastro paftasında yer alan kale, Bursa Kültür ve Tabiat Varlıkları Koruma Bölge Kurulu tarafından 16.04.2004 tarih ve 10461 sayılı karar ile koruma grubu 1. Grup olarak belirlenmiş olup, arkeolojik alan olarak tescilli yapılmış, tescil grubu olarak 3. Derece Arkeolojik Sit olarak belirlenmiştir. Altınova Belediye Başkanlığı'nın talebi üzerine, Kocaeli Kültür ve Tabiat Varlıkları Koruma Bölge Kurulu'nun 07.10.2009 tarih ve 103 sayılı sayılı kararı ile kale, Çevre ve Orman Bakanlığı'ndan ilgili belediyeye tahsis edilmiştir. Kocaeli Kültür ve Tabiat Varlıkları Koruma Kurulu daha sonra 16.06.2010 tarihli 1498 sayılı kararda toplantıda tescil grubunu 2. Derece Arkeolojik Sit olarak değiştirmiştir (Seçkin, 2013, 2021)

Kale yaklaşık 180 x 120 metre ölçüsündedir. İlk inşa evresinin hangi dönemde olduğuna dair çeşitli görüşler mevcuttur. 11. Yüzyıldan 14. Yüzyıla kadarki süreçte yapıldığına dair pek çok bilgi bulunmaktadır (İnalçık, 1997; Seçkin, 2021). Çobankale'yi Tarihçi Prof. Dr. Halil İnalçık'ın Osmanlı Beyliği'nin 'devlet' statüsünü kazandığını iddia ettiği, Bizans'a karşı 1302 yılında zaferle sonuçlanan Bafeus Savaşı'nın yapıldığı yer olarak belirtir.

Bizans Dönemi'nde yapıldığını ileri sürenler çoğunlukta olsa da önemli oranda Selçuklu ve Osmanlı döneminde de kalede yapım ve onarım çalışması yapıldığı araştırmacılar tarafından belirtilmektedir. İlk inşa dönemi ve sonrasındaki yapılaşma dönemleri konusunda, değişik görüşlerin yer alması, inşa

edildiği dönemden, Yalacdere yolunun önemini yitirmesine kadarki uzun kullanım sürecinde farklı dönemlerdeki kullanım evrelerine sahip olmasından kaynaklanmaktadır.

Şekil 2. Yalova ili, Altınova ilçesi, Karadere köyü, Çobankale konumu.

Resim 1. Yalova ili, Altınova ilçesi, Karadere köyü, Çobankale'den Roma yolu ve Yalacdere Vadisi.

Kalenin dönemselliği tarihi kaynaklardaki ifadelerin doğruluğu kalede gerçekleştirilecek kazılar sayesinde tüm bilinmeyenleri ile aydınlığa kavuşabilecektir. Ayrıca Osmanlı Beyliği'nin kurulması ve genişlemesi konusunda önemli bir atlama taşı olan kale, mimari bütünlüğü ve içerisindeki yapılar ile birlikte ortaya çıkartılarak, yapılacak restorasyon çalışmaları sonrasında ile ayağa kaldırılacaktır (Seçkin, 2021)

Çobankale'de Arkeolojik Araştırma ve Kazılar

Kalenin inşası düz duvar tekniğinde ile yapılmış olup yöre taşları kullanılmıştır. Bazı burçlarda yapılaşma dönemlerine ait farklılıklar kolayca fark edilmektedir. Kale günümüzde sık çalılıklarla kaplıyken, güneydeki iki burç net olarak görülmekte iken arkeolojik kazılar sonucunda kale duvarları, diğer burçlar, sarnıç ve bir küçük şapel ortaya çıkartılmıştır (Resim 2; Resim 3). Ruhsatlı ve ruhsatsız olarak çok sayıda kazı yapılan kalede, yapı kalıntıları, su kuyusu ve sarnıç olduğu yolunda anlatımlar bulunmaktadır. Kaçak kazılar, yoğun bitki örtüsünün tahribatıyla karşı karşıya olan kalenin, içerisindeki yapılaşmayla ilgili sağlıklı bilgiye yapılacak kazıyla ulaşılabilecektir”

Resim 2. Yalova ili, Altınova ilçesi, Karadere köyü, Çobankale sahası kale burcu.

Resim 3. Yalova ili, Altınova ilçesi, Karadere köyü, Çobankale sahası sarnıç kalıntıları.

Çobankale etrafı burç ve surlarla çevrili bir yapıdır. Kalenin girişi tam olarak bilinmemektedir. Kalenin surları bazı lokasyonlarda izlenebilmektedir. Ayrıca kale içerisinde sarnıç, ve bazı yapı topluluklarının varlığı kaynaklarda yazılmaktadır. Kalenin kazısı Doç. Dr. Selçuk Seçkin tarafından yapılmaktadır¹.

Çobankale tarihi geçmişinde birçok onarım görmüştür. Kalenin sur sistemi çok sayıda burçla desteklenmektedir. Kaleye girişin güneybatıdaki birbirine en yakın iki burcun ortasından olduğu bazı araştırmacılar tarafından belirtilmektedir. Kalenin konumlandığı tepenin üst kota yakın kesimi surlarla çevrili olup kalenin ortasında kalan tepe üzerinde etrafında yerleşim alanları, şapel ve sarnıç yapıları bulunmuştur. Çobankale’de kaleye girişin batıdaki birbirine en yakın iki burcun ortasından sağlanmakta olduğu kaynaklarda belirtilmektedir.

Çobankalede Elektrik Rezistivite Tomografi Yöntemi İle Jeofizik Çalışmalar

Bugün harabe ve yıkıntı durumunda toprak altında kalmış olan bu tahmini giriş alanında üç boyutlu (3D) görüntü elde edebilmek için çok elektrotlu Elektrik Rezistivite Tomografi (ERT) ölçümü yapılmıştır (Resim 4).

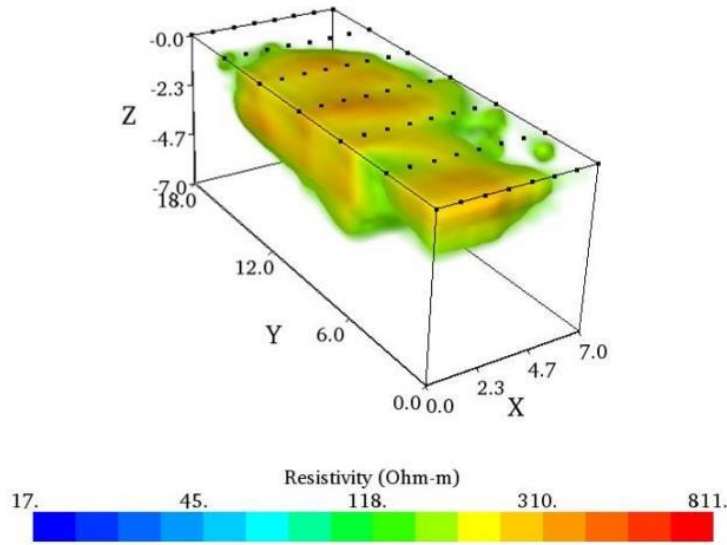
Resim 4. Yalova ili, Altınova ilçesi, Karadere köyü, Çobankale sahası ERT çalışması.

Araştırma Alanında Çoklu Elektrotlu Elektrik Rezistivite Tomografi 3D (ERT) ölçümlerinden elde edilen rezistivite verilerinden, veri işlem aşamalarından sonra, iki boyutlu (2D) ve üç boyutlu (3D) yer altı kat haritaları, kesit ve görüntüleri elde edilmiştir. Çok Elektrotlu Elektrik Rezistivite Tomografi ölçümlerinde AGI Supersting R1 marka çoklu elektrot rezistivite ölçüm cihazı ve ekipmanları kullanılmış, değerlendirmeler AGI Earth Imager 3D yazılımı ile yapılmıştır (Avcı, 2018; Yüksel v.d., 2019).

ERT 3D ölçüm alanı, araştırma sahasının batı sınırı üzerinde yer almaktadır. ERT 3D ölçüm çalışmaları neticesinde, veri-işlem ve değerlendirmeler akabinde hazırlanan farklı açılardan görünümü 3D öz direnç ters çözüm görüntüleri, farklı seviyeleri gösteren x-y-z eksenli birleştirilmiş kesitler elde edilmiştir. Öz direnç ters çözüm görünümünde, -25 cm. ile -600 cm. derinlikleri arasında 25 cm. aralıklarla hazırlanan x-y eksenli rezistivite dağılım kat haritaları (kesitler) oluşturuldu. Elde edilen ERT 3D öz direnç ters çözüm görünümünün, sadece yüksek rezistiviteli (öz direnç 73, 100, 125,

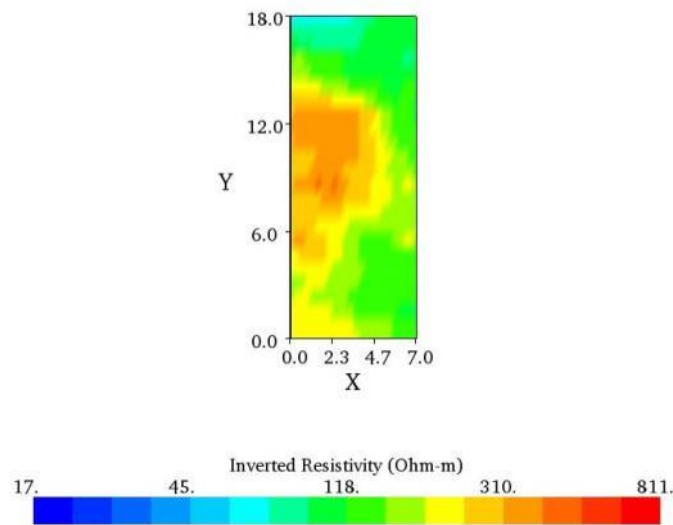
¹ Bu çalışma “2018 Yılı Yalova/Altınova Çobankale Kazı Çalışmaları” başlıklı 2018/20 MSGSU BAP projesi kapsamında desteklenmiştir.

150, 200, 250 ohm.m den yüksek) seviyeleri gösteren farklı açılardan görünümü ERT 3D küp model görünümü oluşturuldu (Şekil 3, 4, 5).

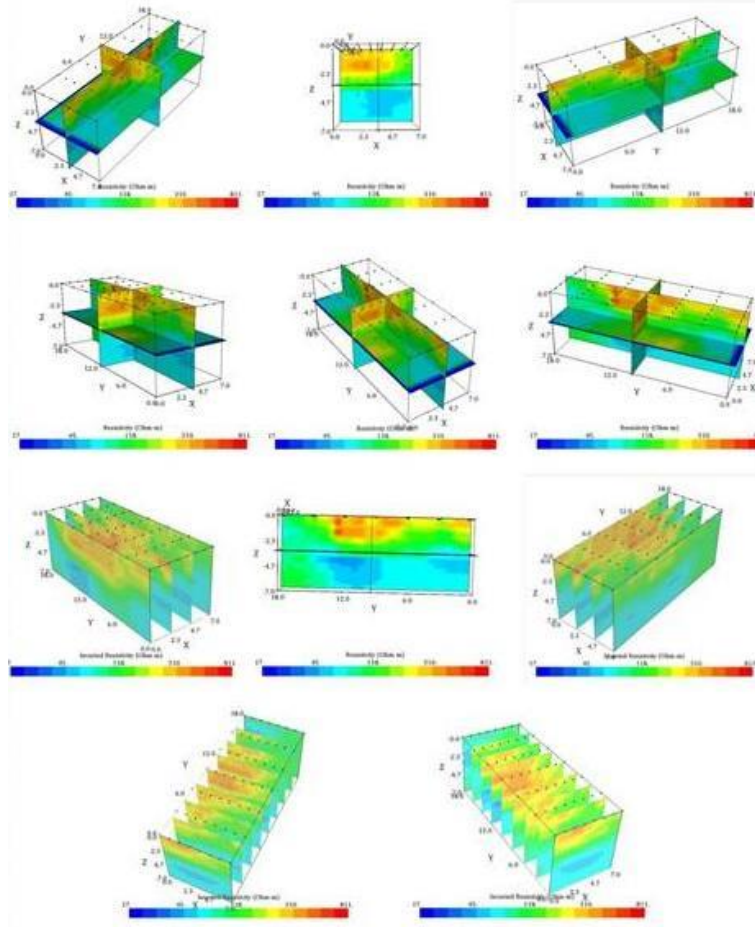

Şekil 3. Yalova ili, Altınova ilçesi, Karadere köyü, Çobankale sahası, 4. Bölge Alanına ait ERT 3D ölçüm ve veri-işlem sonrası elde edilen, 3D Özdirenç ters çözüm görüntüsü içerisindeki yüksek rezistiviteli (150 ohm.m ve üzeri) seviyelerin, farklı açılardan görünümü, x-y-z eksenlerinde 3D küp model görüntüleri.

ERT3D özdirenç ters çözüm görüntüleri, bu görüntüler üzerinden alınan birleştirilmiş z-y-z kesitleri, tekli, farklı seviye kesitleri ve sadece yüksek rezistiviteli seviyeleri gösteren ERT3D küp model görüntüleri incelendiğinde; alanın güney sınırı ve orta bölümünde yüksek rezistiviteli kütlenin yer aldığı, bu yüksek rezistiviteli kütlenin (olası kaya bloklu yapı malzemesi), güney sınırı ve orta bölümde 2 m. derinliklerde devam ederek, kuzey sınırına doğru düşük rezistiviteli (dolgu toprak v.b.) birimlerin yer aldığı görülmektedir. Yüksek rezistiviteli lokasyonlar mimari yapı temel formu ile tanımlanabilir.

Şekil 4, Yalova ili, Altınova ilçesi, Karadere köyü, Çobankale sahası,kale girişine ait 125 cm. derinliğindeki x-y eksenli, 2D Özdirenç ters çözüm kesiti.

Şekil 5, Yalova ili, Altınova ilçesi, Karadere köyü, Çobankale sahası, kale girişine ait ERT 3D ölçüm ve veri-işlem sonrası elde edilen, farklı seviyeleri gösteren, x-y-z eksenli, açılardan görünümlü, 3D Özdirenç ters çözüm kesitleri.

Sonuç ve Öneriler

Bu çalışma, Yalova ili, Altınova ilçesi, Karadere köyü, Çobankale sahasında gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmanın amacı; parsel sahasında, eski dönemlere ait kalıntıların tahkik edilmesidir. Bu amaçla Jeofizik yöntemlerden: Çoklu Elektrotlu Elektrik Rezistivite Tomografi (ERT) yöntemleri kullanılmıştır. Yapılan jeofizik çalışmalar sonucunda iki boyutlu (2D) ve üç boyutlu (3D) ERT Yer altı kat haritaları, kesit ve görüntüleri elde edilmiştir.

Elde edilen ERT 3D özdirenç ters çözüm görünümünün, sadece yüksek rezistiviteli (özdirenç 73, 100, 125, 150, 200, 250 ohm.m den yüksek) seviyeleri gösteren farklı açılardan görünümlü ERT 3D küp model görünümleri oluşturuldu. Alanın güney sınırı ve orta bölümünde yüksek rezistiviteli kütlelerin yer aldığı, (olası kaya blokları yapı malzemesi), güney sınırı ve orta bölümde 2 m. derinliklerde devam ederek, kuzey sınırına doğru düşük rezistiviteli (dolgu toprak v.b.) birimlerin yer aldığı görülmektedir. Yüksek rezistiviteli lokasyonlar mimari yapı temel formu ile tanımlanabilir.

Çobankale'de önümüzdeki yıllarda kazı programında jeofizik ölçümleri gerçekleştirilen kale giriş alanında arkeolojik sondajlar yapılması planlanmalıdır.

Arkeolojik alanlarda, tahribatsız yöntemlerden olan, jeofizik ölçüm teknikleri yeraltı görüntülenmesinin yapılması kazı programlarına zaman ve maliyet açısından önemli katkılar sağlamaktadır.

Katkı Belirtme

Bursa Arkeoloji Müzesi Müdürlüğüne, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi BAP Proje Birimine, Yalova Altınova Belediyesine, GEOMETRİK Mühendisliğe teşekkür ederiz.

Kaynakça

- Avcı 2018 K. Avcı, Yalova İli, Altınova İlçesi, Karadere Köyü, Çobankale Sahası, 2018 Yılı Jeoradar (GPR) Ve Elektrik Rezistivite Tomografi (ERT) Arkeojeofizik Araştırmaları. Geometrik Mühendislik Müşavirlik Yeraltı Araştırmaları, 118s. yayınlanmamış Rapor. İstanbul.
- İnalçık 1997 H. İnalçık, “Osman Gazi’nin İznik Kuşatması ve Bafeus Muharebesi”. Ed. E. Zachariadou, Osmanlı Beyliği (1300-1389). İstanbul (1997) 78-105.
- Seçkin 2013 S. Seçkin, “Castles of Yalova”. Ed. F. Hitzel, 14. International Congress of Turkish Art (19-21 September 2011/ College De France/Paris). Paris (2013) 697-704.
- Seçkin 2018 S. Seçkin, Tarihsel Süreçte Yalova/Altınova Çobankale A Historical Investigation Into Çobankale In Yalova/Altınova Cedrus VI (2018) 535-553 Doi: 10.13113/Cedrus/201825
- Seçkin 2021 S. Seçkin, Yalova/Altınova Çobankale’de Yapılan Çalışmalar Hakkında İlk Değerlendirmeler / 602-618, 24. Uluslararası Ortaçağ ve Türk Dönemi Kazıları ve Sanat Tarihi Araştırmaları Kitabı, ISBN: 978-605-163-43-4, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Yayınları No: 25.
- Yüksel, Avcı, Seçkin 2019 F. A. Yüksel, K. Avcı and S. Seçkin, “Yalova Altınova Çobankale’de Arkeojeofizik Araştırmalar”, Sosyal Bilimlerde Yeni Araştırmalar, E. İslamoğlu ve S. Yıldırım (Ed.). Berikan Yayınevi, Ankara, 195-212

YALOVA'DA BİR MÜBADİL KÖYÜN TEŞKİLİ: DEMİRHİSAR'DAN SUGÖREN'E

Uğur İNAN
Dr, İl Millî Eğitim Müdür Yardımcısı
YALOVA / TÜRKİYE
ugurnan77@gmail.com

Yusuf Deniz İNAN
Memur, Yalova Belediyesi
YALOVA / TÜRKİYE
yusufdenizinan@gmail.com

Amaç

Bu çalışmayla, Demirhisar'ın (Sidirokastro) Topalnik Köyü'nden gelerek Yalova Sugören'i (Çengiler) yurt tutan mübadillerin 1924-1926 yılları arasında başından geçenler ve Sugören Köyü'nün kurulum tarihinin ele alınması amaçlanmıştır.

Model / Metodoloji / Yaklaşım

Çalışmayla kronolojik sıralamaya göre Sugören (Çengiler) / Yalova'da son durum, mübadele, mübadelenin insan boyutu, Balkanlar Topalnik / Demirhisar / Serez'den örnek yerleşim yeri, zamanın harita çalışmaları, Devlet Arşivinden mübadillerin kaynakları, hususi pasaport ve yerleşim talep yazıları ilk defa günümüz Türkçesine çevrilerek yorumlanmıştır. O dönem dünyada ilkler arasında olan renkli fotoğraf tekniğiyle çekilen görüntülere yer verilmiştir.

Bulgular

Çalışmayla, yeni kurulum sorunlarıyla uğraşan genç Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk büyük göç yönetimine yaklaşımı ve göç yönetimi ortaya konulmaya gayret gösterilmiştir. Lozan Antlaşması'yla harekete geçen soydaşlarımızın önce buldukları yerde mal varlıkları ve meslek disiplinleri tespit edilmiş, güvenli yolculukları garanti altına alınmaya çalışılmış, ardından karantina uygulanmış, sağlık aşuları tamamlanmaya çalışılmış, barınabilecek konut ve üretim alanları karşılanmaya gayret gösterilmiş ve en önemlisi hızlı bir şekilde üretime kazandırılarak "umut" aşılanmıştır. Sugören Köyü coğrafyası mübadele ve diğer göçlerle günümüz halini almıştır.

Özgünlük

Sugören (Çengiler) ile ilgili göç arşiv belgeleri ve hususi mübadil pasaportlarının ilk defa günümüz Türkçesine çevirisi yapılarak yorumlanmıştır. Çalışma, günümüzde devam eden ve etmesi beklenen kitlesel düzensiz göç yönetiminin daha iyi anlaşılması açısından önemlidir.

Anahtar Kelimeler: Balkan, Demirhisar, Mübadele, Yalova, Çengiler, Sugören.

THE ORGANIZATION OF A MANDATORY EXCHANGE VILLAGE IN YALOVA: FROM DEMİRHİSAR TO SUGÖREN

Abstrac

Purpose

This paper deals with the experiences of the immigrants who came from the Topalnik Village of Demirhisar (Sıdırokastro) and settled in Yalova Sugören (Çengiler) between 1924-1926 and the establishment of the Sugören Village are discussed.

Design/methodology/approach

According to the chronological order of the study, the latest situation in Sugören (Çengiler) / YALOVA, the exchange, the human dimension of the exchange, the sample settlement from the Balkans Topalnik / Demirhisar / Serez, the map studies of the time, the sources of the exchanges from the State Archive, the special passport and the settlement request letters for the first time translated into modern Turkish and interpreted. Images taken with the color photography technique, which was among the firsts in the world at that time, are included.

Findings

In this study, an effort has been made to reveal the approach and migration management of the young Republic of Turkey, which is dealing with the problems of new establishment, to the first great migration management. The assets and professional disciplines of our compatriots, who took action with the Treaty of Lausanne, were first determined, their safe journey was tried to be guaranteed, then quarantine was applied, health vaccinations were tried to be completed, an effort was made to meet the housing and production areas that could be accommodated, and most importantly, they were brought into production quickly. "HOPE" is infused. The geography of Sugören Village has taken its present form with population exchange and other migrations.

Originality/value

As far as is known, migration archival documents and special exchange passports related to Sugören (Çengi) were translated into modern Turkish for the first time and interpreted. This study is important for a better understanding of the ongoing and expected mass irregular migration management today.

Keywords: Balkan, Sıdırokastro, Obligation Exchange, Yalova, Çengiler, Sugören,

1. Giriş

Dünyamız, 20. yüzyılın ilk çeyreğinde, bir yandan kimi coğrafyalarda son imparatorlukların çökmesine, savaşlar, salgın hastalıklar gibi acı ve zor dönemlere; diğer yandan kimi toplumlar için yeni umutlarla büyük toplumsal göçlere ve değişime sahne olmuştur. Bu değişim, Toplum 2.0 Tarım Toplumundan Toplum 3.0 Sanayi Toplumuna geçiş olarak yorumlanmaktadır (İnan, 2021: 2). Dünya ve ulus ülkeleri, günümüzde yaşadığımız sınırları ve toplum düzenini alırken, Yalova ve günümüzün Sugören Köyü coğrafyası da bu değişimden etkilenmiştir.

Osmanlı İmparatorluğu, 20. yüzyılın başlarında Rumeli topraklarını kaybetmiş ve yüz binlerce Müslüman Türk, bu topraklarda farklı devletlerin egemenliği altında azınlık durumunda kalmıştı. Anadolu'da süren Kurtuluş Savaşı, Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün önderliğinde, 1922 yılında, Türk ordusunun zaferiyle sonuçlanmıştı. Bu durum, Yunanistan tarafında halen Küçük Asya Felaketi olarak hafızalarda yerini korumaktadır. Taraflar, 24 Temmuz 1923 tarihinde, İsviçre'nin Lozan şehrinde,

Lozan Antlaşması'nı (Lozan Sulh Muâhedenâmesi) imzalamak üzere toplanmışlardı. Rumeli'nin bazı bölgelerde kalan Müslüman Türklerin kaderini belirleyecek “*Türk topraklarında yerleşmiş Rum Ortodoks dininden Türk uyruklarıyla, Yunan topraklarında yerleşmiş Müslüman dininden Yunan uyruklarının*” 1 Mayıs 1923 tarihinden başlayarak, zorunlu mübadelesine (exchange obligatoire)...” ek protokol 30 Ocak 1923 tarihinde Lozan'da imza altına alınmıştı. 19. yüzyılın sonlarında batıdan gelen milliyetçilik akımının etkisiyle homojen (türdeş) devlet kurma fikri genel bir bakış açıydı (Özlem, 2019: 221-222).

Göçmen, “*daha iyi yaşam koşulları için bulunduğu bölgeyi veya vatanını terk eden insanlara*” verilen ismi ifade eder (TDK, 2021). Mülteci (refugee) kavramı, Avrupa Konseyi üye ülke vatandaşları için, olduğu ülke dışında olan ve “*ırkı, dini, tabiiyeti, belirli bir sosyal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncesi nedeniyle zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu*” için vatandaşı olduğu ülkeye dönemeyen veya dönmek istemeyen vatansız kişiye statü belirleme işlemleri sonrasında verilen statüyü ifade eder.” (T.C. İçişleri Bak. Göç İşler Gen. Md.: 2021). Sığınmacı (asylum seeker) ise, mülteci olarak uluslararası koruma arayan ancak statüleri henüz resmi olarak tanınmamış kişilere denir. Her mülteci başlangıçta sığınmacıdır (Reçber, 2014). Mübadele, antlaşmaya bağlı olması, karşılıklı olması, taşınır malların beraberinde getirilebilmesi, kalan malların kayıt altına alınarak mahsuplaşma uygulanması, zorunlu olması vb. özellikleriyle diğer insan hareketlerinden ayrılmaktadır. Mübadeleye tabii olanlara “mübadil” denilmektedir. Ancak Balkanlardan Anadolu'ya göç eden insanlara, samimi, yardımsever ve güzel duygularla yaklaşılmamasını sağlamak adına, halk arasında ve TBMM tutanaklarında “*muhacir*” kavramının kullanılmasının tercih edildiği görülmektedir (Sepetçioğlu, 2014: 52-53). Muhacir, bilindiği gibi, 622 yılında Mekke'den Medine'ye göç eden Müslümanları ifade eder¹.

Sugören Köyü, Yalova'dan Bursa istikametinde 15 km. mesafede, Samanlı Sıradağlarının İznik Gölüne uzanan verimli arazi üzerinde kuruludur. Höyük Tepe tümülüsü, günümüz Çamdere ve Kirazlımera bölgelerinde Bitinya mezarlıkları ve Esadiye üzerinden gelerek köyden geçen Bizans usulü taş yol, köy ve civarının çok eski bir yerleşim yeri olduğuna işaret etmektedir. Akdeniz ve Karadeniz iklimlerinin kesiştiği coğrafyada, her iki iklimin zengin bitki örtüsüne, ormanla kaplı dağlara, dağlardan gelen içilebilir su kaynaklarına ve yaklaşık 1800 ha. bereketli topraklara sahiptir. Sugören Köyü, TÜİK verilerine göre, 2020 yılında 1632 nüfusuyla Yalova'nın en büyük ikinci merkez köyüdür (Türkiye İstatistik Kurumu [TÜİK], 2021).

2. 1924 Öncesi Sugören (Çengiler)

Sugören'e (Çengiler) Osmanlı dönemi, Celali İsyanları sonrası, 1600'lerde Erzurum, Kemah, Eğin tarafından gelen Ermeni nüfusu yerleşmiştir. 1690 yılında 74 hane olarak kaydedilen köy, 1840'de 754 erkek nüfusa ulaşmıştır (Seçkin, 2018a: 147). Osmanlı-Rus Savaşı sonrasında Rusların Erivan bölgesine göç politikasından kaçanların bu bölgeye yerleşerek demografik yapıda büyük değişiklikler meydana getirdikleri görülmektedir. Dönemin süper gücü olan Osmanlı İmparatorluğunun sağladığı ekosistemde, tamamı Ermeni vatandaşların üretimiyle, Sugören (Çengiler) 4 koza fabrikası 150 mancınıkla 1906 yılında bölgenin önemli bir koza üretim merkezi haline gelmiştir (Çiftçi, 2013: 6). Köyde üretilen ürünler kurulan kooperatif vasıtasıyla, 1914 yılında Marsilya, Lion, Milan ve Londra gibi dünyanın çeşitli bölgelerine pazarlanmaktadır. Bu refah seviyesi Çengiler'de çeşitli Ermeni sanatçılar yetişmesine vesile olmuştur (Maksudyan, t.y.). Civarda ve köyde az sayıda kalan Müslüman nüfusun akıbeti hakkında maalesef bilgi bulunmamaktadır. Ancak Ermeni kaynaklarında karşımıza çıkan aşağıdaki mısralar iki toplum arasındaki psikolojik durumu bize yansıtmaktadır (Manuk-Khaloyan, 2015):

“Yüksek köyün adı deyler Çengiler

¹ Toplum olarak duygusal bakışla, ekonomik amaçlı göç eden toplum bireylerimize “*gurbetçi*” kavramını kullanmayı tercih etmekteyiz.

Adamı keseller kayıp edeller”

“The name of the high village, Çengiler

They would kill a man, then make him disappear”

Osmanlı Devletinin son dönemlerinde Anadolu ve Filistin topraklarında yoğun faaliyet gösteren misyonerler Çengiler’de de etkin olmuşlardır (Yıldız Ö. 2012: 99-111). Köyde 900 kişilik yetiştirme yurdu bulunmaktadır (Seçkin, 2018: 154). Coğrafya, Kurtuluş Savaşı sırasında ciddi bir silah ve cephanelik deposu olarak kullanılmıştır (Tetik, Gürler ve Aksu, 2008: 174). Buradaki Ermeni nüfusun özellikle Karadeniz ve Kafkaslar bölgesinden gelen Müslümanlarla çatışma yaşadıklarını, 1915 olaylarında ve Kurtuluş Savaşı esnasında Yalova Müfrezesi tarafından süpürüldüğünü görüyoruz (İnan 2007: 6). Çengiler’den ayrılan Ermeni nüfus, Alfortville /Paris/Fransa’ya, Suriye, Amerika ve Avrupa’nın değişik bölgelerine yerleşmişlerdir.

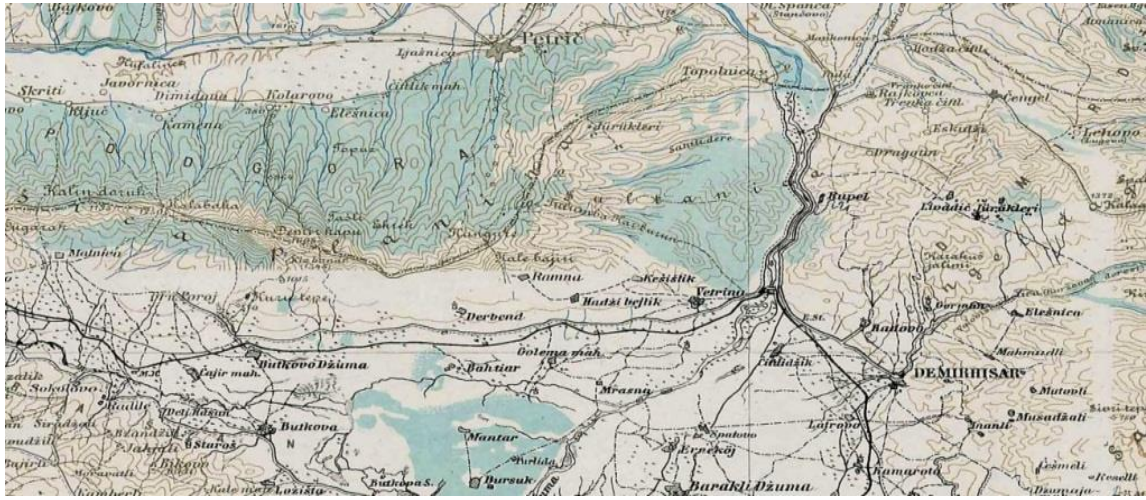

Resim 1 – Karpis Papoujian’ın çocukluk anılarına göre çizdiği Sugören (Çengiler) Köyü. Muhtemelen 1900’lerin ilk yıllarını göstermektedir ((Manuk-Khaloyan, 2015).

3. Topalnik/Demirhisar/Serez Türkleri

Topalnik Mahallesi, Balkan bölgesinin Rodop Dağları ile Pirin (Pelin, Pelit) Dağları birleşiminde kalan stratejik bir geçiş noktasıdır. Bölgeye hâkim tepelik olan Rupel (Roupel) Tepesinden bakıldığında Osmanlı iskân politikasında bu yerleşimin askeri bakış açısıyla seçildiği görülecektir. Rumeli’nin fethi sırasında Anadolu’dan getirilerek yerleştirilen halk, XII. yüzyıldan sonra özel bir askeri teşkilat içine alınarak kendilerine Evlad-ı Fatihan ismi verilmiştir. Buldukları yerlerin adı verilerek Tanrıdağı (Karagöz) Yörükleri olarak anılmaktadırlar² (Halaçoğlu, 1991: 20). Halk, evlerini güvenli olan yüksek tepelere yaparken, Karasu (Struma) nehrinin suladığı verimli Handere ovasını ekerek elde ettikleri malları Petriç ve diğer yakın pazarlarda satmaktadır (Güvenç, 2014: 35). Mübadele arşiv kayıtlarına göre her aile ortalama 60-80 dönüm araziye ekerek çeşitli tahıl ürünleri yetiştirmekte, tarım ve hayvancılıkla uğraşmaktadırlar (BAO, 1924: 130-16-13-2 / 728-2351-6). Bölge nüfusunu redif askeri temininde kullanmaktadır. Bu şekilde beş yüz yıldan fazla yaşam sürmüşlerdir.

² Sözlü Tarih Çalışmalarından İlyas İNAN’ın ifadesidir.

Harita-1. Bölgenin 1904 yılında yapılan en ayrıntılı harita çalışması (LAZARUS, 1904)

Hareketiniz Sırasında Taşınır ve Taşınmaz Malların Durumu

Serez Şehri, Demirhisar Kazası, Topalnik

Emlak ve Arazinin Cinsi (Hane, Tarla, Bağ, Bostan, Orman, Mera, dükkân vb.)	Dönüm veya Arşın Birimi	Arazinin yetiştirdiği mahsulatın nevi (Hububat, tütün, bağ vb.)	Emlak ve Arazinin Bulunduğu Yer (Mahal, Mevkii, Sokağın İsmi ve Numarası)	Emlak ve Arazinin Kullanım Şekli (Satın alım, intikal, hibe)	Tapu Senetlerinin aslı veya diğer elinde bulunan belge numaraları (Belgeleri ilüştürülecektir.)	Tapu Senedi Kimin Namına Kayıtlıdır.	Emlak ve Arazinin Tapu Senedinde Kayıtlı Kıymeti (Altın, Türk Lirası hesabıyla)	Mutasarrıfı tarafından takdir edilen kıymeti (Altın veya Türk Lirası Hesabıyla)
Camii Şerif	2835 Arşın	Camii Şerif	Mahalle İçindedir	Vakıf				1.400 Lira
Köprü Yakınında Camii Şerif	225 Arşın 6 Dönüm	Camii Şerif	Köy İçinde	Vakıf				500 Liradır
Mektep Üstü Tahtadan 2 Odalı, Altta Bir depo	360 Arşın	Mektep	Camii Yakınında	Vakıf				800 Liradır
Misafir Odası tahtadan bir odalı	300 Arşın	Misafir Odası	Camii Yakınında	Vakıf				200 Liradır
Eski Kabristan	12 Dönüm	Kabristan	Bulgar Sınır Yakınında	Vakıf				250 Liradır
Yeni Kabristan	8 Dönüm	Kabristan	Mahalle Yakınında	Vakıf				350 Liradır
Çeşme (4 Adet)	3000 Arşın	Çeşme	Köy İçinde	Vakıf				1500
Toplam	6720 Arşın 26 Dönüm							Toplam 5.000 Altın Türk Lirasıdır

BOA 130-16-13-2 / 729-2352-12 Selanik vilayeti Serez (Siroz) livası Demirhisar kazası Topalnik Orta Mahalle Vakfı'na ait tasfiye talepnamesi (21.04.1924)

Hareketiniz Sırasında Taşınır ve Taşınmaz Malların Durumu

Serez Şehri, Demirhisar Kazası, Topalnik

Emlak ve Arazinin Cinsi (Hane, Tarla, Bağ, Bostan, Orman, Mera, dükkân vb.)	Dönüm veya Arşın Birimi	Arazinin yetiştirdiği mahsulatın nevi (Hububat, tütün, bağ vb.)	Emlak ve Arazinin Bulunduğu Yer (Mahal, Mevkii, Sokağın İsmi ve Numarası)	Emlak ve Arazinin Kullanım Şekli (Satın alım, intikal, hibe)	Tapu Senetlerinin aslı veya diğer elinde bulunan belge numaraları (Belgeleri ilüştürülecektir.)	Tapu Senedi Kimin Namına Kayıtlıdır.	Emlak ve Arazinin Tapu Senedinde Kayıtlı Kıymeti (Altın, Türk Lirası hesabıyla)	Mutasarrıfı tarafından takdir edilen kıymeti (Altın veya Türk Lirası Hesabıyla)
Köy geliri olan bina inşası için kereste ve odunluk olmak üzere ihaleye Orta Mahalleye mahsus orman ve kestanelik.	300.000 Dönüm	Kayın ve meşe ağacıdır. Kestanelik ve kömür. Köy geliri için ihale odunluk olan emanettir.	Sarp Dere Taş Boğazı, Tulumbakur, Sarp Huduğu Kayıtlık Mandıra Yelibağ yeri Kurşun Boğazı-Gedik Boğazı Kırk dal ile sınırlıdır.	Babadan dededen gelen orman	Vakıf Admadır	Vakıf	Malum değil	2.500.000 Liradır

BOA 130-16-13-2 / 741-2419-5 Selanik vilayeti Siroz livası Demirhisar kazası Topalnik Orta Mahalle Köy Gelirleri Vakfı'na ait tasfiye talepnamesi (24.04.1924).

Belge-1. Örnek Mübadele Tasfiye Talepnameleri ve Topalnik Vakıf Arazilerinden çeviriler.

Belge 1’de Lozan Antlaşması Mübadele Protokolü gereği dört adet doldurulan tasfiye talepnamelerinde, Demirhisar’a bağlı Topalnik Orta Mahalle Köy Vakfı’na ait tasfiye talepnameleri dökümü görülmektedir. Burada dikkati çeken birinci konu, köy arazisinin 300.000 dönüm gibi geniş bir alanda kurulu olmasıdır. Diğer göze çarpan konu; mezarlıkların eskisinin 12 dönüm, yenisinin 8 dönüm olmak üzere, toplamda 20 dönüm olarak verilmesidir. Mezarlıkların büyüklüğü burada yaşayan nüfusun oldukça kalabalık olduğunu göstermektedir. Bölgeye kuş uçuşu yaklaşık 30 km mesafede dağlık Makedonya sınırı içinde kalan bir Türk köyüne 2017 yılında ziyaretimizde, mezar taşlarının varlıklı bir toplumu işaret ettiği fotoğraflarla kayıt altına alınmıştır. Vetrina (Neon Petritsion) Köyü yaşlıları aynı mezar taşlarının köy bölgesinde gördüklerini ancak toprakla karıştırdıklarını ifade etmişlerdir.

Fotoğraf-1. Rodop Dağları üzerinde, Makedonya Bahçeboss Köyü ile Topalnik köyleri arasında Yörük Türklerine ait bir köyden geriye kalanlar görülmektedir. 2017 yılında kayıt altına alınmıştır.

Topalnik mübadilleri toplumunda, tasfiye talepnamelerine göre en çok kullanılan ilk on erkek isimlerinin Mehmet 26, İbrahim 17, Yusuf 16, Ahmet 14, Ali 14, Mümin 12, Mustafa 10, Halil 10, Hasan 8, Hüseyin 7 kez geçtiği görülmektedir. Kadın isimlerinden Emine, Zeynep, Gülsüm, Ümmü öne çıkmaktadır.

4. Mübadele

Lozan Barış Antlaşması (Lozan Sulh Muâhedenâmesi), 24 Temmuz 1923 tarihinde İsviçre'nin Lozan şehrinde, Türkiye Büyük Millet Meclisi temsilcileriyle Britanya İmparatorluğu (İngiltere), Fransız Cumhuriyeti (Fransa), İtalya Krallığı (İtalya), Japon İmparatorluğu (Japonya), Yunanistan Krallığı (Yunanistan), Romanya Krallığı (Romanya) ve Sırp, Hırvat ve Sloven Krallığı (Yugoslavya) temsilcileri tarafından, Lemn Gölü kıyısındaki Beau-Rivage Palace'ta imzalanmış bir barış antlaşmasıdır. Lozan Barış Antlaşmasına ek olarak 30 Ocak 1923 tarihinde aşağıda başlığı ve ilk maddesi verilen protokol imzalanmıştır.

“YUNAN VE TÜRK HALKLARININ
MÜBADELESİNE İLİŞKİN SÖZLEŞME VE PROTOKOL
30 OCAK 1923 TARİHİNDE İMZALANMIŞTIR.

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ HÜKÜMETİ İLE YUNAN HÜKÜMETİ, aşağıdaki hükümler üzerinde anlaşmaya varmışlardır:

MADDE:1

Türk topraklarında yerleşmiş Rum Ortodoks dininden Türk uyruklarıyla, Yunan topraklarında yerleşmiş Müslüman dininden Yunan uyruklarının, 1 Mayıs 1923 tarihinden başlayarak, zorunlu mübadelesine (exchange obligatoire) girişilecektir. Bu kimselerden hiçbiri, Türk Hükümetinin izni olmadıkça Türkiye'ye ya da Yunan Hükümetinin izni olmadıkça Yunanistan'a dönerek orada yerleşemeyecektir.” (Meray, 1963-1973 Nu: 348).

Yunanistan'ın Bulgaristan'la arasında göç konusunu ele alan, 27 Kasım 1919 yılında imzalanan Neuilly (Nöyyi) Barış Antlaşması'nda göç isteğe bağlı tutulmuş ve istenilen sonuç alınmamıştı. Bu tecrübeyle Birleşmiş Milletler tarafından görevlendirilen Norveç asıllı Dr. Fridtjof Nansen'in hazırladığı rapor üzerinden her iki devlet, zorunlu mübadele (Obligatory Exchange) üzerinde anlaşmışlardır. Mübadiller, bu antlaşmaya göre bir daha asla geri dönemeyeceklerdi. O yıllarda dünyanın pek çok bölgesinde savaşlar, salgın hastalıklar, çete savaşları, toplumlar arası kıyımlar ve göçler devam etmektedir. Bazı gruplar yeni umutlarla yenedünyaya (Amerika Kıtası) kitleler halinde göç ederken, doğuda din kökenli farklı kitlesel göç olayları göze çarpmaktadır

5. Mübadelenin İnsan Boyutu

Mübadele ile Türkiye'ye gelenlerin sayısı 456.720, giden Ortodoks'ların sayısı 1.5 milyon civarındadır. Nicelik olarak bakıldığında Yunanistan'a yerleşen göçmenler nüfusun %20'sini oluştururken, Türkiye'ye yerleşenler için bu oran %3,5'tir (Türkiye'nin 1923'teki nüfusu yaklaşık 13 milyon civarındadır) (Arı, 2003:88-92). Dolayısıyla Yunanistan için mübadelenin yarattığı toplumsal ve demografik dönüşüm daha farklı ve derin olmuştur.

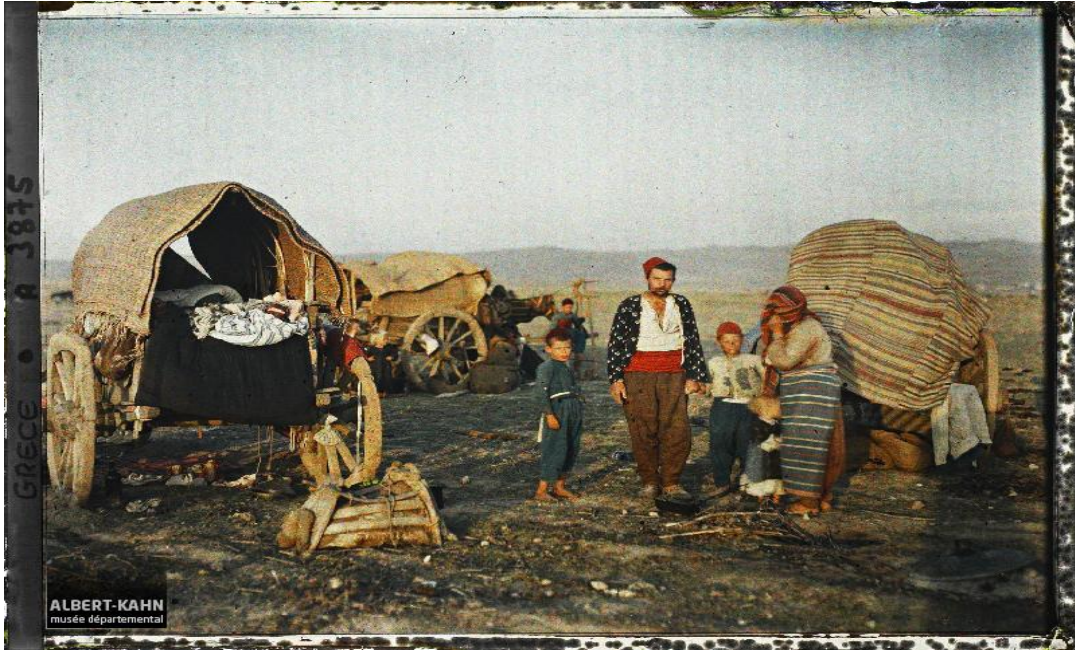
Gerek Ermeniler, gerek Yunanlılar, gerekse Türkler olsun, bulunduğu coğrafyadan ve tarihinden koparılan tüm insanlar, neredeyse her şeye sıfırdan başlamışlardır. Buldukları bölgede yıllardırilmekilmek örülerek, büyük emekler sonucu elde edilen kazanımlarını (ev, komşu ve alışveriş yapılan insanlar vb.) ve itibarlarını geride bırakarak yeni bir yaşam kurma telaşına düşmüşlerdir. Bu süreç, mübadil veya göçürme olsun pek çok insan üzerinde derin bir ayrılık kaygısı oluşturmuş, insanlar hayata sürekli sıfırdan başlama endişesiyle bakmışlardır. Pek çok aile, toplum dışı evliliklere uzun bir süre rıza göstermemiş, tekrar eski topraklara dönüşün gerçekleşeceğine inanarak hayata tutunmaya çalışmıştır. Yaşadıkları diğer yoğun duygular, geçmişe duyulan derin bir özlem ve köklerinden koparılmanın verdiği acı olarak karşımıza çıkar. Bu yoğun duygular kuşaktan kuşağa aktarılır (İnan, 2019).

İster göç, ister sığınma, ister iltica yoluyla olsun insanların bir coğrafyadan diğer coğrafyaya ve topluma uyum sağlamaları oldukça karmaşık bir süreçtir. Toplum olarak bir arada yaşama, kabul görme aynı soydaşlar arasında bile yıllar alan bir süreçtir. Bu süreç tüm hukuk, eğitim, ekonomi, sağlık yönetimi gibi devlet sistemlerini test eder ve zorlar.

Fransız asıllı varsıl biri olan Albert KAHN, ilk renkli fotoğraf tekniğiyle kendi ve adamları tarafından dünyanın pek çok yerinde fotoğraf çekimleri yapmıştır. Bu çekimler arasında Balkan Savaşı yenilgisi sonrası Osmanlı coğrafyası da vardır. Türk nüfusun kıyafeti, savaştan kaçarken yanlarında götürdükleri malzemeler onların yaşamları hakkında ipuçları vermektedir.

Fotoğraf-2. Albert KHAN objektifinden, Selanik'te 1913 yılında Türk Göçmenler. ³

Fotoğraf-3. Albert KHAN objektifinden, Selanik'te 1913 yılında Türk göçmen ailesi.

Türk nüfusu, Balkan Savaşı yenilgisinden sonra 1912 ve 1913 yıllarında kaybedilen topraklardan göçerek hızla Selanik İline, Trakya ve diğer kıyı kasabalara doğru yığılmaya başlamışlardı. Savaşta mağlubiyetin etkisiyle yaşanan zor zamanlar, Türklerin kıyafetlerine ve yanlarında götürdükleri mallara bu fotoğraflarda yansımıştır. Kırmızı kuşağın, daha çok Yörük kökenli Türkmenlerin kullandıkları kıyafetin bir parçası olduğu bilinmektedir. Çerge denilen ev yapımı bezlerini kullanmaktadırlar. Yük taşıma amaçlı eşek ve atlara semer bağladıkları anlaşılmaktadır. Yanlarında yemek yapmak amaçlı büyük tencere ve kap-kacak bulundurmaktadırlar. At ve öküz arabalarının tekerlerinde demir olmayışı dikkati çekmektedir.

6.Genç Türkiye Cumhuriyeti'nin Mübadele Yönetimi

Türkiye'de, göçmenlerinin iskân edilecekleri yerlerin belirlenmesi ve iskân edilmeleri amacıyla Mübadele, İmar ve İskân Vekâleti (Bakanlığı) 13 Ekim 1923 tarihinde kurulur (Arı, 2015: 51) ve vekâletin başına vekil olarak Mustafa NECATİ getirilir. Vekâlet, daha önceden yapılan çalışmaları da dikkate alarak, göçmenlerin yerleştirilecekleri bölgelerin sayısını on bir olarak belirler. Mübadiller, yaptıkları işlere göre tütüncü, çiftçi, bağcı, zeytinci, esnaf vb. meslek disiplinlerine göre sınıflandırılır.

Mübadillerin Anadolu'ya güvenli ulaşımını tesis etmek için ihale açılır. Bu ihalede yabancı şirket kazanmasına rağmen görev, Seyrisefain İdaresi ve Türk Vapurcular Birliği'ne verilir (Arı, 2015: 155). Genç Türkiye Cumhuriyeti, ilk ve önemli deniz görevini ulusal sermaye ve olanaklara dayalı olarak var olma kararlılığını ortaya koyar.

Bu sırada dünyanın çeşitli savaş bölgelerinde olduğu gibi, mübadiller arasında da kötü koşullar ve yönetsel boşluklar nedeniyle, pek çok bulaşıcı hastalık görülmektedir. Mübadillerin tren istasyonları ve liman kentlerine yığılması, bir arada ve kötü koşullarda yaşam standartlarına sahip olması bu hastalıkları daha da artırır. Bu hastalıkların başında tifüs, lekeli humma, veba ve kolera gibi hastalıklar gelmektedir. Hilal-i Ahmer ve diğer sağlık örgütleri müdahale etmesine rağmen hastalıklar kolayca yayılmaktadır. O dönemde antibiyotik vb. sağlık teknolojisi henüz gelişmemiştir. Limanlarda bekleyen mübadillere eldeki mevcut çiçek vb. aşılar uygulanır. Gemilere imkânlar ölçüsünde sağlık personeli görevlendirilir.

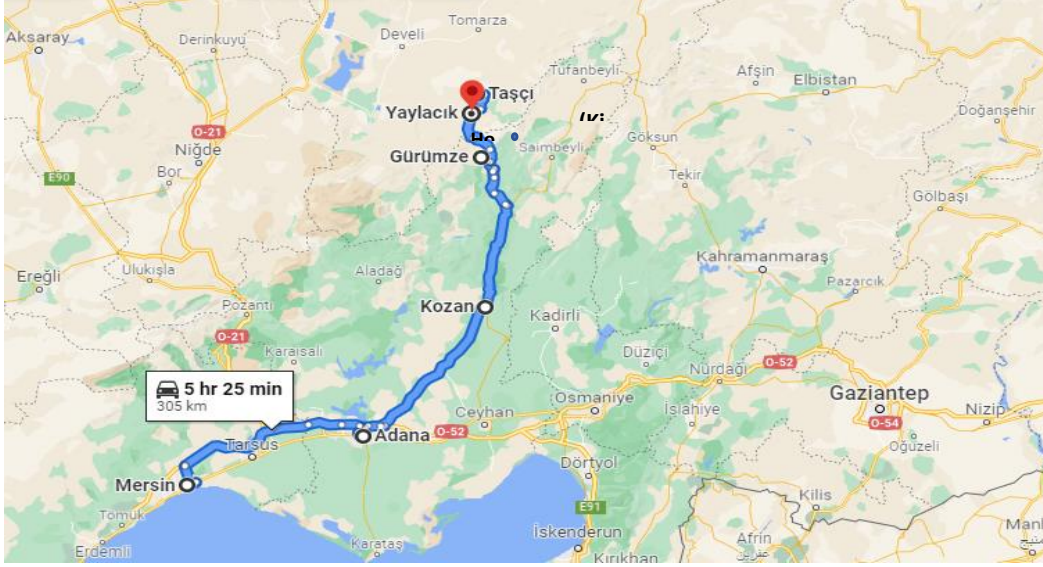
Demirhisar Topalnik mahalle sakinleri Balkan Savaşları esnasında bir kısmı kendi imkânları ile Anadolu'ya doğru yola çıkarlar. Göç eden aileler Vize / Kırklareli, Yazı Mahallesi / Vize, Balaca Mahallesi / Vize, İbriktepe Köyü / İpsala, Kocaali Köyü / Gelibolu ve Kütahya'ya sağ salim ulaşarak yerleşirler. Kalanlar, Lozan Antlaşması Mübadele Protokolüne uygun olarak taşınabilir ve taşınamaz mallar tasfiye taleplerini ile yetkililere beyan edilir. Orta mahalleden 471 kişi, Dere Mahalleden trenle Selanik'e gitmek üzere yola çıkarlar. Geride 12 değirmen, 16 kiremit fırını, 4 yağhane, 234 ev bırakılır. Ancak bu mal varlıkları tasfiye taleplerinde görülmemektedir. Bunun sebebi olarak, savaşlar sırasında hasara uğrayarak kullanılamaz hale geldiği veya ucuz yolla elden çıkarıldığı düşünülebilir. Selanik limanında 2 Mayıs 1924 günü pasaportlar dağıtılır. Kumanyalar verilir ve gemi iskeleden ayrılır (Külüşlü, 1988: 60).

Mübadillerin gelişi çeşitli basın kuruluşları vasıtasıyla halka duyurulmaya ve bilgilendirilmeye çalışılır. Örneğin Ahenk Gazetesi 28 Ocak 1923 tarihinde "Artık geliyorlar. Kurtularak, kurtarılarak geliyorlar. Her şeylerini, babalarının, henüz toprağa kail/olmayan şehitlerinin kanlı cesetlerini terk ederek geliyorlar. Onları hürmetle, muhabbetle, şefkatle karşılayalım. Bağrımıza basalım, çok acı görmüş ruhlarına teselli olalım. Zalim ve den'i düşmanın kahırlarıyla harbolanların ruhlarına teselli olmak en büyük saadettir. Gelenler din, ırk kardeşlerimizdir. Her birinin bağrında, ruhunda, kalbinde bir şehidin acısı var." şeklinde haber yapar (Ahenk, 1923). Bu haberler, Anadolu'dan büyük çapta gelen mübadillere yardım faaliyetlerin bulunmasına katkı sağlar. Farklı coğrafya ve coğrafyaya bağlı ufak tefek farklılık gösteren kültürlere sahip soydaşların kaynaşmalarını hızlandırır.

Mübadiller, Anadolu'ya çıkacakları yerlerde Karantina (Tahaffuzhane) Adası / Urla, Tuzla / İstanbul ve Mersin'de karantina bölgeleri oluşturulur. Gemi, karantina bölgesine geldiğinde yolcularda hastalık olup olmadığı kontrol edilir. Salgın hastalık belirtileri varsa, ona göre toplumdan ayrılarak veya yerinde müdahale edilir. Karantina bölgelerinde mübadillerin yıkanması sağlanır, eşyalarının buharlı kazanlar içinde yüksek ısı uygulayarak imkânlar ölçüsünde temizlik işlemleri uygulanır. İlk sağlık kontrolleri yapılır (Arı, 2007: 22).

Topalnik Mübadillerinin gemisi iki günlük deniz yolculuğundan sonra, 4 Mayıs 1924'te, İzmir'in Urla ilçesinde Karantina Adası'na ulaşır. Urla Karantina Adası, özellikle savaş bölgelerinde insanları kasıp kavuran tifo, kolera vb. bulaşıcı hastalıklara karşı Fransızlar tarafından inşa edilmiştir. Mübadiller, zamanın modern tesislerinde bir hafta karantina (tahaffuzhane) altında bekletilirler. Buharlı

kazanlarda eşyaların dezenfekte işlemleri yapılır. İnsanlar sağlık kontrolünden geçirilir, duş almaları sağlanır ve tekrar gemilere binerler. Gemi, Urla'dan hareket ederek, 17 Mayıs 1924 tarihinde Mersin limanına yanaşır. Mübadiller, uzun yolculuğa ve hastalıklara dayanamayan özellikle çocuk ve yaşlı ölümlerini toprak yerine denize bırakmak zorunda kalırlar. Mübadillerin yolculuk esnasında yemek, ulaşım, ısınma vb. tüm ihtiyaçları devlet tarafından karşılanır. İlk gelenler Çorak Köyü / Anamur, Anamur Merkez, bazı meslek sahibi mübadiller Kozan, çiftçi ve diğerleri Gürümze, Hoşça, Yaylacık (Kiske), Taşçı köylerine yerleştirilirler (Kültürlü, 60-61).

Harita-2. Mübadillerin Anadolu'da ilk yerleşim yerleri

Mübadiller, çok sert geçen 1924 kışının zor şartlarında hayatlarına devam ederler. Taşçı köyünde evlerin altında "in" denilen yerlerde kalarak hayatta kalmaya çalışırlar. Yine çocuklar ve yaşlılardan dayanamayanlar vefat ederler. Sözlü anlatımlarda, öküzlerin arkasına takılarak tarlayı sürmek için kullanılan sabanların soğuktan mübadillerin ellerine yapıştığından söz edilir. Akılları sürekli geldikleri memlekettedir. Doğal olarak geldikleri yer ve koşullara benzer coğrafya arayışı başlar. Mübadillerin kendilerine gösterilen yerler haricinde bir yere yerleşmelerinin yasak olmasına rağmen bir grup Şanlıurfa ve Gaziantep taraflarına, diğer grup İnegöl Cerrah taraflarına giderler. Bu coğrafyada yurt tutacakları bir mekân aramaya başlarlar. Bölgenin dağlık olması sebebiyle muhtemelen ulaşım ve iletişimin zayıf olmasından kaynaklı ilk gidenler hedeflerine ulaşırlar. Bu yer değiştirme hareketinin olumlu sonuçlanması üzerine Taşçı'da kalan diğer 40 hanelik bir grup da Cerrah tarafına gidenlerin arkasından daha iyi koşullarda yaşamak üzere yola çıkarlar (Topuzoğlu, 2018).

Ancak, bu durum fark edilerek Feke Kaymakamlığı tarafından önlem alınmaya çalışılır. Feke Kaymakamlığı, 11 Haziran 1925 tarihinde gönderdiği yazıyla yer değiştirmelerin önünü kesmeye çalışır. Yazı, mübadillerin kendisine verilen öküz, tohum vb. mallarla birlikte firar ettikleri ve geri döndürülmeleri talimatını içerir.

داخلیه وکالتی
اسطوره میریت عمومی

اولاد مردود	مردود	میشی	شعبه مردود
تاریخ ورودی تاریخ	تاریخ نویسی تاریخ	تاریخ قیام	مقاربه اندیش
مردود	مردود	مردود	مردود

DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CUMHURİYET ARŞİVİ

قد فضا من با طمانی نامه مندره خود خان
مهاولت میریت خوده دارکوزلیر برکده ایملیک
مختلک لوزره اوله ایملیک بده خوزله ولایتیه
بیردیجور . مندره مهاولت اولدیه خطیا مندره
ویلیکرت دجال مملدیه لاده زید ایسایولیس .

تقسیم / ۲۶
۲۶
۲۶

272	12	44	90	11
-----	----	----	----	----

نورکجه جهوری

قبرای ولایتی

مخبروات ملی
عدد ۲۲۶۸
شعبه ۶۵۸

نورکجه جهوری : داخله اولدیه مندره
[اسطوره]

مختلک لوزره اوله ایملیک بده خوزله ولایتیه
بیردیجور . مندره مهاولت اولدیه خطیا مندره
ویلیکرت دجال مملدیه لاده زید ایسایولیس .

DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CUMHURİYET ARŞİVİ

اسطوره میریت عمومی
نورکجه جهوری : داخله اولدیه مندره
مختلک لوزره اوله ایملیک بده خوزله ولایتیه
بیردیجور . مندره مهاولت اولدیه خطیا مندره
ویلیکرت دجال مملدیه لاده زید ایسایولیس .

۱۹۰۶
۱۹۰۶

بای قضا لوزره اولدیه مندره
مختلک لوزره اوله ایملیک بده خوزله ولایتیه
بیردیجور . مندره مهاولت اولدیه خطیا مندره
ویلیکرت دجال مملدیه لاده زید ایسایولیس .

272	12	45	94	9
-----	----	----	----	---

FEKE KAZASINDA İSKAN EDİLEN VE ALDIKLARI YARDIMLARLA BERABER FIRAR EDEN
MUHACİRLERİN ESKİ YERLERİNE İADELERİ (11.05.1925)

11.05.1925

DAHİLİYE VEKALETİ
İSKÂN MÜDÜRİYETİ UMUMİYESİ

Feke Kazasında Bakır Dağı nahiyesinden 40 (Kırk) hane muhacirin ve öküzleriyle birlikte İnegöl Bakırdağı' na gitmek üzere firar ettikleri Kozan Vilayetinden bildiriliyor. Adı geçen muhacirlerin firarlarını katiben meydan verilmeyerek derhal mahallerine iade edilmesini.

ANKARA DAHİLİYE VEKALETİNE
KOZAN
(Geldiği yer)

Feke Kazasından Bakırdağı Nahiyesi' nde kırk hane muhacirin birlikte (Mal ve öküzleriyle) ve öküzleriyle birlikte İnegöl Cihetine gitmek üzere firar ettikleri Feke Kaymakamlığı ve Nahiye müdüriyetinden bildirilmiş mahallerine iadeleri

Vali Muhammet Halil

Belge-2. Feke Kaymakamlığı'nın Demirhisar Mübadilleri hakkında yazısı. (BOA 272-0-0-12 / 44-70-11: 1925).

Vali Muhammet Halil imzalı Topalnik / Demirhisar'dan Bakırdağı nahiyesine yerleştirilen mübadillerin geri döndürülmesini içeren yazıda kesin bir dil kullanıldığı görülmektedir. Savaşın yeni

çıkmiş genç Türkiye Cumhuriyetinin kararlılığını, kendine güvenini, devlet otoritesini yansıtmaları bakımından önemlidir. Mübadillere üretim için verilen öküz ve tohumlara kıymet gösterilerek geri istenmesi ayrıca dikkati çekmektedir (BOA 272-0-0-12 / 44-70-11: 1925).

Yazının gereği, Jandarma tarafından hızla uygulanır. Taşçı Köyü'nün çıkışında Zamantı Nehri köprüsünde barikat kurulur. Kendilerine verilen yerleri beğenmeyen Topalnik/Demirhisar mübadilleri, özellikle kadınların Jandarmanın üzerine yürümesiyle yollarına devam ederler. Ayşe Topuzoğlu tarafından, bu yolculuğun kırk gün kadar sürdüğü anlatılmıştır. Ancak yazılı talimatı alan Jandarma, mübadilleri Eskişehir ovasında İnegöl'e yakın bir noktada, ekin tarlaları arasında durdurur. Mübadillerin bir kısmı, Jandarma tarafından karakoldan karakola teslim edilerek Taşçı Köyü'ne iade edilir. (Topuzoğlu, 2018)

Fotoğraf-4. Topalnik Mübadili Ayşe Topuzoğlu'nun çeyiz sandığı. Sandık Topalnik/Demirhisar'dan Bakırdağı'na getirilir. Sugören/Yalova'ya götürülürken yolda Jandarma tarafından durdurularak Bakırdağı'na geri getirilir.

Cerrah'a gidenler ise arabaları daire şeklinde düzerler. Cerrah'ta barınak imkânı olmayan mübadiller yanlarında getirdikleri çerçe bezleri gererek altında kalmaya çalışırlar. Kötü koşullar ve ekecek arazi bulamayan nüfusun bir kısmı (Ahmet Külüşlü ve yakınları) Kepsut/Balıkesir tarafına giderek yerleşir. Geride kalanlar İnegöl, Bursa, Orhangazi (Pazar) yerleşim yerlerine giderek yer arayışına devam ederler. Orhangazi'de kırmızı kuşak takan Yörüklerle sohbet ederken Sugören (Çengiler) yerleşim yerini öğrenirler. Yanmış ve geriye kullanılacak hiçbir şey kalmayan, ancak geldikleri

Topalnik/Demirhisar'ı andıran verimli arazileri ve coğrafyasını çok beğenirler.

DEMİRHİSAR – Topalnik Mübadillerinin Yunanistan ve Anadolu Yerleşim Yerleri

Fotoğraf-5. Sugören/Yalova ile Topalnik/Demirhisar bölgelerinin karşılaştırmalı fotoğrafı

Halil Oğlu Bayram (ÖZKAN) (Lakabı Tülek Bayram veya Bayram Çavuş), Mehmet Oğlu Musa (BAŞARAN) Orhangazi'den yazışmaları başlatırlar⁴.

Fotoğraf-6. Halil Oğlu Bayram (ÖZKAN) (Lakabı Tülek Bayram, Bayram Çavuş)

⁴ Resmi Gazetede yayımlanan 21 Haziran 1934 Tarihli ve 2525 sayılı Soyadı Kanunuyla Halil Oğlu Bayram, ÖZKAN soyadını; Mehmet Oğlu Musa ise, BAŞARAN soyadını alır.

Dahiliye Vekaleti

İskan Müdüriyet-i Umumiyesi

Muhâcirin: 26, 19 Mart 1925, No: 22

Ertuğrul Vilayetine

18 Mart 1925 tarih ve 274 numaralı ifade senedine cevaptır.

Demirhisar mübadilleri namına Haliloğlu Bayram ve Mehmedoğlu Musa 12 Şubat 1925 tarihinde vekâlete müracaat ederek mesken inşası kendilerine ait olmak şartıyla Orhangazi'nin Çengiler karyesi sahipsiz arazilere (veya terk edilmiş) nakil ve iskânlarını istemiş ve bu durum uygun görülerek bahsedilen karyeye ait araziden talimat çerçevesinde icab eden arazinin dağıtılması ve hâne yapmak üzere arsaların gösterilmesi 19 Şubat 1925 tarih ve 5041 numaralı tahriratla Hüdâvendigar Vilayetine tebliğ kılınmıştı. Buna dair Vilayet'ten henüz bir mâlumat alınamamış ise de bu şahıslar araziye görüp beğenmiş olduklarına nazaren henüz İnegöl'den gitmemişler ise sevklerinin icrası hususunda muamele tebliği lüzumu beyan edilir efendim. 24 Mart 1925 (BOA 272-0-0-12 / 44-70-11 (11.05.1925).

Yazışmalar aylar sürer. Neticede, hükümet yetkililerince, terkedilmiş ve yanmış olan Ortapazar'a (Orhangazi) bağlı Sugören'de (Çengiler) ev yapımı kendilerine ait olmak üzere mübadillere yerleşim izni verilir. Bu durum 16 Ekim 1925 tarihinde kimlik kartlarına işlenir. Yirmi üç haneden oluşan ilk yerleşimciler, 24 Şubat 1925 tarihinde Çengiler'e yerleşime başlarlar. İlk gelenlerin nüfus kaydı, Orhangazi Kaymakamlığı tarafından 11 Ekim 1925 tarihinde toplu olarak yapılır. Arkasından diğerleri de gelerek 93 (doksan üç) hane, kilise kalıntısı içinde, kadınlar üstü kapalı bölümlerde, derme çatma çerçe örtüler altında kalmaya çalışırlar. Daha sonra 1926 yılında Bulgaristan'da bulunan Breze Köyü/Devin/Smolyan'dan 39 (otuz dokuz) hane, Mugla Köyünden 2 (iki) hane (Çeliker ve Koyuncu) gelmesiyle köyün nüfusu tamamlanır. Bulgaristan tarafından gelenler ağırlıklı olarak köyün Esadiye tarafına yerleşirler (Külüşlü, 1988: 61-65).

Fotoğraf-7. Kilise kalıntıları üzerine inşa edilen camii⁵ 1981 Yılında yıkılarak yerine daha büyük bir cami inşa edilmiştir.

⁵ Tefik DEVLEN fotoğraf arşivi

Asırlık çınar ağaçları ve dağlardan doğan su pınarları mübadilleri karşılar. Mübadiller verimli Sugören arazilerini ekmeye başlar. Kısa sürede evler arka arkaya yükselmeye başlar. İlk vefat edenler yokluktan basit bir taş konularak köyün girişinde eğimli bir bölgeye defnedilir. Devlet, jandarma eliyle evlerin taş veya kerpiç (killi toprak ve saman karışımı) damlarının kiremitle kapalı olmasını ister. Marangoz, demirci ve diğer mesleklerden en az birer kişinin köylerde olması sağlanır. Köye kiremithane, marangozhane, suyla işleyen değirmen kurulur. Türkiye Cumhuriyeti'nin doğru politikalarıyla köy, kendi ihtiyacını kendi karşılayacak duruma gelir. Köy halkı için Atatürk Araştırma Çiftliğinde kurslar verilir, köyün gençleri için ilkokuldan sonra yakınlarda Arifiye ve diğer köy okullarına giderek zanaat öğrenmeleri sağlanır (İnan ve İnan. 2018). Çengiler, 1948 yılında Sugören ismini alır.

Fotoğraf-8. İlk yerleşen mübadiller toplu halde. Fotoğraf, İlyas İNAN tarafından, Konya'da Mevlana Müzesinin avlusunda, 1960'lı yıllarda çekilmiştir. Sırasıyla sağ baştan (kadınlar bilinmiyor) Ali ALTIN (ayakta arkada), İbrahim EFE (beyaz sakallı, kasketli), Yusuf İNAN (1903-1975), (Tur tur) Osman, Hüseyin YALÇIN, Salih YAVUZ (takkeli, hafif arkada), Yusuf KÖSE, Murat EROL.

7. Değerlendirme

20. yüzyılın başlarında, uzun süren savaşlar ve devamında gelen kıtlık ve hastalıklardan sonra, dünyanın pek çok yerinde yeni bir yaşam kurgusu başlamıştır. O dönemin şartlarında, insan hayatını korumayı amaçlayan ve homojen ulus devletini öne çıkaran Lozan Barış Antlaşması'na ek olarak imzalanan Zorunlu Mübadele Protokolü sayesinde, Balkan coğrafyasında yaşayan Müslüman Türklerin bir kısmı Anadolu'ya güvenli bir şekilde ulaşabilmişlerdir. Topalnik / Demirhisar mübadilleri ve Breze / Devin / Smolyan göçmenlerinin bir kısmı, Sugören / Yalova coğrafyasını benimsemiş ve yurt edinmişlerdir. Sugören Köyü / Yalova coğrafyası, o yıllarda yeniden şekillenerek günümüz halini almıştır.

Batıdan ve Rusya üzerinden gelen milliyetçilik akımının etkisiyle toplumların bir arada yaşama şansının kalmadığı, toplumlar arası çatışmaların artarak yaşandığı bir dönemde insan odaklı bakış açısıyla zorunlu göçler ortaya çıkmıştır. Zorunlu mübadele antlaşmasının o günün şartlarında, insan odağında yapılan en doğru hareket olduğu değerlendirilebilir. Ancak bir vesile ile yerinden edilen insanların pek çoğunun psikolojik olarak derin bir ayrılık kaygısı, hastalıklarla birlikte yoğun bir acı ve özlem duygularını bir arada yaşadığı ve her şeye sıfırdan başlama stresi çektikleri söylenebilir.

Toplam nüfusunun %3,5'i kadar kendi soydaşlarından oluşan mübadil gerçeğiyle karşı karşıya kalan genç Türkiye Cumhuriyeti; Mübadele, Göç ve İskân Bakanlığı'nı kurarak hızlıca harekete geçmiştir. Soydaşlarımızın önce buldukları yerde mal varlıkları ve meslek disiplinleri tespit edilmiş, planlama yapılmaya gayret gösterilmiş, güvenli yolculukları garanti altına alınmaya çalışılmış, ardından

karantina uygulanmış, yolculuk esnasında sağlık desteği verilerek aşılı tamamlanmaya çalışılmış, barınabilecek konut ve üretim alanları desteklenerek karşılanmaya gayret gösterilmiştir.

Elbette günün koşullarına göre ulaşım gemilerinde aksamalar, yollarda hastalıklardan meydana gelen kayıplar, Türkiye'deki konut ve diğer alanların tahrip edilmesi ve yağmalanması, iskân bölgelerini beğenmeme ve eşkıyalık faaliyetleri vb. olaylar yer değiştirmeye (akrabalarının yanına gitmek isteme vb.) devam etmeler gibi olumsuz durumlar yaşanmıştır. Ancak mübadillere en önemli şey olan “umut” aşılanmıştır. Genç Türkiye Cumhuriyeti; Yalova Sugören coğrafyasında olduğu gibi Anadolu'nun dört bir köşesinde, toplumun bir arada ve geleceğe güven duyarak üretim yapacakları sağlam bir ekosistem ortaya çıkarmayı başarmıştır.

Çalışkan Balkan Türkleri, Türkiye Cumhuriyeti'nin sunduğu güvenli ekosistemi iyi değerlendirerek zaman kaybetmeden üretime başlamıştır. Sugören Köyü, pek çok değerli devlet adamı, akademisyen, bürokrat, iş adamı yetiştirmiş ve yetiştirmeye devam etmektedir.

8. Kaynakça

Ahenk Gazetesi, 28 Teşrinisani (Ocak) 1923.

BOA 272-0-0-12 / 44-70-11 (11.05.1925) “Feke kazasında iskan edilen ve aldıkları yardımlarla beraber firar eden muhacirlerin eski yerlerine iadeleri.” Feke Kaymakınlığı.

BOA 130-16-13-2 / 729-2352-12 (21.07.1924), “Selanik vilayeti Serez (Siroz) livası Demirhisar kazası Topalnik Orta Mahalle Vakfı'na ait tasfiye talepnameşi”

BOA 130-16-13-2 / 741-2419-5 (24.04.1924), “Selanik vilayeti Siroz livası Demirhisar kazası Topalnik Orta Mahalle Köy Gelirleri Vakfı'na ait tasfiye talepnameşi.”

BAO 130-16-13-2 / 728-2351-6 (25.04.1924) “Selanik Vilayeti Serez (Siroz) Livası Demirhisar Kazası Topalnik Aşağı Mahallesinden gelen çiftçi Hasan oğlu Ali Osman'a ait tasfiye talepnameşi.”

Arı, K. (2003). *Büyük Mübadele: Türkiye'ye Zorunlu Göç (1923-1925)*, İstanbul, Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

Arı, K. (2009). Cumhuriyetin İlk Yıllarında Yaşanan Göç Olayları ve Sağlık Hizmetleri, *Atatürk Dönemi Sağlık Tarihi 2007 Kongresi içinde* (105-113.ss.) İzmir, E.Ü.Tıp Fakültesi.

Çiftçi, C. (2013). 1837-1908 Sürecinde Bursa'da Koza Üreticiliği Ve İpekli Dokumacılık Sektörü, *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi 14(24)*, 1-18.

Güvenç, S. (2014). *Mübadele Öncesi ve Sonrası Eski ve Yeni Yunan Adları ile Kuzey Yunanistan Yer Adları Atlası*, İstanbul, Lozan Mübadilleri Vakfı Yayınevi.

Halaçoğlu, Y. XVII. yüzyıl sonundan itibaren Rumeli'deki yörük gruplarına verilen ad. *Türkiye Diyanet Vakfı, İslam Ansiklopedisi*, Erişim Adresi <https://islamansiklopedisi.org.tr/evlad-i-fatihan>.

İnan, Y.D. ve İnan, U. (2018). Sugören Köyü Sözlü Tarih Çalışmaları, İlyas İNAN Röportajı. (https://www.youtube.com/watch?v=FQOSax_WbZk&t=244s).

İnan Y.D. (2019). Sugören Köyü Sözlü Tarih Çalışmaları, Demirhisar Mübadilleri Geçmişe Yolculuk; Kayseri, Bakırdağı, Gürümze, Feke, Kozan, Adana, Erişim Adresi (<https://www.youtube.com/watch?v=Vk7Xm3009d8>) adresinden 2021 yılında alınmıştır.

İnan Y.D. (2007), Büyük Taarruzda Sugören Köyü (12-30 Ağustos 1922), Erişim Adresi <https://doczz.biz.tr/doc/197469/b%3BCy%3BCk-taarruz--da-sug%3CB6ren-k%3CB6y%3BC--12-%E2%80%9330-a%3C4%9Fustos-1922->

İnan Y.D. (2021). *Dijital Dönüşüm*, İstanbul: Platanus Yayınevi.

- Kahn, A. (1913). Erişim Adresi <http://collections.albert-kahn.hauts-de-seine.fr/?page=themes&sub=paysages> 2017 yılında alınmıştır.
- Külüşlü, H. (1988). İstanbul - Yalova Sugören Köyü' nün Tarihi.
- Lazarus Haritalandırma Çalışmaları (1904). Erişim Adresi <http://lazarus.elte.hu/hun/digkonyv/topo/200e/41-41.jpg> 2021 yılında alınmıştır.
- Maksudyan, N. (t.y). Antaram's Journey, Erişim Adresi https://www.researchgate.net/publication/349582303_Antaram's_Journey/fulltext/60370aac299bf1cc26ebfa33/Antarams-Journey.pdf 2021 yılında alınmıştır.
- Manuk-Khaloyan, M. (2015) The Fighters of Çengiler - Memory of Violence in the Armenian Diaspora, Erişim adresi https://www.academia.edu/6615064/The_Fighters_of_%C3%87engiler_Memory_of_Violence_in_the_Armenian_Diaspora.
- Meray,, S. L. (1963-1973), *Lozan Barış Konferansı-Tutanaklar Belgeler*. Erişim Adresi file:///C:/Users/ss/Downloads/S%C4%B0YASAL%20B%C4%B0L%20FAK%20Lozan%20Baris%20Konferansi_Tak%C4%B1m%202%20Cilt%201%20Kitap%202.pdf. 2021 yılında alınmıştır.
- Özlem, K. (2019). Bulgaristan – Yunanistan Nüfus Mübadelesi ile Türkiye – Yunanistan Nüfus Mübadelesi Arasındaki Etkileşimin Değerlendirilmesi, *International Journal Of Social Inquiry*, 12(1), 41-49.
- Seçkin, S. (2018a). Osmanlı döneminde Yalova'daki Ermeni yapılarının inşası ve onarımı. *History Studies*, 10(4), 141-165.
- Sepetçioğlu, T. E. (2014). İki Tarihsel “Eski” Kavram, Bir Sosyo-Kültürel “Yeni” Kimlik: Mübadele Nedir, Mübadiller Kimlerdir?, *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 180(180) , 49-84.
- Reçber, Sercan (2014), Hayatin Yok Yerindekiler: Mülteciler ve Sığınmacılar. *VI. Sosyal İnsan Hakları Ulusal Sempozyumu* 2014 Bildiriler Kitabı içinde (247-268 ss). Eskişehir.
- Tetik, A. Gürler M. ve Aksu Ç. (2008). *Ermeni Komitelerin Amaçları ve Eylemleri*, Ankara: Genelkurmay Askeri Stratejik ve Etüt Başkanlığı Yayınları.
- Topuzoğlu, A., (2018). Demirhisar Mübadilleri Üzerine Söyleşi (Kişisel İletişim, 6 Mayıs)
- Türkiye İstatistik Kurumu. (2021). Faaliyet raporu: 2021 nüfus sayım raporu. Erişim adresi <https://www.tuik.gov.tr/jsp/duyuru/upload/FR-2021.pdf>
- Yıldız, Ö. (2012) İzmit'te (Nicomedia) Amerikan Misyoner Faaliyetleri, *Gazi Akademik Bakis Dergisi*, 5(10), (2012): 97-111. Erişim Adresi <https://www.proquest.com/openview/614d2f3af9f5a8898531701a53e79533/1?pq-origsite=gscholar&cbl=2029116> 2021 yılında alınmıştır.

YALOVA'DA ENGELLİLERİN AİLE YAŞAMINI İYİLEŞTİRME ÇALIŞMASI: KOÇUM BABAM PROJESİ

Murat ARSLANHAN

Spastik Engelliler Federasyon Başkanı
m_arslanhan@hotmail.com

Metin ÖKSÜZ

Öğr. Gör., Yalova Üniversitesi
metin.oksuz@yalova.edu.tr
ORCID:00 00000341273200

Öz

Engelli birey ve aile yaşamında, anne kadar babanın da önemi bilinmektedir. Babaların daha ziyade ailenin ekonomik yükünü üstlendikleri gözlenmektedir. Çeşitli gerekçelerle babaların engelli çocuklarının; bakımı, eğitimi, sosyalleşmesi vb. alanlarda etkin olamadıkları yapılan çalışmalarla ortaya konmaktadır. Ortaya konulan bu tespitler ışığında, babaların engelli çocukları ile olan bağlarını güçlendirmek ve anneye yönelen aile yükünü de hafifletmek amacıyla Spastik Engelliler Federasyonu Başkanlığı öncülüğünde 2017 yılında Yalova ilinde “Koçum Babam” isimli bir proje geliştirilmiştir.

Babaların, kendi çocuklarına “Yaşam Koçluğu” yapmalarının sağlanmasını hedefleyen proje kapsamında, istekli babalar başta olmak üzere gruplar oluşturularak çeşitli sosyal faaliyetlerden oluşan teorik ve pratik eğitimler gerçekleştirilmiştir.

Koçum Babam Projesi, Yalova özelinde tasarlanmış olmakla birlikte ulusal düzeyde de uygulanabilirlik özelliğine kavuşmuştur. Projenin sürdürülebilirlik özelliği, ulusal yaygınlaşmayı artırmıştır. Proje; Denizli, Akhisar, Soma, Kocaeli, Sinop, Bergama’da uygulanmıştır. Gaziantep ve İstanbul’da (Başakşehir, Avcılar) ise uygulama yapılmak üzere çalışmalar devam etmektedir. Projenin 81 ile yaygınlaştırılması için Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı ile protokol görüşmeleri devam etmektedir.

Babaların, engelli ve aile yaşamına aktif olarak katılmasının önemini ortaya koyan Koçum Babam Projesinin, sürdürülebilirlik, yerelden genele yayılım, işbirlikçi yaklaşım ve toplumsal yarar sağlama özelliklerinden dolayı bu olgunun sunulması uygun görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Engelli, Aile, Baba, Yalova, Koçum Babam

THE STUDY OF IMPROVING THE FAMILY LIFE OF THE DISABLED IN YALOVA: MY COACH DAD PROJECT

Abstract

The importance of the father as well as the mother is known in the life of the disabled individual and their family. It is observed that fathers mostly undertake the economic burden of the family. Disabled children of fathers for various reasons; care, education, socialization, etc. It is revealed by the studies that they are not effective in the fields. In the light of these findings, a project called “My Coach Dad” was developed in Yalova in 2017, under the leadership of the Federation of the Spastic Handicapped, in order to strengthen the bonds of fathers with their disabled children and to alleviate the family burden on the mother.

Within the scope of the project, which aims to enable fathers to do “Life Coaching” for their children, groups, especially willing fathers, were formed and theoretical and practical trainings consisting of various social activities were carried out.

Although My Coach Dad Project was designed specifically for Yalova, it has also gained applicability at the national level. The sustainability feature of the project has increased national dissemination.

Project; It has been applied in Denizli, Akhisar, Soma, Kocaeli, Sinop, Bergama. In Gaziantep and Istanbul (Basaksehir, Avcilar), studies are continuing to be implemented. Protocol negotiations with the Ministry of Family and Social Services are continuing for the dissemination of the project to 81 provinces.

It has been deemed appropriate to present this phenomenon because of the sustainability, dissemination from local to general, collaborative approach and social benefit features of the My Coach Dad Project, which highlights the importance of fathers being actively involved in the disabled and family life.

Keywords: Disabled, Family, Father, Yalova, My Coach Dad

Giriş

Eşler için çocuk sahibi olmak heyecan verici bir duygu olmakla beraber, çocuğu en iyi şekilde yetiştirebilme sorumluluğu da bir o kadar ürkütücüdür. Buna rağmen hemen hemen her çift en azından bir çocuğa sahip olmayı arzu eder.

Çocuk sahibi olmak, iki farklı cinsiyetteki insan bedeninde üretilen hücrelerin birleşmesi sonucunda ortaya çıkan bir üreme becerisi şeklinde de basit bir biçimde açıklanamaz. Zira çocuk sahibi olmanın; sosyolojik, psikolojik, teolojik, biyolojik ve kültürel bağlamlarda kadın ve erkeğe atfettiği birçok anlamı vardır.

İlk çocuğun anne rahminde oluşmaya başlaması ile birlikte eşler, karı-koca/eş rolünden anne-baba rolüne doğru bir geçiş sürecini yaşamaya başlarlar. Bu durum beraberinde; bireysel, ailesel, toplumsal düzeyde bir takım beklenti ve sorumlulukların da gelişmesine yol açmaktadır. Söz konusu beklenti ve sorumluluklar eşlerin dahil oldukları kök aile yapısını oluşturan sosyo-kültürel özelliklere bağlı olarak değişkenlik gösterebilmektedir.

Bir çocuğun yaşama hazırlanması anne-babanın, henüz çocuk sahibi olma düşüncesiyle başlar ve çocuğun anne rahminde oluşmaya başlamasıyla birlikte devam eder. Yaşama hazırlama ve yetiştirme sorumluluğu, merkezde anne-baba olmak üzere diğerlerinin de sürece dahil olmasını gerektirir. Genel yazın incelendiğinde hemen hemen tüm toplumlarda çocuğun yetiştirilmesi ve toplumsal yaşama hazırlanması görevinin ağırlıklı olarak anne üzerinde olduğu görülmektedir. Her ne kadar son yıllarda değişen aile yapısı ile birlikte baba ve diğer aile üyeleri de sürece dahil olmaya başlamışsa da durum halen anne yönünde devam etmektedir (Coşkun ve Aktaş, 2009; Buluş ve Ersoy, 2019; Karakuş ve Kırlioğlu, 2019; Sımsıkı ve Şendil, 2014; Şahin ve Özbey, 2007).

Çocuk yetiştirme becerisi, yaşam içerisinde genellikle deneme yanılma yoluyla elde edilmektedir. Son yıllarda bilinçli ebeveyn becerilerinin geliştirilmesi adına Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Millî Eğitim Bakanlığı, sivil toplum kuruluşları tarafından birçok eğitim programları ve projeler gerçekleştirilmektedir. Bu durum sevindirici ve umut verici olmakla birlikte istendik düzeyde değildir. Programların içerikleri incelendiğinde genellikle normal olarak tanımlanan çocuklar üzerinden bir çerçevenin çizildiği görülmektedir. Oysa ki genel nüfus içerisinde 3-19 yaş diliminde en az bir engeli olan kişi sayısı %6,7'dir (Engelli ve Yaşlı İstatistik Bülteni-Mart, 2020). Dolayısıyla engelli çocukları ve ailelerini odak alan çalışmaların da yaygınlaştırılmasında yarar görülmektedir.

Engelli çocukların bakım ve eğitim ihtiyaçlarının etkin bir şekilde karşılanabilmesi normal çocuklara oranla daha güç olabilmektedir. Öncelikle engelli olarak dünyaya gelen veya doğum sonrası bir şekilde engelli olan bir çocuğun, ailesi tarafından kabullenilmesi başlı başına bir güçlüktür. Özgüven (2000), eşlerin anne-babalık rollerine geçiş dönemi olarak görülen hamilelik döneminde “normal” bir bebeğin hayalini kurduklarını, diğer aile üyelerinin de bu hayali taşıdıklarını belirtmektedir. Akkök (2003) de Özgüven’i destekler bir biçimde anne-babaların, özel gereksinimli bir çocuğa sahip olmayı pek de arzu etmediklerini vurgulamaktadır. Hal böyle olunca engelli olarak tanımlanan bir çocuk, öncelikle kendi ebeveynleri ile “kabul-red” çelişkinisi yaşamaktadır. Zira, aile üyelerinden birinin ya da birkaçının geçici veya sürekli hastalığı, engelliliği, tüm aile fertlerinin uyumunu etkilemekte, en sağlam yapıdaki ailelerin bile dengeleri sarsılabilmektedir (Yörükoğlu, 1998’den aktaran, Karakuş ve Kırlioğlu, 2019: 97). Literatürde yer alan bazı kaynaklar incelendiğinde; engel türü ve şiddeti ne

olursa olsun, ailedeki engelli bir çocuğun varlığının aile yaşamına birtakım yükler getirdiğinden bahsedilmektedir. Bunlar; psikolojik, sosyal, fiziksel, ekonomik, eğitimsel olarak ifade edilmektedir (Işıkhan, 2005; Karakuş ve Kırlioğlu, 2019; Karakuş, Kalaycı-Kırlioğlu, Kırlioğlu, Başer, 2017; Tekin, 2019).

Baba Katılımı, Önemi ve Gereksinimi

Engelli bir çocuğun, aileye getirdiği yüklerin, ailedeki tüm bireyler tarafından karşılanmaya çalışılması, özellikle de babanın, anneye mümkün olan en yüksek desteği vermesi beklenmektedir. Buna karşın literatürde yer alan bazı çalışmalarda, ekonomik desteğin dışında diğer başlıkların genellikle anne üzerinde yoğunlaştığına dikkat çekilmektedir. Bu durumun anneler üzerinde; tükenmişlik, kaygı, endişe, stres gibi olumsuz ve uzun vadede telafisi mümkün olmayacak sorunlara yol açabileceğinden bahsedilmektedir (Karakuş ve Kırlioğlu, 2019; Buluş ve Ersoy, 2019; Sımsıkı ve Şendil, 2014). Karakuş ve Kırlioğlu (2019: 99) anneler üzerinde yoğunlaşan olumsuzlukları, literatürde yer alan bazı araştırmalardan hareketle şu şekilde derlemişlerdir; “-Duygusal tükenmişlik ve çaresiz başa çıkma puanları yüksektir, -Ruhsal olarak olumsuz etkilenmektedirler, -Aile ve eş ilişkilerinde daha çok sorun hissetmektedirler, aileden algıladıkları sosyal destek düşüktür, yüksek depresyon skorlarına sahipler, psiko-sosyal desteğe oldukça fazla ihtiyaç duymaktadırlar, - Psikolojik stres düzeyleri yüksektir, -Yüksek düzeyde depresif semptomatoloji bildirmektedirler, artan psikolojik stres ile duygular odaklı başa çıkma stratejisi kullanmaktadırlar, -Yaşam kaliteleri düşüktür.”

Yukarıda yer alan tespitlerden hareketle babaların, çocuk yetiştirme ve aile yükünü paylaşma konularında annelerin yanında yer almalarının kaçınılmaz bir gereklilik olduğunu söylemek mümkündür. Kaldı ki söz konusu çocuğun engelli olması bu zorunluluğu daha da anlamlı kılmaktadır. Flouri (2005), babaların çocuklar için toplumsal hayat içerisinde önemli bir rol model olduğunu, babanın çocuğun hayatında aktif olarak yer almamasının çocukların sosyal gelişimini olumsuz yönde etkileyeceğini vurgulamaktadır. Buna karşın, çocuklar ve babalar arasındaki paylaşımın artması ise babanın kendine olan güvenini artırarak olumlu benlik gelişmesine katkı sağlamakta, çocuklarının da gelişimini olumlu yönde etkilemektedir (Seçer, Çeliköz ve Yaşa, 2007).

Çocuk eğitimi ve bakımı konularında baba katılımını konu alan araştırmalar ve uygulamalar 1980’li yılların başından itibaren artış göstermeye başlamıştır. Bu yöndeki çalışmaların artmasında; gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde yaşanan hızlı sanayileşme ile birlikte kadının da iş yaşamına dahil olma çabaları, toplumsal rollerdeki değişimler, aile yapılarındaki değişimler, ailenin rızkını kazanan baba rolünden çocuk bakan baba rolüne geçiş zorunluluğu, çocuk eğitimi konularındaki çalışmalar etkili olmuştur (Lamb, 1997; Marsiglio, 1995; Kocayörük, 2010).

Türkiye de Avrupa ve Amerika’da yaşan toplumsal değişimlerden etkilenen ülkeler arasında yer almaktadır. Dolayısıyla benzer araştırma ve uygulamalar son yıllarda Türkiye’de de artmaya başlamıştır. Türkiye’de geliştirilen anne-baba eğitim programlarının büyük bir oranda annelere yönelik ve çoğunluğunun sağlıklı çocuklar üzerinden tasarlandığı görülmektedir. Çalışmalardan elde edilen bulgular, baba katılımının ve baba-çocuk ilişkilerinin farklı yaş gruplarındaki çocukların gelişimleri üzerinde olumlu etkileri olduğunu ortaya koymaktadır (Kocayörük, 2010: 40).

Buna karşın özel gereksinimli/engelli çocukları olan aileleri konu alan çalışmaların olması da olumlu bir gelişme olarak değerlendirilmektedir. Ancak bu çalışmalarda da anne merkezli bir yaklaşımın sergilendiği görülmektedir. Bunun yanı sıra söz konusu çalışmalarda, annelerin yaşamış oldukları sorunların ortaya çıkmasında ve çözümünde “baba katılımı” vurgusu dikkat çekicidir. Yapılan çalışmalar her ne kadar çoğunlukla anneyi merkeze alan yapıyı sergilese de sonuçları itibari ile “baba” figürünün önemini ortaya koyması açısından kıymetli görülmektedir. Bu çalışmalardan birkaçına dair özet bilgiler aşağıda derlenmiştir.

Engelli çocuğa sahip annelerin duygusal deneyimlerini konu alan ve beş farklı tanı grubundan toplam yedi çocuk annesi ile nitel (derinlemesine görüşme) yöntemle bir çalışma yapılmıştır. Çalışma sonucunda; annelerin, engelli çocuğa sahip olmanın getirdiği hayal kırıklığı ve olumsuz duyguların yaşandığı, kabullenme aşamasından sonra ise yaşantılarının her döneminde eş desteğine gereksinim duyulduğuna vurgu yapılmaktadır (Vural Yüzbaşı, 2019).

Zihinsel, bedensel, işitme engelli çocuğa sahip olan annelerin ruhsal durumlarının ve etkileyen faktörlerin belirlenmesi amacıyla Yıldırım, Hacıhasanoğlu Aşlar ve Karakurt (2012) tarafından Erzincan ilinde 154 annenin katılımıyla nicel yöntem kullanılarak bir çalışma gerçekleştirilmiştir. Çalışma sonucunda, annelerin; depresyon, somatizasyon öfke/düşmanlık, paranoid düşünce ve psikotizm yönünden psikolojik belirtiler gösterdikleri belirlenmiştir. Öneri olarak da annelerin yaşamış oldukları olumsuzluklarla başa çıkabilmeleri için aile odaklı destek programlarının düzenlenmesinin uygun olacağı belirtilmiştir. Burada yer alan aile odaklı ifadeden, babayı merkeze alan ve diğer aile üyelerini de kapsayan bir yaklaşım anlaşılmaktadır. Başka bir ifade ile katılımcı annelerin, baba desteğinin yetersizliğine gönderme yaptıkları anlaşılmaktadır. Zira günümüz Türk aile yapısının genellikle çekirdek aile yapısı özelliğini taşıdığı bir gerçektir.

Türkiye’de engelli çocuğa sahip ailelerin yapısını, toplumsal ilişkilerini belirlemek amacıyla nicel araştırma yöntemi kullanılarak 342 ebeveynin katılımı ile bir çalışma yapılmıştır. Yapılan çalışmanın sonuç bölümünde yer alan öneriler arasında; “Anneler ve hekimler dışında baba, komşular ya da akrabaların çocukların durumunu fark etme konusunda yeterli olmadıkları görülmektedir. Bu nedenle engellilik konusunda toplumsal farkındalığın artırılmasında fayda bulunmaktadır.” ifadesi yer almaktadır (Çitil ve Doğan, 2019: 102). Bu tespitlerden de baba figürünün engelli çocuğa sahip ailelerde yine eksik ya da yetersiz kaldığı anlaşılmaktadır.

Kahramanmaraş ilinde engelli çocuğu olan 150 anne katılımcı ile bir çalışma yapılmıştır. Annelerin sürekli kaygıları ile sosyal destek algıları arasındaki ilişkinin belirlenmesini amaçlayan bu araştırmanın sonucunda; ailenin diğer üyeleri, arkadaş çevresi ve toplumun ilgili kesimlerinin engelli çocuğa sahip anneleri destekleme konusunda bilinç sahibi olmaları ve bunu uygulamaya dönüştürmeleri gerekliliğine vurgu yapılmaktadır (Coşkun ve Akkaş, 2009: 224). Bu araştırma sonucundan da anlaşılmaktadır ki engelli çocuğun bakım yükü yine anne üzerinde yoğunlaşmaktadır. Başka bir ifade ile baba figürünün anneyi daha etkin olarak desteklemesine ihtiyaç duyulmaktadır.

Engelli çocuğu olan annelerde tükenmişlik olgusunu araştıran bir çalışmada; “Anneler geleneksel aile rolleri çerçevesinde çocuğun birincil bakımını üstlendiği için üzüntü, keder, öfke ve ağlama gibi duygu geçişlerini sıklıkla yaşamaktadır.” bulgusuna yer verilmektedir (Buluş ve Ersoy, 2019; 764). Yine aynı çalışmada; hayal kırıklığı, plan ve hayallerinden vazgeçme, kronik yorgunluk, kendi istek ve ihtiyaçlarından fedakârlık etme, çok fazla enerji harcama, tükenmişlik hissine kapılma gibi anneyi oldukça yıpratıcı bulgulardan bahsedilmektedir. Anneye en yakın olan kişi elbette eşidir. Bu bağlamda babaların sürece dahil olmalarının kaçınılmaz bir gereklilik olduğu bir kez daha anlaşılmaktadır.

Yukarıda atıf yapılan araştırmalar baba katılımının önemi ve yetersizliği durumunda ortaya çıkabilecek olası riskler hakkında bilgiler içermektedir. Şayet bu noktada durup babalar hakkında bir yorum yapılırsa elbette babalar aleyhine yargısız bir infaz olacaktır. Dolayısıyla, engelli çocuğa sahip babaların cephesinden de bir değerlendirme yapılması gerekmektedir. Burada şu sorunun cevabını aramakta yarar vardır. Babalar bilinçli ve kasıtlı olarak mı annelere destek vermiyorlar yoksa onları engelleyen bazı nedenler mi var? Literatür incelendiğinde bu sorunun cevabını tam olarak verebilecek araştırmalara rastlanamamaktadır. Buna karşın bazı araştırmalar babaların, katılım düzeyini etkileyen unsurlar hakkında bilgiler sunmaktadır.

Oğuz ve Sönmez (2018) tarafından yapılan bir çalışmada şu bilgiler yer almaktadır: Çocuğun cinsiyetinin de baba-çocuk katılımını etkilediği babanın erkek çocuğunun yaşamına daha çok katıldığı ve daha çok sorumluluk aldığı (Harris ve Morgan, 1991), erkek çocuklarına daha çok dokunsal temas sağladığı (Parke ve O’levy, 1976), daha fazla uyarıcı sunduğu (Parke, 1981), daha fazla iletişim kurduğu ve daha fazla oyun oynadığı (Marsiglio, 1991) söylenmektedir. Bu nedenle baba-çocuk etkileşimini etkileyen faktörlere ilişkin daha fazla çalışmaya gerek olduğu düşünülmektedir (Oğuz ve Sönmez, 2018: 66-67).

Bir diğer araştırma sonucunda ise “Zihinsel, fiziksel, zihinsel-fiziksel engelli çocuğa sahip anne-babaların umutsuzluk ve yaşam doyum düzeyleri ile yaş, eğitim, gelir düzeyi, engelli çocuğun cinsiyeti arasında anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir.” denilmektedir (Akandere, Acar ve Baştuğ, 2009: 31).

Yukarıda yer alan bilgiler toparlandığında engelli çocuğa sahip ailelerde anne aleyhine görünen bir bakım sürecinin halen devam ettiği anlaşılmaktadır. Bunun yanı sıra çoğunluk babaların da arzu edilen

baba katılımını bazı nedenlerden dolayı sağlayamadıkları anlaşılmaktadır. Bu noktada duruma yapıcı ve güçlendirici bir bakışla yaklaşarak engelli çocuğa sahip babaların sürece nasıl katılabileceklerinin yollarını araştırmak ve uygulamaya geçirmek adına çalışmalara ağırlık verilmesinde yarar görülmektedir. Sonuç olarak babaların da desteğe ihtiyaç duydukları ortadadır.

Yavuzer'e (1993:17) göre; "İyi baba olmak; sevgi, deneyim, sabır ve bilgilenme işidir." Bu ifade aslında birçok detayı özetlemektedir. Yazarın cümlesini engelli çocuğa sahip babalar açısından şu şekilde yorumlamak mümkündür. Çok özel bir nedeni yok ise insanlar çocuk sahibi olduklarında sevinirler ve çocuklarını severler. Engelli çocuğa sahip babaların kimileri de ilk başlarda durumu kabullenmek istemeseler de çocuklarına sevgi ile yaklaşır. Lakin kendilerine göre bazı nedenlerden dolayı anne kadar sevgilerini göstermeyi pek beceremezler. İnsanların çoğunluğu sağlıklı çocuklar dünyaya getirdikleri için çocuk yetiştirme deneyimleri genellikle normal olarak kabul edilen çocuklar üzerinedir. Dolayısıyla bir şekilde sosyal öğrenme yoluyla çocuk yetiştirme konusunda genel bir bilinç oluşmaktadır. Buna karşın engelli çocuğa sahip olmak yaygın bir durum değildir. Bu nedenle engelli çocuğa sahip anneler özellikle de babalar bu durumla nasıl baş edebilecekleri konusunda yeterli bilinçli farkındalığa sahip değildirler. Dolayısıyla deneyim kavramı, anahtar kavramlardan biridir. Normal olarak adlandırılan çocukları yetiştirmek elbette sabır bilgi gerektirir. Buna karşın engelli bir çocuğu yetiştirmek daha fazla sabır ve bilgi gerektirmektedir. Zira sağlıklı çocuklara sahip anne-babalar çocuğun temel ihtiyaçlarını karşılama mücadelesi verirken engelli çocuğa sahip anne-babalar; dışlanma, ayrımcılık, yetersiz eğitim sistemi, sağlıkla ilgili ağır prosedürler, çocuğun yaşının ilerlemesiyle birlikte ortaya çıkabilecek yeni sorunlar, sosyal destek yetersizliği vb. bir takım negatif yüklerle de mücadele etmek zorundadırlar. Bunun yanı sıra birçok engelli ailesi engellilik türleri ve özellikleri konusunda da ön bilgilere sahip değildirler. Sonuç olarak Yavuzer'in (1993) yukarıda yer alan cümlesi engelli çocuğa sahip babalar için özel bir anlam ifade etmektedir ve bu konuda ailelere engellilik konusunda aile danışmanlığı desteği sunulmasının önemi ve gerekliliği ortadadır. Avrupa'da bu alandaki çalışmalar 1980'li yıllarda başlamış ve son yıllarda yaygınlaşmıştır. Oysa Türkiye'de engelli çocuğa sahip ailelere yönelik spesifik aile danışmanlığı sunan kurumlar neredeyse yok gibidir.

Bu konuda çalışmalar yürüten Stewart (1986), engelli çocuğa sahip ailelere verilecek aile danışmanlığı yöntemlerini şu başlıklar altında ele almıştır: -Aileyi çocuklarının durumuna ilişkin gerçekler konusunda bilgili kılmak, -Aileye kendi ve çocukların problemleriyle başa çıkabilmeleri ve anlayabilmeleri için psikoterapi programlarıyla yardımcı olmak, -Çocuklarını etkili olarak yönetmeleri ve öğretim becerilerini geliştirmeleri için ailelere öğretim programlarını vermek (Aktaran: Tümkaya, 2001:97).

Alanyazında engelli çocuk ve ailesine yönelik hizmetlerin sunumunda bütüncül bir yaklaşımın gerekliliğinden bahsedildiği görülmektedir ve engelli çocukların ailelerine yönelik yaklaşımların temel üç ortak noktada birleştiği anlaşılmaktadır. Bunlar; bilgi verici yaklaşımlar, psikoterapi yaklaşımları, anne-baba eğitim programları olarak üç grupta toplanmaktadır (Tümkaya, 2001: 97)

Klasik eğitim metodları yetişkin bireyler açısından sıkıcı gelebilmektedir. Zira insanlar geçmiş yaşamlarında zorunlu ve uzun bir süre eğitim ortamlarında çoğunlukla pasif öğrenme biçimlerine maruz kalmışlardır. Dolayısıyla eğitim, öğretim, öğretme gibi kavramlar yetişkinlere itici gelebilmektedir. O halde yetişkinleri spesifik bir konu veya durum hakkında bilinçlendirmek ve farkındalıklarını arttırmak için nasıl bir yöntem izlenmelidir? Son yıllarda popüler olan bazı uygulamalar bu soruya cevap verebilmektedir. Bunlardan biri de "Yaşam Koçluğu" uygulamasıdır. Bu kavramdan hareketle engelli çocukları olan babaları, çocukları için birer yaşam koçu olmalarını sağlama fikri cazip görünmektedir. Üstelik yaşamın her anında ve ücretsiz bir koçluk.

"Yaşam Koçluğu" kavramı, her ne kadar Batı literatüründen gelmekte ise de Türkiye'de de kendisini kabul ettirmiştir. Yaşam Koçu kavramı, Türk Dil Kurumu Sözlüğünde şu şekilde tanımlanmaktadır; "Kişilerin yaşam niteliğini daha iyi bir duruma getirmek için danışmanlık ve yönlendirme hizmeti veren kimse." (TDK, 2021). Engelli bir çocuğun yaşam niteliğini daha iyi bir duruma getirebilecek, ona sağlıklı bir danışmanlık ve yönlendirme hizmetini yaşamlarının her anında sunabilecek kişilerden biri de babadır. Dolayısıyla babaların, başta engelli çocukları olmak üzere diğer çocukları için de birer yaşam koçu olarak güçlendirilmesi ve uygulamaya dönüştürülmesini sağlayabilmek, engellilerin aile yaşamının iyileştirilmesine katkı sağlayacaktır.

Koçum Babam Projesi

Amacı

Projenin doğrudan ve dolaylı olarak iki temel amacı bulunmaktadır. Doğrudan amacı; babaların, engelli çocuklarının yaşamlarına etkin bir şekilde katılmalarını, onlara yaşamlarının her anında sağlıklı bir danışmanlık ve yönlendirme hizmetini sunabilmelerini sağlamak. Dolaylı amacı ise anne üzerinde yoğunlaşan negatif yüklerin azaltılmasını sağlayarak aile yaşamını iyileştirmeye katkı sunmaktır.

Önemi

Son yıllarda ülkemizde yaygınlaşan koçluk sistemi gerek yetkili gerekse yetkisiz pek çok insan tarafından yapılmaya başlanmıştır. Yaşam Koçluğu, Eğitim Koçluğu, Kariyer Koçluğu, vb. alt dallara ayrılan koçluk uygulamalarının yanı sıra Engelli Koçluğu adı altında, engelli çocuk ve gençlere eğitim verilmeye çalışılmaktadır. Koçum Babam Projesi, yaşam koçluğu felsefesinden hareketle, yetkin ve yetkili kişilerin destekleriyle merkezde babalar olmak üzere diğer paydaşları da kapsayan bir düşünce ile tasarlanmıştır. Aşağıda yer alan projenin uygulama aşamalarından da anlaşılacağı üzere Koçum Babam Projesi bütünlüğü ve işbirlikçi bir yaklaşımı benimsemiştir.

Projeyi önemli kılan unsurlardan biri de tasarım aşamasından uygulama aşamasına kadar mesleki ve akademik çevrelerin desteğinin alınmış olması, sürece babalarının yanı sıra annelerin de dahil edilerek anne ve babalarla ayrı ayrı olmak üzere aktif katılımlı atölye çalışmalarının gerçekleştirilmesidir.

Başta İçişleri Bakanlığı Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğü olmak üzere, Yalova Üniversitesi, Yalova Valiliği, Yalova Belediyesi, Türkiye'nin birçok üniversitesinde görev yapan akademisyenler, yerel ve ulusal sivil toplum kuruluşları, resmi ve özel özel öğretim kurumlarının destek vermesi projeyi önemli ve kıymetli kılan unsurlardan bir diğeridir.

Koçum Babam Projesi, Yalova özelinde tasarlanmış olmakla birlikte ulusal düzeyde de uygulanabilirlik özelliğine kavuşmuştur. Projenin sürdürülebilirlik özelliği, ulusal yaygınlaşmayı artırmıştır. Proje; Denizli, Akhisar, Soma, Kocaeli, Sinop, Bergama şehirlerinde de uygulanmıştır. Gaziantep ve İstanbul'da (Başakşehir, Avcılar) ise uygulama yapılmak üzere çalışmalar devam etmektedir. Projenin 81 ile yaygınlaştırılması için Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı ile protokol görüşmeleri devam etmektedir. Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu tarafından da belgesel çekimleri devam etmektedir.

Sonuç olarak babaların, engelli ve aile yaşamına aktif olarak katılmasının önemini ortaya koyan "Koçum Babam Projesi"; sürdürülebilirlik, yerelden genele yayılım, işbirlikçi yaklaşım ve toplumsal yarar sağlama özelliklerinden dolayı önemli görülmektedir.

Proje Fikri ve İsminin Ortaya Çıkışı

Bu bölümde; çalışmanın hangi ihtiyaçtan ortaya çıktığı ve çalışma başlığının nasıl belirlendiği üzerinde durulacaktır. Giriş bölümünde de belirtildiği üzere, aile yükünün paylaşılması ve engelli çocukların psiko-sosyal gelişimlerinde babanın etkin rol alması gerçeği ortadadır. Yalova ilinde ikamet eden ve engelli çocuğa sahip aileler de aynı gerçekliğin içerisinde yer almaktadır.

Federasyon yönetiminin gözlemleri, çeşitli dernek temsilcilerinin ve engelli çocuğa sahip annelerin dile getirdikleri söylemlerden babaların, engelli çocukların hayatlarında yeterince etkin rol alamadıkları anlaşılmiş olup bu doğrultuda bir çalışmaya ihtiyaç olduğu ortaya çıkmıştır.

Çalışma isminin belirlenmesi ise şu şekilde olmuştur. Koçluk kavramı son yıllarda başta Avrupa ve Amerika olmak üzere Türkiye'de de yol gösterici, destekleyici, motive edici, tamamlayıcı vb. kişi olarak toplumsal yaşama dahil olmuştur. Buradan hareketle bir çocuğun en yakın ve önemseyici yaşam koçunun anne ve/veya babası olacağı düşünülmüştür. Annelerin etkin olarak çocukların hayatlarında yer aldığı bilinmektedir. Buna karşın babaların sürece yeterince dahil olamadıkları ortadadır. Babaları da sürece dahil edebilmek için motivasyon artırıcı bir söylem olarak "Koçum Babam" kavramı benimsenmiştir.

Projenin Kapsam ve İçeriği

Proje öncelikle Yalova il sınırları içerisinde yaşayan engelli çocuğa sahip babaları kapsamaktadır. Projenin dolaylı kapsamını ise engelli çocuğun birlikte yaşadığı diğer aile üyeleri ile ailelere destek sunabilecek üniversiteler, kamu kuruluşları, sivil toplum kuruluşları ve özel özel eğitim kuruluşları oluşturmaktadır. Projenin içeriği şunlardan oluşmaktadır:

- Engelli çocuğa sahip ailelerde yaşanan sorunlar, gereksinimler ve çözüm önerileri.
- Baba katılımının çocukların yaşamındaki rolü.
- Anne tükenmişliği kavramı hakkında farkındalık geliştirme.
- Aile yükü olgusunun günlük yaşamdaki yansımaları.
- Engellilik ve engelli çocuk ailesi olmanın bilimsel açıklamaları.
- Engelli çocuk ailelerine yönelik hizmetler.

Çalışmanın Tasarımı

Çalışmanın temel problemi şöyledir. Babaların, engelli çocuklarının yaşamlarında etkin rol alabilmeleri için nasıl bir çalışma yapılmalıdır? Bu bağlamda öncelikle literatür incelenerek aile yükü ve baba katılımın çocuk üzerindeki etkileri analiz edilmiştir. Aynı zamanda aile, çocuk, engelli refahı alanında çalışmalar yapan uzman ve akademisyenlerden danışmanlık desteği alınmış ve aşağıda yer alan sorulara yanıt aranmıştır.

- Proje konuları nasıl belirlenecek?
- Babalara nasıl ulaşılacak?
- Anneler bu konuda nasıl destek verecek ve babaların çalışmaya dahil edilmesi için neler yapılmalı?
- Proje konularının çalışılacağı uygun mekanlar için nerelerden destek alınacak?
- Projenin yasal boyutu nedir?
- Projeye destek verecek kişi ve kurumlar hangileridir?
- Projenin bütçe kaynakları nereden karşılanacak?
- Projenin gerçekleştirilebileceği uygun zaman dilimi nedir?
- Projeyi kimler hazırlayacak ve içerik nasıl oluşturulacak?
- Projenin hayata geçirilebilmesi için olgunlaşma kriterleri nelerdir?
- Projenin yerel ve ulusal basın ile akademik çevrelerde duyurulması nasıl sağlanacak?
- Projenin sürdürülebilirliği açısından Türkiye geneline yaygınlaştırılması nasıl sağlanacak?

Projenin Uygulama Aşamaları

Proje hazırlanarak 31.03.2017 tarihinde İçişleri Bakanlığı Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğü (Mülga Dernekler Dairesi Başkanlığı) sunulmuştur. Proje, 22.06.2017 tarihinde yapılan protokol ile onaylanmıştır. 03.07.2017 başlayan çalışma 10.05.2018 tarihinde tamamlanmıştır. Projenin uygulama aşamalarına dair bilgiler özet biçimde aşağıda sunulmuştur.

Tablo: Uygulama Aşamaları

Kategori		Faaliyet Adı	Başlangıç Tarihi	Bitiş Tarihi	Açıklama
Proje Hazırlık Faaliyetleri		Eğitime Katılacak Babaların Tespiti	03.07.2017	28.07.2017	25'erli iki grup olmak üzere toplam 50 babanın tespiti.
		Logo Tasarım Çalışması	03.07.2017	13.07.2017	Projeye özel logo tasarımı yapılması.
		Web Sitesi	03.07.2017	10.05.2018	Projenin her aşamasının yayınlanacağı Web sitesinin yapılması.
Tanıtım Görünürlük Faaliyetleri	ve	Afiş ve broşür çalışması	03.07.2017	03.08.2017	Afişlerin hazırlanarak Yalova ilinde uygun görülen alanlara asılması ve broşürlerin dağıtılması.
		Koçum Babam Filmi	03.07.2017	31.03.2018	Projenin başlangıcından birimine kadar her aşamasının çekimleri yapılarak kısa film haline getirilmesi ve proje galasında gösterimi.
		Fotoğraf çekimi	01.08.2017	29.12.2017	Projenin her aşamasının fotoğraf çekiminin yapılması, ayrıca baba ve çocukla özel fotoğraf çekimleri yapılması.
		Koçum Babam Tanıtım Toplantısı	01.08.2017	01.08.2017	Üniversite, engellilik alanında faaliyet gösteren, kurum, kuruluş, STK, basın temsilcileri ile engelli birey ve ailelerinin katılacağı tanıtım ve bilgilendirme toplantısı.
		Fotoğraf sergisi ve tanıtım	16.02.2018	16.04.2018	Baba ve çocuk özel fotoğraf çekimleri on ilde sergilenerek projenin içeriği ve hedeflerinin anlatımı.
		Okullarda film gösterimi	10.04.2018	10.05.2018	Koçum Babam filminin Yalova İl Milli Eğitim Müdürlüğüne bağlı ve uygun görülen liselerde gösterimi.
Çalıştay toplantıları	ve	Okula giden engellilerin babaları ile toplantı	01.12.2017	01.12.2017	Koçum Babam projesinin hedefleri ve eğitim alan çocuğun eğitiminde babanın rolünün işlenmesi.
		Koçum Babam Çalıştayı	12.01.2018	12.01.2018	Engelli çocuğa sahip babaların, sürecin içerisinde olmama nedenleri ve çözüm önerileri. Engelli refahı alanında uygulamalar, sorunlar, çözüm önerileri.
Eğitimlerin verilmesi		Yaşam Koçluğu Eğitimleri	02.08.2017	29.12.2017	25'erli iki grup halinde ayda iki gün ve dörder saat olmak üzere; özel eğitim uzmanı ve psikolog tarafından eğitim verilmesi. Eğitimler çeşitli faaliyetler ile desteklenmesi.
		Atölye Çalışmaları	02.08.2017	29.12.2017	25'erli iki grup halinde ayda iki gün ve ikişer saat olmak üzere babalarla atölye çalışması yapılması. Ayrıca anneler ile de benzer çalışma gerçekleştirilmesi.
Gezi faaliyetleri		Bursa at çiftliği gezisi	19.08.2017	19.08.2017	Baba ve çocuğun birlikte vakit geçirmesi.
		Konya gezisi	20.10.2017	21.10.2017	Baba ve çocuğun anne olmaksızın birlikte uzun yol seyahati deneyimi yaşaması.
Kitapçık hazırlanması ve raporlama	ve	Koçum Babam Çalıştay Kitapçığı	13.02.2018	16.03.2018	Çalıştayda yapılan sunumlar ve sonuçlarının kitapçık olarak basılması.
Diğer Faaliyetler		Gala gecesi	10.05.2018	10.05.2018	500 kişinin katılımıyla projenin galası yapılması ve katılımcılara sertifikaların takdimi.

Projenin Çıktıları

Koçum Babam Projesinin çıktılarını aileler, kurumlar ve toplum bağlamında üç başlık altında ele almakta yarar görülmektedir.

Aile bağlamındaki çıktılar; babaların çocuklarıyla birlikte vakit geçirme sürelerinde artış, aile yükünün anneye yönelik yoğunluğunda azalma, babalık rolüne ilişkin kalıplaşmış önyargılarda azalma, eşler arasındaki iletişimde empati yetisinin artması olarak değerlendirilmektedir. Anne-babalar; gerçekleştirilen atölye çalışmaları ve çeşitli üniversitelerde görev yapan akademisyenlerin yer aldığı çalıştay sonrasında anne-baba rollerine dair bilinçli farkındalık düzeylerinin arttığını ifade etmişlerdir. Aşağıda projenin sağladığı kazanımlara dair anne babalar ile yapılan görüşmelerden birkaç örnek yer almaktadır.⁶⁹

Baba; emekli. Çocuk; erkek, 26 yaşında, otizm ve hiperaktivite engelli: “Projeye katılmam benim ve hanımım için çok yararlı oldu. Çünkü ben bu projeden sonra eşimin çok yorulduğunu ve dinlenmeye ihtiyacı olduğunu anlayabildim. Ben de oğlumla birlikte daha fazla vakit geçiriyorum. Gerek dernekte gerek gittiğimiz ve gezdiğimiz yerlerde oğlumla birlikte olmaktan ben mutluyum. Artılarımız ne oldu benim gücüm eklendi, benim gücümle birlikte oğlum biraz daha fazla sosyalleşti. Ben bu projeye katıldıktan sonra eşimin yükü hafifledi. Hem evde hem de dışarıda oğlumuzla çoğunlukla ben ilgileniyorum. Çünkü oğlumuzun yaşı büyüdü ve fiziki olarak da güçlendi. Bu nedenle benim daha çok ilgilenmem gerekiyor. Oğlum katıldığı bağlama kursunda birçok müzik öğrendi ve akşamları bize müzik dinletisi yapar.”

Anne; ev hanımı. Çocuk; erkek, 34 yaşında, spastik engelli: “Eşim projeye katıldıktan sonra bizim ne kadar ağır bir yük taşıdığımızı fark ettiler. Ne kadar zorlandığımızı fark ettiler. Onların bizler kadar emek sarf etmediklerinin farkına vardılar ve yükü yarıya indirmeye çabalamaya başladılar. İşten kalan zamanlarda oğlumuzla daha çok ilgilenmeye başladı. Daha önce yapmadığı şeyleri yapmaya başladı, farkları gördü. Oğlumuzla birlikte televizyon izlemeye başladı mesela sohbet etmeye başladı. Dertleşiyorlar, bir derdin bir sıkıntın var mı diye sorabiliyor. Daha farklı oldu yani. Projeye katılan bütün babalarda da bunun böyle olduğunu düşünüyorum. Bu beni mutlu ediyor. İlk önce baba-oğul ilişkisi güzel olduğu için beni mutlu ediyor. Çünkü çocuklar babalarına özeniyorlar. Babaları olmadığı zaman onlara özlem duyuyorlar. Benim olmadığı zamanlarda eşimin oğlumuzla bakabileceğine inanmaya başladım. Bu çok güzel bir durum. Oğlumun durumu ağır olduğu için beden gücü gerekiyor. Eşimin benim yükümü yarıya indirmesi benim açımdan çok faydalı oluyor. Her şeyden önce durumun farkına varmaları bizim açımızdan mutluluk verici.”

Baba; esnaf. Çocuk; kız, 26 yaşında, fenilketonüriye bağlı zihinsel engelli: “Koçum Babam Projesinden önce yine tabii ki çocuğumuzla alakamız vardı ama belli periyotlarla çocuğumuza yardımcı olmaya çalışıyorduk. Koçum Babam Projesinden sonra oradan aldığımız eğitimler bilgilerimizi bizi daha ileri seviyeye sevk etti. Kızımın daha fazla ilgilenmeye başladım. İsteklerini şımartmamak şartıyla daha fazla karşılamaya başladım. Diyaloglarımız daha düzgün ve sürekli olmaya başladı. Sabah benle işe gelir benimle eve döner yani tam bir koçum babam olayını yaşıyoruz çok şükür.”

Kurumlar bağlamındaki çıktılar; Yalova’da engellilik alanında kamu, üniversite, STK, yerel yönetim ve özel kuruluşlar arasında iş birliği geleneği gelişmeye başlamıştır.

Projenin yerel ve ulusal basında yer alması, engellilik ve engelli bireye sahip ailelere yönelik sosyal içermeci bir yaklaşımın oluşmaya başlamasına katkı sağlamıştır. Bu da projenin toplum bağlamındaki çıktıları olarak değerlendirilmektedir.

Sonuç

Engellilik ve engelli çocuğa sahip olma, toplumsal yaşamın temel gerçekleri arasında yer almaktadır. Engellilik özelden birey ve ailesine, genelde ise topluma birtakım sorumluluklar yüklemektedir. Bu sorumluluklar arasında en üst sıralarda engelli bireyin de biricik ve değerli olduğu algısının

⁶⁹ Görüşmeler katılımcıların ses kayıtları yorumlanmadan yazıya aktarılmıştır.

benimsenmesidir. Bir diğeri de engelli bireyin toplumsal yaşamda hak ettiği yaşama ulaşmasında başta ailesi olmak üzere toplumun tüm fertlerinin ve kurumlarının destek sunmasıdır. Şehirleşmenin hızla arttığı, komşuluk ilişkilerinin giderek azaldığı, aile yapısındaki çözümler engelli çocuğa sahip anne-babaların, aile yükünü birlikte üstlenme gerekliliğini öne çıkarmaktadır. Babalar da annelere atfedilen bazı rolleri üstlenme sorumluluğu ile yüzleşmek durumundadırlar.

Koçum Babam Projesi, engelli bir çocuğun yaşamında baba katılımının önemini öne çıkarmıştır. Bunun yanı sıra engelli bir çocuğun babası olmanın, sağlıklı bir çocuğa sahip olmak kadar anlamlı ve önemli olduğu inancı gelişmiştir.

Projeye dahil olan anne-babalar birbirlerine yönelik; sorunlarını, eksikliklerini, beklentilerini dile getirerek empati yapabilme becerilerini edinmişlerdir. Bunun yanı sıra anne-baba rolleri ve önemine dair akademik kazanımlar edinilmiştir.

Koçum Babam Projesi, kapsam, içerik ve uygulama formatı bağlamında ülke geneline yaygınlaştırılabilir ve sürdürülebilir bir özelliğe sahiptir.

Kaynakça

Karakuş, Ö. ve Kırlioğlu, M. (2019). Engelli Bir Çocuğa Sahip Olmanın Getirdiği Yaşam Deneyimleri: Anneler Üzerinden Nitel Bir Araştırma. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 41, 96-112.

Tezel Şahin, F. ve Özbey, S. (2007). Aile Eğitim Programlarına Baba Katılımının Önemi. *Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi*, 18(1), 39-48.

Coşkun, Y. ve Akkaş, G. (2009). Engelli Çocuğu Olan Annelerin Sürekli Kaygı Düzeyleri ile Sosyal Destek Algıları Arasındaki İlişki. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi (KEFAD)*, 10(1), 213-227).

Buluş, S. ve Ersoy, A. F. (2019). Engelli Çocuğu Olan Annelerde Tükenmişlik: Nitel Bir Çalışma. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 23(3), 764-781. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/907883>.

Sımsıkı, H. Ve Şendil, G. (2014). Baba Katılım Ölçeğinin (BAKÖ) Geliştirilmesi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 13(49), 104-123. <http://www.esosder.org>.

Engelli ve Yaşlı İstatistik Bülteni Mart-2020. (2020). Erişim adresi <https://www.ailevecalisma.gov.tr/media/42250/istatistik-bulteni-2020-mart.pdf>.

Akkök, F. (Ed.). (2003). *Farklı Özelliğe Sahip Olan Çocuk ve Ailelerle Yapılan Çalışmalar*. Özel Eğitime Giriş, Ankara: Gündüz Eğitim.

Özgüven, İ. E. (2000). *Evlilik ve Aile Terapisi*, Ankara: PDREM Yayınları.

İşıkhani, V. (2005). Zihinsel Engelli Çocuğa Sahip Annelerin Psiko-Sosyal ve Sosyoekonomik Sorunları. *Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi*, 16(2), 35-52.

Karakuş, Ö., Kalaycı-Kırlioğlu, H. İ., Kırlioğlu, M., Başer, D. (2017). Üniversitelerde Engelli Öğrencilerin Eğitim Alanında Karşılaştıkları Sorunlar: Selçuk Üniversitesi Örneği, *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 14 (3), 2577-2589. Erişim adresi <https://www.j-humansciences.com/ojs/index.php/IJHS/article/view/4701>

Tekin, H. H. (2019). Engelli Üniversite Öğrencilerinin Eğitim Yaşamındaki Sorunları: Konya Örneği. *MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8(2), 1-19.

Flouri, E. (2005), *Fathering and child outcomes*. John Wiley ve Sons, Ltd. Erişim adresi <http://library.lol/main/74AC644105BED03F98592E47C58B09D3>

Seçer, Z., Çeliköz, N. ve Songül, Y. (2007), Bazı kişisel özelliklerine göre okulöncesi eğitim kurumlarına devam eden çocukların babalarının babalığa yönelik tutumları. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (18), 425-438.

- Kocayörük, E. (2010). Ergen Gelişiminde Aile İşlevleri ve Baba Katılımı. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 4(33), 37-45).
- Lamb, M. E. (1997). *Father and child developments: An introductory overview and guide*. In M. E. Lamb (Ed). The role of the father child of development. 3rd ed, 1-18. New York: John Wiley.
- Marsiglio, W. (1995). *Fathers' diverse life course patterns and roles*. In W. Marsiglio (Ed). Fatherhood. Contemporary theory, research and Social policy, 78-101. California: Sage Publication Inc.
- Vural Yüzbaşı, D. (2019). Engelli Çocuğa Sahip Annelerin Duygusal Deneyimleri: Bir Olgubilim Çalışması. *SDÜ Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 46, 01-25.
- Çitil, M. Ve Doğan, İ. (2019). Engelli Çocuğu Olan Ailelerin Yapısı ve Toplumsal İlişkilerinin Belirlenmesi. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 43, 61-108.
- Oğuz, H. ve Sönmez N. (2018). Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Çocuğa Sahip Ailelerde Anne-Çocuk ve Baba-Çocuk Etkileşiminin İncelenmesi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 19(1), 55-77. Erişim adresi <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ozelegitimdergisi>
- Akandere, M., Acar, M. Ve Baştuğ, G. (2009). Zihinsel ve Fiziksel Engelli Çocuğa Sahip Anne ve Babaların Yaşam Doyumu ve Umutsuzluk Düzeylerinin İncelenmesi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 22, 23-32.
- Yavuzer, H. (1993). *Ana-Baba ve Çocuk*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Tümkiye, S. (2001). Engelli Çocukların Ailelerine Yönelik Psikolojik Danışma Hizmetleri Gereksinimi. *Ufkun Ötesi Bilim Dergisi*, 2, 95-102.
- Türk Dil Kurumu (TDK). (2021). <https://sozluk.gov.tr/>

YALOVA'DA KAYBOLMAYA YÜZ TUTMUŞ MESLEKLERDEN SICAK DEMİRCİLİK

Ezgi ŞAHİN SEVDİ
Öğretim Görevlisi, Yalova Üniversitesi
esahin@yalova.edu.tr
Orcid: 0000-0002-6383-8607

Öz

Toplumların somut kültürel ürünleri arasında yer alan zanaatlar, Türk toplumunun da yüzyıllardan bu yana ihtiyaca dayalı biçimde geliştirdiği, kendine ve kültürüne has üslubunu yansıttığı ve hatta para kazandığı el ustalığı isteyen işlerdir. Bugün seri üretimin hızının, fabrika imalatı ürünlerin sayısının ve çeşitliliğinin artışta olduğu bir gerçektir. Zanaatların birçoğunun yok olmaya yüz tutmuş meslekler arasında gösterilmeleri; üretim maliyetlerinin çok olması, halkın ihtiyaçlarının değişmesi veya bu ihtiyaçlara teknolojinin hızla cevap vermesi gibi nedenlere dayandırılabilir.

Kültürel mirasımızın kapsadığı zanaatlardan biri olan demircilik de özellikle Orta Asya'dan bu yana çeşitli tarihî kaynaklarda bahsedildiği üzere Türk toplumu için önem arz eden, madeni ısıtıp çeşitli araçlar kullanarak şekil verme sanatıdır. Çalışmada Yalova ili Merkez ilçesine bağlı Sugören köyünde iki nesildir mesleği sürdüren Karakaş ailesinden Hüseyin Karakaş ve Aziz Karakaş ile Yalova ili Termal ilçesine bağlı Akköy'de yaklaşık üç nesildir bu mesleği yapan Koçan ailesinden Yılmaz Koçan ve Vahdet Koçan'dan derlenen sıcak demircilik mesleği ile ilgili bilgilere yer verilmeye çalışılacaktır.

Anahtar Sözcükler: Demircilik, zanaat, kültürel miras, Yalova.

A Profession on the Verge of Extinction in Yalova Hot Ironworking

Abstract

Crafts are among the tangible cultural products of societies. Turkish society has also developed these works which require craftsmanship based on needs for centuries. It has reflected its unique style and has even earned money from them. It is a fact that the speed of mass production and the number and variety of factory-made products are increasing today. The fact that many of the crafts are among the professions that are on the verge of extinction can be attributed to reasons such as high production costs, changing needs of the people, or the rapid response of technology to these needs.

Ironworking, one of the crafts covered by our cultural heritage, is the art of heating metal and shaping it using various tools. It is important for Turkish society, as mentioned in various historical sources, especially from Central Asia. The study presents information compiled from Hüseyin Karakaş and Aziz Karakaş of the Karakaş family, who have been working in the Sugören Village of the Merkez district of Yalova for two generations, and the Koçan family, Yılmaz Koçan and Vahdet Koçan, who have been doing this profession for about four generations in Akköy, the Termal district of Yalova.

Keywords: Ironworking, craftsmanship, cultural tradition, Yalova.

Giriş

Türklerin gelenek göreneklerinde, örf ve âdetleriyle birlikte inançlarında ayrıca Türk Mitolojisi'nde büyük öneme ve köklü bir geçmişe sahip olan demircilik ve demir kültürü, bir zamanlar çekiç seslerinin durmadan duyulduğu Anadolu coğrafyasında ve aslında tüm dünyada oldukça mühim bir yere sahiptir.

Türklerin atalarının “demirci” olduklarından Türk, Çin, Arap tarih ve coğrafya kaynaklarında bahsedilmektedir (İnan, 2020: 230). Başlıca meslekleri madencilik, demircilik olan ve Bozkır kültüründe yaşayan Türk toplumunda mükemmel kılıç, kalkan, kargı, mızrak, temrin imal edilirdi

(Kafesoğlu, 2020: 307). Bu savaş aletlerinin üretildiği maden olan demir, Kâşgarlı Mahmud'un "Dîvân u Lugâti't- Türk" adlı sözlüğünde "temür" biçiminde ve "Kök temür kerü turmas." atasözünde karşımıza çıkmaktadır. Bu atasözü; "mavi demir iş görmeden durmaz; yani bir şeye isabet ettiği zaman onu yaralar." anlamındadır. Ayrıca sözlükte yine aynı bölümde, Kırgız, Yabaku, Kıpçak gibi Türk boylarının halkları aralarında bir şeyin üzerine ant içtiklerinde demire duydukları saygıyı göstermek için kılıcı kınlarından çıkarıp yanlamasına önlerine koyup; "eğer sözünü tutmazsan bu demir mavi girsin kızıl çıksın, yani kanlı olarak çıksın." anlamına gelen "bu kök kirsün, kızıl çıksun." diyerek yemin ettiklerine dair ayrı bir anlam açıklaması daha mevcuttur (Ercilasun ve Akkoyunlu, 2018: 155). Kılıçla yemin etme motifine Dede Korkut Hikâyeleri'nden Kanlı Koca Oğlu Kan Turalı ve Uşun Koca Oğlu Segrek hikâyelerinde de rastlamamız mümkündür. (Ergin, 2018: 193, 228)

Dinler tarihçisi Mircea Eliade (2020: 91), destanlarda demircilerin kahramanların silahlarını yapması ve bununla kalmayıp ona yükledikleri "sihir" ile kahramanlar arasında ortaya çıkan "ilişki"nin mevcudiyetinden ve Türklerde "demirci (tarkhan)" sözünün "kahraman ve yalnız, atlı savaşçı" anlamına geldiğinden bahsetmektedir. Türklerin meşhur destanı olan Ergenekon Destanı'nda demirci, önlerine engel olarak çıkan dağı eriterek ulusu özgürlüğe kavuşturmuş ve kahraman olmuştur (Ögel, 1998: 63). Manas Destanı'nda Manas'ın demircisi çok yüksek bir üstünlük göstergesi olan "Darkan (Tarkan)" unvanına sahiptir ve kahraman Manas için çok önemlidir (Ögel, 1998: 69).

Yakut Türklerinde şamanın demirci ile bir yuvadan sayılması, Kırgız-Kazaklarda kötü ruhlardan olan albastının demirden korktuğu inancının var oluşu, Başkurlarda ve hatta Anadolu'da ölünün göğsüne bıçak, makas, çekiç gibi demirden eşyanın konması (İnan, 2020: 231) gibi pratikler ve inanışlar, Türklerin mitolojik algısında, yaşayış ve inançlarında demirin önemli bir yere sahip olduğunu göstermektedir.

Türkler, demirciliği şerefli zanaatlardan saymışlardır (İnan, 2020: 230). Demircilik, asırlar boyunca Türklerin geleneksel mesleklerinden biri olmuştur. UNESCO'nun Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi (SOKÜM) ile dünya üzerinde koruma altına alınmaya çalışılan kültürel mirasların beşincisi; el sanatları geleneğidir. El sanatları geleneği başlığı altında, geleneksel mesleklerden "demircilik" başı çekmektedir (Oğuz, 2018 :151).

Teknolojide bugün gelinen son durumla beraber el zanaatlarımızdan sıcak demircilik, kaybolma tehlikesiyle karşı karşıyadır. İşte bu sebeple ülkemizde el sanatları geleneğine dair yapılan derleme çalışmalarına katkıda bulunabilmek, sıcak demircilik imalatlarında elde edilen maddi üründen ziyade üretim tarz ve kültürünün, üretim sürekliliğinin, insanlık mirası olan el sanatları geleneğinin asıl korunması gereken olduğu görüşünden hareketle (Oğuz, 2018: 138) çalışmada sıcak demirciliğe dair Yalova'nın kültürel belleğini araştırmak, sıcak demircilik mesleğinin geldiği son durumu ilgililere duyurabilmek ve sürdürülen kültürü kayıt altına alabilmek amacıyla Yalova'da kaybolmaya yüz tutmuş mesleklerden sıcak demirciliği 1965'ten bu yana sürdüren Karakaş ve 3 nesildir bu mesleği yapan Koçan ailesinden derlenen bilgilere yer verilecektir.

1. Demirci Ustalarının Çalışma Hayatlarıyla İlgili Özellikler

Hüseyin Karakaş, Yalova'nın Sugören köyünde dünyaya gelmiştir. Babası Muharrem Karakaş, Yunanistan'da Demirhisar (Sidirokastro)'da 1895 senesinde doğmuştur. Aile, 1923'te Türkiye'ye gelmiş, önce Adana'ya oradan Kayseri'ye sonra da Yalova'ya göç etmiştir. Hüseyin Karakaş, 1957 yılında Hatice Karakaş ile evlenmiş ve 8 çocuğu dünyaya gelmiştir. Çocuklarının 7 tanesi kız, 1 tanesi de erkektir. 1965-1980 yılları arasında sıcak demircilikle uğraşmıştır. 1970'li ve 1980'li yıllarda İstanbul'da itfaiyecilik de yapan Hüseyin Karakaş, günümüzde hâlen bu mesleğe Sugören köyünde yaşadığı evinin altındaki imalathanesinde devam etmektedir.

Sugören köyünde, "Dağlı Muharrem'in oğlu" olarak tanınan Hüseyin Karakaş'ın lakabı, "Tokmak Usta"dır. Hüseyin Usta, Sugören köyünde elektrik yokken kendisinin kurduğu ve çalıştırdığı körüklü ocağında, Yeniköy'deki demirci Şakir Usta'dan öğrendiği, "Alman kaynağı" olarak tanımladığı yöntemle iki demiri ısıtıp; birbirine kaynak yaparak bu mesleğe başlamıştır. Hüseyin Karakaş, mesleğini "demirci" olarak tanımlamaktadır. Bu mesleği yapma isteğinin ve merakının kendisinde geçmişten bu yana var olduğunu ise şöyle ifade etmektedir: "Köyde 'Değirmenci' derler, bir adam vardı. Köylü hep onun kapısına gidip gelirdi. İçimden benim de kapıma gelip benden iş istemelerini

isterdim. Allah bana bu işi nasip etti. Dükkânları, imalathaneleri geze geze bu işin inceliklerini öğrendim. Başka imalathanelerdeki makineleri alacakmış gibi incelerdim ve elimle onlardan ölçü çıkartırdım. Sonra kendi imalathanemde çalışabilmek için o ölçülerde olan malzemeleri tornacılarda yaptırırdım. İznik Gölü'nden topladığım sazlarla önce kendime küçük bir atölye yaptım. Sonra bu evi yaptık, evin altını da imalathaneye çevirdim. Bu işi kendi kendime çalışarak öğrendim. Çeliği yaptım kırıldı, yine yaptım sonra yine kırıldı. Öyle öyle işimi sağlam yapmayı öğrendim. Dağda çobanlık yaparken lastik çizmenin boğazından körük yapardım. Çizmeyi kesip aşağısından boyun kısmına kamış taktım, ikinci çizmeyi de kestim iç tarafına da lastik çaktım, içeride bir gülepe yaptım. Üstüne bir de tahta koydum. O tahtanın sapı da vardı. Babamın danasını kestim, dananın derileri ile kaplayıp kendime körük yaptım. Şimdi öyle körükler yapamıyoruz ve yapana da bulamıyoruz o yüzden elektrikli körükle işimizi devam ettirmeye çalışıyoruz.”

Hüseyin Karakaş'ın yanı sıra Yalova'nın Termal ilçesine bağlı Akköy'de yaşayan ve köyde “Koçanlar” veya “7 Kardeşler” olarak bilinen, 3 nesildir bu işi sürdüren Koçan ailesinden Yılmaz Koçan ile yeğeni Vahdet Koçan da babadan oğula, “usta-çırak ilişkisi” ile aktarılmış sıcak demircilik mesleğini körüklü ocaklarda günümüzde hâlâ icra etmektedirler.

Yılmaz Koçan, 1968'de Akköy'de dünyaya gelmiştir. Dedesi İbrahim Koçan, babası Hasan Koçan'ı, Hasan Koçan da oğlu Yılmaz Koçan'ı çırak olarak yetiştirmiştir. Yılmaz Koçan'ın 6 tane erkek, 2 tane de kız kardeşi vardır. 7 erkek kardeşin de ustası olan Hasan Koçan, 2002'de vefat etmiştir. Kardeşlerden İbrahim Koçan, Ahmet Koçan, Osman Koçan da sağ değillerdir. Ali, Selim, Mustafa ve Yılmaz Koçan kardeşlerden geriye mesleği icra eden bir tek Yılmaz Koçan kalmıştır. Ali, Selim ve Mustafa Koçan kardeşler günümüzde sağlık durumlarından ötürü ocakta çalışamaz hâlededirler. Yılmaz Koçan, 1983 senesinde Zarif Koçan ile evlenmiştir. Bu evlilikten Ahmet, Mustafa ve Barış adında 3 tane oğlu olmuştur. Eşi Zarif Koçan çocukları büyüyene dek kendisine çıraklık yapmıştır. Yılmaz Usta da tıpkı kendi babası gibi oğullarını çırak olarak yetiştirmiştir; ancak oğullarından biri şoförlük diğerleri de tersanelerde işçilik yapmaktadırlar. Yılmaz Koçan ile beraber kardeşi Selim Koçan'ın oğlu Vahdet Koçan günümüzde dedelerinden miras kalan sıcak demircilik mesleğini sürdürmektedirler.

1.1.Çıraklık dönemi ve çırakların görevleri

Hüseyin Karakaş, mesleği kendi kendine öğrendiğini ifade etmektedir. Tek oğlu olan Aziz Karakaş'ı da çırak olarak yetiştirmiştir. Aziz Usta da günümüzde babasıyla aynı imalathanede çalışmaktadır. Ancak Aziz Usta, sıcak demircilikten ziyade günümüzde daha çok soğuk demircilik işiyle uğraşmaktadır. Demircilik mesleğinin sevilmeden yapılabilecek bir iş olmadığını söyleyen Aziz Karakaş, bu işte estetikten ziyade sağlamlığın ön plana çıkması gerektiğine dikkat çekerek; meslekte en can alıcı kısmın bu olduğunu ustası Hüseyin Karakaş'tan öğrendiğini ifade etmektedir. Hüseyin Karakaş da aynı şekilde yetiştirdiği çırağı olan oğluna şöyle öğütlerde bulunduğunu söylemiştir: “Oğluma her zaman sağlam iş yapmasını, işine dikkatini vermesi gerektiğini, müşteriye de hoş karşılamasını söylüyorum. Müşteri olmazsa bitersin. Bazı adam vardır; adamın yüzü ekşidir gördüğün zaman yan taraftan geçmek istersin, bazı adam da vardır tatlı dillidir. Ne olursa olsun neticede müşteriye her türlü iyi davranacaksın. Esnaf dediğin gururlu olacak, kendine güveni olacak, izzet-i nefsi olacak. Örneğin, köyümüzde halıcılık yaparlar. Kadınların halı dokurken artan iplikleri kestikleri küçücük makasları var. Bazen o makaslar körleniyor. Bana getiriyorlar, küçücük bir makas yahu! Benden borç soruyorlar. Buna para istemez, diyorum. Öyle ufak tefek işler için de insanlardan para almaya hiç gerek yok.”

Yılmaz Koçan, Akköy'de Hasan Usta'nın demircilik mesleğini devrettiği 7 oğlundan biridir. Babasına uzun yıllar çıraklık eden Yılmaz Usta, eşi Zarif Koçan ve çocukları ile birlikte çalışmıştır. Eşi ve çocukları onun çırağı olmuşlardır. Ancak bu mesleği günümüzde yalnızca kendisi ve yeğeni Vahdet Koçan sürdürmektedir.

Vahdet Koçan, ilk olarak dedesinden sonra babasından devraldığı bu meslekte hâlâ çırak olduğunu belirtmektedir. Çırağın görevlerini ise şöyle özetlemiştir: Dükkânı açmak, içerisini ve dışarısını temizlemek, ocağı hazırlamak, körüğü çalıştırmak, malzemeyi hazır hâle getirip usta işe başlayınca hem körüğü hem de işi takip etmek... Vahdet Koçan, bu görevlerin yanı sıra çırağın özellikle dikkat etmesi gereken şu hususa da dikkat çekmektedir: “Usta malzemeye şekil verirken takip edilemeyecek kadar hızla çekicini kullanır. Çekici nereye vurduğunu çırağın görmesi zordur; ancak çırak çelikteki çentik izini görüp ustanın hemen ardından aynı yere hızla vurmalıdır. Malzemeye şekil verme işlemini

bitirmek için ustası çekicini örsün kenarına vurduğunda ise çırak da onunla beraber durmalıdır.” Vahdet Koçan, bu meslekte zamanlamayla beraber el-göz koordinasyonunun çok mühim olduğunu ve usta-çırak birliği olmadan tek başına yapılabilecek bir meslek olmadığını söylemektedir.

Bu meslekte «usta-çırak ilişkisi»nin varlığı, SOKÜM'ün «Sürdürülebilir Koruma Önlemleri» kapsamındaki «Aktarma» başlığını akla getirmekte; sözleşmenin 14. maddesindeki «eğitim» konusuna da gönderme yaparak bu ilişki vasıtasıyla yaşayan insan hazinelerinin gelecek kuşaklara aktarılması ve kültürün korunmasında büyük pay sahibi olması açısından son derece mühim olduğunu ortaya koymaktadır (Oğuz, 2014: 44).

Burada Koçan ailesi ile Karakaş ailesinin mesleğe bakış açılarındaki ortaklık dikkat çekmektedir. Zira her iki usta da yaptıkları ürünün sağlam olmasının kendileri için çok önemli olduğunu; ancak iyi ve sağlam ürün meydana getirerek müşterileri ve çevreleri tarafından aranacaklarını düşünmektedirler.

Fotoğraf 1: Hüseyin Karakaş

Fotoğraf 2: Hüseyin Karakaş - Aziz Karakaş

Fotoğraf 3: Yılmaz Koçan - Vahdet Koçan

2.İş Yerinin Özellikleri

Hüseyin Karakaş'ın imalathanesi, Sugören köyünde kendi evinin en alt katındadır. Akköy'deki Yılmaz Koçan'ın imalathanesi ise ailenin evinin hemen yanında bulunan, tek katlı iki bölmeli bir mekândır. İki ustanın da imalathanelerinin yerleri, civar köylerde bilinmektedir. Ustalara günümüz şartlarında cep telefonları vasıtasıyla rahatlıkla ulaşılabilir. Hüseyin Usta'ya ulaşmak isteyenler, daha ziyade oğlu Aziz Karakaş ile iletişim kurmaktadır. Yılmaz Koçan, Orhangazi'de aynı zamanda kendisine ait bir nalbur dükkânının olduğunu; ancak Covid-19 salgınından ötürü 2017'de açtığı bu dükkânı 2020'de kapatmak zorunda kaldığını ifade etmektedir.

2.1.İmalathaneyi Açarken Yapılan Uygulamalar ve Çalışırken Kaçınılması Gereken Davranışlar

Hüseyin Usta, imalathanesinin kapısını her sabah mutlaka besmele çekerek açtığını belirtmektedir. Ayrıca gün içerisinde dükkânına uğrayanların, kendisini ziyarete gelenlerin veya çalışan çırağın şekil itibarıyla mini bir oturağı andıran ve üzerinde demirin dövüldüğü örsün üstüne oturmasına kesinlikle izin vermemektedir. Hüseyin ve Yılmaz Ustalar, çalışırken örsün üzerine oturmanın veya yerde duran balyozun üzerinden atlayarak geçmenin yaptıkları işe “saygısızlık” olduğunu, özellikle örsü, “ekmek teknesi” saydıkları için onun üzerine kesinlikle oturulmaması gerektiğini ifade etmişlerdir. Çıraklarını da bu kurala göre yetiştiren ustalardan Yılmaz Koçan, babası aynı zamanda ustası Hasan Koçan'dan dalgınlıkla bir kez örsün üstüne oturduğu için dayak yediğini de belirtmiştir.

2.2.Siftah

Yılmaz Koçan, imalathanesine ilk giren her müşteriden siftah niyetiyle para almadığını; bazı kişilere ise istedikleri malı zararına da olsa verdiğini ve onlardan kazandığı ile siftah yapmak istediğini şöyle ifade etmektedir: *“Bu para siftah olsun, derim. Siftahın üçüne beşine bakmam. Siftah her adamdan olmaz tabi; ama bazı kişilere malı zararına da olsa veririm. Cüzdanın bir kıyasına parayı besmele çekip koyarım. Sonra bakarım o gün ne olmuş ve ne kadar kazanmışım. Ki daimî bir müşterim var, İstanbul'dan gelir. Akköy'de bir evi var. Benden ne isterse veririm. Onu çok kez denedim; ondan kazandığımla siftah yaptığım gün olmadık bir şekilde para kazanırım. O yüzden o kişilerin paralarını alır besmeleyle cüzdanımın kenarına koyarım.”*

Hüseyin Karakaş ile Aziz Karakaş da özellikle kendileri ile alışveriş yapmaya civar illerden, ilçe veya köylerden gelenleri hiç geri çevirmediklerini, bazen kâr etmeseler de ürünü siftah niyetine gelen müşteriye sattıklarını belirtmişlerdir.

2.3.Dükkânda Asılı Olan Yazılar

Yılmaz Koçan'ın imalathanesinin duvarında asılı, Arap harfleriyle yazılmış babadan kalma bir besmele çerçevesi mevcuttur. Hüseyin Karakaş'ın imalathanesinin duvarlarında çeşitli fabrika ürünlerinin reklam afişleri ile Fenerbahçeli futbolculara ait posterler asılıdır. Bunların yanı sıra iki imalathanede de duvarlarda çeşitli aletlerin raflarda dizilerek sergilendiği çalışma alanları mevcuttur.

Fotoğraf 4: Yılmaz Koçan'ın imalathanesinin duvarı

Fotoğraf 5: Hüseyin Karakaş'ın imalathanesinin duvarı

3.Meslekî Özellikler

Hüseyin Usta, “*Kaleden iniş mi olur, ham demir gümüş mü olur? Akşamdan söz verip de sabaha dönüş mü olur?*” türküsünün sözleriyle yapılan işin inceliğini özetleyerek; ham demirin çelik olmayacağını, el emeğiyle yapılan ürünlerin yerini dökme demir imalatlarının tutmayacağını ayrıca ifade etmiştir. Ürettiği malzemeye göre işlem basamaklarının değişebileceğini belirten Hüseyin Usta, sabah ocağı yaktıktan sonra yapacağı işe göre malzemesini kalıpla şekillendirip; ısıttığını ve dövdüğünü ifade etmektedir. Her bir ürünün ne iş için kullanılacağını bilmesi ise; sırasıyla

malzemeyi seçme ve uygun kalıba göre hazırlama, ısıtma, şekil verme (dövme), su verme, soğutma, yağlama ve saklama gibi aşamalar için önemlidir.

Her iki usta da imal ettikleri ürünlerin dümdüz bir yapıya sahip olmaları gerektiğini ve bunların genellikle tarım veya orman işçiliğinde kullanıldıklarını belirtmişlerdir. Ayrıca “ağız” diye tanımladıkları bölümü dümdüz olan bir baltanın veya keserin o ustanın maharetiyle ilgili olduğunu söylemişlerdir. İmal edilen ürüne göre seçilen malzemeye “baskı” adı verilen çekiçle en son aşamada dümdüz bir şekil verilmesi gerekebildiğini de belirten Hüseyin Usta: “*Terzinin işi kötüdür; ama yüzünü ağartan ütüdür. Demircinin de baskısı ustanın ütüsüdür.*” diyerek bu işlemin önemine dikkat çekmiştir.

3.1. Üretim aşamaları ve bu aşamaların bazı püf noktaları

Çelik türlerine göre verilen su miktarının iyi ayarlanması gerektiği, bunun bu işin üretim aşamasının en önemli noktası olduğu, sıcak demircilik mesleğini icra eden ustalarımız tarafından ortaklaşa olarak ön plana çıkarılan bilgilerdendir. “*Ayva sarısı*”, “*menevşe mavisi*”, “*beyazlaşma*” gibi sözcüklerle tarif edilen renkler, ısıtılma işleminden sonra ortaya çıkan ve çeliklere su verme aşamasının zamanını doğru saptamak adına ustalar için ortak göstergelerdir. Isıtma işlemi ile beraber bu renklerden hangisinin oluşmasının bekleneceği ve üretim aşamalarının ne olacağı ise çeliğin türüne ve sipariş edilen ürüne göre değişmektedir.

Odun kesmek için kullanılan ve ortalama 850 gram gelen bir baltanın üretim aşamaları, örnek oluşturması için derlenmiştir ve şu şekildedir:

1. Çelik satın alındıktan sonra balta kalıplarına göre makasla kesilerek kabataslak biçimde şekillendirilir.
2. Ocak yakıldıktan ve hazır edildikten sonra şekillendirilen malzeme ocağa sokulur ve iyice ısıtılır.
3. Öncelikle baltanın “*kovanağzı*” adı verilen sap yeri, malzeme ısıtıldıktan sonra kalıba koyularak oluşturulur. Bu işleme, “*kovanağzı toplama*” adı verilmektedir.
4. Baltanın ağzını hazırlama işine sıra geldiğinde ise çeliğin rengi “*ayva sarısı*” olana dek ocağa ısıtılır ve maşa yardımıyla çekilerek örsün üzerine alınır.
5. Baltanın ağız kısmı örsün üzerinde kalından inceye doğru dövülür. Kalın görünen fazla kısımlar ise yüzeye yaydırılmadan yine makas yardımıyla kesilir.
6. Fazlalığı alınan balta ağzı yine ocağa sokulur ve örsün üzerinde iyice dövülerek inceltir.
7. Ocağa yeniden sokulan balta ısıtılır ve ocaktan alınır. Sıcakken kovanağzı denen kısma ve baltanın yarısına dek keçe sarılır. Sarılan keçe o kısma yapışır ve bu bölüm mat siyah renk alır.
8. Usta baltanın ağız kısmına su verme işlemine geçmeden uç tarafında kırılabilir yer olup olmadığına bakar ve gerekirse oraya yeniden ısıtma işlemi uygular. Orada bulunan pürüzü çeliği döverek düzeltmeye çalışır.
9. Baltanın ağzına su verme işlemi ise en önemli aşamadır. Ustanın mahareti de burada belli olur. Ağız kısmı “*menevşe mavisi*” diye tanımlanan renge yani kırmızı ile hafif mor arasında bir renge sahipken suyu verilmelidir. Eğer baltanın ağız kısmı beyazlaşmışsa ve üzerine su verilirse o balta sağlam olmaz, çalışırken kırılabilir.
10. Ağız kısmına su verilen baltanın keskinliği tekrar gözle kontrol edilir. “*Kılağzı*” adı verilen “baltanın keskinlik yapısı” en iyi seviyeye getirilir.
11. Çelik yumuşakken parlatma ve bileme işlemleri de yapılır. Baltanın ağız kısmı “*eye*” adı verilen aletle iyice keskinleştirilir.
12. Gürgen ağaçlarından yarılan ve müşterinin istediği uzunluğa bağlı olarak boyu ayarlanan sap kısmı da el palanyası ve törpüyle kesilip düzlenir.
13. Baltanın uç kısmındaki sap yerine dıştan içe doğru çevrilerek ve örsün üzerinde dövülerek sap takılır. Sapın köşeli olan uç kısmı, baltanın köşeli olan kovanağzının yani sap yerinin içine iyice yerleştirilir ve balta üretme işlemi tamamlanmış olur.

Hüseyin Usta, imal ettiği ürünü soğuttuktan sonra en son aşamada imalatını paslanmadan uzun süre saklayabilmek için üzerine teke boynuzu sürmektedir. Bu sayede hafif siyah renge alana dek teke boynuzu sürülerek yağlanan malzeme, boynuzdaki yağ ile kaplanmış olur. Bu boynuzun özelliği, kalınlığı ve bolca yağ içermesidir. Bu boynuzun keçilerde değil de özellikle tekede bulunduğu bilgisi

derlenmiştir. Yılmaz Koçan, teke boynuzu kullanarak değil de elde ettiği ürünü zeytinyağı ile yağlayıp gazete kâğıdına sararak saklamayı ustası Hasan Koçan'dan öğrendiğini, şimdilerde ise ürünlerin pas tutmaması için özel verniklerin üretildiğini ve kullanıldığını ifade etmektedir.

3.2.Sıcak demircilikte kullanılan ana malzemeler

Ocak: Demirin veya çeliğin dövülmesi ya da kaynak yapılabilmesi için ısıtılma işleminin yapıldığı ana bölümdür. İç kısmında kömür yakılır.

Fotoğraf 6: Ocak

Kömür: Ustalardan sıcak demircilik mesleğinin ana malzemelerinden olan körük ve kömür ile ilgili eskiden nasıl elde edildikleri ve kullanıldıkları hususlarına dair bazı bilgiler derlenmiştir. Günümüzde “fındık kömürü” veya “kok kömürü” olarak bilinen kömür çeşitleri ile ocaklarını çalıştıran veya elektrikli körük kullanan ustalar, önceleri kömürü kendilerinin imal ettiklerini anlatmaktadırlar. Bu konuda Yılmaz Koçan şöyle bilgi vermektedir: “Eskiden ocakta yaktığımız kömürü püren (piren) kütüğünden kendimiz elde ediyorduk. Püren, biz ‘titre’ de deriz, süpürgelik otunun dışıdır. Günde 10 çuval püren kütüğü söküyordük ve ondan kömür elde ediyordük; ancak o kömür de ocakta sürekli çalıştığımız için 1 günde bitiyordu. Dumanı bu kömürler gibi değildi, sağlıklıydı. Hususi kömür işi için bir kişi sabahtan akşama dek görevliydi. Dağda devamlı püren topluyordu. Toplanan kökleri yakmak için büyük bir kuyu açılıyordu. Böyle bir kuyu kazılmasının asıl sebebi; içeride elde edilen koru yalnızca üstten hava alarak rüzgârla dağılmasının veya erimesinin, çökmesinin önüne geçmekti. Kuyuda alttan hava almayan kor bu sayede dağılmadan toplanabiliyordu. Açılan kuyunun altına dallar koyulup çalı çırpı atılıyordu. Onların üstüne de püreni atıp ateşi yaktın mı, o dallarla beraber püren de içeride yanarak kor oluşturuyordu. Diğrenle koru karıştırıp ateş söndürülür, kuyunun da üstü örtülürdü. Elde edilen kömür çuvalara doldurularak ama at arabasında, ama eşek sırtında bazen de insan sırtında ocağa getirilirdi. Ocak her zaman o kömürle yakılırdı. Günümüzde artık hem ormanlık alanda ateş yakmak yasak olduğundan hem de bunun büyük bir iş yükü ve zaman kaybı olduğu düşünüldüğünden bu işlemler yapılmıyor. Satın alınan kömürler ocaklarda kullanılıyor.” Püren otundan elde edilen bu doğal kömürün çıkardığı dumanın vücuda zarar vermediği; ancak yeni dönem kömürlerinin yandıktan sonra çıkardığı dumanı solumanın vücudu olumsuz yönde etkilediği de derlenen bilgilerdendir.

Körük: Önceleri el yapımı körükleri kullanan ustalar şimdi elektrikli körük kullandıklarını ifade etmişlerdir. Hüseyin Karakaş, lastik çizme, kamış, tahta ve dana derisi kullanarak yaptığı körüğü uzun

süre kullandığını; Yılmaz Koçan ise önceden Keşan ve Edremit taraflarında üretilen el yapımı körükleri satın alıp kullandıklarını ifade etmiştir.

Fotoğraf 7: Elektrikle çalışan körük sistemi

Fotoğraf 8: Hüseyin Karakaş'a ait eski körük parçası

Maşa - Kıskaç: Sıcak demiri tutmak, ocaktan çıkartıp örsün üzerine koymak için kullanılan aletin adıdır.

Fotoğraf 9: Maşa

Kalıp: Balta, keser, nacak gibi çeşitli ürünleri imal edebilmek için malzemenin işlenmeden önce kabataslak şekillendirildiği kalıptır.

Fotoğraf 10: Kalıplar

Makas: Malzemeyi kalıba göre şekillendirdikten veya ısıttıktan sonra fazlalıkları kesmeye yarayan alettir.

Fotoğraf 11: Makas

Su Teknesi: Isıtılan çeliğin kıvamına göre suyunun verildiği teknedir.

Fotoğraf 12: Su teknesi

Örs: Üzerinde sıcak demirin dövüldüğü alettir.

Fotoğraf 13: Örs

Çekiç: Sıcak demiri döverek şekil vermeye yarayan alettir.

Fotoğraf 14: Çekiçler

Teke boynuzu veya Zeytinyağı: Üretilen ürünün beklerken paslanmaması için yağlama işleminin yapıldığı malzemedir.

Fotoğraf 15: Teke boynuzu

Baskı- Tokmak: Dövülerek şekil verilen demiri soğutmadan önce hiçbir yamukluğun üzerinde kalmaması için düzleme işleminin yapıldığı alettir.

Fotoğraf 16: Baskı

3.3.İmal edilen ürünlerden bazıları

Ocakta ısıtılıp örs üzerine dövülerek yukarıda bahsedilen aşamalardan geçip günümüzde en çok talep gören ve üretilen maddi ürünlerden bazıları şunlardır: Su çıkarma burgusu, kürek, bel, çapa, kazma, makas, keser, balta, nacak, orak, dirgen.

Eski dönemlerde ise demirci ustalarının; şına, iskerpelit, üzengi, eyer, zelve, öküz arabası tekerleği, kara saban, mih, nal gibi ürünleri çokça ürettikleri derlenen bilgiler arasındadır.

Fotoğraf 17: Kürek, bel, orak, dirgen.

Fotoğraf 18:Balta, kazma, keser

Fotoğraf 19: Nal, mih, çekic.

3.4.İşlerin yoğun olduğu dönemler

Yılmaz Koçan, 30 ila 40 sene evvel Akköy’de odunculuk yapıldığını ve köyde toplam 450 tane at bulunduğunu, bu atlar ve diğer büyükbaş hayvanlarla kullanılmak üzere öküz arabası, at arabası, öküz arabası tekerleği, zelve, üzengi, nal gibi araç ve aletleri imal ettiklerini, nalbantlık dahi yaptıklarını ifade etmiştir. Bu dönemlerde demircilerin işlerinin çok yoğun olduğunu, aynı zamanda ustası olan babasının genellikle diğer işlerin yanı sıra günde 10 ila 12 tane çapa ürettiğini söylemektedir. Günümüzde ise Akköy’de toplam 1 hanede 1 tane atın bulunduğunu, köyde daha ziyade yaşlı nüfusun olduğunu, genç nüfusun ise tarım ya da dağ işçiliği yapmak yerine şehir merkezinde veya civar illerde çalıştığını belirtmiştir. Yılmaz Koçan, imal ettiği ürünlerini satmak amacıyla İznik Gölü civarındaki tüm köyleri pazar günleri kamyonetiyle gezdiğini, bu sayede civar illerde, ilçe ve köylerde tanındığını ve az da olsa fazladan kazanç elde edebildiğini söylemektedir.

Hüseyin Karakaş, imalathanesinin köyde bulunmasının özellikle Sugören köyü halkı için iyi bir imkân olduğunu düşünmektedir. Tıpkı Yılmaz Koçan gibi imal ettiği ürünlerin önceki dönemler kadar iyi kâr getirmediğini; ancak Çanakkale, Bursa gibi civar şehirlerden devamlı müşterilerinin bulunduğunu ve bu sayede de mesleğini 83 yaşında olmasına rağmen hâlâ severek yaptığını ifade etmektedir. Ayrıca Hüseyin Usta, kaybolmaya yüz tutmuş zanaatlardan olan sıcak demirciliği yapabilmeyen ve sağlam ürünler imal edebilmeyen önemli bir hünere gerektirdiğinin de farkındadır.

3.5.Müşterilerle ilişkiler

Müşterilerle her daim iyi geçinilmesi gerektiğini söyleyen Hüseyin Karakaş ve Yılmaz Koçan, kendi müşterilerinin evvela işin sağlamlığı konusunda hassas olduklarının farkındadırlar. Bu konuda birbirinden farklı köylerde mesleklerini icra eden bu iki zanaatkâr, ortak düşünülmektedir. Köylünün ve bilhassa tarımla uğraşan veya orman işçiliği yapan müşterilerinin, aletlerin iyisinden anladığını ve el imalatı olanla fabrikada üretilen ürünün arasındaki kalite ve fiyat farkını bildiklerini söylemektedirler.

4.Demircilik İlgili İnanışlar

Sugören köyünde çoğu evin kapısında veya kamyon kasalarının arkalarında at nalları çakılı veya asılıdır. Bu konuyla ilgili Aziz Karakaş şöyle demektedir: “Bizde nal çakmak meşhurdur. Kamyon kasalarının arkalarında veya evlerde hep nal çakıktır; bazıları nazarı kırdığını söylüyor. Bilhassa at veya eşek nallarının nazarı kırdığına ve uğur getirdiğine inananlar var.”

Yılmaz Koçan’ın babası aynı zamanda ustası da olan Hasan Koçan’ın ise oğulları ve torunlarına meslekle ilgili tasvip etmediğini ve üretmekten kaçınmaları gerektiğini tavsiye ettiği, “burunsalık” adı verilen bir ürün vardır. Bu alet, buzağuların burnuna takılır ve buzağının annesini emmesini engeller. Bu aleti üretip satmamalarını çocuklarına vasiyet eden Hasan Usta, bu sayede kazanılan paranın bereketinin olmayacağına inandığını, kendisinin de bu aleti imal etmediğini ve satmadığını çocuklarına ve torunlarına söylemiştir. Yılmaz Koçan da babasının vasiyetini ustalık yaptığı yıllar boyunca yerine getirdiğini ve getireceğini ifade etmektedir.

4.1.Mesleğin piri

Hüseyin Karakaş, sabahleyin besmele çektikten sonra imalathanesini açtığını ve ilk iş olarak Fatiha Suresi'ni okuyup Hz. Davud'un ruhuna hediye ettiğini ifade etmiştir. Bu işin kuralının işe başlamadan önce Hz. Davud'un ruhu için Fatiha Suresi'ni okumak olduğunu ifade etmektedir. Aynı zamanda Hüseyin Karakaş, Hz. Davud'un demirciliğin piri olduğunu bilmektedir.

Bu konuda Yılmaz Koçan ise şunları söylemektedir: *“Bu meslek pirlidir, böyle ocağa gelişigüzel giremezsin. Hz. Davud'a dua etmeli, besmeleyle işe başlamalısın. Davud Aleyhisselam demircilerin piri. Demiri yumruğu ile dövmüş. Bir gün karısıyla görüşürken; “bütün keramet bendedir.” demiş. Kadın da : “Hayır sende ne keramet var? Asıl keramet bendedir.” diyerek bacağını hafifçe açmış ve ona göstermiş. Bu davranışa ve sözlere sinirlenen Davud Aleyhisselam, yumruğuyla çeliği dövdüğü sırada bir anda yumruğu yanmaya başlamış... “Ne oluyor bana böyle? Nasıl yapayım bu işi?” diye düşünmüş. O anda bir de bakmış karşısında bir köpek duruyor. Köpek ön bacağını diğer bacağının üstüne atmış oturuyor. Onun oturuşunu görmüş aynı şekildeki kısacı (makası) yapmış; köpeğin kafasına bakmış ona benzeyen tokmağı yapmış. Sonra da bu hazırladığı tokmakla ve kısacıkla başlamış demiri dövmeye, işlemeye. Eski demirciler bilirler ki demir çok sıcak olduğu vakit elin yanmaz, aynı Hz. Davud'un değdirebildiği gibi demir çok sıcaksa elini değdirebilirsin. Sıcaklığı az olduğu vakit asla dokunamazsın, eline yapışır. Benim ustamın elleri nasırlıydı ve çoğu kez demiri eliyle düzeltirdi, işlerdi.”*

5.Genel Tutumlar

5.1.Kâr

Hüseyin Usta, bu işten bundan 20 sene evvel daha çok kâr elde ettiğini söylemektedir. Artık ustaların bir değerinin kalmadığını, fabrikasyon ürünlere rağbet olduğunu; ancak malzemenin iyisini bilen kişinin de kendisini bulduğunu söylemektedir. Ayrıca bu meslekte tedarikli olmanın önemine de dikkat çekmektedir. Bir önceki iş veya işlerden elde kalan ya da atıl durumda olan bir malzemeyi atmamak ve elde bulundurmamak gerektiğini söylemektedir.

Soğuk demircilik mesleği ile sıcak demircilik arasında bir kıyaslama yapan Aziz Karakaş ise soğuk demirciliğin sermayesinin sıcak demirciliğe göre daha fazla olduğunu; ancak sıcak demir işinin “ağır iş” olduğunu ifade etmektedir.

Vahdet Koçan, sıcak demir ocağı vasıtasıyla kazanılan paranın bereketli olduğunu ve kolay tükenmediğini ifade etmektedir. Sıcak demircilikten elde edilen kârın, gerçekten alın teri ile kazanıldığını belirten Yılmaz ve Vahdet Koçan, yaz veya kış demeden çok yüksek sıcaklıkta üretim yapmanın hem insan bedenine verdiği zararı hem de zorluğunun büyük olduğunu bu sebeple de gelip çalışma şartlarını görenlerin, elde ettikleri parayı kıyıp da nasıl harcadıklarını kendilerine sorduklarını ifade etmektedirler.

Sıcak demir ustalarının ürettikleri malzemelerden olan kazma, üreticisine toplamda 90 TL'ye mal olurken; toptanda 100 TL'ye perakende biçimde ise 110 TL'ye satılmaktadır. Bunun yanı sıra, en çok satılan üretim malzemelerinden olan çapanın toptan fiyatı 70 TL, perakende fiyatı ise 100 TL'dir. Ustalar elde ettikleri kârın az olduğunu vurgulayarak kıt kanaat geçinebildiklerini söylemektedirler. Elde ettikleri kârın bu kadar düşük olmasının nedenini, üretim maliyetlerinin, neredeyse her ay, artmasına ve imal edilen ürünlerin alıcısının kolaylıkla bulunmamasına bağlamaktadırlar. Yılmaz Koçan, her bir malzeme için ayrı bir maliyet hesabı yaptıklarını ifade etmektedir. Ocağın 2 gün boyunca çalışmasıyla toplam 25 kg kömürün harcandığını, satın aldıkları 25 kilogram kömürün bir çuvalının önceki ay 35 TL'den satılırken bir ay sonra 50 TL'ye çıktığını ve aslında çuvalın 15 kilosunun kömür, 10 kilosunun ise toz olduğunu söylemektedir.

5.2.Mesleğin Geleceğine Bakış

Teknolojinin gelişmesiyle beraber insanların yaşam biçimlerindeki değişiklikler, tarıma ve hayvancılığa olan rağbetin azalması, köylerden kentlere yoğun göçlerin olması gibi nedenler, demirci ustalarının işlerinin azalmasına, üretimin neredeyse durma noktasına gelmesine yol açmaktadır. Bu mesleğin geçim kaynağı olarak tercih edilmeme nedenlerinin başlıcaları; ağır şartları olan ve gayret gerektiren bir iş oluşu, artan maliyetler, seri üretim malzemelerinin daha ucuza piyasada geniş yer bulması şeklinde sıralanabilir.

Her iki usta da bu mesleğin gelecekte var olmaya devam edeceğinden emin olmadıklarını; ancak bu zanaata ihtiyaç olduğunun bilinmesi gerektiğini ifade etmişlerdir. Hüseyin Usta, bölgede kendisinden ve Yılmaz Koçan'dan başka bir demirci ustasının daha olmadığını, işi öğrenmek isteyen birkaç kişiye imalathanesinin kapısını açtığını ama onların da daha sonra dökme demir, soğuk demir işine devam etmeyi tercih ettiklerini ifade etmiştir. Yılmaz Koçan ise sıcak demircilik mesleğinin durumunu şu sözlerle ortaya koymuştur: *“Orhangazi’de 24 tane demirciden geriye 1 kişi kaldı, Mesut Usta. Mesut Usta da aslında pullukçudur, demirci değildir. Yalova’da ise sıcak demirciliği bir ben ve Hüseyin Usta yapıyor. Ben bu mesleğin sürmesini isterim. Keşke babam gibi oğluma, torunuma bu işi bırakabilseydim. Biz bu işte isim yapmış insanlarız, malzemedен çalamayız. Ürettiklerimizin sağlamlığı paradan önce gelir. Artan maliyetlerden dolayı bu mesleğin artık sürebileceğini, insanların bunu meslek olarak görebileceklerini sanmıyorum. Aslında kendi oğullarımı bu zanaatte yetiştirdim. Onlar da iyi ustalar; ama maliyetlerden dolayı geçinemedikleri için ocağın başına geçmiyorlar. Tersanede çalışıyorlar, şoförlük yapıyorlar. Geçimlerini öyle elde ediyorlar.”*

Sonuç

Geçmişte Yalova’da özellikle tarımın, hayvancılığın ve orman işçiliğinin bulunduğu köylerde, köylünün deyim yerindeyse eli ayağı olan sıcak demircilik mesleği, bu önemini yitirerek günümüzde kaybolmaya yüz tutmuştur. Bilim ve teknolojinin ilerlemesiyle köylerde çift sürmek için kullanılan öküz gibi büyükbaş hayvanların yerini traktörler almıştır. Arabaların çoğalmasıyla da ulaşımı sağlamak için binilen atlar, eşek ve katırların çektiği eski tip arabalar artık kullanılmamaktadır. Ayrıca ziraat malzemesi ihtiyaçlarının çoğu, fabrikalarda üretilen seri üretim ürünleri ile karşılanmaktadır.

Sıcak demircilik mesleğinin üretim maliyetlerinin yüksek oluşu, kâr-zarar dengesi açısından bakıldığında günümüz yaşam koşullarına yetecek geliri ustasına kazandırmaması, işin üretim aşaması şartlarının ağırlığı gibi nedenlerle yeni çıraklar yetişmemesi veya yetişen çırakların daha sonra dökme demir, soğuk demircilik gibi işleri sürdürmeyi tercih etmeleri gibi sebeplerle nesilden nesile intikal eden, kol ve çekiç gücünün yanı sıra tecrübeye dayalı bu mesleğin devamlılığı zor görünmektedir. Bu sebeple; kamu kurumları ve sivil toplum kuruluşları tarafından zanaatkârlara gereken destek ve hizmetlerin verilmesi veya çoğaltılması, ara eleman yetiştiren okulların yönlendirmeleriyle zanaatın ve çevresinde oluşan kültür ile pratiklerin, “usta-çırak ilişkisi” vasıtasıyla aktarımı sayesinde gelecekteki ustaların yetiştirilmesinin sağlanması, bugün teknolojinin geldiği son noktada nasıl ki üreticiler, kendi atölyelerinde 3 boyutlu yazıcılarla üretim yapıyor ve ürettiklerini internet ortamında, sosyal medya ağlarında satışa sunarak gelir elde ediyorlarsa; demirci zanaatkârların da kendi imalathanelerinde ürettikleri malzemenin büyük çevrimiçi pazar ağlarına dâhil edilmesinin ve ürünlerin satılıp hızlıca kazanca dönüşebilmesinin sağlanması, kaybolmaya yüz tutmuş mesleklerden sıcak demircilik için hayata geçirilebilecek bazı önerilerdir.

Sosyo-ekonomik nedenlere bağlı olarak el sanatlarının yitip gitmeden tanınabilmesi adına zanaatkârların mevcut durumunun ortaya konularak gerekli önemlerin alınması, kültürel belleğimiz için son derece önemlidir.

Kaynakça

Eliade, M.(2020). Demirciler ve Simyacılar. Ankara: Doğubatu Yayınları.

Ercilasun A.B., ve Akkoyunlu Z.(2018). Kâşgarlı Mahmud Dîvânu Lugâtit- Türk Giriş- Metin- Çeviri- Notlar-Dizin.Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Ergin, M. (2018). Dede Korkut Kitabı I-II. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

İnan, A. (2020). Makaleler ve İncelemeler I-II. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Kafesoğlu, İ. (2020). Türk Millî Kültürü. İstanbul: Ötügen Yayınları.

Oğuz, Öcal M.(2018). Somut Olmayan Kültürel Miras Nedir?Ankara:Geleneksel Yayıncılık.

Ögel, B. (1998). Türk Mitolojisi. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

KAYNAK KİŞİLER

Adı Soyadı	Doğum Tarihi	Doğum Yeri	Eğitim Durumu	Medeni Durumu	Mesleği	Yetiştirdikleri Çıraklar
Hüseyin Karakaş	1938	Sugören köyü	İlkokul	Evli	Demirci	Aziz Karakaş
Aziz Karakaş	1963	Sugören köyü	İlkokul	Evli	Demirci	-
Yılmaz Koçan	1968	Akköy	İlkokul	Evli	Demirci	Vahdet Koçan
Vahdet Koçan	1989	Akköy	Ortaokul	Evli	Demirci	-

YALOVA'DA VERİLEN KLİNİK – POLİKLİNİK HİZMETLERİNİN GELİŞİM SEYRİ (2015 – 2019) *

Ömer KESİCİ

Doktora Öğrencisi Yalova Üniversitesi

omer.kesici@valova.edu.tr

<https://orcid.org/0000-0002-8277-4514>

Öz

Sağlık sistemleri, dinamik bir yaklaşım ve sürekli iyileştirme gerektiren organizasyonlardır. Bu durum, yatırım planlamaları için ihtiyaç analizlerinin ve buna bağlı olarak fizibilite çalışmalarının önemini arttırmaktadır. Bu çalışmalar sırasında, yatırım yapılacak yerde mevcut ve beklenen nüfus gelişimi, ekonomik gelişimi, göç, eğitim, hastalık, afet vb. analizlerin dikkate alınması gerekir. Yatırımların etkinliği için önemli bir diğer unsur ise, il ya da ülkedeki geriye doğru mevcut kullanım istatistiklerine bağlı gelişimin göz önünde bulundurulmasıdır. Böylelikle personel, cihaz vb. sürekli kontrol edilerek ileriye dönük değişim ve gelişmelere ayak uydurması gereken planlamaların kalitesinde artış sağlanır. Bu çalışmanın amacı, mevcut veriler kullanılarak, 2015-2019 yılları arası Yalova'daki poliklinik ve klinik hizmetlerinin gelişim sürecini ortaya koymaktır. Bu araştırma tanımlayıcı nitelikte olup, Yalova'daki poliklinik-klinik sayıları ve bu birimlerdeki mevcut branş ve doktorların sayıları, doktor başına düşen hasta sayısı gibi doneler belirtilerek mevcut yeterlilik incelenmiştir. Bu çalışmada elde edilen veriler neticesinde, Yalova'nın nüfusunun 2015-2020 tarihleri arası %16 artmasına mukabil, hastanelere müracaat sayısının 2015-2019 tarihleri arası %28,74 ile, nüfus oranının üzerinde bir oranda arttığı bulunmuştur. Ayrıca, sağlık personel sayısında %31, yatak sayısında %45 oranında artışın olduğu tespit edilmiştir. Yalova'da hastanelere hasta müracaat sayılarındaki artışa rağmen, hastanelerde ortalama kalış süresinde önemli bir değişikliğin olmadığı, bu sürenin 2015-2019 tarihleri arası neredeyse stabil kaldığı ortaya çıkmıştır. Bu durum, ayakta tedavi hizmetinin verildiği polikliniklerde hasta tedavi sayısının yükselme eğiliminde olduğunu göstermektedir. Elde edilen veriler ışığında bu çalışma, Yalova'da yeni açılmış olan Tıp Fakültesi'nin gelişimine katkı sunması açısından, bu alanda yapılması planlanan çalışmalara temel teşkil edecektir.

Anahtar Kelimeler: Yalova, Sağlık İşletmeciliği, Hastane Hizmetleri, Muayene İstatistikleri, Tıp Fakültesi,

DEVELOPMENT PROCESS OF CLINIC – POLYCLINIC SERVICES PROVIDED IN YALOVA; 2015 – 2019

Abstract

Health systems are organizations that require a dynamic approach and continuous improvement. This situation increase the importance of needs analysis and accordingly feasibility studies for investment planning. During these studies, the current and expected population development, economic development, migration, education, illness, disaster, etc. Analyzes should be taken into account in the place to be invested. Another significant element for the effectiveness of investments is to take into consideration the development based on the current usage statistics backwards in the province or country. Thus, it is ensured the increase in the quality of the plans, which needs keep pace with the forward-looking changes and developments, by making checks personnel, equipment, etc., The aim of this study is to reveal the development process of polyclinic and clinical services in Yalova between the years 2015-2019, using the available data. This research is descriptive in nature and data such as the number of polyclinics-clinics in Yalova, the current branches and the number of doctors in these units, the number of patients per doctor were determined and the current sufficiency was examined. As a result of the data obtained in this study, it was found that while the population of Yalova increased by 16% between 2015-2020, the number of applications to hospitals increased by 28.74% between 2015-2019, which is above the population rate. In addition, it was determined that there was an increase of 31% in the number of health personnel and 45% in the number of beds. Despite the increase

in the number of patient applications to hospitals in Yalova, it was revealed that there was no significant change in the average length of stay in hospitals, and this period remained almost stable between 2015-2019. This shows that the number of patient treatments tends to increase in polyclinics where outpatient services are provided. In the light of the data obtained, this study will form the basis for the studies planned to be carried out in this field in terms of contributing to the development of the newly opened Faculty of Medicine in Yalova. In the light of these data, it is aimed to contribute to the development of the newly established Yalova University Faculty of Medicine and Yalova's health infrastructure.

Keywords: Yalova, Health Management, Hospital Services, Examination Statistics, Faculty of Medicine

Giriş

Sağlık alanında “Herkes için Sağlık” söylemi, sağlığı geliştirme stratejilerinin merkez noktası olarak Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) ve üye ülkeler tarafından benimsenmiştir (T.C. Sağlık Bakanlığı, 2011s;2). Bireyin ve toplumun sağlığını korumak amacıyla “Halk Sağlığı”, Acheson Raporu’nda (Londra, 1988) “*toplumsal düzeyde organize faaliyetlerle sağlığın teşviki ve geliştirilmesi, hastalıkların önlenmesi ve yaşamın uzatılması bilim ve sanatı*” olarak yer almaktadır (T.C. Sağlık Bakanlığı, 2011 s;3). Bu bağlamda sağlık sektörü, organize yapıda kamu ve özel sağlık hizmetlerini, sağlık bakanlıklarının politika ve faaliyetlerini, profesyonel dernekler ve sağlıkla ilişkili tüm sivil kuruluşları içerisine almaktadır (T.C. Sağlık Bakanlığı, 2011 s;13). Bu sektörün topluma sunduğu sağlık hizmetlerinde sistemin herkesi kapsamasının yanı sıra, herkes için erişimin sağlanması; uluslararası sağlık organizasyonlarının sağlık sorunlarına çözüm üretilmesi amacıyla birçok kez bir araya geldiği küresel toplantılardan biri olan Alma-Ata Bildirgesi’nde (1978) vurgulanmaktadır (T.C. Sağlık Bakanlığı, 2011 s;3). Aynı konseptte, Ottawa Sözleşmesi’nde (1986) sağlığın geliştirilmesi amacıyla sağlık sektörüne ilişkin yaşanan sorunların diğer sektörlerinde sorumluluğunda olduğu belirtilmektedir. Sağlığı geliştirme faaliyetleri kapsamında verimli sağlık sonuçlarına ulaşmak için sektörün tek başına hareket etmesinden ziyade daha verimli, sürdürülebilir hizmetlerin sağlanması için gerekli eylemlere hızla geçilebilmesi ve daha etkili sonuçlara ulaşabilmek amacıyla ilgili sektörler arası ilişkinin önemi kabul edilmektedir (T.C. Sağlık Bakanlığı, 2011 s;14). Bu bağlamda, eğitim kuruluşları ile sağlık ittifaklarının kurulması bir ihtiyaçtır. Bu alanda eğitim kurumlarının destekleyici rolü ile teknik destek sağlayarak mevcut sağlık hizmetlerinin geliştirilmesine katkı sunulur (TC. Sağlık Bakanlığı, 2009, s;10). Sağlık hizmetlerinde yapılacak düzenlemeler için ilk olarak bölgenin geçmişten bugüne mevcut sağlık durumunun ortaya konması gerekmektedir. Mevcut durumun ve toplumun sağlık ihtiyaçlarının karşılanma potansiyelinin belirlenmesi sistemdeki sorun ve problemlerin saptanmasına önemli bir destek sağlar. Böylelikle sağlık alanında yapılacak yatırımların neler olması gerektiğine ilişkin daha objektif kararlar verilebilir. Sağlık sistemleri, dinamik bir yaklaşım ve sürekli değişen teknolojik gelişmelere, yaşam koşullarına cevap verebilecek iyileştirmeler gerektiren organizasyonlardır. Bu nedenle yatırım planlamalarında ihtiyaç analizlerinin yanı sıra, fizibilite çalışmaları, bölgenin mevcut ve ileriye dönük nüfus gelişimi, ekonomik gelişim, eğitim, göç, afet, hastalık gibi analizlerinde yapılması gerekir. Bu süreç hem personel hem cihaz hem de yapısal alanlarda ileriye dönük gelişim ve değişimleri hızlı yakalayabilme açısından yatırımların ve sağlık hizmetlerinin kalitesinde artış sağlanmasına katkı sunar.

Literatürde, hastanelerdeki hasta yoğunluğunun tespitine ilişkin çalışmalar Türkiye bazında, il bazında, acil servis bazında yapılmış olup, Yalova iline ilişkin olarak sağlık alanında kamu ve özel hastanelerin muhasebe faaliyetlerine özgü çalışma mevcuttur (Sayım 2017). Ancak, Yalova iline ilişkin klinik-polikliniklerde mevcut branşlara göre yoğunluk oranları, doktor başına düşen hasta sayılarına ilişkin mevcut durumun tespit edilmesine yönelik bir çalışmaya rastlanmamıştır.

Literatürde yapılan çalışmalardan bazıları şunlardır;

Literatürde yapılan çalışmalardan Altıntop ve Tatlı (2017)’nin yaptığı çalışmada, Kayseri Eğitim ve Araştırma Hastanesi ile Bursa Şevket Yılmaz Eğitim ve Araştırma Hastanesi acil servislerine başvuran hastalar üzerinde yapılan anket çalışması neticesinde acil servislerdeki yoğunluğun azaltılmasına katkı sağlamak amacıyla hasta kaynaklı gelişen sorunlar ve aksaklıklar incelenmiş ve elde edilen veriler doğrultusunda acil servislerdeki yoğunluğun azaltılmasına yönelik hastaların bilinçlendirilmesi ve bu konuya ilişkin ek çalışmalara ihtiyaç olduğu belirtilmiştir.

Ankaralı ve Ankaralı (2020) tarafından, Nisan 2020 tarihine ait bir aylık periyotta, global düzeyde tehdit teşkil eden Covid-19 pandemisine ilişkin Türkiye’deki illere ait kilometrekare başına düşen nüfus yoğunluğu ile pandemi sürecinde yaşanan değişimi ortaya koyarak nisan ayı sonuna ilişkin ihtiyaç duyulabilecek yoğun bakım yatak sayısı ve entübe sayısının tahmin edildiği bir çalışma gerçekleştirilmiştir. Böylelikle tıbbi gereksinimlerin önceden belirlenerek olası problemlerin çözümüne katkı sağlanabilecektir.

Çıraklı (2019) çalışmasında Türkiye’de 2008-2017 yılları arası yataklı sağlık kurumlarında klinik ve poliklinik hizmetlerinin gelişimini ve mevcut durumunu ortaya koymuştur. Elde edilen veriler doğrultusunda, belirtilen tarihler arası hastanelere başvuru sayılarında yaklaşık %70’lik bir artış görülmesine rağmen, hastanelerde yatış sayılarında bir düşüşün olduğu belirtilmektedir. Ayrıca çalışmada, yatak doluluk oranının en fazla üniversite hastanelerinde olduğu da ifade edilmektedir. Dolayısıyla bu çalışma üniversite hastanelerinin sağlık sektöründe güçlü bir konuma sahip olduğunu da ortaya koymaktadır.

Bu çalışmanın amacı, Yalova’daki hastanelerde poliklinik ve klinik hizmetlerinin 2015-2019 yılları arası gelişim seyrini ortaya koymaktır. Bu çerçevede ilk olarak sağlık, sağlık hizmetleri, sağlık sektörü ve klinik-poliklinik tanımları ele alınmıştır. Çalışmanın devamında yöntem, Yalova’daki poliklinik-klinik sayıları ve bu birimlerdeki mevcut branş ve doktorların sayıları, bu branşlara müracaat eden hasta sayıları, doktor başına düşen hasta sayısı gibi doneler belirtilerek mevcut yeterlilik incelenmesi neticesinde elde edilen bulgular ve sonuç yer almaktadır. Bu veriler ışığında Yalova’da yeni kurulmuş olan Yalova Üniversitesi Tıp Fakültesi’nin daha verimli hizmet sunması ve Yalova’nın sağlık alt yapısının gelişmesine ve güçlenmesine katkı sağlaması hedeflenmektedir.

1. Tanımlar

1.1.Sağlığın Tanımı

Sağlık, II. Dünya Savaşı sonrası 1946 yılına kadar yalnızca hastalık, ölüm ve sakatlık kavramlarıyla sınırlı bir yaklaşımla tanımlanmıştır. Fakat sağlık kavramı, bedensel herhangi bir eksikliğin olmaması, ölüme neden olabilecek bir sağlık problemi yaşanmaması, vücutta ağrı duyulmaması ya da ruhsal ve duygusal olarak iyi hissetme, sosyal aktivasyonları gerçekleştirme yeteneğine sahip olma gibi kriterleri kapsayan bir çerçeveye sahip olmalıdır (Ulutürk, 2015, s;48). Bu amaçla, sağlığın tanımı Dünya Sağlık Örgütü Tüzüğü’nde (1948) “*Yalnızca hastalık ve sakatlığın olmaması durumu değil, fiziksel, sosyal ve ruhsal refah durumu*” olarak yer almaktadır (T.C. Sağlık Bakanlığı, 2011 s;1). Bu tanım içerisinde “sosyal ve ruhsal refah hali” nin belirtilmiş olması, sağlığın tanımını yalnızca hastalık olarak ele almaktan çıkararak, bireyin kendi içinde yaşadığı toplum hayatıyla olan ilişkilerini de kapsayarak fiziksel, ruhsal ve sosyal yönleriyle bir bütün olarak iyilik halinin olması durumunda, bireyin sağlıklı olarak nitelendirileceği vurgusu yer almaktadır (Ulutürk, 2015, s;49). Bu yaklaşım da sağlığın geliştirilmesi ve teşvikini öne çıkarmakta ve bu çerçevede yapılan konferanslardan Ottawa Konferansı’nda (1986) sunulan Ottawa Sözleşmesi (1986) fiziksel çevre, yaşam tarzları, sosyo-ekonomik koşullar ile sağlık arasındaki bağlantıya vurgu yapmakta ve sağlık olgusunu temel insan haklarından biri olarak kabul etmektedir. Dolayısıyla sağlığın teşviki ve geliştirilmesi konusu sağlığın özünde bütüncül bir sağlık anlayışını ortaya koymaktadır (T.C. Sağlık Bakanlığı, 2011 s;1).

Sağlığın tanımı biyolojik bilimler açısından; insan vücudundaki tüm hücrelerin en yüksek seviyede faaliyet göstermesi ve hücreler arasındaki harmoninin olması hali olarak ifade edilmektedir. Davranış bilimleri bakımından; bireyin içinde bulunduğu toplum ile uyumu, karşılaştığı beklenmedik bir durum karşısında bireyin gösterdiği savunma davranış kapasitesi, Tıbbi antropoloji bakımından; bireyin ulaşmak istediği yüksek tatmin seviyesinde hayatını yaşaması ve bu amaçla temel faktör ve kaynakların kontrolünü sağlaması olarak da tanımlanmaktadır (Esenay, 2018, s;3).

Sağlık kavramı subjektif sağlık ve objektif sağlık kavramları açısından da tanımlanmaktadır. Subjektif sağlık kavramı, sosyal, fiziksel ve ruhsal olarak kişinin kendi sağlığına ilişkin durumunu kendisinin değerlendirmesi, diğer bir ifade ile kişisel algısıdır. Objektif sağlık kavramı ise, bireyde gerçekleştirilen muayene, tahlil gibi tanıya yönelik testlerin neticesine göre ortaya çıkan herhangi bir hastalığın bireyde olmaması durumudur (Esenay, 2018, s; 5,6).

1.2. Sağlık Hizmetleri Tanımı

Sağlık hizmetleri; sağlık kurum ve kuruluşları tarafından sağlık personelinin çalışmaları ile toplumdaki bireylerin ihtiyaçları ve istekleri doğrultusunda faaliyetlerin gerçekleştirilmesi ve birey ve toplum sağlığının korunması ve tedavi edilmesi amacıyla faaliyetlerin yürütüldüğü ülke bazında örgütlenmiş sistemdir (Bozkurt, 2020, s; 91).

Uluslararası sağlık örgütlerinin sağlık sorunlarına çözüm bulma amacıyla gerçekleştirdiği konferanslardan biri olan Alma-Ata konferansında sağlık hizmetleri Temel Sağlık Hizmetleri olarak şu şekilde tanımlanmıştır: “*Temel Sağlık Hizmetleri (PrimaryHealthCare), bir toplumdaki bireylerin ve ailelerin geneli tarafından kabul edilecek yollardan, onların tam katılımı ile ülke ve toplumlarca karşılanabilir bir harcama karşılığında götürülen esas sağlık hizmetidir. Temel Sağlık Hizmetleri, ülkenin sağlık hizmetinin çekirdeğini oluşturur ve genel anlamdaki toplumsal ve ekonomik kalkınmanın vazgeçilmez bir parçasıdır. Temel Sağlık Hizmetleri, ulusal sağlık sisteminin; insanların yaşadığı ve çalıştığı yerlerin mümkün olduğu kadar yakınına götürülmüş, bireylerin, ailelerin ve toplumun ilk başvuru yeri olan, sağlık hizmeti zincirinin birinci halkasını oluşturur*” (Öztek, 2018, s;2). Bu bildirmede temel sağlık hizmetlerine toplumda herkesin erişebilmesi vurgulanmakta (T.C. Sağlık Bakanlığı, 2011 s;3) ve “Temel Sağlık Hizmeti” nin, sağlık hizmetleri üzerine genel bir görüş, bu hizmetlerin örgütlenmesi bakımından anahtar, sağlık hizmetlerinin birinci basamağı ve temel de en azından yerine getirmesi gerekli faaliyetler grubu olarak dört yönü bulunmaktadır (Öztek, 2018, s;2).

Sağlık hizmetleri amaçlarına göre tanımlandığında, en genel şekilde koruyucu ve tedavi edici yapıda çalışmaların bütünü olarak ifade edilebilmektedir. Bu tanımda ikiye ayrılan hizmetlere rehabilite edici hizmetlerde eklenebilmektedir (Sayım, 2011, s;18). Bu şekilde üçe ayrılan sağlık hizmetlerine sağlığın geliştirilmesi hizmetleri de katılarak sağlık hizmetleri dört madde de sınıflandırılmaktadır (Bozkurt, 2020, s;93). Sağlık hizmetleri aynı zamanda konularına göre ve kademelerine göre de sınıflandırılmaktadır. Konularına göre sağlık hizmetleri beyin cerrahi, ortopedi, kadın-doğum gibi branşlar üzerinden bölümlere ayrılmaktadır. Kademelerine göre sınıflandırma ise, kurumlara göre yapılan görev dağılımı sonucu 1., 2., 3. basamak kurumlar şeklinde olmaktadır (Sayım, 2011, s;18).

1.3. Sağlık Sektörü

Sağlık sektörü, sağlığın teşviki ve geliştirilmesi ile birlikte hastalığın teşhis, tedavi ve bakım hizmetlerini de içine alan organize olmuş kamu ve özel sağlık hizmetlerini, sağlık bakanlıkları ile politika ve faaliyetleri, sağlıkla ilgili sivil kuruluşlar, topluluklar ve profesyonel dernekleri kapsamaktadır (T.C. Sağlık Bakanlığı, 2011, s;12). Bu bağlamda hastaneler, sağlık sisteminin hizmet sunma kapsamında ana unsurunu teşkil etmektedir. Resmî gazetede yayımlanmış Yataklı Tedavi Kurumları İşletme Yönetmeliği Madde 4’te yataklı tedavi kurumları olarak hastaneler; “*Hasta ve yaralıların, hastalıktan şüphe edenlerin ve sağlık durumlarını kontrol ettirmeyenlerin, ayakta veya yatarak müşahade, muayene, teşhis, tedavi ve rehabilite edildikleri, aynı zamanda doğum yapılan kurumlardır*” olarak tanımlanmaktadır. Mevzuatta hastaneler işlevlerine göre ilçe/belde hastaneleri, gün hastaneleri, genel hastaneler, özel dal hastaneleri ve eğitim ve araştırma hastaneleri olmak üzere beş gruba ayrıldığı bölümde eğitim ve araştırma hastanelerinden bahsedilmesine rağmen (Resmî gazete, 1983), hastane tanımında yalnızca teşhis, tedavi ve rehabilite faaliyetleri yer almakta, hastanelerin eğitim ve araştırma faaliyetlerinden bahsedilmemektedir. Literatürde birçok hastane tanımı yapılmış olup, Brown hastane tanımını daha geniş bir perspektiften tanımlamıştır. Brown’a göre hastaneler; tıbbi hizmet veren kuruluş olmasının yanı sıra ekonomi yönü olan bir işletme, sağlık sektöründe çalışan personele eğitim sağlayan eğitim kurumu, araştırma birimi ve birçok meslekten kişilerin çalıştığı örgüt ve bu doğrultuda hizmet veren ve faaliyet gösteren organizasyonlardır (Ağırbaş, 2020, s;16). Dolayısıyla, Dünya Sağlık Örgütü çalışmalarında da yer alan eyleme dayalı sektörler arası iş birliği ile daha verimli ve farkındalık oluşturacak sürdürülebilir sağlık neticelerinin alınmasına katkı sağlayacağı ifade edilmektedir. Bu bağlamda eğitim sektöründeki Tıp fakülteleri hastaneleri, Dünya Sağlık Örgütü’nün organize ettiği konferanslarından Budapeşte Bildirgesinde (1991) sağlığı geliştiren hastaneler kavramıyla yer almakta ve sağlığın geliştirilmesi ve teşvik edilmesi açısından önemi vurgulanmaktadır (T.C. Sağlık Bakanlığı, 2011, s;10,11,14).

Hastanelerde hizmetler temel olarak dört grupta ifade edilmektedir; tıbbi hizmetler, tıbbi destek hizmetleri, yönetim hizmetleri ve teknik hizmetler. Tıbbi hizmetler poliklinik ve klinik hizmetleri şeklinde sınıflandırılmaktadır (Çıraklı, 2019, s;38).

1.3.1. Poliklinik Tanımı

Sağlık kurumlarında hastaların ilk müracaat yaptıkları kurum olan poliklinik, kökeni Fransızcaya dayanmaktadır (Çam, 2017, s;2,). Yataklı Tedavi Kurumları İşletme Yönetmeliği'nde poliklinik; "ayaktan muayene, tetkik, teşhis ve tedavi hizmetlerinin yapıldığı hastaların yataklı tedavi kurumlarında ilk müracaat üniteleri olarak tanımlanmaktadır" (Resmî Gazete, 1973). Ayakta tedavi hizmetlerinin verildiği poliklinikler aynı zamanda yatarak tedavi hizmetinin diğer bir ifade ile klinik hizmetlerinin birincil işlemini oluşturmaktadır.

1.3.2. Klinik Tanımı

Sağlık kurumlarına müracaat eden bireylerin yatarak sağlık hizmeti aldığı birimlere klinik adı verilmektedir (Çıraklı, 2019, s;39). Yatarak tedavi hizmetleri Sosyal Güvenlik Kurumu Sağlık Uygulama Tebliği'nde iki bölümde ele alınmıştır; Yatan hasta tedavisi ve günübirlik tedavi. Hastanelerde hastaların yatış tarihinden itibaren taburcu olmak için işlem yapılana kadar gördükleri tedavi yatan hasta tedavisi, bireylerin hastanelerde yatış ve taburcu işlemleri yapılmaksızın 24 saat içerisinde hastaya uygulanan işlemler günübirlik tedavi olarak tanımlanmaktadır (Resmî Gazete, 2013).

2. Yöntem

Bu çalışmanın amacı, klinik-poliklinik hizmet verileri doğrultusunda, Yalova'daki hastanelerde poliklinik ve klinik hizmetlerinin 2015-2019 tarihleri arası gelişim seyrini ortaya koymaktır. Araştırma verileri 2015-2019 tarihleri arasında kapsamakta olup, yataklı sağlık kurumlarının diğer bir ifade ile hastanelerin poliklinik-klinik hizmet sunumlarına ilişkin ikincil kaynaklardan elde edilen verilerden meydana gelmektedir. Bu veriler hastane sayısı, yatak sayısı, yoğun bakım yatak sayısı, doktor sayısı, hemşire, ebe sayısı, hastanelere müracaat sayısı (ikinci ve üçüncü basamak), hastanelerde mevcut branş sayıları gibi doneleri kapsamaktadır. Bu araştırma tanımlayıcı nitelikte bir araştırma olup, Yalova'daki mevcut yataklı sağlık kurumlarındaki poliklinik ve klinik hizmetlerine ait veriler sayı, oran ve yüzde bazında istatistikler verilerek incelenmiştir.

3. Bulgular ve Tartışma

Yalova valiliğinden alınan veriler (2020) doğrultusunda; Türkiye ve Yalova'daki mevcut hastane sayısı, yatak sayısı, yoğun bakım yatak sayısı, doktor sayısı ve hemşire ve ebe sayıları Tablo 1 de belirtilmiştir.

Tablo 1. Türkiye ve Yalova Sağlık Alt Yapısı

		Türkiye (2020)	Yalova (2020)
Hastane Sayısı	Sağlık Bakanlığı	894	4
	Üniversite	68	0
	Özel	556	3
	TOPLAM	1 518	7
Yatak Sayısı	Sağlık Bakanlığı	145 260	376
	Üniversite	43 051	0
	Özel	50 735	208
	TOPLAM	239 046	584
Yoğun Bakım Yatak Sayısı	Sağlık Bakanlığı	17 563	158 (2019)
	Üniversite	6 308	
	Özel	16 123	
	TOPLAM	39 994	158 (2019)
Doktor Sayısı	Sağlık Bakanlığı	97 571	420
	Üniversite	33 754	

	Özel	29 954	
	TOPLAM	161 229	420
Hemşire ve Ebe Sayısı	Sağlık Bakanlığı	184 980	732
	Üniversite	32 133	
	Özel	37 533	
	TOPLAM	254 646	732
Sağlık Personeli (Tümü)	TOPLAM	1 003 595	2 972
NÜFUS	Türkiye – Yalova	83 614 362	276 050

(Baki, 2020), (Yalova Valiliği Sağlık Verileri 2020)

Bireyler kendi sağlıklarını korumak ve tedavi ettirmek amacıyla sağlık hizmetlerinden yararlanırlar. Bu amaçla sağlık hizmeti almak için sağlık kurumuna müracaat eden kişi sayısı, kişi başı hekime başvuru sayısındaki artış Tablo 2. de görüldüğü üzere, Yalova’da her geçen yıl artmaktadır. Bu artış nüfus bazlı (örneğin yaz sezonu Yalova ve ilçelerine yazlık amaçlı gelen yerli turistlerin sayısının nüfusu arttırması gibi) nedenlerle olabileceği gibi, mevsimsel durumlar gibi şartlar da bu artışı etkileyebilir. Yalova nüfusunda 2015 – 2019 yılları arası %16’lık bir artışın olmasına karşın, sağlık personelindeki artışın %31 ile, nüfus artış yüzdesinin üzerinde olduğu Tablo 3. de görülmektedir.

Tablo 2. Yalova Hastanelerine Yıllara Göre Müracaat Sayısı

	2015	2016	2017	2018	2019
Birinci Basamak	786 969	821 324	913 309	1 035 252	1 096 200
Artış Oranı		%4,36	%11,19	%13,35	%5,88
İkinci ve Üçüncü Basamak	1 489 730	1 689 768	1 731 317	1 853 718	1 905 809
Artış Oranı		%13,42	%2,45	%7,06	%2,81
TOPLAM	2 276 699	2 511 092	2 644 626	2 888 970	3 002 009
Artış Oranı		%10,29	%5,31	%9,23	%3,91
Kişi Baş Hekime Ortalama Müracaat Sayısı	9,8	10,4	10,5	11,0	11,1
Yalova Nüfusu	226 514	233 009	241 665	251 203	262 234
Nüfus Artış Oranı		%2,86	%3,71	%3,94	%4,39

Kaynak; Sağlık İstatistikleri Yıllığı; 2015 s;176 – 2016 s;182 – 2017s;194 – 2018 s;200 – 2019 s;187

Yalova Nüfus Yoğunluğu (2015)

Tablo 3. Yalova Hastanelerinde Yıllara Göre Hekim ve Diğer Sağlık Personel Sayıları

	2015	2016	2017	2018	2019
Uzman Hekim	194	208	236	241	255
Pratisyen Hekim	140	126	148	145	159
Asistan Hekim	0	0	0	2	0
TOPLAM Hekim	334	334	384	388	414
Artış Oranı		%0,0	%15,0	%1,0	%7,0
Dış Hekimi	85	80	75	91	99
Eczacı	83	85	87	100	103
Hemşire	404	409	440	538	576
Ebe	150	157	160	177	185
Diğer Sağlık Personeli	483	511	579	643	715
TOPLAM Personel	1 539	1 576	1 725	1 937	2 092
		%2,0	%9,0	%12,0	%8,0
Yalova Nüfusu	226 514	233 009	241 665	251 203	262 234
Nüfus Artış Oranı		%2,86	%3,71	%3,94	%4,39

Kaynak; Sağlık İstatistikleri Yıllığı; 2015 s;207 – 2016 s;228 – 2017 s;241 – 2018 s;252 – 2019 s;238

Yalova Nüfus Yoğunluğu (2015)

Tablo 4. Yalova Aile Hekim Birim Sayısı ve 112 Ambulans Sayıları

	2015	2016	2017	2018	2019
Aile Hekimliği Birim Sayısı	58	71	75	76	79
Aile Hekimi Başına Düşen Nüfus	4 017	3 404	3 349	3 450	3 430
Birinci Basamak	786 969	821 324	913 309	1 035 252	1 096 200
Kişi Başı Birinci Basamak Başvuru Sayısı	3,5	3,5	3,8	4,1	4,2
112 Ambulans Sayısı	20	19	20	22	---
112 Ambulans Başına Düşen Nüfus	11 650	12 719	12 560	11 920	---
Yalova Nüfusu	226 514	233 009	241 665	251 203	262 234

Kaynak; Sağlık İstatistikleri Yıllığı; 2015 s;128 – 2016 s;138 – 2017 s;150 – 2018 s;156 – 2019 s;145

Yalova Nüfus Yoğunluğu (2015)

Tablo 2 de belirtilmiş olan, koruyucu tedavi hizmeti (birinci basamak) sunan Aile Hekimliği ile Teşhis ve Tedavi hizmeti (ikinci ve üçüncü basamak) veren hastane müracaat sayıları ile birlikte, Aile Hekimliği birim sayıları ve birim başına düşen hasta müracaat sayıları, hastane başına düşen müracaat sayıları ile hekim başı müracaat sayısına ilişkin değerler Tablo 5 de mevcuttur.

Tablo 5. Yalova İline Ait Yıllara ve Hizmet Kapsamına Göre Hekime Müracaat Sayıları, Hekim başına Düşen Müracaat Sayıları

	2015	2016	2017	2018	2019
Birinci Basamak için Yapılan Müracaat Sayısı	786 969	821 324	913 309	1 035 252	1 096 200
Aile Hekimliği Birim Sayısı	58	71	75	76	79
Aile Hekimliği Birim Başına Düşen Müracaat Sayısı	13 568	11 567	12 177	13 621	13 875
İkinci ve Üçüncü Basamak için Yapılan Müracaat Sayısı	1 489 730	1 689 768	1 731 317	1 853 718	1 905 809
Hastane Sayısı	6	6	7	7	7
Hastane Başına Düşen Ortalama Müracaat Sayısı	248 288	281 628	247 331	264 816	272 258
TOPLAM Müracaat Sayısı	2 276 699	2 511 092	2 644 626	2 888 970	3 002 009
Uzman Hekim	194	208	236	241	255
Pratisyen Hekim	140	126	148	145	159
TOPLAM Hekim	334	334	384	388	414
Hekim Başına Düşen Müracaat Sayısı	6 816	7 518	6 887	7 445	7 251
Yalova Nüfusu	226 514	233 009	241 665	251 203	262 234

Tablo 5’de toplam hekim sayısındaki artışa rağmen, hekim başına düşen hasta sayısında düşme yerine, artış olduğu da tablo da görülmektedir. Birinci basamak için yapılan müracaat sayılarında 2015-2019 yılları arası artış olmakla birlikte, Aile Hekimliği Birim sayısındaki artış neticesinde Aile Hekimliği birim başına düşen Müracaat sayısının pek değişmediği görülmektedir. Birinci basamak müracaat eden hasta sayısını nüfusa böldüğümüzde Aile hekimliği birim başına düşen hasta sayısını buluruz. Benzer işlemi İkinci ve Üçüncü basamak için yapılan müracaat sayısını Hastane sayısına böldüğümüzde hastane başına düşen müracaat sayısını buluruz.

Tablo 6. Yalova Hastanelerinde Yıllara Göre Yatak Sayıları Sayısı

	2015	2016	2017	2018	2019
Hastane Sayısı	6	6	7	7	7
Yatak Sayısı	426	499	568	568	620
10.000 kişiye düşen yatak sayısı	18,3	20,6	22,6	21,7	22,9
Nitelikli Yatak Sayısı	338	303	333	329	372
Nitelikli Yatak Oranı	98,3	76,5	78,7	78,5	80,5
Yoğun Bakım Yatak Sayısı	82	103	145	149	158
10.000 kişiye düşen yoğun yatak sayısı	3,5	4,3	5,8	5,7	5,8
Yalova Nüfusu	226 514	233 009	241 665	251 203	262 234
Nüfus Artış Oranı		%2,86	%3,71	%3,94	%4,39

Kaynak; Sağlık İstatistikleri Yıllığı; 2015 s;126 – 2016 s;136 – 2017 s;148 – 2018 s;154 – 2019 s;145

Yalova Nüfus Yoğunluğu (2015)

Tablo 6’da 2015 – 2019 tarihleri arası özellikle yatak sayısı ile yoğun bakım yatak sayılarında artış olduğu görülmektedir.

Tablo 7. Yalova Hastanelerinde Yıllara Göre Yatan Hasta Sayısı

	2015	2016	2017	2018	2019
Günlük Yatak Sayısı	426	499	568	568	620
YatakGün Sayısı	155 490	182 135	207 320	207 320	226 300
Yatan Hasta Sayısı	30 034	35 614	52 398	48 365	51 450
Yatılan Gün Sayısı	103 639	132 930	169 086	165 314	172 389
Yatak Doluluk Oranı	%66,7	%73,0	%81,6	%79,7	%76,2
Ortalama Kalış Günü	3,5	3,7	3,2	3,4	3,4
Nüfus / Yatak sayısı	531	466	425	442	422
Yalova Nüfusu	226 514	233 009	241 665	251 203	262 234
Nüfus Artış Oranı		%2,86	%3,71	%3,94	%4,39

Kaynak; Sağlık İstatistikleri Yıllığı; 2015 s;178 – 2016 s;184 – 2017 s;196 – 2018 s;202 – 2019 s;189
Yalova Nüfus Yoğunluğu (2015)

Yalova Hastanelerinde yatan hasta sayılarına ilişkin Tablo 7 ye bakıldığında yatan hasta sayılarında bir artış mevcuttur. Yatak doluluk oranı ise 2015 – 2019 tarihleri arası ortalama %75 – 80 arası bir değer taşımaktadır. Yalova Nüfusuna göre kişi başına düşen yatak sayısının, Tablo 5’de belirtilen 2015-2019 yılları arası yatak sayısında görülen artışa istinaden düştüğü tablo 6 da görülmektedir. Ayrıca tabloda hastanede kalış süresi ortalama 3,5 gün olarak görülmektedir. Hastane verimliliğini gösteren bir kriter olarak, T.C. Sağlık Bakanlığı Sağlık İstatistikleri Yıllığı 2019 verilerine göre hastanelerde ortalama kalış süresi Sağlık Bakanlığı’na bağlı hastanelerde 4,6, üniversite hastanelerinde 5,3, özel hastanelerde 2,8 olarak belirtilmiştir. Bu oran tüm sektörler bazında ortalama 4,2 olarak kaydedilmiştir (Sağlık İstatistikleri Yıllığı; 2019 s;166). OECD ülkelerinde bu oran 2019 yılı itibari ile 8,1’dir. Hastanın hastaneye yatışından taburcu olana kadar ki gün sayısı olarak ifade edilen yatış süresi, hastane maliyetleri bakımından oldukça önemli olup, bu sürenin uzamasına yol açan nedenlerin belirlenerek ortadan kaldırılması yatış süresini kısaltarak hastane maliyetlerinin düşürülmesine katkı sağlayabilir (Öngel, Duran, 2015, s;732). Ancak, hastanede uygulanan tedavilerin kalitesi, uygulanan bu tedavilerden verimli sonuçların alınması ve hasta memnuniyetinin sağlanması da oldukça önemlidir.

Tablo 8. Kişi Başı Hekime Müracaat Sayısı Uluslararası Karşılaştırma

	2015	2016	2017	2018	2019
Yalova	9,8	10,4	10,5	11,0	11,1
Türkiye	8,9	8,6	8,9	9,5	9,8
OECD	6,8	6,9	6,8	6,8	6,6

Kaynak; Sağlık İstatistikleri Yıllığı; 2015 s;152 – 2016 s;144 – 2017 s;156 – 2018 s;162 – 2019 s;151

Tablo 9. Hastanelerde Yatan Hasta Ortalama Kalış Gününün Uluslararası Karşılaştırması

	2015	2016	2017	2018	2019
Yalova	3,5	3,7	3,2	3,4	3,4
Türkiye	3,9	4,0	4,1	4,1	4,2
OECD	7,5	8,2	7,3	7,5	8,1

Kaynak; Sağlık İstatistikleri Yıllığı; 2015 s;152 – 2016 s;163 – 2017 s;175 – 2018 s;180 – 2019 s;1168

Tablo 10. 10.000 Kişiye Düşen Hastane Yatağı Sayısının Uluslararası Karşılaştırması

	2015	2016	2017	2018	2019
Yalova	18,3	20,6	22,6	21,7	22,9
Türkiye	26,6	27,3	27,9	28,3	28,6
AB	50,5	51,4	51,4	49,1	48,7

Kaynak; Sağlık İstatistikleri Yıllığı; 2015 s;97 – 2016 s;106 – 2017 s;118 – 2018 s;124 – 2019 s;119

Kişi başı hekime müracaat sayısı, hastanelerde yatan hasta ortalama kalış gün sayısı, 10 bin kişiye düşen hastane yatak sayısı Yalova, Türkiye ve Uluslararası karşılaştırma yapıldığında Tablo 8, 9, 10 da görüldüğü üzere, Yalova da kişi başı hekime müracaat sayısı en yüksek değerde olmasına karşın hastanede kalış süresi en kısadır.

Tablo 11. Yalova Hastanelerinde Mevcut Branşlar ve Branşlardaki Doktor Sayıları

S.N		Yalova Devlet Hastanesi 30 Branş	Altınova Devlet Hastanesi 05 Branş	Armutlu Devlet Hastanesi 02 Branş	Çınarcık Devlet Hastanesi 08 Branş	Aktif Özel Hastanesi 20 Branş	Ata Kent Özel Hastanesi 29 Branş	Uzmanlar Özel Hastanesi 23 Branş	
01	Acil Servis	2	-----	2	11	4	2	3	24
02	Ağız ve Çene Cerrahisi	-----	-----	-----	-----	-----	1	-----	01
03	Ağız ve Diş Sağlığı	-----	-----	-----	3	-----	-----	-----	03
04	Aile Hekimi	1	1	5	1	-----	-----	-----	08
05	Anestezi ve Reanimasyon	5	-----	-----	1	-----	3	1	10
06	Beslenme ve Diyetik	-----	1	-----	-----	1	2	-----	04
07	Beyin ve Sinir Cerrahi	5	-----	-----	-----	1	1	2	09
08	Biyokimya (Tıbbi)	2	-----	-----	-----	-----	1	-----	03
09	Çocuk Cerrahi	3	-----	-----	-----	1	-----	1	05
10	Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları	5	2	-----	1	2	3	2	15
11	Dermatoloji (Cildiye) + Kozmotoloji	2	-----	-----	-----	1	1	1	05
12	Diş Hekimi	-----	-----	-----	-----	-----	3	-----	03
13	Diş Eti Hastalıkları ve İmplant Cerrahisi	-----	-----	-----	-----	-----	1	-----	01
14	Enfeksiyon Hastalıkları	2	-----	-----	-----	-----	-----	-----	02
15	Evde Sağlık Birimi	-----	-----	-----	1	-----	-----	-----	01
16	Fizik Tedavi ve Rehabilitasyon	1	-----	-----	-----	2	2	-----	05
17	Gastroentoloji	1	-----	-----	-----	-----	-----	-----	01
18	Genel Cerrahi	12	-----	-----	1	2	2	3	20
19	Göğüs Cerrahi	1	-----	-----	-----	-----	-----	-----	01
20	Göğüs Hastalıkları	3	-----	-----	-----	-----	2	1	06
21	Göz Cerrahi	6	-----	-----	-----	-----	-----	-----	06
22	Göz Sağlığı ve Hastalıkları	4	-----	-----	-----	2	2	2	10
23	İç Hastalıkları (Dahiliye)	15	1	-----	2	2	3	2	25
24	Kadın Hastalıkları ve Doğum	10	-----	-----	-----	3	3	4	20
25	Kalp ve Damar Cerrahisi	4	-----	-----	-----	1	3	-----	08
26	Kardiyoloji	2	-----	-----	-----	2	2	2	08

27	Klinik Mikrobiyoloji ve Enfeksiyon Hastalıkları	----	----	----	----	----	1	----	01
28	Mikrobiyoloji ve Klinik Mikrobiyoloji	----	----	----	----	----	----	1	01
29	Kulak, Burun ve Boğaz Hastalıkları	5	----	----	----	2	1	----	08
30	Medikal Onkoloji	----	----	----	----	----	1	1	02
31	Nöroloji	3	----	----	----	2	1	2	08
32	Nükleer Tıp	----	----	----	----	1	1	----	02
33	Ortopedi ve Travmatoloji	12	----	----	----	4	2	2	20
34	Klinik Psikolog	----	----	----	----	----	1	----	01
35	Plastik ve Rekonstrüktif ve Estetik Cerrahi	1	----	----	----	----	1	1	03
36	Perinatoloji	----	----	----	----	----	----	1	01
37	Pratisyen	3	7	----	----	----	----	----	10
38	Psikiyatri	1	----	----	----	1	1	1	04
39	Radyoloji	3	----	----	----	1	2	2	08
40	Romatoloji	----	----	----	----	----	----	1	01
41	Tıbbi Mikrobiyoloji	2	----	----	----	----	----	----	02
41	Tıbbi Patoloji	2	----	----	----	----	----	----	02
43	Üroloji	9	----	----	----	2	2	1	14
		127	12	07	21	37	51	39	294

Kaynak; Yalova Devlet Hastanesi (2021),

Yalova Armutlu Devlet Hastanesi (2021),

Yalova Özel Aktif Hastanesi (2021),

Yalova Özel Uzmanlar Hastanesi (2021),

Yalova Altınova Devlet Hastanesi (2021),

Yalova Çınarcık Devlet Hastanesi (2021),

Yalova Özel Atakent Hastanesi (2021),

Yalova Hastanelerindeki branşlar incelendiğinde, Özel ve Devlet hastanelerinde bulunan mevcut branşlar ve bu branşlardaki doktor sayıları Tablo 11 de görülmektedir. Yalova Hastanelerindeki branşlarda en çok doktor sayısının iç hastalıkları, genel cerrahi, ortopedi ve travmatoloji, kadın hastalıkları ve doğum branşlarında olduğu görülmektedir.

4. Sonuç ve Öneriler

Yalova'da 2015 – 2019 tarihleri arası klinik ve polikliniklerdeki mevcut durum incelendiğinde, sağlık personeli ve yatak sayılarında artış kaydedilmiştir. Yalova'nın nüfusu 2020 verilerine göre, 276 050 olup, dördü Sağlık Bakanlığı bünyesinde, üçü özel olmak üzere Yalova'da 7 hastane mevcuttur. Bu çalışmanın neticesinde 2015 – 2019 tarihleri arasında Yalova'nın nüfusunun %16 oranında artmasına karşın, hastanelere müracaatın %28,74 artış kaydettiği bulunmuştur. Sağlık personeli sayısında %31 oranında, yatak sayılarında ise ortalama %45 oranında bir artış olduğu belirlenmiştir. Yalova'da hasta müracaat sayılarında, kliniklerdeki hem yatak sayılarında hem yatak doluluk oranlarında hem de yatılan gün sayısında artış görülmekle birlikte, ortalama kalış süresinin pek değişmediği, bu değer 2015 – 2019 tarihleri arasında neredeyse stabil olduğu belirlenmiştir. Yalova hastanelerinde yatak

doluluk oranı 2015 – 2019 tarihleri arasında ortalama %75 olarak çıkmıştır. Bu oran OECD ülkelerinde 2018 yılı itibari ile %75,5’dir (Sağlık İstatistikleri Yıllığı, 1019, s;164). Yatak doluluk oranlarının yüksek olması kaynakların etkin kullanıldığını göstermesi bakımından önemli olduğu (Çıraklı, 2019, s;45) birçok çalışmada belirtilmektedir. Hasta müracaat sayıları açısından, hekim başına düşen hasta sayısı 7251dir. Bu rakam hastaların, aynı doktora tekrar içeren müracaatları dahil olduğu rakamdır. Nüfus bazında bir doktora düşen müracaat sayısı olarak bakıldığında, Yalova’daki mevcut birinci basamakta görev yapan pratisyen hekim ve hastanelerde görev yapan doktorların hepsinin toplamı dahilinde bir doktora düşen hasta sayısı 657dir. İstatiksel olarak ele alındığında, toplam müracaat sayısı nüfusa bölündüğünde her bir kişinin yıl içerisinde ortalama 11 kez doktora müracaat ettiği ortaya çıkmaktadır. Elbette bazı kişilerin hiç müracaatı olmaz iken, bazı kişilerin de bu sayının çok üzerinde müracaat etmesi de mümkündür.

Yalova’da, hastanelerin belirli branşların sayılarının diğer branşlardan fazla olduğu tespit edilmiş olmakla birlikte; doktor başına düşen hasta sayısının branş bazında belirlenmesi, hastaların hangi branşlarda daha yoğun olduğunun tespit edilmesi açısından faydalı olacaktır. Yoğunluğun yüksek olduğu branşlarda görev yapan doktorlara yapılan hasta müracaat sayıları üzerinden, doktor sayılarının yeterlilik durumlarının tespiti açısından, bu alanda da araştırmaların yapılması önerilmektedir. Bu bağlamda, Yalova’da açılmış olan Tıp Fakültesinde, bu doğrultuda açılacak branşların hizmete girmesi ile mevcut yoğunluğun azaltılarak, Tıp Fakültesinin topluma daha verimli hizmet vermesine katkı sunulmuş olacaktır.

Kaynakça

- Ağırbaş, İsmail (2020). “Hastane Yönetimi ve Organizasyon”, Bölüm 1: Hastane Yönetiminde Temel Kavramlar
- Altıntop İsmail, Tatlı Mehmet (2017). “Acil servis yoğunluğuna farklı bir bakış: anket çalışması”, Kayseri Eğitim ve Araştırma Hastanesi, Acil Tıp Kliniği, Kayseri, Türkiye, Journal of Anatolian Medical Research, 2017;2(1):45-57
- Ankaralı Handan, Ankaralı Seyit (2020). “COVID-19 Salgını için Türkiye’de Nisan Ayı Sonuna Kadar İhtiyaç Duyulan Yoğun Bakım Yatak Sayısı ve Hastane Kapasitesinin Dolaylı Tahmini”, Türk Yoğun Bakım Dergisi, 10.4274/tybd.galenos.2020.68077
- Baki Laleoğlu (2020). [Türkiye Sağlık Sisteminde Model Ülke, Siyaset Baki Laleoğlu ...](https://kriterdergi.com › siyaset › saglik-sisteminde-mo...) <https://kriterdergi.com › siyaset › saglik-sisteminde-mo...> 18.04.2020 Erişim Tarihi 07.08.2021
- Bozkurt, İbrahim (2020). “Hizmet, Sağlık Hizmeti ve Hastane Kavramları”, Sağlık Yönetiminde Güncel Konular, Bölüm-4, İksadPublishing House, ISBN: 978-625-7139-40-3
- Çam, Handan (2017). “Poliklinik ve Klinik Hizmetlerinde Bilgi Sistemleri Kullanımı”, Atatürk Üniversitesi, Hastane Bilgi Sistemleri, ResearchGate 2017
- Çıraklı Ümit (2019). “Türkiye’de Yataklı Sağlık Kurumlarında Poliklinik ve Klinik Hizmetlerinin 2008-2017 Yılları Arası Gelişimi ve Mevcut Durumu”, Sağlıkta Kalite ve Akreditasyon Dergisi, 37-46 (2019)
- Esenay, Işık Figen (2018). “Sağlık – Sağlık Kavramları”, Sağlıkın Korunması, Yükseltilmesi ve Sağlık Politikaları -1-, Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik Bölümü Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği
- Öngel Volkan, Duran Emel (2015). “Hasta Yatış Süreleri Açısından Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Hastanesi Çocuk Nefroloji Servisi’nin 2012 Yılı Analizi”, International Conference on EurasianEconomies 2015, SESSION 6D: Mikroekonomi II, s.732-735
- Öztek, Zafer (2018). “Temel Sağlık Hizmetleri 1978 – 2018”, HASUDER Yayın No: 2018-3,ISBN : 978-605-66954-4-5, Basım yeri :Trakya Üniversitesi Matbaası
- Sağlık İstatistikleri Yıllığı (2015). Sağlık İstatistikleri Yıllığı 2015, T.C. Sağlık Bakanlığı, Sağlık Araştırmaları Genel Müdürlüğü, Ankara 2016
- Sağlık İstatistikleri Yıllığı (2016). T.C. Sağlık Bakanlığı, Sağlık İstatistikleri Yıllığı 2016

- Sağlık İstatistikleri Yıllığı (2017). T.C. Sağlık Bakanlığı, Sağlık İstatistikleri Yıllığı 2017
- Sağlık İstatistikleri Yıllığı (2018). T.C. Sağlık Bakanlığı, Sağlık İstatistikleri Yıllığı 2018
- Sağlık İstatistikleri Yıllığı (2019). T.C. Sağlık Bakanlığı, Sağlık İstatistikleri Yıllığı 2019
- Sayım Ferhat (2011). “Sağlık Hizmeti Özellikleri”, Sağlık Piyasası ve Etik, Bursa, MKM Yayıncılık, 2011, ss.17-28
- Sayım Ferhat (2016). “Kamu Hastanelerinde Muhasebe İlintisi Kurulan Faaliyetler ve Özel Hastane Karşılaştırması –Yalova Örneği”, Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi, ICAFR 16 Özel Sayısı
- T.C. Resmî Gazete (1973). T.C. Resmî Gazete, 26 Kasım 1973, Sayı 14724, Tarifler.
- T.C. Resmî Gazete (2013). T.C. Resmî Gazete, 24 Mart 2013 Sayı 28597 Sosyal Güvenlik Kurumu Sağlığı Uygulama Tebliği.
- T.C. Sağlık Bakanlığı, (2009).T.C. Sağlık Bakanlığı, Temel Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Sağlığın Geliştirilmesi ve Teşvikine Yönelik Dönüm Noktaları
- T.C. Sağlık Bakanlığı, (2011).T.C. Sağlık Bakanlığı, Temel Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Sağlığın Teşviki ve Geliştirilmesi Sözlüğü
- Ulutürk, Süleyman (2015). “Sağlık Ekonomisi, Sağlık Statüsü, Sağlığın Ölçülmesinde Kullanılan Ölçütler ve Önemi: Türkiye Örneği”, Finans Politik & Ekonomik Yorumlar 2015 Cilt: 52 Sayı: 603
- Yalova'nın 25 yılı Raporu (2020). Yalova'nın 25 Yılı Raporu, T.C. Yalova İl Özel İdaresi, T.C. Doğu Marmara Kalkınma Ajansı, Yayın Numarası 2020 SAR-YR-010, Sayfa Sayısı 74
- Yalova Nüfus Yoğunluğu (2015). [Yalova Nüfus Yoğunluğu 2015 - Türkiye Nüfusu, https://www.nufusu.com](https://www.nufusu.com) > [Yalova Nüfusu Erişim Tarihi 07.08.2021](https://www.nufusu.com)
- Yalova Devlet Hastanesi (2021). Yalova Devlet Hastanesi <https://yalovadh.saglik.gov.tr> Erişim Tarihi 08.08.2021
- [Yalova Armutlu Devlet Hastanesi \(2021\). Yalova Armutlu İlçe Devlet Hastanesi https://yalovaism.saglik.gov.tr](https://yalovaism.saglik.gov.tr) Erişim Tarihi 08.08.2021
- Yalova Altınova Devlet Hastanesi (2021). Yalova Altınova Devlet Hastanesi <https://altinovadh.saglik.gov.tr> Erişim Tarihi 08.08.2021
- [Yalova Çınarcık Devlet Hastanesi \(2021\). Yalova Çınarcık Devlet Hastanesi https://cinarcikdh.saglik.gov.tr](https://cinarcikdh.saglik.gov.tr) Erişim Tarihi 08.08.2021
- Yalova Özel Aktif Hastanesi (2021).Aktif Yalova Hastanesi <http://aktifhastanesi.com.tr> Erişim Tarihi 08.08.2021
- Yalova Özel Atakent Hastanesi (2021). Atakent Hastanesi <https://www.atakenthastanesi.com.tr> Erişim Tarihi 08.08.2021
- [Yalova Özel Uzmanlar Hastanesi \(2021\). Uzmanlar Özel Yalova Hastanesi Bölümleri ve Doktorları https://www.uzmandoktor.net](https://www.uzmandoktor.net) Erişim Tarihi 08.08.2021

YALOVA'DAKİ KADIN STK'LARIN FACEBOOK PAYLAŞIMLARININ ÇERÇEVE ANALİZİ

Esra Nur KAZAR
Dr. Öğr. Ü., Yalova Üniversitesi
esranur.kazar@hotmail.com.tr
Orcid: 0000-0001-5727-0667

Öz

Toplumsal olarak dezavantajlı gruplardan biri olan kadınların sosyal olarak korunmalarında ve güçlendirilmelerinde STK'ların önemi yadsınamaz. STK'ların sosyo-ekonomik, psikolojik ve siyasi alanlarda kadınların korunmaları için ilgili konuda kamuda bir farkındalık oluşturması ve kamunun desteğini alması gerekmektedir. Bu bağlamda, bir sosyal medya çağını yaşadığımız dönemde, STK'ların sosyal medya mecralarını kullanmaları kamuda tanınırlıklarını artırmada ve misyonlarını yerine getirmede kolaylık sağlayabilmektedir. Dolayısıyla, STK'ların kamuya aktardıkları bilgiyi nasıl aktardığı ve nasıl bir çerçeve sunduğu da önem arz etmektedir. Bu araştırmada, Yalova'daki Kadın STK'ların Facebook paylaşımları, Gamson'un (1992) ortaya koyduğu toplumsal çerçeve, uzlaşma çerçevesi ve toplu eylem çerçevesi olmak üzere toplumsal hareketlerin üç temel çerçeveleme stratejisine göre içerik analizi de kullanılarak analiz edilmiştir. Araştırmaya dahil edilen Yalova'daki Kadın STK'ların bir kısmının sosyal medya araçlarını kullanmadıkları ve kendilerine ait web sitelerinin de bulunmadığı dikkat çekmiştir. Sosyal medya aracı olarak Facebook kullanan Kadın STK'ların ise toplu eylem ve uzlaşma çerçevesini daha fazla tercih ettiği bulgusuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kadın STK'lar, Kadın Hakları, Çerçeveleme Teorisi

Abstract

The importance of NGOs in the social protection and empowerment of women, one of the socially disadvantaged groups, cannot be denied. For the protection of women in socio-economic, psychological and political fields, NGOs need to raise awareness in the public and get the support of the public. In this context, in a time when we live in a social media age, the use of social media channels by NGOs can provide convenience in increasing their public recognition and fulfilling their missions. It is also important how NGOs convey information to the public and what kind of framework they offer. In this research, Facebook posts of Women's NGOs in Yalova were analyzed according to three basic framing strategies of social movements, namely the social framework, consensus framework and collective action framework put forward by Gamson (1992). In addition, the research was conducted using content analysis. It was noted that some of the Women's NGOs in Yalova included in the research do not use social media tools and they do not have their own websites. It was concluded that the Women NGOs included in the research preferred the collective action and reconciliation framework more.

Keywords: Women NGOs, Women's Rights, Framing Theory

Giriş

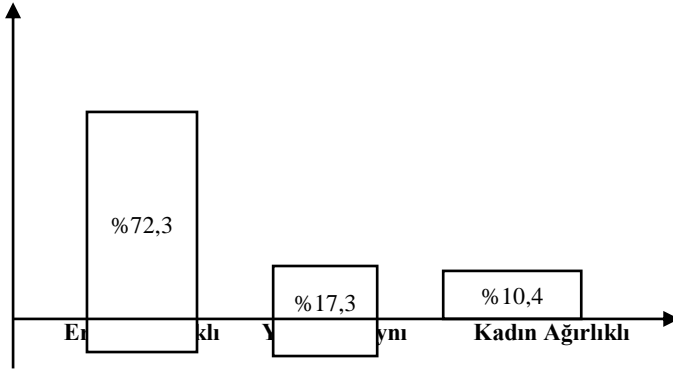
Sivil toplumun kavramsal tarihçesi Antik Yunan dönemine kadar uzanmaktadır ve üzerinde uzlaşılarak yapılan genel bir tanımı mevcut değildir. Sivil toplum üzerine yapılan farklı tanımlamalara değinilecek olursa devletten ayrı, vatandaşlık bilinci ile oluşturulan gönüllü yapılanmalar (Tuncay, 2019: 7), devletin otoritesi dışında kalarak kendi haklarını savunabilen toplumun özerk kısmı (Yıldırım, 2001: 153, Akt: Erbaba, 2015: 1211) şeklinde farklı tanımlamaları mevcuttur. Sivil toplumun yönetimini gerçekleştiren kuruluşlara ise Sivil Toplum Örgütü, kısa adıyla “STK” denilmektedir. Devlet dışı organizasyonlar adıyla Non Governmental Organizations “NGO” olarak bilinen Sivil toplum kuruluşları her toplumda tarihin çok eski dönemlerinden beri yer alsa da gerçek anlamda STK’ların varlığı İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra gündemde yer almaya başlamıştır (Talas, 2011: 391). STK’ların temel özellikleri ise gönüllülük, kamu yararı gözetme, kar amacı gütmeme, bir konuda uzmanlaşma, devlet ile sivil toplum arasında köprü vazifesi görme olarak sıralanabilir (Becerikli ve Armatlı Köroğlu, 2017: 131). Kadın STK’lar ise, üyelerinin tamamının ya da çoğunluğunu gönüllü kadın üyelerden oluştuğu örgütlü yapılanmalardır. Toplumda, dezavantajlı konumda olan kadınların ekonomik, sosyal, kültürel ve birçok alanda söz sahibi olmalarını ve görünürlüklerini artırma gibi birçok farklı misyonda kurularak faaliyet göstermektedir. STK’ların devlet ile sivil toplum arasında bir köprü vazifesi görmesi ya da kimi zaman devletin politikalarının denetlenmesi, revize edilmesinin sağlanmasındaki başarısı kamuda güçlü bir farkındalık oluşturabilme gücüne de bağlıdır. Bu bağlamda gerek STK ve gerek Kadın STK’ların günümüz dijitalleşen çağında sosyal medya kanallarını kullanması ve paylaşımlarının türü ve bu paylaşımlarını hangi çerçevede kamuya aktardıkları STK’ların bir sosyal politika aktörü olarak faaliyetlerinin duyurulmasını ve ilgili konuda kamuoyu oluşturma misyonlarını doğrudan etkilemektedir. Çerçeveleme, insanların toplumsal sorunlara karşı bakış açılarını şekillendiren ve toplumsal gerçekliğin oluşturulmasında anahtar rolünü almaktadır (Johnson-Cartee, 2005; Akt, Şeşen, 2019: 989-990). Bu çalışmada, Yalova’daki kadın STK’ların Facebook paylaşımlarında, faaliyet alanlarına yönelik olarak konu, sorun ve haberleri nasıl çerçevelediklerinin analiz edilmesi amaçlanmıştır.

STK’lar ve Kadın STK’lar

Türkiye’de, 1980 sonrası dönemde sivil toplum ve STK söylemi toplumu oluşturan farklı kesimler tarafından daha sık söylenilmeye başlanmış ve STK’ların konumu bu dönemden sonra güçlenmeye başlamıştır. Türkiye’de yaşanan üç büyük gelişme sivil toplum kavramının güçlenmesine zemin hazırlamıştır. Bu gelişmeler, 1996 Habitat Kongresi, 1999 Marmara Depremi ve AB’nin Türkiye’yi aday ülke ilan etmesidir (Özen Atabay ve Ateş, 2019: 3763-3764). Türkiye’de Kadın STK’ların kamuda dikkat çekmeye başlaması ve güç kazanmaya başlaması da 1980’li yıllardan sonra gerçekleşmiştir. Özellikle, 1980’li yıllarda aile içinde veya dışında kadına yönelik şiddetle karşı sokak mitingleri ve eylemleri gerçekleştirilmiş ve bu sorunun çözümüne yönelik projeler üretilmeye çalışılmıştır (Avcı, 2011: 42).

Türkiye’de STK’ların faal olma durumuna, faaliyet türlerine, üye sayılarına ve üyelerin cinsiyetlerine göre dağılımına bakılacak olursa, faal olan STK’lar 121.863’tür. Faaliyetlerine göre, mesleki ve dayanışma dernekleri %31,32, spor ve spor ile ilgili dernekler %22,46, dini hizmetlerin gerçekleştirilmesine yönelik dernekler %15,08, eğitim araştırma dernekleri %5,05, kültür, sanat ve turizm dernekleri %4,88, insani yardım dernekleri %4,69, STK’ların en çok faaliyette buldukları konuların başında gelmektedir. STK’ların üye cinsiyet dağılım durumlarına bakılacak olursa aşağıdaki grafikte belirtildiği gibidir.

Grafik 1: STK'ların Üye Cinsiyet Dağılımları

Kaynak: YADA, 2015: 74

Cinsiyete duyarlı verilerin eksik olması toplumsal cinsiyet eşitliği ile ilgili analizlerde güncel yorum yapılmasının önünde bir engel olarak karşımıza çıkmaktadır. STK'larda kadın ve erkek üyelerin durumuna toplumsal cinsiyet eşitliği perspektifinden bakılacak olursa, erkek ağırlıklı STK'ların sayısının çoğunlukta olduğu anlaşılmaktadır.

Tablo 1: Türkiye'de Kadın Derneklerinin Faaliyet Alanlarına Göre Dağılımı

Düşünce Temelli Dernekler	Hak ve Savunuculuk Dernekleri (Kadın Hakları)		
	Adana	Giresun	Samsun
Adana: 2	Adana :22	Giresun:5	Samsun:11
Ankara: 6	Adıyaman: 8	Gümüşhane:6	Sinop:1
Antalya: 1	Afyonkarahisar:4	Hakkari: 2	Sivas:3
Aydın: 1	Ağrı: 4	Hatay: 18	Şanlıurfa:9
Balıkesir: 1	Aksaray: 2	İğdır: 4	Şırnak:2
Bitlis: 1	Amasya: 2	Isparta: 6	Tekirdağ:8
Bolu: 1	Ankara: 56	İstanbul: 93	Tokat:1
Bursa: 2	Antalya: 20	İzmir: 61	Trabzon:20
Çanakkale: 1	Aydın: 18	Kahramanmaraş:4	Uşak:4
Denizli: 1	Balıkesir: 15	Karaman:2	Van:13
Diyarbakır: 2	Batman: 9	Kars:2	Yalova:5
Düzce: 1	Bayburt: 1	Kastamonu:8	Zonguldak:6
Edirne: 1	Bilecik: 3	Kayseri:4	
Eskişehir: 1	Bingöl: 1	Kırıkkale:2	
Gaziantep: 1	Bitlis: 8	Kırklareli:3	
Hatay: 1	Bolu: 4	Kocaeli:5	
İstanbul: 3	Burdur: 1	Konya:4	
İzmir: 2	Bursa: 88	Kütahya:4	
Kahramanmaraş:1	Çanakkale: 8	Malatya:4	
Kayseri: 1	Çankırı: 4	Manisa:9	

Kocaeli: 1	Çorum: 1	Mardin:11	
Konya: 1	Denizli: 13	Mersin:22	
Manisa: 1	Diyarbakır: 8	Muğla:3	
Mersin: 1	Düzce: 4	Muş:5	
Muğla: 1	Edirne: 5	Nevşehir:7	
Ordu: 1	Elazığ:1	Niğde:1	
Samsun: 1	Erzincan: 3	Ordu:12	
Sivas: 1	Erzurum: 8	Osmaniye:4	
Yalova: 1	Eskişehir: 6	Rize:5	
Zonguldak: 1	Gaziantep: 15	Sakarya:3	

Kaynak: <https://www.siviltoplum.gov.tr/illere-ve-faaliyet-alanlarına-gore-dernekler>.

Şekil 2’de belirtildiği üzere, kadın derneklerinin illere ve faaliyet alanlarına göre sayısal dağılımı yer almaktadır. Kadın dernekler düşünce temelli ve hak ve savunuculuk alanlarında örgütlenerek faaliyetlerine devam etmektedir. Hak ve savunuculuk faaliyetinde bulunan kadın dernekleri, düşünce temelli alanda faaliyette bulunan kadın derneklerinden sayıca dağılımı daha fazladır. Kadın derneklerinin Ankara, İstanbul, İzmir ve Bursa illerinde sayıca daha fazla örgütlendiği de anlaşılmaktadır.

Çerçeveleme Teorisi

Sosyal ve beşeri bilimlerin her alanında karşımıza çıkan çerçeveleme kavramını dile getiren ilk kişi dilbilimci ve sosyolog Erwing Goffman (1974)’ dir. Goffman, çerçeveyi bireylerin olaylara anlam verme gayreti sürecinde kullandıkları yorum şemaları olarak tanımlamıştır (Gök Demir, 2010: 162). İnsan beyni, gerçeklerin aksine metaforlar ve çerçevelerden etkilenerek bu çerçevelerin ifade ettiği yöne doğru kaymaya meyillidir. Böylelikle, çerçevelenmiş düşünceler ve bilgi parçacıkları insanların düşüncelerini etkilemede önemli bir güç haline gelmektedir (Gök Demir, 2010: 163). Örneğin, Belçika’daki sığınma evlerinde kalan yabancılar için haberlerde iki farklı çerçevenin kullanıldığı anlaşılmaktadır. Birinci çerçevede, yabancılar için mağdur şemasını kullanılmış, ikinci çerçevede ise vurguncu ve suçlu şemaları kullanılmıştır. Bu iki farklı çerçeve, kamuoyunun algılarını etkilemede kilit rol oynayacaktır (Gorp, 2002, Akt: Gök Demir, 2010: 163).

Çerçeveleme analizine dair gerçekleştirilen çalışmaların birçoğu haber medyasını baz almıştır. Ancak, çerçeveleme kadınların sosyo-ekonomik imkanlarının düzeltilmesinde veya artırılmasında toplumdaki algının değiştirilmesini sağlayacak bir yöntem olarak kadın STK’ları aktörleri aracılığıyla kullanılabilir. Toplumsal hareketlerin aktarmak istedikleri mesajları, çerçeveleme stratejileri dahilinde önce medyaya daha sonra da medya aracılığıyla topluma iletmeleri kadın hakları alanında istenilen konunun vurgulanmasını sağlayabilir (Gamson ve Wolfsfeld 1993; Akt: Şeşen, 2019: 990).

Toplumsal hareketler ve çerçeveleme alanında önemli yazarlardan birisi olan Gamson, toplu eylemleri üç temel çerçevede ele almaktadır: Bunlar, toplumsal çerçeveler, uzlaşma çerçeveleri, toplu eylem çerçeveleridir (Güran ve Özaraslan, 2015: 38). Toplumsal çerçeve, bir olay, konu ya da yaklaşımı toplumsal sorun olarak tanımlayarak problemin ne olduğu ile ilgilenmektedir. Uzlaşma çerçeveleri, bir toplumsal sorun farklı grupların bir araya gelip soruna yönelik çözüm üretmesiyle ilgilenmektedir. Temel soru, ne yapılmalıdır. Toplu eylem çerçevesi, uzlaşma çerçevesinin karşıtıdır. Bir toplumsal sorunun sorumlusu kimler sorusu üzerine vurgu yaparak sorunun suçlusu üzerine eyleme çağırma dilini kullanmaktadır (Şeşen, 2019: 991).

Sosyal medya kanalları, STK'lara dijital aktivizm imkanı tanıyarak geleneksel medyada yer bulamadan ya da olumsuz yer edinen bir çok farklı alandaki sorunları dile getirme imkanı tanıyarak alternatif kamusal alan oluşturma olanağı elde etmesini sağlamaktadır. Örneğin, sosyal medya kanallarındaki ve change.org üzerinden gerçekleşen tepkiler ve protestolar sonucunda, Victoria Secret reklam kampanyalarındaki mükemmel vücut sloganını değiştirmek zorunda kalmıştır (Chittal, 2015; Akt: Şeşen, 2019: 992). Kadın STK'lar da kadın sorunlarının bilinmesi ve çözüm önerilerinin üretilmesinde sosyal medya kanallarını kullanarak görünürlüklerini artırma imkanı elde etmektedir.

Yöntem

Kadın STK'lar, sosyal medya kanalları aracılığı ile kendi çerçevelerini oluşturdukları toplumsal sorunların duyurulmasına dair kamuoyu oluşturma misyonuna ulaşabilme fırsatı ve kolaylığı elde edebilmektedir. Bu çalışmanın amacı, kadın STK'ların toplu eylemlerinin konularına dair Facebook paylaşımlarında nasıl çerçevelediklerini ortaya koymaktır. Çalışma, çerçeveleme araştırmalarında sık kullanılan içerik analizi ile desteklenmiştir. Analiz için 01.01.2021 tarihinden itibaren STK'ların Facebook hesabındaki geçmiş paylaşımlar da dikkate alınarak inceleme 13.10.2021 tarihine kadar devam etmiştir. Analizde, çerçeveleme temel kategori olarak belirlenmiştir. Çerçeveleme kategorisinde, Gamson'un üç temel çerçeve türü baz alınarak analiz edilmiştir (Şeşen, 2019: 993-994). Çerçeve analizinde kullanılacak olan içerik analizinde Şeşen'in 2019 yılında yayınladığı "Kadın STK'larının Web Sitesi ve Facebook Paylaşımlarının Çerçeve Analizi" adlı çalışmasında kullandığı 25 temadan oluşan içerik analizi formu kullanılmıştır.

Araştırmanın örnekleme, Yalova'da faaliyette bulunan aktif kadın STK'ları oluşturmaktadır. bunlar, Yalova Soroptimist Kulübü İş Ve Meslek Kadınları Derneği, Yalova Kadın Eğitim Kültür Sosyal Yardımlaşma Ve Dayanışma Derneği, Yalova Girişimci Kadınlar Derneği, Bizimlesin Yardımsever Kadınlar Derneği, Yalova Altınova Kadın Dayanışma Kültür Ve Yardımlaşma Derneği, Türk Üniversiteli Kadınlar Derneği Yalova Şubesi, Cumhuriyet Kadınları Derneği Yalova Şubesi, Yalova 8 Mart Kadın Dayanışma Ve Destekleme Derneği, Fıstıklı Köyü Kadınları Kalkındırma Derneği, Armutlu Kadınları Dayanışma Ve Kalkındırma Derneği, Yalova Kadın Ve Aile Dayanışma Derneği olmak üzere toplam on bir STK'dan oluşmaktadır. STK'lar ile ilgili veriler Sivil Toplum Geliştirme Müdürlüğü'nden alınmıştır. Yalova'da kadına yönelik faaliyette bulunan tüm STK'lar örnekleme dahil edilerek amacına yönelik örneklem yöntemi benimsenmiştir.

Bulgular ve Analiz

Yalova'daki aktif kadın derneklerinden sadece üç kadın derneğin Facebook hesabı olması sebebiyle araştırmada incelenecek kadın dernek sayısı 11 iken 3'e düşürülmüştür. Araştırmada, kadın derneklerin Facebook hesaplarında toplam 196 içerik incelenmiştir. Yapılan incelemede, en az paylaşımda bulunan Yalova Kadın ve Aile Dayanışma Derneğidir. En çok paylaşımda bulunan dernek ise Türk Üniversiteli Kadınlar Derneği Yalova Şubesidir ve her gün düzenli paylaşımlarda bulunduğu gözlemlenmiştir. Yalova'da Facebook hesaplarındaki paylaşımlara dair nicel veriler Tablo 2'de belirtilmiştir.

Tablo 2: Yalova'daki Kadın STK'ların Facebook Paylaşımları

STK	Takipçi Sayısı	Facebook Paylaşım	Beğeni	Yeniden Paylaşım	Yorum
Türk Ünitersiteli Kadınlar Derneği Yalova Şubesi	1,200	174	4.946	226	514
Armutlu Kadınları Dayanışma ve Kalkındırma Derneği	339	14	390	-	113
Yalova Kadın ve Aile Dayanışma Derneği	721	8	127	16	51

Armutlu Kadınları Dayanışma ve Kalkındırma Derneği: Facebook hesaplarında toplam 14 paylaşım gerçekleştirmiş olup, paylaşımların çoğu kadınların el emeği ürettikleri el-işi ya da gıda ürünlerinin satışının duyurulmasına yönelik etkinlik haberleridir. Derneğin Facebook hesabının düzenli olarak paylaşım yapmadığı, özel günlerde tebrik ve kutlama amacıyla paylaşımında daha çok bulunduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Türk Ünitersiteli Kadınlar Derneği Yalova Şubesi: Facebook hesaplarında toplam 174 paylaşım gerçekleştirilmiş olup, paylaşımların çoğu derneğin planladığı eğitim, burs, kültür, sanat alanlarındaki etkinlik daveti duyuruları, kadın haklarına yönelik paylaşımlar, güncel kadın haklarına ve yasalara dair dernek kararlarının basın duyurularından oluşmaktadır. Yalova'da faal olan kadın dernekleri arasında sosyal medya aracı olarak Facebook kanalını en aktif bir şekilde kullanan dernektir. Türk Ünitersiteli Kadınlar Derneğinin Türkiye genelinde bulunan yirmi altı şubesinden birisi olan dernek, Yalova'da kadınların görünürlüğünü artırmada düzenli faaliyetlerine hem dijital ortamda da devam etmektedir.

Yalova Kadın ve Aile Dayanışma Derneği: Facebook hesabında, toplam 8 paylaşım gerçekleştirmiş olup, paylaşımlar kadın hakları ve özel günlerin kutlanmasına dair içeriklerden oluşmaktadır. Sosyal medya kanalı olarak Facebook kanalında düzenli paylaşımlarda bulunmamaktadır.

Tablo 3: Paylaşımlarda kullanılan çerçeveler

STK	Toplumsal	Uzlaş	Toplu Eylem	Toplam
Armutlu Kadınları Dayanışma ve Kalkındırma Derneği	-	-	-	-
Türk Ünitersiteli Kadınlar Derneği	-	20	6	26
Yalova Kadın ve Aile Dayanışma Derneği	-	1	-	1

Armutlu Kadınları Dayanışma ve Kalkındırma Derneği: Paylaşımları kadın emeği ürünlerin satıldığı haber ve içeriklerden oluşmaktadır. Paylaşımlarında herhangi bir çerçevelenmeye dair paylaşım vurgusuna ulaşılamamıştır.

Türk Ünitersiteli Kadınlar Derneği: Genellikle kadına karşı şiddeti ve kadın cinayetlerini önlemeye yönelik olarak İstanbul Sözleşmesinin önemini vurgulayan paylaşımlarda bulunarak uzlaş çerçevesi ağırlıkta paylaşımlarda bulunmuştur.

Yalova Kadın ve Aile Dayanışma Derneği: Facebook hesabında düzenli paylaşımlarda bulunmayan dernek, kadına karşı şiddeti önlemeye yönelik olarak İstanbul Sözleşmesi ile ilgili bir paylaşımında bulunmuştur. Bu paylaşım da uzlaş çerçevesi ağırlıktadır.

Sonuç

Günümüz dijital çağında, internet ve sosyal medya kanalları STK'ların toplumsal bir sorunun fark edilmesi ya da çözülmesi için kamunun desteğini almak için kullandıkları önemli bir araç haline gelmiştir. Kadın hakları alanında faaliyette bulunan Kadın STK'lar sosyal medya hesapları aracılığı ile kadınlara dair toplumsal sorunların konuşulmasında, çözülmesinde büyük avantajlar elde edebilmektedir. Bu çalışmada, Yalova'daki Kadın hakları alanında kurulmuş ve sosyal medya hesabı bulunan üç Kadın STK'nın paylaşımları incelenmiştir. Paylaşımlarda, toplumsal bir sorunun nasıl aktarıldığını analiz etmek amacıyla, kullandıkları çerçeveleme türleri incelenmiştir. Üç Kadın STK'dan sadece bir tanesinin sosyal medya hesabında düzenli paylaşımlarda bulunduğu ve iki Kadın STK'nın paylaşımlarında uzlaşma çerçevesini daha çok kullandıkları gözlemlenmiştir.

STK'lar güçlerini üye sayılarından ve kamuda görünürlüklerinin artmasından alırlar. Günümüzde dijitalleşmenin her alana girdiği bir dönemde, STK'ların sosyal medya hesaplarını aktif kullanmamaları STK'ların güçlenmesine engel olan bir durum teşkil edebilmektedir. Yalova'da faaliyette bulunan on bir Kadın STK'nın sadece üç tanesinin sosyal medya hesabı kullanması Yalova'daki kadın STK'ların sosyal medya araçlarından sağlayacakları avantajlardan mahrum bırakabilir. Kadın STK'lar, sosyal medya kanallarında varlığını göstererek kamuda görünürlüklerini arttırmayı seçmeli ve kamusal desteği elde etmede bu avantajdan kaçınmamalıdır.

Kaynakça

- Becerikli, K, Armatlı Köroğlu,B., (2017). STK'ların Yerel Kapasite Geliştirmede ve Yerel Kalkınmada Rolü; Antakya Örneği. Planlama Dergisi. S. 27, ss. 129-140.
- Talas, M., (2011). Sivil Toplum Kuruluşları ve Türkiye Perspektifi. Türklük Bilimi Araştırmaları Dergisi. S.29, ss. 387-401.
- Erbaba, H. (2015). Sivil Toplum Örgütlerindeki Yönetici Kadınların Sivil Toplumda Kadın ve Kadın Yöneticilik Sorunlarına İlişkin Görüşlerinin İrdelenmesi. Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi. S.41, C.8, ss. 1211-1219.
- Tuncay, T. (2019). Sivil Toplumun Kuramsal Çerçevesi. Anadolu Üniversitesi Açık öğretim Fakültesi Yayınları.
- Özen Atabey, A., Ateş, B. (2019). Kadın İstihdamını Arttırmaya Yönelik Sosyal Sorumluluk Projelerinde Sivil Toplum Kuruluşlarının Rolü. Uluslararası Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırma Dergisi. C.6, S.44, ss.3761-3772.
- Avcı, Z., E. (2011). 1980 Sonrası Türkiye'de Kadın Sivil Toplum Kuruluşları ve Türk Hukuk Sistemine Etkileri. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Şeşen, E. (2019). Kadın STK'larının Web Sitesi ve Facebook Paylaşımlarının Çerçeve Analizi. OPUS-Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi, C.14, S.9, ss. 982-1010.
- Gök Demir, Z. (2010). Çerçevelemenin Karar Verme Sürecine Etkisi. Akdeniz İletişim Dergisi, S.13, ss. 161-180.
- Güran, M., S., Özaraslan, H., (2015). Çerçeveleme Teorisi ve Toplumsal Hareketler. Erciyes İletişim Dergisi. C. 4, S.1, ss. 36-5

YALOVA'DAN DOĞAN MUHALEFET DENEMESİ: SERBEST CUMHURİYET FIRKASI

HACER KARABAĞ

Doç. Dr., Bursa Uludağ Üniversitesi

hkarabag@uludag.edu.tr

<https://orcid.org/0000-0003-4855-5665>

Öz

Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası'nın Takrir-i Sükûn Kanunu ile kapatılmasının ardından 1930 yılına kadar Türkiye'de tek partili yönetim egemen olmuştur. Çok partili özgürlükçü demokrasiden yana olan ve bu inancını her fırsatta ifade eden Atatürk, hükümetin denetlenmesi ve yeni fikirlerin ifade edilmesi hususunda muhalefetin yokluğunu ciddi bir eksiklik olarak görmüştür. Bahsedilen nedenlerle Atatürk'ün girişimleri ve direktifleri ile 12 Ağustos 1930'da, Fethi Bey (Okyar) tarafından Cumhuriyet dönemimizin ikinci muhalefet partisi olan Serbest Cumhuriyet Fırkası kurulmuştur. Partinin kuruluş süreci ve kamuoyuna duyurulması Yalova'da gerçekleşmiştir. Atatürk'ün 1929 yılından itibaren yazlık başkent olarak kullandığı kent, yeni partinin kurulması sürecinde de sıcak gelişmelere sahne olmuştur. Fethi Bey'in (Okyar) Yalova'daki günleri ve burada gerçekleştirdiği siyasi temaslar dönem gazetelerince de günbegün takip edilmiştir.

Bu çalışmada Serbest Cumhuriyet Fırkası'nın Yalova'daki kuruluş süreci, o günlere tanıklık etmiş önemli isimlerin anıları ve dönem gazeteleri üzerinden ortaya konulmaya çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Atatürk, Yalova, Serbest Cumhuriyet Fırkası, Fethi Bey (Okyar)

THE OPPOSITION EXPERIMENT BORN IN YALOVA: FREE REPUBLICAN PARTY

Abstract

Following the closure of the Progressive Party of Republic with the Law on the Maintenance of Order, one-party rule prevailed in Turkey until 1930. Atatürk, who was in favor of multi-party liberal democracy and expressed this belief at every opportunity, saw the absence of opposition in terms of monitoring the government and expressing new ideas as a serious shortcoming. For the aforementioned reasons, the Free Republican Party, the second opposition party of our Republican era, was established by Fethi Bey (Okyar) on August 12, 1930, with the initiatives and directives of Atatürk. The establishment process of the party and its announcement to the public took place in Yalova, and the city, which Atatürk used as the summer capital since 1929, witnessed warm developments during the establishment of the new party. Fethi Bey's (Okyar) days in Yalova and the political contacts he made there were also followed day by day by the newspapers of the period.

In this study, the establishment process of the Free Republican Party in Yalova will be tried to be revealed through the memories of important names who witnessed those days and the newspapers of the period.

Keywords: Atatürk, Yalova, Free Republican Party, Fethi Bey (Okyar)

Giriş

Türkiye’de 1925 baharı ile 1930 sonbaharı arasında birçok köktenci sayılabilecek reform yapılmıştır. Toplumun, kökleri tarihin derinliklerinde olan tutucu karakteri bu biçimsel ama hızlı olan değişimleri özümseyecek yapıda olmadığından Atatürk devrimleri olarak nitelenen bu reformlara karşı toplumda değişik tepkiler ortaya çıkmıştır. Aynı zamanda ekonomide arzulanan, en azından vaat edilen gelişme ve refahın da sağlanamaması yığınların muhalefetine kendiliğinden oluşmasına neden olmuştur. Gerçi tek partinin baskıcı yapısı bu potansiyel muhalefetin açığa çıkmasını engellediyse de toplumsal rahatsızlık değişik şekillerde kendisini göstermiştir.(Çavdar,2008:328) Atatürk, genel sekreteri Hasan Rıza Soyak’a “*Bunalyorum çocuk, büyük bir ıstırap içerisinde bunalyorum. Görüyorsun ya her gittiğimiz yerde dert, şikâyet dinliyoruz. Her taraf derin bir yokluk, maddi-manevi perişanlık içerisinde.*” demektedir. (Çavdar,2008:329)

Her alanda girişilen devrim hareketlerine dünya görüşleri ya da kendi çıkarları yüzünden karşı çıkan muhaliflerle birlikte dıştan gelen kışkırtmalarla ortaya çıkan ayaklanmalar da eklenmiş durumdaydı. 1927 yazında başlayan Ağrı yöresindeki ayaklanmalar 3 yıl kadar sürmüş ve ancak 1930 sonbaharında bastırılabilmişti. Bu sıralarda basında da yönetimden kaynaklanan kimi uygulamalar yüzünden sert eleştiriler başlamıştı. Hükümet bu aksaklıkları ve suçlamaları ortadan kaldıracak önlemler almaya çalışırken savcılıklar kimi gazeteciler hakkında soruşturma açmaya yönelmiş, bu soruşturmalar da basın özgürlüğü sorununu yeniden gündeme getirmişti. Öte yandan TBMM’de görünüşte sessizlik hüküm sürmekteydi fakat perde gerisinde pasif bir direnme söz konusuydu. Oylamalarda olumsuz ya da çekimser oy çıkmıyor; yasalar, kararlar oy birliği ile kabul ediliyordu. Ama milletvekillerinden üçte birinin oylamalara ya da oturumlara katılmadıkları görülüyordu. Toplumda, basında ve TBMM’de giderek yaygınlaşan hoşnutsuzlukların farkında olan Atatürk, çözümün çok partili siyasi hayata geçmekle bulunabileceğini düşünmekteydi.(Turan, 2005: 288-292).

Atatürk, tüm unsurları cumhuriyetçi, yenilikçi, ilerici olması koşuluyla demokratik çoğulcu politik sisteme inanmaktaydı. O, ayrıca yeni kurulacak partiyi bazı üyeleri devlet tekellerinde ve devlet denetimindeki ekonomik veya yarı ekonomik diğer kuruluşlarda karlı işlere yerleşmiş olan Cumhuriyet Halk Fırkası’nı denetlemek amacıyla da kullanmak istiyordu. (Karpaz, 2007:62-63) Aynı zamanda yeni bir parti sayesinde muhalefet de denetim altında tutulabilecekti. Gündümlü muhalefet diye nitelediğimiz Serbest Cumhuriyet Fırkası’nın kurulması bu koşulların zorunlu bir sonucu olmuştur. Çünkü böyle bir yapay nefes alma noktasının yaratılmaması durumunda, toplumsal muhalefetin beklenmeyen bir biçimde patlaması söz konusu olabilirdi. (Çavdar,2008:329)

Serbest Fırka, bu koşullar içerisinde, bizzat Atatürk’ün isteği üzerine Fethi Okyar tarafından 1930’da kurulmuştur. O günlerde Atatürk bir nevi yazlık başkent olarak kullandığı Yalova’da bulunmaktadır. Partinin kurulması ile ilgili ilk görüşmeler bu sebeple Yalova’da gerçekleşmiştir. Kent, ülke gündemi kadar yoğun bir trafiğe sahne olmuştur.

Yalova’da İlk Görüşmeler

Atatürk yeni bir partinin kurulması için doğrudan doğruya kendisi harekete geçmiştir. Cumhuriyet Halk Fırkası karşısında yer alacak olan kuruluşun başkanlığı için de çok eski arkadaşı olan ve ılımlılığı ile tanınan eski Başbakan Fethi Okyar’ı seçmiştir.¹ (Turan, 2005:293)

Fethi Bey anılarında 29 Temmuz 1930 tarihinde Yalova’da ziyaret ettiği Atatürk’ün kendisine “*hariçten geliyorsunuz. Memleket dışından vaziyetimizi nasıl görüyorsunuz?*” diye sorduğunu ve devamında şöyle bir konuşmanın gerçekleştiğini aktarmaktadır: “*-Hariçten malî ve iktisadî vaziyetimiz pek fena görülüyor. Dış borçlar için yapılan anlaşma üzerinden az zaman geçmiş olmasına rağmen Hükümet’in “borçlarımızı vermeyeceğim” demesi malî itibarımızı fena halde sarsmıştır. İtimadın bu suretle kaybolması diğer işlerimize de tesir edecek ve hususî müesseselere açılan krediler de*

¹ Paris Büyükelçisi olan Okyar o günlerde izinli olarak yurtda bulunmaktaydı. Elçiliği döneminde Düyun-u Umumiye taksitlerinin ödenmesi konusunda Başbakan İsmet İnönü ile anlaşmazlığa düşmüştü. Okyar’ın 1928’de imzaladığı sözleşme gereğince taksitlerin altın para ile ödenmesi Türk lirasının değer yitirmesine yol açmış, 1929 ekonomik bunalımı bunu daha da arttırmıştı. Bu nedenle İnönü taksitlerin kağıt para ile ödenmesini savunmuştu. Bu konuda Fransa ile başlayan görüş ayrılığı çok geçmeden giderilmiş ve ortalama bir yol bulunarak yalnızca eski borç taksitlerinin Fransız Frangı ile ödenmesi kararlaştırılmıştı.

duracaktır. Diğer taraftan görüyorum ki, Hükümet malî kabiliyetimizle ölçülü olmayan büyük masraflara girişmiştir. Vergiler bu yüzden arttırılmıştır. Bütün teşebbüs erbabı, ancak geçimini temin etmek ve vergisini verebilmek için çalışmaktadır. Memlekette iş yapmak için lâzım olan sermaye kimsede kalmamıştır. Parasızlık, fakr-ü zaruret yüz göstermiştir” dedim.

Gazi: “-Bunun çâresi nedir? Hükümet adamları elbette iyi yapmak için çalışıyorlar. Fakat uygulamada noksanlar görülüyor. Bu noksanları nasıl yoketmeli?” dedi.

Şu cevabı verdim: “-Bunların yokedilmesi için tek bir çare vardır. O da Meclis’in vazife yapmasıdır. Meclis, murakabesini hakkıyla yapar ve noksanlar açık münâkaşada ortaya konulur ve sorumlular mes’ul tutulursa bugün işitilen şikâyetlerin mühim bir kısmı ortadan kalkar, yokedilir” cevabını verdim.

Gazi: “-Meclis bu şekilde vazifesini yapamıyor... Birçok meb’uslar bu noksanları bildikleri halde nemelâzım diyerek susuyorlar...” dedi.

“-Meclis’teki üye, yani milletvekilleri elbette bir şeyden endişe ettikleri için susuyorlar. Hiçbir şeyden endişe etmeyerek denetim görevlerine devam etmeleri mümkündür” dedim.

Gazi bir an düşündü, sonra yüzüme dikkatle baktı: “-Ben bunun çaresini buldum. Memlekette muhalif bir fırka kurmak lâzımdır. Böyle bir fırka vücuda gelirse Meclis’te münâkaşa daha serbest olur. Meselâ siz böyle bir fırkanın başına geçerseniz, bildiklerinizi Meclis’te serbestçe söylersiniz. Bu suretle uygulamada görülen birçok hatanın da önünü almak mümkün olur” dedi.

Teklifin böyle bir konuşma sonunda geleceğini tahmin etmiyordum, bilhassa, bir muhalif fırkanın kurulması şartları üzerindeki araştırma ve zeminin uzun zaman sürecektiklerinden ve doğan ihtiyaçlardan meydana geleceği yolundaki kanaatımla şu cevabı verdim: “-Rica ederim, beni İsmet Paşa ile karşı karşıya getirmeyiniz...”

İtiraf edeyim ki İsmet Paşa’nın samimiyetine asla itimâd edemiyordum. Bir vesile bulup beni kabahatli düşürmek ve Gazi ile aramı bozmak için çalışacağından emindim. Bu endişe ile lâzım gelen teminatı almadan kendisinin karşısına çıkmak istemiyordum. Onun için beni muhalif fırkanın başına geçmekten affetmesini Gazi’den rica ettim. Gazi: “-Tekrar bu bahis üzerine konuşuruz” dedi ve gece konuşmamız burada son buldu.”(Okyar, 1980:384-388)

29 Temmuz’da gerçekleşen bu görüşmenin ardından 30 Temmuz’da Başbakan İsmet İnönü de Yalova’ya gelmiştir. 31 Temmuz’da Yalova’da gerçekleşen görüşmeler ile ilgili Fethi Bey şunları aktarmaktadır: “Ertesi sabah İsmet (İnönü) Paşa Yalova’ya geldi. Kendisini karşılamak üzere iskeleye giderken, yolda otomobille iskeleye kaplıcalara doğru geldiğini gördüm. Arabasını durdurdu. Beraberce kaplıcalara geldik. Kendisiyle mühim bir şey konuştuğumuzu hatırlamıyorum.

Öğleden sonra saat altı sularında Gazi Paşa’yı köşklerinde ziyaret ettim. İsmet (İnönü) Paşa’yı da orada buldum. Gazi bir akşam evvel açtığı bahse döndü. İsmet (İnönü) Paşa da konuşmaya katılarak muhalif bir fırkanın kuruluşunun içerde ve dışarda iyi tesir yapacağından ve böyle bir fırkanın tenkidlerinden bizzat Hükümet’in de faydalanacağından ve muhalif fırka liderinin birçok mühim işlerde düşüncesini almaya hazır bulunduğundan ve teşrifatta özel bir yer vermek mümkün olduğundan bahsetti ve Meşrûtiyet’in ilânından beri muhalefet adıyla yapılan işlerin şimdiye kadar fena şekilde neticelenmesinin teessüfe değer olduğunu, fakat herhalde buna yol açmak için teşebbüs etmek ve işe başlamak lâzım olduğu mütâalası ileri sürdü.

İsmet (İnönü) Paşa’ya şu cevabı verdim: “-Bizde muhalefete tahammül güçtür. Şimdiye kadar görülen misaller bunu isbat etmiştir.”

Gazi söze karıştı: “-Fakat ne olursa olsun bu boşluğu olduğu yerde bırakamayız.”

Bu samimî düşünce üzerine yine İsmet (İnönü) Paşa’ya hitap ettim: “-Esas itibariyle Gazi Hazretleri’ni bu fikirlerinden dolayı bütün kalbimle tebrik ederim. Fakat bu fikrin uygulamaya konulmasında birçok müşkülât baş göstereceğini de şimdiden arz ederim. Basın hüür olacaktır. Her türlü yazılar yazılacak, Meclis’te acı tatlı eleştiriler yapılacaktır. Buna tahammül etmek zor olacaktır. Evvelâ, böyle bir yolu tercihte iktidarı temsil eden şahsiyet ve kadroların samimî olarak bu yeni

nizami benimsemiş olmaları ilk şarttır. Bu temel hakikatte mutabık kalındıktan sonra, diğer tecellilere göğüs germek vazife olur. Bilmem hata ediyor muyum?”

Bu son cümleden sonra Gazi'nin yüzüne baktım.

Gazi ve İsmet (İnönü) Paşa beni dikkatle dinliyorlardı. Düşüncelerimi ortaya koymaya devam ettim: “-Temenniye değer olan, her medenî memlekette görüldüğü gibi umumî işlere ait münakaşaların şahsiyata intikâl etmemesi ve bir nokta hakkında muhalif fikir besleyen iki şahsın birbirine düşman olmamasıdır. Hâlbuki bizde şimdiye kadar fikir mücadelesi derhal şahsî düşmanlıklara dönüşmüştür.

Gazi cevap verdi: “-Bunlara tahammül edeceğiz. Başka çare yoktur. Bugünkü manzaramız aşağı-yukarı bir dictator manzarasıdır. Vakıa bir Meclis vardır. Fakat dahilde ve hariçte bize dictator nazarıyla bakıyorlar. Geçen sene Ankara'yı ziyaret eden Alman yazarlarından Emil Ludwig idare şeklimiz hakkında tuhaf sualler sormuş ve diktatörlüğümüze hükmederek geri dönmüş ve bu kanaatını da yazmıştır. Halbuki ben Cumhuriyet'i şahsî menfaatim için yapmadım. Hepimiz fâniyiz. Ben öldükten sonra arkamda kalacak müessese bir istibdâd müessesesidir. Ben ise millete miras olarak bir istibdâd müessesesi bırakmak ve tarihe o suretle geçmek istemiyorum. Bütün müşküllere katlanacağız. Sizin dostluğunuza, ahlâkınıza, malûmatınıza itimadım vardır. Mes'ele, memlekette Cumhuriyet'in şahısların hayatına bağlı kalmayarak kökleşmesidir. Siz bu işi üzerinize almalısınız.

Gazi'nin sözlerini büyük bir dikkat ve hatta heyecan ile dinledim. Samimi olduğunda zerrece şüphem yoktu. Bu hükmümün o andaki manzara ve konuşmalar çerçevesi ile sınırlandırılmış olduğunu şimdi açıklama ihtiyacı duymama rağmen, o anda “-Ben millete miras olarak arkamda bir istibdâd müessesesi bırakmak ve tarihe o suretle geçmek istemiyorum” diyen Gazi'nin o dakikada, kalbini ve kafasını konuşturduğuna kaniim.

Şu cevabı verdim: “Fikriniz çok parlaktır. Gerçekten bugünkü idare şeklimiz lafzen (söz olarak) Cumhuriyet ise de Cumhuriyet'ten ziyade dictatuer'e benzemektedir. Halbuki Cumhuriyet'i şahıslarına hayatına bağlı tutmak tehlikelidir. Cumhuriyet'i şahsî idare şeklinden kurtararak gayri şahsî hale koymak hepimiz için bir vecibedir. Bu gayeyi temin için teşebbüse geçmenizi bütün kalbimle tekrar takdir ve tebrik ederim ve inancıma göre bu teşebbüsünüz şimdiye kadar kazandığınız muvaffakiyetlerin en parlağı olacaktır. Fakat mes'ele çok müşküldür. Kuvvet ile idareye alışmış olanlar serbest münakaşa ve iknâ yoluyla hükûmeti idarede zorluk çekerler. Yalnız şurası var ki, kuvvete dayanarak hükûmet yapmak kolaydır. Size yakışan ise güç olan ikinci şıkkı tatbik edebilmektir. Bana gösterdiğiniz itimad ve verdiğiniz görevden dolayı müteşekkirim. Fakat alacağım vazifenin güçlüğü de anlıyorum.

Vakit ilerlemiş olduğu için sofraya indik. Sofra çok kalabalıktı. Gazi, gayet memnun ve şen görünüyordu. Sofrada daima “mütad zevattan” yani her zaman bulunan Gazi'nin eski arkadaşlarından başka, tarih, dil, fikir adamları, profesörler, kumandanlar, milletvekilleri vardı. Hemşiresi Makbule Hanım da iki arkadaşı ile beraber sofrada idi. Yemeğe başlamadan evvel Gazi: “Sizlere, memleket için çok hayırlı olacağına inandığım bir hizmetin, Fethi Beyefendi tarafından kabul edildiğini müjdeleyeceğim” dedi ve tasavvurunu açtı. Herkes tasdik ve tasvip etmekte gecikmedi.” (Okyar, 1980: 389-403).

31 Temmuz 1930 Vakit Gazetesi

1 Ağustos 1930 Milliyet Gazetesi

Atatürk ve Fethi Bey Arasında Mektuplaşma

6 Ağustos'ta Fethi Okyar, Başvekil İsmet İnönü ile Cumhuriyet Halk Fırkası Umumi Katibi (Genel Sekreteri) Saffet Arıkan, Atatürk'ün başkanlığında Yalova'da bir toplantı gerçekleştirmiştir. Bu toplantıda, partinin kurulması ile ilgili olarak Fethi Bey'in Gazi'ye, Gazi'nin de ona bir mektup yazması ve bu mektupların basında yayınlanması kararlaştırılmıştır. Böylece, Fethi Bey kurulacak yeni parti için Cumhurbaşkanı'ndan "Güvence" istemiştir. Toplantıda ayrıca kimi mebusların Cumhuriyet Halk Fırkası'ndan ayrılarak Serbest Cumhuriyet Fırkası'na katılmaları ve iki partinin eşit koşullarda karşı karşıya gelmeleri üzerinde anlaşılmıştır. (Okyar,1980:411-412)

Fethi Bey anılarında şunları aktarmaktadır: "Ve bütün bu düşüncelerin ışığında Gazi'nin teklifini sevinçle kabul etmeye karar verdim. Vardığım neticeyi bildirmek üzere de, Ağustos'un altıncı günü Yalova'ya gelmek arzumu kendisine ilettim. ... Akşam saat beşe doğru kaplıcalarda idik. Otel'den, Gazi'yi görmek için telefonla müsaade istedik ve beş dakika sonra huzurunda bulunuyorduk.

Gazi'nin yanında Halk Fırkası Umumî Kâtibi Saffet Bey vardı. Gazi, kararımı sordu. Halinden cevabı merakla beklediği anlaşılıyordu.

Aramızda aşağıdaki konuşma oldu. Ben: "Teklifinizi kabul ediyorum. Esasen Cumhuriyet'i kuvvetlendirmek için bana verdiğiniz hizmet, hem takdis ettiğim bu emelinizi yerine getirmeyi, hem de tamamen ideallerime uygun olan bir sahada çalışmayı temin ettiği için reddetmek elimden gelemez. Bütün bu sebeplerle bu fikri tatbik mevkiine koymak için münasip göreceğiniz şekli kararlaştırıp icraâta geçmeye hazırım" dedim.

Gazi, rahatlamıştı. Böyle bir cevap alması hâlinde tutacağı yolu ve alacağı tavrı evvelinden düşündüğünü gösteren kat'ilikle şu cevabı verdi: "Bana, bir fırka teşkili arzusunda olduğunuzu bir mektupla bildirir ve bunu nasıl telâkki edeceğimi bir mektupla sorarsınız. Ben de size iyi karşılayacağımı bildiririm, işe başlarsınız. Bana yazacağınız mektupta Reisicumhur ve Halk Fırkası Umumî Reisi olmak sıfatlarımla hitap edersiniz."

..."-Yarın size böyle bir mektup takdim ederim..." dedim. Gazi, yine, başkaca bir isteğim olup olmadığını öğrenmek istiyordu.

"-Daha başka ne istiyorsunuz? Hepsini söyleyiniz.." dedi. Bu sırada İsmet (İnönü) Paşa gelmişti. Ben, Başvekil'in gelmesinden çok memnun olmuşum. Söyleyeceklerimin onun tarafından da işitilmesini arzuluyordum. Dedim ki: "-Sizin her iki fırkaya eşit muamele ve eşit yardımda

bulunmanızı isterim. Ancak bu şartlarda firkanın kurulmasına teşebbüs edebilirim.” (Okyar, 1980:411-415)

Fethi Bey anılarında, yeni kurulan partiye katılacak milletvekili sayısı ve partiye ayrılacak bütçe konusunda görüşmenin devam ettiğini ve ilk sefer için yeni partiye yetmiş mebusluk kontenjan ayrılmasına ve iki parti arasında serbest mücadele edilmesine karar verildiğini belirtmektedir. Görüşme sonrası Yalova’da şu bilgileri aktarmaktadır:

Sofraya indiğimiz zaman, yanılmıyorsam İsmet (İnönü) Paşa kendi köşküne dönmüştü. Gazi çok memnundu. O günlerde meşgul olduğu Roma tarihindeki Triumvira Vak’asını, Jül Sezar-Pompe-Kresüs- mücadelesini hatırlattı. Bir insan için en büyük zevkin, kendi şahsî nüfuzunu düşünmeden, milletine hürriyeti temin edecek sistemler üzerinde uğraşmak ve bunları halkın hayatına mâletmek olduğunu söyledi. Şu cümleyi birkaç defa tekrarladı: “-Ben, hiçbir şeyi şahsım için ve şahsî kavgalarını üstünde ve dışında tutmak bizim için hem vazife, hem de şereftir.” (Okyar, 1980:415-420)

Paris Büyükelçisi Fethi Bey’in Atatürk’e yeni bir parti kurulması isteğiyle ilgili Yalova’da kaleme aldığı mektubu:

“Türkiye Reiscumhuru Gazi Mustafa Kemal Hazretleri’ne:

Paris’te bulunduğum beş buçuk senelik sürede hâriçten memleketimizin durumunu tâkibettim ve araştırdım. Hemen her sene izinli olarak vatanımda geçirdiğim kısa müddetler esnasında müşahedelerimin verdiği intibalarla tetkiklerimi tahkik etmekten geri kalmadım. Hâsil ettiğim fikir ve kanaatleri arz etmekliğime yüksek müsaadelerini istirham ederim.

İlk anda göze çarpan ve umûmiyetle hissolunan bir sıkıntı vardır ki, bu da malî ve iktisadî durumumuzun geçirmekte olduğu buhrandır. Filvâki hammadde fiatlarında dünya piyasasında meydana gelen düşünlük hemen her memleketin iktisadî faaliyetinde az çok bir durgunluk vücuda getirmiştir. Ancak memleketimizde diğer yerlere nazaran daha fazla hissolunan iktisadî kayba bu umumî sebeplerden başka hükûmetin beş seneden beri tâkip etmekte olduğu malî ve iktisadî siyâsetin sebep olduğuna kaniim.

Hükûmet malî kudretimizle uygun olmayan ve bugünkü nesil için lüzumsuz masraflara girmiş ve bu masrafları temin için halkın tahammülünün üstünde vergiler koymuş ve dahilî sanatlar ve mahsullerimiz hakkıyla korunmamış ve teşvik edilmemiş olması yüzünden çatımızda seneden seneye noksanlık olmuştur. Hükümetçe katlanılan fedakârlıkların büyük bir kısmı pek ağır fâizlere ve diğer kısmı da yabancı ithalatına ve dolayısıyla döviz alımına sarf edilmiştir. Milli paramız endişeli surette düşmek tehlikesini gösterinceye kadar paramızın kıymetini tespit için esaslı bir tedbir alınmamıştır. Bu hâllere ilâve olarak adâlet işleri dahilî ve haricî siyâsetlerdeki noksanlıkları dahi bildirerek marûzâtımı uzatmak istemiyorum.

Fırka azâsının kendi kabinelerini tenkidden sakınmaları sebebiyle, Millet Meclisinde serbest tartışma azalmış ve hükümet gayri mes’ul denecek bir halde kalmıştır. Siz, yüksek reisimiz bu memleketi müthiş düşman istilâlarına karşı tarihte misli görülmemiş bir kahramanlık ve şiddetle müdâfaa ettiniz. Tarihimize gayet parlak bir zafer kaydettiniz. Bütün vatan evlâtlarını, şimdîye kadar hissetmedikleri istiklâl ve hürriyete kavuşturdunuz. Memleketimizi medeniyet yolunda yürümekten alıkoyan köhne tesisleri kaldırdınız ve Cumhuriyet’i kurdunuz. Bu suretle vatanın ebedî minnet ve şükranına ve umum insanlığın takdir ve hayranlığına hak kazandınız. Cumhuriyet idaresinin memleketimizde edebileşmesi için bir fırkalı hükümet idaresi yerine hürriyeti, tartışmayı tesis etmek ve bu işlerde hatâ varsa herkesin gözü önünde cereyan edecek serbest münâkaşa neticesi düzeltmeye çalışmak gayretlerinin meydana çıkmasına Cumhuriyet yapıcısı olmak sıfatıyla herkesten evvel Zat-ı Riyâset-penâhîleri’nin taraftar bulduklarına asla şüphe edemem. Cumhuriyet âsıkı olmak sıfatıyla bu mukaddes gayelerin husulü emelinde, binâenaleyh tam ve hakikî cumhuriyetçi ve bütün mânâsıyla lâik ve fakat Cumhuriyet Halk Fırkası’nın malî, iktisadî, dahilî, haricî siyâsetlerinin bir çok noktalarına aykırı bulunan ayrı bir fırka ile siyâsî mücadele sahnesine atılmak arzusundayım. Zat-ı Devletleri Reiscumhur olduktan maada şimdîye kadar mensup bulunduğum Cumhuriyet Halk Fırkası’nın da Umumî Reisi olmaları dolayısıyla işbu arzusunun nazar-ı devletlerinde ne yolda kabul buyurulacağını bilmek lüzumunu hissediyorum. Cevâb-ı devletlerini bekler ve en derin muhabbet-i

kalbiyyemle beraber hürmet ve tâzimlerimi takdim ederim efendim.” (Okyar,1999:140-141; Cumhuriyet, 11.08.1930.)

11 Ağustos 1930 Cumhuriyet Gazetesi

Atatürk'ün, yeni bir parti kurulması isteği hakkında Fethi Bey'in 09.08.1930 tarihli mektubuna cevabı: “Azim Fethi Beyefendi, 09.08.1930 tarihli mektubunuzu aldım ve dikkatle okudum. Kendimi mütalaalarınıza ve suallerinize Reisicumhur ve Cumhuriyet Halk Fırkası'nın umumi reisi olarak iki sıfatla muhatap gördüm. Malumdur ki, resmi vazifem dolayısıyla ben bugün Cumhuriyet Halk Fırkası'nın umumi reisliğini fiilen ifa etmemekteyim. Fiili riyaset, İsmet Paşa tarafından ifa olunmaktadır. Reisicumhurluk vazifesinin hitamında bizzat teşkil ettiğim Cumhuriyet Halk Fırkası reisliğini fiilen ifa edeceğim tabiidir. Hükümetin icraatına müteallik olarak serdeylediğiniz nokta-i nazarların zamanında mevzuu bahseldükçe cevaplarını vermek hükümete ait olacaktır. Bu suretle hakikatlerin daha açık meydana çıkacağına şüphe yoktur. Büyük Millet Meclisinde ve millet muvacehesinde, millet işlerinin serbest münakaşası ve hüsnüniyet sahibi zatların ve fırkaların içtihatlarını ortaya koyarak, milletin âli menfaatlerini aramaları, benim gençliğimden beri âşık ve taraftar olduğum bir sistemdir. Reisicumhur olmayarak yalnız fiilen Cumhuriyet Halk Fırkası reisi bile bulunsaydım fırka programını ve icraatını tenkit eden ve insani ve siyasal ahlakına emin olduğum sizin gibi bir zatın mütalaalarını dikkat ve muhabbetle dinlerdim ve istifadeyi bulurdum. Memnuniyetle tekrar görüyorum ki laik Cumhuriyet esasında beraberiz. Zaten benim siyasi hayatta bir taraflı olarak daima aradığım ve arayacağım temel budur. Binaenaleyh, Büyük Mecliste aynı temele istinat eden yeni bir fırkanın faaliyete geçerek millet işlerini serbest münakaşaya etmesini Cumhuriyetin esaslarından sayarım. Bu itibarla, nokta-i nazarlarınızı takip için siyasi mücadeleye girmenizi bittabi hüsnü telakki ettim. Reisicumhur bulunduğum müddetçe, Reisicumhurluğun uhdeme tevdi eylediği yüksek ve kanuni vazifeleri, hükümette olan ve olmayan fırkalara karşı adilane ve bitarafane ifa edeceğime ve laik cumhuriyet esası dâhilinde fırkanızın her nevi siyasi faaliyet cereyanlarının bir mâniyaya uğramayacağına emniyet edebilirsiniz efendim.

Reisicumhur Gazi Mustafa Kemal” (Okyar, 1980: 436-437; Cumhuriyet, 12.08.1930)

12 Ağustos 1930 Cumhuriyet Gazetesi

Bu mektuplar, çok partili düzene geçilirken, yeni partinin güdümlü olarak kurulduğunu göstermektedir.

Yalova'da Tarihi Bir Balo: Partinin Kuruluşunun Duyurulması

Atatürk kamuoyunun ilk tepkilerinin ne olacağını saptanmasını gerekli gördüğünden, partinin resmen kurulmasından önce buna ilişkin bir haberin yayılmasını uygun bulmuştu. Bu nedenle Vakit gazetesinden Asım Us Yalova'ya çağırılmıştı. Asım Us anılarında o geceye ilişkin şunları aktarmaktadır:

“1930 senesi Ağustosunun 7'nci Perşembe günü akşamı idi. Büyük Millet Meclisi yaz tatiline girmişti. Atatürk istirahat etmek için Yalova'da bulunuyordu. Bir gün Yalova'nın Büyük Oteli'nde tertiplenen bir balo için davetname aldım. Bu balo Kaplıca idaresi tarafından tertip ediliyordu. Yalova'ya gittiğim vakit İstanbul'dan gazeteci olarak benden başka kimse bulunmadığını gördüm. Bunun sebebi vardı. O günlerde İstanbul gazetecileri Bulgaristan tarafından resmi bir davet almışlardı. Belli başlı İstanbul gazetecileri bir heyet halinde Bulgaristan'da bulunuyorlardı. Kardeşim Hakkı Tarık Us, bu heyete başkanlık ediyordu. Yalova'da Atatürk'ten başka İsmet İnönü ile Paris Sefiri Fethi (Okyar) Bey de vardı. İstanbul'dan ve Ankara'dan tanınmış birçok şahsiyetler ve aileler de bulunuyordu.

Bir aralık rahmetli Salih Bozok yanıma geldi. Manalı bir tarzda biraz da gülümsüyerek:” - Sana mühim bir haber vereceğim. Serbest Fırka adı ile yeni bir parti kuruluyor.” dedi. Salih Bozok latifeci bir arkadaştı. Bu sözünü ciddiye almak istemedim. Fakat verdiği haberin doğruluğunda ısrar edince izahat istedim.

-Peki, Serbest Fırkayı kim kuracak? diye sordum. Bu sualime cevap alamadım: “-Ben daha fazla bir şey söyleyemem. Sana bir ipucu veriyorum. Araştır, tahkik et. Öğren dedi.”

Serbest Fırka adını ilk defa olarak Salih Bozok'un ağzından işitiyordum. Verdiği haber doğru ise hakikaten mühimdi. Ertesi günü Vakit için kıymetli bir havadis teşkil edecekti. Bunun üzerine o günün siyasi hareketleri ile alakalı olmasını tahmin ettiğim birkaç şahsiyete başvururdum. Yeni bir şey öğrenemedim. Fakat bu sırada Atatürk'ün yakınlarından biri geldi. Beni Atatürk'ün çağırıldığını söyledi. Derhal Atatürk'ün emrini almak için yanına gittim. Atatürk iptidai çok ciddi bir tavırla bana baktı.

“- Serbest Fırka kuruluyor diye bir havadis çıkarmadım. Salih Bozok arkadaşımız bana böyle bir haber verdi. Aslı olup olmadığını öğrenmek ve tafsilat almak istedim. Birkaç arkadaşla soruşturdum.”

Benim bu cevabım üzerine Atatürk'ün yüzündeki ciddiyet değişti. Tatlı bir gülümseme hali aldı: -Öyleyse ben bu işte seni “inisiye” edeyim. Git, İsmet (İnönü) Paşa'yı bul, ona sor!... Dedi.

“İnisiye edeyim” tabiri Atatürk'ün aynen kullandığı bir ifadedir. Bu işte sana rehberlik edeyim demek suretiyle beni taltif etmiş oluyordu. Artık benim için mühim olan havadisın yolu açılmıştı. Vakit kaybetmeksizin İsmet İnönü'yü aradım, buldum. Salih Bozok'un Serbest Fırka adında yeni bir parti kurulacağını bana söylediğini, bu havadisın doğru olup olmadığını araştırırken Atatürk'ün beni çağırarak İsmet (İnönü) Paşa'ya sor, dediğini anlattım. İnönü beni dinledikten sonra biraz başını öne eğdi, düşündü, sonra cevap olarak: “-Öyleyse Fethi Bey'i bulalım da beraber konuşalım dedi.”

Atatürk, devlet işlerinde sır tutmağa çok ehemmiyet veren bir adamdı. Fakat lüzum gördüğü şeyleri de vaktinde açıklamayı bilirdi. Öyle tahmin ediyorum ki, eski yaveri ve yakın adamı olan Salih Bozok'un bana gelerek “Serbest Fırka adı ile yeni bir parti kuruluyor.” demesi kendiliğinden olmuş bir şey değildi. Atatürk'ün direktifi le hareket etmişti. Anlaşıyordu ki Serbest Fırka diye Cumhuriyet Halk Fırkası'ndan ayrı bir siyasi teşekkül kurulmasına Atatürk karar vermişti. Bu ikinci partinin lideri olarak da Paris Sefiri Fethi (Okyar) Bey'i seçmişti. O günkü şartlar içinde Fethi (Okyar) Bey'in Serbest Fırka adında bir muhalefet partisi kurabilmesi kolayca aklın kabul edeceği bir iş değildi. Zira iktidarda olan Cumhuriyet Halk Partisinin büyük lideri bizzat Atatürk'tü. Başbakan İsmet İnönü de onun genel başkan vekili idi. Fethi (Okyar) Bey Serbest Fırka'yı Atatürk'ün genel başkan, İnönü'nün de ona vekil olduğu Cumhuriyet Halk Fırkası'na karşı kuracaktı. Fethi (Okyar) Bey'in kendi şahsi teşebbüsü ile böyle bir işe girişmesi tabii imkânsızdı. Fakat böyle bir Fırka kurulmasını Atatürk istiyordu.

Nitekim sonradan kulaktan kulağa gelen rivayetlere göre, Fethi (Okyar) Bey, Atatürk'ün teklifini iptida kabul etmemiş, böyle bir muhalefet partisi teşkil etmenin akâbetinden endişe etmiş, kendi şahsını tehlikeye koymak istememiştir. Fakat Atatürk eski arkadaşı Fethi (Okyar) Bey'e yazılı bir vesika ile teminat vermiş, memlekette kendisi gibi şahsına itimat ettiği bir lider tarafından bir muhalefet partisi kurulması lüzumunu anlatmıştır. Nihayet uzun ısrarlardan sonra Fethi (Okyar) Bey, Atatürk'ün emrini kabul etmiştir. Bundan sonra Atatürk kararını İsmet İnönü'ye açmıştır. O da tabii olarak Atatürk'ün teklifini memnunlukla karşılamıştır.

1930 senesi Ağustosunun bir gecesinde Yalova'nın Büyük Oteli'ndeki baloda Atatürk ve İsmet İnönü ile aramızda geçen bu konuşmalar olduğu sırada Serbest Fırka'nın kurulması teşebbüsü henüz bu safhada bulunuyordu. Atatürk, Fethi (Okyar) Bey'i bir muhalefet partisi teşkiline ikna etmişti. Başbakan İsmet İnönü de Atatürk'ün gördüğü lüzum üzerine Fethi (Okyar) Bey'in liderliği ile bir muhalefet partisinin kurulacağını biliyordu. Fakat kurulacak olan muhalefet partisinin programı henüz ortada yoktu. Başbakan İsmet İnönü de bu muhalefet partisinin ne zaman ve nasıl kurulacağını henüz bilmiyordu.

Atatürk, Cumhuriyet Halk Fırkası karşısında ikinci bir muhalefet partisi kurmak kararını verdikten ve Fethi (Okyar) Bey'i bu partinin lideri olarak seçtikten sonra bunun halk efkârına açıklanması vazifesini de Başbakan İsmet İnönü'ye veriyordu. Bu beyanatı ilk defa yayınlamak fırsatı da Vakit gazetesine düşüyordu. Ben elbette bu fırsatı kaçırmazdım. İnönü, Fethi Beyi bulalım, deyince kalabalık içinde onu araştırdım ve buldum. Salonun büyük kalabalığı Büyük Otelin taraçasında toplanmıştı. İnönü ile Fethi (Okyar) Bey'in bu kalabalık içerisinde bir araya gelip politikadan konuşmalarına imkân yoktu. Taraçadan 6- 7 basamakla inilen küçük bahçeye indik. Burada İnönü, Atatürk'ün arzusunu Fethi (Okyar) Bey'e anlattı: “-Serbest Fırkanın teşkili hakkında bir açıklama yapacağız, Bunu beraber hazırlayalım” dedi.

İnönü ile Fethi (Okyar) Bey konuşuyorlar. Ben de bu konuşmaları dinliyordum. Meğer bu sırada Atatürk göz ucu ile bizi takip ediyormuş. Otel taraçasının bahçeye bakan korkuluklarına dayanarak aşağıda konuşmakta olan İnönü ile Fethi (Okyar) Bey'a seslendi ve beni işaret ederek: “- Dikkat ediniz. Bütün söylediklerinizi yazar” dedi.

İnönü şu cevabı verdi: “-Paşam merak etmeyiniz. Bizim hazırlayacağımız formülü zati devletlerine gösteririz”.

Hazırlanan formül ne İnönü, ne de Fethi (Okyar) Bey ağzından Vakıt'e verilmiş beyanat değildi. Vakıt muharriri sıfatı ile Yalova'da Serbest Cumhuriyet Fırkası'nın kuruluşunu ben öğrenmiş oluyordum ve duyduğum havadisi gazetemle açıklayacaktım. (Us, 1964:127-130)

9 Ağustos 1930 Vakıt Gazetesi

“Paris Büyükelçisi Fethi Beyefendi şimdiki vazifesinden çekilerek dâhilî politikaya avdet etmek niyetindedir. Müşarünileyh dâhilî politikayı bizzat teşkil edeceği bir fırka ile müstakilen ve faalâne takip edecektir. Fethi Beyefendi'nin fırkası Cumhuriyetçilikte ve laiklikte tıpkı Halk Fırkasının esaslarını esas almıştır. Bu da pek tabiidir. Çünkü fikir ve içtihadı Gazi'nin kadim fikir ve içtihat arkadaşı olan Fethi Beyefendiden zaten başka bir şeye intizar olunamaz. Fakat Fethi Beyefendi idarî, iktisadî, siyasî nazariyat ve bunun tatbikatında Cumhuriyet Halk Fırkasından ve hükûmetinden farklı bir programın tatbikine sâik olacağı ve bu itibarla hükûmete karşı münekkit bir cephede bulunabileceğini tahmin ediyoruz. Şayanı memnuniyet olan nokta Fethi Beyefendinin bu teşebbüsünün Reisicumhur Hazretlerince tabii, mâkul ve Cumhuriyetin sâlim tezahüratından addedilmesi ve lüzumlu olarak karşılanmasıdır. İsmet (İnönü) Paşa Hazretleri, Fethi Beyefendinin mukabil faaliyeti ile hükûmetinin icraatının ve noktazarlarının daha semereli olacağını ve çok tecrübeli kadîm bir arkadaşının ve fırkasının tenkit ve murakabesinden müstefit olacağını ifade etmiştir.” (Vakit,09.08.1930)

Asım Us anılarında Yalova'da gerçekleşen balo esnasında Atatürk'ün Fethi Okyar'ı ve İsmet İnönü'yü yanına alarak şu ifadelerde bulunduğunu belirtmektedir: “-Ben şimdi bir babayım. Siz ikiniz de benim evladımsınız. İkiniz arasında benim nazarımda hiçbir fark yoktur. Benim istediğim sadece memleket işlerinin Büyük Millet Meclisi'nde açıkça münakaşa edilmesidir. B.M. Meclis'inde Türk milletinin gözü önünde açıkça konuşulamayacak hiçbir iş yoktur.

Devletin idaresini ele alan bir siyasî partinin karşısında bir kontrol heyeti bulunmak lâzımdır. Bütün medenî memleketlerde böyledir. Mâdem ki biz memleketimizi Cumhuriyetle idare edeceğiz. Diğer medenî milletlerin usullerini tatbik etmeliyiz. Ben, Serbest Cumhuriyet Fırkasından iki esaslı prensibe riayet etmesini isterim. Bu iki prensipten biri Cumhuriyet, diğeri layıklıktır. Bunların dışında hükûmete karşı yapılacak bütün tenkitleri hoş görürüm. Bu tenkitler İsmet İnönü Hükûmetini düşürebilir. Onun yerine muhalefet lideri olarak senin hükûmet teşkil etmeni tabii bulurum. Yalnız bunun için Mecliste bir ekseriyete sahip olman icabeder. Şimdiki halde sefirlikten çekilirsin. Mecliste

arkadaş olarak sana iltihak edenler olacaktır. Bu hususta sana yardımcı da olurum. Sen tenkitlerini yaparsın. Sonra yeni bir umumî seçim yaparız. Bu seçimde ekseriyeti iktidara gelersin.” (Us, 1964:130-132)

Bu sözler çok partili siyasal hayata geçerken Atatürk'ün beklentisinin ne olduğunu göstermektedir. O, İkinci Meşrutiyet döneminin ve Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası deneyiminin doğurduğu iç mücadelelerin yinelenmemesi için ve aynı zamanda parlamenter sistemin gereği olarak tartışmaların TBMM'de yoğunlaştırılmasını istemektedir. Kendisinin de partiler karşısında yansız kalacağını vurgulamaktadır.

Fethi Bey anılarında Atatürk'ün baba benzetmesi ile ilgili şu yorumda bulunmaktadır: “Gazi'nin Halk Fırkası'na ve Serbest Fırka'ya bir baba iki öz evlâdına nasıl muamele ederse o yolda muamele edeceğine dair olan sözleri benim için esaslı bir düstur olmuştur. Bu sözleri ilk zamanlarda Gazi bir iki defa daha tekrar etmişti. Sonraları fırkamızın gördüğü farklı muamele üzerine Gazi'ye bu sözleri müteaddid defalar hatırlattım ve: “— İki öz evlâdına bir baba böyle mi muamele eder ?” demekte kusur etmedim. Gazi, kendisine her hatırlatıştımda, tarafsızlığından ayrılmadığı yolunda cevap vermekle yetiniyordu.” (Okyar, 1980: 427)

9 Ağustos 1930 Cumhuriyet Gazetesi

Serbest Cumhuriyet Fırkasının Kuruluşu

Yeni partinin ilk kuruluş hazırlıkları Yalova'da yapılmıştı. Yalova görüşmelerinde Fethi Okyar'ın ilk açılacak milletvekilliğine getirilmesi de kararlaştırılmıştı. Gerçekten de kısa bir süre sonra Gümüşhane milletvekili Cemal Hüsnü Taray Bern elçiliğine atanmış, ondan boşalan yere de Okyar seçilmişti. (Turan,2005:296)

T.C. BAŞVURALET MÜHÜRLEME BÜYÜKLERİ		18 1809		5 Dışişleri	
T.C. BAŞBAKANLIK CUMHURİYET ARŞİVİ					
Numarası		B. M. M. Fırkası Reisliğine			
Tarihi					
Yanan memur					
Yan tarihi	24.9.1930				
Maavin					
Reyaz eden					
Reyaz tarihi		Gümüşhane Mebusluğuna			
Karşılıklar		Talat Paşa Bigün Etkisi			
Sıra No.	6	Ali Fethi Bey'in mütakalatı			
Merbutat	7706	edilmesine dair mahalliyette			
Sevk tarihi	24-9	Tahsiye Vekâletine gelen			
Kayıt eden		mektubunun			
Diplomalar		kopyalarının seret			
		laffen takdir olmaktadır			
		B. S. v.			
		Talat Paşa			
		24/9/1930			
		030 10 F 76 488 2			

Fethi Okyar'ın Gümüşhane mebusluğuna seçilmesi (BCA, 30-10-0-0 / 74 - 488 - 2, 24.09.1930)

Bu gelişmelerden sonra parti, Serbest Cumhuriyet Fırkası adıyla, 12 Ağustos'ta İstanbul Valiliğine yapılan başvuru ile resmen kurulmuştu. İlk merkezini Taksim'de açan partinin yönetimi şöyle oluşmuştu: Başkan: Fethi Okyar, Genel Sekreter: Nuri Conker, Üyeler: Ahmet Ağaoğlu, Tahsin Uzer, Mehmet Emin Yurdakul, Nakıyüddin, Seniğ, Haydar, İbrahim, Galip, Refik, İsmail, Süreyya İlmen. (Turan,2005:297)

CUMHURİYET HALK PARTİSİ		
DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ		
CUMHURİYET ARŞİVİ		
----- Serbest Fırkanın İdare Heyeti -----		
1- Reis	Ali Fethi B.	Gümüşhane
2- Başkanmuvini	Nuri B.	Hitahya
3- Üye	Tahsin B.	Ersurum
4- Üye	Haydar B.	İstanbul
5- Üye	Talat B.	Ankara
6- Üye	Hasan B.	Bilecik
7- Üye	İbrahim B.	İsmail
8- Üye	H. Emin B.	Ş. Karaköy
9- Üye	Maki B.	Kilis
10- Üye	Refik İsmail B.	Sinop
11- Üye	Süreyya Pp.	İstanbul
12- Üye	Ahmet Oğlu Ahmet B.	Kars
13- Üye	Dr. Reşit Galip B.	Aydın
14- Üye	Galip B.	Elazığ
15- Üye	Seniğ B.	Bursa
23/8/1940 Cuma Günü Genel Sekreter Ersurum Mebûsu Dr. A. F. Tuzer'in talebi üzerine bu liste çıkarılarak Başkâtip Dr. Talat Simere verilmiştir .		
I. H. Olcaçlar		
490 01		6351804 1

Serbest Cumhuriyet Fırkası'nın idare heyeti azalarını gösteren esas defter (BCA, 490-1-0-0 / 435 - 1804 - 1, 23.08.1940)

Partinin ilk üyeleri ve kurucularının önemli bir bölümü Gazi'nin arkadaşları, yakınları olup, onun ısrarıyla partiye girmişlerdi. Bunların başında gelen Nuri Conker, Gazi'nin Fethi Beyden de yakın arkadaşıdır. Fethi Bey anılarında, Gaziye "Mustafa" diye hitap eden tek kişinin Nuri Conker olduğunu

söylemektedir. Gazi'nin yeni Fırka'ya emirle üye yaptığı bir başka kişi de Ağaoğlu Ahmet'tir. Ağaoğlu Ahmet, liberal ekonomiden yana yazdığı yazılarla İsmet Paşa'ya karşı olduğunu her fırsatta sezdirenen bir kişiydi. Ağaoğlu, Serbest Cumhuriyet Fırkası'na girişini, Termal'de Büyük Otel'in salonlarında düzenlenen bir baloda öğrenmiştir. (Çavdar,2008:330)

Atatürk Yalova'da bulunan kız kardeşi Makbule Hanımın da yeni fırkaya üye olmasını istemiştir. Fethi Bey Makbule Hanım'ın partiye üye olması ile ilgili şu bilgileri aktarmaktadır: *“Ertesi gece sofrada Gazi'nin hemşiresi Makbule Hanımefendi de vardı, Gazi'nin sağında idi ve ben de onun yanında yer almıştım. Yorgundum ve düşünmeye dalmıştım.*

Bunu gören Gazi, yanında bulunan hemşiresi Makbule Hanım'a: -“Sen de Fethi Bey'in fırkasına geç” dedi.

Makbule Hanım: “— Emredersiniz Paşam» cevabını verdi.

Gazi, bana hitaben: “Nasıl, hemşiremi fırkaya verirsem memnun olur musun?”

Ben: “İftihar ederim efendim.” (Okyar, 1980:461)

Falih Rıfkı Atay, Yalova'da partinin kuruluş sürecine dair dair şunları aktarmaktadır:

“Bulgaristan'dan İstanbul'a dönerek Yalova'ya gitmiştim. Atatürk Serbest Fırka'dan bahsedince fikrimi saklamadım. Erken olduğunu söyledim ve yeni partinin etrafını inkılap düşmanlarının saracağından şüphem olmadığını anlattım... Atatürk Yalova'ya gelen milletvekilleri arasından gözü kestiklerine: Siz de yeni fırkaya geçmek istemez misiniz? diyor ve yeni parti meclis grubunun sayı edinmesine çalışıyordu. Benim bulduğum gece, Şair Mehmet Emin Bey sofraya davetlileri arasında idi. Atatürk pek saygılı bir lisanla ona da aynı teklifte bulundu ve Emin Bey kabul etti. Atatürk'ün hemşiresi dedi ki: Paşam siz de bizim fırkaya hep Beyefendi gibi zevatı veriyorsunuz. (Beni göstererek) bir de bu muharriri versenize... Atatürk: Yoo.. dedi, ne kadar gazete ve gazeteci varsa hepsi sizin tarafa! Onu bize bırakınız.” (Atay, 1998:463-464)

Yalova'da temelleri atılan ve resmen kuruluşu gerçekleşen Serbest Cumhuriyet Fırkası ile ilgili Fethi Bey anılarında şunları aktarmaktadır: *“Bütün bu faaliyetler, Yalova'da cereyan ediyordu. Artık, benim Gazi'ye mektubum, onun cevabı, gazetelerde yeni fırkanın programı üzerinde izahatım ve nihayet, nazariyata girmeden, temel fikirleri on bir madde hâlinde toplayan prensiplerin neşrinden sonra yapılacak olan, fırkanın resmen kuruluşuna ait muameleleri bitirmiş olmuştum. Paris Sefareti'nden zâten istifâ ettiğim için serbesttim. Sabık Paris Sefiri olarak, yeni fırkanın 12 Ağustos 1930'da kurulduğuna dair beyânnâmeyi, lüzumlu kanunî izahatla birlikte telgrafla İstanbul vilâyetine arzettim. Fırka'nın resmen kurulduğu aynı gün Anadolu Ajansı vasıtasıyla memlekete ve dünyaya bildirildi. Gazetelerin istisnâsız hepsi haberi manşetlerinde verdiler.*

Yalova, âdetâ, devlet merkezi hâlini almıştı: Otellerde yer yoktu. Gelenler, mevzuun alacağı yönde kendi geleceklerini bulan meb'uslar başta olarak, siyâsete girmek arzusunun duyan, fakat bu imkânı bulamamış olanlardı. Bunlar içinde emekliye ayrılmış asker-sivil şahsiyetlerden başlayarak, çok genç serbest meslek sahiplerine kadar hemen hemen herkes vardı.”(Okyar, 1980: 479-484)

“Yalova posta merkezi, müracaatları karşılayabilmek için yeni servis kurmak mecburiyetinde kaldığını bildirecek kadar acelecilik artınca ben de müşkül vaziyette kaldım. Bunlara teker teker cevap vermek icab ediyordu. Bu da yeterli bir sekreteryaya mes'elesi idi. Şimdilik bu merkezi İstanbul'da kurmak istiyordum. Bu husûsta Yalova'dan bazı temaslara da giriştim ve İstanbul'da müsaid bir merkez ocağı binası bulunmasını yakın dostlarımdan rica ettim.” (Okyar, 1980: 485)

Fethi Okyar, Atatürk'ün yeni partinin gördüğü ilgiye istinaden: *“Gazi, yeni fırkanın bütün memleket sathında gördüğü alâkayı büyük bir merak içinde tâkip ediyordu. Buldukları yerde yeni fırkayı kurmak için telgraf ve mektupların akın etmesi karşısında Gazi, memnuniyetini gösterirken: «Memleket siyâsî hürriyetin hasreti içindeymiş.” dediğini aktarmaktadır. (Okyar, 1980:486)*

İktidar-Muhalefet Mücadelesi

Cumhuriyet Halk Fırkası karşısına cumhuriyetçi, laik ama liberal bir anlayışla çıkan partinin programında yeni bazı görüşlere de yer verilmiştir. İlk taslağı Ağaoğlu tarafından hazırlanan program, Okyar, N. Conker, Dr. Reşit Galip ve Tahsin Uzer tarafından tamamlanmış ve açıklamadan önce de

Atatürk'e gösterilmiştir. Okyar'ın belirttiğine göre Atatürk, taslağın 5. ve 11. Maddelerine, özel kişilerin gücünün yetmeyeceği ekonomik girişimlerin devletçe yapılacağına ve kadınlara da seçim hakkı tanınacağına ilişkin hükümlerin eklenmesini istemiş ve maddeler böylece düzenlenmiştir.(Okyar, : 476-477). Okyar'ın iktidara yönelik eleştirileri takip edilen demiryolu siyaseti ve vergiler üzerinde yoğunlaşmaktaydı. Vergilerin ağırlığına, demiryolu siyasetinin halka, gücünü aşan vergiler yüklediğine dikkati çeken yeni parti, tekellerden alınan vergilerin hafifletileceği, Türk parasının değerinin artırılacağı ve tarım kesimine önem verileceğini savunmaktaydı.

Yeni parti umulmadık bir hızla yurt düzeyinde örgütlenmeye ve yayılmaya başlamıştı. Basın dünyasında, öncelikle iki gazete: Yarın ve Son Posta yeni fırkayı desteklemekteydi. Muhalefetin ülke düzeyinde hızla yaygınlaşması ve basındaki tavır nedeniyle İsmet Paşa'nın önerisi ve parasal desteği ile Ali Naci Karacan da "İnkılap" adlı bir gazete çıkarmaya başlamıştır. Böylece bir yanda Serbest Cumhuriyet Fırkası'nı savunan "Yarın" ve "Son Posta" diğer yanda iktidar taraftarı "Cumhuriyet" ve "İnkılap" yoğun bir mücadeleye girişmişlerdir.(Çavdar, 2008:332).

13 Ağustos 1930 Milliyet Gazetesi

14 Ağustos 1930 Vakit Gazetesi

Serbest Cumhuriyet Fırkası, süratle örgütlenirken, yakında yapılacak belediye seçimlerine de katılma kararı almıştır. Yeni partinin daha çok Ege bölgesinde taraftar bulduğu görülmüştü. Ancak Cumhuriyet Halk Fırkası'nın İzmir sorumlu sekreteri Salih, daha Serbest Cumhuriyet Fırkası'nın kurulduğu gün gazetelere verdiği demeçte, yeni partinin danışıklı dövüş bir iş olduğunu öne sürmüştü. Okyar ise bu demecin doğurduğu olumsuz havayı gidermek ve parti taraftarlarıyla buluşmak amacıyla İzmir'e gitmeyi kararlaştırmıştı. Bu amaçla 18 Ağustos tarihinde Fethi Bey Yalova'da Atatürk'ü ziyaret etmiş ve İzmir'den başlayarak Ege bölgesinde bir yurt gezisine çıkma isteğini bildirmiştir. (Cumhuriyet, 19.08.1930) Okyar anılarında şöyle bahsetmektedir: "Yalova'ya gittim ve Gazi'ye niyetimi açtım. Bütün samimiyetimle de, bilhassa İzmir'den gelen müracaatları gösterdim. İzmir'le kalbî ve hissî ilgisi vardı. İzmir'in kurtuluşu, milî mücadelenin intiha noktası olduğu kadar, hayatında müsbet izleri muhakkak olan, fakat devam. edemeyen evlenmesini de İzmir'de, İzmir'in tanınmış ailelerinden Uşakî Zâde Muammer Bey'in kızı Lâtife Hamm'la yapmıştı. İzmir'den fırka teşkilâtı için müracaat edenlerin şahsiyetleri üzerinde durdu. Bir an durgunlaştığını hissettim: "Bunlar çok kıymetli insanlar. Şimdiye kadar siyâsete girmemişler de var içlerinde. Demek ümitlendiler.. Tebrik ederim."

Bir an düşündükten sonra: “Çok iyi edersin. Geç bile kaldın. Kimleri beraberinde almayı düşünmüyorsun?” Sadece Ağaoğlu Ahmet Bey’in geleceğini söyledim.

“Tahsin’i de al. O, bu işlerde tecrübelidir. İzmir’de Kâzım Paşa validir. Ne yapacağı belli olmaz” dedi. Bu tahminin ne kadar haklı olduğunu bin-bir olay içinde geçen seyahatimiz gösterdi.” (Okyar, 1980: 496-497)

Fethi Bey, halkın coşkun tezahüratı altında İzmir’e gelmiştir. Ertesi gün halka hitap edecektir. Ancak, İzmir Valisi Kazım (Dirik) Bey, Fethi Bey’e bir yazı göndererek, güvenliği sağlamakta güçlük çektiğini, bu sebeple ertesi günü vereceği söylevden vazgeçmesini istemiştir. Fethi Bey, bunun üzerine durumu Yalova’da bulunan Atatürk’e bildirmiştir. Anılarında Fethi Bey şunları aktarmaktadır:

“Vali Kâzım Paşa’dan, akşamüzeri ve otelin çevresi yine tıklım tıklım İzmirliyle dolu iken bir tezkere aldım. Âsâyişi temin edemediğinden, nutkumu ertesi gün vermeme, tehir etmemi istiyordu. Hiç bir sebeple bunun mümkün olmayacağını söyledim ve telgraf yolları kapanmış olmalarına rağmen, vaziyeti Gazi’ye bildirdim. Kısa zaman sonra şu cevap geldi: “İzmir’de Serbest Fırka Reisi Fethi Beyefendi Hazretlerine (Sureti Başvekil’e, Dahiliye Vekili’ne, İzmir Valisi’ne) Anlıyorum ki sana nutkunu söyletmek istemiyorlar. Fakat sen mutlaka nutku söyleyeceksin ve tesadüf edeceğin herhangi bir engeli derhal bildireceksin.

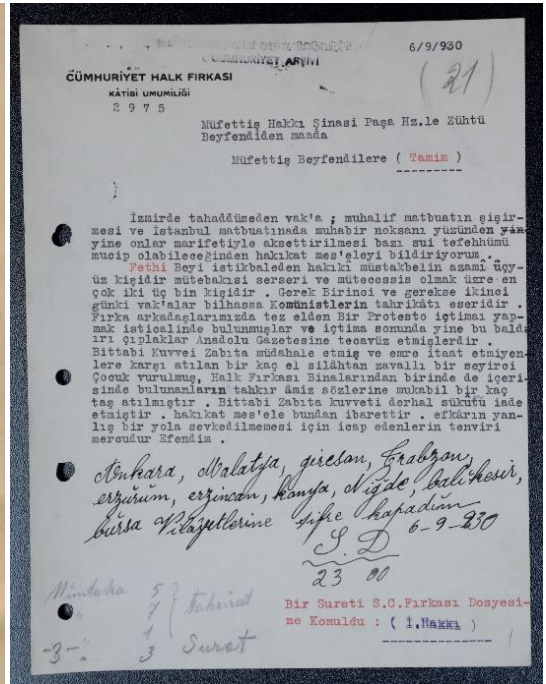
Âsâyişin temini için Başvekil, Dâhiliye Vekili ve İzmir Valisi lâzım olan tedbirleri almakla mükelleftirler.

GAZİ” (Okyar, 1980: 499)

Atatürk’ün devreye girmesi ile Fethi Bey’in konuşma yapmasının önündeki engeller ortadan kaldırılmıştır. Ancak İzmir’de Cumhuriyet Halk Fırkası ve Serbest Cumhuriyet Fırkası taraftarları arasında olaylar yaşanmış ve bu olayların neticesinde yaralanmalar ve hatta ölümler söz konusu olmuştur.

6 Eylül 1930 Cumhuriyet Gazetesi

Fethi Bey’in karşılanması sırasında İzmir’de meydana gelen olaylarla ilgili Cumhuriyet Halk Fırkası tarafından bildirilen tamim örneği (BCA, 490-1-0-0 / 1 - 4 - 15, 06.09.1930)

İzmir olayları sonrası Cumhuriyet gazetesi başyazarı Yunus Nadi, 9 Eylül tarihli yazısında Atatürk'e açık bir mektup yayımlamış ve İzmir'de bir basımevine saldırıldığını ve Cumhuriyet Halk Fırkası binasının taşla tutulduğunu belirtmiştir. Yazının devamında başkalarının Cumhurbaşkanını kendilerine mal etmeye çalıştıklarını ve Atatürk'ün gerçek durumla ilgili kamuoyuna açıklama yapmasını istemiştir. Bunun üzerine Atatürk, bir açıklama yaparak, kendisinin Cumhuriyet Halk Fırkası genel başkanı olduğunu ve bu kuruluşa tarihle bağlı olduğunu belirtmiş ve İzmir olaylarına ilişkin şunları söylemiştir:

"İşaret olunan olaylar arasında İzmir'de bir gazete idarehanesine ve Cumhuriyet Halk Fırkası merkezine her ne sebep ve suretle olursa olsun yapılmış saldırılardan ve hükümet otoritesine karşı düşüncesizlerce yapılan çirkin saldırılardan çok üzüldüğümü tahmin etmek güç değildir. Bu üzüntüm, akan kanlar ve yiten hayat şiddetlendirmiştir. Bu gibi saldırılar ve kışkırtmalar, Cumhuriyet kanunlarının kovuşturmasından kurtulamazlar." (Cumhuriyet,10.08.1930)

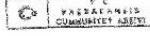

10 Eylül 1930 Cumhuriyet Gazetesi

İzmir olaylarının yanı sıra Serbest Cumhuriyet Fırkası'nın kısa tarihi içerisinde 1930 Belediye Seçimleri de önem arz etmektedir. Ülke genelinde yapılan seçimler esnasında Serbest Cumhuriyet Fırkası temsilcileri, seçimlere usulsüzlük karıştırıldığı yönünde ifadelerde bulunmuş ve bu durum iki parti arasındaki hizipleşmeyi daha da arttırmıştır. Parti mücadelelerinin kötüye gittiğini gören Cumhurbaşkanı bu durumu düzeltmek amacıyla milli bir blok oluşturulması teklifinde bulunmuştur. İlk aşamada her iki partinin belli ilkeleri savunmayı kabul etmeyen üyeleri çıkarılacak ve partiler Laiklik, Halkçılık ve Cumhuriyetçilik anlayışında birleştiklerini bir kez daha belirtip milli bir blok oluşturacaklardı. Kendisi de yansız bir kişi olarak bu bloğun başkanı durumunu koruyacaktı. Ne var ki Atatürk'ün bu önerileri Serbest Cumhuriyet Partisince olumlu karşılandığı halde Cumhuriyet Halk Fırkası'nın 40 kişilik Merkez Yönetim Kurulu tarafından kabul edilmemişti. (Turan, 2005: 304)

Partiler arasındaki çatışmayı arttıran ve Serbest Cumhuriyet Partisi'nin kapatılması sürecinde etkili olan son olay ise Fethi Okyar'ın seçim usulsüzlükleri ile ilgili meclise bir önerge sunması olmuştur. Önerge kabul edilmemiş ve dönemin İçişleri Bakanı Şükrü Kaya'ya meclisteki 231 üyeden 221'i güvenoyu vermiştir. (Turan,2005: 308)

Büyük Millet Meclisi Riyasetine

Son Belediye İntihabatında hemen her İntihap dairesinde mütahiplerin serbestçe İntihap haklarını kullanmalarına Hükümet kuvvetleri tarafından gösterilen müamelet ve müdahaleler ile -- umumiyetle İntihap işlerine karıştırılan fesat ve yolsuzluklar hakkında Dahiliye Vekilinden İstisnaatla bulunmak üzere mülakata şalmasını teklif ederim efendim .

Ömüğe Mebuz:
Ali Fethi

Aslına Mutebaktır
6-11-1930

Vazın
E. Okyar

Koruyucu
F. Okyar

Müdür
E. Okyar

Fethi Okyar'ın seçimlerde yapılan usulsüzlüklerle ilgili verdiği önerge (BCA, 30-10-0-0 / 8 - 48 - 7, 06.11.1930)

Serbest Cumhuriyet Fırkası'nın Feshi

Kurulduğu dönemde büyük bir heyecan yaratan ve geniş bir halk desteği de edinen Serbest Cumhuriyet Fırkası ile Cumhuriyet Halk Fırkası arasındaki cepheleşme, ülkede tansiyonu çok yükseltmiş ve neticede Atatürk ile karşı karşıya gelmek istemeyen Fethi Okyar tarafından parti, 17 Kasım 1930'da feshedilmiştir. Okyar, herkesin bildiği o ünlü beyanatında fesih nedenini şöyle açıklamıştır:

“Büyük Gazimiz M. Kemal Hz. 'nin teşvik ve tasvibiyle Serbest Fırkasını tesis etmişim. Kanaatimce bu teşvik ve tasvip tabiatıyla teşkil edeceğim fırkanın Gazi Hazretlerine karşı siyasi mücadeleye girmek ihtimalini bertaraf ediyordu. Esasen bu karar haricinde siyasi bir teşekküle vücut vermek mesuliyetini almayı hatırıma getirmemişim. Hâlbuki tahakkuk eden şekle göre fırkanın atıyen Gazi Hz. le siyasi sahada karşı karşıya gelmek vaziyetinde kalabileceği anlaşılmıştır. Bu vaziyette kalacak siyasi bir teşekkülün mevcudiyetini firka müessisi sıfatıyla muhafaza ve idameyi muhal buluyorum. Bu sebeple Serbest Cumhuriyet fırkasının feshine karar verdim. Bu kararın teşkilatımıza tebliğini rica ederken bana itimat eden ve benimle teşriki mesai eden Cumhuriyetçi arkadaşlarıma derin minnettarlığımı arz ederim.” (Vakit, 18.11.1930)

Partinin kapatılması ile ilgili çeşitli değerlendirmeler söz konusudur. Bu değerlendirmeler Atatürk'ün demokrasiyi benimsememiş bir diktatör olması suçlamasından başlayarak, İsmet İnönü'nün ve Cumhuriyet Halk Fırkası'nın Cumhurbaşkanı tarafından karşılarına çıkartılan muhalefeti yok etmek için her çareye başvurmalarına ve Fethi Okyar'ın, toplumdaki zıtlıkları gereğince değerlendirme yetisinden yoksun oluşuna kadar uzanmaktadır. Partinin dağılma kararı almasından sonra Atatürk'ün Genel Sekreter Hasan Rıza Soyak'a “şimdi bir de yapılan karşılıklı hataların meydana getirdiği kötü durumu düzeltmek için yalnız başımıza uğraşmak zorunda kaldık” diye yakınması olayın tek yanlı olmadığını kanıtlamaktadır.(Turan, 2005:309)

Kemal Karpaz Serbest Cumhuriyet Fırkası ile ilgili “bu olay Türkiye'deki siyasal partilerin tarihi açısından olağanüstü bir önem taşır.” demekte ve şöyle bir değerlendirmede bulunmaktadır: “Başarılı bir siyasal örgütün zamanla çıkarlarını güçlü ve karizmatik bir lidere karşı bile cesurca savunulabilmesi için yeterli özerklik ve bilinç kazandığı yönündeki yaygın görüşü doğrular. Daha da önemlisi, Cumhuriyet Halk Fırkası liderleri Atatürk'ü, Türk modernleşmesinin geleceğinin, Cumhuriyet'in yazgısının ve kendisinin tarihteki yerinin kurduğu Parti'ye ve bu Parti'nin reformları gerçekleştirmesine bağlı olduğuna inandırarak yakın gelecekte Türkiye'de politik tarafsızlığın mümkün olduğuna ilişkin her türlü düşüncüyü sona erdirmişlerdir.” (Karpaz, 2007:63)

9 Ağustos 1930'da temeli Yalova'da atılan ve 12 Ağustos 1930'da resmen kurulan Serbest Cumhuriyet Fırkası varlığını ancak 97 gün sürdürebilmiş ve Türkiye'de siyasal yaşamda yeniden tek partili döneme geçilmiştir.

Kaynakça

BCA, 490-1-0-0 / 1 - 4 – 15, 06.09.1930

BCA, 30-10-0-0 / 74 - 488 – 2, 24.09.1930

BCA, 30-10-0-0 / 8 - 48 - 7, 06.11.1930

BCA, 490-1-0-0 / 435 - 1804 – 1, 23.08.1940

Cumhuriyet Gazetesi

Milliyet Gazetesi

Vakit Gazetesi

Atay F.R., (1998). *Çankaya*, İstanbul: Bateş Atatürk Dizisi.

Çavdar T. (2008). *Türkiye'nin Demokrasi Tarihi (1839-1950)*, 4. Baskı, Ankara: İmge Kitabevi Yay.

Karpat K. H., (2007). *Türkiye'de Siyasal Sistemin Evrimi (1876-1980)*, Çev: Esin Soğancılar, Ankara: İmge Kitabevi Yay.

Okyar F., (1980). *Üç Devir'de Bir Adam*, Haz: Cemal Kutay, İstanbul: Tercüman Yay.

Okyar O.- Seyitdanlıoğlu M., (1999). *Fethi (Okyar) Bey'in Anıları*, 2. Baskı, Ankara:Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Turan Ş. (2005). *Türk Devrim Tarihi, 3. Kitap (Birinci Bölüm)*.2. Basım, İstanbul:Bilgi Yayınevi.

Us A., (1964). *Gördüklerim Duyduklarım Duygularım*, İstanbul:Vakit Matbaası.

YALOVA'NIN DEPREMSELLİĞİ VE DEPREM AFETİNE KARŞI ALINMASI GEREKEN ÖNLEMLER

Alper CUMHUR
Dr., Yalova Üniversitesi
alper.cumhur@yalova.edu.tr
ORCID: 0000-0003-3664-3545

Öz

Yalova, Türkiye'nin kuzeybatısında, Marmara Bölgesi'nin güneydoğu kesiminde yer almaktadır. Tarihi eserleri, doğal güzellikleri ve kültürel değerleriyle önemli bir yere sahiptir. Coğrafi konumundan kaynaklanan avantajları, turizmi, süs bitkileri, meyveciliği ve tersaneleri ile de ön plana çıkmaktadır.

Yalova, ülkemizin aktif deprem kuşağında yer almaktadır. Kuzey Anadolu Fay Zonu ve Batı Anadolu'nun açılma rejiminin etkisi altındadır. Yalova, 17 Ağustos 1999'da Gölcük'te meydana gelen deprem başta olmak üzere bölgede yaşanan diğer büyük depremlerden etkilenerek can ve mal kayıpları yaşamıştır.

Çalışma kapsamında, Yalova'nın depremselliği ve deprem afetine karşı alınması gereken önlemler ele alınmıştır. Bu bağlamda, ülkemizde yaşanan depremler, özellikleri ve etkileri Yalova özelinde araştırılmıştır. Yaşanan büyük depremler sonucunda yapılarda meydana gelen hasarlar ve bu hasarların neden kaynaklandığı incelenmiştir. Ayrıca ülkemiz genelinde ve Yalova özelinde yaşanabilecek olası depremler için yürürlükteki Türkiye Bina Deprem Yönetmeliğine (TBDY 2018) göre yapılması gerekenler belirtilmiştir.

Sonuç olarak, deprem afetine karşı ülkemizin ve bu bağlamda Yalova için alınması gereken önlemler belirlenmiştir. Yalova'nın depremselliğine göre ve deprem yönetmeliğine uygun olarak yapılaşmasının önemli ve gerekli olduğu ortaya çıkmıştır. Yalova İl Afet ve Acil Durum Müdürlüğü (AFAD) öncülüğünde kamu, özel, sivil toplum örgütleri ve tüm paydaşlarıyla birlikte deprem afetine karşı koordineli bir şekilde mücadele edilmesi gerektiğinin önemi vurgulanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Yalova, Afet, Deprem, AFAD, TBDY 2018

Seismicity of Yalova and Precautions to Take Against Earthquakes

Abstract

Yalova is located in northwestern Turkey, in the southeastern part of the Marmara Region. It holds an essential place with its historical artifacts, natural beauties, and cultural values. It also stands out with its advantages arising from its geographical location, tourism, ornamental plants, fruit growing, and shipyards.

Yalova is located in the active seismic belt of our country. It is under the influence of the North Anatolian Fault Zone and the extensional regime of Western Anatolia. Yalova was particularly affected by the earthquake that occurred in Golcuk on August 17, 1999, as well as other major earthquakes in the region costing it losses of life and property.

The seismicity of Yalova and precautions to take against earthquakes were discussed within the scope of this study. In this regard, earthquakes experienced in our country were investigated along with their characteristics and impacts specific to Yalova. The damages occurred in the structures as a result of the major earthquakes and the causes of these damages were examined. In addition, the actions to be

taken according to the Building Earthquake Regulation of Turkey (TBDY 2018) in force for possible earthquakes that may occur in our country and Yalova, in particular, were specified.

In conclusion, precautions to take against earthquakes for our country and, in this regard, Yalova were determined. It was revealed that it is significant and essential for Yalova to be developed according to its seismicity and in accordance with the earthquake regulations. The importance of combating earthquakes in a coordinated way with public, private, non-governmental organizations, and all their stakeholders under the leadership of Yalova Provincial Directorate of Disaster and Emergency (AFAD) was emphasized.

Keywords: Yalova, Disaster, Earthquake, AFAD, TBDY 2018

Giriş

Yalova, Türkiye'nin kuzeybatısında, Marmara Bölgesi'nin güneydoğu kesiminde yer almaktadır. Karayolu ve denizyolu ile ulaşımı rahat coğrafi konumu ile de bölgenin önemli bir kıyı ilidir. Tarihi eserleri, doğal güzellikleri, kaplıcaları, şifalı su kaynakları, müzeleri ve kültürel değerleriyle önemli bir yere sahiptir. Coğrafi konumundan kaynaklanan avantajları, turizmi, geniş tarım alanları, çiçek ve süs bitkileri, organik tarım ve meyveciliği, tersaneleri ile de ön plana çıkmaktadır.

Yalova, bu önemli özelliklerinin yanında ülkemizin aktif deprem kuşağında yer almaktadır. Kuzey Anadolu Fay Zonu ve Batı Anadolu'nun açılma rejiminin etkisi altındadır. Yalova, 17 Ağustos 1999'da Gölcük'te meydana gelen deprem başta olmak üzere bölgede yaşanan diğer büyük depremlerden etkilenerek can ve mal kayıpları yaşamıştır.

M=7.4 büyüklüğündeki bu deprem 17 Ağustos 1999'da gece 3:02'de meydana gelmiş ve 45s devam etmiştir. Yüzeyde yaklaşık 140km'lik bir yüzey kırılması ve 5m ye varan sağ yanal atım meydana gelmiştir. Depremde İzmit Körfezi bölgesinde şev kaymaları, zemin sıvılaşmaları ve bina temellerinde oturmalar meydana gelmiştir. Depremin büyük olması yanında, yurdumuzun nüfus yoğunluğu yüksek olan ve sanayi tesislerinin yoğun olarak bulunduğu bir bölgede meydana gelmesi, hasarın büyük olmasına sebep olmuştur. Bina hasarları İzmit Körfezi kıyısındaki Gölcük, Değirmendere, Yalova ve Adapazarı'nda yoğunlaşmıştır. Yalova'da ve özellikle Adapazarı'nda yeraltı su seviyesinin yüzeye yakın olması sebebiyle pek çok binada temel zemini göçmesi meydana gelmiştir. Yalova'da özellikle deniz kıyısındaki yazlık olarak kullanılan binalarda ağır hasar meydana gelmiştir (Celep, 2018: 698-700).

17 Ağustos 1999'da yaşanan Marmara depremi sonrası Yalova ili hasar durumu Tablo 1'de verilmiştir. Tablo 1'deki verilere göre Yalova ilinde toplam 9462 konut ağır, 7917 konut orta, 12685 konut hafif hasara uğramıştır.

Tablo 1: 17 Ağustos 1999'da yaşanan Marmara depremi sonrası Yalova ili hasar durumu

Yalova İli	Ağır Hasar	Orta Hasar	Hafif Hasar
Yalova (Merkez)	5172	4411	8228
Altınova	561	438	643
Armutlu	0	15	33
Çiftlikköy	2303	1443	1297
Çınarcık	1374	1596	2129
Termal	52	14	355
Toplam	9462	7917	12685

Kaynak: Özmen, B. (2000). 17 Ağustos 1999 İzmit Körfezi Depreminin Hasar Durumu (Rakamsal Verilerle)

17 Ağustos 1999'da yaşanan Marmara depremi sonrası Yalova ili genel durumu Tablo 2'de verilmiştir.

Tablo 2: 17 Ağustos 1999'da yaşanan Marmara depremi sonrası Yalova ili genel durumu

YALOVA İLİ	ÖLÜ	YARALI
Yalova (Merkez)	1450	3395
Altınova	14	27
Armutlu	0	0
Çiftlikköy	672	2297
Çınarcık	365	314
Termal	3	9
TOPLAM	2504	6042

Kaynak: Özmen, B. (2000). 17 Ağustos 1999 İzmit Körfezi Depreminin Hasar Durumu (Rakamsal Verilerle)

Tablo 2'deki verilere göre Yalova ilinde 2504 kişi ölmüş ve 6042 kişi yaralanmıştır.

Ülkemizde yaşanan 17 Ağustos ve 12 Kasım Depremleri sonrasında yapılaşmadaki hatalar ve eksiklikler ortaya çıkmış ve büyük bir kayba yol açmıştır. Bu sonucun nedenlerinden biri de yapılaşmada denetim eksikliğidir. Eğitim yetersizliği de denetimin tam anlamıyla yapılamamasını beraberinde getirmektedir. Yapı üretiminde etkin bir denetim sisteminin geliştirilmesi kaçınılmazdır (Coşgun, 2000: 61).

Yalova'da yaşanan depremler sonrasında zeminin yapısı ile ilgili yapılan çalışmalar incelendiğinde zemin sıvılaşması faktörünün de önemli olduğu belirlenmiştir.

Yalova merkezinde açılmış olan 216 zemin araştırma sondajı ile Yalova'nın sıvılaşma riski değerlendirmesi çalışması yapılmıştır. Sondajlarda yapılan SPT'den elde edilen verileri kullanarak yapılan değerlendirme teknikleri ile Yalova'da sıvılaşma davranışı incelirken, 6.5, 7.0 ve 7.5 büyüklüğünde depremler ile 0.25, 0.30, 0.35, 0.40, 0.45 ve 0.50 ivmeleri kullanarak zeminlerdeki sıvılaşma analizleri yapılmıştır. Özellikle 7.0 büyüklüğü ve 0.30g.lik ivme değerlerinin aşılması durumunda, kıyı kesiminin büyük kısmı sıvılaşma tehlikesi yüksek alanlar olarak belirlenmiştir (Zarif, Özçep ve Özyalın, 2005: 1138).

Sismik olarak aktif Kuzey Anadolu Fay Bölgesinde bulunan Yalova ilinin zeminlerinde sıvılaşma riskinin belirlenmesi için arazi ve laboratuvar çalışmalarına ait sonuçlar değerlendirilmiştir. Yeraltı suyunun mevsimsel değişeceği göz önüne alındığında parsel alanında etkin çevre ve temel drenajı yapılması gerekmektedir (Kahraman, Görgün ve Ural, 2017: 8).

Yalova'nın Depremselliği

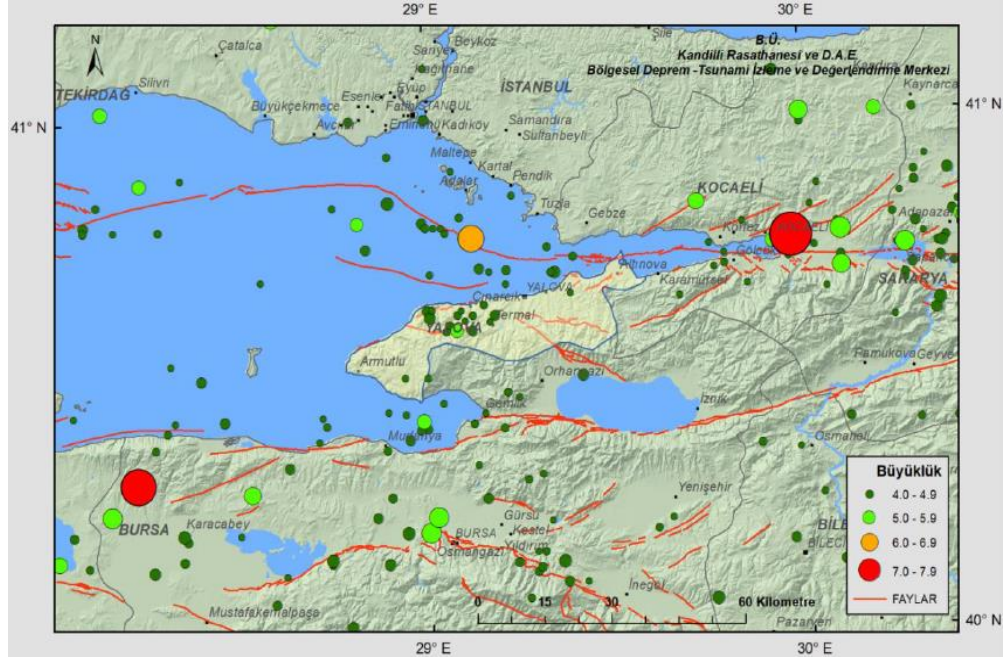
Dünyadaki deprem kuşaklarından birinde bulunan yurdumuzda, en önemli deprem etkinliği Kuzey Anadolu fayındaki kırılmadan ortaya çıkmaktadır. Kuzey Anadolu Fayı'nın yanında, Doğu Anadolu Fayı olarak bilinen diğer bir fay çizgisi, Kuzey Anadolu Fayı'nın doğu ucunda başlar ve Akdeniz'e uzanır (Celep, 2018: 681).

Yalova il sınırlarının tamamı genelde Kuzey Anadolu Fay Zonu'nun, kısmen de Batı Anadolu açılma rejiminin etkisi altındadır. Yalova ili Kuzey Anadolu Fay Zonu'nun kuzeyden ve güneyden geçen kolları ili çevirmektedir. Bu yüzden bölgede çok miktarda irili ufaklı diri fay parçası bulunmaktadır. MTA tarafından 2011 yılında hazırlanan Türkiye Diri Fay Haritasında da görüleceği gibi, il sınırları içerisinde Altınova, Yalova, Esenköy ve Orhangazi Fayı geçmektedir. Marmara Denizi ve İzmit Körfezi içerisinde geçen Kuzey Anadolu Fay Zonu'nun Adalar, Çınarcık, Karamürsel, Gölcük, Darıca fay parçaları ve Gemlik Körfezi'nden geçen Gemlik ve Gençali Fayları bölgedeki önemli tektonik yapılarıdır. Genelde ana yapıların doğrultuları D-B ve KB-GD gidişlidir (Boğaziçi Üniversitesi Kandilli Rasathanesi ve Deprem Araştırma Enstitüsü Bölgesel Deprem-Tsunami İzleme ve Değerlendirme Merkezi, t.y.).

Yalova'da aktif deprem etkisi altında olan diğer önemli yer Armutlu Yarımadası'dır.

Armutlu Yarımadası, Marmara Bölgesi'nin doğusunda ve 1999 Kocaeli kırığının batı ucunda yer almaktadır. KAF'ın iki kolu, yarımada'nın kuzey ve güneyinden geçmektedir. Yarımada, bu tektonik yapıların da etkisiyle oldukça aktif bir depremselliğe ve karmaşık tektonik özelliğe sahiptir (Tunç vd., 2011: 2).

Yalova ve çevresinde 1900-2017 tarihleri arasında meydana gelen büyüklüğü $M \geq 4.0$ olan depremler Şekil 1’de görülmektedir. Yalova il sınırları içinde meydana gelen depremlerin büyüklükleri $M=4.0-5.9$ arasındadır.

Şekil 1: Aletsel Dönem Depremleri $M \geq 4$ (1900-2017)

Kaynak: (Boğaziçi Üniversitesi Kandilli Rasathanesi ve Deprem Araştırma Enstitüsü Bölgesel Deprem-Tsunami İzleme ve Değerlendirme Merkezi, t.y.)

Yalova çevresinde 1900-2017 tarihleri arasında meydana gelen büyüklüğü $M \geq 6.0$ olan depremler Tablo 3’te verilmiştir. Bu depremlerin Yalova il merkezine uzaklığı 18-243 km olup genellikle komşu il sınırları içinde ve Marmara Denizi’nde meydana gelmiştir. Yalova il merkezine en yakın meydana gelen deprem 18.09.1963 tarihinde büyüklüğü $M=6.3$ olan Adalar (İstanbul) depremidir. Yalova il merkezine 61 km uzaklıkta 17.08.1999 tarihinde meydana gelen büyüklüğü en fazla olan $M=7.4$ ile Başiskele (Kocaeli) depremi olmuştur.

Tablo 3: 1900-2017 Tarihleri Arasında Büyüklüğü ≥ 6 Olan Depremler

Tarih	Saat	Enlem	Boylam	Derinlik (km)	Yalova'ya Uzaklık (km)	Büyüklük	Yer
09.08.1912	01:29:00	40.60	27.20	16	174	7.3	Eriklice-Şarköy(Tekirdağ)
10.08.1912	09:23:00	40.60	27.10	15	183	6.3	Şarköy(Tekirdağ)
02.05.1928	21:54:32	39.64	29.14	10	113	6.1	İshaklar-Harmançık (Bursa)
04.01.1935	14:41:30	40.40	27.49	30	153	6.4	Erdek Körfezi (Marmara Denizi)
04.01.1935	16:20:04	40.30	27.45	20	158	6.3	Güvemalası-Biga (Çanakkale)
28.10.1942	02:22:53	39.10	27.80	50	213	6.0	Karakurt-Kırkağaç (Manisa)
15.11.1942	17:01:22	39.55	28.58	10	135	6.1	Çatalçam-Dursunbey (Balıkesir)
20.06.1943	15:32:54	40.85	30.51	10	108	6.6	Türkbeylikışla-Söğütü (Sakarya)
25.06.1944	04:16:25	38.79	29.31	40	207	6.0	Gökçedal (Uşak)
18.03.1953	19:06:16	39.99	27.36	10	177	7.2	Soğucak-Yenice (Çanakkale)
20.02.1956	20:31:43	39.89	30.49	40	134	6.4	Sulukaraağaç-Tepebaşı (Eskişehir)
26.05.1957	06:33:35	40.67	31.00	10	147	7.1	Güzeldere-Gölyaka (Düzce)
18.09.1963	16:58:14	40.77	29.12	40	18	6.3	Adalar (İstanbul)
06.10.1964	14:31:23	40.30	28.23	34	96	7.0	Okçular-Karacabey (Bursa)
22.07.1967	16:56:58	40.67	30.69	33	121	6.8	Güzlek-Akyazı (Sakarya)
25.03.1969	13:21:34	39.25	28.44	37	171	6.1	Düvertepe-Sındırgı (Balıkesir)
28.03.1969	01:48:29	38.55	28.46	4	243	6.6	Soğanlı-Alaşehir (Manisa)
28.03.1970	21:02:23	39.21	29.51	18	161	7.0	Kızık-Çavdarhisar (Kütahya)
25.05.1971	05:43:26	39.05	29.71	16	182	6.0	Tokul-Aslanapa (Kütahya)
08.07.1978	09:24:50	39.68	29.42	0	109	6.0	Bozbelen-Tavşanlı (Kütahya)
13.07.1978	12:38:43	39.10	29.90	10	181	6.0	Yağcılar-Aslanapa (Kütahya)
17.08.1999	00:01:37	40.67	29.97	18	61	7.4	Başiskele (Kocaeli)
12.11.1999	16:57:20	40.74	31.21	25	165	7.2	Uğur (Düzce)

Kaynak: (Boğaziçi Üniversitesi Kandilli Rasathanesi ve Deprem Araştırma Enstitüsü Bölgesel Deprem-Tsunami İzleme ve Değerlendirme Merkezi, t.y.)

Tablo 3'ü incelediğimizde, meydana gelen deprem derinliklerinin çoğunlukla 0-20km arası, en fazla 50km olduğu görülmektedir. Bu derinliğe sahip depremler sığ depremlerdir.

Depremin ne kadar derinde olduğu, depremin yeryüzünde oluşturduğu hasarı etkilemesi bakımından önemlidir. Sığ depremler, odak derinliği $H_e < 70$ km olan depremlerdir. Sığ depremler daha büyük hasara sebep olurlar (Atımtay, 2009: 33-34).

Yalova il sınırları içinde meydana gelen son depremler Tablo 4'te verilmiştir. Çınarcık, Termal ve Yalova Açıklarında (Marmara Denizi) meydana gelen bu depremlerden en büyüğü $M=4.8$ ile 2008.03.12 tarihinde Çınarcık'ta meydana gelmiştir.

Tablo 4: Yalova İl Sınırları İçinde Meydana Gelen Son Depremler

Tarih	Saat	Enlem(N)	Boylam(E)	Derinlik(km)	ML	Mw	Yer
2018.12.20	09:34	40.6035	28.9715	5.4	4.5	4.4	Esenköy-Çınarcık (Yalova)
2018.11.30	05:36	40.5883	28.9817	7.7	4.3	4.0	Esenköy-Çınarcık (Yalova)
2015.08.13	04:01	11	3.8	--	Yalova Açıkları (Marmara Denizi)
2014.08.04	01:22:44	40.6025	29.1655	10.7	4.0	--	Termal (Yalova)
2008.03.12	20:53:31	40.621	29.011	11.2	4.8	--	Çınarcık (Yalova)
2004.05.16	06:30:48	40.695	29.322	11	4.3	--	Yalova Açıkları (Marmara Denizi)

Kaynak: (Boğaziçi Üniversitesi Kandilli Rasathanesi ve Deprem Araştırma Enstitüsü Bölgesel Deprem-Tsunami İzleme ve Değerlendirme Merkezi, t.y.)

Yalova’da son zamanlarda yaşanan depremlerin yanı sıra özellikle İstanbul’da beklenen olası büyük bir depremin meydana gelmesi durumunda ilin olumsuz etkileneceği bir gerçektir. Bu sebeple depremlere karşı önlemler almak ve bilinçli olmak zorundayız.

Yalova’da 17 Ağustos Marmara Depremi Sonrası Yapılarda Meydana Gelen Hasarlar ve Nedenleri

Deprem hasarları, yapıların deprem etkisi altındaki davranışı konusunda çok önemli bilgiler sağladığı gibi, depreme dayanıklı yapı tasarımı konusunda uyulması zorunlu olan kuralları da açık biçimde ortaya koyar (Celep, 2018: 681).

Bu bölümde, 17 Ağustos 1999’da yaşanan Marmara depremi sonrası Yalova ilindeki yapılarda meydana gelen hasarlar ve nedenleri verilmiştir. Bu hasarlar; taşıyıcı sistem hasarları, donatı detayları ile ilgili hasarlar, malzeme hasarları, projelendirme ve uygulamadan kaynaklanan hasarlar olarak sıralanabilir.

Taşıyıcı Sistem Hasarları

Kolonların düşey doğrultuda süreksizliği, yapının depremdeki davranışını önemli derecede ve olumsuz yönde etkiler. Depremlerde genellikle zemin katlar ağır hasar görmektedir. Zemin katlarda asmolent döşeme kullanılması, kat yüksekliğinin büyük tutulması bu katı deprem etkisine hassas duruma getirmektedir. Zemin katın depremi en çok zorlandığı kat olması yanında, kolona göre kuvvetli giriş durumu ve dolgu duvarların bulunmaması sebebiyle yumuşak kat düzenleri hasarın büyük boyutlara erişmesine sebep olmaktadır (Celep, 2018: 707).

17 Ağustos 1999’da yaşanan Marmara depremi sonrası Yalova ilindeki yapılarda meydana gelen zayıf ve yumuşak kat hasarları Şekil 2’de verilmiştir.

(a)

(b)

Şekil 2: Zayıf ve Yumuşak Kat Hasarları

Kaynak: Yalova Belediyesi Arşivi

Çok katlı yapılarda deprem yönetmeliğine uygun sınırlı yerdeğiştirmelerin sağlanması gereklidir. Bu sebeple taşıyıcı sistemin deprem etkilerine karşı mimari plan aşamasında uyulmaya başlanması önemlidir.

Deprem durumu ve yapının davranışını etkileyen A ve B türü düzensizliklerden (burulma düzensizliği, döşeme süreksizliği, planda çıkıntılarının bulunması, zayıf kat, yumuşak kat ve taşıyıcı sistemin düşey elemanlarının süreksizliği) kaçınılmalıdır. Yapılar simetrik veya simetriğe yakın tasarlanmalı, çok katlı yapılarda simetrik düzenlenen perdeler konulmalıdır.

Betonarme çerçevelerin sürekliliği sağlanmalı, saplama kiriş uygulamasından kaçınılmalıdır. Taşıyıcı elemanlar arasındaki yük iletimi yatay ve düşey ekseninde zemin katlarda kolonların mimari kullanım açısından kesilmesi önlenmelidir.

Donatı Detayları İle İlgili Hasarlar

Kesitlere donatının öngörülen miktarda konulması önemlidir. Ancak, yerleştirilen donatının çalışmasını sağlayacak kenetlenmenin ve birbirleri ile olan eklerinin oluşturulması daha önemlidir. Yetersiz donatı bulunması, yetersiz kenetlenme ve bindirme boyu durumu sünek olmayan güç tükenmesine yol açabilir. Süneklik düzeyi yüksek olan yapılar için, deprem yönetmeliğinin öngördüğü kuvvetler, yapı elemanlarının dolayısıyla tüm yapının ileri derecede sünek olduğu kabulüyle verilmiştir. Bu sebeple bu seviyede bir süneklik sağlanmadığı durumda meydana gelen enerji tüketilmediği için, yapıda ağır hasar oluşabilir. Pek çok depremde, kolonlarda yeterli etriye bulunmadığından donatılar burkulmuştur. Süneklik için yönetmelikte kolon ve kirişlerde öngörülen sargı donatısı bölgelerinin oluşturulması önemlidir (Celep, 2018: 707).

17 Ağustos 1999'da yaşanan Marmara depremi sonrası Yalova ilindeki yapılarda meydana gelen donatı detayı hasarları Şekil 3'te verilmiştir.

(a)

(b)

Şekil 3: Donatı Detayı Hasarları

Kaynak: Yalova Belediyesi Arşivi

Malzeme Hasarları

Beton kalitesinin düşük olması, soğukta işlenmiş donatı çeliğinin kullanılması ve beton ile donatının korozyona uğraması malzeme hasarlarının önemli sebepleri arasında yer alır. Düşük kalitedeki beton, betonarme elemanlardaki donatının aderansının yeterince sağlanamamasına sebep olabilir. Betonun yerleştirilmesinde vibratör kullanılmaması ve/veya gerekli hassasiyetin gösterilmemesi hasarın bir diğer sebebidir. Ayrıca betonun taşınması, yerleştirilmesi ve bakımına (kürü) da oldukça önemlidir.

17 Ağustos 1999'da yaşanan Marmara depremi sonrası Yalova ilindeki yapılarda meydana gelen malzemeden kaynaklanan hasarlar Şekil 4'te verilmiştir.

(a)

(b)

Şekil 4: Malzemedeki Kaynaklanan Hasarlar

Kaynak: Yalova Belediyesi Arşivi

Projelendirme ve Uygulamadan Kaynaklanan Hasarlar

Yürürlükteki mevcut deprem yönetmeliğine uygun yapılmayan tasarım, projelendirme ve uygulamalar; yumuşak kat, zayıf kat ve kısa kolon sonucu kolon uçlarında meydana gelen mafsallaşma ile yapının tamamen çökmesine sebep olabilir.

17 Ağustos 1999'da yaşanan Marmara depremi sonrası Yalova ilindeki yapılarda meydana gelen projelendirme ve uygulamadan kaynaklanan hasarlar Şekil 5'te verilmiştir.

(a)

(b)

Şekil 5: Projelendirme ve Uygulamadan Kaynaklanan Hasarlar

Kaynak: Yalova Belediyesi Arşivi

Projelendirme mimari ve taşıyıcı sistem tasarımına uygun bir şekilde yapılmalıdır. Proje müellifi mimar ve inşaat mühendislerinin uyumlu, koordineli çalışması gereklidir. Zemin şartlarına uygun olan yapılar projelendirmeli, zemin etüdüleri yönetmeliğe uygun olarak yapılmalı ve gerektiğinde zemin güçlendirme uygulamaları mutlaka yapılmalıdır. Yapı inşa sürecinde taşıyıcı elemanlarına zarar verecek tesisat uygulamalarından kaçınılmalıdır. Kırsal bölgelerde yaygın olarak yapılan yığma yapılar deprem etkisinden dolayı hasar görebilir. Bu hasar yönetmeliklere uygun bir şekilde düşey ve yatay hatlılar uygulanarak önlenir.

Yeterince sıkılaştırılmamış zeminlerde büyük depremlerden sonra yüzeyde görülen dalga şeklindeki kalıcı deformasyonlar özellikle Japon araştırmacıların dikkatini çekmiş, bu araştırmacılar, dalga görüntüsündeki bu deformasyonlara 'yer dalgası', 'donmuş dalga' gibi adlar yakıştırmışlardır. 1999 Kocaeli depremi sırasında çok sayıda binanın yıkıldığı ve büyük can kaybının meydana geldiği, Yalova'nın doğusundaki kıyı kuşağının bazı kesimlerinde de donmuş dalgalar oluşmuştur. Bu yerlerden birisi Çiftlikköy sınırları içinde, kıyıda yer alan Yüksel Sitesi ve buna komşu Aydın

Sitesi'dir. Bu sitelerde çok katlı, göreceli ağır yapılardan bazıları tümüyle çökmüş, pek çoğunda da yapının alt bir veya iki katı üst katlar altında ezilmiştir (Arpat, 2005: 6).

17 Ağustos 1999'da yaşanan Marmara depremi sonrası Yalova ilindeki yapılarda meydana gelen zeminden kaynaklanan hasarlar Şekil 6'da verilmiştir.

Şekil 6: Yalova Çiftlikköy Aydın sitesindeki bloklarda 17 ağustos 1999 depremi hasarı

Kaynak: Arpat, E. (2005). Kocaeli 1999 depreminde, ana fay kırığının dışında meydana gelmiş olan deformasyonların nedenleri, Deprem Sempozyumu

Deprem Afetine Karşı Alınması Gereken Önlemler

Deprem afetine karşı ülkemizin ve bu bağlamda Yalova özelinde alınması gereken önlemler için aşağıda verilen soruların incelenmesi ve vurgulanan hususların yerine getirilmesi gerekmektedir.

1. Yapıların zemin etütleri yapıldı mı? Zemin etüt raporları var mı?
2. Yapılar, mühendislik hizmeti aldı mı?
3. Yapılar, yürürlükteki deprem yönetmeliğine (TBDY 2018) uygun mu?
4. Yapılar, Yapı Denetim ve Uygulama Yönetmeliğine uygun olarak denetim ve uygulama hizmeti aldı mı?
5. Yapıların iskân (oturma izni) belgesi var mı?
6. Özellikle eski yapıların olası büyük bir depreme karşı performans analizleri yapıldı mı?
7. Performans analiz sonuçları yeterli olmayan yapılar yıkıldı mı? Bu yapılar kentsel dönüşüme girdi mi?
8. Yapıların zorunlu deprem sigortası (DASK) var mı?
9. Vatandaşlar olarak deprem bilincimiz ne düzeyde?
10. Olası büyük depremler öncesi, sırası ve sonrasında neler yapmamız gerektiğini biliyor muyuz?

Sonuç

Yalova, jeopolitik konumu sebebiyle önemli bir yere sahiptir. Ancak ülkemizin aktif deprem kuşağında yer almaktadır. Nüfusu ve sanayi tesislerinin yoğun olduğu ilin yaşadığı 17 Ağustos 1999 Marmara depremi can ve mal kayıpları yaşatmıştır. Yapılaşmadaki hatalar ve denetim eksikliğinden dolayı bina hasarları ve temel zemini göçmeleri meydana gelmiştir. Özellikle deniz kıyısındaki binalarda ağır hasarlar ve yıkımlar olmuştur. 9462 konut ağır görmüş ve 2504 kişi hayatını kaybetmiştir.

Yalova il sınırlarının tamamı genelde Kuzey Anadolu Fay Zonu'nun, kısmen de Batı Anadolu açılma rejiminin etkisi altında olup aktif bir depremselliğe sahiptir. Bölgenin çok miktarda irili ufaklı diri fay parçası olması ile birlikte karmaşık tektonik özelliği de bulunmaktadır. Bu sebeple Yalova ili ve çevresinde büyüklüğü $M \geq 6.0$ olan birçok deprem meydana gelmiştir. Yaşanan depremlerin sığ depremler olması daha büyük hasarlara yol açmasına sebep olmuştur. Yalova ve çevresinde son süreçte yeni depremler meydana gelmektedir. Özellikle İstanbul'da beklenen olası büyük bir depremde Yalova olumsuz etkilenecektir. Bu bağlamda, Yalova İl Afet ve Acil Durum Müdürlüğü (AFAD) öncülüğünde kamu, özel, sivil toplum örgütleri ve tüm paydaşlarıyla birlikte deprem afetine karşı koordineli bir şekilde mücadele edilmesi gerekmektedir. Bölgede yaşanabilecek büyük deprem afetlerine karşı önlem almak ve bilinçli olmak zorundayız.

Büyük depremler sonrası yapılarda yaşanan deprem hasarları deprem afetine karşı önemli bilgiler vermektedir. Ayrıca yapıları deprem yönetmeliğine uygun biçimde yapılması gerekliliğini ortaya koymaktadır. Yalova ilinde 17 Ağustos 1999'da yaşanan Marmara depremi sonrası yapılarda taşıyıcı sistem hasarları, donatı detayları ile ilgili hasarlar, malzeme hasarları, projelendirme ve uygulamadan kaynaklanan hasarlar ve zeminden kaynaklanan hasarlar meydana gelmiştir.

Ülkemiz genelinde ve Yalova özelinde deprem afetine karşı öncelikle yapıların yürürlükteki deprem yönetmeliğine (TBDY 2018) uygun olarak yapılması gerekmektedir. Yapılar, Yapı Denetim ve Uygulama Yönetmeliğine uygun olarak denetlenmelidir. Özellikle 1999 Marmara depremi öncesinde yapılan yapıların performans analizleri yapılmalı, sonuçları yeterli olmayan yapılar yıkılmalı ve kentsel dönüşüme girmelidir. Yapılar zorunlu deprem sigortası (DASK) ile sigortalanmalı ve olası depremler öncesi, sırası ve sonrasında toplum bilinçlendirilmelidir.

Kaynakça

- Arpat, E. (2005). *Kocaeli 1999 depreminde, ana fay kırığının dışında meydana gelmiş olan deformasyonların nedenleri*, Deprem Sempozyumu, 23-25 Mart 2005 içinde (5-12), Kocaeli.
- Atımtay, E. (2009). *Depremde Çökmeyen Bina Nedir? Nasıl Projelendirilir?* Ankara.
- Boğaziçi Üniversitesi Kandilli Rasathanesi ve Deprem Araştırma Enstitüsü Bölgesel Deprem-Tsunami İzleme ve Değerlendirme Merkezi. Erişim adresi <http://www.koeri.boun.edu.tr/sismo/2/?s=yalova> adresinden 2 Eylül 2021 tarihinde alınmıştır.
- Celep, Z. (2018). *Deprem mühendisliğine giriş*. İstanbul: Beta Basım Yayın Dağıtım A.Ş.
- Coşgun, N. (2000). *Deprem sonrasında yapı taşıyıcı sistemlerinde eğitim- denetim ilişkisi ve önemi*, Uludağ Üniversitesi Mühendislik Dergisi, 6(1), 61-68.
- Kahraman, A., Görgün, B., Ural, N. (2017). *Yalova kenti zeminlerinin sıvılaşma potansiyeli*, 4. Uluslararası Deprem Mühendisliği ve Sismoloji Konferansı, Anadolu Üniversitesi, 11-13 Ekim 2017, Eskişehir.
- Tunç, B. vd. (2011). *Armutlu sismik ağı (ARNET) ve Armutlu-Yalova-Gemlik çevresinin tektonik özellikleri*, 1. Türkiye Deprem Mühendisliği ve Sismoloji Konferansı, ODTÜ, 11-14 Ekim 2011, Ankara.
- Özmen, B. (2000). *17 Ağustos 1999 İzmit Körfezi Depreminin Hasar Durumu (Rakamsal Verilerle)*, TDV/DR 010-53, Türkiye Deprem Vakfı.
- Zarif, H., Özçep, F., Özyalın, Ş. (2005). *Zemin sıvılaşması bazlı mikrobölgeleme: Yalova örneği*, Deprem Sempozyumu, 23-25 Mart 2005 içinde (1130-1139), Kocaeli.

YALOVA'NIN İDARİ VE DEMOGRAFİK YAPISI (1935-1950)

Nursal KUMAŞ

Doç. Dr., Bursa Uludağ Üniversitesi, Atatürk İlk. Ve İnk. Tar. Böl.

kumasnursal16@gmail.com - nkumas@uludag.edu.tr

ORCID: 0000-0002-6554-5007

Öz

Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde önce Bursa sancağına ve daha sonra da İzmit sancağına bağlı bir kasaba statüsünde olan Yalova, Cumhuriyet Dönemi'nin başlarında 2 Haziran 1929 tarihinde ilçe yapıldı ve İstanbul iline bağlandı. Şehir merkezinin nüfusu 1935 yılında 2635 (erkek: 1429; kadın: 1206), 1940'ta 2300 (erkek: 1202; kadın: 1098), 1945'de 3608 (erkek: 2250; kadın: 1358) ve 1950'de 3833 olup küçük bir kasaba görünümündeydi. Şehrin toplam nüfusu da 1935 yılında 16.840 (erkek: 8690; kadın: 8150), 1940'ta 17.078 (erkek: 8428; kadın: 8650), 1945'te 20.276 (erkek: 10.673; kadın: 9603) ve 1950'de 22.255'ti. Söz konusu verilere göre Yalova ilçesinin şehir merkezinin nüfusu 1935-1950 döneminde %45,46 ve toplam nüfusu da %32,16 oranında artış gösterdi.

İlçenin Merkez, Çınarcık ve Kılıç olmak üzere üç nahiyesi ve bu nahiyelere bağlı toplam 30 köyü bulunmaktaydı. Bu köylerden 14'ü Merkez, 7'si Çınarcık ve 7'si de Kılıç nahiyelerine bağlıydı. 1950 yılında Merkez nahiyeye bağlı köy sayısı 17 ve Kılıç nahiyesine bağlı köy sayısı da 8 oldu ve ilçenin toplam köy sayısı 32'ye çıktı. Merkez nahije nüfus açısından ilk sırada yer alırken Çınarcık ve Kılıç nahiyelerinin toplam nüfusları on beş yıllık süre içinde birbirine oldukça yakın seyretti.

Bu çalışmada 1935, 1940, 1945 ve 1950 yıllarında yapılan genel nüfus sayımı verileri kullanılarak Yalova ilçesinin idari ve demografik yapısı ortaya konulmaya çalışıldı. Elde edilen istatistikî veriler ışığında şehrin nüfusu cinsiyet, şehir-kır, nahije ve köy ayrımı yapılarak tablo ve grafik yöntemiyle metne aktarılıp yorumlandı. Ayrıca okuma-yazma bilme ve engellilik durumları da ayrı başlıklar altına incelendi.

Anahtar Kelimeler: Yalova, Yalova Nüfus, Yalova Demografik Yapı, Cumhuriyet Dönemi Yalova, Yalova İdari Yapı

ADMINISTRATIVE AND DEMOGRAPHIC STRUCTURE OF YALOVA (1935-1950)

Abstract

Yalova, which had the status of a town affiliated to the Bursa sanjak and then to the İzmit sanjak in the last periods of the Ottoman Empire, was made a district on 2 June 1929 at the beginning of the Republican Period and connected to the province of Istanbul. The population of the city center was 2635 in 1935 (men: 1429; women: 1206), in 1940 2300 (men: 1202; women: 1098), in 1945 3608 (men: 2250; women: 1358) and in 1950 3833, It looked like a town. The total population of the city was 16.840 (men: 8690; women: 8150) in 1935, 17.078 (men: 8428; women: 8650) in 1940, 20.276 (men: 10.673; women: 9603) in 1945, and 22.255 in 1950. According to the mentioned data, the population of the city center of Yalova district increased by 45,46% and the total population increased by 32,16% during the 1935-1950 period.

The district had three sub-districts, namely Center (Merkez), Çınarcık and Kılıç, and a total of 30 villages connected to these sub-districts. 14 of these villages belonged to Center, 7 to Çınarcık and 7 to Kılıç sub-districts. In 1950, the number of villages affiliated to the Central township was 17 and the number of villages affiliated to the Kılıç township was 8, and the total number of villages in the district increased to 32. In 1950, the number of villages affiliated to the Central township was 17 and the number of villages connected to the Kılıç township was 8, and the total number of villages in the district increased to 32. While the central township was in the first place in terms of population, the total populations of Çınarcık and Kılıç sub-districts remained very close to each other in a fifteen-year period.

In this study, the administrative and demographic structure of Yalova district was tried to be revealed by using the general population census data made in 1935, 1940, 1945 and 1950. In the light of the statistical data obtained, the population of the city was divided by gender, city-rural, township and village, and interpreted and transferred to the text with table and graphic method. In addition, literacy and disability were examined under separate headings.

Keywords: Yalova, Yalova Population, Yalova Demographic Structure, Republican Era Yalova, Yalova Administrative Structure

Giriş

Tarihsel derinliği milattan önceki yüzyıllara uzanan Yalova şehrinin gelişiminde bölgede bulunan kaplıcalar önemli bir rol oynadı. Özellikle Bizans Dönemi'nde bölgedeki sıcak su kaynaklarının sağlık üzerindeki olumlu etkisi anlaşıldı ve bölgeye hamam, saray vb. yatırımlar yapılmaya başlandı. Bu gelişim şehrin 1326 yılında Osmanlı yönetimi altına girmesinden sonra daha bir ivme kazandı. Bu dönemde Yalakova (Yalakâbâd) veya Yalova ismiyle anılmaya başlanan şehir XVI. yüzyılda Hudâvendigâr livasına bağlı bir kaza konumuna ulaştı. XVIII. yüzyılın sonlarına doğru şehir İzmit sancağının Karamürsel kazasına bağlı bir nahiye statüsündeydi. Şehir 1867 tarihinden itibaren yeniden Hudâvendigâr vilayetinin Bursa Merkez sancağına bağlandı. 1877-1878 Osmanlı-Rus Harbi'nden sonra Anadolu'ya yapılan göçlerden Yalova da nasibini aldı ve Batum ve Dağıstan'dan gelen göçmenlerin bir kısmı bu bölgeye yerleştirildi (Çelik, 2010: 22-33). Yalova'nın 1897 yılında yeniden İzmit sancağına bağlı olduğu ve nahiye statüsünün devam ettiği anlaşılmaktadır (Ayan, 2016: 28)¹.

Yalova'nın coğrafi konumunun elverişliliği ve limanının varlığı şehrin gelişiminde önemli bir rol üstlendi. Nitekim İzmit Mutasarrıfı Kâzım Bey'in Sadâret'e gönderdiği telgrafta, şehir dışında üretilen kozaların nakliyesinde Yalova'nın önemli bir rol oynadığına değinerek şehre 1899 yılı itibarıyla yüz bin liranın üzerinde bir para akışının olduğuna dikkat çekmekte ve Yalova'nın kaza yapılması yolunda teklifte bulunmaktaydı (Çelik, 2010: 191). Söz konusu teklif ilgili arşiv belgesine göre 16 Mayıs 1900 tarihinde Sadâret tarafından kabul edilerek Yalova kaza yapıldı ve Nuri Bey kaymakamlık görevine getirildi (Çelik, 2010: 235). 1901 yılında yapılan idari bir değişiklikte de bağımsız konumdaki İzmit sancağına bağlandı (Bostan, 2018: 78). Şehrin 1918 yılı itibarıyla toplam nüfusu 795 Müslüman, 10.274 Rum ve 3303 Ermeni olmak üzere toplam 14.372'di (Günalp, 2015: 10). Şehir 7 Ağustos 1920-19 Temmuz 1921 tarihleri arasında Yunan işgaline uğradı (Çelik, 2010:153). İşgal sürecinde (1921 yılında) TBMM tarafından Yalova kaymakamı olarak bölgeye gönderilen Demir Hulusi Bey, Yalova'ya giremeyince Kabaklı (Kapaklı) köyünü geçici olarak ilçe yaptı (Yurdağül, 2001: 237). İşgal sonrasında Yalova tekrar ilçe merkezi yapıldı ve bu statüsünü Cumhuriyet Dönemi'ne kadar korudu.

Cumhuriyet Dönemi'nde 1925-1926 yılı salnamesine göre Yalova Kocaeli ilinin bir ilçesi konumundaydı ve nüfusu 11.093'tü. 1918 yılına göre nüfus %22,82 oranında azaldı. Bu nüfus azalmasının nedenleri arasında şehrin Yunanlılar tarafından işgal edilip birçok insanın katledilmesi, işgal nedeniyle bu bölgede yaşayanların başka yerlere göç etmesi ve Kurtuluş Savaşı'nda yaşanan kayıplar yer almaktaydı. Şehrin Osmanlı Dönemi'nden itibaren ticari yönden gelişim göstermesi Cumhuriyet Dönemi'nde de devam etti. Anadolu'nun iç taraflarından getirilen çeşitli küçükbaş ve büyükbaş hayvanların Yalova iskelesi aracılığıyla İstanbul'a ve diğer şehirlere sevk ediliyor olması şehrin ticari yönden gelişmesine katkı sundu². Bu dönemde idari teşkilatlanmaya bakıldığında; kaymakam: Abdülhadi Bey, mal müdürü: Muhammet Nuri Bey, hâkim: Cevdet Bey, müdde-i umumi (savcı): Bahattin Bey ve müstantik (sorgu hâkimi): Şükrü Bey'di. Yalova'nın belediye varidatı 7000 TL olarak gösterilmekteydi. Kandıra (7517 TL) ve İznik (3609 TL) ilçeleriyle beraber şehrin diğer

¹ Ebubekir Ayan'ın yaptığı çalışmada Yalova kaza statüsüne sahip olarak gösterilirken, 1897 tarihli istatistik yıllığına dayalı hazırlanan çalışmada Hudavendigar vilayeti ve İzmit sancağının kazaları arasında yer almamaktaydı (Güran, 1997: 4-5). Bu durum Yalova'nın bu tarih itibarıyla nahiye statüsünün devam ettiğini göstermekteydi.

² Yalova'nın ticari öneminin ülkenin yöneticileri tarafından anlaşıldığı, mevcut beton iskelesinin küçük bir limana dönüştürülmesi amacıyla Başbakanlık'tan 1948 tarihinde gönderilen yazıya Bayındırlık Bakanlığı tarafından olumlu yanıt verildiği ve gerekli projenin hazırlanıp takdim edileceği arşiv belgelerinde ifade edilmekteydi (BCA, F.30.1.0.0/74.467.13/2-3).

ilçelerine nazaran oldukça cüzi bir rakamı teşkil etmekteydi (*Türkiye Cumhuriyeti Devlet Sâlnâmesi (Rûsumat Sâlnâmesi) 1925-1926*, 1926:744-749). Şehrin ticari yönden gelişim göstermesine karşın nüfusunda yaşanan azalma dikkate alınmış olacak ki 1926-1927 salnamesine göre Yalova ilçe statüsünü kaybetti ve Karamürsel ilçesine bağlı bir nahiye konumuna getirildi. Bu yıllar arasında nahiye merkezinde 132 hanede 213 erkek ve 218 kadın olmak üzere toplam 431 kişi ikâmet etmekteydi (*Türkiye Cumhuriyeti Devlet Sâlnâmesi (Rûsumat Sâlnâmesi) 1926-1927*, 1927: 1025). 1928-1929 yılında şehrin belediye gelirlerinin 1925-1926 yılına oranla %11,5 gibi çok az bir düzeyde artarak 7805 TL'ye ulaştığı tespit edildi (*Türkiye Cumhuriyeti Devlet Yıllığı 1928-1929*, 1929: 621). Yalova'nın neden nahiye statüsüne düşürüldüğüyle ilgili net bir bilgiye ulaşılamadı. Buna karşın Yunan işgali neticesinde şehrin tahrip olması ve nüfusunun oldukça azalması bu sonucu ortaya çıkardı denilebilir.

Şehirde 1927-1928 yılında komşu yerleşim yerleriyle karayolu bağlantıları kontrolden geçirilmekte ve ilave yollar yapılmaktaydı. Yaklaşık 9,5 kilometrelik Yalova-Orhangazi yolunun sağlam olmayan 5 kilometresi yeniden düzenlenmekteydi. Yalova-Dağ Hamamlar yolu da 12 km olup inşaatına yeni başlanmıştı (*Türkiye Cumhuriyeti Devlet Sâlnâmesi (Rûsumat Sâlnâmesi) 1927-1928*, 1928:1095; *Türkiye Cumhuriyeti Devlet Yıllığı 1928-1929*, 1929:620). Bursa-Pazarköy-Yalova³ yolunun Kocaeli vilâyeti dâhilindeki kısmının ıslahı, Yalova-Hamam arasındaki şosenin tamiri-ıslahı ve Yalova-Karamürsel arasındaki yolun 4-5 kilometrelik bir kısmının inşa edilebilmesi için bizzat Mustafa Kemal Atatürk'ün tavsiyesi, Bakanlar Kurulu'nun kararı ve Nafia Vekâleti'nin aracılığıyla 1929 yılında 25.000 TL bir tahsisat ayrıldı (BCA, F.30.18.1.2/5.43.16/1).

Atatürk'ün şehre verdiği önem ve özellikle 1929 yılı içinde Yalova'ya yaptığı gezi neticesinde şehir merkezi ve kaplıca bölgesinde imar faaliyetleri başladı. Bu durumun bir yansıması olarak Yalova'nın ilçe olması yönünde 20 Kasım 1929 tarihinde altında Başvekil İsmet imzası bulunan kanun layihası TBMM'ye sunuldu. Söz konusu layihada kaza olma gerekçesi şöyle ifade edilmekteydi:

“Evvelce Kocaeli Vilayetinin bir kazası iken köylerinin bir kısmı civarında bulunan Karamürsel kazasına verilerek N(n)ahiye haline ifrağ olunan Yalova (Yalova) kaplıcalarile meşhurdur. Eskiden beri bir su sayfiyesi ve sıhhat ve eğlence yeri olarak tanınmıştır ve adeta İstanbulun bir banliyösüdür. Son zamanlarda kaplıcalarda aranan hikemi ve kimyevi evsaf ve mevaddan ve nadir gazlardan birçoğunu hamil bulunduğu tahlil neticesi olarak anlaşılan bu kaplıcaların en yeni ve en sıhhi şartlara göre tanzim ve tevsiine karar verilmiştir. Bu sayede İstanbuldan gelenlerin miktarında arttığı gibi seyrüsefer tanzim ve kaplıcalar tesis edildikçe daha ziyade artacağı muhakkaktır. Tarihte de meşhur olan bu suların fen dairesinde tanzimi temil edilmiş olması hariçten de birçok ecnebileri celp ve cezp edecektir. Binaenaleyh bu kadar kalabalık ziyaretçileri olacak bir yeri N(n)ahiye teşkilatı ile idarede davama imkân bulunmayacağından kazaya tahvili zaruri görülmüştür”.

Bursa'nın uzak olması ve İzmit ile ulaşım bağlantısı olmaması nedeniyle bu iki il yerine denizden yakınlığının yanında limanı vasıtasıyla daha çok ulaşım ve iletişim içinde olduğu İstanbul iline bağlanmasında büyük menfaatler olduğu vurgulanmaktaydı. Orhangazi ilçesine bağlı Reşadiye, Çengiler ve Esadiye köylerinin katılımıyla Yalova nahiyesinin bir ilçeye dönüştürülmesi teklif edilmekteydi (TBMM Zabıt Ceridesi, D.3, İ.3, C.14). Söz konusu teklif kabul edilerek Yalova 2 Aralık 1929 tarih ve 1533 Nolu Kanun'un birinci maddesine göre ilçe yapılarak İstanbul'a bağlandı (Durak, 2014: 371; *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, 2013: 306-307). İlgili kanun maddesi bu durumu şöyle belirtmekteydi⁴:

“Kocaeli vilâyetinin Karamürsel (Karamürsel) kazasına bağlı Yalova nahiyesi bu kanuna ekli cetvelde yazılı köylerden mürekkep olmak üzere kaza haline konularak İstanbul vilâyetine bağlanmıştır... Yalova Kazasına bağlanan köyler Ak, Elmalık, Üvezpınar, Ortaburun, Burhaniye, Paşa, Teşvikiye, Çalica, Çınarcık, Çukur, Hacimehmet, Dere, Sultaniye, Samanlı, Soğucak, Safran, Taşköprü, Gacık, Kadı, Kadıçifliği, Kabaklı, Kılınç, Kurt, Kuru, Kocadereibalâ, Kocadereizir, Kâzimiye, Kirazlı, Gökçedere, Küllük, Lâledere, Yalova, Çağşak, Çengiler, Esadiye, Reşadiye.” (Yalovanın Kaza Haline Konulmasına Dair Kanun, *Resmi Gazete*, 1929).

³ Arşiv belgesinde Yalova kelimesinin “Yalva” şeklinde yazıldığı tespit edildi.

⁴Yalova nahiyesinin kaza olmasına dair verilen kanun layikasının tarihi 20.11.1929'dur (BCA, F.30.18.1.2/6.55.16/1, 20.11.1929).

Nitekim 1932-1933 Devlet Salnamesi'nde de Yalova'nın İstanbul iline bağlı bir ilçe konumunda olduğu görülmektedir⁵ (*İstatistik Yıllığı 1932-1933*, 1933: 59). Yalova'nın İstanbul iline bağlanmasının amacı şehrin belediye gelirini artırmaktı.

Yalova'da ticari faaliyetlerin yanında tarım da önemli bir gelir kaynağıydı. Örneğin 1930 yılı verilerine göre Yalova'da 972 dönüm tütün ekildi ve toplam 81.825 kg ürün alındı (*İstatistik Yıllığı 1931-1932*, 1932: 199). Bu dönemde şehrin sorunları giderilmeye çalışılmaktaydı. Bir taraftan yeni yollar yapılıırken veya ıslah edilirken diğer taraftan da malarya (sıtma) hastalığıyla mücadele edilmekteydi. Bölgedeki bataklıkların kurutulması ve derelerin ıslah edilebilmesi için 300.000 TL bir bütçe ayrıldı (BCA, F.30.18.1.2/9.17.1/1). Şehirde 1931-1932 yılı itibarıyla eğitim-öğretim faaliyetleri de başladı (Yurdağül, 2001: 177). 1934 yılı itibarıyla ilçeyi iletişim açısından İstanbul, Bursa ve Balıkesir'e bağlayacak olan telefon hattının hazırlığına başlandığı arşiv belgelerinden anlaşılmaktadır (BCA, F.30.18.1.2/42.1.19).

Yalova iliyle ilgili pek çok alanda yapılmış çalışma bulunmaktadır fakat Cumhuriyet Dönemi'nin ilk yıllarını içine alacak şekilde şehrin doğrudan idari ve demografik alanına yönelik bir çalışmaya rastlanılmadı. Sadece Hakan Bostan ve Gökhan Durak'ın kaleme almış olduğu iki makalede ifade edilen konuya kısmen değinilmiş olduğu görüldü. Şehrin 1927 yılında nahiye statüsünde olduğu için doğrudan nahiyenin nüfusunu vermek yerine bağlı olduğu Karamürsel ilçesi nüfusuna dâhil edilmiş olması ve 1950 tarihiyle beraber ülkede yeni bir dönemin başladığı dikkate alındığında çalışmanın tarihsel kesiti 1935-1950 olarak belirlendi. 1935, 1940, 1945 ve 1950 yılları genel nüfus sayımı sonuçları, dönemle ilgili istatistik yıllıkları ve Cumhuriyet Arşivi belgeleri çalışmanın ana kaynaklarını oluşturdu.

1.Yalova'nın İdari ve Demografik Yapısı (1935-1950)

1.1.İdari Yapı

Yalova ilçe statüsü kazandıktan sonra Merkez, Çınarcık ve Kılınç nahiye yapılarak ilçeye bağlandı. 1935-1950 yılları arasında Merkez nahiye ve Kılınç nahiyelerine birer köy eklendi. Yalova nüfus açısından İstanbul'un küçük ilçelerinden biri olmasına karşın köy sayısında Çatalca ve Silivri ilçelerinden sonra üçüncü sırada gelmekteydi.

Tablo No: 1. Yalova'ya Bağlı Nahiye ve Köy Sayıları

Nahiye Adı	Bağlı Köy (Muhtarlık) Sayıları			
	1935	1940	1945	1950
Merkez	16	16	-	17
Çınarcık	7	7	-	7
Kılınç	7	7	-	8
Toplam	30⁶	30	30	32

Kaynak: Genel Nüfus Sayımı İstanbul Vilâyeti 20 İlkteşrin 1935, 1936: 8; Genel Nüfus Sayımı 20 İlkteşrin 1940: LI, 317; Genel Nüfus Sayımı 21 Ekim 1945, 1950: 42; Umumi Nüfus Sayımı 22 Ekim 1950: 35, 209.

Dönemin Cumhurbaşkanı İsmet İnönü Haziran 1939 tarihinde çeşitli incelemelerde bulunmak için Yalova'ya gitti. Bu dönemde Yalova ilinin Bursa iline bağlanması gündemdediydi. Bu konuda bir bilgiye ulaşılmamış olmasına karşın Bursa Valisi Refik Kuraltan'ın başkanlığında belediye başkanı, halkevi başkanı ve partili kişilerden oluşan bir heyetin Yalova'da bulunan İnönü'yü 9 Haziran 1939 tarihinde ziyaret etmiş olması Bursa heyetinin bir kulis faaliyeti olarak değerlendirilebilir. Bursa heyeti görüşme sırasında il hakkında genel bir bilgi vererek İnönü'yü şehre davet etti. İnönü heyetteki yetkilileri dinledikten sonra daveti kabul ederek Bursa'ya geleceğini ifade etti (Cumhuriyet gazetesi, S.5415, 10 Haziran 1939, s.1). Buna karşın Yalova'daki yetkililer bu ziyareten memnun

⁵ Yalova, Bakanlar Kurulu tarafından 1995 yılında il statüsüne getirildi. Altınova, Armutlu, Çınarcık, Çiftlikköy ve Termal ilçe yapılarak Yalova iline bağlandı (Sekiz İlçe ve Üç İl Kurulması ve 190 Sayılı Kanun Hükmünde Kararnamenin Eki Cetvellerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Hükmünde Kararname, Kanun Hükmünde Kararname Sayı (KHK): 550, *Resmî Gazete*, 6 Haziran 1995, sayı: 22305).

⁶ 1935 yılı verilerine göre şehre bağlı toplam 35 köy vardı (*Küçük İstatistik Yıllığı 1937-1938*, 1938: 24).

kalmadıklarını Cumhurbaşkanı'na iletmış olmaları ki İnönü aynı gün Başbakan Refik Saydam'a gönderdiği resmi telgrafta şöyle diyordu:

“Yalova’lılar Bursa’ya raptolunacaklarından pek derdli, pek muzdariptirler. İstanbul Vilâyetinin Bursa’ya nisbetle zengin olan yardımı sayesinde refaha kavuşmuşlar. Şimdi tekrar mahrumiyete düşeceklerini düşünüyorlar. Kat’i bir zaruret görmezseniz Yalova halkını bu derece meyus edecek bir tedbire âcilen tevessül etmeyebiliriz. Hiç olmazsa bizzat sizin dinlemenize intizaren kanunu şimdi Meclisten çıkarmak kâfi olur zannederim”(BCA, F.30.01.0.0/ 40.238.4/3).

Refik Saydam da 10 Haziran 1939 tarihinde İsmet İnönü’ye şu yanıtı vermektedir: (BCA, F.30.01.0.0/ 40.238.4/2). “Yalova kazasının Bursaya nakli hakkındaki yüksek emirlerinizi aldım. Kanun Mecliste bırakılacaktır...” Böylece İsmet İnönü Yalova halkının istekleri doğrultusunda hareket etmiş oldu fakat Bursa heyetine verdiği sözü de unutmuyarak 1939 yılı içinde Uludağ ve Gemlik’e ziyaretler gerçekleştirdi (İnönü Vakfı, 2021).

Arşiv belgelerinden anlaşıldığı kadarıyla 11.8.1935 tarihinde açık olan kaymakamlık görevine Hukuk Fakültesi mezunlarından Hüsnü Bey atandı (BCA, F.30.11.1.0/97.24.13/3). 30 Mart 1939 tarihinde Çorlu Kaymakamı Niyazi Ülkü Yalova kaymakamlığına ve Yalova Kaymakamı Hüsnü Ergin de Andırın kaymakamlığı görevine atandı (BCA, F.30.11.1.0/129.10.13/3). 3 Nisan 1941 tarihinde de Niyazi Ülkü Adapazarı kaymakamlığı görevine getirilirken yerine Savur Kaymakamı Nurettin Aynuksa atandı (BCA, F.30.11.1.0/145.8.6/4). 21 Aralık 1943 tarihinde de Kadıköy Kaymakamı Edip Yavuz’un Yalova kaymakamlığına ve Yalova kaymakamlığı görevinde bulunan Nurettin Aynuksa’nın da Kadıköy kaymakamlığına karşılıklı olarak atandıkları anlaşılmaktadır (BCA, F.30.11.1.0/164.28.11/3). Edip Yavuz 20 Nisan 1945 tarihinde İçişleri Bakanlığı Mahalli İdareler Genel Müdürlüğü Muavinliğine atanırken yerine Tavas Kaymakamı Orhan Öztrak getirildi (BCA, F.30.11.1.0/174.9.18/3). 21 Şubat 1947 tarihinde Orhan Öztrak Maraş ili Afşin ilçesine atanırken yerine Balıkesir Burhaniye Kaymakamı Hüsnü Uğural getirildi (BCA, F.30.11.1.0/189.5.2/3). Başka bir ifadeyle 1935-1950 yılları arasında; 11.08.1935-30.03.1939 Hüsnü Ergin, 30.03.1939-03.04.1941 Niyazi Ülkü, 03.04.1941-21.12.1943 Nurettin Aynuksa, 21.12.1943-20.04.1945 Edip Yavuz, 20.04.1945-21.02.1947 Orhan Öztrak, 21.02.1947- ? Hüsnü Uğural kaymakamlık görevlerinde bulundu. Arşiv belgelerinde Yalova belediye başkanlığı görevinin 27.10.1934 tarihinde belediye kanunu gereğince kaymakama devredildiği anlaşılmaktadır (BCA, F.30.18.1.2/49.73.16/1).

1.1.1.Yüzölçümü

İstanbul iline bağlı ilçeler içinde Yalova’nın yüzölçümü merkez ilçelerden daha fazlaydı. Beykoz ilçesinin yüzölçümüne çok yakındı. 1935-1950 yılları arasında yapılan idari değişiklikler nedeniyle ilçenin yüzölçümü 11 km² azaldı. Başka bir ifadeyle %2,43 oranında küçüldü. Bu durum idari değişikliğe işaret etmekte ve Yalova ilçesine bağlı bazı köylerin çevre illerin ilçelerine bağlandığını göstermekteydi. Örneğin Kılınç nahiyesine bağlı Dereköy 1940 yılı verilerinde Karamürsel ilçesi Merkez nahiyesine bağlı gözükmekteydi⁷.

Tablo No: 2. İstanbul İline Bağlı İlçelerin 1935-1950 Yılları Arasındaki Yüzölçümleri (Km²)

İLÇE ADI	YIL			
	1935	1940	1945	1950
Adalar	10,8	10,8	10,8	10,8
Bakırköy	268,3	268,2	232	232
Beşiktaş	12,6	12,6	12,6	12,6
Beykoz	453	453	435	435
Beyoğlu	306	306	21,5 (?)	21,5 (?)
Çatalca	1862	1862	1684	1684
Eminönü	4,4	4,4	4,6	4,6
Eyüp	-	10,66 (?)	424	424
Fatih	30	19,34	19,5	19,5
Kadıköy	34	34	44	44

⁷ Bu durumun aksine komşu illerin ilçelerinden de Yalova ilçesine katılımlar olmaktadır. 4 Ekim 1968 tarihli kararnameyle Kocaeli ili Karamürsel ilçesinin Merkez bucağına bağlı Denizçalı köyü, İstanbul ili Yalova ilçesinin Kılınç bucağına bağlandı. 28 Aralık 1972 tarihinde de Kocaeli Karamürsel ilçesi Merkez bucağına bağlı İlyasköy Yalova ilçesinin Kılıç bucağına bağlandı (Şaşmaz, C.VIII, 2014: 136-137).

Kartal	341	341	300	300
Sarıyer	226	226	150	150
Silivri	735	735	754	754
Şile	713	713	696	696
Üsküdar	119	119	160	160
Yalova	453⁸	453	442	442
Toplam	5568,1	5568	5390	5390

Kaynak: Genel Nüfus Sayımı İstanbul Vilâyeti 20 İlkteşrin 1935, 1936: 5-6; Genel Nüfus Sayımı 20 İlkteşrin 1940: XVI; Genel Nüfus Sayımı 21 Ekim 1945, 1950: 20; Umumi Nüfus Sayımı 22 Ekim 1950: 16.

Tablo No: 3. Yalova İlçesinin Her Köyüne (Muhtarlık) Düşen Yüzey Ölçüsü (Km²)

Yerleşim	Yıl	
	1945	1950
Yalova	14,7	13,8
İstanbul Geneli	21,1	20,7

Kaynak: Umumi Nüfus Sayımı 22 Ekim 1950: 35.

1935 ve 1940 yılı genel nüfus sayımı verilerinde ilçeye ait her köye düşen yüzey ölçü miktarları mevcut olmadığı için tabloda sadece 1945 ve 1950 yıllarına ait veriler kullanıldı. Tablodan anlaşıldığına göre Yalova ilçesinin köyleri İstanbul ilinin geneline oranla daha küçük yüzölçümüne sahiptiler. Bu durum ilçenin köylerinin mesafe açısından birbirine daha yakın olduğuna işaret etmekteydi.

1.2. Demografik Yapı

1.2.1. Nüfus

Tablo No: 4. İstanbul İline Bağlı İlçelerin 1935-1950 Yılları Arasındaki Toplam Nüfusları

İLÇE ADI	YIL			
	1935	1940	1945	1950
Adalar	16.814	13.325	14.053	15.405
Bakırköy	28.377	33.532	40.595	42.596
Beşiktaş	55.007	59.422	63.611	73.432
Beykoz	21.308	41.492	32.813	37.152
Beyoğlu	235.051	247.252	257.091	279.238
Çatalca	42.218	71.393	88.894	48.346
Eminönü	100.933	105.683	111.064	123.056
Eyüp	-	34.934	43.009	44.938
Fatih	172.902	160.589	181.025	226.853
Kadıköy	57.542	57.901	66.680	77.993
Kartal	17.379	17.951	21.395	26.150
Sarıyer	24.266	32.512	29.984	32.114
Silivri	22.790	24.583	26.426	28.328
Şile	15.101	18.621	17.688	16.196
Üsküdar	57.071	54.969	63.795	72.425
Yalova	16.840⁹	17.078	20.276	22.255
Toplam	883.599	991.237	1.078.399	1.166.477

Kaynak: Genel Nüfus Sayımı İstanbul Vilâyeti 20 İlkteşrin 1935, 1936: 6; Genel Nüfus Sayımı 20 İlkteşrin 1940: XVI; Genel Nüfus Sayımı 21 Ekim 1945, 1950: 20; Umumi Nüfus Sayımı 22 Ekim 1950: 16.

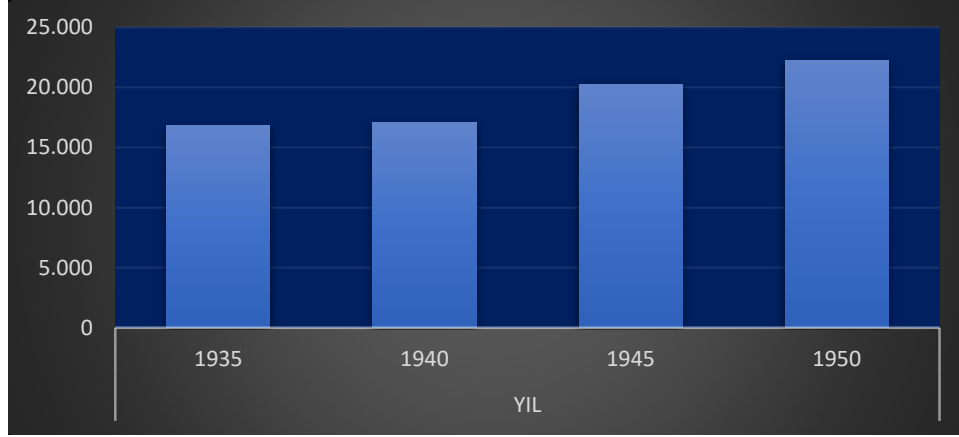
Yalova ilçesinin toplam nüfusu on beş yıllık süreç içinde %32,16 oranında bir artış gösterdi. İlin bu dönemdeki artış oranı da %32,01'lik oranla Yalova ilçesine oldukça yakındı. 1935-1940 yılları

⁸ 1935-1936 İstatistik Yıllığı'nda ilçenin yüzölçümünün 86 km² olduğu ifade edilmekteydi (İstatistik Yıllığı 1935-1936, 1936: 30). Ancak tablodaki verilerle karşılaştırıldığında verilen rakamın sadece şehir merkezini ihtiva ettiği düşünülebilir.

⁹ 1936-1937 yılı istatistiğinde şehrin nüfusunda küçük bir oynama tespit edildi. Buna göre şehrin toplam nüfusu 16.840'dı (erkek: 8690 ve kadın: 8150) (İstatistik Yıllığı 1936-1937, 1937: 32).

arasında %1,41; 1940-1945 yılları arasında %18,73 ve 1945-1950 yılları arasında da %9,76 oranlarında arttı. Bu oranları değerlendirirken İkinci Dünya Savaşı'nın 1939-1945 tarihleri arasında vuku bulması, 1940 yılı nüfus sayımının erkeklerin silahaltına alındığı tarihten bir yıl önce yapılmış olması ve 1945 yılı nüfus sayımının da savaşın bitiminden sonra gerçekleştirilmiş olması dikkate alınmalıdır.

Grafik No: 1 Yalova İlçesinin 1935-1950 Yılları Arasındaki Toplam Nüfusu

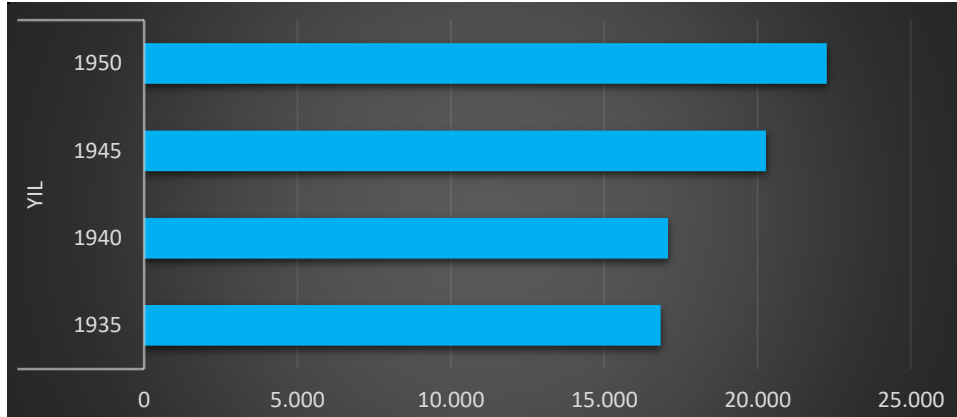
Kaynak: Tablo No: 4'deki verilere göre hazırlandı.

Tablo No: 5. Yalova Şehir Merkezinin 1935-1950 Yılları Arasında Nüfusu

Yıl	1935	1940	1945	1950
Nüfus	2635 ¹⁰	2300	3608	3833

Kaynak: *Umumî Nüfus Sayımı 22 Ekim 1950: 28*

Grafik No: 2 Yalova Şehir Merkezinin 1935-1950 Yılları Arasında Nüfusu

Kaynak: Tablo No: 5'deki verilere göre hazırlandı.

Yalova ilçesinin merkez nüfusu 1935-1950 yılları arasında %45,47 oranında bir artış gösterdi. Buna karşın 1935-1940 arasında nüfus %-12,71 oranında azaldı. 1940-1945 yılları arasında %56,87 oranında arttı. 1945-1950 arasında %6,24'lük bir artış yaşandı. Bu veriler şehir merkezinin özellikle 1940 yılından itibaren önem kazandığını göstermekteydi. 1939-1945 yıllarına denk gelen İkinci Dünya Savaşı yıllarında şehir ve kırsal nüfusunda belirgin bir nüfus artışının yaşanmış olması dikkat çekicidir.

Şehre komşu ilçelerden Karamürsel'in merkez nüfusu 1935 yılında 2732 iken bu rakam 1950 yılında %16,25'lik bir artış göstererek 3176 oldu. Bu oran Yalova ilçesiyle karşılaştırıldığında oldukça düşüktü. 1950 Yılı verilerine göre Yalova merkez nüfusu İznik (3649), Orhangazi (3687), Çeşme

¹⁰ Şehir merkezinin nüfusu 1935-1936 İstatistik Yıllığı'ndaki verilere göre 2322'di (*İstatistik Yıllığı 1935-1936, 1936: 38*).

(3699) ve Ezine (3812) gibi birçok ilçe merkezinden daha yüksekti. Bu yıl içinde nüfusu 3001-4000 olan 49 ilçe merkezi arasında 39.sırada yer almaktaydı (*Umumî Nüfus Sayımı 22 Ekim 1950: 28*).

1.2.1.1. Cinsiyet Ayrımına Dayalı Nüfus

Tablo No: 6. Yalova İlçesinin 1935-1950 Yılları Arasında Cinsiyet Ayrımına Dayalı Toplam Nüfusu

1935			1940			1945			1950		
Erkek	Kadın	Top.	Erkek	Kadın	Top.	Erkek	Kadın	Top.	Erkek	Kadın	Top.
8690	8150	16.840 ¹¹	8428	8650	17.078	10.673	9603	20.276	-	-	22.255

Kaynak: *Genel Nüfus Sayımı İstanbul Vilâyeti 20 İlkteşrin 1935, 1936: 8; Genel Nüfus Sayımı 20 İlkteşrin 1940: XVI; Genel Nüfus Sayımı 21 Ekim 1945, 1950: 20; Umumî Nüfus Sayımı 22 Ekim 1950: 16.*

1935 yılında merkez nüfus içinde erkek nüfus kadın nüfustan fazlaydı. Bununla birlikte İkinci Dünya Savaşı'nın 1939 yılında çıkması ve erkek nüfusun bir kısmının silahaltına alınmış olması ilçenin erkek nüfusunda 1935-1940 yılları arasında %3,02 oranında bir azalmaya neden oldu. Erkek nüfus 1940-1945 arasında %26,64 oranında artarak kadın nüfusu geçti. 1945 yılı verilerine göre; 1000 erkeğe isabet eden kadın nüfusu Yalova ilçesinde 900 iken bu rakam il genelinde 817 ve ülke genelinde 989'du (*Genel Nüfus Sayımı 21 Ekim 1945, 1950: 83, 85*).

Tablo No: 7. Yalova Şehir Merkezinin Cinsiyete Dayalı Toplam Nüfusu

1935			1940			1945			1950		
Erkek	Kadın	Top.	Erkek	Kadın	Top.	Erkek	Kadın	Top.	Erkek	Kadın	Top.
1429	1206	2635	1202	1098	2300	2250	1358	3608	-	-	3833

Kaynak: *Genel Nüfus Sayımı İstanbul Vilâyeti 20 İlkteşrin 1935, 1936: 8; Genel Nüfus Sayımı 20 İlkteşrin 1940: 323; Genel Nüfus Sayımı 21 Ekim 1945, 1950: 20; Umumî Nüfus Sayımı 22 Ekim 1950: 209.*

Sayısal verilere göre Yalova şehir merkezinin nüfusu erkeklerin silahaltına alınması nedeniyle 1935-1940 yılları arasında %12,71 oranında azalma gösterirken savaşın bitmesiyle beraber %56,87 oranında önemli bir artış gösterdi. 1945-1950 yılları arasında şehrin nüfusundaki artış hızı düşerek %6,24 oldu.

1.2.1.2. Yalova İlçesine Bağlı Nahiyeler

Tablo No: 8. 1935-1950 Yalova İline Bağlı Nahiyelerin Cinsiyete Göre Nüfus Dağılımı

Nahiye Adı	1935			1940			1950		
	Erkek	Kadın	Top.	Erkek	Kadın	Top.	Erkek	Kadın	Top.
Merkez	3803	3749	7552	3816	4100	7916	-	-	9898
Çınarcık	1589	1620	3209	1677	1819	3496	-	-	4437
Kılınç	1869	1575	3444	1733	1633	3366	-	-	4087
Toplam	7261	6944	14.205	7226	7552	14.778	-	-	18.422

Kaynak: *Genel Nüfus Sayımı İstanbul Vilâyeti 20 İlkteşrin 1935, 1936: 8; Genel Nüfus Sayımı 20 İlkteşrin 1940: 317, 323; Umumî Nüfus Sayımı 22 Ekim 1950: 209.*

Yalova ilçesinin nahiyelerine ait nüfus verileri 1945 yılı genel nüfus sayımı sonuçları arasında yer almadığı için bu yıla ait veriler tabloda kullanılmadı. Ayrıca 1950 nüfus sayımı verilerinde cinsiyet ayrımı yapılmadığı için nüfus verileri toplam üzerinden değerlendirildi. İlgili tabloya göre; Yalova ilçesine bağlı Merkez, Çınarcık ve Kılınç nahiyelerinin nüfusları on beş yıllık süre içinde artış gösterdi. Merkez ilçe 1935-1950 arasında %23,70 oranında arttı. Bu artış oranları 1935-1940 arasında %4,60; 1940-1950 arasında %20,02'ydi. Çınarcık nahiyesinde artış oranları şöyleydi: 1935-1950 arası %38,27; 1935-1940 arası %8,21; 1940-1950 arası %26,92'ydi. Kılınç nahiyesinde de durum şu şekildeydi: 1935-1950 arası %18,67; 1935-1940 arası %-2,26 ve 1940-1950 arası %21,42'ydi. Çınarcık nüfus artışıyla dikkat çekmekteydi. Çınarcık'ın bu dönemde bir çekim noktası haline gelmeye başladığı anlaşılmaktadır. 1935 yılı verilerine göre erkek-kadın nüfusu arasındaki fark Merkez ve Kılınç nahiyelerinde erkek lehineyken Çınarcık'ta kadın nüfus fazlaydı. Çınarcık'ta 1935 yılında %50,48 olan rakam 1940 yılı itibarıyla %52,03'e çıktı. 1940 yılında Merkez nahiyede de kadın oranı %51,79'du. 1935 yılında Kılınç nahiyesinde erkek oranı %54,27 gibi yüksek bir değere sahipti

¹¹ 1935-1936 İstatistik Yıllığı'na göre erkek: 8715; kadın: 8129'du (*İstatistik Yıllığı 1935-1936, 1936: 30*).

fakat daha önce de bahsedildiği üzere askere alımlar nedeniyle erkek oranı azalarak %51,49'a düştü. Bununla birlikte erkek oranı yine ilk sıradaydı.

1.2.1.3. Kırsal-Şehir Nüfusu Ayrımı

Tablo No: 9. Yalova İlçesi Nüfusunun Kır-Şehir Ayrımına Göre Dağılımı

1935								
Belediye Hududu İçinde (Şehir)			Nahiye ve Köyler			Toplam		
Erkek	Kadın	Top.	Erkek	Kadın	Top.	Erkek	Kadın	Top.
1429	1206	2635	7261	6944	14.205	8690	8150	16.840
1940								
Belediye Hududu İçinde (Şehir)			Nahiye ve Köyler			Toplam		
Erkek	Kadın	Top.	Erkek	Kadın	Top.	Erkek	Kadın	Top.
1202	1098	2300	7226	7552	14.778	8423	8650	17.073 ¹²
1945								
Belediye Hududu İçinde (Şehir)			Nahiye ve Köyler			Toplam		
Erkek	Kadın	Top.	Erkek	Kadın	Top.	Erkek	Kadın	Top.
erkek2250	1358	3608	8423	8245	16.668	10.673	9603	20.276
1950								
Belediye Hududu İçinde (Şehir)			Nahiye ve Köyler			Toplam		
Erkek	Kadın	Top.	Erkek	Kadın	Top.	Erkek	Kadın	Top.
-	-	3833	-	-	18.422	-	-	22.255

Kaynak: Genel Nüfus Sayımı İstanbul Vilâyeti 20 İlkteşrin 1935, 1936: 6; Genel Nüfus Sayımı 20 İlkteşrin 1940: 323; Genel Nüfus Sayımı 21 Ekim 1945, 1950: 20; Umumi Nüfus Sayımı 22 Ekim 1950: 16.

Yalova'nın şehir nüfusu 1940 yılı itibarıyla %12,71 oranında azalırken 1945 yılında ani bir yükselişle %130,80 oranında bir artış gösterdi. II. Dünya Savaşı'nın bitmiş olması terhisleri de beraberinde getirdi ve nüfus artışı şehir merkezinin önem kazanmasını sağladı. 1950 yılına gelindiğinde artış hızı düşse de şehir nüfusunda %6,24 oranında bir yükselme oldu. Nahiye ve köy nüfusu şehir nüfusunun aksine on beş yıllık süreç içinde istikrarlı bir artış gösterdi. 1935-1940: %4,03; 1940-1945: %12,80 ve 1945-1950: %10,52. 1940-1945 yılları arasında şehir nüfusu içinde erkek sayısı %15,89 oranında bir azalma gösterirken kırsal alanda bu oran %0,48 gibi çok cüzi bir düzeyde kaldı. Silahaltına alınan genç erkekler olduğu dikkate alındığında bu dönemde kırsal alan nüfusunun şehre göre daha yaşlı olduğu ifade edilebilir.

1.2.1.4. Yalova İlçesine Bağlı Köyler (Muhtarlıklar)

Tablo No: 10. Yalova İlçesine Bağlı Köylerin Cinsiyete Dayalı Nüfusları¹³

Nahiye Adı	1935			1940			1950
	Erkek	Kadın	Top.	Erkek	Kadın	Top.	Top.
Merkez Nahiye							
Akköy	393	372	765	412	393	805	1074
Çev(n)giler (Sugören)	380	388	768	400	440	840	1024
Çiftlik (Karakilise)	247	223	470	234	245	479	772
Elmalık	275	294	569	280	327	607	698
Esadiye	135	71	206	59	79	138	166
Göğcedere	108	116	224	298	277	575	505
Güney (Reşadiye)	352	418	770	259	352	611	619
Hacımehmet	166	182	348	179	205	384	476
Kadıköyü	514	506	1020	448	529	977	1210

¹² Bu rakamın ilgili belgede sehven 17.078 olarak verildiği tespit edildi.

¹³ Yalova 1929 yılında ilçe statüsüne getirildiğinde; Paşa, Sultaniye, Kadıçiftliği, Küllük ve Çağşak köyleri ilçeye bağlı gözükmektedir Sultaniye (Almaçukuru) köyü 1940 ve 1950 yılı genel nüfus sayımlarında İznik ilçesi sınırlarına dâhil edilmekteydi. Kadıçiftliği köyünün isminin muhtemelen Kadıköy'e dönüştüğü söylenebilir. Buna karşın Paşa, Küllük ve Çağşak köylerinin isimlerine 1935, 1940 ve 1950 yılı verilerinde rastlanılmadı. Komşu ilçelerde de bu köy isimleri belirlenemedi. Bu durumda bu köylerin isimleri değiştirildi veya yakın köylerin mahallesi konumuna getirildi denilebilir.

Kâzimiye (Yoğurthan)	102	128	230	97	126	223	246
Kirazlı	195	172	367	191	160	351	397
Kurt (Kürtköy) (Delipazar)	113	101	214	114	116	230	292
Samanlı	149	115	264	134	132	266	323
Safran	393	391	784	396	396	792	935
Soğucak	183	188	371	201	214	415	559
Üveyizpınar	-	-	-	-	-	-	297
Yenimahalle	98	84	182	106	105	211	240
Bölge Dışı	-	-	-	8	4	12	65
Toplam	3803	3749	7552	3816	4100	7916	9898
Çınarcık Nahiyesi							
Çınarcık	330	346	676	433	470	903	1095
Aşağı Kocadere	259	258	517	260	279	539	617
Çalica	117	127	244	68	75	143	253
Koru	310	330	640	310	323	633	710
Ortaburun	86	88	174	91	101	192	252
Teşvikiye (Zindan)	248	237	485	257	294	551	750
Yukarı Kocadere	239	234	473	258	277	535	760
Toplam	1589	1620	3209	1677	1819	3496	4437
Kılınç Nahiyesi							
Kılı(n)ç	492	228	720	272	271	543	639
Burhaniye	-	-	-	-	-	-	205
Çukur	347	333	680	337	377	714	784
Dere	130	118	248	143	139	282	349
Gacık	268	277	545	261	223	484	636
Kabaklı	164	157	321	164	151	315	382
Lâledere	327	344	671	277	326	603	720
Taşköprü	141	118	259	279	146	425	372
Toplam	1869	1575	3444	1733	1633	3366	4087

Kaynak: Genel Nüfus Sayımı İstanbul Vilâyeti 20 İlkteşrin 1935, 1936: 14; Genel Nüfus Sayımı 20 İlkteşrin 1940: 323; Umumi Nüfus Sayımı 22 Ekim 1950: 209.

Merkez nahiyesine bağlı 17 köyün ortalama nüfusu; 1935 yılında 444,24; 1940 yılında 464,94 ve 1950 yılında 578,41'di. Bu rakamlar köy nüfuslarının yıllar içinde arttığını göstermekteydi. On beş yıllık süre içinde köy nüfusları 182-1210 arasında değişiklik göstermekteydi. Nüfus açısından Kadıköyü, Akköy, Çev(n)giler ve Safran ilk sıralarda yer almaktaydı. 1935-1940 yılları arasında Esadiye, Güney, Kadıköyü, Kâzimiye ve Kirazlı köylerinde erkek ve kadın nüfus azalma gösterirken Çiftlik ve Samanlı köylerinde sadece erkek nüfusta azalma oldu. Göğçedere köyünde her ne kadar 1950 yılında köy nüfusunda %12,17 oranında bir azalma olsa da 1935-1940 arasında yaşanan %156,70 oranındaki büyük artış dikkat çekici görünmektedir. Köyün kaplıcalar bölgesinde yer alması nüfus artışındaki bu büyük artışı açıklamaktaydı. Çınarcık nahiyesinde 1935-1940 yılları arasında Koru köyünde kadın nüfus azalırken Çalica köyünde erkek ve kadın nüfusunda azalma yaşandı. Çalica köyünün toplam nüfusunda %41,39 oranında yaşanan azalma ve 1945-1950 arasında %76,92 oranındaki artış da dikkate değer görünmekteydi. Kılınç nahiyesinde Taşköprü köyünde hızlı nüfus değişiklikleri yaşandı. 1935-1940 arasında köyün nüfusu %64,09 oranında bir artış gösterirken 1945-1950 arasında %12,47 oranında azalma oldu. Çınarcık nahiye merkezinin nüfusu yıllar içinde artış gösterirken Kılınç nahiye merkezinde 1935-1940 arasında %24,58 oranında azalma ve 1945-1950 yılları arasında da %17,68 oranında bir artış yaşandı. Daha önce de bahsedildiği üzere erkeklerin silahaltına alınması, köylerin idari alanında yapılan düzenlemeler, kaplıcalar bölgesinde belediyeçilik hizmetlerinin başlaması ve kaplıca hizmetleri alanında yaşanan gelişmeler köy nüfuslarında yaşanan ani değişimleri açıklamaktaydı.

Tablo No: 11. Yalova İlçesine Bağlı Köylerin Ortalama Nüfusları

Nahiye Adı	Köy (Muhtarlık) Başına Düşen Ortalama Nüfus			
	1935	1940	1945	1950
Merkez	472	495	-	-
Çınarcık	458	499	-	-
Kılınç	492	481	-	-
Toplam Ortalama	473	493	556	576

Kaynak: Genel Nüfus Sayımı İstanbul Vilâyeti 20 İlkteşrin 1935, 1936: 8; Genel Nüfus Sayımı 20 İlkteşrin 1940: 317; Genel Nüfus Sayımı 21 Ekim 1945, 1950: 42; Umumi Nüfus Sayımı 22 Ekim 1950: 35.

Yalova ilçesine bağlı köylerin ortalama nüfusları 1935-1950 arasında %21,78 oranında bir artış gösterdi. Bir başka ifadeyle on beş yıllık süreç içinde her beş kişiye bir kişi eklenmiş oldu.

1.2.2.Nüfus Yoğunluğu

Tablo No: 12. İstanbul İline Bağlı İlçelerin 1935-1950 Yılları Arasındaki Nüfus Yoğunlukları

İlçe Adı	Yıl			
	1935	1940	1945	1950
Adalar	1557	1234	1301	1426
Bakırköy	106	125	175	184
Beşiktaş	4366	4716	5048	5828
Beykoz	47	92	75	85
Beyoğlu	768	808	11.958	12.988
Çatalca	23	38	53	29
Eminönü	22.939	24.019 ¹⁴	24.144	26.751
Eyüp	-	328	101	106
Fatih	5763	830	9283	11.633
Kadıköy	1692	1708	1514	1773
Kartal	51	53	71	87
Sarıyer	107	144	200	214
Silivri	31	33	35	38
Şile	21	26	25	23
Üsküdar	479	462	399	453
Yalova	37 ¹⁵	38	46	50
Toplam Ort.	159	178	200	216

Kaynak: Genel Nüfus Sayımı İstanbul Vilâyeti 20 İlkteşrin 1935, 1936: 5-6; Genel Nüfus Sayımı 20 İlkteşrin 1940: XVI; Genel Nüfus Sayımı 21 Ekim 1945, 1950: 20; Umumi Nüfus Sayımı 22 Ekim 1950: 16.

Bir yerleşim merkezinin nüfus yoğunluğunda yaşanan değişim o yerleşim yerinin bir cazibe merkezi haline geldiğini veya halk nezdinde önemini kaybetmeye başladığını gösterir. Şehirde on beş yıllık süre içinde %35,14 oranında bir artış yaşandı ve söz konusu cazibe merkezi olma yolunda bir ilerleme kaydedildi. Yalova bu artış oranıyla Beşiktaş (%33,49), Çatalca (%26,01), Silivri (%22,58), Eminönü (%16,61), Şile (%9,52), Kadıköy (%4,79), Üsküdar (%-5,43), Adalar (%-8,41) ve Eyüp (%-67,68) ilçelerinden daha yüksek bir nüfus yoğunluğuna sahipti. Çatalca, Silivri ve Adalar dışındaki ilçelerin İstanbul'un merkezi ilçeleri olması dikkat çekiciydi. Üstelik Yalova'nın yüzölçümü on beş yıllık süre içinde azalma göstermiş olsa da 1950 yılı verilerine göre (Bakınız: Tablo No: 2) bu ilçelerden sadece Çatalca, Silivri ve Şile'den yüzölçümü açısından daha küçüktü.

¹⁴ Belediye sınırlarına dâhil olan ve olmayan tüm ilçe sınırları dikkate alınmaktaydı.

¹⁵ 1935-1936 İstatistik Yıllığı'na göre Yalova ilçesinin nüfus yoğunluğu 158,6'ydı (İstatistik Yıllığı 1935-1936, 1936: 30).

1.2.3.Engellilik Durumu

Tablo No: 13. 1935 Yılında Yalova Şehir Merkezi'nde Engelli Bireylerin Engel Durumuna Göre Dağılımı

Cinsiyet	Kör	Bir Kolu Çolak	İki Kolu Çolak	Bir Ayağı Topal	İki Ayağı Topal	Sağır	Kambur	Kötürüm	Birçok Sakatlık	Çeşitli Sakatlıklar	Toplam
Erkek	-	3	3	8	-	6	1	-	1	-	22
Kadın	3	3	-	3	-	-	-	-	1	-	10
Toplam	3	6	3	11	-	6	1	-	2	-	32

Kaynak: Genel Nüfus Sayımı İstanbul Vilâyeti 20 İlkteşrin 1935, 1936: 85.

Yalova ilçesi genelinde engellilik durumu değerlendirildiğinde bir ayağı topal olan ve bir kolu çolak olan engelli sayısı ilk sırada gelmekteydi. İstanbul genelinde de durum aynıydı. Birinci Dünya Savaşı ve arkasından yaşanan Kurtuluş Savaşı bu sonucu ortaya çıkardı. Savaşların dışında doğum sırasında yaşanan sıkıntılar da engellilik durumunun ortaya çıkmasına etki etmekteydi. Kırsal alanın nüfusunun şehir alanlarından çok fazla olmasının yanında sağlık hizmetlerinin kırsal alanlarda nispeten daha az veriliyor olması da engelli sayılarını kırsalda daha fazla kılmaktaydı.

Tablo No: 14. 1935 Yılında Yalova'ya Bağlı Nahiye ve Köylerde Engelli Bireylerin Engel Durumuna Göre Dağılımı

Cinsiyet	Kör	Bir Kolu Çolak	İki Kolu Çolak	Bir Ayağı Topal	İki Ayağı Topal	Sağır	Kambur	Kötürüm	Birçok Sakatlık	Çeşitli Sakatlıklar	Toplam
Erkek	6	43	2	66	6	7	4	1	14	2	151
Kadın	10	10	-	28	3	9	2	7	2	-	71
Toplam	16	53	2	94	9	16	6	8	16	2	222

Kaynak: Genel Nüfus Sayımı İstanbul Vilâyeti 20 İlkteşrin 1935, 1936: 85.

1.2.4.Okur-Yazarlılık Durumu

Tablo No: 15. Yalova Şehir Merkezi'nde Okuma-Yazma Bilen Sayısı

Cinsiyet	Okuma-Yazma Bilen	Yalnız Okuma Bilen	Bilmeyen	Toplam
Erkek	762	7	660	1429
Kadın	375	12	819	1206
Toplam	1137	19	1479	2635

Kaynak: Genel Nüfus Sayımı İstanbul Vilâyeti 20 İlkteşrin 1935, 1936: 89.

Tablo No: 16. Yalova'ya Bağlı Nahiye ve Köylerde Okuma-Yazma Bilen Sayısı

Cinsiyet	Okuma-Yazma Bilen	Yalnız Okuma Bilen	Bilmeyen	Toplam
Erkek	2796	30	4435	7261
Kadın	1279	16	5649	6944
Toplam	4075	46	10.084	14.205

Kaynak: Genel Nüfus Sayımı İstanbul Vilâyeti 20 İlkteşrin 1935, 1936: 89.

Tablo No: 15 ve 16'daki verilere bakıldığında okuma-yazma oranları şehir merkezinde %43,9'du (erkek: %53,8; kadın: %32,1). Nahiye ve köylerde okuma-yazma oranı %29'a (erkek:%38,9; kadın:%18,6) kadar düşmekteydi. Şehir ve kırsal bölgeler birlikte değerlendirildiğinde de bu oran %31,34'tü. 1935 yılı itibarıyla ülke genelindeki okuma-yazma oranının %15,6 (erkek: %23,3; kadın: %8,2) olduğu dikkate alındığında Yalova ilçesindeki okuma-yazma oranları ortalamaların üstündeydi.

Sonuç

Yalova şehri özellikle Osmanlı Dönemi'nde önemli bir gelişim gösterdi. Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde Batum ve Dağıstan'dan gelen göçmenlerin şehre yerleştirilmesiyle birlikte demografik yapı çeşitlendi. Buna karşın şehrin gelişimi Yunan işgaliyle birlikte sekteye uğradı. Şehir Cumhuriyet Dönemi'nin ilk yıllarında söz konusu tahribin etkisiyle nahiye statüsüne düşürüldü fakat Mustafa Kemal Atatürk'ün kişisel girişimleriyle tekrar ilçe statüsüne getirildi ve şehrin belediye gelirlerinin artırılması düşünülerek idari olarak İstanbul'a bağlandı. Bu dönemde belediye hizmetlerinde bir gelişim kaydedildi. Özellikle bölgedeki kaplıcaların etkinliğinin artırılması amacıyla şehir içi ve şehir dışı bağlantı yollarının ve iskelenin yeniden yapılması ilçenin gelişimine büyük katkı sağladı. Şehrin bağlantı yolları üzerinde yer alması ve Anadolu'nun iç taraflarından gelen canlı hayvan ve koza gibi ticari metanın liman aracılığıyla sevk edilmesi Osmanlı Dönemi'nde olduğu gibi şehrin ekonomik yönden gelişimine yardımcı oldu.

Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde yaşanan toprak kayıpları, ülke içinde ve dışında gerçekleşen göç hareketleri, kurtuluş sonrasında bazı bölgelerin özellikle ekonomik açıdan değer kazanması nüfusta ani değişimleri beraberinde getirdiği için sık sık idari değişiklikler yapılmak zorunda kalınmaktaydı. Yalova'nın Osmanlı Dönemi'nden itibaren nahiye ve kaza (ilçe) statüleri arasında gidip gelmesi de bu nedenlere dayanmaktaydı. II. Dünya Savaşı nedeniyle özellikle şehir nüfusu içinde yer alan genç erkeklerin silahaltına alınması erkek-kadın arasındaki nüfus dengesini 1940 yılı itibarıyla kadın lehine bozdu fakat şehrin geneli itibarıyla erkek nüfus ilk sıradaki yerini korudu. Savaşın bitiminden sonra erkeklerin Yalova'ya dönmesiyle birlikte nüfus tamamıyla erkek lehine döndü. Şehirde 1935 yılı itibarıyla okuma-yazma oranı erkek ve kadında Türkiye ortalamalarının üstündeydi.

Şehrin il merkezine coğrafi açıdan uzak olması ve nüfusunun İstanbul'un diğer ilçelerine göre nispeten azlığı bir olumsuzluk teşkil etse de İstanbul ve Bursa gibi iki büyük şehrin güzergâhı üzerinde yer alması gelişiminde ve nüfusunun artarak 1995 yılında il statüsü kazanmasında önemli derecede rol oynadı.

Kaynakça

1.Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA),

F.30.18.1.2/5.43.16/1, 08.09.1929. F.30.18.1.2/6.55.16/1, 20.11.1929.
F.30.18.1.2/9.17.1/1, 02.04.1930. F.30.18.1.2/49.73.16/1, 27.10.1934.
F.30.11.1.0/97.24.13/3, 11.08.1935. F.30.18.1.2/42.1.19, 10.01.1939.
F.30.11.1.0/129.10.13/3, 30.03.1939. F.30.01.0.0/40.238.4/2-3, 10.06.1939.
F.30.11.1.0/145.8.6/4, 03.04.1941. F.30.11.1.0/164.28.11/3, 21.12.1943.
F.30.11.1.0/174.9.18/3, 20.04.1945. F.30.11.1.0/189.5.2/3, 21.02.1947.
F.30.1.0.0/74.467.13/2-3, 08.09.1948.

2.Resmi Yayınlar

Genel Nüfus Sayımı İstanbul Vilâyeti Katî ve Mufassal Neticeler 20 İlkteşrin 1935. (1936). Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık İstatistik Genel Direktörlüğü. Neşriyat Sayısı: 75. C.28. İstanbul: Devlet Basımevi.

Genel Nüfus Sayımı Vilâyetler, Kazalar, Nahiyeler ve Köyler İtibarile Nüfus ve Yüzey Ölçü 20 İlkteşrin 1940. T.C. Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü.

Genel Nüfus Sayımı Türkiye Nüfusu 21 Ekim 1945. (1950). C.65. Ankara: T.C. Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü. Yayın No: 286.

İstatistik Yıllığı 1931-1932. (1932). İstatistik Umumi Müdürlüğü Neşriyatı, 5 (21), İstanbul: Devlet Matbaası.

İstatistik Yıllığı 1932-1933. (1933). İstatistik Umumi Müdürlüğü Neşriyatı, 6 (34), İstanbul: Devlet Matbaası.

İstatistik Yıllığı 1935-1936. (1936). İstatistik Genel Müdürlüğü. Neşriyatı, 8 (88), İstanbul: Devlet Basımevi.

İstatistik Yıllığı 1936-1937. (1937). İstatistik Genel Müdürlüğü. Neşriyatı. 9 (115). İstanbul: Devlet Basımevi.

Küçük İstatistik Yıllığı 1937-1938. (1938). İstatistik Umumi Müdürlüğü Neşriyatı: 129, İstanbul: Devlet Basımevi.

Kocaeli Vilâyetinin Karamursal Kazasına merbut Yaluva Nahiyesinin kaza haline ifrağıle İstanbul Vilâyetine ilhakı hakkında 1/531 numaralı kanun lâyihası ve Dâhiliye ve Bütçe Encümenleri mazbataları (12.11.1929). TBMM Zabıt Ceridesi. Devre: 3, İçtima: 3, Cilt: 14, Sıra No: 5.

Sekiz İlçe ve Üç İl Kurulması ve 190 Sayılı Kanun Hükmünde Kararnamenin Eki Cetvellerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Hükmünde Kararname. (1995). Kanun Hükmünde Kararname Sayı (KHK): 550. *T.C.Resmi Gazete* (22305, 6 Haziran 1995).

Türkiye Cumhuriyeti Devlet Sâlnâmesi (Rüsumat Sâlnâmesi) 1925-1926. (1926). İstanbul: Matbaa-i Âmire.

Türkiye Cumhuriyeti Devlet Sâlnâmesi (Rüsumat Sâlnâmesi) 1926-1927. (1927). Matbuat Müdüriyet Umumiyesi Neşriyatı: 2.

Türkiye Cumhuriyeti Devlet Sâlnâmesi (Rüsumat Sâlnâmesi) 1927-1928. (1928). Matbuat Müdüriyet Umumiyesi Neşriyatı: 3.

Türkiye Cumhuriyeti Devlet Yıllığı 1928-1929. (1929). Matbuat Umum Müdürlüğü Neşriyatı: 4, İstanbul: Devlet Matbaası.

Umumî Nüfus Sayımı Vilâyet, Kaza, Nahiye ve Köyler İtibariyle Nüfus 22 Ekim 1950. Türkiye Cumhuriyeti Başvekâlet İstatistik Umum Müdürlüğü Neşriyat No: 359.

Yalova İmar Planı, İstanbul İmar Bürosu, 1938. (İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı, Demirbaş: Hrt_003728, Yer Numarası: 352.961 ÖZA 1938k.1/1).

Yalovanın Kaza Haline Konulmasına Dair Kanun.(1929). Kanun No: 1533, *T.C.Resmi Gazete* (1366, 9 Kânunuevvel 1929).

3. Tetkik Eserler

Ayan, Ebubekir. (2016). Osmanlı Döneminde Kocaeli Sanayiinin Tarihi Gelişimi ve Osmanlı'da Sanayileşme Çabalarının Analizi. *İnsan ve İnsan.* (9), 5-35.

Bostan, Hakan. (2018). Nüfus Coğrafyası Açısından Bir İnceleme: Yalova. *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi.* 17, 75-105.

Çelik, Murat. (2010). *Osmanlı Arşivleri'nde Yalova Seçilmiş 100 Belgede Kentsel Olaylar.* Halil İnalçık Osmanlı Tarihi Araştırmaları Enstitüsü No: 1, Yalova Belediyesi.

Çelik, Recep. (2010). Milli Mücadele Dönemi Yalova ve Çevresinden Göçler. *Tarih Dergisi.* 50 (2009/2), 149-170.

Durak, Gökhan. (2014). Mustafa Kemal'in 1929 Yılında Gerçekleşen Yalova Ziyaretlerinin Yalova'nın İmarındaki Önemi. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi.* 7, 370-384.

Günalp, Özlem Salman. (2015). *Yalova Benim Kentim.* İstanbul: Yalova Belediyesi, Dönence Basım ve Yayın Hizmetleri.

Güran, Tefvik. (1997). *Osmanlı Devleti'nin İlk İstatistik Yıllığı 1897*. C.5. Ankara: T.C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü.

Şaşmaz, Musa. (2014). *Türkiye'nin İdari Taksimatı (1920-2013)*. C. VIII, Ankara: Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Yurdagül, İbrahim. (2001). *İşte Yalova*. Marmara Piyasa Araştırmaları Merkezi Ltd. Şti. (MARPAR), Ankara.

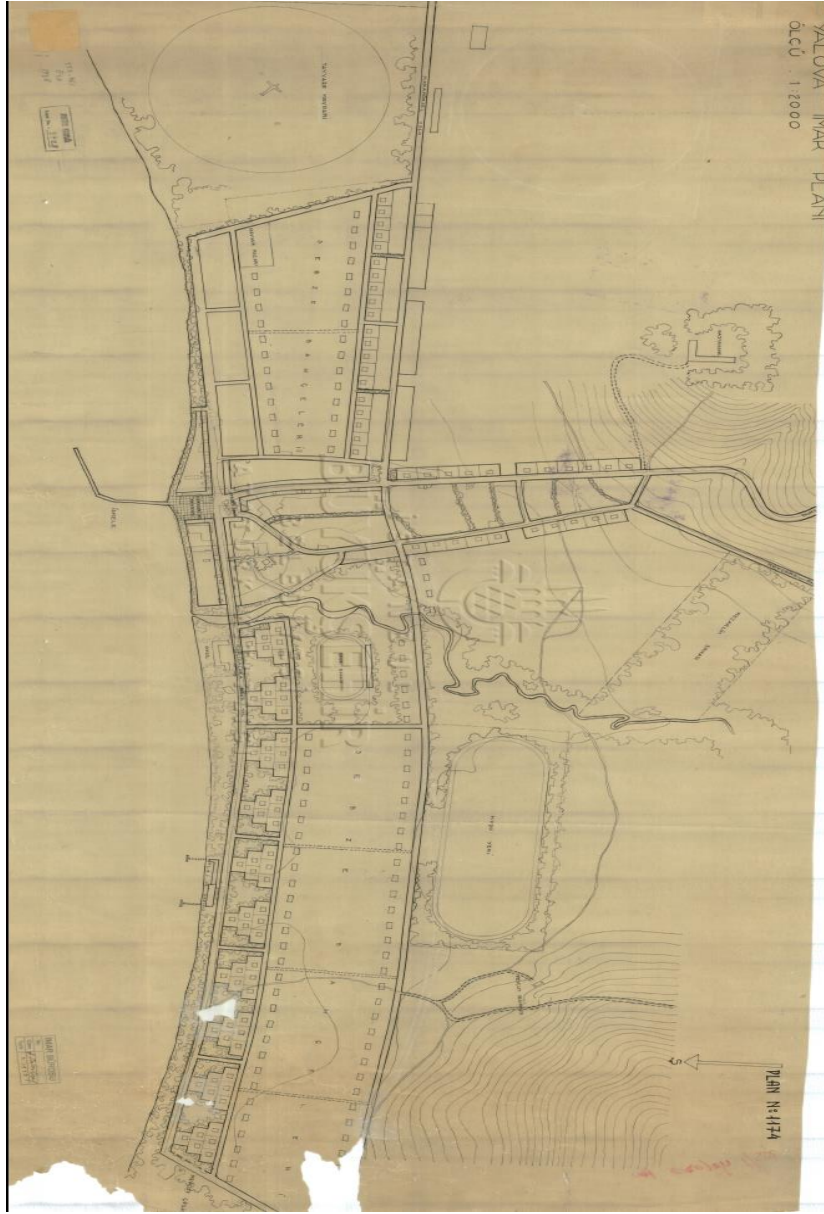
3. Süreli Yayın

Cumhuriyet gazetesi, Sayı: 5415, 10 Haziran 1939, s.1.

4. İnternet Erişimi

İnönü Vakfı. (2021). İsmet İnönü'nün 1924-1973 Arası İl Adı ile Ayrılmış Yurtiçi Gezileri. Erişim Adresi <https://www.yalova.bel.tr/yonetim/eski-baskanlar>, Erişim Tarihi: 24.08.2021.

Ek No: 1. Yalova İmar Planı, 1938.

Kaynak: İstanbul İmar Bürosu, 1938. (İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı, Demirbaş: Hrt_003728, Yer Numarası: 352.961 ÖZA 1938k.1/1).

YALOVA'NIN KENTSEL YAPISINA TERMAL TURİZMİN ETKİSİ: YALOVA TERMAL OTELİ

Betül Özbay

Yüksek Lisans Öğrencisi, İstanbul Kültür Üniversitesi

betulozbay8@gmail.com

0000-0002-5482-5345

Derya Adıgüzel Özbek

Dr. Öğr. Üyesi, İstanbul Kültür Üniversitesi

d.adiguzel@iku.edu.tr

[0000-0002-6607-0103](https://orcid.org/0000-0002-6607-0103)

Öz

İnsanlık tarihi boyunca dünya üzerinde farklı nedenlerle uzun ya da kısa süreli seyahatler yaşanmıştır. Bu seyahatler bölgeye özgü kaynak suların, çamur veya buharın doğal olarak bulunduğu yerlere tedavi olma ya da sağlığını koruma amacıyla belirli bir süre için yapılırsa termal turizm olarak nitelenir.

Anadolu coğrafyası, dünya üzerinde bulunduğu konumu itibarıyla aktif fay hatlarının bulunduğu bir bölge üzerinde olduğu için termal turizm burada uzun bir geçmişe sahiptir. Geçmiş antik dönemlere kadar uzanan ve günümüzde hala işlevini korur biçimde hizmet veren Yalova'daki termal kaplıcaları, doğal kaynaklarının özgünlüğü, coğrafi konumu, ulaşımı, mimari yapıları ve kent biçimlenişi bakımından termal turizm alanında önemli bir bölgedir.

Yalova'nın kent kimliğine katkı sağlayan tarihsel süreç bu çalışmada işlenmiştir. Kentin günümüzdeki durumunu iyi değerlendirebilmek adına yakın geçmişe bakılmalıdır. Çalışmanın amacı, Yalova'daki termal otellerin bir sağlık yapısı kapsamında değerlendirildiğinde, erken Cumhuriyet döneminden bu yana Yalova'daki termal sağlık yapılarının geçirdiği tarihi süreçleri ve kente olan etkisini ortaya koymaktır. Bu bağlamda, Atatürk'ün bizzat ilgisiyle inşa edilen Yalova Termal Otel'i'nin geçirdiği süreçler ve bugünkü durumu, Yalova kenti özelinde ve Türkiye mimarlık tarihindeki yeri incelenmiştir.

Çalışma vaka analizi yöntemi ile ele alınmıştır. Çalışmanın kapsamı ve sınırlılıkları açısından seçilen sağlık yapısı Yalova Termal Otel'i'dir. Yalova Termal Otel'i yapısının seçilme nedeni mimari ve tarihi açıdan yapılışı, yıkılışı, yeniden yapılması ve onarılması gibi süreçlerde ekonomik, sosyal, mimari ve kültürel bakımlardan kentsel yapıya etkisinin değerlendirilebilmesidir.

Anahtar Kelimeler: Yalova Termal Otel'i, termal turizm, termal turizm ve kent, Yalova kaplıcaları, Yalova, Sedat Hakkı Eldem

Abstract

During the history of humanity, long or short-term trips have been experienced for different reasons. If these trips are organized for a certain period of time in order to be treated or to protect the health of the places where spring waters, mud or steam are naturally found in the region, it is named as thermal tourism.

Since Anatolian geography is on a region with active fault lines due to its location on the world, thermal tourism has a long history here. The thermal spas in Yalova, which date back to ancient times and still function today, is an important region in the field of thermal tourism in terms of the originality of its natural resources, geographical location, transportation, architectural structures and urban formation.

In this study, the historical process that contributes to Yalova's urban identity has been covered. In order to evaluate the present situation of the city well, the recent past should be reviewed. The aim of the study is to reveal the historical processes of thermal health buildings in Yalova from the early Republican period to present and their impact on the city, when the thermal hotels in Yalova are

considered within the scope of a health structure. In this context, the processes and current situation of Yalova Thermal Hotel, which was built with Atatürk's personal interest, and its place in the city of Yalova and in the history of Turkish architecture have been studied.

The case Study method has been used in this study. The health structure chosen in terms of the scope and limitations of the study is Yalova Thermal Hotel. The reason for choosing the Yalova Thermal Hotel is to evaluate the effect on the urban structure in terms of economic, social, architectural and cultural aspects in the processes such as its architectural and historical construction, demolition, reconstruction and repair.

Keywords; Yalova Thermal Hotel, thermal tourism, thermal tourism and the city, Yalova thermal springs, Yalova, Sedat Hakkı Eldem

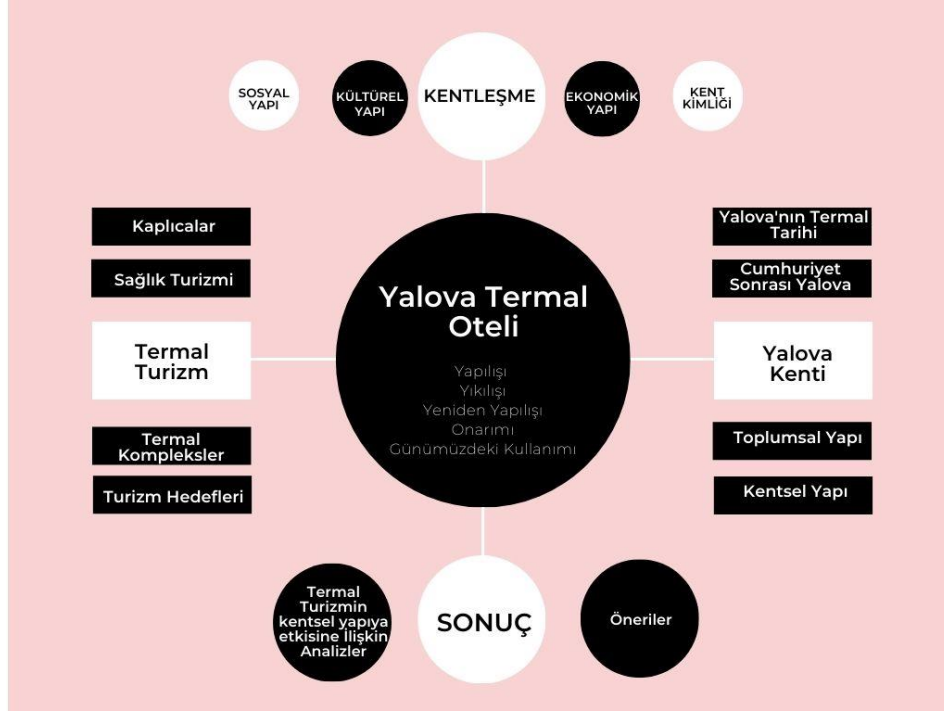
Giriş

Doğal kaynak suları doğa tarafından armağan edilmiş şifa kaynaklarıdır. Bu şifa kaynakları insanlığın kullanımına sunulduğu takdirde bulunduğu yere enerji, gelir kaynağı, tedavi mekanları olarak fayda sağlayarak daha da değerli olanaklar haline gelmektedir. Ekonomik faydaların dışında değişen zamanla birlikte, kültürel bir miras niteliğinde kuşaktan kuşağa aktarılan doğal kaynak suları sürdürülebilir ve çevreci bir zihniyetle kurgulanmalı ve kullanılmalıdır.

Belli bölgelerde doğal olarak bulunan kaynak sularından, çamurdan, veya buhardan şifa umarak, doğal kaynakların bulunduğu bölgeye yapılan seyahate termal turizm adı verilmektedir (Yardan et al., 2014). Termal Turizm açısından Yalova'da bulunan kaynak suları mineral ve içerik bakımından Türkiye'de ve dünyada önemli bir yere sahiptir. Ayrıca, Yalova bölgesi asırlarca farklı milletlere ev sahipliği yapmış özel bir bölgedir. Bu açıdan bakıldığında; termal turizm ve kentsel yapı etkileşimi başlıklarının birlikte ele alınması konusu önemlidir.

Çalışmada Yalova'daki doğal termal kaynaklarının tedavi ve turizm amacıyla kullanımı ele alınıp, tarihi süreçte Yalova'nın kentsel yapısını nasıl etkilediği gösterilmiştir. Bu bağlamda termal turizm, termal turizmin sağlık yapısı niteliğinde kullanımı, turizmin kente olan etkisi, Yalova'nın bu kapsamda geçirdiği tarihi olaylar hakkında literatür taraması yapılmıştır.

Çalışmanın yöntemi vaka analizidir. Vaka analizi yöntemi, “örnek olay incelemesi” veya “durum çalışması” gibi isimlerle de anılmaktadır. Bu yöntemde belli bir zaman diliminde ve belli bir çerçevede içinde gerçekleşen olay ve olgular incelenir. İncelenen vaka kendi doğal sınırları içinde değerlendirilir. Yani; bahsi geçen odağın etrafındaki mekân, zaman ve diğer olgular ele alınıp bunların dışına çıkılmamalıdır. Tek bir durum derinlemesine incelendiği için durumla ilgili çeşitli ve çoklu veri kaynaklarına başvurulur. Vaka analizinde karşılaştırma yapılmaksızın; betimlemeler, yorumlamalar ve değerlendirmeler ile kategorilendirilmeye çalışılır (Subaşı & Okumuş, 2017). Çalışmanın kapsamı ve sınırlılıkları açısından seçilen mekân Yalova Termal Oteli'dir. Yöntem gereğince, Yalova Termal Oteli odağa alınıp bireyler, mekanlar, zaman gibi olgular ve olaylar odak çerçevesinde, termal turizmin Yalova'nın kentsel yapısına olan etkisi değerlendirilmiş ve elde edilen veriler neticesinde sonuçlandırılmıştır. Çalışmanın kavramsal kurgusu diyagram 1'de görsel olarak anlatılmıştır.

Diyagram 1: Çalışmanın kavramsal kurgusu

1. Yalova'da Termal Turizmi ve Kent İlişkisi

2.1. Termal Turizmi Ve Kent

Doğanın kendisinde bulunan topraktan, denizden veya yeraltından çıkan mineralli kaynak sularının bilim tarafından da kanıtlanmış şifa verici etkisini, kaynağından kullanmak için suyun bulunduğu yere gidilmiştir. Bu doğal maden sularından faydalanmak için kaynağının üzerine yapılan tesise, kelimenin de kökenini oluşturan kaplı ılıca veya kaplıca denilmiştir. Bu tesisler sadece hamam kısmından ibaret olmayıp, rehabilitasyon, fizik tedavi, antrenman desteği, psikolojik destek, beslenme desteği gibi çeşitli destek tedavilerini içermekte, dinlenme ve konaklama gibi amaçlara da hizmet etmektedir. Termal turizmi ise bu taleplerin tamamını kapsamaktadır (Avderen, 2011).

Termal turizmin ana yapısı olan kaplıcalar, çevredeki açık alanlar ve kapalı mekanların bütününden oluşabilir. Doğal tedavi unsurları; maden suları, çamur, gazlar, tedavinin uygulanmasına yönelik oluşturulan uygulama mekanları, kaplıcanın bütünü oluşturur (Çekirge, 1991).

Temelinde bu termal suları kaynağından kullanmak olan termal turizm sağlık turizminin alt dalı ve bir parçasıdır. Termal turizmin diğer turizm türlerinden ayıran özellik bulunduğu yere özgü olmasıdır. Çevrenin coğrafi ve iklimsel nitelikleri, oluşturulan yapıların nasıl olacağını belirlemektedir (Çevrimli Aköz & Beyhan, 2020). Her kentin tarihsel süreç içerisinde oluşmuş kendine özgü bir imajı vardır. Akıp giden yaşam süreci içinde kentin kendisinde toplanan özelliklere de kent kimliği denir. Turizm kentlerinde ise bu farklı kimlik genellikle arzulan bir özellik olmaktadır (Kolukırcık, 2016; Mansuroğlu & Dağ, 2020).

Türkiye iklim ve coğrafi olanakları bakımından doğal maden suyu kaynaklarının bol olduğu ve turizm için tercih edilen bir ülkedir. Tercih edilmesinin nedenleri; ekonomik nedenler, (düşük maliyete rağmen kaliteli hizmet beklentisini karşılaması), kolay ulaşım, tedavinin yanında tatil yapma isteği, tamamlayıcı hizmetleri kolaylıkla elde edebilme olanakları gibi etkenlere bağlıdır. Doğal şifa veren etkenlerin fiziksel ve kimyasal özellikleri değerlendirilip sağlık bakanlığınca tasarlanan projelerin onaylanmasından sonra, bu yerlerde kurulacak olan kaplıca merkezi, kür merkezi, kaplıca kliniği, termal kompleksleri gibi tesis projeleri yeni kaplıca kentlerinin oluşmasını sağlamaktadır. Bu merkezlere gelen insanlar rekreasyonel olarak yararlanarak dinlenme, eğlenme, konaklama ve

tedavi ihtiyaçlarını giderebilmektedir. Termal tesislere ek olarak alışveriş ve pazar mekanları, yüzme havuzları, spor, oyun, yürüyüş alanları, konser sinema gibi etkinlik ve eğlence mekanları da eklenerek, hava alanlarına ve diğer ulaşım istasyonlarına kolaylığı sağlanarak yıl boyunca arzu edilen bir turizm mekânı haline getirilmektedir. Medikal alanlarda uzmanlaşmış kişilerin ve hizmet alanında görev yapanların burada istihdamı sağlanarak bölgeye yatırım ve destek sağlanmaktadır (Aydın, 2012; Özbek & Özbek, n.d.; Yardan et al., 2014).

Günümüz Türkiye'sinde ise çağdaş termal turizm önemsenmektedir ve 2023 Taslak Raporunda sağlık turizmi hedefleri içerisinde yer almaktadır. Termal kaynakların konaklama ve yatak kapasitelerinin artırılması, yatırımcıları çekmek için gerekli teşviklerin yapılması hedeflenmektedir (Aydın, 2012).

2007 yılında Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından hazırlanan Türkiye Turizm Stratejisi 2023 hedefleri içinde Termal turizme dair ayrılmış bölümde belirtildiği üzere, Öncelikli dört bölge için turizm master planı hazırlanması hedeflenmiştir. Bu öncelikli bölgeler içinde Güney Marmara Bölgesinde Yalova şehri de yer almaktadır. Hayata geçirilecek hedefler çerçevesinde;

“Bu bölgelerde termal turizm merkezleri belirlenecek ve termal turizmin altyapı ve üstyapısının geliştirilmesine yönelik stratejiler hayata geçirilecektir.

- Özel sektörü teşvik amacıyla kamu arazisi ve termal su tahsisleri yapılacaktır.
- Yerel yönetimlerce başlatılacak termal projeler için mutlaka uzman kurum ve kişilere fizibilite etütleri yaptırılacaktır.
- Termal tesisler bir kompleks şeklinde planlanarak, otel ve kür merkezleri etrafında yeşil alanlar, koşu ve gezi parkurları, (aquapark gibi su oyunları vb.) eğlence mekanları düzenlenerek çevre niteliği yükseltilecektir.
- Kültür ve Turizm Bakanlığı yetkisinin bulunmadığı Turizm Merkezleri dışında ki kaplıca sahalarına ilişkin imar planlarının uzmanlarınca hazırlanması, onay öncesinde Kültür ve Turizm Bakanlığı teknik görüşünün alınması sağlanacaktır. İmar planı uygulamalarında, ilgili ve uzman kurum ve kuruluşlarca jeolojik hidrojeolojik etütler, kaynak koruma alanları tespitleri öncelikle yapılacaktır.
- İmar planlarında otel+kür merkezi+kür parkı entegrasyonu iyi kurulacak yatırım alanları termal su potansiyeline göre belirlenecektir. Termal suya ilişkin tespitler ve kullanım hakları imar planları ile belirlenecektir.
- Termal alanlar içerisinde ve civarında oluşan II. Konut türü talepler iyi etüt edildikten sonra değerlendirilecektir.
- Termal suyun konutlarda, konut devre mülklerinde ve konut kooperatiflerinde ferdi olarak kullanımı yerine ortak (kür merkezi vb.) mekanlarda kullanımı özendirilecektir.
- Termal turizm merkezlerinde termal turizm amacına uygun olmayan (Sağlık Bakanlığında alınmış Kaplıca Ruhsatı ve Kültür ve Turizm Bakanlığında 39 alınan Turizm Yatırım ve İşletme Belgesi olmayan, imar planında termal turizm tesis alanı veya kür merkezi vb. şekilde termal suyun ortak kullanımının söz konusu olduğu tesis alanları olarak ayrılmamış) tesislere termal su kullanım izni verilmeyecektir.
- Kültür ve Turizm Bakanlığınca Turizm Merkezi ilan edilmiş alanlarda sondaj ve su dağıtımında yerel idarelerin Kültür ve Turizm Bakanlığı'ndan izin almaları sağlanacaktır.
- Kaplıca tesislerinde mimarinin tarihsel ve yerel dokuya (Osmanlı, Selçuklu ve Roma mimarisi gibi) uygun şekilde yapılması, bu sayede özellikle dış turizm talebini arttırıcı görünüm kazandırılması sağlanacaktır.
- Tanıtım amaçlı broşürlerde termal tesis ve termal su varlığı ile bilinen yörelerimize ağırlık verilecektir.
- Altyapı (sondaj, yol, içme ve kullanma suyu, kanalizasyon vb.) ve çevre tanzimi için sağlanan mali yardımlar öncelikle pilot bölgelerde yoğunlaştırılacaktır.

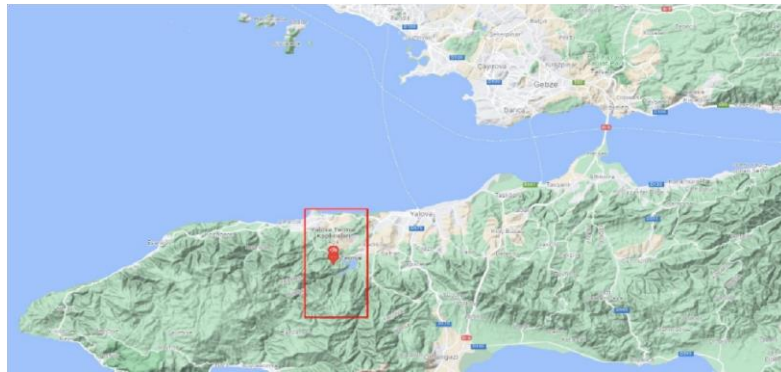
- Termal turizm öncelikli teşvikler arasında yer alacaktır.
- Yabancı ülkelerdeki sağlık ve sosyal yardım kuruluşları ile ilişkiler kurulacaktır.
- Özel sektör ve toplumun bilgilendirilmesi için ulusal ve uluslararası düzeyde toplantı, seminer ve tanıtım programları yapılacaktır.” (Türkiye Turizm Stratejisi, 2007; 38).

2.2. Yalova’da Termal Turizm

Anadolu coğrafyası dünya üzerinde bulunduğu konumu itibariyle aktif fay hatlarının bulunduğu bir bölge üzerinde olduğu için kaplıca turizmi uzun bir geçmişe sahiptir. Birçok kaynakta anlatıldığı üzere sıcak suların insanlar tarafından keşfi genellikle bir devlet büyüğünün veya yakınının tesadüfi olarak hastalığının giderilmesi ile başlayıp dönemin yöneticisinin oraya kaplıca yaptırması ile devam eder. Bazen de mitolojik hikayelerde anlatıldığı üzere adaklar adanan şifa merkezleri konumundadır. Hititlerden beri Anadolu’da yeraltından gelen sıcak termal sulardan şifa umulduğu bilinmektedir. Aynı topraklarda Selçuklulardan, Roma ve Bizans döneminden kalan eserlere ise günümüzde hala rastlanılmaktadır. Osmanlıda 19. yüzyıl sonlarına doğru inşa faaliyetlerinin önemsendiği ve modernleşmenin başladığı dönemde değerli yeraltı sularının halkın hizmetine sunulması için çalışmalar yapılmıştır (Çağman, 2017; Güner & Sever, 2000; İbret, 2011).

İstanbul’a yakın olması sebebiyle bugün bile en gözde termal turizm alanlarından biri olan Yalova’nın termal tarihi de antik dönemlere dayandığı bilinmektedir. Bugün hala işlevini korur biçimde Roma döneminden günümüze dek kalan şifa merkezleri bulunmaktadır.

Yunanlıların termal suları 4. ve 5. asırda kullanmaya başlamasından önce Frigler zamanında, fay kırıklarından gelen sıcak sular ve su buharları yer altı güçlerinden geldiğine inanılan ve tapınılan bir nesneydi. Ancak coğrafyanın sosyal ve kültürel yapısı, içinde yaşayan halklar değişikçe farklılaşmıştır. Yalova’nın hamam niteliğindeki ilk yapıları Bizans İmparatoru Constantin tarafından yapılmış, bu kaplıcalar hastanelerde, kilise ve manastırlarda şifa niyetiyle kullanılmaya başlanmıştır. Tarihi kayıtlarda 6. yüzyıldan sonra bu dönemin kaplıcaları için Pythia veya Pyhita Therma isimleri yer almıştır. Osmanlı dönemine gelindiğinde, Valide Sultanın Termal’de sıcak sulardan şifa bulmasıyla Yalova Termale olan ilgi ve talep artmıştır. Bunun üzerine Bizans kralı Constantin tarafından yapılan Valide Hamamı restore edilmiş, gidiş yolları genişletilmiş ve gerekli ulaşım hizmetleri gerçekleştirilmiştir. Ancak bu ilgi fazla uzun sürmemiştir. Sultan II. Abdülhamit zamanında halktan bazı kesimin tedavi için Avrupa’yı tercih etmesi üzerine, İmparator Justinianus döneminde yapılan Despot hamamı ilk haline sadık kalınarak restore edilmiştir. Restore edilen bu hamam günümüzde kurşunlu kubbeleri nedeniyle “Kurşunlu Hamam” olarak bilinmekte ve içinde havuz, sauna, masaj odalarıyla hizmetine devam etmektedir. Aynı dönemde konaklama ihtiyacını karşılamak için ismini bahçesindeki çınar ağacından alan Çınar Otel ve su içebilmek için “Mide Suyu” adıyla bilinen bir büvet inşa edilmiştir. Yapıldığı dönemden günümüze dek ziyaretçiler, kaynağından büvete ulaşan bu sulardan hastalıklarına şifa olmasını beklemektedir (Altundağ, 2009; Belkayalı, 2009; Noyan, 2017)

Geç Osmanlı döneminde Sultan Abdülhamid'in özel olarak ilgilenip 1892 de yaptırdığı araştırmalara göre "Cem'iyet-i Tıbbiyye tarafından incelenen suların, dünyaca ünlü Fransa Aix Les-Bains sularına eş değer olduğu tespit edilmiştir". Burada bulunan termal sular asırlar boyunca gerek imparatorluklarca gerek dini kurumlarca gerekse şirketlerce el değiştirerek insanlara fayda sağlayan tesisler olmaya devam etmiştir (Noyan, 2017). Görsel 1'de Yalova Termal bölgesinde inşa edilen yapılar üzerinden, kronolojik süreç takip edilebilmektedir.

Görsel 1: Yalova Tarihi Kronolojik Çizelgesi(Noyan, 2017; Salman Günalp, 2015; URL1)¹

2.3. Cumhuriyet Döneminde Yalova Termal Turizm

1337 yılından beri Osmanlı toprakları içinde yer alan Yalova, 1900'lü yıllardan önce Yalakova, Yalakabad gibi isimlerle anılmıştır. Kent nüfusunun etnik kökenleri, Yalova'nın göç yolları üzerinde, limanların güzel olduğu bir bölge olmasından dolayı yapılan göçler ve mübadele ile gelenlerin yerleştirilmesi gibi sebeplerle oldukça kozmopolit bir yapıda olmuştur. 19. ve 20. yüzyıllarda yapılmış nüfus sayımlarına göre Rumlar, Ermeniler, Müslümanlar, Kırım ve Kafkas göçmenleri olduğu bilinmektedir. Cumhuriyet Döneminden sonra ise Yalova'ya mübadele ile gelen Balkan göçmenleri yerleştirilmiştir. Böylece kentteki etnik popülasyon pek çok kez değişiklik göstermiştir (Salman Günalp, 2015). Görsel 2'deki haritada görüldüğü üzere bölge, sularla çevrili, deniz seviyesine yakınlığı bakımından verimli bir yerdir. Bu yüzden asırlar boyunca tercih edilmiş bir bölge olmuştur.

Görsel 2: Yalova ve Termal Bölgesi Haritası (URL 2)²

Atatürk Cumhuriyetin ilk yıllarında Yalova termalde dinlenme maksadıyla sık sık ziyaret ederken bir yandan da çalışmalarının bir kısmını burada yürütmeye başlamıştır. Diplomatik görüşmelerden biri olan, İran Şahı Rıza Pehlevi'yi ağırlamak üzere 1929 yılında Mimar Sedat hakkı Eldem'e Atatürk'ün

¹ 1,7: Noyan, M. (2017). İstanbul'un sayfeye yeri Yalova kaplıcaları. Z Dergisi, 294–299. https://www.zdergisi.istanbul/media/pdf/Z2_DERGI-sayfalar-294-299.pdf
2,3,4,8: Salman Günalp, Ö. (2015). Yalova Benim Kentim. Dönence Basım Ve Yayın Hizmetleri.
5,6 URL 1: <https://twitter.com/ByzantineLegacy/status/1041705921183928320?s=20> Erişim tarihi:03.09.2021
Kaynaklarından alınan görseller yazar tarafından bir araya getirilmiştir.

² URL 2: <https://www.google.com/maps/place/Yalova> adresinden ekran görüntüsü alınarak elde edilmiştir. Erişim Tarihi 15.09.2021

emri ile 38 günde ahşap bir köşk yaptırılmıştır. İçindeki eşyalar İstanbul'un çeşitli saraylarından getirilmiştir. Türk Tarih Kurumunun, Türk Dil kurumunun kurulması gibi kararlar burada alınmıştır. 1984 yılında bir restorasyon yapılmıştır. Atatürk köşkü, günümüzde T.B.M.M. Milli Saraylara bağlı şekilde müze olarak varlığını sürdürmektedir (Altundağ, 2009).

Yalova 1929'dan 1938'e kadar kent bağlamında oldukça değişmiştir. Yalova'nın diğer ülkelerde coğrafi konum bakımından benzerlik gösteren örneklerine bakılarak modern anlamda imar planına sahip olması hedeflenmiştir. Öncelikle ulaşım düzenlemeleri yapılan kentte, iskeleden iç kısımlara doğru ulaşım kolaylaştırılmıştır. Tedavi ve dinlenme niyetiyle kaplıcalara gitmek isteyen halk için bu yollar üzerinde ve iç kesimlerde konaklanabilecek uygun fiyatlı kiralık konutlar düşünülmüştür. Şehrin mevcut kent manzarası değişmeden şehirleşme ve sanayileştirme yapılmasına özen gösterilmiştir (Salman Günalp, 2015).

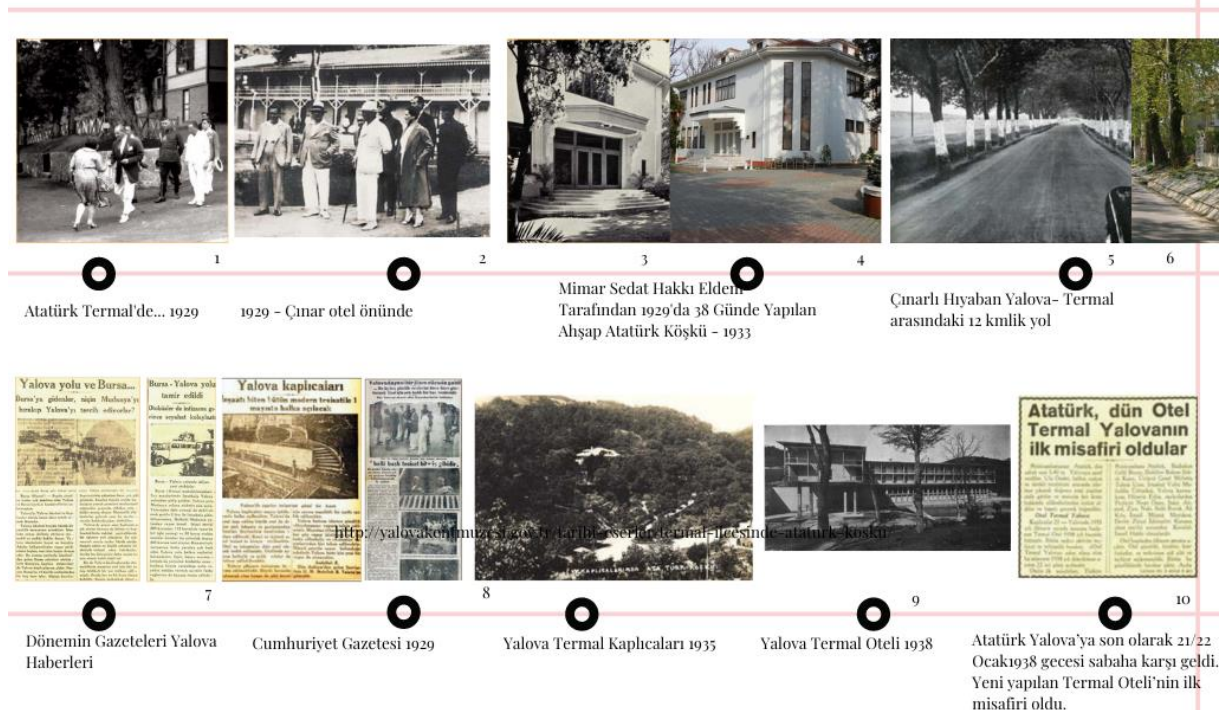
Termal kaplıcalarını Yalova'ya bağlayan "Çınarlı Hıyaban" adı verilen yeşil bir tünel görüntüsü verilen yol bu zamanda yapılmıştır. Baltacı Çiftliğinden termale uzanan 12.350 metrelik bu yolda 2250 çınar ağacı bulunmaktadır. Günümüzde termal ilçesinde bulunan ve Kültür ve Tabiat Varlıkları Koruma Kurulu'na "Korunması Gereken Anıt Ağaçlar" olarak tescil edilen Çınarlı Yol, "Turizm Yolu" olarak bir marka niteliği taşımaktadır (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2021). Yalova Termal ve çevresinin, Cumhuriyetin ilk yıllarındaki değişimi ilgili haberler de dönemin gazetelerinde yer almıştır;

"Yakın zamanda bunların, bu türlü inşaatın sayısı onlarla, yüzlerle devam edecek. Özetle, Yalova Kaplıcaları ile Avrupa'nın en tanınan Su Yerleri'ne rekabet edecek yepyeni bir dünya meydana gelmektedir. İstanbul'un hemen hemen içinde denilecek kadar yakınında olan bu nura nur (daha iyi/daha aydınlık) ve feyzafeyz (bolluk) âlemin keşfolunup meydana çıkarılması da Gazi'ye borçlu olduğumuz işte ortada apaçık bir hakikattir." (Nadi, 1929 akt. Salman Günalp, 2015).

"...Birkaç gün evvel Yalova'ya gittim ve kaplıcalardaki baş döndürücü faaliyeti yakından gördüm. 5-10 gün içinde, bakımsız, metruk bir harabeden yepyeni bir mamure çıkaran bu takdire şayan faaliyeti hayret ve takdirle seyrettim."(Daver, 1929 akt. Salman Günalp, 2015).

Yüksek kaliteli kaplıca sularına sahip Termal'in kent planlaması yapılırken dünyadaki benzerleri Atatürk'ün tavsiyesi ile incelenmiştir. Türk mimarların yanında yabancı mimarlardan da kent planlarıyla ilgili proje hazırlanması istenmiştir. Paris planını yapmış olan Prof. Dr. Hanry Prost'tan görüş alınmış, yardımcısı Prof. M. Jean Royerre Termalde bizzat inceleme yaptıktan sonra projeleri Mustafa Kemal'e sunulmuştur (Akyol, 2005).

Mustafa Kemal'in Termal'e getirdiği yenilikler sadece ekonomik ve sosyal boyutta değildir. Gelir

getiren tesislerden ve farklı türlerin getirilip yetiştirildiği bahçelerden başka, Termal 'in tarihi değerini de meydana çıkartmak adına bölgede arkeolojik kazı çalışmaları yaptırılmıştır. İlk kazı çalışması 1932 yılında Arif Münif Mansel tarafından yapılmıştır. Bu kazı çalışmalarında, Bizans İmparatoru II. Justinianus döneminden kalma tonoz, kemer kalıntısı, sütunlar, kubbeler mevcut olduğu tespit edilmiştir (Salman Günalp, 2015).Yapılan bu çalışmalar göstermektedir ki; başlangıçta Termal turizm yönüyle ilgi çeken Yalova Termal bölgesinde, kentin farklı yönlerine de ışık tutulmuştur. Farklı kaynaklardan edinilen görseller yazarlar tarafından kronolojik sırayla bir araya getirilerek, Cumhuriyet Döneminde Yalova'da meydana gelen olaylar Görsel 3'te anlatılmıştır.

Görsel 3: Yalova Cumhuriyet Dönemi Tarihi Kronolojik Çizelgesi ((Eldem, 1938; Salman Günalp, 2015; URL 3; URL 4)³

Türkiye Seyri Sefain İdaresi tarafından işletilen Termal Kaplıcaları, 1933 yılında Seyri Sefain İdaresinin kapatılıp üç ayrı işletmeye durumuna getirilmesinden sonra AKAY İşletmesi tarafından idare edilmeye başlanmıştır. Yalova 'da modern bir Termal Otelin yapılması da bu dönemlere denk gelmektedir (Türkiye Denizcilik İşletmeleri, 2021).

3. Yalova Termal Otel

Yalova Termal Otelinin bu çalışma kapsamında incelenmesinin sebebi Cumhuriyet döneminde modern anlamdaki ilk tesis olması ve yenilenme çalışmaları ile varlığını devam ettirmesidir. İnşa edilmesine ilk kez karar verilmesinden itibaren içinde bulunduğu kente etkisi kayda değerdir. Ayrıca, yeni kurulmuş bir ülke olan Türkiye Cumhuriyeti'nin mimari karakterinin ve mimari tarihinin şekillenmesinde önemli bir yeri vardır. Termal turizmin kentsel yapıya olan etkisini incelerken, Türkiye'nin mimari anlamda kimlik kazanmasında önemli yeri olan bu yapının yapılması, daha sonra yıkılması, yeniden yapılması ve onarım süreçleri ele alınması gereken konulardır.

Cumhuriyetin erken yıllarında sosyal ve ekonomik anlamda zor durumda bulunan devlet, birçok alanda yenilikçi ve ileriye dönük hedefler belirlemiştir. Bu hedefler arasında sağlık yatırımları da yer almıştır (Saltık, 2014). Osmanlı devletinin son zamanlarında bakımsız kalmış olan Yalova'daki kaplıcalar, erken Cumhuriyet döneminde sağlık alanı kapsamında değerlendirilmiş, termal turizmin gelişmesi için yatırım planlamaları yapılmıştır. Öncelikle aynı yıllarda Yalova'nın İstanbul'a bağlı bir ilçe olması ve ulaşım için gerekli vapur seferlerinin konulması ile halkın kolaylıkla ulaşabileceği, aynı zamanda devlet işlerini buradan yürütmek üzere bazı makamların taşındığı gözde bir merkez olmasına çabalanmıştır. Yalova'nın Termal bölgesinde yapılan ıslah çalışmaları, bölgenin çevresinde kalmayıp doğası korunmuştur ve toprağı değerlendirilmiştir. Sonraki yıllarda buraya talebin artması ile termal suların faydalanabilme olanağını artıran dinlenme, konaklama, eğlenme birimlerini içinde bulunduran bir otel yapma gereksinimi hasıl olmuştur (Alptekin, 2015; Noyan, 2017).

Yalova'da zamanın ihtiyaçlarını karşılamak üzere 1934 yılında otel projesi için bir yarışma düzenlenmiştir. Yarışma, Termal 'in işletmeciliğini alan AKAY İşletmesi tarafından düzenlenmiştir. Jüri heyetinde Prof. Ernest Egli ve Belediye Fen Heyeti Müdürü Mühendis Ziya Bey de bulunuyordu. Yarışmanın bir hedefi de yabancı mimarların yapılarının övüldüğü o dönemde, Türk mimarlarının yeteneklerini göstermesini ve milli bir bilinçle çalışmasına olanak sağlamaktı. Arkitekt dergisinin arşivlerinde 1934 yılının 4. sayısında yarışmanın özeti yer almıştır. Buna göre yarışmaya katılan 21 eser içinden Sedat Hakkı Eldem'in T rumuzlu projesi yarışmada galip gelmiştir (Anonim, 1934). Sedat Hakkı Eldem'in kendi deyişleriyle bu yarışma ile kendi projesini istekleri doğrultusunda gerçek

³ 1,2,3,5,7,8,10 Salman Günalp, Ö. (2015). Yalova Benim Kentim. Dönence Basım Ve Yayın Hizmetleri.

9 Eldem, S. H. (1938). Yalova Termal Otel. Arkitekt Dergisi, 03(87), 82–86.

4 URL 3: <http://yalovakentmuzesi.gov.tr/tarihi-eserler/termal-ilcesinde-aturk-kosku/> . Erişim tarihi:03.09.2021

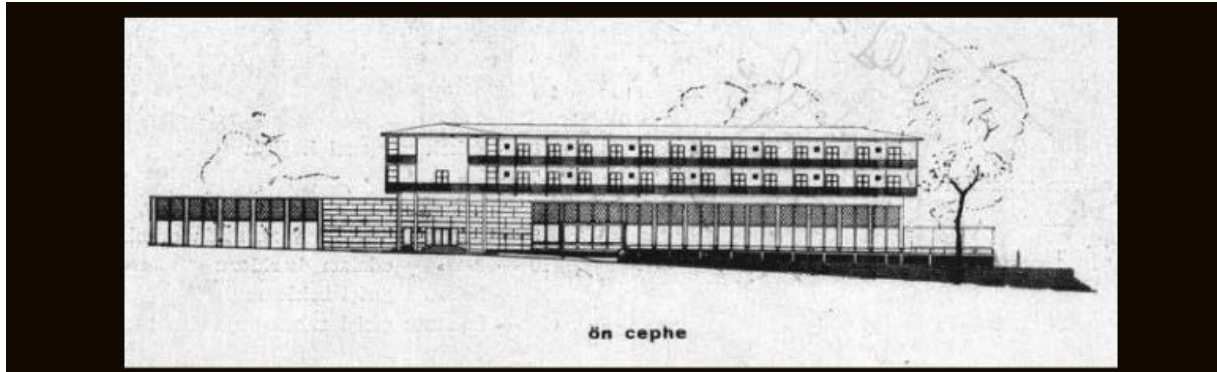
6 URL 4: <https://yalova.ktb.gov.tr/TR-75626/cinarli-hiyaban-cinarli-yol.html> . Erişim tarihi:03.09.2021

Kaynaklarından alınan görseller yazar tarafından bir araya getirilmiştir.

hayata geçirme firsati bulmuştur. Görsel 4'te Yalova Termal Oteli'nin yapı projesinin fotoğrafları yazarlar tarafından birleştirilerek sunulmuştur.

...”Aynı senelerde Yalova için bir büyük otel projesi müsabakaya kondu. Ve bu müsabakayı da kazandım. Ve bu sefer daha şanslı oldum. Planın aynen inşa edilmesi imkanını buldum. İnşaat iki senede bitti. Ve bu binada da istediklerimi bir dereceye kadar realize etme imkanını buldum. Binanın tamamı ile iç mobilyasını ve dekorasyonunu yapmak imkanını buldum. Ve bu şekilde meydana gelen bir bina tam tasavvur ettiğim şekilde modern bir Türk Mimarisi eseri oldu” (Aysel, 2008: 90)

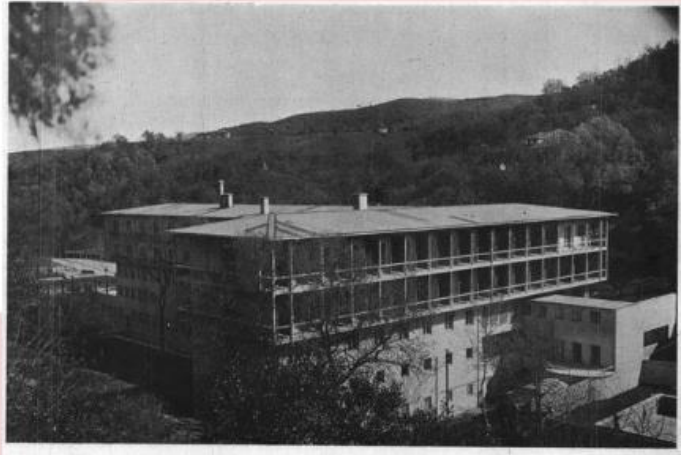
... “«Milli mimari hareket» inin ilk eseri tam 50 sene evvel tasarlanmış olan Yalova Termal Otelidir. Bina hala modernliğini korumaktadır. Atatürk'ün özel surette şahsen ilgilenmiş olduğu ikinci bir bina Ada'da Dil mevkiindeki kendi yazlık köşkü olmuştur. O zamanda bu binanın da projesiyle şahsen ilgilenmiştir. Böylece bu iki bina münasebetiyle şahsen beş defa mimari üzerinde görüşmek ve kendi direktiflerini almak mutluluk ve şansına sahip oldum. O zaman mimarimizin bu şekilde gelişmesine, yabancı ve kübik ekollerin temsilcileri var kuvvetleriyle karşı geldiler” (Aysel, 2008: 90).

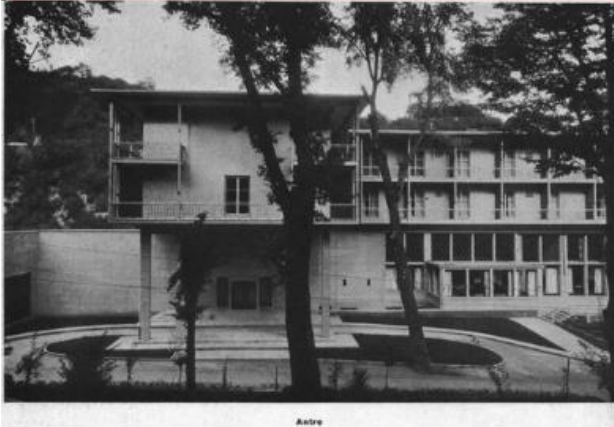
Eldem, S. H. (1938). Yalova Termal Oteli. Arkitekt Dergisi, 03(87), 82-86.

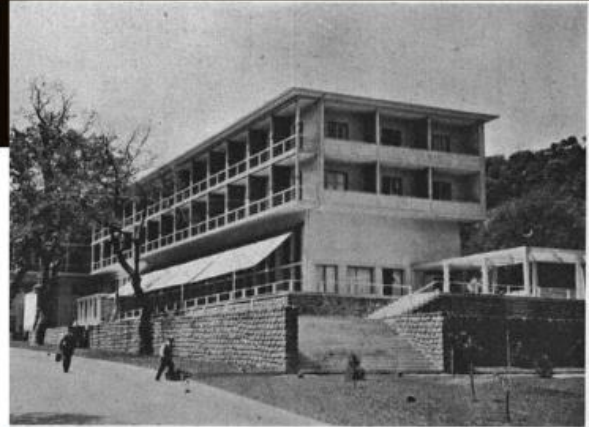
Vadi içerisinde otelin görünüşü

Arka görünüş

Sıra

Görsel 4: Yalova Termal Oteli 1937 (Eldem, 1938)⁴

Sedat Hakkı Eldem'in benimsediği bütüncül tasarım yaklaşımını burada gerçekleştirmiş. Yapının yalnızca kütle tasarımını değil, peyzajını ve tasarladığı mobilya ile iç mekân eskizlerini de uygulatmıştır. Yapını içinde kullandığı eşyayı tasarımının devamı olarak görüp aydınlatma elemanlarını, tekstil ürünlerini, pencerelerin ve kapıların kulplarını dahil tüm ince yapı elemanları Türkiye'de ürettirilip mekanda kullanılmıştır (Demirarslan, 2018). Görsel 5' te yapı kompleksinin iç mekân fotoğrafları yer almaktadır.

⁴ Eldem, S. H. (1938). Yalova Termal Oteli. Arkitekt Dergisi, 03(87), 82-86 Kaynağından alınan görseller yazarlar tarafından bir araya getirilmiştir.

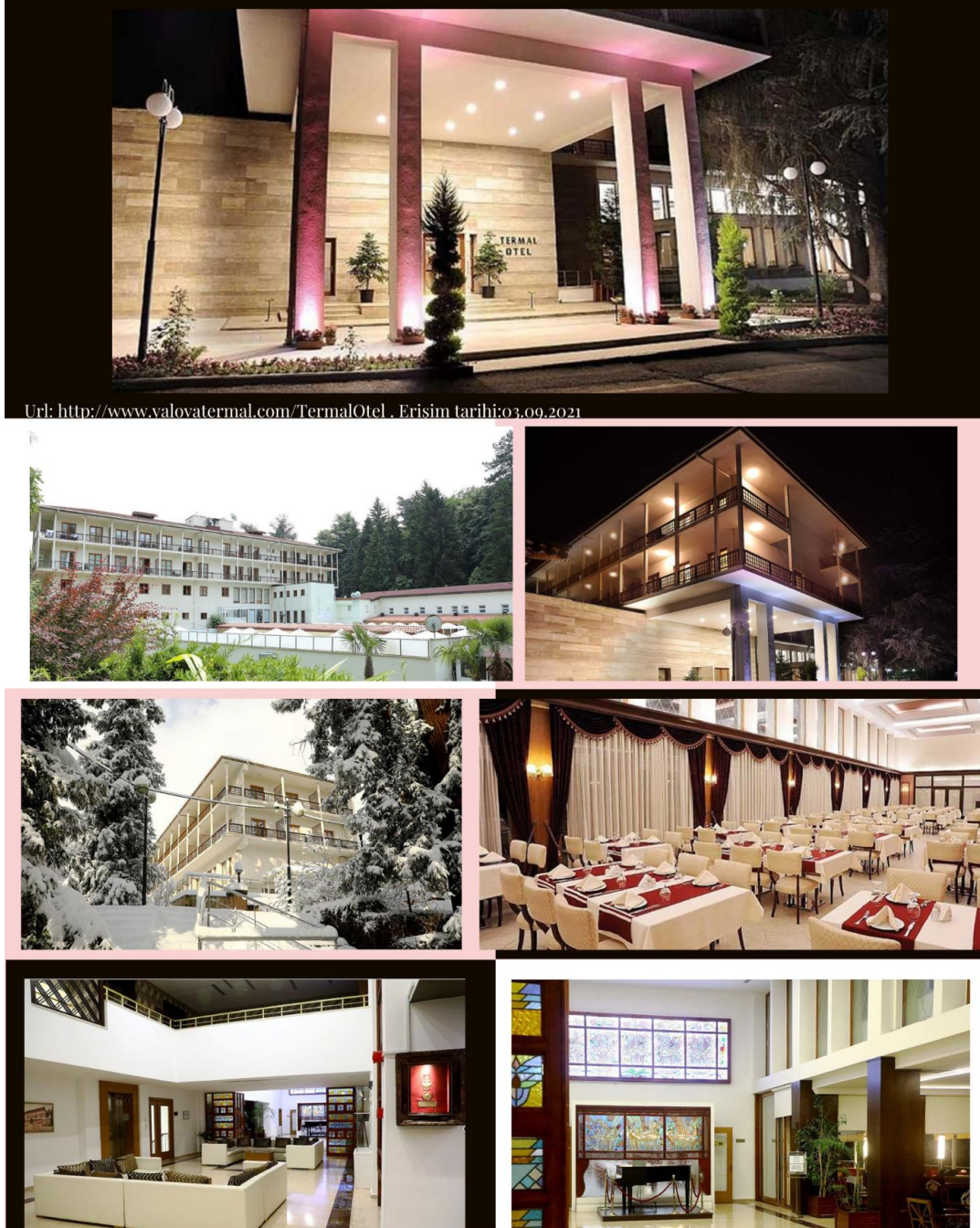

Görsel 5: Yalova Termal Oteli – İç Mekân 1937 (Eldem, 1938)⁵

Termal otel yapıldıktan sonraki 4 yıl içinde birtakım sorunlarla karşılaşılır. Otelin projesine sonradan dahil edilen Atatürk Odasının yapılmasının planlandığı aşamada otelin zeminin çürük olmasıyla ilgili sorunlar baş gösterir. Temel kısmında daha derine gidilerek ve ilk başta projenin konsept fikri olarak da var olan dere yatağı kapatılarak otel inşa edilip kullanıma açılır. Ocak 1938'den Haziran 1979'a kadar kullanılan otelde zaman içerisinde yapısal birtakım bozulmalar görülmüştür. Bu süreçten sonra yaklaşık altı ay kadar bakım onarım faaliyetleri görmesine rağmen yapıdaki yüksek korozyon seviyeleri nedeniyle faaliyetler durdurulmuştur. İTÜ tarafından hazırlanan bir raporda; yapının kullanılmaya devam edilmesindenense yeni bir yapının inşa edilmesinin daha doğru olacağı belirtilmiştir. Böylece, Eldem'in *Ulusal Mimari Hareketinin* ilk eseri olarak tanımladığı Yalova termal otelin yıkım süreci başlamıştır (Alptekin, 2015; Demirarslan, 2018).

⁵ Eldem, S. H. (1938). Yalova Termal Oteli. Arkitekt Dergisi, 03(87), 82-86 Kaynağından alınan görseller yazarlar tarafından bir araya getirilmiştir.

1984'te yıkılan Termal otelin arazisi bir süre boş kaldıktan sonra Kültür Varlıklarını Koruma kurulunca, Sedat Hakkı Eldem'in yapısı kültür varlığı olarak kabul edilmiştir. 2000 yılında başlayan çalışmalar neticesinde 2004'te üretilen onaylı projeler doğrultusunda 2009'da tekrar inşa edilip kullanıma sunulmuştur. İlerleyen zamanlarda yeni yapının bakım onarım çalışmaları takip edilmiş, 2014-2015 yılında bir restorasyon projesi geçirmiştir. Bu projeye göre iç mekânda zamanın talebine uygun olarak bir takım tadilat ve onarımlar yapılmıştır. Günümüzde Termal Oteli hizmetine devam etmektedir (Alptekin, 2015). Görsel 6'da Termal Otelin aslına uygun olarak inşa edilen ve sonrasında tadilat yapılmış güncel fotoğrafları aktarılmıştır.

Görsel 6: Yeni Yalova Termal Oteli Görselleri (URL 5)⁶

⁶ URL 5: <http://www.yalovatermal.com/TermalOtel> . Erişim tarihi:03.09.2021 Kaynağından alınan görseller yazarlar tarafından bir araya getirilmiştir.

Yalova coğrafi konumu bakımından, öncelikle İstanbul'a yakınlığı ve Marmara Bölgesi'ndeki diğer illere ulaşım kolaylığı bakımından sıkça ziyaret edilen bir il konumundadır. Çoğu zaman yazlık bir dinlenme yeri olarak görüldüğünden mevsimler arası nüfus yoğunluğu farkı fazla olmaktadır. Bu da ulaşım, mimaride ve kentsel tasarımda alt yapı ve üstyapı sorunlarını beraberinde getirmektedir. Yüzölçümü olarak küçük olan şehirde, kentin yoğun olarak tercih edildiği mevsimlerde sosyo-ekonomik bakımdan sıkıntılar baş göstermektedir. Turizmin yörede hâkim olduğu bölgelerde hamamcılık, otelcilik, pansiyonculuk, müzecilik, restorancılık gibi işletme faaliyetleri ekonomiyi yönlendirmektedir. Yalova turizm şehri olarak bilinmesine rağmen hayvancılık, tarım, arıcılık gibi faaliyetlerde kentte geçim kaynağı olarak yer almaktadır. Yalova'nın yıl boyunca turizm yapılan bir kent değil de sayfiye alanı olarak görülmesi ile sosyal yapıdaki bozulmalar yerli halkın memnuniyetsizliğini doğurmaktadır (Kolukırık, 2016).

Sonuç ve Öneriler

Bu çalışmada, Türkiye'de ve dünyada tarihi bir değere sahip olan Yalova ilindeki termal mirasın kente olan etkisi ve bu etkinin günümüzdeki durumu değerlendirilmiştir.

Turizm mekanına çevrilen kentin, bu dönüşümün etkisinde kalması kaçınılmaz olmaktadır. Özellikle Yalova Termal bölgesinin Cumhuriyet döneminden sonra Atatürk'ün ilgisi ile özel bir biçimde gerek kentsel yapısının gerekse turizm alanının desteklenmesiyle birlikte, arz talep kapsamı içinde doğal çevrede, sosyal yaşamda ve kentin ekonomik durumunda farklılaşmalar meydana gelmiştir. Doğal yaşamın tahrip edilmeden kaynakların kullanılması çerçevesi içinde, Yalova kentsel planlamasında sağlık alanının yanında, rekreatif düzenlemeler de birlikte ele alınmıştır. Yalova kaplıcaları kente önemli bir gelir kaynağı olmaktadır. Avantajı dezavantajından fazla olan bu gelir kaynağının doğru kullanımıyla ve sürdürülebilir biçimde devam ettirilmesiyle, var olan değeri daha da yükseltecektir.

Yalova, coğrafi konumunun su yolları üzerinde olması göz önünde tutularak tarihi gidişatı ele alındığında birçok farklı etnik kökenden, farklı dinden, farklı gelenekten insanlara ev sahipliği yapmış bir yerdir. Sürekli devingen olan bu yapı Yalova'nın kendine özgü bir bölge olmasını sağlamıştır. Yani kentin kimliği, yörenin kozmopolit ve değişken sosyal yapısı içinde yoğrulmuştur.

Yapılacak çağdaş yapılar yörenin mimari kimliğini korur nitelikte olmalıdır. Yeni yapılaşma süreçlerinde doğal faaliyetlerin aksatılmadığı, çevrenin özenle korunduğu işler desteklenmelidir. Kentte doğal kaynakları kullanmak için, uzun ya da kısa süreli konaklama, eğlenme, açık ve kapalı sağlık birimleri gibi yapılar üretilirken, ana odak olan termal kaynakların tahrip edilmemesi gözden kaçırılmamalıdır. Her kesime hitap edebilen, amaçlarına göre kullanılabilir mimari yapılar ve çevre için adımlar atılmalıdır.

Yalova Termal Oteli Cumhuriyetin ilk yıllarında yapılan milli mimari hareketin ilk eserlerinden olması dolayısıyla önemli bir kültürel bir miras konumundadır. Teknik sorunların baş göstermesinden dolayı yıkımından sonra Sedat Hakkı Eldem'in tasarladığı projeye sadık kalınarak tekrar yapılmıştır. Fakat ilerleyen zamanda toplumsal yapının ve ihtiyaçların değişmesine rağmen mimari yapı geçirdiği küçük tadilat projeleriyle aynı şekilde hizmetine devam etmektedir. Bu noktada değişen nüfus, talep, teknoloji farklılıkları iyi irdelenmeli, 1934'te yapılan bir yapı ile bugünün modern Türkiye'deki imkanlarla yapılabilecek mimari yapının arasındaki farklar gözetilmelidir.

Kültürel miras olan bir projede değişiklik yapmak yerine gelişen teknolojinin rahatlıkla cevap verebileceği, yeni mekanların üretilmesi gerekip gerekmediği sorgulanabilir. Yine kültürel miras niteliğinde olan yapıların aslının korunması ve kullanılması hususunda gerekli uygulama bilgileri edinilmesi ve gerçekleştirilmesi önerilmektedir. Yalova ilinin sorunlarına dair yapılan araştırmalar dikkate alınarak, gelişmiş bilimsel alt yapı olanakları kullanılarak kentsel planlamalar ve yeni termal turizm kentleri tasarlanabilir.

Kaynakça

- Akyol, A. (2005). *Atatürk'ün Kenti Yalova*. Yalova Belediyesi.
- Alptekin, Ü. (2015). Bir 'Sedad Hakkı Eldem' Eseri: Yalova Termal Oteli . *SAĞLIK TARİHİ ve MÜZECİLİĞİ SEMPOZYUMU* 1, 127–144. <http://www.zeytinburnu.istanbul/Document/FileManager/sempozyum-kitabi.pdf>
- Altundağ, M. (2009). *Yalova'nın Turizm Potansiyeli*. https://www.academia.edu/42013844/Yalovanin_turizm_potansiyeli_2009_Muhammet_ALTUNDAĞ
- Anonim. (1934). Yalovada bir otel proje müsabakası. *Arkitekt*, 04(40), 105–116. <http://dergi.mo.org.tr/dergiler/2/14/64.pdf>
- Avderen, S. (2011). *İç Anadolu Bölgesi'ndeki kaplıca ve termal tesislerin Türk sağlık turizmi içindeki yeri* [NİĞDE ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ]. <http://acikerisim.nigde.edu.tr/xmlui/handle/11480/7280>
- Aydın, O. (2012). Türkiye'de alternatif bir turizm; sağlık turizmi. *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 14(23), 91–96. <https://dergipark.org.tr/en/pub/kmusekad/issue/10213/125512>
- Aysel, N. R. (2008). MSGSÜ Arşivlerinde Sedat Hakkı Eldem. *Tasarım + Kuram*, 4(6), 82–95. <https://doi.org/10.23835/TASARIMKURAM.240851>
- Belkayalı, N. (2009). *Yalova Termal Kaplıcalarının Rekreasyonel Ve Turizm Amaçlı Kullanımının Ekonomik Değerinin Belirlenmesi*. Ankara Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Çağman, E. (2017). Osmanlı Döneminde Sağlık Turizmi: Kepekler Kaplıcası Örneği. *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi* |, 14, 87–104. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/373684>
- Çekirge, N. (1991). Kaplıca Mimarlığı ve Kaplıcalarımız. *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 2(3), 40–44. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/atad/702688>
- Çevrimli Aköz, B., & Beyhan, Ş. G. (2020). Termal Turizm Yapıları Özelinde Mimari Kimlik Analizi ve Etkileşim Şemasının Oluşturulması: Pamukkale–Karahayıt Örneği. *Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 6(2), 283–302. <https://doi.org/10.28979/comufbed.612552>
- Daver, A. (1929, September 14). No Title. *Cumhuriyet Gazetesi*.
- Demirarslan, D. (2018). Sedat Hakkı Eldem Eserlerinde Bütüncül Tasarım Kapsamında İç Mekânın Tasarımı Ve Etkileri. *Kesit Akademi Dergisi*, 16, 32–56. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/kesitakademi/863879>
- Eldem, S. H. (1938). Yalova Termal Oteli. *Arkitekt Dergisi*, 03(87), 82–86.
- Güner, İ., & Sever, R. (2000). Az bilinen bir içme: Malatya-Aşağıispendere içmeleri. *Türk Coğrafya Dergisi*, 0(35), 105–122. <https://dergipark.org.tr/en/pub/tcd/issue/21252/228005>
- İbret, B. Ü. (2011). Türkiye'de Yeni Gelişen Bir Termal Turizm Merkezi: Çavundur Kaplıcası. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 12(18), 135–164. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ataunided/31164>
- Kolukırık, S. (2016). Koridor Kentten Kuşak Kente Yalova Körfez Geçiş Projesinin Sosyal Etkileri Üzerine Bir Araştırma. *Sosyoloji Dergisi, Armağan Sayısı*, 119–156. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/592788>
- Kültür Ve Turizm Bakanlığı. (2021). Çınarlı Hıyaban (Çınarlı Yol), Erişim adresi <https://yalova.ktb.gov.tr/TR-75626/cinarli-hiyaban-cinarli-yol.html>
- Mansuroğlu, S., & Dağ, V. (2020). Turizm Alanlarının Kent Kimliğine Etkisi: Denizli Kenti Örneği. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 24(2), 589–604. <https://dergipark.org.tr/en/pub/ataunisobil/issue/55053/653259>

- Nadi, Y. (1929, September 14). No Title. *Cumhuriyet Gazetesi*.
- Noyan, M. (2017). İstanbul'un sayfiye yeri Yalova kaplıcaları. *Z Dergisi*, 294–299. https://www.zdergisi.istanbul/media/pdf/Z2_DERGI-sayfalar-294-299.pdf
- Özbek, D., & Özbek, T. (n.d.). Jeotermal Kaynakların Sağlık ve Termal Turizme Entegrasyonu. *Jmo.Org.Tr*, 99–113. Retrieved August 24, 2021, from http://www.jmo.org.tr/resimler/ekler/40222ade2401c27_ek.pdf?dergi=
- Türkiye Turizm Stratejisi 2023. (2007). Erişim adresi https://www.kuzka.gov.tr/dosya/turizm_stratejisi_2023.pdf
- Türkiye Denizcilik işletmeleri, (2021). Erişim adresi <https://www.tdi.gov.tr/tarihce/>
- Salman Günalp, Ö. (2015). *Yalova Benim Kentim*. DÖNENCE BASIM VE YAYIN HİZMETLERİ.
- Saltık, A. (2014, June). *Türkiye’de Erken Cumhuriyet Dönemi Sağlık Hizmetleri*. Ankara Üniv. Tıp Fak. Halk Sağlığı AbD. http://ahmetsaltik.net/arsiv/2014/06/Erken_Cumhuriyet_Donemi_Saglik_Hizmetleri1.pdf
- Subaşı, M., & Okumuş, K. (2017). Bir araştırma yöntemi olarak durum çalışması. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 21(2), 419–426. <https://dergipark.org.tr/en/pub/ataunisobil/issue/34503/424695>
- Yardan, E. D., Dikmetaş, H., Us, N. C., & Yabana, B. (2014). Türkiye ve Dünya’da Sağlık Turizmi. *Sağlıkta Performans ve Kalite Dergisi*, 8(2), 27–42. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/spkd/313404>

YALOVA'NIN OSMANLI DÖNEMİNDE İSTANBUL'UN TÜKETİMİNİN KARŞILANMASINA KATKILARI*

Prof. Dr. Yusuf OĞUZOĞLU
yoguzoglu@gmail.com

Öz

Osmanlı dönemine ait Yalova'yı anlatan ilk bilgiler 27 Temmuz 1302 tarihinde Osman Gazi'nin Hersek limanına çıkartma yapan Bizans ordusunu yenilgiye uğratması ile başlar. Bu bilgileri dönemin çağdaş kaynağı Pachymeres'ten ve Osmanlı kaynağı Tevarih-i Âli Osman'dan alıyoruz. Halil İnalçık, hem tarih kaynakları tetkik ederek hem bölgede ayrıntılı saha çalışmaları yaparak bu olayı aydınlatmıştır. Halil İnalçık'ın keşfettiği bu bilgiler, Bugünkü Yalova şehrinin bulunduğu merkezi alandan Karamürsel'e kadar uzanan kıyı şeridinde verimli bir üretim yapıldığını, bu sahada Yalak-ova yalıları adı verilen bağlar, bahçeler ve iskeleler bulunduğunu göstermektedir. İşte bütün bu bölgenin sebze ve meyveleri İstanbul'a pazarlanmaktaydı.

İşte bu çalışmada arşiv kayıtları üzerinden dönemin Yalova İstanbul arasındaki pazar ilişkileri ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı Dönemi, Yalova, İstanbul, Ticaret

YALOVA'S CONTRIBUTIONS TO MEETING ISTANBUL'S CONSUMPTION IN THE OTTOMAN PERIOD

Abstract

The first information about Yalova from the Ottoman period begins with Osman Gazi's defeat of the Byzantine army, which landed at the port of Hersek on 27 July 1302. We get this information from the contemporary source of the period Pachymeres and the Ottoman source Tevarih-i Âli Osman. Professor Halil İnalçık enlightened this event both by examining historical sources and by making detailed field studies in the region. This information discovered by Halil İnalçık shows that productive production was carried out on the coastline stretching from the central area of today's Yalova city to Karamürsel, and that there were vineyards, gardens and piers called Yalak-ova mansions in this area. The vegetables and fruits of this whole region were being marketed to Istanbul.

In this study, it has been tried to reveal the market relations between Yalova and Istanbul of the period through archival records.

Keywords: Ottoman Period, Yalova, Istanbul, Trade

Giriş

Osmanlı dönemine ait Yalova'yı anlatan ilk bilgiler 27 Temmuz 1302 tarihinde Osman Gazi'nin Hersek limanına çıkartma yapan Bizans ordusunu yenilgiye uğratması ile başlar. Bu bilgileri dönemin çağdaş kaynağı Pachymeres'ten ve Osmanlı kaynağı Tevarih-i Âli Osman'dan alıyoruz. Rahmetli Halil İnalçık Hocamız hem tarih kaynakları tetkik ederek hem bölgede ayrıntılı saha çalışmaları yaparak bu olayı aydınlatmıştır. Halil Hoca'nın keşfettiği bu bilgiler, Bugünkü Yalova şehrinin bulunduğu merkezi alandan Karamürsel'e kadar uzanan kıyı şeridinde verimli bir üretim yapıldığını, bu sahada Yalak-ova yalıları adı verilen bağlar, bahçeler ve iskeleler bulunduğunu göstermektedir. İşte

* Bu çalışmaya yaptığı katkılardan dolayı Yalova Kent Müzesi Uzmanı Esra Nigar Uluç'a teşekkür ediyorum.

bütün bu bölgenin sebze ve meyveleri İstanbul'a pazarlanmaktaydı. Daha önce Yalak-ova olarak ifade edilen Hersek dilinde meşhur Bapheus muharebesi gerçekleşmiştir. Pachymeres bu savaşın tarihini 27 Temmuz 1302 olarak vermektedir. Pachymeres Osman'ın ordusu için şu ifadeleri kullanmaktadır: “Onun şöhreti bundan sonra Paflagonya'ya (Kastamonu yöresi) kadar yayıldı ve her taraftan onun ayağına gelmeye başladılar”. (İnalcık, 2012:97-98)

Hersek Iskelesi

Aşıkpaşazâde ise şöyle rivayet etmektedir: “Osman Gazi Dimboz'dan geçip Apolyont'a kadar, Orhaneli'ne kadar, bütün ovayı ele geçiriyor. Bursa'yu muhasara altına alıyor”. (İnalcık, 2012:98) Orhan ordularıyla 1329 Mayısının sonlarında gelip Gebze tepelerini ele geçirmiştir. 1331'de de İznik teslim olmuştur. (İnalcık, 2012:98)

Osman Gazi'nin başlangıçtan beri yoldaşları Turgut, Aykut, Saltuk, Hasan gibi alplerdir; alp unvanı gazi unvanı ile eş anlamda kullanılır. Alpler, Selçuk uc toplumunda Türkmen savaşçıları sefere götüren deneyimli, iyi silahlanmış kumandanlar durumundadır. Alp gaziler, göçebe Türkmenler, gaza için örgütlemekte ve bu kuvvetlerle fetihler yaparak beylik kurmaktadırlar. 1300'lere kadar inen rivayetlerde bu süreç üzerinde açık kanıtlar bulunmaktadır. Yerel göçebe Türkmenler ile beraber Osman Gazi'nin kuvvetleri çoğunlukla uzaklardan, Pachymeres'te Paflagonya'dan (Kastamonu yöresi) gaza-doyum için gelen garip Türkmenlerdi. Bunlar kızıl börtük giyip savaşçı olarak ayrıcalık kazanıyor, böylece göçebe topluluğunda farklılaşma, çoban ve akıncı ayrımcılığı ortaya çıkıyordu. (İnalcık, 2012:137)

Kontrol altına alınmış bölgede yaşayan gayrimüslimler (ehl-i Kitap) İslam şeriatının tespit ettiği kurallar altında bir statüye (ehl-i zimme) sahip olur ve bu kurallar her Müslüman için dini bir ödev kabul edilirdi. Osmanlı uc gazi beyleri de bu kurallar hakkında din âlimlerine danışır ve uygulamada onlara uyum sağlamaya çalışırlardı. Fıkıh okumuş Edebâli ve Dursun Fakih Osman'ın danışmanları idi. (İnalcık, 2012:138)

Halil İnalcık Hoca, 27 Temmuz 1302 zaferinden sonra bütün Yalova sahilleri boyunca yurt tutan Türkmenlerin sosyal yapısını analiz etmektedir: “Uc toplumunda Osman Gazi'nin manevi destekleyicisi hukukî ve ictimâî hayatı örgütleyici olarak ahîler ve fakihlerdir. Osman, bir bölgeyi ele geçirdikten sonra burayı nasıl örgütleyeceğini ve dinî kuralları fakihlerden sormaktadır. Fakihler İslam hukukunu, Sünnî akaidini ve İslam kurumlarını bilen insanlar olarak gazi önderi yönlendirici bilgiler sağlar, daha aşağı düzeyde şehir ve köylerde imâmet hizmeti görürlerdi. İlk Osmanlı beyleri

Osman ve Orhan tarafından ahiler ve fakihlere verilmiş birçok vakıf köy ve çiftlik tahrir defterleri kayıtlarıyla bugüne ulaşmıştır". (Barkan-Meriçli,1988) Değerli tarihçi Raif Kaplanoğlu Yalova için yeni bilgiler vermektedir. Osman döneminde bu fakihlerin en meşhuru Dursun Fakih'tir. Eskiden Osman Gazi'nin uc toplumunda daha çok ahilerin önde geldiği sanılıyordu. Fakat tahrir defterlerindeki vakıf kayıtları fakihlerin daha ağır basmakta olduğuna işaret eder. Vakıfların kanıtladığı gibi daha Osman Gazi zamanında İslam hukukunu bilen kişilerle devlet kuran bey arasında sıkı ilişkiler vardı. Ayrıca vakfiyeleri yazan bir çeşit bürokratın varlığı da ileri sürülebilir. Beyliği teşkilatlandırma, sosyal hayatı düzenleme bakımından bu fakihler ve ahiler son derece önemli bir rol oynamıştır. (İbni Battuta Seyahatnamesi,2004) Din bilginlerinin ilk dönemlerde devletin örgütlenmesinde yardımcılık ve beylere danışmanlık yapmış olmaları, ilk vezirlerin de onlar arasından seçilmiş olması hususunu açıklar. Osman'ın son zamanlarında Alâeddin Paşa vezir durumundaydı. (İnalçık, 2012:139-140)

1288-1299 döneminde Osman Selçuklu sultanına haraç ödeyen yerel tekfurları (Göynük, Gölpazarı, Bilecik, Yenişehir, İnegöl, Yarhisar tekfurları) ortadan kaldırdı, daha sonra doğrudan doğruya Bithynia'da Bizans imparatorluk topraklarına karşı gaza faaliyetine başladı. (İnalçık, 2012:144)

1299 yılına doğru Osman, savaş alanını Karacahisar-Söğüt bölgesinden batıda ileride Bilecik-Yenişehir bölgesine taşıdı. Osman Gazi'nin pâyitahtını 1299'da Karacahisar'dan Bilecik'e ve uc merkezini İznik'e yakın Yenişehir'e nakletmesi bundan sonraki hedefini göstermekteydi. Doğrudan Bizans sınırları ötesinde Bithynia topraklarına akına başlayan Osman, Yenişehir'den zaman zaman İznik'e kadar inerdi. (İnalçık, 2012:145)

Yalova-Altınova- Çobankale

Yalova'nın Eski Yol Ağı

Yalova yöresinin körfezin karşı tarafına geçiş olarak kullandığı iki antik iskele vardı. Bunlardan biri Hersek'de (bugün Yalova'nın ilçesi olan Altınova) diğeri onun karşısındaki Gebze'de idi. Gebze'de İzmit körfezini geçmek için en uygun olan yer Dil İskelesinde Orhan Gazi'nin bir vakfı bulunmaktaydı. Cengiz Orhonlu'nun araştırmaya göre burası da XVIII. yüzyılda bir takım değişikliklere uğramıştı. Artık padişaha ait olan korudaki Dil İskelesi denilen gemiciler köyü civarında bulunan At İskelesi, aynı hükümdarın tesis ettiği vakfa aitti. (Orhonlu,1984:110-111) Evliya Çelebi Seyahatnamesi'nde "*Dil Baba Dede*" hakkında efsanevi bilgiler verilmektedir: "*Orhan Gazi devrinde bir derviş karşıya geçmek için kayıkçılara müracaat eder, fakat onlardan olumlu bir cevap alamaz. Bunun üzerine eteğine toprak doldurarak denize doğru yürür, yürüdükçe denize toprak serper, toprak serptiği anda deniz kara olur, bu şekilde geminin arkasından gider. Bunu gören gemiciler boğazı doldurup ekmeklerine engel olmaması için yalvarırlar. Derviş 12000 adım denizi doldurup kara yaptıktan sonra gemiye biner, karşıya geçtikten sonra da hemen vefat eder. Gebze'de Dil İskelesi civarında Dil Baba Dede ismiyle medfundur.*"(Evliya Çelebi Seyahatnamesi,2012:46)

Bu inanış bir bakıma yörede denizin öne çıktığına, insanla bütünleştiğine de işaret etmektedir. (Oğuzoğlu,2015:277-278)

Dil Ovası Kanuni Köprüsü

1432 yılında Mısır tarafından Doğu Akdeniz'i izleyerek Anadolu'ya gelen ve bir süre Bursa'da kalan ünlü Fransız seyyahı Broquiéré Bizans İstanbul'una gidişini anlatırken önemli bilgiler vermektedir. Buna göre 27 Temmuz 1302 zaferinden sonra nüfus artışı yaşanan Yalova çevresinde üretilen tarımsal ticari mallar Bizans İstanbul'una satılıyordu. Broquiéré bize bu ortamı yansıtmaktadır. Ünlü seyyahımız aynen şunları kaydetmiştir:

"Bursa'dan satın aldıkları baharatı Pera'ya götüren Cenevizli üç tüccarla birlikte yola çıktım. Onlar, daha güvenli bir yolculuk yapabilmem için bana yüksek bir kırmızı şapka ve sarı telden yapılmış bir başlık aldirttilar ve Konstantinopolis'e kadar bu kıyafetle geldim". (Bertrandon De La Broquiéré'in Denizaşırı Seyahati,2000:204)

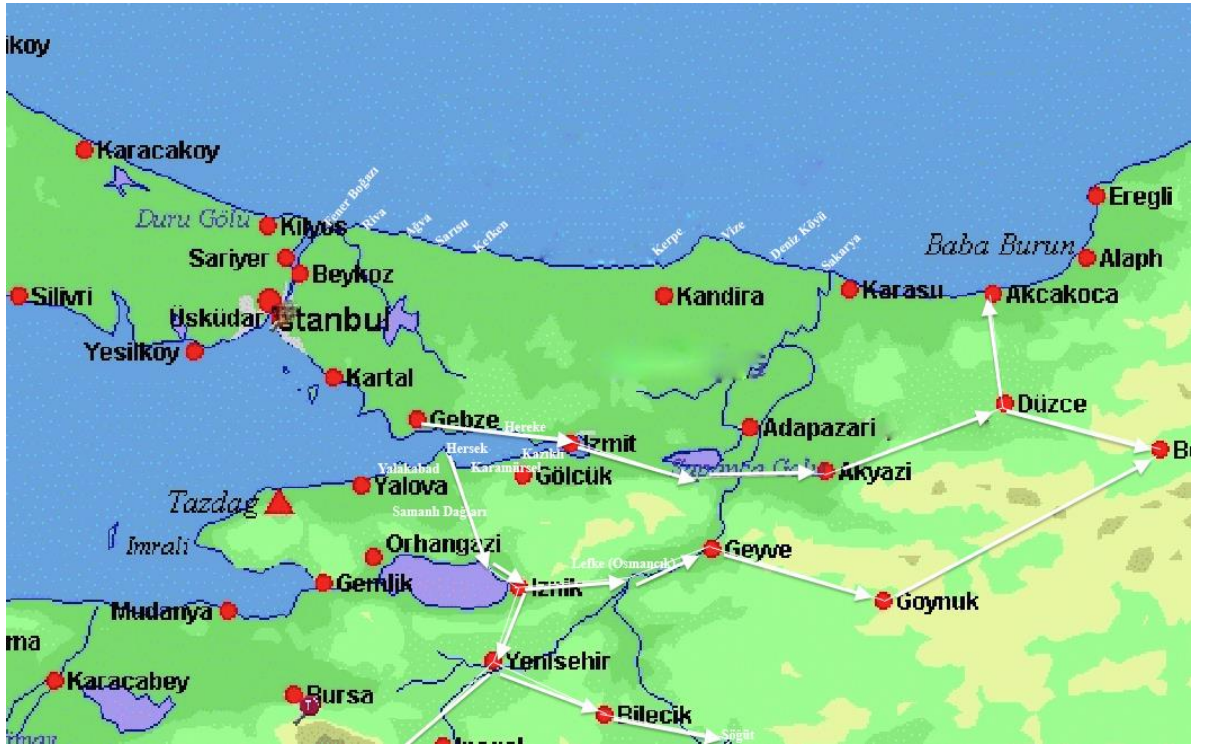
"Ertesi günü, bizim Saint-Georges'un Kolu adını verdiğimiz Boğaz üzerinde, Pera'nın karşısında yer alan ve Escutary (Üsküdar) adını taşıyan bir kasabaya geldim. Birlikte olduğum tüccarlar ve ben beraberce Boğazı geçtik; burada geçişleri denetleyen ve ödenmesi gereken vergileri tahsil eden Türkler vardı. Boğazı Rumlara ait iki tekneyle geçtik. Bu Üsküdar, insanların ve atların gemilere

binmesi ve inmesi için çok uygun bir yerdi; ayrıca iskeleyi korumak da çok kolaydı; geçişlere güvenlik sağlayan kayalar vardı. Pera'ya buradan hareket ettik; deniz haritasında Boğaz'ın genişliği görülebiliyordu.” (Bertrandon De La Broquiéré'in Denizaşırı Seyahati,2000:206)

“Türklerle de çok sıkı ilişkileri var; bana söylendiğine göre Türkelre burada çok büyük serbestlik tanınmış; öyle ki bir Hristiyan köle Türklerden kaçıp Pera'ya sığınır ve Türkler de onu geri isterlerse, onu kendilerine teslim etmek gerekiyor”. (Bertrandon De La Broquiéré'in Denizaşırı Seyahati,2000:207)

İdris Bostan'ın yaptığı değerli araştırmalara göre Erken Osmanlı döneminde kısa zamanda Edincik, Gemlik, Karamürsel ve özellikle İzmit'te tersaneler kurulup geliştirildi ve bu sayede Osmanlı Deniz Kuvvetleri'nin ilk nüvesi oluşturuldu. Bu çalışmaların içinde, meşhur Karamürsel Bey'in kendi icadı olup, onun adıyla anılan çekdiri tipi küçük geminin yüzyıllarca Osmanlı denizlerinde kullanılması, ilk gayretlerin önemli ölçüde kalıcı olduğunu göstermektedir. (Bostan, 2007:3)

Bu bilgiler Yalova çevresinin Üsküdar iskelesi ile olan ilişkilerini ve Bizans İstanbul'unun siyasi ve iktisadi olarak Osmanlıya olan bağımsızlığını göstermektedir.

Yalova'nın Kara ve Deniz Yol Ağını Gösterir Harita

İstanbul'a Odun Temini

Yalova çevresinin İstanbul'a sevk ettiği en önemli ticari eşya inşaatlarda kullanılan ve aynı zamanda halkın kışın yakacak odun ihtiyacını karşılayan kereste idi. 17. Yüzyıl Osmanlı kaynağı Kitab-ı Mesalih bu konuyu iyi bir gözlemci olarak ve aynı zamanda çareler üreterek sade Türkçesi ile bize yansıtmıştır:

“İstanbul'da odun ucuz olmamak sebebi nedür, anı bildürür ki bu husûsdan müslümânlar gayetde bî-huzûrlardur. Ekâbirden gayri kimse çeki odunun alımlar. Sebebi oldur kim türkler gâh terekesün ekerler ve gâh nadâs sürmeğe mubâşeret iderler, arabalarla yalılara iskelelere odun taşımazlar. Bu husûsdan rencber gemileri vaktiyle odun taşıyamazlar. Odun bahâlu olduğu budur. Pes bu husûsa çâre ve dermân oldur ki evvelâ mirîden veyâ bir ekâbirden bir mikdâr akçe çıkub Yalakâbâd'da (Yalova'nın kıyı iskeleleri) ve İznik-mid iskelelerindeki fi'l cümle odun yığılan iskelelerde birer büyük

kârbân- sarâyılar yapılsa ve dahî vâfir (çok sayıda) su sığırı öküzleri (manda) alınsa ve buna göre arabalar ve baltalar alınsa ve vefâ itdüğine göre bu husûs için vâfir acemî oğlanları veyâ kullar ta'yîn olınsa ve her birine baltalar virülse evvelâ bu öküzleri kârbân – sarâyılara çeküb bir mikdâr acemi oğlanı bu öküzleri yanında durub, tımar idüb mâ-bâkî (geri kalan) oğlanlar baltalarıyla dağlara varub evvelâ kendülere ol dağda bir iki çit dam ki saz örtülü ola, yayub gündüzün odun kesüb gice ile ol dağda yatsalar vâfir odunlar kesüb yığın yığın yığıdıklarından sonra ol öküzleri arabalarına koşub muttasıl (sürekli) ol yalılara taşıyub yıgsalar yâhud ba'zı oğlan kesüb ba'zısı muttasıl taşısalar dah'i rençber gemisine satsalar ve ahşamın öküzleri kârbân- sarâyılara çeküb kandüleri dahî bu kârbân- sarâyın ocaklı sofflarında âteşlerin yakub ve ta'âmların bişürüb sabaha değin huzur eyleseler, sabahla kalkub girü bu maslahata mübâşeret eyleseler ve bir emîn ve bir kâtib ta'yîn olınsa ki bu odundan hâsıl olan mâlları Hızâne-i âmire için zabt eyleseler bu mahsûldan bir iki yıla değin kârbân- sarâyı harcı dahî çıkardı ve öküzler ve arabalar ve baltalar bahâsı dahî bi'l-külliyeye çıktıkdan mâ'adâ nice mâllar hâsıl olurdu. Sonra âmiller(mültezem işletmeciler) dahî bu mâli iltizam iderdi. Gümüş madeninden artuk mahsûl olurdu ve hem odun ucuz olurdu, bir çeki odunu dörder akçeye almağa nâzlanurlardı. Bu dahî bir küllî mukata'a olurdu. Bu takdirce bu husûsdan hem müslümânlara odun nef'i ve hem Hızâne-i âmireye nef'den sonra şol kadar hayr du'âlar dahî hâsıl olurdu ki dille beyân ve kalemlerle ayân olınmayaydı. Ve dahî rençber gemileri ham yemiş taşımakdansa yasağ olsa ki meyve (Yalova tarafından İstanbul'a gelen meyveler) tamâm kemâliyle olmayınca koparub şehre götürmeseler, muttasıl şehre odun taşısalar, odunun çekisi dörder akçeye olurdu. Çünkü İstanbul'un suları çoğ oldu, odunu dahî çok alıcak. Bunun misli şehir olmaz, ancak İstanbul'da hemân otluk ve saman kahtlığı (yokluğu)kalurdu. Ana dahî çâre olsa câ'izdür. Ve dahî devletlü Pâdişâh hazretlerinin at gemileri çoğ olsa¹, bâri yüz at gemisi olsa, bir sefer oldukda külliye leşker halkı üç günde Üsküdar'a geçerd. Ve sefer olmaduğu vaktin acemî oğlanları ile bu gemilerin ba'zısı bu yukarı şehir itdüğümüz odunları rençber gemisi satmakdansa ol odunları beğlik at gemileri şehre taşıyub mîrî canibinden satılsa rençber gemilerinin maslahatı (işleri) hemân şehre tereke ve zahîre taşımak olsa hiç oduna karışmasalar cemî' nesne bol ve ucuz olurdu. Ve dahi bu yüz pâre at gemisinin ba'zı ki odun taşurdu ve ba'zısı dahî mümkün olan yerlerden yerlerden otluk ve saman ve arpa taşısalar, kimi miriye ve kimi şehir halkına satılsa şehre çok fâ'ide olub her nesne ucuz olurdu. Tâ sefer olunca şöyle işsiz durmasalar, sonra sefer oldukda cemî' at gemileri bir yere cem'olsalar, ve dahî cemî' leşker halkını iki üç günde gavgasuz ve galebesüz Üsküdar'a geçürseler ve kendü rızâlarıyla bu beğlik at gemişerine her at başına nice akçe virmeğe dahî râzî olurlardı. Tek hemân bi'z-zarûrî galebelük korhusundan küçük beremelere beşer akçe virüb atlarıyla deryaya gark olmakdan kurtulsalar ki nice âdem atlarıyla her sefer-i hümayûn vâki' oldukda Üsküdar boğazında gark olmuşlarur; bu belâlardan halâs olurlardı, dâ'imü'd-dehr hayr du'âlar iderlerdi". (Yücel,1981:81-82)

¹ İstanbul'da Topkapı Sarayı'nın Ahır-kapı'sı vardır.

İznik - Kuruköprü

Mübahat Kütükoğlu ve Yaşar Yücel tarafından yayımlanan 1640 tarihli es'ar defteri (Yücel,1982; Kütükoğlu, 1983) bu tarihlerde Yalova ve çevresinden İstanbul piyasasına gelen ticari eşyaları fiyatlarıyla birlikte kaydetmiştir. Aynı kaynak, yolcu ve ticari eşya taşıyan deniz araçlarını da kaydederek zengin bilgiler vermektedir:

“Altı Kaba pereme İstanbul'dan İznikmid'e ve Mudanya'ya ve Gelibolu'ya varub gelmek için yevmî altmışar akça ala. Dört kürek yevmî kırkar akça alalar. Altı kürek pereme İznikmid'e varub gelmeğe üçyüzyigirmi akça ala. Ancak varmağa ikiyüz akça ala. Mudanya'ya (Yücel,1982:87) varup gelmesine dörtyüz akça alunub varmağa ikiyüzelli akça alına.

Dört kürek pereme İznikmid'e varub gelmeğe ikiyüzelli akça alub ancak varmağa yüzseksen akça alına.

Yalnız kürek kayak İznikmid'e ve Mudanya'ya ve Gelibolu'ya ücret ile varmak lazım geldikde yevmî yigirmi akça. Dört küreğin yevmî kırka ve altı küreğin altmışar akça.

Emrudlı'dan (Armutlu) ve Samanlı'dan ve Katırlı'dan yük getiren gemiler elli mil yerden keyl başına birer akça alalar. (Yücel,1982:88)

Bahâ-Samanlı mertek, Yalova, aded 1, Kıymet 1”. (Yücel,1982:96)

Yalova- Samanlı Eski Bir Köprü

YALOVA İSKELELERİ ÜZERİNDEN İSTANBUL PAZARLARINA GİDEN ÇİNİ EŞYA

“BAHÂ-I KÂŞÎ (Çini) CÂNİB-İ İZNIK DER ERBÂB- FURÛHT

Bahâ-i tabak (yedi ayrı evsafa çini tabak)

Bahâ-i kâse, (üç ayrı evsafa kâse)

Bahâ-i fîncân-ı alaca ve yeşil aded 1, Kıymet 2.

Bahâ-i yeşil döşeme çinisi.

Kavanos

Tabak-ı sükker (şeker tabağı)” (Yücel,1982:118)

Yalova Merkez Eski Kartal İskelesi

Kaynakça

- Bertrandon De La Broquiéré'in Denizaşırı Seyahati*, Hz. Ch. Schefer, Çev: İlhan Arda, Eren Yay., İstanbul, 2000.
- Bostan, İdris, *Osmanlılar ve Deniz – Deniz Politikaları, Teşkilat, Gemiler*, İstanbul 2007.
- Evlîya Çelebi Seyahatnamesi 1.-6. Kitaplar*, Cilt 1, Haz. Seyit Ali Kahraman, Yücel Öztürk, İstanbul 2012.
- Hüdavendigâr Livası Tahrir Defterleri*, Haz. Ö. Lütfi Barkan – Enver Meriçli, Ankara 1988.
- İbni Battuta Seyahatnamesi*, Çev: A. Sait Aykut, Yapı Kredi Yay., İstanbul, 2004.
- İnalcık, Halil, “Osmanlı Kuruluş Dönemine Ait Yeni Bilgiler”, *Halil İnalcık'ın Bursa Araştırmaları*, Haz. Yusuf Oğuzoğlu, Bursa Büyükşehir Belediyesi Yay., Bursa, 2012.
- İnalcık, Halil, “Osman I”, *Halil İnalcık'ın Bursa Araştırmaları*, Haz. Yusuf Oğuzoğlu, Bursa Büyükşehir Belediyesi Yay., Bursa, 2012.
- Kütükoğlu, Mübahat, *Osmanlılarda Narh Müessesesi ve 1640 Tarihli Narh Defteri*, İstanbul 1983.
- Oğuzoğlu, Yusuf, “Koca-eli Sancağı'nı Dış Dünyaya Bağlayan Yol Ağı”, *Uluslararası Gazi Akça Koca ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu Bildirileri*, Cilt 1, ed: Haluk Selvi, M. Bilal Çelik, Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Yay., Kocaeli, 2015.
- Orhonlu, Cengiz, *Osmanlı İmparatorluğunda Şehircilik ve Ulaşım Üzerine Araştırmalar*, Der. Salih Özbaran, İzmir 1984.
- Yücel, Yaşar, *Osmanlı Devlet Düzenine Ait Metinler III. Kitâbu Mesâlihi'l – Müslimîn Ve Menâfi'i'l – Mü'minîn*, Metnin Türk Harflerine Çevirisi ve Değerlendirmesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Basımevi, Ankara, 1981.
- Yücel, Yaşar, *Osmanlı Devlet Düzenine Ait Metinler V*, 1640 Tarihli Es'âr Defteri, Metnin Türk Harflerine Çevirisi ve Değerlendirmesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Basımevi, Ankara, 1982.

YALOVA'NIN ULUSLARARASI TURİZM POTANSİYELİNİN GOOGLE VERİLERİNE DAYALI ANALİZİ

İbrahim SABUNCU
Dr. Öğr. Üyesi, Yalova Üniversitesi
isabuncu@yalova.edu.tr
0000-0001-8625-9256

Öz

Son yıllarda yapılan çalışmalar, arama motoru, sosyal medya ve diğer dijital ortamlardan elde edilebilecek verilerin, turizm konusunda önemli bilgiler barındırabileceğini göstermiştir. Bu çalışmada, Yalova'nın turizm potansiyelinin Google arama motoru verilerinden elde edilen bilgilerle analizi amaçlanmıştır. Bu amaçla, Yalova ile ilgili seyahat kategorisindeki terimlerin, son beş yıla ait arama trendleri toplanmıştır. Bu terimlerin aranma oranlarının, ülkelere göre dağılımı tespit edilmiştir. Terimlerin içeriğindeki kelimelere bağlı olarak, yabancı turistlerin Yalova'nın hangi turistik yerleri ve nitelikleriyle ilgilendikleri belirlenmiştir. Ayrıca Google anahtar kelime planlayıcı aracı kullanılarak, ilgili terimlerin ülkelere göre aranma sıklıkları araştırılmıştır. Analiz edilen verilerin sonuçlarına göre Yalova'nın turistik bölgeleri hakkında en fazla arama yapan milliyetler Kuveyt, Irak, Katar, Ürdün, Suudi Arabistan, Bulgaristan, Rusya, Özbekistan ve Ukrayna olarak tespit edilmiştir. Bu ülkelerde Yalova iliyle ilgili terimlerin aylık 1000 adete varan miktarlarda aranmaktadır. Yabancı dillerde en fazla aranan “Yalova İstanbul'dan ne kadar uzakta?” ve “Yalova kaplıcaları” terimleridir. Elde edilen bilgiler, Yalova'nın yabancı turistlere tanıtımında hedef ülke seçimi ve ön plana çıkartılacak turistik bölgelerle ilgili kararları vermede, ilgililere fayda sağlayacak niteliktedir. Sonuç olarak bu çalışma, geçmiş turizm verilerini gösteren istatistiklere ek olarak, dijital veri kaynaklarının takip edilmesinin turizm yönetiminde yararlı olabileceğini göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Turizm; Arama Motoru Verileri, Google Trend; Yalova

ANALYSIS OF YALOVA'S INTERNATIONAL TOURISM POTENTIAL BASED ON GOOGLE DATA

Abstract

Studies in recent years have shown that the data that can be obtained from search engines, social media and other digital platforms may contain important information about tourism. This study aims to analyze the tourism potential of Yalova with the information obtained from Google search engine data. For this purpose, the search trends of the terms in the travel category related to Yalova for the last five years were collected. The distribution of search rates for these terms by country has been determined. Depending on the words in the terms, it has been determined which touristic places and qualities of Yalova are interested in by foreign tourists. In addition, using the Google keyword planner tool, the search frequency of the relevant terms by country was investigated. According to the analyzed data results, the nationalities that searched the most about the touristic regions of Yalova were Kuwait, Iraq, Qatar, Jordan, Saudi Arabia, Bulgaria, Russia, Uzbekistan, and Ukraine. In these countries, terms related to Yalova province are searched in amounts up to 1000 per month. The most searched terms are “How far is Yalova from Istanbul?” and “Yalova hot springs”. The obtained information is of a quality that will benefit those concerned in promoting Yalova to foreign tourists, choosing the target country, and making decisions about the touristic regions to be highlighted. In conclusion, this study shows that in addition to statistics showing historical tourism data, tracking digital data sources can be helpful in tourism management.

Keywords: Tourism; Search Engine Data, Google Trends; Yalova

Giriş

İnternet, mobil uygulamalar, sosyal medya gibi teknolojik gelişmeler sayesinde işletmeler büyük miktarda veri toplayabilmektedirler. Müşteri hizmetleri çağrı merkezi görüşme kayıtları, epostalar, müşterilerin satın alma geçmişleri, muhasebe kayıtları, web sitesi gezinme geçmişi, arama motoru aramaları gibi pek çok farklı kaynaktan veriler elde edilebilmektedir. Yüksek kapasiteli dijital veri depolama teknolojilerinin maliyeti ise giderek azalmaktadır. Bu durum, üstel hızda artan miktarda verinin depolanması sonucunu doğurmuştur.

Büyük miktarda verinin ortaya çıkması, bu verilerden faydalanarak, verilere dayalı iş yönetim modellerinin gelişmesine neden olmuştur. İşletmeler genel adı “iş analitiği” olarak adlandırılan yöntemlerle, büyük verileri analiz edip, faydalı bilgiler elde etmeye çalışmaktadır. İş analitiği uygulamalarını yapan işletmelerin yöneticileri kararlarını bu bilgilere göre vermektedirler ve rekabet güçlerini arttırmaktadırlar. Nitekim, Amerika’da yapılan bir araştırmaya göre her sektördeki ilk üç şirket verilere dayalı karar vermektedir ve sektördeki diğer şirketlere göre % 6 daha kârlı ve % 5 daha üretkendir (McAfee ve Brynjolfsson 2012).

İş analitiği, yöneticilerin işletme faaliyetleri hakkında daha iyi bilgi sahibi olmalarına yardımcı olmak ve daha iyi, gerçeklere dayalı kararlar vermelerini sağlamak amacıyla, bilgi teknolojisi, istatistiksel analiz, nicel yöntemler, matematiksel veya bilgisayar tabanlı modellerin kullanılmasıdır (Bağ 2016). Yapay zeka ve makine öğrenme modelleri gibi sofistike metotlar da, kullanılan analitik yöntemler arasındadır. İş analitiği ile organizasyonlar, maliyetlerini azaltabilir, daha iyi risk yönetimi sağlayabilir, daha hızlı kararlar alabilir, üretkenlik ve kârlılıklarını ve müşteri memnuniyetini arttırabilirler. Bununla birlikte, analitik yöntemlerin yaygın kullanılması önündeki engeller olarak, analitik yöntemlerin nasıl kullanılacağı konusunda bilgi ve personel eksikliği, iyi veri edinme ve bilgi paylaşımında zorlanma ve analitik çalışmaların algılanan maliyetlerine kıyasla faydalarının yeterince anlaşılması sayılabilir (Bağ 2016).

İş analitiği üç ana kısımdan oluşur, bunlar: Tanımlayıcı Analitik Yöntemler ile mevcut durum analizi, Öngörüselsel Analitik Yöntemler ile mevcut verilerden hareketle gelecek ile ilgili tahminlerin yapılması, Talimatsal Analitik Yöntemler ile gelecek tahminlerinden hareketle, kar maksimizasyonu için gerekli eylemlerin planlanması şeklinde tanımlanabilir (Bağ 2016). İş analitiği yöntemleri, pazarlama, üretim, kalite kontrol, araştırma geliştirme, lojistik, finans, muhasebe gibi işleminin tüm fonksiyonlarında kullanılabilir. Fakat en yaygın kullanıldığı işletme fonksiyonu pazarlama olduğu görülmektedir. Vaughan (Vaughan 2017), Bain & Company araştırma şirketi tarafından yapılan bir anket çalışmasına atıfta bulunarak büyük verilerin en büyük etkisinin % 38,2 oranla pazarlamada olduğunu belirtmiştir. Pazarlama alanındaki iş analitiği uygulamaları, müşteri analitiği olarak isimlendirilebilmektedir (Venkatesan, Farris, ve Wilcox 2014).

Bireylerin sosyal medya, arama motorları gibi ortamlardaki paylaşımları, inceledikleri, beğendikleri, etkileşimde buldukları sayfalar ve uygulamalar gibi veri kaynaklarının incelenmesi ile şirketlerin potansiyel müşterileri tespit etmeleri ve bu potansiyel müşteriye kendi ürünleri ile ilgili reklamlar iletmeleri mümkün olabilmektedir. Bu amaçla kullanılan teknolojilere örnek olarak Google AdSense ve DoubleClick uygulamaları verilebilir (Laudon ve Traver 2017). Belirtilen teknolojilerin Turizm sektöründe potansiyel turistlerin belirlenmesi, turistlerin belirli bir bölgede ilgilendikleri konular hakkında bilgi edinmek için de kullanılabilir.

Turizm yönetiminde, turistlerin olumlu ve olumsuz deneyimlerini, turizm işletmelerinden ve ilgili kamu kuruluşlarından beklentilerini anlamak, turistik bölgelerde ilgilerini çeken konuları ve mekanları öğrenmek önemlidir. Bahsedilen konularda turistleri anlamak için dijital dünyadaki büyük veriler önemli bir bilgi kaynağıdır. Bu bilgi kaynakları Twitter, Facebook, Instagram gibi sosyal medya mecralarıdır. Ayrıca Google gibi arama motorlarında taranan anahtar kelimeler de önemli bir diğer veri kaynağıdır. Bunlara ek olarak, TripAdvisor gibi uygulamalarda turistlerin ve gezginlerin yazdıkları da yukarıda bahsedilen konuları anlamak için faydalı bilgiler içermektedir. Bu kaynaklardan çok sayıda bireyin milyonlarca paylaşımından oluşan büyük miktarda veri toplanabilir.

Dijital dünyadan toplanabilecek veriler, analiz edilerek faydalı bilgiye dönüştürülebilir. Turizm sektöründe turistlerin duygu düşünce ve beklentilerini anlamak için dijital dünyadan toplanan veriler duygu analizi ve içerik analizleri ile incelenmiş ve pek çok faydalı bilgi üretilmiştir. Bu konuda yapılmış çalışmalara örnek olarak, turistlerin güney İtalya'nın turistik bir bölgesi ile alakalı algılarının sosyal medya verileri kullanılarak araştırılması çalışması (Vecchio 2017) verilebilir. Bu çalışmada, Twitter, Facebook ve Instagram'da yapılan paylaşımları toplayıp analiz ederek, edilen verilerin sağladığı faydalı bilgilere değinilmiştir. Turistlere daha iyi deneyimler sunma ve kişiselleştirilmiş pazarlama tekniklerini üretmek için sosyal medya verilerinin kullanılabileceği ifade edilmiştir.

İspanyadaki üç turistik bölge için TripAdvisor'da yapılan paylaşımlara duygu analizi uygulayan bir diğer çalışma (Valdivia, Luzon, ve Herrera 2017), turizm bölgeleri için önemli bilgilerin bu analizlerden elde edilebildiğini göstermektedir. Çalışmada, bu üç turistik bölge için çok sayıda olumlu puan verilmiş olmasına rağmen, duygu analizi sonuçlarının bu durumla çeliştiği ve aslında verilen puanların gerçeği pek yansıtmadığı iddia edilmiştir.

Sosyal medya verileri gibi arama motorundan elde edilecek veriler de Turizm için önemli bilgiler barındırabilmektedir. Örneğin, Google Trend verilerinin Turizm sektöründe kullanımıyla ilgili çalışmaları derleyen araştırma (Dinis vd. 2019), bu verilerin Turizm için önemli bir bilgi kaynağı olabileceğini göstermektedir. Bu çalışmada, Google Trend verilerinin turist sayısı tahminleri, turistik bölgelere olan ilgiyi tespit etmek, bir olayın turizm üzerindeki etkisinin tahmin etmek gibi amaçla kullanıldığı ifade edilmiştir.

Bu çalışmada, Yalova ilinin turizm potansiyelini anlamak, yabancı turistlerin Yalova'nın hangi nitelikleriyle ve bölgeleriyle daha fazla ilgilendiğini tespit etmek, Yalova ili ile en fazla ilgilenen yabancı ülkeleri belirlemek konularında dijital verilerden faydalanılması amaçlanmıştır. Bu amaçla, öncelikle, Twitter (Cajachahua ve Burga 2017), TripAdvisor (Valdivia vd. 2017) ve Flickr (Arkema vd. 2021) sosyal medya platformlarında inceleme yapılmıştır. Ancak bu platformlarda Yalova hakkında çok az miktarda yabancı turistlerin paylaşımları bulunduğu görülmüştür. Bu nedenle çalışmada sadece Google Trend (Dinis vd. 2019),(Google 2021b) ve Google Anahtar Kelime planlayıcısı (Google 2021a) araçları kullanılmıştır. Bu araçlardan Yalova turizmi ile ilgili toplanan veriler analiz edilerek, Yalova'nın turizm potansiyeli hakkında bilgi edinilmeye çalışılmıştır.

Metodoloji

Google Trend (Google 2021b) ve Anahtar Kelime planlayıcısında (Google 2021a) taranacak terimleri belirlemek için öncelikle Türkiye'ye en fazla ziyaret eden yabancı turist istatistikleri incelenmiştir.

Tablo 1. 2019-2021 Yılları Temmuz ayında Ülkemize Gelen Yabancı Ziyaretçilerin Milliyetlere Göre Dağılımı - İlk 5 Ülke (Kültür Turizm Bakanlığı 2021)

ÜLKELER	2021*	2021 MİL.PAYI %	2020	2020 MİL.PAYI %	2019	2019 MİL.PAYI %
Rusya Fed.	807 753	18,52	10 897	1,17	1 043 040	15,76
Almanya	744 372	17,07	199 235	21,36	868 307	13,12
Ukrayna	344 999	7,91	152 717	16,37	228 482	3,45
Fransa	189 274	4,34	58 540	6,27	197 985	2,99
Hollanda	185 894	4,26	64 679	6,93	242 355	3,66
DİĞER	2 088 660	47,89	446 859	47,9	4 037 211	61,01
GENEL TOPLAM	4 360 952	100	932 927	100	6 617 380	100

Tablo 1'de verilen turizm istatistiklerine göre, temmuz aylarında Türkiye'ye en fazla turist gönderen ülkelerden Rusya ve Ukrayna'da Kiril alfabesi kullanılmaktadır. Tablo 1'deki diğer üç ülkede ise Latin alfabesi kullanılmaktadır. Yapılan ilk taramalarda Yalova kelimesinin çeşitli Arap ülkelerinde de sık tarandığı görülmüştür. Bu nedenlerle, Yalova il adının Latin "Yalova", Kiril "Ялова" ve Arap

“ي ل و ا” alfabeti ile yazılışları taranmıştır. Yalova il adına ek olarak, Yalova'nın ilçeleri Altınova, Armutlu, Çınarcık, Çiftlikköy, Termal ve Esenköy beldesinin isimleri de taranmıştır.

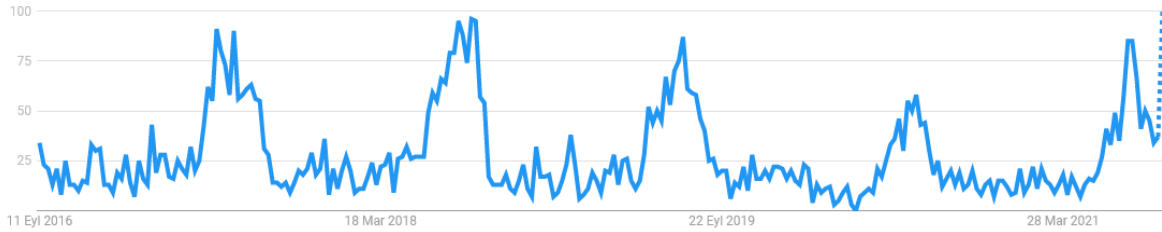
Google Trend, taraması yapılan terimler bir arama terimi veya belirli bir kategoriye ait terim olarak aranabilmektedir. Bu çalışmada, yapılan taramalarda kullanılan terimler, il veya ilçe adları olarak seçilmiştir. Taramalar dünya genelinde, Google Web'de son 5 yılda, Seyahat kategorisinde bu terimleri (Yalova il ve ilçe adlarının farklı alfabelerde yazılışı) içeren aramaları kapsamaktadır.

Google Trend ile belirlenmiş olan terimin hangi ülkelerde ne oranda tarandığı görülmektedir. Tarama miktarı sayı olarak değil, sıfır ila yüz arası bir popülerlik oranıyla ifade edilmektedir. Bu nedenle terimlerin arama miktarını belirlemek için Google Anahtar Kelime planlayıcısı kullanılmıştır.

Yalova ilinin yabancı ülkelerin hangisinde ne miktarda arandığı araştırmasına ek olarak, bu ülkelerde Yalova'nın hangi niteliklerinin de arandığı araştırılmıştır. Bu ilgili terim araştırması için de Google Trend kullanılmıştır. Google Trend, araştırılan terimle ilgili, “Liste başı aramalar” ve “Yükselen aramalar” olmak üzere iki farklı kategoride araştırılan terimle birlikte aranan terimleri sunmaktadır (Google 2021c). Liste başı aramalar, seçilen kategori, ülke veya bölge içinde aynı arama oturumunda girilen terimle birlikte en sık aranan terimlerdir. Yükselen aramalar ise, araştırılan kelime ile birlikte aranan ve istenen dönemde hacmi en fazla artan terimlerdir. Yükselişte olan her arama terimi için, terimin önceki döneme kıyasla büyüme yüzdesi görülür.

Bulgular

Yalova kelimesinin dünya genelinde aranma oranları grafiği incelendiğinde, Mayıs sonundan Eylül ortasına kadarki dönemlerde önemli bir artış olduğu gözlenmektedir. Bu sonuç yaz aylarında Yalova'ya olan ilginin daha fazla olduğunu göstermektedir. Grafikteki 100 değeri, Yalova teriminin en yüksek popülerliğe sahip olduğu, yani en fazla arandığı tarihleri gösterir. 100'den küçük değerler ise terimin aranma popülerliğinin göreceli oranlarını gösterir. Örneğin 50 rakamı, Yalova teriminin en fazla popüler olduğu tarihin yarısı miktarında arandığını gösterir. 0 değeri ise bu terim için yeterince veri olmadığı, yani grafikte gösterilebilecek düzeyde bir aramanın olmadığı anlamına gelir.

Şekil 1. “Yalova” Kelimesinin Dünya Genelinde Aranma Oranlarının Zaman Göre Değişimi

Google Trend ile Yalova kelimesinin Dünya genelinde aranma oranlarının ülkelere göre dağılımı da belirlenmiştir. Bu dağılımda doğal olarak Türkiye en popüler ülke olarak 100 popülerlik puanına sahiptir. Türkiye'den sonra Yalova kelimesinin fazla arandığı ilk 5 ülke ise Tablo 2'de verilmiştir. Tablodaki göreceli popülerlik oranları, listeden Türkiye çıkartılarak elde edilen yeniden düzenlenmiş popülerlik oranlarıdır. Tabloda ayrıca Arap alfabesi ve Kiril alfabesi ile yazılmış Yalova “ي ل و ا” , “Ялова” terimlerinin aranma oranlarının ülkelere göre dağılımı da gösterilmiştir.

Tablo 2. “Yalova” İl Adının Dünya Genelinde Aranma Oranlarının Ülkelere Göre Dağılımı

Ülke Adı	Yalova	Ülke Adı	ي ل و ا	Ülke Adı	Ялова
Kuveyt	29%	Kuveyt	37%	Bulgaristan	36%
Irak	28%	Irak	23%	Kırgızistan	20%
Katar	16%	Suudi Arabistan	14%	Rusya	17%
Ürdün	13%	Katar	14%	Özbekistan	14%
Suudi Arabistan	13%	Ürdün	13%	Ukrayna	13%

Tablo 2 Yalova il adının oransal olarak hangi ülkelerde daha fazla arandığını göstermektedir. Yalova il adının ve ilçelerinin Tablo 2'deki ülkelerde ne miktarda arandığı bilgisini elde etmek için Google Anahtar Kelime Planlayıcısı kullanılmıştır.

Yapılan inceleme sonucu, Yalova “اليوا”, “Ялова” ve Yalova'nın ilçeleriyle ilgili terimlerin, en fazla arandığı yabancı ülkeler olan Kuveyt, Irak, Katar, Ürdün ve Suudi Arabistan ile Bulgaristan, Kırgızistan, Rusya, Özbekistan ve Ukrayna'da aranma miktarları Tablo 3'de verilmiştir.

Tablo 3'e göre, Arap ülkelerinde Yalova'nın ilçeleri ile ilgili aramalar aylık 100 adet altın görünmektedir. Öte yandan, Yalova'nın Arapça yazılışı aylık ortalama 10,000 adete yaklaşmaktadır. Kiril alfabesi kullanan ülkelerin Arap ülkelerine oranla Yalova ile ilgili kelimeleri daha az aradığı anlaşılmaktadır. Bu ülkelerde aylık ortalama 100 adetten fazla taranan “Yalova”, “Ялова” kelimelerine ek olarak Termal ilçe adı da göze çarpmaktadır.

Tablo 3. Yalova İli ve İlçelerinin Yabancı Ülkelerdeki Aylık Ortalama Aranma Miktarı

Terim	Kuveyt, Irak, Katar, Ürdün ve Suudi Arabistan'da Aylık Ortalama Aranma Miktarı	Terim	Bulgaristan, Kırgızistan, Rusya, Özbekistan ve Ukrayna'da Aylık Ortalama Aranma Miktarı
Altınova	10 – 100	Altınova	10 – 100
Armutlu	10 – 100	Armutlu	10 – 100
Çınarcık	10 – 100	Çınarcık	10 – 100
Çiftlikköy	10 – 100	Çiftlikköy	10 – 100
Esenköy	10 – 100	Esenköy	10 – 100
Termal	10 – 100	Termal	100 – 1000
Yalova	100 – 1000	Yalova	100 – 1000
Ялова	10 – 100	Ялова	100 – 1000
اليوا	1000 – 10.000	اليوا	10 – 100

Yalova il adı dışında, ilçelerin de Kiril ve Arap alfabesi ile yazılışları da taranmıştır. Aranma miktarlarına, ilçe adlarından “Termal” haricindeki ilçe isimlerinin Kiril ve Arap alfabesi ile yazılışlarında aylık ortalama miktarı ya 100 adet ya da sıfır olarak görülmektedir. Termal kelimesi ise bir konum ismi olması yanında, sıcak su, kaplıca gibi kavramlar için de kullanıldığından aranma miktarlarının Yalova Termal ilçesi için olduğunu söylemek zordur. Bu nedenlerle, Tablo 3'deki veriler, Yalova il adının üç farklı alfabede ki yazılışları ve ilçe adlarının Latin alfabe ile yazılışlarıyla sınırlandırılmıştır.

Yalova ilinin hangi niteliklerinin arandığını belirlemek için Google Trend'e ilgili arama terimleri incelenmiştir. Yalova “اليوا”, “Ялова” terimleri ile birlikte taranan Latince terimlerin, Yalova ilindeki bazı otel, plaj veya restoran isimleri olduğu görülmüştür. Yabancı alfabede yazılan ilgili terimleri ise Tablo 4'te belirtilmiştir.

Tablo 4'deki verilere göre, Arapça yapılan aramalarda, Yalova'nın İstanbul'a uzaklığı ve otelleri araştırılıyor. Bu veriden, İstanbul ziyareti gerçekleştiren Arap Turistlerin Yalova ile de ilgilendikleri anlaşılabilir.

Tablo 4. Yalova “يا لوا”, “Ялова” Kelimeleri ile Birlikte Aranan İlgili Arama Terimleri

Araştırılan Arama Terimi	İlgili Arama Terimleri	
	En Alakalı Terimler	Yükselen Arama Terimleri
Yalova	“يلوا” (Yalova)	"لوبنطسا ن ع اولي دعبت مك" (Yalova İstanbul'dan ne kadar uzakta?)
	“يلوا تركيا” (Yalova Türkiye)	
	“يلوا اسطنبول” (Yalova İstanbul)	
“يلوا” (Yalova)	“اولي قدانف” (Yalova Otelleri)	“ةيكرتلا اولي ةني دم” (Türk şehri Yalova)
	“ايكرت اولي قدانف” (Yalova Türkiye Otelleri)	“لوبنطسا ن ع اولي دعبت مك” (Yalova İstanbul'dan ne kadar uzakta?)
	“لوبنطسا ن ع اولي دعبت مك” (Yalova İstanbul'dan ne kadar uzakta?)	
	“ةيكرتلا اولي ةني دم” (Türk şehri Yalova)	
	“لوبنطسا اولي” (Yalova İstanbul)	
“Ялова” (Yalova)	“ялова термальные источники” (yalova kaplıcaları)	

Rusça yapılan aramalarda tek alakalı terim "ялова термальные источники" (yalova kaplıcaları) ifadesidir. Başka bir alakalı terim ve yükselen arama terimi görülmemesi, Tablo 2’de yer alan, Bulgaristan, Kırgızistan, Rusya, Özbekistan ve Ukrayna ülkelerindeki potansiyel turistlerin Yalova’nın özellikle kaplıcaları ile ilgilendiğini göstermektedir. Bu bilgiyi elde ettikten sonra "ялова термальные источники" (yalova kaplıcaları) terimi Google Anahtar Kelime Planlayıcısı ile incelenmiştir. Bulgaristan, Kırgızistan, Rusya, Özbekistan ve Ukrayna ülkelerinde bu terimin aylık ortalama 100-1000 arası arandığı bulgusuna ulaşılmıştır. Tablo 3’de “Ялова” (Yalova) kelimesinin de aynı aylık ortalamaya sahip olduğu görülmektedir. Bu bulgulardan, yukarıda belirtilen ülkelerdeki Turistlerin özellikle Yalova’nın termal kaplıcaları ile ilgilendiği sonucu çıkarılabilir.

Sonuç

İnternet kullanımının yaygınlaşması, sosyal medya, arama motoru ve çeşitli dijital platformların kullanımının artması, büyük miktarda dijital verinin ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Bu dijital verilerden çok farklı sektörlerde faydalanmaktadır. Turizm sektöründe de bu dijital verileri kullanarak önemli bilgiler elde etmek mümkündür.

Bu çalışmada arama motoru verilerinden elde edilen bilgilerle Yalova’nın turizm yapan uluslararası turizm potansiyeli araştırılmıştır. Elde edilen bulgulara göre, Yalova ili ile ilgili en sık aramalar yapan Arap ülkeleri (Kuveyt, Irak, Katar, Ürdün ve Suudi Arabistan) ve Kiril alfabesi kullanan ülkeler (Bulgaristan, Kırgızistan, Rusya, Özbekistan ve Ukrayna) olmak üzere iki farklı kategoride on ülke tespit edilmiştir. Tespit edilen ülkelerde Yalova ile ilgili aylık ortalama 1000 adete varan aramanın yapıldığı görülmüştür. Elde edilen bulgular, bu ülkelerden Yalova’ya bir ilgi olduğu ve bu ülke vatandaşlarının Yalova turizmi için potansiyel oluşturduğu sonucu çıkarılabilir. Elde edilen bilgilere dayanarak, turizmi arttırmak amacıyla, Yalova’nın yabancı ülkelere yönelik yapılan tanıtım faaliyetlerinde yukarıda bahsedilmiş olan ülkeler hedef ülke olarak seçilebilir.

İlgili arama terimleri hakkındaki bulgulardan elde edilen sonuçlar ise Arap turistlerin İstanbul seyahatleri ile birlikte Yalova seyahati ne düşündüklerini ortaya koymaktadır. Bu bilgiye göre İstanbul’a gelen Arap turistlerin Yalova turizmi için hedeflenebileceği düşünülebilir. Ayrıca Kiril alfabesini kullanan ülkelerin Yalova’nın özellikle ve neredeyse sadece kaplıcalarıyla ilgilendiği

anlaşılmaktadır. Buradan, Bulgaristan, Kırgızistan, Rusya, Özbekistan ve Ukrayna ülkelerine yapılacak tanıtım faaliyetlerinde Yalova'nın kaplıca imkanları ön plana çıkartılarak gerekli dikkat çekici tanıtım ve reklam faaliyetlerinin gerçekleştirilmesi fayda sağlayabileceği sonucu çıkarmak mümkündür.

Sonuç olarak, dijital verileri kullanarak turizmle ilgili fayda sağlayacak bilgileri gerçek zamanlı ve hızlı şekilde elde edebilmenin mümkün olabildiği görülmektedir. Ancak bu veriler mevcut istatistiki veriler alternatif değil onları tamamlayıcı niteliktedir. Yukarıda bahsedilmiş olan bulguların ve sonuçların doğrulanması için turizm istatistiklerine ihtiyaç vardır. Gelecekte yapılan çalışmalarda yerel turizm istatistiklerine ulaşılabilirse çalışma kapsamı daha da genişletilerek, dijital ve istatistiki veriler birlikte kullanılması durumunda elde edilecek faydalar araştırılabilir.

Kaynakça

- Arkema, Katie K., David M. Fisher, Katherine Wyatt, Spencer A. Wood, ve Hanna J. Payne. 2021. "Advancing sustainable development and protected area management with social media-based tourism data". *Sustainability (Switzerland)* 13(5):1–19.
- Bag, Dinabandhu. 2016. *Business Analytics*. 2nd baskı. Abingdon, Oxon ; New York, NY : Routledge, 2017. |: Routledge.
- Cajachahua, Luis, ve Indira Burga. 2017. "Sentiments and Opinions From Twitter About Peruvian Touristic Places Using Correspondence Analysis". *CEUR Workshop Proceedings 2029*:178–89.
- Dinis, Gorete, Zélia Breda, Carlos Costa, ve Osvaldo Pacheco. 2019. "Google Trends in tourism and hospitality research: a systematic literature review". *Journal of Hospitality and Tourism Technology* 10(4):747–63.
- Google. 2021a. "Anahtar Kelime Planlayıcı". Tarihinde (https://ads.google.com/intl/tr_tr/home/tools/keyword-planner/).
- Google. 2021b. "Google Trends". Tarihinde (<https://trends.google.com.tr/trends/>).
- Google. 2021c. "İlgili aramaları bulma". Tarihinde (<https://support.google.com/trends/answer/4355000>).
- Kültür Turizm Bakanlığı. 2021. *Temmuz 2021 Turizm İstatistik Raporu*.
- Laudon, Kenneth C., ve Carol Guercio Traver. 2017. *E-Commerce 2017*. 13. baskı. Pearson Education Limited.
- McAfee, Andrew, ve Erik Brynjolfsson. 2012. "Big Data: The Management Revolution". *Harvard Business Review* (October).
- Valdivia, Ana, M. Victoria Luzon, ve Francisco Herrera. 2017. "Sentiment Analysis in TripAdvisor". *IEEE Intelligent Systems* 32(4):72–77.
- Vaughan, Richard J. 2017. "Examining the Data Analytics Skill Gap in Mid-Level Marketing Professionals, Driven by the Continuing Exponential Growth of Big Data". *Journal of Business Theory and Practice* 5(3):267.
- Vecchio, Pasquale Del. 2017. "Creating value from Social Big Data: Implications for Smart Tourism Destinations". *Information Processing and Management* (October):1–14.
- Venkatesan, Rajkumar, Paul Farris, ve Ronald T. Wilcox. 2014. *Cutting Edge Marketing Analytics: Real World Cases and Data Sets for Hands on Learning*. Pearson Education.

YALOVA'YA GÖÇLER (1878-1919)

Recep Çelik
Dr. Öğr. Üyesi, Yalova Üniversitesi
drrecepcelik@gmail.Com
0000-0002-5748-2712.

Göç sözlük anlamıyla, ekonomik, toplumsal, siyasi sebeplerle bireylerin veya toplulukların bir ülkeden başka bir ülkeye, bir yerleşim yerinden başka bir yerleşim yerine gitme işi; taşınma, hicret, muhaceret olarak tanımlanmıştır. Göç kelimesi kökü itibarıyla göçmeyi, yıkılmayı, insanın köküyle bağının koparılmasını da içinde barındırmaktadır.

Başkalarının hayat hakkını kendi elinde görme, onlara boyun eğdirme, şiddete maruz bırakma ve son aşamada savaş olarak şekillenen silsilenin belki de en haysiyetsiz merhalesi insanları göçe zorlamaktır¹. Göç, kişinin yeni şartlara, daha iyi uyum sağlamak amacıyla ya da tabii, hayati, iktisadi, siyasi vb. mecburiyetler neticesinde yaşadığı cemiyyeti ve sosyal çevreyi değiştirmesi, yabancı olduğu yeni bir çevre ve insan topluluğuna katılma hadisesidir. Göçü cemiyyeteki diğer değiştirmelerden ayıran başka ölçü ise göç edenin eski sosyal ve ekonomik ilişkilerini değiştirmesi, yeni yerleşim yerinde sosyal ve ekonomik yeni ilişkiler kurmasıdır². Şüphesiz ki göç hadisesi, hangi millet ve din mensubunun başına gelirse gelsin bir insanlık dramıdır. Dolayısıyla tarihi olaylar neticesinde milletlerin yer değiştirmek zorunda kalmaları onların hafızalarından kolayca silinmeyen izler bırakmaktadır³.

Anadolu, Ortadoğu, Kafkaslar ve Balkan coğrafyaları gibi bazı geçiş noktaları sürekli göç alan veya göç veren, göç hareketliliğinin sürekli mevcut olduğu bölgeler konumunda olmuşlardır.⁴

1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı'nda Rusların Ayastefanos'a kadar gelmeleri üzerine Kırım ve Kafkas göçlerinin yanına bir de Rumeli bölgesinden yapılan göçler de eklenmiştir. 93 Harbi sonucu Romanya, Bulgaristan ve Kafkasya'dan yaşadıkları yerleri terk etmek zorunda kalarak yeni göçlerin muhatabı olmuşlardır. Son istikamet ve dayanak hilafet merkezi olan İstanbul'du.

Yalova'ya 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı sonrasında Balkanlardan, Kafkaslardan ve Anadolu'nun bazı bölgelerinden muhacirler gelmiştir. Yalova stratejik konumu itibarıyla önemli bir geçiş ve göçmen bölgesi olduğundan bu bölgelerden İstanbul'a gelen göçmenler Muhacirîn Komisyonu tarafından Yalova'ya sevk edilmişlerdir.

Biz bu tebliğimizde Yalova'ya gelen muhacirlerin nerelerden geldiği, göçmenlerin iskân faaliyetleri, nerelere yerleştirildikleri, göçmenlerin yerleşme sırasında yerli halkla karşılaştıkları problemler, muhacirlerin istekleri, devlet tarafından yapılan yardımlar ve işlerinin karşılanması gibi konular Osmanlı Arşivi belgeleri ışığında kronolojik olarak incelenecektir.

¹ Recep Çelik, "Osmanlı Belgelerinde Kırım Göçleri" İslam'la Yenilenme ve Birlik I, İsmail Bey Gaspıralı, Kongresi, İBB Kültür ve Sosyal İşler Daire Başkanlığı Yay., İstanbul 2013, s. 133.

² "Kemal Gurulkan, "Kırım Tatar İskânı İçin Kurulan Mecidiye Kasabası" Bir Sürgünün Hikâyesi Kırım VE İsmail Bey Gaspıralı Editör: Recep Çelik ve Mustafa Balcı, Akıl Fikir Yay., İstanbul 2019, s. 83. Hamza Ateş, "Son Yüz Elli Yılda Kitlesele Dış Göçlerin Türkiye'de Siyasi, İktisadi ve Sosyal Alandaki Etkileri" Kırım Göç Ve Sürgün, Editör: Ahmet Koçak ve Hamza Ateş, Akıl Fikir Yay., İstanbul 2019, s. 224.

³ Ateş, a.g.m., s. 224-225.

⁴ Ateş, a.g.m., s. 225.

Yalova'ya 93 Harbi sonrası ilk gelen muhacirlerin Rumeli'den geldiği anlaşılmaktadır. Gelen muhacirler ile yerli halk arasında meydana gelen anlaşmazlıklar belgelerde yer bulmuştur.

Rumeli'den gelen göçmenlerle ilgili ilk belge 1881 tarihli olmasına rağmen belgede (3) üç yıl önce Yalova'ya gelen lofça muhacirlerinden bahsedilmektedir. Buda 1878 tarihine rast gelmektedir.

14.05.1881 tarihli belgede kırk hane Lofça muhacirlerine tahsis edilen Uzundere karyesi Konko Çiftliği arazisine Zenci Mercan Ağa tarafından yapılan müdahalenin engellenmesi için muhacirlerin vekili Şaziye Hanım tarafından verilen arzuhalin tahkik edilmesine⁵ hükmedilmiştir. Bu husustaki anlaşmazlıklar 1910 yılına kadar devam edegelmiştir.

15.12.1886 tarihli belgede Lofça muhacirlerine tahsis edilen Yalova kazası Kocadere karyesi dahilindeki Kadıko (Konko) Çiftliği adıyla bilinen araziye yarım sene evvel iskân olundukları hâlde güya bu çiftlik arazisi Mabeyn Kâtibi Fazıl Bey'in uhdesinde olduğu bahanesiyle Mercan Ağa tarafından hanelerinin yıkılıp kendilerinin de dövüldükleri hâlde bir şey yapılmadığına dair muhacirlerin vekili Fatih, hocalarından Süleyman ve Hulusi tarafından arzuhal verildiği⁶ bildirilmiştir.

14.12.1892 tarihli belgede “Mabeyn kâtiplerinden Fazıl Bey'in Yalova'da mutasarrıf olduğu Kocadere Çiftliği arazisine komşu köylerle muhacirler tarafından yapılan ve haksız olduğu belirtilen müdahalenin kesin olarak menedilmesi için gerekenin yapılması talebi üzerine durumun ayrıntılı olarak tahkikat yapılarak gerekli tedbirlerin alınması talep edildiği⁷” görülmektedir. Bu mesele 18.01.1893 tarihli Mabeyn Kâtibi Fazıl Bey'in Yalova'da bulunan Kocadere Çiftliği arazisine yapılan müdahalenin engellenmesi ve muhacir iskân edilen çiftlik arazisinin bedelinin ödenmesi⁸ talep ediliyor.

Sonrasında muhacirlerin 1900 tarihli bir belgede Yalova'nın Kocadere – i zir karyesinde Kadıko Çiftliği arazisine Lofça muhacirlerinin müdahale ettiği iddiasının ve muhacirlere yapılan saldırıların, muhacirlerinin evlerinin yakıldığı iddialarının araştırılması⁹ istenmektedir. Bu meselenin daha sonra tekrar dava mevzuu olduğunu görüyoruz. 1910 senesi sonlarına doğru Dahiliye Hukuk Müşavirliği belgesinde Mabeyn Kâtiplerinden Fazıl Bey'den evlatlarına kalan Yalova kazası dahilinde Kocadere-i Zir köyünde bulunan çiftlik arazisinin sahipsiz arazi zannıyla muhacirlere verilmesi üzerine açılan davadan¹⁰ bahsedilmektedir.

24.9.1883 tarihli bir belgede “Yalova nahiyesinin arazi bakımından yeterli olmadığından 93 Harbi'nden dolayı nahiyeye gelen Gürcü, Laz, Çerkez ve Rumeli muhacirlerinin boş araziye yedi-sekiz yüz hane olarak iskân edilmelerine gayret edilmiştir. Buna rağmen nahiyeye muhacir sevki devam etmiş ve kırk hane Kafkas muhacirleri de büyük zorluklarla nahiyeye yerleştirilmiştir. Bundan sonra nahiyeye muhacir sevki yapılmasının durumunda yerli ahalinin tapulu arazileri üzerine iskândan başka çare olmadığı, buna da ahalinin razı olmayacağı bildirilmiştir. Muhacirlerin Yalova'ya sevkinin devam etmesinin sefalet, açlık ve perişanlığa sebep olacağı, bundan böyle buraya muhacir sevk ve naklolunmaması hususunda” Karamürsel

⁵ BOA. DH.MKT. 1335/109, 1336/37.

⁶ BOA. DH. MKT. 1385/55.

⁷ BOA. DH. MKT. 1901/40, 1975/103, 1984/91, İ.DH., 1256/98591, BEO. 32/2441.

⁸ BOA. DH. MKT. 2043/93.

⁹ BOA. DH. MKT. 2210/66, 2396/8.

¹⁰ BOA. DH.HMŞ.29/95

Kaymakamlığı'na nahiye vekili, tapu kâtibi, yazı işleri müdür ve muhacirîn reisi imzalı bir mazbata gönderilmiştir.¹¹

12.11.1883 tarihli bir belgede ise “Padişah emriyle her bir muhacire birer adet sim Mecidiye ücret ödenerek Kılıç Ali Vapuru ile 37 erkek, 40 kadın, 38 erkek çocuk ve 27 kız çocuktan oluşan 142 nüfus Çerkez muhacirinin Yalova'ya hareket emri verilmiştir.¹²”

09.01.1888 tarihli bir belgede “Yalova kazasının Kirazlı nahiyesinde iskân edilen Çerkez muhacirlerine tahsis edilen araziye Emine Hanım tarafından müdahale edildiğine dair Çerkez başı İbrahim tarafından verilen arzuhal üzerine gerekli tahkikatın yapılması¹³” istenmektedir.

-Muhacirleri Yalova'ya Yerleştirme Çabaları-

09.04.1888 tarihli belgede ise Yalova'nın Kocadere-i Zir mevkiinde iskân olunan Lofça muhacirleri Süleyman Hulusi'nin ziraat yapmalarına engel olmasından dolayı şikâyetçi olmuşlardır.¹⁴

04.08.1888 tarihli diğer bir belgede Ahyolu Bergos muhacirlerinden olup Fındıklı'da manavlık yapan Receb'in ailesiyle beraber Yalova cihetinde iskân edilmesi¹⁵ talep edilmektedir.

09.04.1888 tarihli belgede Yalova kasabasının Çalıcı Karyesi civarında iskan edilen On Beş (15) hane Laz muhacirin kendilerine ait meraya tecavüz ettikleri hakkında kariye imamı, Muhtarı ve bazı ahali tarafından verilen arzuhalin tahkikatının yapılması.¹⁶

10.10.1888 tarihli belgede Dersaadet'e annesinin yanına gelen Kafkasya Çerkez muhacirlerinden Mustafa'nın Yalova'da iskân edilme talebi üzerine öncelikle orada yerleşebileceği bir arazi olup olmadığının araştırılması¹⁷ istenmektedir.

10.10.1889 tarihli bir belgede Yalova'nın Baltacı Çiftliğine hudut olan Deli Pazar adlı mahale muhacirler tarafından yapılan müdahalenin önlenmesi talebiyle çiftlik müdürü Aleksandr'ın arzuhal¹⁸ görülmektedir.

1892 tarihli belgede önceden Alemdağına iskan edilen Hopa muhacirlerinin Yalova nahiyesine bağlı Deipazar adlı kariye ile İzmit ve Sapanca bölgesine yerleştirilen akrabalarının yanın da iskan edilme talepleri.¹⁹

04.02.1893 tarihli bir belgede Beykoz kazası Jandarma Bölük Emmini Hasan'ın aslen Silistre muhacirlerinden olup İzmit'in Yalova nahiyesine yerleştiği ve dört sene önce Üsküdar'da evlenerek Dersaadet'e yerleştiği beyan edilmektedir.²⁰

Muhacirler için okul ve cami inşası ile ilgili 03.10.1893 tarihli bir belgede Yalova nahiyesine bağlı Gökçedere'de iskân olunan Batum muhacirleri için inşa ettirilen okul ve cami için imzalanan mukavelenamenin muhafaza edilmesi talep edilmektedir.²¹

¹¹ BOA., Y.PRK.KOM., 4/24; Y.MTV., 13/36; İ.DH., 1295/3.

¹² BOA., Y.A.HUS., 175/29; Y.MTV., 13/12.

¹³ BOA. DH.MKT., 1475/115, 1497/116.

¹⁴ BOA. DH.MKT., 1502/50.

¹⁵ BOA. DH.MKT., 1528/79.

¹⁶ BOA. DH.MKT., 1498/100

¹⁷ BOA. DH.MKT., 1552/114.

¹⁸ BOA. DH.MKT., 1636/54.

¹⁹ BOA. DH.MKT., 1936/19

²⁰ BOA. DH.MKT., 2048/112.

²¹ BOA. HH.İ. 86/71.

29.08.1893 tarihli bir belgede ise Yalova'nın Samanlı karyesinde sakin Batum muhacirlerinden Gürcü Ali adlı şahsın ahali arasında zulüm ve cinayetler yaptığı şikâyeti üzerine tahkikatın yapılarak gereğinin yapılması istenmektedir.²²

1901 senesinde Yalova kazası dahilinde Külek adlı mahalde iskân edilen 105 erkek nüfuslu ahalinin teşekkül ettikleri karyeye Hamidabad ismi verilmiştir.²³

Yine 1901 tarihli bir belgede Yalova kazasının Çınarcık hududu dahilindeki Zindan adlı mahaldeki Arnavutoğlu Salih Ağanın çiftliğinde Batum muhacirleri tarafından yeniden bir kariye teşkili ile isminde tescili.²⁴

Rize'den gelen Gorgor karyesi ile ilgili mesele de 1900 yılından başlayarak 1910'lara kadar devam etmiştir.

26.10.1900 tarihli belgede “Rize kazasının Gorgor karyesi muhacirlerinin iskân etmek istedikleri Yalova'nın Çukur karyesi civarındaki boş arazi hakkında yapılan tahkikat ve mahalli malumatın beyanı²⁵ istenmiş, 1901 tarihli diğer bir belgede Rize'de ziraate elverişli olmayan Gorgor karyesinden 15 hane halkının münasip bir yerde iskânı arzu edilmiş²⁶ ve yine 1901 senesinde bu 15 hane halkının Yalova'da Elmalık karyesi üzerindeki araziden münasip miktar yer ayrılarak iskânlarının sağlanması²⁷ talep edilmiştir. 1903 senesinde Rize'nin Gorgor karyesinden gelenler tarafından Yalova'nın Çukurköy civarında kurulan karyeye Burhaniye ismi verilmiştir.²⁸

Rize sancağının Gorgor karyesinden gelip Yalova kazasının Burhaniye karyesine nakil ve iskân edilen 14 hane halkından 10 hanesi bir daha avdet etmemek üzere memleketlerinden almış oldukları mürur tezkirelerini tezkire-i Osmaniyelerinden dolayı nakdi ceza ödemelerine gerek olmadığı beyanı.²⁹

Yine 1904 tarihli bir belgede ise “Rize sancağı ahalisinden olup Yalova'nın Burhaniye karyesine nakil ve iskân edilen 14 hanenin nakil muameleleriyle nüfus kayıtlarının yapılması için nizamname gereğince talep edilen nakdi cezanın alınmaması hakkında istidanın yapılan tahkikat neticesi kabulü ve gereğinin yapılması talebi”³⁰ 1904 tarihli başka bir belgede ise Rize sancağına tabi Gorgor karyesi ahalisinden olup Yalova kazasına nakl-i hane eden 14 hane muhacirlerden nakdi ceza almadan nakl-i mekân muamelesinin yapılması talep edilmekteydi.³¹

Bu mesele ancak 1910 tarihli Şura-yı Devlet kararıyla çözülür. “Trabzon vilayetinin Rize kazasının Gorgor karyesi ahalisinin İzmit sancağına tabi Yalova karyesinde iskân edilmesi hakkında Mülkiye dairesinden tanzim olunup mazbata ile Abdullah Efendi'nin Yalova'da iskân olunan muhacir hakkında verilen karar suretinin tarafına verilmesi isteği.”³²

1904 tarihli belgede Filibe Sancağına tabi Has köy muhacirlerinden Sümbül hanım ve ailesinin Yalovay sevk olunduklarından teskire-i Osmaniye talebinde buldukları.³³

²² BOA. DH.MKT., 274/4.

²³ BOA. ŞD. 394/17.

²⁴ BOA. DH.MKT,2481/1

²⁵ BOA. ŞD. 1577/2.

²⁶ BOA. DH.MKT. 2477/4.

²⁷ BOA. İ.DH.1382/40.

²⁸ BOA. A.MKT.MHM. 521/38.

²⁹ BOA. BEO. 2347/175961.

³⁰ BOA. DH.SN.M., 111/16.

³¹ BOA. DH.SN.M., 112/135.

³² BOA. ŞD. 3070/76.

³³ BOA. DH.SN.M,105/18

1904 tarihli Hariciye Sefaretinden gelen yazıya göre: “Varna kazasına tabi Halaçlı karyesi ahalisinden olup ailesiyle Yalova kazasının Kabaklı karyesine hicret eden ve babasına bıraktığı yetimleri almak için gittiğinde askerlikten dolayı Emaret tarafından tevkif edilen Kara Mustafa oğlu Halil'in Yalova'ya dönmesi için gereken girişimlerin yapılması talebi³⁴ görülmektedir.

1905 tarihli bir belgede de “Trabzon'dan gelip Yalova kazasına bağlı Hamidabad karyesi civarında bulunan Hasanbaba, Dört yolağzı, Kilise Kabası, Elmalı Sırtı ve Aşağı Hasanbaba sırtlarıyla çevrili tahminen 1.500 dönümlük arazide iskân edilmelerine bir engel bulunmadığı söylenmesine rağmen orman arazisi olduğu iddiasıyla iskânlarına engel olunduğunun beyanı üzerine, arazinin orman arazisi olduğu ve iskân yapılamayacağı hakkında Defter-i Hakani Nezaretince Şurayı Devlet'e bilgi verilmiştir.³⁵

1908 tarihli bir belgede Rumeli muhacirlerinin yerleşmiş olduğu ve yapılan teftiş sonunda Yalova kazasına bağlı Kılınç karyesi Ermeni ahalisinin tapulu malı arazisi olduğu anlaşılan tarlaların gerçek sahiplerine teslim edilmesi talep edilmiştir.³⁶

1908 tarihli başka bir belgede ise Yalova'ya gönderilmiş olan Dağıstanlı muhacirlerden pasaport ve pasavansız olarak gelmiş olanların hüviyetlerinin tahkikine kadar misafireten diğerlerinin de kati olarak iskânları³⁷

1909 tarihinde Yalova'nın Çınarcık karyesinde mukim Batum muhacirlerinden Muharrem oğlu Mevlüt ile Recep oğlu Mustafa'nın kayıtlarına rastlanılmadığından Osmanlı tabiiyetlerinin kabulü için haklarında tahkikat yapılması istenmektedir.³⁸

1909 tarihli başka bir belgede Batum muhacirlerinden olup Yalova'nın Ak karyesinde iskân edilen fakir ve yoksul olan Abdullah'a yardım talebi.³⁹

1909 tarihli bir diğer belgede Yalova muhacirlerinden olup Yalova'nın Taşköprü karyesinde iskân olunan Mustafa'nın oğullarının yaşlarının yanlış işlendiği ve düzeltilmesini istediği⁴⁰ görülür. Yine Taşköprü ile alakalı olarak 1913 tarihinde Bulgaristan'ın Aydos muhacirleri tarafından teşkil olunan Yalova kazasının Taşköprü karyesi ihtiyar heyetince henüz köyün resmi mührünün olmadığı ve 30 hane halkının para yardımını talebi.⁴¹

Dağıstan Muhacirlerinin Sultaniye Karyesine İskân Talepleri

1909 tarihli iki belgede bu talebi görmekteyiz. “Zevcesinin Yalova kazasında sahip olduğu Karakilise ve Karabet Çiftliği arazisine Sultaniye karyesinde sakin Dağıstan muhacirlerinin yaptıkları tecavüzün önlenmesine dair Sakız Naibi Hüseyin Efendi'nin şikâyetinin tahkiki.⁴² Yine Rusya'dan hicretle Sivrihisar karyesinde iskân edildikleri hâlde havasına uyum sağlayamadıkları için Yalova'ya geldiklerinden bahsederek Sultaniye karyesinde iskânlarının mümkün olup olamayacağının sorulması.⁴³

³⁴ BOA. HR.SFR., 4/471.

³⁵ BOA. ŞD., 1590/30.

³⁶ BOA. DH.MKT., 2622/5.

³⁷ BOA. DH.MKT., 2649/50.

³⁸ BOA. DH.MKT., 2756/70.

³⁹ BOA. DH.MKT., 2765/14.

⁴⁰ BOA. DH.MKT., 2776/32.

⁴¹ BOA. DH.MUİ., 165/74.

⁴² BOA. DH.MKT., 2824/107.

⁴³ BOA. DH.MKT., 2841/97.

Ailelerin Yalova'ya geldiklerinde nüfusa kayıt yaptırdıkları.

1910 tarihli bir belgede Yalova kazasında sakin Filibe muhacirlerinden Mustafa bin Halil'in sicill-i nüfusa kayıtları.⁴⁴ 1916 tarihli bir belgede ise ailesiyle birlikte Yalova kazasında iskân edilen Batum muhacirlerinden Abdullah'ın sicill-i nüfusa kayıt için müracaat ettiği⁴⁵ anlaşılır.

Hazine-i Hassa'dan olup Maliye Hazinesine devredilen emlak-ı emiriyyeden olan Baltacı Çiftliğine muhacirlerin yerleştirilip yerleştirilemeyeceği meselesi gündemi yaklaşık 10 yıl işgal etmiştir. Burada kronolojik olarak bu meseleyi ele alacağız.

Konu ile ilgili ilk belge 1909 tarihinde Yalova kazası Samanlı Karyesine mahsus meranın Baltacı Çiftlik-i Hümayunu tarafından zapt olunmasından bahisle gereğinin yapılması için köy ihtiyar heyeti tarafından arzuhal⁴⁶ gönderilmesidir.

1909 tarihli bir diğer belgede de Yalova'daki Baltacı Çiftliği'nin arazisinin eski köyler ahalisinin ziraat ve işgalinde olduğundan yeni muhacir iskânına müsait olmadığı⁴⁷ beyan edilmektedir.

Yalova dahilindeki Samanlı karyesindeki arazi-i emiriyenin ziraat için kendilerine kiralanması için Yenişehir muhacirlerinden Mustafa ve rüfekası Hazine'ye arzuhal vermiştir⁴⁸ 1909 senesinde.

1910 tarihli belgede ise Yalova kazasının Sultaniye karyesine vaktiyle iskân olunan muhacirlere yeterince yer verilmemiş olmasından dolayı sefalet içinde bulduklarından dolayı Baltacı Çiftliği'nden bir kısmının kendilerine verilmesi talep edilmiştir.⁴⁹

1910 tarihli bir diğer belgede ise emlak-ı müdevvereden Yalova'da bulunan Baltacı Çiftliği arazisinin bedeli taksitle ödenmek şartıyla civar muhacirlere ve yerli ahaliye tahsisi.⁵⁰

1910 tarihli başka bir belgede de Yalova kazasında bulunan Baltacı Çiftliği arazisinin bir kısmının kendilerine tevzi ve taksimi ve Pazarköy kazasına tabi Elmaalan karyesinde oturan Dağıstan muhacirleriyle civar karyelerdeki muhtacîne dağıtılması hakkında.⁵¹

1910 tarihli belgede Yalova kazasındaki 10046 dönüm Baltacı Çiftliği Elmaalan karyesindeki arazinin Dağıstan muhacirleri ile civar köy ahalisine dağıtılması ve diğer emlakın ise müzayedeyle dağıtılması.⁵²

Yine 1910 tarihli belgede emlak-ı müdevvereden Yalova'da bulunan 10.046 dönüm olan Baltacı Çiftliği arazisinin bir kısmının kendilerine dağıtılmasını isteyen Pazarköy karyesine tabi Elmaalan karyesinde sakin Dağıstan muhacirleri tarafından verilen arzuhal üzerine buranın Dağıstan muhacirleri ile çiftliğe bitişik köyler ahalisinden ihtiyacı olanlara dağıtılarak bahçe ile kalan emlakın de müzayede sureti ile taliplerine dağıtılması.⁵³

1911 tarihli belgede Yalova'daki Baltacı Çiftliği arazisi bedeli mukabilinde civar köylerden Samanlı, Dağıstan ve civar köyleri muhtacînine bedeli karşılığında satılarak iskân olunması.⁵⁴

⁴⁴ BOA. DH.SN.THR., 1-A/77.

⁴⁵ BOA. DH.SN.THR., 67/7.

⁴⁶ BOA. ML.EEM., 731/13.

⁴⁷ BOA. ML.EEM., 751/45, 765/7.

⁴⁸ BOA. ML.EEM., 774/30.

⁴⁹ BOA. DH.MUİ., 81/41.

⁵⁰ BOA. ŞD., 29/29.

⁵¹ BOA. ŞD., 448/25.

⁵² BOA. MV. 146/13.

⁵³ BOA. BEO., 3823/286717.

⁵⁴ BOA. ML.EEM., 821/39.

1912 tarihli bir belgede Yalova kazası dahilinde bulunan Baltacı Çiftliği'nin bir kısım arazisine Yanya muhacirlerinin iskân edileceği haberi üzerine muhtar ve ihtiyar heyeti buraya kimsenin iskân edilmemesini talep ettiği.⁵⁵

Yine 1912 tarihli belgede Yalova'da bulunup Hazine-i Hassa'dan Maliye Hazinesine devredilen Baltacı Çiftliği arazisinden bir kısmının Pazarköy kazasına tabi Elmaalan karyesinde sakin Dağıstan muhacirlerine ve geri kalanın da çiftliğe bitişik olan karyelerden muhtaç olanlara dağıtılması talebi.⁵⁶

1913 tarihli belgede Yalova kazasında iskân olunacak Ortaburun, Gülek, Beşkardaş ve Bedrimenar mahallerinin ziraate elverişli olup olmadığı tahkik edilmesi.⁵⁷

1915 tarihli belgede ise Yalova'daki Baltacı Çiftliği'nde iskân olunacak muhacirler ile sair hususlar hakkında tahsisat ve tahkikat yapılması için bir komisyon teşkili talebi ile usulsüz olarak yerleştirilen Yanya muhacirlerinin oradan çıkarılması talebi.⁵⁸

1915 tarihli bir belgede de Yalova'da Yanya muhacirlerine Baltacı Çiftliği'nde hamamlar için arazi ayrılacaksa ayrılması, binalardan muhacirlerin çıkarılıp çıkarılmayacağı komisyonla sevk.⁵⁹

Yine 1915 tarihli bir diğer belgede ise Yalova'nın Baltacı Çiftliği'ne muhacir iskânı talebi.⁶⁰

1916 tarihli belgede ise Yanya muhacirlerine tahsis edilen ve Yalova'da bulunan Baltacı Çiftliği'nin muamele ve hesapları hakkında Yanya'daki Hulusi Beyzade Abdullah Bey' hitaben bir mektup yazılması ve sonucunun da bildirilmesi talebi.⁶¹

1917 tarihli belgede ise Yalova'nın Baltacı Çiftlikleri arazisi dahilindeki Samanlı karyesi ahalisinden birinin tarlasına yaptıracağı değirmen hakkında olunacak muamele.⁶²

1917 tarihli bir diğer belgede Batum muhacirlerinden olup toprak taksimatından dolayı naklinin Ak karyesinden Samanlı karyesine yapılmasını talep eden Davud'un nakli, kanunen uygun olmadığından iskân edildiği yerde kaldığının beyanı.⁶³

Yine 1918 tarihli belgede ise muhacir iskânına tahsis edilen Baltacı Çiftliği arazisinin dağıtımında Yalova kaymakamlığından yardım etmesine dair Aşair ve Muhacirîn Müdüriyetinden İzmit Mutasarrıflığına çekilen telgraf.⁶⁴

1918 tarihli bir belgede de Yalova'nın Baltacı Çiftliği'nde sakin Yanya muhacirlerinden Asker Zülfikâr'ın hemşiresi Refia'nın istidası.⁶⁵

Yine 1918 tarihli belgede Yalova'nın Baltacı Çiftliği'nde bulunan muhacirleri, hanelerinden sokağa artarak sefil duruma düşüren kaza kaymakamı hakkında tahkikat yapılması, hususunda Aşair ve Muhacirîn Müdüriyet-i Umumiyesinden İzmit Mutasarrıflığına çekilen telgraf.⁶⁶

1919 tarihli bir belgede ise, Yalova ve civarında açıkta kalan muhacirlerin iskânlarını temin etmek için Baltacı Çiftliği'nin sahilinden 200 dönüm arazisinin kaplıca mukavelenamesine idhal

⁵⁵ BOA. ŞD., 1623/6.

⁵⁶ BOA. DH.İD., 135-2/61.

⁵⁷ BOA. ML.EEM., 1027/7.

⁵⁸ BOA. ML.EEM., 1131/35.

⁵⁹ BOA. ML.EEM., 1135/18.

⁶⁰ BOA. ML.EEM., 1114/2.

⁶¹ BOA. HR.İD., 23/63.

⁶² BOA. DH.İ.U.M.EK., 36/85.

⁶³ BOA. DH.SNM., 243/86.

⁶⁴ BOA. DH.ŞFR., 79/249.

⁶⁵ BOA. ML.EEM., 1257/5.

⁶⁶ BOA. DH.ŞFR., 93/282.

edilip edilemeyeceğine dair Dahiliye Nezaretine sorulması ve çiftlik arazisine muhacir iskân edildiğinden başkasına kiraya verilemeyeceğinin de beyanı.⁶⁷ Baltacı Çiftliği mevzuu burada çözüme kavuşmuştur.

Ayrıca 1914 tarihli bir belgede Dersaadet'ten Rusya muhacirlerini Kuru karyesi iskelesine getiren vapurdaki 30 nüfus muhacirin Çalıcı karyesine götürülmesine karşı çıkan Kuru karyesi 400 Rum ahalisi, İslam muhacirlerine taşla hücum ettiği ve muhacirlerin vapura sığındıklarına dair olan bilgilerin tahkiki için Yalova Bidayet Mahkemesi'ne yazı gönderildiği.⁶⁸

1915 tarihli belgede Orhan Gazi kazasına bağlı Reşadiye kariyesindeki Dağistan muhacirlerine dağıtılmak üzere Yalova kazasında İzmit eski Naibi Şevket Beyin zevcesi Hayriye hanımdan Hazine adına satın alınan araziye ait 98 adet tapu senedinin gönderildiği.⁶⁹

1916 tarihli belgede Bursa ya Filibeden gelip Panayır kariyesine 30 sene önce yerleşen muhacir Tahsinin Yalova da Millet çiftliği arazisinin münasip bir fiyatla kendisine bırakılması talebi.⁷⁰

1917 tarihli bir belgede Yalova kazasında muhacirlere tevzi ve taksim olunan Çağsakı, Çukur, Laledere ve Kılıç karyelerinde bulunan emlak-ı emiriye kayıtlarının yapılması talebi.⁷¹

1918 tarihli belgede Yalova da Emvali emiriyeden kadı çiftliği arazisinin muhacirlere verilmesi durumunda anlaşmazlıklara yol açacağını beyan edildiği.

Sonuç olarak 1878-1919 tarihleri arasında Yalova'ya Rumeli, Kafkasya ve Anadolu'dan birçok muhacir gelmiştir. Muhacirlerin Yalova'ya geliş güzergâhları, nereden geldikleri, Yalova'da nerelere yerleştirildikleri, geldikleri yerlerde yerli ahaliyle karşılaştıkları sıkıntılar, iskân yeri konusunda karşılaşılan sıkıntılar ve devlet tarafından yapılan yardımlar, nüfus kayıtlarının yapılması ayrıntılı olarak yukarıda anlatılmıştır.

Kaynakça

Kitap Bölümü

Hamza Ateş, “Son Yüz Elli Yılda Kitlesele Dış Göçlerin Türkiye’de Siyasi, İktisadi ve Sosyal Alandaki Etkileri” Kırım Göç Ve Sürgün, Editör: Ahmet Koçak ve Hamza Ateş, Akıl Fikir Yay., İstanbul 2019, s. 224.

“Kemal Gurulkan, “Kırım Tatar İskânı İçin Kurulan Mecidiye Kasabası” Bir Sürgünün Hikâyesi Kırım VE İsmail Bey Gaspralı Editör: Recep Çelik ve Mustafa Balcı, Akıl Fikir Yay., İstanbul 2019, s. 83.

Recep Çelik, “Osmanlı Belgelerinde Kırım Göçleri” İslam'la Yenilenme ve Birlik I, İsmail Bey Gaspralı, Kongresi, İBB Kültür ve Sosyal İşler Daire Başkanlığı Yay., İstanbul 2013, s. 133.

Başkanlık Osmanlı Arşiv Belgeleri (BOA)

BOA. DH.MKT. 1335/109, 1336/37.

BOA. DH. MKT. 1385/55. (

BOA. DH. MKT. 1901/40, 1975/103, 1984/91, İ.DH., 1256/98591, BEO. 32/2441.

BOA. DH. MKT. 2043/93.

BOA. DH. MKT. 2210/66, 2396/8.

BOA. DH.HMŞ.29/95

BOA., Y.PRK.KOM., 4/24; Y.MTV., 13/36; İ.DH., 1295/3.

BOA., Y.A.HUS., 175/29; Y.MTV., 13/12.

BOA. DH.MKT., 1475/115, 1497/116.

BOA. DH.MKT., 1502/50.

⁶⁷ BOA. ML.EEM., 1312/37.

⁶⁸ BOA. DH.EUM.5.Şb., 80/10

⁶⁹ BOA. ML.EEM., 1174/5

⁷⁰ ⁷⁰ BOA. ML.EEM., 1211/11

⁷¹ BOA. ML.EEM., 1252/22.

BOA. DH.MKT., 1528/79.
BOA. DH.MKT, 1498/100
BOA. DH.MKT., 1552/114.
BOA. DH.MKT., 1636/54.
BOA. DH.MKT,1936/19
BOA. DH.MKT., 2048/112.
BOA. HH.İ. 86/71.
BOA. DH.MKT., 274/4.
BOA. ŞD. 394/17.
BOA. DH.MKT,2481/1
BOA. ŞD. 1577/2.
BOA. DH.MKT. 2477/4.
BOA. İ.DH.1382/40.
BOA. A.MKT.MHM. 521/38.
BOA. BEO. 2347/175961.
BOA. DH.SN.M., 111/16.
BOA. DH.SN.M., 112/135.
BOA. ŞD. 3070/76.
BOA. DH.SN.M,105/18
BOA. HR.SFR., 4/471.
BOA. ŞD., 1590/30.
BOA. DH.MKT., 2622/5.
BOA. DH.MKT., 2649/50.
BOA. DH.MKT., 2756/70.
BOA. DH.MKT., 2765/14.
BOA. DH.MKT.,2776/32.
BOA. DH.MUİ., 165/74.
BOA. DH.MKT., 2824/107.
BOA. DH.MKT., 2841/97.
BOA. DH.SN.THR., 1-A/77.
BOA. DH.SN.THR., 67/7.
BOA. ML.EEM., 731/13.
BOA. ML.EEM., 751/45, 765/7.
BOA. ML.EEM., 774/30.
BOA. DH.MUİ., 81/41.
BOA. ŞD., 29/29.
BOA. ŞD., 448/25.
BOA. MV. 146/13.
BOA. BEO., 3823/286717.
BOA. ML.EEM., 821/39.
BOA. ŞD., 1623/6.
BOA. DH.İD., 135-2/61.
BOA. ML.EEM., 1027/7.
BOA. ML.EEM., 1131/35.
BOA. ML.EEM., 1135/18.
BOA. ML.EEM., 1114/2.
BOA. HR.İD., 23/63.
BOA. DH.İ.UM.EK., 36/85.
BOA. DH.SNM., 243/86.
BOA. DH.ŞFR., 79/249.
BOA. ML.EEM., 1257/5.
BOA. DH.ŞFR., 93/282.
BOA. ML.EEM., 1312/37.
BOA. DH.EUM.5.Şb., 80/10
BOA. ML.EEM,1174/5
BOA. ML.EEM,1211/11
BOA. ML.EEM., 1252/22.

YENİ BULUNTULAR ÜZERİNDEN BITHYNIA-MYSIA BÖLGELERİNDE KULLANILAN BİZANS SERAMİKLERİ

Filiz İnanan

Dr. Öğretim Üyesi, Bursa Uludağ Üniversitesi
inanan@uludag.edu.tr

Orcid no: 0000-0001-7573-9967.

Öz

Bu çalışmada, günümüzde büyük kısmı Güney Marmara içinde kalan Bithynia ve Mysia bölgelerindeki, Bizans sırlı seramiklerinin dağılımları üzerine bir değerlendirme yapılması amaçlanmıştır. Bu doğrultuda Çobankale ve Zindankapı kazıları, yeni buluntu sağlayan başlıca iki araştırma alanı olarak seçilmiştir. Günümüzde Yalova ili, Altınova ilçesinde bulunan, Çobankale adıyla tanınan kalenin 11.yüzyılda inşa edildiği ve 14.yüzyıla kadar kullanıldığı düşünülmektedir ve Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Bölümü öğretim üyesi Doç. Dr. Selçuk Seçkin başkanlığında sürdürülen Çobankale kazılarında çok sayıda Bizans seramik buluntusu ele geçmektedir. Araştırmamız kapsamında değerlendirdiğimiz bir diğer alan ise Antik Prusa kenti surlarının ana kapılarından biri olan Zindankapı bölgesidir. Bursa Arkeoloji Müzesi müdürlüğü tarafından bu alanda gerçekleştirilen kazılarda önemli miktarda Bizans dönemi seramiği ele geçmiştir. Bu iki alan dışında, Prof. Dr. Mustafa Şahin tarafından gerçekleştirilmiş olan Nilüfer İlçeleri yüzey araştırmaları buluntuları ve Bursa Arkeoloji Müzesi müdürlüğü tarafından Prof. Dr. Derya Şahin danışmanlığında yürütülen Apollonia ad Rhyndakos kazısı buluntuları da değerlendirmemize dahil edilmiştir. Seçilen kazı alanlarına ait seramik buluntuların, Bithynia-Mysia bölgelerinde bulunan diğer yerleşimlerde ele geçen seramiklerle karşılaştırılması sonucunda, bu bölgelerde dağılım gösteren Bizans seramik gruplarının ve bu gruplara ait örneklerin artmakta olduğu görülmüştür. Başka bir önemli nokta ise, bölgedeki seramik dağılımı/ticareti ağıdır. Yalova, Çobankale ile Bursa, Zindankapı'da ve yakın çevrelerinde, günümüze kadar yapılan kazı çalışmalarını süresince seramik üretimine ait veri tespit edilememiştir. Dolayısıyla, bu alanlar birer talep noktası olarak değerlendirilmiş ve söz konusu alanlarda hangi seramik malların popüler olduğu, bu seramiklerin form ve süsleme özellikleri ve hangi yerel üretim merkezlerinden buraya ihraç edilmiş olabilecekleri soruları çalışmamız kapsamında ele alınmıştır. Bu bağlamda incelenen seramiklerin büyük çoğunluğu, bölgenin en önemli üretim merkezlerinden biri olan Nikaia (İznik)'yı işaret etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Çobankale, Bithynia, Mysia, Bursa, Nikaia, Bizans, seramik.

BYZANTINE GLAZED POTTERY IN BITHYNIA AND MYSIA: ACCORDING TO RECENT FINDINGS

Abstract

This study is aimed to evaluate the trade and distribution of the Byzantine glazed pottery groups in the neighboring Ancient Bithynia and Mysia, in the southern Marmara, Turkey. Within this context, Çobankale and Zindankapı have been selected as two main research areas according to some important new findings. Çobankale, which is located in Altınova District of Yalova at present and thought to have been built in the 11th century and has been inhabited until the 14th century. A great number of Byzantine Glazed Pottery has been found in the excavation, which is carried out by Assoc.Dr. Selçuk Seçkin from Mimar Sinan Fine Arts University, Faculty of Letters, Art History Department. The second group data which have been obtained from the excavation of Zindankapı under the direction of Bursa Archeology Museum in Bursa which is one of the five main gates of the ancient city of Prusa. In addition to these areas, the findings from Survey of Nilüfer District in Bursa by Prof.Dr. Mustafa Şahin and the findings from the excavation of Apollonia ad Rhyndacum in Bursa which is managed by the partnership with Bursa archeology Museum and Prof.Dr.Derya Şahin. After the pottery finds from

these selected areas are compared with each other and the other settlements of Bithynia and Mysia, it has been seen that the distribution and amount of Byzantine glazed pottery groups in both regions could be increased. To date, as far as we know, another important point is the pottery trade in this region, because no data on ceramic production has not found during the research in Çobankale and Zindankapı or inner circle. Consequently, the classification of the Byzantine pottery groups used in these areas could be considered as demand points. Also, evaluation of pottery production centers in the areas have been discussed in this study. The majority of the pottery examined in this paper point to Nicaea, one of the most important production centers of this region.

Keywords: Çobankale, Bithynia, Mysia, Prusa, Nicaea, Byzantine, pottery.

Giriş

Günümüzde büyük bölümü Güney Marmara içinde kalan, Antikçağ'ın Bithynia-Mysia bölgeleri sınırlı sayıda, fakat oldukça önemli araştırmalara konu edilmiştir. Bu araştırmaların birçoğunda dini ve sivil mimari örnekleriyle savunma yapılarının yanı sıra daha çok yüzey araştırmalarında tespit edilen seramikler belgelenmiştir¹⁶⁴. Özellikle son on yılda ise, söz konusu bölgelerde seramik araştırmalarına yeni veriler ekleyen buluntulara sahip arkeolojik kazılar başlatılmıştır. Başlıca alanlar olarak Yalova, Çobankale ile Bursa, Zindankapı yapılarında gerçekleştirilen kazılar seçilmiş, bu kazıların Bizans seramik buluntularına odaklanılmıştır. Bu alanların yanı sıra inceleme fırsatı bulduğumuz Bursa, Nilüfer İlçeleri yüzey araştırmaları ve Bursa, Gölyazı, Apollonia ad Rhyndakos kazılarında ele geçen seramikler çalışmamıza dahil edilmiştir. Değerlendirmemizde, yanıtı aranan en önemli soru ise; söz konusu alanlarda dağılım gösteren seramik gruplarının Güney Marmara'da hangi yerleşim/yerleşimlerden, yerel üretim merkezlerinden tedarik edilmiş olabileceği konusudur. Dolayısıyla öncelikle seramiklerin form katalogları oluşturulmaya başlanmıştır.

Yalova, Çobankale Kazıları Seramik Buluntuları

Yalova İli, Altınova İlçesinde bulunan Çobankale kazıları, 2017 yılında Bursa Müzesi başkanlığında başlatılmıştır. 2021 yılı itibarıyla, daha önce kazının bilimsel danışmanı olan, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Sanat Tarihi Bölümü Öğreti Üyesi Doç. Dr. Selçuk Seçkin başkanlığında yürütülmektedir. Çobankale hakkında daha öncesinde yapılan araştırmalardan C. Foss, H. İncılık, A. Akyol ve J. Lefort'un yayınları öne çıkmaktadır. C. Foss tarafından yürütülen yüzey araştırmaları (Foss, 2002) verilerini yayınlamıştır. H. İncılık, Yalova'da gerçekleşen Bafeus Muharebesi'nin Osmanlı tarihindeki yerini ve bu bağlamda Çobankale'nin önemini vurgulamıştır (İncılık, 1997: 78-105). A. Akyol ise Çobankale'yi arazi incelemeleriyle yeniden değerlendirmiştir (Akyol, 2003: 132-137, Akyol, 2020: 117-121). Bu çalışmaların ardından kalede yakın zamanda başlanan arkeolojik kazılar devam ederken, Çobankale'nin surları ve sur içi mekanları gün yüzüne çıkarılmakta, S. Seçkin tarafından kale hakkında yeni ve önemli veriler bilim dünyasıyla paylaşılmaktadır (Seçkin, 2013: 697-704, Seçkin, 2018: 535-553, Seçkin, 2021: 602-612). Çobankale ve çevresini inceleyen araştırmacıların çoğu, bazı tartışmalar ileri sürmekle birlikte kalenin, Aleksios Komnenos Döneminde, Türkler'in Anadolu'daki hızlı ilerleyişine karşı önlem amacıyla 1087 yılında inşa ettirilmiş olduğu ihtimalini güçlü bulmaktadır (Foss, 2002: 107-116). Çobankale'nin 1337 yılında İzmit alınana kadar Bizans yönetiminde kaldığı, sonrasında kalenin terk edildiği düşünülmektedir (Seçkin, 2018: 545). Bununla birlikte C. Foss, kalenin inşasına ilişkin başka bir ayrıntının da göz önünde tutulması gerektiğini belirtmektedir. Bu öneriye göre, Bizans-Selçuklu Devletleri arasında yapılan Drakon Anlaşması gereğince, Çobankale'nin bulunduğu alan, Selçuklu Devleti sınırları içinde kalmakta dolayısıyla kalenin Selçuklu inşası olma ihtimali de bulunmaktadır (Foss, 2002: 112, Seçkin 2018: 548). Bu noktada, kazı çalışmalarının kalenin inşası hakkındaki tartışmalara açıklık getirmesi beklenmektedir (Seçkin, 2018: 550-551).

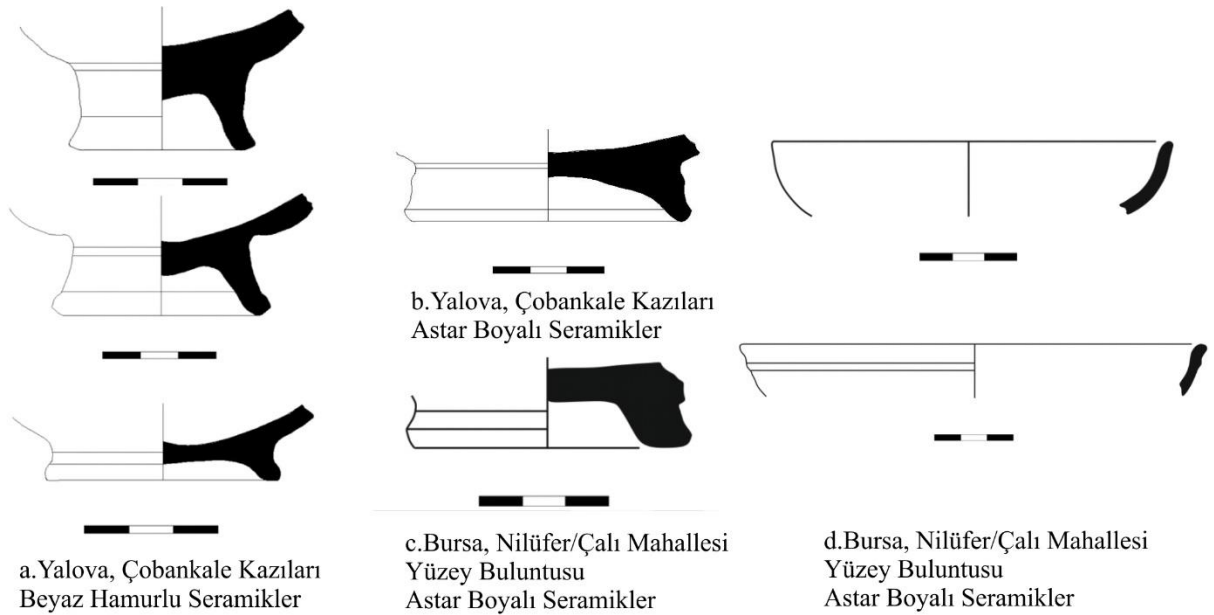
Çobankale'deki buluntular ile ilgili en erken tarihli bilgiye, 1986 yılında çalışma yapan araştırmacı J. Lefort tarafından yayınlanan Bithynia yüzey araştırmalarında ulaşılmaktadır. Lefort, yüzeyde bulunan seramikleri XIII. yüzyılın ikinci yarısı ve XIV. Yüzyıl arasına tarihlendirmiştir (Lefort, 1997: 126).

¹⁶⁴ Bu bölgelerde yapılan bazı yüzey araştırmaları yayınları hakkında ayrıntı için bk. Lefort, 1997; Lefort, 2003; Auzepy, 2006: 369-398; Auzépy, Çetinkaya, Delouis, Grémois, Kaplan, Lamesa, 2009: 427-456; Şahin, 2016; Şahin, Özbey, 2017.

2003 yılında, bölgedeki yüzey araştırması seramikleri V. François tarafından ayrıntıyla incelenmiş ve az sayıdaki seramik parçası yayınlanmıştır (François 2003: 298-Cat.no: 42-44).

Çobankale kazıları resmi olarak 2017 yılında başlamış, ilk sezonda temizlik çalışmaları gerçekleştirilmiş, sur sistemi ve kaleiçinin küçük bir kısmında çalışılmış, 2018 yılında ise tüm içkale temizlenmiş ve alan çalışmaya hazır hale getirilmiştir. Bu çalışmalar sırasında kaleiçindeki ilk yapı olarak sarnıç ortaya çıkarılmıştır. 2018 yılı, sarnıç ve yakın çevresinde ele geçen seramik buluntular ayrıntıyla incelenmiş ve yayınlanmıştır. Sonrasında, 2019 ve 2020 yılı seramik buluntuları da belgelenmiştir. Kazı sezonlarında ele geçen yayınlanmış ve yayına hazırlanmakta olan seramikler bir arada değerlendirildiğinde, buluntular içindeki en yoğun grubun Bizans Dönemi üretimleri olduğu görülmektedir. Bunların içinde Orta Bizans Dönemi malları nicelik açısından az olmakla birlikte özellikle birkaç parçayla temsil edilen Beyaz Hamurlu Seramikler mevcuttur. Daha yoğun ele geçen grup, döneminin kuşkusuz en yaygın ve popüler malları olan Zeuksippus Ailesi Seramikleri adıyla tanınan seramiklere aittir (İnanan ve Seçkin, 2021: 437-458).

Çobankale kazılarında çok az miktarda ele geçen **Beyaz Hamurlu Seramiklerin** miktarı artmadıkça, hamur, sır ve form özellikleri konusunda fazla ayrıntıya ulaşılamayacaktır. Ancak kazının ilk sezonlarında ele geçen örneklerin tümünün açık sarı şeffaf sırlı ve yeşil sır lekeli olduğu dikkat çekmektedir. Yeşil sır lekeleri belli bir kompozisyon uygulanmaksızın, özensizce kaba sürülmüştür. Üzerlerinde hiçbir bezeme bulunmayan olan az sayıdaki kaide parçasında, küçük boyutlu kaselere ait, alçak ve yüksek halka kaide formu tespit edilmiştir. Kaide formlarında yükseklik değişmekle birlikte, kaide halkasının dışa çekik uçla sonlanması formlarda ortak bir özellik olarak tespit edilmiştir (Figür 1a).

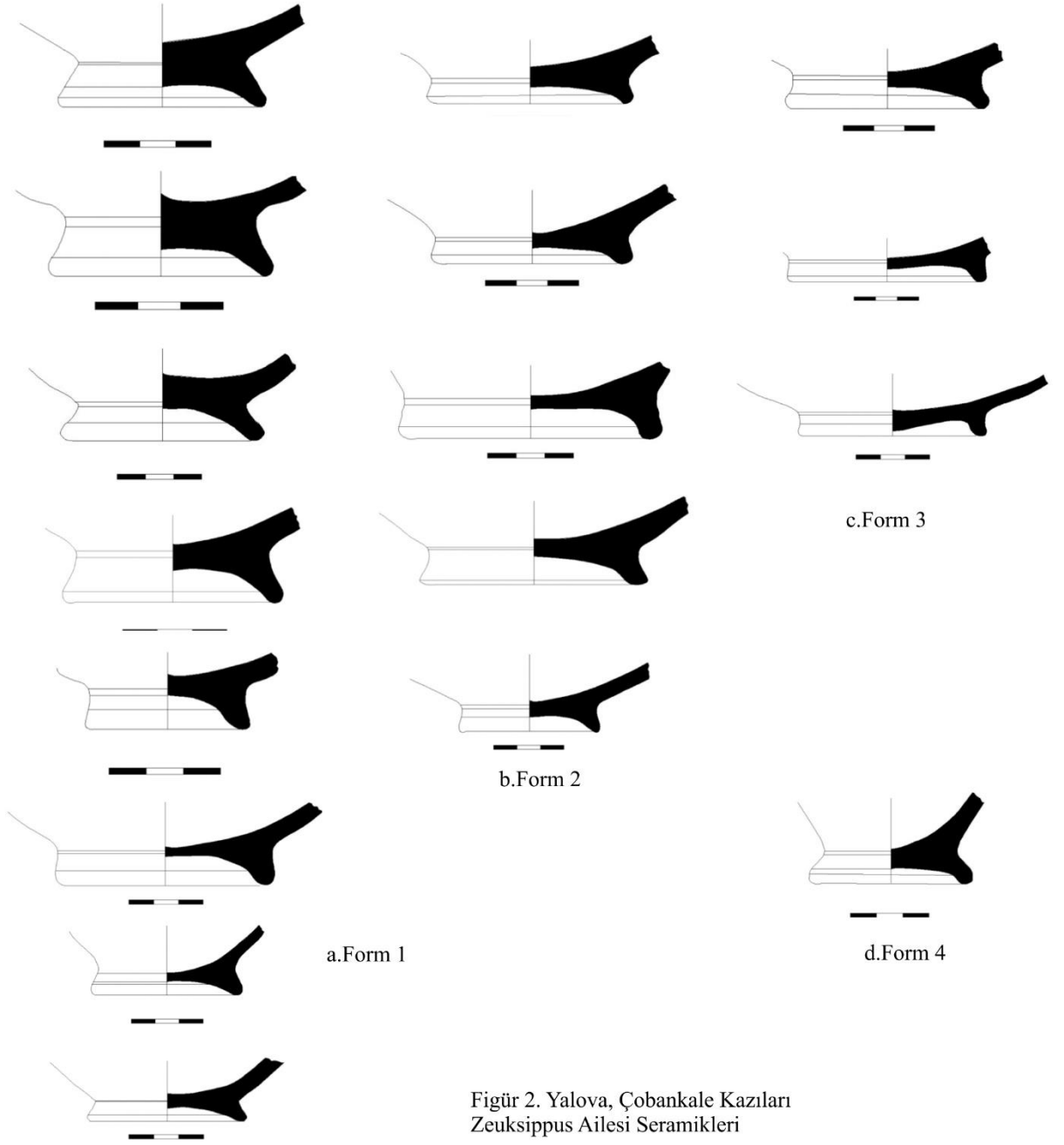
Figür 1. a. Beyaz Hamurlu Seramikler. b., c., d., Astar Boyalı Seramikler

Çobankale buluntuları içindeki en yoğun grup **Zeuksippus Ailesi Seramikleridir**. Formlarda yuvarlatılmış basit ağız ve hafif dışa çekik dik kenarlı ağız formları, kaidelerde alçak ve yüksek halka kaide yaygındır ve formlar en az 4 farklı görüntüde karşımıza çıkmaktadır (Figür 2). Kaidelerde dışa çekik ve yuvarlak uçlu halka kaide formu en yaygın formdur (Figür 2a). Form 1 örneklerine göre daha alçak olan ikinci bir form (Figür 2b), yine alçak halka kaideli ancak kaide merkezinin kalınlaşarak zemine daha yakın olduğu formlar (Figür 2c) da bulunmaktadır. Küçük boyutlu kaselerin yanında yayvan gövdeli açık formlar da tespit edilmiştir. Kapalı kaplara ait çok az parça bulunmuştur ancak az miktarda kapalı ve tek veya çift kulplu, iç yüzeyleri sade, dış yüzeyleri astarlı ve sırlı kap mevcuttur. Açık formdaki kase ve tabaklarda ise, parçaların çoğu koyu sarı veya açık turuncu tonlarında sarı sırlı,

beyazımsı krem veya koyu krem astarlıdır. Yeşil sırlı parçalar daha az miktardadır. Kaide parçalarının tümünde seramik fırınlarında kapların istiflenmesinde kullanılan ve kapların tarihlendirilmesinde çok önemli bir ayırım yapmamıza imkan veren üçayaklara ait izler görülmektedir.

Buluntularda, Zeuksippus Ailesi seramiklerinin en tanınmış bezemelerinin dışına çok çıkılmadığı, sadece eşmerkezli dairelerle hazırlanan kompozisyonlara ek olarak eş merkezli daireler içine kazınmış spiraller, dalgalı kazıma çizgiler, geometrik desenlerle oluşturulan düzenlemeler ve farklı varyasyonlarla uygulanan bitkisel kompozisyonlar bezemelerde en çok karşılaştığımız uygulamalardır. Ayrıca eşmerkezli dairelerle birlikte ve/veya ayrı biçimde tarak uçlu bir aletle uygulanan kazıma desenler de sıklıkla kullanılmıştır. Bunların dışında bezemesiz, sarı veya yeşil, tek renk sırlı, beyaz ve krem astarlı kaide ve amorf gövde parçası da ele geçmiştir. Parçaların dış yüzeylerinde genellikle basit ağız ve dışa çekik ağızların dış kısmında astar ve sır, sadece ağız çevresini kuşatmaktadır. Bazı dik kenarlı damla veya dalgalı kıvrımlar biçiminde astar süsleme yapılmış ve yine sadece bu kısım sırlanmıştır.

Çobankale kazılarında sadece birkaç parça ele geçen *Astar Boyalı Seramik* grubuna ait kaide ve amorf gövde parçası mevcuttur (Figür 1b). Az sayıdaki parçalardan form ve bezeme kompozisyonlarına ilişkin bir değerlendirme yapmak oldukça güçtür. Kaide parçalarında üçayak kullanıldığı, geometrik bezemeli parçaların bulunduğunu söylemek mümkündür.

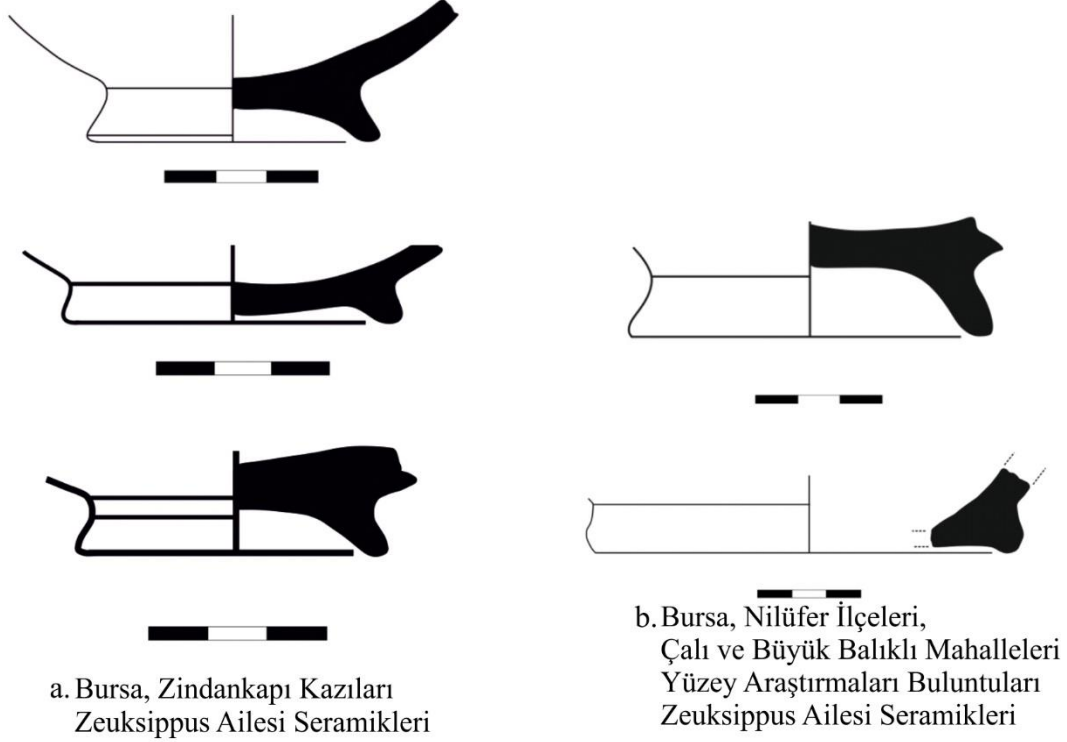
Figür 2. Yalova, Çobankale Kazıları Zeuksippus Ailesi Seramikleri

Bursa, Zindankapı Kazıları Seramik Buluntuları

Bursa'nın tarihi kent surlarının onarım projesi kapsamında, Bursa Büyükşehir Belediyesi, Bursa Arkeoloji Müzesi ve Sama İnşaat işbirliğiyle "Prusa" kent surlarının onarım ve restorasyonu amacıyla çalışmalar başlatılmıştır. Surların günümüzde Osmangazi İlçesi, Alacahırka Mahallesi içinde yer alan ve "Zindankapı" olarak tanınan bölümü; Cilimboz Deresi boyunca uzanan çevre duvarı, kuleleri ve zindan işleviyle kullanılmış olan kesimiyle büyük ölçüde ayakta kalmıştır. 2012 yılında onaylanan restorasyon projesine başlanmadan önce (bk. Yılmaz, 2016: 173-194, Yavaş, 2017: 55-75), bu alandaki kule ve çevresinde Bursa Müzesi başkanlığında yürütülen kazılarda önemli miktarda ve çeşitlilikte seramik buluntu ele geçmiştir.

Zindankapı kazılarında az miktarda *Beyaz Hamurlu Seramik* mevcuttur. Bunlardan bir kısmı Tek Renkli Beyaz Hamurlu Mallara, bir kısmı ise Çok Renk Sırlı Beyaz Hamurlu Mal grubuna aittir. Formlarda, dik kenarlı halka kaide ile basit ağız parçalarından yola çıkara küçük boyutlu kase formları tespit edilmiştir.

Zindankapı buluntuları içindeki en yoğun grup yine *Zeuksippus Ailesi Seramikleri*dir. Formlarda küçük kase ve çanaklara ait alçak ve yüksek halka kaideler, yuvarlatılmış basit ağızlar yoğunluktadır (Figür 3a). Sırlı kapalı kaplara ait veri yok denecek kadar azdır. Kase ve tabaklarda parçaların çoğu sarı/koyu sarı veya açık turuncu veya orta/koyu yeşil tonlarında sırlı, beyazımsı krem veya koyu krem astarlıdır. Kaide parçalarının tümünde üçayak izi mevcuttur. Bezemelerde ise, Çobankale örneklerine göre çok daha sınırlı biçimde, sadece eşmerkezli dairelerle hazırlanan kompozisyonların yoğunudur. Ancak yine eş merkezli daireler içine kazınmış spiraller, dalgalı kazıma çizgiler, geometrik desenlerle oluşturulan düzenlemeler de görülmektedir.

Figür 3. a, b. Zeuksippus Ailesi Seramikleri

Nilüfer İlçeleri Yüze Araştırmaları ve Apollonia ad Rhyndakos Kazıları Seramik Buluntuları

Bursa, Uludağ Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü öğretim üyesi Prof. Dr. Mustafa Şahin'in yürüttüğü proje kapsamında Bursa İli, Nilüfer İlçesi sınırlarında kalan Çatalağıl, Büyük Balıklı, Badırğa, Konaklı, Gökçeköy, Çaylı, Kayapa, Çalı, Hasanağa, Özlüce, Karacaoba, Fadıllı ve Sülüklü mahallerinde yüze araştırması yapılmıştır. Bu çalışmalarda Helenistik, Klasik, Roma, Bizans ve Geç Osmanlı Dönemlerine ait farklı seramik grupları belgelenmiştir. İncelediğimiz bu seramiklerde Çobankale ve Zindankapı kazılarında farklı olarak, seramiklerin tümü kırmızı hamurlu gruplara aittir. Yoğunluk yine *Zeuksippus Ailesi Seramikleri*dir (Figür 3b), ayrıca az miktarda *Astar Boyalı Seramikler* de saptanmıştır (Figür 1c, d).

Nilüfer İlçesi, Gölyazı Mahallesi'inde bulunan Apollonia ad Rhyndakos yerleşiminde, Bursa Arkeoloji Müzesi başkanlığında, Uludağ Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü öğretim üyesi Prof. Dr. Derya Şahin'in bilimsel danışmanlığında yürütülen kazılarda, ele geçen çok az sayıdaki Bizans Dönemi seramiklerinin tümü *Zeuksippus Ailesi Seramiklerinin* sarı ve yeşil renkli, tek renk sırlı alt gruplarına aittir.

Sonuç

Çalışmamız kapsamında seçilen alanların buluntularının tümü bir arada değerlendirildiğinde, Bizans Dönemi sırlı seramiklerinden başlıca üç grubun öne çıktığı görülmektedir. Bunlar Beyaz Hamurlu Mallar, Zeuksippus Ailesi Seramikleri ve Astar Boyalı seramiklerdir ve bu üç grup tüm buluntu

alanlarda yaklaşık olarak aynı oranda ele geçmiştir. Tüm araştırma alanlarında en az miktarda ele geçen grup Beyaz Hamurlu Mallar, Beyaz Hamurlu mallara oranla biraz daha yoğun ele geçen kırmızı hamurlu Astar Boyalı seramikler ve en yoğun ele geçen kırmızı hamurlu Zeuksippus Ailesi Seramikleridir.

Beyaz Hamurlu Seramiklerin en üretim yeri olarak İstanbul önerilmektedir. Bu görüş için İstanbul, Saraçhane buluntuları başlıca referans kaynağıdır ve buluntular arasında Çobankale buluntularıyla paralellik taşıyan örnekler mevcuttur (Hayes 1992: 12-34, Böhlendorf-Arslan 2004: 97-107). Grubun Tek Renk Sırlı örneklerine ayrıca Troya yakınlarındaki Gülpınar (Smintheus) (Böhlendorf Arslan 2018: 284, Plate 4), İznik (Nikaia) (Özkul-Fındık 2014: 48), Kaman-Kalehöyük (Vroom 2006: 165-166) gibi birçok yerleşimin yanı sıra son yıllarda yapılan İstanbul, Büyükçekmece yüzey araştırmalarında da rastlanmıştır (Çömezoğlu-Uzbek 2019: 100, No:2). Söz konusu benzerleri gözetilerek 8.-12.yüzyıllar arasına tarihlendirilmesi önerilmektedir. Zindankapı kazılarında ise, Çobankale' de henüz tespit edilmemiş olan Polikrom Sırlı Beyaz Mallardan da ele geçmiştir. Polikrom Mallar kronolojik tasnifte biraz daha geç bir sürece, 12.ve 13.yüzyıla tarihlendirilmektedir (Doğer, 2012: 54. Doğer, 2010: 168-170).

Zeuksippus Ailesi Seramikleri¹⁶⁵ Çobankale-Zeüksippus Ailesi Seramiklerinin en yakın benzerlerine Bursa, Nilüfer İlçeleri yüzey araştırmalarında (İnanan, 2016: 369, 370,372; Şahin, 2016: 74), Bursa, İznik Roma Tiyatrosu Kazılarında (Özkul-Fındık, 2014: 99-121) ve Balıkesir sınırlarındaki Daskyleion Antik kenti buluntularında rastlanmıştır (Doğer 2013: 122 / Tablo 9, 124 / Tablo 11, 126 / Tablo 13, 127 / Tablo 14, 142 / Tablo 29, 143 / Tablo 30). Çobankale buluntularıyla hem form hem bezeme açısından uyuşan Daskyleion kenti Zeuksippus Ailesi Tek Renk Sırlı I.Tip seramiklerin tarihlendirilmesi için 12.yüzyıl ikinci yarısı ve 13. yüzyıl ilk çeyreği arası önerilmiştir (Doğer, 2013: 49). Ayrıca bu grup içinde değerlendirdiğimiz tarak bezemeli parçalar, yine Yalova İli'ne yakın olan Büyükçekmece yüzey araştırmalarında (Çömezoğlu-Uzbek, 2019: 104/No.10) da ele geçmiş ve tarihlendirmeleri 14.yüzyıla kadar ilerletilmiştir (Çömezoğlu-Uzbek, 2019: 94). Anadolu içi ve dışında çok fazla yerleşime dağılım gösteren bu grup (İnanan, 2014: Harita 1; Böhlendorf-Arslan, 2004, Waksman ve François, 2004-2005) birçok araştırmacı tarafından genellikle 12.yüzyıl sonu ve 13.yüzyıl başı arasındaki tarihlere yerleştirilmektedir.

Astar Boyalı Seramikler, buluntuları incelenen dört alanda da ele geçmiştir. Tüm kaide parçalarında üçayak izleri bulunur. Ancak bu gruba ait parçaların form özellikleri ayrıntıyla değerlendirilememiştir, çünkü buluntuların çoğu ait olduğu kabın formunu anlayamayacağımız ölçüde küçük veya amorf parçalardır. Tüm buluntular göz önünde tutulduğunda en yakın benzerlerinin İznik, Roma Tiyatrosu kazıları (Özkul-Fındık, 2007: 532, Fig.1: 8, 9) ve Nilüfer İlçelerinde yapılan yüzey araştırmaları buluntuları arasındaki örneklerdir (İnanan, 2016: 370-Kat. No.9).

Çobankale, Zindankapı, Gölyazı ve Nilüfer ilçesinin diğer mahallelerinde gerçekleştirilen kazı ve yüzey araştırmaları buluntuları bir arada değerlendirilirken, seramik araştırmalarında genellikle yaptığımız üzere parçaların tek tek benzerlerinin aranması yerine, tüm grupların form bir arada bulunduğu merkezlerin saptanmasına odaklanılmıştır. Bu merkezin aynı zamanda bir üretim merkezi olması veya üretime ilişkin verilere sahip olması esas alınmıştır. Bu durumda seçili alanlarımızda ele geçen başlıca üç grubun üretimine dair verilerin bulunduğu, Bithynia-Mysia bölgelerinin önemli yerel üretim merkezi Nikaia/İznik kenti öne çıkmaktadır. İznik üretimleri Osmanlı Döneminde özellikle Milet İşi adıyla tanımlanan ancak İznik üretimi oldukları saptanan ve İznik Seramikleri deyince ilk akla gelen Mavi-Beyaz ve diğer seramik gruplarıyla tanınmaktadır. Ancak burada geniş çaplı bir ortaçağ üretimi olduğu da bilinmektedir. İznik üretimleri arasında Astar Boyalı seramikler öne çıkmaktadır (Özkul-Fındık, 2007: 531-543; Özkul-Fındık, 2014: 72-75). Astar Boyalı seramiklerin bir grubu Zeuksippus Ailesi seramikleri içinde değerlendirilmektedir. Bunun yanında İznik'te Bizans Döneminde kazıma dekorlu üretimler içinde Zeuksippus Ailesi seramikleri olması güçlü bir ihtimaldir ancak bu grupların İznik üretimlerine dair ayrıntılı incelemeler henüz oldukça az sayıdadır (Özkul-Fındık, 2014: 154) Bunun dışında İznik'te Beyaz Hamurlu Seramiklerin bazı alt gruplarının yerel üretimine dair fikirler de öne sürülmüştür (François, 1997: 414-416; Demirsar-Arlı ve Altun, 2009:

¹⁶⁵ Zeuksippus Seramikleri hakkında yayınlar giderek artmaktadır. Bunlardan bazıları için bk. Megaw, 1968: 67-88; Megaw, 1989: 260-266; Armstrong 1992: 1-9; İnanan, 2010; İnanan, 2013: 59-76; Doğer, 2013; Özkul-Fındık 2014.

375-Resim 11). Dolayısıyla, İznik kentinin Bizans dönemi seramik üretiminin yakın çevresindeki arzı sağlayabilecek denli geniş çaplı olması güçlü bir ihtimaldir. Ancak çok fazla sayıda buluntu yayınlamasına karşın, henüz İznik-Ortaçağ üretimi seramiklerine dair bir form kataloğu kısıtlıdır. Sonuç olarak, incelediğimiz seramik buluntular başta İstanbul olmak üzere, özellikle Batı Anadolu yerleşimlerinde yapılan ve Ortaçağ iskanı olan birçok yerleşimde, Akdeniz ve Karadeniz kıyı yerleşimlerinde önemli miktarda ele geçmektedir ve bunları tek bir üretim merkezine bağlamak mümkün değildir fakat, yayınlanmış ve yayınlanmamış benzerleri göz önüne tutulduğunda İznik/Nikaia kentinde üretildiği öne sürülen ve/veya İznik kazılarında ele geçen buluntuların gerek bezeme (özellikle kuş figürleri ve bazı geometrik imgeler) gerek form (özellikle dışa çekik alçak halka kaideler) özellikleri (Özkul-Fındık, 2014: 99-100/Tablo 24-25, 103-117/Tablo 28-42) incelediğimiz alanlardaki buluntularla benzerliği çok fazladır. Bu durumda İznik kentinin Bizans dönemi üretimlerinin Bithynia-Mysia bölgelerindeki arzı karşılayabilecek ölçüde ve farklı zevklere hitap edecek kadar çok çeşitlilikte olması ihtimali güçlenmektedir. Bununla birlikte, başka yerleşimlerde sürdürülen kazı ve yüzey araştırmaları sonuçlarında ele geçen Bizans dönemi seramiklerinin yayınlarda bazen ayrıntılı ele alınmadığı, sadece bulduklarına dair bilgi verilirken hamur, form ve süsleme özelliklerine yer verilmediği göz önünde tutulmalı, elimizdeki verilerin, karşılaştırma alanlarına dair verilerin artırılması sonucunda yeniden gözden geçirileceğini hatırlamakta fayda vardır.

Teşekkürler

Bana, Bithynia ve Mysia bölgelerinde ele geçen seramik buluntularını tanıma ve inceleme fırsatı sunan, ekiplerine davet eden ve çalışmalarım sırasında desteklerini esirgemeyen; Çobankale Kazılarını yürüten Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Sanat Tarihi Bölümü Öğretim üyesi Doç. Dr. Selçuk Seçkin'e, Bursa İli, Nilüfer İlçesi Yüzey Araştırmalarını yürüten Bursa, Uludağ Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü öğretim üyesi Prof. Dr. Mustafa Şahin'e, Bursa Arkeoloji Müzesi başkanlığı altında sürdürülen Nilüfer İlçesi, Gölyazı Mahallesi, Apollonia ad Rhyndakos yerleşimi kazıları buluntuları için kazının bilimsel danışmanı olan Bursa, Uludağ Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü öğretim üyesi Prof. Dr. Derya Şahin'e ve Bursa Arkeoloji Müzesi Müdürü Çiğdem Durakoğlu'na, Bursa, Zindankapı Kazı buluntuları için kazıların sürdürüldüğü dönemde Bursa, bugün Yalova Arkeoloji Müzesi Müdürü olan Ali Sinan Özbey'e ve bu kazılarda emeği geçen tüm meslektaşlarıma ve öğrencilerimize teşekkürlerimi sunarım.

Kaynakça

- Akyol, A. (2003). *Zaman Tünelinde Yalova*. Yalova.
- Akyol, A. (2020). *Tarihi Eserler, Doğal Güzellikleri ve Kültürüyle Yalova*. Yalova: Yalova İl Özel İdaresi Kültür Yayınları 02.
- Armstrong, P. (1992). Zeuxippus Derivative Bowls From Sparta, J.M.Sanders (ed.), *Philolakon, Lakonian Studies in Honour Of Hector Catling*, Athenes: 1-9.
- Auzepy, M-F. (2006). Campagne De Prospection 2005 de la Mission Monasteres Byzantines de la Cote Sud de la Marmara. *Anatolia Antiqua*, XIV, 369-398.
- Auzepy, M-F., Çetinkaya, H., Delois, O., Gérois, J-P., Kaplan, M. ve Lamesa, A. (2008). Campagne De Prospection 2007 de la Mission Marmara. *Anatolia Antiqua*, XVI, 413-442.
- Auzepy, M-F., Çetinkaya, H., Delois, O., Gérois, J-P., Kaplan, M. ve Lamesa, A. (2009). Campagne De Prospection 2008 de la Mission Marmara. *Anatolia Antiqua*, XVII, 427-456.
- Böhlendorf-Arslan, B. (2004). *Glasierte Byzantinische Keramik Aus Der Turkei*, İstanbul: Ege Yayınları.
- Böhlendorf-Arslan, B. (2018). Gülpınar Pottery Again: Towards a Re-Evaluation of Local and Imported Wares. F. Yenişehirlioğlu (Ed.), *XIth. AIECM3 on Medieval and Modern Period Mediterranean ceramics Proceedings / 11. AIECM3 Uluslararası Orta Çağ ve Modern Akdeniz Dünyası Seramik Kongresi içinde* (279-290). İstanbul: Koç Üniversitesi Vekam Yayın No: 42.

- Çömezoğlu-Uzbek, Ö. (2019). İstanbul Üniversitesi Yüzey Araştırması (İSTYA) Projesi Büyükçekmece Çalışmalarında Elde Edilen Çanak Çömlek Buluntular. E. Güldoğan (Ed.), *İstanbul İli Yüzey Araştırması 2016-2017 Büyükçekmece* içinde (91-113), İstanbul: Büyükçekmece Belediyesi Yayınları.
- Demirsar-Arılı, B., Altun, A. (2009). İznik Çini Fırınları Kazısı, 30. Kazı Sonuçları Toplantısı (1.Cilt), (359-376).
- Doğer, L. (2013). *Daskyleion II, Hisar-tepe/Daskyleion Kazısı Bizans Seramikleri, Prof. Dr. Tomris Bakır'a Armağan*, İstanbul: Ege Yayınları.
- Foss, C. (2002). *Anadolu'daki Ortaçağ Kalelerinin İncelenmesi II Nikomedia*. Çev. F. Y. Ulugün. İzmir.
- François, V. (1997). Les Ateliers de Céramique byzantine de Nicée/Iznik et leur production (Xe-début XIVE siècle), *Bulletin de correspondance hellénique* 121, 411-442.
- François, V. (2003). La Céramique Byzantine et Ottomane. B. Geyer ve J. Lefort (Eds.) *La Bithynie au Moyen Âge* içinde (287-308), Paris: P.Lethielleux.
- Hayes, J.W. (1992). *Excavations At Saraçhane In İstanbul, Volume 2, The Pottery*, New Jersey.
- İnalçık, H. (1997). "Osman Gazi'nin İznik Kuşatması ve Bafeus Muharebesi". Ed. E. Zachariadou (Ed), *Osmanlı Beyliği (1300-1389)* içinde (78-105), İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- İnanan, F. (2010). Kuşadası / Kadıkalesi-Anaia Kazısı Zeuksippus Tipi Bizans Seramikleri. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bizans Sanatı Anabilim Dalı, İzmir.
- İnanan, F. (2013). Zeuxippus Type Ceramics and Samples from Kadıkalesi/Anaia, Kuşadası. Z. Mercangöz (Ed), *Bizanslı Ustalar-Latin Patronlar, Kuşadası Yakınındaki Kadıkalesi Kazıları Işığında Anaia Ticari Üretiminden Yansımalar / Byzantine Craftmen-Latin Patrons, Reflections from the Anaian Commercial Production in the Light of the Excavations at Kadıkalesi nearby Kuşadası* içinde (59-76), İstanbul: Ege Yayınları.
- İnanan, F. (2014). Zeuksippus Tipi Seramiklerin Anadolu'daki Dağılımları. *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi* (26), 151-168.
- İnanan, F. (2016). Nilüfer ve Mahalleleri Yüzey Araştırmalarında Ele Geçen Bizans ve Osmanlı Dönemi Seramik Buluntuları / Pottery Findings From the Byzantine and Ottoman Periods Found During Survey Research in Nilüfer and its Neighbourhood). M. Şahin, S. Sevim ve D. Yavaş (Eds.), *Odryses'ten Nilüfer'e Uluslararası Nilüfer Sempozyumu (Nilüfer International Symposium 'From Odrysses to Nilüfer*, içinde (359-382). Bursa: Nilüfer Belediyesi Yayınları.
- İnanan, F. ve Seçkin, S. (2021). Yalova, Çobankale Kazısı Sırlı Seramik Buluntuları: İlk Gözlemler. *Cedrus IX*, 437-458.
- Lefort, J. (1997). 13. Yüzyılda Bitinya. E. Zachariadou (Ed), *Osmanlı Beyliği (1300-1389)* içinde (106-128), İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Lefort, J. (2003). Les Grandes Routes Médiévales. B. Geyer ve J. Lefort (Eds.) *LaBithynie au Moyen Âge* içinde (461-472), Paris: P.Lethielleux.
- Megaw, A.H.S. (1968). Zeuxippus Ware, BSA 63: 67-88.
- Megaw, A.H.S. (1989). "Zeuxippus Ware Again", *Bulletin de Correspondance Hellénique Supplement* (XVIII), 260-266.
- Özkul-Fındık, N. (2001). *Roma Tiyatrosu Kazı Buluntuları (1980-1995) Arasındaki Osmanlı Seramikleri*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

- Özkul-Fındık, N. (2007). Slip Painted Iznik Ceramics”, B. Böhlendorf , A.O.Uysal ve J. Wittle-Orr (Ed.) *Byzas 7, Çanak, Late Antique and Medieval Pottery and Tiles in Mediterranean Archeological Contexts* içinde (531-543). İstanbul: Ege Yayınları.
- Özkul-Fındık, N. (2014). *İznik Sırlı Seramikleri, Roma Tiyatrosu Kazısı (1980-1995)*. Ankara: Bilgin Kültür Sanat Yayınları.
- Seçkin, S. (2013). “Castles of Yalova”, F. Hitzel (Ed.), *14. International Congress of Turkish Art* içinde (697-704). Paris.
- Seçkin, S. (2018). “Tarihsel Süreçte Yalova/Altınova Çobankale”. *Cedrus*, 6, 535-553.
- Seçkin, S. (2021). “Yalova/Altınova Çobankale’de Yapılan Çalışmalar Hakkında İlk Değerlendirmeler”. *24. Uluslararası Ortaçağ ve Türk Dönemi Kazıları ve Sanat Tarihi Araştırmaları Sempozyumu Bildiri Özetleri* içinde (602-618) Nevşehir: Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Yayınları No.25.
- Şahin, M. (2016). *Bursa ve İlçeleri Arkeolojik Kültür Envanteri – II, Nilüfer İlçesi I. Kitap*. Bursa: Bursa Araştırmaları Merkezi Yayınları.
- Şahin, M., Özbey, A.S. (2017). Apollonia a.R. Araştırmaları Band 1, Nekropol Kazıları 2016-2017. Bursa: Nilüfer Belediyesi Yayınları.
- Waksman, S.Y., François, V. (2004-2005). Vers une redéfinition typologique et analytique des céramiques byzantines du type Zeuxippus Ware, *Bulletin de Correspondance Hellénique* (128-129), 629-724.
- Vroom, Y. (2006). Some Byzantine Pottery Finds From Kaman-Kalehöyük: A First Observation. *Kaman-Kalehöyük* (15), 163-169.
- Yavaş, D. (2017). Bursa Şehir Surlarında Ortaya Çıkan Zindanın Restorasyonu. *U.Ü. Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi* (18/32), 55-75.
- Yılmaz, İ. (2016). Şehir Sur Zindanları Kapsamında Bursa Zindanının Tespiti, Belgelenmesi ve Restitüsyonu”. *U.Ü. Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (20/31), 173-194.

YENİ MEDYANIN YEREL MEDYA ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ “YALOVA ÖRNEĞİ”

Mustafa Serhat ERKANAT
Yüksek Lisans Öğrencisi, Yalova Üniversitesi,
serhaterkanat@gmail.com
ORCID: 0000-0002-7418-8136

Mehmet Gökhan GENEL
Prof. Dr., Yalova Üniversitesi,
gokhan.genel@gmail.com
ORCID: 0000-0002-7681-1737

Öz

Yeni medya hayatımıza girdiği günden bu yana geleneksel medya hayatımızdaki yerini kaybetmeye başlamış ve hemen hemen her yaş grubundaki insanın haber alma alışkanlıklarının değişmesine sebep olmuştur. Yeni medya insanların interaktif bir biçimde birbirleri ile iletişim halinde oldukları, haberleri anında görüntüleyebilme ve bu haberlere yorum yapabilme imkânı tanımıştır. Haber kaynakları gerek kendi internet siteleri gerekse sosyal medya hesapları üzerinden bunu sağlamayı başarmıştır. Sadece haber kanalları değil, bireyler de günlük hayatlarında tanık oldukları ve haber niteliği taşıyan olayları kendi sosyal medya hesapları üzerinden paylaşarak birçok insana ulaşabilmektedirler. Bu durum ise maalesef paylaşılan haberlerin doğruluğu konusunda tereddütleri ortaya çıkartmıştır. Eskiden kullanılan birçok teknik ise neredeyse kullanılmaz olmuş ve yerini yeni nesil, maliyetleri daha düşük ve pratik cihazlara bırakmıştır. Gazeteler ve haber kanalları bu hızlı dönüşüme ayak uydurabilmek için birbirleri ile kıyasıya bir yarış içerisinde çalışmaktadırlar. Sadece genel medya kaynakları değil, yerel medya da okurlarının ihtiyaçlarını karşılayabilmek için kendi haber portallarını kurup yayın yapmaya başlamışlardır. Bu çalışmada yeni medyanın ve Yalova’da bulunan yerel haber kanallarının kullanmakta olduğu kaynakların önemi araştırmaya tabi tutulmuştur. Bu doğrultuda Yalova’da yayın hayatını sürdüren yerel medya kanalları, bunlara ait internet siteleri incelenmiştir. Çalışmada araştırma yöntemi olarak “literatür tarama” esas alınmıştır. Çalışmadan çıkartılan en önemli sonuç ise haberciliğin günümüz şartlarına nasıl evrildiğini ve haber kaynaklarının gerek genel gerekse yerel olarak bu değişime hızlı bir şekilde adapte oldukları, okurlarına haberleri çok daha hızlı ulaştırdıkları söylenebilir.

Anahtar Kelimeler: Haber, Yeni medya, Yerel medya, Yalova, internet haberciliği

Effects of New Media on Local Media “The Case of Yalova”

Abstract

Since the day the new media came into our lives, traditional media has begun to lose its place in our lives and has led to a change in the news habits of people of almost every age group. The new media has allowed people to interact with each other in an interactive way, to view the news instantly and to comment on these news. News sources have managed to achieve this through both their own websites and social media accounts. Not only news channels, but individuals can reach many people by sharing news that they witness in their daily lives through their own social media accounts. Unfortunately, this situation has revealed hesitations about the accuracy of the news shared. Many techniques used in the past have become almost unusable and have been replaced by new generation, lower cost and practical devices. Newspapers and news channels work in a fierce competition with each other in order to keep up with this rapid transformation. They have started to broadcast their own news portals in order to meet the needs of their readers not only in the general media sources but also in the local media. In this study, the importance of the sources used by the new media and local news channels in Yalova has been investigated. In this direction, local media channels that continue broadcasting in Yalova, their websites were examined. In the study, "literature review" was taken as a research method. The most important result of the study is how journalism has evolved to today's conditions and it can be said that news sources adapt quickly to this change both in general and locally, and they deliver news to their readers much faster.

Keywords: news, new media, local media, Yalova, internet news

GİRİŞ

Günümüzün en önemli ve etkili haber alıp-verme kanalları kuşkusuz medyadır. Diğer bir tabirle Kitle İletişim Araçları 21.YY'ın şekillendiricisi, kurgulayıcısı ve çağa damgasını vuran teknolojik aygıtlardır. Gazete, radyo ve televizyon ile başlayan klasik veya geleneksel medya mecraları 21.YY'ın başında küreselleşmenin da tetiklemesiyle birlikte internet tabanlı dijital medyaya doğru kaymaya başlamıştır. Geleneksel medyanın hakimiyet ve zemininin tedrici olarak kaybolmaya başlaması ve onun yerine hızlı bir şekilde ve teknolojik destekli olarak dijital medyanın yerleşmeye başlaması kitle iletişimi açısından büyük bir devrim olarak görülmektedir. Zira yeni medya dolayımında insan ve toplumlar arasındaki iletişim kurma biçimleri, haberin işlenmesi, servis edilmesi ve tüketilmesi cihetiyle geleneksel yöntem ve uygulamalardan oldukça farklılıklar barındırmaktadır. Dolayısıyla eskiye ait iletişim biçim ve tekniklerinin yeni medya sistemiyle birlikte (kar-zarar dengesi tartışılır bir durum) radikal bir şekilde farklılaşmış ve toplumu da bu yönde ve kendi yörüngesinde dönüştürmeyi başarmıştır. Bu anlamda en büyük değişiklik kitlesel medyanın temel taşlarından biri olan gazeteler özelinde meydana gelmiştir. Gazeteler bir yandan geleneksel versiyonlarını sürdürürken (bir kısım gazeteler tamamen kapatılarak online mecraya taşınmıştır) bir yandan da çağın vazgeçilmez gereği olan dijital mecra da varlık göstermeye başlamışlardır. Bu durum bir yandan yaygın yani yurt dışında okurları olan genel ve büyük tirajlı gazeteler nezdinde cereyan ederken, yanı zamanda yerel ve bölgesel düzlemde faaliyet gösteren yerel medyada da kendini göstermiştir. Yani etkinlik kapsamında bir şehre veya ilçeye hitap eden yerel gazeteler kendi sanal mecralarını oluşturmak suretiyle dijital ortamda yerlerini almaya başlamıştır. Bu durum bir yandan gazete çıkarma maliyetlerinin yüksek olması nedeniyle medya sahipleri açısından avantaj teşkil ederken diğer yandan medya organlarının hayatta kalması yönüyle reklam girdileri açısından da dezavantajlı bir duruma sebebiyet vermiştir. Bahsedilen kâr zarar dengesi ulusal medyayı etkilemiş olsa da online reklamlardan pay almaları nedeniyle yerel medya kadar etkilenmedikleri ifade edebilir. Zira bazı ulusal online gazeteler abonelik sistemine de entegre olması nedeniyle yerel medyaya kıyasla ekonomik açıdan daha rahat bir durumda oldukları da bilinen bir durumdur. Araştırmamız Yalova ilindeki yerel medya özelindeki medya organlarının yerel medyaya olan entegrasyonları yönüyle genel bir tarama içermektedir. Bu bağlamda çalışmanın literatür kısmında haber, yerel medya ve yeni medya gibi başlıklar üzerinden başlıklandırmaya gidilmiş, araştırma kısmında ise Yalova'daki yerel medyanın genel bir fotoğrafı çekilmeye çalışılmıştır.

Haber

Haber kelime olarak incelendiğinde Türkçe'ye Arapça'dan gelmiş bir sözcük ve olma durumu anlamındadır. Bir olay, kişi, durum veya nesne ile ilgili edinilen malumat veya bilgi anlamına da gelen haberin birçok anlamı vardır. Diğer yandan haber üretilmesi ve kitleye ulaştırılmasıyla bir süreç işidir. Başka bir tanıma göre haber: "gerçek dünyada bir yerlerde meydana gelen olaylar, kişiler ya da şeyler hakkında en son, en yeni ve ilgi çekici enformasyondur." (Dursun 2003: 63). Haberin içeriğinden daha çok hedef kitleler tarafından neyin önemli olduğuna dikkat çeken kısa bir tanımda ise haber bir olayın, gerçek ve görüşün döküm halidir. İnsanların ilgisini en fazla çeken haber ise en iyi haberdur. (Harris 1981: 26)

Bakıldığında birçok televizyon ve gazetelerde yayınlanan haberlerin içerik benzerliği olsa da ticari farklılıklardan dolayı değişiklikler gözükmektedir. Buralarda çalışan kişilerin haberleri seçmeleri ve hazırlayış biçimleri de haberlerdeki farklılıkların başlıca sebeplerindendir.

Habercilik

Habercilik denildiğinde ise akla ilk gelen haberi yapan kişi olarak tanımlanabilir. Haberi yapmak ise haber tanımında da yer aldığı gibi bir süreç işidir ve muhabirden başlayıp editöre

kadar uzanan bir yol haritası mevcuttur. Haberci bu süreçlerde haberi toplayan, yapan ve yayınlıyandır. Habercilik doğru, hızlı ve güvenilir bir biçimde bilgi aktarma mesleğidir. Bir habercinin amacı her zaman doğru, gerçekçi ve tarafsız olarak kamuoyunu şeffaf bir biçimde bilgilendirmektir. Habercilik liberal medya kuramına göre nihayetsiz bir özgürlük alanı olarak tanımlanmış olsa da haberciliğin temellerinden olan basın özgürlüğü düşünüldüğü kadar sınırsız değildir ve bazı sınırlayıcı etkenler tüm dünya genelinde var olan bir gerçekliktir. Örnek verecek olursak devlet sırrı ve ulusal çıkarlar, etik ahlaki kurallar, yayın yasakları, reklamcı baskıları, editör kararları ve RTÜK gibi durumlarda basın özgürlüğü sınırlandırılabilir.

Gazete

Adını 16. Yüzyılda İtalya'nın para birimi olan "Gazetta" dan alan gazete, ekonomi, kültür, siyaset ve diğer konularda haber aktarmak için kullanılan belirli sürelerde yayımlanan kitle iletişim organıdır. (Toruk, 2008:157). Yine bu anlamda il örnekleri 16.YY'dan itibaren Hollanda ve Almanya'da görülmeye başlanmış ve bu tarihten sonra başta Avrupa olmak üzere tüm dünyaya aşama aşama yayılmıştır. Kitle İletişim Araçları arasında en eski ve öncü konumda olan gazete günümüzde mevzi kaybetse de hala etkinliğini kamuoyu nezdinde korumaktadır. Diğer bir ifade ile dilimize aslında Latince 'den gelen ve haber bülteni anlamına gelen gazete Avrupa'da ortaya çıktığından bu yana günümüz internet çağına kadar kitle iletişim organı olamaya devam etmiştir. Literatürde gazete ile ilgili birçok farklı tanım bulunmaktadır.

Bunlara örnek verecek olursak, Napolyon (Toruk, 2008: 71)'a göre gazete; "*Hükümetin kararlarını destekleyen ve onun istediği şekilde hareket eden bir yayın organıdır.*" Ünlü bilgin Löbl ise gazeteyi şu şekilde açıklar: "*Gazete; düzenli olarak yayınlanan, mekanik baskı sayesinde her tarafa yayılan ve içerisinde değişik aktüalite haberleri bulunan matbaadır.*" Şevket Evliyagil (1981) gazete için "*İnsan adına konuşan güçlü ve etkili bir ses*" ifadesini kullanırken İlhan Selçuk da gazeteyi "*tarihin ilk müsveddesi*" olarak yorumlamıştır.

Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu Gazi Mustafa Kemal Atatürk ise gazete için; "*Başlı başına bir kuvvet, bir mektep ve bir rehber olan gazete; milletin umumi sesi olan bir vasıta.*" Şeklinde bir açıklamada bulunmuştur. Gazete güncelliğini yitirdiğinde boş bir kağıttan ibaret olarak görülse de tarihi bağlamda arşiv değeri yüksek basılı metinler olarak kütüphanelerde yerlerini alırlar. Gazetecilik mesleğinin adeta sahnesi olan gazete sürekli güncel olmalı ve halkı bilgilendirmeye devam etmek ve süreklilik arz etmesi gerekmektedir (Boheree,1986: 8). Gazeteler haberleri yüzeysel olarak değil, detaylı bir şekilde bilgi aktararak okurlarını bilgilendirmek zorundadır. Zira bir gazeteyi ayakta tutan o gazeteyi yöneten patronlar değil okuyucularıdır denebilir. Gazeteler sayesinde insanlar kendilerini ilgilendiren konularda bilgi edinip bu konular hakkında diğer insanlarla tartışıp iletişim kurabilmektedir (Bovee,1999: 154-155).

Yerel Medya

Yerel medya kitle iletişim sisteminde alternatif medya olarak tanımlanan ve daha yerel ve bölgesel haber / gelişmelere odaklanan küçük bütçeli ve düşük tirajlı medya organlarıdır. Yerel medya yerelde yaşayan insanları bilgilendirmeye, eğlendirmeye ve eğitmeye yarayan ayrıca ilgili bölgede bir kamuoyu oluşturmak amacıyla yayıncılık faaliyeti içinde bulunan, bölgede yaşayan halkın iletişim halinde olmasını sağlayan kitle iletişim araçlarına yerel medya denilmektedir. Tarih boyunca farklı isimler almıştır. Günümüzde yaygın medyaya oranla sayıları daha fazla fakat tirajı daha küçük olan ve her şehre hatta nerdeyse her ilçeye

hitap eden yerel medya oldukça yaygındır. Tarihin çeşitli dönemlerinden itibaren her dem etkin olan yerel medya ülkemizde de önemini korumuş, dikkate alınmış ve hali hazırda bu etkinliği ve yaygınlığı devam etmektedir. Mesela bizden bir örnek verecek olursak Kurtuluş savaşında Millî Mücadele’yi duyurmak amacıyla kullanılan yerel medya, o dönemde “Anadolu Basını” ve “Taşra Basını” olarak adlandırılmıştır. Yaşanılan bölgede haberlerin, gündemin ne olduğunu bilmek bölgede yaşayan insanlar için oldukça önemlidir. Son dönemde hızlı bir gelişim gösteren yerel medyanın önemi git gide artmaktadır (Temel, Korkmaz ve diğerleri, 2012: 127). Yerel gazeteler, var oldukları zamandan bu yana o bölgede yaşayan toplumlar için önem arz etmiş, bölgede yaşayan halkın sorunlarına değinmiş bu sebeple de okurları yakın ilişkiler içinde olmuşlardır. Birçok ülke de farklı etkenlerle ortaya çıkmış ve gelişmişlerdir (Değirmencioğlu, 2011: 19).

Yerel medya, bölgedeki sorunlar, şehrin ihtiyaçları, haberler, kültürel ve sosyal etkinlikler ve fotoğraflarla okura yaşanan yer duygusunu ve düşüncesini kazandırmaktadır. Bu bağlamda gelişmiş ülkelerde ve gelişmekte olan ülkelerde kitle iletişim araçları iki yönlü olarak ilerlemiştir. Birinci bölümde sınırları aşan bir süreç yaşanırken. Diğer tarafta her kent, her semt yerel gazetelere sahip olmak istemektedir (Vural, 1996: 1054).

Yeni Medya

Yeni medya bakıldığında iletişim teknolojisinin gelişimiyle birlikte bilgisayarlar ile özdeşleşen dijital platformlarda faaliyet gösteren bir medyadır. Yeni medya bir kişinin binlerce kişiye eş zamanlı, sınırsız, etkileşimli bir düzlemde ulaşabilmesine imkân sağladığı medyadır. Bireyler arası iletişimin bir özgürlük olarak teşvik edildiği, sıradan insanın binlerce kişiye doğrudan ulaşılmasının eskisi gibi korku yaratmadığı bir dönemin medyasıdır (Aslan, 2013:106). Genel planda medya denildiği zaman iki tarihsel kategori içerisinde ele alınmaktadır: Geleneksel ve Yeni medya.

Geleneksel veya konvansiyonel medya denilince akla ilk gelenler basılı gazeteler, dergiler, radyolar ve televizyonlarken yeni medyada ise, internet siteleri, haber siteleri, sosyal medya platformları gibi çeşitliliği fazla olan ve bireyler arası iletişimin çok hızlı bir şekilde gerçekleştiği yeni iletişim ortamları akla gelmektedir. Yeni medya ile muhatap olan kullanıcılar iletişime istedikleri anda geçebilme, bitirebilme, verileri depolayabilme, diyalog kurabilme, her türlü işitsel ve görsel materyallerin dahil edildiği zengin bir iletişim ve mesaj alışverişinde bulunma gibi imkanlar sağlamaktadır. Bakıldığında kullanıcılar geleneksel medyaya göre sadece mekân olarak değil, zaman olarak da denetime sahiptir (Roges’ten aktaran Öztürk, 2010:122-123).

Teknolojinin gelişimi ile birlikte kitlelerin yönlendirilmesiyle 2000’li yılların ilk çeyreği “yeni medya çağı” adını almıştır. İlk zamanlarda Web 1.0 şekilde kullanılırken kullanıcılar sadece okur yani pasif tüketici olarak yer almakta ve karşılıklı iletişim söz konusu değildi. Gelişen teknoloji ile Web 2.0 teknolojisi sayesinde kullanıcıların da aktif olarak birçok fikri internet ortamında paylaşım yapmasına imkân vermiştir (Tuncer, 2014: 11). Avrupa’dan dünya geneline yayılan gazetecilik içerik ve yapısal olarak birçok değişikliğe uğramış ve günümüzdeki en belirgin halini de yeni medya olarak tescillemiştir (Bulunmaz, 2011: 28). Cep telefonlarının gelişimi ile birlikte internete erişim kolaylaşmış ve kitle iletişiminin temelleri de değişmiştir. İnternet cep telefonuyla kullanılmaya başlamasıyla birlikte sosyal medya denilen bir kavram var olmuştur (Kara, 2003: 123). Sosyal medyada insanların iletişim biçimleri tamamen yeniden şekillenmiş, karşılıklı iletişim haline geçmişlerdir. Yapılan haberler beğenilme sayıları, yapılan yorumlarla dinamik bir hale gelmiştir.

Yeni Medyanın Yerel Medyaya Etkisi

Yeni medyanın başlangıcı dünya çapında bakıldığında ilk olarak basılı gazeteleri internet sayfasına aktarmasıyla 1995 yılında Amerika’da New York Times, ve The Washington Times gazeteleri yer almaktadır (Karaduman, 2003: 141). Avrupa’da ise bu örnekler International Herald Tribune ve Daily Mirror gibi gazetelerin basılı olan gazetelerini internet sitelerine aktarmasıyla başlamıştır (Kutlu ve Bekiroğlu, 2010: 255). Türkiye’de ilk örnek ise Aktüel dergisinin Temmuz 1995 ‘de içeriğini internet sitesine aktarmasıyla başlamıştır. Yerel medya denilince akıllara ilk gelen o bölgede, yörede, kentte yaşanan olayların aktarıldığı gazete, dergi, tv kanalları akıllara gelmektedir. Değişen haber dinamikleri ile birlikte geleneksel medya araçları olan gazeteler, dergiler yeni medya ile birlikte yerini yavaş yavaş internet haber sitelerine, sosyal medya olarak bilinen Facebook, Instagram, Twitter vb. platformlara bırakmıştır. Bu durum genel medyada yaşandığı gibi yerel medyada da yaşanmış ve yerel birçok haberci basılı gazeteler yerine online haber siteleri kurmuş, sosyal medya platformlarında hesaplar açmışlardır. Yeni medya okurlara haberleri çok daha hızlı bir şekilde ulaştırırken aynı zamanda kullanıcılar tarafından da bu haberlere yorum yapma olanağı sağlamış ve iki yönlü bir iletişim olanağı sağlamaya başlamıştır.

Yerel Medyanın Artıları ve Eksileri

- Yerel medya daha çok ilgili yerel bölgeye hitap ettiği için yöre insanlarının ilgisini çekmesi bakımından önemlidir.
- Yerel medya özellikle yerel gelişmelerle ilgili daha detaylı haber verdiği ve ilgili haberi serencamını takip ettiği için yöre insanının daha fazla ilgisini çekmektedir.
- İnsanların tanıdık yüzler, tanıdık mekanlar, bilindik sorunlarla muhatap olmaları yerel medyaya olan ilgiyi artırmaktadır.
- Özellikle yerel medyanın da dijitalleşmesi ile birlikte yerel halkın haber içeriklerine ortak olmaları, yorum yapmaları ve geri bildirim alabilmeleri gibi pratik iletişim yaklaşımları yerel medyayı değerli kılabilmektedir.
- Bu mesleği yapanlar açısından ise print dediğimiz basılı versiyonunda gazete çıkarmanın, dağıtmanın daha pahalı olması gazete maliyetleri açısından külfet teşkil ederken girdi anlamında ise özellikle kamu ilanlarının alınması yönüyle de olumlu bir durum olarak ele alınabilir.
- Yine dijitalleşme ile birlikte zaman ve emek açısından yerel gazetecilerin geleneksel gazeteciliğe kıyasla daha avantajlı pozisyona sahip oldukları bilinen bir gerçektir.
- Yine yerel medyanın herhangi bir yayınına yerel makamların yüz yüze ilişkilerden kaynaklanan nedenlerden ötürü yabancı kalmaları söz konusu olamamaktadır.
- Diğer yönüyle bir kıyas dahilinde ifade edilecek olursa haberin etkinliği ve sonuç alıcılığı bakımından yaygın medyanın yerel medyaya nazaran daha fazla etkisi olduğu söylenebilir.
- Mesleki beceri ve profesyonellik açısından ise hem ekipmandan kaynaklanan hem de çalışanların mesleğe hâkimiyeti açısından yaygın yani genel medyanın yerel medyaya oranla daha etkili olduğu söylenebilir.
- Etkililik bağlamında ise genel medyada çıkan bir haberin etkisi ve çözüm anlamındaki kamuoyu baskısı yine yerel medyadan daha etkilidir.

Yalova Yerel Medyası

Yukarıda yerel medya için ileri sürülen düşünce ve tespitlerin Yalova ili özelinde de geçerli olduğu görülmektedir. Yalova'da bir yandan geleneksel medya araçlarından biri olan basılı gazeteler yayın hayatlarına devam ederken bunun yanı sıra yerel medya inovasyonu bağlamında çağın gereği haline gelen yeni medya araçları, internet siteleri ve sosyal medya hesapları da kullanılmaya başlanmıştır. Bu yönde Yalova'da ilkler özelinden bahsedilecek olunursa bilinen en eski gazetelerin arasında gelen Yalova Gazetesi, Haberci Gazetesi gibi medya organları okurlarına daha hızlı ve sınırsız erişim sağlayan haber sitelerini oluşturmuş ve yayın hayatlarına hem basılı hem de online olarak devam etme kararı almışlardır.

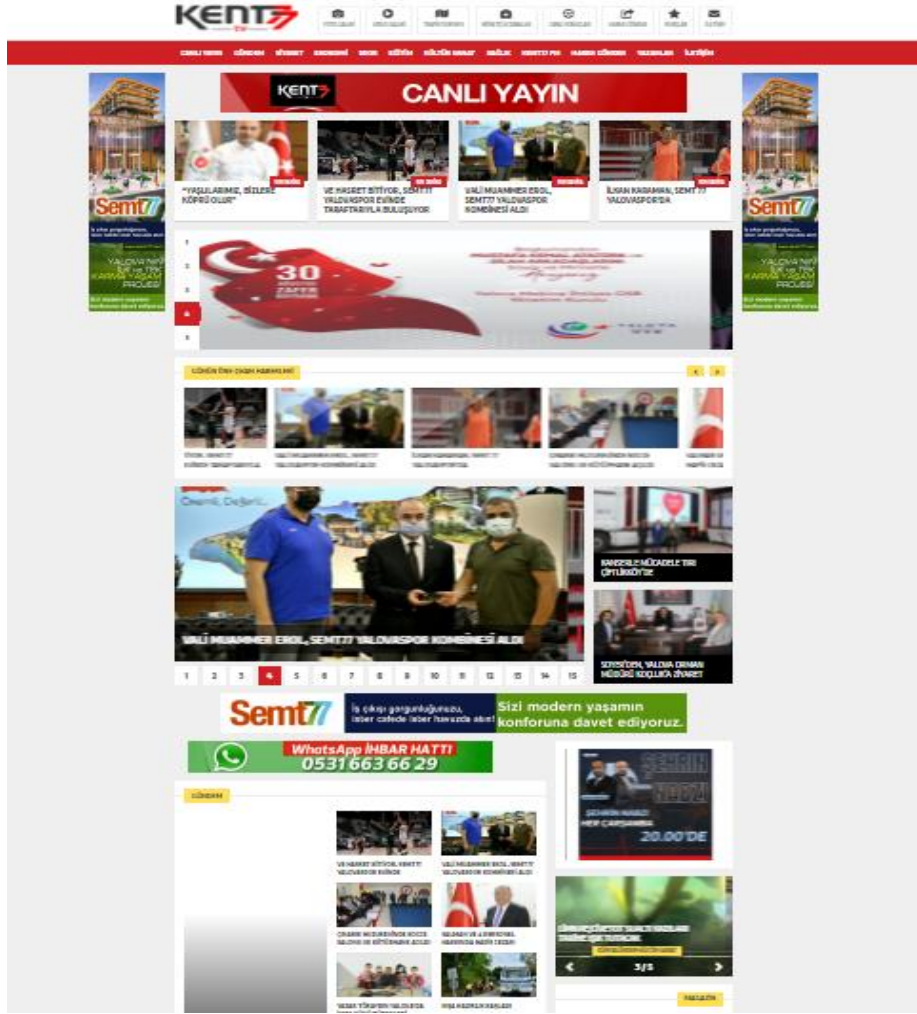
The screenshot shows the homepage of the Yalova Gazetesi website. The top navigation bar includes the site's logo and various menu items. The main content area features a large article about a taxi regulation in Yalova, accompanied by a photo of yellow taxis. Below this, there is a section for authors and a daily summary section with four news items, each featuring a logo and a brief headline.

Kaynak: Yalova Gazetesi İnternet Sitesi Görsel - <https://www.yalovagazetesi.com/> (Erişim Tarihi 02.10.2021)

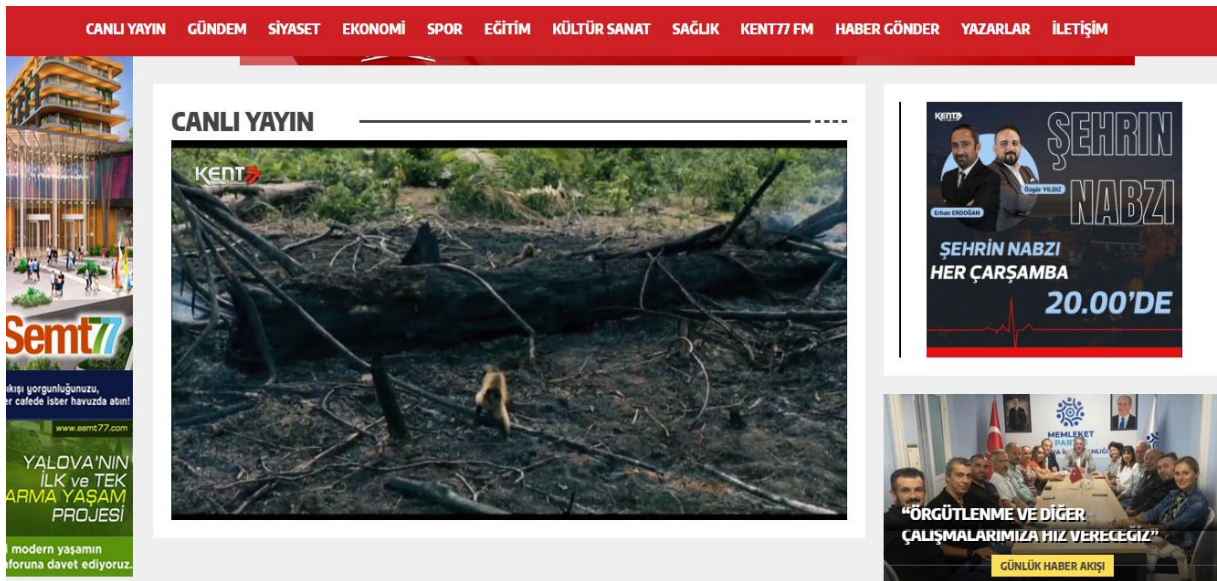

Kaynak: Yalova Haberci Gazetesi İnternet Sitesi - <https://www.haberci.com.tr/> (Erişim Tarihi 02.10.2021)

Şu an da yayın hayatına devam etmekte olan Tv kanalı formatında yayın yapan tek haber portalı ise Kent77 olduğu görülmektedir. Kent77 ise yayın hayatına ulusal televizyonlarda değil yeni medya araçlarının başında gelen internet siteleri ve sosyal medya platformlarından biri olan Youtube'da yayın hayatına devam etmektedir. Bunun dışında da internet siteleri üzerinden haberleri anlık olarak yayınlamaktadır. Radyo olarak ise kentin tek radyo kanalı olan Gözde FM (Radyo Gözde) hem karasal hem de internet üzerinden yayın hayatına devam etmektedir.

Kaynak: Kent77 Haber Sitesi Görseli - <https://kent77.tv/> (Erişim Tarihi 02.10.2021)

Kaynak: Kent77 Canlı Yayın Sitesi - <https://kent77.tv/canli-yayin> (Erişim Tarihi 02.10.2021)

Bir web sitesi oluşturmak, profesyoneller tarafından yapılan bir işlem olsa da bugün birçok kişinin kendine ait web siteleri kurduğunu görmekteyiz. Bir web sitesi oluşturabilmek için öncelikle bir isim (alan adı) belirlenmesi, bu alan adının kullanılmıyor olması, bu alan adını barındıracak sunucu (hosting), aldıktan sonra yapılacak internet sitesiyle ilgili bir tasarımın oluşturulması ve yayına sunulması süreciyle oluşmaktadır. Bilinenin aksine bugün bir internet sitesi sahibi olmak çok kolay ve düşük maliyetlerdedir.

Bu sürecin kolaylaşması birçok kişinin haber siteleri oluşturmasına da sebebiyet vermiştir. İnternet sitelerine alınan reklamlar sayesinde bir gelir kapısı haline gelmiştir. Yayında olan internet sitelerinin kullanıcı sayıları, tıklanma sayıları ile eşleştirilen reklamlar, tık başına belirlenen bir ücretin site sahibinin hesabına yatmasıyla devam etmektedir. Özellikle oluşturulan şahsi haber sitelerinin en büyük sorunlarından biri haber içerikleri olarak gözüke de bugün birçok ulusal haber sitesi, şahsi sitelerde haberlerinin yayınlanmasına izin vermektedir. Haberleri tek tek eklemek yerine ulusal haber sitelerinin oluşturduğu kod yardımıyla sitelerinde paylaşabilmektedirler. İzinsiz kullanılan haberlerde ise telif hakkı sebebiyle eklenen haberlerin internet sitelerinden kaldırılmasını isteme hakkına ve hatta ilerleyen süreçte bununla ilgili olarak adli olarak da işlem yaptırabilmektedir.

Ayrıca bu işi meslek halinde yapmayan sadece maddi gelir elde etmek çabası içinde olan insanların haberlerinde yayınladığı içeriklerin doğruluğu da şüphelidir. Maddi beklenti içinde olan kişiler aynı zamanda manipülasyonlara oldukça açık olmasından ötürü haberciliğin ana ilkesi olan tarafsızlık ilkesini de hiçe sayarak, taraflar için gerçek olmayan içerikler yayınlamaya hem yerel hem de genel anlamda zarar vermekte ve insanları da bu yönde kandırarak dolduruşa getirmektedir. Böylelikle maddi çıkarları uğruna bulunduğu tarafa hizmetini yerine getirmiş olmaktadır.

Yalova'da yayın hayatına devam eden bazı internet haber siteleri;

- Yalova Gazetesi
- Yalova Haberci Gazetesi
- Yalova Hayat Gazetesi
- Yalova Manşet
- Yalova Yaşam
- Yalova Pusula
- Yalova Çizgi
- Yalova Bölge
- Yalova 77

Kirtasiye malzemesi satın alınacaktır

Gıda kolisi satın alınacaktır

Yalova Belediyesi Gaziosmanpaşa'da
2 adet arsayı ihale usulü ile satacaktır

4 - 5 - 6 / 14

Anasayfa
Dert Babası
Yalova'da Kim Kimdir?
Seri İlanlar
Fotoğraf Galerisi
Yalova Rehberi
Son Depremler
Link Rehberi
Haber Arşivi
Künye
İletişim

www.yalovahayat.com / Elektronik Gazete

KENTSEL DÖNÜŞÜM İÇİN İLK KAZMANIN TARİHİ BELLİ OLDU

Bağlarbaşı Mahallesi'nde hayata geçirilecek olan kentsel dönüşümle ilgili uzunca bir süreden beridir merak edilen 'ilk kazma ne zaman vurulacak' sorusunun cevabı belli oldu. Yalova Belediye Başkan Vekili Mustafa Tutuk mart ya da en geç nisan ayında kazmanın vurulacağını ve konutların da 1 yıl içerisinde tamamlanarak teslim edileceğini duyurdu.

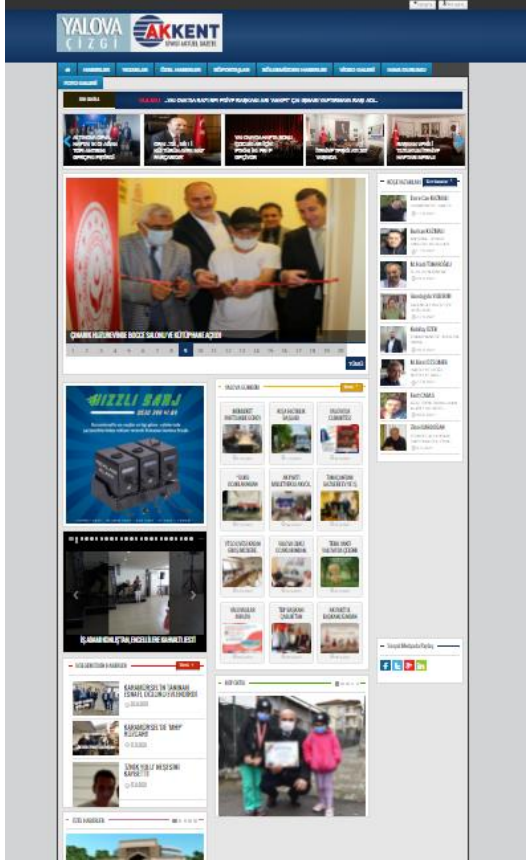

KÖŞE YAZARLARIMIZ

"Adobe Flash Player"
artık desteklenmiyor

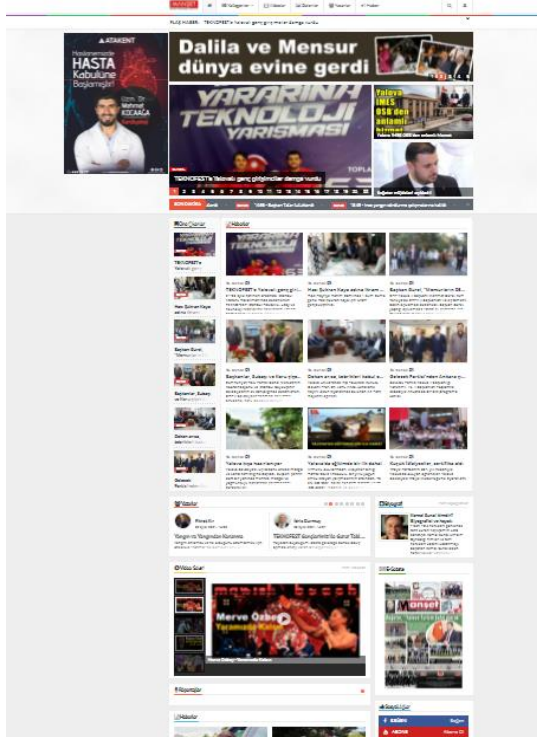
Kaynak: Yalova Hayat Gazetesi İnternet Sitesi – <http://www.yalovahayat.com/> (Erişim Tarihi 03.02.2022)

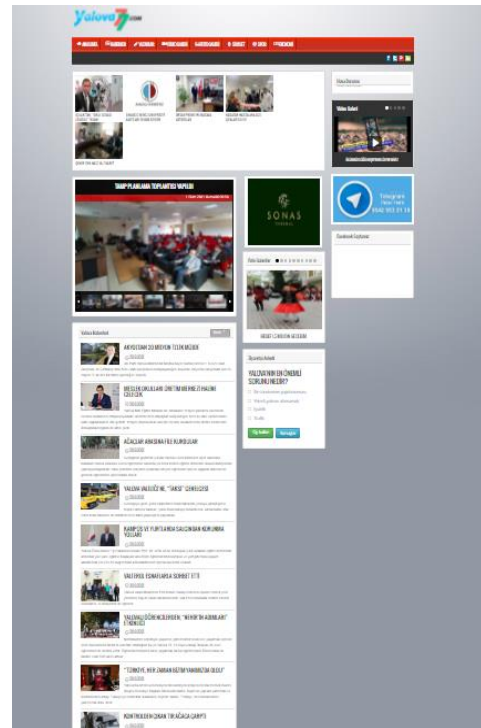
Kaynak: Yalova Çizgi – <http://yalovacizgi.com/> (Erişim Tarihi: 02.10.2021)

Kaynak: Yalova Pusula - <http://www.yalovapusula.com/> (Erişim Tarihi: 02.10.2021)

Kaynak: Yalova Manşet - <https://www.manset.com.tr/> (Erişim Tarihi: 02.10.2021)

Kaynak: Yalova 77 - <http://www.yalova77.com/> (Erişim Tarihi: 02.10.2021)

Sonuç

Bu çalışmada yeni medyanın Yalova ilinde yer alan yerel medya mecralarının değişim süreci incelenmiştir. Teknolojinin gelişimi ile hayatımıza giren internet, tüm alanlarda karşımıza yenilikleri getirmiştir. Bu yeniliklerden biri olan yeni medya, habercilik sektöründe birçok büyük değişikliğe sebep olmuştur. Habercilik pratikleri değişmiş, basılı ürünlerin yerini internet siteleri almıştır. İnsanların alışkanlıkları değişmeye başladıkça öncelikle ulusal medya olmakla beraber yerel medyada bu süreçten payını almış ve yeni çağa ayak uydurmuşlardır.

Geleneksel medya maalesef eski değerini yitirmiş yerini yeni medyaya bırakmıştır. Genç yaşlı demeden hemen hemen herkesin elinde bulunan akıllı telefonlar ve bunlara yüklenen çeşitli uygulamalarla birlikte okurların büyük bir çoğunluğu basılı ürünler yerine internet üzerinden haberleri okuyup, takip edip aynı zamanda yorumlar yapabildiği yeni medya ürünlerini tercih etmektedirler.

Bu anlamda Yalova'da da yerel medyanın geleneksel yapıyı korumakla birlikte yavaş yavaş dijitalleşmeye kaydığı gözlemlenmiştir. Bununla birlikte sadece internet üzerinden yayın yapan haber sitelerinin Yalova'da faaliyet yaptığını ifade edebilir. Televizyon yayıncılığının yerel anlamda henüz istenilen aşamada olmadığını bu anlamda internet üzerinden yayın yapan Kent77'nin Yalova'nın tek yerel televizyon kanalı ve Gözde FM'in de şehrin tek radyosu olduğunu da söylenebilir.

Sonuç olarak insanlar gerek ulusal basın gerekse yerel medya olsun tüm alanlarda yeni medya ürünlerini tercih etmeye başlamıştır. Bu da habercilerin yıllardır alışkın oldukları düzeni değiştirmeye başlamış ve bu sektörde çalışanların niteliklerinin de değişmesine sebep olmuştur. Gerek kendi yürüttükleri internet siteleri gerekse sosyal medya hesaplarını yönetecek insanları bünyelerine katmaya başlamışlardır. Hesapların yönetilmesi başlı başına önem gerektiren bir iş olmuş ve bu konuda başarısız olan kurumların, haber platformlarının ciddi boyutta okur ve takipçi kayb ettikleri gözlemlenmiştir. Bu anlamda Yalova yerel medyasının da yeni medya düzenine eş zamanlı olarak entegre olduğunu ve çağın yeni nesil medya araçlarıyla kent halkına haber hizmeti vermeye çaba gösterdikleri söylenebilir. Öneri bağlamında ise yerel medyanın yaşayabilmesi, yerel düzeyde etkinliğinin olabilmesi için ekonomik düzlemde sorunlarından arındırılması ve kamu ilan ve reklamlarının paylaşılması noktasında yerel medyanın da hesaba katılması gerekmektedir.

Kaynakça

- Aslan, M.G. (2013). Yeni Medyanın Ne'liği ve Yöntem, Yeni Medya Çalışmaları. *I. Ulusal Kongresi Bildirileri*, I, 102-110, İstanbul.
- Bohere, G. (1986). *Gazetecilik Mesleği*. Ankara: Maya.
- Bovee, Warren (1999). *Gazeteciliği Keşfetmek*. Londra: Green Wood.
- Bulunmaz, B. (2011). İnternet Gazeteciliğinin Medya Dünyası İçindeki Rolü ve Ekonomik Boyutları. *Marmara İletişim Dergisi*. 18. (27-46).
- Dursun Ç. (2003). *Haber ve Habercilik, Gazetecilik Üzerine Düşünmek, Gazetecilik ve Habercilik*, Seveda Alankuş (der.), İstanbul: IPS Vakfı Yay.
- Harriss J. (1981). *What Is News, The Complete Reporter: Fundamentals of News Gathering Writing and Editing*, Harriss J, Leiter, K, Johnson, S (eds.), New York: Macmillan Publishing Co. Inc.
- Kara, H. (2003). *Bilgisayar, İnternet Teknolojisi ve Değişen Gazetecilik*. Seveda Alankuş, (der.) İstanbul: IPS İletişim Vakfı Yay.

- Karaduman, M. (2003). *İnternet ve Gazetecilik*, Sevda Alankuş (der.), İstanbul: IPS İletişim Vakfı Yay.
- Kutlu, T. ve O. Bekiroğlu. (2010). Türkiye'de Yurttaş Gazeteciliği Bağlamında İnternet Haberciliği: Bianet Örneğinde Kentsel Dönüşüm Projesiyle İlgili Haberlerin Analizi. *Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi Akademik Dergisi*. 6 (2), (254-269).
- Öztürk, S. (2010). *En Eski ve En Yeni İletişim Medyası*. Praksis, 24, 115-129, Ankara, Dipnot Yayınları
- Temel, M., Korkmaz A., Somuncu B. ve Şilen K. (2012). Yerel Medya Çalışanlarının Sosyo-Demografik Özellikleri ve Sektör Sorunlarına Bakışı: Kayseri ve Nevşehir Yerel Medyasına Yönelik Alan Araştırması, *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9 (19), s. 125-157
- Toruk, İ. (2008). *Gutenberg'den Dijital Çağa Gazetecilik*. İstanbul: Literatürk.
- Tuncer, E. (2014). *Sosyal Medya İmparatorluğu/ Patron*, İstanbul: Akis Kitap.
- Değirmencioğlu, G. (2011). Yerel Basında Yeni Medya ve Sosyal Paylaşım Sitelerinin Kullanımı: Kocaeli'de Yayımlanan Yerel Gazetelerin İnternet Siteleri Üzerine Bir İnceleme. *AJIT-e: Online Academic Journal of Information Technology*, 2 (5), 19-31.
- Vural, A. M. (1996). Yerel Kamuoyunun Kitle İletişim Aracı Olarak Yerel Basın, *Yeni Türkiye*, 96(12), 1053-1067.
- Yalova 77 - <http://www.yalova77.com/> (Erişim Tarihi: 02.10.2021)
- Yalova Manşet - <https://www.manset.com.tr/> (Erişim Tarihi: 02.10.2021)
Yalova Pusula - <http://www.yalovapusula.com/> (Erişim Tarihi: 02.10.2021)
- Yalova Çizgi – <http://yalovacizgi.com/> (Erişim Tarihi: 02.10.2021)
- Kent77 Canlı Yayın Sitesi - <https://kent77.tv/canli-yayin> (Erişim Tarihi 02.10.2021)
- Kent77 Haber Sitesi - <https://kent77.tv/> (Erişim Tarihi 02.10.2021)
- Yalova Haberci Gazetesi İnternet Sitesi - <https://www.haberci.com.tr/> (Erişim Tarihi 02.10.2021)
- Yalova Gazetesi İnternet Sitesi Görsel - <https://www.yalovagazetesi.com/> (Erişim Tarihi 02.10.2021)
- Yalova Hayat Gazetesi İnternet Sitesi – <http://www.yalovahayat.com/> (Erişim Tarihi 03.02.2022)

YALOVA ALTINOVA TERSANELER BÖLGESİNDEKİ GEMİ İNŞAA İMALATINDA ÇELİK KAYNAKÇILIĞI YÖNTEMLERİNİN VE MESLEKİ EĞİTİM ÖNCELİKLERİNİN BELİRLENEREK BÖLGESEL KALKINMADAKİ ROLÜNÜN DEĞERLENDİRİLMESİ

Gökhan Tımaç¹
Asst. Prof. Dr., Yalova University,
Turkey,
gokhan.timac@yalova.edu.tr

Şükrü Eren²
Engineer, (Planning Manager)
TERSAN A.Ş., Turkey,
sukrue@tersan.com.tr

Sedat Polattimur³
Engineer, (Quality Control Manager)
TERSAN A.Ş., Turkey,
spolattimur@tersan.com.tr

Öz

Kaynak, inşaat sektöründen tutunda makine imalat sanayinden, gemi inşaa sektörüne kadar her sanayi ve sektörde kullanılan vazgeçilmez bir birleştirme yöntemidir. Ülkemizde, çelik malzemelerin ergitmeli kaynak yöntemlerinden herhangi birini elle veya yarı mekanize kaynak donanımlarını kullanarak gerçekleştirecek nitelikli personel ihtiyacı günden güne artmaktadır. İşgücü piyasası araştırmaları kapsamında Türkiye genelinde mesleklere göre en çok ihtiyaç duyulan mesleklere bakıldığında 113' ü aşkın meslek arasından Kaynak Teknolojileri ilk 10' un içinde yer almaktadır. Buna paralel olarak temininde güçlük çekilen meslekler arasına bakıldığında da Kaynak Teknolojileri 110' ü aşkın meslek arasında benzer şekilde yıllara göre ilk 10' un içinde yer almaktadır.

Bu çalışmada, Yalova Altınova tersaneler bölgesindeki gemi inşaa imalatında çelik kaynakçılığı yöntemlerinin ve mesleki eğitim önceliklerinin belirlenmesi için öncelikle mevcut durum analizi yapılmıştır. Yapılan analizler değerlendirilmiş ve tersane gemi inşaa kaynaklı imalatlarındaki kalite arayışının; kalifiye ve donanımlı kaynakçı ihtiyacının da artmasına neden olduğu ortaya çıkmıştır. Bu çerçevede kaynak uygulamalarının başarı ile sonuçlanabilmesi için gerekli şartları yerine getiren ve uluslararası düzeyde kabul edilen teknik bilgilere sahip nitelikli kaynak personelinin uygulamalı mesleki eğitimi için ileriye dönük yapılacak sürdürülebilir çalışma önerileri vurgulanarak, bölgesel kalkınmadaki rolü için teknolojik ve çevik uygulamalara zemin hazırlanmıştır.

Amaç

Bu çalışmada Kaynak uygulamalarının başarı ile sonuçlanabilmesi için gerekli şartları yerine getiren ve uluslararası düzeyde kabul edilen teknik bilgilere sahip nitelikli kaynak personelinin uygulamalı mesleki eğitimi için ileriye dönük yapılacak sürdürülebilir çalışmalar hedeflenmiştir.

Model / metodoloji / yaklaşım

Bu araştırmada, örnekleme metodu ile en çok mesleki çalışan sayısı ve gemi kaynaklı imalat alanların sayısal ve yüzdesel verileri üzerinden yaklaşım geliştirilerek kaynak mesleği için kalifiyeli, nitelikli çalışan için mesleki eğitim önceliklerinin belirlenmesi yapılmıştır.

Bulgular

Bu çerçevede, Yalova Altınova tersaneler bölgesinde en çok çalışan meslek türü ve gemi imalat alanlarında en çok kullanılan Elektrik ark kaynağı (MMA), gaz altı Metal Aktif Gaz (MAG)/Metal Inert Gaz (MIG), Tungsten Inert Gaz (TIG) kaynağı, tozaltı kaynağı tekniklerine ve gemi inşaa imalatında çelik kaynakçılığı mesleki eğitim önceliklerinin belirlenmesi için mevcut durum analizi yapılmıştır.

Özgünlük

Bu kapsamda kaynak uygulamalarının başarı ile sonuçlanabilmesi için gerekli şartları yerine getiren ve uluslararası düzeyde kabul edilen teknik bilgilere sahip nitelikli kaynak personelinin uygulamalı

mesleki eğitimi için ileriye dönük yapılacak sürdürülebilir çalışma önerileri vurgulanarak, bölgesel kalkınmadaki rolü için teknolojik ve çevik uygulamalara zemin hazırlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kaynak, Tersane, Kalite Kontrol, Kaynakçı

DETERMINATION OF STEEL WELDING METHODS AND VOCATIONAL TRAINING PRIORITIES IN SHIPBUILDING IN YALOVA ALTINOVA SHIPYARDS REGION EVALUATION OF THEIR ROLE IN REGIONAL DEVELOPMENT

Abstract

Welding is an indispensable joining method used in every industry and sector from the construction industry to the machinery manufacturing industry to the shipbuilding industry. In our country, the need for qualified personnel to perform any of the fusion welding methods of steel materials manually or by using semi-mechanized welding equipment is increasing day by day. Welding Technologies is among the top 10 among more than 113 professions when we look at the most needed professions in Turkey within the scope of labor market researches. Parallel to this, when we look at the professions that are difficult to obtain, Welding Technologies is among the top 10 among more than 110 professions by years.

In this study, the current situation analysis was carried out to determine the steel welding methods and vocational training priorities in shipbuilding in the Yalova Altınova shipyards region. The analyses were evaluated and the search for quality in shipyard shipbuilding-sourced manufacturing; It has also emerged that the need for qualified and equipped welders has increased. In this context, forward-looking sustainable work proposals for the practical vocational training of qualified welding personnel who full fill the necessary conditions and have internationally accepted technical knowledge for the successful conclusion of welding applications have been emphasized, and the ground has been prepared for technological and agile applications for their role in regional development.

Purpose

In this study, it is aimed to carry out prospective sustainable studies for the practical vocational training of qualified welding personnel who fulfill the necessary conditions for the successful conclusion of welding applications and have internationally accepted technical knowledge.

Design/methodology/approach

In this research, by using the sampling method, an approach was developed based on the numerical and percentage data of the highest number of professional employees and ship welded manufacturing areas, and vocational training priorities were determined for the qualified and qualified employee for the welding profession.

Findings

In this context, Electric arc welding (MMA), gas metal active gas (MAG)/Metal Inert Gas (MIG), Tungsten Inert Gas (TIG) welding, which is the most employed profession in the Yalova Altınova shipyards region and the most used in shipbuilding areas, A current situation analysis has been carried out to determine the priorities of professional training in submerged arc welding techniques and steel welding in shipbuilding.

Originality/value

In this context, forward-looking sustainable work proposals for the practical vocational training of qualified welding personnel who fulfill the necessary conditions and have internationally accepted technical knowledge for the successful conclusion of welding applications have been emphasized, and the ground has been prepared for technological and agile applications for their role in regional development.

Keywords: Welding, Shipyard, Quality Control, Welder

GİRİŞ

Günümüzde kaynak teknolojileri devamlı ilerleme göstermekte ve daha kaliteli kaynağı, daha ucuza ve daha kısa zamanda yapma çabası gitgide önem kazanmaktadır. Gelişen teknolojiyle birlikte kaynaklı imalat ve birleştirme yöntemlerinin çok geniş kullanım alanları vardır. Kaynaklı birleştirme makine imalat sanayi başta olmak üzere, gemi inşa sektöründe de vazgeçilmez bir imalat yöntemidir.

Gemi inşa sektörü yoğun olarak insan gücüne dayalı bir endüstri dalıdır. Günümüzde teknoloji 4.0 olarak adlandırılan otomasyon seviyesi tersanelerde çok düşük düzeydedir. Özel tasarımları ile tersanelerde yapılan gemi imalatlarının ve tamirlerinin kısmi olarak bile otomasyon ile yapılması çok mümkün olmamaktadır. Sonuç olarak, gemi inşa alanında sürdürülebilir kalite ve maliyetin elde edilebilmesi için nitelikli ve yetkin çalışanların olması, işçilik sürelerinin optimum seviyelerde gerçekleşmesi daha fazla önem kazanmaktadır.

Son yıllarda gemi imalat sanayi, global piyasalar ile sürdürülebilir bir rekabet edebilmek için, optimum sürede ve maliyette, kaliteli işçilikle üretmek zorunda kalmıştır. Teknolojinin çok hızlı ilerlemesi, özellikle imalat alanlarında etkisini göstererek daha kısa sürede yapılan işlerin ve teslimlerin gerçekleşmesini sağlamaktadır. Büyük oranda insan gücüne bağlı olarak çalışan tersanelerde, gemi imalatında yoğun olarak kullanılan kaynak tekniklerinde teknolojinin gelişmesi ve yeni kaynak yöntemlerinin uygulamasıyla üretimde hız kazanmış ve artık aynı tonajlı gemiler daha kısa sürelerde inşa edilebilmektedir.

Şekil 1’ de verilen Yalova, Altınova Bölgesinde Toplam 53 Tersane bulunmaktadır. Bu tersanelerden 30 adeti sanayi sicil belgesi alarak faal durumdadır. Gemi ve yat sektöründeki canlanmalar göz önüne alındığında 11 tersanenin de faaliyet geçmesi beklenmektedir. İlimizde gemi ve yat üretimi ve ihracat rakamları hızlı bir biçimde artmaktadır. İlimiz gemi ve yat ihracatında Türkiye genelinde İstanbul’dan sonra 2. sırada yer almıştır (TİM).

Şekil 1: Faal Tersane ve Gemi Söküm Tesislerinin İllere göre Dağılımı

Kaynak: Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı (2020), Ulaşan Erişen Türkiye Raporu

Türkiye 2018 Yılı gemi yat ihracatı 990,5 Milyon Dolar olarak gerçekleşmiştir. Resmi rakamlara göre bunun % 27’si (266 Milyon Dolar) Yalova’da gözükmeyle birlikte, firmaların merkezleri İstanbul’da olduğundan Yalova’da yapılan üretim İstanbul’dan ihraç edilmiş gözükmektedir. Gerçekte ihraç edilen gemilerin %70’i Yalova’da inşa edilmiştir (Yalova İl Sanayi Durum Raporu, 2019).

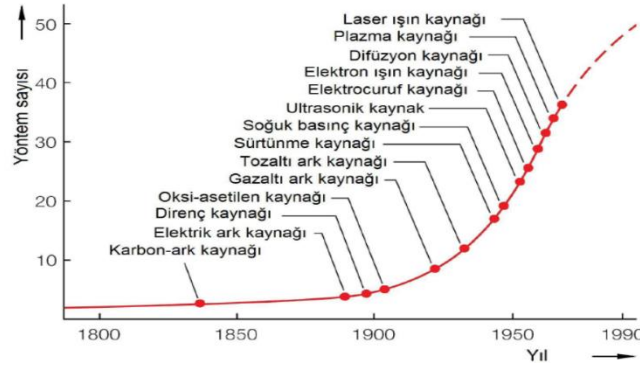
Türk gemi inşa sanayii özellikle son yıllarda büyük bir atılım ve genişleme içerisindedir. Bu çalışmada, Yalova Altınova tersaneler bölgesindeki gemi inşaa imalatında çelik kaynakçılığı yöntemlerinin ve mesleki eğitim önceliklerinin belirlenmesi için öncelikle mevcut durum analizi yapılmıştır. Yapılan analizler değerlendirilmiş ve tersane gemi inşaa kaynaklı imalatlarındaki kalite arayışının; kalifiye ve donanımlı kaynakçı ihtiyacının da artmasına neden olduğu ortaya çıkmıştır.

YÖNTEM VE BULGULAR

Kaynak, içindeki kalite muayene edilemeyen ancak kalitenin bizzat oluşturulması gereken bir üretim yöntemidir. Kaynak planlarının doğru şekilde oluşturulması ve hatalardan kaçınılması gerekir. Son yıllardaki ulusal ve uluslararası alanda sağlanan başarının devamının sağlanması için Türkiye'deki üretici ve sanayicilerin gelişen kaynak teknolojilerini yakından takip etmeleri son derece önem taşır.

Gemi imalatı, gemi boyutlarının büyük olması sebebiyle genellikle tersanelerin açık veya özel yapıya sahip kapalı alanlarında yapılmaktadır. Bu kapalı imalat alanlarında genellikle; plazma, oksijen-gaz vb. yöntemler ile sac plaka kesimi, bu özel kesim sac plakalarının plastik şekil verme yöntemleri ile şekillendirilmesi, gemi formuna uygun şekillendirilmiş parçaların uygun birleştirme metotları ile alt panel imalatlarının yapılması ve alt panellerin birleşmesi ile oluşan blokların imalatıdır. Tersanelerin açık imalat alanlarında ise; alt panellerden oluşan büyük hacim ve tonajlı blokların montajı, birleştirilmesi, boyanması, kalite kontrol ve akabinde testler ile geminin teslimidir. İşte tersanelerin açık ve kapalı alanlarında yapılan en alt parçadan en büyük blokların, donanımların birleştirilmesinde çeşitli kaynak yöntemleri sıklıkla kullanılmaktadır. Kullanılan kaynak yöntemleri imalat adımlarına, birleştirmenin şekline ve yerine, ayrıca saha ve hava koşullarına göre seçilmektedir. Şekil 2' de yıllara göre kaynak yöntemlerinin gelişimi grafiği verilmiştir. Yeni gemi inşasında ve tamirlerde kaynak sırası ve kaynak planı oldukça önemli bir yer tutmaktadır. Eklenecek parçaların birbirine kaynatılmasında izlenen sıraya "kaynak sırası" bu sıraları belirten planlara da "kaynak planı" denir. Tersanelerde en çok kullanılan ark kaynak yöntemleri; Elektrik ark kaynağı (MMA), gaz altı Metal Aktif Gaz (MAG)/Metal Inert Gaz (MIG), Tungsten Inert Gaz (TIG) kaynağı, tozaltı kaynağı vb. yöntemlerdir (Dündar, C., 2013,)

Kaynak Yöntemlerinin Gelişimi

Kaynak: Mikell Groover 4.Edition; SI Version – 2010

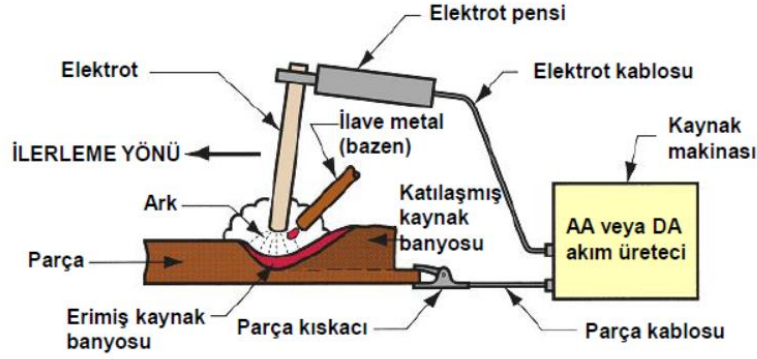
Şekil 2: Yıllara Göre Kaynak Yöntemlerinin Gelişim Grafiği

Şekil 3'de şematik görünüşü verilen elektrik ark kaynak yöntemi üretim endüstrisinde kullanılan en yaygın kaynak yöntemlerinden biridir. Bu kaynak yöntemi; küçük ve orta ölçekli işletmelerde, gemi inşaatında, boru hatlarında, şantiyelerde çelik yapıların kurulumunda vb. birçok alanda aktif olarak kullanılmaktadır.

TSE EN ISO 25901-3'e göre metal kaynak çeşitleri sınıflandırılır ve isimlendirilir. Elektrik ark kaynağı bir ergitme kaynağı yöntemidir. Uluslararası platformda elle ark kaynağı olarak isimlendirilir. Üretim sahalarında aynı zamanda örtülü elektrot kaynağı adı ile anılmaktadır. Uluslararası uygulamalarda aynı kaynak yönteminin anlaşılabilmesini sağlamak amacıyla rakam ile kodlama kullanılmaktadır. Elektrik ark kaynağı da TSE EN ISO 4063 standardına göre 111 kodu ile bilinmektedir.

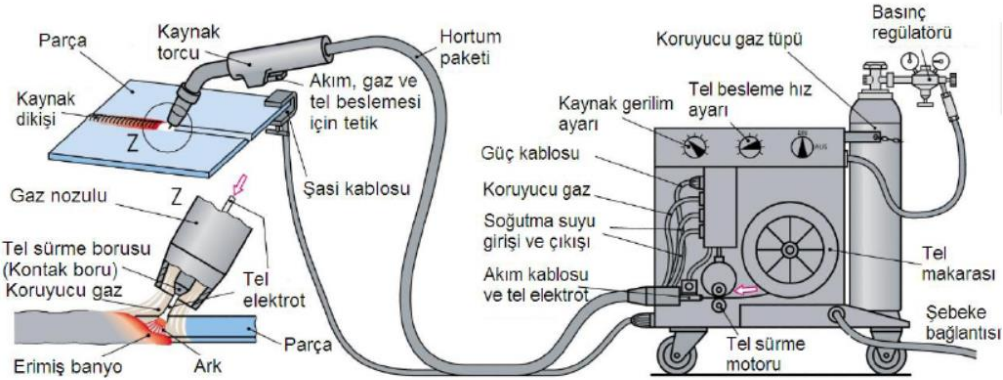
Elektrik ark kaynağı, ergitme için gerekli ısının bir ark yardımı ile sağlandığı ve ilave dolgu telinin kullanıldığı kaynak yöntemidir. Bu yöntemde, kaynak üreteçleri tarafından doğru akım (DC) ya da alternatif akım (AC) üretilerek ısı için gerekli olan ark oluşturulur. Ark bölgesine, ilave verilen dolgu metalinin ergimesine dayanarak kaynak işlemi gerçekleştirilir. Elektrik ark kaynağında bu dolgu

metali örtülü elektrot olarak anılmaktadır. Kaynak işlemi sırasında, atmosferin zararlı etkisini ortadan kaldırmak amacıyla elektrot telinin etrafındaki örtüden yararlanılır (Taşocak M., 2020).

Şekil 3: Elektrik (Elektrod) Ark Kaynak Yönteminin Şematik Gösterimi (MMA)

Şekil 4’de verilen gazaltı kaynağı (MIG / MAG), genellikle rulo halinde masif veya özlü tükenen tel ile kaynak olacak parça arasında oluşan ark ile uygun gaz altında yapılan bir ark kaynak yöntemidir. Tel besleme ünitesi ile sürekli olarak sürülen masif veya özlü tel kaynak torcundan beslenerek kaynak olacak iş parçası üzerine koruyucu gaz ortamında eriyerek tükendikçe kaynak metalini meydana getirir. Oluşan kaynak arkını, banyosunu ve metalini atmosferin zararlı etkilerinden korumak için kaynak torcundan gelen gaz veya karışım gazlar kullanılır. MAG kaynağında aktif gaz olarak genellikle CO₂ veya karışım gaz, MIG kaynağında ise inert gaz olarak genellikle Argon veya Argon-Helyum karışım gazlar kullanılır. Gaz, kaynak bölgesini tam olarak koruyabilmelidir, aksi takdirde çok küçük bir hava girişi dahi kaynak metalinde hataya neden olur. (Komaç E., 2014)

Kaynak: Mikell Groover 4. Edition; SI Version – 2010

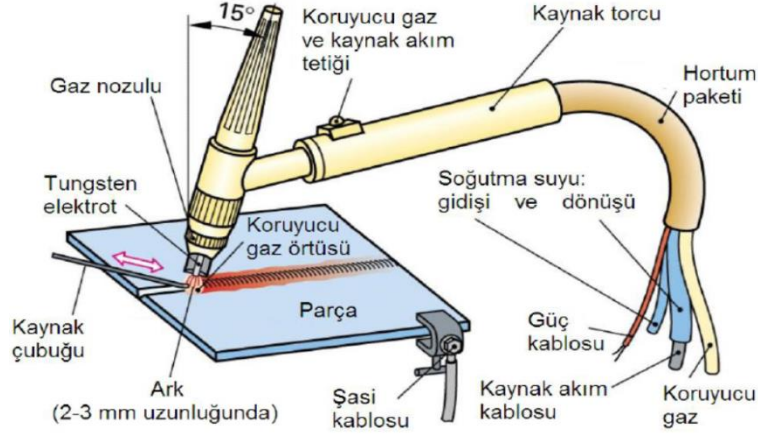
Şekil 4: Gazaltı Metal Aktif Gaz (MAG)/Metal Inert Gaz (MIG) Kaynağının Şematik Gösterimi

Şekil 5’de şematik görünüşü verilen TIG (Tungsten Inert Gas) kaynağı, erime sıcaklığı kaynak yapılacak olan iş parçalarının ergime derecesinden çok daha yüksek olan tükenmeyen bir tungsten elektrod vasıtasıyla iş parçasında oluşan ark ile uygun gaz altında yapılan bir ark kaynak yöntemidir. Kaynak isminde de yer alan tungsten tükenmeyen elektrotun ergime dereci yaklaşık olarak 3400° C civarlarıdır. Kaynak esnasında ilave telsiz veya ilave telli olarak kaynak yapılabilmektedir. Gaz altı kaynaklarında olduğu gibi oluşan kaynak arkını, banyosunu ve metalini atmosferin zararlı etkilerinden korumak için kaynak torcundan gelen gaz veya karışım gazlar kullanılır.

TIG kaynak yönteminde yine inert gaz olarak genellikle Argon veya Argon-Helyum karışım gazlar kullanılır. Kaynak için gerekli sıcaklık, yüksek ergime derecesine sahip olan tungsten elementinden yapılan tükenmeyen elektrot ucundaki arkta elde edilir. Kaynak torcunda oluşan ark sonucu ortaya çıkan ısı etkisiyle koruyucu gaz altında kaynak yapılacak olan iş parçalarının kaynaklı birleştirmeleri gerçekleşir.

Kaynak bölgesi, torctaki tükenmeyen tungsten elektrot çevresinden gelen inert gaz veya gazlarla korunur. Arkı oluşturan tükenmeyen elektrot olarak kullanılan tungsten veya diğer adıyla volfram bazen WIG (Wolfram Inert Gas) kaynağı adını da alır. TIG ve WIG kaynağında elektrotun görevi ark oluşturmaktır. Dolgu için kaynatılacak malzemelere uygun; bakır, alüminyum, çelik, gümüş vb. teller kullanılabilir (Mikell Groover 4.Edition; SI Version, 2010).

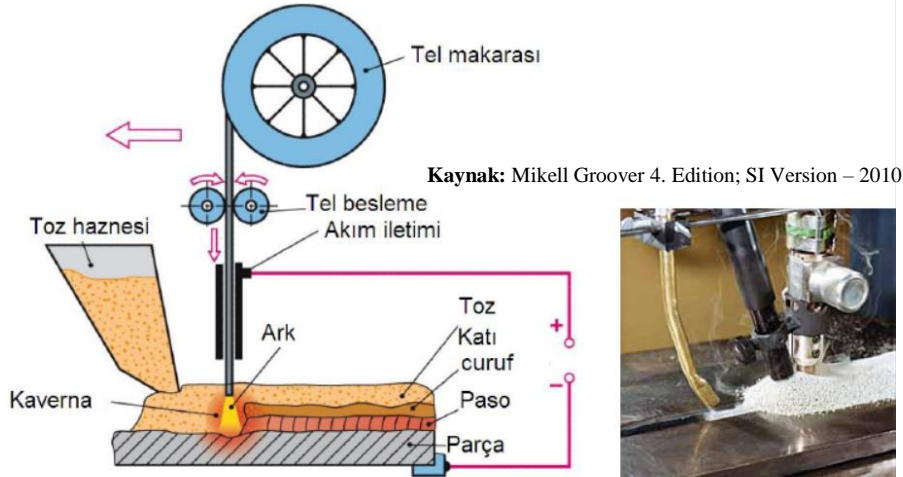
TIG Kaynak ekipmanı

Kaynak: Mikell Groover 4. Edition; SI Version – 2010

Şekil 5: Tungsten Inert Gaz (TIG) Kaynak Yönteminin Şematik Gösterimi

Şekil 6'da şematik görünüşü verilen tozaltı kaynağı, genellikle rulo halinde masif tükenen tel (veya teller) ile kaynak olacak parçalar arasında oluşan ark (veya arklar) ile uygun toz altında yapılan bir ark kaynak yöntemidir. Tel besleme ünitesi ile sürekli olarak sürülen tükenen masif tel veya teller kaynak torcundan beslenerek kaynak olacak iş parçası üzerine kaynak tozu tabakası ve eriyen tozun oluşturduğu cüruf tarafından koruyucu ortamda eriyerek tükendikçe kaynak metalini meydana getirir. Oluşan kaynak arkını, banyosunu ve metalini atmosferin zararlı etkilerinden korumak için kaynağa yakın ana metal de eriyen kaynak tozu (cüruf) kullanılır. Tozaltı kaynağında kullanılan tozlar kimyasal özelliklerine, üretim şekline, kaynak amacına ve yapısında bulunan manganez miktarına göre sınıflandırılır. Kaynak tozları ayrıca koruyucu görevide yaparak, kaynak banyosu ile reaksiyona girerek kaynak metalini deokside ederler (<https://www.turkloydu.org/tr>). Tozaltı kaynağı yarı otomatik veya tam otomatik hatta robotik uygulamalarında bulunan bir kaynak yöntemidir. Bazı özel tozaltı kaynak uygulamalarında iki veya daha fazla tükenen teller aynı anda yan yana (twin arc) veya sıralı olarak kaynak bölgesine tel sürme üniteleri ile sürülerek yüksek kaynak hızlarında ve yüksek verimlilik ile kaynak yapılabilir.

Kaynak: Mikell Groover 4. Edition; SI Version – 2010

Şekil 6: Tozaltı Kaynak Yönteminin Şematik Gösterimi

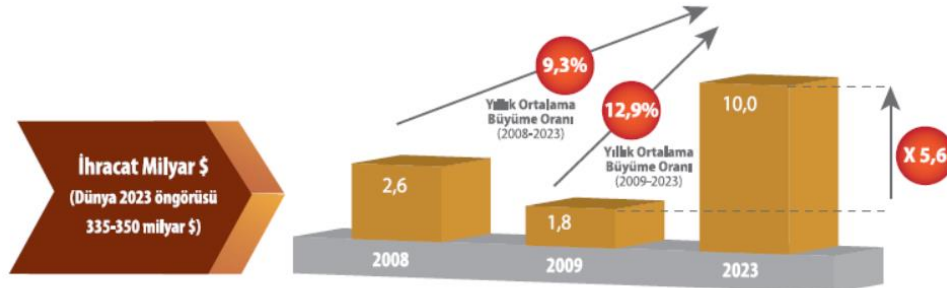
Gemi Yapımında Kaynak Standartları ile ilgili bilgi ve becerilerin kazandırılması çok önem arz etmektedir. Belirli kalite değerlerine ulaşabilmek için danışmanlıklara ve eğitilmiş, kaliteli ve bilgili personelin çalışmasına gerek duyulur. Bu kapsamda Tablo 1’de verilen 2018 yılı Yalova İli Sanayi sektöründe istihdam dağılımında, 30-diğer ulaşım araçları sektöründe çalışan sayısı 15651 kişi ve yüzde 62,42 % olarak verilmiştir. (Yalova İl Sanayi Durum Raporu, 2019)

Tablo 1: 2018 Yılı Yalova İli Sanayi Sektöründe İstihdam Dağılımı

Yalova İlinde Sanayi Sektöründe İstihdamın Dağılımı

Sektör Adı	Çalışan Sayısı	İl Payı
30-Diğer ulaşım araçları	15.651	62,42%
25-Metal ürünleri	1.716	6,84%
35-Elektrik, gaz, buhar	1.396	5,60%
20-Kimyasal ürünler	1.076	4,29%
10-Gıda ürünleri	997	3,98%
17-Kağıt ve kağıt ürünleri	902	3,60%
14-Giyim eşyaları	758	3,02%
22-Kauçuk ve plastik	547	2,18%
28-Makine ve ekipmanlar	503	2,01%
13-Tekstil ürünleri	317	1,26%
Diğer sektörler	1.210	4,80%
Toplam	25.073	100,00%

Günümüz dünyasında sanayii ve ticaretin globalleşmesi, yoğun bir rekabeti de beraberinde getirmiş, kalite ise rekabetin en önemli unsuru olarak ortaya çıkmıştır. Şekil 6’da görüldüğü gibi Türkiye gemi ve suda yüzen taşıtlar sektörü ihracatı 2009 yılına göre 2023 yılında 5,6 kat artacağı tahmin edilmektedir.

Şekil 6: Türkiye Gemi Ve Suda Yüzen Taşıtlar Sektörü İhracatı 2009 Yılına Göre 2023 Tahmini

Bu çerçevede 2021 yılı Yalova-Altınova Tersaneler Bölgesi Çalışan Sayısı Tablo 2’de gemi imalat alanlarına göre verilmiştir. Burada da görüldüğü gibi yüzde 35,18 % ile en çok kaynak ve montaj alanında olduğu görülmektedir.

Tablo 2: 2021 Yılı Gemi İmalat Alanlarına Göre Yalova-Altınova Tersaneler Bölgesi Çalışan Sayısı

YALOVA-ALTINOVA TERSANELER BÖLGESİ ÇALIŞAN SAYISI		
GEMİ İMALAT ALANLARI	ÇALIŞAN KİŞİ SAYISI	YÜZDE
KAYNAK + MONTAJ	9450	35,18%
TAŞ & RASPA	4050	15,08%
BOYA	2250	8,38%
BORU	1500	5,58%

Kaynak: Yalova Altınova Tersane Girişimcileri

Özellikle tersane gemi inşa sektöründeki iş yapılanmasının taşeron firmalar üzerinden olduğu ve bu oranın yaklaşık yüzde 70 % üzerinde olduğu görülmektedir. Tablo 3’de Yalova Altınova tersaneler bölgesindeki tersanelerdeki gemi imalat alanındaki en yüksek taşeron firma oranlarına (%) bakıldığında çelik inşa ve donatım firmaları toplamının yüzde 80 % yakın olduğu görülmektedir. Bu alanlardaki montaj ve imalat işlemleri kaynak yöntemleri ile birleştirilmektedir. Gemi imalatındaki tüm çatım, montaj, panel ve blok birleştirme adımlarında da kaynak teknolojileri ana imalat yöntemi olarak kullanılmaktadır.

Tablo 3: Yalova Altınova Tersaneler Bölgesindeki Tersanelerdeki Gemi İmalat Taşeron firma oranları (%)

GEMİ İMALAT ALANLARI	Elektrik	Boya	Donatım	Çelik İnşa
%	5,8	11,6	44,19	38,37

Gemi inşa kaynaklı imalat ve birleştirmenin yoğunlukla kullanıldığı alanlardaki kaynak makinası tipleri Tablo 4’de detaylı olarak verilmiştir. Burada görüldüğü gibi gazaltı (MAG/MIG) kaynak makinası yüzde 50,49 % ile ilk sırada yer almaktadır. Bunu hemen elektrik ark kaynak makinaları yüzde 30,03 % ile takip etmektedir. TIG kaynağı yüzde 12,45 % ile üçüncü sırada ve yüzde 1,27 % ile tozaltı kaynağı sırayı takip etmektedir. Buradaki toz altı kaynağı; yarı/tam otomasyon olarak kullanıldığı ve özellikle verimliliği yüksek, kalın malzemeleri tek seferde hızlı ve tam nüfuziyetli olarak kaynatma kapasitesi olduğu için, bir gemi inşa esnasında yapılan toplam kaynak uzunluğunun üçte birine yakınına oluşturmaktadır. Özellikle düz yatay pozisyonda ve yerinde montaj olmayacaksa yani yarı/tam otomasyon tozaltı kaynak makinasında kaynatıldıktan sonra montaj yapılabiliyorsa tercih sebebi olarak seçilmektedir.

Tablo 4: Yalova Altınova Tersaneler Bölgesindeki Tersanelerde Kullanılan Kaynak makinası tipleri oranları (%)

KAYNAK MAKİNASI TİPİ	YÜZDE
GAZALTI (MAG-MIG)	50,49
ELEKTRİK ARK KAYNAĞI (MMA)	30,03
TIG KAYNAĞI	12,45
TOZALTI KAYNAĞI	1,27
PLAZMA KESİM	5,77

Bu bulgular ışığında Yalova Altınova tersaneler bölgesindeki gemi inşa imalatında istihdam için gerekli en çok aranan mesleklere bakıldığında, meslek yeterliliği içinde kaynak teknolojileri bilgi ve tecrübesine sahip kalifiyeli eleman ön plana çıkmaktadır. Bu kaynak teknolojileri içeren gemi imalat alanları özelinde incelendiğinde ise çelik inşa ve donanım kısımları ilk sıraları almaktadır. Bu alanlardaki kaynak teknolojileri yöntemlerinde ise gazaltı (MAG/MIG), elektrik ark, TIG ve tozaltı kaynak teknikleri ve uygulamaları görülmektedir. Gemi inşa ve kaynaklı imalattada en çok kullanılan malmeze sırası ile çelik, paslanmaz çelik, alüminyum, bakır vb. olarak ön plan açılmaktadır. Bu kaynak yöntemlerinin bu malzemeler ile olan kaynaklanabilirliği önem arz etmektedir.

SONUÇ

Kaynak yöntemlerinde, kaynak işleminin başarılı bir şekilde yerine getirilmesindeki en büyük pay kaynakçındır. Kaynakçı, tüm iş güvenliği ekipmanlarını kullanarak başarılı bir kaynak yapabilme becerisine sahip olmalıdır. Kaynakçı adaylarının daima gelişime açık olması gerekir. Bu sebeple kaynakçı ve adayların, teknolojik kaynak makinelerini, yeni tip elektrotları ve malzemeleri biliyor ve tanıyor olmalıdır.

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı On Birinci Kalkınma Planı (2019-2023); “398. Deniz teknolojileri ve gemi yan sanayimizin rekabet gücünün artırılması amacıyla Deniz Teknolojileri ve Sanayisi Teknik Komitesi kurulacak, sektörde yer alan firmalarda Ar-Ge ve

yenilik kültürü geliştirilerek yüksek katma değerli üretim ve ihracat hedeflerine katkı sağlanacaktır” ibaresi yer almaktadır. Bu kapsamda tersane içinde eğitim akademilerinin kurulması ve özellikle kaynak alanında uygulamalı eğitim, araştırma, proje vb. faaliyetlerin son yıllardaki teknolojik gelişmeler dikkate alınarak endüstri 4.0 vb. platformlardan da yararlanılarak tekrar düzenlenmesi büyük yarar sağlayacaktır.

Kaynak teknolojileri alanındaki uluslararası ve ulusal firmalar ile etkinlikler ve audit çalışmalarının planlanması tersane gemi inşaa sektörü için farkındalığın artmasını sağlayacaktır. Benzer şekilde yerel ve bölgesel çaptaki yüksek öğretim üniversiteler başta olmak üzere diğer işletme ve kurumlar ile kaynak teknolojileri kapsamında projelerin geliştirilmesi büyük yarar sağlayacaktır. Kaynaklı imalat kalitesine ve gelişmesine katkı sağlayacak yarışma, tiyatro, kongre, sempozyum, birlik yapılanması, aile çalışmaları, benchmark çalışmaları vb. bütün faaliyetler yıllık bazda stratejik plana dahil edilmelidir.

Tersanelerdeki gemi imalat sektöründeki iş yapılanmasında çok büyük payı olan taşeron firmalarının ana tersaneler tarafında gelişime açık faaliyet planların yapılması ve burada kaynak teknolojilerine özel bir sayfa açılması çok önemlidir. Mesleki yeterlilik kurumu kapsamında kaynak teknikleri özelinde alt başlıklar altında kaynak teknolojileri ulusal yeterliliklerin tanımları kapsamlı olarak yapılmıştır. Bu ve diğer loyd, üçüncü taraf denetleme/belgelendirme kurumları ile kaynak teknikleri alanında ortak çalışmalar için zemin hazırlanması fayda sağlayacaktır.

Kaynak alanında çalışanların teknik bilgi edinme kapsamında danışabilecekleri bir birimin veya bir platformun tersane içinde kurulması gelişmeye çok katkı sağlayacaktır.

Bu çerçevede kaynak uygulamalarının başarı ile sonuçlanabilmesi için gerekli şartları yerine getiren ve uluslararası düzeyde kabul edilen teknik bilgilere sahip nitelikli kaynak personelinin uygulamalı mesleki eğitimi için ileriye dönük yapılacak sürdürülebilir çalışma önerileri havuzları, bölgesel kalkınmadaki rolü için teknolojik ve çevik uygulamalarla desteklenmesi çok önem arz etmektedir.

Kaynakça

Dündar, C., 2013, Gemi İnşaa Sanayiinde, Kaynak Teknolojilerindeki Yenilikler, Tersane Dergisi, 31. Sayı

Komaç E., 2014 Teknik Eğitim El Kitabı, Askaynak, Kaynak Tekniği Sanayi ve Ticaret A.Ş.
Mikell Groover 4.Edition; SI Version – 2010, Wiley&Sons Fundamentals of Modern Manufacturing”

Taşocak M., 2020, Temel Kaynak Teknolojileri -10 Ders Kitabı, Örtülü Elektrod Ark Kaynağı,
Askaynak Eğitim Notları

Yalova İl Sanayi Durum Raporu, 2019, T.C. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı Yalova Sanayi ve Teknoloji İl
Müdürlüğü,

Yalova-Altınova Tersanel Girişimcileri A.Ş.

MARKA, Doğu Marmara Bölgesi Gemi İnşaa Sanayi Sektör Raporu 2014-2018

<https://www.magmaweld.com.tr/gemi-insaa-sanayi/ua/9>

https://www.tersanedergisi.com/yayin/767/gemi-insaa-sanayiinde-kaynak-teknolojilerindeki-yenilikler_23114.html#.YWwaNxpBxPY

<https://www.turkloydu.org/tr>

<https://www.tim.org.tr/>

<https://www.uab.gov.tr/uploads/pages/bakanlik-yayinlari/ulasan-ve-erisen-turkiye-2020.pdf>

2020 YILINDA BÖLGESEL KALKINMAYA BİRÇOK ALT SEKTÖRLE BİRLİKTE ETKİ EDEN TERSANE HAVUZLARINDAKİ BAKIM ONARIM SÜREÇLERİNİN İSTATİSTİKSEL OLARAK İNCELENMESİ VE DEĞERLENDİRİLMESİ

İsmail KALKAN
Lect., Yalova University
Turkey

ismail.kalkan@yalova.edu.tr
Orcid:0000-0002-1973-750X

Atilla BAYTEMÜR
Lect., Yalova University
Turkey

atilla.baytemur@yalova.edu.tr
Orcid:0000-0003-4004-1926,

S. Alp ERKURTULMUŞ
Lect., Yalova University
Turkey

alp.erkurtulmus@yalova.edu.tr,
Orcid:0000-0001-5129-7228, Orcid:0000-0002-0926-557X

Şükrü EREN
Eng., Tersan Shipyard
Turkey

sukrue@tersan.com.tr
Orcid:0000-0002-0926-557X

Öz

Yalova sanayisinin lokomotif sektörlerinden birisi olan ve ülkemizin ihracat açığının kapanmasında önemli katkılar sağlayan bölgemizdeki tersanelerde gerçekleştirilen birçok genel ve spesifik gemi inşaatı projelerine ilaveten, faaliyet halindeki gemilerin periyodik bakım veya tamir bakım işlemlerinin gerçekleştirilebilmesi için yüzer veya kuru havuz faaliyetleri gösteren işletmelerin katkısı yadsınmayacak kadar önemlidir.

Yalova ili Altınova-Hersek bölgesindeki tersaneler, spesifik gemi inşaatı projelerinde yakaladığı başarıyı yine aynı şekilde, havuzlarda gösterdiği bakım & onarım faaliyetlerinde de sağlamıştır. Genel kargo gemisi, yük gemisi, dökme yük gemisi gibi gemilere ilaveten; kimyasal tankeri, ham petrol tankeri, LPG tankeri, Ro-Ro gemisi, balıkçı gemisi, dredger gemisi vb. gemilerin de havuzlarda bakım onarım faaliyetlerini, dünya standartlarında gerçekleştirebilecek mühendislik ve operasyonel bilgi, tecrübe ve altyapı yeterliliğine ulaşmıştır.

Bu çalışmamızda, bölgede gerek istihdam ve üretim açısından, gerekse de havuz adedi ve çeşitliliği açısından öncü konumda bulunan örnek bir tersane seçilerek gemi türüne göre proje çeşitleri, ülkelere göre müşteri dağılımı, genel istatistikler, taşeronlar ve insan gücü tahsis istatistikleri ve gider tahsis istatistikleri vb. bulgular ortaya konularak sonuçların değerlendirilip imalat, hizmet ve mühendislik alanında faaliyet gösteren firmalara farkındalık sağlayarak ileri dönük yapılacak çeşitli akademik çalışmalara kaynak sağlanması amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Altınova Tersaneler Bölgesi, Hersek Tersaneler Bölgesi, Gemi Bakım Onarım, Tersane Havuzu, Yüzer Havuz, Havuz Bakımı

Statistical Investigation And Evaluation Of Maintenance And Repair Processes In Shipyard Pools, Affecting Regional Development Together With Many Sub-Industry In 2020

Abstract

In addition to many general and specific shipbuilding projects carried out in the shipyards in our region, which is one of the locomotive sectors of the Yalova industry and contributes significantly to closing the export deficit of our country, the contribution of the floating or dry dock activities is undeniably important in order to carry out the periodical maintenance or repair maintenance of the ships in operation.

The success of the shipyards in the Altınova-Hersek region of Yalova province in the specific shipbuilding projects has been achieved in the same way in the maintenance and repair activities in the docks. In addition to ships such as general cargo ship, cargo ship, bulk carrier; chemical product tanker, crude oil tanker, LPG tanker, Ro-Ro ship, fishing ship, dredger ship etc. It has reached the competence of engineering and operation knowledge, experience and infrastructure to carry out maintenance and repair activities in the docks on its ships at world standards.

In this study, an exemplary shipyard, which is in the leading position in the region in terms of employment and production, as well as the number and diversity of docks, was selected and project types according to ship type, customer distribution by country, general statistics, subcontractors and manpower allocation statistics and expense allocation statistics etc. were selected. It is aimed to provide a source for various academic studies to be carried out by raising awareness to companies operating in the field of manufacturing, service and engineering by presenting the findings and evaluating the results.

Key Words: Altınova Shipyards region, Hersek Shipyards Region, Ship Maintenance and Repair, Shipyard Dock, Floating dock, Dock Maintenance

GİRİŞ

Gemi inşa, bakım & onarım sektörünün en önemli ayağı tersanelerdir. Tersanelerin kurulacağı bölgenin seçimi ile ilgili olarak coğrafi konum, stratejik durumu, jeolojik durum, topoğrafik yapı, kıyı kesiminin özelliği, dalga etkisi, rüzgar etkisi, arazi ve arsa varlığı, devlet teşviki, toplam ve nitelikli işgücü varlığı, hammaddeye yakınlığı, gemi sanayinin varlığı, gemi inşa yan sanayinin varlığı, enerji kaynaklarının yeterliliği, altyapı yatırımları, diğer tersane bölgelerine uzaklığı, bölgenin sosyo-kültürel yapısı, ulaşım olanakları, havalimanına yakınlığı, öz kaynakların ve ilave tesis alanlarının önemi, su kaynaklarının varlığı ve konaklama tesislerinin varlığı gibi parametreler incelendiğinde Yalova-Altınova Tersaneler Bölgesi tersane kurmak için ülkedeki en ideal kriterlere sahip bölgelerden biri olduğu görülmektedir (Aliefendioğlu & Sağır, 2015, s. 592)

Tersaneler askeri ve özel sektör tersaneleri olarak iki grupta toplanmaktadır. Ülkemizde, 2018 yılı verilerine göre özel sektöre gemi/yat inşa ve bakım&onarım faaliyeti gerçekleştiren 78 adet faal tersane bulunmaktadır. Bunlardan 26 adedi Yalova, 5 adedi Körfez/Kocaeli ve 28 adedi Tuzla Tersaneler Bölgesi İstanbul'da yer almaktadır. Bu rakama ilaveten "Tekne İmal Yeri" adı altında gemi inşa ve bakım-onarım faaliyetleri gerçekleştiren 50 metreden daha kısa kıyı şeridi bulunan işletmeler de bulunmaktadır. Tersane sektörü, yan sanayisi ile birlikte sağladığı istihdam yaklaşık 1'e 7 oranı dikkate alındığında yine Yalova-Altınova Tersaneler Bölgesinin Yalova iline ve Marmara bölgesine sağladığı katma değer açıkça anlaşılmaktadır (GİSBİR, 2018, s. 12)

Sanayi ve Teknoloji Bakanı Sayın Mustafa Varank'ın yaptığı açıklamada; Altınova bölgesindeki tersaneler için toplamda 2.7 milyar liralık sabit yatırım öngörüsüne sahip 23 teşvik belgesi düzenlendiği, 2020 yılında bu tersanelerden yapılan ihracat 500 milyon dolar seviyesine ulaştığı, öyle ki Yalova'nın ihracatının yüzde 88'ini bu tersaneler oluşturuyor. Tersaneler istihdam noktasında da il ekonomisine çok büyük katkı sunuyor. Bu tesislerden 26 binin üzerinde vatandaşımız evine ekmek götürdüğünü belirtmesi, Yalova-Altınova Tersaneler bölgesinin ekonomik açıdan önemini sayısal verilerle ortaya koymaktadır (MuhasebeNews, 2021).

Yalova sanayisinin lokomotif sektörlerinden birisi olan ve ülkemizin ihracat açığının kapanmasında önemli katkılar sağlayan yüzer veya kuru havuz faaliyetleri gösteren işletmelerin katkısı yadsınamayacak kadar önemlidir. Ülkemizde 32 adet yüzer, 10 adet kuru havuz bulunmaktadır ve bunlardan toplamda 11 tanesi Altınova Tersaneler Bölgesinde yer almaktadır. (TKYGM, 2019). Bölgenin dış bükey kıyı yapısı daha çok sayıda havuzun işletilmesine uygundur.

Altınova-Hersek bölgesindeki tersaneler, spesifik gemi inşaatı projelerinde yakaladığı başarıyı yine aynı şekilde, havuzlarda gösterdiği bakım onarım faaliyetlerinde de sağlamıştır. Genel kargo gemisi, yük gemisi, dökme yük gemisi gibi gemilere ilaveten; kimyasal tankeri, ham petrol tankeri, LPG tankeri, Ro-Ro gemisi, balıkçı gemisi, dredger gemisi vb. gemilerin de havuzlarda bakım onarım faaliyetlerini, dünya standartlarında gerçekleştirebilecek mühendislik ve operasyonel bilgi, tecrübe ve altyapı yeterliliğine ulaşmıştır. 2020 yılı sonu itibarıyla bölgede bakım onarım gerçekleştirilen toplam gemi sayısı 5871'dir. Yalova-Altınova Tersane Bölgesi, artan bakım onarım kapasitesi ile Avrupa'nın bakım-onarım merkezi olma yolunda emin adımlarla ilerlemektedir (www.altinovatersane.com.tr, 2021).

1. METODOLOJİ / YAKLAŞIM

Bakım kavramı, bir makine, teçhizat veya sistemin kendinden beklenen performansı verebilmesi ya da hizmet ömrünün uzatılabilmesi için veya arızalan bir sistemin yeniden çalışır hale getirilebilmesi yapılan plansız veya planlı faaliyetler bütünü olarak tanımlanabilir (Babayiğit, 2019). Bakım türlerinin ortak amacı tesis veya ekipmanın ömrünü uzatmak, üretim veya işleyiş de sürekliliği korumak, üretim veya işletim maliyetlerini düşürmek ve ürün veya hizmet kalitesine katkıda bulunmaktır. Bunun içinde bakım kavramı

- Periyodik bakım
- Önleyici bakım
- Arıza bakım

- Kestirimci bakım
- Toplam üretken bakım
- Güvenilirlik merkezli bakım başlıkları altında farklı yaklaşımlar içermekte ve bunlarda kendi içlerinde alt metotlara ayrılmaktadır.

Gemilerin hizmet vermeye devam edebilmesi ve bağlı olduğu klasta kalabilmesi için gerekli yetki ve yetkinliğe sahip gemi, makine, elektrik mühendisleri ve güverte mezunlarından oluşan, sömreyor sınıflandırma kuruluşu çalışanları tarafından sömreyorlere tabi tutularak, bu kontrollerden geçmesiyle mümkün olabilir. Bu sömreyorler temelde güverte, geminin fiziksel kondisyonu, makine donanımları, elektrik donanımları, hasar, aksaklık tespitleridir. Söz konusu bu aksaklıklar tersanelerde veya gemi seyirdeyken yine sömreyor tarafından kontrol edilmek kaydıyla iyileştirilmesidir (Çevik, 2009). Sömreyorler genel olarak, yıllık sömreyorler ve iki yıllık sömreyorler ve beş yıllık sömreyorler gruplandırılır. Bu grupların, makine donanımlarının sömreyorleri, tekne ve güverte donanımlarının sömreyorleri, otomasyon sistemi sömreyorü, elektrik donanımlarının sömreyorleri gibi alt başlıkları vardır. Bunlar gemi ömrü boyunca periyodik olarak tekrarlanır. Periyodik sömreyorler haricinde, hasar & onarım, seyirde tamirat & bakım ve tadilat sömreyorları olarak bilinen olağanın dışındaki sömreyorlerde vardır (Topraktaş, 2011). Sömreyor durumlarına göre tersaneye bakım onarım için gelen gemilerde ağırlıklı olarak saç, donatım, boru, mekanik işler ve elektrik gerçekleştirilir. Tersanelerde bu işler taşeron firma veya kadrolu elemanlar tarafından yapılır. Tüm bu işler için tersanede birçok birim ortak ve koordinasyonlu çalışmak zorundadır (Tari, 2014).

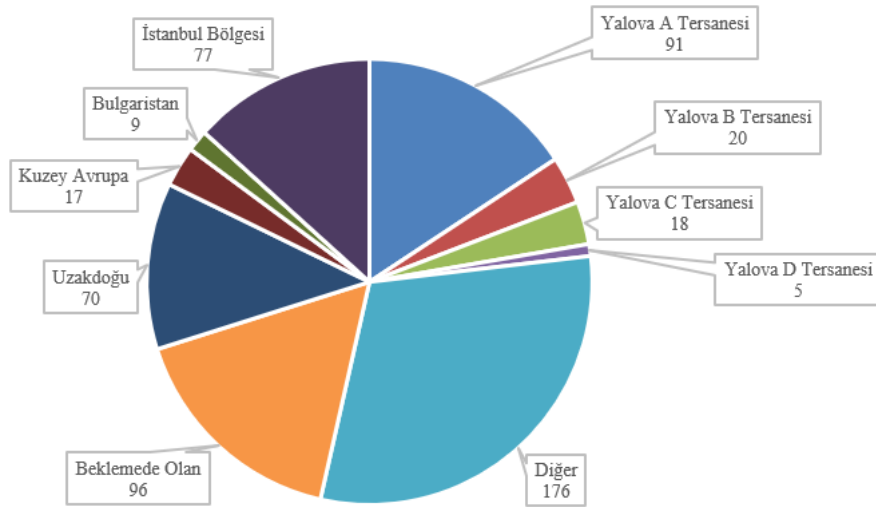
Bu bilgiler ışığında Altınova tersaneler bölgesinde yer alan sektörde öncü ve lider tersanelerden biri olan örnek bir tersanemizin 2020 yılı verilerinden yararlanmak suretiyle çalışmamızı Alıntılanan Projeler, Alıntılanan Proje Sonuçları, Ülkeye göre teklif edilen projelerin dağılımı, Gemi Tiplerine Göre Teklif Edilen Projeler, Müşteri Memnuniyeti İstatistikleri, Hizmet Verilen Gemiler İçin Genel İstatistikler, Taşeronlar ve İnsan Gücü Tahsis İstatistikleri başlıkları altında olarak değerlendireceğiz.

2. BULGULAR

3.1. Alıntılanan Projeler

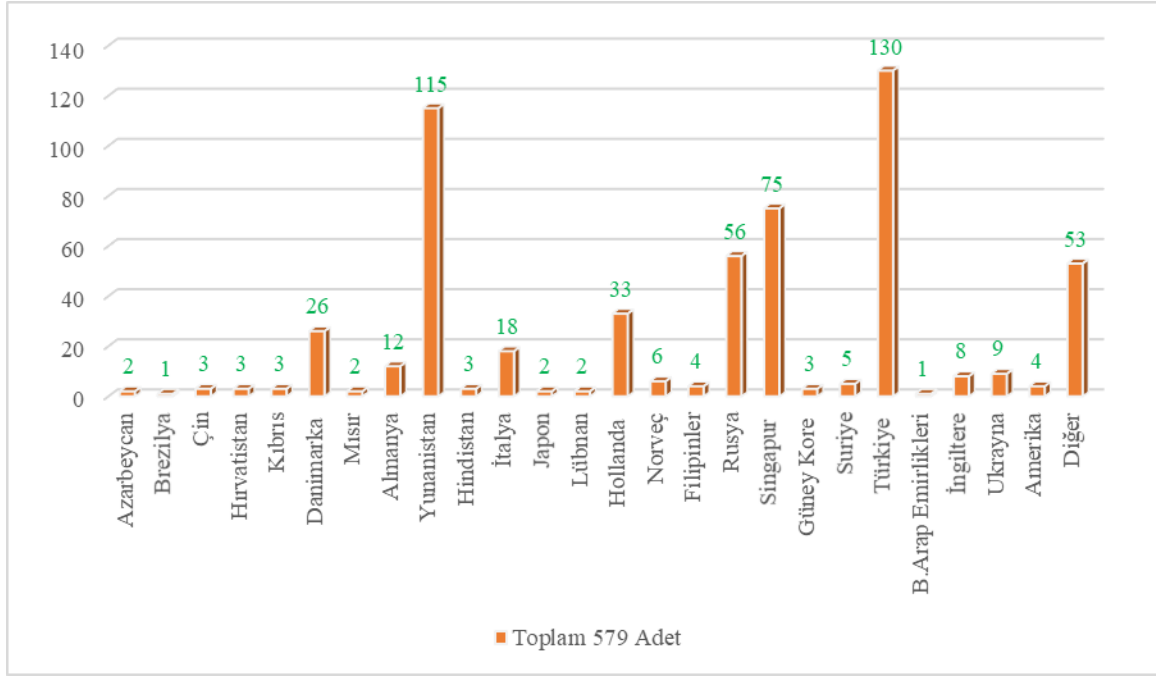
Sadece tek bir tersanemizde bakım & onarımla ilgili sunulan toplam teklif sayısı 579 adet olmuştur. Bunlardan 91'i onaylanmıştır, böylelikle 2020 yılında %15,7 oranında proje teyidi oranı sağlanmıştır.

3.2. Alıntılanan Proje Sonuçları

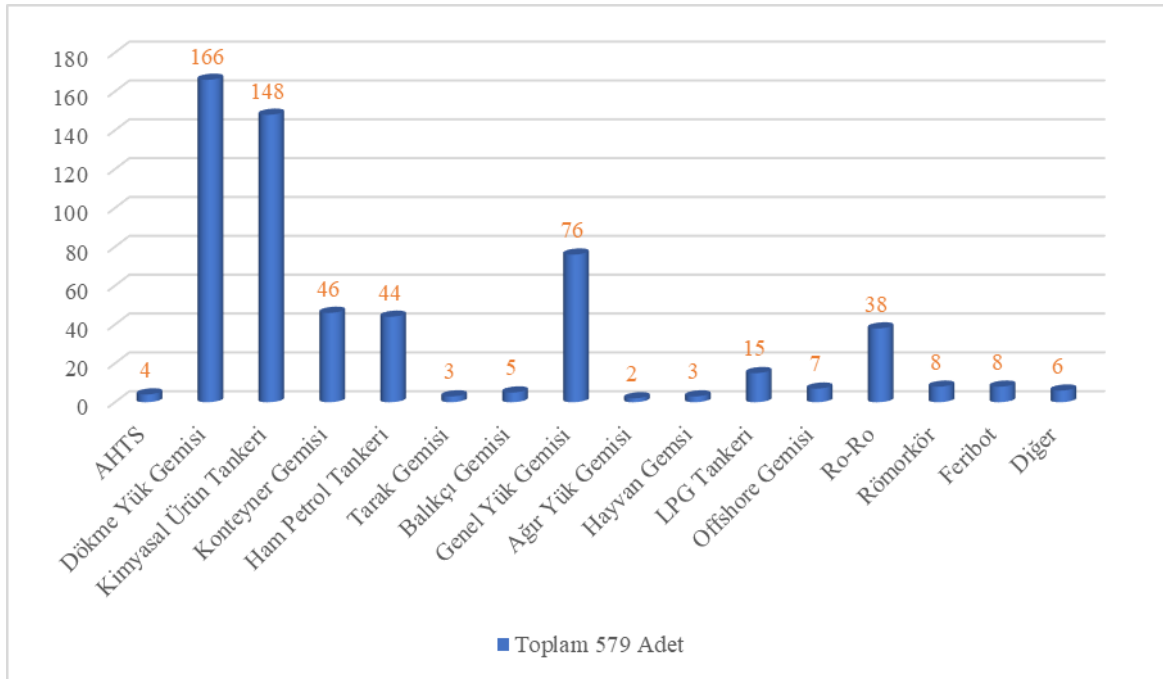
Grafik 1 – 2020 yılında bakım & onarıma yönelik alınan siparişlerin dağılımları

3.3. 2020 Yılında Teklif Verilen Ülkeler

Grafik 2 - 2020 yılında bakım & onarıma yönelik verilen tekliflerin ülkelere göre dağılımı

2.4. Gemi Türlerine Göre Teklif Verilen Projeler

Grafik 3 - Teklif verilen gemi türleri

2.5. Müşteri Memnuniyeti İstatistikleri

2020 Yılı Verileri							
	TOPLAM	Çelik	Boru	Mekanik	Şaft/Mil	Elektrik	Boya
İşçilik Kalitesi	4,15	4,08	4,00	4,31	4,26	4,12	4,18
Malzeme Kalitesi	4,28	4,31	4,23	4,31	4,33	4,20	4,34
İşçilerin Verimliliği	4,21	4,12	4,93	4,13	4,14	4,04	4,10
Güvenlik Önlemlerinin Yeterliliği	4,21	3,98	4,03	4,19	4,16	4,08	4,95
Çalışma Alanlarının Temizliği	3,96	3,90	3,88	4,05	4,16	3,90	4,03
Gemi Teçhizatının Korunması	4,02	3,97	3,80	4,44	4,07	4,06	3,92
Zaman Çizelgesinin Takip Edilmesi	4,10	3,97	4,65	4,03	4,11	3,94	4,09
İnsan Gücünün Yeterliliği	4,08	4,08	4,07	4,08	4,18	4,00	4,1
Sipariş Verme Kolaylığı	4,18	4,19	4,20	4,17	4,28	4,10	4,24
Teslimat Kolaylığı	4,06	4,07	3,98	4,12	4,02	4,08	4,18
Fiyat Rekabeti	4,00	4,05	4,03	3,87	4,09	3,90	4,08
Ortalama	4,11	4,07	4,16	4,16	4,16	4,04	4,21
1-Çok Kötü, 2-Kötü, 3-Orta, 4-İyi, 5-Çok iyi							

Tablo 1 – 2020 Yılı müşteri memnuniyet anketi genel sonuçları

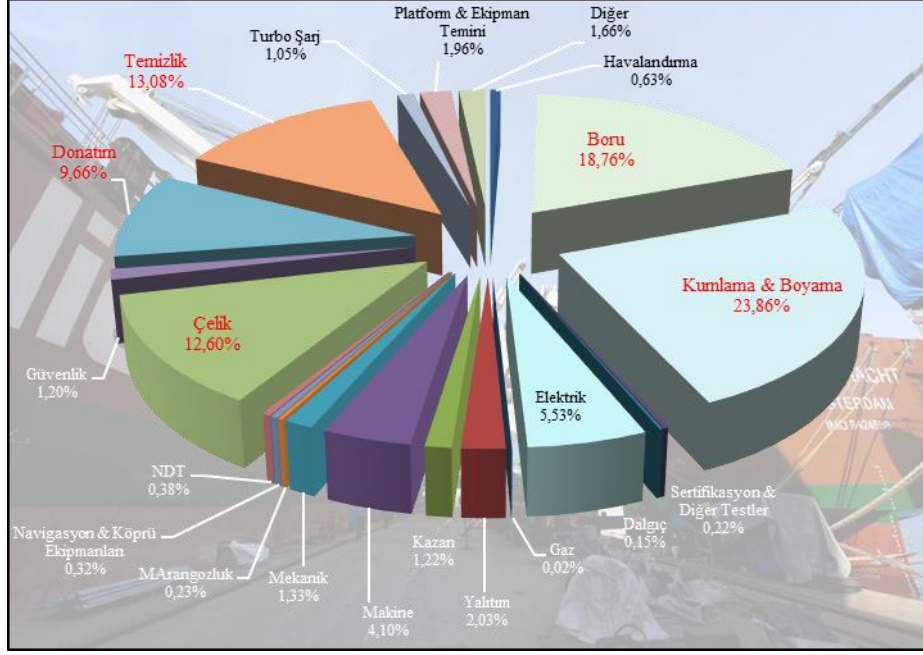
2.6. Hizmet Verilen Gemiler İçin Genel İstatistikler

Çalışmamıza söz konusu tersanede hizmet verilen gemiler için genel istatistikler aşağıdaki gibidir

- 2020 yılında 91 gemi havuzlarda olmak üzere toplam 94 geminin bakım ve onarımı gerçekleştirilmiştir.
- 53 kurumsal şirket ile çalışılmıştır.
- 22 farklı gemi tipinin bakım & onarımı yapılmıştır.
- Bakım & onarımı yapılan gemiler toplamda 1.912.216 Gross Ton'dur.

2.7. Taşeron Firmalar ve İnsan Gücü İstatistikleri

2020 yılı içerisinde tersanenin kadrolu personeline ilaveten 134 farklı taşeron firma görev almıştır. Taşeron firmalardan sağlanan toplam insan gücü 201.908,32 adam/gün olarak gerçekleşmiştir. Günlük insan gücü tahsisi 553,17 adam/gün (365 gün) olarak gerçekleşmiştir. Söz konusu bilgilere ait detay veriler Grafik 4 ve Tablo 2'de verilmiştir.

Grafik 4 – 2020 Taşeron Firmaların Faaliyet Alanlarına Göre %'lik Dağılımı

Taşeron Firmanın Uzmanlık Alanı	Firma Sayısı
Havalandırma	2
Boru	15
Kumlama & Boyama	4
Sertifikasyon ve Diğer Test	8
Dalgıç	1
Elektrik	6
Yalıtım	6
Kazan	2
Makine	7
Mekanik	12
Marangozluk	1
Navigasyon & Köprü Ekipmanları	8
NDT	5
Çelik	4
Güvenlik	4
Donatım	10
Temizlik	4
Turbo Şarj	3
Platform & Ekipman Temini	28
Gaz	1
Diğer	3
Toplam	134

Tablo 2 – 2020 Taşeron Firma Sayıları ve Faaliyet Alanları

3. SONUÇLAR

Yapılan çalışmamızda elde edilen sonuçlar aşağıda maddeler halinde sunulmuştur.

- Yalova ili ihracat verilerine en önemli girdiyi tersane sektörü sağlamaktadır.
- Ülkemizdeki, özel sektöre gemi/yat inşa ve bakım-onarım faaliyeti gerçekleştiren faal durumdaki tersanelerden yaklaşık 1/3'ü Yalova ilinde bulunmaktadır.
- Gemilerin hizmet vermeye devam edebilmesi için bakım & onarım faaliyetlerini düzenli periyotlar halinde gerçekleştirmesi gerekmektedir. Bu da süreklilik arz eden bir iş ve müşteri potansiyeli oluşturmaktadır.
- Gemilerin bakım onarım süreçleri için gerekli olan yol haritası, genel iş ve işlem basamakları ortaya konulmuştur.
- Ülkemizdeki özel sektör tersanelerine ait havuzların yaklaşık 1/4'ü Yalova'da bulunmaktadır.
- Tersane sektörü, yan sanayisi ile birlikte yaklaşık 1'e 7 oranıyla istihdama büyük katkı sağlamaktadır.
- Yalova ilinde bakım & onarım alanında faaliyet gösteren tersaneler, havuzlardaki bakım onarım faaliyetlerini, dünya standartlarında gerçekleştirebilecek mühendisliksel ve operasyonel bilgi, tecrübe ve altyapı yeterliliğine ulaşmıştır.
- Yalova ilindeki havuzlarda gerçekleştirilen bakım & onarım faaliyetleri çok farklı gemi tiplerini kapsamaktadır. Bu durum ticari yönden birçok alt sektörü olumlu yönde etkilemektedir.
- 2020 yılında bakım & onarım alanında verilen tekliflerin siparişe bağlanması oranları incelendiğinde, siparişe bağlanan proje adetlerinin artırılabilme potansiyeli vardır. Bu potansiyel; ihracat verilerine, alt sektörlerin ticari verilerine ve istihdama yönelik verilere olumlu yönde katkılar sağlayacaktır. Söz konusu alanda çalışmalar yapılabilir.
- 2020 yılında bakım & onarım alanında siparişe bağlanan projeler incelendiğinde en yakın rakibin İstanbul bölgesi tersaneleri olduğu görülmüştür.
- 2020 yılında gemilerin bakım & onarımı için en çok teklif verilen 5 ülke sırasıyla, Türkiye, Yunanistan, Singapur, Rusya ve Hollanda olmuştur.
- 2020 yılında bakım & onarıma yönelik en çok teklif verilen 5 gemi türü sırasıyla, dökme yük gemisi, kimyasal ürün gemisi, genel yük gemisi, konteyner gemisi, ham petrol gemileridir.
- 1-5 puan aralığında yapılan müşteri memnuniyet anketlerinin ortalaması 4,11 çıkmıştır.
- Anket sonuçlarına göre, bakım & onarım alanında hizmet alan müşteriler en çok kumlama & boyama hizmetinden, en az elektrik hizmetlerinden memnun kalmıştır.
- Anket sonuçlarına göre, bakım & onarım alanında hizmet alan müşteriler; anket kalemlerinde yer alan maddeler içinde en çok "Malzeme Kalitesi", en az "Çalışma Alanlarının Temizliği" konusunda memnuniyetlerini belirtmişlerdir.
- Havuzlarda gerçekleştirilen bakım & onarım alanındaki faaliyetlerde, taşeron firmaların yoğun bir şekilde kullanıldığı görülmüştür.
- Taşeronlaşmanın farklı uzmanlık alanlarını kapsadığı görülmüştür.

4. KAYNAKÇA

- Aliefendioğlu, Y., & Sağır, N. (2015). Tersaner Yatırımları İçin Kuruluş Yeri Seçimi: Yalova-Altınova Tersane Girişimcileri San. ve Tic. A.ř. Örneği. *Düzce Üniversitesi Bilim ve Teknoloji Dergisi*.
- Babayiğit, C. (2019, Temmuz). Yüksek Lisans Tezi. *Bakım Onarım Verilerinin Analizi*. Kayseri, Türkiye: T.C. Erciyes Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Endüstri Mühendisliği Anabilim Dalı .
- Çevik, Ü. (2009). *Güverte ve Makine İçin Gemi İnşaati*. İstanbul: Birsen Yayın Evi.
- GİSBİR, T. G. (2018). *Gemi İnşa, Bakım-Onarım Sektörü 2017-2018 Yılları İstatistiksel Verileri* . GİSBİR, Türkiye Gemi İnşa Sanayicileri Birliği.
- MuhasebeNews. (2021, 08 02). <https://www.muhasenews.com/2020-yilinda-altinova-tersanelerinden-yapilan-ihracat-500-milyon-dolar-seviyesine-ulasti/>.
www.muhasenews.com: <https://www.muhasenews.com/2020-yilinda-altinova-tersanelerinden-yapilan-ihracat-500-milyon-dolar-seviyesine-ulasti/> adresinden 03.10.2021 tarihinde alınmıştır .
- Tari, İ. (2014, Ocak). Yüksek Lisans Tezi. *Dünyada Gemi Bakım-Onarım Sektörü ve Gemi Bakım-Onarımının Ekonomik Maliyetinin Modellenmesi Sf8*. İstanbul, Türkiye: İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü .
- TKYGM, T. (2019, 08 05). <https://tkygm.uab.gov.tr/uploads/pages/kiyi-yapilari-daire-baskanligi/izinliyuzer.pdf>.
[https://tkygm.uab.gov.tr: https://tkygm.uab.gov.tr: https://tkygm.uab.gov.tr/uploads/pages/kiyi-yapilari-daire-baskanligi/izinliyuzer.pdf](https://tkygm.uab.gov.tr/uploads/pages/kiyi-yapilari-daire-baskanligi/izinliyuzer.pdf) adresinden 03.10.2021 tarihinde alınmıştır .
- Topraktaş, E. (2011). Gemi Bakım ve Onarımı. *Mühendis ve Makina cilt52, sayı 623, 65*.
- [www.altinovatersane.com.tr](http://altinovatersane.com.tr). (2021, 10 03). <http://altinovatersane.com.tr/?s94/biz-kimiz>:
<http://altinovatersane.com.tr/?s94/biz-kimiz> adresinden 03.10.2021 tarihinde alınmıştır .